This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav 7278.85

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

BOUGHT FROM THE
AMEY RICHMOND SHELDON
FUND

SV. VOJTĚCH,

DRUHÝ BISKUP PRAŽSKÝ,

JEHO KLÁŠTER I ÚCTA U LIDU.

NAPSALI

Dr. FR. KRÁSL,
METROPOLITNÍ KANOVNÍK.

J. JEŽEK,
C. K. PROFESSOR.

ČÍSLO XXXIX. — ZA ROK 1898.

V PRAZE 1898.
CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBA.
NÁKLADEM DĚDICTVÍ SV. PROKOPA.

Sum 7278.85

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
AUG 4 1958

Předmluva.

Jako když ze zamračeného nebe zářící hvězda prokmitne chmurami, jako když oasa zjeví se poutníkovi ve vyprahlé poušti, jako ta svěží ratolest, již holubice přinesla do korábu na hoře Araratu: tak mysli trudem zachmuřené nad neutěšenými poměry časovými blahou útěchou bezděky zasvítá vzpomínka na tu krásnou slavnost, kterou Čech i Polák, Němec-Prus i Maďar oslavovali loni našeho druhého biskupa a patrona zemského sv. Vojtěcha o devítisté ročnici jeho smrti mučenické.

Nemohouce k 900. jubileu svatovojtěšskému podati v čas práci větší na pramenech založenou u veřejnost, činíme tak nyní v naději, že bude kniha tato důstojným zakončením významné oslavy světce našeho a i po letech milou na ni vzpomínkou.

Dílem naším má býti jednak objasněno několik temných listů našich dějin ve II. polovici století desátého, jednak zevrubně pojednáno o životě a apoštolském působení našeho sv. rodáka ve vlasti a v cizině, konečně pak sňata s něho domnělá vina jeho nevlasteneckého si počínání, vrtkavé nestálosti a drahně jiných vad a nectností, jimiž někteří spisovatelé památku jeho pokáleti se vynasnažují.

Jelikož s životem sv. Vojtěcha úzce souvisí uvedení řehole benediktinské do Čech a působení téhož řádu po vlastech československých, zařaděna zevrubná stať o arcisteriu břevnovském rovněž do díla přítomného. Pojednati o *všech* klášteřích benediktinských v Čechách a na Moravě zevrubněji nebylo lze, an již takto spis náš rozsahem svým vzrostl nad míru.

Jdouce dále po stopách sv. Vojtěcha, všímali jsme si bedlivě nelíčené úcty zakořeněné v lidu křesťanském k velikému světci omuto u nás i v cizině, dbali všech stavebních památek, chrámů kaplí, soch, skulptur, obrazů, rytin, maleb i rozličných pověstí místních, pak spolků a jednot, ke cti oslavence našeho založených.

Ze jsme i všech památek literárních, ať domácích, ať cizích, jež o světci našem jednají, pilně vyhledávali, netřeba snad ani výslovně připomínati.

Konečně bylo slušno a spravedlivo, že jsme v dílo toto pojali i celou oslavu jubilea svatovojtěšského u nás i v cizině na věčnou pamět, jak toto vzácné výročí všude bylo oslavováno sv. tajemstvími, velebnými zpěvy, zbožnými modlitbami a ozdobeno skutky křesťanského milosrdenství: konáním sbírek na stavbu svatyň a rozličných ústavů humanitních, zejména v diaspoře východopruské.

Čerpáno bylo z nezkalených zřídel historických, jež jednak pod čarou přesně citujeme, jednak na konci v Dodatcích slovně jsme otiskli, aby kde kdo o přesné pravdě historické nabyti mohl pevného přesvědčení.

Nebudiž nám vykládáno na porok, že jsme v některých kapitolách (na př. zřízení biskupství pražského) přichýlili se z části k názorům nejnovějším, byť nebyly dosud bezpečně zaručeny, a že jsme uvedli, zejména v poznámkách, rozličné náhledy, s nimiž nikterak se nesnášíme. Bylo snahou naší, snésti všechen materiál nám přístupný pro i contra, abychom tak budoucím badatelům na roli historické usnadnili cestu ku plodné práci další.

Vyobrazení podali jsme jen málo, a to především těch, jimiž nákladné »Album svatovojtěšské«, loni vydané, jaksi doplňujeme. Illustrace ty provedl chvalně známý umělecký závod Husníkův a Häuslerův v Praze.

Spisy »Sv. Prokop« a »Sv. Vojtěch« buďtež pokládány za počátek cyklu zevrubných kritických životopisů našich českých sv. patronů.

V Praze, na den sv. Vojtěcha, biskupa a mučeníka, 1898.

Dr. Fr. Krásl,
metropolitní kanovník.

J. Ješek,
professor při c. k. vyšší realce pražské.

OBSAH.

	Strana
Literatura	1— 42
A. Literatura svatovojtěšská doby starší	3— 27
B. Literatura svatovojtěšská doby novější	27— 38
a) česká	27
b) polská	31
c) ruská	32
d) francouzská	32
e) německá	33
C. Pojednání a spisy vydané k devítisté ročnici jubilejní	38— 42
a) polské	38
b) německé	39
c) české	39

Díl prvý.

Svatý Vojtěch, druhý biskup pražský	43
I. Rod, panství a příbuzenství Slavníkovo	45
II. Rodiče a bratří sv. Vojtěcha	55
III. Libice, rodiště sv. Vojtěcha	61
IV. Vojtěchovo narození a mládí	67
V. Škola děvínská	70
VI. Zřízení biskupství pražského	79—102
a) O poměru Čech k biskupům řezenským	79
b) Jednání o biskupství	86
c) Rozsah diecése pražské	90
d) Kostel a první ženský klášter u sv Jiří na hradě pražském	102
VII. Dětmar, první biskup pražský	102
VIII. Volba Vojtěcha za biskupa	110
IX. Politické a vnitřní poměry v zemi české za Boleslava II.	114
X. Kanovníci	117
XI. Statky biskupské a kapitulní	119
XII. Sjednocení církve české s moravskou	121
XIII. Sv. Vojtěch a slovanská liturgie	122
XIV. Povaha sv. Vojtěcha	130
XV. Vínek ctností sv. Vojtěcha	131
XVI. Válka českopolská	135

Strana

XVII. Vojtěchův první odchod z Čech 137
XVIII. Monte Cassino 143
XIX. Klášter vallilucký 145
XX. Na Aventině 147
XXI. První návrat Vojtěchův do Čech 150
XXII. Založení kláštera břevnovského a působení řádu benediktinského v Čechách a na Moravě 154
XXIII. Slavníkovci a Přemyslovci 156
XXIV. Vršovci 159
XXV. Práce apoštolské 166
a) Sv. Vojtěch v Uhrách 171
b) Sv. Vojtěch na Slovensku a v Krakově 176
c) Sv. Vojtěch ve Slezsku 177
d) Biskup Vojtěch na Moravě 179
XXVI. Vojtěch podruhé na Aventině 180
XXVII. Druhý návrat Vojtěchův z Říma 182
XXVIII. Vojtěch v Polsku 189
XXIX. Missie v Pomořanech 193
XXX. Prusové, jejich sídla, dějiny a náboženství 195
XXXI. Mučeniště sv. Vojtěcha 200
XXXII. Vojtěch v Prusku 205
XXXIII. Uložení tělesných ostatků našeho drahého biskupa v Polsku a svatořečení jeho 213
XXXIV. Přenesení sv. ostatků 217
XXXV. O sv. pěti bratřích 224
XXXVI. Hrob a ostatky sv. Vojtěcha 234
XXXVII. Spor o ostatky sv. Vojtěcha 243
XXXVIII. Literární památky po sv. Vojtěchu . . . . . 255—288
a) Záslibný list 255
b) List sv. Vojtěcha poslaný Milonovi, biskupu mindenskému . 256
Passio S. Gorgonii 260
c) Homilie sv. Vojtěcha 267
d) Píseň sv. Vojtěcha 270
e) Spiew św. Wojciecha 270
f) Z listu sv. Vojtěcha, zaslaného manželce Geyzově do Uher . 271
g) Z listu sv. Vojtěcha, zaslaného Radlovi 271
XXXIX. Píseň sv. Vojtěcha (Hospodine, pomiluj ny!) 272
XL. Boga-Rodzica 284
XLI. Zázraky sv. Vojtěcha 289
a) Za živa 289
b) Po smrti 292
XLII. Pověsti ze života sv. Vojtěcha 296
Hlavní data ze života sv. Vojtěcha v pořádku chronologickém . . 305

Díl druhý.

Strana

Dějiny kláštera břevnovského . . . . . 309—570

Doba první.

Od založení kláštera až do válek husitských . . . . . 311—396
I. O založení arciopatství břevnovského a jeho klášterů filiálních 311
1. Klášter rajhradský na Moravě 316
2. Klášter polický 316
3. Klášter broumovský 318
4. Klášter wahlstattský 319
II. Nadání kláštera břevnovského statky, desátky a privilegiemi . 320
III. V jakém poměru byl sv. Vojtěch ku krajině broumovsko-kladské 325
IV. *a)* Opat Anastas a jeho nástupcové do konce XII. století . . 331
IV. *b)* Arciopatství břevnovské ve stol. XIII. 338
V. Arcisterium břevnovské v rozkvětu za prvních tří Lucemburků 352
VI. Majetkový stav kláštera břevnovského před válkou husitskou 370
VII. Kulturní působení břevnovského kláštera ve středověku . . . 376
1. Činnost kláštera v oboru missionářském a náboženském vůbec 379
2. Působení kláštera v oboru hospodářském 382
3. Působení kláštera v oboru vědeckém 387
4. Působení kláštera v oboru socialním a dobročinném . . . 391
5. Působení kláštera břevnovského v oboru uměleckém . . . 392

Doba druhá.

Od válek husitských až do povstání stavovského (1420—1618) . . 396—447
I. Opatství břevnovské za války husitské (1420—1436) 396
II. Sto let práce, aby opatství břevnovské vybralo se z úpadku za války husitské (1436—1537) 403
III. Arciopatství břevnovské v novém rozkvětu (1537—1618) . . . 416

Doba třetí.

Od úpadku opatství břevnovského za povstání stavů českých až do válek pruských (1618—1740) . . . . . 448—481
I. Opatství břevnovské za povstání stavovského 448
II. Útrapy bratřiny břevnovské za války třicetileté 450
III. Hmotné i morální konsolidování opatství břevnovského ve 2. polovici XVI. století 459
IV. Opatství břevnovské v opětném rozkvětu za Otmara (Daniela) Zinka (Zincke) 473
Matouš Sobek z Bílenberka . . . . . 481—492
a) První jeho pobyt v Praze 485
b) Sobek biskupem 487
c) Na křesle metropolitním 488

Doba čtvrtá.

Opatství břevnovské od válek pruských až na naše doby (1740—1887) 493—526
I. Opatství břevn. za okkupace bavorsko-francouzské (1740—1742) 493
II. Opatství břevnovské za okkupace pruské (1744—1745) . . . 498

Strana

III. Definitivní urovnání sporu o excempci klášterů benediktinských v Čechách 501
IV. Opatství břevnovské za války sedmileté (1756—1763) . . 505
V. Opat Rautenstrauch a zrušení kláštera polického (1786) . . . 508
VI. Od zrušení kláštera polického až na naše časy (1786—1887) . 514
VII. Domácí studium (theol.) v Břevnově 519
Gymnasium broumovské 520
Břevnov jako patron kostelů 521
Hospodářství a lesnictví 522
VIII. Čelnější členové řádu národnosti české 527
a) z minulého století 527
b) z nynějšího století 531
IX. Učenější členové kláštera břevnov-broumovského z doby starší i novější, národnosti německé 536
a) z doby starší 536
b) z devatenáctého století 539
X. Čelnější benenediktini rajhradští 540
a) opatové 542
b) jiní, zejména literárně zasloužilí mužové na Rajhradě . . . 546

Díl třetí.

Úcta sv. Vojtěcha u lidu.

I. Úcta sv. Vojtěcha po vlastech československých. — Obrana . 573
1. Česká ikonografie svatovojtěšská 578
2. Úcta sv. Vojtěcha v Polště a ve Slezsku 590
3. „ „ „ v Prusích 597
4. „ „ „ v Uhrách 601
5. „ „ „ v Římě 605
6. „ „ „ ve Spojených obcích severoamerických . 606
II. Chrámy zasvěcené sv. Vojtěchu 608
1. Chrámy a kaple v církevní provincii české 608
a) v Praze 608
b) v arcidiecési pražské 610
c) v diecési královéhradecké 612
d) v diecési litoměřické 613
e) v diecési budějovické 613
2. Chrámy zasvěcené sv. Vojtěchu mimo Čechy 614
III. Svatovojtěšské památky ve chrámu svatovítském a jinde po Čechách i Moravě . . . . . 625—633
IV. Sv. Vojtěch smírcem a orodovníkem, patronem a ochrancem . 633—641
V. Jubilejní slavnosti svatovojtěšské . . . . . 641—690
a) pastýřské listy . . . . . 642—650
b) slavnosti v Praze . . . . . 651—665
c) po Čechách . . . . . 666—673
d) na Moravě . . . . . 673—675

Strana

e) v Uhrách 676
f) ve Hnězdně a v krajích polských i ruských . . . . . 676—686
g) v Prusích . . . . . 687—689
h) v Antverpách, Paříži i v Americe 689
VI. Básně, hymny a chvalořeči . . . . . 690—702
VII. Miscellanea . . . . . 702—704
Dodatky (prameny) . . . . . 705—766
I. Utrpení sv. Vojtěcha 707
II. Kanaparův Život sv. Vojtěcha 710
III. Brunův Život sv. Vojtěcha 730
IV. Z Kosmova letopisu českého 757
V. Z rýmované kroniky české 762
VI. Z passionálu pražské kapituly metropolitní 763
VII. O svatých pěti bratřích 764
VIII. Přenesení sv. Vojtěcha 765
IX. List Thietpaldův psaný sv. Vojtěchu 766
Rejstřík jmenný a věcný 767

Přílohy obrázkové.

Polohopisný plán nynější Libice III
Záslibný list sv. Vojtěcha s dodatkem sakristiana Václava IV
Setkání Boleslava II. s biskupem Vojtěchem v lese u Prahy . . . V
»Vojtěška« v Břevnově V
Klášter břevnovský u Prahy VI
Klášter v Třemešně VII
Vzácný relikviář ve Hnězdně VII
Itinerarium scti. Adalberti . . . . . VIII—IX
Stoliční chrám Páně ve Hnězdně X
Hlavní oltář v kathedrále hnězdenské XI
Konfesse sv. Vojtěcha ve Hnězdně XII
Náhrobek sv. Vojtěcha v kathedrále hnězdenské XIII
Kaple sv. Vojtěcha na »Zawodziu« pod Kališem XIV
Bývalý oltář v kostele na »Zawodziu«, nyní v Kališi XV
Oltář sv. Vojtěcha v kapli arcibiskupské v Praze XVI

LITERATURA.

A. Literatura svatovojtěšská doby starší.

Svatý Vojtěch byl jak svým náboženským životem, tak svou horlivostí v rozšiřování víry křesťanské, konečně svým vznešeným rodem a svým spojením s německým domem císařským osobou veleznámou a ctěnou; nad to mučenická smrt jeho učinila tak veliký a hluboký dojem v tehdejším světě křesťanském, že bylo věcí zcela přirozenou, když záhy po jeho smrti pokoušeli se rozličtí mužové o vypsání jeho života. Známe pak hlavně dvoje podání života sv. Vojtěcha; jedno z nich je Utrpení sv. Vojtěcha; druhé podání má několikero zpracování, z nichž všechny vypučely z životopisu Jana Kanapara.

I. **Utrpení sv. Vojtěcha** (Passio S. Adalperti martyris) nalezeno teprve r. 1856 Bělovským v jednom rukopise královské knihovny v Mnichově (Cod. lat. n. 18.897 olim Tegernseensis n. 897), uveřejněno však bylo nejdříve V. Giesebrechtem (Neue Preuss. Prov. Blätter, 1860, I. str. 55—74), pak Toeppenem v Scriptores rer. Prus. I. 1861, potom teprve r. 1864 Bělovským (Pomniki dziejowe Polski I., str. 151—156), r. 1873 prof. Emlerem v Pramenech dějin českých díl I. str. 231 a násl., dr. Kolbergem v časopise varmińském r. 1881 a Waitzem v Monum. Germaniae historica (Script. rer. XV. 2. 1888 p. 705—708).

Listy rukopisu, kde se nalézá utrpení sv. Vojtěcha, mají ráz
a XI., na některých místech staly se později, ale touž rukou,
avy; nápis Passio s. Adalperti martyris připsán byl teprve ve
XV. Co do času složení tohoto Utrpení, o tom mínění se
ázejí; Bělovský myslí, že bylo napsáno teprve po smrti císaře
III.; Giesebrecht zase hleděl dokázati, že spisovatelem tohoto

Utrpení byl mnich kláštera mezřičského ve Velké Polsce, a že sepsání se stalo r. 999 anebo na počátku léta 1000. H. G. Voigt ve spise »Adalbert von Prag« (Westend-Berlin 1898) však toho popírá i klade dobu jeho sepsání v léta 1006—1025; pisatele Utrpení má za Němce, který žil v Polsku, ale chladně mluví o Slovanech. Toto stáří činí zprávu naši o sv. Vojtěchovi velmi vzácnou, ač v ní některé poklésky, týkající se zvláště dřívějších osudů sv. mučeníka, upříti se nedají. Ač v některých věcech s životem sepsaným Janem Kanaparem a Brunem se srovnává, liší se přece v celku dosti od obou, a zdá se, že zprávy Utrpení aspoň o posledních dnech života sv. Vojtěcha zasluhují více víry, než jak je známe ze životopisu Kanaparova a Brunova. Také některá jména osob a jiné zvláštnosti tohoto Utrpení jsou vítaným příspěvkem k poznání poměrů a osudů druhého biskupa českého.[1]) Práce ta v nynější podobě zdá se býti výňatkem z nějakého většího spisu, jenž byl určen k účelům liturgickým; výňatek ten sloužil asi za čtení (lekci) při církevních hodinkách o svátku sv. Vojtěcha. »Passio« obsahuje drahně podrobností, o nichž nikde jinde není ani zmínky; tu dovídáme se německého jména matky Vojtěchovy, českých jmen obou jeho průvodčích, Radima a Bohuše, jakož i jména města Cholina, jemuž na blízku světec náš došel smrti mučenické. V něm pouze dočítáme se, jak sv. Vojtěch (Weihtahc) hledal v lese houby a sladké byliny, aby nasytil svých hladovících průvodčích, jak obrátil se Bohuše, podjahen jeho, a uzřev osm mužů za sebou spěchati, ihned nábožnému biskupu to oznámil, jak tento po odzpívání hodinek odříkával právě modlitby za zemřelé, když byl přepaden a napřaženou sekerou zabit.

Nejmenovaný spisovatel Utrpení sv. Vojtěcha, bezpochyby mnich německý, znal zemi polskou nejen ze spisů a vypravování, nýbrž i z vlastního názoru a pobývání tam; proto ve svých zprávách vystupuje s jistou určitostí. Tak jména místní blíže označuje: ad Mestris locum (hl. 2.), urbi Cholinun (hl. 2.) ad ciuitatem Chnazina uocitatam (hl. 3.).

Mluvě o Mečislavovi, knížeti polském, jako o zemřelém bonae memoriae, ví o něm, že v Hnězdně zbudoval chrám (hl. 3.), po dvakráte užívá rčení »ut fertur« o věcech, o nichž mohl zvěděti pouze v Polsku. Poněvadž slovanským jménům neuhýbá (Slauuinihc, Mestris, Sobottin, Pruze, Cholinun, Radim,

[1]) Úvod k Pramenům dějin českých I. str. XIX.

Bugussa, Weihtahc, Puslavo, Chnazina, Aschricus), zdá se, že měl pisatel před rukama jakousi předlohu, a to snad *liber de passione martyris*, jež se ztratila, z níž vzal pouze začátek a konec.

Kombinaci této, na základě zprávy polského kronikáře Galla [1]) vyslovené Kętrzyńskim, Lohmeyrem a Kaindlem, H. G. Voigt však odpírá, poukazuje na silně legendární ráz našeho Utrpení; tak, ať příklad dáme, že hlava světcova s kůlu mluvila, »hlásajíc proroctví života věčného« (hl. 3.).

Takové legendy nepovstávají prý hned, nýbrž teprve když uplynula řada let po smrti některého mučeníka; pak by však nemohl nejmenovaný spisovatel Utrpení tak psáti, kdyby byl totiž pracoval dle starší předlohy, jež krátce po smrti sv. Vojtěcha byla zaznamenána, leda že by *celou* předlohu po své chuti byl přepracoval. [2])

II. **Jana Kanapara Život sv. Vojtěcha.** Tento život sv. Vojtěcha vydán byl tiskem již Kanisiem [3]) a Freherem; spisovatelem jeho jmenovali badatelé starší učeného Gerberta, později papeže Silvestra II. (999—1003); Bollandisté však hleděli dokázati, že jen z rozkázání jmenovaného papeže byl životopis tento sepsán od některého mnicha římského (Acta Ss. ad 23. Apr.). Jan Voigt snažil se opět dovoditi (Gesch. Preuss. I., 650—658), že spisovatelem tím nebyl nikdo jiný než mladší bratr sv. Vojtěcha, Radim (Gaudentius) jménem, který r. 999 stal se arcibiskupem hnězdenským a k žádosti Boleslava Chrabrého život ten složil. Proti domněnce poslední, k níž klonil se i Palacký, vyslovil se Pertz (Mon. Germ. hist. IV., 574 a násl.) hlavně ze dvou příčin, že několikrát v životě tom pochvalná děje se zmínka o Radimovi, což by on byl ve své skromnosti o sobě nikdy nenapsal, a za druhé, že by byl Radim o smrti

---

[1]) Monum. Poloniae historica I. p. 6 a 400.

[2]) Srovnej: *Voigt*, Adalbert von Prag, Westend-Berlin 1898 str. 226—230, *Brandstätter*, Wo erlitt der hl. Adalbert den Märtyrertod. Altpreuss. Monatschrift I. B. 1864 str. 230 a násled., *Zeissberg*, Die polnische Literatur des Mittelalters, Leipzig 1873 str. 19 a násled., *Wölkerling*, Trium narrationum de martyrio S. Adalberti comparatio. Dissertatio. Berlín 1874; *Kaindl*, Bemergen zur »Passio s. Adalperti martyris« in Deutsch. Zeitschrift für Geschichtssenschaften IX. 1893 str. 103, *Wattenbach*, Deutschlands Geschichtsquellen 53, *Kętrzyński*, Hat der hl. Adalbert seinen Tod in Culmerlande gelen, Altpreuss. Monatschrift VI. 1869 str. 35, *Lohmeyer*, St Adalbert, Zeitift für preuss. Geschichte und Landeskunde IX. 1872 str. 6.

[3]) Thessaurus eccl. et hist. seu lectiones antiquae. Ingolstadt 1601 - 1604.

svého bratra psal s větším účastenstvím. Zároveň ukázal Pertz, že spisovatelem našeho života jest předně mnich zákona sv. Boniface a Alexeje, a za druhé, že to jest Jan Kanapar, později opat téhož kláštera. Důvody jeho jsou následující: Spisovatel života sv. Vojtěcha, mluvě o sv. Basiliu a o sv. Benediktu (kap. 15. a 25.), nazývá je oba »otcem naším« (patrem nostrum), z čeho viděti, že byl mnichem téhož zákona. Vypravuje (kap. 20.) nám, co soudil o sv. Vojtěchu opat Lev a jeho společníci, připomíná, že on i jeho bratři znali sv. Vojtěcha jakožto velkého znalce světské filosofie, a konečně podává nám zprávy i o takových věcech, které se v klášteře sběhly, o nichž i velmi málo bratří vědělo. I mají tedy zprávy spisovatele tohoto života sv. Vojtěcha velikou váhu, zvláště pro události doby zdržování se sv. Vojtěcha v Římě a před jeho poslední cestou, poněvadž spisovatel to, co se stalo, sám viděl nebo se o tom dověděl od sv. Vojtěcha neb od jeho bratra Radima, nebo konečně od sv. Nila a Lva. I zdá se též, že o výpravě sv. Vojtěcha do Prus a o jeho umučení měl zprávy od Radima. Že však spisovatelem byl Jan Kanapar, to soudí Pertz z vypravování o vidění, jež měl Jan Kanapar v ten čas, když svatý Vojtěch podlehl smrti mučenické. Slova vypravování toho jsou (kap. 29.): »Haec dum in illa parte geruntur, ecce in monasterio, ubi ille talis nutritus fuerat, cuidam converso, Johanni Canapario, talia dominus per visum ostendit. E summo coelo velut . . . Unius nomen, extra ipsum, qui haec vidit admodum paucissimi sciunt; alter vero erat, ut adhuc hodie ipse meminit, dominus Adalbertus, cui angelicus minister iam coelestis mensae convivia praeparavit.« Zde mluví spisovatel, dí Pertz, po příkladě sv. Jana Evangelisty sám o sobě jako o třetí osobě, jmenuje se »quendam conversum«, kdežto jinde o něm čteme (Miracula S. Alexii) »quidam nobilitate carnis praepollens et divitiis affluens, qui monachicum habitum abrenuntians quae saeculi sunt suscepit Johannes Canaparius.« Pertz tvrdí dále, že spisovatel složil tento život k žádosti císaře Oty III. K dotvrzení toho uvádí zprávu nejmenovaného spisovatele o přenesení sv. Abundia a Abundantia, kde jest o sv. Vojtěchu poznamenáno (Mabill. Acta Ss. O. S. B. saec. V., str. 873.): Interfecerunt eum, et ita bonus pastor per palmam martyrii migravit ad dominum Quo audito rex (Otto III.) ardorem tanti martyris non ferens, cum senatu Romano et episcopis et clericis extra montes in Sclavoniam pergit, ad educendas Romam reliquias b. martyris Adalberti. Qu manus eius auferens, auro et gemmis mire exornavit, et ecclesiam

nomine eius inter duos pontes fabricavit et magnae dignitati tradidit; nec non ortum eius, actus et passionem mira arte composuit, et *in libello scribi fecit.* [1]) Po smrti Lva stal se Jan Kanapar opatem a zemřel 12. října 1004.

[1]) Přes to vše vystoupil r. 1884 dr. V. Kętrzyński v časopise Przewodnik naukowy i literacki XII. 1—10. s článkem: Jan Kanaparyusz zakonnik właski, czy Gaudenty arcybiskup gnieźnieński autorem najdawniejszego żywota św. Wojciecha?«, čímž sporná otázka ta dostala se znova na přetřes. Kętrzyński ostře odsoudil Pertze a rehabilitoval mínění Voigtovo. Voigtovy důvody dle něho vždy prý ukazovaly pravděpodobně na Radima jako na autora, ač neužil všeho, čeho z životopisu dalo se užiti. Ušlo Voigtovi, že autor biografie Vojtěchovy, když psal, nebyl v Římě (Dicunt autem abba et fratres eius de eo etc.), potom »qui nunc urbis praefectus esse dinoscitur«, a to může platiti jen o Radimovi. Připustíme-li pak Radima jako autora, vysvětlíme i jiné věci, kterých při Kanaparovi, Vlachovi, bychom nemohli pochopiti. Žádný Vlach nenazval by Prahu »sancta civitas«. Vlach nepsal by tolik o podrobnostech, jaké jsou v životopise, třeba by je s ním byl Radim sdělil, žádný Vlach nepamatoval by si správně slovanské jméno sluhy sv. Vojtěcha »Myśl« (Myzl). To mohl věděti jen ten, kdo byl od dětství se sv. Vojtěchem. Autor zná domácí tajnosti, jako na př., že spal sv. Vojtěch s Radimem pod jednou střechou, ví o darování zlata císařovnou Theofanou na cestu do Jerusalema. Co vypravuje v hlavě 19. o záměrech sv. Vojtěcha, kde nebyl očitým svědkem, dověděl se od interessentů (c. 12.), a to jest důvodem ke tvrzení, že byl v blízkých stycích se dvorem sv. Vojtěcha v Praze. Jest pravděpodobno, že byl to Kanapar? Jistě ne. Všechny doklady hodí se jen na Radima, a ten jest životopiscem sv. Vojtěcha. A tak »nie Włoch, lecz Czech był autorem najdawniejszej i najcenniejszej »vita sancti Adalberti«. Jak św. Wojciech należy do obou narodów czeskiego i polskiego, tak i tym żywotem napisanym przez Gaudentego Polacy i Czesi chlubić sie mogą.« Doklady Kętrzyńského činí domněnku Voigtovu ještě pravděpodobnější než dříve. Nevyvrátily ji ani námitky R. F. Kaindla v článku: Canaparius und Brun, Mittheilungen d. V. f. Gte. d. Deutschen in Boehmen XXXII. 328—347, který marně pokouší se na pevnou basi zase postaviti mínění Pertzovo. Kaindl nepokusil se o vyvrácení všech bodů u Kętrzyńského a z těch, o jejichž vyvrácení se pokusil, uznati lze jen dva. Třetí a poslední důvod, že i Magdeburk (Děvín) nazýván byl sacra urbs a ne Praha, sesiluje jen tvrzen Kętrzyńského. Epitheton ornans slavného Magdeburku přenesl tu autor na milé sobě, jako Čechovi, město Prahu. Tak soudí Zd. *Tobolka* ve stati: »Jest Jan Kanapar nebo Radim autorem života sv. Vojtěcha?« uveřejněné v časopise Matice moravské roč. XX. v Brně 1896 na str. 62—66. Oproti Kętrzyńskému tvrdí zase dr. Prohaske (Św. Wojciech, Przekląd powszechny, 1897, 19), že nedostatečný popis zemí pruských, jaký je v životopise Kanapa-s, vysvědčuje, že pisatel žil v Římě, daleko od míst, o nichž se zmiňuje, pisatelem tím nemůže nikterak býti účastník cesty Vojtěchovy v Prusku — r Radim. Podobně soudí dr. Prohaske o Brunově životě sv. Vojtěcha; přečetl tento životopis a pak Vita quinque fratrum od Bruna, musí do-i že autorem obou prací byla jedna a táž osoba — Brun Kverfurtský.

Co do času sepsání života sv. Vojtěcha, o tom ukázal Pertz, že se stalo za živobytí sv. Nila, jenž zemřel r. 1005, za živobytí císaře Oty III. (zemřel r. 1002 24. ledna) a za živobytí opata Lva, ještě před známou poutí císaře ke hrobu sv. Vojtěcha konanou r. 1000, o které nečiní žádné zmínky, což by byl sotva opomenul poznamenati brzy po smrti papeže Řehoře V. (zemřel 5. února 999), poněvadž za jeho živobytí by se byl sotva méně pochvalně o něm zmínil, jak to učinil v životopise. Z toho soudí Pertz, že sepsání života toho stalo se roku 999. Kdybychom i uznali důvod, že životopis byl sepsán před r. 1000 proto, poněvadž se neděje zmínka o pouti Otově, která se mohla vykonati, aniž spisovateli potřebí se zdálo o tom mluviti, můžeme přece hranicí sepsání našeho života položiti rok 1002. Jana Kanapara život sv. Vojtěcha rozšířil se rychle i ve Vlaších i v Němcích; v XI. věku dočkal se nové proměny v Monte Casině, kde ho užili Lev Ostijský a neznámý spisovatel přenesení sv. Abundia a Abundantia.

O dalších rukopisech Kanaparových, jichž celkem známe 21, dočteš se v předmluvě k Pram. děj. čes., I., str. XXI., a u Voigta »Adalbert von Prag«, str. 222

III. **Brunův Život sv. Vojtěcha,** známý ve středověké bibliografii jako Vita II. Brun[1]) pocházel ze vznešené rodiny saské; narodil se kolem r. 975 z otce Bruna a matky Idy v Kverfurtě, odkudž na rozdíl od jiných mívá přídomek Kverfurtský (Querfurtensis). Na vychování a vzdělání školské poslán jest do Děvína, kde krátce před tím prodléval Vojtěch, pozdější biskup pražský, a současně Dětmar či Dittmar, pozdější proslulý kronikář.[2]) Brun

[1]) Viz Kaindl, Zur Geschichte des heil. Brun v Histor. časop. společ. Görresovy r. 1892 str. 493. Téhož Beiträge zur älteren ungarischen Geschichte, Wien 1893. Téhož Canaparius und Brun, Mitth. d. V. f. d. Geschichte der Deutschen in Boehmen, sv. XXXII. str. 328—347. Kade R., De Brunonis Querfurtensis Vita quinque fratrum Poloniae nuper reperta. Dissertatio, Lipsko 1883; Chronicon Magdeb. edit. Meibom Rerum Germ. I. III. 2.; Hýbl, Brun Querfurtský a jeho životopis sv. Vojtěcha v Českém časopise historickém r. IV. 1898 seš. 2. str. 73—83, kteréžto stati právě vyšlé rádi jsme použili, vážíce si každé práce dobré, na pramenech založené. Rovněž spadá sem pojednání P. Methoda Vojáčka »Sv. Benedikt s bratřími«, uveřejněné v Časop. katol. duchov. r. 1896 a 1897, jež v některých věcech liší se podstatně od práce Hýblovy. Srovnej dále úvod ke Pramenům dějin čes. díl I. str. XXII., dr. Kolberga Der hl. Bruno, Zeitschrift f. Geschichte Ermlands 1886 str. 1. a násl., a dra. Kryštůfka článek »Bruno« v Ottově Slovníku Nauč. díl II.

[2]) Dětmar Meziborský, nar. 976, nazývá jej »contemporalis et conscolasticus meus«.

posvěcen byv na kněze, obdržel kanonikát při chrámě sv. Mořice v Děvíně. Císař Ota III., maje ho u veliké vážnosti, povolal jej ke svému dvoru, při němž však dlouho nesetrval. Doprovodiv r. 996 císaře Otu III. do Říma, setkal se snad v klášteře sv. Boniface a Alexeje na Aventině se sv. Vojtěchem, jenž byl právě na odchodu, a vešel v přátelský styk se sv. Romualdem. Zatouživ za příkladem sv. Vojtěcha, Lva, Jana a jiných přátel po životě klášterním, přijal r. 996 na Aventině oděv mnišský s novým jménem Bonifac. Leč po nějakém čase opustil klášter ten a přidružil se v Pereu u Ravenny k sv. Romualdovi, mezi jehož učeníky nalézáme jej již kolem r. 1000.

Tam vznikla jakási malá osada; bratří, rozdělení Romualdem po jednotlivých cellách, žili po způsobu starých poustevníků, živíce se prací rukou svých. Brun bydlil společně s Benediktem, aby se prý od něho »přiučil nebeským věcem«; oba přilnuli k sobě zvláštní náklonností.

Vespolný jejich pobyt na Pereu netrval však dlouho. Na podzim r. 1000 přišel císař Ota III. opět do Říma. Bouře, která brzy po jeho příchodu tam nastala a znenáhla proměnila se v povstání, přiměla císaře, že konečně opustil Řím a odebral se do Ravenny, odkudž častěji navštěvoval osadu sv. Romualda nebo povolával bratry k sobě. Ačkoli vše se dálo tajně, a jenom velmi málo osob z okolí císařova vědělo o jeho návštěvách, přece zvěst o tom se rozšířila a na ostrov perejský nahrnulo se mnoho lidí nepovolaných, tak že brzy tam nastal nepořádek. Císař pojal úmysl na Pereu založiti klášter a, jak prý jednou se vyjádřil, mínil po třech letech složiti korunu a sám také v tomto klášteře oddati se životu mnišskému. Po návrhu sv. Romualda měl se opatem zakládaného kláštera státi Benedikt, ale ten s pomocí Brunovou dosáhl u císaře toho, že ustanoven byl představeným jiný bratr, jenž se však ukázal nehodným. Oba bratří, Brun a Benedikt, měli již tenkráte na mysli zcela něco jiného, odebrati se totiž jako missionáři do Polska. V rozsáhlé říši Boleslava Chrabrého bylo křesťanství sice již vládnoucí věrou, ale přes to zbývalo k dokonalému jeho utvrzení ještě dosti práce; některé krajiny, jako
néna Prusy jakž takž Boleslavovi podrobené, byly ještě úplně
hanské. Dobrých kněží byl v Polsku nedostatek, a Boleslav
rátil se tedy na císaře s prosbou, aby mu poslal schopné hla-
:ele evangelia. Císař přednesl věc sv. Romualdovi se žádostí,
ay některé ze svých učeníků ustanovil k tomu úkolu; než Ro-

muald nechtěje nikoho nutiti, ponechal každému na vůli, chce-li jíti hlásat evangelium pohanům čili nic.

První chopil se myšlenky té Brun, jemuž tanul před očima příklad sv. Vojtěcha; mučenictví mocným kouzlem jej lákalo; podařilo se mu též získati Benedikta pro svůj úmysl poukazováním na nezdravost krajiny perejské a na záslužnost činnosti missionářské a mučenictví. A tu jsou velice významna slova jeho pro poznání jeho smýšlení. »Nenamítej,« pravil Benediktovi, »jest pýchou, hledají-li hříšníci mučenictví; vždyť i mnozí nepokřtění, necudní a modloslužebníci došli milosti této, zvláště když my v této věci nehledáme svatosti, nýbrž odpuštění hříchů, poněvadž všechny hříchy na křtu se obmývají, mučenictvím však úplně se shlazují.«[1])

Jindy Brun prodlévaje v kapli zasvěcené sv. Bonifaci mučeníku, zvolal u sv. roznícení: »I já jmenuji se Bonifac, proč bych neměl býti také mučeníkem a trpěti pro Krista?«

Mimo Benedikta získán byl ještě pro missii polskou bratr Jan. Císař pak vyžádal jim od představeného svolení pro cestu na sever, načež všichni tři odebrali se k němu do Ravenny. Bylo ujednáno, že Benedikt s Janem mají se odebrati přímo do Polska, aby se zatím seznámili s poměry a přiučili tamnímu jazyku, kdežto Brunovi připadl úkol jíti nejdříve do Říma, vyžádat tam od papeže svolení k činnosti missionářské, pro sebe hodnost biskupskou[2]) a pak neprodleně následovati své druhy. Ze všeho viděti, že hlavní osobou missie měl býti Brun biskup, a Benedikt s Janem měli býti vlastně toliko jeho pomocníky;[3]) pozdější události učinily ovšem společníky Brunovy slavnějšími, nežli by se snad jinak byli stali. Bylo to za třetího pobytu císaře Oty III. v Ravenně (od 20. listopadu do 12. prosince 1001), když Brun rozloučil se s oběma druhy, aby jich již nespatřil. Při loučení kladl mu Benedikt na srdce, aby nepřicházel bez svolení papežského, a aby hleděl přiučiti se jazyku slovanskému. Ještě v zimě r. 1001—2

[1]) Kade R., De Brunonis Querfurtensis Vita quinque fratrum Poloniae nuper reperta. Lipsko 1883, hl. 2.

[2]) Před rozchodem nazýval Benedikt Bruna čistěji v žertu biskupem. »Nec tacendum, quod me prophetans »Domine episcope« multocius vocabat.« Kade, Vita quinque fratrum l. c. c. 4.

[3]) Souvislost ta ušla sv. Petru Damianimu, jenž líčí věc tak, jakoby missie do Polska byli se súčastnili samostatně pouze Benedikt a Jan, Brunovu pak cestu missionářskou líčí jako zvláštní pro sebe,

vydali se pak Benedikt a Jan na cestu; Brun zůstal prozatím v Ravenně.

Ale nepředvídaná událost přivedla v niveč veškery plány Brunovy a jeho druhů. Dne 23. ledna 1002 zemřel na výpravě proti Římu císař Ota III. na hradě Paternu na úpatí hory Soracte, a smrt jeho měla za následek mnohé nepokoje jak v Německu, tak i v Italii. Jako již dříve za života císařova Řím vzbouřil se proti císaři, tak nyní po jeho smrti i v horní Italii rozproudilo se hnutí protiněmecké. Brunovi, jak sám praví, pro tyto nepokoje nebylo možno jíti do Říma; bál se patrně jako Němec a přítel zemřelého císaře o svoji osobní bezpečnost v městě povstalém.[1]) Zdá se vůbec, že v Brunovi počaly vznikati pochybnosti o zdaru celého podniku nyní, když zemřel ten, jehož popudem missie se počala, a jenž byl také její hlavním podporovatelem.

Nemohl se nijak rozhodnouti, co by v nejbližší době měl předsevzíti: hned nabývala v jeho mysli vrchu touha pustiti se do Říma a nedbati nebezpečí, hned zase bázeň a pochybnosti.[2]) Zatím co Benedikt a Jan, přišedše do Polska, netrpělivě naň čekali, trval on stále na Pereu. — Tu konečně k rozhodnutí přiměla jej zpráva o smrti jeho přítele, německého mnicha Rothulfa, jenž v Ravenně v protiněmecké bouři byl zabit. Vida nyní, že nebezpečí jest všude stejné, odhodlal se jíti do Říma a po několika dnech, přijav na rozchodnou napomenutí svého opata, vydal se na cestu. Podle vypravování jakéhosi starého mnicha, jenž jej na této cestě provázel a později Petru Damianimu o ní zprávu dal, konal Brun cestu se všemi průvodčími pěšky; sám zpívaje žalmy a ostatní předcházeje, stále bos kráčel. Jedl sice, ježto cesta byla velmi namáhavá, každodenně, leč každý den toliko půl chleba a něco vody; ve svátky pak, vzdaluje se vůbec všeho vařeného, přidával ke každodennímu pokrmu nějaké ovoce nebo kořínky.[3])

Bylo by zajímavo zvěděti, jak smýšlel o missii Brunově a jeho druhů papež Silvestr II. Udělil sice Brunovi žádané dovolení k hlásání evangelia i pallium,[4]) ale svěcení na biskupa se Bru-

---

[1]) Kade, Vita quinque fratrum etc. c. 9.

[2]) Kade, Vita quinque fratrum cap. 9.

[3]) Vita S. Romualdi c. 27.

[4]) Bruno sám ve Vita quinque fratrum cap. 10. o palliu zmínky nečiní, rovněž ne kronikář Dětmar ani Marianus Scotus SS V. 555, ani Chro-

novi v Římě nedostalo; patrně měl býti vysvěcen teprve v Němcích, což ovšem předpokládalo se samo sebou, že musí dříve podrobiti se požadavkům a podmínkám říše a církve německé. Jaké úmysly měl při tom papež a jaké dal Brunovi instrukce, nelze z pramenů zjistiti; skorem se zdá, jakoby byl nechtěl vzbuditi nevoli nové vlády v Německu.

Z Říma odebral se Brun ke konci r. 1002 do Němec a po kruté a namáhavé cestě stihl asi na počátku r. 1003 do Řezna. — Ale v Německu byly se zatím poměry úplně změnily. Nový vladař Jindřich II. opustil politiku svého předchůdce a postavil se na stanovisko prospěchu ne církve, nýbrž říše německé. S Polskem nastalo hned r. 1002 nepřátelství, jež se stupňovalo, a již r. 1003 došlo ke srážkám. Brun byl nyní podruhé zastaven na cestě k předsevzatému cíli.

Již sama nebezpečnost cesty v nepokojné té době budila v něm obavy;[1]) ale hlavní příčina, která jej zdržela od další cesty, byla — ač Brun se vymlouvá pouze na nebezpečí cesty — přece asi jiná. Boleslav Chrabrý, do jehož země se měl Brun odebrati a v jehož zájmu měl působiti, byl nyní nepřítelem říšským, a odchod z Němec do Polska za těchto poměrů nemohl se tedy státi jinak, leč proti vůli vlády německé, a byl by znamenal znepřátelení s králem a téměř okázalé zaujatí stanoviska protiříšského. Snad by byl Brun — jako to později učinil — nedal se ani těmito důsledky zastrašiti, ale, jak bylo řečeno, záviselo jeho vysvěcení na biskupství na poměru k říši a církvi německé. Ačkoli všechny ty poměry nejsou nám dosti jasny, ježto jednak neznáme pokynů papežových, jednak Brun, svědek nejpovolanější, pohnutky svého odchýlení od nastoupené cesty všeobecnými slovy jenom dává tušiti: přece jest ze všeho patrno, že Brun podříditi se musil poměrům, které byly mocnější nežli jeho vůle a tužby — zůstal v Němcích. Ani tehda, když Benedikt, rozmrzen jsa již dlouhým čekáním, sám se vydal v zimě na počátku r. 1003 na cestu jemu vstříc a přese všechna nebezpečí války — Boleslav Chrabrý tenkráte právě podnikl tažení do Čech — přišel až do Prahy: Brun, jenž tehdy nejspíše dlel v Řezně, v každém případě však dosti

nicon Wirceb. SS. VI. 29. ani Ann. Weissenb. SS. III. 1009. Arcibiskupem jmenuje ho pouze sv. Petr Damiani, Chronicon Magdeb. a Annal. Quedl. ad ann. 1009. Srovnej Hirsch, Jahrbuch II. 268 nota 3.

[1]) Počátkem r. 1003 vtrhl Boleslav Chrabrý do Čech, načež následovaly boje o Míšeň a Lužici.

blízko Čech, nešel za ním,[1]) a Benedikt byl nucen s nepořízenou se vrátiti. Jak Brun později se dověděl, uměli druhové jeho, kteří zatím v Polsku spolu s několika tuzemci žili jako poustevníci, tehdy již dosti dobře »slovansky« a trpce si stěžovali na jeho liknavost.

Konečně, nechtějíce déle čekati, vypravili sami posla do Říma, aby přinesl jim od papeže nové, zvláštní svolení ke kázaní evangelia.[2]) Avšak nežli posel se vrátil, celá věc vzala nepředvídaný konec. Benedikt a Jan byli totiž se třemi společníky svými, Matoušem, Izákem a Kristinem přepadeni od lupičů, kteří doufali, že u nich naleznou peníze, a pobiti (11. list. 1003), a tak celá missie zmařena. — Pro Bruna byl však tento konec jeho druhů jakýmsi rozuzlením jeho nesnadného postavení. Nejsa nyní vázán na Polsko, mohl jíti hlásat evangelium do kterékoli jiné země pohanské, ač, jak se zdá, nerad se vzdával myšlenky jíti do Prus; mohl si nyní zvoliti pro své misionářské působení takovou krajinu, která by králi a hierarchii německé nevadila. A Brun zvolil Uhry.[3]) Uhry tenkrát rozděleny byly na dvě panství: v západní, nepoměrně větší části, vládl sv. Štěpán, od r. 1000 jako král, jenž s Jindřichem II. byl spřízněn, maje sestru jeho Giselu za manželku; ve druhé části — ohraničené asi Tisou na západě, Körösem na severu a Sedmihradskem na východě — vládl, ač již pod vrchní mocí Štěpánovou, kníže *Achtum* (do r. 1008). Achtum byl již křesťan řeckého ritu, a v říši jeho jak tak bylo rozšířeno řecké vyznání, smíšené s pohanstvím. Poddaní Achtumovi sluli »Černí Uhři«.[4]) K těmto »Černým Uhrům« umínil si tedy odejíti Brun. Ačkoli král Jindřich i po této změně záměru nerad viděl úmysly Brunovy, chovaje přece jenom nedůvěru k němu, svolil nyní k jeho vysvěcení. V jeho přítomnosti byl Brun vysvěcen v Meziboři od nového arcibiskupa děvínského Taginona nejspíše v I. polovici února 1004 na biskupa. Význam tohoto vysvěcení se strany arcibiskupa děvínského byl asi ten, že Brun stal se co do právního svého postavení vlastně suffraganem metropole děvínské, a že okršky, které by se mu snad podařilo obrátiti, měly neb aspoň

[1]) Kade, Vita quinque fratrum cap. 11.

[2]) Kade l. c. cap. 12.

[3]) »Et dimissis Pruzis, quo propter novum sanctum Adalbertum occisum ;ior me causa duxisset, Nigris Ungris, quo tunc versus in partes Orientis 'em conscendi ... evangelium portare coepi.« Kade, Vita l. c. cap. 10.

[4]) Kaindl, Beiträge zur älteren ungar. Geschichte III. str. 29. a násl.

mohly býti považovány za část děvínské diecése — která, jak známo, původně byla založena pro celý daleký východ směrem od Labe, a teprve založením arcibiskupství hnězdenského byla na východě obmezena; ve skutečnosti ovšem by bylo bývalo těžko věc provésti ve vzdálených krajinách, ale v příznivých případech mohlo se vždy jíti až k nejkrajnějším důsledkům tohoto právního poměru. Měla patrně Brunovi již předem vzata býti možnost zakládati církevní útvary říši i hierarchii německé nepohodlné.

S nejlepšími nadějemi a s pevným úmyslem pracovati bez oddechu pro víru Kristovu vydal se Brun z jara r. 1004 po Dunaji na cestu do Uher. Ale přesvědčil se brzy, že práce missionářská není tak snadná a že ne hned bývá korunována výsledkem. Působil v Uhrách přes tři léta (od r. 1004 až do konce 1007), nejvíce snad v říši Achtumově a přiznává se sám v listě k císaři Jindřichovi II., že všecko úsilí jeho vychází na plano. Co bylo toho příčinou, nelze při nedostatku zpráv nic určitého říci. Pouze to víme bezpečně, že Brun seznámil se v Uhrách s Radlou, bývalým vychovatelem sv. Vojtěcha, že roku 1007 setkal se tam s augšpurským biskupem Brunem, jenž poslán byl ke dvoru uherskému od Jindřicha II. v záležitostech politických, a konečně že v Uhrách napsal životopis sv. Vojtěcha. — Byly ostatně, jak se zdá, jisté okolnosti nám neznámé, které snad Bruna přiměly k dosti dlouhému pobytu v zemi, v níž přece nemohl tak docela po svém přání působiti.[1]) Nešlo v Uhrách tehdy již o rozsévání semene víry Kristovy jako spíše o utvrzení a prohloubení víry v lidu. A Brunovi jednalo se především o rozsáhlou činnost mezi pohany, o obrácení celých národů, o založení nových provincií církevních, a konečně o korunu mučenickou.

Po třech letech rozhodl se konečně Brun opustiti Uhry a jíti dále na východ k nejkrutějším všech pohanův, Pečeněhům, kteří sídlili v jižní Rusi od řeky Donu až do nynějšího Valašska.

Na své cestě odebral se především k ruskému knížeti *Vladimírovi* (980—1015). Ten všemožně ho zdržoval od další cesty,

[1]) Jakási, ač neurčitá paměť působení Brunova v Uhrách zachovala se v životopise krále Štěpána (Vita minor, viz Historiae hungaricae fontes i pag. 16.), kde čteme: »Asericus pater cum suis discipulis advenit, quorum unus Bonifacius nomine in loco patris abbas deinde constitutus dum a beato rege causa praedicationis in inferiores Ungariae partes esset missus, in cervice gladio percussus, licet postea viveret, non est privatus martyrio.« Zdá se, že tento Bonifac jest náš Brun.

stavě mu živě před oči nebezpečí a bezvýslednost její, jakož i divokost i surovost Pečeněhů; leč to právě Bruna podněcovalo tím více. Konečně po měsíci, když i jakési vidění poděsilo knížete, vyprovodil jej na hranici říše své. Ještě při rozchodu snažil se jej od úmyslu jeho odvrátiti a stoje s družinou na jednom pahorku, Brun pak se svými průvodčími na druhém, poslal k němu jednoho ze své družiny se vzkazem: »Doprovodil jsem tě až ku hranicím země své. Nyní tě pro Boha prosím, abys nedával mladistvého života svého v šanc k hanbě mé. Jsem přesvědčen, že již zítra bude tobě zbytečně umříti!« Na to vzkázal knížeti Brun: »Kéž Bůh tobě tak otevře brány ráje, jako ty jsi nám otevřel cestu k pohanům.«

Mezi Pečeněhy prodlel Brun pět měsíců, ovšem za velikého nebezpečí — jednoho dne třikrát veden jest s celým průvodem svým na smrt — a mnohého týrání od pohanů, z nichž jen málo získal Kristu; ale podařilo se mu přece zjednati mír mezi Pečeněhy a knížetem Vladimírem, k němuž potom zpět se navrátil a přiměl jej, že kníže k utvrzení míru dal Pečeněhům syna svého za rukojmí. Zároveň s tímto kněžicem poslal Brun k Pečeněhům jednoho ze svých druhů, jejž byl posvětil na biskupa. »Tak zavládl« — praví Brun — »k větší slávě a chvále Spasitelově křesťanský zákon u nejhoršího a nejkrutějšího národa ze všech pohanů na zemi.« Po té domnívaje se, že národ ten je v podstatě ku přijetí křesťanství náchylen a že další práce je s to již provésti jeho nástupce, opustil Brun tyto východní končiny a odebral se tam, kam hned od počátku měl namířeno, kam vábil jej příklad jeho mistra, velebný vzor a předchůdce jeho — sv. Vojtěch.

Ve II. polovici r. 1008 nalézáme Bruna v Polsku, kam přijíti zbraňovaly mu dříve nepříznivé poměry politické. Než poměr Polska k říši německé byl dosud jako před tím; nepřátelství trvalo dále. Objevení se Bruna v Polsku dotklo se nelibě Jindřicha II., jenž hned z počátku s nevolí pohlížel na jeho odchod z říše a jeho nadšenou horlivost missionářskou a touhu po mučenictví odbýval posměchem. Proto uznal Brun za dobré, ospravedlniti se
ložiti císaři celou dosavadní činnost, své stanovisko přítomné
ny své do budoucnosti. V listě svém k Jindřichu II. snaží
dokázati, že prodlévaje na dvoře Boleslavově, nepodniká tím
říši nepřátelského, že stejně jako dříve ostává věren císaři, a
by dobře bylo, kdyby i Jindřich II. poznal výhodu spojen

s Boleslavem proti pohanům; na konec pak prosí, by jej císař v činnosti jeho missionářské podporoval.

V Polsku bylo Brunovi nějakou dobu čekati, nežli se mohl vydati na cestu do Prus. Boleslav Chrabrý zaměstnaný přípravami válečnými nebyl s to poskytnouti mu hned potřebných prostředků na cestu, a tak trval Brun zatím na jeho dvoře, uče se řečem národů, jež Kristu chtěl získati, a obíraje se prací literární. Napsal tam »Život sv. pěti bratří« Benedikta, Jana a druhů jejich (Vita quinque fratrum Poloniae) a snad i druhou redakci životopisu sv. Vojtěcha. Mimo to napsal list císaři Jindřichovi II., z něhož se dovídáme, že měl Brun na mysli nejen Prusy, ale mínil pojati v obor své činnosti missionářské i Lutice a Švédsko. Do Švédska poslal jednoho ze svých druhů, jejž posvětil na biskupa; tomuto prý se podařilo pokřtiti krále švédského a část lidu obrátiti na víru křesťanskou.

Brun sám vypravil se v zimě r. 1008—9 s 18 druhy do Prus. Boleslav Chrabrý opatřil výpravu všemi potřebami, leč Brun rozdal prý většinu toho klášterům a chudým.

O činnosti jeho mezi Prusy nelze mnoho říci. Dle pramenů saských (Dětmara, Annalů Kvedlinburských a kroniky Magdeburské) kázal Brun nějaký čas Prusům bez překážky; přišed na území vladaře Nethimera, získal jej Kristu tím, že mezi dvěma hranicemi zapáleného dříví prošel beze vší pohromy. Leč kdesi na hranicích pruskoruských protivilo se obyvatelstvo apoštolské jeho činnosti a když přes zákaz, pohrůžky a dané výstrahy nepřestával kázati, se svými druhy krutě jest usmrcen buď dne 14. února nebo dle jiných 9. března 1009. Těla usmrcených ležela nepohřbena, až Boleslav, zvěděv o tom, od pohanů jich vykoupil a dal v Polsce pohřbiti. Tak skončil druhý »apoštol Prusův«.

Přehlédneme-li činnost jeho missionářskou, vidíme, že Brun dodělal se celkem výsledků jen skrovných; v očích tehdejšího světa stačilo ovšem samo mučenictví, aby Bruna učinilo slavným a svatým.

Podali jsme zde ze života Brunova zprávy zevrubnější, založené na badáních nejnovějších [1]) a to souhrnně v celku, nechtíce později jednotlivými vložkami rušiti vypravování.

---

[1]) Hýbl Fr., Brun Querfurtský a jeho životopis sv. Vojtěcha v Českém časop. historickém roč. IV. seš. 2. str. 73—89.

Ve stati »Literatura« jde nám ovšem především o jeho biografii sv. našeho patrona, k níž nyní obraťme zření své.

Brunův životopis sv. Vojtěcha opírá se sice o život téhož světce, Janem Kanaparem sepsaný, liší se však slovy docela, podává některé věci přesněji, jiné opravuje a doplňuje, tak že máme takřka zcela nový spis před sebou. Ký div! vždyť snad znal Brun Vojtěcha osobně, snažil se ho napodobiti a měl věru dosti látky po ruce, když o něm psal. Psal dle vlastních pamětí a vzpomínek, neboť v Děvíně studoval, na dvoře císařově rovněž se zdržoval, kde zajisté slýchal mnohé chvalořeči o Vojtěchovi, byl na Aventíně, v Uhrách, Polsku i v Prusích, kde všude světec náš prodléval. O rodinných poměrech mohla mu podati bezpečné zprávy sestra jeho Alžběta, jež byla abatyší v klášteře u sv. Jiří. V Uhrách setkal se s bývalým vychovatelem sv. Vojtěcha, Radlou, a že měl i písemné zprávy před rukama, praví sám: »Cui rei homo, qui hora illa praesens erat, Willico quidam, bonus clericus et sapiens, visibile testimonium asserebat, quod nos legimus, cum ad abbatem nostrum hoc scriptum filius (filio) mandaverat.« [1])

Kromě sebe jmenuje nám Brun i svědky toho, co vypravuje; tak opaty Lva a Jana, probošta Vilíka, biskupa Lva, Radlu a Radima. Tohoto posledního arcit jen ve druhém svém zpracování života sv. Vojtěcha, jež stalo se bezpochyby v Polsku.

Došelť nás život sv. Vojtěcha sepsaný Brunem ve dvou textech, v kratším a širším; v tomto posledním některé části zpracování staršího poněkud zkrátil, jiné rozšířil, lépe vyložil a co slyšel od Radima, přidal ano i co do zevního podání uhladil, ačkoli i starší práce kratší co do mluvy jest nadmíru květnatá.

Kratší život vydal nejprve Henschen (Acta Ss. die 23. Aprilis pag. 187) z rukopisu kapituly pražské, psaného ve II. polovici věku XIV., jehož užili pak i Mabillon a Basnage. V naší době vydal život ten učený Pertz (Monum. Germ. hist. IV. pag. 596—612) dle rukopisu admontského ze XII. stol., použiv při tom zároveň

[1]) Jakýs Vilík (Velich, jehož měl biskup Vojtěch proboštem svého hrámu), hodný a moudrý duchovní, který při této události (ozdravění posedlého) mnohokrát byl, zřejmé o tom dával svědectví; my pak jsme list jeho i četli, ve kterém o tom opatu našemu zprávu byl podal. Prameny dějin českých díl I. str. 270.

vydání Henschenova. Výtah z Pertze uveřejněn ve Scriptores rerum Prussicarum I. p. 230. Kromě toho jest kratší život v rukopise veřejné bibl. pražské z konce XIV. nebo počátku XV. století.[1])

Život obšírnější byl pouze jednou vydán a to *Suriem* (De probatis sanctorum historiis tom. II. Col. Agr. 1571 p. 826) z rukopisu nyní neznámého; leč vydání to nebylo věrné, nýbrž, jak sám Surius praví, rozličně pozměněno.

Teprv Bělovský objevil tento obšírnější život sv. Vojtěcha v rukopise knihovny knížete Metternicha v Kynžvartě; rukopisu toho jsou dva pergamenové folianty, psané koncem věku XII. nebo počátkem XIII. a mají na hřbetě nápis: »Legende sanctorum.« Život náš je na listech 143—156 dílu I. Rukopis ten náležel někdy benediktinskému klášteru v Ochsenhúzech.

Dle rukopisu toho učinil Bělovský své vydání Brunova života sv. Vojtěcha (Pomniki Dziejowe Polski, Lwów 1864), z něho přešel do I. dílu Pramenů dějin českých (str. 266—304) a z těch otiskli jsme jej i my v *Dodatcích*, podobně jako byl životopis Kanaparův z téhož zřídla vzat.

IV. **Verše o utrpení sv. Vojtěcha** jsou dalším pramenem pro životopis našeho sv. patrona. Professor dr. Emler a jiní tvrdili, že veršů těch byl skladatelem Kosmas, děkan kapituly pražské. Freher pokládal dokonce i život sv. Vojtěcha, Kanaparem sepsaný, za práci Kosmovu; leč už Balbín a ještě důkladněji Dobner ukázali, že spisovatelem tohoto života (Kanaparem sepsaného) Kosmas býti nemůže. Než ani skladatelem veršovaného života sv. Vojtěcha nebyl Kosmas již proto, že některé údaje Kosmovy kroniky nejsou nikterak v souhlasu s verši o utrpení, jak jasně prokázáno bylo v Hýblově časopise historickém ročník 40. na str. 541., a jak totéž dokazuje prof. dr. Kalousek ve svých čteních veřejných na universitě, a prof. Losserth v nejednom svém pojednání o nejstarších dějinách českých. I zdá se tudíž býti velice pravděpodobno, ne-li zcela jisto, že spisovatelem nebo původcem veršů o utrpení sv. Vojtěcha byl sám císař Ota III. Na dotvrzenou toho uvádíme zprávu nejmenovaného spisovatele o přenesení sv. Abundia a Abundantia, kde jest o sv. Vojtěchu poznamenáno (Mabill. Acta Ss. O. S. B. saec. V., str. 873.): Interfecerunt eum, et ita bonus pastor per palmam martyrii migravit ad

[1]) Rukopisu toho užil poprve dr. A. Kolberg při své práci: »Bilder aus dem Leben des hl. Adalbert.« Braunsberg 1897.

dominum. Quo audito rex (Otto III.) ardorem tanti martyris non ferens, cum senatu Romano et episcopis et clericis extra montes in Sclavoniam pergit, ad educendas Romam reliquias b. martyris Adalberti. Qui manus eius auferens, auro et gemmis mire exornavit, et ecclesiam nomine eius inter duos pontes fabricavit et magnae dignitati tradidit; nec non *ortum eius, actus et passionem mira arte composuit.*

Zmíněný chrám ke cti sv. Vojtěcha vystavěl Ota III. v městě Cáchách, a dle svědectví současného kronikáře Dětmara Meziborského jal se zároveň ideální a klassicky vzdělaný mladistvý císař, jenž zvěčnělému příteli vřele byl oddán, skládati na sv. Vojtěcha *ody* neboli životopis jeho ve verších leoninských, a dílem sám, dílem snad pomocí jiných (učeného Gerberta, arcibiskupa ravennského) práci tu provedl, neboť bylo tehdy zvykem chvalitebným oslavovati hrdiny, k nimž i mučeníci náleželi, *verši.* [1])

Na přečetných místech přiléhají »Verše o utrpení« těsně k životu Kanaparově, ano zde onde je to téměř slovně do veršů uvedený Kanapar, což by zase podporovalo domněnku dr. A. Kolberga, že pisatelem i Veršů i tak zvaného prvního životopisu (Vita I.) sv. Vojtěcha prosou psaného byl učený Gerbert, pozdější papež Silvestr II. [2])

Verše o utrpení sv. Vojtěcha mají některé zvláštnosti; pouze v nich dovídáme se jména vznešené paní římské Konstancie (Prameny dějin česk. I. hl. XVII. str. 324) a českého města Plzně (hl. XVIII. str. 325); Ota III. jmenuje se právě vládnoucím králem (hl. XII. 321), místo povšechného Sklavonia čteme tam určitěji: Bohemia; Vojtěchova investitura klade se omylem do Mohuče (VII. str. 317), usmrcení bratří Vojtěchových do Kouřimi (XXVI. str. 329), a Radla učiněn bratrem českého knížete (XVIII. str. 324).

H. G. Voigt soudí, že pisatel Veršů nebyl Slovan, ale rovněž popírá, že to byl papež Silvestr II. (»Adalbert von Prag« str. 232.)

Rukopisy Veršů o utrpení sv. Vojtěcha jsou známy dva:

a) v knihovně kapituly pražské z II. polovice XIV. věku, vydaný Dobnerem v Monum. hist. Boh. II. str. 9—50;

---

[1]) »Imperator autem Romae certus de hac re affectus (o usmrcení sv. těcha) condignas Deo supplex retulit *odas.*« Bielowski, Monumenta Polo- historica I. str. 258.

[2]) Kolberg, Des Papstes Silvester II. Lobgedicht auf den hl. Adalbert, ansberg 1882.

b) ve veřejné universitní knihovně pražské: rukopis perg. z počátku XV. století.

V Pramenech dějin českých díl I. str. 305—334 otištěn dle rukopisu kapitulního.

V. Konečně spadají sem **Zázraky sv. Vojtěcha mučeníka.** Vypravování o zázracích, které působení sv. Vojtěcha se připisují, vydal nejdříve Pertz (Monum. Germ. hist. IV. 613—616) z rukopisu knihovny mnichovské. Jiný rukopis, obsahující totéž vypravování o zázracích sv. Vojtěcha, jest v Gdansku v knihovně marianské; jest to jakýsi přídavek k životu sv. Vojtěcha, který se srovnává s životem Kanaparovým. Rukopis jest z XV. věku, má však některé dobré varianty (různočtení); rukopisu toho užil Toeppen pro sbírku »Scriptores rerum Prussicarum II.« 1863, pag. 412—420, rovněž i Kętrzyński v Monum. Polon. IV. 1884, pag. 221. Sepsání zázraků sv. Vojtěcha stalo se později, snad teprve až ve století XIII. nebo XIV.; nedá se však popříti, že spisovatel jich měl starší zprávy před sebou. Z části uveřejnil Zázraky i dr. Kolberg dle kodexu upsalského v Analektech varmińských.

Kromě životů právě vytčených zachovala se ještě celá řada latinských menších životopisů sv. Vojtěcha, které však vesměs na některém z výše uvedených se zakládají. [1])

Z nich uvádíme:

Legendu »Tempore illo«, vydanou Kętrzyńskim v Monum. Poloniae IV. 1884, pag. 206 a násl.; tutéž uveřejnil r. 1888 Perlbach v Monum. Germaniae hist. Script. XV., 2. pag. 1177—1184. Napsána byla před r. 1248, jak zřejmo z hl. 10, kde předpokládá se zvláštní půst, v Polsce ustanovený sv. Vojtěchem, který r. 1248 byl zrušen. Dle hl. 20 věří spisovatel této legendy, že ostatky sv. Vojtěcha jsou ve Hnězdně, a poněvadž dle Galla počalo se v Polsce toto tvrditi ve století XII., kdežto před tím všecky kroniky polské vypravují o odnesení sv. ostatků do Čech, možno z toho určiti dobu sepsání této legendy, jež nemohlo se státi před stoletím XII. Napsána byla v Polsku, snad v samém Hnězdně. Pisatel použil Bruna, Kanapara a snad i Kosmy. Pozdější podání o působení sv. Vojtěcha v Uhrách, Polsku, Pomořanech, Prusku a o přenesení sv. ostatků do Hnězdna jsou zařaděna do textu,

[1]) Srovnej Dobnerova Mon. hist. Boh. II. 51. a násl., Pertzova Monum. Germ. hist. IV. 581., Script. rer. Prussicarum II., 421, 423—428, jak uvedeno v úvodu ke Pramenům dějin českých díl I. str. XXIV.

vztažmo přivěšena. Rukopis této legendy z XIV. věku nalézá se v kapitulní knihovně krakovské pod č. 101.

Jinou legendu, počínající slovy: »Sanctus Adalbertus ex piis«, vydal dle rukopisu klementinského v Praze Dobner v Monum. hist. Bohemiae II. Pragae 1768, p. 51 a násl. Napsána byla po smrti papeže Urbana IV. (1261—1264) vlasteneckým Polákem, jak ze zakončení jejího patrno.

Dle téhož rukopisu klementinského uveřejnil Dobner v Monumentech ještě jinou legendu »Sanctus Adalbertus nobilis progenie«; obsahuje většinou pověsti a napsána byla ve XIV. nebo počátkem XV. století buď v Polsku nebo ve Slezsku. Opis této i předchozí legendy je v Bruselu.

Legenda »Sanctus Adalbertus ex regno Bohemie« vytištěna byla v Krakově ve knize, jejíž název zní: »Vita beatissimi Stanislai Cracouiensis episcopi. Necnon legende sanctorum Polonie, Hungarie, Bohemie, Moravie et Slesie patronorum. In lombardica historia non contente.« Pisatel použil Kanapara, Zázraků a legend »Tempore illo« a »Sanctus Adalbertus ex piis«. Zeissberg ve spise »Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters« na str. 267 dobře tušil, že původcem jejím nebyl Długoš.

Legenda »De translatione corporis S. Adalberti«, počínající slovy: »Hoc autem quod« vydal Kętrzyński dle rukopisu jím nalezeného v Ryńsku v časopise Altpreuss. Monatschrift VII. 1870, str. 688 a násled. Tutéž otiskl r. 1888 Waitz v Monum. histor. Script. XV. 2. p. 708.

Legendu »Temporibus Boleslai ducis Boemorum« vydal rovněž Kętrzyński v časopise výše uvedeném dle rukopisu ryńského. Pisatel její použil Kosmy, Bruna, Kanapara i kroniky Pulkavovy. Legenda ta je z počátku zevrubná, leč ku konci zcela stručná.

Stručná data k biografii sv. Vojtěcha podávají i některé latinské hymny, ve formě sekvencí napsané, jako: »Woythech sancti tam praeclari« z XV. věku nebo »Laudem dignam tam praeclari«, »Hodiernae lux diei«, »Mane pueritiae«, které otiskl Bolelucký ve spise Rosa Bočmica 1668 II. p. 98—102. »Laudem dignam« otiskl nejnověji Kade v Neues Archiv für ältere kirchliche Geschichtsunde X. Hannover 1885, a »Mane pueritiae« dr. Hipler v Pastoralblatt für die Diöcese Ermland 1897 č. 5. str. 57. Hymnus Hodiernae lux diei« vzat z mešního formuláře na den sv. Vojcha z missálu metropolitního chrámu pražského z r. 1522.

I některá latinská kázaní (sermones) »Vidi alterum angelum«

(v král. knihovně berlínské pod č. 77) nebo »Legitur de S. Adalberto«, »Egredere de terra«; tato dvě poslední dle kodexu bruselského č. 8941 vydaná Kolbergem v Analecta Warmiensia p. 42 a násl. pojednávají stručně o životě sv. Vojtěcha.

Legendy dosud tiskem nevydané jsou: »Sanctus Adalbertus ortus fuit de Sclavonia« v kodexu mnichovském (Inter Inderstorfenses Nr. 242.), »Othone tercio augustalibus fascibus« v kodexu bruselském č. 7773, kde nad to je ještě Passio »Anno Ottonis III. quarto«. O všech těch zmiňuje se Pertz v Monum. German. Script. IV. 574.

Dle Dobnera (Monumenta historica Bohemiae VI. p. 342.) »Legenda translationis S. Adalberti« nalézá se ve Fragmentum praebendarum eccl. S. Georgii in castro Pragensi. Je to kodex ze XIV. století, a legenda naše zdá se býti výtahem z Kosmy hl. 3—5. Mnohé důležité starší zprávy, o sv. Vojtěchu jednající, ztratily se; tak *zpráva probošta Vilíka*, o níž se zmiňuje Brun (hl. 8) i Kanapar (hl. 12 a 19), dále *liber de passione martyris*, jak připomíná kronikář Gallus (Chronic. Pol. I. 6), potom *předlohy Kosmovy*, z nichž čerpal, jednaje o rozsahu panství Slavníkova a o poměru Vojtěchově k Strachkvasovi a j. v.

V další době psali o sv. Vojtěchu latině: Kosmas ve svém letopise (Prameny II., 38—45), a rovněž jeho Pokračovatelé, pak interpolator k Ademarově historii lib. III. c. 31, polská kronika Gallova, kronika Marignolova, Neplachova, Pulkavova (Chronicon Bohem. c. 23—25) stručně se o něm zmiňují. Neméně Eneáš Sylvius v české kronice (historia bohemica 1475), Surius, Dubravius, Berthold Pontanus z Preitenberka,[1]) Chanovský (Vestigia Bohemiae pia, Pragae 1659), Crugerius (Sacerrimae Memoriae regni Bohemiae 1667), Tomáš Pešina z Čechorodu (Phosphorus septicornis 1673), Balbín (Epitome historica rerum boh. 1677 a Miscellanea 1679—1680, zejména v oddíle »Bohemia docta«), Tomáš Treter »Sanctus Adalbertus natione Bohemus« v díle svém »De episcopatu et episcopis ecclesiae Varmiensis, Cracoviae 1685 p. 51 a násl., jakož i mnozí jiní vypravují o našem sv. patronovi. Práce Tretrova je vlastně překlad z Pruské kroniky, napsané Šimonem Grunauem, jak dokázali Perlbach, Toeppen a Gehrke.

Nejobšírnější spis o sv. Vojtěchu vydal r. 1668 jazykem la-

[1]) Pontanus a Breitenberg, Bohemia pia. Francofurti 1608. »De s. Adalberto« pojednává na str. 36—37 folio.

tinským Matěj Benedikt *Boleluckýz* Hradiště; narodil se po r. 1630 v Kroměříži a zemřel 17. května 1690 v Praze. Studia gymnasijní, filosofická i bohoslovecká konal v Praze; byv vysvěcen na kněze, dlel po několik let při duchovní správě na venkově, zejména ve St. Boleslavi a ve Strakonicích. R. 1663 stal se farářem u sv. Vojtěcha v Praze (II.), kde setrval až do své smrti. Boleluckýbyl snaživým badatelem v oboru domácích dějin církevních a zvláště horlivým sběratelem písemných i knihových památek historických. Z rozsáhlých a mnoholetých jeho příprav jediné jeho dílo vyšlo tiskem pod názvem: *Rosa Bočmica* sive vita sancti Woytiechi, agnomine Adalberti, Pragensis episcopi, Ungariae, Poloniae, Prussiae apostoli. Pragae 1668. Str. XXVI a 642 v 16°. Skládá se ze dvou částí: prvá z nich, mnohem obšírnější, líčí ve 14 kapitolách život, smrt a pohrobní osudy českého světce, kdežto druhá část k tomu již jest jen jakýmsi doplňkem, obsahujíc latinský výklad starobylé písně »Hospodine, pomyluj ny«, napsaný roku 1397 benediktinem břevnovským Janem z Holešova s úvodem, poznámkami a dodatky Boleluckého. V oddíle životopisném hlavními prameny byly Boleluckému dosti zevrubné biografie Kanaparova a Brunova; nad to pak čerpal asi ze sta jiných pomůcek, rukopisných i tiskem vydaných, uložených většinou v knihovně kapitulní, klementinské a břevnovské, i přičinil též nemálo zpráv samostatných, nashromážděných několika cestami, konanými po Čechách na místa sv. Vojtěchem proslulá. Při zpracování samém šlo Boleluckému více o látkovou úplnost než o kritický výběr, tak na př. při rodovém vývodě Slavníkovců, slučovaných s míšeňskými Berenburgy neboli Ursiny (kap. 1.), při zprávách o pokřesťanění pohanů klatovských (kap. 7.), při výkladě o jméně Slovanův a jejich starobylostech (kap. 8.), při výzkumu o pravém původci písně sv. Vojtěcha a j. Souvislé vypravování zhusta přerušováno bývá rozmanitými vložkami, tu kratšími, tu delšími, nezřídka značně zajímavými; kromě věcí uvedených náležejí sem na př. výklady o moravském biskupství (kap. 6.), zpráva o pouti spisovatelově do Milavče u Domažlic a na Zelenou Horu (kap. 10.), popis Libice (kap. 11.) a jiné více. V některých stech byl Boleluckému Balbín pomocen a zejména v kap. 14. ouhou jednu stať z rukopisné historie staroboleslavské dovolil nu otisknouti.

V oddělení druhém životopisu sv. Vojtěcha, jenž má nadpis *mus S. Woyticchi, Pragensis episcopi et martyris*, vadí ne-

dostatek kritičnosti, aby vydaného textu použilo se k účelům vědeckým; za to však v částkách Boleluckým přidaných lze nalézti mnohé zrnko cenné. Na konci položena jest staročeská píseň k sv. Václavu s latinským překladem a několika poznámkami dodatečnými.

Pěknou a vítanou díla ozdobou jsou rytiny, zobrazující výjevy ze života sv. Vojtěcha, jež nakreslil Karel *Škreta* a do mědi vyryl Kašpar *Dooms*;[1]) pak podobizny (arcibiskupa Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka a jeho suffragana Šimona Brozia z Horsteina, arcibiskupa trapezuntského, probošta kapituly svatovítské), mapa Čech, fascimile záslibného listu sv. Vojtěcha a notové i rukopisné přílohy; celkem 45 čísel. Mapa Čech podepsána jest takto: »Tabula geographica inclyti Boemiae regni in suas partes et districtus divisa et ad honorem s. Adalberti noviter edita salutis an. 1667.“

Základem mapy Boleluckého jest mapa Sadelerova z r. 1620 a 1680, respektive vydání, která podle nich pořídil Jansonius Amsterodamský. Bolelucký převzal z Jansoniovy mapy hranice (kromě nejsevernějšího cípu), hory, řeky a místopis. Opravy jsou nemnohé, při řekách na př. na jihovýchodě a severozápadě Čech; leč na severovýchodě nechal Bolelucký spojení Labe s Nisou Kladskou a Odrou, jak bylo v jeho předloze. Nejpodstatnější opravy jsou v místopise, t. j. vlastně ve psaní místních jmen, neboť hollandské mapy mají jména všelijak zpotvořená, ač ani mapa Boleluckého není po té stránce bez chyb. Soudíc dle způsobu rytiny, bylo by možno vysloviti domněnku, že mapu Boleluckého ryl Samuel Dvořák, který r. 1677 pořídil pro Tom. Pešinu z Čechorodu kopii mapy Komenského. Krajiny, jež dle mínění jeho kdysi k panství Slavníkovců patřily, označil Bolelucký růžicemi; místa, k nimž víže se vzpomínka na pobyt sv. Vojtěcha, značil mitrou.)

* * *

Zevrubnou a spolu kritickou práci o sv. Vojtěchu podali Bollandisté (AA. SS. XII. tom. III. Aprilis), jimž drahně látky poskytl z Čech Balbín a z Vilna Mat. Sarbivius, jenž z archivu var-

[1]) Bývalý farář pražský V. Nykles nalezl ve staré skříni kostela sv. Vojtěcha v Praze 16 měděných ploten, jimiž obrazy ve knize Boleluckého byly tištěny, a uložil je v městském museu pražském.

[2]) Truhlář »Bolelucký« v Ottově Slovníku Naučném IV. sv. 281—282; Pazaurek, Carl Screta; Album svatovojtěšské str. 34.

miňského vybíral zprávy, pokud se týkaly smrti mučeníkovy. Balbín, historiograf kostela pražského, vybíral z rukopisu »Chronica Bohemorum accurata« pod č. XII. zevně a vnitř B. XIII.

Sem spadá ještě spis Helwichův, Exercitatio historica de vita s. mart. Adalberti, Regiomonte 1693, Středovský, Sacra Moraviae historia, Salisb. 1710, Schott And., Prussia christiana sive de introductione religionis christianae in Prussiam per martyres tentata, Gedani 1738, a *patero řečí panegyrických* ke cti sv. Vojtěcha, jež najdeš v knize Rosetum sacropentaphyllum r. 1761 v Praze beze jména spisovatelova vydané.

Že i Annaly Baroniovy tom. X. a XI, a pak zejména Dobnerova *Monumenta historica* nusquam antehac edita (6 dílů ve 4° od r. 1764—1786) obsahují drahně zpráv, k nimž v tomto spise bylo třeba zření míti, rozumí se samo sebou.

V době nejnovější vydány u nás Prameny dějin českých a v díle I. z r. 1873 otištěny Passio s. Adalberti, Joannis Canaparii Vita s. Adalberti, Brunonis Vita s. Adalberti, Miracula et Versus de passione s. Adalberti na str. 231—334, čímž historickému babání o nejstarších dějinách českých zjednán snazší průchod. Rovněž i dalších čtyř dílů Pramenů bylo námi použito.

R. 1874 vydal v Berlíně H. Wölkerling, Trium narrationum de martyris s. Adalberti comparatio (dissertatio inauguralis), a r. 1892 A. Mierzynski uveřejnil ve Varšavě I. díl Mythologiae Lithauicae Monumenta, kde shledáváme se opětně s dvojím latinským životopisem sv. Vojtěcha, dle Kanapara a Bruna. V práci té snaží se autor kriticky oceniti a sestaviti prameny litevské mythologie.

Ze spisů latině psaných o klášteře břevnovském jmenujeme:

Ziegelbauer, Epitome hist. monast. Brzevnoviensis vulgo s. Margarethae Ord. s. Benedicti prope Pragam; 1740 v Kolíně n. R.

Piter Bonav., Thesaurus absconditus in agro břevnoviensi 1762 v Brně. Ve spise tom podal zprávy o životě sv. Vintíře a o všech klášteřích benediktinských v Čechách a na Moravě, pak o některých v Polsce a v Uhrách.

Růžička Hier., Chronicon breve Břevnov. et Braunense.

Schramm Romuald, O. S. B. ad s. Margaritham Břevnovii rior, Regesten zur Geschichte der Benedictiner-Abtei Břevnov-raunau in Boehmen. Mit einem Nachtrag von P. Laur. Wintera. ɜznam veškerých důležitějších listin v archivu kláštera břevnov-

ského. Jest to velmi záslužná archivalní práce, jež byla uveřejněna v časopise »Studien und Mittheilungen aus dem Benediktiner-Orden in den Jahrgängen 1882 a 1883. Brünn.« Názvy listin jsou, jak samo sebou se rozumí, ponejvíce uvedeny v latině.

* * *

Česká literatura doby nejstarší pojednává o sv. Vojtěchu velice skrovně a to ještě jen příležitostně. Kromě Dalimilova krátkého veršování českého jest nejstarší biografií svatovojtěšskou životopis světce našeho, pojatý do Passionálu, jenž složen byl nepochybně k rozkazu Karla IV. [1]) Ve století XV. pro válečné nepokoje a hádky náboženské vážná literatura jen skrovně jest vzdělávána, a proto ve století následujícím, když nadešla větší přičinlivost v historii domácí, shledáváme se opět s vypravováním o našem světci; tak u Martina Kuthena (kronika o založení země české 1539), u Václava Hájka z Libočan (kronika česká 1541), Dan. Adama z Veleslavína (kalendář historický 1578), u Paprockého (Diadochos, posloupnost knížat a králů českých, biskupů i arcibiskupů 1602); o sv. Vojtěchu píše Paprocký na str. 271—280.

Touže dobou vystoupil se zvláštním samostatným spiskem, o našem světci jednajícím nepomucký děkan, Kašpar Petr *Drauschovius*, který vydal r. 1643 život sv. Vojtěcha pod názvem:

Veleslavná památka sv. Vojtěcha jináč Adalberta hraběte a dědiče českého, biskupa Pražského, arcibiskupa gneznenského, řeholníka řádu svatého Benedykta, apoštola Uherského, Polského atd., mučedlníka Prusského. Všem, zvláště Čechům, k následování představena. V Praze, v impr. akad. 1643 ve 4. A—J. Stručný životopis ten na 60 stranách zpracován jest dle Hájkovy kroniky. Za výkladem písně sv. Vojtěcha pojednává spisovatel »o řeči a jazyku nejslovutnějšího a nejudatnějšího národa našeho slovanského« dle tabule slovanského kostela na Novém městě pražském, a stať končí slovy: »Nevystačila by jedna tabule k vypsání mnohých jiných znamenitých zemí, v nichžto jest jazyk velikomocného našeho národa slovanského.« Na konec přidává »Hodinky o sv. Vojtěchu« s litanií a modlitbami k našemu sv. patronu.

Spisek jest věnován Frant. Mat. Karlovi ze Šternberka.

[1]) Jungmann, Děj. lit. II., č. 145; Patera, v Č. č. mus., 1882, 514—515.

Nové vydání tohoto spisu ve formátě 16° vyšlo r. 1724 v Praze u Joachyma Kamenického.

V pozdějších kronikách ještě Beckovský (Poselkyně starých příběhů českých díl I. 1700 str. 186—206) a Pelcl (Nová kronika česká 1791—1796) pojednávají o sv. Vojtěchu zevrubněji.

Literaturu svatovojtěšskou doby nejnovější seřadili jsme níže v pořádku abecedním, a to předem českou, pak polskou, ruskou, francouzskou a konečně německou.

* * *

Život sv. Vojtěcha býval nezřídka v XVII. a XVIII. století námětem hrám divadelním, zejména hrám školským, jež v kollejích jesuitských jsou provozovány. Tak byla r. 1658 dne 21. května v Jindřichově Hradci sehrána před kardinalem Harrachem divadelní hra o jeho sv. patronovi Vojtěchovi, jež trvala dvě hodiny.

Hra podobná byla provozována roku 1700 v městě Opolí a r. 1764 v Praze pod názvem: Sanctus Adalbertus Pragensium episcopus ludis scenicis solemnibus etc. na počest arcib. Ant. Petra Přichovského. [1])

Asi r. 1705 dávána jest v Praze na divadle u přítomnosti jistého polského magnata hra: »Bellum religionis, aneb rozličná hádka a pře mezi dvěma hlavními městy, Prahou a Gnězdnem, o tělo a svaté ostatky sv. Vojtěcha, biskupa pražského.« [2])

Rovněž při loňské slavnosti jubilejní sehrána v klášteře Emauském hra: Actus liturgicus s případnou oslavou sv. Vojtěcha.

B. Literatura svatovojtěšská doby novější.

a) česká.

Beckovský Jan, Poselkyně starých příběhů českých. Díl II. Praha 1879—1880 ve 3 svazcích vydal prof. dr. A. Rezek nákladem Dědictví sv. Prokopa.

[1]) Album Svatovojtěšské str. 34.

[2]) Jungmann, Historie literatury české str. 270 pod č. 237 c. Hru tu udí Jungmann dle Přídavku o českém básnictví u Václava Jandita Gramatika linguae boh. methodo facili etc. Pragae 1705, 12, str. 62. Menčík, Příspěvky k dějinám českého divadla, 1895, od str. 110—150.

Beneš Fr., Libice a památky kultu sv. Vojtěcha. Paměti archeol. VII. 249—266.
Bezděka, Drahé kameny. Praha 1891. Díl I. 58—87.
Bílý Jan dr., Sv. Vojtěch. Blahověst 1855, sv. I. str. 17.
Borový Kl. dr., Dějiny diecése pražské. 1874.
— Ant. Brus z Mohelnice. Praha 1873.
— Ostatky sv. Vojtěcha, jsou-li v Praze nebo ve Hnězdně? Časopis katol. duchov. 1879, str. 540.
Dudík B., Dějiny Moravy. Praha 1875, díl II., str. 18—51.
Ekert Fr., Církev vítězná. Díl II. str. 141—163.
— Posvátná místa král. hl. města Prahy. Sv. I. 1883 i II.
Emler Jos. dr., Prameny dějin česk. Praha 1873. Díl I., II. a násl.
— Decem registra censuum bohemica compilata aetate bellum hussiticum praecedente. Praha 1881.
Erben, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pragae 1855. Díl. I.
— Nestorův letopis ruský. Praha 1867.
Ferus Jiří, Život sv. patronů českých. Díl V.
Goll J. dr. a Rezek A. dr., Český časopis historický. Roč. I—IV. Praha 1895—1898.
Holub B. J., Paměti farnosti u sv. Markety v Břevnově a blízkém okolí. Praha 1893.
— Odkryté poklady.
Hrob sv. Vojtěcha. V Blahověstu r. 1856, sv. II. str. 240.
Hruška, Kniha pamětní města Plzně. 1881.
Hýbl Fr., Brun Querfurtský a jeho životopis sv. Vojtěcha v Českém časop. historickém roč. IV. seš. 2. str. 73—89.
Jedlička Karel, Ohlasy libické. Verše; oslavují rod Slavníkovcův od volby Vojtěcha za biskupa až do smrti Soběborovy. Praha 1874.
Ježek J., Počátky křesťanství mezi Slovany. Část II. Slované severní. 1880.
— Z dějin křesťanství mezi Slovany. V Brně 1883, str. 537.
— Ze života sv. Vojtěcha. 1897.
Jireček Herm. dr., Slovanské právo v Čechách a na Moravě. Praha 1867, str. 15.
Jireček Jos., O župách českých. Památky archaeol. Díl. II.
Kalousek Jan dr., O rozsahu říše české za Boleslava II. Sborník historický I. seš. I. a II.

Kalousek Jan dr., Kontroverse souvislé se založením biskupství pražského. Český časopis historický 1895, seš. 2.

Karlík Hugo, Životy, skutky a utrpení svatých a světic Božích. Díl II. 1. vyd. 1848, 2. vyd. 1860, str. 266—282.

Kolář, O potomcích Vršovců. Památky archaeol. XIV. 171, 229.

Konrád K., Dějiny posvátného zpěvu staročeského. Praha 1882, díl II. str. 26 a násl.

— »Posvátná píseň polská s obzvláštním zřetelem k posvátné písni české« ve Zprávách učené společnosti nauk. Praha 1885, str. 15—56.

Kostel sv. Vojtěcha v Krakově. Památky archaeol. VII. 309.

Koubek, Polská legenda o sv. Vojtěchu. Časop. kat. duch. 1839, str. 68.

Koudela, Dějepis český. Díl I. Praha 1875.

Krásl Fr. dr., Sv. Prokop. Praha 1895.

Kraus Ar. dr., Christe Ginâdô a Hospodine pomiluj ny. Ve Věstníku král. české společnosti nauk. XIII. Praha 1897.

Krch, Střezislava, manželka Slavníkova, čas. Komenský 1883, str. 131.

Kryštůfek Fr. dr., Církevní dějiny. Díl II., sv. I. Praha 1886, str. 410—426.

— Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu. V Časop. katolického duchovenstva 1897.

— Zřízení pražského arcibiskupství. Tamtéž r 1898.

Křemen, Dějiny rodu vršovského. Program vysokomýtský r. 1881—82.

Lacina J., O Vršovcích. Program obec. nižš. gymn. ve Slaném z r. 1881.

— Česká kronika. Díl I. 1893.

Lehner Fr., Hrob a ostatky sv. Vojtěcha. Časop. Method VI. s. 37.

— Cyrill, časop. pro katol. hudbu posvátnou. IX. 1882.

Menčík, Příspěvky k dějinám č. divadla. 1895, str. 116, 137, 150.

Ostatky sv. Vojtěcha nalezeny. Památky archaeol. XI. 383.

Palacký Fr., Dějiny nár. česk. Díl I. str. 259—378. Praha 1848.

Patera, Passional. Časopis musejní 1882, str. 514—15.

Podlaha Ant. dr., Úcta sv. Vojtěcha v Uhrách v Časopise katol. duchovenstva 1897.

Rulík, Vypravování životů sv. patronů česk. Praha 1801—2. 4 díly.

Růžička, Dějepis kláštera břevnovského a broumovského. Časopis katolického duchovenstva 1847, str. 176, 267, 752.

Sasinek Fr., Nalezenie ostatkóv sv. Vojtěcha. Letopis. IV. 173.

Sasinek Fr., Dějiny počiatkov terajšieho Uhorska. Ve Skalici 1867—1868.
— Čechy v X. století. V Praze 1886.
— Založení latinského biskupství v Praze. 1886.
Schindler, Ostatky sv. Vojtěcha, biskupa, mučeníka a patrona českého. Časopis katol. duchovenstva 1880.
Světozor vídeňský. 1861. 239.
Šafařík Pavel Jos., Slovanské starožitnosti. Praha 1837.
Šembera, Dějiny středověké. Díl II. Praha 1881.
Štulc Václav, Sv. Vojtěch, biskup a mučeník. Blahověst 1849, str. 229 a násl.
Tadra Jos., Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských. Praha 1897.
Tobolka Zd., Jest Jan Kanaparius nebo Radim autorem života sv. Vojtěcha. Č. Mat. Mor. 1896.
Tomek V., O starém rozdělení Čech na župy a pozdějším na kraje. Časopis č. mus. 1858.
— Obrana nejstarších dějin českých. Památky arch. 1862—63.
— Základy starého místopisu Pražského. Praha 1865.
— O panství rodu Slavníkova. Č. č. mus. 1852. III. sv. str. 41.
— Dějepis města Prahy (vyd. II.) 1891.
— Nejnovější dějepis rakouský, vyd. VII. 1898.
— Paměti újezdu Polického . . . až do začátku husitské války, Praha 1857.
— Příběhy kláštera a města Police n. M. Praha 1881.
— Chronicon Braunense P. Aemiliani Bittner za času třicetileté války.
Vacek Fr., Břevnov v Ottově slovníku naučném. Díl IV. s. 652.
— Církevní dějiny české. Praha 1890. Díl I.
— O rodu a příbuzenství sv. Vojtěcha. Blahověst 1886, str. 43—116.
— O zřízení arcijahenství a děkanství v Čechách. Blahověst 1888. 460—500.
— Prvotiny křesťanství v Čechách. Blahověst 1886, str. 345—570.
Weininger K. V., O založení biskupství pražského. Časop. katol. duchovenstva 1831 str. 244.
Wildmann, O cestě sv. Vojtěcha do Čech. Náš domov 1893, str. 327.
— O cestě sv. Vojtěcha z Říma do Čech. Vlast I. 175.
Winter Zikmund, Život církevní v Čechách. Díl I. a II. Praha 1895 a 1896.

Vojáček Method, O úctě sv. Vojtěcha v Prusích. Blahověst 1895.
— Řeč sv. Vojtěcha ku cti sv. Alexia. Blahověst 1895.
— Sv. Benedikt s bratřími, patronové zemští. Casopis katol. duchovenstva 1896 a 1897.
Vojtěch II. biskup pražský; Vršovci a Slavníkovci. Besedy 1864.
Sv. Vojtěch a jeho účinkování v Uhrách. Záhadné dějepisné otázky. Slovanské letopisy III. 191—192.
Vršovci v časopise Lumíru 1861. Díl I., 304.
Zap Jan, Českomoravská kronika. Praha 1863. Díl I.
Životy svatých, přeložil Scipio Šeb. IV. 1790.

b) polská.

Bielowski, Pomniki dziejowe Polski. Lwów 1864.
Bobowski M., Polska poezya kościelna od najdawniejszych czasów aż do wieku XVI. Warszawa 1885.
Bożywoj, Śmierć św. Wojciecha. Tyg. powsz. 1883.
Buźiński St., Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich. Wilno 1852—60.
Długosz, Hist. Pol. II. (Opera omnia X. Cracoviae) 1873.
Finkel Lud. dr., Bibliografia historyi Polskiej, r. 1891. I. 369—370.
Gdzie poniósł św. Wojciech śmierć muczensk. Tygodn. krytić. Grodzisko 1869, I.
Kalina A. dr., Życiorys św. Wojciecha wobec hystoryi. Przegl Pol. 1868, II.
— Rozbior krytyczny pieśni »Bogorodzica«. Lwów 1880.
— Pieśń Boga-Rodzica. Przegląd powszechny. Kraków 1887, str. 329—353.
Karczewski, Żywoty śś. Patronów polskich. Kraków 1865.
Kętrzyński, Granice Polski w X. wieku. Kraków 1895.
— Jan Kanapariusz zakonnik właski, czy Gaudenty, arcybiskup gnieźnieński autorem najdawniejszego żywota św. Wojciecha? Przewodnik naukowy i literacki. XII. 1—10, r. 1889.
Knothe Apol., Starożytność pieśni Boga-Rodzica. Przegląd katol. Warszawa 1884.
Nieznany dotąd opis pieśni Boga-Rodzica. Warszawa 1886.
›szutski Hil., Żywot św. Wojciecha. Gnieźno 1864, str. 251.
Chwalebny żywot św. Wojciecha b. i męcz. p. królewstwa polskiego. Poznań 1885, str. 479.
złowski, Żywoty primasów i arcibiskupów gnieźnienskich. 1887.

Krótki zbirów życie św. Wojciecha, arcybiskupa gnieźnieńskiego. Warszawa 1897.
Lelewel, Polska wiekow sreonich. Tom. IV.
Lewicki, Wratyslaw II. czeski królem polskim. Przemyśl 1876.
Liske, O autentyczności dokumenta, zawierającego najdaw. wzmiankę o pieśni Bogarodzica. Bibl. Warszaw. 1897 tom. IV. 417.
Mierzyński, Co znaczy Sicco. Lwów 1891.
Nowodworski, Encyklopedia kościelna. Warszawa 1874—1898.
Pękalski F. F., Żywot sw. Wojciecha. Kraków 1858.
— Żywoty św. Wojciecha a jiných Warszawa 1862.
— Uwag nad podaniem o pieśni Bogorodzica. Kraków 1871.
Polkowski, Katedra gnieźnieńska. 1874.
Przezdziecki Aleks., Świety Wojciech. Album waršawské 1845, 1847.
— Pieśń Bogarodzica. Warszawa 1866.
Rymarklewicz, Pieśń Boga-Rodzica. Poznań 1878. (Przez Tow. Przyj. Nauk.) X. 333—407.
Sieniawski E., Biskupstwo Warmieńskie. Poznań 1878.
Skarga Piotr, Żywoty Świętych. Wiedeň 1842.
Św. Wojciech. V Przyj. ludu. Lešno 1834.
Ubermanowicz, Pasterska Wojciecha św. funkcya. Poznań 1728.
Wislocki Wl., Przewodnik bibliograficzny. Lvov 1897.
X. Y., Gdzie św. Wojciech zostal zabity. Sobotka, Poznań 1869.
Żywot i cuda św. Wojciecha biskupa i męczenika prusz. 1885.
Żywoty šš. Pustelnikóv v Polsce. Poznań 1865.
Żywoty św. Wojciecha, św. Stanislawa, św. Rocha etc. Poznań 1868.

c) ruská.

Budilovič Ant., Něskolko kritičeských zaměčanii na latinskuju legendu o pražskom episkopě Vojtěchě (Sanctus Adalbertus † 997). Varšava 1880. Jest to pamflet na sv. patrona našeho, jehož byl schopen jen ruský fanatik.
Hilferding, Sebrané spisy sv. IV.
Innokent (Ivan Borisov), arcibiskup charkovský, Slova, besědy i rěči k charkovskoj pastvě. 3 díly 1847.

d) francouzská.

A. C. abbé, Les reliques de s. Adalbert, evêque de Prague, apôtre de la Prussie et patron de la Bohême. Dans Revue des questions historiques. XXIX. Paris 1881.

Mickiewicz Adam, Vie de saint Adalbert apôtre du Nord et apôtre de la Pologne. Paris 1876, 16me.
Sowiński A., Les musiciens polonais et slaves. Paris 1857.
Thomassin, Discipline de l'eglise, II. Paris 1725.

e) Německá.

Bender, Zur altpreuss. Mythologie u. Sittengeschichte. Altpreuss. Monatschrift 1865 a 1867.
Binterim, Denkwürdigkeiten der christ. kath. Kirche.
Bitter, Geschichtl. Merkwürdigkeiten der Stadt Gnesen. 1892.
Bobowski Mik., Die polnische Dichtung des XV. Jahrhunderts. I. Mariengedichte. Breslau 1883.
Bock, Geschichte der liturg. Gewänder des Mittelalters. 3 B. Bonn 1859—71.
Boetticher Ad., Bau und Kunstdenkmäler der Provinz Ostpreussen. 1897.
Brandstätter F. A., Wo erlitt der hl. Adalbert den Martyrertod? Altpreuss. Monatschrift. Königsberg 1864, p. 141, 295, 329.
Brethholz, Mähren u. d. Reich Boleslav II., Archiv f. oest. Gesch. B. 82, 1895.
Brunner Seb., Ein Benediktinerbuch. Würzburg. Woerl (bez udání roku).
Büdinger, Ueber Gerberts wissenschaftliche und politische Stellung, Marburg 1851.
— Oesterr. Geschichte. Leipzig 1858.
Contzen, Geschichtsschreiber der sächsischen Kaiserzeit. Regensburg 1837.
Dudík Beda dr., Geschichte des Benediktinerstiftes Raigern. Brünn 1849.
Dümmler, Piligrim von Passau. Leipzig 1854.
Ehrenberg, Geschichte der Kunst im Gebiet der Provinz Posen. Zeitschrift für Bauwesen 1893.
reicher, Bibliografie. Sv. I—X.
lerici W., Ueber die Lage Romow's oder Romowe's, des Oberpriestersitzes im heidnischen Preussen. Altpreuss. Monatschrift XIII.
d, Kirchengeschichte v. Böhmen. I. Abth. Prag 1864.

Gebauer, Ueber die Adalbertskapelle bei Tenkitten. Neue preuss. Provinzblätter 1848.
Gebser u. Hagen, Der Dom zu Königsberg in Preussen. 2 B. Königsberg 1833—35.
Gerle A. W., Adalbert Bischof von Prag (Legenden). Hormayers Archiv XV. 733—736, 741—745.
— Bischof Adalberts Heimkehr. Hormayers Taschenbuch. Wien 1836, p. 7.
Giesebrecht L., Wendische Geschichten. I. B. Berlin 1843.
— Eine bisher unbekannte Lebensbeschreibung des hl. Adalbert. Neue preuss. Provinzblätter I. Königsberg 1860.
Giesebrecht W., Jahrbuch d. deut. Reichs unter Otto II. Berlin 1840.
— Geschichte der deutschen Kaiserzeit. I. 5. Aufl. Leipzig 1881.
Glückselig-Legis dr., Der Prager Dom zu St. Veit. Prag 1855.
Grünhagen, Regesten zur schles. Geschichte. Abth. I.
Grützmacher, Die Bedeutung Benedikts von Nursia und seiner Regel in der Geschichte des Mönchthums. Berlin 1892.
Gundel A., Bischof Adalbert von Prag, Ev. Gemeindeblatt 1896.
— Die Wege Adalberts, des Bischofs von Prag, im Preussenlande. Altpreuss. Monatschrift roč. XXXIV. Str. 458.
Hauck, Kirchengeschichte Deutschlands. III. Theil. I. Hälfte Leipzig 1893.
Heise Joh., Die Bau- u. Kunstdenkmäler der Prov. Westpreussen. I. Danzig 1884.
Hinschius. System des kathol. Kirchenrechts. I. Berlin 1869.
Hipler F. dr., Der hl. Adalbert. Pastoralbl. f. d. Dioecese Ermland. Jahrg. XXII. Braunsberg 1890.
Hoffmann, Geschichte d. Stadt Magdeburg. I. B. Magdeburg 1845.
Horvath M., Kurzgefasste Geschichte Ungarns, 1863.
Hüffer, Geschichtsschreiber der deut. Vorzeit. X.
Jastrow, Jahresbericht der Geschichtswissenschaften až do r. 1894. Berlín. Od r. 1895 pokračuje v tom Er. Berner. Vyšlo celkem 21 ročníků.
Jeroschin, Leben d. hl. Adalbert. Neue preuss. Provinzbl. 1861. S. 329.
Kaindl R. F., Canaparius und Bruno. Mittheilungen d. V. f. Geschichte der Deutschen in Böhmen. XXXII. p. 338.
— Bemerkungen zur Passio S. Adalperti. Deusche Zeitschrift für Geschichte. IX. B. 1893.
— Beiträge zur ält. ung. Geschichte. Wien 1893.

Kętrzyński, Ueber eine Handschrift des Canaparius. Altpreuss. Monatschrift. 1871. VII. z Przew. nauk i lit.

— Hat der hl. Adalbert seinen Tod in Culmerlande gefunden? Altpr. Monatsch. VI. Koenigsbg. 1869. 35—52.

Kohte, Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen, mit Abbildungen. IV. 97.

Kolberg A., Liturgisches, besonders über den hl. Adalbert. Zeitschr. f. d. Geschichte u. Alterthum Ermlandes. VII. 1881 p. 33—53.

— Das Lobgedicht auf den hl. Adalbert. Braunsbg. 1881.

— Bilder aus dem Leben des hl. Adalbert, Bischof v. Prag, Apostel v. Preussen. Braunsbg. 1897.

— Ein Brief des hl. Adalbert v. Prag an den Bischof Milo v. Minden. Aus dem Jahre 993. Braunsbg. 1897.

Köpke-Dümmler, Kaiser Otto der Grosse. Leipzig 1876.

Kranz, Adalbert Bischof von Prag v Allgem. deut. Biographie. I.

Legenden über den hl. Adalbert aus polnischen u. böhmischen Chroniken.

Lohmeyer K., Ist Preussen das Bernsteinland der Alten gewesen. Altpreuss. Monatschrift. 1872.

— Handschriftliche Ueberlieferung des Namens Preussen in Wissenschaft. Monatsblättern B. VII.

— St. Adalbert v. Prag. Zeitschr. f. preuss. Geschichte. Berlin 1872. 1—18.

— Geschichte von Ost- u. Westpreussen, Gotha 1880.

Loserth, Studien zu Kosmas von Prag. Arch. f. oesterr. Geschichte. B. 61. 1880.

— Der Umfang des böhm. Reiches unter Boleslav II. V časop. Mittheilungen d. Instituts für oesterreich. Geschichtsforschung. Innsbruck 1881.

— Das Lobgedicht auf d. hl. Adalbert. Sybels Hist. Zeitschr. 40. p. 541 (dokazuje, že Kosmas není autorem Veršů o utrpení sv. Vojtěcha).

— Der Sturz des Hauses Slavník. Wien 1883 Archiv f. Gesch. sv. 65. 19—84.

— Granum catalogi praesulum Moraviae. Archiv f. oest. Geschichte, 78 B. 1892.

Mailáth, Geschichte der Magyaren. 1852.

Manitius, Deutsche Geschichte unter den sächs. Kaisern. Stuttgart 1889.

Maronski, Die stammverwandtschaftlichen und politischen Beziehungen Pommerns zu Polen bis 1227.
— Festprogramm der Gymn. Neustadt in Westpr. 1866.
Minsberg Fr., Oberschlesische Erzählungen u. Sagen. Breslau.
Sv. 3. jedná o sv. Vojtěchu v Opolí.
Möbius dr., Altnordisches Glossar. Leipzig 1866.
Nehring, Ueber den Einfluss der altczechischen Literatur auf die Altpolnische. Berlin 1876.
Nesselmann, Sprache der alten Preussen. Berlin 1845.
Nicolaus von Jaroschin, Das Leben des hl. Adalbert. Edidit Strehlke 1863.
Palacký Fr., Ueber Formelbücher. Prag 1842.
Pawlowski J., St. Adalbert, Apostel der Preussen und die Vorstadt st. Adalbert bei Danzig. Danzig 1868. 8. s. 64. (Viz Památky arch. IX. 80.)
Perlbach, Die Todesstätte des hl. Adalbert. Altpr. Monatschrift. IX.
— Preussische Regesten bis zum XIII. Jahrh. in Altpreuss. Monatschrift. 1874.
— Zur Geschichte der ältesten preuss. Bischöfe. Altpr. Monatschr. IX.
Pierson W., Die Missionen Adalberts und Bruno. Berlin 1869. 74—83.
Platner, Beschreibung der Stadt Rom. 1837.
Potthast Aug., Wegweiser durch die Geschichtswerke des europ. Mittelalters bis 1500. Berlin. 1896. B. I.
Rautenberg, Ost- u. Westpreussen, ein Wegweiser durch die Zeitschriftenliteratur. Leipzig 1897.
Roepell C., Geschichte Polens. Band I.—V. Hamburg, Gotha 1840—88.
Rogge Ad., Der preussische Landsberg, das älteste Romove. Altpreuss. Monatschrift XIV.
Siberth S. C., Ob man darthun könne, dass die beiden Adalbert u. Bruno in der Klosterschule erzogen. Magdeburg 1740.
Specht, Geschichte des Unterrichtswesens in Deutschland von den ältesten Zeiten bis zur Mitte d. XIII. Jahrh. Stuttgart 1885.
Sybel Hein., Historische Zeitschrift sv. 40. München.
Schiemann, Russland, Polen u. Livland bis ins XVII. Jahrh. I. Berlin 1886.
Schiffner Jos., Das Leben des hl. Adalbert ve sbírce »Historisch-chronologische Lebensbeschreibung böhmischer Landespatrone». Prag 1801. Díl I.

Schindler, Die Reliquien des hl. Adalbert. Prag 1880.
Schmidt Fr., Zur Adalbertsfrage. Altpr. Monatschr. XII.
Schmitz, S. Chrodegangi Metensis episcopi Regula canonicorum. Hannover 1889.
Schwarz u. Schmidt, Theologisch-praktische Quartalschrift. Linz 1880. Jahrg. XXXIII. p. 437—463. »Ueber die neue Erhebung der Reliquien«.
Stenzel, Geschichte Schlesiens. Díl I., str. 13—16.
Szalay, Geschichte Ungarns. I. 1866.
Tadra, Cancellaria Arnesti. Wien 1880.
Temple Rud., Die sct. Adalbert Legende im Herzogthume Auschowitz (Osvětím). Brünn, Notizenblätter 1882. Nr. 1.
Titius E., Wo liegt Cholinun? Eine Untersuchung über die Todesstätte des hl. Adalbert. Programm d. höh. Bürgerschule i. Culm. 1870.
Tomek Wenz., Aelteste Nachrichten über die Herrschaften Braunau und Politz bis zur Zeit des Hussitenkrieges. Prag 1857.
Tornwaldt, Das Leben Adalberts. Zeitschrift für histor. Theologie. 1853.
Töppen, Die letzten Spuren des Heidenthums in Preussen. Neue Preuss. Provinzblätter. 1896.
Voigt H. G., Adalbert von Prag. Ein Beitrag zur Geschichte der Kirche u. des Mönchtums in X. Jahrh. Westen-Berlin 1898.
Voigt Joh., Geschichte Preussens. 1827. B. I. Na konci jeho staf: Ueber den hl. Adalbert und dessen Biografen. — Mínění Voigtovo přijali za své i G. Contzen v Geschichtsschreiber der sächs. Kaiserzeit a Palacký ve Würdigung der alt. böhm. Geschichtsschreiber i v Dějinách nár. česk. I. 1. 261.
— Geschichte Preussens. 9 B. Königsberg 1827.
Voigt Nik, Vom Alterthume und Gebrauche des Kirchengesanges in Böhmen. Abhandlungen einer Privatgesellschaft. I. 1775.
Wahner E. Dr., Ist der hl. Adalbert, Bischof von Prag, auf seiner Missionsreise zu den heidnischen Preussen oder vielleicht ein andersmal in Oppeln gewesen? Oppeln 1868.
Wattenbach, Beiträge zur Geschichte der christlichen Kirchen in Mähren u. Böhmen. Vídeň 1849.
Die slawische Liturgie in Böhmen u. die altrussische Legende vom hl. Wenzel. 1857.
Deutschlands-Geschichtsquellen in Mittelalter. Berlin 1858.
Wikler, Romowe in Warmien. Zeitschr. f. Gesch. Ermlands. III.

Wintera Laur. Joh., O. S. B. in Braunau, Die Benediktinerabte: Břevnov-Braunau in der Zeit der ersten schlesischen Kriege. Brünn. 1889. 8.
— Schlesische Kriege, 1889.
— Geschichte der protestantischen Bewegung in Braunau. Prag 1894. 8. In Commission bei G. Dominicus (Ch. Gruss).
— Die Culturthätigkeit Břevnov's im Mittelalter, Brünn 1895. 8.
Zeissberg Hein., Miseko I., der erste christliche Beherrscher Polens. Arch. f. öst. Gesch. B. 38. 1867.
— Otto's III. Besuch bei Boleslav Chrabrý. Zeitschrift f. öst. Gymnasium. 1867.
— Die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Leipzig 1873 p. 19.—22.

C) Pojednání a spisy vydané k devítisté ročnici jubilejní.

Za příčinou devítisté ročnice mučenické smrti sv. Vojtěcha vydány jsou tyto spisy:

a) polské.

Jako patrona arcibiskupství hnězdenského líčí jej spisek Josefa Chociszewského »Św. Wojciech, patron archidyecezyi Gnieźnieńskiej«.

O poměru diecése chelmské k našemu světci jedná malá polská knížka, vydaná v Pelplině u E. Michałovského, pod názvem »Żywot św. Wojciecha i niektóre wiadomości o jego pobycie v dzisiejszej dyecezyi chełminskiej«.

Prochaska A. dr., Św. Wojciech v Przeglądu powszechnom na r. 1897 v Krakově.

Grób św. Wojciecha i katedra gnieźnieńska. Průvodčí pro poutníky, V Poznani 1897.

Konopka Ant., Pieśń do św. Wojciecha. Kraków 1897.

Książeczka jubileuszowa z powodu 900 rocznicy śmierci św. Wojciecha z nařízení knížete arcibiskupa vydaná. V Poznani 1897, 64 str. Čistý výnos určen na opravu kathedrály v Hnězdně.

Pielgrzymka do grobu św. Wojciecha cudami wslawionego. V Poznani 1897 str. 31.

b) německé.

Protestantský farář *Heger* v Tenkittenu uveřejnil brožuru »Zum Gedächtniss des ersten Apostels der Preussen« ; spisek ten není sice prost některých předsudků a omylů, nicméně dýše hlubokou pietou k našemu sv. patronu. Vydán v Královci u V. Kocha o 119 stranách 8°.

Dr. A. Kolberg, kanovník a gen. vikář v Braunsbergu (Braněvu), vydal *Bilder aus dem Leben des hl. Adalbert*, Bischof von Prag, Apostel von Preussen, nach den vier ältesten Quellen dargestellt. Braunsberg. Stran 66. 8°.

Týž, *Ein Brief des hl. Adalbert von Prag* an den Bischof von Minden. Braunsberg 1897 str. 40.

Chrąszcz J. P., Der hl. Adalbert, Bischof und Martyrer. Breslau, 1897 str. 47.

Hipler Fr. Dr., Bogarodzica. Untersuchungen über das dem hl. Adalbert zugeschriebene älteste polnische Marienlied. Otisk z histor. časopisu varmińského. 1897 str. 32. (Sv. 11, 3. Heft S. 528—557.)

Mimo to vydal *Bern. Murawski* v Hnězdně u J. B. Langa »Kurzes Lebensbild des hl. Adalbert«, v němž postřehli jsme několik historických omylů.

Vikář *Klinke* vydal pak v Poznani knížečku »Jubilaeumbüchlein«, jež určena především pro poutníky.

Marie Weitzenmüllerová napsala k jubilejní slavnosti svatovojtěšské dramatickou hru ve 4 jednáních, jež hodí se zejména katolickým spolkům a jednotám. Vydána byla v Essenu nad Ruhrou Fredebeulem a Koenenem o 56 stranách. 8°.

c) české.

U nás vydány k oslavě svatovojtěšské tyto spisy:

Album Svatovojtěšské společnou prací dr. *Podlahy* a *Ed. Šittlera*. Dílo samo jest nádherné a tudíž nákladné, v pravdě dílo slavnostní, jež podává hojně vzácných památek po našem lém patronu (v textě je 53 vyobrazení zinkografických vedle 2 íloh a mimo text 48 světlotiskových a dva listy barvotiskové), ále dosti zevrubný životopis světcův i »pěti bratří« a všecka ísta přítomností a působením jeho posvěcená. Literární památky o sv. Vojtěchu a česká literatura svatovojtěšská sneseny dle mož-

nosti dosti podrobně, jakož i pomníky úcty světcovy ve vlasti i v cizině. Po té promluveno o chrámu sv. Vojtěcha v Římě a další tři kapitoly věnovány úctě sv. Vojtěcha v Polsku, Uhrách a v Prusích. Statí o české ikonografii svatovojtěšské končí se stkvostné »Album«. Cena váz. díla, jež vyšlo tiskem Bellmannovým a nákladem vlastním, stojí 12 zl. Textu je v díle tom pouze 52 strany, ovšem foliové, za to však vyobrazení přes 100; některé reprodukce jsou skutečně krásny a nákladny a vydání »Alba« spojeno bylo nejen s úmornou prací, nýbrž i s hmotnou obětí, jestliže se mu nedostalo všestranné podpory, jaké právem zasluhovalo. —

Dále uvádíme menší práce: *Svatý Vojtěch*, druhý biskup pražský a patron země české. S 2 obrázky. Tiskem a nákladem kníž. arcib. knihtiskárny (Rohlíček a Sievers). Spis ten vydán i německy.

V »Hlasech katolického spolku tiskového« vyšlo jako číslo prvé na rok 1897: »*Ze života sv. Vojtěcha*«. Pověsti z luhů domácích i cizích od J. Ježka.

Mimo to *Jan Malecha*, farář osady sv. Vojtěcha v East Clevelande (v Americe) vydal »*Jubilejní vzpomínku na památku 900leté mučenické smrti sv. Vojtěcha*«, jejíž úprava je nádherná a obsah vybraný.

Ve »Slovech pravdy« byl kratičký životopis od P. Fr. Žáka, rovněž v Šťastného »Obzoru« č. 9. a v brněnském »Hlasu« č. 157 (prof. Janoušek).

Také v »Příteli dítek« v Brně a »Časových úvahách« v Hradci Králové »Památce velikého Čecha sv. Vojtěcha« od E. K. uveřejněny stati k 900 leté památce sv. Vojtěcha.

Nejvíce článků přinesly ovšem »*Katolické Listy*«, založené družstvem sv. Vojtěcha, které zejména v měsíci dubnu téměř v každém čísle k důstojné oslavě našeho sv. patrona poukazovaly a na rozličné památky svatovojtěšské ve vlasti naší v čas upozorňovaly.

K posvátnému triduu vydaly pak tři pěkné a nákladné přílohy s illustracemi, malé to album svatovojtěšské, jež ve mnohých rodinách křesťanských ostane trvalou památkou loňských slavností jubilejních.

V »Katolických Listech« ze dne 27. dubna 1897 probral prof. dr. Jos. Kalousek spornou otázku: »Ostatky sv. Vojtěcha« dle starší práce své z r. 1880. Důkladnou statí svou podal náš

vynikající učenec říznou odpověď protivníkům a jiným hyenám na hrobě sv. Vojtěcha, jež dávno u nás odbytý spor přetřásati se neostýchaly.

V Brněnském »Hlasu« č. 96 ze dne 28. dubna, pod záhlavím »Svatovojtěšské jubileum«, vylíčen průběh slavností pražských, a ve feuilletonu téhož čísla pojednáno dle Kosmy o přenesení ostatků sv. Vojtěcha z Hnězdna do Prahy. Pěkný článek: »K svatovojtěšským slavnostem« přinesl také časopis »Obrana« ze dne 5. května 1897 č. 9.

Redakce »Amerického katolíka« vydala rovněž životopis sv. Vojtěcha s velkým obrazem sv. Vojtěcha, jak světec náš navracuje se do vlasti, modlí se na Zelené Hoře za blaho české země.

Mimo to každý větší časopis, zejména pak naše konservativní denníky »Politik, Hlas Národa, Národní Politika« uveřejnily k 900letému jubileu pěkná pojednání, básně atd., berouce takto živou účast na naší významné slavnosti církevní i národní.

Ano i naše kalendáře na r. 1897 (Marianský, Nejsv. Srdce Páně a Panny Marie, Svatá rodina, redigované kanov. monsig. Rodlerem v Budějovicích, pak Poutník, Meč a j. v.) vynasnažily se případnými statěmi o sv. Vojtěchu vzácné devítisetleté výročí zvelebiti.

Podobně časopisy polské projevily způsobem okázalým hold svůj sv. Vojtěchu.

»Tygodnik illustrowany«, vycházející ve Varšavě, věnoval celé číslo úctě našeho sv. patrona, uveřejniv řadu illustrací, z nichž uvádíme: Sv. Vojtěch, obraz od V. Gersona, dva pohledy na město Hnězdno, památky ve stol. chrámu, klášter v Třemešně, kostelík svatého Vojtěcha s oltářem na Zavodziu, autograf svatého Vojtěcha a projekt pomníku svatého apoštola Prusů od Wl. Marcinkowského. V uvodním článku líčí se vliv křesťanství na dějiny polské v X. věku a Č. Jankowski vypravuje o své cestě k hrobu sv. Vojtěcha do Hnězdna, vkládaje do stati své rozličné časové i historické reminiscence.

Časopis »Wędrowiec« přinesl rovněž obraz sv. Vojtěcha, pak některé památky hnězdenské a otiskl píseň »Boga Rodzica« dle zápisu z XV. století. V části literární uveřejnil zevrubný životopis sv. apoštola Prušanů, popis některých starobylých památek a zbor písně »Bogarodzica«.

»Biesiada literacka« přinesla také několik obrázků, list sv.

Otce zaslaný arcibiskupu dr. Stablewskému a vřele psanou stať »W Lechowym grodzie«.

»Przegląd powszechny«, vycházející v Krakově, uveřejnil pěkně psaný a zevrubný životopis sv. Vojtěcha z péra dra. Procházky (Prohaska).

Nejvíce článků o sv. Vojtěchu, zevrubné vylíčení všech slavností hnězdenských a stručné zprávy o slavnostech svatovojtěšských, konaných v krajích polských a pruských, uveřejnil polský denník »Kuryer Poznański«, zejména ve dnech od 25. dubna do 10. května. V něm otištěny slovně obě řeči páně arcibiskupovy, promluvy některých kazatelů u výtahu, uvedena podrobně všecka procesí, odkud a kdy které přišlo do Hnězdna, jména všech církevních hodnostářů z blízka i z dáli, kteří měli účast na slavnostech jubilejních.

Drahně zpráv přinášel i »Dziennik Poznański« a některé i haličský »Lech«.

V německých časopisech uveřejnili na oslavu svatovojtěšského jubilea pojednání: *Riedlinger*, Der hl. Adalbert. St. Benedictstimmen. Aprilheft 1897, dr. Hipler »Zum St. Adalbertsjubiläum« ve vědecké příloze časopisu »Germania« ze dne 22. dubna 1897, č. 29. *Lange*, Gnesen, die Stadt des hl. Adalbert v Augsb. Postzeitung čís. 98 ze dne 2. května 1897. Totéž v Kölnische Volkszeitung č. 321 ze dne 2. května 1897. P. Vavřinec Wintera O. S. B. vylíčil v loňských Kinterových »Studien und Mittheilungen aus d. Benedikt. u. Cistercienser-Orden« průběh slavností svatovojtěšských v Praze a po Čechách. V témže časopise otištěna skoro úplná bibliografie *novinek* z literatury svatovojtěšské ve sv. 2.—4. roč. XVIII. 1897. Stručná zpráva o slavnostech svatovojtěšských roku 1897 konaných, uveřejněna v Pohlově illustrovaném kalendáři na rok 1898 pod názvem: Die St. Adalbertsfeier im Jahre 1897 na str. 96—98. (Jos. Pohls Illustr. Hauskalender pro 1898 mit Abbildungen.)

DÍL PRVÝ.

SVATÝ VOJTĚCH,

DRUHÝ BISKUP PRAŽSKÝ.

I.

Rod, panství a příbuzenství Slavníkovo.

O předcích Slavníkových těžko říci něco historicky jistého; není pramenů. Přes to vše nutno si všímati i zrnek různo pohozených a zrnko k zrnku ukládati pečlivě, až by z nich s pomocí dohadů i domyslů vyšla jednou jistá pravda na jevo.

Rod Slavníkovců byl zajisté v Čechách starobylý a slavný. Kdybychom i nedbali valně zprávy v básni rukopisu Zelenohorského, kde děje se zmínka o Svatoslavovi »ot Liubicě bielé«, jehož obeslala kněžna Libuše ke dvoru svému s jinými ještě lechy a kmety, když svářili se Chrudoš a Šťáhlav o dědictví otcovské, zprávy to, jíž starobylost sídla Slavníkova — Libice, a rodu jeho byla by prokázana, nelze nám nedbati letopisů fuldenských — v nichž se dočítáme, že r. 892 bojovali Frankové kdesi na řece Vltavě proti vojsku českému, jež do pole vedlo pět lechů, jichž jména udává kronikář: Swatoslaw, Witislaw, Herimon, Spytimír a Mojslaw. [1])

Možno-li ve stejnosti jmen zakládati příbuzenství osob, byl Svatoslav, Vitislav anebo Spytimír dědem Slavníkovým, neboť jeden z bratří svat. Vojtěcha slul rovněž Spytimír a opakování jména křestního bývá zvykem v rodinách šlechtických. [2])

Jděme po stopách rodu toho ještě o krok dále. Komu by

---

[1]) Pertz, Monumenta Germaniae historica. Díl I. str. 385, Vacek Fr., rodu a příbuzenství sv. Vojtěcha v Blahověstu 1886, str. 43; Jireček, Spisy zpravné, I. str. 156, a téhož Slovanské právo, díl I. str. 54; Lippert, Socialchichte Boehmens, díl I. str. 147.

[2]) Loserth, Der Sturz des Hauses Slavnik. Wien 1883. Archiv f. oester. schichte, svazek 65, 19—84.

nebylo známo vypravování o svatém Václavu, kterak zdvihl proti němu válku Radslav neboli Radislav, kníže zlické, vtrhnuv do jeho země? — Václav sebral proti němu pole, a setkav se s ním u Žitomíře, místa někdy znamenitého, nyní dávno zašlého v Kouřimsku, vyzval jej na souboj pro ušetření krve obojího lidu válečného .... Zlicko je Kouřimsko dle Dalemila, jenž nám pověst o Radislavovi vypravuje nejpěkněji. Ale Kouřimsko náleželo k panství Slavníkovu; mámeť právě o tom svědectví ve starých pamětech kláštera břevnovského, dle nichž daroval sv. Vojtěch, syn Slavníkův, tomuto klášteru vsi Bříství a Vikaň, ležící v župě kouřimské, »ze svého otcovského dědictví«.[1]) Náležela tedy krajina tato již jeho otci. Ve Vrbčanech pak, rovněž v župě kouřimské, chovala se na stěně v kostele tak zvaná *korouhev sv. Vojtěcha* (vexillum s. Adalberti), nejspíš nějaká rodinná korouhev Slavníkovců, s kterou kníže Soběslav I. roku 1126 vytáhl do boje proti králi německému Lotharovi.[2]) Že by Kouřimsko bylo teprve později se dostalo k panství libickému, nepodobá se, protože při pozdějším sesílení knížecí moci v Čechách takové nové šíření panství toho sotva by se bylo dopustilo. Z toho musíme se domnívati, že kníže zlický, jenž bojoval se sv. Václavem, byl z předků Slavníkových, ano nejpodobněji jeho otec.

Nic nevadí, že se o tom nedočítáme v životopisech sv. Vojtěcha, ano že ani v nejstarších legendách o sv. Václavu nic se nečte o příběhu Radislavově.

Ctitelé obou prvních svatých národa českého zakrývali snad někdejší nepřátelství mezi jejich předky schválně rouškou mlčení; pozdějším pak, kteří pověst vypravovali, byly poměry neznámy.[3])

Byli tudíž předkové Slavníkovi původně náčelníky kmene Zličanů, kteří sídlívali na hradě Kouřimi.

Až dosud rozkládají se nad městem Kouřimí na pahorku, jejž na západní a severní straně vroubí skalnaté údolí potokem ovlažované, rozsáhlé valy pradávného hradu slovanského.

Ve valech těchto spatřujeme památku vévodského sídelního hradu Zličanů, na němž snad ještě vévoda Radslav sídlil.

---

[1]) Menken, Scriptores rerum Germanicarum. Tom. III. p. 1644: »Beatus quoque Adalbertus de suo patrimonio contulit eidem quam plurima, scilicet villas Bresey et Wykanie et alias villas et possessiones multas etc.«

[2]) Pokračovatelé Kosmovi v Pramenech d. č. II. str. 204.

[3]) Tomek, O starém rozdělení Čech na župy a kraje v Časopise česk. musea 1858, str. 282–487.

Slavník, nástupce Radslavův v hodnosti i v panství, měl sídlo své už na Libici. Přesídlení z Kouřimi na Libici lze si snadno vysvětliti; Slavník znaje snahu Přemyslovců po jednotné ústřední vládě v Čechách odstraňováním vévod kmenových, tušil asi dobře, že dříve či později dojde také ku srážce mezi rodem jeho a Přemyslovci a proto opustil přístupnou Kouřim a usedl na hradě chráněném řekou a rozsáhlými bahny.[1])

2. Panství rodu Slavníkova. O tom nejdůkladněji píše Kosmas dle staršího pramene, snad dle některého životopisce Vojtěchova, dle nějaké »předlohy« a pak dle zprávy pražského probošta Vilíka, jež pohříchu se ztratily, ač snad obsahovaly mnohé podrobnosti vzácné.

Vedle zprávy Kosmovy měl rod Slavníkův tyto meze svého panství: »K západní straně proti Čechám potůček Žiřinu a hrad, který leží na hoře Oseku, vedle řeky Mže. Podobně ku polední straně proti Rakousům tyto měl hrady pomezní: Chýnov, Doudleby, Netolice až k rozhraní lesa. Rovněž k východu slunce proti království moravskému hrad pod lesem ležící, jménem Litomyšl, až ku potůčku Svitavě, který jest na rozhraní lesa. Rovněž k půlnoční straně proti Polsku hrádek Kladsko, ležící vedle řeky řečené Nisa.«[2])

Mnohým zdálo se, že zprávě Kosmově nutno rozuměti jinak; že to jsou jednotlivé statky Slavníkovy, jež roztroušeně ležely ve výše zmíněných krajích.

Tomu však není tak, neboť Kosmas, líče rozsah panství Slavníkova, má na mysli knížectví »habuit autem sui *principatus* hos terminos.«[3])

Při tom zároveň udává, které země hraničí s knížectvím Slavníkovým: »K severní straně Polsko, na jihu Rakousy, na východ Morava a na západ Čechy.« Dobře se zde rozlišuje panství Slavníkovo od ostatních Čech a od Moravy; nepatřila tudíž država Slavníkova přímo k vévodství českému, neboť pak by slova »proti Čechám« (contra Boemiam) neměla smyslu. Jinými slovy chce Kosmas říci: Od vysočiny českomoravské až k českému lesu, kde hlavní místa jsou: Kladsko, Litomyšl, Chýnov, Doudleby, Netolice — vše to náleželo Slavníkovcům.

---

[1]) Lacina, Česká kronika. I. díl str. 213—214.

[2]) Kosmův Letopis český v Pramenech díl II. str. 41; Tomek, O panství rodu Slavníkova v Čechách. Č. č. musea roč. 1852, II. str. 41.

[3]) Kosmas l. c. 41.

O jiných místech zmiňuje se letopisec Kosmas ještě jinde. Bylo tudíž rozsáhlé panství, jež držel rod Slavníkovců, knížectvím neboli vévodstvím.

Z uvedených hranic lze pouze jednu těžko určiti; je to k západní straně proti Čechám potůček Žiřina nebo Žuřina (Sirina, Surgna, Surina). Jméno potůčku toho, zdá se, že tak jako mnoho jiných, vyhynulo již v paměti lidu; alespoň na našich mapách ani ve starších spisech topografických nelze je nalézti. Jinak udává Kosmas o poloze hradu či hory Oseka alespoň tolik, že stojí u řeky Mže, a poněvadž činí západní hranici proti ostatním Čechám (contra Boemiam), nesmí se hledati nikde na hranicích bavorských, nýbrž uvnitř země a to blíže ústí Mže či Berounky do Vltavy, tedy nedaleko Zbraslavi. Náležela tudíž rodu Slavníkovu celá jihovýchodní menší polovice nynějšího království českého — skutečné *knížectví*, [1]) které ovšem bylo v jisté podřízenosti ku pražskému knížeti.

Ani toho nelze pominouti mlčením, že Kosmas jmenuje otce sv. Vojtěcha přímo *vévodou*, kteréhož pojmenování o nikom jiném neužívá než ještě o zemském knížeti Boleslavovi: »Hujus tam insignis *ducis* metropolis fuit Lubic« a opětně: »Hic *dux* Slavnic, quamdiu vixit, feliciter vixit.« [2]) Letopisec náš činí tak hned podvakráte, pročež je všeliký omyl zde vyloučen.

Ani Kanapar ani Brun nevypravují o panství rodu Slavníkova nic z toho, co podává Kosmas, a proto je na jevě, že údaje topografické vyňal z některé předlohy písemné.

A proč právě tak určitě o panství rodu Slavníkova Kosmas se rozhovořil, leží na bíledni. V Čechách a Polsku byl totiž nejrozšířenější životopis sv. Vojtěcha od Jana Kanapara, méně pak známa byla druhá biografie Bruna Kverfurtského. V obou těchto životopisech není o državě rodu Slavníkova nic než několik všeobecných frasí, jež bohatství a moc jeho vyličují na výsost stkvěle. Proto vypravuje Kosmas život Vojtěchův jen zlomkovitě, za to však zmiňuje se dosti zevrubně o rozsáhlém panství jeho rodu, aby tím jaksi Kanapara i Bruna *doplnil.*

3. Na otázku, *kdy a jak rozšířil* rod Slavníkovců panství své od východu až do středu země, odpovídá staroslovanská legenda o sv. Václavu, že tak se stalo za slabé vlády Drahomířiny, »kdy

[1]) Kosmův Letopis český v Pramenech, díl II. str. 41.

[2]) »Scire poterit, qui vitam ejus seu passionem legerit.« Kosmas, Prameny II. str. 45.

rozbujněli se mužové čeští a povstali proti sobě«; vytahujíce se z poslušenství knížecího a pychajíce pozdvihovali svár mezi sebou a z osobivých třenic a půtek vyšel vítězem ten, kdo byl silnější nebo kdo dle potřeby dožádal se pomoci cizí. Tehdy prý rozšířili panství své páni libičtí velice až do středu země české, ke hradu na hoře Oseku u Zbraslavi, nad stokem Vltavy a Mže, na jihu pak přes Doudleby až k Netolicům. Snad otci Slavníkovu pomáhal při tom Arnulf, vévoda bavorský, jenž r. 922 podnikl válečnou výpravu do Čech, ač příčiny její a konec nejsou známy. Tolik však jisto, že nepřišel posilnit knížectví Drahomiřina.

Arnulf stoje o rozvoj panství svého i v Čechách vešel snad v příbuzenství s mocným knížetem libickým, dada mu sestru svou Adilburku (?) za manželku. Vládce libický pak podporoval Arnulfa v jeho politických záměrech a snahách výbojných.

Zmíněná výprava Arnulfova do Čech byla alespoň částečně vítězná a pomocí vévody bavorského rozšířil nejspíše vévoda zlický panství své v ten rozměr a objem, který potom mělo za času Slavníkova, otce Vojtěchova, dosahujíc v jihozápadních končinách až ke hranicím bavorským. [1])

Rod Slavníkovců neměl jen mnoho statků, nýbrž i hradův a měst (civitates); alespoň Vlach Kanapar měl jistě na mysli města, když napsal: Civitates quoque eorum (Slavníkovců) igne ac ferro devastantes, [2]) ač jinak civitas značí hrad.

Došlo-li největší rozsáhlosti své r. 922 pomocí vévody bavorského Arnulfa, trvalo vzdorné jeho postavení proti knížatům českým jen krátký čas, totiž asi do začátku panování sv. Václava; od té doby, podrževši svou velikou rozsáhlost, bylo uvedeno v slušnější poměry, v poslušnost k moci vyšší. Poměry tyto trvaly delší ještě čas po smrti Slavníkově. Tehdy musilo se státi nějaké přátelské usnesení mezi knížecím dvorem a syny Slavníkovými o nadání biskupství pražského.

Kosmas, kterému ještě mohla býti známa nadací listina biskupství, později ztracená, praví, že, co za jeho času měl anebo držel biskup pražský jakožto jmění svého biskupství, všechno dle rady sv. Vojtěcha od knížete Boleslava bylo uděleno a zákony chovními stvrzeno. Veliká však část starodávných statků skupských, snad asi polovice jich, ležela v někdejších župách

[1]) Tomek, Sv. Ludmila a Čechy za jejího věku v Časop. česk. musea 60, str. 294 a násl.; Vacek, Církevní dějiny české str. 346.

[2]) Prameny dějin českých díl I. str. 259.

Slavníkových, jako v Bechyňsku, Uřetovsku, Řečicku, Kouřimsku. Jestliže tedy všecko to přivtěleno bylo k biskupství hned za Boleslava II. a sv. Vojtěcha, musilo se to státi se svolením Slavníkovců. Jim ovšem jakožto vladařům tak veliké části země náleželo přispěti i svou částkou k nadání společné stolice velepastýřské.[1])

4. *Území*, jež dle Kosmy patřilo Slavníkovcům, obýval kmen *Chorvatů*, jenž dle Konstantina Porfyrogenety až k Bavorům byl rozšířen: »Οἱ δὲ Χρωβάτοι κατώκουν ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας ἔνθα εἰσὶν ἀρτίως οἱ Βελοχρωβάτοι.« Císař Ota I. Veliký podrobil si Bělochorvaty, kteří měli vlastního knížete, jak vysvítá ze spisu Konstantina Porfyrodného »De administratione imperii« cap. 30: οἱ δὲ λοιποὶ χρωβάτοι ἔμειναν πρὸς Φραγγίαν καὶ λέγονται ἀρτίως Βελο χρωβάτοι ἤγουν ἄσπροι χρωβάτοι, ἔχοντες τὸν ἴδιον ἄρχοντα ὑπόκεινται δὲ Ὄτῳ τῷ μεγάλῳ ῥηγὶ Φραγγίας τῆς καὶ Σαξίας.[2])

Panství Slavníkovců zaujímalo tudíž menší polovinu vévodství českého a to v těch mezích, jak Kosmas udává. A kdyby někdo stál na tom, že pouze jednotlivá místa v uvedených krajích náležela Slavníkovcům, jest přece na jevě, že Kosmou výše zmíněná místa jsou v krajích těch předními: Kladsko, důležité proti Polsku, Litomyšl proti Moravě, Netolice, nejdůležitější místo na jihu před založením Budějovic.

Zdá se ovšem, že rozsáhlé toto panství Slavníkovo *nebylo v jedněch rukou,* nýbrž že bylo rozděleno v menší úděly. Dle tohoto mínění píše Dalimil, že Vojtěch byl sestřenec knížete zlického.[3])

5. Co vypravuje Kosmas o veliké moci rodu Slavníkova, dochází potvrzení v životopisech sv. Vojtěcha, jež od osob dobře zpravených byly napsány.

Velmi starým pramenem je Passio s. Adalperti martyris, jenž bezpochyby byl napsán už počátkem XI. století mnichem německým. V prvé části, jež líčí život Vojtěchův před odchodem jeho do Prus, je sice velmi stručný, nicméně však je to, co tam se vypravuje, významno. Nazývá-li se tam Vojtěch synem z nej-

---

[1]) Tomek, O starém rozdělení Čech na župy v Čas. č. mus. 1858, str. 489.

[2]) Ostatní pak Chrobati žijí proti Frankům a nazývají se dnes Bělo či bílí Chrobati a podřízeni jsou domácímu knížeti. Poslušni jsou však Oty, velkého krále Franska, které i Saskem slove.

[3]) Dalimilova kronika česká na str. 71 dí: »Otec jeho Slavník běše, máti Střezislava slověše, sestřenec zlickému běše.«

přednějšího rodu slovanského, »primis Sclavorum natalibus . . . editus«, zřejmo, že nebyl synem nějakého župana.

Podobně mluví Kanapar i Brun Kverfurtský v životopisech našeho sv. patrona.

Kanapar nazývá Slavníka »mužem mocným důstojností a statky . . . mužem znamenitým mezi všemi obyvateli oné země«. [1])

Vojtěch má doma učitele. Aby začátkům literním se přiučil, dán jest do rukou kněží.« [2]) Po té posílají rodiče syna na školu děvínskou a dávají učiteli zlato, stříbro a rozličné stkvosty, »co očím lidským nejvzácnějším se zdálo.« [3])

A když šlo o volbu nového biskupa, zvolalo množství: »I kohož jiného, nežli rodáka našeho Vojtěcha . . . hic etiam »ducatum« animarum prudenter administrat.« [4])

Slovo »ducatus« voleno schválně oproti hodnosti církevní.

Ve snách vidí se Vojtěch na dvoře svého bratra, v jehož středu stál krásný palác a v něm dvě lůžka, jedno pro něho, druhé pro bratra ustanovené; obě, jak se slušelo, stkvostně zřízená, [5]) jak toho vyžadovalo důstojenství.

I mladší životopis »Verše o utrpení sv. Vojtěcha«, neprávě přičítaný Kosmovi, mluví o moci a bohatství Slavníkově podobně. [6])

Z měst či hradů uvádí se tam *Kouřim;* [7]) místo to patřilo sice Slavníkovcům, leč katastrofa libická se tam neudála; vévodové kmene Zličanů sídlívali na hradě Kouřimi, leč Slavník, nástupce Radislavův v hodnosti vévody zličanského, tuše, že dříve nebo později dojde ku srážce mezi rodem jeho a Přemyslovci, opustil přístupnou Kouřim a usedl na hradě — Libici — řekou a rozsáhlými bahny chráněném. [8])

Jiným dokladem pro správnost údajů Kosmových je životopis sv. Vojtěcha od Bruna Kverfurtského; je psán sice slohem květnatým, tonem nabubřelým, nicméně obsahuje některé podrobnosti vzácné a pozoruhodné. Slovy vzletnými započíná Brun:

---

[1]) Vir potens in honore et divitiis . . . vir magnus inter cunctos ejus terrae habitatores . . . Prameny díl I. str. 235.

[2]) Prameny díl I. str. 267.

[3]) Tamtéž str. 237.

[4]) Tamtéž str. 240.

[5]) l. c. str. 257.

[6]) Prameny díl I. str. 313—334.

[7]) Prameny díl I. str. 329.

[8]) Lacina, Česká kronika díl I. str. 213—214.

»Vykvetl purpurový květ vlastem českým (Boemicis terris)« ; mluvě o české zemi, užívá čísla množného. Po té pokračuje : »Z rodičů velkých narodil se syn větší, zlaté jablko vypučelo z ušlechtilých ratolestí, narodil se spanilý tělem, spanilejší duchem, chlapeček Vojtěch, kteréž jméno znamená: »voje útěcha« (consolatio exercitus).

Otec jeho byl vznešený a mocný, majetek jeho nedotknutý, statky jeho rozsáhlé; měl velké množství poddaných lidí; dům jeho četnou čeledí se ozýval a pln byl stříbra a zlata. Ač pán země . . . Matka ze slavného u Slovanů rodu byla velmi vznešená, hodna hodného manžela, manžela totiž, který rodem svým královské krve se dotýká, jehož daleko široko vládnoucího podnes lidé se bojí, nejbližšího vnuka krále Jindřicha.« [1])

Brun nazývá Slavníka pánem země (dominus terrae) a naznačuje pak zřejmě pokrevní neboli příbuzenský poměr jeho k domu saskému.

Životopisec tento nazývá Slavníka: »Dominus terrae, dominus rerum« v tom smyslu jako Kosmas i jako my dnes.

V kapitole 10. naříká, že »skoro nikdo z vladařů (nullus prope dominus rerum) nepohání pohana vejíti v lůno církve.« [2]) Jindy opět užívá Brun slova: »dux terrae«.

Nás životopisec nemluví o Slavníkovi nikde jako o jiných županech a velmožích; výslovně podotýká, že Vojtěchova matka pochodila z rodu, jenž rovnal se rodu Slavníkovu, že byla velmi vznešená a hodna s královským domem Otonův státi v blízkém svazku příbuzenském.

Větě této porozumíš, uvážíš-li, jak Němci na sňatky s knížecími rody slovanskými pohlíželi.[3]) Nelze tudíž na nějakou mésalianci ani pomýšleti.

K tomu přistupuje drahně služebnictva, čeledi, zlata i stříbra hojnost, což možno je pouze u knížat.

A Brun znal slovanské země; neprodléval-li sám nějaký čas v Čechách, měl v Praze sestru Alžbětu, jež byla po Mladě

[1]) Prameny díl I. str. 266.

[2]) Tamtéž díl I. str. 272.

[3]) Letopisec Kosmas k r. 1021 vypravuje o Břetislavovi, jak začal o tom přemýšleti, měl-li by se pokusiti Jitku (Němku) mocí unésti nebo námluvami jednati o svatbu. Ale uzavřel, raději mužně si počínati než prošením schylovati šíji. Neboť považil vrozenou Němcům hrdost, a že vždy s nadutou pýchou pohrdají Slovany a jazykem jejich. Prameny díl II. str. 61.

abatyší u sv. Jiří, a jelikož sám meškal na dvoře německém, věděl zajisté o poměru Slavníkovců k domu císařskému.

Nelze tudíž pochybovati o tom, co vypravuje o moci, bohatství a příbuzenských svazcích rodu Slavníkova.

6. **O příbuzenství s královským rodem saským.** Jest hodnověrně zjištěno, že byl rod Slavníkův v jistém svazku příbuzenském s králi německými rodu saského. Životopisec svatého Vojtěcha a přítel jeho i ctitel, biskup Brun, vypravuje o tom slovy dle obyčeje svého kroucenými, leč co do podstaty věci jasnými takto: Mater ejus (scilicet s. Adalberti) claro ex genere Sclavorum erat nobilissima, digna iugalis iuncta digno marito; marito videlicet, qui tangit reges linea sanguinis, quem longe lateque jura dantem hodie tremunt populi, Henrico regi accessit *proximus nepos*. (Matka jeho, totiž sv. Vojtěcha, ze slavného u Slovanů rodu byla velmi vznešená, hodna hodného manžela; manžela totiž, který rodem svým královské krve se dotýká, jehož daleko široko vládnoucího dnes bojí se národové, Jindřicha krále nejbližší strýčenec.)

Pohříchu neudal nám životopisec pásma tohoto příbuzenství jasně a určitě, pročež musíme se ho jen domýšleti. K tomu pak skýtá nám alespoň některých pokynů.

Předně, že příbuzenství toto pochodilo hned z času před Slavníkem, otcem sv. Vojtěcha. To zdá se vyplývati ze slov dějepiscových o manželce Slavníkově, že ona právě *již dostala manžela pokrevného s králi*. Také se to jinak ani nedá mysliti. Příbuzenství, o kterém tu je řeč, nemohlo jinak povstati, než sňatkem mezi dvěma rody. Že by který syn Slavníkův byl měl manželku z královského rodu saského, nedá se však mysliti; neb by pak zavraždění bratří sv. Vojtěcha s ženami i dětmi na Libici bylo způsobilo mnohem větší pobouření mysli v Německu, než skutečně mohlo se znamenati; také jest v tom ohledu genealogie rodu saského z toho času dostatečně známa.

Manželka Slavníka samého, Střezislava, nebyla Němkyně, nýbrž Slovanka, dle výslovného svědectví životopisce.

Naopak jsou manželky všechněch mužských členův rodu ského z toho času známy, i nepocházela žádná z nich z rodu ského. Příbuzenstvo mezi králi saskými a rodem Slavníkovým silo tedy pocházeti z nějakého sňatku staršího.

Dále máme právem za to, že mezi rodem Slavníkovým a lem saským přímého sňatku manželského vůbec ani nebylo;

neboť od času, co se Jindřich Ptáčník stal králem německým, byly by se musily z toho jeviti nějaké důležitější následky politické, o nichž však není ničeho známo; před povýšením Jindřicha I. za krále dá se při vzdálenosti starých Sas a Čech od sebe stěží mysliti, že by bylo bývalo nějakých bližších svazků mezi vévodami saskými a některým vladyckým rodem českým.

Mnohem pravdě podobnější však jest, že příbuznost Slavníka s rodem saským zakládala se na nějakém sňatku mezi jeho předky a vévodským rodem bavorským.

Není to jistě bez příčiny, že životopisec Brun, mluvě o příbuznosti Slavníka s králi, jmenuje právě krále Jindřicha, tehdáž panujícího, to jest Jindřicha II. Svatého, tehdy ještě nekorunovaného na císařství. Když chtěl velebiti vysokost jeho rodu, byl by mohl ještě lépe jmenovati Otu I., Otu II. nebo Otu III., kteříž byli netoliko králi, než i císaři. On však jmenuje Jindřicha II. nejspíše proto, že se příbuznost ona vztahovala především jen na jeho linii a ne v té míře na celý ostatní rod.

Jindřich II. byl vnuk Jindřicha, mladšího bratra císaře Oty I., jehož manželka byla Judita, dcera někdejšího vévody bavorského Arnulfa, syna slavného vévody Lipolda, jenž padl ve velké nešťastné bitvě s Maďary roku 907. Arnulf byl souvěký s prvními dvěma králi německými po vymření Karlovičů, Konradem I. franským a Jindřichem Ptáčníkem, s nimiž býval ve velkých roztržkách, baže po neodvislém panství. Po jeho smrti (937) zbavil císař Ota I. syny jeho vévodství, a udělil Bavory nejprve bratru Arnulfovu, Bertoldovi, po jeho pak smrti (okolo r. 948) svému vlastnímu bratru, Jindřichovi, svrchu jmenovanému, jemuž Judita, dcera Arnulfova, dána byla za manželku. Byl-li Slavník po předcích svých příbuzný s rodem Arnulfovým, pak se ovšem vztahovalo toto příbuzenství na mladší bavorskou linii rodu saského, a tudy na potomního krále německého Jindřicha II., aniž se tou měrou dotýkalo předchůdců jeho na trůně císařském.

Brun praví, že byl Slavník Jindřichovi II. *proximus nepos*. Že se zde nemůže rozuměti synovec, jest na jevě. Neb Jindřich II. narodil se r. 972. Slavník pak umřel roku 981, zanechav sedm synů, kteří nepochybně všichni byli starší než Jindřich II., pročež nemohl Slavník nijakž býti synovcem, neboli, jak by se musilo rozuměti, synem sestry Jindřicha II. Nepos znamená zde vůbec příbuzného z jiné linie, strýce neboli strýčence, a má-li to býti strýčenec jak nejvíce možná blízký (proximus), musíme rozuměti,

že Slavník i Jindřich II. buď bezprostředně, buď po obapolných přímých předcích pocházeli ode dvou bratří nebo sester. To se pak dá při okolnostech ostatních nejlépe mysliti, jestliže otec Slavníkův měl sestru Judity, báby Jindřicha II., za manželku, tedy některou jinou, nám dle jména neznámou dceru vévody bavorského Arnulfa, snad *Adilburku?*

Příbuzenství Slavníka, otce sv. Vojtěcha, s královským rodem saským představujeme si takto:

Lipold, vévoda bavorský † 907.
Kunhuta švábská, jeho manželka.

Arnulf, vévoda bavorský † 937.

Judita † 986. Manžel její Jindřich saský, bratr Oty I., vévoda bavorský, † 955.	Adilburka? | Manžel její Radislav, otec Slavníkův.
Jindřich, vévoda bavoský † 995.	| Slavník † 981. Manželka: Střezislava † 987.
Jindřich II., král německý, nar. 972, † 1024.	| syn Vojtěch, biskup pražský † 997.

II.

Rodiče a bratří sv. Vojtěcha.

Rodiče sv. Vojtěcha — Slavník a Střezislava. Otec světce našeho jmenuje se ve všech starých památkách písemných výslovně: Slauuinihc (v Passio), Zlaunic, Zlaunik, Slawnyk, Slaunich (v různých životopisech Kanaparových), Slawnitz (u Bruna), Zlaunicus (ve Verších o utrpení svat. Vojtěcha) a Slavnic, Zlaunik, Slawnyk (u Kosmy).

Ale jména matky světcovy nejstarši životopisci neudávají, vyjma nejmenovaného spisovatele »Utrpení sv. Vojtěcha«, který nazývá ji Adilburkou (Adilburc matre editus). [1]) Kosmas jmenuje ji Střezislavou, rovněž Hájek a Bolelucký, jiní opět Štěstislavou. Professor dr. Kalousek přijímá Adilburku za matku sv. Vojtěcha

[1]) Prameny d. č. I. 231.

a domnívá se, že buď byl Slavník dvakráte ženat anebo že spisovatel »Utrpení« tlumočil jméno Střezislavino názvem německým.[1]) Téhož mínění je i prof. dr. Kryštůfek, jenž přímo dí, že Slavník byl dvakráte ženat; první manželka že slula Adilburka, s níž měl syna Vojtěcha, druhá pak Střezislava, s kterou zplodil 6 synů. Proto nazývá se prý Radim (Gaudentius) u Bruna Vojtěchův bratr po otci (ex patre).[2]) Sasinek má rovněž Adilburku za matku Vojtěchovu.[3])

Všichni, kdož prohlašují Adilburku matkou světce našeho, pokladají ji (až na prof. Kalouska) za Němku, ač nejstarší prameny dějin českých praví o ní souhlasně, že pocházela *ze slavného u Slovanů rodu,*[4]) ano i sám nejmenovaný spisovatel »Utrpení« dí: »Sanctus Adalpertus, primis Sclavorum natalibus .... editus.«[5])

Kterého? — povědíti neumíme. Sasinek má Adilburku za sestru pasovského biskupa Kristiana,[6]) Bolelucký klade Střezislavu s Břenou a Přibislavou za sestru sv. Václava a Boleslava I.;[7]) podobně i prof. Krch, který pokládá Adilburku za souložnici Slavníkovu a Střezislavu za manželku jeho legitimní.[8]) Dr. A. Kolberg míní, že Střezislava byla dcerou knížete nebo vladyky slezského a spřízněna s knížecím domem českým.[9])

Vizme, co na tom pravdy. Dr. Kolberg neuvádí pro své tvrzení žádného dokladu, prof. Krch dokládá se Brunem Meziborským a Kosmou. Bolelucký ve knize »Rosa Boëmica« soudí tak, že Střezislava celou svou povahou, zbožností a mravy podobala se velmi sv. Václavu.[10]) Této podobnosti dovolává se i professor Krch řka, že Střezislava oddaností k Bohu a láskou k bližnímu podobala se vznešeným vzorům svým, bábě sv. Ludmile nebo svému bratru sv. Václavu.[11])

[1]) Sborník historický I. sv. str. 9.
[2]) Časopis katolického duchovenstva 1897, str. 299 v poznámce 1.
[3]) Časopis »Vlasť« 1885 str. 114.
[4]) »Claro ex genere Sclavorum«. Prameny d. č. I. str. 266.
[5]) Prameny dějin českých I. str. 231.
[6]) Časopis »Vlasť« 1885 str. 144 a násl.
[7]) Rosa Boëmica str. 47.
[8]) Časopis »Komenský« 1883, č. 9. str. 130 a násl.
[9]) Bilder aus dem Leben des hl. Adalbert, Braunsberg 1897, str. 3 v poznámce.
[10]) Rosa Boëmica str. 47.
[11]) »Střezislava, manželka Slavníkova« v čas. »Komenský« 1883 str. 185.

Sasinek pokládaje Adilburku za sestru pasovského biskupa Kristiana (991—1012), dovolává se úvodních slov k životopisu svaté Ludmily a sv. Václava, kde životopisec nazývá se Kristianem, přeje Vojtěchovi všeho dobra a doprošuje se pomoci jeho duchovní těmito slovy: »Nyní prosím vás, slovutný biskupe a nejdražší *vnuku,* jakož jste mne nehodného k práci této přiměl, byste modlitbami u společného nám orodovníka mne podporoval.« [1])

Protože Kristian, biskup pasovský, byl vrstevníkem sv. Vojtěcha, nic prý nevadí připsati mu Adilburku za sestru. [2])

Spisovatel »Života svaté Ludmily a sv. Václava« prohlašuje ovšem Vojtěcha za svého vnuka neb sestřence (nepos ex sørore), ale činí jej spolu příbuzným knížecí rodině Přemyslovců, an píše: »Shledávaje, kterak utrpení blahoslaveného Václava a báby jeho blahoslavené paměti Ludmily, rozličně skládáno a neúplně vypravováno jest, měl jsem za hodno požádati svatost vaši, kterýž *z téhož rodu pocházíte* (ex eodem tramine lineam propaginis trahitis), za rozkaz a povolení zároveň, abych směl je poopraviti« a t. d.[3])

Dle toho chce domnělý Kristian pokládán býti za Křišťana, bratra knížete Boleslava II.

Tak tomu z počátku rozuměl i prof. Krch a prohlašoval Střezislavu za dceru knížete Boleslava I.; později názor tento však opravil, pokládaje ji za jeho sestru a dceru Drahomiřinu. [4]) Pohříchu spisovatel života svaté Ludmily a sv. Václava tak zvaný Křištan neboli Lžikřištan žil někdy ve XIV. století. [5])

Domněnku prof. Dr. Kryštůfka, že sv. Vojtěch byl z matky Adilburky a tudíž nejstarším synem Slavníkovým, [6]) vyvracíme Kanaparem, u něhož v kapit. 2. čteme: »Když tedy z tak vzácného manželství svatý potomek naroditi se měl, *mezi velkodušnými jinochy jimi zplozenými* narodil se jim chlapeček krásnější všech, jemuž potom na křtu sv. dáno jest jméno Vojtěch.[7]) A když tento sličný Vojtěch onemocněl, vypravuje Kanapar dále:

---

[1]) Prameny dějin českých I. str. 200.
[2]) Vlast 1885, str. 114.
[3]) Prameny dějin českých I. str. 199.
[4]) Viz časopis »Komenský« 1883, str. 149.
[5]) Vacek, Církevní dějiny české, str 446.
[6]) Časopis katol. duchovenstva 1897, str. 299 v poznámce 1.
[7]) Prameny dějin českých I., 263.

»Poděšeni jsou rodičové, hojné slzy tekou z očí otcových, bolest víří v útrobách matčiných a kolem (lože) *smutni stojí bratři.*« [1]) Dle toho nebyl Vojtěch synem nejstarším, což dosvědčuje i životopisec Brun, jenž *Soběbora* jmenuje »bratrem nejstarším«. [2])

Domněnku prof. Kalouska a prof. Kryštůfka, že by byl Slavník dvakráte ženat býval, nelze nikterak prokázati, a ze slov Brunových, jenž nazývá Radima bratrem Vojtěchovým »po otci« [3]) (ex parte patris caro et frater suus), soudí opět dr. Kętrzyński, že byl Radim *ze souložnice.* [4])

Ke druhému výkladu prof. Kalouska spíše se kloníme, neboť v glossaři Moebiově [5]) našli jsme, že slovo »adili« značí *strážce,* obhajce a tak snad časem podaří se filologům výklad Kalouskův, že Adilburka je poněmčené jméno Střezislavy, objasniti a potvrditi, ač jinak nesnadno si vysvětliti, proč by spisovatel »Utrpení«, jenž nikde jménům slovanským se nevyhýbá, pouze jméno Střezislavino tlumočil po německu. Spíše zdá se býti pravdě podobno, že nejmenovaný spisovatel »Utrpení«, jenž matku Vojtěchovu nazývá Adilburkou, měl snad vědomost o bábě jeho a omylem přidal jméno její manželce Slavníkově.

Dle professora Tomka byl otec Slavníkův zetěm Arnulfovým, t. j. svakem Judity, báby krále Jindřicha II. Ježto pak Judita zemřela teprve r. 986, měl její otec Arnulf roku 937 ještě mladistvé syny a poněvadž sňatek libický stal se někdy před rokem 922, podobnější jest manželství dcery Lipoldovy Adilburky (?) s dědem sv. Vojtěcha. [6])

2. Povaha Slavníkova a Střezislavina.

Jan Kanapar líčí nám otce sv. Vojtěcha takto: »V oné končině (země české), kde náboženství křesťanské kvetlo nejrozkošněji, byl muž jmenem Slavník, mocný důstojností a statky, láskou ku spravedlnosti a skutky milosrdnými převázný občan; muž znamenitý mezi všemi obyvateli oné země, zlatem a stříbrem oplývající, při všech rozkoších věrný strážce zákona Božího, který

[1]) Tamtéž.
[2]) Prameny dějin českých I., 290.
[3]) Prameny dějin českých I. 296.
[4]) V časopise Przewodnik naukowy i literacki 1884, str. 7.
[5]) Moebius Dr., Altnordisches Glossar. Leipzig 1866.
[6]) Tomek, Obrana nejstarších dějin českých v Pojednáních král. české společnosti nauk, 1863, str. 68.

kráčeje úzkostlivě podle přikázaní kněží všemu lidu milým, zvláště pak chudým byl přítelem.« [1])

Životopisec Brun dí o něm: »Otec jeho byl vznešený a mocný, majetek jeho nedotknutý, statky jeho rozsáhlé; všech rozkoší lidských měl hojnost a veliké množství poddaných lidí; dům jeho četnou čeledí se ozýval a pln byl stříbra i zlata. Ačkoli vladyka zemský, byl přece člověk prostřední; málo kdy mluvil, ale milosrdenství bydlilo s ním; čistoty nehleděl, ale o chudé štědře se staral.« [2])

Pisatel »Veršů o utrpení sv. Vojtěcha« praví o Slavníkovi, že stál při straně věrných, v nichž rozkvétala bujně nábožnost čistá a neposkvrněná mravy zlými, že byl hodný, opatrný a bez úhony hříchu žijící, s přívětivou tváří, v jednání pln šetrnosti, prostoduchý, vlídný, z rodu převzácného pošedší, stříbrem hojně nadán, zlata i stkvostného bohatstvím, v nádheře své věrný božského i zákona přítel, práva a pravdy dbalý a nebeské pocty milovník, tak mocný rozením jak svými ctnostmi slynoucí, jistá čáka chudých, bezpečná podpora bídných, dobrotivá odsouzenců zvlášť ochrana býval.« [3])

A konečně kronikář Kosmas líčí nám Slavníka, jak následuje: »Byl jest muž ke všem tváře veselé, v radách mysli jasné, v rozpravách přelíbezný, bohatý na statky jak světské tak duchovní. V domě jeho stkvěla se poctivost a upřímná láska, soudů spravedlivost a velmožů mnohost. Ve skutcích jeho byla známost zákonů, chudých podporování, smutných těšení, poutníků přijímání, vdov a sirotků hájení.« [4])

Za manželku pojal Slavník paní vznešeného rodu slovanského (claro ex genere Sclavorum erat nobilissima), »důstojnou rodu svého — jak dí Kanapar — a hojně ozdobenou počestnými mravy, která poslouchajíc slova života žízněla více, a vykonávajíc je, hladu nezaháněla; která nenalezala zalíbení v nádheře ženské, ani ve zlatě a drahém kamení, nevážíc si toho, co blázni mají za nejvyšší. Svatá byla mravy svými, svatá i v řečech, udatná, jak se praví, v postech, důvěrná k Bohu v modlitbě; matka truchlivému sirotku, pocestnému a vdově nejpřívětivější sestra.« [5])

---

[1]) Prameny dějin českých, díl I. str. 235.
[2]) Prameny, díl I., str. 266.
[3]) Prameny, díl I., 313.
[4]) Prameny., díl II., 40—41.
[5]) Prameny dějin českých, díl I. str. 235.

»Než hodnou jsouc žačkou ve škole ctnosti« — dokládá k tomu Brun — »špatně střehla svého manžela; neboť horlíc pro zdrželivost a trvajíc příliš na modlitbách, dávala muži svému příležitost ke hříchu, nikoliv s jednou, nýbrž se ženami mnohými.« [1])

3 **Vojtěchovi bratři.** Slavník a Střezislava měli sedm synů: Soběbora, Spytimíra, Pobraslava, Pořeje, Vojtěcha, Čáslava a Radima. Radim pokládán bývá za nejmladšího (juvenis Gaudentius) [2]) a Vojtěchovi nejmilejšího bratra, který mu byl často na cestách průvodčím a i v klášteře římském věrným druhem. Tam přijal roucho mnišské pode jménem Gaudentius, doprovázel Vojtěcha zpět do vlasti, pak do Polska a byl očitým svědkem jeho smrti mučenické. Po té učiněn prvním arcibiskupem ve Hnězdně a získal si za svého šestiletého biskupování nemalé zásluhy o rozkvět křesťanství a duchovní vzdělání národa polského; zemřel r. 1006. [3])

Soběbor, Spytimír, Pobraslav, Pořej a Čáslav vládli po smrti Slavníkově r. 981 nedílně jměním otcovským na Libici až do r. 995, kdy Soběbor přidružil se s lidem svým k zástupům válečným, vypraveným z Čech ku pomoci Otovi III. v boji proti Slovanům polabským. Tam (v ležení válečném) stěžoval si císaři, že »mnohá příkoří vévoda český Boleslav bez milosrdenství jemu a bratřím jeho způsobil.« [4])

Roku následujícího přikvačila katastrofa libická, při níž čtvero bratří: Spytimír, Pobraslav, Pořej a Čáslav s ženami i dětmi zrádně zahynulo. Soběbor odešel po skončené výpravě s Boleslavem Chrabrým do Polska a vrátil se do vlasti teprve r. 1004, kdy bojuje v řadách Polanů padl od Čechů na hradním mostě pražském.

Poláci nazývají Pořeje Porajem a jejich kronikáři, ano i někteří historikové vypravují o něm, že z katastrofy libické šťastně vyváznuv, prchl do Polska a stal se tam zakladatelem slavného rodu Porajitů, z něhož vyšlo drahně arcibiskupů, biskupů, maršálků, vojevůdců, slovem mnoho předních hodnostářů duchovních i světských, jakož i nejslavnější spisovatelé a básníci polští. Ve znaku měli pětilistou růži v červeném poli. V Polsku jsou

[1]) Tamtéž str. 266.

[2]) U Kanapara v Pramenech dějin českých, díl I. str. 246.

[3]) Dr. Kolberg nazývá Radima *strýcem* Vojtěchovým (Bilder aus dem Leben des hl. Adalbert, Braunsberg 1897, str. 4, pozn. 2).

[4]) Prameny dějin českých, díl I., str. 288.

dosud rodiny, jež za potomky tohoto Pořeje se pokládají a užívají společného erbovního znamení zvaného »Poraj«, které jest totožné s erbem slavného u nás někdy rodu »pánů z Růže« neboli Vítkovců. [1])

III.

Libice, rodiště sv. Vojtěcha.

Libice, rodiště sv. Vojtěcha, leží v bývalém Čáslavsku, v okresu poděbradském, při pravém břehu Labe a Cidliny, [2]) hodinu cesty jihovýchodně od Poděbrad, dvě hodiny severovýchodně od Kolína v rozsáhlé rovině, listnatými lesy a lukami pokryté a k východu pohořím Oskobrhy omezené.

Ohlédneš-li se, stoje na rozvalinách rodného hradu Slavníkovců kolem sebe, vidíš v stranu severní Poděbrady, k severovýchodu Vrbici s kostelem a ves Opočnici, v pozadí pak široké Oskobrhy.

Krajina libická bývala kdysi jezerem, do něhož s vyšších končin vody s pískem a blátem se slévaly, jakž tomu dosud ornice, záležející z jílu a písku, nasvědčuje. Poříčí mezi hradiskem a vsí Libicí jest bývalými a nynějšími rameny dvou řek tak rozryto a rozerváno, jako málo kde jinde.

Před tisíci lety byla krajina libická divoká, hustým lesem

---

[1]) Koszutski, Żywot św. Wojciecha, Gniezno 1885, str. 9. Lacina, Česká kronika, díl I., str. 224. — V archivě třemešenském, popsaném od dr. Lukovského, v ročnících Towarzystwa Przyjacioł Nauk Poznańskiego (tom. XI. str. 303—415) najdeš také popis náhrobku »Mausoleum S. Adalberti, Ara antiquitus extructa«, a tam na str. 392 poznamenáno mezi jiným: »Erectum erat stamma gentilitium gloriosi martyris Poraj Rosa foliis in amplam rotunditatem explicatis.« — Rovněž polský kronikář Dlugoš dí, že Pořej dlel v Polště u Boleslava Chrabrého a stal se zakladatelem rytířského rodu Pořejův. Meziborský Dětmar nazývá ho Soběslavem.

[2]) Cidlina, první říční přítok, který Labe od »Starého hradu« u Libice pravém břehu v sebe přijímá, prýští se pod vrchem Táborem nedaleko , po řece též Cidlinou zvané. Cidlina před ústím svým rozplývá se v tolik lel, jako kromě Ohře žádná jiná řeka v Čechách. Jedno hrdlo u Libice vá se do Labe; druhé, Lánská strouha, vtéká do Labe u Křečkova, jiné Mrliny u Budiměřic. Starší koryta Labe i Cidliny u Libice nejdůkladněji pátral prof. Tomek a objasnil článkem »Oldřiš a Libice« v Památkách haeol., díl III., str. 97 a násl.

dubů, habrů, olší a vrb pokryta; pod zkácenými kmeny, z nichž pučela vegetace nová, blýštil se močál a bahno.

Jda silnicí kolínskou přes Osek, přijdeš k mostu řeky Cidliny, od východu na západ se vinoucí, přes nějž dostaneš se do Slavníkova »města« a »hradu«, jak dosud říkají Libičtí.[1])

Širokou ulicí mezi staveními a zahradami přijdeš k farnímu kostelu, zasvěcenému jindy ke cti sv. Jiřího, dnes sv. Vojtěchu. Asi v těchto místech bývala brána východní, vedoucí do hradu. Na západ od kostela je podlouhlá náves, pěknými statky obklíčená, při jejímž konci stojí fara libická na místě, kde jindy stával kostel Panny Marie, obejmutá dosud zdí někdejšího hřbitova, jenž býval kolem téhož kostela. Po obou stranách jednopatrového domku farního přijde se dále na větší náves, takže toto rozestavení připomíná poněkud na starobylé rozmístění pražského hradu. I v tomto přichází se východní branou, z opyše neboli zadních schodů zámeckých ulicí ku svatyni sv. Jiří, stojící v pravo v rohu, na malém náhradí, za nímž dělí se ulice okolo velikého chrámu sv. Víta, jenž stojí uprostřed. A jako na jižní straně od kostela sv.-vítského a náhradí rozkládal se v Praze palác knížecí, tak stávalo i v Libici na jižní straně od kostela Panny Marie vlastní panské bydlo Slavníkovo a pověst označuje tam podnes dům,[2]) kde stála kolébka sv. Vojtěcha.

Na západ dále, jen málo krokův ode vsi Libice, rozkládá se veliké okrouhlé hradiště, jež lid vůbec »starým hradem« nazývá. Je to prostranství o něco menší než objem vsi Libice, vzdělané v roli, na níž as 36 korců se vysívá; pole to leží výše než ostatní ves a je obejmuto kolem do kola valem, protrženým jen na západní a východní straně stezkou, po které chodí se z Libice do Poděbrad. Kudy jde nyní stezka valem skrz, bývaly nepochybně brány do někdejšího hradu.

---

[1]) V pamětní knize Libické nakreslil poděbradský učitel *Minicha* plán staré Libice dle Boleluckého a jiný smyšlený plán, který prý pochodí od Paprockého, ač jsme ve spisech Paprockého po nějakém plánu staré Libice pátrali marně. Paprocký jen v Diadochu život sv. Vojtěcha ozdobil 7 dřevotisky, které se však i na jiných místech knihy té vyskytují. Pam. arch. VII. 250.

[2]) Jest to staveni č. 3, nová budova na jihozápadní straně od kostela a náhradí. Statku toho, nyní rozparcelovaného, týká se, co čteme v archivě poděbradském k r. 1590: »Ondřej Petera na *manském dvoře* v Libici.« K tomuto statku patřilo pole na starém hradě, čímž se dotvrzuje, že na místě toho statku stával skutečně novější hrad libický, na němž se událo, co ze staré doby o Libici víme. Památky, díl VII. 256.

Zcela podobnými valy jako toto staré hradiště jest rovněž obemknuta sama ves Libice; jenom že na některých místech nejsou již valy ty dosti patrny. I jimi vedly dvě brány; jedna se strany západní obrácena proti východní bráně starého hradu, druhá od strany východní.

Valy, jež spatřují se podnes okolo Libice, svědčí nad slunce jasněji o tom, že nynější ves bývala někdy hradem. Stvrzuje se to tím více okolností, že se tam od starodávna nalézaly *dva* kostely, což nehodí se nikterak ku potřebám neveliké vísky, ale ovšem k sídlu slavného a mocného rodu Slavníkova.

Jelikož nemáme žádné o tom zprávy bezpečné, že by Libice po zavraždění bratří sv. Vojtěcha byla bývala rozbořena a zase jinde vystavěna, můžeme právem míti za to, že Libice, kde r. 1108 zabit byl Vršovec Božej, tamější župan, byla týž hrad, na němž před tím sídlili Slavníkovci. Když pak i místní pověst neklade památky rodu sv. Vojtěcha do jiného staršího hradu zde na blízku, jejž lid zná a starým hradem skutečně jmenuje, než pouze do nynější vsi, musíme ovšem důvodně za to míti, že hrad Libice, známý z bojů Slavníkovců s Vršovci, stál tu, kde nynější ves, staré pak hradiště u vsi že jest původu ještě staršího z dob pohanských.

Hradiště to bylo z neznámých příčin opuštěno, a místo něho vystavěn hrad větší a snad i pevnější, buď od samého Slavníka neb některého jeho předka, při čemž jako by již hrad samých knížat zemských v Praze byl býval úmyslně vzat poněkud za vzor.

Dle vyobrazení Boleluckého v knize »Rosa Boëmica« dělila se řeka Cidlina nad samou Libicí ve dvě ramena a obcházela jimi hrad novější i starý, takže se nacházely jako na ostrově. Rameno pravé neboli půlnoční ztrácí se u Boleluckého pod starým hradištěm v bahnech; dle toho zdá se, že obrana Libice, položené v rovině záležela kromě náspů a zdí hlavně v řece a bahnech od ní způsobených. Dnes po tomto pravém rameni Cidliny není už stopy. [1])

Libice je vzorem slovanského hradu na rovině; mívaliť zajisté Slované obyčej sídla svá stavěti tam, kde lesy, řekou a močály mohla býti chráněna, nebylo-li jim z příčin zvláštních příhodnější, zbudovati hrad na ostrohu, na výšině vodou obklíčené. Libice podobá se sídlu Mužokovu, jež bylo dle zprávy Theophilovy

[1]) Tomek, Oldřiš a Libice v Památkách arch. 1858, str. 102.

mezi hlubokými bahny, hustými lesy a jezery; podobá se polohou jiným sídlům slovanským, o nichž zmínku činí Saxo Grammaticus, Dětmar Meziborský a Helmold, že na východní, přístupnější straně sídel těch nasypány byly mohutné ohrady z hlíny, v stranu jižní že býval prales, k severu a západu že byly močály a jezera, jimiž hrad byl chráněn. I dřevěnými ohradami bývaly hrady slovanské opevněny, což bývalo tytýž příčinou snazšího jich dobytí a velké záhuby ohněm, jakož zakusila Arkona.

Zděných základů hradu libického, nevíme, proč bychom nemohli přisouditi věku slovanskému; Slované vápno znali, a když dovedli vystavěti kamenný most, proč by byli nedovedli udělati na suchu kus kamenných základů a podezdívku? —[1])

Polohou podobá se hradu libickému Hradiště, v blízkém lese Hradisku, kde jsou ohrady mechem a hustým křovím porostlé, i nyní ještě močály a labskými kalužinami obklíčené.

I Draguš u Postoloprt míval snad polohu podobnou. Vzpomínáme si tu na jiné ještě hrady v rovině: na Vladislav za Třebenicí, na Valy u Rohožné, Vyskytné u Tasnovic, jimž také lesy a močály bývaly ochranou jako u Libice.

Co do technického způsobu valů libických, shledáváme, že velmi se podobají vladislavským, kouřimským, hryzelským, přistoupimským, libošínským a budečským.

I v profilech je mezi dotčenými valy značná podobnost, nebot sklon hliněných těchto náspů velmi málo od úhlu 45° se uchyluje.

Hrad Libice byl r. 995 od Vršovců a jich spojenců vydrancován a vypálen, leč brzy po té zase obnoven. V XI. století seděli na něm Vršovci až do roku 1108, kdy pomsta knížete Svatopluka je vyhubila. Hrad v rovině stal se zbytečným, bezúčelným, ano v XIII. století župa ta ne již po Libici, nýbrž po Havrani byla jmenována, ač není povědomo, kterého roku úřad župní na Havraň byl přenesen.[2])

V listech kláštera svatojiřského, v jehož držení Libice se dostala, jmenuje se župa ta v letech 1228—1232 havraňskou, kteréž pojmenování přešlo i na dekanát (vikariát), jenž po celé XIV. století havraňským byl nazýván. —

[1]) Viz článek Fr. Beneše »Libice a památky kultu sv. Vojtěcha« v Památkách archaeologických roč. VII. str. 253, jehož zde bylo použito.

[2]) Hrad Havraň stával u samoty Havraňska při řece Mrlině níže Křince.

Libice zůstala při klášteře svatojiřském až do r. r. 1420 a teprve v letech 1420—1437 připojena k panství poděbradskému. V dobách starších sedával tam jeden z manů, kteří sloužili ke hradu poděbradskému.[1])

Celou nynější vsí Libicí táhnou se staré základy zdí tam a sem, z nichž starožitník nemůže pranic uhádnouti, ba nemůže ani říci, kde jest těchto zdí počátek, a kde konec; tím méně smí se odvážiti tvrditi, kde které stavení a kdy na těch základech stávalo.

Stavení čís. 3, na jehož místě sídlil Slavník a kde asi narodil se sv. Vojtěch, jest nová budova bez nejmenší starší památky.

Farní obročí libické zřízeno bylo r. 1786 s kooperatorem, a dnešní budova farní povstala roku 1798 ze zrušeného kostela Zvěstování Panny Marie. Původní podobu této prvotně dřevěné svatyně je těžko dnes nastíniti; ze tří kontur bývalých oken lze jen souditi, že již ta ruka, která v XVII. století již zrušený čtyřhranný kosteliček copový vystavěla, bývalou tvářnost starobylého chrámečku na dobro setřela. Dle Boleluckého stála na západní straně při kostele věž a vedle hřbitova bývalo jakési stavení, snad fara, márnice nebo zvonice pro větší zvony.

V kostele marianském, jenž před dotčeným copovým chrámem stával na témže místě, bylo prý pochováno tělo Slavníka, Střezislavy, jakož i těla povražděných bratří sv. Vojtěcha, která dle Pokračovatelů Kosmových r. 1216, za biskupa Ondřeje do Prahy přenesena a dle Hájka a Boleluckého u sv. Jiří v kryptě hlavního oltáře byla uložena.[2]) Jako pak byl na hradě pražském kostel Panny Marie starší nežli kostel sv. Jiří, tak i v Libici svatyně marianská dříve byla založena nežli chrám sv. Jiří.

Na místě nynějšího kostela sv. Vojtěcha, na nejvyšším místě v Libici, stával chrám sv. Jiří zasvěcený, jejž ještě Bolelucký r. 1668 chrámem sv. Jiří jmenuje. Z původní stavby nezbylo pranic; z přestavby, jež stala se v XV. nebo počátkem XVI. století, zbývá pouze presbystář a sakristie s vykrajovanými žebry. — Ostatní část kostela jest stavení z doby novější, v čelní straně věží se stanovou střechou a s hodinami. Presbystář osvětlují i úzká okna gotická, loď pak má s obou stran pět oken za-

[1]) Sedláček, Hrady a zámky, díl XII. »Poděbradsko«, str. 27.

[2]) Ad annum 1216: »Fratres sancti Adalberti portati sunt in Pragam.« Fontes rerum Boh. II. pag. 283.

kulacených. V sakristii je pěkné křížové klenutí; pod podlahou bývala krypta, jež nyní je zasypána a kamenem zavřena.

Obraz na hlavním oltáři, jejž mezi zdařilé obrazy malíře Františka Maška (* 1799, † 1862) klásti dlužno, představuje svatého Vojtěcha, jak stoje s Radimem na Zelené hoře, žehná české zemi, po dešti prahnoucí.

Nový oltář dřevěný je práce řezbáře Krejčíka a byl pořízen péčí nynějšího faráře P. Tom. Blažka.

Na dvou postranních oltářích jsou řezby; na pravém Kristus na kříži, sv. Jan Nepomucký a sv. Prokop klečící; na levém bolestná Matka Boží pod křížem. Kromě kazatetny a nové křtitelničky bez nápisu a varhan nenajdeš tam nic více, co by zaslouhovalo zvláštní zmínky.

Na věži chrámové jsou čtyři zvony; největší, zasvěcený 14 svatým pomocníkům, váží 6 starých centů; druhý, ozdobený polovypouklými obrazy Panny Marie, sv. Vojtěcha, Václava, Prokopa, Kateřiny, Gotharda a sv. Barbory, váží 3 centnýře. Oba ulil Vít Dětřich na Novém městě pražském roku 1763 a 1764.

Dva menší vyšly z dílny Karla Bellmanna v Praze 1835.

Ves Libice navštívena byla krutě dvěma velkými ohni, roku 1763 a r. 1832, při nichž i svatyně Boží shořela. Domýšlíme se, že teprve po ohni r. 1763 bývalý kostel svatojiřský zasvěcen jest sv. Vojtěchu jakožto patronu osadě nejbližšímu.

Ve knize Boleluckého (Rosa Boëmica) má kostel svatojiřský trojhranný štít s věžičkou a pozdvihováčkem. Bolelucký viděl v tomto kostele v sakristii nade hrobem bratří sv. Vojtěcha mramorový jehlanec; u náhrobku byl pak kamenný oltář skoro jako ve Staré Boleslavi, ale nižší. Až do r. 1631 bylo prý v sakristii zvláštní zamodralé roucho, o němž věřili Libičtí, že bylo roucho papežovo. Leč roucho to vzal jim polský voják; i bylo pak na kousky rozstříháno a po Polsce rozneseno. Libickým zbyl prý z něho jen kousek, jejž chovali jako svatý ostatek v poctivosti.

Jak už praveno, byla na Libici zřízena fara za císaře Josefa II. r. 1786; prvofarářem byl Bernard Vorlíček od r. 1787 až r. 1799. Jelikož budovy neměl, sídlel střídavě u sedláků. Za něho stály na Libici ještě oba kostely; za něho provedena i přeměna marianského kostela v budovu farní. [1])

[1]) Od r. 1787 až do r. 1897 vystřídalo se na Libici 18 farářů, jichž jména alespoň zde pro věčnou pamět uvádíme. Byli to: Bernard Vorlíček 1787—1799; Jan Urbánek 1799—1806; Václav Vebersík 1806—1810; Josef

Touže dobou přivedl pastor Mojžíš Tardy z Uher kolonii evangelíků na Libici a žádal vysoké gubernium, aby kostel Panny Marie byl jim dán za modlitebnu; leč žádosti té nebylo vyhověno a proto zřídili si evangelíci modlitebnu pod hradištěm r. 1794, kde byla až do roku 1895 i s obydlím pro pastora. Téhož roku vystavěli si modlitebnu novou, pěknou v ulici na cestě od nádraží.

Až do r. 1811, kdy zřídili si vlastní hřbitov, bývali helveti pohřbíváni při kostele sv. Vojtěcha.

Školou patřívali Libičtí do Poděbrad; roku 1759 měli sice vlastní budovu školní, ale ta roku 1763 za velikého ohně lehla popelem, načež učilo se v baráku a teprv roku 1787 zřízena tam škola farní. Roku 1855 zbudovali si evangelíci vlastní školu konfessionalní, již r. 1895, když byla v obci vystavěna nová pěkná budova školní, zrušili a posílají nyní dítky své do simultanní čtyřtřídní školy obecné. Řídící učitel jejich J. Nešpor jmenován učitelem na tamější veřejné škole obecné.

IV.

Vojtěchovo narození a mládí

1. Nejslavnější syn Slavníkův narodil se na hradě libickém asi počátkem druhé polovice X. století.[1]) »Vykvetl purpurový květ vlasti české« — tak píše životopisec Brun — »z rodičů vel-

Němec 1810—1822; Václav Shejbal 1822—1830, Ign. Šponner 1830—1832; Ant. Šourek 1832—1836; Frant. Moric 1836—1843; Fr. Mimra 1843—1850; Jan Kolovrátek 1850—1861; Vinc. Řezníček 1861—1883; Tom. Blažek 1884 . . ., bisk. notář, jenž o zvelebení svatyně sv. Vojtěcha má největší zásluhy; za něho opětně po dlouhém čase kooperator na Libici jest dosazen, jemuž za tyto zprávy děkujeme.

[1]) Rok narození sv. Vojtěcha není znám; zpravidla se praví, že se tak stalo r. 958. Bolelucký udává r. 939, Dudík r. 950 nebo 953, jiní opět r. 956. Bolelucký vypočítává, ovšem dle svého dohadu, jak dlouho Vojtěch pobýval v domě otcovském (až do r. 949), kdy šel na nižší školu do Boleslavi učit se latině, gramatice a posvátným hymnům, kdy na vyšší školu do Děvína (r. 958), kde pobyl 9—10 let a jako podjahen vrátil prý se do Prahy; téhož roku biskup Dietmar posvětil jej na kněze, načež po jeho smrti r. 969 zvolen biskupem třicátém roce věku svého, jaký věk vyžaduje se od církve ku přijetí úřadu biskupského. Viz Boleluckého Rosa Boëmica str. 56—59. Ale při tom sám Dudík připomíná tvrzení některých spisovatelů, že Vojtěch stal se biskupem věku mladistvém, že známý Vojtěchův životopisec nazývá ho po zvolení biskupa »Deo plenum infantulum«, Kosmas »juvenem«, a tím své dotvrzení poráží.

kých narodil se syn větší, zlaté jablko vypučelo z ušlechtilých ratolestí, narodil se spanilý tělem, spanilejší duchem chlapeček *Vojtěch,* kteréž jméno znamená „voje útěcha«. [1])

»Mezi velkodušnými jinochy« — poznamenal Kanapar — »narodil se jim (Slavníkovi a Střezislavě) chlapeček krásnější všech, jemuž na křtu svatém dáno jest jméno Vojtěch.« A letopisec Kosmas (Prameny d. č. II. str. 16), připomínaje domnělé proroctví Libušino o Praze dí: »V tom městě budoucně někdy vzejdou dvě zlaté olivy . . . jedna z nich slouti bude Větší sláva (Václav), druhá Voje utěšení (Vojtěch).

Ze svědectví těchto tří latinských životopisců jde nepopíratelně na jevo, že Vojtěch byl pokřtěn ritem slovanským, ježto nelze si mysliti, že by kněz německý dal křtěnci jméno ryze *české.* [2])

Nevědouce, jak velký někdy bude, přihlíželi rodičové ku kráse a pro přílišnou jeho spanilost zamilovali si jej přespříliš a ustanovili pro stav světský. [3]) »Tento budiž dědicem«, tak dí prostoduchý otec, »ač jestli doroste, jednou mým jediným, jenž statkův a vlády zaujme.« [4])

Ale nemoudrá, přílišná láska rodičův hubívá duše dítek nejinak než mráz oseníčko, a palčivé slunko útlé poupě růže stolisté. A s takovým osudem byl by se byl bez pochyby potkal i Vojtěch, kdyby sám Bůh byl v čas od útlé duše jeho neodvrátil nebezpečí a rodičům neotevřel očí. Náhlá nemoc, jež smrtí hrozila nadějnému neviňátku, přispěla k tomu i onomu. Sotva že chlapeček byl odkojen, dostal pojednou zimnici; malé tílko nemluvněte náhle rostlo a přílišným vzedmutím břicho větší než celé tělo se stávalo; bolestí pak přibývalo každou hodinou. Podělšeni jsou rodičové; otec velmi často k němu přichází, miluje ho nad ostatní syny své a hojnými slzami dokazuje, jak veliká láska ku chlapci žije v útrobách jeho. S ním pečlivá matka beze slov, beze smyslů, všecka jsouc bledá a utrápená, sotva že ještě dýše. Kolem smutni stojí bratří a s věrnou čeledí pláčí. Konečně když už smrt stojí ve dveřích a dítko je polomrtvo, zmoudřevše utíkají se rodičové k dobrotivému a milosrdnému

[1]) Brunův Život sv. Vojtěcha hl. I. v Pramenech. d. č. I. 266.
[2]) Krch v časopise »Komenský« r. 1883 str. 185.
[3]) Kanapar v Pramenech d. č. I. str. 286.
[4]) Verše o utrpení sv. Vojtěcha tamtéž str. 314.

Pánu a vzývají Tu, která v potřebách lidských více než všichni svatí pomahává — Rodičku Boží. Po té spěchají do chrámu a s velikou pokorou i skroušeností kladou rodiče dítko na oltář Panny Marie, zaslibujíce je: »Nikoli nám, nikoli nám nebudiž živ chlapec tento, nýbrž ku poctě Tvé a Matky Boží budiž duchovním; i nechť jho Tvé nosí na krásné šíji.« Jedva položili Vojtěcha takto mluvíce na oltář, ztratila se prudkost bolestí okamžikem; nemluvně přišlo k sobě, přestalo se svíjeti, otok na životě záhy oplaskl a pacholátko nabylo brzy bývalé spanilosti a krásy a bylo zdrávo po všech údech.[1])

2. O dětských letech Vojtěchových a prvním jeho literním vzdělání poučuje nás životopisec Brun, jak následuje: »Když pak smyslů chlapeckých úplně nabyl a neobratný jazyk přivykal mluvení, vzděláván jest v učení křesťanském.«[2])

---

[1]) Kanapar, Život sv. Vojtěcha v Prameneeh děj. č. I. hl. 2, str. 236; Brun l. c. hl. 2, str. 267; Verše o utrpení sv. Vojtěcha l. c. II. str. 314; Kryštůfek, Všeobecný církevní dějepis; středověk sv. I. str. 417; Dudík, Dějiny Moravy, díl II. str. 29—30.

[2]) Dr. Kolberg (Bilder aus dem Leben des hl. Adalbert str. 5, 1) má za to, že na Libici při chrámu Panny Marie byla farní škola, již na péči mělo místní duchovenstvo. V ní učila se mládež čísti, psáti, počítati, pak základům latiny k vůli žaltáři a počátkům církevního zpěvu. Viz Specht, Geschichte des Unterrichtswesens in Deutschland von den ältesten Zeiten bis zur Mitte des XIII. Jahrhunderts. Stuttgart 1885. Dle kapitularií Karla Vel. — píše dr. Kolberg — nejen dítky rodičů chudých, nýbrž i dítky rodičů vznešených měly choditi do školy farní, aby dobrým příkladem předcházely ostatním. Synek osob vznešených míval od malička některého rovesníka, buď chlapce věkem o něco staršího nebo mladšího, jenž mu byl druhem při hrách i dozorcem (mentorem) ve škole i na cestě do školy a ze školy. Tím byl u Vojtěcha *Radla*, syn některého poddaného Slavníkova. Vojtěch, jsa ducha bystrého, v krátkém čase se naučil celému žaltáři, když jsa čilý hrával v otcovském dvoře ještě. Po té dán jest dle Boleluckého do školy v Boleslavě přichrámu sv. Kosmy a Damiana, kde bylo několik učitelů duchovních. S ním byl tam i Radla, který již od malička přátelsky k Vojtěchovi přilnul. Radla zoufaje však nad obtížnou cestou k nabytí vědomostí, kdysi z průvodu jeho se vzdáliv, přiklusal jednou i po druhé k milým rodičům zpět. Proto rozhněvav se otec citlivými ranami za útěk ho potrestal a vrátil ho zpět do pasitelných škol. A dobře tak učinil, neboť Bůh otevřel chlapci sluch duševní, a než uplynul měsíc, tak velikou milostí ho obdařil, že potom Vojtěhovi po celou dobu jeho studií téměř učitelem a vzorem mravů se stal (eius apas morum et magister sensuum, foret). Prameny d. č. I., str. 267. Prof. Vacek soudí, že Radla po dvakráte utekl až z Děvína domů k rodičům do Čech. Círk. děj. čes. str. 448, pozn. 29. Že Radla byl s Vojtěchem v Děvíně, je jisto; leč Brun vypravuje o útěku ze školy ve hl. 3 a teprve v kapitole

Když takto pilnou přípravou domácí Vojtěch schopným se stal ke studiím vyšším, ohlíželi se pečliví rodiče po školách, na nichž by vědychtivý syn jejich došel sedmera svobodných umění. V Praze nebylo tehdy ještě školy biskupské, neboť právě úmluvy se dály o založení biskupství v Čechách. Za to nové vyšší učení vzkvétalo při metropolitním chrámu sv. Mořice v Děvíně; i vypraven tam roku 972 náš Vojtěch.

V.

Škola děvínská.

Národové germanští a slovanští usadivše se konečně po dlouhém stěhování, sousedili spolu od Baltu až k moři jaderskému. *Labem a Sálou* oddělen byl v severnějších krajinách slovanský východ od německého západu a kdykoli z té neb oné strany řeky tyto byly překročeny, zbarvily se obě krví německou i slovanskou. Nebylo přátelství mezi národy původem i jazykem sobě příbuznými. Přečasto dával rozdrobeným Slovanům bojovný Němec příčinu k obraně, chtěje panovati tam, kde, jako u něho, svoboda byla nade všecko.

Co činil obnovitel císařství římského, Karel Veliký, u Sasů, pokládal za svou povinnost též císař Ota I., aby totiž, přijav korunu císařskou v Římě, šířil panství své zároveň s křesťanstvím v krajinách východních, dotud pohanských. Činil to zejména

---

následující mluví o odchodu Vojtěchově na školu děvínskou. Dle glossaře Du Cangeova (Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis VI. roku 1886, pag. 144) značí papas, jak Radla bývá nazýván, mentora, dozorce, paedagoga v nejširším smyslu, nikoli však vychovatele a učitele ve smyslu našem; tím méně byl Radla v domě Slavníkově domácím knězem nebo snad dokonce zřízeným duchovním při kostele libickém. Radla byl mentorem Vojtěchovým ve vlasti a později v Děvíně, kde pán i jeho sluha a dozorce spolu seděli ve škole, jako již dříve doma spolu se učili. V dobách radostných i trudných ostal Radla věren domu Slavníkovu, a když Vojtěch povýšen na biskupa, byl mu průvodčím na některých cestách jeho, vypravil se pro něho i do Říma, aby jej přivedl z kláštera zpět do vlasti. Později, nemoha svěřence svého dostihnouti v přísném směru ascetickém, mijel Vojtěcha (fugiebat eum), a teprve když byl Vojtěch korunován korunou mučenickou, zahořel k němu znova celým srdcem (totis visceribus flagrat et amat) a snažil se jeho následovati. Brunův život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č., díl I., str. 191, poznámka 26.

u kmenů, kteří se Sasy na sever od Čech již tehda křesťanských hraničili, totiž u Polabanů. A při tom obyčejně násilí nemenší mělo úlohu než v době Karlově, za to však i klidných prostředků, zvláště v krajinách upokojených, bylo užíváno. Tak pečováno především o to, aby zemím slovanským dostávalo se věrozvěstů jazyka jejich znalých, poněvadž nedostatek znalosti jazykové nejednou byl na závadu zdaru poslání apoštolského u Slovanů.

1. Místem k tomu nejvhodnějším zdál se býti *Děvín* (Magdeburg). Založen byv při Labi, kde dělily a stýkaly se země německé a slovanské, byl důležitým střediskem a průchodištěm obchodu polabského německo-slovanského, slouže zároveň za pevnost pomezní i k obraně i k výboji. V městě tomto měl císař Ota I. (936—973) zvláštní zalíbení, snaže se ujistiti a zvelebiti politickou i obchodní jeho důležitost. Sotva počal panovati, založil a nadal tam r. 937 klášter sv. Mořice (Mauricia), jenž měl býti semeništěm misionářů do Slovan posílaných, kteří by pro snadnější hlásání slova Božího jazyka i mravů slovanských dobře byli znalí. Císař sám slovansky dobře uměl, ač prý velmi zřídka slovanským jazykem hovořival; ale tomu dobře rozuměl, že kdo do Slovan chodí, bez jazyka slovanského nijak nepochodí; proto tedy založil klášter v Děvíně proti Slovanům. Pro Slovany a proti Slovanům zařídil i hojná biskupství: v Stargradě (Oldenburg), v Havelberku (946), v Braniboru (949), a když v boji byl proti Uhrům (955), učinil prý slib, že i Meziboru (Merseburg) zřídí biskupství. Ano r. 962 zařízeno při stolici mohučské i titulární biskupství (in partibus infidelium) poznaňské, aby i za Odru došlo působení německé. R. 967 vyjádřil se Ota na církevním sboru ravennském, že pro Slovany polabské je zapotřebí zvláštního arcibiskupství v Děvíně. Papež Jan XIII. vydal sice bullu, aby Děvín byl metropolí, k níž by slušela starší biskupství havelberské a braniborské, a kromě toho aby i Mezibor, Žič (Citice, Zeitz) a Míšeň měly biskupy; ale protivili se tomu vší silou arcibiskup mohučský a biskup halberstadtský. Do té doby Děvín a Mezibor náležely k diecési halber-[illegible]dtské, a biskup tamější nerad by byl na svou újmu přivolil [illegible]založení nové metropole pro Slovany, rovněž jako císařův syn [illegible]ém, arcibiskup mohučský, od něhož do té doby vycházeli mis-[illegible]náři krajin slovanských.

Teprve když Bernard Halberstadtský v měsíci únoru a Vilém [illegible]učský dne 2. března r. 968 byli zemřeli, vymínil si Ota od

jich nástupců, aby nepřekáželi novým biskupstvím mezi Slovany. Potom tedy nová tři biskupství ve středním Polabí založena jsou, a dne 18. října 968 *Adalbert*, opat weissenburský, pro stolici děvínskou byl potvrzen. O vánocích r. 968 slib učinili Adalbertovi Dudo Havelberský a Dudelin Braniborský; téhož dne i čtyři noví biskupové byli vysvěceni: Boso Meziborský, Burkard Míšenský, Hugo Žičský a Jordán Poznaňský. I jinde po krajích slovanských od Holštýnska až ku kraji českému zřízena býti měla některá biskupství. Že pak krajiny k novému arcibiskupství přikázané jen pomalu se obracely na víru křesťanskou, trvajíce po většině v pohanství, také jinak sídlu děvínskému pomáháno k uznání, zejména hojnými statky, desátky a výsadami. Tak dáno již od Oty II. kapitule tamní právo, že sama může si voliti arcibiskupa, mnichové pak od sv. Mořice postoupili opatství svého k arcibiskupství a vystěhovali se do Bergů. I v osobě samého metropolity měla nová církev důstojného zástupce, který ji mohl opravdu povznésti.

Byltě Adalbert, první arcibiskup děvínský, muž učený a pobožný, jenž kázni církevní přivykl v Trevíru jako mnich kláštera sv. Maximina. Arcibiskup mohučský Vilém, oblíbiv si jej, doporučil ho otci svému Otě I., který ho r. 961 jako missionářského biskupa poslal apoštolovat na Rus, kde však nedodělav se výsledků žádných, vrátil se po roce do Němec zpět.[1])

[1]) Letopisec Lambertus Schaffnaburgensis poznamenal o tom k r. 960 takto: »Venerunt legati Rusciae gentis ad regem Ottonem (I.) deprecantes, ut aliquem suorum Episcoporum transmitteret, qui ostenderat eis viam veritatis. Qui consensit deprecationi eorum mittens Adalbertum Episcopum fide catholicum, qui etiam vix evasit manus eorum.« Pertz, Monumenta Germaniae, tom. V. p. 61. Totéž dotvrzují letopisy hildesheimské a kvedlinburské při roku 959. Pertz l. c. p. 60. Annalista Saxo vypravuje rovněž o poselstvu ruské kněžny Olgy (Heleny) k císaři Otě I. a dokládá, že vladař německý určil k dílu tomu jistého mnicha Libutia (ordinavitque ad hoc venerabilem et catholicum virum Libutium). Viz Pertze l. c. tom. VIII. p. 615. Libutius zemřel však v únoru r. 961, i byl úkolem tím pověřen Adalbert, mnich ze sv. Maximina v Trevíru. Učený Assemani v díle svém Calendaria Ecclesiae univ. IV. p. 21, a po něm J. H. Leichius namítají však, že místo »Rusciae gentis« dlužno čísti »Rugiae gentis«, že nikoli Rusové, nýbrž Ranové, větev slovanská, pomáhavše r. 955 císaři Otě I. proti Luticům, požádali od něho učitelů křesťanských, a k nim že byl r. 961 poslán biskup Adalbert. Námitku tuto vyvracejí Bollandisté (De conversione et fide Russorum tom. II. Sept. 2.) pádným dokladem, že někteří západní kronikáři výslovně ruskou kněžnu jmenují (Legati Helenae, reginae Rugorum), a že Ranové panovnici toho jména nikdy neměli. Spornou tuto otázku rozebral dr. J. Aschbach v Die-

Jsa u dvora Vilémova i Otova hostem vítaným, stal se r. 966 opatem weissenburským u Špíru, a pro své zásluhy i že byl jazyka a života slovanského dobrým povědom, svěřeno mu r. 968 nově zřízené na řece Labi biskupství děvínské, k jehož statkům i opatství weissenburské bylo přivtěleno.

Působení Adalbertovo v Děvíně bylo vší chvály hodno; vědom si jsa důležitosti duchovenstva v nové církvi, velmi pilně na ně dohlédal a přísně dbal konání jejich povinností. Zejména k missionářství v krajinách potud pohanských připuštěn byl jen ten, kdo buď od biskupů samých nebo pod jich dohledem byl vycvičen. Knih, které průvodce císařův Otturin přinesl z Italie, pilně používáno bylo ve školách tehdejších. Za scholastika ke škole sv. Mořice povolán byl slavný Otrik (Othrik neboli Otherich, Oktrik) jemuž pro výmluvnost a znalost latiny dáno bylo jméno saského Cicerona. Mimo žáky domácí (confratres) škola děvínská měla mnoho žáků cizích (hospites), z nichž nejeden později vynikl buď jako učenec nebo jako horlivý šiřitel víry křesťanské; tak zejména pozdější biskup pražský Vojtěch, Brun Kverfurtský, Dětmar Meziborský, proslulý kronikář a j. v.

2. Jaký byl cíl, obsah a způsob vyučování Otrikova v Děvíně? Ne jiný nežli v jiných školách klášterních a biskupských. Školy pošedše z církve a jsouce církví spravovány, výhradně církvi

---

ringrově »Kath. Zeitschrift« 1844, sv. I., str. 82—94. Nejnovější dějepisec německý dr. J. Hergenröther ve svém díle »Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte« I. díl str. 728 a 730 praví o Adalbertovi, že »byl poslán jako missionář na ostrov Rujanu i na Rus«, leč dokladů neuvádí pro to žádných. Mnich Sázavský píše o tom v souhlase s kronikáři německými takto: »Toho roku (960) přišli jsou poslové národa ruského ku králi Otovi a prosili jsou ho, aby někoho ze svých biskupů vypravil, který by jim ukázal cestu pravdy, a pravili jsou, že by chtěli opustiti řád pohanský a přijati jméno a náboženství křesťanské. A on jest svolil k jich žádosti a poslal Adalberta, biskupa víry katolické. Oni naskrze selhali jsou, jak potom ukázal výsledek věci, poněvadž onen řečený biskup neušel smrtelnému nebezpečenství od nástrah jejich.« Prameny dějin českých, díl II. str. 239. A konec této zprávy letopisce našeho dotvrzuje Pokračovatel Reginonův (Continuator Reginonis) slovy: »Legati Helenae, reginae Rugorum (Rugiorum, Ranorum), quae sub Romano imperatore Constantinopoli baptisata est, *ficte*, ut post claruit, episcopum et presbyteros eidem genti petebant.« Pertz, Monumenta Germ. tom. I., 624. Mní oproti tomu domnívají se, že Helena opravdově, nikoli ficte, žádala si missionářů, že však mnozí Rusové, davše se svésti špatným příkladem knížete Svatoslava, syna Helenina, odvraceli se jako on od věrozvěstů, ano činili jim i příkoří. Srovnej dr. J. Pelesze, »Union der ruthenischen Kirche mit Rom.« Wien 1878, sv. I. str. 78.

sloužily; čemukoli se učilo, učilo se proto, aby lépe bylo rozuměno písmům sv. a vědám bohoslovným. Vždyť si tehdy lidé světští všímali učení ještě málo nebo dokonce pranic, a kdo se vyučil sedmeře umění, stával se buď knězem nebo mnichem a vynikal-li duchem, mohl míti i působení ve službách politických. Škola a život nepodporovaly se.

Kassiodor za vlády Ostrogotů v Italii (493—555), státník a učenec znamenitý, jenž, stav se mnichem vivareským v Kalabrii, zavedl mezi klášterníky opisování knih, rozdělil sedmero svobodných umění na dvé: ethiku a fysiku (krasovědu a přírodovědu), v čemž za ním šel i Alkuin († 804), pojav v ethiku: gramatiku, rhetoriku a dialektiku (trivium) a ponechav fysice arithmetiku, geometrii, astronomii a musiku (quadrivium). Rabanus Maurus († 856), který učitele svého jako ředitel nejslavnější tehdy školy fuldenské překonal, napsal zřetelně, proč se čemu učiti má, a názor jeho i později pokládán jest za pravý. Učilo se tehdy *gramatice*, aby žáci uměli dobře mluviti a psáti latině pro lepší vyrozumění slovu Božímu; *prosodii* k vůli rozličným veršům v žaltáři, *dialektice*, aby dovedli přemluviti bludaře a kacíře; *arithmetice* a *geometrii* k vůli tajemstvím v číslech obsaženým a k vůli počtům a měrám v Písmě sv. užívaným a pak pro umění; *musice* pro bohoslužby, *astronomii* pro vyrozumění a vypočítání časů církevních. Bez některých vědomostí astronomických ovšem vypočítávati rok církevní a jeho slavnosti nebylo možno, a tak shledáváme při astronomii výklad o zvěrokruhu, stálicích, oběžnicích, o slunovratu a rovnodennosti, o oběhu slunce i měsíce. Astrologických domněnek bývalo při tom arci dosti, zvláště pokud se týkalo úkazů neobyčejných: komet, severní záře a pod. Gramatice bylo učeno dle Donata a Prisciana, rhetorice a filosofii dle Cicerona, logice dle Boethiem upravených překladů spisů Aristotelových a dle Porfyriovy Isagoge v překladu a s vysvětlivkami od Boethia, vypočítávání časů dle spisů Bedových; dalším podkladem studia byly Artes liberales od Martiana Napolly, encyklopedie Isidora Sevillského a Rabana Maura (De universo), Vergil, Sedulius, Prudentius, Livius, Seneka, Kassiodor a j. v. *Vědy přírodní* byly zajisté tehdy ještě v samých počátcích.[1])

[1]) Zoubek, »Škola magdeburská za mladých let sv. Vojtěcha« ve Sborníku učitelském r. 1862, str. 14—25; dr. J. Novák, »O vzdělání školském sv. Vojtěcha« v Katechetických Listech 1896, č. 5—10; Specht, Geschichte des Unterrichtswesens in Deutschland, Stuttgart 1885.

I Otrik žákům svým čítal ponejvíce z písem svatých, ze základů filosofie a o tom, čeho kněžím třeba. Pro velikou vážnost latiny byly školy středověké latinské a nejvíce času strávilo se v nich vyučováním latině. Ani ve škole děvínské jinak se nemluvilo než latinsky (latialiter) a nikdo neopovážil se před Otrikem promluviti *řečí mateřskou*, jež byla pokládána za sprostou (nec ausus est quisquam coram magistro lingua *barbara* loqui). V latině cvičili se žáci děvínští čtením Vulgaty, a pokud ze spisů Brunona a Dětmara, chovanců děvínských, souditi lze, i z básníků Horace, Virgilia, Lukana, Makrobia a j. Že by nastávající kněží v Děvíně i v slovanštině vyučováni bývali, o tom není nikde zmínky. Kdo tedy z missionářů přiučil se řeči slovanské, učinil tak z vlastní dobré vůle, maje nejspíš obcování se Slovany; stáltě Děvín na slovanské půdě a byl vlastně tvrzí německou proti Slovanům. I počátkům filosofie byli žáci děvínští vyučováni. Ale v tom měl Otrik znamenitého soka v Remeši, Gerberta [1]), s nímž se přel a učenou hádku měl; neshodovali se v tom, jak dlužno filosofii rozděliti a k čemu filosofie vůbec se hodí.

3. A na tuto slavnou školu děvínskou vypraven jest po náležité přípravě domácí mladistvý Vojtěch r. 972, při čemž doprovázel jej mimo služebnictvo věrný jeho soudruh z mládí, *Radla*, jako obvyklý mentor a dozorce domácí, jaký ještě i po několik století později vznešeným jinochům býval přidělován.

Žáci, z nichž měli jednou býti kněží, bývali tehdy dáváni k mnichům nebo kanovníkům, s nimiž vedli společný život. Tak Dětmar Meziborský dán jest k opatovi kláštera svatojanského, načež mezi kanovníky u sv. Mořice přijat byl. Náš Vojtěch svěřen byl péči arcibiskupově, jenž s rodem Slavníkovým znám byl od svého pobytu v Čechách po roce 960, kdy vracel se z cesty missionářské.

Arcibiskup Adalbert nejen toho bedlivě dbal, aby žáci žili v přísné kázni, nýbrž i sám docházel pilně do školy, všímaje si cvičení a přičinlivosti jednotlivců. Koho poznal, že opravdu baží vyšších věcech, tomu naklonil se celým srdcem a vší láskou. ice si proto zamiloval našeho Vojtěcha, jemuž i při biřmo-

[1]) Gerbert, pozdější papež, známý pode jménem Silvestr. Srovnej spis ingrův, Ueber Gerberts wissenschaftliche und politische Stellung, Marburg I. Dissertatio.

vání [1]) dal své jméno Adalbert, [2]) jakž ho dosud cizí národové nazývají.

Většinu dne strávili žáci při učení ve škole, a co potom zbývalo času, měli k opakování, pobožnostem a k zábavě. Když učitel odešel, dávali se arci mnozí místo do práce do hry, běhání a žertování. Dle Kanapara (hl. 3) i Bruna (hl. 5) učil se Vojtěch velmi hravě, neboť »bohatou žilou proudilo jeho nadání, rozum a smysl.«

Z času toho vypravuje kronikář o Vojtěchovi, že, když jednoho dne učitel jeho Otrik se vzdálil, jak při těkavosti chlapecké bývá, všechen čas promařil hrou. Když pak z úlohy své ani slova neuměl a rozhněvaný učitel počal jej bíti, prosil: »Pusť mne, všecko hned vypovím« a když puštěn byl, úlohu jako věc známou odříkal plynně. — Jindy opět vychovatel Askrik mladistvému Vojtěchovi velice lál; když mnoho marností namluvil, přeskočiv mezi rozumu v drzé hádce, jakoby Vojtěcha nechtěl více viděti, s trpkostí velikou odcházel. Vydav se na cestu celý den se sluhou svým na koni jezdil. I počali blouditi *nemohouce najíti cestu*, jakkoli ji oba dávno dobře znali. Seznav z toho, jak těžkého hříchu se dopustil, hádaje se s Vojtěchem, na večer po marném namáhání vrátil se do města, i počal před Bohem z celého srdce litovati, čím se byl v hněvu provinil. [3])

Jakmile Vojtěch překročil práh věku jinošského, bohatou měrou bystřily se jeho rozum, mysl i vlohy a milost Boží byla při něm, takže pak po všechen další čas učení nebýval ve spolku těch, kteří si libovali v neprospěšných skutcích a chlapeckých tretkách, ani nenásledoval těch, kteří páchali nepravosti, nýbrž jakmile jinak zaneprázdněný učitel příležitosti mu poskytl, tajně do chrámu sv. mučeníků se utíkával. Tam podle míry času modlitbu vykonav, opět před návratem učitelovým na místě svém

[1]) Životopisec Brun vypravuje, že Vojtěch dvakráte byl biřmován od Adalberta: v domě otcovském, kdy týž Adalbert jako ustanovený Prusům či Rusům biskup konal cestu po území Slavníkově, předvedeného sobě syna s druhými chlapci, kteří biřmováni býti měli, poprve biřmoval, a potom z nedopatření i v Děvíně, nač vzpomněla si matka Vojtěchova, když později po skončeném vyučování školním domů se navrátil. Prameny dějin českých, díl I., str. 268.

[2]) Adalbert, osobní jméno německé, vykládá se latině *nobilitate clarus*, a bývá také psáno Adelbert, Adelbrecht, Albert i Albrecht. Příbuzno je se jmény Adalbero, Albero, Alberich. Staročesky vykládá se jménem Aleš. Viz Brandlův Glossař str. 2.

[3]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I. str. 284.

zasedl. Rovněž za času večerního, aby dobrý skutek skryl před chvalami lidskými, obcházíval chudé a nemocné, těšíval je přátelsky a dařívál štědře z toho, co mu otec a dobrá matka jeho s dostatek poskytovali. Oba tito pečliví rodičové ani na učitele Otrika nezapomínali a posílali mu z Čech za jeho námahu zlato, stříbro, šaty, drahé nádoby a jiné stkvosty; zkrátka, co očím lidským nejvzácnější se zdálo, dávali za vyučování drahého syna svého, pokládajíce umění za bohatství, za největší poklad.[1])

Přísná kázeň po klášterský zařízená minula se však při některých žácích s dobrým výsledkem; nejeden přetvařuje se a boje se trestu, vedl si mravně, dokud učiteli byl na očích, jinak ho však klamal, kde a jak mohl, mlsaje a dováděje nezbedně, když ho nikdo neviděl. Jací rozpustové byli mezi žáky děvínskými, o tom svědčí příběh, který zaznamenal životopisec sv. Vojtěcha Jan Kanapar. Kdysi ubírali se žáci ze školy domů; tu jeden spolužák, jenž šel s Vojtěchem, mimojdoucí dívku povalil na zem a jeho *žertem* na ni. I sběhli se rázem žáci ostatní a co si as počne, s velikým smíchem očekávali. Ale Vojtěch, poněvadž dotekl se panny, třeba oblečené — jak ctnostná to pošetilost! — již opravdu se domníval, že s ní se oženil. I povstana, dal se do trpkého naříkání a hojné slzy prolévaje, volal: »Běda mi, oženil jsem se!« A na strůjce činu toho prstem ukazuje, pravil: »Tento mně to udělal!« Takovýmto se chováním a jinými skutky pravé ctnosti docházel veliké chvály u lidí. Kteří pak znali otce a obdivu hodnou matku jeho, říkávali: »Ký div, mají-li tací rodičové takového syna. Spravedlnost otcova kvete v něm a obraz nábožnosti matčiny pučí v purpurovém jeho srdci.« [2])

---

[1]) Jana Kanapara Život sv. Vojtěcha. Prameny d. č. I. str. 284.

[2]) Jana Kanapara Život sv. Vojtěcha. Prameny d. č., d. I. 237 a n. Poněkud odchylně od Kanapara líčí nám Brun mládí Vojtěchovo v Děvíně; vypravuje o palčivé metle, jíž býval trestán, o jeho svévolnosti, jak žerty chlapecké prováděl, ano i ještě potom, když do vlasti se navrátil, jak rozkoším světským se oddával, a vyhledávaje jídla a pití, neuměl pozírati k nebesům. Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech, díl I., str. 269. Ale obě zprávy, i Kanaparovu i Brunovu, lze dobře srovnati; Vojtěch jsa chlapcem nelišil se ii valně od jinochů svého věku a povolání; leč vedle chlapecké mysli pohly jej zajisté již v Děvíně ovládati vážnější snahy a dojímati srdce jeho myšlenky vznešené; popudů k tomu dostávalo se mu drahně. Arcibiskup Adalbert, který »čemu slovy učil, také skutky osvědčoval« (Kanapar hl. 3), tžní kanovníci u sv. Mořice, přísní řeholníci u sv. Jana na vrchu u Děvína Kloster Bergen) nemohli nejeviti vlivu svého na vnímavou mysl Vojtěchovu.

Po devět let vzdělával se ve škole děvínské Vojtěch a přibývalo mu naproti husté nevědomosti tmě — světla vědění; mezi ostatními spolužáky vynikal jak učeností, tak i líbeznými mravy, mluvil třemi jazyky a filosofie a jiných věd dobře jsa povědom, vzbuzoval v rodičích i u všech, kdož jej znali, veliké naděje, které se i brzy vyplnily.

V Děvíně stal se Vojtěch svědkem některých událostí památných; r. 973 súčastnil se pohřbu císaře Oty I. a seznámil se s nástupcem jeho, Otou II.; r. 978 byl svědkem říšského sněmu, jímž bavorský vévoda Jindřich II. odsouzen do vyhnanství a kníže Boleslav II. musil přistoupiti na trvalý pokoj s Němci. Ke dvoru arcibiskupa Adalberta přicházívali missionáři z krajin slovanských a mnoho mluvilo se tam o missionářství i záslužné činnosti missionářů; Vojtěch slýchaje řeči tyto a vida na přítomných horlivost i zápal pro víru, pojal již tehdy pevný úmysl, že půjde také jednou sám kázat evangelium do krajin pohanských, jak to na sklonku svého života skutečně učinil.

Tu však přiměla jej mimo nadání k návratu do vlasti náhlá smrt mileného arcibiskupa Adalberta. Ten prohlížeje totiž diecési meziborskou, jejíž vrchní pastýř v Italii dvořil císaři, spadna s koně, skonal dne 20. června 981, načež do Děvína tělo jeho přivezeno a uprostřed stoličního chrámu slavně bylo pochováno.

Nástupcem jeho zvolen sice od kapituly dvorský kaplan a věhlasný učenec Otrik; leč Giseler, biskup meziborský, jenž býval s císařem, nepřimluviv se, jak byl slíbil, za Otrika, sám vyžádal si prestolu děvínského, jehož po delším právním rokování také došel.

Zklamán byv ve svých nadějích a tužbách, Otrik odešel do Beneventa v Italii a tam onemocněv, skonal brzy po Adalbertovi dne 7. října 981.

Nový metropolita děvínský byl předchůdci svému zcela nepodoben; byl to muž bouřlivý a církevních řádů méně milovný a dbalý. Proto Vojtěch nevyčkav ani příchodu jeho, rozloučil se

Srovnej útlocitné chování se Vojtěchovo při surovém žertu jeho spolužáků (Kanapar hl. 5) Vojtěch zmítá se v Děvíně mezi bezstarostnou veselostí života mladistvého a přísnou vážností, s jakou představení a vzorové jeho pohlíželi na život. Kdykoli jej tedy pojalo vážnější pozírání na svět, utíkával do chrámu sv. mučeníkův, aby tam podle míry času vykonal modlitbu, v noci pak prokazoval tajně skutky milosrdenství, odříkával žalmy a vysílal kradmo modlitby k Matce Boží. Voigt, Adalbert von Prag str. 23—26.

s městem, kde po devět let [1]) vzdělával ducha posvátnými vědami a navrátil se do vlasti, veza s sebou z Děvína nemalé množství knih. A měli z podívání na syna rodičové radost velikou. [2])

VI.

Zřízení biskupství pražského.

a) O poměru Čech k biskupům řezenským.

Z pravidla vykládají učenci němečtí a po nich i většina našinců jak v síních učebních tak i ve spisech, že pokřtěním 14 lechů či županů českých r. 845 v Řezně či někde jinde přivtělena jest země česká k diecési řezenské, k níž náležela až do zřízení samostatného biskupství pražského.

Ale starší historii, kromě bavorského Jana Aventina a solnohradského Vigulda Hundia, kteří psali v XVI. století, není o tom známo pranic; neví o tom ani Gumpold, životopisec sv. Václava, ani Othlo, životopisec sv. Volfganga, ani náš Kosmas.

Gumpold vypravuje, že Spytihněv byl první z českých knížat, jenž v dospělém věku dal se pokřtiti, »proniknut jsa sladkou touhou sloužiti Bohu«. [3])

Také při zakládání biskupství pražského nepřipomíná se výše zmíněného křtu 14 lechů jako právního nároku diecése řezenské k Čechám. [4])

Teprve sv. Cyrillem a Methodem vzešla nade vlastí naší jasná dennice spasného křesťanství. Hostivítův syn Bořivoj přijal r. 874

---

[1]) Životopisec Jan Kanapar praví, že není známo, po kolik let byl Vojtěch na učení v Děvíně, nicméně přece dokládá, že navrátil se do vlasti a k drahým rodičům po smrti arcibiskupa Adalberta. Prameny d. č. díl I., 238 a 239. Životopisec Brun poznamenal výslovně, že »po devět let ve škole této se vzdělával«. Prameny d. č. I. 269. Kosmas dí, že »Vojtěch po deseti neb i více letech« navrátil se z Děvína do vlasti. Prameny d. č. II. 38.

[2]) H. G. Voigt tvrdí rozhodně, že Vojtěch zastal doma otce Slavníka ještě živého (Adalbert von Prag str. 26), kdežto Dudík a jiní udávají, že Slavník zemřel již dne 17. března 981. Srovnej: Dudík, »Forschungen in Mähren« str. 230. Kosmas (Prameny II. str. 40) poznamenal pouze: »Léta narození Páně 981 zemřel jest Slavník.« — Manželka jeho Střezislava zemřela teprve r. 987.

[3]) Prameny dějin českých I. str. 148.

[4]) Kryštůfek, Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu. Časopis katol. duchovenstva str. 6, kterézto výborné stati bylo zde použito.

křest na Velehradě, po té přišel »sv. Method i do Čech, pokřtil Ludmilu, manželku Bořivojovu, s mnohými a hlásal Krista na četných místech; i šířila se víra v zemi surové a pusté.«

Bořivoj, byv pokřtěn na Velehradě od arcibiskupa moravského Methoděje, přijal tím i církevní jeho poslušenství, a země česká náležela odtud k jeho metropoli. Method sám působil v Čechách, kázal, křtil, kostely světil a zde símě víry křesťanské daleko a široko rozšířil, jak o tom svědčí nejnovější církevní officium z rozkazu papeže Lva XIII. složené a dekretem ze dne 25. října 1880 celé církvi předepsané. Po té přicházeli do Čech Methodovi žáci, kteří ovšem jako učitel jejich zaváděli všude liturgii slovanskou. Po smrti Methodově a odchodu Vichingově poslal papež Jan IX. tři legáty do Moravy: arcibiskupa Jana se dvěma biskupy, Benediktem a Danielem, kteří přišedše na Moravu a smluvivše se s knížetem Mojmírem, rozdělili říši jeho v jedno arcibiskupství a tři biskupství a posvětili hned na ně arcibiskupa a tři biskupy.

Tak metropole sv. Methoda zase jest obnovena. Žel, že jména těchto slovanských biskupů a jejich sídla upadla v moře zapomenutí.

Bavorští biskupové podali sice proti tomu ohrazení papeži, hrozili, ano i hrozby své prováděli skutkem, pleníce ohněm a mečem Moravu vojskem bavorským, leč metropole moravská trvala až do pádu říše velkomoravské r. 906, ano i po pádu jejím slovanští biskupové trvali tam a působili dále.

Po smrti Bořivojově rozšířiv Svatopluk výboji moc svou od Labe až za horní Vislu, podrobil knížete Bořivoje vrchní své moci, ano po jeho smrti potáhl sám knížecí moc v Čechách na sebe, synům Bořivojovým ponechav toliko omezené vlády nad župami, jež právě slušely k bezprostřednímu panství Přemyslovců, takže Spytihněv a Vratislav odtud rovni byli obyčejným náčelníkům kmenovým. Ale vrchní vláda moravská brzy se Čechům znechutila; proto po smrti Svatoplukově vytrhli se z moravského poslušenství a všickni kmenoví vévodové, z nichž přední byli Spytihněv a Vitislav (či Vratislav), zajeli r. 895 do Řezna vyžádat sobě ochrany německé proti Moravanům.

Přátelsky byvše přijati podáním ruky moci královské smířeni jsouce se poddali. Pod zárukou věrnosti a poplatnosti slíbeno jim pak vše, co chtěli. Činil-li snad Arnulf z této dobrovolné závislosti země české od Německa důsledky i ve příčině církevní, jde

o to, zdali vtažení Čech do diecése řezenské mělo platnost dle práva církevního a bylo-li papežem schváleno; vždyť přece Jan IX. r. 899 znova osadil arcibiskupství moravské, smrtí Methodějovou uprázdněné! Aby Čechy toliko jednostranným skutkem moci světské odtrženy byly církevně od Moravy a připojeny k Řeznu, nelze nikterak pokládati za kanonicky správné a přípustné. [1])

Že by byli tehdy Čechové v Řezně podstoupili také poslušenství řezenského biskupa, není však v pramenech ani přímo řečeno, ani nijak napověděno. Následek toho česko-německého spojení byl pouze ten, že kněžstvu bavorskému dopuštěn přístup do Čech, a že od té doby počala se v zemi vedle slovanské liturgie rozšiřovati i liturgie latinská. Leč latinská liturgie nevstoupila na půdě české v žádné nepřátelství s obřadem slovanským, a Slované stávali se dobrovolně latinskými duchovními. [2])

Spytihněv vystavěl na hradě Budči kostel ke cti sv. Petra, kdež nejprve latinská liturgie se konala a latinská škola byla založena. [3])

Bratr Spytihněvův, Vratislav, náležel k obřadu slovanskému a měl při dvoře svém biskupa jménem Notara (?), jenž u přítomnosti biskupů, chrámového duchovenstva a pozvaného knížete, snad předka Slavníkova, vykonal při synu jeho Václavovi po slovanském obyčeji obřad postřižin. [4])

Vratislav založil a bohatě nadal chrám sv. Jiří na hradě pražském a zřídil při něm slovanskou kapitolu o devíti duchovních s arciknězem v čele, kteří sami kostel ten skoro 50 let spravovali. Vratislav předstižen byv smrtí, tak dlouho kýženého vysvěcení chrámu toho nikterak se nedočkal; vysvěcení to vykonal Jan, biskup v Podivíně na Moravě. [5]) Biskupa toho pozval i kníže Václav do Čech. Teprv když biskup ten v Polešově zemřel, obrátil se Václav k Isingrinovi, biskupu řezenskému, neboť 10 let potom nebylo na Moravě biskupa.

Za mládí Václavova rozšířiv Radislav, kníže zlické, pomocí

---

[1]) Kryštůfek, Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu. Časopis katol. duchovenstva, str. 298. — Annales Fuldenses ad an. 895. Pertz I. 411. — Šembera, Dějiny středověké. II. str. 255—56.

[2]) Kryštůfek, Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu. Časopis katol. duchovenstva, str. 230.

[3]) Staroslov. legenda o sv. Václavu. Hl. 6. Prameny I. 205.

[4]) Starosl. život sv. Václava v Pramenech I., 127—128.

[5]) Středovský, Sacra Moraviae Historia, Salisburgi 1710, 423—486.

Arnulfovou, jehož dceru či sestru měl za manželku, panství své na úkor knížete pražského, podporoval v území svém obřad latinský a přijal snad (?) i církevní poslušenství biskupa řezenského. Radislav utkal se s Václavem i v boji, byl však pokořen.

Z míru, který uzavřel Václav s Jindřichem Ptáčníkem r. 928, zavázav se mu ku placení starého poplatku (500 hřiven stříbra a 120 volů), soudí někteří domácí spisovatelé naši (Palacký, Tomek), že podstoupil tím zároveň poslušnost biskupa řezenského; leč z pramenů není to nikterak zřejmo a co tam není, netřeba tam vkládati.

Václav shromažďoval v zemi své sluhy Boží ode všech národů [1]); obzvláště hrnuli se k němu duchovní ze Švab a Bavor, přinášejíce s sebou ostatky svatých, potřebné při zakládání chrámův i oltářův, a rovněž i knihy, on pak poskytoval jim hojně zlata i stříbra a jiných věcí, jak kdo potřeboval.

Životopisec sv. Václava, Gumpold, byl první, jenž napsal, že Čechy za jeho času náležely diecési k Řeznu. V jeho životopise sv. Václava čteme: »Muž bohumilý (Václav) zavázal se nábožným slibem, že vystaví dílem umělým kostel ke cti Kristova vítězného bojovníka sv. Víta; dav se hned do díla, učinil poselství k řezenskému biskupu Tutonovi, jehož diecési celé Čechy podřízeny jsou, žádaje, aby dílo to stalo se s jeho svolením a schválením.« [2])

Když kostel zvenčí krásně až do konce byl vyveden, uvnitř pak podivným leskem okrášlen a ozdoben, pozván byv dotčený biskup, kostel ku cti sv. Víta mučeníka posvětil. [3])

Ale — jak prof. Kryštůfek ukázal [4]) — neznal Gumpold českých poměrů, českého zeměpisu ani českých dějů, a jeho biografie sv. Václava nemá pražádné ceny historické až na nepatrná zrnka pravdy, což dotvrzuje i Němec Büdinger („Zur Kritik altböhmischer Geschichte«). [5])

Protože Tuto biskupoval od r. 894—930, a sv. Václav nezačal stavěti kostel dříve, dokud byl neobdržel rámě sv. Víta od Jindřicha I., r. 928 byla pak válka českoněmecká a r. 929 Jindřich

[1]) Staroslovanský život sv. Václava v Pramenech I. 130.

[2]) Gumpoldův život sv. Václava v Pramenech I. 157.

[3]) Gumpoldův život sv. Václava l. c. str. 157.

[4]) Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu. Časopis katol. duchov. 1897, str. 422—426.

[5]) Zeitschrift für oester. Gymnasien, Wien 1887, str. 518.

prodléval na Rýně, načež válčil s Lutici, Dány a Maďary (932), lze právem souditi, že teprve po těchto válkách, v nichž kníže Václav ukázal ku králi věrnost svou, nespolčuje se s jeho nepřáteli, byl od něho odměněn darováním ramene sv. Víta. O jakékoli účasti biskupa Tutona při stavbě nebo svěcení chrámu svatovítského v Praze nelze tudíž mluviti. Proti Gumpoldovi vypravuje náš Kosmas o vysvěcení kostela sv. Víta takto: »Sluha Boží Václav zůstavil kostel ve hlavním sídle v Praze ke cti sv. Víta mučeníka vystavěný, ale, poněvadž jej smrt předešla, nezasvěcený. Ten, aby zasvětiti ráčil, jenž tehdáž představen byl kostelu řezenskému, jménem Michal, kníže Boleslav (I.) prosebně, vypraviv posly s velikými dary a větším slibováním, aby žádost jeho splnil, sotva obdržel. K čemuž zajisté biskup sotva byl by svolil, leč pro pamět duše a pro spasení Václava uzavřel tak učiniti.[1]) Biskup Michal, byv od knížete a lidu s velikou poctivostí a radostí přijat, vysvětil kostel 22. září.[2])

Z vypravování Kosmova plyne, že Michal sebe za biskupa Čech nepokládal, a podobně Boleslav ho za svého řádného diecésního biskupa neměl; neboť jak by mohl diecésní biskup se zdráhati, ve své vlastní diecési světiti kostel? A teprve veliké dary a ještě větší sliby a památka sv. Václava pohnuly jej ku svěcení. Tak nechová a nesmí se chovati biskup ku své diecési. A Boleslavovi nebylo věru třeba takového žebronění a uplácení u svého vlastního diecésního biskupa; kdyby se byl skutečně zdráhal konati svou povinnost, mohl jej český kníže u solnohradského metropolity a císaře Oty I. obžalovati, kteří by již byli liknavého biskupa přinutili, aby konal svou povinnost. Když však nebyl diecésním biskupem, pak jest nám jeho chování jasno.

Na otázku, kterého roku byl kostel sv. Víta posvěcen, neodpovídá náš Kosmas; jmenuje pouze den 22. září. Stalo se to r. 950 dne 22. září, neboť po zavraždění sv. Václava vypověděl Boleslav hned věrnost k říši německé, z čehož vypukla čtrnáctiletá válka mezi ním a Otou I. a r. 950 podrobením se Boleslava I. ku starému poplatku se skončila. Za této války nezavolal zajisté Boleslav do země německého biskupa, který byl spolu válečníkem a velitelem jednoho oddělení německého vojska, aby, čtě kostel, zároveň si prohlédl jeho válečnou hotovost a válečná

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II. str. 30.
[2]) Kosmas l. c. str. 31.

opatření a potom o nich zpravil tábor německý. Tak zpozdile nepočíná si ve válce nikdo. Proto povolal Boleslav Michala světit kostela až po skončené válce, tedy na podzim r. 950 nebo až r. 961.

2. Majíce zprávu Kosmovu za věrohodnou, obraťme nyní zření k jiné věci neméně důležité.

V kratším staroslovanském životě sv. Václava čteme, že »po několika letech (když byl chrám sv. Víta vystavěn) přeneseny byly ostatky světcovy na hrad pražský a pochovány u sv. Víta [1])«; k čemuž delší životopis sv. Václava dodává: »i položili ho ve chrámu sv. Víta, jejž byl sám vystavěl, po pravé straně oltáře 12 apoštolův.« [2]) Z těchto starých domácích pramenů zřejmo, že kostel sv. Víta byl posvěcen a že měl vedle hlavního oltáře sv. Víta ještě oltář 12 apoštolů. Čechové chtíce uctíti sv. Václava, nebyli by jej zajisté pochovali v chrámě neposvěceném.

Z toho zřejmo, že kostel svatovítský byl původně kostelem obřadu slovanského a tímto obřadem byl posvěcen. Boleslav I., byv přemožen od císaře Oty I., chtě mu ukázati svou pravověrnost ve svém slovanském obřadě i spolu svou přízeň k obřadu latinskému, věnoval chrám sv. Víta obřadu latinskému a postaral se o jeho posvěcení tomuto obřadu latinským biskupem Michalem z Řezna, jehož zdráhání a chování se jest zajisté nyní každému zcela pochopitelno a na jevě.[3])

Že sv. Václav Řeznu se nepoddal, patrno ze slov Vidukindových, jenž dí, že »Václav byl muž křesťanský a jak se vypravuje, velice nábožný; — o němž rozhlašují se některé zázraky, o kterých, poněvadž jich nezkoumáme, myslím, abychom je zakryli mlčením.« [4]) Kdyby byl sv. Václav býval diecesánem řezenským, byl by tehdejší biskup bavorský z povinnosti úřadu svého musil zakročiti a zázraky ty zkoumati. Protože se tak nestalo, byl kníže Václav prohlášen za svatého biskupem slovanským, jehož příslušníkem či diecesánem byl, jak o tom svědčí řecko-slovanský kanon o sv. Václavu, v Čechách pro kostelní potřebu nejpozději na počátku druhé polovice desátého století složený.[5])

[1]) Prameny d. č. I. str. 126. Dle Kosmy stalo se tak r. 939. (Prameny II. str. 31.)

[2]) Prameny I. str. 134.

[3]) Kryštůfek, Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu l. c. 428—429.

[4]) Pertz, Monumenta Germ. V. (SS. III.) 438.

[5]) Kryštůfek l. c. str. 367—368.

3. Boleslav I. rozšířiv říši českou přes Moravu, Slezsko a Slovensko až ke Krakovu a obnoviv takto někdejší říši velkomoravskou, obrátil zření své také k tomu, aby jeho država byla náležitě ustrojena i ve příčině církevní.

Proto na sklonku svého života vypravil dceru svou Mladu do Říma s prosbou ku papeži Janu XIII., by stolice apoštolská zřídila v Praze biskupství, jež by se spravovalo řády, sv. Methodějem zavedenými, tak aby služby Boží konaly se v jazyku slovanském, jakož tou dobou v Čechách v přemnohých kostelích beztoho se skutečně dálo.

Pro naše šetření vypravuje důležitou událost z času Boleslava I. Brun v životě sv. Vojtěcha, že totiž »Adalbert jako ustanovený Rusům či Prusům biskup a pozdější první arcibiskup děvínský, konaje cestu po území Slavníkově, předvedeného sobě syna (Vojtěcha) s druhými chlapci, kteří měli býti biřmováni, také biřmoval.« Kdyby Čechy za mládí sv. Vojtěcha byly náležely k Řeznu, nebyl by mohl missionářský biskup v území Slavníkově výhradní právo diecésního biskupa o své újmě vykonávati; nic podobného nebyl by trpěl řezenský biskup, a učený Adalbert nebyl by se ničeho podobného odvážil. Zároveň plyne z toho, že Slavníkovci přiznávali se k obřadu latinskému [1]), ač o nějakých bližších stycích rodiny té s biskupy řezenskými není nám nic známo.

Z toho zřejmo, že Čechy nenáležely nikdy docela a kanonicky pod pravomoc biskupů řezenských, ač nelze upříti, že někteří biskupové řezenští pracovali o Čechy, tu kněží k nim vysílajíce, tu sami knížatům zemským přisluhujíce. Ale přes to vše nemohl se klerus bavorský honositi jakýmkoli trvalým darováním časných statků v Čechách, neboť byl by zajisté dal je sobě písemně potvrdit. Co snad občas vybývala štědrost knížecí nebo obětavost jednotlivců, nepadá zde na váhu. Proto je zcela neprůvodno dosavadní mínění zastaralé, jakoby zasloužilý arcipastýř řezenský Michal, nebo některý jeho předchůdce, neústupně bránili pravomoci své v Čechách a zdržovali průběh jednání o zřízení samostatného biskupství v Praze. [2])

---

[1]) Kryštůfek l. c. 483—484.

[2]) Vacek, Církevní dějiny české I. str. 399.

b) Jednání o biskupství.

1. Založení samostatného biskupství v Praze činí epochu v českých dějinách; neboť měla-li říše česká zcela samostatně si vésti a cestami přirozenými se vyvíjeti, bylo třeba, aby i církevně byla samostatná.

Čechy náležely ve druhé polovici IX. a počátkem X. století k moravské metropoli sv. Methoděje, jež po pádu říše velkomoravské, nemajíc politické opory, byla rozkouskována mezi Čechy, Maďary a Poláky, a nemohla se ve své celosti jeviti ani statně vystupovati.

Nicméně slovanští cyrillo-methodějští biskupové trvali a úřadovali dále jako biskupové krajinští t. j. biskupové bez pevných sídel. V Čechách kvetla slovanská liturgie a slovanské kněžstvo mělo zde slovanského biskupa krajinského; shledáváme se s ním při dvoře knížete Vratislava I. při postřižinách jeho prvorozeného syna Václava a pak při prohlášení tohoto za svatého, jak o tom svědčí staroslovanský kanon o sv. Václavu. [1]) Když český kníže Vratislav I. po vymření Karlovců vymanil se z područí německého a zjednal zemi opět úplné samostatnosti, jal se také úsilovně starati o zřízení samostatného biskupství pro Čechy přenesením metropole sv. Methoda do Prahy.

Podobně i syn jeho, kníže Václav, příkladu otce svého nespouštěl s mysli [2]); neboť je-li pravda, že obmýšlel cestu do Říma, není nic ku pravdě podobnějšího, jako, že kromě přání, aby poznal středistě křesťanstva, zamýšleno od něho zavedení bezprostředního spojení se stolicí papežskou. Přízní papeže i krále Jindřicha mohl Václav doufati v obdržení zvláštní stolice biskupské pro svou zemi.

Ku věci této veledůležité prohlédal ještě více bratr Václavův, Boleslav I., jenž rozšířiv a povýšiv české knížectví na veleříši přes Moravu, velkou část Slovenska, Slezska a až do země Vislanů s Krakovem, chtěl — ježto někdejší říše velkomoravská přičiněním národa českého jakž takž byla zase obnovena —, aby nová država západoslovanská byla náležitě ustrojena i ve příčině církevní a takto vydatnou páskou spojena v pevný celek. Prostřed-

[1]) Kryštůfek Fr. dr., Zřízení pražského arcibiskupství v Časop. katol. duchovenstva 1898, str. 2.

[2]) Šembera, Dějiny středověké II. str. 319.

kem k tomu mělo býti zřízení samostatného biskupství se sídlem v Praze. Poněvadž říše jeho obsahovala skoro všechny země Mojmírovců, v níž dosud působil biskup slovanský (nebylo-li jich více?), přál si Boleslav I., aby toto slovanské biskupství či arcibiskupství, které ztroskotáním Velehradu sídlo své ztratilo a pouze krajinským se stalo, do Prahy bylo přeneseno.

2. Leč, co nepovedlo se Vratislavovi I., ani Václavovi Svatému, bylo by se zhatilo i Boleslavovi I. a II., protože záměr obou Boleslavův křižoval se s plány císařovými.

Císař Ota I. založil totiž na slovanské půdě děvínské arcibiskupství a sedm biskupství: žičské, meziborské, míšenské, havelberské, oldenburské, braniborské a poznaňské.

Popatříme-li na mapu, tvoří tato biskupství dobře promyšlenou vojenskou čáru, jejíž základem jsou: Míšeň, Děvín, Havelberk a Oldenburk; útočným předvojem: Branibor a Poznaň, a zadním vojem Žič a Mezibor.[1]) Poněvadž tato biskupství stála uprostřed lidu, který německou vládu a její křesťanské náboženství z duše nenáviděl, mělo každé biskupství ku své ochraně markraběte s německou posádkou.[2])

»Kletba Slavie lpí na německém národě, neboť hrozně nakládali naši předkové se sousedním národem,« praví šlechetný a upřímný Němec Gfrörer.[3]) Ale onen řetěz německých pevností, které sluly biskupstvími a svíraly Slovany, nebyl dokonalý a byl stále ohrožován z Čech; pročež bylo třeba přidati k tomuto řetězu poslední článek, totiž biskupství pražské, na jehož dosazení měl by císař, vztažmo německý král, rozhodný vliv. Při tom křižovaly se záměry císaře a obou Boleslavův, a každá strana dosáhla v jisté míře svého.

Boleslav I., chtěje míti řádné biskupství, poslal svou dceru Mladu k papeži Janu XIII. (965—972) a žádal na něm za jeho zřízení při kostele sv. Víta a za zřízení ženského klaštera při kostele sv. Jiří, jehož první abatyší by se stala Mlada. Avšak, jak plyne z listu papežova, přál si míti biskupství se slovanskou liturgií sv. Methoděje a doufal, že papež jeho prosbě vyhoví, poněvadž žil v dobré shodě s císařem Otou I. i s papežem. Ale

[1]) Gfrörer, Papst Gregorius VII. sv. I. str. 154.

[2]) Tamtéž str. 155.

[3]) Gfrörer, Papst Gregorius VII., sv. I. str. 156. Srovnej výbornou stat prof. dr. Kryštůfka v Časop. katol. duchov. 1897, str. 485: »Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu«, jíž bylo zde použito.

byly jiné časy, nežli za papeže Hadriana II. a Jana VIII. Tenkráte měl papež veliké slovo a nebylo mu dbáti krále německého; nyní byli papežové v područí císaře Oty I., kterýž je dosazoval, a musili se jeho vůlí říditi. Když Mlada zdržovala se v Římě, žili papež Jan XIII. a císař Ota I. v nejlepším přátelství, a papež nemohl se úmyslům přemocného císaře Oty I. protiviti. Na církevním sněmě v Ravenně, který r. 967 spolu slavili, vrátil císař papeži Ravennu s příslušenstvím, a papež povýšil Děvín za arcibiskupství, které dle úmyslu císařova se svými podřízenými biskupstvími slovanský východ v německé poslušnosti mělo udržovati. Z Ravenny povolal Ota I. svého třináctiletého syna Otu II. z Němec do Italie a dal jej o vánocích r. 967 od papeže korunovati za spolucísaře.

Slovanské biskupství v Praze bylo by záměry císaře Oty I. na dobro skřižovalo.

Papež i císař svolili tedy k založení biskupství v Praze, ale s obřadem latinským, a papež psal v tomto smyslu Boleslavovi I. list, který však nenalezl ho již na živě († 15. července 967); pročež odevzdala jej Mlada jeho nástupci, svému bratru Boleslavovi II. V listě svém píše papež v tato slova: »Filia nostra, tua relativa, nomine Mlada, quae et Maria, inter ceteras haud abnegandas petitiones cordi nostri dulces intulit ex parte tui preces, scilicet ut nostro assensu in tuo principatu ad laudem et gloriam Dei ecclesia liceret fieri episcopatum. Quod nos utique laeto animo suscipientes annuimus et collaudamus atque incanonizamus, quo ad ecclesiam sanctorum Viti et Wenceslai martyrum fiat sedes episcopalis; ad ecclesiam vero S. Georgii martyris, sub regula S. Benedicti et obedientia filiae nostrae abbatisae Mariae, constituatur congregatio sanctimonialium. Verum tamen non secundum ritus aut sectam Bulgariae gentis vel Ruziae, aut Sclavoniae linguae, sed magis sequens instituta et decreta apostolica, unum potiorem totius ecclesiae eligas in hoc opus clericum latinis adprimę litteris eruditum.[1])

[1]) Erben, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I. Pragae 1885, p. 29. Že list v tom znění, jak leží před námi, z kanceláře papeže Jana XIII nebyl vydán, netřeba dnes šíře dokazovati. Učinili tak učený Assemann, Pubička, Dobrovský a jiní. Pubička ve své Chronologische Geschichte Boehmens III. str. 7 dokazoval hlavně ze slov secundum ritum aut sectam Bulgariae gentis vel Ruziae aut Sclavoniae linguae, že list ten podvržen, poněvadž Bulhaři tehdy drželi se vyznání římského a Rusové ještě

3. Obsah listu papežova nepotěšil asi Boleslava II., že něco jiného bylo propůjčeno, než zač bylo žádáno, ano jest dosti pravděpodobno, že český kníže odkládal všecko další jednání o biskupství k časům a okolnostem příhodnějším také z té příčiny, že působil v říši Boleslavově biskup řádu sv. Methoděje, jemuž snad kníže sám nebo rádcové jeho dopřáti chtěli úřadu velepastýřského. [1])

S tímto čekancem svým předstoupiti však před všemocného Otu I., Boleslav II. věru se rozpakoval, dobře věda, že nevyhovuje podmínce, papežem stanovené; leč, chtěl-li míti v Praze sídlo biskupské, bylo mu bezvýminečně podrobiti se rozkazu římské stolice.

Císař Ota I., meškaje v letech 966—972 v Italii, nemohl dosti na to naléhati, aby papežskou stolicí povolené biskupství pražské touž rychlostí bylo zřízeno, jako se to stalo při některých kostelích ve středním Polabsku r. 968. A přece spatřoval v budoucím prestolu českém důležitou oporu moci německé v zemi, jež ročním poplatkem byla mu zavázána. Císaři záleželo na tom, aby Čechové přijali biskupa latinského, jenž by závisel na některém metropolitě v Německu. Když tedy v srpnu r. 972 navrátil se spolu se synem svým Otou II. do Němec, ožilo rokování o duchovních věcech země české. [2])

4. V březnu r. 973 císař kolem sebe shromáždil sněm valný v Kvedlinburce, k němuž se dostavili vyslanci z Dánska, Říma od papeže Benedikta VI. (nástupce Jana XIII.), pak poslové z Beneventa, Byzancie, Uher, Ruska a Bulharska. Polský Mečislav a kníže český Boleslav II. súčastnili se sněmu osobně.

Jelikož pro celou říši Boleslavovu chystalo se jediné biskupství, spadaly meze jeho v jedno s hranicemi državy Boleslavovy, i bylo tudíž na knížeti předložiti písemný výměr rozsahu panství českého, aby uveden byv v listině stvrzovací, došel pak schválení císařova i papežova. Se strany německé byly hranice Čech v Němcích zajisté známy; leč dále na východ sotva asi sáhala vědomost dvoru císařského o českém pomezí. O meze

---

ani křesťany nebyli. Palacký soudí, že Kosmas podal jen smysl listiny, jak mu byl utkvěl v paměti, že však neměl při sepisování své kroniky list v původním znění před sebou. Konec pak přidal ze svého. Tak se také asi věc má. Srov. Prameny d. č. II. str. 36, nota 26.

[1]) Vacek, Církevní dějiny české I., str. 423.

[2]) Vacek, Církevní dějiny české, díl I, str. 398—399.

mezi državou polskou a českou dohodli se Boleslav i Mečislav, žijíce tehdy v dobrém přátelství. Šlo pouze o hranice proti Uhrům, jež s ohledem na možné poměry budoucí vykazovaly jakousi neurčitost. [1])

5. Konečná otázka, kterému metropolitovi německému bylo by přivtěliti nového biskupa pražského, rozřešena — patrně z ohledů politických a zajisté proti vůli a přání Boleslava II. — tak, že nové biskupství podřízeno prvnímu a nejmocnějšímu arcibiskupu německému v Mohuči, jenž by byl vždy s to, aby s důrazem a mocí vystoupil proti biskupu pražskému, kdyby z jeho vrchnopastýřské příslušnosti chtěl se vybaviti.

Výsledek ukázal, že císař jako bystrý státník věc dobře uvážil a ve prospěch německý zařídil, neboť Čechové nemohli se pak po celá staletí samostatné metropole domoci, a bylo k tomu třeba okolostí mimořádných, než z područí mohučského se vymanili. [2])

List na vymezení hranic nově zřízeného biskupství pražského potvrzen císařem Otou r. 973; apoštolského schválení dostalo se výše zmíněné listině od papeže Benedikta VI. Jelikož Benedikt VI. povýšen na stolec sv. Petra dne 19. ledna 973 a Ota I. zemřel dne 7. května téhož roku, klademe zřízení biskupství pražského do první čtvrti r. 973.

Řezenský biskup Volfgang neměl při celém jednání o pražském biskupství účasti žádné a kostelu řezenskému nedostalo se tudíž žádné náhrady znamenitými statky v Čechách, ani kde jinde. Dle dr. Jirečka odtrhlo so Chebsko a Wunsiedelsko od Čech už v IX. stol., a odtud počítáno k diecési řezenské.[3]) Zpráva Othlona, životopisce sv. Volfganga, nezasluhuje žádné víry. [4])

c) Rozsah diecése pražské.

1. Listina na vyměření hranic nově zřízeného biskupství pražského nedochovala se na naše doby, než jak ji z přepisu kázal opsati král Jindřich IV. r. 1086, když, vyhovuje žádosti biskupa Jaromíra, dal mu list na zcelení biskupství pražského, pokud možno, ve starých mezích.

[1]) Vacek, Církev. dějiny české I. str. 406; Šembera, Dějiny středověké II.

[2]) Kryštůfek, Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu v Časop. katol. duchovenstva 1897, str. 487.

[3]) Jireček, Slovanské právo I., str. 2.

[4]) Kryštůfek l. c. str. 488—493.

Kníže český, Vratislav II., zřídil totiž hned na počátku panování svého r. 1063 zvláštní biskupství na Moravě, se sídlem v Olomouci; bratr Vratislavův, Jaromír, jinak Gebhard, stav se biskupem pražským r. 1068, po celý svůj další věk až do úpadu usiloval o to, aby biskupství olomoucké bylo zrušeno, a diecése ta zase ku pražské přivtělena. Toho dosáhl r. 1086, kdež na synodě mohučské císař Jindřich IV. se svolením panovníka českého vyhověl tužbě Jaromírově a dne 29. dubna vydal listinu, kterouž obnovují se prvotní hranice diecése pražské.

Kosmas vypravuje, že biskup Gebhard, předkládaje na té synodě staré žaloby své, »rozvinul přede všemi privilegium někdy od sv. Vojtěcha, předchůdce svého, stvrzené jak od papeže, tak od prvního Oty císaře.« Císař Jindřich IV., vyslyšev prosbu, »ku starému přidal nové privilegium skoro téhož znění.« [1]) Kosmas uvádí pak celý text nové této listiny. V listině samé praví císař Jindřich, že pražský biskup Gebhard často žaloval, »kterak pražské biskupství, které od počátku přes celé knížectví české i moravské jedno a celé bylo zřízeno, a jak od od papeže Benedikta, tak od prvního Oty císaře tak stvrzeno,« potom bylo rozděleno a umenšeno. Nyní císař se svolením přítomných knížat duchovních i světských zase přisuzuje stolici pražské veškerý objem hranic jejích (prvotných). Popis těchto hranic zní v listině Jindřichově takto: »Termini autem eius occidentem versus hii sunt: Tugost, qui tendit ad medium fluminis Chub, Zelza, Zedlica et Liusena et Dasena, Lutomerici, Lemuzi usque ad mediam silvam, qua Boemia liminatur. Deinde ad aquilonalem hii sut termini: Psovane, Ghrovati et altera Chrovati, Slasane, Trebovane, Boboran, Dedosane, usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Ztir cum Cracoua civitate provinciaque, cui Wag nomen est, cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Cracova est. Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Tritri, dilatata procedit. Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est Wag, et ad mediam silvam, cui nomen

[1]) »Novum antiquo fere eiusdem tenoris addidit privilegium.« Kosmův letopis český v Pramenech II. str 115. Kalousek »O rozsahu říše české za Boleslava II.« ve Sborníku historickém 1883, sv. 1, str. 2 a násl.

est Moure, et eiusdem montis, eadem parochia tendit, qua Bavaria liminatur.« [1])

2. Hodlajíce poněkud zevrubněji vyměřiti prvotní hranice diecése pražské, spolehneme na zprávy původní, i šetřiti chceme nejlepšího výkladu jejich, jak dle dra. Kalouska podává jej prof. Vacek.[2])

Počátek učiněn budiž ze sousedstva moravsko-bavorského, kdež v Rakousích dobíhala pasovská diecése říše Boleslavovy. Na jižním rozvodí řeky Dyje mezi Pulkavou a přítoky dunajskými prostírá se pohoří, jež slulo kdysi lesem murským (Mauerberg) a jméno dalo nynějšímu městysi Mailberku. [3]) Ku pohoří tomu se strany jihovýchodní dosahovalo r. 973 panstvi Uhrův, kteří nastupujíce potom moci markrabat z rodu babenberského, Rakousům propustili krajinu někdy moravskou po pravém břehu dolní Moravy. S odnoži murského lesa na západě potkává se pohoří manhartské, jehož strany v pořící rakouské Kouby a Smědé počítány byly za okres krajiště východního. Jakož pak podkrají řeky Pulkavy náleželo ku Moravě, zdvihal se Mauerberk na rozhraní tří držav: české, bavorské a uherské.[4]) Další hranice moravská pokračujíc rozdílem vod od pramenů řeky Pulkavy až ku Vitorazi, protržena byla jednak hrabivostí německých markrabí za Moj-

[1]) Hranice pak její (diecése pražské) na západ tyto jsou: »Tuhošť, který dosahuje ku rozhraní řeky Kouby, Mže, Sedlice a Lučané a Děčané, Lutoměřici, Lemuzi až ku rozhraní lesa, který Čechy ohrazuje. Potom na půlnoc tyto jsou hranice: Pšované, Chorvati a druzí Chorvati, Slezané, Třebované, Bobřané, Dědošané až k rozhraní lesa, kdež přicházejí hranice Milčanův. Odtud na východ má tyto řeky za hranice: totiž Buh a Styr s hradem Krakovem a s krajem, jehož jméno jest Váh, se všemi krajinami k řečenému hradu náležejícími, kterýž jest Krakov. Potom připojením pomezí uherských až ku horám, které slovou Tatry, široko vztahuje se. Konečně v té straně, která obrácena jest na poledne, připojením krajiny moravské až k řece, která slove Váh, a k rozhraní lesa, který se nazývá Moure, i té hory, osada ta se vztahuje, kdež s Bavory hraničí.« Kosmův letopis český v Pramenech d. č., II., str. 116.

[2]) Církevní dějiny české, díl I., str. 409—418.

[3]) List císaře Jindřicha III. z r. 1055: »mansos jacentes inter Movriberg silvam et fluvium, qui dicitur Bulka.« Erbenova Regesta; str. 50. Srovnej Jirečkovo Slovanské právo I. str. 21 a n.

[4]) Potvrzovací listina pražská: »Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia ... usque ad mediam silvam, cui nomen est Moure et ejusdem montis eadem parochia tendit, qua Bavaria limitatur.« List vévody bavorského Jindřicha II.: »ultra Danubium (proti Tulnu) usque ad mareuinos terminos.« Erbenova Regesta; str. 32.

míra II., jednak i dravým plenem hord uherských, po nichž opět Němci zmocnili se okolí hradu Rakous (nynější Raabs) a přizvanými cizozemci je osadili.[1]) Podobný osud stíhal krajinu při stoku řek Lužnice a Skřemelice, pokud panovníci čeští ku ochraně její se nevzchopili.[2]) I nemohla tam utvrzena býti pravomoc biskupů pražských, ale pasovským připadla a při dědicích jejich trvá posud. Za to ostatní končina česká proti Bavorům od Smrčin až ku Vitorazi nepohnuta zůstala prodlením celého tisíciletí, znamenána jsouc náspem českého lesa a pralesy mohutné Šumavy. Popisovatel hranic pražského biskupství jmenoval v těch místech jeden nebo dva kraje pomezní, kterými země česká dotýkala se Řezenska. Kraj podle hradu Tuhoštěm[3]) zvaný, jak na Radbuze a přítocích jejích se rozkládal a tudíž ku pramenům bavorské Kouby dosahoval, hostil tuším čeleď národní Domažlice řečenou, i zastupoval cestu z Řezna do Čech od nepaměti vedoucí. Území, které na sever odtud při řece Mži se prostíralo a pod vrchem Dylení otevřeno bylo k Chebsku, neslo zprvu jméno nám nepovědomé.[4]) Pomezní hradbu horskou obou krajů nazývali sou-

---

[1]) Jižní hranice moravské před r. 894 vypsal Dudík takto: »Od Vitoraze na jihovýchod ke Světlé, odtud podle řeky Kouby až k ústí jejímu, potom po levém břehu dunajském až proti Tulnu, pak směrem severovýchodním ku Mailberku, na východ k ústí řeky Sajavy, odtud po levém břehu řeky Moravy a Dunaje až k ústí řeky Váhu.« Z toho vyňal hned krajinu mezi Mailberkem a Dunajem jakožto půdu neutrální. Dějiny Moravy, I. str. 188. Vykládaje pak listinu na výměr biskupství pražského, dí týž dějepisec: »Končina moravská mezi Dunajem a Dyjí se prostírající a na západ až ke koubským vrchům dosahující dávno od Uhrů v poušť byla obrácena a teprve r. 984 od prvního markrabí rakouského Lipolda a nástupce jeho německým a slovanským lidem osazena a ke krajišti východnímu vztažena jest.« Dějiny Moravy II., str. 26.

[2]) Jireček. »Župy Čech jihovýchodních až do r. 1200« v Památkách archaeolog. II., str. 71 a n.

[3]) Kalousek, »O rozsahu říše české za Boleslava II.« ve Sborníku historickém 1883, str. 95, Tomek, »O starém rozdělení Čech na župy a pozdějším na kraje« v Časopise česk. musea 1859, str. 167—172.

[4]) V privilegiu kostela pražského se dí: »Termini autem ejus occidentem versus hi sunt: Tugost, qui tendit ad medium fluminis Chub, Zelza, Zedlica.« Kdežto Tugost (Tugast, Tugozc) vykládá se již svorně na Domažlicko, v pochybnosti zůstává, co spisovatel listiny chtěl naznačiti slovem Zelza. V některých rukopisech letopisu Kosmova jména toho není, jinde psáno jest Zeyza, někde opatřili je přípisem po straně: alias Zedlica. Postup jmen: Zelza, Zedlica et Liusena zavdal také Dobrovskému příčinu, aby za to

sedé lesem českým nebo zásekou (saltus) českou, kdežto vlastní Šumavě a jižním cípům pohoří českomoravského dáván název severního lesa (silva nortica, Nortwald. [1])

Severozápadní hranice česká počínajíc u pramenů řeky Elstry (bílé), brala se hřbetem Krušných hor, které po délce od potoka Zvody u Kraslic až ku Labi při východu z Čech širokým hvozdem byly zakryty. Se strany severní přiléhaly k lesu horní krajiny biskupů sedících na hradě Žiči a v Meziboru. Když po smrti metropolity jejich (sv. Adalberta r. 981) přivolil papež Benedikt VII., aby Gieseler, biskup v Meziboru, ujal se kostela děvínského, zrušena byla dosavadní diecése jeho a východní končiny k ní náležité početly se za obvod míšenský tak, že od zřídel východní Mldavy u Hrobu mezovaly Čechy s biskupstvím míšenským. Nebude od místa uvésti také další hranici řečeného biskupství, ana vedle domnění některých potýkala se s ochozem pražské diecése. Osada míšenská dosahujíc tedy ku východní Mldavě a k Muldě až po Desov, přestávala na severu u Labe, dolního toku řeky Elstry (černé), střední Sprévy a Odry mezi ústím přítokův jejích, Nisy Lužické a Bobru. Východní stranu zavíral běh řeky Kvizy a Bobru mezi Krkonošemi a hradem Krosnem nad Odrou. [2]) Jižní hranice proti Čechám pokračovala předělem vod

---

měl, že Zelza a Zedlica jest jen různé čtení téhož názvu. Prameny d. č. II., str. 116, pozn. 11. Dobner myslil na Žič (Zeitz), v Annales Bohemorum IV., str. 218. Palacký, Tomek, Kalousek (l. c. str. 98 n.) přijímají tu omyl písařův a opravují: Myza, to jest Mže. Kosmas nazývá Mežsko krajinou lesní (quae et silvana dicitur); tudíž snad Zelza značí Zálesí. Kdyby Zelza rozumělo se Sedlec, ukázali bychom nejraději na Sedliště (Sedlec, Zettlitz) u Plané.

[1]) Jireček, »Zeměpisný obraz dávných Čech« v Časopise česk. musea 1876, str. 721. Srovnej list krále Jindřicha II z r. 1010: »portionem silvae, quae vocatur Nortuualt (nad Pasovem)..., separat duas terras, Bajaoriam videlicet et Boemiam.« Erbenova Regesta, str. 37. List krále Ludvíka Němce z r. 853: »inter Agastam et Nardinam ... usque in Nortwalt« (nad prameny řeky Lužnice). Tamže str. 11.

[2]) Biskupové míšenští počítali také levé Poodersko od vrchoviska řeky až po Krosno za církevní úděl svůj: »Et sic Odera sursum usque ad caput ejus. Inde quasi recta via usque ad caput Albee.« Erbenova Regesta, str. 29. Diviti se jest, že »onu takořka přímou cestu« asi 25 mil zdělí zevrubněji nevyznačili, když na jiných stranách pilni byli určitějšího výměru. Jak se pravdě podobá, četlo se ve starších listinách: »Et sic Bobera sursum usque ad caput ejus.« Kalousek (l. c. str. 15) má za to, že »původcové listin připsali západní Slezsko k diecési míšenské toliko jakožto požadavek theoretický nebo jako

Jizery, Ploučnice, Kamenice se strany jedné a Nisy Lužické se strany druhé. [1]) Pozůstatek stvrzovací listiny naší nedotýká se ani slovem sousedstva srbskolužického, nýbrž uvádí prostě domácí kraje, pokud nejblíže přistupovaly ku Polabanům. Bylo to zejména území Sedličanů nad horní Ohří a potomní Loketsko, prostranná krajina Lučanů kolem měst Kadaně a Žatce, území Lemuzů v severních Čechách, kteří, jak se zdá, prvotní končiny své nad střední a dolejší Ploučnicí Děčanům, výše pak oba břehy labské Litoměřicům pustili a sami již jen starší jméno nesouce, v pořící bílinském zůstávali. Dále na východě prodlužovala se sídla Pšovanův od Mělníka a řeky Labe až ku horám ještědským. V sousedství jejich při horní Jizeře přebývali Chorvaté čeští na dvé krajin rozděleni. [2]) Z výčtu toho samo se podává, že ani nynější výběžky, rumburský a fridlandský, ani okolí žitavské nenále-

---

svůj do budoucnosti plán a že snad ani dobře nevěděli, kde Odra má prameny.« Opatrnější badatelé němečtí kladou východní hranici míšenskou k řece Kvize a k dolnímu Bobru. Tamže str. 16.

[1]) Listina na výměr míšenské diecése: »Inde (to jest a capite Albee) deorsum in occidentalem partem, ubi divisio confinium duarum regionum est, Behem a Nisenem (Nisané), ibidem ultra Albeam (u Hřenska) et per silvam in occidentalem partem usque ad caput orientalis Milde.« Erbenova Regesta, str. 29.

[2]) Privilegium kostela pražského: Zedlica et Liusena et Dasena, Lutomerici, Lemuzi usque ad mediam silvam, qua Boemia limitatur. Deinde ad aquilonalem hi sunt termini: Psovane, Chrovati et altera Chrovati.« Kalousek, O rozsahu české říše za Boleslava II. l. c. str. 99. Pokud ještě nehrubě rozumělo se slovům potvrzovací listiny pražské a výklad jejich od pravdy byl dalek (na př. Tugost = Smrčiny, Chub = Cheb = Ohře, Zeyza = Žič, Lemuzi = Zhořelec nebo Žitavsko), protahovali učenci (Balbín, Dobner) meze diecése pražské daleko do Srbskolužicka. To pak až podnes vděk přichází německým dějepiscům, aby pochybovati mohli o pravosti často jmenované listiny. Z novějších badatelů našich jediný Dudík vrací se, ač napřímo, ke starším, mylným výkladům o rozsahu říše české za Boleslava II. Přijav totiž za podobné, že vložka listu krále Jindřicha IV. z r. 1086 udává meze diecésní, jak dle dávného podání a dle zpráv r. 967 sestavených, když poprve jednalo se v Římě o založení pražského biskupství, mívala je dřevnější moravská arcidiecése: rozeznává hranice diecése pražské od hranic státu českého, »poněvadž by jinak biskupství žičské, meziborské a míšenské, kteréž okolo r. 968, tedy asi pět let dříve byly vznikly, založeny bývaly z části na půdě českého státu, což dle tehdejších poměrů práva državného nedalo se tuším provésti.« Dějiny Moravy II., str. 25. Ohledávajíce pomezí českosrbské od Smrčin až do Krkonoš, nepostihli jsme žádného rozdílu mezi církevní a politickou hranicí Čech.

žely k zemi a diecési české, než teprve v XI. století k nim se dostaly.[1])

Země v horním poříčí oderském od konce řek Opavy a Ostravy až ke Krosnu opatřeny jsou posud jménem dávných obyvatel, které na sklonku X. století toliko střední větvi jejich se dávalo, ana sedíc při řece Sleze (nynější Lohe), čeledí slezskou byla nazývána. Vlastní Slezané ti jakož i kmenovci jejich po levém břehu oderském stáli ku poslušenství knížete Boleslava II. Západní hranice Slezska v širším smyslu dobíhala řeky Kvizy. V těch stranách mezi Krkonošemi a Černou vodou, to jest v podkrají horního Bobru, zůstávali nejspíše Bobřané, mezujíce na západ s Milčany, kteří jakožto příslušníci cizího panství přivádějí se v potvrzovací listině pražské. V krajinách níže položených nad stokem řek Kvizy, Bobru a Sprotavy sídlili Dědošané, jak se pravdě podobá, větev Bobřanů mohutnější, jejíž západní ratolesti podlamovány bývaly zbraní německou.[2]) Útok proti nim dál se prostředkem Milčanův a Zarovanův. Ke Slezanům přistupovali také Třebované, přebývající někde na březích řeky Kacbabu a Černé vody vůkol nynějšího města Lehnice.[3]) Spisovatel listiny na výměr diecése pražské vypověděv na onen čas zcela zřetelně hranice nového

[1]) Kalousek l. c, str. 99. Jirečkovo Slovanské právo II., str. 15. »Nisané seděli na hořejší Nise, kde nyní město Žitava; Milčané severněji, tam, kde hrad Budyšín.«

[2]) R. 970 daroval císař Ota I. biskupství míšenskému desátý díl poplatku, jejž markrabí měl vybírati ve pěti provincích, v Glomačích, Nišanech, Milčanech, v Lužici a Dědoši. Kalousek, l. c. str. 15.

[3]) Privilegium kostela pražského: »Deinde in aquilonalem hi sunt termini: Psovane, Chrovati et altera Chrovati, Slasane, Trebovane, Boboran, Dedosane usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurunt termini.« Ustanoviti sídla Třebovanů jest úlohou velmi nesnadnou. Kanovník vyšehradský, jenž po Kosmovi skládal letopisy, vypravuje, že hrad Zhořelec přestavený r. 1131 slul prve Dřenov neb Dřevnov. Prameny d. č. II. str. 212 n. Z toho zamyslil Dobner věc pravdě nepodobnou, jakoby Dřenov = Třebov a kladl Třebovany ke Zhořelci nad Nisou. Annales Bohemorum IV, str. 221. Šafařík, věda o lužickém městě Třebeli mezi Nisem a Bobrem, vykázal sídla Třebovanům v Dolní Lužici. Starožitnosti, str. 909 n. Tam místí je také Dudík. Dějiny I, str. 221. Považíme-li však, že listina pražská jmenuje Třebovany hned po Slezanech a vedle Bobřanův, a že v dějinách německých není zmínky o Třebovanech, jakož by zajisté bylo, kdyby mezi Lužičany a Zarovany zůstávali, nemůžeme přisvědčiti Dudíkovi a vývodům jeho, jakoby hořejší i dolejší Lužice počítala se k diecési pražské. Dějiny II., str. 24. Srov. Kalousek, l. c. str. 102 n. Tím také za své berou domnělé neshody politických a diecésních hranic českých.

biskupství proti krajišti míšenskému a obvodu biskupské stolice v Poznani, méně pilen byl toho, aby popisoval další severní meze říše české proti Polsku. Kázala mu snad opatrnost nedotýkati se některých okresův, o něž, tuším, zvláštní smlouvu měli kníže Boleslav II. a svak jeho, Mečislav polský. Nejmenoval tudíž ani všechny kraje slezské ani mezníky polské až ku řece Visle, nýbrž přestal na souhrnném počtu východních krajin, pokud trvale přivtěleny byly ku říši české a poznamenal k tomu nejzazší konec jejich. Stručný popis jeho [1]) tlumočiti lze takto: Ku diecési pražské náleží hrad Krakov se všemi krajinami jeho až ku řekám Buhu a Styru, zejména také území, jež slove Povíží. Přítok viselský Buh a řeka Styr ku Prypeti se vinoucí mají společné vrchovisko u rozvodí řeky Dněstru v Haliči východní. Tam na předělu zemí černomořských a oblasti baltické bývala také hranice východních a západních Slovanův. Onino řízeni jsouce knížetem ruským Svatoslavem, bavili se bojem proti Bulharům, Řekům a Pečeněhům, až panovník jejich poražen a zabit byl r. 972. Podkrají horního Buhu a Sanu získali Rusové r. 981, když Vladimír (980—1015) vypraviv vojsko proti Lechům, vzal hrady jejich Přemyšl a Červeň. [2]) I nelze v tom shledati odporu, že země vůkol hradů těch jmenována jest o něco dříve državou českého knížete, ani v pravdě obyvatelé její byli původu leského. Krajiny, jež ke Krakovu přidává výsadní listina pražská, slují ve starších pramenech sídlem Vislanův, v jiných pak bílým Chorvatskem. [3]) Zdali severní hra-

[1]) »Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Stir cum Cracova civitate provinciaque, cui Vag nomen est, cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Cracova sunt.« Povšimnutí zasluhuje, že přivádí se tu Krakov jako druhé středisko říše české. Kalousek. l. c. str. 105.

[2]) Nestorův Letopis ruský k r. 981 v překladě Erbenově, str. 99. Dr. Píč, Dějiny národa ruského 1889, I. str. 47 n. Kalousek, l. c. str. 7: »Nestor nejmenuje Čechův, kterým Vladimír hrady ty odňal, nýbrž jmenuje Poláky, poněvadž u Rusů byly v čerstvější paměti války, jež později byly vedeny o touž krajinu mezi Poláky a Rusy.«

[3]) Ke stáří listiny pražské svědčí, že již Kosmas nevěděl o poloze řek Buhu a Styru, klada konec panství Boleslava II. k Tatrám. »Coangustabunt hujus regni terminos, quos ego dilatavi usque ad montes, qui sunt ultra Krakov, nomine Trytri.« Prameny d. č. II. str. 49. Proto nedůvodně rozpakuje se Dudík do řečených řek, nevěda, má-li je počítati za mezník říše české či diecése pražské nebo dokonce jen za hranici missijního obvodu biskupů v Praze stolujících. Dějiny II., str. 26 n. Na jiném místě vyjadřuje se takto: »Na zakládací list pražského biskupství právě vzhledem k Buhu a Styru nelze

nice jejich přicházejíc ze Slezska, brala se prostředkem lesa nad prameny řek k jihu a na sever tekoucích až pod ústí Sanu či ještě hlouběji v Polanech přes horní Vartu a Pilici, toho pro nedostatek zpráv neumíme pověděti.

V poznamenání krajin, kterým hrad Krakov vévodil, uvádí se zejména Pováží (provincia Vag). Zakládati na tom domněnku o politickém svazku Slovenska s državou bílých Chorvatů nevidí se nám proto, že za nadvlády uherské v Podunajsku sotva by spolek takový mohl obstáti, kdežto po vzrostu českých Boleslavů s větší výhodou bylo přikázati Slovensko ku Moravě. Tím spíše pamatovati jest na duchovní spojení oněch krajin, vedle něhož biskup nitranský zastával také úřad vrchního pastýře ve Vislanech a po r. 900 nemaje pokojného místa na stolici své, z Krakova tuším dosti činil potřebám věřících ve Slovensku, pokud jařma uherského nebyli zhoštěni. Než buď jak buď, území na březích hořejšího Váhu počítalo se k diecési pražské. A jako na východ odtud při řekách Nitře a Hronu trvalo ještě panství uherské, prostírajíc se na jihu u Dunaje od lesa murského přes dolejší Moravu a Váh až ke středu říše Gejzovy (972—997) nad Tisou, tak na západní straně údolí vážského dobíhala Morava malých Karpat.[1]) Skladatel potvrzovací listiny pražské nespustil s očí Slovenska v předešlém rozsahu jeho jakožto země, ku které nápad mají knížata i biskupové čeští, ale prohlédaje zároveň ke

---

spoléhati. Mnohem více snášelo by se asi s pravdou, přijati řeku Nidu, ku které dosahovalo zemiště Vislanův, za severovýchodní mezi říše Svatoplukovy. Nida, Visla, Dunajec a Hernad byly pak asi další přiměřené hranice dolů k Tise.« Dějiny I., str. 222. Že Vyše(slav), otec knížete Michala záchlumského (r. 915—26, srovnej císaře Konstantina De administr. imperio, hl. 33), seděl někdy nad Nidou a byl panovníkem Vislanův, domyslil se teprve Bohuchval!

[1]) Slova listiny pražské: »Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est Vag« vykládá Sasinek tak, jakoby země moravská přiléhala na východě k řece Váhu až po ústí jeho do Dunaje. Pováží pak klade na levý břeh řeky a odtud na východ až ku Tatrám, Matře a Ostřihomu. Založení biskupství latinského v Praze 1886, str. 9 nn. Srovnej »Pastýř duchovní« VI., str. 127 n. Dudík rozuměje »mons Moure« na malé Karpaty u města Modré severně od Prešpurku, rozděluje v těch místech Pováží od Moravy. Dějiny II., str. 26. Kalousek dává Moravě dotýkati se středního toku řeky Váhu mezi Žilinou a Píšťany. l. c. str. 106. My přidržujeme se rozvodí, klademe Pováží na oba břehy řeky až pod Trenčín a Beckov, strany dunajské pak pouštíme Uhrům, jakož odjinud známo, že je drželi.

skutečnému způsobu věcí, nazval kraje Slovenska zabrané od Uhrů pomezím uherským a připsal je k velkodiecési české.[1])

Zbývá ještě vyšetřiti krajiště nad horní Ohří v nynějším Bavorsku a dílem i v Čechách, kterého svrchu schválně jsme minuli. Ačkoli hranice zemská hřbetem Smrčin jednak proti Sále a Elstře obráceným jednak i nad Mohanem a Nábou vzestupujícím chráněna byla před panstvíchtivostí Durynkův, Frankův a Bavorův, příčinou slovanských obyvatel vůkol, kteří záhy nesli jho cizincův, vydáno bylo Chebsko výbojným pokusům odvěkých nepřátel. Když sv. Bonifac upevnil základy bavorských a franských biskupství, tré diecési dosahovalo ke Smrčinám na hranicích českých, erfurtská ze severu, vircburská na straně západní a řezenská na jihu. První z nich želela za nedlouho ztráty vlastního pastýře (r. 755) a přivtělena byla k Mohuči.[2]) Při vzdálenosti města toho naskytovala se lepší příležitost vircburským i řezenským, aby naukou Kristovou pronikli do horního Poohří. Bezpečný průvod dávali tu missionářům strážcové krajišť z rodu babenberského, kteří při tom ujali se světského poručenství v kraji a německými osadníky rozmnožovali počet poddaných. Po r. 906 předána moc

[1]) Výsadní listina dí o tom: »Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Trytri, dilatata procedit.« Při slovech »limites Ungarorum« myslí Kalousek (l. c. str. 106) na hranice berouci se po střednich Karpatech od východu až ku Tatrám. Ze souvislosti vidno, že »limites« nejsou hranice, nýbrž země pohraničné, neboť jenom území mohlo se přidati k diecési, nikoli však hranice sousední říše. Pomezí uherské bylo patrně široké a rozmnožiti mělo obvod biskupství (dilatata). Toho o Karpatech říci nelze. Původce potvrzovací listiny měl trvám na mysli východní sousedství uherské mezi Tatry a Dunajem, anebo snad celé sousedství toho jména od lesa murského až ke Karpatům, ale opatrný jsa před Němci, Uhrův při Dunaji nechtěl vzpomínati. A jako svrchu přešel skokem ze Slezska ku Buhu, tak zde z Krakova přestoupil skokem k Dunaji a přiváděje pomezní krajiny uherské, jmenoval konec jejich u Tater. Zdali potom získali Čechové či Polané pomezí uherské a v kterých mezích, nevíme; někteří historikové slovanští za pravdu to jistí, maďarští dokonce zapírají. Srovnej Palackého Dějiny I., 1, str. 276 nn. Stará kronika uhersko-polská dí: »Termini Polonorum ad litus Danubii ad civitatem strigoniensem (Ostřihom) terminabantur (r. 1000), dein in agriensem civitatem (Jager) ibant, demum in fluvium, qui Tizia (Tisa) nominatur, cedentes, regyrabant juxta fluvium, qui Cepla (Teplá) nuncupatur. Sasinek II. cc. Povšimnutí však přece zasluhuje výrok Kosmův, že Boleslav II. rozšířil knížectví své až ku Tatrám. Prameny d. č. II., str. 49.

[2]) Ježto i vircburští biskupové byli suffragány metropolity mohučského, mezovali tu Čechové prostředkem východních Franků s Mohučskem.

i panství jejich Vohburkovcům tak, že noví důstojníci rodu toho psali se markrabími v Chebu, Neumarktu a Koubě.[2]) Potvrzovací listina pražská nepočítá Chebska mezi krajinami české diecése.[2])

3. Někteří badatelé (Palacký, Tomek, Dudík, Uspenský, Kalousek) tvrdí, že list Jindřicha IV. z r. 1086 zakládá se na staré hodnověrné listině, jež pocházela z II. polovice X. století. Jiní (Dümmler[3]), Giesebrecht, Lewicki[4]) domnívají se, že podkladem listu Jindřichova byla listina nedávno před tím padělaná. Jiní opět (Loserth[5]), Hauck[6]) zapírají velikost říše Boleslavovy a tím i rozsah diecése pražské za jeho doby a rozhlašují, že listina, na niž spoléhal Kosmas, byla podvržena. Totéž činí nejnověji dr. Kętrzyński[7]), jenž vymyslil si i zvláštní nahodilý způsob, kterým prý krajiny jihopolské s Krakovem až do Bugu, Tater a Váhu dostaly se do padělku Jaromírova. Vykládá to shodou náhod takto: Když český kníže Břetislav vydrancoval Krakov, odnesl odtamtud a přinesl potom do Prahy vedle pokladův, o nichž jest dosvědčeno, také knihy; mezi těmi knihami byly prý některé obsahu theologického, a v jedné z nich na prázdném listě byly zaznamenány statky biskupství krakovského, hranice a jiné zápisky, týkající se téže diecése.

Tyto knihy prý dostaly se kapitule pražské; a když r. 1086 chtěli složiti listinu na jméno sv. Vojtěcha, našli netoliko starožitný popis hranic biskupství pražského (kteréž dle Kętrzyńského objímaly jenom zemi českou), ale také ony zápisky krakovské. »Nevědělo-li se tehdáž o jejich původu, což jest věc možná, v tom

[1]) Jireček, Slovanské právo I., str. 29 n. Památky archaeol. II. str. 217.

[2]) Listinného svědectví k tomu, že Chebsko bylo v X. století částkou řezenské diecése, nemohli jsme se dohledati. Teprve po založení kláštera reichenbašského nad Řeznou roku 1118 a kláštera valdsaského v Chebsku (r. 1130) jmenovány jsou farní osady řezenské nad horní Ohří. Erbenova Regesta, str. 100. Janner, Geschichte der Bischöfe von Regensburg II., str. 9. Nepochybujeme však, že již před biskupstvím bamberským (r. 1007) počítal se některý díl Chebska (regio Egere) k Řeznu. Rozhodně však tvrdí prof. dr. Kalousek, že v X. věku ani Chebsko nenáleželo k Čechám, tím méně Smrčiny. Sborník historický, seš. 2, str. 98.

[3]) Dümmler, Piligrim von Passau; Giesebrecht, Geschichte der deut. Kaiserzeit I. V. Aufl. Nachträge XXV.

[4]) Lewicki, Wratyslaw II. czeski królem polskim. Přemyšl 1876.

[5]) Loserth, Der Umfang des böhm. Reiches unter Boleslav II. v časopise Mittheilungen d. Instituts f. oester. Geschichtsforschung. Innsbruck 1881.

[6]) Hauck, Kirchengesch. Deutschlands. III. Th., I. Hälfte. Leipzig 1893.

[7]) Kętrzyński, Granice Polski v X. wieku. Kraków 1895.

případě musili v Praze připustiti, že pražské biskupství obsahovalo někdy Malé Polsko až po Bug a Styr neboli celé biskupství krakovské a zároveň půlnoční část Uher, a tudy tím samým i celá Morava musila k němu náležeti. Pakli se vědělo, že ty zápisky nemají s Prahou nic společného, tož zúmysla vtrousili je do textu padělané listiny, nikoli aby odůvodnili nároky k zavládnutí diecési krakovskou, nýbrž aby provedli plány svoje co do země moravské« Dále Kętrzyński snaží se dokázati, že říše polská v druhé polovici X. věku sáhala na východ stále k Bugu, na jihovýchod k Seretu, k Sanu, na jihu pak k Tise, Dunaji a k řece Moravě v Uhřích; při tom předpokládá mlčky, že hranice diecése krakovské srovnávaly se na východě a jihu se současnými hranicemi říše polské.

Takovým postupem vložka v listině z roku 1086 přestává v mysli Kętrzyńského býti důkazem o prvotní velké rozloze biskupství pražského a současné říše české a mění se v důkaz o velké rozloze říše polské na sklonku X. věku, i o rozsahu tehdejšího nebo potom r. 1000 založeného biskupství krakovského. [1])

K tomu odpovídáme: O velikosti říše české v II. polovici X. století svědčí vrstevníci té doby: španělský žid, Ibrahim ibn Jakub, jenž v II. polovici X. věku cestoval v zemích západoslovanských, a jehož písemné zprávy zachoval pozdější arabský spisovatel ve Španělích Al-Bekr († 1094). Ibrahim ibn Jakub, tento starobylý svědek, jenž v Čechách a v Praze byl, praví, že Boreslav (Boleslav) je králem Fragy (Prahy), Boviny (Čech) a Krakova«; a k tomu jinde poznamenal ještě: »Co se týče země Boreslavovy, tať se na dál prostírá od města Prahy až po město Krakov, což jest dálka tří neděl.« (Viz Kalouska, O rozsahu říše české za Boleslava II., v Sborníku historickém r. 1883, sv. I., str. 7.) Druhým svědkem jest Dětmar Meziborský, jenž vypravuje, že kníže polský Mečislav r. 990 nebo před tím odňal Boleslavovi II. nějakou větší krajinu, jež patrně ležela na východ Čech; Dětmar nazývá ji »regnum« a prof. Kalousek míní, že to bylo Slezsko s hradem Němčí nad Slezou. Panoval tudíž Boleslav II. nad zeměmi jihopolskými.

A kdyby skutečně biskup Jaromír byl chtěl svoji snahu po přivtělení Moravy k diecési pražské podporovati nepravou listinou,

---

[1]) Kalousek J. dr., Kontroverse souvislé se založením biskupství pražského v Českém časopise historickém, seš. II., str. 75—77, v Praze 1895.

teprve k tomu cíli tehdáž složenou, byl by v ní jenom Čechy a Moravu prohlásil za prvotné součástky diecése pražské a nebyl by vymýšlel žádných hranic v zemích polských, které za jeho času již měly zvláštní své biskupy i svého arcibiskupa.

d) Kostel a první ženský klášter u sv. Jiří na hradě pražském.

Otec sv. Václava, Vratislav I., vystavěl na hradě pražském vedle staršího, Bořivojem založeného kostela Panny Marie, nový chrám obřadu slovanského, zasvěcený sv. Jiří (asi r. 915), v němž potom pohřben jest sám, a jak někteří dějepisci udávají, i otec jeho Bořivoj. Zde uloženo rovněž tělo první mučenice české, sv. Ludmily, přenesené z Tetína od zbožného vnuka jejího Václava. Při chrámě tom zřídil Vratislav I. slovanskou kapitulu o 9 duchovních, kteří sami skoro 50 let jej řídili a spravovali a v pokojném držení téhož místa byli. První z nich měl titul arcipříště neboli preláta.

K nové slávě a veliké důležitosti přivedla chrám sv. Jiří Mlada, zbožná dcera knížete Boleslava I. Kosmas chválí ji jako pannu Bohu zaslíbenou, ve svatých písmech vzdělanou, křesťanskému náboženství oddanou, pokornou, v rozpravě líbeznou, chudým a sirotkům příznivkyni štědrou a vší počestností mravů ozdobenou. [1])

Boleslav I., chtěje míti v Praze řádné biskupství, poslal — jak už zmíněno — dceru svou Mladu k papeži Janu XIII. (965—972) a žádal na něm za jeho zřízení při kostele sv. Víta a za zřízení ženského kláštera při kostele sv. Jiří, jehož první abatyší by se stala Mlada. Kterážto když přišla do Říma, přívětivě od papeže jest přijata, kdež některý čas pobyvši, mnišským pravidlům dostatečně se vyučila; a naposledy papež s radou svých kardinálů, chtěje dobrotivou úchvalou přispěti novému kostelu, posvětil ji za abatyši, změněným jménem Marii, dav jí sv. Benedikta řeholi a opatskou berlu. Potom nová abatyše, mající nový a svatý řád mnišský přinésti do země české, vzavši propuštění a požehnání apoštolské, jela v průvodu několika družek v řeholi benediktinské dobře vycvičených zpět do vlasti s listem, jímž založení kláštera

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II. str. 35.

povoleno.[1]) Navrátivši se do Prahy, vystavěla a s pomocí bratra svého Boleslava II. dostatečným důchodem opatřila[2]) první český ženský klášter[3]) sv. Benedikta při chrámě sv. Jiří, jenž stal se štěpnicí ušlechtilých ctností a útulkem zbožných panen českých. Zde sloužila první abatyše Mlada Bohu drahně let, jsouc příkladem svým spolusestrám, jež ctily ji jako světici. Po její smrti (r. 994) stala se abatyší Alžběta, sestra sv. Bruna, životopisce Vojtěchova, která byla svědkyní protivenství, jež Vršovci činili sv. biskupu.[4])

Po zřízení kláštera benediktinek při kostele sv. Jiří zůstali tam sice kanovníci pro bohoslužbu až asi do XV. století; leč titul prelátský, jejž měl první z nich, časem se ztratil, takže byli potom akefali.

VII.

Dětmar, první biskup pražský.

1. Jak zřejmo z listu papežova, ponechána zemskému knížeti svobodná volba vrchního pastýře (unum . . . eligas in hoc opus clericum), a za výminku kladeno pouze »unum totius ecclesiae latinis adprime litteris eruditum.« I mohl tudíž kníže Boleslav buď sám označiti osobu vhodnou k důstojenství biskupskému nebo na sněmě zemském souhlasem duchovenstva, velmožů zemských a lidu dáti schváliti muže, jejž shromáždění byl ponavrhl. Ale že po starém zvyku pouze král římský potvrzoval biskupy, povinen byl duchovní k hodnosti té zvolený postaviti se před krále a od něho přijati stvrzení.[5])

Že tomu skutečně tak bylo při prvním biskupu pražském, dotvrzuje letopisec Kosmas: Byl pak (v Čechách) ze Sas jistý

---

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II. 35.

[2]) »Quicquid abbatissa optavit dari et fieri in suo coenobio, gratuita concessit (dux Bolezlaus) pietate et canonum sacra confirmavit auctoritate.« Kosmas v Pramenech d. č. II. str. 40.

[3]) V letech 960—975 přišli sice mniši řádu sv. Benedikta z děvínského kláštera sv. Mořice do Čech a založili zde klášter. Když císař Ota II. hubil r. 975 zemi českou, obořili se Čechové na klášter jejich a kde koho v něm povraždili. Pertz, Monumenta XX. p. 774 (Letopisy altaišské k r. 975).

[4]) Ekert, Posvátná místa král. hl. města Prahy, díl I., str. 79.

[5]) Zřejmo to z listu papeže Jana X. k arcibiskupu kolínskému asi z r. 920: »Cum prisca consuetudo vigeat, qualiter nullus alicui clerico episcopatum conferre debeat nisi rex, cui divinitus sceptra collata sunt.« Viz Jaffe, Regesta pontificum roman. ve Sbírce Mansiho XVIII. 520.

muž divné výmluvnosti a literní učenosti, jménem Dětmar, kněz dle povýšení, mnich dle přiznání, jenž před tím někdy za příčinou pobožnosti přišel do Prahy; který, když přišel knížeti Boleslavovi druhému ve známost, za krátký čas obdržel velikou u něho milost a přátelství. A poněvadž dokonale uměl řeč slovanskou, kníže jeho po svých poslích povolal, duchovenstvo, velmože zemské a lid svolal a prosbami i přímluvami svými způsobil, aby jej sobě všichni obecným přisvědčením za biskupa zvolili. Potomního pak dne, jak se knížeti líbilo, příznivým přízvukem od všech zvolen jest Dětmar za biskupa, a k císaři nejkřesťanštějšímu Otovi, synu Jindřicha císaře, od knížete a ode všeho duchovenstva i lidu s tímto poslán jest listem:

»Ó nejslavnější císaři a křesťanského náboženství největší ctiteli! usly milostivě naše a všeho žákovstva i lidu prosby, a tohoto muže ve všem chvalitebného, jménem Dětmara, jehož sobě za pastýře volíme, aby z Vašeho nejsvětějšího schválení a rozkazu za biskupa vysvěcen byl, snažně žádáme.«[1])

Císař schváliv dle rady vévod, knížat a zvláště biskupův, volbu Dětmarovu, nařídil arcibiskupovi mohučskému Villigisovi, aby zvoleného posvětil, což stalo se za přísluhy štrasburského biskupa Erchenbalda v elsaském městě Brumptu. Svěcení vykonáno mezi 5. lednem 975 a 28. dubnem 976, z čehož soudí prof. Loserth[2]) a po něm Albert Hauck,[3]) že biskupství pražské nebylo založeno Otou I. r. 973, nýbrž za Oty II. buď o vánocích 975, nebo v první polovici ledna 976.

Ale založení nového biskupství a svěcení prvního biskupa není skutek jeden, ani dva skutky současné, nýbrž mezi jedním a druhým skutkem mohla dobře uplynouti doba dvou až tří let, an v našem případě mezi nimi musila před se jíti volba biskupa skrze knížata a sněm zemský v Čechách a investitura skrze císaře římského. Že by biskupství pražské bylo založeno teprve zároveň se svěcením prvního biskupa, na sklonku r. 975, jak míní Hauck, proti tomu mluví nejen kronika Kosmova, nýbrž i nepřátelské poměry mezi knížetem Boleslavem II. a císařem Otou II. v letech 974—977; teprv roku 978 došlo mezi knížetem českým a císařem ke smíru, jenž roku následujícího o velikonoci při ná-

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II. str. 37.

[2]) Loserth, Der Umfang des böhm. Reiches unter Boleslav II. v časop. Mittheilungen, II. B., Innsbruck 1881, str. 15 - 28.

[3]) Hauck, Kirchengesch. Deutschlands, III. Th., I. Hälfte, Leipzig 1893.

vštěvě Boleslavově u dvora císařova způsobem čestným pro obě strany proměněn v mír úplný.

Dětmar vrátiv se do Prahy, nastolen vedle oltáře sv. Víta, ano žákovstvo prozpěvovalo: »Tě Boha chválíme,« kníže a velmoži pak hlaholili: »Christe Keinado, Kirie eleison, und die halicgen alle helfuent unse, Kirie eleison«; sprostější pak a nevědomí volali: »Krleš«; a tak dle svého zvyku celý onen den strávili u veselí.[1])

Nový biskup pražský vzal sídlo své s přisluhujícím duchovenstvem na hradě pražském při kostele stoličním.

2. Dům či palác biskupův (forum episcopale, palatium, domus episcopi) na hradě pražském býval od zřízení biskupství až do XIII. století blíže větší věže hradské, která nazývala se někdy věží biskupskou a stála v průčelí hradu; z bezpečných zpráv vychází na jevo, že stál na místě bývalého proboštství (č. d. 48). Východně od něho stál panenský klášter sv. Jiří, jehož pevné zdi chválí již Kanapar, životopisec sv. Vojtěcha.[2]) Klášter tento dosahoval až ke zdím hradským, neboli činil zrovna v té straně část jejich; stál tudíž na svém místě nynějším.

Palác knížecí stával na polední straně hradu, v pravo jdouc od tehdejšího kostela sv. Víta[3]) k sv. Jiří, takže východní stranou dosahoval k dnešnímu kostelu Všech Svatých. Málo opodál ode dvoru knížecího k východu stál *kapitulní dům kostela sv. Víta* (claustrum ecclesiae Pragensis.[4]) Jiná stavení náležející kněžstvu kostela sv. Víta stála vedle kostela samého na půlnoční straně okolo ambitu, ač zmínky o nich máme teprv z časů pozdějších.[5])

3. Po nastolení Dětmarově náleželo mu říditi diecési s pomocí kněžstva, jakož i samostatně spravovati jmění církevní ku vlastní výživě, výchově dorostu kněžského, na okrasu domu Božího i zvelebení bohoslužby a na podporu chudých.

Po obecném zákonu církevním byly předním důchodem nového biskupství desátky úrody zemské. »Jak bylo ustanoveno Dětmarem, dáváno desátku po dvou kupách. Říkáme pak kupa,

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 38.

[2]) »Monasterium sanctimonialium, quod sub vocabulo et veneratione s. Georgii consecratum firmissimis moenibus vallatur.« Prameny d. č. I. str. 252.

[3]) Starý kostel sv. Víta stál asi na prostoře, kde nyní se buduje dlouhá loď velechrámu, a v místech vysoké věže.

[4]) Tomek, Dějepis města Prahy. Díl I. (II. vyd. z r. 1891), str. 18—21.

[5]) Tomek, Dějepis města Prahy; díl I. (II. vydání), str. 20.

což jest 50 snopů.[1])« Přijímal tudíž důchod biskupský z každého popluží sto snopů rozličného obilí.

V dubnu r. 976 povolal k sobě metropolita mohučský Villigis některé podbiskupí, aby společně rokovali o naléhavých potřebách kostelních, o řádu školním a jiných věcech na prospěch vzdělání kněžského i obecného důležitých. Po úchvalách tohoto sboru, [2]) v němž zasedal i první biskup náš Dětmar, zřízena při

---

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech II., str. 63.

[2]) Ze sboru biskupů svrchu řečeného sesadil dne 28. dubna 976 metropolita Villigis Gozmara, kantora chrámu metropolitního, pro zločin zabití (jistého žáka při témž kostele udeřením) s úřadu i obročí, aby potom v klášteře ze hříchu svého se kál. Rozsudek vynesen za souhlasu přísedících biskupů: Baldericha špýrského, Adelhelma vormského, Dětmara pražského a nejmenovaného biskupa moravského (astipulantibus ... assessoribus ... venerabilibus episcopis Spirensi, Wormatiensi, Pragensi, Moraviensi), Boček, Codex dipl. Mor. I. 96 Dudík, Dějiny Moravy, díl II. str. 27. Dle toho zasedal na synodě mohučské vedle biskupa pražského také biskup *moravský*. A to je také vše, co o tomto moravském biskupu víme. Aug. Potthast v záslužném díle svém »Wegweiser durch die Geschichtswerke des europ. Mittelalters von 375—1500«, Berlin 1862—66, praví v Suppl. B. na str. 372, že po pádu říše velkomoravské patřila Morava k diecési laureacké; od r. 960—966 sídlil prý v Olomouci biskup *Silvestr* a po něm *Vracen* či Vratislav od r. 796—981. »Von 981—1063 nahm Prag die geistlichen Angelegenheiten Mährens, respective Olmütz's, vor.« A o tomto Vracenovi zmiňuje se také náš Kosmas, řka: »Praví se, že na Moravě před časy Šebířovými (1030—1067) byl jakýsi biskup, trvám, jménem Vracen.« Lze zprávu Kosmovu spojiti s udáním listiny mohučské? — Kosmas dokladu neuvádí, a Potthast tím méně. Dudík obě svrchu uvedené zprávy (Kosmovu i listiny mohučské) spojuje, leč přes to vše na pochybách jest, co souditi o biskupu moravském. Byl příručím Dětmarovým? Nesnadno uvěřiti, že by nově jmenovaný biskup měl ihned příručího! A pak tento nejmenovaný biskup vystupuje samostatně a podpisuje se »biskup moravský«. Měl tento biskup moravský stálé sídlo? Dudík toho popírá, ježto při zřizování biskupství olomouckého r. 1063 neděje se nikde zmínka o předešlém sídle biskupském na Moravě. Dějiny, díl II., 23—27. Prof. dr. Kalousek přisuzuje obojí název »episcopus Pragensis, Moraviensis« Dětmarovi (Sborník historický r. 1883, str. 12), a prof. Kryštůfek hledí z tohoto bludiště vyjíti tím způsobem, že přijímá za pravdu, že po pádu říše velkomoravské hierarchie slovanská trvala dále, a že Vracen (či jak se jinak jmenoval vrstevník Dětmarův) jest slovanský biskup moravský, a to poslední, jenž vedle latinského v Praze udržel se na Moravě, tam pravomocnost vykonával, ale pravomoc děvínského metropolity uznávati musil a proto k synodě jeho s pražským Dětmarem se dostavil. A tak byla by snad rozřešena otázka, kdo světil slovanské duchovní v Čechách. Všeobecný dějepis církevní II., I. díl, str. 412.

kostele sv. Víta na hradě pražském kapitula a škola biskupská, jejíž správu vedl kanovník scholastik.

4. Jako v jiných zemích bývalo zvykem děliti diecési na několik správních okresů (archidiaconatus) a v nich zřizovati dozorčí orgány nad kněžími a věřícími, tak i v Čechách péčí trvám biskupa Dětmara rozdělena byla diecése na devatero traktů arcikněžských. Po r. 976 působili v zemi naší tito arcikněží: pražský, litoměřický, bílinský, boleslavský, hradecký, kouřimský, bechyňský, plzeňský a žatecký. Okresy úřadní činnosti jejich nelišily se od krajů politických. Jak již v příjmeních arcikněží znamenati jest úplnou shodu s názvy devíti krajů, dílem již ve starší době připomínaných (Pražsko, Litoměřicko, Bílinsko, Žatecko), dílem teprve později jmenovaných (Boleslavsko, Hradecko, Kouřimsko, Bechyňsko, Plzeňsko). Díly nebyly stejné velikosti.

Některé kraje skládaly se ze 2—3 oblastí vladyckých. [1])

5. Dětmar prokázal se býti biskupem pobožným, horlivým a moudrým, an k utvrzení křesťanství v Čechách velice napomáhal [2]), »křtě lid pohanský přemnohý, činil jej věrným Kristu a světil kostely od věřících na mnohých místech ke chvále Boží vystavené«. [3])

V těchto málo řádcích uložena jest stručně paměť biskupa činného, jenž procházeje kraje rozsáhlé své diecése sloužil pilně potřebám věřícího lidu. Apoštolské slovo jeho nebylo hlasem volajícího na poušti a neznělo nadarmo v uších posluchačů, z nichž někteří ku pravé víře, jiní k účinné lásce brzy se nachýlili. Za nadějí odměny věčné kráčela štědrost, zakladatelka svatyň. [4])

Pomocníkem na vinici Páně bylo Dětmarovi kněžstvo, jehož řadu svěcením rozmnožoval a po svém údělu biskupském rozesílal.

Co do povahy byl Dětmar mírný a shovívavý. Ačkoli nevíme dobře, jaký byl poměr dvojího duchovenstva v říši české, neslyšíme také o tom, aby slovanští kněží ústrky mívali z ponuknutí biskupova. A hle, laskavost a mírnost jeho přičinila zajisté více k utvrzení latinské církve v Čechách nežli jakákoli přís-

---

[1]) Vacek, Vývoj society a práva slovanského v Čechách. V časopise Alétheia, roč I., str. 357—359.

[2]) Palacký, Dějiny národa českého, díl I., str. 257.

[3]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 38.

[4]) Vacek, Církevní dějiny české; díl I. str. 435.

nost a bezohlednost jiných. Nicméně přibliživ se záhy ke branám smrti, sám ustrnul nad tím, jak mohl hověti stádu svému ve zvyklostech, jež zhusta byly proti řádu a právu církevnímu. Vzpomínka na země a lid v Německu a Italii, těšící se ode dávna ústavě hierarchické, skličovala ducha jeho, když předložil sobě květ tamějšího křesťanství a srovnával jej s nedostatky sobě svěřeného stádce. Třímaje berlu v krajinách, kdež příčinou dějin potýkal se vliv západu se zálibou východního zřízení, nedočkal se Dětmar dokonalého vítězství vzdělanosti křesťanské, v níž sám byl vyrostl a ku které vésti měl lid k sobě svěřený. [1])

Proto jsa v posledním tažení, pokud ještě smysly ho neopustily, před těmi, kteří stáli u něho, mezi nimiž byl i náš Vojtěch, slabým hlasem jal se naříkati: »Ach, jakový byl já, onomu zcela nic nepodobný, jaký bych nyní si přál, abych byl býval! Ach, já ubohý! ztratil jsem dny své. Nic mi neprospěje již má lítost. Jsem ztracen! Kde jest nyní důstojnost má a liché bohatství? Ó, tělo ustanovené k zpráchnivění a za pokrm červů, kam se poděla sláva a krása marnivosti tvé! Oklamal jsi mne, oklamal, podvodný světe, slibuje mi dlouhého věku, a ejhle, mečem neočekávané smrti jak ohavně jsi zabil duši mou! Než, hřích můj některak došel by přece odpuštění u dobrotivého Pána, kdyby jen hříchy svěřeného mi lidu spoustu bídy mé nezvětšovaly. Neboť rozkoše a náruživosti byly jim zákonem; a já nebránil jsem zběsilému lidu, já nedovedl jsem odvrátiti zkázu, v niž samochtě se vrhal; a ještě do dneška ničeho neznají, ničeho nedělají, než co prst satanášův do srdce jejich zapsal. Běda mně, že jsem mlčel! To mne bolí a boleti bude na věky.« [2])

Hořekování biskupovo na loži smrtelném mělo základ svůj jednak v hluboké pokoře jeho, jednak v nařízení církevním, jak tomu nasvědčuje Ceremoniale episcoporum: »Ante sacramentum extremae unctionis convocet canonicos, parochos et curatos omnes .. petat veniam de *negligentiis* et *imperfectionibus suis* ... roget, ut orent Deum pro anima sua« atd.;[3]) jest tudíž zcela neoprávěno,

[1]) Vacek, Církevní dějiny české, díl I., str. 436.

[2]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I. str. 239.

[3]) Episcopus antequam communicet, profiteatur catholicam fidem et ante sacramentum extremae unctionis convocet canonicos, parochos et curatos omnes et coram eis profiteatur catholicam fidem ex formula ab apostolica sede praescripta, petat veniam de negligentiis et imperfectionibus suis et si quemquam unquam in sua administratione offenderit, roget, ut

tvrditi, že byl Dětmar biskupem ledabylým, jenž pouze po důstojnosti a bohatství toužil a že skonal smrtí plnou zoufalosti, čemuž i odporuje výslovná zpráva Kosmova, jenž dí: »Vybaven byv pak (Dětmar) z pout tělesných, hřivnu sobě od Krista svěřenou odvedl zestonásobenou.« [1]) Smrt Dětmarova klade se na den 2. ledna r. 982.

Vedle biskupa Dětmara byl v rozsáhlém biskupství pražském snad ještě biskup »moravský«, jenž r. 976, jak dříve dle prof. Kryštůfka bylo pověděno, s biskupem pražským zasedali na synodě mohučské. Biskupu moravskému, s nímž mnozí učenci nevědí co počíti, poddáni byli slovanští kněží a chrámy jejich na Moravě i v Čechách, podobně jako biskupa Dětmara poslouchali latinští duchovní v celé říši Boleslavově. Či jak jinak trvati mohl slovanský obřad ještě za sv. Vojtěcha a dlouho po něm? — Tento »moravský« biskup neustoupil latinskému biskupu pražskému, nemaje proč, neboť metropole sv. Methoděje byla od papežů kanonicky zřízena a tudíž docela právní; Boleslav II. nemohl ho ani k ustoupení nutiti, nechtěl-li ve svých zemích východních, kde kvetl dosud obřad slovanský, vyvolati vzpoury. A tu byla celá záležitost bez pochyby urovnána tak, že Dětmar řídil vlastní Čechy a »moravský biskup« Moravu i krajiny české državy na východ ležící; nad to pak světil slovanské duchovenstvo i pro Čechy.[2])

Vracen, abychom toho jména s Kosmou užili, jsa biskupem na Moravě, byl bez stálého sídla, poněvadž diecése jeho na severovýchodě a východě neměla jistých hranic; a v postavení tom setrval nepochybně až do r. 983, kdy Moravě dostalo se v osobě pražského biskupa Vojtěcha s Čechy společného, jediného biskupa.

Byť biskup moravský neměl stálého sobě přikázaného sídla, není přece překážky, proč by nebyl požíval stálých a určitých důchodův. Dle ustanovení práva církevního příslušel mu nepochybně jistý díl desátku z celé země; získati pak církvi statky pozemské

---

orent Deum omnipotentem pro anima sua, commendet illis ecclesiam, pauperes etc. Ceremoniale Episcoporum Antverpiae 1713, cap. 38, 354—355. Členům řádu benediktinského, jemuž náležel i biskup Dětmar, bylo a jest vyznání hříchů na loži smrtelném ještě *zvlášť* nařízeno. Rituale Monasticum. Tornaci 1895, pag. 290—293.

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 38.

[2]) Kryštůfek dr., Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu v Časopise katol. duchovenstva 1897, str. 549—550.

buď koupí, buď darováním, také se mu nebránilo. Naděje, za statek pozemský nabyti po smrti věčného, byla nejpřednějším původem takových odkazův ke kostelům. Nemámeť ovšem žadného psaného svědectví po ruce, že již za Vracena, nebo jak tento biskup již se jmenoval, držela církev moravská některé statky jako vlastní. Ale Kosmas rozpráví o starém statku církevním, který byl tam, kde nyní Podivín kostel stojí; poněvadž pak Kosmas za příležitosti udání, že pražští biskupové z té doby, co Morava s diecési pražskou byla spojena, tedy asi od r. 983, vždy tohoto statku užívali, — vzpomíná sobě staré paměti o biskupu Vracenu, že jistý Podiva žid, později však katolík, kostel a hrad po něm nazvaný byl postavil: tož domníváme se, že Kosmas v Podivíně kostele nejstarší statek biskupství moravského a v osobě Podivy nejstaršího dobrodince církve moravské bezděky nám zachoval. [1])

VIII.

Volba Vojtěcha za biskupa.

1. Po skončených studiích na škole děvínské přibyl Vojtěch do vlasti dle svěcení teprve podjahen a přidružil se ke sboru žákovstva při kostele sv. Víta a řádem tím přisluhoval ve svatyni stoliční. [2])

I zde trávil Vojtěch čas svůj především v povinnostech úřadu svého a na službách Božích, na dobrých skutcích a při knihách, jichž studium v Děvíně byl si oblíbil. Tu stalo se, že dne 2. ledna 982 učinčn jest svědkem posledních okamžiků svého biskupa Dětmara, který, umíraje, slzavě naříkal, že mlčel ke hříchům lidu svého.

Jak sám později opatovi ve klášteře římském vypravoval, pojala jej z toho bázeň veliká a uvedla zcela na cestu spásy; od té chvíle více než dříve jal se mravy své napravovati, náruživosti

---

[1]) Dudík, Dějiny Moravy, díl II., str. 28—29; Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 95. Brandl ve »Knize pro každého Moravana« na str. 282 vypravování Kosmovo o založení hradu Podivína židem Podivou popírá.

[2]) Dr. Kolberg míní, že hned po svém příchodu posvěcen byl Vojtěch Dětmarem biskupem na jahna, vřaděn mezi kanovníky a povýšen na arcijahna, předního úředníka biskupova. (Bilder aus dem Leben d. hl. Adalbert str. 8.)

své na uzdě držeti a chtíče tělesné ohněm lásky Boží krotiti.[1]) Proto ještě téže noci oblekna roucho hrubé a nasypav popela na hlavu svou, z kostela do kostela kráčel, a co měl, štědře rozdávaje chudým, v modlitbách poroučel se Pánu.[2]) Rovněž pro smrt velepastýře svého pilně konal služby pohřební, trvaje v modlitbách denních i také nočních, duši biskupa Dětmara poroučel Bohu hojnými modlitbami.[3]) Ký div, že mu již tehdy někteří mlčky, jiní veřejně důstojenství biskupské slibovali.[4])

2. Kapitulariemi Karla Velikého, kteréž po vší říši německé požívaly platnosti zákona, stvrzeno jest duchovenstvu i obcím právo, uprázdněnou stolici biskupskou obsazovati svobodnou volbou.[5]) Avšak již tehdy postavena jest tato volba pod výminku, že vyvolenec králi má se líbiti a od něho stvrzení přijati. Dalť sobě císař Karel, vyjednávaje s papežem Hadrianem, právo toto výslovně vyhraditi.[6]) I přísný hierarcha Hinkmar Remešský radí, aby voliči v čas vyhlídli sobě takového čekance, který říši jest prospěšný, králi pak věrný a oddaný.[7]) Bylať tato svobodná volba více jen klamem než pravdou a jako pozdější Karlovici v mnohých případech za věc zbytečnou měli, moc svou nad církví způsobem tímto obalovati, jmenujíce na uprázdněná místa prostě osoby po své vůli: podobně, ano vyšší měrou, počínali sobě v tom císařové z rodu saského a franckého (919—1024). Jmenování náčelníků církve záleželo dokonale na králích a pravidlem, jež papež Jan X. ok. r. 914 v listě k arcibiskupu kolínskému, Heřmanu, byl vyřkl: »Nikdo,« prý, »nemůže klerikům biskupství dáti, leč král, jemuž žezlo dáno jest milostí Boží,«[8]) řídil se celý svět západokřesťanský. Neměl-ť papež v době, o níž zde píšeme, téměř nižádného vlivu při obsazování uprázdněných biskupství; přestával-ť toliko na právu, ve případech pochybných, zvláště pak v překážkách kanonických rozhodovati.

Ale v Čechách bylo té doby ještě jinak; tam shromažďují

---

[1]) Brun l. c. 270.
[2]) Kanapar l c. 239.
[3]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 38.
[4]) Kanapar l. c. 240.
[5]) Dudík, Dějiny Moravy II., str. 31.
[6]) Böhmer, Corpus juris canon. I. dist. 63, cap. 22 a 23. I. 197; Dudík, Dějiny Moravy II., str. 31.
[7]) Epistola XII. ad Ludovicum III. Edit. Sirmond II. 189.
[8]) Mansi Coll. Conc. XVIII. 520.

se na sněm Boleslav II., leši, kmeti a vladykové poblíže Prahy, na Levém Hradci, kde Bořivoj první kostel křesťanský byl postavil, a jmou se voliti dne 19. února r. 982 nového biskupa.[1]) S duchovenstvem chrámu svatovítského přišel také Vojtěch na knížecí hrad nad Vltavou a v tamějším kostele sv. Klimenta konal s kněžstvem modlitby za šťastnou volbu. Když pak na pokyn knížete rokovali sněmovníci, kdo by byl nejhodnějším stolce biskupského a po nějakou dobu rozličné náhledy se pronášely, zvedli konečně všickni ruce a volali: »Kdož jiný, než rodák náš Vojtěch, jehož urozenost, bohatství, učenost a přívětivé mravy s tak velikou důstojností se srovnávají?! Tenť dobře ví, kam sám kráčeti má; ten také moudrým vůdcem duší našich bude.«[2])

I popadli jinocha bránícího se velmi, a přivedše jej do shromáždění, pravili: »Chtěj nechtěj, naším biskupem budeš, a byť nerad, pražským biskupem nazýván budeš. Ty znáš dobře otvírati nám cestu, kterou se jde do vlasti nebeské. Rozkazů tvých jest nám potřebí, abychom mohli i abychom chtěli poslouchati. Tebe všecko žákovstvo za hodného, tebe všechen lid vyvolává k biskupství za schopného.«[3])

Tak Vojtěch obecným souhlasem, ač sám proti tomu se zpěčoval, zvolen[4]) jest za nástupce Dětmarova, načež lid s duchovenstvem vzdávali Bohu díky.

3. Pro císařské potvrzení a biskupské svěcení bylo Vojtěchovi dle tehdejšího zvyku jeti ke dvoru císařovu do Němec; že

---

[1]) »Conveniunt dux terrae et major populus« dí Brun (Prameny I. 270). »Post mortem episcopi non longe ab urbe Praga factus est conventus desolatae plebis una cum principe illius terrae« píše Kanapar l. c. 240. Dle Kosmy (Prameny II. 38) byli to »dux et eius optimates«, kteří Vojtěcha zvolili biskupem.

[2]) Kanapar l. c. 240.

[3]) Kosmův letopis český v Pramenech II. str. 38—39.

[4]) »Téhož dne« — tak vypravují životopisci sv. Vojtěcha — »kdy volba biskupa se dála, kdos ďáblem posedlý přiběhl do svatyně svatovítské a vyznával všechny své zločiny. I přišli věrní sluhové oltáře a jali se modlitbami dorážeti na satanáše a jej vyháněti. Brzy ústy člověka zvolal postrašený nepřítel: »Co vy na mne dotíráte? Déle tuto ostati nemohu, poněvadž dnes za biskupa vyvolen jest, jehož velice se bojím, ctitel Kristův, Vojtěch.« Tak řekl a rozzuřiv se v člověku, konečně vyšel ďábel, zanechav jej uzdraveného.« K tomu ještě dodává Brun: Jakýsi Vilík, hodný a moudrý duchovní, jenž při této události tenkráte byl, zřejmé o tom dával svědectví; my pak jsme list jeho i četli, v němž o tom opatu našemu zprávu byl podal. Jeho měl biskup Vojtěch proboštem svého chrámu. Prameny d. č. I. str. 270.

však Ota II. zaměstnán byl právě nešťastnou válkou saracénskou v dolejší Italii celý rok 982, protáhla se věc až do měsíce června léta následujícího, když císař položil všem knížatům říšským sněm do Verony. Tam tedy šlo také české poselstvo s Vojtěchem, jejž císař velmi vlídně přijav, často k důvěrnému obcování zval a dne 3. června prstenem a berlou biskupskou obdařil na znamení, že schvaluje volbu jeho.[1])

Zároveň rozkázal přítomnému metropolitovi mohučskému, aby Vojtěcha posvětil na biskupa. I pomazal ho arcibiskup Willigis svatým olejem u přítomnosti císaře a dvoru jeho dne 29. června 983. Touže dobou setkal se biskup buď ve Veroně nebo v okolí s Gerhardem, biskupem túlským, a s Majolem, opatem z Cluny. Po nemnohých dnech nastoupilo české poselstvo cestu zpáteční. Již návrat Vojtěchův do vlasti ukazoval zřejmě, že ve vzneseném úřadě svém hodlá se bráti směrem přísným, asketickým. Kůň jeho nesl uzdy zlatem a stříbrem se třpytící, nýbrž po venkovském obyčeji konopným provazem na hubě sevřen jsa,

---

[1]) Novější historikové jako Gfrörer, Dudík a Kryštůfek zmiňují se ještě o přísaze *manské*, již prý Vojtěch učinil císaři. Dudík ve svých Dějinách Moravy (II. str. 33) píše: »Král vznesl na biskupa, jenž po vykonané volbě přísahu manskou byl mu složil, odevzdáním prstenu a berly držení statků a práv stolice jeho. Tento obřad podstoupil také Vojtěch.« A ve Všeobecném církevním dějepise Kryštůfkově (díl II., sv. I., str. 418) čteme: »Císař investoval jej, podav jemu berlu a prsten, při čemž musil jemu Vojtěch učiniti manskou přísahu.« Ale nikde v pramenech není poznamenáno, že by Ota II. vyhledával takové přísahy od pražských biskupův spoléhaje na to, že úřad jejich je dostatečnou zárukou věrnosti, že biskupové Bohu oddaní i králi věrni budou. Nad to pak *biskup český nepřijímal pozemského zboží z milosti královy* nebo *císařovy*, nýbrž od českého, zemského knížete ho očekával, jenž spravoval državu svou samostatně. Císařem Otou II. byl ovšem Vojtěch k úřadu biskupskému stvrzen a schválen, poněvadž kníže Boleslav neměl práva schvalovati biskupa, ale o nějaké manské přísaze nemůže býti ani řeči, an biskup pražský *nebyl manem královým*. Účelem manské přísahy prý bylo, aby biskup pražský v diecési své byl nástrojem německého panství, skrze nějž mělo v Čechách šířeno býti křesťanství po smyslu německém, aby působil ve vlasti *jako úředník císařský*, aby zastával německou politiku v Čechách a poslušen byl králů z rodu saského atd. Jsme pevně přesvědčeni, že by jednak Vojtěch nepropůjčil se nikdy k úloze tak nečestné a nevlastenecké, jednak Boleslav II. *tak zavdzaného* biskupa nikdy by nepřijal! Nad to dokládáme se ještě právě vyšlým dosti kritickým spisem H. G. Voigta »Adalbert von Prag«, jenž na str. 56 píše, jak následuje: »Aber dass er (Adalbert) sich je in Boehmen als mit einer politischen Mission beauftragt ansah oder gar glaubte die Geschäfte Deutschlands besorgen zu müssen, davon findet sich keine Spur.«

kráčel podle vůle jezdcovy. Když pak průvod jeho přiblížil se ku Praze a veliký zástup lidu spěchal mu v ústrety: sestoupil Vojtěch s koně a rozvázav obuv a modle se, bos kráčel městem do stoličního chrámu svého. Tam oblékl se v roucho velekněžské a s pokorným i skroušeným srdcem patřičnou modlitbu vykonav, za radostného zpěvu žákovstva i lidu dosedl na stolec biskupský. [1])

4. Vedle církve křesťanské nebylo za středověku žádného ústavu, jenž by tak mocně a všestranně byl působil na zdokonalení lidské společnosti.

Církev působila vzdělavatelně nejen jakožto ústav náboženský, nýbrž pečovala spolu o rozličné důležité potřeby společnosti, k jichž opatřování tehdejší zřízení státní ještě nedostačovalo nikterak. Ona péči měla o chudé a nuzné; od ní zřizovány a řízeny byly školy a pěstovány vědy a umění; církev byla pomocnicí státu i ve vykonávání spravedlnosti a jiné správě světské dílem přejmutím části povinností na sebe, dílem poskytováním osob z duchovenstva ke službám státu. Žel, že nám nelze pro tuto dobu nastíniti byť i jen neúplný obraz činnosti duchovenstva pražského za časů Vojtěchových ve všech těchto směrech pro nedostatek souvěkých pramenů a zpráv, byť i jen úlomkovitých. [2])

IX.

Politické a vnitřní poměry v zemi české za Boleslava II.

1. Po Boleslavu I., Ukrutném, nastoupil na trůn syn jeho Boleslav II., Pobožný, kníže to, dle letopisce Kosmy »nejkřesťanstější, otec sirotků, ochránce vdov, kvílících těšitel, duchovních a poutníků dobrotivý přijimatel, kostelů Božích obzvláštní zakladatel — hrozen z ostružiny, růže z trní, fík z bodláčí, z vlka beránek.« [3]) Država, kterou mu zůstavil otec jeho, zahrnovala

[1]) Kanapar l. c. 241.

[2]) Tomek, Dějepis města Prahy, díl I., vyd. 2., str. 99—100.

[3]) »Pozdější kronikáři nenašli ničeho, co by k této chvále mohli přidati nebo z ní ujmouti. Takž tedy sláva Boleslava II. stkví se v dějinstvu až podnes důvěřováním se v první podavek, ačkoli nevypravuje se nám dosti příběhů a skutků, jimiž bychom mohli o ní živějšího nabyti přesvědčení«, poznamenal zcela správně Palacký, Dějiny národa českého I., str. 253—254.

v sobě kromě Čech a Moravy velikou část Slovenska, větší část Slezska a zemi Vislanů s Krakovem.

Boleslav II. rozšířil hranice její ještě dále na východ, zmocniv se krajin ruských v nynější Haliči, to jest později tak zv. Červené Rusi, až ku podkrají řek Bugu a Styru.

Moc česká za Boleslava II. byla již taková, že i vedle veliké říše německé směla si počínati rázněji než za časů předešlých. Ku příznivému stavu tomuto nemálo přičiňovaly jednak různice v Německu vypuklé po smrti císaře Oty Velikého, jednak utěšený rozkvět nové říše západoslovanské, totiž polské, za panování knížete Měčislava, jenž za manželku měl sestru vévody českého, Dúbravku. Spojení Čechové a Poláci snáze mohli odolati návalu živlu německého na východ, ale bohužel ve spojenství nevytrvali. Pomoc, již Boleslav Pobožný spolu s Měčislavem poskytoval vévodě bavorskému, Jindřichu Svárlivému, proti císaři Otě II., měla za následek dvojí vpád Němců do Čech (975 a 977); leč minula se s účinkem. Vida to kníže český, smířil se s Němci mírem čestným a nezrušeným až do smrti císařovy. Když však Ota II. dne 7. prosince r. 983 zemřel, Boleslav II. spolu s Měčislavem a knížetem bodrckým Mstislavem nebo Mstivojem dědici jeho Otě III. na porok uznal králem Jindřicha Svárlivého, kterýž za nedlouho potom sám také zavítal do Prahy. Odtud vybrané vojsko české ho doprovodilo až do Mohelna (Mügeln), na zpáteční pak cestě plukové Boleslavovi zmocnili se hradu Míšně, strategicky důležitého, i uvázali se v okolní krajinu ve jménu svého panovníka.

Ale když krátce po tom Jindřich Svárlivý se stranou protivnou učinil smíření, i Boleslav a Měčislav přidali se k Otě III. a matce jeho Theofaně.

Pohříchu však, že touže dobou přátelství mezi Čechy a Polany dosud panovavši se roztrhlo rozepřemi o nějaké území ve Slezsku, tak že došlo až na válku, v níž Čechové zvítězili; leč vítězství to bylo později k nemalé škodě říše české. [1])

Poměry dvoru českého k dalekým, ale tehda sousedním Rusům, zakrývá hustá tma. Vladimír Veliký, mezi jehož čtyřmi manželkami před přijetím křtu také jedna Češka se připomíná, oddal Čechům, čeho se byli zmocnili za Boleslava II. v Červené

[1]) Šembera, Dějiny středověké II., str. 539; Uspenskij, První slovanská monarchie, str. 151; Dudík, Dějiny Moravy II., str. 35—41, Giesebrecht, Geschichte der deutschen Kaiserzeit I, 573—656.

Rusi (v Haliči), totiž krajinu kolem Přemyšle, jdoucí až k řekám Bugu a Styru a připojil ji k zemím svým. Později však k roku 996 vypravuje nejstarší letopisec ruský Nestor o něm, že živ byl v pokoji a přízni s knížaty netoliko polským a uherským, ale i s českým. [1])

2. *Poměry vnitřní.* Známo, že již Boleslav I., panovník rozsáhlé državy, výbojce šťastný a vítězný podmanitel Maďarů, zbujnělé pány české a vévody kmenové přísně držel na uzdě, ano není pochyby, že právě Boleslav I. vévody ty, co jich v Čechách ještě bylo z doby dřívější, vesměs odstranil až na vévodu libického, nadělav z nich na místě bývalých načelníků dědičných (duces, reguli), úředníků dosazovaných od knížete pražského, čímž západní polovice země české ponenáhla sjednocována jest pod silnou ústřední vládou rodu Přemyslova. Proměny tak veliké a důležité nemohly se ovšem vykonati ani bez odporu ani bez mnohonásobného násilí a to asi bylo také hlavní příčinou, že smělému, panovačnému a bezohlednému synu Drahomířinu dostalo se přízvisk »Ukrutný«.

Ale přes to vše ještě synu jeho Boleslavovi II. bylo ztuha zápoliti s panovačnými choutkami aristokratickými k uhájení kázně a pořádku; surovosti a poměry pohanské bujely dosud v národě, ani pokřtění zachovávali tehdy ještě z pravidla skoro všecky řády pohanské, velmožové hověli mnohoženství a výnosnému obchodu prodávání zajatců do otroctví, kníže býval často v moci županů, blízcí pokrevenci vstupovali v manželství a řádné sňatky rozlučovány bez svolení církevního, postů nedbáno, ani svěcení dnů svátečních, dvojí obřad církevní (latinský a slovanský) byl v zemi, sňatky nižšího duchovenstva založené v řádech církve řecké uzavírány téměř napořád i od kněžstva latinského přese všecky zákazy biskupovy, kněžstvo samo bylo pak tehdy ještě s velikou část neumělé, protož nedbalé, ano i neposlušné biskupovi; bohům zabíjeny v posvátných hájích oběti, nade hroby mrtvých mimo křesťanské hřbitovy pochovávaných konány pohanské obřady (tryzny), hadači, čaroději a kouzelníci potloukali se jako zbytkové pohanského kněžstva po zemi. [2]) Sesazováním kmenových náčelníků dědičných a dosazováním na jich místa úředníků knížecích

[1]) Erben, Nestorův letopis ruský, str. 99.

[2]) Tomek, Dějepis města Prahy, I. díl, 2. vyd., str. 73; Šembera, Dějiny středověké, díl II., str. 323—324.

mizely staré poměry patriarchalní i demokratické a z úřednictva knížecího vznikala v zemi nová šlechta *dvorská*, do níž vstupovalo se milostí knížete, jenž uděloval úřady a výsluhy, aby v této nové šlechtě na hradech župních i u dvora měl mocnou oporu svého trůnu.

Pozdější zavedení křesťanství bylo přirozenou příčinou, pro kterou v Čechách tak jako i v jiných zemích východních přísnější kázeň a lepší vzdělání duchovenstva i lidu celkem pokulhávalo u porovnání se zeměmi západními a jižními.

Do takových poměrů vnějších a vnitřních spadá biskupování sv. Vojtěcha!

X.

Kanovníci.

1. Nejdůležitější sbor kněžský, jehož rady a pomoci užíval biskup při správě své diecése, byla kapitula neboli sbor kanovníků kostela pražského. Počátek a nejstarší dějiny její jsou nám méně jasny, než by si bylo přáti, neboť skrovné zprávy o ní zachované až do konce XII. století vzbuzují více otázek, než poskytují odpovědí. Tolik však na každý způsob je jisto, že byla v jistém způsobu hned za prvních let biskupství pražského, neboť již první životopisec svatého Vojtěcha činí zmínku o kanovnících pražských.[1])

Leč pod tímto názvem mínilo se tehdy všecko, jak se zdá, velmi četné kněžstvo při kostele sv. Víta, ano snad i v celém hradě a podhradí pražském, podřízené zvláštnímu představenému či proboštovi (praepositus), kteréhož ustanovoval biskup. První probošt pražský, jehož jméno nám je známo, byl *Vilík* (Willico), ustanovený od sv. Vojtěcha, důvěrný jeho přítel a rádce ve všech důležitých věcech, muž dle povahy věku svého velice vzdělaný, který puzen touhou po vyšším zdokonalení, jak se zdá, brzy po druhém odchodu Vojtěchově z Čech do Říma v nastalých roztržkách a zmatcích vzdal se hodnosti proboštské, odešel z vlasti a vstoupil do kláštera na hoře kasinské.

2. V církevní správě Čech účastnila se kapitula pražská méně celkem jakožto sbor, nýbrž tím, že kanovníci pražští zastávali zpravidla úřady tak zvaných arcipryštů neboli arcijahnů

[1]) Pertz, Monumenta, tom. VI., 586.

(archipresbyteri, archidiaconi) nad jednotlivými okršky země. Celá diecése pražská dělila se dle obecního způsobu na děkanství, jichž bylo prvotně tolik, kolik žup, takže meze jedněch i druhých se stýkaly; teprv později, následkem rozmnožení se obyvatelstva, zřízeno jest o několik děkanství více rozdělením několika starších na dvé.

Nad děkany stáli pak jako vyšší představení arcipryštové neboli arcijahnové, takže obyčejně každému bylo podřízeno několik děkanství.

Kosmas mluví o arcipryštech nejprvé při roce 1039, kdež kníže Břetislav nad hrobem sv. Vojtěcha ve Hnězdně nařizuje mezi jiným: Similiter et de his, qui homicidiis infamantur, archipresbyter comiti illius civitatis nomina eorum asscribat, et comes eos conveniat, et si sunt rebelles, in carcerem redigat, donec aut poenitentiam dignam agant, aut si negant, ignito ferro sive adjurata aqua, utrum culpabiles sint, examinentur; fratricidas autem aut parricidas sive sacerdotum interfectores et hujusmodi capitalibus criminibus irretitos archipresbyter assignet eos comiti vel duci etc. V dalším pokračování užívá pak Kosmas slov archipresbyter a archidiaconus jako rovnovýznamných.

3. Podhradí pražské na obou stranách Vltavy náleželo nejspíš ode dávna nerozdílně k děkanství pražskému. Kdy však oddělena byla Praha jako zvláštní děkanství od venkovské části župy pražské, t. j. od pozdějšího tak zvaného děkanství ořechovského, nelze udati. [1])

4. Při jednotlivích kostelích byli *plebanové* (sacerdos, presbyter, plebanus, parochus), pouze při kostelích na hradech zřízeni byli vedle plebanů také kaplani. Děkanové nacházeli se původně toliko při kostelích kollegiatních, při kapitulách, nikoli však při chrámech farních. První stopa děkanů ve smyslu obecném objevuje se teprve po vzniknutí měst, ač i tu kněží na počátku slovou plebanové nebo parochové. [2])

5. Až do II. polovice XI. století kanovníci pražští nezachovávali žádného společného pravidla, jak bylo obyčejem v zemích jiných. Byli prý, jak dí Kosmas, jen dle jména kanovníky, nevzdělaní a neučení; v choru vykonávali služby své i ve světském oděvu. Teprv probošt Marek, jmenovaný od biskupa Jaromíra

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy, díl I., druhé vydání, str. 79—80.
[2]) Šembera, Dějiny středověké, díl II., str. 554.

r. 1068, jenž pak celých 30 let zastával úřad proboštský, zavedl nový pořádek.

Vybral totiž ze svého kněžstva 25 bratří, jež uznal za nejvhodnější, a uložil jim zachovávání pravidla společného bydlení v kanovnickém domě a nošení kanovnického oděvu. Skutek ten lze považovati za jakési druhé založení kapituly pražské.[1])

Odtud pak jen těchto 25 vyvolených kněží, k nimž později přidáno ještě pět, byli skutečnými kanovníky, od nichž ostatní duchovenstvo rozeznávalo se mnohem nižším důstojenstvím, vykonávajíc služby Boží při rozličných kaplích neb oltářích v kostele stoličním a jinde. Ostatní toto duchovenstvo zahrnovalo se pod obecným jménem služebníků kostela (ministri ecclesiae), čímž rozuměli se jak kněží, tak jahnové, podjahnové, ano i laikové, vykonávající služby při kostele.

V kapitule samé byly zvláštní důstojnosti a úřady, větším dílem snad teprv od času probošta Marka zřízené: děkan, mistr (magister), pokladník (thesaurarius), kustos a nepochybně jiných více, o nichž však zmínka děje se teprv ve stoletích pozdějších.

XI.

Statky biskupské a kapitulní.

O velikých statcích, jimiž bylo nadáno biskupství pražské, nemáme dostatečných pamětí souvěkých. Tolik je jisto, že Rokycany, Roudnice, Týn Horšův ve XII. století, Řečice ve XIII. věku, ale nepochybně všecka tato místa již dávno předtím byla oblíbená venkovská sídla biskupů pražských a největší část statků biskupských, které nacházíme v pozdějších časích, náležela jim rovněž od starodávna. Dle kronikáře Kosmy vše, co za jeho času náleželo k biskupství pražskému, bylo již od Boleslava II. uděleno nebo stvrzeno sv. Vojtěchovi. Snad také některá část nadání tohoto pochodila i z rodinných statků sv. Vojtěcha. [2])

[1]) Viz Kosmovu kroniku, str. 147.

[2]) Hujus tam praeclari pastoris Adalberti consilio et praedictae ac dilectae suae sororis abbatissae Mariae interventu dux Bolezlaus, quicquid praesul Pragensis usque hodie in suo possidet vel obtinet episcopio ... gratuitate concessit pietate et canonum sacra confirmavit auctoritate. Prameny d. č. II., str. 39—40.

K nadání biskupství náležel dle obecných zákonů církevních také desátek úrody v celé zemi. Desátek ten, jehož přísnější vybírání než před tím vymoženo sv. Vojtěchovi Boleslavem II. na sněmě r. 992, vyměřen byl za prvních časů na dvě hromady obilí po 50 snopích z každého poplužní; za biskupa Ekkarta († 1023) ustanoveny na místě toho dvě měřice zrna, jedna ovsa, druhá pšenice. Největší část tohoto příjmu musil však biskup obraceti na opatření kostelů a duchovenstva i na jiné potřeby. [1])

Velikosti důchodů biskupových byl přiměřen lesk dvoru či komonstva biskupova při sídle jeho na hradě pražském, neb kdekoli jinde se nacházel. Kromě četného rytířstva, jež mívalo výsluhy od biskupa za služby vojenské, náleželi k tomu rozličtí úředníci dvorští s týmiž názvy jako při dvoře knížecím, totiž biskupský komorník a podkomoří, jídlonoš, podstolí, maršálek, štítonoš a tomu podobní, [2]) ač neznámo, bylo-li toto vše už za časů Vojtěchových.

Mnohem méně je známo o způsobu, kterým nabyla kapitula pražská největší části statků svých. Za prvních časů biskupství pražského, nebylo, jak se zdá, ještě žádných statků, které by náležely kanovníkům neboli kněžstvu kostela pražského obzvláště, nýbrž biskup uděloval jim ze svého.

O sv. Vojtěchu píší oba jeho souvěcí životopisci, že ustanovil jistou část důchodů biskupských na potřeby kostelní, jinou na výživu kanovníků neboli kněžstva svého. [3])

Zdali vykázání toto zvláštního podílu pro kanovníky mělo platnost na vždy nebo jen na čas života svatého biskupa, nelze říci.

Od biskupa Ekkarta dostávali kanovníci jisté částky obilí z desátku od něho vybíraného, kterou i později spatřujeme v jejich jmění; ve druhé polovici XI. století bylo již jmění kapituly určitě odděleno ode jmění biskupova, ač spravovalo se od probošta, jak se zdá, bez mnohého účastenství kapituly, asi jako jmění klášterní od praelátů. — Probošt Marek při novém zřízení kapituly zavedl nejprvé podělování kanovníků stejnou měrou po-

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy I., 2. vyd., str. 74—75.

[2]) Tomek l. c. str. 75.

[3]) »Res ecclesiasticas sub aequa divisione distribuit in quatuor partes: primam partem pro necessariis vel ornatibus ecclesiae, secundum canonicorum commoditatibus asscripsit.« Kanapar l. c. 242. »Res episcopii in partes partitus, quatuor divisiones fecit, unam clerus, alteram agmen pauperum, tertiam mater ecclesia, quartam ipse cum coherentibus.« Brun l. c. str. 273.

travin a nápojů na způsob klášterníků; leč když prý časem stávaly se v tom nepořádky od sluhů proboštových nebo také od mistrů kapitulních, zavedl Marek pořádek jiný, tak totiž, že z desátku náležejícího kapitule ustanovil čtvrtou část pro sebe, tři ostatní pak pro kanovníky, tak aby každý dostával z toho ročně 30 korců pšenice a 30 ovsa, kromě toho pak po čtyřech penězích týdně na maso.

Z doby nového tohoto zřízení kapituly máme již také některé zprávy o jmění kanovníků, které náleželo jim samotným bez probošta a bylo spravováno děkanem, jakožto bezprostředním představeným jejich sboru. Nejstarší známé darování učiněné kapitule pocházelo od Oty, knížete olomouckého, jenž dal kanovníkům pražským tržné v *Sekyři-Kostele* na Moravě. [1])

XII.

Sjednocení církve české s moravskou.

K r. 983 kladou někteří badatelé sjednocení církve moravské s biskupstvím pražským tak, že od té doby spravoval Vojtěch úřad velepastýřský sám jediný v celé říši české. [2]) Ustanovení léta právě jmenovaného nemá však do sebe jistoty; zakládáť se na domyslu, jakoby sv. biskup meškaje za příčinou svěcení ve Vlaších, touž chvíli vyžádal si listu papeže Benedikta na vymezení pražské diecése. Bychom pak i k tomu se znali, že papež Benedikt VII., jenž v říjnu r. 983 zemřel, potvrdil hranice biskupství pražského, ač mohlo k tomu dojíti dříve, ba již za předchůdce jeho Benedikta VI., nevíme, zdali sv. Vojtěch hned r. 983 opsati kázal bullu papežskou i list císaře Oty I. a opatřil věřícím úvodem znění jejich. Učinil tak nejspíše, když zemřel biskup moravský, [3]) ač neznámo, kdy zemřel, či z Moravy odešel.

---

[1]) Kosmova kronika str. 244—245. Tomek, Dějepis Prahy, d. I., 2. vyd., str. 77—78.

[2]) Dudík, Dějiny Moravy II., str. 37.

[3]) Palacký a Kalousek zapírají biskupa moravského, ač výslovně jest jmenován v listině z r. 976. Kalousek míní, že historická vědomost, která se zakládá na jediném slově v jedné písemnosti nikdy za mnoho nestojí, že snad listina byla chybně opsána, že tam má státi slovo jiné nebo konečně že slova episcopus Pragensis, Moraviensis znamenají biskupa *jednoho*. Sborník historický r. 1883, str. 12.

Nejstarší kronika církve olomoucké (Granum catalogi praesulum Moraviae), vydaná Loserthem (Archiv für oesterr. Geschichte B. 78 r. 1892 str. 66), dokládá výslovně, že biskupství moravské za doby sv. Vojtěcha s biskupstvím pražským v jedno jest sloučeno: »Tempore sancti Adalberti Pragensis episcopi secundi, anno episcopatus sui tercio, Moraviensis episcopatus Pragensi episcopio Benedicti pape VII. Othonisque imperatoris secundi confirmacione et pii Boleslai ducis Boemie consensu accedente usque ad tempora Severi episcopi Pragensis sexti et Vratislai ducis Boemie fuit unitus.« Dle této zprávy nastalo skutečné sloučení obou biskupství anno episcopatus Adalberti tercio, tedy r. 986.

Biskupský statek na Moravě byl od nejstarších pamětí poplužný dvůr Sekyř-Kostel s příslušenstvím, ves Slivnice s tvrzí Podivínem, kteráž v močálech, jež v těch místech řeka Dyje činí, od nějakého křtěného žida (?) byla prý založena.[1])

Sjednocením církve české s moravskou připadl i tento moravský statek biskupský jakož i desátek zemský dle jistého výměru k důchodům biskupství pražského.

Při tom dokládáme se Kosmou, jenž jistého privileje sv. Vojtěcha se dovolává, chtěje k r. 1086 obmýšlené tehdy církevní sloučení obou zemí jako spravedlivé opodstatniti.[2]) Dle vloženého Kosmou opisu zmíněného privilegia sv. Vojtěcha bylo totiž od počátku biskupství pražské přes celé knížectví české i moravské jedno a celé zřízeno a jak od papeže Benedikta VII. tak od Oty I. císaře takto stvrzeno, potom však pouhou mocí panujících podstrčením nově dosazeného biskupa uvnitř hranic jeho rozděleno a zmenšeno.[3])

XIII.

Sv. Vojtěch a slovanská liturgie.

Obřad řecko-slovanský zaveden byl na Moravě v IX. století sv. bratry soluňskými.

Že služby Boží konaly se i v Čechách zprvu slovansky, toho důkazy máme mnohé a přesvědčující, proti nimž důvody někte-

[1]) Dudík, Dějiny Moravy, díl II., str. 38.

[2]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 115.

[3]) Brandl ve »Knize pro každého Moravana« popírá však, že by tvrz Podivín byl založil nějaký pokřtěný žid. Papež Řehoř VII. nazývá r. 1074 Podivín »hradem sv. Václava«. Viz Památky archaeol. r. 1858, str. 104.

rých učenců německých (Ginzla, Frinda) nemají nijaké váhy. Dokazuje to především pokřtění českého knížete Bořivoje sv. Methodem na Velehradě; svědčí o tom názvosloví církevní vesměs slovanské; dokazuje to slovanská legenda a kanon o sv. Václavu, bulla papeže Jana VIII., slovanská škola na Vyšehradě, zvláštní obřad svěcení vody třikrálové a proprium Bohemiae, obsahující některé východní svaté, jichž obecní brevíř římský vůbec nemá, nebo jen menším ritem je slaví.

A konečně žádost knížete Vratislava II. jménem národa ku papeži Řehořovi VII., aby Čechům dovolil užívání liturgie slovanské, jakož prve bývalo.[1])

Po smrti Methodově r. 885 trvala metropole moravsko-panonská dále až do pádu říše velkomoravské. Teprve když Čechy vešly ve spojení s Německem, dostala se liturgie latinská do země, šířila se a nabyla v pozdějších časech vrchu nad slovanskou.

Za vlády Boleslava I. působili v Čechách na vinici Páně kněží slovanští i němečtí. Přísluhou jejich veden byl ve chrámech obřad dvojí: řecko-slovanský a římsko-latinský. Slovanské duchovenstvo těšilo se přízni lidu, oživovalo tradice cyrillo-methodějské a přispělo zajisté nemalým dílem k tomu, že Čechové vítáni byli Moravanům i Polanům, když kníže Boleslav dokročiti mohl zemí jejich. Kněžstvo německé, dbajíc o naučení se řeči slovanské, neslo na sobě úřad duchovní podle své možnosti, pokud totiž v zemi cizí stačilo potřebám věřících. Nepraví se sice určitě, kdo bezprostředně je řídil, ale že nebylo zanecháno bez dohledu, za to ručí nám způsob vlády církevní, která na jednotu zakládajíc, chce počet ze správy duchovní. [2])

Myšlénka Rostislavova, založiti samostatnou říši západoslovanskou, na Němcích nezávislou, ve příčině víry přímo s Římem spojenou, pádem državy Svatoplukovy za své nevzala, toliko místo Moravanů byli povoláni Čechové, by pracovali o její provedení, i byla ona skutečně vůdčí hvězdou Boleslava I.[3]) Kníže ten, rozšířiv a upevniv panství své, snil o samostatné metropoli české slovanského obřadu. Ale když došlo konečně ku zřízení biskupství pražského, položila římská stolice za podmínku, že nesmí býti obřadu slovanského, nýbrž latinského.

[1]) Kryštůfek, Všeobecný dějepis církevní, díl II., sv. 1, str. 429.
[2]) Vacek, Církevní dějiny české, díl I., str. 388.
[3]) Šembera, Dějiny středověké, díl II., str. 312.

Než i potom udržel se v Čechách ještě dlouhou dobu obřad slovanský vedle latinského, bezpochyby pod jednotnou vrchní správou církevní.

Ale někteří spisovatelé novější pokoušejí se u nás o to, aby valně přetvořili náhledy ustálené o dějinách českých v prvních stoletích zdejšího křesťanství. Zahloubavše se do dějin cyrillomethodějských, co tam postihli, přenášejí do časů pozdějších a okolností jiných.[1]) Tamť ve II. pol. IX. století velkou zračitou vzpruhou byl zápas mezi obřadem latinským a řecko-slovanským; leč pravé pohnutky toho zápasu neležely v obřadech bohoslužebných; obřad byl tomu zápasu spíše jen symbolem nebo nanejvýš prostředkem. Pravé pohnutky záležely v tom, že na straně jedné Němci chtěli podržeti a rozšířiti svou nadvládu církevní i světskou nad sousedními Slovany a bráti z nich užitky hmotné, na straně pak druhé Slované hleděli opatřiti sobě a zabezpečiti samostatnost církevní i politickou naproti Němcům, při čemž na onen čas stolice římská z vlastního právního prospěchu svého bývala Slovanům nápomocna. Pádem říše velkomoravské na počátku X. věku tyto okolnosti namnoze se pozměnily; obřad slovanský ztratil své veliké pozadí hierarchické a politické. Nehledíce na to, někteří naši novější spisovatelé chtějí také následující potom dějiny české vysvětlovati hlavně sporem mezi bohoslužbou latinskou a slovanskou. Ač ani souvěké, ani pozdější prameny nevědí o tom pranic, vypravují přece někteří našinci o tom, kterak prý vznikli mezi příchylníky rozdílného obřadu v Čechách krvavé různice, v nichž i sv. Ludmila zahynula. Jiní pak jdou tím směrem ještě dále, ujišťujíce, že prý sv. Vojtěch (jehož ve hněvu svém již nijak nechtějí nazývati nežli Adalbertem), opouštěl Čechy také jen pro spory, do nichž prý se dostal se stranou cyrillomethodějskou.[2])

Rozezlenost latinských křesťanů na řecko-slovanské a naopak byla prý za oněch dob tak veliká, že západníci pokládali východníky za pohany, což prý se jim splácelo s druhé strany rovnou měrou. Pročež kdekoli latiníci mluví o pohanech u Čechů, mají prý se rozuměti čeští křesťané obřadu řecko-slovanského. Nenávist

---

[1]) Krch Hynek, Kritické úvahy o starších dějinách našich. Olomouc r. 1882. Kalousek J. dr., O novém předělávání české historie v Časopise čes. musea 1882, str. 477 a násl.

[2]) Viz časopis olomoucký »Našinec« ze dne 1. listopadu 1882.

a odcizení toto mezi církví západní a východní bylo prý již tehdy tak důsledné, že přestupoval-li křesťan od jedné církve ke druhé, býval znovu křtěn. Na toto novokřtěnství kladou tito novější historikové naši zvláštní důraz a váhu, vyhlašujíce je za klíč ku porozumění kronikám, kdykoli v nich Slované obviňují se z pohanství. Ano již se ohlašuje, že dotčený výzkum o novokřtěnství činí nezbytným, aby opravily se dějiny české, polské i uherské věku IX., X. a XI. [1])

Prof. Krch ve příčině výše zmíněného pohanství a novokřtěnství odvolává se na V. Fr. Sasinka, jakoby ten byl vše určitě dokázal. Leč Sasinek chce dokázati v letopise III. str. 116, že Byzantinci pokládali za křesťana jen toho, kdo přijal křest od církve východní; ale slova citovaná k tomu z Konstantina Porfyrogeneta nikterak toho nedokazují.

Co pak se týče opačné stránky, že němečtí latiníci mluvívali o řecko-slovanských křesťanech potupně jako o pohanech, toho doklady vzal Sasinek ze známých dvou listů, psaných r. 900 od biskupů německých ku papeži. [2])

Ale právě z těchto hanlivých listů každý rozumný čtenář dovídá se, že ti tupení Slované byli křesťany a ne pohany; soudný čtenář není uváděn v omyl, že by tu byla řeč o skutečných pohanech. Takové výrazy v dotčených listech z r. 900 jsou na př.: »Christianitatem abhorrere experunt, quando christianitas illis coepit vilescere, capita suorum pseudochristianorum penitus detonderunt.« Jiných skutečných důkazů toho druhu Sasinek neuvádí, a co víc uvádí, to nic nedokazuje.[3])

Není tedy nikterak dokázáno, že by latiníci byli Slovany řeckého obřadu opravdu pokládali za pohany a je za takové vyhlašovali.

Pročež nikterak neostojí věta, jakoby tam, kde Němci v X. století mluví o pohanství slovanském, mělo se rozuměti křesťanství východního obřadu.

Že křesťané, přestupujíce od církve východní k západní nebo naopak, bývali někdy znova křtěni, na to Sasinek (str. 119) uvádí některé doklady historické, ale nejstarší z nich je teprv z r. 1222. Dálo-li se překřtívání ve století XIII., XIV. a XV., nenásleduje

[1]) Sasinek Frant. V., Letopis slovenský, III. roč., str. 116—119.
[2]) Erben, Regesta, str. 22—25.
[3]) Sasinek, Letopis slovenský, roč. III., str. 116—119.

z toho ještě, že tomu bylo tak ve století IX., X. a XI. Vždyť teprv r. 1054 církev křesťanská rozštěpila se ve dvě církve, před tím rokem však, ač časem bývaly různice, byla církev *jediná*. Sasinek nemá tedy na to žádných dokladů, že by před touto roztržkou církevní křest vykonaný dle východního obřadu pokládán byl od latiníků za neplatný, a že by proto někdo v té době býval křtěn po druhé.

Pojmy pozdější nebo nynější nemají se přenášeti do minulosti, a v X. století nemá se klásti tak velká váha na rozdíl mezi církví východní a západní, jakéžto váhy rozdíl ten nabyl později nebo jakou má nyní.

Různice mezi patriarchou cařihradským a stolicí papežskou vyskytují se sice již v době methodějské v II. polovici IX. století; leč tyto různice neměly ještě v zápětí skutečné rozštěpení církve, která ostala i po nich ještě jedna jediná až do XI. století. Teprve při nově vypuklé různici mezi papežem a patriarchou Cerulariem církev počala nezhojitelně děliti se na dvě.

V X. století dokonce nebyl tak velký rozdíl mezi obřadem latinským a řeckým, jaký jest nyní mezi církví katolickou a pravoslavnou, ba nebyl ani takový, jaký jest nyní — ať příklad dáme — v Haliči mezi katolíky obřadu latinského a řeckého. Tento dvojí katolický obřad v Haliči má dvojí docela rozdílnou organisaci, vlastní dvojí kněžstvo se vší hierarchií, tak že nad latinskými a řeckými katolíky v Haliči není nižádné společné církevní správy vyjma stolici papežskou a její pomocné sbory římské. Ba v XVII. století oddělována byla církev řecko-katolická od latinsko-katolické takovou přehradou, že od papeže samého zapověděno bylo, aby žádný duchovní ani laik obřadu řecko-katolického bez zvláštního povolení papežského nepřestupoval k církvi latinsko-katolické.[1])

Takových zákonných přehrad a rozdílných organisací nebylo mezi obřadem západním a východním před rozštěpením církve. Tehdejší vrchní správa církve dopouštěla mlčky drahně provincialních rozdílů, z nichž mnohé velice do očí padaly a přece nepokládaly se za příčinu ke dvojení církve.

Z listu papeže Jana VIII., daného v červnu r. 880 ke Svatoplukovi moravskému, víme, že jak nitranský biskup Němec

[1]) Peleš, Geschichte d. Union d. ruth. Kirche mit Rom. II., str. 181—184. Nařízení z r. 1624, 1627 a 1631.

Wiching, tak i všickni kněží a jiní duchovní arcibiskupství moravsko-panonského nechť byli Slované nebo z jiného národa (t. j. nechť byli obřadu řecko-slovanského nebo latinského), byli podřízeni arcibiskupovi Methodovi a jemu zavázáni poslušenstvím (Erben, Regesta str. 18 č. 43). Na takovou jednotu obojího obřadu pod společnou správou duchovní máme také důkazy z časů pozdějších. Slovanský klášter sv. Prokopa v kronice sázavské jeví se patrně býti podřízen latinskému biskupu pražskému, jenž také slovanskému opatovi Božetěchovi uložil známé těžké pokání. Rovněž tak slovansko-katolický klášter v Emauzích na Novém městě pražském za Karla IV. byl podřízen arcibiskupu pražskému, jenž dle listinných svědectví vykonával tam i právo visitační, podobně jako v klášteřích latinských.

V Dalmacii, v chorvatském přímoří a na ostrovech přilehlých dosud koná se v některých kostelích katolická bohoslužba slovansky, v jiných pak latinsky, a obojí fary jsou pod týmiž biskupy.

Podobně bylo tomu zajisté koncem X. věku v Čechách; obřad slovanský stál tu vedle obřadu latinského, každý měl své zvláštní duchovenstvo nižší, ale oba měly společnou správu biskupskou. Křesťan laik mohl choditi tehdy a chodil zajisté do kostela slovanského i latinského, jak právě kde měl příležitost, nebo jak se mu líbilo; i svátosti mohl přijímati od kněží obojích bez rozdílu, slovanských i latinských.

Tolik o této otázce viděl se nám dle prof. dra. Kalouska povědĕti zde všeobecně.[1])

Obraťme nyní zření své k našemu sv. biskupovi Vojtěchovi, jenž od některých spisovatelů domácích i cizích bývá výlučně nazýván latinským biskupem, zapřisáhlým odpůrcem obřadu slovanského v Čechách.

Za důvod toho uvádí se, že Vojtěch drahně let prodléval na školách děvínských, kde duch jeho byl naváděn k zálibě liturgie latinské, že byl spřízněn s domem sasko-bavorským, od německého císaře investován, že žil v přátelském svazku s Otou III. a j. v.

Leč z toho všeho ještě neplyne, že by byl zapřisáhlým odpůrcem obřadu slovanského. Alespoň v našich pramenech ničeho o tom se nedočteš.

---

[1]) Viz Časopis českého musea za rok 1882, str. 477 a násl.

Když ne v těch, hledáno v pramenech ruských, a tam na konci jednoho rukopisu, jenž byl pořízen v XV. století na Rusi a zdržuje v sobě tak zvanou legendu panonskou o životě sv. Konstantina (Cyrilla), nalézá se stručný přídavek, obsahující zprávu o vynalezení »ruského« písma sv. Konstantinem, o rozšíření pravověrné víry a ruského písma mezi Moravany, Čechy a Ljachy, a o vyhubení obého sv. Vojtěchem.[1])

Ale ve zmíněném životě sv. Cyrilla čteme pouze, že Konstantin (Cyrill) nalezl v Taurii u Chazarů evangelium a žaltář, *ruskými písmeny* psané. Šafařík, jemuž přisvědčují Miklošič a Rački, má »ruské písmo« a »ruská písmena« za gothská a domnívá se, že slovem »ruský« nerozumějí se pozdější Slované ruští, nýbrž Varjagové (Normani) ruští v Taurii, příjemníci gothské bohoslužby. [2]) Jde tudíž o věc docela jinou. Byť dle hořejšího přídavku chtěli Rusové Vojtěchovi přičísti náboženský fanatismus, nedovedli toho podepříti důvody platnými a bylo by hříchem neodpustitelným na základě tom, patrně pozdním a neoprávněném, hyzditi sv. Vojtěcha.[3])

I sám Karel Jar. Erben ve stati: »Příspěvky k dějepisu českému, sebrané ze starých letopisů ruských,« uveřejňuje v Čas. č. musea r. 1870, str. 71 sensační zprávu ruskou o tom, jak prý sv. Vojtěch v Čechách, na Moravě a v Polsku »pravou víru rušil, písmo slovanské zavrhl a místo toho ustanovil víru a písmo latinské, pravé biskupy pobil a některé rozehnal,« prohlašuje ji za upřílišněnou, snad poněkud »*z mezí pravdy vystupující*«.

Jiní nemohou si srovnati v mysli, aby sv. Vojtěch, jenž horlivě plnil povolání své a ve věcech víry a mravů nebyl lidu

---

[1]) Prameny d. č I., str. 38, pozn. 9.

[2]) Tamtéž, str. 12, pozn. 1.

[3]) K tomu dokládá prof. dr. Kalousek: »Tato zmínka o Vojtěchov nezdá se býti ničím jiným, nežli ohlasem oné polské tradice, zbarveným na způsob rusko-pravoslavný; i nesluší se na základě tom, patrně pozdním a nesprávném, hyzditi sv. Vojtěcha, jakž to u některých Čechů přichází do mody. Ovšemť jest jisto, že Vojtěch byl biskupem latinským, tak jako předchůdce a nástupcové jeho všichni, ale rovněž tak jest jisto, 1. že latinský obřad nebyl uveden do Čech teprve Vojtěchem, nýbrž sto let před ním, aspoň již r. 895; a 2. že slovanský obřad, ač mu stále ubývalo půdy, nebyl v Čechách vyhuben Vojtěchem, nýbrž teprve 100 let později.« Sbornik historický 1883, str. 105.

povolný, byl dopustil, aby v téže diecési měly místo rozličné zvyklosti kostelní.[1])

Leč námitka tato vyvrací se sama sebou po tom, co jsme zpředu obecně o poměru liturgie slovanské a latinské v dobách nejstarších byli uvedli. Ač Vojtěch zakládací listinou biskupství pražského byl vázán na obřad latinský, přece bývá pokládán právem za původce nejstarší české písně chrámové v Čechách. Neméně padá na váhu i to, že hledaje klidného zátiší klášterního, odebral se z hory kasinské k řeckým mnichům v klášteře vallilucké. Zapřisáhlý nepřítel obřadu východního prosil by za přijetí ve klášteře řeckém? — Na Aventině pak měl za přátele jak mnichy benediktiny, tak basiliany; tito pak Vojtěcha na výsost si vážili a to v době, kdy jednota mezi Východem a Západem již již za své vzíti hrozila, jak tomu bylo po nešťastné bitvě u Squillace (Codrone) v jižní Italii, kde císař Ota II. na hlavu byl poražen od Řeků a spojenců jejich Saracenů.

Z doslovu k listu sv. Vojtěcha, zaslaného biskupu mindenskému Milonovi, zřejmo je zprostředkující postavení Vojtěchovo mezi Latiníky a Řeky; napsalť v tato slova: »Magnum quippe in sanctis martyribus suis fidelibus patrocinium praeparavit, qui post ingressum vitae aeternae corpora eorum ita divisit, ut unus patrocinetur Graeciae, alter sanctae Romanae ecclesiae. Sed licet corpora eorum sint divisa, utriusque tamen patrocinia, cum ad unius tumulum accubuerimus, praesentia sunt et conjuncta. O vere mirabilem Dominum in sanctis suis, qui tanta beneficia praestat servis suis! Dorotheus in Graecia exoratur, ut subveniat, et Gorgonius Romae positus cum collega suo se exhibet, ut subveniat, et cum Romani deflent ad tumulum Gorgonii, non abest consensus et auxilium Dorothei.«

Jsa věrným synem národa, jemuž kdysi sv. Method byl věrozvěstem a vůdcem duchovním, shovíval Vojtěch řádům slovanským, pokud to nebylo na újmu jednotné církvi křesťanské. Násilné a náhlé odstraňování dávných zvyklostí nesvědčilo by nikterak o jeho velepastýřské opatrnosti a moudrosti.

Slovanský řád benediktinů emauzských byl od svého založení velikým ctitelem sv. Vojtěcha, konaje obřady dle slovanské liturgie ku poctě jeho. V klášterním chrámě tom býval i zvláštní oltář svatovojtěšský. V této zvláštní úctě spočívá zajisté veliká

[1]) Sasinek, Založení biskupství lat. v Praze, str. 26.

apologie světcova proti těm, kteří sv. Vojtěcha prohlašují za nepřítele liturgie slovanské.

XIV.

Povaha sv. Vojtěcha.

U Vojtěcha jevily se ušlechtilé vlastnosti ducha i srdce, které velmi zřídka kdy vídati jest v jedné osobě pospolu. Cit jemný a něžný pojil se u něho s vůlí důraznou a pevnou; rozmyslná vážnost držela na uzdě přirozenou čilost jeho, tak že celou horoucností tou jen potřebná pružnost mysli jemu zachována. Byl' osobil sobě všecku vzdělanost a učenost, které věk jeho mohl poskytnouti, a i přirozené výmluvnosti nenedostávalo se jemu. Ačkoli urodil se bohat a krásen, ačkoli všickni velicí i malí, s kterýmiž obcoval, jej milovali a ctili, přece nebažil po lahodách a rozkoších jiných, nežli které plynou ze ctnosti, dobročinnosti a nábožnosti. Čím výše postaven byl, čím více jiní se mu kořili, tím pokorněji počínal sobě sám, i podnikal dobrovolně všeliké nelahody a svízele, aby se uchránil bujnosti a hrdosti mysli. Z biskupských důchodů nepodržel nežli čtvrtou částku pro sebe; ostatní vše obracel buďto k dobrému církve a duchovenstva, buď ku pomáhání chudým, jichžto také veliký počet živil a šatil. Rozděliv čas svůj na vykonávání všech povinností úřadu svého, obětovával k vyučování mladšího žákovstva chvíle ty, které mu zbývaly k zábavě. Věda o každém v městě, kdokoli těžce nemocen byl, nosíval jemu sám útěchu i pomoc. Přísný jsa na sebe, jídal, pil a spával jen maličko; k jiným pak jsa přívětiv a srdečen, činil se oučastným i menších důležitostí každého, kdo se mu svěřil, aby jej pak pozorna činiti mohl na to, čeho přede vším bylo potřebí. Takto zdařilo se mu, spojovati všude jemnou vlídnost s opravdovou kázní. Ctiv veškeru vážnost vysokého povolání svého, počínal si v něm s opravdovostí, horlivostí a přičinlivostí zřídka vídanou, nikdy nepřevýšenou. Nepravme o něm, že by jen byl chtěl býti pravým následovníkem Krista i apoštolův jeho; byl' jím opravdu. Proto také již za jeho živobytí roznášela se o něm pověst široko daleko, že byl muž svatý. [1])

V elogiu *ke cti sv. Vojtěcha* vydaném nákladem Jana Bedřicha z Valdšteina, druhého biskupa diecése královéhradecké

[1]) Palacký, Dějiny národu českého, I. díl, str. 264—266.

(1668—1675), čteme: »Z dobrého semene neobávej se nikdo, že vzroste neřest! Dobré vychování jak jiskra přidruženo ke šlechetné vloze, jistě vznítí žár lásky . . . Vojtěch stav se na prestolu pražském světlem pro Čechy, nenáviděl tmy a neměl v lásce chyb, chtěje raději dobrým líbiti se než zlým. Statečný ochránce pravdy, krutý bludů nepřítel odešel z vlasti jako soudce a jako otec se navrátil.«

XV.

Vínek ctností sv. Vojtěcha.

Ač teprv první květy mužného věku zdobily Vojtěcha, když zasedl na prestol biskupský v Praze, hluboké vzdělání, bystrý rozum a šlechetné srdce činily jej věru hodna vysokého důstojenství, jež ctihodnému stáří především slušívá.

»Jak velký byl muž tento« — čteme ve Verších o utrpení sv. Vojtěcha [1]) — »po čas svého biskupování, nemohli by vypověděti zpěvové, i kdyby tisíc jich znělo. Všem věřícím v Kristu hořelo v něm světlo, nikoli skrytě, nýbrž zřejmě svítící.«

Důchody své, jak bylo již řečeno, rozděloval na čtyři stejné díly; jeden díl na potřebu a okrasu chrámů, druhý na výživu duchovenstva, třetí rozdal chudým a pocestným a k vlastní potřebě ponechána jest sotva poslední část. [2]) Kromě toho živil velký zástup žebráků, uděluje všem statku více než dosti, takže nejednou sám ocitl se v nesnázích.

Když jednou po modlitbě večerní biskup Vojtěch vedle zvyku člověka tělo své chtěl občerstviti spánkem, přišel náhle a zaklepal na vrata domu jeho ubožák a žádal jej za milost pro Boha. Uslyšev jej povstal s lože biskup, ale byl u veliké nesnázi, poněvadž ničeho neměl u sebe, neboť byl jmění své vyprázdnil chudým do posledního haléře. Než když v zarmoucené duši pře-

[1]) Prameny d. č. I., str. 319.

[2]) Dělení biskupských příjmů na 4 díly zvláštním listem nařízeno papežem Gelasiem (r. 494) některým biskupům italským, načež přešel příkaz ten do sbírek dekretalií Dyonisiových, do Hispany i do dekretu Gratianova, kde ve hl. 27 se nařizuje: »Quatuor autem tam de reditu, quam de oblatione fidelium . . . sicut dudum rationabiliter est decretum, convenit fieri portiones, quarum sit una pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda.« Thiel, Epistolae Rom. pontificum genuinae; Brunsb. 1868, p. 378. Ve Španělích a Francii dálo se dělení na částky tři. Pozoruhodno je, že sv. Vojtěch řídil se přesně ustanovením římským.

mítal, co by mu mohl dáti, připadlo mu na mysl, aby dal chudému peřinu, která mu ještě zbyla, by neodešel smuten. I zaradoval se, svlékl ihned a svinul purpur, něco peří roztrousil běže po rozlehlé předsíni a hodil chudému drahocenný povlak. Když pak ostávalo tajno, kdo to spáchal, a sluhové mezi sebou neustále ostře se hádali, žádostivi jsouce věděti, kdo to učinil, promluvil k nim Vojtěch tato slova: »Nechte těch hádek, muži věrní, této krádeže po mém mínění nespáchal nikdo z vás, nýbrž nuzný a potřebný člověk odnesl si povlak ten.« [1])

Jindy vdova jakás žebrající potkala biskupa Vojtěcha, jedoucího na koni. »Nemám ničeho při sobě," řekl jí biskup; »přijď zítra do města, co budu moci, rád ti dám.« Když propustiv ženu dále cestou se bral, napadlo mu jinak; i zavolav ženu řekl jí: »Kdož ví, budeme-li do zítřka živi? Přijmi dar dnes, abych já nebyl souzen a ty poškozena.« I dal jí vlastní roucho, jímž byl přioděn. [2])

»Vlídnost a dobročinnost biskupa Vojtěcha byla vůbec známa; kdekoli se objevil, býval obklučován zástupem chudých a nuzných, kteří o pomoc a podporu žádali; on pak pomáhal a rozdával kdekoli a jak mohl nejvíce. Za veliké drahoty kráčel také jednoho dne ulicemi města Prahy. Tu pak zvláště veliké množství lidí hlad trpících shromáždilo se kolem něho, a vše prosilo, aby jim dal chleba. Vojtěch rozdával peníze, aby si nakoupili pokrmů, rozdával, až na konec neměl ani haléře.

Leč dosud byla jen skrovná část hladovících podělena; ubozí chuďasové čím dále tím větším počtem tísnili se k němu, prosíce jen o malý dáreček, aby zahnati mohli krutý hlad.

Tu sňal svatý biskup s prstu drahými kameny ozdobený prsten a podav jej sluhovi řekl: »Hleď, ať tyto kameny stanou se pro chudé chlebem — a rozděl jej pak mezi ně.«

Mimo to každý den sváteční mnoho chudých ke skutkům milosrdenství svolával, a čeho potřebovali, štědrou rukou jim poskytoval. Dále ve dny všední dvanácte z nich sobě volíval, kteří měli s ním zároveň jídati, aby vždy zachován byl blahoslavený řád apoštolský.

Málo kdy kromě některého svátku uzřelo Vojtěcha polední slunce, an jedl, nikdy nenalezla ho půlnoc spícího. Lůžko jeho

[1]) Prameny d. č. I., str. 243.
[2]) Prameny d. č. I., str. 285.

peřinami čnějící a purpurem se lesknoucí lidské zraky poutalo za dne, v noci pak chovalo bratra Radima nebo slepce od narození, kromě kterých důvěrným přátelstvím s ním spojených a kromě něho třetího nikdo čtvrtý neléhal v témže domě. Vojtěchovi samému stačila holá země nebo lehká žíněnka a kámen pod hlavu za lůžko při spaní. Nikdy nechodil spat s nasyceným žaludkem a ještě se nevyspav vstával ku společné modlitbě, jíž žádného rána neobmeškával. [1])

V nejtužších postech dlouhé dny tráviti, hubeným bděním vášně tělesné krotiti, neustálým klečením odpuštění hříchů se doprošovati bylo dnem i nocí jeho starostí; zimou, bděním a drsným šatem bez milosrdenství tělo své bičoval. Svět šlapal nohama; veškeré příjemnosti nejen se vzdaloval, nýbrž i samé přírodě potřeby odpíral, jednaje dle známého výroku básníkova: »Přešťasten, komu postačuje všady obživa skrovná.« [2])

Vždy utíkal odtud, kam tíhlo tělo, a vší silou spěchal tam, kam volal duch. Proti návalům náruživosti a zárodkům neřestí všelikou snahou a rozličným uměním ctnosti bojoval tak dlouho, až zlé návyky přemohl a světské rozkoše ze srdce vymýtil. [3])

Zlato za nic nevážil, stříbro za bláto, a cokoli marnost lidská až k smrti miluje, vším tím velkodušně pohrdal. Jedno bylo jeho myšlení, jedna jeho snaha, po ničem netoužiti, ničeho nevyhledávati kromě Krista. [4])

Po mši sv. buď ruční prací se obíral, buď byl-li čas setí, spěchával na pole, a když byl zasel, těšíval se, že vlastníma rukama potravy si vydělal; [5]) nebo s milými a sv. písma znalými duchovními čítaje knihy rozmlouval a je poučoval, [6]) takto volné chvíle určené k oddechu svému nebo zábavě ku vzdělání svého kléru vynakládaje.

Malého odpočinku dopřával očím, ale téměř žádné pohovy zemdleným nohám, neboť navštěvoval pilně vězení a vězně, jichž byla dlouhá řada a četný zástup. Neméně ochotně spěchával k nemocným; nikomu nebyl lépe znám vlastní dům než Vojtě-

---

[1]) Kanapar, Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 242.
[2]) Brun, Život sv. Vojtěcha tamtéž str. 274—275.
[3]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 274.
[4]) Tamtéž str. 273.
[5]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 242.
[6]) Verše o utrpení sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 319.

chovi, kde který nemocný ležel, jak se jmenoval, nebo mnoho-li se jich pozdravilo, kolik zemřelo.[1])

Od modlitby večerní do ranní slova z úst nevypustil, a jakoby byl sliby řeholními vázán, mlčení noční zachovával. Časně z rána přicházel do chrámu, aby se sborem žákovstva prozpěvoval kněžské hodinky. Vykonav tuto pobožnost, již žádného dne neobmeškal, spěchal buď do vězení nebo k nemocným. Po té navštívil některý jiný chrám pražský, aby tam jako neodbytný prosebník k Pánu na vrata nebeská klepával, jednou dlouho na kolenou kleče modlitbu svou prodlužoval, po druhé bolestné vzdechy srdce svého hojnými slzami svlažoval.

Pak pastýřskými záležitostmi se obíral naslouchaje bedlivě, nač chuďas, vdova nebo cizinec si stěžovali. Když zevních těchto starostí se zbavil, až do sloužení mše sv. žalmy Davidovy odříkával. Při mši sv. k nikomu slova nepromluvil, dokud u stolu Páně stál a chléb andělský obětoval.

O vzdělání duchovenstva velikou měl péči; oko jeho velepastýřské bdělo jak nad dorostem kněžským tak i nad spolupracovníky ve správě duchovní již zřízenými. Aby viděl práci jejich a seznal potřeby lidu, obcházel sv. biskup krajiny rozsáhlé diecése své a kázal i řídil duchovní záležitosti věřících,[2]) poučuje lid, čeho se varovati a co činiti by měl, trestem hroze nespravedlivým a ctnostným slibuje odměnu;[3]) nechtěl býti hodným pouze pro sebe ani jinak než s mnohými jinými súčastniti se radostí nebeských. Jednotlivcům soustrastí byl velmi blízek, ale nade všemi vznešený v rozjímání. Ve všelikém slovu a konání jeho bylo lze znamenati jemnou vlídnost, ale zároveň rozhodnou vůli. Po vznešeném tak toužil, že slabostmi svých bližních nepohrdal i uměl čas i příčiny tak rozeznávati, že bylo v něm i milosrdenství spravedlivě si počínající i kázeň nábožně horlící.[4]) Opatrný byl v řeči, nábožnosti bedliv, vlídný k poddaným, přísný k pyšným a zarputilým. Vždy a všude jednaje dle okolností, dával všemu světu užitečný příklad.[5])

Toť hle, jenom několik ctností, jež zdobily ducha i srdce druhého biskupa českého! —

---

[1]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 242.
[2]) Vacek, Církevní dějiny české, str. 460.
[3]) Verše o utrpení sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 319.
[4]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 244.
[5]) Verše o utrpení sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 319.

Příkladný život a neunavná činnost biskupa Vojtěcha byla by se najisto za jiných poměrů potkala s výsledky stkvělými a žní hojnou, leč u Cechů tehdejších nedodělal se světec náš toho prospěchu, jakého si přál a toužebně očekával. Lid berle Vojtěchově poddaný byl tvrdé šíje; hověl jen svým náruživostem, dnů svátečních nesvětil, dní postních nehleděl, do stavu manželského řádně skrze úřad duchovní zdráhal se vstupovati, mrtvá těla pochovával v polích, lesích nebo ve starých hrobkách pohanských; duchům přinášeny oběti a ohně páleny na hrobích.

Naléháním biskupovým bylo sice na sněmu zemském všecko to a jiné přísně zakázáno, leč pokud moc světská nenesla vydatné pomoci Vojtěchovi, daleka byla naděje, aby zásady pravého křesťanství v pražské diecési všecky vrstvy věřícího lidu pronikly a nabyly vrchu nad zděděnými zlozvyky pohanskými. Za dob pokojných a při dobré shodě knížete s biskupem mohla nastati žádoucí náprava dosti brzy; pohříchu netěšil se již Vojtěch z přízně Boleslavovy, jak tomu bylo z počátku — příčiny toho vyložíme jinde — průběh pak věcí ostatních (zápletky politické, válečné brojení a nepokoje) překážel mu velice v díle apoštolském.

XVI.

Válka českopolská.

Třeskot zbraní německých v Polabanech, doléhaje již ku břehům oderským, vyburcoval Polany z klidného bytu a nesl k nim zvěst vážného nebezpečenství.

O způsobu obce polské v první polovici X. století nejsme hrubě ani poučeni; staří letopisci jmenují knížete *Leška* (asi roku 891—921) a *Zemomysla* (921—962), kteří, sídlíce ve Hnězdně, utvrzovali panství zemské nad vladykami krajin i obyvatelův okolních.

Když Němci, vedeni jsouce nelidským ukrutníkem, markrabím *Gerem,* obořili se r. 963 na Lužičany, zavadil o ně polský kníže *Mečislav* (963—992), syn Zemomyslův, načež hned uznati musil vrchní moc císaře *Oty* (936—973) ve krajích, jež dosahovaly až k řece Vartě.

Tou dobou stal se Mečislav sousedem říše české, i pochopiv záhy prospěch svůj, vyhledával přátelství s rodem Přemyslovým.

R. 965 dal mu Boleslav I. dceru svou Dúbravku za manželku, a s ní zazářily jemu i lidu polskému mezi Odrou a Vislou první paprsky světla víry Kristovy.[1]) I Boleslav II. zachovával s polským Mečislavem přátelství od otce zděděné, poslav mu hned na počátku panování svého, v měsíci září 967 dva pluky jezdců ku pomoci proti nepokojnému, zrádnému a pikle strojícímu velmoži saskému Vichmanovi; s ním spolu pomáhal Jindřichovi bavorskému, ano když po smrti Dúbravčině († 977) Mečislav dlouho bez úspěchu namlouval si Odu, dceru severosaského markrabí Dětřicha, jelikož ji kněží ze kláštera v městě Kalvě nad Sálou nechtěli propustiti, svěřil Boleslav (asi r. 983) hraběti Dědovi, svaku nevěstině, vojsko české, s kterýmž Děd vpadnuv do jižního Durynska, dobyl a poplenil město Žič, a pak v Kalvě Ody se zmocniv, ji Mečislavovi k manželství přivedl. [2])

Ale dlouholeté přátelské svazky mezi dvorem českým a polským byly téměř rázem přetrhány okolnostmi, jež ihned níže vyložíme.

V prosinci r. 983 zemřel císař Ota II. Tříletému jeho synu Otě III., jenž zvolen jest za krále německého, dán za poručníka nejbližší jeho příbuzný, vévoda bavorský, Jindřich Svárlivý. Ten však již po málu měsících, o velikonoci r. 984, nazvav se sám králem, dal si na sjezdě knížat v Kvedlinburce holdovati.[3])

Vedle jiných byli mu v tom po vůli Mstislav, tehdejší kníže Bodřicův, pak polský kníže Mečislav a náš Boleslav II. Známý arcibiskup mohučský Villigis a s ním snad i náš Vojtěch, pak vévoda saský Bernard a všecka markrabí přidržela se Oty III. Mezi těmito spletkami zavítal bavorský vévoda, neboli, jak sám se nazýval, král Jindřich do Prahy. Boleslav II. dal ho válečným zástupem provoditi ze země. Na zpáteční cestě zmocnil se tento hradu Míšně a prohlásil okolní kraj za panství Boleslavovo; z těch dob tedy kladli sobě Čechové právo k Míšni. Boleslav sám všed do hradu, vypudil odtud biskupa Volkolda, bývalého učně Villigisova.[4])

[1]) Palacký, Dějiny národu českého, díl I., str. 259.

[2]) R. 968 bylo zřízeno biskupství v Poznani pod arcibiskupem děvínským, a prvním biskupem stal se Jordan. Obřad cyrillomethodějský, jenž v Polsku původně kvetl, ustupoval znenáhla latinskému, jenž už za Boleslava Chrabrého nabyl vrchu.

[3]) Annal. Quedlinb. ad annum 984. Pertz SS. III 66.

[4]) Thietmar. chron. V. 45. Pertz SS. III. 769.

Zatím však smířil se Jindřich se stranou protivnou a odevzdal dne 29. června 984 mladého krále matce jeho Theofanu, načež Mečislav i Boleslav II. za příležitosti říšského sněmu, jenž o velikonoci r. 985 opětně v Kvedlinburce opětně držán jest, králi Otě III. se poddali.[1]) Mstislav, kníže Bodřicův, zdá se, nebyl přítomen, Lutici pak neholdovali. Proto zdviženo jest na ně pole, v němž také Mečislav polský měl účast. Poněvadž pak Boleslav II. vždy býval přítelem Luticů, neschvaloval asi jednání Mečislavova, načež vypuklo nepřátelství mezi Čechy a Poláky. Když pak roku 986—987 bylo Boleslavovi II. vésti válku s Němci o Míšeň, pomáhal Mečislav Otě III. Vojska oboje vkročivše válečně do Čech, dobyla a pobořila prý 46 hradů. Současně Mečislav žádostiv jsa rozšíření hranic svých na újmu souseda a bývalého spojence svého Boleslava II., zmocnil se některých držav českých za Odrou.[2]) Roku 987 musil Boleslav povoliti vojsku nepřátelskému, vydal Míšeň nově zřízenému markrabí Ekhardovi, a biskup Volkold dostal se opět k svému. Za to tím pilněji strojil se nyní Boleslav II. proti Polanům. R. 989 měli soupeři již spojence; Boleslav Lutice a Mečislav Němce.

Za takovéhoto stavu věci dodali si rovněž ostatní Slované při hořejším a dolejším Labi mysli a příležitosti, odpadnouti nesice od křesťanství, ale od pořádku a kázně církevní. Boleslav II. podněcoval toto hnutí, neboť mohl z něho proti Polanům dobře kořistiti.

Leč, jak náleželo za takových poměrů biskupu Vojtěchovi míti se ke knížeti zemskému, jenž sdružoval se s pohanskými Lutici?

XVII.

Vojtěchův první odchod z Čech.

Pět let nesl již Vojtěch těžké břímě úřadu velepastýřského v Čechách; než jakkoli podstatný byl prospěch, který vyplýval

---

[1]) Thietmar. chron. IV. 9. Pertz SS. III. 770.

[2]) Tamtéž str. 771. Röpell, »Geschichte Polens« I., 102, domnívá se, že šlo o sporné državy na severovýchodní hranici Čech a Slezska, o město Němčí s okolím ve Slezsku, ve kteroužto krajinu k říši české náleževší Mečislav násilím se uvázal. Podobně soudí i Huber v »Beiträge zur älteren Geschichte Oesterreichs« na str. 385 ve II. sv. Mittheilungen des Instituts für oesterr. Geschichtsforschung.

z působení jeho na víru křesťanskou i na mravní život svěřeného stádce, přece horlivost Vojtěchova s ním, jakožto příliš zdlouhavým, čím dále tím méně byla spokojena. Starodávné způsoby a zvyklosti, neshodné s duchem čistého křesťanství, ale zakládající se poněkud i v samé právní ústavě zemské, nedaly se tak rychle a tak docela změniti, jak on toho žádal a žádati musil; a i zapeklitých nacházelo se vždy dosti hříšníků v národu, zvláště mezi bohatci a vysokými, jimž opravdová jeho mravní kázeň brzy stala se obtížnou, tak že za péči, kterou o spasení duší jejich vedl, nevděkem, nenávistí a pohaněním jemu se odplacovali.[1])

Nad to dnové válečného zbrojení nebyli nikterak příznivi činnosti jeho apoštolské; mysli vzrušené bojem šly spíše za hlaholem polnic, nežli za hlasem svého vůdce duchovního, nezkrocený duch lidu rozpouštěl se spíše ve zlořády, nežli by pílel života ctnostného.

Vida tedy biskup, kterak málo kdo ostříhá zákona Božího, jak mnozí srdcem zatvrzelým těžké hříchy bez ostychu páchají, vida, kterak nejlepší úmysly jeho přicházejí na zmar a že při lidu tom dokonce lepšího prospěchu nadíti se nelze: plakával tvrdosti srdce jeho a stanul konečně na tom, že lépe bude odejíti ze země, než dívati se tomu, jak stádce samochtíc klesá v jistou záhubu. Nejvíce kormoutily ho veliká bujnost i zjevné mnohoženství některých pánů českých, pak manželské sňatky nižšího duchovenstva, proti nimž horlil nadarmo, zápověď knížete, aby biskup nestavěl kostelů a nevybíral desátků, a konečně prodávání židům do poroby lidí ve válkách zajatých, kterýchžto všech na svobodu zase vykoupiti nepostačovalo jmění jeho.[2])

Bál se, jako předchůdce jeho, aby někdy Bohu odpovídati nemusil za všecko zlé, kterého národ za duchovní jeho správy veřejně se dopouštěl; a přece naděje, překaziti tomu, po několikaletém zkušení mizela víc a více.

Než byly tu i některé příčiny rázu světského; nemohly se zajisté líbiti biskupovi dobrodružné podniky Boleslavovy za hranicemi, jimiž ucházela dobrá shoda se sousedy; tak — ať příklad dáme — válečná výprava proti biskupskému sídlu Žiči a ženskému klášteru v Kalvě; vyhostění biskupa Volkolda z Míšně,

[1]) Palacký, Dějiny národu českého I., str. 266.

[2]) Vykupování křesťanských otroků pokládali biskupové za svou přední povinnost.

spolek Boleslavův s pohanskými Lutici, nepřátelství jeho s křesťanskými Polany, k nimž rod Slavníkovců zvláštní příchylností se klonil, to vše a snad ještě jiné znechutily Vojtěchovi správu církevní v Čechách.[1]) A tak po dlouhých o to rozpacích a nepokojích, když marně domáhal se svolení u svého metropolity v Mohuči, rozhodl se konečně 988, že půjde do Říma ku papeži, jemu svou záležitost předloží, a bude-li mu dovoleno, že svou stolici biskupskou opustí docela.

Ale když již již chtěl se vydati na cestu do Říma, dal se najíti - nevíme, zda-li náhodou či byv zavolán — na pražském dvoře vévodském Boleslavův mladší bratr *Strachkvas*, mnich kláštera sv. Jimrama v Řezně, pode jménem Křišťan tam žijící. S ním muž Boží, biskup Vojtěch, vyžádav sobě soukromí, měl rozmluvu, mnoho naříkaje na nevěru a nepravost lidu, na sňatky hříšné a na nedovolená rozvádění nestálého manželství, na neposlušnost a nedbalost duchovních, na zpupnost a nesnesitelnou moc županů. Naposledy všechno mínění srdce svého jemu zjevil,

[1]) Že by manská přísaha, již biskup Vojtěch dle Gfrörera, Dudíka, Krcha a Kryštůfka učiniti musil císaři, byla hlavní příčinou prvého odchodu našeho biskupa z Čech, popírají nejnověji zcela rozhodně prof. dr. Kalousek i H. G. Voigt. Dr. Kalousek píše: »Já ve Sborníku historickém r. 1883 jmenoval jsem dva znamenité prameny současné a jeden nemnoho pozdější, které dosti zevrubně a vespolek velice shodně poučují nás, proč Vojtěch z Čech odcházel; byla to přílišná horlivost a svědomitost v konání povinností, které na Vojtěcha přišly s úřadem biskupským podle obecných předpisů církevních, a jejichž konání bylo přetěžké v zemi, pohanským mravům ještě silně oddané. Nyní na místě obrazu, vzdělaného na základě hodnověrných a starých pramenů, kdež sv. Vojtěch trpěl pro svou horlivost ve právech a povinnostech každého křesťanského biskupa, předkládá se nám obraz jiný, na pouhé fantasii se zavržením pramenů založený, kde Vojtěch jest nevolným nástrojem politiky protinárodní, konaje úkol a trpě pro úkol uložený jemu císařem německým na porobení národa českého. Já toto podstrkování ohyzdného, nově v našem věku vymyšleného obrazu sv. Vojtěcha na místě historického obrazu jeho nazývám hyzdění svatého patrona země české, nechť si ono počínání pochází od kohokoliv a nechť se toto pojmenování komu líbí nebo nelíbí.« A H. G. Voigt ve spise Adalbert von Prag, str. 271, napsal doslovně: »Mit Recht erhebt Prof. Dr. Kalousek Einspruch gegen eine einseitige und übertriebene Ausgestaltung der Ansicht, welche von einer Reihe von Gelehrten in verschiedener Form vertreten ist, dass politische Faktoren bei Adalberts Konflikt mit dem boehmischen Volke im Spiel waren. Es ist unzutreffend, wenn man meint, Adalbert wäre Agent deutscher oder polnischer Politik gewesen. Seine obersten Gesichtspunkte waren kirchliche und religiöse und die ersten Anlässe der Spannung zwischen ihm und seiner Heerde waren kirchlicher Natur. Gfrörers Ansicht darf wohl für abgethan gelten.«

že by chtěl do Říma k papeži pro radu jíti a k národu odpadlickému nikdy se nevrátiti. Mezi tím a k tomu doložil: »A dobře jest,« dí, »že ty znám jsi jako bratr knížete a pocházíš z pánů této země. Tebe lid raději chce, abys panoval, a tebe raději chce poslouchati než mne. Ty budeš moci s radou a pomocí bratra svého pyšné potlačiti, nedbalé kárati, neposlušné trestati, nevěřícím domlouvati. Tvá důstojnost a vědomost, svatost tvého stavu dobře se hodí na duchovní správu. Což aby se stalo, já tobě s vůlí Boží a mocí svou propůjčuji, i aby smělo býti, bys za mého života byl biskupem, u římské stolice všemi prosbami se vynasnažím.« I vložil mu berlu biskupskou, kterou právě držel v ruce, do klína. On však ji, jako zuřivý, na zemi odhodil a tato slova k tomu dodal: »Nechci, abych měl jakou hodnost na světě; důstojenství se vyhýbám, nádherou světskou pohrdám; pokládám se za nehodna biskupské výsosti, a nestačím unésti takého břemene pastýřské starosti. Mnich jsem, mrtev jsem, abych mrtvé pochovával, s to nejsem.[1])

Křišťan odpíral buď jen ze samé skromnosti, nebo chtěl svatého muže zachovati vlasti. [2])

Mnohdy, než se člověk rozhodne, trvá to dosti dlouho a nezřídka nepatrná okolnost nebo sen naše rozhodnutí uspíší. Dle Kanapara (hl. 12) byl to sen, který přiměl Vojtěcha ke konečnému, rozhodnému jednání.

Zjevil se totiž Vojtěchovi Pán ve snu, budě jej a vyzývaje, aby z líného spánku se probudil. I řekl on: »Kdož jsi, ty, že tak pánovitě poroučíš a proč rušíš poklid můj?« A zněla odpověď: »Já jsem Ježíš Kristus, který prodán jsem byl; a ejhle, znova prodávají mne židům, a ty ještě chrápeš?« Vojtěch probudiv se, mlčky přemítal v srdci svém, co by zjev tento znamenal. Když druhého dne vypravoval o tom vidění svému příteli, proboštu Vilíkovi, muži věhlasnému a veskrz dokonalému, odpověděl mu tento dle vlastních slov a pamětí biskupových: »Jsou-li prodáváni křesťané Židům, prodáván jest sám Kristus, jehož jsme tělo a údové, Beránek, jenž snímá hříchy světa. Neboť trpí-li úd některý, cítí bolest také hlava.« [3])

Vše to a jiné spravedlivě uvažuje horlivý biskup, a mnoho

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 43.
[2]) Palacký, Dějiny národu českého I., str. 267.
[3]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 244.

naříkaje nad lidem svým, netroufal si déle zůstati na svém místě v Praze, nýbrž požádav míšenského biskupa Volkolda, aby věřícím biskupství pražského prozatím byl zástupcem jeho v úřadě vrchnopastýřském, nastoupil koncem r. 988 nebo počátkem 989 s bratrem Radimem a ještě dvěma bratry i několika služebníky cestu do Italie.[1])

Přišed do Říma, prosil papeže Jana XV., co by v tak velikém svém a lidu svého nebezpečenství měl činiti. »Svěřené mi stádo,« pravil, naříkaje, »poslouchati mne nechce, a slova má nepůsobí na ty, v jichž srdcích otroctví ďábelské zavládlo; jesti to kraj, kde na místě práva síla tělesná, na místě zákona libovůle vládne.« I odpověděl mu papež: »Synu, nechtějí-li tě poslouchati, utec tomu, co ti škodí. Nemůžeš-li ovoce dosíci s jinými, aspoň sama sebe zachraň. Protož podle rady mé uchop se tichého rozjímání a zůstaň mezi těmi, kteří, zabývajíce se snahami příjemnými a spasitelnými, pokojný život vedou.« [2])

[1]) Dokládajíce se Kanaparovým Životem sv. Vojtěcha (Prameny, díl I., str. 246 a 249), tvrdíme, že průvodčí biskupovi do Říma nebyli Vilík a Radla, jak obyčejně se píše, nýbrž Radim a ještě dva bratři, bezpochyby dva *rodní bratři* Vojtěchovi, kteří později, když Vojtěch stal se mnichem, vrátili se zpět do vlasti. Zřejmo to ze slov Kanaparových, dle nichž byl Radim, Vojtěchův bratr *duchem i tělem*, tedy dvojnásobný bratr, ostatní dva však pouze *tělem*, neboť utekli (fugam dederunt), z čehož dále soudíme právem, že cesta jejich do Říma měla zajisté jiný účel než cesta Vojtěchova.

[2]) Opustiti stolici biskupskou dovoleno jest v církvi katolické jen z příčin závažných; ač Innocenc III. hlavní důvody, jež opravňují k zřeknutí se biskupství, zevrubně udal: debilis, ignarus, male conscius, irregularis — quem mala plebs odit, dans scandala cedere possit (Hinschius, System des kathol. Kirchenrechts, Berlin 1869, kap. 9, 10, X. de renuntiatione I. 9), přes to vše je dnes vyhrazeno papeži, rozhodnouti v jednotlivém případě o abdikaci. V době starší bývala však abdikace mnohem snazší, ač i tehdy jen z důvodů vážných se připouštěla, zejména chtěl-li biskup oddati se missionářství. Abdikace závisela zpravidla na metropolitovi, a jen ve případech sporných předložena bývala záležitost ta římské stolici k rozhodnutí. Lze tudíž právem za to míti, že i náš Vojtěch vyjednával nejdříve s metropolitou Villigisem, a teprve když tento na důvody uvedené nechtěl přistoupiti, obrátil se biskup do Říma, uváděje za hlavní příčinu — malitiam plebis. Jak zřejmo z Kanapara, nešel do Říma snad žalovat na metropolitu, nýbrž spíše jenom na radu, i bylo jednání jeho zcela legalní. Papež Jan XV. neposílá Vojtěcha snad do kláštera, nýbrž doporučuje mu život v zátiší, život tichého rozjímání, neboť jinak byl by Vojtěch jistě po přání papežově vstoupil ihned do kláštera a nebyl by se vydal na cestu do Jerusalema. Pohříchu nemáme o celém jednání mezi papežem a Vojtěchem žádných určitých zpráv; pouze z nepovšimnuté dosud poznámky Brunovy lze něčeho se domysliti. Když

Touto laskavou odpovědí povzbuzen byv, uzavřel rodnou zemi opustiti na vždy a v dálné cizině tráviti ostatek života v chudobě; pro Krista skrovně žíti nezdálo se mu žádnou obtíží. Když byl takto v srdci svém ustanovil, putovati pěšky do Jerusalema, rozdávaje hojně stříbra chudým, vyprázdnil brzy biskupskou pokladnu.[1])

Toho času prodlévala v Římě truchlící vdova císařovna Theofano, která již delší dobu mrtvého manžela císaře Otu II. oplakávala, nyní pak památku zemřelého obnovujíc, almužnami a modlitbami poroučela ho Pánu. Tu, dověděvši se o proslulém biskupu Vojtěchovi, že obmýšlí cestu do Jerusalema, tajně jej k sobě zavolala, a prosíc ho, aby za duši manželovu se pomodlil, tolik stříbra dala mu na cestu, kolik bratr Radim sotva mohl zdvihnouti. Ale vše to Vojtěch následující noci rozdal chudým. Odeslav pak sluhy nazpět do vlasti, změniv šat svůj a zakoupiv osla k nošení zavazadel, s třemi průvodci nastoupil bez průtahů cestu ke kolébce křesťanství.[2])

---

totiž Vojtěchovi bylo poprve papežem a opatem nařízeno, aby se vrátil k opuštěnému stádci do vlasti, »obdržel od papeže na znamení vlády berlu, zástavou pak prsten«. Prameny d. č. I., 281. Protože při své investituře obdržel Vojtěch berlu a prsten od císaře Oty II. a nyní mu papež obé vrací, musil je při svém jednání v Římě papeži odevzdati a papež je přijati. Známo, že Vojtěch už v Praze podal berlu svou Strachkvasovi, slibuje, že v Římě všemi prosbami se vynasnaží, aby smělo býti, by za jeho života Strachkvas byl biskupem. Kosmas, Prameny d. č. II., 43. Zdá se tudíž, že římská stolice přijala abdikaci Vojtěchovu a Vojtěch měl se skutečně za zproštěna hodnosti biskupské; praviltě výslovně mnichům kasinským: »Cum amota filiorum cura episcopus esse desisterem.« Kanapar v Pramenech I., 247. — A proč nebylo tedy biskupství pražské znova obsazeno? — Po právním názoru církve měli Čechové za urážky a trampoty, jež sv. biskupu našemu způsobili, dáti dříve *zadostiučinění*, načež teprve mohlo býti pomýšleno na upravení církevních záležitostí v Čechách. Soudíme tak z toho, že dostiučinění později skutečně se stalo; učinil tak Boleslav II., který r. 992 — snad ještě před návratem Vojtěchovým — vydal z plného sněmu zvláštní ustanovení, jímž přiznáno biskupovi právo rozlučovati sňatky proti zákonům církevním uzavřené, stavěti kostely a vybírati desátek, v čemž před tím bylo mu bráněno. Dle Bruna (hl. 15) slibovalo v Římě poselstvo české r. 992 jménem lidu chyby napraviti, zlého nechati a dobrého se držeti. A když Vojtěch vracel se do Prahy, vyšel mu vstříc všechen lid bez rozdílu věku a pohlaví a s velikou radostí přijali jej; podávali mu ruce a slibovali všechno, že, těšíce se vroucně z návratu, podle přikázaní jeho chtějí dřívější svůj život napraviti. Kanapar v Pramenech d. č. I., 251.

[1]) Kanapar l. c., str. 245—246.

[2]) Kanapar l. c., str. 246.

XVIII.

Monte Cassino.

V italské provincii Casertě, ve kraji Sora zvaném, na rozhraní mezi Samniem a Kampanií vypíná se příkře do výše 950 m. nad hladinou mořskou vrch kasinský se světoznámým klášterem, založeným r. 529 od sv. Benedikta. Celé okolí a zejména hora kasinská je nevšední krásy a půvabnosti, pročež za letních veder skýtá velmi příjemný útulek. Benedikt nalezl na vrchu tom ještě pohanský chrám Apollův a háj Venušin s oltářem, kde dosud konána modloslužba. Benedikt háj zapálil a na místě pohanského chrámu postavil kostel ku cti sv. Jana Křtitele a pevnou věž za bezpečné obydlí žákům svým. Zde napsal památnou řeholi svou a zřídil první klášter svého řádu. Klášter ten byl r. 589 od Longobardů zbořen, roku 720 papežem Řehořem VI. znova vystaven, r. 884 od Saracenů zpustošen a teprv v X. století opatem Aligernem opět obnoven. Ten navedl zase řeholní bratry ku přísné kázni, jež časem byla poklesla.

Nejutěšeněji zkvétal klášter ten za opata Desideria Didiera, jsa školou a akademií pro umění a vědy; tehdy čítal klášter 200 mnichů. Ve XII. a XIII. století svářili se řeholníci kasinští s králi sicilskými, s císaři a papeži, při čemž ovšem zbraň a vzdor více platily nežli kázeň; nicméně však školy se nezanedbávaly, jakož tehdy zejména sv. Tomáš Aquinský tam základům umění se vyučil. Papež Celestin V. proměnil klášter ten v řád celestinský (1294), než Bonifac VIII. zavedl tam opět řád starý. Papež Jan XXII. prohlásil kostel na vrchu kasinském za kathedrální, opata za biskupa a mnichy za čestné kanovníky. Ale pohříchu touto blahovůlí římské stolice nejen že klášter se nepovznesl, nýbrž spěl k úpadku, k němuž i některé okolnosti vnější (zemětřesení) valně přičinily. Teprv když papež Julius II. klášter kasinský spojil s kongregací benediktinů od sv. Justiny (1504), nadešly jemu nadějnější dnové a vědy i umění nalezly tam opět stánek svůj. Klášter čítával až 400 mnichů učených a nábožných; za doby naší počet jich valně se zmenšil, ale přes to vše řídili ještě až do nedávna seminář diecése kasinské a vedli vlastní tiskárnu. Roku 1866 byl klášter kasinský italskou vládou zrušen, prohlášen za »národní pomník« a řeholníci ponecháni tam pouze z milosti jakožto jeho strážcové a opatrovníci. Bohatý archiv velké ceny

historické je nyní sekcí velikého archivu v Neapoli. Knihovna má okolo 30.000 svazků, mnoho atlantů a na 500 inkunabulí. [1])

Pod klášterem v údolí na říčce Rapido leží město Cassino (Casinum nebo San Germano) s 13.000 obyvateli a se zajímavými zříceninami (amfiteatr); město je na dráze z Říma do Neapole.

Vojtěch biskup nastupuje z Říma cestu do svaté země, bral se s průvodčími sám čtvrtý údolím řeky Gariglione do jižní Italie a přišel k hoře kasinské, kde — ač neznám — od mnichů uctivě byl přijat i pohostěn. Když byl s řeholníky sdělil další úmysly své a po několika dnech v cestě chtěl pokračovati, přistoupil k němu opat toho kláštera Manso (986—996) a s ním někteří přední bratří, domlouvajíce Vojtěchovi asi v tato slova: »Cesta, kterou podnikáš, získat blaženost, daleko vzdálena jest od cesty pravé, od té, jež vede k životu. Jest ovšem znamením velikého ducha zbýti motanic pomíječného světa; leč choditi co den z místa na místo, méně chvalno jest. Nikoli do Jerusalema přijíti, ale v Jerusalemě ctnostně žíti, jest — dle sv. Jeronyma — spasitelno. Setrvati však na místě a tím volněji používati potřeb nebeských nikoli my tobě nedoporučujeme, nýbrž předpisy předků a příklady mužů vytrvalých.« [2])

I poddal se Vojtěch spasitelné radě, a jelikož byl mu ochotně nabízen útulek v klášteře kasinském, zůstal tam. Ale brzy poznal Vojtěch, že klášter kasinský není místem pro něho, ana přísná kázeň řeholní v něm valně poklesla. A když někteří bratří (převorové) vyzvěděvše nějak, že Vojtěch byl biskupem, podřekli se a projevujíce nad tím radost svou, pravili mu, aby jen u nich zůstal, že »může také, jsa biskup, nově vystavené chrámy jejich světiti,« rozhorlil se nad tímto prozrazením své bývalé hodnosti jakož i nad nenadálou žádostí mnichů kasinských velice a vzav odpuštění, vydal se bez meškání na cestu dolů údolími horskými skoro po dva dny putuje k východu.

Cesta přivedla ho maně k řeckému monastýru sv. Michala blíže Bari.

---

[1]) Testi, Storia della badia di Monte Cassino. Neapol 1841—43. 3 sv. Týž, Archivo Cassinense. Neapol 1847. Quillaume, Description historique et artistique du Monte Cassino. Neapol 1874.

[2]) Kanapar hlava 13, Brun hl. 12 a 13 v Pramenech dějin českých I., str. 245—247 a 278.

XIX.

Klášter vallilucký.

Na žírné nížině apulské, kde bují v hájích stále zelený keř básníků i chleby svatojanské a smutný cypřiš, ukrýval se ve stínu klášter malebný, lepý svou polohou a družstvem velebný — Vallilucium. Místo to leželo východně od hory kasinské nedaleko přímořského města Bari (Barium). Tamější monastýr basilianský u sv. Michala vystaven byl na pozemcích archisteria kasinského, osazen mnichy řeckými a v letech 980—995 řízen opatem Nilem mladším. Ten narodil se r. 910 v Rosanu (v Kalabrii) z rodičů řeckých, vstoupil v 30. roce do basilianského samostanu u sv. Merkuria a přijal roucho řeholní. Šetře přísně pravidel řeholních, zapíral se tuhou kázní, obíral se čtením písma sv. a otců církevních. Domáhaje se dokonalosti po smyslu tří evangelických rad, pokračoval rychle na dráze svatosti, tak že brzy proslul i vzácnými milostinami, jimiž ho vyznamenal Bůh. Obdržev po nějakém čase od svých představených dovolení, aby směl poustevničiti, odebral se na nedalekou horu, žil tam ve skalní jeskyni a shromáždil kolem sebe velký počet učnů, tak že poustevna jejich stala se klášterem. Po té odešel opět jinam, zřídil poustevnu, která rovněž vzrostla v samostan Takovým způsobem založil několik samostanů. Tuhou kázní překonal i vzory své, sv. Antonína a jiné proslulé poustevníky egyptské. Slyna moudrostí a svatostí stal se váženým rádcem a učitelem mnohých duchovních i velmožů světských; svou přímluvou zachránil nejednoho města od záhuby. Tak stalo se, že, když chtěl náměstek císařský v řecké Kalabrii obyvatele města Rossana pokutovati přísnými tresty za příčinou vzpoury povstalé ve městě, pohnul ho bohabojný mnich, že odpustil provinilé obci. Pověst o ctnostech a dokonalosti jeho donesla se až do Konstantinopole a císař chtěl jej míti u sebe. Než sluha Boží nestál hrubě mnoho o přízeň velikých, rovněž tak jako o důstojenství nějaké na světě. Rodáci jeho Rossanští chtěli si jej vyvoliti za biskupa; svatý mnich však ušel raději z vlasti, než aby byl přijal řečené důstojenství.

Po té šel navštivit benediktinů na hoře kasinské, a opat téhož kláštera Aligernus postoupil mu samostan vallilucký. Pod výborným vůdcem a učitelem učení božského Nilem sloužil tam veliký zástup

učeníků, kteří vlastníma rukama chléb si dobývajíce, žili dle pravidel sv. Basila Velikého. [1])

Sem zavítal sv. patron náš s hory kasinské. Posvátné zátiší tohoto kláštera, ušlechtilý řád, který v něm vládl, dojaly Vojtěcha tak mocně, že na kolenou slzavě prosil opata, aby ho přijal do sboru svého.

Byl to zvláštní okamžik, kdy Vojtěch náš, syn nedávno Kristu získaného národa na severu a sv. Nil, Řek rodem a představený staré řecké řehole, stáli sobě tváří v tvář. Snad nikdy nesetkal se Vojtěch s člověkem, který mu byl více podoben duchem než tento řecký světec. Tužby a snahy obou byly tytéž: opovrhování světem, sebezapírání, život v práci ustavičné, ukládání si rozličných dobrovolných povinností a vše to pro Krista a z lásky k Němu, to byl ten pravý duch, který v řeckém mnišstvu z východu zavíval na západ, právě když Vojtěch zavítal do Valliluky. I sv. Nil tušil dobře, kdo to v prachu před ním klečí na zemi.

Vroucnost, kterouž tu sv. biskup náš patrně dával na jevo, dojala stařičkého opata Nila nemálo, tak že po letech ještě se rozpomínal, po všechen život svůj že neviděl mladého muže, rozníceného touž láskou ku Kristu, jakouž bylo znamenati při oslaveném našem rodáku. Opat Nil vyslechnuv srdečné toužení a žádosti Vojtěchovy, byl by jim zajisté milerád vyhověl, kdyby nebyl musil míti zření k nepříznivým okolnostem tehdejším. Sv. Nil jsa rodem Řek, držel se netoliko řehole sv. Basilia, nýbrž ovšem i obřadu a jazyka řeckého při službách Božích. Slavná pověst, kteráž se vůkol rozcházela o něm i o bratřích jeho, jakož i moc a vážnost, kterouž měl nejen u lidu a knížat, na dvoře císařském v Konstantinopoli, u císařovny Theofanu, nýbrž i v Římě, vzbudila místy zášť jakousi proti řeckým řeholníkům. Nad to nade všecko byl sv. kmet se svou bratí jenom jako pohostinu v klášteře valliluckém, maje ho pouze propůjčený sobě od benediktinů kasinských. Přijetí bývalého biskupa obřadu latinského v klášteře obřadu řeckého nemohlo se státi bez svolení papežova, bylo by tehdy nemalý rozruch způsobilo ve všech končinách vlašských a mohlo zavdati příčinu k nemilým roztržkám a žalostným sporům. Věhlasný sluha Boží Nil předvídaje věcí těch a nechtěje přičiniti sám ke zmatkům jinak již dosti církev Páně svírajícím, byl nucen takřka proti vůli své odepříti Vojtěchovi přijetí.

---

[1]) Štulc, »Svatý Vojtěch« v Blahověstu 1849, str. 307.

»Přijal bych tě, milý synu,« pravil k němu konečně, »ale přijetí toto mně a mým by škodilo, tobě pak nikterak neprospělo, neboť jak tento šat a tyto vousy značí, nejsem tuzemec, nýbrž Řek a po řecku tuto nyní život trávím. Jakkoli skrovná jest půda, již já a moji lidé se mnou vzdělávají, přece náleží těm, před nimiž ty vším právem utíkáš. Kdybys, čehož nejméně bych si přál, s námi zde bydlil, vezmou oni, což jejich jest, já s dobrými syny docela vyhnán budu, ty pak ocitneš se v nejistotě ještě větší. Protož přijmi radu otcovskou, a odkud jsi odešel, navrať se — do Říma. Až tam, veden dobrým andělem, přijdeš, vyhledej opata u sv. Boniface, našeho přítele Lva, jehož mým a všech nás jménem pozdrav, a odevzdej mu list náš, v němž jej žádáme, aby tě buď u sebe podržel, čehož více si přeji, nebo kdyby mu to bylo obtížno, aby tě opatovi sv. Sáby za mne doporučil. [1]) Co se mne týče, přál bych ze srdce, abys zůstal u sv. Boniface; pod správou výtečného opata Lva, jeho návodem a pod jeho ochranou boj Boží bojovati statně počni, do služby Boží udatně vstup. Pod jeho ochranou ze všech protivenství, která duši k Bohu se beroucí vyvstávají, neporušen vyvázneš, a větším, než v tobě hoří nyní, plamenem roznícen žár lásky Boží v srdci rozžehneš co den mohutnější.« [2])

Tyto a podobné řeči svatého sluhy Páně pohnuly ovšem Vojtěcha, že jakož byl prve v klášteře na hoře kasinské upustil od zamýšlené pouti do Jerusalema, rozhodl se nyní k slovu velebného kmeta, že půjde nazpět do Říma. Pobyv tedy jenom za některý čas v prostomilém zátiší mezi basiliany valliluckými a příkladem i slovy otce Nila utvrdiv se v předsevzetích, upevniv a rozhojniv se v lásce Boží, vydal se konečně z Valliluky do Říma.

XX.

Na Aventině.

Na Aventině byl původně zbudován chrám od sv. Agly ke cti mučeníka Boniface; když pak asi r. 417 byly v něm uloženy také ostatky sv. Alexeje, nazýván obyčejně kostelem sv. Boniface a Alexeje, nebo pouze jen kostelem sv. Alexeje (s. Alessio). Kolem

[1]) Kanapar, Život sv. Vojtěcha v Pramenech I., str. 248.
[2]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech I., str. 279.

r. 970 založil Sergius, arcibiskup damašský, jenž ze sídla svého byv vypuzen, přišel do Říma, při kostele tom klášter benediktinský, v němž sám po 4 léta žil a svatě zemřel.

Sergius obnovil tehdy také zpustlý již chrám, jenž později několikráte byl přestavován, tak že pozbyl úplně prvotní své podoby. Nyní má vkusnou úpravu renaissanční a nádherný hlavní oltář, pod nímž jest krypta t. zv. konfesse, deseti mramorovými sloupy ozdobená, v jejímž oltáři uloženy jsou ostatky sv. Boniface, sv. Aglaje a sv. Alexeje. Ke kryptě vede dvojí schodiště. Křížovou chodbu klášterní zdobí 28 sloupů antických. V klášteře tom vystřídali se během času benediktini, praemonstrati a jeronymité. Nyní je tam ústav pro slepce.

Nedaleko chrámu a kláštera sv. Alexeje položen byl r. 1893 základní kámen k basilice a kolleji sv. Anselma, kterýžto velkolepý ústav benediktinský bude zajisté dědicem bývalé slávy kláštera, any budou tam přednášeti nejlepší síly řádové celého světa. [1]) —

Vojtěch mimo pustě cestu do sv. země a posilněn nadějí, maje list doporučující opata Nila, zavítal z Valliluky zpět do Říma. Tam pilně se doptávaje, kterého kláštera opatem je Lev, přiveden byl ukazováním lidu ku prahu svatých Boniface a Alexeje. Vešed do kláštera a obdržev příležitost mluviti s opatem, vyřídil pozdravení a odevzdal list, který byl po něm odeslal Nil.

Opat Lev přečta list, jakož z dlouhé zkušenosti uměl zkoumati smýšlení člověka, prvé než jej přijal, i na něm obratným způsobem vše vyzvídati se jal. Napřed počal nevoli na oko ukazovati, kdo jest, jakého smýšlení, s odvrácenou tváří se tázati, trpkosti a obtíže mu předpovídati; [2]) zkrátka po všech tajnostech srdce jeho bystrým duchem pátrati.[3])

Než hodného, úmyslem muže věrného nedovede ani zlomiti nepřívětivá odpověď člověka, ani z dráhy jednou nastoupené svésti příští zkoušky. Tedy opat Lev, když předpovídáním trpkosti nejen nemohl zvrátiti úmysl jeho, nýbrž více a více touhu

---

[1]) Album svatovojtěšské, str. 26.

[2]) »Praedicantur ei omnia dura et aspera, per quae itur ad Deum,« tak nařizuje řehole sv. Benedikta, kdykoli jde o přijetí nového člena. A dále tam čteme: »Si veniens perseveraverit, et illatas sibi injurias et difficultatem ingressus post quatuor aut quinque dies visus fuerit pacienter portare, annuatur ei ingressus.« Viz Regula s. Patris Benedicti, Bonnae 1884, p. 99 etc.

[3]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 248—249.

jeho rozžíhal, slíbil konečně, že jej přijme. Napřed ustanovil s poníženým biskupem k papeži se odebrati, aby se poradili s ním a s kardinály, co by bylo činiti.

Když bylo vše vykonáno po řádu, v ten den, kdy Pán nohy učeníků svých myl a šatem utíral (na zelený čtvrtek), roucho noviců na sebe přijal svatý biskup náš. V bílou pak sobotu roku následujícího (990), kdy na křtu svatém cvičencové víry z okovů nepravosti se vybavují, skládal sliby řeholní v ruce opata Augustina v kostele sv. Pavla v Římě, a zavěšeno jest mu od hlavy dolů spadající roucho řeholní.[1]) Od té chvíle podle obvyklého řádu do počtu bratří přijat byv, horoucněji počal toužiti po Kristu, k němuž úzká vede stezka. Kdo by vlastně byl, nevěděl nikdo mimo opata.

Dva bratři, kteří provázeli Vojtěcha, vidouce jej novicem benediktinským, jenž o návratu do vlasti nechce ani slyšeti, rozžehnali se s ním už dříve a vrátili se do Čech; pouze Radim po příkladu muže vytrvalého zůstal u něho, přijav pode jménem Gaudentius řeholi sv. Benedikta.

I přilnul k němu, jsa tělem i duchem dvojnásobný jeho bratr a od mladosti nejvěrnější druh. [2])

Obcování sv. Vojtěcha v klášteře římském dávalo jasné svědectví, že byl proniknut duchem zakladatele řádu, že byl dokonalým mnichem benediktinským. Sv. Benedikt žádá od svých žáků, aby pilni byli modlitby, práce, pokory a poslušnosti — a těmito ctnostmi předčil nad jiné mnich Vojtěch. Neboť jak vypravuje jeho něžný ctitel Brun, nohy své spoutav poslušenstvím jako k hostině, tak rychle k plnění rozkazů sobě daných spěchával, a poručil-li mu kdo něco, čím hrubší byla práce, tím ochotněji ji vykonával. Zapomněl na svou hodnost biskupskou a pokořoval se mezi bratřími: čistil kuchyně, umýval nádobí, přinášel vodu a pro všechny jiné potřeby ochotně běhal. K mytí rukou bratřím ze studně vodu nosil; taktéž ráno do jizeb, v po-

---

[1]) V klášteře břevnovském chová se záslibný list (schedula professionis), jímž světec Vojtěch řeholi sv. Benedikta v klášteře sv. Boniface a Alexeje v Římě se zasvětil. Na pergamenovém listě, nyní podlepeném, čteme vlastní rukou světcovou napsáno: »† Ego Adalbertus permitto stabilitatem meam et conversionem morum meorum et obedienciam secundum regulam sancti Benedicti coram Domino et omnibus sanctis ejus et abbato Augustino praesente.« Erben, Regesta str. 33.

[2]) Kanapar v Pramenech I., 249.

ledne a na večer k jídlu, neboť tento důkaz poslušnosti od opata si vyprosil a obdržel. Pokušení přemáhal pokorným vyznáním se duchovnímu otci. Ostrovtipně na smysl písem sv. pilně se vyptával a na to, čeho dříve nevěděl, tázajícímu se vhodnou odpověď dával opat. Modlitbě a četbě duchovní tím bedlivěji se oddával, čím méně zaměstnání a překážek světských jeho se dotýkalo; netrápilyť ho starosti velepastýřské o spásu duší svěřeného stádce. [1])

Z úst jeho nevyšlo nikdy slovo hádky, nikdy trpké slovo bručivé rozmrzelosti. Káral-li jej opat velice důtklivě, vždy dával na jevo laskavou trpělivost a podajnou pokoru. Ochoten byl ku každé přidělené práci, jsa hotov poslechnouti netoliko starších, ale i mladších. Všem líbil se příjemnými mravy, všecky převyšoval vznešenými ctnostmi. Tak prospíval den ode dne, ode ctnosti ku ctnosti! V příbytku duše své položiv základy hluboké pokory, ze čtyř ctností utvořil podobu kříže, z obezřelosti, spravedlnosti, statečnosti a mírnosti, z kterýchžto stěžejních kamenů trvalé zdi sdělal, železem poslušnosti spojené a vápnem trpělivosti utvrzené. Pokryv stavbu tuto dvojím rákosím, zlatou střechou lásky Boží, chrám Páně ze sebe udělal, královský příbytek Synu Božímu v duši své připravil. [2]) A v takovém stánku kterak by nepřibýval a si neliboval Král věčné slávy?

XXI.

První návrat Vojtěchův do Čech.

Zatím, co se byl Vojtěch uhostil v klášteře římském na hoře aventinské, navrátili se nejprvé družina a posléze i dva Vojtěchovi bratři [3]) do Prahy, přinášejíce poslední pozdrav od biskupa duchovenstvu českému, rovněž i o pevném jeho úmyslu a vykonaném předsevzetí podávajíce zprávu. Lid, kněžstvo i vévoda Boleslav II. těžce nesli ztrátu apoštolského pastýře. Zejména Boleslav II. vykládal odchod Vojtěchův sobě na porok.

---

[1]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 279 - 280.

[2]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 279—280.

[3]) Na jiném místě vyložili jsme dle Kanapara, že průvodčí Vojtěchovi na první jeho cestě do Říma nebyli Radla a Vilik, probošt, nýbrž nepochybně tři rodní bratří sv. biskupa.

Ale válka česko-polská, jež právě zuřila, překážela všelikému jednání o návrat biskupův.

Štěstí válečné, zdá se, že r. 989 Čechům přálo, neboť roku následujícího (990)[1]) Mečislav u císařovny Theofanu pomoci se dožadoval a ji také obdržel; proti čemuž Boleslav II. zase Lutice, jeho předkům a jemu vždy věrné, proti společnému nepříteli ne marně volal. Dne 13. července 990 v dolejší Lužici někde u Krosna vojska obojí strany stála tak blízko sebe, že již čáka byla bitvy rozhodné; leč nedošlo k ní, an Boleslav byv zavčas varován, k útoku nemohl se odhodlati. Vyzvědač Boleslavův, Slopan, varoval totiž knížete, že vítězství i porážka jednostejně se škodou mu budou dle Dětmara takto: »Si tibi hodie victoria evenit, si prosterneris, ut fugiendo Miseconem inimicum te continuo persequentem vix aut nequaquam evadas et Saxones tibi hostem in perpetuum acquiras. Si autem victus fueris, finis est de temet ipso et de omni regno ad te pertinenti. Non enim remanet spes ulla resistendi inimico te undique secus vallanti.«[2])

Z této zprávy zřejmo, že Mečislav přitáhl s jedné strany a vojsko německé s druhé strany až na území Sljubljanů. Kraj ten prostíral se od ústí řeky Bobry na západ, po obou stranách dolejší Nisy Zhořelské až k dolenímu toku Sprévy poblíže ústí jejího do Havoly.

Na severo-východ a západ nemohl Boleslav, kdyby byl poražen, uniknouti; ježto však Dětmar mluví o obklíčení se všech stran, stál zajisté i k jihu nepřítel anebo byl jižní kraj nepřítelem ohrožen. Boleslav II. vrací se skutečně bez boje zpět do Čech, dobude města nejmenovaného, jehožto pána a velitele jav, Luticům, proti němu zuřivým vydává, aby ho sťali.

Mír mezi Čechy a Polany uzavřen r. 991 nebo 992, neboť téhož roku táhnou Čechové i Polané na pomoc císaři proti Lu-

---

[1]) Dle letopisů hildesheimských ad annum 990: Misacho et Bolizlavo duces Sclavorum gravibus inimiciciis inter se conflixerunt — stály obě slovanské říše proti sobě v tuhém a krvavém boji. Dle Dětmara Meziborského dostoupilo r. 990 nepřátelství vrcholu. A příčina toho? — Mečislav polský odňal Boleslavovi některé državy. Na jednom místě mluví Dětmar dokonce o království: si regnum sibi ablatum redderet (Mečislav); leč na místě jiném prosí dle téhož Dětmara Boleslav II. knížat německých, aby mu pomáhali »in restituendis suimet rebus«. Pertz, Monumenta German. SS. V. p. 770—771.

[2]) Pertz, Monum. Germ. SS. V. 771.

ticům; Boleslav zpočátku osobně, Mečislav však svěřil voje své vůdcům císařovým.[1])

Teprve nyní, kdy Boleslav II. změniv směr své politiky, zřekl se Luticů a s Polany uzavřel mír, dostal se opět v dobré přátelství s Villigisem i s Němci: mohlo se pomýšleti na návrat Vojtěchův.

I jednal o to kníže české nejprve s metropolitou mohučským.

Zatím propůjčoval se úřadem velepastýřským v Cechách míšenský biskup Volkold; ten o zelený čtvrtek r. 991 světil ve stoličním chrámě u sv. Víta oleje, načež na Velký Pátek při posvátných obřadech raněn jest mrtvicí.

Událost ta uspíšila další jednání o návrat biskupův.

Jenž býval za mladosti mentorem a přítelem svatého muže, moudrý Radla, a vlastní bratr vévodův, Křišťan mnich, muž výmluvný, vypraveni jsou k metropolitovi, aby jim dal k papeži list, jenž by Vojtěcha na návrat upomenul.[2]) Slibujícím jménem národa nápravu mravů, odložení nepravostí, proti nimž svatý biskup Vojtěch tak horlil, odevzdal arcibiskup Villigis list, svědčící Vojtěchovi, aby mu duchovní svazek s církví českou připomněl, a druhý pro papeže.

Křišťan a Radla přišedše do Říma, žádali na papeži návrat pastýře svého, kajícímu pak lidu otce. I slibovali jménem národa chyby napraviti, zlého nechati a dobrého se držeti.

Ale odchod sv. muže byl jak papeži,[3]) tak opatovi kláštera proti mysli; i svolána jest za tou příčinou synoda a na ní vznikla z obou stran veliká hádka. Jedni báli se ztratiti mnicha, druzí žádali úsilovně svého pastýře.

Konečně zvítězil náhled, aby, poněvadž národ jeho slibuje dostiučinění a jej volá zpět, k stádci opuštěnému proti vlastní vůli se navrátil.[4]) I dal papež méně vůlí svou, než spíše právem Božím pohnut, tuto odpověď: »Vraťme jim, zač spravedlivě žádají, ačkoli se synové od dobrého otce již odrodili. Ale vydáme

[1]) Loserth, Der Sturz des Hauses Slavnik. Archiv f. oest. Geschichte Band 65. S. 15—54.

[2]) Brun, Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 280.

[3]) »Talem margaritam a suo corpore avellere, durum erat magnae Romae, quare abcessus sancti viri contrarius erat domno pape.« Brun v Pramenech d. č., str. 280—281.

[4]) Brun l. c., str. 281.

jej s touto výminkou: Budou-li poslušni jeho, nechť podrží jej s Pánem Bohem, a nechť sklidí pod ním ovoce stonásobné; nebudou-li však chtíti zanechati obvyklé nešlechetnosti své, tento náš milý bratr beze všeho nebezpečí duše své opustiž spolky se zlými.« [1])

Vojtěch uposlechnuv rozkazu papežova i opatova a potlačiv vlastní přání své, chystal se k návratu do své diecése; na znamení vlády obdržel od papeže berlu, zástavou pak prsten. [2])

Vraceje se domů, Vojtěch bral se dle domácích pověstí našich přes Milaveč, Zelenou Horu a přišel právě v neděli do jednoho města (Plzně?), ve kterémž téhož dne byl velký trh; pohled na to způsobil nemalý zármutek muži svatému. I řekl k těm, kteří ho vedli, jakoby mimochodem: »Pěkný jest ten váš slib: váš kající lid ani nesvětí tohoto svátečního dne.« [3])

Když pak vykonavše cestu vcházeli do Prahy, vyšel biskupovi vstříc všechen lid bez rozdílu stáří a pohlaví a s velikou radostí přijali jej; podávajíce mu ruce, slibovali, že, těšíce se vroucně jeho návratu, podle přikázaní jeho dřívější život úplně napraví.[4]) Kníže Boleslav II., chtěje udobřiti Vojtěcha, vydal r. 992 — snad již před jeho příchodem — a to z plného sněmu, zvláštní ustanovení, vedle kteréhož dáno sv. Vojtěchu na vůli, rozlučovati sňatky proti zákonům církevním mezi blízkými příbuznými uzavřené, kostely stavěti a vybírati desátek, v čemž před tím bylo mu bráněno panujícím knížetem a odporným panstvem.[5]) Tím aspoň odstraněna jest jedna z hlavních příčin nespokojenosti biskupovy i vznikla naděje dobré shody.

---

[1]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 251.

[2]) Brunův Život sv. Vojtěcha tamtéž, str. 281.

[3]) Kanapar l. c., str. 251.

[4]) Kanapar l. c., str. 251.

[5]) Erben, Regesta str. 33. »Anno dominicae incarnationis 992 . . . hortante Dei nutu domno episcopo secundo s. pragensis ecclesiae Adalberto monacho dux Bolezlaus praesentibus omnibus primatibus suis dedit praefato episcopo secundum statuta canonum separare ea conjugia, quae infra parentelam contra sacram legem conjuncta esse reperirentur, nec non etiam ecclesias per loca opportuna construendi et decimas congregandi licentiam dedit.«

XXII.

Založení kláštera břevnovského a působení řádu benediktinského v Čechách a na Moravě.

Asi 2½ léta pobyl drahý biskup náš ve klášteře římském na Aventině; tážeme-li se nyní, čeho tento svatý muž klášterní uskrovněností svou dosáhl a zdali dobře učinil, opustiv místo, na kterémž ho byla postavila církev, odpovídáme k otázce své takto: Kdyby pobyt jeho v římském klášteře nebyl měl jiného účelu a výsledku, než aby především zdokonalil sebe sama, již proto náleželo by jej schvalovati; leč shledáme ihned, že přinesl sv. Vojtěchu ještě jiného ovoce. Biskup náš seznámil se v Římě s pravou cestou, získati a vychovati sobě statečné pomocníky k těžkému úřadu kazatelskému. V klášteře římském probuzena byla ve sv. Vojtěchu toužebná žádost zříditi i ve vlastní diecési takový ústav vychovavací důstojné kněze a v pravdě apoštolské missionáře.

Jak dr. Krásl ve »Sv. Prokopu« dokázal,[1]) vedena byla v oblasti moravsko-pannonské dvoje slovanská liturgie, kyrillská a hlaholská; kyrillská s obřadem východním a hlaholská s obřadem západním a způsobem tím slouženo Bohu i u nás v Čechách, jak jsou tomu na svědectví některé zachované staré památky písemné.

»Sv. Vojtěch« — jak míní Fr. V. Sasinek — »nahledl, že s latinou nedá se dobře v Čechách účinkovati, nýbrž se slovančinou; i stal se v Římě »monachus niger« neboli benediktin glagolský v klášteře na Aventině, kde byli slovanští mniši buď basiliani buď benediktini pod jednou střechou, kterých chtěla apoštolská stolice použiti k získání k unii s Římem Slovanů glagolské i kyrillské liturgie.

A takové prý mnichy basiliany i benediktiny vzal sv. Vojtěch z Říma s sebou do Čech, aby kyrillské a glagolské Čechy přivedl k unii.«

Tito řeholní bratři měli svatému biskupovi býti pomocni,

[1]) Krásl, Sv. Prokop, jeho klášter a památka v lidu. V Praze 1895, str. 98 a násl.

překážky v obvodu jeho činnosti přemáhati, půdu připravovati a čisté símě víry Kristovy zasévati.

S poctivostí a radostí uvítáni jsou v Cechách noví hlasatelé víry od knížat a všeho lidu. Vojtěch koupil jim v sousedství Prahy les, řečený Šárka, Boleslav II. postavil pak při něm na počest nejsvětější Panny, sv. Benedikta, Boniface a Alexeje *klášter břevnovský*, později v dějinách vlasti valně se proslavivší, kolébku kláštera broumovského, moravského kláštera v Rajhradě a mnohých jiných klášterův, jež kdysi v Čechách, Polsku a Uhřích blahoplodně působily a na díle podnes ještě působí.

Papežové vzali je přímo pod svou ochranu. Uvedením zmíněných řeholních bratří do Čech dán jest křesťanství v naší vlasti pevný podklad; poněvadž pak řehole jejich vedle zdokonalení sama sebe také přikazuje pečovati o blaho bližního vyučováním a naváděním ho ku praktické činnosti, potkávala se v zemi naší se zalíbením; o tom svědčí četné kláštery této řehole, jež rychle po sobě v Čechách i na Moravě vznikaly. Kéž by byly kláštery ty těsněji k národu samému přilnuly! Pohříchu brávaly ony podobně jako klášter otcovský první osadníky své i tehdy ještě z ciziny, když vlast naše dávno již mohla jim skýtati síly domácí.

První osadníci v břevnovském klášteře přišli z Říma a s nimi také římské smýšlení ve věcech soukromého i veřejného života; oni činili se přirozenými obhájci práva kanonického i římského a odpůrci všeho, co ustanovením těchto práv se příčilo. Ale země naše, v níž cizozemci tito měli působiti, nerozuměla oněm ustanovením, řídíc se domácím právem i řádem, jemuž protiviti se, bylo zajisté s odvahou i nebezpečenstvím. A přece musilo tak se státi, ač měl-li Vojtěch zachovati sobě pověst pravověrnosti.[1]) Protože založení kláštera břevnovského a působení řehole benediktinské po vlastech československých má v dějinách našich, zejména kulturních, význam veledůležitý, pojednáváme o tom všem zevrubně v celém II. díle tohoto spisu, kamž čtenáře své odkazujeme.

---

[1]) Dudík, Dějiny Moravy II., str. 43 - 44.

XXIII.

Slavníkovci a Přemyslovci.

Za Slavníka zahrnovalo panství jeho téměř celou jihovýchodní polovici království českého; k tomuto velikému bohatství družila se i znamenitá moc výkonná. Brun, životopisec Vojtěchův, nazývá Slavníka přímo pánem země, mluví o velikém množství jeho poddaných a letopisec Kosmas vychvaluje u něho ve skutcích známost zákonův a souhlasně s Janem Kanaparem mluví o jeho spravedlnosti.

Srovnáme-li Slavníka s ostatními pány českými téže doby, vidíme, že předčil nade všecky, a že moc jeho vyrovnala se zcela moci knížat z rodu Přemyslova; byltě Slavník jediný svého času, jenž po způsobu kmenových vojvod, o nichž se již stala zmínka, zachovati se dovedl nejenom v držení velice rozsáhlých statkův, ano i v dosti volném poměru ku knížeti pražskému a to ještě v době, kdy Boleslav I. všemi silami již usiloval o jednotný stát český.

Dokud žil Slavník, trvala mezi Boleslavem II. a Slavníkem shoda i mír, alespoň zevně, na venek.

Dokladem toho je vzájemná péče obou o zřízení biskupství pro Čechy a země sousední na východ.

Tomek dotvrzuje, že ku zřízení biskupství pražského musili Slavníkovci svým dílem přispěti, neboli, že biskupství povstalo společným úsilím a stejným nadáním obou rodů knížecích, Slavníkova a Přemyslova. A tu právě jsou to kraje jižní: Bechyňsko, Uřetovsko, Řečicko, jež připadly k biskupství; župy ty byly nejpozději přivtěleny k panství Slavníkovu. Boleslav II. statky biskupské rozmnožil, čímž získal si vděk duchovenstva. Slavník tak štědrým prý se neproukázal.

Slavník zemřel r. 981 a po roce již zvolen jest Vojtěch biskupem.

Na kolik z veliké moci otcovy dědili synové Slavníkovi, kteří jměním otcovským vládli nedílně, není sice známo, zdá se však, že do známé katastrofy libické potrvala v míře ne příliš ztenčené. A právě v těchto okolnostech dlužno hledati klíč k vysvětlení záhadných poměrů tehdejší doby. O tom není pochyby, že moc rodu Slavníkova v té míře, jak byla dříve vylíčena, stá-

vala se vladaři pražskému čím dále tím více nepohodlnou; bylať mu jedinou překážkou u volném ovládání všech zemí českých.

Za Slavníka nedošlo mezi oběma rody k zjevným rozporům, protože byl pán umírněný; ale jinak tomu bylo za nedlouho po jeho smrti.

Dostačíť věru upozorniti jenom na nesčetné trampoty, které zakoušeti bylo biskupu Vojtěchovi. I tážeme se, mohlo-li něco podobného býti při spolupomoci a dobré vůli knížete Boleslava II.? — A tou přece on jako vladař vrchnímu pastýři byl povinován a to tím více, jelikož hodnost biskupská byla tehdy u nás v samých počátcích!

Nelze tudíž jinak než předpokládati, že u knížete nebylo dobré vůle s dostatek.

Tvrzení naše podepírá i vyjednávání, jež měl Vojtěch se Strachkvasem před svým odchodem do Říma. Bratr knížete meškal právě tou dobou ve vlasti návštěvou; biskup rozmlouval s ním delší dobu a stěžuje si mezi jiným na »zpupnost a nesnesitelnou moc županů,« chtěl ho přiměti k tomu, aby od něho převzal důstojenství biskupské. »A dobře jest,« pravil prý za řeči biskup, »že Ty znám jsi jako bratr knížete a pocházíš z pánů *této země*. Tebe lid raději chce, abys panoval, a Tebe lid raději chce poslouchati než mne. Ty budeš moci s radou a pomocí bratra svého pyšné potlačovati, nedbalé kárati, neposlušné trestati, nevěřícím domlouvati.«

Patrno z toho, že se Vojtěchovi ode dvora knížete pražského podpory nedostávalo a věc tu jen tím možno si vysvětliti, že mezi Slavníkovci a Přemyslovci již tehdy nebylo žádoucí *shody* a dobré vůle. [1])

R. 994—995 Vojtěch opouští Čechy podruhé; tehdy oba čeští vévodové poslali Otě III. pomocné vojsko, ale každý zvláště, proti Luticům. Pražany vedl Boleslav III. Ryšavý a libické voje Soběbor, nejstarší bratr Vojtěchův. Ten stěžoval si císaři, že mnohá příkoří vévoda český Boleslav bez milosrdenství jemu a bratřím jeho způsobil. Soběbor viní přímo knížete Boleslava a v útiscích hledá pomoci pro sebe a bratry své u císaře a knížete polského.

---

[1]) Lippert v nejnovějším díle svém »Socialgeschichte Boehmens« I., str. 179, tvrdí, že když r. 988—9 Vojtěch opouštěl zemi, šli s ním i 3 jeho rodní bratří, jež pudily z vlasti neblahé poměry politické.

Zatím co Soběbor ku pozvání Boleslava Chrabrého prodlévá na jeho dvoře, ruší český vévoda Boleslav II. ujednaný mír i přípověď bezpečnosti, přísahou stvrzenou, přepadá se spojenci svými Vršovci knížectví Slavníkovo, boří a pálí jeho hrady a vraždí pozůstalé na Libici čtyři bratry s ženami i dětmi jejich.

Kosmas omlouvá Boleslava II., že nebyl v moci své, ale županův, a jiní činí tak po Kosmovi až podnes, svalujíce všecku vinu na Vršovce a kněžice Boleslava III. Ryšavého. [1]) Brun však, nejlépe zpravený současník Vojtěchův, viní přímo samého Boleslava II., že on to byl, který zrušil ujednaný mír a přípověď bezpečnosti, přísahou stvrzenou. »Ó, božské a lidské věrnosti!« naříká Brun, líče, jak boj ten vzplanul. »Jestliže katolík lepší než pohan? Ejhle, druhý Jidáš, jenž skrze mír umí způsobiti válku; slibuje život, aby přinesl smrt; *slibem zavázal se Boleslav, aby z nenadání zavraždil bratra* (rozuměj: bratry libické).« [2])

Slova tato nejsou lichá u významu svém; ona, jako předešlé poměry, ukazují nám zřetelně, že nešlo snad jen o nějaké neznámé spory mezi Slavníkovci a Vršovci, nýbrž že *v popředí všeho stála otázka, jak se konečně rozhodne a utváří poměr Slavníkovců k rodu Přemyslovu.* Ve sporu tom byli tedy Vršovci pouhými, ovšem velmi vydatnými účastníky a podpůrci rodiny panující. Oni byli snad i příčinou, že spor ten právě tak krutým způsobem byl zakončen. To však lze povznésti nade vši pochybnost, že i bez popudu vršovského byla by rodině Slavníkově nadešla doba těžkého pronásledování, jaká po století nadešla rovněž od Přemyslovcův i samým Vršovcům. [3])

R. 995 povstává v Čechách jediný ústřední stát český, boj dobojován; žádné podmínky míru, žádná úmluva mezi oběma knížaty, nýbrž podrobení a úplné zničení Slavníkovcův; ani oltář jich neuchránil, neboť lstivě jsou ze svatyně vylákáni a pak krutě povražděni.

A k tomu to zvláštní štěstí Přemyslovců!

Vojtěch dosáhne toužebné koruny mučenické, Gaudentius stane se biskupem hnězdenským a Soběbor padá za nedlouho

---

[1]) Dle letopisů hildesheimských k r. 995 poslal Boleslav II. syna svého Ryšavce s nějakým vojskem na pomoc králi Otě III.

[2]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 288—289.

[3]) Křemen, Dějiny rodu vršovského v programu gymnasia vysokomýtského za r. 1882.

v boji na hradním mostě pražském. Rod Slavníkovců vymřel docela. [1])

Vršovci byli z plemene kmenového či vévodského; v dřevnějším zápase svém s Přemyslovci o bytí a nebytí nebyli vyhubeni nadobro a dotírali se nyní milosti knížecí; leč došlo rovněž i na ně.

Z panství libického dostal díl Boleslavův syn Oldřich, nač zdá se poukazovati hrad Oldřiš nedaleko Libice; Jaromír obdržel část východní (Jaroměř) a Boleslav III. je zakladatelem Mladé Boleslavi, dostav část území libického na severu. Ten později zahnal bratry své z údělu a s pomocí Vršovců vládl jako tyran; jednoho bratra chtěl zabiti a druhého dal vykleštit, aby byl bez potomstva; lid týral »populum ineffabiliter constrinxit.« [2])

Ale když Ryšavec i Vršovcům dal pocítiti své hrůzovlády, byl vyhnán ze země a Vladivoj polský přijímá r. 1002 jako zvolený kníže od císaře Jindřicha II. v Řezně Čechy lénem. [3])

Po jeho brzké smrti přichází Boleslav III. s pomocí polského Boleslava Chrabrého zase do země, ale když počal vládu vražděním svých nepřátel, obrátili se Čechové do Polska a Boleslav Chrabrý ujímá se r. 1003 sám země české. Jindřich II. osvobodí r. 1004 zemi od vlády polské, při čemž Soběbor, jenž vrátil se s Polany do vlasti, padá na mostě hradu pražského a zapuzený Jaromír dosazen jest za knížete. [4])

XXIV.

Vršovci.

Sliby lidu českého, jimiž r. 992 vítali Vojtěcha do vlasti — že pilně dbáti budou hlasu svého pastýře a podrobí se ochotně všem řádům církevním — byly chyby, skutek — utek. Ovšem ne tak obecný lid jako panstvo ukazovalo vůli svou nedobrou; druhému biskupu našemu bylo opět a opět toužiti do zpupnosti velmožných pánů, kteří schválně překáželi Vojtěchovi v díle apoštolském a mařili snahy jeho ušlechtilé, směřující ke vzrůstu i zdaru církve české. Kdo z panstva před jinými tak si vedli,

[1]) Lippert, Socialgeschichte Boehmens I., str. 180.
[2]) Thietmari, Chronicon, liber V., cap. 15, pag. 268, ed. Bielowski.
[3]) Thietmari, Chronicon, l. c., pag. 268—269.
[4]) Thietmari, Chronicon, l. c., pag. 269—270.

o tom historie nechává nás v nejistotě; pouze z některých zpráv neurčitých můžeme tušiti, že hlavními protivníky rodu Slavníkova a tudíž i nepřáteli Vojtěchovými byli — *Vršovci.*

Jako snad všickni národové, tak dělili se i Čechoslované v době předhistorické na množství menších kmenů, které spravujíce se náčelníky navzájem od sebe neodvislými, žily každý pro sebe dle vlastních potřeb a pravidel. Poměry ty neukázaly se však časem praktickými; vznikla-li mezi některými náčelníky rozepře, nebylo, kdo by ji způsobem mírným a po právu mohl rozsouditi. A bylo ještě hůře, když na rozdrobený národ narazil zvenčí nepřítel; tu pak nastal asi zmatek nad zmatek. Smutné tyto poměry udržovaly vlasti naše v dlouholeté mdlobě, jež nedopustila, aby předkové naši záhy a spolu i okázale a důstojně vystoupili na jeviště dějinné.[1])

Jest na jevě, že věcem těm bylo lze odpomoci jedině zvolením společného zeměpána a řádnou koncentrací národní. K tomu také ovšem průchodem času znenáhla docházelo. Než jak přilnouti k novotám těm, jimiž se obmezovala milovaná svoboda! Sjednocenost národní pod jedinou hlavou šla tudíž jen ztuha před se.

Vrchní kníže, jsa vladařem nad celou zemí více dle jména než skutkem, provozoval moc svou v plném rozsahu po drahný čas přece jen pouze v okršku svého vlastního kmene; všude jinde bylo panství jeho omezeno jen na doby nebezpečné a bylo vůbec dosti skrovné. Vždyť zdá se, že i samo ustanovování náčelníků kmenových dálo se velmi dlouho od okresu či župy samé.[2])

Takovým náčelníkům dávají letopisci a kronikáři dlouhý čas týž titul jako knížatům, jmenujíce obojí bez rozdílu *vojvody* (duces, reguli). O knížatech mluví jen jako o předních mezi nimi.

Rovněž spatřujeme jednotlivé náčelníky žup nezřídka v jednání s cizími vladaři bez ohledu na vrchního knížete domácího, ano přímo ve spojení proti knížeti, jemuž vždy bylo zápasiti o zachování vrchní moci.

Teprve po dlouhé a dlouhé době nastával i v té věci obrat. Přispívali k tomu zajisté valnou částí někteří vojvodové sami; davše se totiž získati svůdným leskem milostí a darů, pomáhali,

---

[1]) Viz stať prof. Křemena »Dějiny rodu vršovského« ve výr. zprávě gymnasia vysokomýtského za rok 1881—1882.

[2]) Tomek v Časopise českého musea, roč. 1852, str. 45.

když toho kníže žádal, proti méně povolným druhům, rozbíjeli veliká panství v malá, přispívali ku zkracování svobod a tak čím dále, tím více šířila a tužila se moc knížecí. Z prvotních, kdysi samostatných vojvod kmenových stali se prodlením času župané-úředníci, které dosazovati a po případě i zbavovati úřadu náleželo jedinému zeměpánu. Převrat ten na prospěch moci knížecí dokonával se ve vlastech našich na sklonku století X. a v této právě době dočítáme se ve starých kronikách o *Vršovcích,* ačkoli ovšem z doby mnohem starší pocházejí.

Národní podání líčí nám mocný rod tento způsobem nad míru nesympatickým.

Kolébkou jeho byla as osada Vršovice, jež leží na severovýchodní straně od města Loun u řeky Ohře. Souditi lze tak téměř s určitostí z toho, že právě v těch končinách byla veliká část statků (Chraberce, Skršín, Vršovice, Mněteš, Vražkov, Krabšice, Černuc a Lbín u Litoměřic), jež kdysi rodu tomu patřívaly.[1]) Okolnost, že panství vršovské rozkládalo se při Oharce, vede dále k domněnce, že Vršovci byli prvotně *vojvody kmene Lučanů,* kteří ve starých dobách sídlili asi v nynějším Žatecku. Domněnku tu potvrzuje nápadná shoda, že Lučané, zrovna jako Vršovci pověstnými se stali velikou hrdostí a neústupností. Poznamenalť o nich Kosmas: Interea dux Lucensis, ferocissimus mente, cum superbissima gente, quibus et hodie a malo innatum est superbire ...[2])

Jedním z Vršovců zdá se býti i *Vlastislav,* jenž s Pražským knížetem Neklanem zápasil, leč v bitvě na poli Turském od Čestmíra, vojevůdce Neklanova, byl poražen a zabit. Neméně pravděpodobnou zdá se býti další domněnka, že Vršovci ve spolku s jinými velmoži účastnili se r. 935 zabití sv. Václava. Z rodiny té byli prý to zejména Hněvsa a Tista, kteří se jako účastníci smutné události této ve starých kronikách výslovně jmenují. Snad se domnívali Vršovci, že získají změnou na trůně, když by se stala jejich přispěním, rozmnožení své moci.

Na sklonku X. století, za panování Boleslava II., vystupují Vršovci jako zapřisáhlí nepřátelé mocného rodu Slavníkova, jehož

[1]) Vršovice Lounské má za kolébku rodu Vršovského dr. Herm. Jireček ve »Slovanském právu«, str. 64, prof. Lacina v programu gymnasia slánského za rok 1881, Kolář a jiní.

[2]) Letopis Kosmův v Pramenech d. č. II., str. 22.

sídlem předním byla Libice.[1]) Jaká vlastně byla příčina tuhých a osudných sporů s rodinou touto, pověděti neumíme; leč všecky okolnosti nasvědčují tomu, že to byla veliká závist hrdého vždy rodu vršovského, jenž ponížením vzácné rodiny Slavníkovy hleděl se povznésti sám. Vršovci neopomenuli ani jediné příležitosti, kde by Slavníkovcům mohli zasaditi ránu těžkou a nebezpečnou. První ostří hněvu svého namířili, pokud historicky je zjištěno, proti biskupu *Vojtěchovi.*

Šlechetný tento muž potkával se ve vznešených snahách svých, mravně a nábožensky povznésti zemi českou, s odporem a neposlušností lidu, zejména šlechty, až konečně trampoty a svízele jeho dostoupily té výše, že r. 988 až i z vlasti ho vypudily. Staří kronikáři neudávají ovšem zejména, kdo byli toho původcové, proto však přece uhádne každý, kdo mezi řádkami umí čísti, že to byli — Vršovci.

Ale to byl pouze začátek k velké tragedii, jež uchystána byla rodu Slavníkovu. Hlavní akce nadešla teprve po r. 993, kdy kníže Boleslav II. roznemohl se tak nebezpečně, že byl nucen svěřiti na čas vládu nezdárnému a násilnickému synu svému, Boleslavu Ryšavému. Za něho dostali Vršovci do rukou nejpřednější úřady dvorské; Ryšavec pak, poslouchaje jich jako předních rádců svých, byl jim oddán úplně. Za takových okolností popustili zcela a bez ostychu uzdu svému záští proti Slavníkovcům a jali se rozhodně pracovati o záhubě jejich. Vhodná příležitost k tomu naskytla se jim velmi brzo.

Stalo se totiž r. 994, že manželka jednoho z Vršovců usvědčena byla z cizoložství, jehož prý se dopustila s osobou duchovní. Dle starého zvyku pohanského měla býti za nevěru svou sťata a popravu měl vykonati potupený její manžel vlastní rukou. Potrestání toho dovolávalo se také všecko mocné příbuzenstvo pohaněného. Nešťastnice předvídajíc, co ji očekává, utekla se k biskupu Vojtěchovi, a slibujíc činiti pokání, prosila ho slzavě o pomoc i ochranu. Biskup slitoval se nad ní a ukryl ji tajně za oltářem v kostele sv. Jiří a to s úmyslem, aby se tam podrobila slibovanému pokání; klíč od prostory za oltářem dal pak hlídači kostela. Také — jak vypravuje Kanapar — zločin na se chtěl uvaliti Vojtěch, aby jako původce neřesti za svůdce ženina byl jmín a

[1]) Kosmas v Pramenech dějin českých II., str. 41: »Hujus tam insignis ducis metropolis erat Lubic.«

tak došel koruny mučenické; a tuto vůli svou byl by zajisté provedl, kdyby mu byl probošt Velich v tom moudře nebránil.[1])

Sotva že Vršovci se dověděli, že Vojtěch ujal se hříšnice, přitrhli se zástupem ozbrojeného lidu v noci před dvůr biskupský, nedaleko kostela sv. Víta, a vedravše se do dvora, slídili nejprvé po samém biskupovi; při tom hrozně hřmotili a jemu láli, že proti právu a spravedlnosti v ochranu béře cizoložnici.

Zatím prodléval Vojtěch po obyčeji svém s několika duchovními ve stoličném chrámu svém. Byv děsnou vřavou rozkáceného davu z pobožnosti své vyrušen, rozloučil se s duchovními a vešel odhodlaně mezi zuřící Vršovce.[2])

»Hledáte-li mne, tu jsem,« pravil. I odpověděl přední z nich (Kochan?),[3]) který s dobrými vždy křivě smýšlel, za souhlasu ostatních takto: »Marňou naději na mučenictví a slávu šlechetné smrti chováš. Taková šlechetnost zajisté bloudí, která chce nás svésti ke hříchu. Nevyplní se vůle tvá, ale o něco jiného se jedná, co tě více zabolí. Nebude-li nám tato nevěstka co nejdříve vrácena, máme bratry tvé, na jichž manželkách, dětech a statcích zlo toto pomstíme.«

Zatím co se toto dálo před kostelem, zlatem podplacen vyskytl se zrádce a nabídnuv se za vůdce, dům, v němž uzavřena byla i strážce jeho jim naznačil. Zástup ostaviv biskupa samotného, hnal se úprkem ke klášteru sv. Jiří, načež strážce tu hrozbami tu přátelským domlouváním vybízen byv, aby ji do rukou jejich vydal, odporoval dlouho; konečně hroze se smrti, vydal jim ženu.

I uchvátili ubohou, jež marně oltáře se držela, a uznali, aby rukou manželovou podstoupila smrt. Což když on zdráhal se vykonati, mečem prodajného sluhy sťata jest, pokutu hříšného obcování tělesného zaplativši smrtí.[4])

Smutná tato událost měla velmi vážné následky pro celou zemi. Biskup vida z tohoto nového případu, že i nejšlechetnější snahy jeho nemají žádoucího výsledku, že ani jim ani jemu marná

---

[1]) Kanapar v Pramenech d. č., str. 252—253. Ač se Vršovci zřejmě nejmenují, jde to na jevo přece z pohrůžky, učiněné Slavníkovcům.

[2]) Verše o utrpení sv. Vojtěcha v Pramenech dějin česk. I., str. 326.

[3]) Letopisec saský poznamenal k r. 1000: Erat in Bohemia quaedam generatio, quae apellabatur Vrisovici, quorum primus erat vir sceleratissimus nomine Kocan (Kochan); hunc beatus Adalbertus excommunicaverat publice in ecclesia.

[4]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 253.

práce nevzpomáhá, duši pak jeho prodlévání v zemi české škodí,[1]) vyslovil nad Vršovci klatbu a trojnásobnou jim prorokuje pohromu, [2]) chystal se znova odejíti z vlasti do Říma. Neodešel však hned ani dříve, dokud byl nepřipomenul kněžstvu i lidu, čeho věk, povaha, stupeň a jakost hříchu vyžadovaly; nedopřáloť očím jeho spánku přemýšlení, kterým způsobem, kterou silou by mohl vyhladiti bludy stále se rodící.[3])

Ale vyštvání biskupa Vojtěcha ze země daleko ještě neuspokojilo Vršovců. Jak starostou jejich bylo vyhrožováno, měla také bratry jeho stihnouti pomsta. Bratři ti: Soběbor, Spytimír, Pobraslav, Pořej a Čáslav, kteří po smrti otcově vládli nedílně,[4]) jak se zdá, rozsáhlými statky oteckými, měli záhy pocítiti hněvu Vršovcův. A skutečně buď ještě téhož roku nebo léta hned potom následujícího rozplamenil se v zemi boj a podobá se pravdě, že již tehdy hrozilo Slavníkovcům nebezpečí. Tu však náhle spor se ukončil; stalo se to tím, že Boleslav II. z nemoci se pozdraviv, donutil obě strany k míru.

Času potom následujícího použiti chtěl Slavníkovec Soběbor se zbrojným lidem svým k účastnění se ve válce Oty III. proti polabským Slovanům. Dříve ještě, než odešel ze země, slíbeno bylo knížetem bratřím jeho, kteří ostali na Libici, že budou požívati bezpečnosti tak dlouho, pokud on z výpravy té se nenavrátí.[5])

Zatím však dopadly věci jinak; stalo se totiž, že boje onoho proti pohanským Slovanům účastnil se také mezi jinými Boleslav Chrabrý, kníže polský. Ačkoli mezi ním a dvorem českým nebylo tehdy dobré vůle, přece neostýchal se Soběbor dožadovati se jeho přátelství; ba Slavníkovec ten až i samému císaři stěžoval si na příkoří sobě a bratřím jeho doma činěná.

Když zvěst o tom roznesla se po Čechách, vzplanul boj proti rodu zlickému poznova, neboť kníže Boleslav II. nebyl prý

---

[1]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č., str. 282.

[2]) »Měj, synu můj, vždy v paměti sv. Vojtěcha proroctví, který pro jich ukrutné skutky, třikrát aby na ně přišly pohromy, svatými stvrdil ústy a proklel je v církvi.« Kosmův letop. čes. v Pramenech II., str. 67 k r. 1037.

[3]) Brun l. c., str. 282.

[4]) Palacký, Dějiny národu českého I., str. 270.

[5]) »Hujus usque in adventum et seros reditus relicti domi quatuor fratres pacem impetrarunt; ex parte ducis securitatem et sacramenta acceperunt.« Prameny d. č., díl I., str. 288.

tehdy »v moci své než županův« a jednání Soběborovo pokládáno za *velezrádu*. Nejprve udeřeno bylo na statky Slavníkovcův; když tyto byly jim pobrány, učiněn útok na hlavní sídlo jejich, hrad libický. Stalo se tak koncem měsíce září r. 995 a obléhání trvalo několik dní. Slavníkovci marně žádali, aby nepřátelé alespoň v den sv. Václava (28. září) ustali od útočení; naopak odpovídáno jim na žádost jejich jízlivými slovy: »Vaším-li svatým jest Václav, naším zajisté je Boleslav.« [1])

Konečně seznali Slavníkovci, že všechen odpor další je marný, pročež upustivše od obrany hradu, utekli se na radu klerika Radly, jenž prodléval na Libici, s ženami i dětmi do chrámu k oltáři. Leč ani to jich nespasilo; dali se totiž úskočnými sliby vylákati ze svatyně, načež ukrutně jsou povražděni. [2])

A tomuto osudu nepodlehli pouze členové nešťastné rodiny zlické, nýbrž vůbec všickni, kteří v první chvíli ukázali se nepřátelům. Koho v této době bezpečná nechránila skrýš, odvedeni jsou, když krvelačnost zatím byla pominula, do poroby.

Ale i z těch výše jmenovaný klerik Radla, obávaje se, že by ho jako rádce a přítele pobitých Slavníkovců třeba někdy později stihnouti mohla pomsta, opustil raději na vždy vlast a odešel do Uher.

Zatím dokončeno zkažení sídla libického; odevšad snesena jest bohatá kořist a posléze hrad zapálen.[3])

Osudná scéna s ženou cizoložnou, značné přičinění se o trampotný a tragický konec sv. Vojtěcha, konečně zahubení čtyř jeho bratří na Libici, toť jsou první listy, jimiž počínají dějiny rodu vršovského na půdě historické. — Pohříchu přičítají jim naši staří kronikáři kde jaký špatný čin, kde jakou mrzkost hanebnou, takže pro samý kal nelze proniknouti ku pramenům čisté pravdy. Za vydatnou pomoc při hubení mocného rodu Slavníkova vzali sice

[1]) Slova ta potvrzují domněnku o nepřátelství Vršovců k sv. Václavu.

[2]) Těla bratří sv. Vojtěcha, zabitých na Libici, přivezena jsou do Prahy nejspíše r. 1216. Tomek, Dějepis města Prahy I., str. 242; Pokračovatelé Kosmovi k r. 1216 v Pramenech dějin českých II., str. 283.

[3]) Kdy se náš biskup dověděl o katastrofě libické, o tom mínění se rozcházejí; jedni tvrdí, že stalo se tak již r. 995, jiní soudí, že jakousi zprávu sice obdržel, ne však úplnou. Prvnější podpírají své tvrzení také známou pověstí o sloužení mše sv. před papežem, kdy Vojtěchovi způsobem nadpřirozeným osudná katastrofa byla zjevena. Viz Ježek, »Ze života sv. Vojtěcha«, Praha 1897, str. 30.

odměnu slušnou (hrad libický s okolím a některé statky v Litomyšlsku a Budějovicku); leč sotva že uplynulo jedno století, vykonala neuprosná Nemesis i na Vršovcích dílo pomsty. Z četného, velice rozvětveného rodu, jenž po drahnou dobu hrával jednu z nejpřednějších úloh v českých dějinách, zbylo jen několik málo členů, jimž za pronásledování a hromadného vraždění vršovského rodu knížetem Svatoplukem r. 1108 podařilo se útěkem do Polska nebo do Uher zachrániti život. Od těch dob řídnou zprávy o Vršovcích velice a věky pozdější zakryly jich osud rouškou neproniknutelnou.

V XVI. století začal rytířský rod Sekerkův ze Sedčic, jehožto jedna linie ve východním Prusku dosud kvete, hlavně erbem svým (srp a bradatice) dovozovati, že pochodí od Vršovcův a majestátem císaře Leopolda I. ze dne 13. března 1666 bylo mu skutečně uděleno právo užívati titulu »hrabat Vršovských«. Ale souvislost obou rodů nebyla až podnes určitě dokázána, pročež pomíjíme spornou otázku tuto, jakož i onu, zdali od dávných Vršovců lze odvozovati rod pánů z Vršovic, jenž prý za válek husitských z Moravy do Čech přišed, na místě bývalých rodinných statků vršovských se usadil.[1])

XXV.

Práce apoštolské.

1. O činnosti Vojtěchově na stolci biskupském psáti, bylo by tolik, jako líčiti celý jeho život od r. 983—988 a 992—995, v němž jeví se vznešené snahy světcovy po ideálu křesťanské vzdělanosti a neúmorné práce neohroženého bojovníka za osvětu západní.

Jednotlivé stopy činnosti jeho v Čechách mimo založení kláštera břevnovského dochovaly se do naší doby pouze v pověstech lidu, jenž dle zpráv pozdějších dosud vypravuje o posvěcení kaple sv. Jana na Vyšehradě,[2]) kaple sv. Vavřince na Pe-

[1]) Palacký, Dějiny národu českého, díl I., str. 381, pozn. 373; prof. Lacina, O Vršovcích ve slánském programu gymn. na rok 1881, str. 15—16; Křemen K., Dějiny rodu vršovského ve výroční zprávě obec. gymnasia ve Vysokém Mýtě za rok 1881—82, str. 1—35.

[2]) Tomek, Dějiny města Prahy I., str. 31. V listině kapituly vyšehradské z r. 1258 čteme: »Ad capellam rotundam in Wissegrad in curia regis sitam, quae aliquando intitulata fuit sancti Johanni evangelistae«, k čemuž dále do-

třině [1]), chrámu sv. Jiří na Libici [2]) a starého dřevěného kostelíka ve Žďáře [3]) naším světcem.

O pracích apoštolských v rozsáhlé diecési mimo Čechy nechtějí novější spisovatelé ničeho věděti, tvrdíce, že teprve na sklonku svého biskupování přišel na Moravu, do Uher a do Krakova.[4])

Kdo však přihlíží k věci bedlivěji, musí rozhodně odmítnouti domněnku, že by tak horlivý biskup, jakým Vojtěch vždy se jevil, nebyl diecési svou visitoval než toliko zběžně, až kdy na dobro již chystal se z vlasti. — Kanapar (hl. 10) nazývá jej »neunavným poutníkem«. — Proto po zralé úvaze přijímáme názor Palackého [5]) a jiných za svůj, že totiž brzy po dosednutí na prestol biskupský v Praze vydal se na cestu visitační v průvodu Radly a některých osob duchovních. Šli zajisté předem územím Slavníkovým, kteréž sáhalo až za dnešní Kladsko, odtud snadno mohl přijíti k Slezanům a, jak pověsti vypravují, kázati v Opolí, Bytoni, Těšíně [6]) a pak v Krakově. Z Krakova přišli do Uher, kde byli okázale přijati a veliké množství lidu obrátili na víru. Gejza měl sestru Mečislava polského Adletu za manželku a poněvadž Slavníkovci byli buď pokrevně spřáteleni s Piastovci, buď jen stejné snahy svazkem přátelským je připoutaly k sobě, byl Gejza velice nakloněn Vojtěchovi, jenž syna jeho Štěpána buď pokřtil nebo biřmoval.

Dr. Kolberg soudí, že biskup Vojtěch r. 984 Štěpána pokřtil a po desíti letech jej biřmoval. »Ale skutek takový« — jak vykládá Dudík — »podmiňoval vyučování, toto pak, hledíc ku

---

kládá listina z r. 1264: »quam per beatum Adalbertum praedecessorem nostrum, Pragensis ecclesiae episcopum et patronum, verissimis argumentis comperimus aliquando dedicatam fuisse, ob cujus reverentiam capellam eandem debito cultu prosequimur et honore.«

[1]) Ekert, Posvátná místa král. hl. města Prahy I., 204; Beckovský, Poselkyně, díl II., sv. 2., str. 378.

[2]) Hájek, Kronika česká 1541, list 87.

[3]) Letopis Žďárský Větší v Pramenech d. č. II., str. 534: »Jest tam starý dřevěný kostelík, který stál dávno před založením kláštera, vysvětil prý jej sv. Vojtěch.«

[4]) Dudík, Dějiny Moravy II., 38; Dlugoš, Historia Pol. II., p. 116.

[5]) Palacký, Dějiny národu českého I., 263.

[6]) R. 984 posvětil prý sv. Vojtěch kostel v Těšíně, jenž později jemu ku cti byl dedikován. Grünhagen, Regesten zur schles. Geschichte I., 4.

přísnému smýšlení Vojtěchovu, vyžadovalo delší dobu, ano i jistou míru práva, jež mělo po případě veliké následky.« [1])

Bonfinius (Historia Ungarorum decad. 2. lib. I.) vypravuje skutečně o tom, jak Vojtěch Štěpána u víře vyučoval, v bázni Boží cvičil a slovem i příkladem vedl jej ku svatosti života. [2])

Kromer dí, že Vojtěch přes rok v Uhrách se zdržoval [3]) a Bolelucký, že téměř dvě léta tam působil. [4])

Balbin a jiní nazývají Vojtěcha prvním arcibiskupem ostřihomským, an prý úřad arcipastýřský tam zastával, kostely světil a nástupcem svým prý tam učinil břevnovského opata Anastase či Astrika, jenž později stal se předním rádcem mladého Štěpána, spolu zakladatelem a opatem benediktinského kláštera varadínského (s. Martini Montis Pannoniae). Ten byl r. 999 rovněž vyslancem Štěpánovým u dvora papežského, když se jednalo o zřízení samostatné církve uherské s arcibiskupstvím v Ostřihomě, jakož i o získání královské koruny pro Štěpána.

Po té učiněn Anastas biskupem koločským, jenž za oční nemoci ostřihomského arcibiskupa Šebestiana převzal se svolením papeže řízení arcibiskupství ostřihomského, načež po 3 letech, když Šebestian se uzdravil, vrátil se ke své církvi koločské, ale s palliem. Byla tudíž Kloč od papežské stolice povýšena na arcibiskupství, pročež nazývá Štěpán Anastasia r. 1015 arcibiskupem koločským.

Jako správce arcibiskupství ostřihomského zastupoval r. 1007 církev uherskou na církevním sněmu ve Frankfurtě. [5])

2. Po prvém návratu z Říma a zaujetí stolice biskupské v Praze zamýšlel Vojtěch vydati se někam na cestu a svého mentora a soudruha z mládí, Radlu, vzíti s sebou. Když Radla se

---

[1]) Dudík, Dějiny Moravy I., 38; Szalay, Geschichte Ungarns I., 54.

[2]) Bolelucký, Rosa Boëmica, str. 346.

[3]) »Adalbertus in Ungariam, Razimo sive Gaudentio, quem in loco fratris habebat, et aliquot viris religiosis comitantibus, profectus erat, ibique annum et amplius commoratus. Kromerius, De rebus Polonorum, Basileae 1568, lib. III., pag. 36.

[4]) Bolelucký, l. c., 386.

[5]) »Anastasius Ungrorum archiepiscopus interfui et subscripsi.« Harduin, Concilior. collectio, tom. IV., pars I., col. 772. Spornou otázku, byl-li Anastas neboli Astricus pouze arcibiskupem ostřihomským či vlastně jen koločským a pouze zástupcem Šebestianovým, probral důkladně dr. J. Városy v úvodní stati duch. schematismu arcidiecése koločské r. 1879 pod záhlavím: »Astricus sedi suae colocensi servatus«, pag. 7—39.

zdráhal, dí mu Vojtěch: »Scias certum, aut ubi sum ego venies, aut amplius me numquam videbis.«

Tehdy nejednalo se ještě o zpáteční cestu do Říma, neboť po těch slovech vypravuje Brun o pracích, jež Vojtěch k nápravě lidu před se bral; nedopřávaloť očím jeho spánku přemýšlení, kterým způsobem, kterou silou by mohl vyhladiti bludy stále se rodící; na konec zmiňuje se ještě životopisec o cestě Vojtěchově k sousedním Uhrům.[1]) Protože Brun mluví v kapitole následující o setkání se Vojtěcha s jeptiškou, která biskupa našeho znala z Děvína, [2]) pobýval asi tou dobou, tedy r. 993, Vojtěch v Děvíně nebo v okolní krajině saské, jsa bezpochyby na cestě k metropolitovi Villigisovi, aby mu dle kapitulárií karolinských (z r. 828) podal zprávu o stavu své diecése a jemu podřízených klášterů. U metropolity setkal se s biskupem mindenským Milonem, který jej požádal o »Utrpení sv. Gorgonia«, po němž dlouho marně sám dosud pátral.

Milo obrátil se v té příčině na Vojtěcha proto, že vrátil se nedávno z Říma, kde obcoval často s mnichy řeckými, kteří opisováním knih se zabývali, a mohl mu tudíž u vyhledávání »Utrpení sv. Gorgonia« vydatně býti nápomocen. Nad to bylo o Vojtěchovi známo, že má sám mnoho knih po ruce. Biskup náš vrátiv se domů, nalezl skutečně brzy v knihách svých nějakou předlohu, dle které napsal »Utrpení sv. Gorgonia«, a zaslal je Milonovi s listem, v němž jasně zračí se myšlenky a city, jimiž tehdy srdce jeho oplývalo; obíral se jednak v myšlenkách vznešeností mučenictví, jednak toužila duše jeho po klidném zátiší ve klášteře římském.

Tou dobou asi událo se, co Kosmas vypravuje mylně k roku 984, že totiž biskup Vojtěch sloužil v Cáchách před Otou III. u přítomnosti jiných biskupů slavnou mši sv. a korunu mu vsta-

---

[1]) Brun, l. c., str. 282.

[2]) O tomto setkání vypravuje Brun takto: Kdysi uzřela biskupa jeptiška, jež za mládí jeho dobře jej poznala tuším v Děvíně, i divíc se, kterak proti zvyku věku svého všeho žertování mladý biskup se zdržuje, řekla sv. muži žena jinak smýšlející: »Jiného vidím Vojtěcha. Proč medle ty, jenž jsi býval druhdy člověk náramně veselý, nyní jsi vážný jako přísný Cato? — Když učitel přicházíval do kláštera našeho vyučovat, zdaliž neztrávil jsi celý den pohrávaje s námi?« — I prohodil on těžce vzdychnuv srdečná slova: »Věziž, paní, že čehokoliv jsem se dopustil žertuje s vámi: jako hluboká a trpká rána bolí srdce mé.« Prameny d. č. I., str. 284.

vil na hlavu, což příslušelo učiniti toliko arcibiskupovi. Po slavnosti, když vzal již odpuštění od Oty, aby se vrátil do Čech, zavolal jej mladistvý panovník, jenž znal již Vojtěcha z Říma od r. 989, kdy přišel tam za matkou Theofanu, v soukromí a učiniv zpověď ze hříchů svých, poručil se dobrotivému vzpomínání jeho v modlitbách. Po té dal mu roucha, v nichž sloužil slavnou mši sv., totiž albu, dalmatiku, kasuli, kapi a ručník, aby je měl na jeho památku. Kterážto podnes chovají se v kostele pražském — dokládá letopisec Kosmas — a nazývají se roucha sv. Vojtěcha.[1]) Již tedy r. 993 byl založen potomní, ne menší než Gerbertův, vliv světce našeho na mladistvého vladaře, povahou mu tak blízkého.

3. Druhé apoštolské práce Vojtěchovy mimo Čechy spadají do II. polovice r. 993 a do I. polovice r. 994, neboť r. 992—993 založen klášter břevnovský a dle Passio pobyl Vojtěch v Čechách pouze jeden rok.

Že pak v klášteře římském žil dle Bruna plných pět let, poprvé v letech 989—992 a již r. 996 odešel opět z Aventina, připadá druhý pobyt jeho v klášteře v léta 995—996. Protože v polovici r. 992 byl již v Čechách, čítáme první jeho pobývání u sv. Bonifáce a Alexeje dvě a půl léta. Jelikož v II. polovici r. 996 tovaryšil už Otě III. na jeho cestě do Němec, dlužno připustiti, že již koncem r. 994 vrátil se do kláštera aventinského, což ostatně srovnává se dobře s jiným údajem Kanaparovým, že po jeho návratu vykázal opat Lev Vojtěchovi první místo po sobě ve sboru bratří a za představeného (převora) ostatních dosadil. R. 995 byl však týž opat již v Němcích a ve Francii jako legat papežský.

Druhou apoštolskou cestu Vojtěchovu do Polska a do Uher mohly mimo jiné přivoditi také nastalé neshody mezi dvorem uherským a polským. Boleslav Chrabrý rozšířil totiž na jih panství

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 41—42. Kosmas píše sice, že se tak stalo v Cáchách o hodu velikonočním r. 984; leč chronologické údaje Kosmovy jsou nespolehlivy. Jiní kladou událost tuto k r. 995, čemuž odporuje Max Dvořák (Český časopis historický, r. IV., seš. 1, str. 62), klada ji na rok 992. H. G. Voigt míní, že návštěva sv. Vojtěcha v Cáchách o hodu velikonočním nehodí se ani na r. 992 ani na r. 995, a že se tak stalo bezpochyby jindy. Proto ji zařaďujeme sem. Při druhém návratu do Čech přes Německo Vojtěch vlasti nespatřil, a byla by musila zmíněná roucha z Polska do Čech přinesena býti, o čemž však nikde zmínka se neděje.

své až »in confinio Ungarorum« a protože Uhři vypudili z pomezního jednoho hradu Pokuje, strýce Boleslavova, nastaly vážné zápletky mezi oběma dvory a to v letech 993—995. I mají někteří souvěcí spisovatelé polští za pravděpodobno, že touž dobou vypravil se biskup Vojtěch do Uher, aby vlivem svým odklidil nastalé vážné neshody mezi Uhrami a Polskem na prospěch křesťanství obou států. [1])

Protože Štěpán měl za choť pojmouti Giselu, sestru vévody Jindřicha bavorského, potomního císaře západo-římského Jindřicha II., s nímž spřízněn byl rovněž Vojtěch, lze za to míti, že tou dobou i námluv účastnil se tam náš biskup, chtěje při dvoře Gejzově průchod dáti vzdělanosti západní. [2])

Že na těchto apoštolských cestách svých nemohl světec náš minouti Moravy, leží na bíledni.

Po tomto všeobecném úvodu vizme, jak domácí kroniky polské, uherské i moravské činnost světcovu mimo Čechy samy nám vyličují.

Při tom ovšem správný postup chronologický pouštíme zcela se zřetele a věrohodnost zpráv těch ponecháváme o své váze.

a) Sv. Vojtěch v Uhrách.

Poněkud odchylně od našich i polských historiků vypravují o činnosti sv. Vojtěcha v Uhrách kronikáři a dějepisci uherští a němečtí, dle nichž bibliothekář diecésní knihovny ostřihomské Ludvík šl. Némethy líčí působení světce našeho na území uherském takto:

Tvrzení, že sv. Vojtěch pokřtil syna Gejzova, opírá se o dvě bezmála stejně znějící legendy sv. Štěpána. [3]) Vypravuje se v nich mezi jiným toto: »Gejza, jenž již dříve byl pokřtěn, měl ve snách vidění.

Zjevil se mu sv. Štěpán, prvomučeník, jakožto jinoch líbezného vzezření, jenž zvěstoval mu, že narodí se jemu syn, který

---

[1]) Prohaske dr. v Przeglądu powszech. 1897, str. 29—30.

[2]) Vacek, Církevní dějiny české I., str. 482.

[3]) Legenda seu vita major s. Stephani, regis Hungariae, byla sepsána ve XII. století; prvopis její je v klášteře Sv. Kříže (Heiligenkreuz) v Dol. Rakousích. »Vita minor« s. Stephani regis pochodí od řezenského biskupa Hartvíka, jenž dílo své věnoval uherskému králi Kolomanovi (1095—1114). Oba životy vydali: Mancini, Bollandisté, Schwandtner, Podhradszky, Érdy, Endlicher, Wattenbach, Pertz, Szabó a j.

stane se králem a svatým životem svým i koruny slávy nebeské si zaslouží; zároveň pak přikázal mu, aby uctivě přijal muže, jejž Bůh k němu posílá, a aby jeho byl poslušen.« Když pak Gejza druhého dne o vidění, jehož se mu dostalo, přemýšlel, bylo mu zvěstováno, že přichází biskup český Vojtěch víru Kristovu v zemi jeho utvrdit. I zaradovav se nad tím Gejza, spěchal s komonstvem svým svatému muži vstříc a srdečně jej uvítal.

Shromáždil pak veškeren lid svůj, jejž sv. biskup a průvodčí jeho ve víře křesťanské vyučovali a křtili. Zatím narodil se knížeti zaslíbený syn.

Toho sv. Vojtěch pokřtil,[1]) dav mu jméno Štěpán.«

Toto legendární vypravování doplňují ještě jiné kronikářské zprávy a historické dokumenty.

Tradice označuje Ostřihom jako místo, kde sv. Štěpán byl pokřtěn. To potvrzuje také listina krále Ladislava IV. Kumánského z r. 1274, kde se praví, že »v Ostřihomě nejsvětější král Štěpán obdržel své jméno.«[2]) Některé kroniky, podávajíce zprávu o pokřtění sv. Štěpána svatým Vojtěchem, zaznamenávají spolu také jméno kmotrovo. Tak čteme v nich: »Intravit ergo primo Deodatus de Comitibus S. Severini de Apulia, qui fundator extitit monasterii de Tata et parator. Iste etiam cum s. Adalberto Pragensi Episcopo s. regem Stephanum baptizavit.«[3])

Také annalista saský potvrzuje, že sv. Vojtěch byl křestitelem sv. Štěpána, an k r. 1038 poznamenává: »Stephanus religiosus Ungarorum rex obiit, qui cum omni gente sua ad fidem Christi conversus fuerat; hunc s. Adalbertus episcopus et martyr baptizavit.«[4])

Ve stol. XIII. bylo již vůbec rozšířeno nejen v Uhrách, nýbrž i v cizině přesvědčení, že sv. Štěpán přijal křest z rukou sv. Vojtěcha. Tak na př. čteme v Alberikově »Kronice světové«: »Uhři

---

[1]) Vita major dí: Hunc (Stephanum) Deo dilectus Adalbertus episcopus chrismali baptismate secundum crudelitatis suae veritatem intinxit, což polský Dlugoš vykládá: »confirmationis characterem (ei) inpendit.« Hist. Polon. I., 148, a II., 116. Maďar Lonovics soudí, že Vojtěch Vajka nejen křtil, nýbrž biřmoval. Podobně tvrdí i dr. Kolberg dokládaje, že Vojtěch byl v Uhrách dvakráte, r. 984 Vajka křtil a r. 994 jej biřmoval.

[2]) Fejér, Cod. dipl. V., II., 43.

[3]) Marci Chron. XXV.; Thuróczi Chron. II. c. X.

[4]) Pertz, Scriptores XXIII., 779.

vypravují, že sv. Vojtěch, biskup pražský, krále Štěpána na víru obrátil a pokřtil.«

Avšak netoliko o křtu sv. Štěpána, nýbrž i o jiných skutcích, jimiž sv. Vojtěch o Uhry zásluh sobě vydobyl, dovídáme se ze starých pramenů.

Tak tvrdí legenda sv. Gerarda, že sv. Vojtěch byl vychovatelem sv. Štěpána: »Od těch dnů, v nichž sv. Vojtěch, učitel náš, do říše uherské vkročil, jenž tohoto krále (Štěpána), když ještě dítětem (parvulus) byl, vyučoval.« [1])

O mnohonásobném spojení sv. Vojtěcha s Uhry a o osobní činnosti jeho v zemi té svědčí také slova legendy sv. Vojtěcha, kterouž napsal sv. Brun, jenž osobně jej snad znal, sám v Uhrách pobyl a od věrných průvodců světcových spolehlivé zprávy obdržel.

»Nesmíme zamlčeti,« píše Brun, »že k sousedním Uhrům jednou posly vyslal, po druhé sám se vydal; těmto, když byli bludů svých poněkud zanechali, také stín křesťanství vtiskl.« [2])

Po katastrofě libické uchýlil se do Uher soudruh Vojtěchův z mládí, Radla, který v Pramenech se nazývá »Radla clericus« aneb i »papas Radla«. Vojtěch byv od krajanů svých zavržen a ubíraje se do ciziny hlásat pohanům víru Kristovu, volal k sobě z Uher také Radlu, aby, možno-li, na apoštolské cestě jej provázel. Brun vypravuje o tom těmito slovy: »Miserat his diebus ad Ungrorum seniorem magnum, immo ad uxorem ejus, quae totum regnum viri manu tenuit, et quae erant viri, ipsa regebat, qua duce erat christianitas coepta, sed inmiscebatur cum paganismo polluta religio et coepit deterior esse barbarismo languidus et trepidus christianismus. Ad quam tunc per venientes illuc nuncios in haec verba epistolam misit: »papatem meum, si necessitas postulat et usus, tene; si non, propter Deum ad me mitte eum.« Ipsi vero clam cartam alia mente, alia sententia misit: »Si potes,« inquit, »cum bona licentia, bene; si non, vel fuga fugiens, tempta venire ad eum, qui te desiderio concupiscit, Adalbertum tuum.« Ipse autem venire non potuit vel ut homo nolluit . . . Ipse jam erat monachus . . .« [3])

Pozdější kronika, kterou napsal Šimon *Kéza* kolem r. 1290, tvrdí, že Gejza sám s celým dvorem svým od sv. Vojtěcha byl

[1]) Vita s. Gerardi u Endlichera, Rerum Hung. Monumenta 211.

[2]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 282.

[3]) Prameny dějin českých I., str 291 v poznámce 26.

pokřtěn;[1]) jinak opakuje slova obou zmíněných legend svatoštěpánských.

Ve starobylém vypsání zázraků sv. Vojtěcha, jež sestaveno bylo ve stol. XIV. podle starších zpráv, zaznamenána jest o působení sv. Vojtěcha v Uhrách zpráva tohoto znění: »Čteme také, že v Uhrách Krista kázal Vojtěch, napřed skrze posly své, potom sám se tam odebrav, a že nesčíslné množství lidu kázaním a mnohými zázraky na víru obrátil.

I událo se, že přišel k sídlu knížete celé krajiny. Nalézala pak se tam jistá modla nad ostatní znamenitá, skrze kterou zlí duchové často věstívali. Proto také zástupové lidu z okolních měst na podívanou sem se scházeli v jistých dobách, aby se jí klaněli. Když tedy největší množství lidu okolo modly stálo, svatý biskup, udaten věrou a hotov pro Krista vydati sebe na smrt, směle přistoupil, přede všemi pochodeň rozžehl — ani všichni silou Boží poděšeni a udiveni byli takou odvážlivostí a nikdo se neprotivil — modlu onu před tváří kněží úplně spálil.« V Ostřihomě bylo tedy středisko modloslužby, ale bylo pevnou a odvážnou rukou sv. Vojtěcha s úspěchem očištěno, takže od té doby světlo víry křesťanské odtud na všechny strany se šířilo.[2])

Nyní zbývá ještě odpověděti k otázce, kdy sv. Vojtěch pokřtil Štěpána v Uhrách? Brun zmiňuje se o činnosti světcově v Uhrách po prvním návratu jeho z Říma. Zmínku svou počíná Brun slovy: »Nesmíme zamlčeti,« jakoby zprávu, o níž se již vlastně měl zmíniti, takořka dodatečně chtěl podati. Když tedy Vojtěch poprve vracel se do vlasti, nepochybně prý v Uhrách se zastavil. Jest však také možno, že v Uhrách prodlel na druhé cestě své z Prahy r. 994. Po druhém návratu svém z Říma nemohl do Uher přijíti, neboť tehdáž konal cestu svou, jak Kanapar vypravuje, přes Alpy a přes Mohuč. Z jiných pramenů pak vysvítá, že Vajk, když od sv. Vojtěcha byl pokřtěn, byl již dospělým mužem, neboť vévoda bavorský Jindřich zdráhal se mu dáti dceru svoji za manželku dříve, než se dá pokřtiti. Sňatek sv. Štěpána byl dle bádaní dějezpytců věrojatně vykonán asi r. 995, nejpozději r. 997. Kosmův letopis český vypravuje k r. 996, že

[1]) Gesta Hunnorum et Hungarorum »De nobilibus advenis«. »Chronicon Verdense« dí neurčitě: »His temporibus S. Adalbertus Pragensis episcopus Stephanum regem Ungarorum *cum multis* baptizavit.«

[2]) Zázraky sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 306.

slavný Kristův korouhevník, biskup Vojtěch, sítěmi víry ulovil Uherska. [1])

Podle mínění dějepisců českých náležela část Uher, a to právě krajina, kde leží Ostřihom, k diecési pražské, a sv. Vojtěch přišel tedy do Ostřihoma jakožto diecésní biskup. Tak píše na př. Dudík: »Vidíme, kterak sv. Vojtěch činným jest na východní straně diecése své, v někdejším území nitranském, neboť Ostřihom, kde sv. Štěpán se narodil a nepochybně i pokřtěn byl, náležel k jeho území« (okresu). [2])

Mínění toto opírá se o znění zakládací listiny biskupství pražského, potvrzené od císaře Oty I. i od papeže Benedikta VI. a opětované v potvrzovací listině císaře Jindřicha IV. r. 1086, kdež se mezi jiným čte: »Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Tatri, dilatata procedit. Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est Vag, et ad mediam silvam, cui nomen est Muore.« [3])

Spisovatelé uherští popírají, že by kdy okolí Ostřihoma patřilo k diecési pražské, pravíce, že v oné listině děje se zmínka toliko o severozápadních hranicích Uher, jež od Ostřihoma značně ovšem jsou vzdáleny.

Poukazují k tomu, že staré listiny, jež jinak hojně záležitostmi církevními těchto končin se zabývají, nikde o tom se nezmiňují, že by kdy území diecése pražské sáhalo přes hranice uherské, a že by kdy jurisdikce pražského biskupa vztahovala se i k Uhrám. Maďarský církevní dějepisec Ferdinand Knauz, jenž vydal »Monumenta Ecclesiae Strigoniensis«, praví v tomto díle na str. 32.: »Non tamen s. Stephanum Adalbertus iure dioecesani episcopi baptizavit, prout Palacký et Dudík somniant, qui fines Moraviae et episcopatus Pragensis ex amore laudabili quidem nationis propriae, sed contra historicam veritatem, Strigonium usque extendunt,« a nazývá mínění to »opinio nimis nobis iniuriosa.«

Sporná otázka tato není ovšem nikterak na újmu upřímné

---

[1]) Prameny d. č. II., str. 46.

[2]) Dudík, Dějiny Moravy, díl II., str. 39.

[3]) Erben, Regesta I., p. 73—74. Kosmův letopis český v Pramenech dějin českých II., str. 116.

úctě, kterou národ uherský k sv. Vojtěchu chová, vděčně sobě připomínaje dobrodiní od něho přijatých.[1])

b) Sv. Vojtěch na Slovensku a v Krakově.

Vojtěch meškaje delší dobu v Uhrách nemohl zajisté minouti krajin slovenských, jež náležely k jeho diecési, a tak spatřujeme ho po odchodu z Ostřihoma v *Nitře,* v kostele sv. Jimrama od knížete Priviny zbudovaného a od arcibiskupa solnohradského Adalrama v letech 830—836 posvěceného. Tam, v bývalém sídle Vichingově, nalezl sbor kanovníků, jejž potom Štěpán král nadal důchody (r. 1006).[2]) K severu za městem vypíná se vrch Sobor,[3]) kde světec náš založil se Štěpánem klášter benediktinský, a jiný snad ještě na panonské hoře sv. Martina.[4])

Ze Slovenska bral se Vojtěch na sever. Letopisec Kosmas připomíná k r. 996 výslovně, že slavný Kristův korouhevník, biskup Vojtěch, sítěmi víry ulovil Uherska i také *Polska.*[5]) »In Cracoviensi urbe,« píše polský dějepisec Dlugoš ve své kronice, »ea enim sibi ex Hungaria egredienti prima occurebat — aliquanto tempore moratus est et in civitatis circulo vulgari suo bohemico, quod a Polonis potuit bene intelligi, assidue exsolvebat officium.[6]) Kázal tudíž Vojtěch v Krakově a v okolí hradu toho jazykem českým, jemuž Polané dobře rozuměli.

Památka muže svatého utkvěla tak silně v paměti lidu krakovského, že na tom místě, kde kázal, kostelíček sv. Vojtěcha

---

[1]) Dr. Podlaha, Úcta sv. Vojtěcha v Uhrách v Časop. katol. duchov., roč. 1897, str. 232—239, kteréžto stati bylo zde použito.

[2]) V nadací listině chrámu sv. Jimrama v Nitře roku 1006 praví král Štěpán: »Accidit nobis, quod novem s. romanae ecclesiae sacerdotes invenimus, qui se capitulares canonicos ecclesiae b. Emmerami martyris in dicto castro nostro Nitra situatae nominabant. Donavimus ipsis vicum cum hospitibus intra suburbium et castrum nostrum novum ad defluxum minoris fluminis Nitra existentibus.« Erben, Regesta, str. 37.

[3]) Náš Kosmas vypravuje v prvé knize svého letopisu k r. 894, jak za času moravského Svatopluka tři poustevníci vystavěli na stráni hory Soboru ve velikém a lidem nepřístupném lese podporou a pomocí jeho kostel. Kosmas v Pramenech II., 27.

[4]) Kryštůfek, Všeobecný církevní dějepis. Středověk, sv. I., str. 464.

[5]) Prameny d. č. str. 46.

[6]) Historia Polonica II., str. 116. — Dlugoš klade pobyt světcův v Krakově k r. 995, Dudík k r. 992, Palacký přijímá r. 984.

zbudovali. — Sv. Jacek, člen řádu sv. Dominika, již roku 1223 v kostele tom míval kázaní.

Později připomíná se Venceslaus Capellanus Ecclesiae sancti Adalberti in Cracovia, roku pak 1286 Dobroslaus, rector Ecclesiae s. Adalberti in Cracovia. Když r. 1450 přibyl do Krakova Jan Kapistran, míval na náměstí u kostela sv. Vojtěcha kázaní latinská, jež kaplan vykládal lidu po polsku.

Kostelíček ten, jehož patronem od r. 1401 jest akademie krakovská, byl přestavěn r. 1611 a obnoven r. 1863.

Že biskupská činnost sv. Vojtěcha v Krakovsku i německých kronikářů nezůstala tajna, shledává se z Ademarovy historie, kde čteme: »Sanctus denique Adalbertus convertit in fidem Christi ... Cracoviam.[1])

S tím srovnává se konečně také, co praví staroslovanská legenda Pogodinova: »Přišed Vojtěch v Moravu i *v Lechy*.«[2])

c) Sv. Vojtěch ve Slezsku.

Nejen tradice, nýbrž i staré zprávy archivalní svědectví dávají o působení sv. Vojtěcha ve Slezsku, zejména v Opolí. V král. provinc. archivě vratislavském je fascikl s nadpisem: »Aus den historischen Nachrichten u. Urkunden der Convente der Dominikaner zu Oppeln und Frankenstein.« D. 31 pag. 30, 38. Idzikowski ve svých dějinách »Geschichte der Stadt Oppeln« uvádí zprávy sem spadající pod č. 6, 9 a 16. Nám postačí první dvě věkem starší, ana třetí jest pouze jich rozvedením.

Zní pak první slovně takto:

»Circa annum Domini 984 sub imperio Ottonis Secundi sanctus praesul Pragensis Adalbertus relicta Boemia se contulit in Hungariam, ubi plurimos convertit ad fidem christianam, inde in Silesiani Oppolium adhuc in gentilitatis erroribus detentum venit; ab his erroribus absolvit quam plurimos, fidemque christianam stabilivit, et in monte ad praeces populi conversi, fontem excitavit, ad ecclesiolam penes dictum fontem a christianis exstructam in honorem sanctissimae Deiparae semperque Virginis Mariae consecravit; deinde se contulit in Poloniam majorem et vel maxime in Prussiam ubi martiris coronam adeptus est.«

[1]) Pertz, M. G. Script. IV., 129.

[2]) Moskovitan z r. 1843 III., str. 805. — Dudík, Děj. Moravy, sv. II., str. 34.

Zprávu tuto Idzikowski klade k r. 1480. Druhá pak zpráva rukopisná o něco mladší zní, jak následuje:

»Circa annum Domini 984 imperante Ottone Secundo, sanctus Adalbertus quondam . . . Pragensis, relictis Boemis eidem in fide multum retinentibus, plurium gentium apostolus effectus est. Hungaris itaque conversis ad veram fidem catholicam, et in confirmatis Sarmatis, quoque Sclavis, et aliis multis, sanctus venit in Silesiam eo usque gentilitatis errore detentam, ubique seminando verbum Dei, qua divina opitulante gratia, sua praedicatione sequentibus signis ad lumen fidei inducta, factus est Silesiae apostolus. Cumque in hac civitate Oppoliensi, quondam dicta Popolia a popoleis arboribus hic circa Oderam in magna densitate crescentibus, ex quibus aedificia multa constructa fuerant, praedicationi insisteret, fontemque ad populi praeces in monte hoc miraculose produxisset, ad mandatum ipsius sancti, novelli in fidem populi ecclesiolam penes fontem in hoc loco construxerunt, quam ipse sanctus in honorem b. Mariae semper Virginis dedicavit; et haec fuit prima ecclesia in hac civitate. Tandem ipso scto praesule apud Prutenos pro Christo crudeliter occiso, fideles ampliaverunt praefatam ecclesiolam, consecrari facientes eam in honorem beatae Mariae prout ipsorum apostolus s. Adalbertus primitus instituerat; apponentes eundem sibi in patronum, quem audierant noviter martirem effectum etc.«

Tak zprávy rukopisné, jichž se dovolává a je jaksi potvrzuje Hanel ve své »Silesiographia renovata« (Wratislawiae et Lipsiae 1704) v hlavě VII. na str. 399, kde čteme: »Aliquot passibus a structura templi (scil. monasterii ss. ordinis Dominic.) consistit sacellum eo loco, in quo s. Adalbertus archiepiscopus Gnesnensis concionem habuit ad populum; quo tempore nulla erat hic civitas praeter aliquas piscatorum casulas ad Oderam sitas. Traditur de hoc sancto, quod cum baptizanti aqua defuisset, e petra fontem elicuerit, ubi puteus hodie scaturit.«

Kaple tato podnes tam se ukazuje cizincům na vrchu vedle kláštera dominikánského, s nímž je spojena, jakožto první křesťanská svatyně v Opolí. Opolští ji jmenují kaplí svatovojtěšskou, ježto prý Vojtěch přičinil se o její zbudování.[1])

S tím souhlasí i Herber v díle: »Silesiae sacrae origines« pag. 22, kde praví: »Adalbertus episcopus Pragensis, e Boemia

[1]) Zimmermann, Beschreibung von Schlesien, Brüg 1784.

fugitivus Gnesnam profecturus Cracovia in Silesiam anno 995 venit et Oppolii, ut fertur, sermones sacros habuit ad populum ex omnibus provinciae regionibus confluentem.«

Ač někteří novější spisovatelé (dr. Wahner) o jakékoli činnosti Vojtěchově mezi Slezany pochybují, přece nemohou popříti a nepopírají možnost toho, neboť Slezsko mezi Hlohovem a Vratislaví a až ku Krakovu náleželo k jeho diecési; mohl tudíž zcela dobře na své cestě visitační přijíti do Slezska a tudíž i do Opolí a kázat zde i v kraji vůkolním.

Dne 23. dubna koná se tam od nepaměti slavné processí ke kapli svatovojtěšské [1]) (zur Bergelkirche) a ke cti sv. Vojtěcha pojmenována v Opolí jedna ulice »Sct. Adalbertstrasse.«

d) Biskup Vojtěch na Moravě.

Jak už dříve bylo řečeno, měla Morava v letech 976—983 vlastního biskupa, který r. 976 vedle biskupa pražského zasedal na synodě v Mohuči. Umřel-li tento biskup okolo r. 983 či co s ním se stalo, o tom nic se neví.

Rovněž povědĕti neumíme, v kterou dobu spadá působení druhého biskupa pražského na Moravě; že tam byl, tomu nasvědčuje staroslovanská legenda o sv. Cyrillu, v níž čteme: »Potom mnogiim lětom minuvšim i prišed Vojtěch v Moravą i v Čechy i v Lęchy, razrušišę věrą pravoslavnują i ruskiję gramotę otverže i latinskują gramotą i věrą postavi; pravyję věry ikony požže a episkopy poseče a drugiję rozgnav.« [2])

Nejstarší pak kronika církve olomoucké tak zv. Granum catalogi praesulum Moraviae dokládá výslovně, že Morava za biskupování Vojtěchova skrze papeže Benedikta VII. s církv pražskou v jedno byla sloučena. [3]) Byla-li Morava sloučena s církví českou, měl Vojtěch k zemi té nejen právo, nýbrž i povinnosti

[1]) Cureus ve svých »Gentis Silesiae annales« (Wittenbergae 1571) na str. 38 dí: »Dies mortis ejus (Adalberti), qui est 23. Aprilis, toti Poloniae est festus.« Acta Sanctorum, tom. III., § 3, 17 praví: »Solemnitatem addunt Silesii in dioecesi Vratislaviensi.«

[2]) Dümmler, Die slovenisch-serbische Legende vom hl. Kyrill. Druckschriften der kais. Akademie in Wien 1870. K. J. Erben uveřejňuje tuto zprávu ve stati: »Příspěvky k dějepisu českému, sebrané ze starých letopisů ruských«, prohlašuje ji za *upřílišněnou*, pokud se týče pronásledování liturgie slovanské. Viz Časopis českého musea, roč. 1870, str. 71.

[3]) Richter, Series Episc. Olom., str. 9.

velepastýřské. Středovský ve své kronice Sacra Moraviae historia zmiňuje se rovněž o působení sv. Vojtěcha na Moravě: »Ceterum eo tempore toto, quo moratus est in Moravia sanctissimus antistes Adalbertus . . . peragrabat urbes et oppida, examinabat ecclesiarum ritus, formare eos *studens* ad normam universalis Magistrae, sedis Romanae. Hactenus enim per potiores Moraviae ecclesias viguit in divinis officiis Slavonici idiomatis usus.« [1])

Jsou-li stopy činnosti sv. Vojtěcha v Uhrách, na Slovensku i v Krakovsku, nemohlo jich nebýti ani v zemi sesterské. [2]) Proto Morava čítá sv. Vojtěcha mezi své patrony zemské a jakkoli činnost jeho na Moravě nedá se starobylými přesnými zprávami určitě zjistiti, víme přece bezpečně, že byl biskupem moravským a tudíž působení jeho týkalo se i Moravy.

XXVI.

Vojtěch po druhé na Aventině.

Biskup Vojtěch přišed po druhé do kláštera aventinského v Římě, přijat jest s otevřenou náručí jak od řeholních bratří, tak zejména od opata Lva, který jej velmi miloval. Tam pracoval znova o spáse nesmrtelné duše své, oddával se svatým radostem i užíval blažených hodů modliteb a posvátného čtení. [3])

Nejraději však vyhledával rozmluv s duchovními, jichž více tam často docházelo z lásky k opatovi; docházeli tam hodní Řekové, podobní Latiníci nalézali se v klášteře.

Prvým čtyřem byl svatý Basil, druhým veliký Benedikt vůdcem. Uprostřed nich kráčející Vojtěch žízně po Bohu přijímal a uvažoval slova života, unášen pak do výše, rozjímal sladkosti Boží. Ó, kolikrát vzpomínám, — píše Brun, — kterak opat Jan se slzami v očích se vyslovil, když jsem k němu přišel za příčinou poučení: »Kde jsou,« pravil, »perly moje? Kde jest po-

[1]) Středovský, Sacra Moraviae Historia, str. 571. Středovský praví výslovně »studens formare«, nikoli formavit eos!

[2]) Některým je nápadno, že v celé Moravě jsou pouze dva kostely, ve Slavičíně a ve Studnicích u Telče, zasvěceny ke cti sv. Vojtěcha, z čehož pak všelikou činnost jeho tam popírají.

[3]) Nejmenovaný spisovatel Utrpení sv. Vojtěcha udává mylně, že Vojtěch teprve po druhém odchodu z vlasti v klášteře sv. Boniface oblekl mnišský háv a pobyl tam 3 léta. Prameny d. č. I., str. 231.

trava duše mé?« Když totiž scházeli se tam svatí mužové, pršívalo slovo Boží, roznícené myslí proti sobě bojovávaly, hořival oheň v srdcích, o přítomnosti Boží svědčívala vlna důkazu. Byl to opat Řehoř, otec Nil, byl to dobrý chorý Jan, byl to prostoduchý Stratus a jako anděl na zemi byl to pošlý z velmožů římských mudřec Boží Jan, byl to málomluvný Theodor, byl to nevinný Jan, prostoduchý Lev, který žalmy miloval a vždy býval hotov kázati.[1])

Brzy po druhém příchodu na Aventin vykázal opat Lev Vojtěchovi první místo po sobě ve sboru bratří a za představeného (převora) ostatních dosadil. Ale Vojtěch odívaje se vší pokorou, oč byl větší, o tolik poníženějším mezi všemi se proukazoval; oč byl bohatší dary duchovními, o tolik hleděl v očích lidských býti menší a nepatrnější.

Říkali pak o něm opat i bratří jeho, že ve všech ctnostech úplně jest dokonalý, a kromě mučenictví opravdu byl svatý.[2])

Chtěje Pán naznačiti služebníku svému, jak ctnostně žije před tváří jeho, zjeviv se mu, ukázal dva řády v nebi, jeden v purpurovém, druhý ve sněhobílém odění, jimž pod rozličnou podobou byla zvláštní zásluha a odměna; oběma pak pokrmem a nápojem byla neustálá chvála Stvořitele. I uslyšel hlas, an dí: »Mezi oběma jest místo pro tebe, účastenství hostiny a náležitá čest.« Když zjevení toto opatovi svému vypravoval, nikoli o sobě, nýbrž jako sv. Pavel tajemství zjevení svého o jiném člověku vypravoval. »Znám takového člověka,« pravil, »jemuž Pán učinil zjevení takové a takové sliby.«

Jelikož za nedlouho po příchodu Vojtěchově do kláštera římského poslán byl opat Lev stolicí apoštolskou za důležitým jednáním do Němec a Francie, ustanovil našeho biskupa svým zástupcem, ve kteréžto hodnosti bylo mu visitovati některé kláštery po Italii. Tohoto, když na své cestě přišel do Ravenny, otázal se opatrný sluha Páně jménem Durans, proč bez berly pastýřské muž tak veliký kráčí. I odpovídaje mu, památná slova vyřkl onen, jenž opravdu mohl tak říci: »Živ jest Bůh, před jehož tváří stojím,« pravil; »lehko je nositi berlu, ale těžko vydati počet, až přijde přísný Soudce živých i mrtvých, jenž buď k životu pošle nebo do ohně věčného.«[3])

[1]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 282—283.
[2]) Kanapar v Pramenech d. č. I., str. 254.
[3]) Brun, l. c., str. 284.

Poněvadž byl Vojtěch spřízněn s Jindřichem II., jenž stál ve třetím stupni příbuzenstva s císařem Otou III., byl druhý biskup náš v jakémsi svazku příbuzenském i s Otou III.

Proto byl Vojtěch v Římě ve spojení s předními muži jako Janem Glosem, praefektem města, jehož dceru zimnicí stíženou uzdravil a se vznešenou paní Konstancií, kterou rovněž zázračně vyléčil. Ta přinášela klášteru, v němž žil Vojtěch, mnohé dary. Tato Konstancie byla as Constancia de Imiza,[1]) nobilissima femina, choť vévody Jana, jenž benediktinům učinil značné nadání. Gerbert vzpomíná jí v jednom psaní jako zbožné paní, která stranu papeže Jana XV. (985—996) podporovala, ano i Gerbertovi, když ještě byl opatem v Bobbiu, velmi prospěla.[2])

XXVII.

Druhý návrat Vojtěchův z Říma.

1. Nesl-li Boleslav II. první odchod Vojtěchův z Prahy nelibě, byl mu druhý tím více proti mysli; považoval to jednak za nevděk, jelikož r. 992 byl ve všem svatému biskupovi po vůli co do žádaných oprav církevních, jednak bál se, aby jednáním biskupovým vláda jeho nebyla uvedena v lehkost; a konečně nemohl si nikterak v mysli srovnati, že by obtíže úřadu velepastýřského v Čechách byly takové, aby za ně byl pokutován *celý* národ. Vzav tudíž radu s duchovními, žádal arcibiskupa mohučského skrze zvláštní poselstvo těmito slovy: »Buď nám pastýře našeho Vojtěcha povolej zpět, čehož si více přejeme, buď nám jiného na jeho místě posvěť, čehož nerádi žádáme. Neboť ovčince Kristovy posud v národě tomto víry zánovní, nebude-li při nich bedlivé stráže pastýřovy, stanou se vlkům krvelačným právě tučnými krměmi.«[3])

[1]) Zemřela r. 999 a mohla zajisté při svatořečení Vojtěchově vypovídati jako svědkyně. V životě Kanaparově a Brunově není její jméno uvedeno; bylať, když psány, už mrtva. Za to však nalézáme je ve »Verších o utrpení sv. Vojtěcha«. Kdyby náš Kosmas byl těchto »Veršů« původcem, kdo nám vysvětlí, jak jméno této Konstancie přišlo Kosmovi ve známost?

[2]) Mittarelli, Annales Camaldul., tom. I., app. 112, 114, 117, 122, 126 a Gerbert Epistola (14), ed. Migne, p. 205, Kolberg dr., Ein Brief des heil. Adalbert von Prag. Braunsberg 1897, str. 20 v poznámce 1.

[3]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 44. Kosmas vypravuje to hned po zevrubné zprávě o katastrofě libické, aby s Boleslava II. setřel jaksi i stín nepřátelství proti samému Vojtěchovi.

Arcibiskup Villigis chystal se právě na cestu do Italie, aby provázel mladistvého krále Otu III., jenž tam chtěl dojíti koruny císařské. Z jara r. 996 překročiv Alpy s velikým vojskem rozbil stany nedaleko města Ravenny. Sem přišli mu vstříc poslové s listy od velmožů říšských a od senátu. Napřed ubezpečují, že si příchodu jeho toužebně přejí a slušnou věrností jej očekávají; potom oznamují, že smrtí papeže Jana XV. tak jemu, jak jim nemalé vzešly obtíže, a koho by na jeho místě měli dosaditi, krále se táží. [1]) Byl pak v průvodě panovníkově dvorský kaplan a příbuzný králův, syn Oty z Wormsfelda, vnuk Liutgardy, dcery Oty I., jménem Brun, světským vědám výborně vyučený, velice nadaný, ale což méně dobré jest, příliš horkokrevný. Tohoto, poněvadž se líbil králi, mohučský arcibiskup Villigis a utrechtský biskup Hildebald (Udalbald, Adelbald) dovedli do Říma, kde jej od Římanů počestně přijatého biskupové k tomu ustanovení prohlásili za papeže, jenž dosedl na stolec Petrův pode jménem Řehoře V. (996—999). Rovněž přicházející král Ota III. dle obyčeje římského slavně jest přijat a potom za velikého plesání korunován za císaře. Nový císař i nový papež, první nástupce sv. Petra původu německého, udělili lidu nová práva, z čehož radovali se vznešení i prostí, chuďasové i zástupy vdov.

Klassicky vzdělaný Ota III., vyhledávaje vždy a všude mužů věhlasných, přidružil se v Římě brzy i k našemu druhému biskupovi, jejž seznal již r. 989, kdy jsa pacholetem jedenáctiletým, přišel tam za matkou Theofanu a pak r. 992 nebo 993, kdy Vojtěch zavítal k němu do Němec, kde Ota III. učinil jej svým zpovědníkem a přítelem. Nyní, meškaje v Římě, často se světcem naším rozmlouval, učinil jej i zde svým domácím přítelem a poslouchal rád, oč s ním ku poučení sdílel sv. Vojtěch. [2])

Arcibiskup Villigis obcuje rovněž zhusta s Vojtěchem, přesvědčil se brzy o pěkné a smířlivé povaze pražského biskupa a pamětliv jsa žádosti Boleslavovy a kleru českého, hleděl svého podbiskupího dostati ze zátiší klášterního zpět k opuštěnému stádci. Primas říše německé jsa horlivým zastancem práva i zákonů církevních, dbal toho pramálo, bude-li žití biskupovo v Praze příjemno, čili nic; spatřoval ve Vojtěchovi pouze biskupa a

---

[1]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 255.
[2]) Tamtéž str. 255.

kněze, který buď jak buď povinen jest vytrvati na místě sobě vykázaném. [1])

Ale co bolestně doléhalo ke sluchu a srdci Vojtěchovu, to rovněž těžce nesli bratří řeholní u sv. Boniface a Alexeje, kteří nemínili jen tak zhola ztratiti svého milého představeného. Tu obrátil se Villigis na papeže, aby přiměl Vojtěcha k návratu do Čech; a přidával prosby k prosbám a na synodě římské koncem května r. 996 konané církevních předpisů se dovolávaje, přede všemi svou žádost prohlašoval za spravedlivou. »Hřích prý jest, any všechny církve mají své chotě, jedinou Prahu nechati ve stavu vdovském bez pastýře.« Tak a jinak všemožně se přičiňoval, aby spravedlivým žádostem jeho i lidu českého vyhověli a ovdovělé církvi dali jejího pastýře, neohroženě žádal. [2])

A opět, sotva že z Říma do vlasti se byl navrátil, v neustálých dopisech totéž opakovati nepřestával, až konečně papež Řehoř V. přislíbil, že vůli jeho vyplní.

»Ať chce nebo nechce, jíti musí muž Boží,« rozhodli přísedící biskupové, »jinak upadá v klatbu.« [3])

I zarmoutil se z toho velice biskup Vojtěch, že je opět nucen opustiti klášter, neboť předvídal, že lid, jemuž pastýřskou péči měl věnovati, od zlé cesty jeho nikdo odvrátiti nemůže. [4]) I vyžádav si u římské stolice soukromé slyšení, pravil sv. Otci: »Pokoje mi závidí nepřítel, jenž vás pobádá, abyste mne přinutili k návratu tam, kde žádného ovoce duchovního nesklidím, nýbrž jen škody na duši vlastní utrpím. Pročež zmírni, svatý otče, nesnáz mou, dopřej léku nedostatečnosti mé, aspoň jedné útěchy poskytni mně, smutně odcházejícímu. Uposlechnou-li hlasu mého ovečky mé, chci s nimi žíti a umříti; ne-li, s povolením tvým chci jíti kázat cizím a nevzdělaným národům, kteří neznají ještě jména Páně.« [5])

Ochotně vyhověl papež Řehoř V. žádosti Vojtěchově a jmenoval jej ihned arcibiskupem těch zemí a národů, jež by se mu podařilo získati víře Kristově.

---

[1]) Dudík, Dějiny Moravy, díl II., str. 45.
[2]) Kanapar l. c., 255—256.
[3]) Brun l. c., 285—286.
[4]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha, hlava 22.
[5]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 286.

Povolnost papežova dodala Vojtěchovi nové útěchy a naděje.[1])

Rozloučiv se po druhé a naposledy světec náš s bratry klášterními ubíral se konečně z Říma za císařem, jenž odjížděje, zval ho srdečně na chvíli k svému dvoru, do Porýnska v průvodu lutišského biskupa Notkera (972—1008), který meškal v družině císařově. Ježto pak Ota III. zaneprázdněn byl z počátku správou říšskou, vzal Vojtěch v Ingelheimu u Mohuče od císaře na čas odpuštění a pěšky zaputoval do Francie ku památným hrobům některých svatých Božích. Nejprve zamířil do Toursu ke hrobu sv. Martina, po té přišel do Paříže pomodlit se u hrobu sv. Diviše, mučeníka, jenž evangelium kázal Gallům; odtud ubíral se dychtivě do kláštera fleuryského,[2]) kde chovány tělesné pozůstatky sv. otce Benedikta a neminul ani místa, kde odpočívá tělo žáka jeho sv. Maura v Glanfeuilu (Saint Maur nad Loirou). Posvátná místa tato a jiná obešel pěšky Vojtěch, jsa nadšen touhou po statcích věčných, utužuje srdce i mysl k novým pracím a dovolávaje se pomoci těchto a jiných svatých k nastávajícím bojům svým, jež předvídal.[3])

Potom vrátil se ke dvoru císařovu do Mohuče, kde byl již očekáván.

Tam muž Boží prodlel hezký čas, ježto mladistvý panovník miloval velice Vojtěcha, tak že nesměl ani v noci jinde přebývati, než v síni císařské.[4]) Za dne i noci, kdykoli se naskytla příležitost nepřítomností dvořanů, v důvěrných rozmluvách poučoval mladého vladaře o zásadách křesťanské vlády knížat, o jich vznešených povinnostech a o přísném počtu, který jim bude skládati před Bohem; slovy přátelskými mu připomínal, aby byl vlídný

---

[1]) Někteří chtí tomu, že světec náš dověděl se o katastrofě libické již r. 995 v Římě; jiní, že jakousi zprávu obdržel, ne však úplnou. Prvnější vysvětlují z toho důtklivé naléhání metropolitovo na návrat Vojtěchův do Čech, protože po jeho mínění šlo v Čechách o věc veledůležitou, jež převyšovala katastrofu libickou. Dr. Prohaske v Przeglądu powsz. 1897.

[2]) Fleury sur Loire (Floriacum) bývalo ve středověku slavným opatstvím benediktinským v diecési orleanské (zal. 623), došlo znamenitosti přenesením tam ostatků sv. Benedikta z Monte Cassina, takže papež Lev VII. prohlásil je za caput omnium coenobiorum. Sv. Odo zřídil tam školu, jež nezřídka čítala na tisíce žáků. R. 1562 byl klášter ten od Hugenotů zpustošen, při čemž mnoho vzácných rukopisů zničeno.

[3]) Brun l. c., str. 286—287.

[4]) Brun l. c., str. 287.

k vlídným a nevlídný k hrdým, a čím výše jest postaven, tím aby sebe měl za menšího, věda, že člověk jest a po smrti bude červem; vdovám aby se prokazoval manželem, chudým a sirotkům otcem; aby Boha se bál jako spravedlivého a přísného soudce a miloval jako laskavého dárce a milosrdného Otce. Chce-li jednou požívati radostí světla věčného nikdy nehynoucích, aby pohrdal věcmi vezdejšími, jež berou zkázu.[1])

Ota kochal se ve výkladech biskupových, přijímal vděčně jeho naučení a nachyloval ducha k askési, kterážto záliba v ní byla potom rázem jeho povahy.

Ve chvílích příhodných vyučoval rovněž panoše královské věcem nebeským a šlechtu dvorskou napomínával nejlíbezněji, aby věšíce srdce na nepatrné věci pozemské a vzdalujíce se od království Božího pro krátkou radost neupadli do věčných muk.[2])

Neobyčejná vážnost a úcta, které těšil se Vojtěch při dvoře císařském, nepodnesly jej v ničem; naopak důvěrník panovníkův propůjčoval se za sluhu těm, kdož s ním v paláci císařském bydlili. Jako pravý žák křesťanské pokory v noci obuv spících tajně bíval, vlastníma rukama ji čistil a vyčištěnou dával opět na své místo.

Takovým způsobem přemnohé konal služby v domě císařově; čím pak které byly hrubší, tím raději na osvědčení pokory je obstarával.

Leč služeb těchto původce zůstal déle nepoznán, až císařský komorník Volfar sv. tajnůstkáře vyčíhal a prozradil.[3])

2. V Mohuči měl také světec náš sen, který vypravoval sám takto: »Zdálo se mi, že jsem přišel do dvora bratrova; tam uzřel jsem uprostřed státi krásnou a přerozkošnou síň hostinskou, v ní pak drahým kamením vykládaná dvě lůžka uchystaná, jedno pro mne, druhé pro bratra. Obě lůžka byla pěkná a sněhobílým povlakem ozdobená; bratrovo bylo krásné, ale moje nade všecku krásu vynikajíc, zářilo celé purpurovým leskem. Nahoře pak v hlavách zlatými písmeny bylo napsáno: »Panna ti zasnoubená sama dárek uchystala tento.« Co když vypravoval před císařem některým důvěrným přátelům, jeden z nich, muž přirozeně vtipný a výmluvností slovutný, dvorský biskup Lev z Ver-

[1]) Kanapar, l. c., str. 256—257.
[2]) Brun, l. c., str. 287.
[3]) Kanapar, l. c., str. 257.

celli zvolal: »Mučeníkem budeš pro jméno Kristovo. Královská Panna snoubená, jež dar ti dává, jest paní nebes nejsvětější — Maria!«

Ihned zapěl Vojtěch, zaradovav se, sladké písně se sklo-něnou šíji Kristu a. Panně Marii za tak veliký dar, zjevený sobě ve snu, veselou duší volaje: »Sláva Ti, Panno, hvězdo mořská, jež jsi na mne jako laskavá paní na nejmenšího služebníka svého pohlédnouti ráčila.« [1])

Dle Bruna (hl. 20) zdálo se Vojtěchovi, jakoby byla v domě staršího bratra jeho dvě lůžka připravena, jedno jemu, druhé bratru (bratřím) ustanovené, při čemž však celé vypravování popletl, předpokládaje, že sen ten byl jaksi předzvěstí katastrofy libické; sveden byl k tomu bezpochyby nejasnou zprávou Kanaparovou, dle níž zpustošení Libice událo se teprve, když světec náš vraceje se podruhé z Říma zpět, meškal v Němcích u dvora císařova. Ježto však Vojtěch viděl pouze dvě lůžka a to na dvoře nejstaršího bratra Soběbora, lze z toho souditi, že ostatní bratři byli již mrtví a že viděním ve snách měla býti naznačena i brzká smrt Vojtěchova a Soběborova.

3. Zatím nadešel podzim r. 996. Vojtěch chystaje se k odchodu, rozmlouval s císařem důvěrně naposledy, oznámiv mu, co zamýšlí a co s vůlí Boží vykonati chce; i netajil se tím, jakým strachem duch jeho jest zmítán, že lid český nebude dbáti otcovských jeho rad.

Ale při tom těšil se tím, že, kdyby u vlastního národa nedodělal se prospěchu žádoucího, alespoň dovoleno mu mezi pohany získati nesmrtelné duše Kristu.

Když pak vzal již odpuštění, aby se vrátil do vlasti, zavolal jej císař v soukromí, a učiniv zpověď ze hříchů svých, poručil se dobrotivému vzpomínání jeho v modlitbách. Po té navzájem políbení míru si dali, naposled se objali a nikoli bez bolesti se rozloučili. [2])

Z Němec bral se Vojtěch přímo ke hranicím českým. Ale cestou rozhodl se, zajíti nejprve do Polska, vyhledati bratra Soběbora, poraditi se s ním a pak teprve pomýšleti na cestu do vlasti. Neboť čeho mohl se nadíti v zemi, kde kníže ruší dané

[1]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 257—258.
[2]) Kosmův Letopis český v Pramenech d. č. II., str. 41—42.

slovo přísahou stvrzené a s odporným panstvem krvavě mstí se na příbuzenstvu biskupově?

4. Kdo po druhém odchodu našeho biskupa z Čech řídil diecési pražskou? — Kdo světil kněze a chrámy? — Či bylo snad u nás křesťanství tak pokleslé, že nebylo třeba takovými věcmi se obtěžovati? — Což metropolita Villigis neučinil nijakých opatření, aby odvarovalo se nebezpečenství, jež osiřelým diecésím vždy nastávají? — Z jeho obvodu metropolitního nejeví se sice žádný biskup té doby v zemích Boleslavových, ale svědectvími lze dolíčiti, že jako po prvém odchodu Vojtěchově do Říma zastupoval jej míšenský biskup Volkold, tak nyní opět téhož nástupce Jiljí, o němž připomíná kronikář Dětmar, že tou dobou meškal neustále jenom na cestách se společníky svými, křtě, biřmuje a slovo Boží hlásaje a to nejen v diecési vlastní, která ovšem s Čechami mezovala, nýbrž vedle toho slouže i několika církvím jiným. Nemohla-li mezi těmito býti i osiřelá diecése pražská? — Poněvadž biskupství míšenské bylo hned na hranicích tehdejšího státu českého, zdá se to býti velice ku pravdě podobno.[1])

Když pak Vojtěch r. 997 hodnosti své vzdal se na dobro, postaral se Boleslav II. o duchovní prospěch zemí svých, zvoliv biskupem bratra svého Strachkvasa (Křišťana), kterému již Vojtěch berly biskupské r. 988 ochotně podával. Ale když Strachkvas ještě před posvěcením v Mohuči raněn jest mrtvicí (r. 998), opatřil to císař Ota III., že učiněn jest biskupem pražským korvejský mnich Thiddag (Bohdal), jenž od několika let již v Čechách přebýval, znalost jazyka českého si osvojil a zabývaje se uměním lékařským, nemocného vévodu Boleslava II. v letech 994—995 z těžké choroby vyléčil. [2])

---

[1]) Dudík, Dějiny Moravy II., 50. Hájek v České kronice (na listě 96) vypravuje k r. 997, že správu diecése svěřil Vojtěch před odchodem z Čech staršímu knězi při kostele pražském, Pokořínovi.

[2]) Borový, Dějiny diecése pražské, str. 30.

XXVIII.

Vojtěch v Polsku.

1. Polský kníže Boleslav Chrabrý, syn české kněžice Dúbravky, přijal zarmouceného Vojtěcha ve Hnězdně [1]) velmi laskavě a vypravil sám do Prahy poselstvo, žádají-li ještě nyní Čechové míti Vojtěcha biskupem čili nic. Odpověď došla, leč velmi jízlivá: »Jsme hříšníci, lid nepravostný, národ tvrdošíjný, ty však jsi světec, přítel Boží, pravý Israelita, a tobě všecko s Pánem. Takovému a tak velikému muži nesluší ani přebývati a obcovati s nešlechetnými. A pak jaký to nový mrav, aby tolikrát zapuzené, tolikrát povržené znova vyhledával biskup nikoli jediného národa, nýbrž národů rozličných? Víme, co zamýšlíš, člověče, a co hříšného v rouše přívětivosti svatost tato krákorá. »Nechceme ho,« dotvrzovali dále poselstvu polskému, »poněvadž, kdyby přišel, nepřijde pro spásu naši, nýbrž aby potrestal zločiny a příkoří, jež jsme proti bratřím jeho spáchali, a těší nás, že spáchali. Není nikoho, kdo by jej přijal, ani jedinkého není.« [2])

Uslyšev tuto zvěst o svém zavržení i potupě, pocházející od knížecího dvora Boleslava II. a pyšných Vršovců, neméně se těšil než lidé, kteří proti svému očekávání příjemná slova a vzdávanou sobě poctu přijímají. A všecek jsa rozradostněn volal se žalmistou Páně: »Přetrhl jsi, Pane, pouta má, zlomil okovy mé. Tobě budiž oběť slávy a chvály, poněvadž pout a okovů starosti pastýřské šíji mou zbavilo odmítnutí jejich. Čekal jsem na to, přál jsem si toho. Odklizeny jsou nyní překážky mé. Do očí mi praví, že mne nechce; kterak mohu spravovati toto stádo? Chvála Bohu! nebojím se již, že mne papež nazpět zavolá, nebojím se smutného psaní přísného metropolity. Kteří dříve pohanskými skutky k útěku mne přinutili, ejhle, veřejně praví: »Nechceme tě.«

---

[1]) Cestu, kudy Vojtěch z Němec do Polska se bral, naznačiti neumíme. Passio dí: Saxonica tellure in brevi recedens, in Poloniam pergit. Prameny 231. Kanapar: Vir ergo sanctus secundum placitum archipraesulis sui ad ostatricem gentem pergere coepit . . . sed declinavit ad praefatum ducem Poloniae. Prameny d. č. I., str. 258 a 259. Ergo ducem Polonorum Bolivum petit. Brun, Prameny d. č. I., 290.

[2]) H. G. Voigt míní, že sám Strachkvas byl pisatelem odpovědi, zaslané Vojtěchovi do Polska (Adalbert von Prag, str. 111) a z jednání toho kládá pak nepříznivý soud Kosmův o Strachkvasovi.

Vojtěch zavržen byv od Čechů a maje od římské stolice plnou moc k tomu, aby zabral se kam mu libo hlásat evangelium, počal uvažovati v srdci svém, měl-li by se odebrati k pohanským Luticům, kteří lupem křesťanů a škodami ubohých lidí se živí, nebo k Prusům, jejichž bohem břicho jest a lakota spojená se smrtí.[1]) Bylo by se ovšem spíše poroučelo, aby Vojtěch byl se vydal k Luticům; práce i dobrý zdar její byly by tam bezpečnější bývaly již z té příčiny, že Vojtěch řeči Luticů rozuměl; ale větší obtíž, kteráž vymáhá větší obětovnosti a rozhodnějšího sebezapírání, vnadila více muže svatého, jenž toužil po utrpení a koruně mučenické. A proto rozhodl se Vojtěch jíti k pohanským Prusům, mezi nimiž byl nedlouho před tím Boleslav Chrabrý některé krajiny válečně získal, hodlaje výboje své rozšířiti až k moři baltickému.[2])

2. Jelikož nadcházela již doba zimní, zůstal Vojtěch ve Hnězdně; hlásaje pilně slovo Boží, vyučil a pokřtil mnoho na víru obrácených pohanův a pečoval tam o zvelebení služeb Božích, zejména zpěvem. Dle obecného podání sám složil velebnou polskou píseň marianskou: »Bohorodice, děvice (Boga-Rodzica dziewica), která náleží mezi nejkrásnější plody básnictví polského. Mimo to chtě vděk učiniti svému hostiteli, poučoval jej, co by chystati a podnikati měl na vzdělání samostatné církve polské. Kníže Mečislav založil sice r. 968 biskupství poznaňské, leč toto slušelo k metropoli děvínské. Oč vedle soudu našeho pokoušel se někdy kníže Mečislav I., aby totiž země jeho vlastním arcibiskupstvím byly opatřeny, k tomu radou a pomocí přispěl za vlády syna jeho — sv. Vojtěch.[3])

Není zajisté lichou domněnkou tvrzení, že Boleslav Chrabrý chtěl připoutati Vojtěcha a bratra jeho Radima k říši své, aby skrze ně upevnil řády křesťanské v zemi a získal je ku správě obmýšlených diecésí, jakož o tři léta později stal se skutečně Radim arcibiskupem hnězdenským a metropolitou nových biskupů v Kolobřehu, Krakově a ve Vratislavi. K tomu poukazuje i staré podání polské, jež prohlašuje i Vojtěcha arcibiskupem hnězdenským, t. j. duchovním původcem řečené metropole v říši polské.

Dalším dílem jeho bylo založení benediktinského kláštera

[1]) Kanapar, l. c., str. 260.
[2]) Dudík, Dějiny Moravy, díl II., str. 47.
[3]) Vacek, Církevní dějiny české, díl I., str. 495—497.

v Třemešně.[1]) Řád, jenž zreformoval celý západ, měl v dalším rozvoji svém blahodárně působiti i v Polsce.[2]) Vojtěch shromáždiv tam co nejvíce mnichů, za opata ustanovil jim Askrika (Astrika či Anastase), bývalého opata břevnovského. V klášteře třemešenském světec náš pobyl nějaký čas a téhož Askrika či Anastase poslal do Uher na missii, oč prosila manželka Gejzova Adleta, teta Boleslavova.

Potom potají, aby duchovními bratřími v úmyslu svém nebyl zvrácen, opustil klášter a odebral se do blízkého města Hnězdna. Tam zdržel se delší čas; »longo tempore silentium exercuit,« jak píše Brun, připravuje se k úřadu missionářskému. Odtud apoštoloval po krajině nadvislanské, kázal a křtil; zde vyplynula z hloubi srdce jeho krásná píseň k Bohorodičce, kterou ihned celý národ opětoval a se zanícením zpíval ve svatyních. Zde také nad řekou Vislou v okolí Kaziměře usadili se nedlouho potom první poustevníci, zde povstala první škola cvičby duchovní v hluboké pokoře, sebezapírání a pohrdání světem, kterýmiž právě ctnostmi světec náš tak se stkvěl.[3]) Odtud udržoval styky s benediktiny na západě, jak tomu je na svědectví psaní Thietpaldovo poslané Vojtěchovi a tak benediktiny v bavorském Tegernsee nalézáme v živých stycích s benediktiny v Polsce. Onino vyznávají se býti sluhami Vojtěchovými a jeho duchovní bratí a na znamení zvláštní úcty k němu obmýšlejí jej titulem: »Sanctae Prissiensis ecclesiae praesidens.«[4])

Dle legendy Vojtěch jda jednou zpět do Hnězdna, doptával se cesty, leč vesničané nechtěli mu ji ukázati, začež potrestal je ztrátou řeči. Když pak přišli skroušeně za ním do Hnězdna,

[1]) Nejmenovaný spisovatel Utrpení sv. Vojtěcha praví, že Vojtěch osadil klášter *ad Mestris locum*, což jedni vykládají za Meziříčí (Giesebrecht), jiní to čtou montis ferrei (Bielowski) nebo Montis s. — vrch sv. Martina v Pannonii (Sasinek), novější spisovatelé polští přijímají však Mestris za Třemešno. Tak Malecki »Z dziejów literatury«, str. 283 a 293, Abraham »Organ kość. v Polsce«, p. 46 a 165, a konečně Wojciechowski »Roczniki« 187. Viz Przegląd powsz. 1897, p. 257. Rovněž H. G. Voigt, Adalbert von Prag, p. 115.

[2]) Knihovna kathedraly hnězdenské chová mezi vzácnými památkami rou *sbírku dekretalií* (kodex), již sv. Vojtěch přinesl prý s sebou do lska. Na prvé straně přidána jest latinská antifona ke cti sv. Vojtěcha řipsána slova: »Hic liber bti Adalberti episcopi et martyris.«

[3]) Prohaske dr., Św. Wojciech v časopise »Przegląd powszechny«, akov 1897, str. 258.

[4]) List ten otiskli jsme dle Bielowského (Monum. Polon. historica I., 150) v Dodatcích.

uzdravil jich, vyučil u víře a za pokání uložil jim delší půst, který potom 250 let byl tam zachováván.

Za svého pobytu ve Hnězdně pokřtil také Vojtěch pomořanského knížete Svatopluka, jenž ucházel se o ruku dcery Boleslavovy, který nechtěl mu ji však dáti, dokud by nepřijal sv. křtu. Kníže pomořanský žádal potom sv. biskupa, aby přišel do jeho zemí hlásat Krista.[1])

3. Dokonav tedy Vojtěch poslání své v zemi polské, čímž bratrský národ zavázal si k trvalé vděčnosti, »brousil již meč duchovní proti pruským bohům a modlám« a konal pilné přípravy na cestu missijní.

Chtě pak, aby mimo vždy věrného průvodčího a bratra Radima i bývalý jeho mentor a přítel z mládí Radla sdílel s ním práce a starosti apoštolské, vypravil zvláštního posla do Uher s listem k Adletě a manželu jejímu Gejzovi, žádaje, aby Radlu propustili k němu do Polska, kdyby ho tam nutně zapotřebí nebylo. Samému pak Radlovi dodal posel list jiný, v němž Vojtěch psal: »Můžeš-li dobrým způsobem, dobře; nemůžeš-li, třeba útěkem hleď přijíti k tomu, který po tobě vroucně touží, k svému Vojtěchovi.«

Ale Radla, jsa již mnichem, buď nechtěl nebo nemohl přání Vojtěchovu vyhověti a zůstal v Uhrách.[2])

Z jara r. 997 koncem března nebo počátkem dubna dokonal Vojtěch přípravy na cestu apoštolskou. Dva soudruhy, jež považoval za udatnější k svatému boji a nad jiné způsobilejší k šíření evangelia, Radima a Benedikta (Bohuše) přibral si za průvodce;

---

[1]) Prohaske dr., Św. Wojciech, l. c., str. 259.

[2]) Miserat his diebus ad Ungrorum seniorem magnum, immo ad uxorem eius, quae totum regnum manu tenuit, virum et quae erant viri ipsa regebat, qua duce erat christianitas coepta, sed inmiscebatur cum paganismo polluta religio, et coepit deterior esse barbarismo languidus et trepidus christianismus. Ad quam tunc per venientes illuc nuncios in haec verba epistolam misit: Papatem meum si necessitas postulat et usus, tene; si non, propter Deum ad me mitte eum. Ipsi vero clam cartam alia mente, alia sententia misit. Si potes, inquit, cum bona licentia bene; si non, vel fuga fugiens, tempta venire ad eum, qui te desiderio concupiscit, Adalbertum tuum. Ipse autem venire non potuit, vel ut homo noluit; ut enim hodie audis eum dicentem quem nunc, sicut sitiens aquam frigidam, totis visceribus flagrat et amat, ardua scandentem tunc semper fugiebat. Ipse tamen iam erat monachus, et ut dicunt, qui tunc temporis norunt, pulcher et bonus. Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 291, nota 26.

mimo to snad ještě několik kleriků,[1]) kteří by nesli kostelní věci a u oltáře přisluhovali, jakož i tlumočníka,[2]) ježto Vojtěch řeči Prusů nebyl povědom. Prvé však, jak učí řehole a živá slova Otců připomínají, modlitbou bratří vůli Boží zpytoval, potom radou bratří jakoby železným oděním ozbrojen jsa, jal se ubírati k zápasu.[3])

Vévodu Boleslava Chrabrého, který jej miloval, požádal za pomoc, aby ho hleděl po lodi dopraviti do země pruské, kde chtěl vyhledávati duše a zaorati pluhem Božím do nevzdělaných národů. Vyplnil vévoda žádost sv. biskupa; ačkoli velmi si přál, aby zůstal u něho, přece netroufal si protiviti se sv. jeho úmyslu. Nicméně doporučoval jemu, aby šel předem do Pomořan, kde tamější kníže byl jeho zetěm a Vojtěchem nedávno pokřtěn jest. Sv. biskup náš rozloučiv se s Boleslavem Chrabrým, vydal se tedy na missii do Pomořan.

XXIX.

Missie v Pomořanech.

Jménem Pomořany (Pomerania, Pommern) označována původně země pobaltická, rozkládající se mezi dolní Odrou a Vislou, mezi baltickým mořem a Notecí, obývaná kmenem lešským (polským) Pomořanů; řekou Persantou rozdělena byla v Pomořany přední (odranské) a Pomořany zadní (gdanské, Pomerellen). Později rozšířeno jméno Pomořany i dále na západ na krajiny za Odrou až k Pěně ležící, obývané sourodnými plemeny lutickými (pojímajíc v to i ostrovy Volyň a Uznojm); krajiny ty činily část knížectví pomořanského (vedle knížectví ranského). Pomořany gdanské, dostavše se pod panování německých rytířů pruských, nazvány Prusy, a po jich připojení k Polsku (1466) činilo vojevodství pomořanské větší část polských čili královských Prus, které r. 1772 stavše se z největší části pruskou provincií, pojmenovány Pruskem západním.

---

[1]) Passio zmiňuje se o soudruzích (asseclae) Vojtěchových. H. G. Voigt dí, že Vojtěch měl pouze dva průvodčí, Radima a Benedikta.

[2]) H. G. Voigt míní, že tím tlumočníkem byl Benedikt.

[3]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 291—292. Někteří soudí, že Vojtěch bral na radu bratry řeholní v Římě, což nezdá se býti pravděpodobno.

Jméno Pomořany zůstalo však posud odranské části starého Pomořanska, znamenajíc nejdříve samostatné knížectví, a potom, jakož i nyní, pruskou provincii.

Ode dávna pokládáno Pomořansko za část Polska, jsouc vítaným cílem válečných Normanů, o jichž bojích s Pomořany nejednou se zmiňují pověsti skandinávské (od VII. stol.). V II. polovici X. století připomíná se pomořanský kníže Borislav jako spojenec císařů německých, a smělý válečník Palnatok.[1]) Mezi r. 992—997 dobyl polský kníže Boleslav Chrabrý Pomořanska zadního s Gdanskem, přední pak držel domácí kníže Svatopluk, Vojtěchem ve Hnězdně obrácený na víru. K němu na své cestě k Prusům zavítal předem náš sv. věrozvěst.

Cestou z Hnězdna ubíral se Vojtěch k řece Visle. Pod starým Vyšehradem nedaleko Fordonu, tam, kde řeka Brda vtéká do Visly, čekala loď s 30 ozbrojenci, jež knížetem přidáni pouze k osobní bezpečnosti pražského biskupa.[2])

Loď připlula k městu Gdansku, jež moře se dotýká.[3]) Naši missionáři vystoupili na břeh, aby se zásobili potravinami. V městě tom obchodním bylo dosud více pohanův nežli křesťanů. I jal se tam Vojtěch hlásati slovo Boží, a jelikož milost Boží přála příchodu jeho, dali se pokřtiti velcí zástupové lidu. I zde, slouže mši sv., obětoval nebeskému Otci Krista, jemuž po nedlouhém čase sama sebe měl obětovati. Zbytky pak toho, co on sám a novokřtěnci přijímali, dal sebrati, a zavinuv do čistého plátna, uschoval sobě na cestu další.[4])

Pak odebral se Vojtěch do sídla knížete pomořanského Svatopluka, jenž ho velmi uctivě přijal jednak jako svého křestitele, jednak jako vzácného přítele svého tchána, Boleslava Chrabrého. I nedbal žádné práce ani trudu, aby poddaní jeho v počtu nejčetnějším shromažďovali se na kázaní kolem tohoto sluhy Páně.

---

[1]) Perwolf v Riegrově Slovníku Naučném »P«, str. 656. Spolu srovnej Kanngiessera, Kosegartena, Bartholda, Giesebrechta, Hilferdinga a výborný Codex Pomeraniae diplomaticus, od r. 1843 vydávaný Hasselbachem, Kosegartenem, jenž pro dějiny staroslovanské je velmi důležitý.

[2]) Koszutski, Żywot św. Wojciecha, str. 198.

[3]) H. G. Voigt tvrdí, že sv. Vojtěch šel až do Gdanska pěsky a tam teprve vstoupil na loď.

[4]) Kanapar l. c., str. 260. V Gdansku pojmenováno po našem světci jedno předměstí. Viz Pawlowski J., Sct. Adalbert, Apostel der Preussen und die Vorstadt Sct. Albrecht bei Danzig. Danzig 1868.

Ač jen krátký byl pobyt sv. Vojtěcha v Pomořanech, přece símě Vojtěchem tam zaseté padlo na mnohých místech na půdu dobrou;[1]) po celá staletí udržela se v Pomořansku víra katolická a vděčná pamět i úcta k sv. Vojtěchu přecházela s pokolení na pokolení. Dokladem toho byly mnohé pěkné chrámy, kaple i oltáře, jež v Pomořansku polském ke cti jeho zbudované až do minulého století tam se zachovaly.

Tak stál nedaleko Gdanska farní chrám sv. Vojtěcha; podobně v Dąbrówce byl kostel svatovojtěšský, jenž teprv r. 1847 jest zbořen.

Sv. Ota, biskup bamberský, na své cestě missionářské v Pomořanech posvětil kostely ke cti sv. Vojtěcha ve Volyni, Štětíně a jinde.

Poctivý lid kašubský až podnes je proniknut zvláštní úctou k apoštolu Prusův, on hlavně střehl svatý oheň katolické víry na dřevním Pomoří polském i v dnešní zemi pruské. R. 1862 zbudován na osadě zvané Nowa porcie u Gdanska péčí lidu kašubského nový chrám katolický, jenž uvnitř po straně hlavního oltáře ozdoben obrazem, představujícím sv. Vojtěcha, jak káže pohanským Prusům slovo Boží.

Z úst Kašubanův uslyšíš podnes rozličné, velmi pěkné a poučné legendy o sv. Vojtěchu, jež jako vzácné dědictví po předcích vypravuje děd vnukovi. [1])

XXX.

Prusové, jejich sídla, dějiny a náboženství.

Prusy (lat. Porussia, Borussia, něm. Preussen)[3]) dávné neměly nic společného s tím kmenem, který nyní Prusy nazýváme a který je částí národa německého. Tehdejší Prušané byli větví kmene

[1]) Tomuto tvrzení Koszutského (Żywot św. Wojciecha, str. 200—203) odporuje poněkud legenda, jež dí, že našemu biskupovi v Pomořansku předním nevalně se dařilo, že lid proti němu se bouřil. Viz Zázraky sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 308, 5.

[2]) Koszutski, l. c., 203; kronika Boguchwala i Godysława Paska II., 470—583. Fankidejski, Utracone kościoły i kaplice w dyecezyi chełmińskiej, Pelplin 1880, str. 281, 183—192.

[3]) Staří Prusové jmenovali sebe Prusai pl., u bratří svých Litvanů sluli tolikéž sg. Prusas, pl. Prusai, fem. Pruselka. V zahraničných památkách jméno jejich rozličně se čte; u Dětmara kronikáře a v životopisech sv. Voj-

litevského, z něhož na naše časy zachovali se Litvané a Lotyši v západních končinách nynější říše ruské.

Význam jména »Prusy« byl za rozličných časů rozličný; znamenalo nejprvé krajiny, prostírající se na východ od dolní Visly až za dolní Němen (jehož jedno rámě slove Rus, odtud někteří chybně odvozovali jméno jejich Porusi) k sourodné zemi litevské, od moře baltického na jih k hranicím polské Mazovie (západní její část byla země chelminská, prostírající se na sever až k říčce Osse); od Mazovie dělilo Prusy množství bahen a vod. Rozděleny byly Prusy na tyto krajiny: Šalavy při ústí Němenu, Nadravy mezi Němenem a Pregolou, Sambie mezi Pregolou a baltickým mořem, Natangy jižně od Sambie na levém břehu Pregoly, Varmie (Ermeland), Pogezanie a Pomezanie (tyto tři od Natang k Visle), Galindie (Goljaď), Sudavy (obě na hranici mazovské), Barten, nitrozemí.

Obývána byla země ta kmenem litevským, Prusy, kteří ve XIII. století po strašných bojích podrobeni jsou německými rytíři.

Jméno Prusy (k nimž se ostatně počítala také již země chelminská) rozšířeno na začátku XIV. stol. (1308—1309) i na sousední Pomoří, dostavší se v držení německých rytířů. Mírem toruňským (1466) však postoupeno jest toto Pomoří, jakož i země chelminská, malborská a Varmie Polsku, a postoupené země tyto sluly odtud Prusy královské, rozděleny jsouce na vojvodství, a činíce jakýsi zvláštní oddíl zemí polských. Zbylé něm. řádu Prusy nazývaly se pak pro rozdíl — Prusy knížecí.

Od těchto Prus přijali braniborští kurfirstové, od r. 1618 spolu vévodové či knížata v Prusích, titul královský (1701), a odtud názvem pruského státu čili Pruska rozuměny jsou všechny země bývalých kurfirstů braniborských nebo odtud králů pruských. Prvním dělením Polska (1772) nabyl stát pruský celých skoro polských Prus královských a odtud slují tyto a bývalé Prusy knížecí provincie pruská, západní a východní; dalším pak dělením Polska utvořeny pruské provincie jižní a novovýchodní; r. 1807

---

těcha Pruzi, Pruzzi, Pruci a Prucia, v zápiscích mnichovských Bruzi, v kronice rytířů řádu německého jazykem staroholandským psané: Pruyssen, Pruyssenaers atd. Všecky posavadní výklady jména toho, jakoby složeného z Po-Rusi (Voigt, Geschichte Preussens I., 667—673), jsou plané. Prus, Prusin, Prusák jest slovo původní, prosté, domorodé. Šafařík, Slovanské starožitnosti, str. 372, poznámka 52.

staly se obě tyto provincie většinou částí velkoknížectví varšavského; r. 1815 dostaly se pak, ovšem pod jinými jmény, Prusku (Poznaňsko) a Rusku (království polské).

Dějiny. Před r. 320 před Kr. usadili se na pravém břehu dolejší Visly svevští Gotové, kteří litevské kmeny podmanivše, v služebnost a tuhou porobu je uvedli. O Gotech na Baltu činí ještě Ptolomaeus (172—185 po Kr.) zmínku, zároveň však, první ze starých spisovatelů, některé haluze v Prusích usedlé jmenuje. Jsouť zejména: Prusi, kteří východně od ústí Visly sídla měli, a na východ od těchto Galindi (Goljadi) a Sudeni. Po odtažení Gotů na jih (ok. 332—350) z nové černomořské vlasti i nad vzdálenými Aestily panovali. Po odstěhování se Suevů (v IV. a V. stol.) žili Prusové po mnohá století ve svobodě, na mnohé kmeny jsouce rozdrobeni.

Staří Prušané byli lidé pokoje milovní; válku vedli jen z donucení.

Železného orudí zřídka, kyje zhusta za zbraň užívali. Žito sili pracněji, nežli to u lenivých Germanů spatřujeme. Též chovem dobytka, včelařstvím, honbou a lovem ryb na hojných jezerech se živili. I moře prohledávali a na jeho březích a brodech sbírali jantar.[1])

Náboženství. Pohanští Prusové neměli z počátku, jako Slované a Litvané, žádných obrazů bohův a bohyň, ani žádného zřízeného stavu kněžského, nýbrž klaněli se pouhé přírodě v její dobrodějných a záhubných zjevech, totiž slunci, měsíci, hvězdám, moři, zemi, hromu, blesku a pod.; teprve později přijali od svých sousedů, zejména od Skandinávců, mimo jiné i náboženskou jich soustavu. Pole, luka, lesy, moře, země, povětří a vůbec vše, v čem se shledávalo nějaké mocné působení přírody, nesčíslnými bohy a bohyněmi naplněno jest a jejich kněžstvo prohlašovalo vše, co si samo chtělo osvojiti, za majetek a za svatyni bohů.

Takových božišť pohanských bylo v zemi Prusů drahně, leč nejhlavnějším sídlem bohů, a tudíž místem nejposvátnějším

---

[1]) Erbena Ed. stať »Prusy« v Riegrově Sl. Naučném, sv. 6, str. 1054; Voigt, Gesch. Preussens, I. díl, Königsberg 1827; Töppen, Hirsch u. Strehlke, Scriptores rerum Prussicarum, Leipzig 1863; Hartknoch, Chronicon Prussiae s dodatkem Jen. 1679; Šafařík, Slovanské starožitnosti, v Praze 1837, p. 371 a násled.

v celém kraji bylo Romove [1]) u zátoky frižské, ve starobylé Sambii.

Byl to veliký háj, a v něm prastarý, veliký dub, v zimě v létě zelený, jenž byl ohrazen a celá ohrada potažena dlouhými, bílými plátny, aby do svatyně, kde sídlili bohové, nikdo nemohl pohlédnouti. Před samým dubem byly tři arkády (loubení, tři oblouky na pilířích spočívající), kde stáli tři hlavní bohové: *Perun*, hromovník, uprostřed, *Poklus* či *Pikol*, pekelník, po pravé a *Potrimpos* po levé straně. Mimo tuto nejvyšší trojici měli v Romove pod posvátným dubem sošky své: *Pramžiras*, jenž řídil osudy veškerého světa, *Zemenikas* (zemník, kurcho), dárce úrody zemské, *Okapirm*, bůh větru, *Svaixtix*, bůh světla, *Kavas*, bůh války, *Atrimpos*, bůh vody, jenž hněvivě vlnami mořskými pohyboval a j. v. Také hadi, ještěrky a žáby byli v poctivosti a chováni v Romove za posvátným dubem, v klenutí k tomu zvláště zřízeném.

Před dubem, naproti soškám bohův, [2]) na místě otevřeném stál oltář, na kterém se obětovalo, a na němž posvátný oheň nikdy nesměl vyhasnouti.

Leč nejen toto místo, nýbrž i celý háj byl zasvěcen bohům; nikdo v něm nesměl ani stromku poraziti, ani zvěře loviti, a z prostého lidu nikomu ani vkročiti do něho nebylo dovoleno; kdo by se byl čeho toho, byť i nevědomky dopustil, obětován jest bohům, aby prý se nehněvali. Pouze zřídka komu, a to jen knížatům, když přišli s mnohými dary, podařilo se, že mohli s nejvyšším knězem — krivem — strážcem pokladů chrámových promluviti a ke svatyni se přiblížiti; ale do svatyně ani sám té země kníže nikdy nevkročil. Tudíž byli kněží ve svých sídlech v lese a v lovení zvěře úplně bezpečni; zdali posvátnou zvěř také vždy bohům obětovali, neumíme povědětí.

Kolem svatyně z předu bylo místo, kde lid shromažďoval se k bohoslužbě, místo, jež ohraničovaly příbytky kněžstva a jich služebníků.

Nejvyšší všeho sboru kněžského slul krive-krivejto (soudce soudců), jenž byl v takové vážnosti, že ho pokládali téměř za

---

[1]) Jinak také Rikaita. Význam slova Romove nemohli jsme nikde nalézti. Někteří vykládají Romov od kořene ram, rom = pokojný, klidný, tedy Romove místo klidu, pokoje, místo posvátné, božiště.

[2]) H. G. Voigt popírá, že Prusové měli sošky a obrazy bohův a připouští pouze oltáře s věčným ohněm. Adalbert von Prag, str. 137—144.

rovna bohům, jemuž tito dle obecného mínění za bouře a hromobití zvěstovali svou vůli. Když krive-krivejto sestárnul, dal se přede všemi na hranici upáliti za svůj národ bohům v oběť, načež nižší kněžstvo, krevové a vajdelotové zvolili způsobem tajemným jiného. Nejvyšší kněz a všickni kněží byli neženati. Vedle kněží byly i kněžky, jež slib panenství učinivše, ke cti bohyně *Prauriny* udržovaly věčný oheň; jiné byly pěvkyně, hadačky, kouzelnice a pod. Všecky kněze a kněžky musil živiti národ, neboť nikde se nečte, že by byli provozovali orbu, řemesla nebo jiné způsoby živnosti. Lid jim přinášel ochotně, co měl: mléko, sýr, máslo, ovoce, pivo, obilí, plátno, drůbež a dobytek drobný i hrubý. Pohanští kněží jménem bohů svých všecko to přijímali, předstírajíce, že bohové toho více potřebují než oni. Za moru a války obětovány bývaly bohům dítky, často však i lidé dospělí, zejména zajatci.

Mimo Romove bylo ještě mnoho jiných posvátných hájů v zemi, ale žádný z nich neměl takové pověsti jako onen.[1])

Dnes po slavném někdy Romove není ani nejmenší stopy; posvátný ten háj dávno již je posekán, jakož i jiná uctívaná drva — duby a lípy — vykácena nejen zde, nýbrž i jinde na pobřeží sambijském, čímž pobřežní kraj ten proměněn v písčitou poušť, na níž lidské úsilí snaží se nyní s velikým namáháním vzkřísiti k životu novou vegetaci. Jen ojediněle vyrůstá tam nízký jalovec, šípek, koniklec a s úvalu mořského trčí koruny několika olší. Kromě těchto a pak několika řešetláků není nikde po větších stromech ani památky. [2])

---

[1]) Voigt, Geschichte von Preussen, I. díl; Erben, Bajesloví Litvanů v Riegrově Slovníku Naučném, díl IV., str. 1339—1340; Töppen, Die letzten Spuren des Heidenthums in Preussen v Neue preuss. Provinzblätter 1846, str. 210, a téhož Nachträge zur Geschichte des Heidenthums in Preussen na str. 471; Bender, Zur altpr. Mythologie und Sittengeschichte v Altpreuss. Monatschrift 1865, str. 577, a 1867, str. 1 a násl.; Mierzyński, Mythologiae Lituanicae Monumenta I., Warszawa 1892; díl II. 1896; Maeletius, De sacrificiis et idolatria veterum Borussorum etc. Regiomonte (otišt. Scriptores rerum Livon. II., p. 389 a násl.) a Předmluva ke Constitutiones synodales evangelicae z r. 1530 od Pavla Sperata.

[2]) Kořenský, Mučeniště sv. Vojtěcha v Blahověstu 1892, č. 2.

XXXI.

Mučeniště sv. Vojtěcha.

1. O životě a smrti našeho sv. patrona podává nám dosti určité a zevrubné zprávy čtvero pramenů: Životopis napsaný Janem Kanaparem, druhý životopis od Bruna Kverfurtského, pak báseň ve 1122 leoninských hexametrech známá pode jménem »Verše o utrpení sv. Vojtěcha« a konečně skrovný spisek nadepsaný »Utrpení sv. Vojtěcha, mučeníka« (Passio S. Adalperti martiris). První tři prameny známy jsou více méně již ode dávna, kdežto posledně jmenovaný objeven byl teprv před 40 lety a téměř současně v Polsku i v Německu vydán jest tiskem.

Kdežto první tři prameny líčí především život světce našeho, obírá se poslední po výtce jeho utrpením, smrtí a přenesením ostatků do Hnězdna. Práce ta v nynější podobě zdá se býti z nějakého většího spisu výňatkem, určeným k účelům liturgickým; výňatek ten sloužil snad za čtení (lekci) při církevních hodinkách o svátku sv. Vojtěcha.

Nejmenovaný spisovatel »Utrpení« klade obyvatelům města »Cholinun« za vinu, že zavraždili prvního hlasatele víry Kristovy v Prusích — sv. Vojtěcha. Čtemeť tam v kapitole 2. takto: »Potom uchopiv se holi v nečetném průvodu potají, jakoby na útěk se strojil, do pruské země se odebral. Přibližuje se k městu Cholinun vešel do jednoho háje blízko u města, v němž byla příjemná pláň.« [1])

Nuže, kde leželo Cholinun [2]) a jak slove město to nyní? — Kustos universitní knihovny pražské, Josef Truhlář, překladatel »Utrpení sv. Vojtěcha« dí v Pramenech d. č. I., str. 232: »O poloze místa tohoto jakož i o nynějším jeho jméně nelze nic určitého říci. Voigt J. míní, že místo, kde sv. Vojtěch došel smrti muče-

[1]) Prameny dějin českých, díl I., str. 232.

[2]) Titius, Wo liegt Cholinun? v programu měšť. školy v Chelmu 1870; Perlbach, Die Todesstätte des hl. Adalbert, Altpr. Monatschrift IX.; »Gdzie poniósł św. Wojciech śmierć męczeńską« v Tyg. kryt., Grodzisko 1864, I.; Brandstätter, »Wo erlitt d. hl. Adalbert den Märtyrertod?« Altpr. Monatschr. I., str. 141; X. J., Gdzie św. Wojciech zostal zabity. Sobotka. Poznań 1869; Kętrzyński, Hat der hl. Adalbert seinen Tod im Culmerlande gefunden? Altpreuss. Monatschrift VI., str. 35—52. Bożywoj, Śmierć św. Wojciecha. Tygod. powsz. 1883; Koszutski, Żywot św. Wojciecha, Poznań 1864.

nické, leželo v Samlandě.« Jiní badatelé četli místo Cholinun — Cholmun (Colmun, Culm), myslíce při tom na Chelmno nad Vislou, pozdější sídlo biskupské v zemi německého řádu; leč krajina poviselská náležela k říši polské a Chelmno bylo osadou lešskou. Od některých hádáno zase na pomezné místo pruské v okolí tohoto města v tak zvaném Chelmensku, což dobře se snáší s udáním Kanaparovým, že totiž sv. Vojtěch zašed hlouběji do Prus, zavezen byl zase nazpět, kamsi ke hranicím polským. [1])

Jiné místo mučenické smrti sv. Vojtěcha v Prusích zmínky hodné je *sepulchrum s. Adalberti,* jež dle bully papeže Innocence III. z r. 1206 ukázal v Prusku opatovi Bohumíru z Lekna pán té země. A po 40 letech v tak zvané smlouvě christburgské z r. 1249 zavázali se Prusové pomezanští stavěti na rozličných místech svatyně: »Promiserunt etiam illi de Pomezania, quod infra proximum Pentecosten ecclesias aedificabunt in locis inferius nominatis... quintam in Chomor Sancti Adalberti.« Voigt, Adalbert von Prag str. 310. Ze srovnání obou zpráv vysvítá, že po více než 40 letech uloženo Prusům stavěti kostel na místě, kde před tím hrob sv. Vojtěcha opatovi Bohumíru z Lekna byl ukazován, tedy v Chomoru (dnešní Komerau), ano slovo to značí komoru či hrob (Grabkammer). Dle toho byl by sv. Vojtěch usmrcen býval v Pomezanii. Ale tomu ovšem nebylo tak, neboť tou dobou věřilo se všeobecně, že tělo světcovo odpočívá v Praze. Spíše lze se domýšleti, že dle zpráv výše uvedených jedná se o místo, o němž věřeno, že tam po nějakou dobu tělesné ostatky světcovy ležely.

A tu v »Zázracích sv. Vojtěcha« vypravuje se o kostele v Pomezanii *»u dubu«,* kde pohanský Prus skryl hlavu světcovu, toto: »Na místě, kde pohan ukryl hlavu mučeníkovu, stával kdysi chrám ke cti téhož mučeníka zasvěcený a svatyně ta i samo místo bývalo u veliké poctivosti, a udály prý se tam stkvělé zázraky.« [2]) A to byl bez pochyby kostel sv. Vojtěcha v Chomoru. Nebyla-li pouze svatyně, nýbrž i místo u veliké úctě, nutno po způsobu mluvení tehdejší doby rozuměti pod tím místem *klášter.* V Klášterci (Klösterchen) u Riesenburku stával skutečně dle pruského dějepisce Töppena v dobách pradávných klášter a patrné zbytky

[1]) »V noci pak naloženi byli na loďku a plavíce se nazpět pět dní v jisté vsi pobyli.« Kanapar, Život sv. Vojtěcha v Pramenech dějin čes. I., str. 262. »Pak (doufaje v lepší obrat) ze zlé krajiny této s rozjařeným duchem pospíchal.« Brun, Život sv. Vojtěcha tamtéž, str. 295.

[2]) Prameny dějin českých I., str. 306.

zdiva poukazují až podnes na bývalý klášter a kostel. Zde tedy byl snad dle bully Innocence III. zmíněný »Hrob sv. Vojtěcha«. Byla-li na tomto místě skutečně ukryta v dubě na čas hlava světcova čili nic, nesnadno říci; tolik však jisto, že tam sv. Vojtěch nebyl usmrcen. Kde tedy?

Jiní zase ztotožňují záhadné Cholinun s Kalgenem, staroprusky Calige, jihozápadně od Královce; Giesebrecht L. a mnozí po něm s místem zvaným »Preussisch-Mark« nebo Alt-Dollstädt jižně od jezera drausenského, nebo s víškou Kolteney u Christburgu, nebo s Kulinem mezi osadami Pachutky a Vel. Libavou. Druzí konečně udávají nynější osadu Kalnen (staroprusky Colonie) u Tenkittenu, severovýchodně od Fischhausenu za jediné pravé mučeniště světce našeho. A tvrzení toto zdá se býti nejsprávnějším, neboť opírá se o prastaré podání, jež udává místo u dědiny *Tenkittenu,* as hodinu od dnešního krajského města *Fischhausenu* (polsky Rybaki) v Sambii, za mučeniště sv. Vojtěcha.

Častými nájezdy nepřátel hynuly prvotiny křesťanství při dolní Visle a teprve když r. 1243 zakládalo se biskupství v Chelmnu a roku 1255 pro krajinu sambijskou ve Fischhausenu (původně Bischoveshausen, Bischofshausen), ožila poněkud paměť působení Vojtěchova v Prusích. I byla tam na památku mučenické smrti prvního apoštola pruského vystavěna svatyně biskupem sambijským *Janem I.* (1320—1344) nebo *Janem II.* (1417—1425). Dle jiných zbudoval ji velmistr řádu německých rytířů *Ludvík z Lanse* as r. 1424 anebo zřídil a nadal při svatyni již stávající obročí farní. V době té žila zajisté mezi lidem tamějším spolehlivá tradice o mučeništi sv. Vojtěcha. Na základě této tradice představuje si německý dejepisec Jan *Voigt* cestu světcovu do Prus takto: »Z Gdanska plavil se Vojtěch do zátoky frišské a v místech nynějšího města Královce při ústí řeky Pregoly vystoupil na břeh. Byv vyháněn, přešel na druhou stranu řeky, leč odtud zavezli jej Prušané zpět do přímořského města Pilavy. Pomeškav tam pět dní, zašel k severovýchodu a stanul v posvátném háji zvaném *Romove.*[1]) Pobyt cizinců v božišti rozpálil hněvem Prušany, i zavraždili Vojtěcha.« [2])

Kostel sv. Vojtěcha u Tenkittenu povznesl se brzy po svém

[1]) Voigt, Geschichte Preussens I., str. 226 a 270. Srovnej: Gundel, Die Wege Adalberts im Preussenlande. Altpreuss. Monatschr., r. XXXIV., str. 458.

[2]) Koszutski (Żywot św. Wojciecha, str. 224) tvrdí, že na pohanském Romove stojí dnes městečko *Lochstat*, trochu jižně od Fischhausenu.

založení na svatyni poutnickou, kamž z blízka i z dáli přicházeli v průvodech četných zbožní věřící. Leč sláva jeho vzala za své, když as r. 1524 dostal se do rukou protestantům. O svatyni sv. Vojtěcha nebylo nadále nikým pečováno, až konečně nadešel den zkázy; po třídenní děsné vichřici sřítil se dne 24. listopadu 1669 památný ten chrám, právě když v něm byla konána nedělní bohoslužba. Na štěstí vyvázli všickni ve chrámě shromáždění z hrozícího nebezpečí bez pohromy.

Pěkný oltář, jejž byl r. 1504 postaviti dal velmistr něm. rytířů, vévoda Bedřich Saský, zůstal při té katastrofě neporušen, i byl přenesen do zámecké kaple lochstätské; dnes nalézá se v nádherně obnoveném zámku řádovém v Marienburgu.

R. 1847 byly základy bývalé svatyně svatovojtěšské u Tenkittenu ohledány a změřeny; šířka jejich obnášela přes 11 metrů, délka skoro 21 metrů. Dle nalezených trosek a zbytků měl chrám ten gotické klenutí a byl vydlážděn umělým cihlovím; stěny byly vyloženy mramorem a barevně polévanými kameny, okna byla ozdobena malbami. [1])

Ježto památné mučeniště po sesutí chrámu svatovojtěšského zůstávalo dlouho bez všelikého vnějšího označení, dal tam r. 1822 protestant, vládní rada Müller z Královce, vztyčiti prostý dřevěný kříž s letopočtem 997.

Po revolučních bouřích v ruském Polsku r. 1830 přišla do Fischhausenu hraběnka Alžběta *Wielopolská,* jež předsevzala si na umučeništi sv. Vojtěcha postaviti trvalejší památník, který tam zříti lze podnes. Je to gotický přes 8 metrů vysoký kříž z prolamované litiny, po němž dole pne se větvička břečtanová, rovněž ulitá ze železa. Na dolejší části kříže připevněna jest tabulka s německým nápisem: »Bischof Sct. Adalbert starb hier den Märtyrertod 997 für das Licht des Christenthums.« Nejníže pak stojí: Wielopolska 1831.

Letopočet 1831 nevztahuje se k postavení památníku, nýbrž k věnování peněžité částky, jež k tomu účelu zmíněná hraběnka onoho roku k rukám superintendenta fischhausenského byla učinila. Wielopolská věnovala celkem 411 tolarů, kříž však stál 507 tolarů; schodek uhrazen pruskou státní pokladnou. Kříž postaven byl teprve r. 1834 a požehnán dne 6. května 1835 u přítomnosti katolického i evangelického duchovenstva, jež sešlo se

[1]) Album svatovojtěšské, str. 31.

v počtu hojném. Pruský král Bedřich Vilém IV. chtěl na tomto místě zbudovati simultánní kostel a nařídil r. 1842, aby za tím účelem v provincii pruské a poznaňské konány byly dobrovolné sbírky.[1]) Dvorní architekt Stüler vypracoval plány na imposantní budovu o dvou věžích, jež měla státi 18.000 tolarů. Když však sbírky vynesly pouze 4000 tolarů, byla místo kostela projektována za pomník jen rotunda se sochou sv. Vojtěcha. Než i z toho sešlo a sebrané peníze rozděleny byly r. 1860 na jiné církevní potřeby katolické i evangelické v obou výše jmenovaných provinciích.

Teprv 900leté jubileum svatovojtěšské vyvolalo čilejší ruch i mezi samými evangelíky ve východopruské provincii a na popud evang. synody fischhausenské pořádána r. 1896 sbírka na opravu kříže, jež vlivem povětrnosti již valně sešel; nad to pak počátkem měsíce dubna 1897 sestoupilo se zvláštní komité a vydalo provolání, jímž vyzývalo kde koho ku sbírkám na důstojnější pomník — chrám — prvnímu apoštolu pruskému a našemu sv. patronu. Na výši příspěvků bude záležeti jakost a velikost trvalého památníku. Osoby nejvyšší úřady v Prusku zastávající jako: Jindřich hrabě Lehndorff, gener. adj. J. Veličenstva, Vilém Bismark, gener. superintendent Braun a celá řada vynikajících předních mužů podepsali provolání.

2. Mučenictví Vojtěchovo přispělo mnoho k rozšíření a utvrzení křesťanství v Prusích a zemích sousedních. Za Vojtěchem přišel do Prus Brun s 18 druhy a rozséval tam símě víry Kristovy. Zemřel rovněž r. 1009 smrtí mučenickou; ale průlom byl již učiněn a po Vojtěchovi a Brunovi přicházejí opět jiní věrozvěstové. Dle polských dějepisců byly už za Boleslava Chrabrého na hranicích prusko-polských zbudovány mnohé chrámy. Pohříchu toto nové štípení neudrželo se za slabé vlády nástupců Boleslavových. Rovněž na východním pobřeží moře baltického při severní hranici pruské — v Pomořansku — zapustilo křesťanství kořeny po smrti sv. Vojtěcha, jak dosvědčuje kronikář Adam Bremský: Biskup Jan Hiltin posvěcený a poslaný slavným arcibiskupem Adalbertem Bremským (1043—1072) řídil biskupství »ostrovů východomořských«, k nimž slušelo i Prusko či Pomořansko. Missionáři mohli tam přicházeti pouze z Anglie, neboť Dánsko, k němuž pruské

[1]) Vlastním původcem akce té byl arcibiskup hnězdensko-poznaňský Donin.

přímoří slušelo, nebylo s to vysílati jinam věrozvěstů. Dr. Kolberg soudí, že biskup Jan, který zbudoval kostel sv. Vojtěcha u Fischhausenu, byl asi zmíněný Jan Hiltin. Tento vzdal se sice brzy další činnosti missionářské na pruském přímoří, nicméně podařilo se již dánskému králi Svend Estrithsonovi zřízení biskupství v Pomořanech. Ovšem křesťanům bylo ještě stále snášeti od pohanů mnohé útisky a pronásledování a trvalo to přes 200 let, než celé toto území zřeklo se modloslužby a klanělo se Bohu pravému. [1])

XXXII.

Vojtěch v Prusku.

Vojtěch navrátiv se z území pomořanského knížete Svatopluka, kde jen maličko apoštoloval, do Gdanska, vsedl opět na loď a zmizel na moři. Plaviv se velmi rychle k severovýchodu zátokou frišskou, vystoupil po několika dnech na břeh pruský v krajině při ústí řeky. [2])

Po té poděkovav plavcům i pánu jejich za prokázané dobrodiní, poslal ozbrojence s lodí zpět z opatrnosti, aby valným průvodem svým nevzbudil podezření u domorodců.[3])

Zatím, co plavci použivše noci k útěku, vraceli se k domovu, bral se Vojtěch se svými na menší lodi po řece hlouběji do země, jež měla podobu malého ostrova, prostírajíc se u výtoku řeky do moře.[4])

Tam ostali; i roznesla se brzy pověst po okolí mezi pohanskými domorodci, že přišli k nim hosté z cizích krajin neznámého vzezření a neslýchaných mravů.

Napřed jako maně pohané v malém počtu po lodičce tam

[1]) Kolberg dr., Bilder aus dem Leben des hl. Adalbert. Braunsberg r. 1897, str. 49.

[2]) H. G. Voigt míní, že to bylo nedaleko nynějšího místa Tenkitten. Adalbert von Prag, str. 188. Dle Koszutského vystoupil Vojtěch poprvé na břeh pruský na výspě mezi dnešním Brandeburgem a Královcem, a řekou má se rozuměti Pregola. Żywot św. Wojciecha, str. 208.

[3]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 260—261.

[4]) Tak dí Brun l. c., hl. 24. Dle Bollandistů byl to lacus Sambiae provinciae vulgo Samland inter lacus Habum seu Frische-Haff et Curonensem seu Curisch-Haff. Známý Kanapar píše: »Intrant parvam insulam, quae curvo ımne circumvecta formam circuli adeuntibus monstret.« Prameny dějin českých I, str. 261.

přicházeli, přirazili ku břehu, něco po barbarsku skuhrajíce; měli velikou zlost a hledali cizince. Nalezše je, obcházeli kolem hněvivě a reptali proti nim. Ano jeden z nich přistoupil k Vojtěchovi, an právě říkal kněžské hodinky, napřáhl svalovité ruce a tyčí, kterou byl postrkoval loď, udeřil biskupa vší silou mezi lopatky.

»Neodejtete-li rychle,« pravil, »budete na hrdle trestáni a za trest napřed strašně mučeni.« I vyletěla z rukou biskupových kniha modlitební, na druhou pak stranu on sám skácel se k zemi, jsa bez sebe. Než ano vnější tělo cítilo bolest, co ve zbožné duši uvnitř se dálo, radost srdce brzy vyjevila ústy: »Ó, králi věčný,« zvolal, »budiž pochválen, Kriste. Neboť neutrpím-li ničeho podobného více, postačí mi, že jsem alespoň tuto jednu ránu podstoupil pro Tebe.«[1])

Rovněž na Radima a Benedikta doráželi pěstmi pohané.

Po odchodu pohanů vsedli naši missionáři na loď, pluli po šumící řece tiše dále až na úpatí zeleného vrchu, načež přešedše na druhou stranu řeky, vystoupili na břeh a pustili se stezkou hlouběji do kraje. Bylo to v sobotu.[2]) Šli dlouho, ale nepotkali nikoho; teprv k večeru potkali jistého Prusa, jménem Luxeta, náčelníka kraje, jenž znal polsky a nabídl missionářům v domě pohostinství.[3]) Vojtěch vykládaje jemu hlavní pravdy víry, snažil se získati jej Kristu[4]); Luxet pak dle pověsti učil sv. biskupa řeči pruské, aby tím snáze v zemi té mohl působiti.

I sešla se odevšad divá luza a kterak s ním náčelník naloží, se zběsilým povykem a rykem očekávala. Konečně vyzvali Vojtěcha, aby mluvil, kdo a odkud jest? co hledá? proč přišel, když ho nikdo nevolal? — Poněvadž dlouho poslouchati nechtěli, takto krátce je oslovil: »Ze země polské, již soused Boleslav křesťanský spravuje, pro vaše spasení k vám přicházím; onomu sloužím, který stvořil nebe, zemi, moře a živočišstvo všechno. Přicházím vysvobodit vás z moci ďábelské, abyste poznali Stvořitele svého, odložili hříšné modlářství a zanechavše hříšných cest a omyti v koupeli

[1]) Kanapar, Život sv. Vojtěcha v Pramenech I., str. 261.

[2]) »Transiens vero in aliam partem fluminis, stetit ibi sabbato.« Kanapar l. c., 261. Dle Voigta bylo to v Sambii.

[3]) Vespere autem facto dominus villae divinum heroa Adalbertum transduxit in villam. Kanapar l. c., 261.

[4]) Cum in Sambiam Prussiae provinciam venisset, Luxetum ducem conatus est ad veram Christi fidem convertere, ab eoque permissus est ibidem consistere. Act. SS. l. c, p. 187, 13.

spásy, křesťany stali se v Kristu, dosáhli odpuštění hříchů a v nebi království věčného.« Tolik svatý muž; oni však již rozhořčeni nebeským slovům se posmívali, holemi o zem tloukli, až se rozléhalo ve vzduchu; přece však rukou na něho nevložili, nýbrž zběsile křičeli: »Působením takovýchto lidí mladá zvířata se nerodí, stará pocházejí! Odejděte daleko z území našeho, jinak zlou smrtí sejdete«! [1])

Nechtíce hostiteli svému, tajnému katechumenu, působiti nesnáze, vrátili se naši missionáři po řece zpět do frižské zátoky a nějakou dobu podél břehu se plavíce a krajinu obzírajíce, vystoupili znova na souš a přišli k větší osadě na tržišti, kde byli obklíčeni zástupem lidu, a starosta města dotazoval se neznámých po příčině jejich cesty. I odvětil mu Vojtěch: »Jsem Slovan, jménem Vojtěch, stavem mnich, posvěcením kdysi biskup, nyní pak z povinnosti váš věrozvěst. Účelem cesty mé i těchto mých druhů jest vaše spása, abyste opustili modly, poznali pravého Boha, Stvořitele svého, uvěřili v Něj a měli život věčný.« [2]) Někteří ze přítomných dobře rozuměli slovanské řeči jeho a popouzeli lid proti světci. I počal se dav bouřiti, bušil holemi o zemi, skřípal zuby, pozdvihoval obušky proti příchozím a hrozil jim smrtí, neodejdou-li ihned, křiče při tom: »Mějte si to za velikou odvahu, že jste až sem bez trestu se dostali a po čas tak dlouhý učili jste tu národ náš ošemetně. Jak rychlý návrat vás chránit může nehodné, tak krátkým prodlením trest smrti vás stihne na místě.[3]) Mámeť my a všickni Prusové a celá tato říše — my jsme jejím pomezím, my její hájíme tu hradby — zákon pospolitý a jeden řád pravdy a spásy. Vy pak, kteří máte jiný a neznámý zákon, neodejdete-li samovolně ještě této noci, zítra budete sťati. Těm pak, kteří bydlíce u hranic říše, vás až sem pustili, zapálíme domy, pobereme statky, prodáme jim ženy a děti.« [4])

I veden jest Vojtěch a jeho průvodčí ku břehu mořskému a posazen na loď; plavíce se nazpět, přišli do nějaké vsi, kde zůstali v jednom dvorci hospodou po pět dní, od neděle dne 18. do čtvrtka dne 22. dubna a radili se, co by měli činiti.

2. Vida Vojtěch, bojovník Kristův, že žádného ovoce duší nedochází a naděje kýžené smrti mu odňata, ztrácel mysl; veliká

[1]) Brun l. c., str. 294.
[2]) Kanapar l. c., str. 261.
[3]) Kanapar l. c., 262.
[4]) Brun l. c., 294.

truchlivost jej pojala a rozmanité bouře starostí srdcem jeho zmítaly; i řekl bratřím: »Co měli bychom počíti, velikými nehodami stíháni, kam se obrátiti, ani nevím. Vzezření těla našeho a neobvyklý šat, jak pozoruji, vadí pohanům nemálo; pročež, chcete-li, zaměňme šat duchovní, nechme svislé vlasy vzrůsti, na oholené bradě vous růsti; snad nepoznáni snáze budeme pak moci vykonávati dílo spasení; stavše se podobni jim, přátelštěji budeme zde bydliti, s nimi mluviti a žíti; pracujíce také rukama vlastníma, výživu si opatříme vedle vzoru apoštolů, v úkrytu pak duší odříkávati budeme předepsané žalmy. Snad s pomocí milosrdenství Spasitelova a touto lstí doděláme se nějakého úspěchu; jistě se udá příležitost, kázati evangelium; pak buď získáme veliký poklad nalezených duší, nebo život za Krista dadouce, dojdeme kýžené smrti.« [1])

Po přijetí té rady, doufaje v době pozdější s lepším úspěchem zde působiti, ze zlé krajiny této s rozjařeným duchem již již pospíchal.

I uzavřel jíti kázat k Luticům, kteří byli sice divocí, jichž jazyk však znal, a které, nebyv tam ještě spatřín, proměněným šatem a vzezřením mohl oklamat. Ale k tomu směřovala šlechetná jeho lest, aby buď nový národ získal Kristu. nebo došel k cíli dávných tužeb svých. [2]) Zatím uplynulo pět dní.

Ve čtvrtek dne 22. dubna opustili naši věrozvěstové ves a kráčeli zvolna po břehu mořském, [3]) aby někde vstoupili na loď.

I stalo se náhle sražení vln, jakoby jimi nějaká veliká obluda mořská pohýbala; i zaslechli kráčející veliký jekot. Průvodcové beze strachu to poslouchali; biskup, jda uprostřed, ulekl se hrozně a jako bázlivá žena byl poděšen. Usmívaje se řekl jemu Gaudentius, po otci pokrevní jeho bratr: »Poděsila se statečnost tvá, přeudatný vojíne? Kdyby na nás ozbrojený a k boji hotový zástup vyskočil, co bys pak počal, když nyní malichernosti se bojíš?« I odpověděl jemu: »My jsme křehcí, tys udaten; my malomocni, ty silen; my zajisté nejmenšího se lekáme, ale tím spíše jest Bůh naše útočiště a síla, čím větší nouze nás bázlivých a čím menší dostatečnost sil našich. Tím blaženěji, tím slavněji miluji Tebe,

[1]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 294—295.
[2]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 295.
[3]) Brun l. c., str. 296.

Pane můj a sílo má, čím více, cítě slabost vlastní, poznávám, že jsi silou mou Ty.« [1])

Po té přišli k městu nebo hrazenému místu Cholinun či Kolín, kde chtěl Vojtěch následujícího dne znova pokusiti se, pohanům hlásati sv. evangelium. I vešli do háje blízko u města, v němž byla příjemná pláň; i bylo přede dnem sv. Jiří mučeníka. Vojtěch, usednuv na omládlý drn, řekl soudruhům cesty Radimovi a Bohuši: »Zdá se mi zapodobno, abychom na této krásné trávě přenocovali a večerní a noční chválu vzdali Stvořiteli světa i bojovníku jeho, a dá-li Bůh, po východu slunce odslouživše mši vešli do města, ku kterému se blížíme.« Ale bratr jeho Radim, nazvaný změněným jménem Gaudentius, jenž potom arcibiskupem se stal, řekl: »Co jest nám činiti, jelikož jsme hladovi a umdleni?« »Mlč, bratře," odpověděl biskup, »netruchli, Bůh postará se o své věrné; po vůli své brzy nasycen budeš péčí Páně.« I popošed od nich a prošed les, [2]) tolik hub a sladkých bylin přinesl, že všichni přítomní s nadbytek rozličných pokrmů radostně se najedli.[3])

3. Zatím co Vojtěch s průvodčími svými prodléval na severu, na území pruském, tam na vzdáleném jihu v klášteře vallilucském u Beneventa, v němž světec náš kdysi byl žil, jistému bratru jménem Janu, an v noci spal, zjevil Bůh toto: Viděl, kterak s nebes výše dolů visící dvě nad sníh bělejší plátna dva muže se země k oblakům zdvihala; vně zřel dvě jména napsaná: biskup Vojtěch, blahoslavený mučeník, druhé pak jméno bylo toho, který to viděl. Vypravujícího Jana opat Nil přátelskými slovy pokáral, řka: »Milý synu, sny jsou liché, ač někdy stává se, že nám mnohé sny předpovídají pravdu. Nevykládáme-li neprávě věštby v srdci svém, s pomocí Boží tolik mám za jisté: onen dobrý bratr, nad něhož nebylo lepšího, Vojtěch náš buď podstoupí nebo právě podstupuje mučenictví, a přijímá již jako vítěz odměnu od Krista Pána.«

Téže noci, kdy mnich onen takový měl sen, zvláštní vidění noční zjevilo bratru sv. Vojtěcha Gaudentiovi, co na biskupa již

---

[1]) Brun l. c, str. 296—297.

[2]) Utrpení sv. Vojtěcha mučeníka v Pramenech d. č. I., str. 232.

[3]) Že by tento les nebo dříve zmíněný háj byl posvátný, o tom životopisci sv. Vojtěcha nic nepraví; pouze tradice prohlašuje les ten za posvátné *Romove*.

již čeká.[1]) I probudiv se, otázal se milovaného bratra, chce-li vyslechnouti sen jeho. Odpověděl jemu Vojtěch: »Pověz, milý synu, co máš.« I nemeškal on vyprávěti takto: »Jako bych byl bděl, zdálo se mi, že vidím svatý oltář, na němž stál vínem polonaplněný zlatý kalich; ale strážce nebylo při něm. Maje žízeň, když chtěl jsem jej pozdvihnouti, abych se napil, nějaký mládenec krásným šatem oděný zabránil mi smělé počínání toto, řka: „Neschovávám já nyní obětní víno toto pro tebe, aniž kdo z vás smí se dotknouti jeho; biskup Vojtěch sám musí je vypiti.“ Plačky jsem odcházel, jelikož mne pojala náramná hrůza a sladký sen se ztratil.« I odpověděl Vojtěch, jsa utrpení svému blízek: »Bratře můj, kéž s vůlí Boží sen tvůj šťastný má význam; kéž hříšné tělo daru Božímu nebrání a milosrdenství Stvořitele dobude vítězství.« [2])

4. Po té časně z rána naši missionáři vítali nový den (pátek dne 23. dubna) s modlitbou na rtech; odříkavše modlitby jitřní a chvály, opustili les, kde na povyrostlém trávníku odpočívali, a brali se, modlíce se žalmy (primu a terci) k blízkému městu. Zde pod širým nebem konal Vojtěch oběť novozákonní,[3]) po níž jahen Radim vykonal mešní modlitby závěrečné.[4])

---

[1]) Vidění to stalo se Gaudentiovi — dle Bruna — proto, že žertem bázlivému biskupovi byl se vysmíval.

[2]) Brun v Pramenech dějin českých I., str. 297.

[3]) V Zázracích sv. Vojtěcha mučeníka (Prameny dějin čes. I., str. 309) čteme, že, když před nastávajícím utrpením svým sv. Vojtěch mši četl, zlí pohané vidouce to, mezi sebou pokřik učinili volajíce: »Ejhle, tento příchozí k nám kouzla a čáry provádí, aby nás zaklel a v nemoc uvedl. Pojďmež tedy a k zachránění sebe a spáse vlasti zabijme jej.« Když pak jako zběsilí na svatého, an právě tajeplný obřad vykonával, se sběhli, jeden z nich ohlédnuv se, spatřil nesmírný požár, který celou ves tráviti se zdál; i zvolav hlasitě, druhům to oznámil; pročež navrátili se všichni co nejspěšněji. Poznavše pak, že nic zlého jich nepotkalo, a vidouce se zklamány, ještě více než dříve se rozvzteklili i řekli mezi sebou: »Přelud byl, co jsme spatřili, a čarami jeho takového něco zjevilo se nám.« Podruhé tedy na svatého divoce se rozběhli, ale podobným viděním jako dříve postrašeni byvše, rychlým během do vsi se vraceli a shledali opět bez pohromy domy své se vším, co měli; a přece domnívali se, že požárem úplně jsou ztráveny. O nevyzpytatelné moudrosti Boží, jež vše dobře řídíc ty, kteří božskou svátost za nic nevážili, malicherným zmátla přeludem, aby zlomyslní posměvači takto byli potrestáni, nejsvětější oběť nebyla zneuctěna a svatý biskup zachráněn.

[4]) Dle »Utrpení« sloužil mši svatou Vojtěch; dle Kanapara a Bruna (str. 263 a 297) *Radim* »missarum sollemnia celebrat«. Pod Missae rozuměti zde dlužno modlitby, které konal jahen po Ite missa est a kterými se oběť

Na posilněnou požil sv. biskup s průvodčími něco pokrmu, načež zahnavše hlad, posilněni povstali a jali se kráčeti dále.

Náš Vojtěch sňav pouze vrchní roucho mešní a oblečen jsa ostatním rouchem biskupským (zapomenuv na úradu s bratřími, neukazovati se pohanům v odění kněžském), přiblížil se pak s průvodem svým ke bráně města, žádaje za vstup.

Byla pak před vchodem do brány hluboká jeskyně nemalé délky a tak tmavá, že ten, jenž byl venku a uvnitř, nemohl býti od druha viděn, než pouze slyšen.

Ale ctihodný biskup zmužile přistoupiv a holí svou, jak činívají biskupové, na vrata zaklepav, zvolal: »Otevři, vrátný! Posel krále slávy chce vejíti; sám král to všech ctností, jenž mocí svou řídí nebe i zemi.«

I odpověděl strážce města: »Nevpouštíme my ledakoho, ale jdi nazpět a ukaž se na vyčnívajícím nad město náspu, abychom napřed uhlídali, kdo jsi; pak teprv, dovolí-li náčelník, budeš vpuštěn.«[1])

I uposlechl slov jeho bojovník Boží a ukázal se na naznačeném náspu. Když byli uzřeli tvář světce Božího, jeden ze strážců strašně a podivně povýšeným hlasem vykřikl, a ihned jako podrážděné včely vzbouřeného lidu mužové a ženy, kolik jich tam bylo, sběhli se. Zlí tito lidé obklopivše řadou světce Božího, vesměs v udivení se tázali, kdo a odkud jest. Jeden pak z nich, který dříve byl zvěděl, že jest to ten, jenž lid kazí potápěním, zvolal: „I nás podobně přišel pohubit« — Ale nač mnoho slov? Hustěji padajíc krupobití neničí osení, než kamení z rukou rozlíceného lidu padalo na hlavu světcovu, a neustali ve zběsilém vzteku dříve, až chlupatou mitru, jež mu sloužila za klobouk, rozedrali. Zbrocen odevšad krví vlastní, nepohnutě stoje, nepřestal kázati, až rozzuřený lid u kamenování opustila síla a domnívali se, že svatý mučeník náš vypustil duši.[2])

Všecek zraněn a krví zbrocen jsa, ustoupil světec a dobře věda, že větší vítězosláva jest mu připravena, ubíral se po chvíli zvolna zpět, když takto i poslední pokus hlásaní evangelia byl zmařen.

---

mše sv. právě v řádu benediktinském zavírala. Missa a Missae jest také název pro takové modlitby po mši. Radim, jejž »Utrpení« jmenuje jahnem, mši sv. sloužiti nemohl. Viz Pastoralblatt für die Dioecese Ermland 1890, č. 6.

[1]) Utrpení sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 232.

[2]) Utrpení sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 232—233.

Ale nedaleko onoho místa, kde byli jedli, umdlením přemoženi sklonili hlavy a unavenému tělu dopřáli spánku. I usnuli všickni; v tom tu třeskot zbraní, blýskající se oštěp, řinčící štít a ostrý meč.

Hlouček Prušanů, vedením kněze Sikka, kterému Polané zabili bratra, vášní veden přicházel sem a s ním ti, kteří naše věrozvěsty do země byli pustili, na koních přicválali a vyrušili jich ze spánku.

Benedikt, podjahen, probudiv a obrátiv se, první znamenal příchod jejich a pobízel ostatní, aby pomýšleli na útěk[1].) Zatím přišli až k nim nepřátelé a spoutali biskupa, Benedikta i Radima, kdežto ostatním průvodčím podařilo se uprchnouti do blízkého lesa, skrýti se, a po té do Polska se navrátiti. Když viděl biskup strach druhů svých, pravil: »Nermuťte se, bratří, víte, že to trpíme pro jméno Hospodinovo. Nic není krásnějšího a hrdinnějšího, nežli obětovati život pro Krista!« [2])

Tu vrhli se na Vojtěcha ozbrojenci a odloučivše ho od Radima a Benedikta, vedli jej na blízký pahorek, postavili na místo, načež vyřítil se proti němu kněz Sikko[3]) a máchnuv vší silou oštěpem, probodl prsa světcova. Vypravují ti, kteří byli při onom zápase, že slova nehlesl mučeník Páně; pouze když svázaného na vrch přivedli a pohanský kněz se zamračeným obličejem stavěl Vojtěcha na místo, promluvil prý toliko mdlým hlasem se ho táže: »Co chceš, otče?« Potom přiskočili ostatní ozbrojenci a neustali bodati umírajícího, až ze sedmi hlubokých ran krev se valila.[4]) Vojtěch krváceje, stál ještě chvíli nepohnut, maje ruce k modlitbě pozdviženy a oči k nebi obráceny. Konečně rozepjal světec ruce a prose za své vrahy, klesl mrtev k zemi, dne 23. dubna r. 997. Stalo se tak — jak dí kronikář — v pátek, aby totiž téhož dne, kdy Pán Ježíš umřel za člověka, světec náš trpěl za svého Boha.[5])

---

[1]) Utrpení sv. Vojtěcha l. c., str. 233. Passio nazývá Benedikta podjahnem, ač jinde jmenuje se knězem. Kanapar, str. 261.

[2]) Prameny dějin českých I., str. 263.

[3]) Sikko (Siggo) nezdá se býti jménem vlastním, jak mnozí se domnívali, nýbrž spíše appelativum, označující kněze pohanského, již nazýváni jsou Sinogthones. Viz Bunge U B. VI, nr. 3074, hl. 484 v Przeglądu powszech. 1897, str. 262.

[4]) Brun l. c., 300.

[5]) Kanapar, Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 265.

Zběsilí pohané usmrtivše sv. biskupa, plesali nad vraždou tou, a jakoby dosud nebyli vzteku svého ukonejšili, mrtvé údy mečem rozsápali, rozmetali a hlavu od těla oddělivše, pověsili na vrchol stromu, pod nímž byl Vojtěch sloužil mši svatou; aby pak odevšad z daleka k radosti nešlechetných bylo ji viděti, všecky větve u vrcholku osekali.[1])

Potom navrátili se vrahové do města, vedouce s sebou spoutaných dvé bratří, Benedikta a Radima. [2]) Pruský strážník (dohližitel, dozorce), jenž tam bydlil, naleznuv po třech dnech hlávu světcovu, sňal ji a odnesl po vůli Prušanův ke knížeti Boleslavovi do Třemešna a vypravoval, jak věděl, co se stalo se sv. biskupem v Prusích. Brzy přišli i oni, před nimiž utrpení blahoslaveného mučeníka bylo se událo, a pravdivým svědectvím potvrdili výpovědi Prusovy. [3])

Boleslav vykoupil od něho hlavu světcovu a vyslal posly své s učeníky sv. Vojtěcha s mnohými penězi, aby vykoupili ostatní tělo. [4])

XXXIII.

Uložení tělesných ostatků našeho drahého biskupa v Polsku a svatořečení jeho.

1. Asi 15 kilometrů od Hnězdna k východu leží na stanici dráhy osada Třemešno (Tremessen), kde již v X. století byl klášter sv. Benedikta, který později stal se útulkem řeholních kanovníků sv. Augustina.

---

[1]) Dle Passio hozeno bylo tělo světcovo do řeky, kde 6 dní odpočívalo, ale sedmého dne jako ryba připlulo ku břehu, kdež nalezeno jest; po 3 dni pak hlava na kůlu nabodnutá, aby žádný pták se jí nedotekl, hlídána jest orlem. Prameny d. č. I., str. 234. Usmrcení Vojtěchovo má rituelní ráz; vedou jej na pahorek, staví na místo, načež kněz modlářů a vůdce ozbrojenců zasazuje mu jako z povinnosti první ránu.

[2]) »Igitur impii viri duos fratres ejus immisericorditer ligatos secum portant.« Brun v Pramenech d. č. I., str. 303.

[3]) V »Utrpení sv. Vojtěcha« jmenuje se viator, což znamenalo jako circuitor, custos, satelles, Aufseher, Wegführer, Leitsmann, Markgraf, Quido-Witing, dohližitel, strážce. Krajina, kde Vojtěch kázal Prusům, byla pomezní; proto tam na pomezí bydlil viator, Leitsmann, strážce, dohližitel. Za času řádu německých rytířů bylo v Prusku toto dohližitelství (Leitmannswesen) velmi rozšířeno. Vojáček O. S. B., »O úctě sv. Vojtěcha v Prusích« v Blahověstu 1895, str. 112 a násl.

[4]) Utrpení sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., 234.

Původní kostel tamější zbudován ve slohu románském na způsob kathedrály v Cáchách, jakož tomu i dnešní zevnějšek svatyně té nasvědčuje. V prvotním klášteře třemešenském, do něhož uvedl benediktiny sv. Vojtěch, bylo r. 997 již drahně duchovních bratří.[1])

A toto místo uznal Boleslav Chrabrý za nejvhodnější pohřebiště, kde by bezpečně mohl uložiti sv. tělo Vojtěcha mučeníka; nad to pak mohl slušně předpokládati, že tam dostane se sv. tělesným ostatkům náležité úcty, ani nejen klášterníci, nýbrž i četní zbožní věřící přicházeti budou ke hrobu světcovu.

I dal na rychlo v kostele třemešenském zříditi hrobku[2]) a v ní uloženy jsou sv. ostatky. Boleslav Chrabrý dověděv se od předeslaných poslů, že sv. tělo od Prusů vykoupené již přinášejí, vyšel mu vstříc s velkým průvodem duchovenstva i lidu, poklonil se mu s celým zástupem věřících hluboce a dal je pak s náležitou poctivostí v klášterní svatyni pochovati, což vykonal sám bratr světcův Radim.[3])

Nade hrobem světcovým postaven oltář, vyzdobený řezbami, představujícími nejhlavnější výjevy ze života a smrti apoštola Prušanů.[4])

2. Ale po nějakém čase, když povstala válka mezi sousedními pohany a Poláky, boje se Boleslav Chrabrý, aby snad nějakou nešťastnou příhodou válečnou tak drahocenného pokladu nepozbyl, ostatky svaté s velikou slávou dne 6. listopadu r. 1000[5]) přenésti dal do chrámu Panny Marie ve Hnězdně, kde skrze zásluhy slavného mučeníka tohoto udály se zázraky mnohé. I roznesla se sláva Vojtěchova po všem světě křesťanském a nejen

---

[1]) Třemešenský klášter byl zrušen počátkem nynějšího století a v letech 1830—1840 vymřeli poslední tamější kanovníci lateranští. Koszutski Żywot św. Wojciecha, str 243.

[2]) »Intus uero in imo terrae profundior fovea, in longum novem in latum vero duas spithamas, lateribus coctis undique murata, in qua sacrum corpus antiquitus depositum erat . . .« Viz Dr. Lukovského Popis archivu třemešenského, str. 392, a téhož kroniku třemešenskou, str. 12.

[3]) »Is (Gaudentius) advectum et redemptum a Prussis corpus fratris sui s. Adalberti in Ecclesia Trzemeszensi collocavit, mausolaeo postmodum exstructo.« Lukowski l. c., str. 391.

[4]) Koszutski l. c., str. 242.

[5]) Koszutski a jiní udávají přenesení sv. ostatků z Třemešna do Hnězdna na den 20. října r. 999; v Zázracích sv. Vojtěcha čteme však, jak výše udáno.

jednotlivci, nýbrž i zástupové pobožných poutníků vydávali se na dalekou cestu ke hrobu jeho.

Poněvadž právě tisíciletí chýlilo se ku konci, domnívali se tehdy mnozí křesťané, že nadejde konec světa a proto hledali útočiště u hrobu sv. mučeníka.

3. Císař Ota III., jenž sv. Vojtěcha, dokud žil, míval za učitele a důvěrného přítele, dověděv se o jeho smrti, přiměl Jana Kanapara, opata kláštera sv. Boniface a Alexeje, že napsal světcův životopis v l. 999—1002. Když pak týž císař upadl v Římě do těžké nemoci, tak že již lékaři vzdali se úplně naděje v jeho uzdravení, utekl se ku přímluvě sv. Vojtěcha a učinil slib, že, uzdraví-li se, vykoná pouť k jeho hrobu.[1]) Uzdraviv se, putoval skutečně r. 1000 v průvodu dvou kardinálů do Hnězdna, kde Boleslavem Chrabrým okázale byl uvítán. Sestoupiv před branou s koně, kráčel bos do chrámu Panny Marie a modlil se dlouho a nábožně u hrobu našeho sv. patrona. Při té příležitosti uznal Boleslava Chrabrého králem, sňav korunu s hlavy své a vstaviv ji u přítomnosti knížat na hlavu jeho. Při korunovaci dal císař Ota III. králi polskému za odznaky královské kopí sv. Mořice a jeden ze hřebů Kristových, synu pak jeho zasnoubil sestru svou.[2])

Boleslav Chrabrý mezi přemnohými stkvělými dary dal císaři Otě rámě sv. Vojtěcha, jež on nade všechny dary přijal nejraději. Tak při příležitosti uctění sv. Vojtěcha slávu království po-

---

[1]) Zázraky sv. Vojtěcha mučeníka v Pramenech d. č. I., str. 312.

[2]) Druhý účel cesty Oty III. do Hnězdna byl rázu politického. Boleslav Chrabrý rozšířiv za vlády ničemného Boleslava III. Ryšavého říši svou značně dobytím Krakova, Haliče, Slovenska, Moravy i Slezska, vyjednával s papežem Silvestrem II. o královskou korunu i o zřízení samostatné metropole polské. Vyjednávání se dařilo, an papež, chtěje míti oporu proti násilnostem Němců, s radostí vítal na hranicích říše římsko-německé povstání samostatného velkého státu, jenž by přehmatům německým mohl čeliti. Proto dal papež zhotoviti stkvostnou korunu královskou pro Boleslava Chrabrého a určil Gaudentia, bratra sv. Vojtěcha, za polského arcibiskupa. O tomto vyjednávání věděl císař Ota III., v Římě právě meškající, jemuž nemohlo býti jednostejno, aby podáním královské koruny zmizela německá svrchovanost nad Polskem, kterou před tím uznal Mečislav I. a již Boleslav Chrabrý rovněž dosud uznával. Proto chtěl ona vyjednávání sám vzíti do ruky, papeže předejíti a o stavu věci na místě se přesvědčiti. Kryštůfek, Všeobecný církevní dějepis. Středověk, sv. I., str. 433—434.

prvé získalo Polsko, i nebyla od té doby knížata jeho poddána králům římským.[1])

4. Současně slavena ve Hnězdně synoda, na níž bylo ustanoveno zřízení sedmi biskupství v říši polské, z nichž čtyři hned vstoupila v život a byla obsazena, totiž: Hnězdno povýšeno jest ihned na arcibiskupství, a jemu jsou podřízena biskupství kolobřežské, krakovské a vratislavské; arcibiskupem hnězdenským stal se Gaudentius[2]) neboli Radim, biskupem kolobřežským Reinbern, krakovským Poppo a vratislavským Jan. Biskup poznaňský Unger nesvolil k tomu zařízení, a zůstal pod magdeburským arcibiskupem; ale nikdo nedbal na jeho ohrazení, jakož nikdo nestaral se o svolení pražského biskupa Thiddaga, který valné části své diecése pozbyl biskupstvími novými. Boleslav Chrabrý spojil tak církevní páskou rozsáhlé krajiny své říše v jeden celek. Papež potvrdil sice církevní zařízení, když Boleslav zavázal se za to ku ročnímu poplatku apoštolské komoře, leč jinak nebyl s vyjednáváními hnězdenskými valně spokojen, a proto odepřel uznati královskou hodnost Boleslavovi a poslal korunu, jemu určenou, Štěpánu, králi uherskému.[3])

Vycházelť papež od zásady, že toliko jemu přináleží tvořiti krále, a proto měl Boleslavovi za zlé, že u věci té vyjednával s Otou III. — Boleslav zasazoval se o papežské uznání své hodnosti královské po smrti Oty III. všemi cestami, leč teprv po smrti Jindřicha II. došel cíle, po němž toužil po celé čtvrtstoletí; nedlouho před svou smrtí (17. června 1025) dal se korunovati za krále polského. Že tato korunovace byla legitimní, zřejmo z toho, že syn jeho Mečislav II. dědil po něm říši i královskou korunu.

Boleslav staral se nejen o pokřesťanění svého národa, ale též o to, aby nově obrácení zachovávali předpisy života křesťanského; jmenovitě stíhal přestoupení šestého přikázaní Božího přísnými tresty a kdo v době svatopostní nedbal příkazu postního, tomu

---

[1]) Zázraky sv. Vojtěcha mučeníka v Pramenech d. č. I., str. 312.

[2]) Dle dr. Kryštůfka byl prý Gaudentius hned od počátku jmenován arcibiskupem pražským. Srovnej jeho stať »Zřízení pražského arcibiskupství« v Časopise katol. duchovenstva 1898, str. 176 a násl.

[3]) Vita s. Stephani major, cap. 2. n. 11; Bolland. Acta SS. 2. Septembris 435.

bývaly vytlučeny zuby. Boleslav Chrabrý založil také první benediktinský klášter v Týnci blíže Krakova a nadal jej. [1])

5. O svatořečení biskupa Vojtěcha není nic historicky zjištěno; jelikož však nejstarší životopisci našeho patrona (Kanapar, Brun, nejmenovaný spisovatel Utrpení) nazývají Vojtěcha svatým (sanctus) a Gaudentius již v prosinci r. 999 podepsal v Římě soudní nález ve při Hugona, opata z Farfy, formulí: »Já, Gaudentius, arcibiskup u sv. mučeníka Vojtěcha, srovnávám se,« lze z toho souditi, že krátce po své smrti byl Vojtěch prohlášen za svatého. Zdá se, že se tak stalo dne 29. června 999 v památné výročí posvěcení jeho za biskupa. Kanaparův Život sv. Vojtěcha napsán bezpochyby za příčinou kanonisace, k níž bylo třeba legendy či biografie světcovy.

V měsíci srpnu r. 999 byl prý již stavěn prvý chrám svatovojtěšský v horách sabinských v Italii (W. Giesebrecht, Mittheilungen in den Balt. Studien XI. 1845, str. 12). Ota III. vraceje se r. 1000 z Polska, položil základy ke chrámu svatovojtěšskému v Cáchách, na ostrově perejském zřídil r. 1001 oratorium ke cti sv. Vojtěcha a rovněž svatovojtěšský kostel na ostrově tiberském v Římě.

Jiný ctitel sv. Vojtěcha, uherský král Štěpán, zbudoval svatyni jemu ke cti v Ostřihomě.

Na vrchu kasinském zřízen našemu světci zvláštní oltář a ve XII. století dal tam ve klášterním kostele sv. Štěpána zhotoviti freskový obraz sv. Vojtěcha v životní velikosti opat Ota (1105-1107). Jiný obraz, mramorový relief, je ve chrámě S. Bartolomeo all' isola v Římě na roubení studnice na schodišti před přesbytářem a pokládá se za nejstarší zobrazení světce našeho z XII. století. [2])

XXXIV.

Přenesení sv. ostatků.

Polský Mečislav II. zemřel z jara 1034, ostaviv nedospělého syna Kazimíra, za nějž vládnouti měla matka jeho Rejčka, dcera alckraběte při Rýnu, Eka, a Mathildy, sestry císaře Oty III.

---

[1]) Kryštůfek Fr. dr. Všeobecný církev. dějepis, d. II., sv. 1, str. 434 - 435.

[2]) Zevrubnější zprávu o tom najdeš v III. díle této knihy pod záhlavím „Úcta sv. Vojtěcha v Římě«.

Rejčka již jako Němkyně nesnadné měla postavení a ještě je zhoršila tím, že po rozumu svém hledala oporu v krajanech a volala je ke dvoru. Tím způsobila proti sobě mocnou stranu odbojnou, jež roznítila obecné vzbouření, v němž zejména poddaný lid hrozným způsobem řádil proti šlechtě, jakož i proti víře křesťanské v říši dosud málo upevněné.[1])

Když touže dobou velkokníže kijevský táhl proti Mazovsku, domýšlel se udatný vévoda český Břetislav I., český Achilles, že pominouti nesmí příznivého okamžiku, nýbrž že musí do země polské vnésti české zbraně, aby svou říši na vrub rozervaného Polska rozšířil a spolu odvetu vzal za osazení Čech skrze Boleslava Chrabrého r. 1003. Branné mužstvo bylo sebráno a každému, kdo doma chtěl zůstati, pohroženo smrtí (1038). [2])

Hned stálo značné vojsko ve zbrani. Břetislav táhl, jak Kosmas ve vzletné svojí mluvě vypravuje, rychlým pochodem vítězným do země nepřátelské, prudké vichřici podoben, bouři přinášeje a vše okolo sebe potíraje.[3]) Město Krakov bylo útokem vzato, zpustošeno a rozvaleno, kdežto město Gdec, jihovýchodně od Poznaně, vzdalo se dobrovolně. Obyvatelé přinesli vítězům vstříc zlatý prut na znamení podrobení se a byli ku svému přání do Čech přesídleni, kde po svých zákonech měli se usaditi. Také hlavní město země, Hnězdno, ačkoli bylo silně opevněno, ale řídce obydleno, mocí Břetislavovou zcela jsouc zastrašeno, vydalo se Čechům bez odporu. Tu nalezli při plenění vítězní bojovníci také hrob sv. Vojtěcha, svého krajana, v chrámě P. Marie. Bez meškání žádali sv. ostatky svého bývalého biskupa, aby je do své vlasti přenesli, ano jejich žádost byla tak prudká, že bez dalších okolků oltář, v němž sv. Vojtěch byl pochován, chtěli rozbořiti a sv. těla se zmocniti. Jen rázné napomínání pražského biskupa Šebíře (1030—1067), který též byl při vojsku, dovedlo toho, že prudcí krajané od násilného kroku ještě v čas byli odvráceni. Biskup Šebíř kázal vojsku dříve tři dny se postiti a pokání činiti, než by sv. tělo směli vyzvednouti. Břetislav pak použil této příležitosti, aby se svolením duchovního velepastýře některá nařízení a předpisy k mravní nápravě lidu a k stavení oněch zlořádů, které kdysi sv. Vojtěch tolik káral, a jichž ustavičné trvání sv.

[1]) Šembera, Dějiny středověké, II. díl, str. 585.
[2]) Tamtéž str. 563; Palacký I, 303; Dudík II., str. 117.
[3]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 70 a násl.

muže z vlasti vypudilo, předložil a přítomným přísahou je kázal stvrditi.

Tato nařízení a předpisy zevrubněji pozorujíce, ihned poznáváme, že zápas mladistvé církve české se zbytky pohanství, jejž sv. Vojtěch tak statečně bojoval, měl jimi posléze býti ukončen. [1])

Znějí takto:

1. Manželství budiž dle ustanovení církevních nerozlučné spojení *jednoho* muže a *jedné* ženy. Manžel nebo manželka nechtějíce smířiti se, buďtež vyhnáni a do vlasti nebuďtež nikdy připuštěni.

2. Týž soud zastihniž všecky necudné panny a vdovy. Stěžuje-li si manželka na hrubé s ní zacházení, rozhodniž soud Boží a vinná strana budiž potrestána.

3. Vrahové od arcipryšta buďte županovi udáni; zapírají-li, Božím soudem buďtež usvědčeni a k pokutě pohnáni; kdož otce, bratra nebo kněze usmrtí, budiž na pranýř postaven a ze země vyhnán, aby, podobně Kainovi, bez poklidu a otčiny bloudil světem.

4. Kdož krčmu, v nížto zlodějové, vrahové, cizoložníci a j. nalézají útulek, založí nebo vydržuje, budiž na veřejném místě ke sloupu přivázán a od biřice mrskán, všechno pak jeho nádobí a nářadí rozbito. Opilci buďtež v žaláři potud vězněni, pokud 30 českých grošů do pokladny vévodské nezapraví.

5. Trhy a kupčení všeliké v neděle a svátky, jakož i služebná práce zapovídá se pod ztrátou zboží a 300 grošů pokuty.

6. Kdož mrtvého na poli neb v lese pochová, budiž trestán ztrátou dobytčete a pokutou 300 grošů do pokladny vévodské, mrtvola pak budiž na hřbitově věřících znova pochována. [2])

Teprve, když tato nařízení přísahou byla utvrzena, byl u přítomnosti vítězného vévody Břetislava, biskupa Šebíře, jakož i velikého množství duchovenstva a laikův i veškerého statečného vojska po vzývání nejsv. Trojice a při slavném pění žalmů hrob sv. Vojtěcha pod hlavním oltářem chrámu P. Marie s velikou slávou a nádherou otevřen, při čemž, jak dotvrzuje Kosmas, všickni

---

[1]) Schindler, Ostatky sv. Vojtěcha v Časopise katol. duchovenstva roč. 1880, str. 219 a násl.

[2]) Kosmas, Prameny II., 110 ss.; Frind, Kirchengeschichte von Böhmen I., 75; Borový, Dějiny diecése Pražské, str. 40.

přítomní sladkou vůni pocítili, a několik nedůvěřivců nabylo náhle ztraceného zdraví. Když hrob byl otevřen, zapělo duchovenstvo »Te Deum laudamus«, po němž lid »Kyrie eleison« zpíval. Vévoda Břetislav spatřiv ostatky sv. Vojtěcha, byl tak dojat, že slzy radosti prolévaje, pln posvátného nadšení zvolal: »Mučeníku Kristův, sv. Vojtěchu, slituj se nad námi! Shlédni v obvyklé dobrotě své na nás a odpusť nám hříšníkům! Rač nás za hodné uznati, ač hříšni jsme, abychom tebe v tvé sídlo pražského chrámu směli přenésti!« [1]) Potom vyzdvihli vévoda a biskup rakev na oltář a pokryli sv. tělo rouchem hedbávným.

Také se vidělo knížeti a biskupu, aby rovněž přenesl tělo arcibiskupa toho místa, jménem Gaudentia, jenž nejen tělesným, ale i duchovním svazkem byl bratr sv. Vojtěcha a tovaryš jeho nerozdílný ve vší práci a trýzni a který v témž právě kostele odpočíval; konečně i ostatky sv. pěti bratří, kteří v témž městě, ale v jiném kostele odpočívali, k svatému tělu přiložíce, rovněž s největší pílí převezli. [2]) Po té nastoupilo vojsko české s těmito posvátnými poklady a rovněž s jinou velice bohatou kořistí zpáteční cestu do Čech.

Kudy tenkráte vojsko české se sv. ostatky z Hnězdna táhlo do Cech, povstalo dle starobylých podání několik kostelíků na počest sv. Vojtěcha.[3])

Vojsko Břetislavovo dorazilo do okolí pražského ve svatvečer sv. Bartoloměje a položilo se táborem u potoka Rokytnice mezi Libní, Vysočany a Hloubětínem. V táboře samém, jakož i v Praze činěny pak hned přípravy k slavnému přenesení sv. ostatků na hrad pražský. Přes noc ostalo vojsko v ležení v polích nad Rokytnicí. Druhého dne [4]) ráno hned při svítání vyšlo duchovenstvo a všechen téměř lid pražský sv. ostatkům vstříc a přiúčastnili se slavného vjezdu ve průvodu četném, tak že širé pole sotva prý jej obsáhlo.

V čele průvodu kráčel kníže Břetislav a pražský biskup Šebíř, nesouce na ramenou v ozdobné skříni tělo sv. Vojtěcha;

---

[1]) Kosmas, Prameny II., 113.

[2]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 76.

[3]) Votka, Sv. Vojtěcha hrob a ostatky. Vydáno nákladem dědictví svatojanského na rok 1880, str. 584

[4]) Kronikář Kosmas udává sice výslovně, že přenesení sv. ostatků stalo se až dne 1. září, leč chronologické údaje jeho jsou pohříchu namnoze nesprávny, pročež držíme se starobylé, zobecnělé tradice.

za nimi nesli opatové ostatky tak zvaných pěti bratří mučeníků a za těmi neseno od arcipryštů kostela pražského tělo blahosl. Radima.

Dále následovalo 12 kněží silných, zvláště k tomu zvolených, kteří nesli velmi těžký z ryzího zlata zhotovený kříž, jejž byl dal dělati Boleslav Chrabrý třikrát tak těžký, jak vážil on sám. Pak nesli tři desky zlaté, které byly okolo oltáře ve hlavním chrámu hnězdenském, za nímž leželo tělo sv. Vojtěcha. Jedna z nich, větší, vážila 300 liber zlata, majíc pět loket délky a deset dlaní šířky, posázená hojně drahými kameny a ozdobami křišťálovými. Konečně byly vezeny na sto vozích rozličné kořisti jiné, mezi nimi zvláště veliké zvony.

Za touto bohatou kořistí vedeni zajatci ze šlechty polské u velikém počtu; průvod pak uzavíralo vojsko a nepřehledný zástup lidu venkovského. A tak za radostného zpěvu a hlaholu pražských zvonů doneseny vzácné ostatky sv. Vojtěcha, sv. pěti bratří a arcibiskupa Radima do kostela sv. Víta.

Jak velice si předkové naši přenesených na hrad pražský ostatků vážili, tomu nasvědčuje krátký, ale vzletný doslov, jímž letopisec Kosma vylíčení celé slavnosti končí, volaje: »Ó, dne onoho, dne Čechům slavného a na věky památného, který má býti sv. obřady slaven, důstojnými oslavami svěcen, chvalozpěvy pobožně ctěn, bohatým radosten, chorobným žádosten, chudým milosten . . . na tento den stkvíti se mají hody.« Po té apostrofuje ještě Prahu, řka: »Ó, mateřské sídlo, Praho převelmi šťastná, někdy svatým vévodou povznesená, nyní blahoslaveným biskupem ozdobená! Nyní se tedy tvá Bohem tobě propůjčená milost zdvojnásobnila!« [1])

Na památku tohoto slavného vjezdu do Prahy se sv. ostatky koná se až dosud v Čechách dne 25. srpna církevní slavnost: Festum translationis Ss. Adalberti, Gaudentii et V Fratrum, martyrum.

Ale jásot českých vítězův nedozvučel radostně. Poláci, v čele jich Rejčka, vyhnaná vdova po Mečislavu II., zadali žalobu jak u císaře Jindřicha III., tak i u papeže Benedikta IX., pro pustošení země, pro porušení a plenění kostelů, kterýchžto svatokrádežných zločinů Čechové pod vévodou Břetislavem a biskupem Šebířem prý se dopustili. Jindřich III. po zvyku svém jednal rychle

[1]) Prameny d. č. II., str. 76—77.

a odhodlaně a vypravil se do Čech již v červenci 1039 s vojskem svým.

Na změnu tak náhlou Břetislav nebyl připraven. Jsa ještě hluboko v Polsku zaměstnán, hleděl tudíž mír stůj co stůj uchovati a proto vydal prvorozence svého, devítiletého Spytihněva, »rozkoš srdce svého«, císaři v rukojemství, že přijme podané výminky, které nám však blíže nejsou známy. Tímto způsobem byl sice mír uchován, ale brzo potom vzplanula tím prudčeji pochodeň válečná mezi Jindřichem III. a Břetislavem I. a skončila porážkou českého vévody r. 1041.

Co se týče obžaloby podané u římské stolice, vyslal Štěpán, arcibiskup hnězdenský, zvláštní posly k papeži Benediktu IX., aby proti porušitelům a plenitelům sv. míst vedli při vším důrazem. I Břetislav i Šebíř byli skutečně u papežské stolice z odnětí ostatků sv. Vojtěcha a jiných světců zároveň s poklady kostelními těžce obviněni, do Říma pohnáni, aby u papežské stolice se zodpovídali, a kletbou jim pohroženo, kdyby se nedostavili. Ano Kosmas vypravuje, že papežem shromáždění otcové ze spáchané svatokrádeže tak byli rozhněváni, že některým z nich se zachtělo vévodu i biskupa českého sesaditi, onoho na tři léta ze země vyhnati a tohoto do smrti zavříti do kláštera. Ale moudrý Břetislav znal papežský rozsudek předejíti. Jakmile totiž zvěděl o vyslanectvu polském, vypravil ihned své posly do Říma, aby jménem vévody a biskupa neprodleně prosili za odpuštění.

Poněvadž skrouše ně vinu svou vyznali a upřímně prohlásili, že nikoliv z pychu, nýbrž za příčinou zvelebení křesťanského náboženství skutek ten vykonali a že ochotni jsou opravdovému pokání se podvoliti, udělil jim také vskutku sv. Otec žádaného odpuštění, uloživ pouze, »aby vévoda i biskup společně za pokání na příhodném místě vystavěli klášter, jej všemi potřebami dostatečně nadali a osvědčené duchovní tam usadili, kteří by na věčné časy Pánu Bohu na smířenou a ku spáse živých i mrtvých křesťanů horlivě sloužili.«

Za tou příčinou zřídili oba vznešení kajicníci ve Staré Boleslavi kollegiátní chrám sv. Václava, dosud trvající, s šetrným zachováním původního kostelíčka sv. Kosmy a Damiana, u jehož dveří kníže Václav mučenickou smrt podstoupil. Postarali se totiž o to, aby tato starobylá svatyně při nové stavbě nejen úplně byla zachována, ale aby také v nové basilice zaujala nejpřednější místo. Proto dal Břetislav novou románskou basiliku tak stavěti, aby

chrámeček sv. Kosmy a Damiana právě v prostřední lodi a to v nejzazší a tudíž na místě nejčestnějším stál. Aby pak v této nové basilice románské veliký a přiměřený presbytář mohl býti zbudován, dal Břetislav střechu se starého kostelíčka snésti a jej do délky ku straně západní tak prodloužil, že se téměř ještě jednou tak dlouhým stal, než býval původně. Nad tímto starým prodlouženým kostelíčkem, který nízký jest, zbudován byl místo střechy veliký kůr nové basiliky, do něhož se pak chodilo po schodech a chodí dosud, ač schody nynější jakož i celá úprava kůru i presbytáře pochodí z doby pozdější. [1])

Dne 18. května 1045 byl nový kostel slavnostně od biskupa Šebíře posvěcen. Uvedení kanovníků, kteří pod správou probošta a děkana měli konati bohoslužbu, stalo se, jak se zdá, okolo r. 1052, poněvadž nadační listina teprve z toho času jest datována. Štědří zakladatelové nadali je hojně zbožím a přikázali jim poplatného i služebného lidu s dostatek. Tak svědomitě vyplnili papežem uložené pokání. Ale jak? otázati by se mohl někdo, což nerozkázal papež Benedikt IX., aby založen byl klášter? A Břetislav i Šebíř místo toho založili kollegiátní kapitolu, zdá se tedy přece, že rozkaz papežův tak svědomitě nebyl vyplněn? Tento rozpak ihned zmizí, když z církevních dějin se rozpomeneme, že stoličné i kollegiátní kapitoly za příčinou svého pravidla (kanonu) vždy za jakýsi druh klášterů byly považovány. Ano i případy nejsou vzácny, že podobné ústavy bez dalších průtahů skutečnými kláštery se staly, a to tím, že na místo obyčejných kanovníků povoláni byli kanovníci řeholní. [2])

Do této kollegiátní svatyně dal kníže Břetislav I. přenésti z Prahy největší část ostatků sv. pěti bratří, odkud říkalo se jim pak také »mučeníci boleslavští«. Ostatky bratra sv. Kristina byly okolo r. 1128 z Boleslavi přeneseny do biskupského chrámu olomouckého a od té doby stále až podnes se tam chovají a uctívají.[3])

---

[1]) Votka, Památky Staroboleslavské, Praha 1879, str. 390.

[2]) Prof. dr. Schindler, Ostatky sv. Vojtěcha v Časopise katol. duchovenstva 1880, str. 242—244.

[3]) Vojáček Method, Sv. Benedikt s bratřími v Časopise katol. duchovenstva 1897, str. 461.

XXXV.

O sv. pěti bratřích.

Zároveň s ostatky sv. Vojtěcha byly přeneseny z Hnězdna do Prahy tělesné pozůstatky sv. pěti bratří; z vojenského ležení nesli je ve slavném průvodu na hrad pražský opatové českých klášterů. Pode jménem sv. pěti bratří nebo jinak »sv. Benedikt s bratřími« rozumějí se mučeníci Benedikt, Matouš, Jan, Isák a Kristin, kteří ode dávna požívají v Čechách zvláštní úcty, a zařaděni byli mezi zemské patrony, protože u nás působili, že prý byli průvodčími sv. Vojtěcha, a že sv. ostatky jejich jsou v Čechách. Ale mínění, že by oněch sv. pět bratří bylo průvodčími sv. Vojtěcha, není správno, jakož níže vyložíme, opírajíce se o nejnovější práce R. Kade, De Brunonis Querfurtensis vita quinque fratrum Poloniae nuper reperta. V Lipsku 1883, str. 31, a P. M. Vojáčka O. S. B. »Sv. Benedikt s bratřími, patronové zemští« v Časopise katol. duchovenstva r. 1896 a 1897. Probeřme již tedy staré i novější zprávy o nich v pořádku chronologickém.

Kosmas, nejstarší dějepisec český, líčí nám život a umučení »sv. pěti bratří« takto:[1])

»Léta od narození Páně 1004 Benedikt se svými soudruhy jest umučen. Za časů císaře Jindřicha, jenž po Otě III. spravoval říši římskou, bylo v krajinách polských pět mnichů a poustevníků, pravých israelitů, Benedikt, Matouš, Jan, Isaak, Křišťan a Barnabáš, v jichžto ústech nebyl nalezen klam, ani v rukou jejich zlý skutek. O životě těchto otců byl bych mohl psáti mnoho, ale chtěl jsem raději málo, protože se sladčeji požívá, jehož se skrovněji předkládá, jídlo. Nebo bylo obcování jejich chvalitebné, bohumilé, lidem obdivuhodné a těm, kteří jeho následovati chtěli, příkladné. Nebo proto se podivujeme zásluhám svatých, abychom se stali sami obdivuhodni, následujíce jich. Těchto zajisté pět mužů ne zle přirovnati můžeme buď ku pěti sloupením rybníka bravného, buď ku pěti moudrým pannám, majícím dostatek oleje milosrdenství, protože sami jsouce chudí, chudým Kristovým, které chovali ve svých příbytcích, jak mohli, posluhovali dárky milosrdenství. Oni pak sami měli takovou ctnost zdrželivosti, že některý dvakrát, některý jednou v den sobotní, ale žádný každodenně

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 56.

nepožíval krmě. Potrava pak jejich byla zelenina vlastníma rukama pěstovaná. Chléb málokdy mívali, ale ryb nikdy. Luštěnin nebo jahel směli požívati jen o velkonocích neb o letnicích. Vodou neporušenou připíjeli si, a to na míru; masité jídlo jim bylo ohavné a ženskou viděti ukrutné. Oděv jejich byl drsnatý a hrubý, sešitý z ohonů a hřiv koňských. Na lůžku byl kámen podporou hlavě a hůně za pokryvku, a to velmi stará a zvláštní.

Neměli pak pokoje, v žalu přes noc vždy trvajíce nad vlastními i národu nezdárnostmi a hříchy.[1])

Na jejich trpělivost a života nevinnost, též víry a skutků ustavičnost když Bůh s výsosti hledě, již chtěl vzdáti mzdu prací svatých svých, i aby je cestou divnou uvedl ve vlast rozkošnou: přišel kníže Měšek, uslyšev o jich dobré pověsti a svatém obcování, k nim s malým průvodem, aby se poručil mužům svatým. A když poznal jejich nuznost, dal jim velikou peněz hojnost, totiž měšec plný se sto hřivnami. A vzav od nich bratrství a modliteb společenství, vesel odešel k svému dvoru, velmi je prose a jim se poroučeje, aby jej měli v paměti. Ale oni nevěděli, co by s penězi počali, protože nikdy ničeho takového neměli. Stáli v užasnutí, a poněvadž již od půl léta nebyli spolu nic mluvili, jeden z nich otevřel ústa a pravil: »Nástraha smrti to jest, zlata poklady tyto i stříbra; a těm, kterým měšec hryzavý přeplývá, nesnadno otevrou se ráje místa líbezná, ale hrůzy plná muka pekelná k trápení jich chystá Aetna. Zajisté jest to pokušení nepřítele lidského pokolení, aby nás učinil nepřátely Kristovými. Nebo kdo jest přítelem světa, stane se nepřítelem Božím. Nebo Bohu se protiví, kdož jeho rozkazů nezachovají. Neb řekl Bůh: Nemůže nikdo dvěma pánům sloužiti, a jako k výkladu přidal: Nemůžete sloužiti Bohu i mammonu. Již budeme mammonu otroky, kteří jsme byli dotud šetrnosti dětmi. Zdaliž nebude se báti při zašustění větru nesoucí zlato? Zdali nebude před loupežníkem zpívati pocestný prázdný? Čili nepřišli k nám loupežníci často, a když nenašli, pro kterou věc by nás zabili, odešli, někdy davše 'm rány, jindy obdrževše požehnání? Jistě běží již pověst po ětě, že milujeme svět a to, což jest světa. Volají proti nám tyto peníze samy, ježto nikdy mlčeti neumějí, a již již tu bude i rota loupežníků ve dveřích, protože co činí páni, vědí mnozí. dy raději ať se vyhodí tím rychleji tato smrti vnada, zlého po-

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., 56—57.

trava, duše škoda, a vrátí se tomu, čí jest, toto stříbro.« I poslali jednoho z bratří, jménem Barnabáše, který byl vždy jednal věci zevnější, aby tolik pověděl knížeti: »Ačkoli jsme hříšníci a nehodní, přece vaši pamět chováme ve svých modlitbách. Stříbra však jsme nikdy neměli, aniž chceme míti. Neboť Pán náš Ježíš Kristus od nás nežádá stříbra, ale aby byla dvojnásobná dobrého našeho činění hřivna. Mnich, maje peníz, nestojí za peníz. Hle, vezmi stříbro, které jest tvé; nám není dovoleno míti nedovolené.« Když on odešel ke dvoru knížecímu, hned v první noční hodinu byla tu rota nepřátelská, a vrazivše do dveří domu náhle, nalezli je, ani k Hospodinu zpívají a žaltář říkají. Meče k hrdlům jejich přistavivše, pravili:

»Ve svatém pokoji chce-li žíti se vám, vše co máte stříbro, to nám ihned sem dejte, a tím se ušetřte; dobřeť známo je nám vše, co vám od knížete dáno.«

Ale oni na Boha svědka přísahali a peníze stále zapírali, pravíce: »Stříbro, které hledáte, již jest v komoře knížecí, protože nám ho nebylo zapotřebí. Jestli tomu nevěříte, tu jest obydlí naše, hledejte, jak se vám líbí, jen nám neubližujte.« Ale oni, tvrdší než skály, pravili: »Není potřeba žádných řečí; buď nám vydejte peníze od knížete, nebo hroznému hrdla odsouzení propadnete.« A hned ukrutně jsou je svázali a po celou noc všelijakými mukami je trápili, až je naposledy všecky pojednou mečem usmrtili.

A tak zlosynů zuřivostí přeneseni jsou do nebeského království. Jsou pak umučeni Benedikt, Matouš, Isaak, Křišťan a Jan, těchto pět bratří, léta od narození Páně 1004 dne 11. listopadu.«[1])

Z vypravování Kosmova dovídáme se tudíž jenom, že svatí bratří byli *polskými poustevníky;* o jejich poměru k sv. Vojtěchu neděje se v jeho letopise zmínka.

Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalemila opakuje stručně ve verších, co široce vypravuje Kosmas, až na to, že ony poustevníky nazývá »českými«. (»Toho času českých mníšków šest« viz v Dodatcích.) Kronika Marignolova dí o nich pouze, že přišli do Polska z Italie. [2])

---

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 58—59.

[2]) Prameny d. č. III., str. 537. Srovnej v Dodatcích »De morte quinque fratrum«.

Za druhy sv. Vojtěcha vydává je teprv kronika Pulkavova (ze XIV. století):

»Fuerunt autem hi sancti viri quondam socii sancti Adalberti, Pragensis episcopi, quos idem episcopus de Roma ex monasterii sancti Alexii secum Boemiam et Poloniam adduxerat, qui vestigia patris et directoris eorum sancti Adalberti sequentes multum in Polonia populum converterunt ad fidem et omnipotenti Deo, quam diu in hoc seculo fuerunt, sanctis operibus placuerunt.« [1])

Podobně činí i kodex třeboňský.

Kronikář Hájek vypravuje toto: Roku toho (1004) a při tom času v vietšy Polštie, v jednom lese obyvalo spolu šest mužuov velmi nábožných paustenijkuov, jichžto jmena su byla: Benedykt, Matuš, Isák, Jan, Krystyn a Barnabaš, *odkuď by byli,* aneb kto by byli jejich rodičové neb přirozenij přátele toho žádný nepravil, ani nepsal, než Klipta v své kronyce pokládá, že by ti byli, kteréž Vojtiech biskup česky s sebú z Rzima z kláštera svatého Alexij do Čech přivedl, a za niektery čas zanechal jich v klášteře svatého Jana na Ostrovie, a když se do Polsky a do Prus obratil, že jest jich tu zanechal a jim rozkázal paustenicky žyvot aby vedli a odtuď neodcházeli, až se on k nim zase navratij kteřyžto tak se zachovali a velmi uzky a trpky vedli žyvot, žádného masa, chleba toliko časem, a zelička aneb bylyn lesnijch, za pokrm požyvali, vodu za napoy mieli a nitz jineho, vždycky yako ustavičnie se Pánu Bohu modlili na zem na rohožich a kamenij podhlavy podkladajice tak lehali. Když se mezy lidi takové jich naboženstvij rozhlašovalo, Boleslav syn Mečyslavuov král polsky, ssyrokú o jich náboženstvij a té bohomyslnosti zpravu maje žadostiv byl jich vidieti osoby y přibytky, poyav toliko dva sva služebnijky do tiech lesuov v zmieniv odiev se obratil, a když před jich přibytek přijel, žadal, aby ho do sveho obydli pustili, oni, ač neradi, mimo sve naboženstvij, koho jineho v svem obydli vidieli otevřevše dveře mládence přivitali. Tu král rozmluviv s nimi, podivil se jich obcovánij a trpkemu životu, a chtie od nich odjiti řekl: Bratřij milij a otcové jestli vam to možné učiniti vyjdiete z tohoto přibytku, a na jiné mijsto se obraťte, yá ponievadž sem kral chcy vam poctivy klášter rozkazati postaviti, a žyvnosti vam naležitú opatřiti. Oni odpoviedieli: Ctný králi nikoli

[1]) Kronika Pulkavova v Pramenech dějin českých, sv. V., str. 35.

toho nemužeme zmieniti, neb sme slíbili Pánu Bohu a Pánu Krystu Spasyteli našemu na mijstie tomto služyti a za naše nepravosti činiti pokánij, a tu máme také zemřyti. Král znamenav, že jich odtud on ani žadny nevymluvij, žadal jich, aby jey do sveho bratrstvij přijali, a zaň Pána Boha prosyli, a že v jejich poraučij modlitby, a vyniav opasek peniez jako sto hřiven, jich snážnie prosyl, aby to od nieho přijali a tijm aby svym žyvotúm pokrmuov polepšyli. A oni to uzřevše hned od toho daru odvratili své oči, král pak rozžehnav se s nimi, tiech peniez jim tu nechal, oni uhledavše že tu penijze zuostaly, pravili vespolek, čemuž jest nam tato zatopa duše, však my toho nepotřebujem, a žadali su společnie bratra Barnabaše, aby tu mamonu odnesl a králi zase navratil, a on vzav bral se stijm až do Krakova, y jest vietz obyčejna, což čynij páni znamenitij, že to vědij mnozy, ač král tajnie to činil vyšlo najevo, že král paustenijkum mnoho donesl peniez, sedlacy niekteřy v té krajinie otom uslyšavše nanie se sebrali, nočnie a nenadale vskočivše do jich přibytku hledali a oni jim poviedieli, že su Barnabaše bratra svého šesteho, stiemy peniezy do Krakova, aby je králi navratil poslali, sedlacy tomu nechtice vieřyti hned nanie hřmot učinivše penijze se ptali, oni nebozi byli by se radi tijm což jim nenaleželo vyplatili, a sedlacy tiech piet svatych paustenikuov poslali k Pánu Bohu. Kto by chtiel onich čysti nayde to obšyrněji v jich legendie napsáno, kteráž se čte na den jejich umučenij to jest ten den po svatým Martinu.« [1])

S vypravováním pramenů dosud uvedených shodují se legendy *české* i *polské*.

Ale jak od pramenů výše uvedených, tak od legend českých i polských *odchyluje* se značně vypravování sv. Petra Damianiho. Sv. Petr Damiani, kardinál biskup ostijský, učitel církevní, kdysi mnich řádu kamaldulského, napsal okolo roku 1040 životopis svého duchovního otce, sv. Romualda († 1027), ve kterémž věnuje také vzpomínku sv. Benediktu, Janu a jejich společníkům, umučeným v Polsce. Jeho zpráva zní, jak následuje: Dokud Romuald ještě přebýval v Pereu [2]), žádal král Boleslav (Chrabrý, polský) na

[1]) Hájek, Kronika česká v Praze 1541, str. CII.

[2]) Interea Romualdo in Pereo adhuc habitante Buselavus Rex preces Imperatori direxit, ut sibi spirituales viros mitteret, qui regni sui gentem ad fidem vocarent. Na jiném místě se praví: »Alio quoque tempore in insula,

císaři (Otě III.), aby mu poslal duchovní muže, kteří by lid jeho království obrátili na víru. Brzo jde císař k Romualdovi a prosí, aby mu propůjčil některých ze svých mnichů, kteří by mohli užitečně tam býti ustanoveni. Romuald nechtěje něco takového poručiti, dal všem svým na vůli buď zůstati, buď odejíti. Když se jich byl tedy císař tázal a pokorně prosil, nabídli se mu toliko dva, jménem Jan a Benedikt. Tito tedy šli k Boleslavovi a nejprve zůstali na poušti, jsouce od něho vydržováni (eo sustentante), aby později mohli kázati, hleděli se namáhavě naučiti slovanskému jazyku. Sedmého roku, když již řeč zemskou dokonale uměli, poslali do Říma jednoho mnicha, žádat nejvyššího biskupa za dovolení, aby směli kázati. Také nařídili poslovi, aby přivedl s sebou několik bratří blahoslaveného Romualda, kteří vyučivše se poustevnickému životu, přebývali by s nimi v krajích slovanských. Boleslav však chtěje přijati korunu svého království z autority římské, [1]) žádal úsilovně na jmenovaných ctihodných mužích, aby oni sami mnoho jeho darů papeži a korunu jemu od stolice apoštolské nazpět přinesli. Kteřížto odepírajíce královské prosbě, pravili: »My, jsouce členové posvátného řádu, nesmíme se zabývati světskými záležitostmi,« [2]) a tak opustivše krále, navrátili se do své celly. Tu někteří z domácích krále [3]), znajíce jeho úmysl, ale nevědouce, co svatí muži odpověděli, domnívali se, že odnesli s sebou do své celly mnoho zlata, které se mělo poslati papeži. I umluvili se, že v noci tajně na poušť vtrhnou, mnichy zavraždí a peníze odnesou. Když byli blahoslavení muži zpozorovali, že se oni hledí k nim dostati, poznavše hned příčinu jejich příchodu, vyzpovídali se navzájem a znamením svatého kříže se opatřili. Byli pak tam dva jinoši (pueri) ustanoveni z domu krá-

---

quae Pereum dicitur, habitavit (Romualdus), quae videlicet insula a Ravenna urbe duodecim ferre millibus distat.« Pereum, o němž byla a bude řeč, jest tedy ostrov, ležící blíže Ravenny, na němž byla poušť nebo samota, kterou obýval sv. Romuald se svými žáky.

[1]) Buselavus autem, volens coronam sui regni ex Romana auctoritate suscipere praedictos venerabiles viros obnixa coepit supplicatione deposcere, ipsi plurima ejus dona Papae deferrent, et coronam sibi a Sede Apostolica reportarent.

[2]) Nos in sacro ordine positi sumus, tractare nobis secularia negotia minime licet.

[3]) »Quidam vero Regis agnoscentes concilium, sed quid sancti viri ponderit, ignorantes . . .« Dobner v kommentáři k Hájkově kronice V., 8, Hinc ortam inter »quosdam familiares« Boleslai opinionem . . .

lovského k jejich službě [1]); tito, seč byli, namáhali se světce brániti a zlodějům odpírati. Ale zloději nalezše vchod, vrazili do vnitř a všecky zároveň meči zavraždili. Potom úzkostlivě hledavše poklad a všecko převrátivše a nic nenalezše, aby takového zločinu ukryli a lidské podezření aby spíše plamenům než zbraním přičítalo, co se bylo stalo, chtěli chýžku zapáliti. Ale přiložený oheň pozbyl sil přirozených, nemohl přes všecko namáhání lidské nic stráviti. Tak mu bránila sama hmota stěn, jakoby byly na místě ze dřeva z nejtvrdšího kamene. Tu hledí se zloději dáti na útěk, ale i toho jim odpírá božská prozřetelnost. Neboť po celou noc hledajíce úzkostlivě cestu skrze křoví a houštiny, hory a doly, po tmavém lese, nemohli jí nikterakž, bloudíce, nalézti. Také nemohli mečů do pochev schovati, ježto ruce jejich byly ochromeny. Kde však ležela těla svatých, zářilo až do dne mocné světlo a přesladký líbezný andělský zpěv nepřestal zníti. Když se den přiblížil, nemohlo býti tajno krále, co se bylo událo. Kterýž hned spěchal s četným zástupem lidu k poušti a, by zloději neunikli, obklíčil celý les dokola lidem. Když je byli našli, ustanovil se král na tom, nedati jich usmrtiti, jak zasluhovali, nýbrž spoutané řetězy odvésti ke hrobu mučeníků, aby tam buď až do své smrti v poutech bídně žili, nebo, bude-li se jinak zdáti svatým mučeníkům, aby jich sami svým milosrdenstvím vysvobodili. Tu když byli na rozkaz králův k náhrobku svatých přivlečeni, nevyslovitelnou všemocí Boží hned se uvolnila jejich pouta a oni byli vyproštěni. Po té byla vystavěna nad těly svatých basilika, kdež se děly nejenom tenkráte nesčíslné zázraky, nýbrž i nyní z mocí Boží se stávají. Císař Jindřich (nástupce Oty III., jenž zatím r. 1002 zemřel) nikoli neznaje úmyslu Boleslavova, nařídil všude cesty střežiti, aby poslové, poslal-li je Boleslav do Říma, přišli do jeho rukou. Mnich tedy, jenž byl vyslán nedávno od sv. mučeníků, byl jat a do vězení uvržen. Ale v noci navštívil ho v žaláři anděl Páně a zvěstoval mu, že dokonali, jichž poselství měl obstarávati. A hned otevřev mocí Boží žalář pravil mnichovi, že má připravenou loďku na řece, kterou jest mu přejíti. Mnich tam spěchal a poznal, že zaslíbení andělské bylo pravdivo. [2])

---

[1]) Erant autem ibi duo pueri, eorum obsequio ex aula regia deputati.

[2]) Monumenta Germaniae hist. IV., pag. 852—853. Ex Vita S. Romualdi, auctore Petro Damiani, cap. 28, 29. — Acta Sanctorum. Februarii tom. II. Vita S. Romualdi abbatis. Auctore B. Petro Caput IX. SS. Joannis et Benedicti monachorum martyrum in Polonia.

Takové jest vypravování Petra Damianiho o sv. Benediktu, Janu a jejich spolumučenících. Když přišlo ve větší známost, tu slavné jméno tohoto autora a okolnosti, že sám býval členem družiny sv. Romualda a že psal o našich světcích již po čtyřiceti letech po jejich smrti, nutily některé dějepisce, aby věnovali jeho zprávě pozornost, ale poněvadž se tak velice liší od obyčejné tradice, přikládali jí jednotliví dějepisci více nebo méně víry.

Ale ve zcela jiném světle objevily se vznik a průběh missie polské vydáním Života sv. pěti bratří, napsaného sv. Brunem Kverfurtským, jejž r. 1883 uveřejnil v Lipsku R. Kade. Dle sv. Bruna nesouhlasí vypravování sv. Petra Damianiho se skutečností, ježto světec tento líčí věc tak, jakoby na missii do Polska sv. Brun neměl účasti žádné, ač byl vlastním její původcem a osnovatelem. Pročež odkazujíce čtenáře své k životopisu sv. Bruna zpředu na str. 9.—16., nebudeme, co tam napsáno, opakovati, a dotkneme se zde pouze ještě některých sporných otázek o sv. pěti bratřích, jako: byli-li mnichy benediktinskými v užším smyslu slova (Benediktini nigri) či mnichy kamaldulskými z řádu sv. Romualda (Camaldolenses); provázeli-li sv. Vojtěcha z Říma do Čech a do Polsky čili nic atd.

Nuže, kdo byli sv. bratří Benedikt, Jan, Isák, Matouš a Kristin co do národnosti a stavu?

Benedikt pocházel z Beneventu v Neapolsku a Jan byl rovněž Italem.

Isákovi a Matoušovi byla rodnou vlastí země polská; k nim přidružil se jako bratr lajk Kristin, jejich kuchař, co do národnosti rovněž Polák.

Co do stavu byli Benedikt a Jan kněžími a žáky sv. Romualda, poustevníky dle řehole sv. Benedikta; Isák a Matouš byli novicové v životě řeholním; Kristin pak jmenuje se toliko posluhujícím jinochem. Barnabáš byl snad pokrevní bratr Kristinův, který v oné noci, když sv. bratří byli přepadeni, obstarával něco v blízké obci a zemřel později smrtí přirozenou.

Sv. pět bratří průvodčími sv. Vojtěcha nikdy nebyli a měli býti pouze pokračovateli v apoštolském díle našeho sv. patrona.

Mnichy kamaldulskými rovněž nebyli, nýbrž byli žáky sv. Romualda nebo poustevníky řádu sv. Benedikta.

Na otázku, kdo vyslal či povolal Benedikta a Jana do země slovanské? odpovídáme krátce: Císař Ota III. pravděpodobně k žádosti Boleslava Chrabrého vyslal se svolením představeného dru-

žiny poustevníků sv. Romualda na ostrově perejském do Polska mnichy Benedikta a Jana, jež pro tuto missionářskou činnost nadchl a získal jejich spolubratr a dávný důvěrný přítel císařův — *Brun* Kverfurtský, jenž sám missie polské měl se účastnit jako osoba hlavní, měl od papeže vyžádat si svolení k činnosti missionářské i hodnost biskupskou; Benedikt a Jan měli býti pouze jeho pomocníky. Pozdější události učinily ovšem společníky Brunovy slavnějšími, nežli by se snad jinak byli stali. Souvislost tato ušla Petru Damianimu docela; leč pravý stav věcí je zřejmý z Brunova Života sv. pěti bratří (Vita quinque fratrum), ač tam, jak přirozeno, osoba Brunova ustupuje do pozadí.[1])

Polští kronikáři *Dlugoš* a *Miechowski* sloučili starobylé podání polské s údaji sv. Petra Damianiho, dodávajíce, že Boleslav Chrabrý vykázal jim k obývání pouště nedaleko *Kaziměře* ve Větší Polsce, že k Janu a Benediktovi přidružili se později ještě čtyři bratři rodem Polané: Matouš, Isák, Kristin a Barnabáš. R. Kade soudí, že klášter ten byl v Meziříčí.

Ze životopisu, jejž napsal sv. Brun, jakož i ze životopisu sepsaného sv. Petrem Dam. jde na jevo. že *sv. Benedikt a jeho spolubratří soudruhy a průvodci sv. Vojtěcha nebyli.* Jenom *stejné jméno* »Benedikta kněze«, skutečného průvodce a svědka mučenické smrti sv. Vojtěcha, a »Benedikta", žáka sv. Romualda, jakož i *společné přenesení ostatků* sv. Vojtěcha a sv. pěti bratří z Hnězdna do Prahy daly podnět k domněnce, že sv. Benedikt s bratřími byli průvodčími sv. Vojtěcha.

Než, jakési příbuzenství mezi sv. Vojtěchem a sv. Benediktem a jeho spoludruhy bylo přece: *Měliť sv. bratří býti nástupci a pokračovateli v apoštolském díle sv. Vojtěcha mezi Slovany a Prusy.*

Když byl kníže Břetislav I. dle uloženého od římské stolice pokání ve Staré Boleslavi zbudoval kollegiátní chrám, dal tam přenésti z Prahy největší část ostatků sv. pěti bratří, odkud říkalo se jim pak také »mučeníci boleslavští«. Ostatky bratra sv. Kristina byly okolo r. 1128 z Boleslavi přeneseny do biskupského chrámu olomouckého a od té doby stále až podnes se tam chovají a uctívají. [2])

---

[1]) Co jsme zde jen stručnými větami naznačili, probrali důkladně P. Meth. Vojáček O. S. B. v Časopise katol. duchovenstva r. 1896—1897 ve stati »Sv. Benedikt s bratřími«, a Fr. Hýbl ve stati »Bruno Querfurtský« v Českém časopise historickém roč. IV., seš. 2, str. 73—89.

[2]) Vojáček Method, Sv. Benedikt s bratřími v Časop. katol. duch. 1897.

Některé částky ostatků sv. pěti bratří, jež ostaly u sv. Víta v Praze, byly ode dávna chovány ve zvláštním relikviáři, aby k veřejnému uctívání mohly býti vystavovány. Pro tyto sv. ostatky zhotoviti dal r. 1617 nejvyšší kancléř *Zdeněk Popel z Lobkovic* spolu s manželkou svou *Polyxenou* velikou *stříbrnou skřínku*. Obdélníková strana přední schránky této jest v dolejší třetině své plochy ozdobena krásně tepanými postavami sv. pěti bratří, v hořejší pak části rozčlánkována jest pěti pilířky s pěknými hlavicemi v patero zasklených oddělení, v nichž uloženy jsou relikvie ovinuté umělým věncovím. Nahoře zakončena jest přední strana vkusným plochým ornamentem prolamovaným. Prostě profilovaný široký podstavec nese dva znaky dárců svých. Zadní stranu tvoří stříbrná deska, na níž mistrně vyryto jest umučení sv. pěti bratří. Pod rytinou touto zříme nápis: »Dum Benedictinis Romae stipendia signis Diva merent, patrium quâ stat Alexis opus, Matthaeus, Benedictus, Isac, Christinus, Joannes, ad sacra Brumovium claustra (979) vocantur, eunt. — —

Praesuli Adalberto hinc comites petiere Polonos (994), Martyriumque fera promeruere nece (1004), Bretslaus Pragam tulit (1039) ossa: Polyxena et Heros Sdenco novant (1617) pretio, tu venerare genu. [1])

Letopisové Jindřicha Heimburského z konce XIII. století udávají, že svatí poustevníci polští Benedikt, Matouš, Jan, Kristin a Isák byli tenkráte od Čechů i od Poláků velice ctěni. [2]) V nejstarších nám známých moravských a českých kalendářích, v olomouckém a podlažickém, jmenuje se svátek pěti bratří mučeníků vždycky svátkem zasvěceným. Olomoucký biskup Jan ze Středy ustanovil tak pro svou diecési r. 1380. Za naší doby světí se svátek sv. Benedikta a jeho soudruhů, mučeníků, dne 12. listopadu v Čechách jako patronů zemských za svátek duplex majus, v arcidiecési olomoucké jako spolupatronů metropolitního chrámu za svátek dvojný II. třídy bez oktávu, v diecési brněnské za duplex majus a v diecésích polských za duplex. V řádu kamaldulském připomínají si památku sv. Matouše, Isáka a Kristina dne 15. listopadu jakožto mučeníků. Kromě toho máme v Čechách svátek »Translationis S. Adalberti, Gaudentii et Quinque Fratrum Martyrum« dne 25. srpna, a v Čechách a na Moravě kommemo-

[1]) **Album svatovojtěšské, str. 23—24.**

[2]) **Prameny dějin českých III., str. 309.**

rujeme sv. Benedikta s bratřími v kanonických hodinkách, kdykoli připadají Suffragia Sanctorum ku chvalám a nešporám, v kommemoraci o svatých patronech zemských. [1])

XXXVI.

Hrob a ostatky sv. Vojtěcha.

Jak již předem lze se domýšleti, starali se biskup Šebíř a vévoda Břetislav o to, aby k uložení drahocenného stkvostu bylo připraveno důstojné místo. Prozatím byl slavně uložen ve starém chrámě sv. Víta, který byl ještě za vévody Václava vystavěn,[2]) ale brzo potom z rozkazu Břetislavova a za jeho péče povstal »zcela u samého kostela svatovítského, téměř v jeho předsíni malý kostelík, anebo spíše kaple, ve které drahé ostatky sv. Vojtěcha a soudruhů byly pochovány.[3]) Ale toto mausoleum našeho světce nemělo dlouhého trvání. Již Břetislavův syn a nástupce Spytihněv II. ustanovil se o svátku sv. Václava r. 1060 na tom, že dá zbořiti kostel svatovítský v podobě rotundy vystavěný i se sousední kaplí sv. Vojtěcha, poněvadž obě svatyně byly příliš malé, aby byly mohly přicházející zástupy zbožných věřících obsáhnouti.[4]) Položil pak základy k novému kostelu na témž místě, také v kulaté podobě, a podporoval stavbu s velikou horlivostí, ale nedočkal se jejího dokončení, zemřev 28. ledna r. 1061 v 30. roce věku svého; kostel pak dostavěn byl teprve za Vratislava II. V tomto byla pro hrob sv. Vojtěcha zřízena zvláštní kaple. Pražský biskup Menhart Bamberský (1122—1134), přítel sv. Oty, biskupa bamberského, dal r. 1129 tento hrob bohatě ozdobiti, vynaloživ k tomu dle pokračovatelův Kosmových mnoho zlata, stříbra a křišťálův.[5]) Bohužel byla tato ozdoba již

[1]) Vojáček Method l. c., str. 465—466.

[2]) Kosmas nazývá proto od sv. Václava vystavěný chrám svatovítský výslovně: Ecclesia ss. martyrum Viti, Venceslai *atque Adalberti*. Prameny dějin českých II., str. 91.

[3]) Kosmas l. c., str. 92 k r. 1060 dí o tomto kostelíku: »Ecclesiam, quae fuit contigua et quasi in porticu sita ejusdem Ecclesiae (s. Viti), cujus in medio nimis in arto loco erat mausoleum sancti Adalberti.«

[4]) Beckovský, Poselkyně, díl II., sv. 2, str. 357.

[5]) Pokračovatelé Kosmovi poznamenali k r. 1129 (Prameny d. č. II., str. 207) toto: »Eodemque anno dominus Meynhardus, episcopus Pragensis ecclesiae, renovat sepulcrum sancti Adalberti pontificis auro et argento et cristallo.«

r. 1142 velikým požárem zničena. Moravská jednota, v jejíž čele stál kníže znojemský Konrád III., vypověděla tehdy Čechům válku, aby Vladislava II. svrhla, a obléhala město Prahu. Nepřátelské střely opatřené látkou zápalnou stihly nejdříve kostel sv. Jiří a neminuly se účinku; požár tím vzniklý zasáhl také kostel sv. Víta a obrátil v popel vedle mnohých důležitých listin i klenoty a všelikou ozdobu chrámu. Když brzo potom stoličný chrám opět byl obnovován, nalezeny byly ostatky sv. Vojtěcha bez porušení a ponechány ve své hrobce.

Poslední v řadě biskupů pražských, Jan IV. z Dražic, jsa horlivým ctitelem našeho sv. Vojtěcha, úctu svou k němu osvědčil zvláštním činem. Dal totiž r. 1305 na své útraty hrobku sv. Vojtěcha ve hlavním chrámě pražském velmi bohatě a nádherně okrášliti plechem stříbrným. Kronikář František Pražský zaznamenal o tom, jak následuje: »Porro plena fruens adhuc sospitate mandavit fieri et procurari thumbam s. Adalberti in ecclesia Pragensi de auro et argento decenti et sumptuoso opere ymaginibus diversis et sculpturis artificialibus mirifice decoratam. [1])

Teprve, když kůr nového chrámu svatovítského od Karla IV. r. 1344 rozestavěného byl dokončen, byly kosti sv. mučeníka, pěti bratří a jiných svatých ze starého kostela do středu projektované nové lodi přeneseny. [2]) Nad mramorovým hrobem povstal nejdříve jen prozatím dřevěný přístřešek, který r. 1541 při požáru lehl popelem. Oheň, který tehdy na třech místech vyšel najednou, řádil tak krutě, že ve čtyřech hodinách polovice Malé Strany a Hradčany stály v plamenech; také hrad, metropolitní chrám, kostel Všech Svatých a sv. Jiří shořely. Ale také hrob našeho světce pustošícím ohněm valně byl poškozen; mramorová tumba byla žárem roztržena. Po této strašlivé pohromě zůstal kůr chrámu sv. Víta k západu otevřen a byl jen zdí prozatímní uzavřen. Nad mramorovou tumbou sv. Vojtěcha mimo kůr tak uzavřený [3]) byla opět malá kaple vystavěna, a v tomto stavu zůstal hrob sv. Voj-

[1]) Kronika Františka Pražského v Pramenech d. č. IV., str. 436.

[2]) Beckovský, Poselkyně, díl II., sv. 2, str. 362.

[3]) Beckovský ve své Poselkyni (díl II., sv. I., str. 95) dí: »Toliko sám hrob sv. Vojtěcha, jenž jest z bílého mramoru uprostřed kostela sice celý, ale velice zpukaný státi zůstal.« V témže II. díle (sv. 2, str. 220) vypravuje Beckovský, že za neblahého obrazoborství ve chrámu svatovítském, jež r. 1619 prováděl dvorský kazatel krále Fridricha Abraham Skultet, do kaplí sv. Václava a sv. Vojtěcha žádný kacíř nikdy násilně vjíti nemohl.

těcha až do druhé polovice XVII. století. Tu nařídil císař Leopold I., aby ke chrámu sv. Víta zvláštní kostel sv. Vojtěcha byl přistavěn (1673).

Ale tato stavba nebyla provedena, nýbrž ustanoveno, aby nová kaple svatovojtěšská byla částečně ze staviva staré, shořelé zbudována, a tak povstala malá, desítihranná kaplička s hrotitou střechou beze vší ceny umělecké. Bombastické, ano i nevkusné allegorie na počest sv. zemských patronů s připojenými hesly a nápisy byly zcela řemeslnicky ve vnějších výklencích namalovány. Nade vchodem bylo viděti zemské patrony sv. Václava, sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého s nápisem: »Hic tuus Czechia est triumviratus,« vedle město Prahu pode třemi velikými stromy s pamětným nápisem: »Triplici requiesco sub umbra.« Další obraz sv. Jana Nep. a sv. Ludmily měl nápis: »Par virtus in dispari sexu.« Dále byl sv. Sigmund a opět sv. Jan Nep. tentokráte s polovinou těla z růží, které ze studnice čněly, a vespod nápis: »Nos ambo paradisus habet, Majus colit ambo — Ambo sumus flores, ambo rigamur aquis.« V této nepatrné kapli, která v XVIII. stol. naposledy byla opravována, byl hrob sv. Vojtěcha s takovou péčí a námahou chován, že stěží bylo domnívati se že ve hloubce nalezeny budou sv. ostatky.

Pokračovací práce na starožitném chrámě sv. Víta r. 1880 nutně kázaly, aby zbořena byla kaple svatovojtěšská, což k objevení sv. ostatků velice přispělo. Správcové jednoty k dostavění chrámu sv. Víta dali kapli dříve důkladně změřiti a nakresliti, aby i po zboření vždy ve svých obrysech byla patrna. Dne 9. března 1880 přikročeno nejdříve k vyklizení vnitřních částí a náčiní. Přední stranu k východu vyplňoval oltář, k němuž tumba sv. Vojtěcha se připojovala. Oltář záležel z kamenné mensy a dřevěného výstavku v slohu 18. století, v jehož středu byl obraz P. Marie Pomocnice, který do metropolitního kostela byl přenesen. V tumbě dosti porouchané nalezeny byly v olověném pouzdře ostatky »14 sv. bratří pomocníků« s pečetí pražského arcibiskupa Jana Lohelia (1612—1622), jenž stoliční chrám, za zimního krále Bedřicha r. 1620 znesvěcený, znova posvětil. [1])

Když vrchní část tumby opatrně byla sňata, přišlo se na dlažbu, která rovněž byla odklizena. Nyní však objevila se druhá

[1]) Náš velechrám byl od Bedřicha Falckého všech sv. ostatků, obrazův a oltářův oloupen a v prázdnou modlitebnu kalvínskou přeměněn.

podlaha. S velikým namáháním posunuty byly dva mohutné kameny pískovcové a nyní nebylo více pochybnosti, že hrob svatého Vojtěcha nenalézá se v hořejší rakvi, nýbrž nejspíše dole pod podlahou. Dne 11. března pozorovati bylo při svíčce skulinou mezi oběma pískovci relikviář, a když kameny o něco dále byly posunuty, objevila se rakev v podobě středověkých skříní. S ohledem na důležitost tohoto nálezu poručil světící biskup dr. K. Prucha, jakožto děkan kapituly, další bourání hrobky zastaviti, a oba kameny byly kapitulní pečetí dohromady spojeny, aby vše vyšetřeno bylo zvláštní komisí, kterou také J. Em. ndp. kardinál arcibiskup Schwarzenberg bez otálení zvláštními zvacími listy na jednotlivé odborníky (dějezpytce, archaeology, architekty atd.) na den 15. března 1880 svolal.

Pozvaní sešli se s mnohými jinými vynikajícími osobnostmi 15. března 1880 o 2. hodině odpolední v kapli svatovojtěšské. Brzy dostavil se též J. Em. p. kardinál. Světící biskup dr. K. Prucha oslovil J. Eminencí krátkou řečí, v níž podal důvody a objasnění, proč kaple svatovojtěšská se bourá, jakých opatření správcové stavby užili, aby při svatyni takové církevní a kulturní důležitosti nic na zmar nepřišlo, jak si při bourání oltáře vedeno, a jak po odstranění téhož oltáře přišlo se na hrobku, v níž snad dle starodávného podání ostatky sv. biskupa jsou uchovány. J. Eminencí odpověděl, že shromáždění zde stojí na posvátném místě před historickou záhadou, »neboť od několika staletí již pochybuje se, jsou-li ostatky sv. Vojtěcha v Praze; nyní přistupujeme všichni k rozřešení tohoto sporu, a to s takou pietou, kterou nejen jako katoličtí křesťané a synové země, jejíž patronem sv. Vojtěch jest, nýbrž i v dějepisném a archaeologickém ohledě chovati máme.« Z té také příčiny pozval autority tohoto odboru. »Nuže tedy,« tak skončil J. Em. obrátiv se ku členům komise, »přikročmé k otevření hrobky a rozřešme ve jménu Božím dějepisnou záhadu!«

Ihned pečeti, jež neporušenými shledány, jsou odstraněny a několik dělníků přikročilo k odvalení těžkých pískovců. Již po odstranění prvního kamene shledáno, že tajemná místnost je obka se zvláštní pečlivostí z hladkých pískovců sestavená, na ž podlaze spočívá rakev s víkem v podobě střechy sedlové oby Karla IV. Napjetí mezi přítomnými bylo veliké a stoupalo minuty k minutě. Ještě před třetí hodinou byly další čtyři é kameny odstraněny; zřetelně bylo viděti do hrobu na rakev. bka ta byla 8·25 m. zdélí a 72·5 cm. zšíři. Pečlivě osekané

kvádry ukazovaly tytéž známky kamenické, jaké často objevují se na velechrámě Karlově. Hrobka byla nízkou příčkou, asi ve čtvrtině podélné strany, rozdělena ve větší a menší. Ve větší byla rakev, v menší byly spráchnivělé zbytky, patrně pozůstatky ze starší, ne-li původní rakve světcovy, které byly s uctivostí spolu uschovány. Z počátku se myslilo, že snad za malým oddělením hrobky ještě jiná hrobka se nalézá; leč brzo poznáno, že takového třetího oddílu není, protož upuštěno od další prohlídky. S obnaženými hlavami čekali přítomní svědkové na zdvižení a otevření rakve. Tato byla 112 cm. dlouhá, 32 cm. široká, 38 cm. hluboká a tlustými, falcovými deskami olověnými obložena. Co asi ukrývá? Jaký bude výsledek nálezu? Právě uhodila třetí hodina, když přikročeno k otevření tajemné schránky. Nejdříve odstraněno bylo střechovité víko, což šlo lehce. Když víko bylo odděláno, objevila se veliká, rovněž plechem potažená, podlouhlá schránka, opatřená šarnýrem k otvírání, obvázaná a zapečetěná. Kanovník Jan Bernard jakožto strážce velechrámu vyzdvihl ji hned z rakve a přenesl na stůl červeným suknem potažený, který uvnitř kaple u výklenku okenního byl postaven. Veliká pečeť na šňůře obvázané kolem schránky ihned byla poznána za pečeť (mandorla) prvního arcibiskupa pražského Arnošta z Pardubic, jak shledává se na listinách: sedící postava arcipastýře s mitrou a berlou. Setlelé šňůry rozpadly se při pouhém dotyku. Na schránce ležely dvě olověné desky, větší a menší; tato byla nahoře, ona vespod; obě desky opatřeny byly nápisy latinskými. Nápis na menší desce dobře zachovaný a snadno čitelný zněl takto: »Anno Domini millesimo Trecentisimo nonagesimo sexto in festo Sti. Adalberti dominica die Jubilate, quae fuit dies vigesima secunda mensis Aprilis translata est haec capsa cum corpore seu reliquiis Sct. Adalberti Episcopi et Martyris, Patroni regni Bohemie predicti, de antiqua ecclesia in istud medium nove ecclesie Pragensis cum reliquiis Sanctorum quinque Fratrum et multis aliis reliquiis sanctorum, quorum nomina ignoramus.«

Druhá deska olověná, která nebyla tak dobře zachována, ač dosti čitelná, měla tento nápis: »Anno Domini MCCCXLVI Die XI. Mense Januarii Ego Arnestus Primus Archiepiscopus Pragensis in presentia Serenissimi Principis Domini Karoli, Marchionis Moravie nec non Primogeniti Domini Joannis Regis Bohemie qui ipsam Ecclesiam Pragensem in Archiepiscopalem apud sedem apostolicam erigi procuravit, aperiri feci hanc capsam repertam in

tumba beati Adalberti Episcopi et Martyris, in qua una cum reliquiis in ea reconditis erat carta tenore infra scripti: Hinc sunt cineres Scti. Adalberti Episcopi et Martyris et panniculi qui circa ossa fuerunt et quinque fratrum et sunt reliquie plurimorum Sanctorum, quorum nomina ingnoramus, quae pridie Calendas Octobris sunt recondite.« [1])

Ohlášení nápisů vzbudilo přeradostné pohnutí u všech v kapli přítomných. Především byl J. Em. p. kardinál patrně velice dojat, a popřál této radostné náladě mysli své průchodu srdečným »Deo gratias«, k čemuž všichni ostatní radostně se přidali.

Bylo nyní již každému zřejmo, že ve skříni olověné jsou ostatky našeho sv. patrona a dědice Vojtěcha, po kterých se již tak dávný čas toužilo a pátralo. Rychlostí blesku rozlétla se zvěst o drahocenném nálezu mezi lid četně před kaplí shromážděný a v nejbližším okamžiku rozhlašovaly to již i mohutné hlasy zvonů chrámu svatovítského. Bez průtahu byla také kovová schránka, která drahý poklad v sobě chovala, pečlivě otevřena, a bylo viděti ostatky téměř devítisetleté velikého světce Vojtěcha a kosti jiných světců při něm uložených. Nad nimi spočívaly zbytky rouch, o nichž nápis na druhé desce z r. 1346 dí, že jimi kosti světcovy byly ovinuty. Posléze nalezena byla ve schránce ještě třetí plechová deska, která starší jsouc dvou předešlých, již silně zohybána a místy, zvláště uprostřed, rzí byla rozežrána, vykazujíc při vykonané prohlídce týž doslovný obsah jako deska z r. 1346. Patrně jest tato třetí tabulka původní, pocházející od prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic, která ostatkům sv. Vojtěcha 11. ledna 1346 pohřbeným za nadpis sloužila, ale při přenášení ostatků r. 1396 již poněkud sešlou shledána a proto jinou, novou, námi na druhém místě uvedenou, nahrazena. Nebyla však pohozena, nýbrž s uctivostí k sv. kostem do kovové schránky spolu

[1]) Srovnej s tím, co vypravuje Kosmas v letopise svém (Prameny d. č. II., 75), že Břetislav a Šebíř tělo sv. Vojtěcha, když je vyzdvihli, látkou hedvábnou ovinuli (corpus ejus sarcophago levant et serico cooperientes in . . . altari locant). Zbytkové látky, nalezené dne 15. března 1880 při ostatcích, byli prastarý hedváb načervenalé barvy, již tak setlelý, že při nejjemnějším dotknutí se rozpadal. Byl by snad tento hedváb ještě onen Kosmou připomenutý? — Oprávněni jsme tak za to míti, neboť nasvědčuje tomu nejen památná shoda Kosmovy zprávy s nynějším nálezem, nýbrž i uschováním spráchnivělých kusů prken dosvědčená úctyplná pečlivost Arnoštova, aby *všecky* jím nalezené věci též potomstvu *zcela* odevzdal.

uložena. Když obsah kovové schránky byl prohlédnut a prozkoumán, uloženy jsou opět všecky nalezené věci do rakve. J. Em. p. kardinál oděl se pluviálem, kanovníci svatovítští oděvše se rochetami sestavili se po obou stranách mar červeným hedvábím potažených, na něž vložena byla rakev se sv. ostatky. A nyní bral se průvod k velechrámu. Napřed kráčeli choralisté, za nimi šli duchovní chrámu sv. Víta s hořícími pochodněmi, potom kanovníci, kteří v nesení drahých ostatků se střídali. Za rakví ubíral se p. kardinál v mitře a s berlou. Celý pak průvod ukončen byl zástupem věřících. Přenesení dělo se za slavného hlaholu zvonů a za nadšeného zpěvu starobylého chorálu: »Hospodine, pomiluj ny« do šternberské kaple v chrámě svatovítském, která za epištolní stranou hlavního oltáře, naproti stříbrnému hrobu sv. Jana Nep. se nalézá, a ve které ve 14. stol. (mimo oltář nad hrobem světcovým) ještě jiný svatovojtěšský oltář stál, jejž kurfiřt saský Rudolf I. ještě před r. 1354 dal postaviti. [1]) Na oltáři této kaple byla rakev se sv. ostatky vystavena. J. Em. vykonal před ní za přísluhy kněžstva přiměřené modlitby, incensoval sv. ostatky a udělil posléze sv. požehnání. Potom se odebrali sezvaní členové komise do sakristie, aby nápisy svrchu uvedené na zmíněných kovových deskách za příčinou protokolování a uveřejnění zevrubně byly opsány. [2]) Ostatky našeho milého patrona, biskupa a mučeníka sv. Vojtěcha zůstaly prozatím ve staré rakvi k vůli uctění věřících vystaveny a konána byla před nimi denně o 4. hodině odpolední zvláštní pobožnost. Dne 22. dubna 1880 večer byly přeneseny z kaple saské do kaple sv. Jana Nepomuckého, kde v oltáři uschovány. Jelikož stará kaple svatovojtějšská s oltářem v ní byly rozbourány, byl by zůstal chrám svatovítský po celý čas, než bude dostavěn, bez oltáře na počest sv. Vojtěcha. Proto jedna z kaplí pobočních, a to kaple vlašimská, věnována prozatím drahým ostatkům biskupa našeho; tam v oltářním stole ukryta za sklem olověná schránka s ostatky sv. Vojtěcha a schránka s ostatky sv. pěti bratří. Při loňské slavnosti jubilejní přeneseny byly ostatky sv. biskupa našeho do kaple pernštýnské

[1]) Proto říká se šternberské kapli také »saská«. Při této příležitosti budiž ještě připomenuto, že vikář Petr Burda r. 1405 zřídil ještě třetí oltář na počest sv. Vojtěcha a jiných sv. mučeníků v chrámě sv. Víta.

[2]) O celé této události na věčnou paměť sepsán obšírný protokol, jenž od všech členů komise jakožto očitých svědků a odborných znalců vlastnoručně byl podepsán.

a tam v původní skříni na novém oltáři pod baldachýnem umístěny; na oltáři stálo i starobylé stříbrné poprsí světcovo. Stěny kaple té ozdobeny byly již před několika lety freskovými malbami ze života sv. Vojtěcha od *Fr. Sequense,* k nimž letos přibyly ještě nové okrasy.

Až s pomocí Boží stavba velesvatyně svatovítské bude dokončena, budou i ostatky sv. Vojtěcha opět uloženy v starobylé hrobce z doby Karla IV., z níž 15. března 1880 byly vyzdviženy. [1])

Menší částky ostatků sv. Vojtěcha chovají se ode dávna ve dvou relikviářích chrámu svatovítského, jež jsou nemalé ceny umělecké. První relikviář je ze stříbra tepaná h e r m a, jež představuje poprsí sv. Vojtěcha. Takovýchto poprsí užívalo se za středověku s oblibou jako relikviářů. Sv. ostatky uloženy byly buď uvnitř poprsí samého nebo v medailoně opatřeném křišťálovým víčkem a na prsou sochy upevněném. Inventář pokladu svatovítského z r. 1387 vykazuje takových poprsí 25, avšak nezachovalo se z nich ani jediné. Pět stříbrných poprsí: sv. Ludmily, sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Víta a sv. Anny, jež nyní v pokladě svatovítském spatřujeme, vzniklo vesměs ve stol. XV. za času krále Vladislava. Prvá čtyři z nich nosívali při korunovaci českých králů hlavní faráři pražští.

Herma svatého Vojtěcha, 63 cm. vysoká, dole elipsovitou deskou zakončená, spočívá na třech malých, litých a ciselovaných soškách, jež představují anděly, na jednom koleně klečící a oděné v podkasané alby, jež v pěkných záhybech dolů splývají.

Výrazná, asketicky vyhublá tvář světcova jest výtečně modelována, zvláště svraštělá kůže tváří a okolí úst mistrně jest podáno. Věnec krátkých, zlacených vlasů lemuje nízké, široké čelo. Asketismus akcentován jest i v modelaci krku, kde zřetelně vynikají chrupavkovité kroužky průdušnice. Hlava pokryta jest vysokou mitrou stříbrnou, která jest velice vkusně ozdobena. Kolem spodního okraje a pak středem vzhůru až k vrcholu táhne se široký hladký pás, řídce drahokamy a malými růžicemi posázený. Segmentové okraje mitry ve špici se sbíhající ozdobeny jsou lehtilým větvovím gotickým a na špici pak spočívá v jemném

[1]) Prof. dr. Schindler, Ostatky sv. Vojtěcha v Časopise katol. duchov. 1880, str. 215—229 a 241—254, kteréžto stati bylo zde použito.

listoví malé jablíčko (»pomellum«). Vnitřní strany trojhranných plochých polí mitry okrášleny jsou jemně vytepaným ornamentem. Mitra tato opatřena jsouc vzadu malými šarnýry, dá se na zad odklopiti, tvoříc tak víko duté schránky ve hlavě, v níž nepochybně chovány bývaly ostatky světcovy. Kolem krku vine se řasnaté humerale, jež po způsobě středověkém ozdobeno jest vzadu podélným pásem, jenž jest pozlacen, drakokamy i stříbrnými růžicemi posázen a jemným okrajovým ornamentem olemován. Na prsou, v prosté obdélné schránce, kolem níž několik barevných skel jest zasazeno, spočívá pod sklem částečka ostatků sv. Vojtěcha. Na poprsí zavěšen jest na nepěkném mosazném řetěze náprsní kříž otvírací, na jehož přední straně jest zříti tělo Ukřižovaného, vzadu pak pěkně vyryté větvoví, vyrůstající z kmene. Kříž tento nenáleží ovšem k původní ozdobě stříbrného poprsí.[1])

Zcela jiné podoby jest druhý *relikviář* svatovítský, v němž rovněž uložena jest část ostatků sv. Vojtěcha. Relikviář ten jest upraven na způsob stkvostné stříbrné desky knihové, či tak zvaného *plenaria* sv. Vojtěcha. Názvem »plenarium« či »plenarius« (scilicet liber) označovány byly prvotně knihy, jež v jediném svazku obsahovaly »úplný« (»plenus«) souhrn liturgických formulářův a posvátných textů, jichž jinak obyčejně v jednotlivých svazečcích o sobě se užívalo. Plenaria ozdobována byla stkvostnými, ostatky Svatých opatřenými deskami, na něž později přenesen byl onen název, jenž jim zůstal i pak, když desky takové nebyly zhotovovány k vazbě knih, nýbrž jakožto zcela samostatné schránky ostatkové. Také naše plenarium nebylo asi deskou nějaké knihy, nýbrž zhotoveno bylo jen za tím účelem, aby bylo schránkou svatým ostatkům. Nápis, gotickou minuskulí na šikmě sříznutých hranách jeho provedený, udává nám dobu vzniku, jakož i původce a dárce jeho. Zní takto: »Anno Domini MCCCCLXV feria tertia post festum Scti. Laurentii comple[tum est hoc opus sumptibus] Hanusen de Kolovrath et Zbiroh ad laudem et ad honorem omnipotentis Dei et ejus Genitricis Virginis Mariae et omnium Sanctorum atque (illorum) sanctorum, quorum reliquiae hic continentur. Quibus sit honor, virtus et gloria in saecula saeculorum. Amen. Per me Martinum aurifabrum domini.« Zhotovil je r. 1465 královský zlatník *Martin*. Náklad na dílo to vedl *Hanuš z Kolovrat*,

[1]) Album svatovojtěšské, str. 17; Pešina, Phosphorus septicornis, str. 484—499; Ambros, Der Dom zu Prag, 320; Lehner, Method 1876, str. 45.

horlivý katolický velmož, jenž ovdověv, s povolením papežským r. 1467 na kněze byl vysvěcen a stal se za nedlouho proboštem kapituly svatovítské a administratorem osiřelého stolce arcibiskupského (1465), kteryžto úřad zastával až do své smrti roku 1483. Stkvostný stříbrný plenarius, v pokladě dómu svatovítského uložený, jest dosud svědkem štědrosti znamenitého tohoto muže.

Uprostřed střední obdélníkové plochy (20 cm. šir., 30 cm. vys.), dvojím točeným drátem obklíčené, jest schránka s částečkou svatého kříže. Polokruhové segmenty ke stranám schránky té přiléhající ozdobeny jsou na obvodě drahokamy, uvnitř pak něžnými kvítky, jichž ladně prohnuté stvoly, jakož i veškeré kontury provedeny jsou z jemného filigranového drátu, spočívajícího v modrém a zeleném smaltě základním; lupénky kvítků jsou z bílého smaltu, střední terče jejich ze smaltu červeného. Ve čtyřech rozích střední části jsou čtyři růžicovité skupiny drahokamů uprostřed s velikými záhnědami. Ještě bohatěji ozdoben jest rámec plenaria; ve čtyřech rozích jsou kruhové schránky na ostatky; uprostřed hořejší části jest kosočtverečná schránka s ostatky sv. Víta. Uprostřed dolejší části rámce nalézá se červenobílá orlice, znak to Kolovratův, překrásně z bílého a červeného smaltu zhotovená; hlava orlice, spáry, náprsní pás i koruna jsou zlaceny. Uprostřed obou postranních pasů jest po jednom reliefu řezaném v perleti: v levo jest znázorněno stínání sv. Kateřiny, v pravo nalezení dvanáctiletého Ježíše ve chrámě. Mezi jednotlivými schránkami ostatkovými, zmíněnými řezbami a znakem jest vždy po jedné baldachýnové gotické kapličce, v níž stojí drobná soška; baldachýny i sošky jsou pozlaceny. Na hořejší a dolejší části rámce jsou sošky svatých čtyř evangelistů, po levé straně sv. Vít a sv. Vojtěch, po pravé straně sv. Václav a sv. Zikmund. Sv. Vojtěch oděn jest kasulí, na níž puncováním naznačen jest vidlicovitý kříž.[1])

XXXVII.

Spor o ostatky sv. Vojtěcha.

Velmi nemilou a starým spisovatelům, ať domácím ať cizím, neznámou věc přivádějí na přetřes někteří spisovatelé polští doby novější, tvrdíce, že *tělo sv. Vojtěcha do Prahy přeneseno nebylo,*

[1]) Album svatovojtěšské, str. 18; Pešina, Phosphorus septicornis, str. 487—488; Wetzer a Welte, Kirchenlexikon, sv. X., str. 103.

v Praze vůbec není, nýbrž celé odpočívá ve Hnězdně, kde roku 999—1000 bylo slavně uloženo ve chrámu P. Marie na nebe vzaté.

Tak tvrdí *Dlugoš* (1415 † 1480), *Miechowita* (1456 † 1513), *Kromer* (1512 † 1589) a jiní, kteří Dlugoše prostě opisovali.

Jelikož o loňských slavnostech svatovojtěšských i u nás některé listy tytéž věci opakovati se neostýchaly, dovolávajíce se při tom stále a stále spisovatelů polských, nutno, abychom o záležitosti té pojednali co nejzevrubněji a to nejprve obecně a pak zvláště, přihlížejíce k jednotlivým námitkám výše zmíněných spisovatelů polských.

Jak vypravuje kronikář Kosmas, bylo při přenášení svatých ostatků z Hnězdna do Prahy tělo světcovo ještě tak čerstvé, že všichni, kdož sv. Vojtěcha za živa znali (uplynula totiž od jeho mučenictví teprve 42 léta), vyznati musili, že *jest to tělo sv. Vojtěcha.*[1]) Nebylo to ostatně nesnadno, předpokládajíc, že hniloba těla sv. Vojtěcha zcela nezrušila, jak také staří životopisci sv. Vojtěcha stále dotvrzují, stanoviti totožnost nalezené mrtvoly s tělem našeho sv. mučeníka, poněvadž jej katané, jak svrchu udáno, netoliko probodli, ale i po smrti ještě zohavili, jeho údy rozsekali, tedy takým způsobem poznamenali, že možnost klamu byla zcela vyloučena pro každého, kdož měl zdravé smysly a vědomost o tomto mučenictví. Tudíž mohl bys domýšleti se, že, hledíc k této jediné okolnosti, ani pochybnost vzniknouti nemůže, zdali Čechové také skutečně pravé tělo svého biskupa obdrželi, či jiné omylem za tělo sv. Vojtěcha pokládali a s sebou odnesli. Avšak ani k tomu nehledíc, zdaž jest pravdě podobno, že vítěz tak *nadaný a rázný*, jakým byl Břetislav I., jenž se vůbec vedle Boleslava I. pokládá »za nejpodnikavějšího vévodu starých Čech«,[2]) — že tak *moudrý a zbožný* biskup, jako Šebíř, tento »rázný odpůrce všech zlořádů«, jejž dějepisci pro výtečné vlastnosti jeho jako »vzácný zjev« velebí, ano, že celé vítězné vojsko, které dojista mělo četné hrdiny, z nichž mnozí sv. mučeníka znali osobně, byli by se tak snadno dali oklamati nebo docela podvésti, — *oklamati a podvésti* u věci, která všem na srdci tolik ležela, ve příčině předmětu, jehož dosíci tak důtklivě se snažili, totiž sv. ostatků biskupa Vojtěcha, jichž nabyti všemi silami se namáhali. Kdo staré zprávy o dobytí Hnězdna od Čechů r. 1039 klidně

[1]) Kosmas, Prameny II., 113.

[2]) Pubitschka, Geschichte Böhmens III., 305. cf. Kosmas l. c.

přečte, nemůže ubrániti se dojmu, že záměr, dostati tělo sv. Vojtěcha, v celém vojsku Břetislavově tak znenáhla v popředí se prodral, že jej za jednu z hlavních pohnutek celé výpravy pokládati dlužno. Komu však na dosažení věci tolik záleží, jako zde Čechům, ten nedá se tak snadno oklamati, nýbrž prohlíží si ji dojista kritickým okem a pečlivě zkouší, aby důkladně se přesvědčil, má-li skutečně předmět své touhy před sebou čili nic.[1]) Tu však — jak praveno — ohlašují se *polští* spisovatelé, v jich čele krakovský kanovník a později biskup lvovský Dlugoš (nar. 1413, † 1480) a praví: »Český letopisec Kosmas pouze z pověsti a od slyšení zprávu podal, že Čechové pod Břetislavem I. do Polska vpadše, tělo sv. Vojtěcha odnesli. Ale toto sv. tělo spíše prý dle »historických zpráv« při vpádu Čechů do Hnězdna na bezpečném místě bylo ukryto a tam po léta ze strachu před dalšími nájezdy chováno. Čechové prý, jak se podobá, odnesli kosti sv. Gaudentia (či Radima), kteréž jim byly podvrženy a které oni pokládali za pravé ostatky sv. Vojtěcha. — Tak tvrdí Dlugoš; ale zcela jinak vypravuje Kosmas! Leč nehleďme prozatím ke srovnání těchto dvou rukojmí, starého Kosmy († 1125) a přes půl čtvrta století pozdějšího Dlugoše († 1480), nýbrž všecku svoji pozornost obraťme k tomu, co Poláci za Dlugošova vůdcovství (všichni ostatní jsou jen jeho nohsledové) tak houževnatě tvrdí, přihlédajíce zatím k tomu, zdaž tvrzení Poláků vnitřní kriterium pravdy v sobě obsahuje čili nic.

Po dohadu polském sporná událost přenesení přihodila se zkrátka takto:

»Čechové dobyli Hnězdna. Někteří polští duchovní předvídali, že vítězové budou chtíti odnésti tělo sv. Vojtěcha. Proto rychle otevřeli hrob pod hlavním oltářem, vyzdvihli sv. ostatky a zakopali je na nepatrném místě, aby nebyly nalezeny. I starý i nový hrob byly potom pečlivě zavřeny. Pak přišli skutečně Čechové a žádali těla svého biskupa, sv. Vojtěcha. Ale Poláci oklamali vítěze, ukázavše jim hrob sv. Gaudentia, řkouce: »Zde odpočívá sv. Vojtěch.« Čechové uvěřili této lži, vyzdvihli s velikým jásotem tělo sv. Gaudentia, pevného jsouce mínění, že jest to tělo sv. Vojtěcha, přenesli je do Prahy a žijí až dosud v tomto

[1]) Prof. dr. Schindler, »Ostatky sv. Vojtěcha« v Časopise katol. duchovenstva 1880, str. 215—222, ku kterézto stati poukazujeme, ovšem se změnami a dodatky.

klamu, kdežto tělo sv. Vojtěcha, jak dřív tak i nyní v Polsku se nalézá a byvši dávno ze skrytého hrobu vyzdviženo, požívá veliké úcty od věřících na místě důstojném.«

Tento výklad sporné věci se strany Poláků zdá se na první pohled býti dosti nevinným.

Ale jen se zdá býti takovým, neboť v pravdě zaplétají se všichni jeho zastanci v celou síť obtíží.

Některé otázky postačí, aby tyto obtíže vyšly na jevo. Především tážeme se, odkud pak věděli polští duchovní, kteří tělo sv. Vojtěcha na jiném, před Čechy bezpečném místě skryli, že tito vůbec hrob pod hlavním oltářem chrámu P. Marie zbourají a ostatky sv. Vojtěcha vyloupí?! Při nejmenším jest tento dar prorocký velice nápadný. A kterak bylo možno hrob tak umělým způsobem otevříti a zase zavříti, že nikdo ani stopy strženého a opět nově vystavěného oltáře (neboť oltář zbudován byl nad hrobem) nepozoroval? Což byli Čechové tak slepotou poraženi, že podobné změny na oltáři, která teprve po dobytí Hnězdna se stala, nepozorovali? Byl tak slepý i Břetislav i Šebíř? A jak se stalo, že o této lestné práci ve chrámě nic se neproneslo? Zdaž Poláci všichni bez výjimky, k týmž vítězům, jimž si tak pospíšili přinést zlatý prut, zachovávali naprosté tajemství, tak že ani jeden ho neprozradil, ani těch nevyjímajíc, kteří od Čechů do zajetí byli odvedeni? Odkud přišlo oněm kněžím tolik odvahy, aby touto lstí vydali svůj život v šanc? Jak jen se odvážili, aby nepříteli vítěznému téměř do očí lhali a v nebezpečí se vydali, na místě pro lež býti utracenu? A Čechové, proč jen byli tak lehkověrni a bez otálení falešný peníz místo pravého, tak velice žádaného, přijali? Či nebyli ani schopni, aby se o pravosti nebo křivosti toho přesvědčili, co chtěli a hledali? Což nebylo jim žádného kriteria po ruce, aby mrtvolu sv. Vojtěcha od těla svatého Gaudentia rozeznali? Či ani snad nepodívali se, netečni jsouce, na předmět jim předložený? A když Čechové místo těla sv. Vojtěcha odnesli tělo sv. Gaudentia, čí asi tělo bylo ono, jež za sv. Gaudentia považovali a rovněž odnesli? — Na rozpak posléze, proč Hnězdenští tělo Gaudentia, který též svatý a nad to jejich vrchní pastýř a vlastní bratr sv. Vojtěcha byl, tak ochotně vydali,[1]) kdežto ostatky pražského biskupa tak pečlivě a úzkost-

[1]) Nejnověji tvrdí Pękalski (Żywot sw. Wojciecha), že prý Čechové místo těla Radimova vzali tělo arcibiskupa hnězdenského Hyppolita.

livě skrývali, nechceme dále důraz klásti, ale otázka budiž nám dovolena, proč tito lstiví kněží, když Čechy již chtěli oklamati, nepodvrhli mrtvoly zcela obyčejné? Proč klenotů a stkvostů, které zdobily hrob sv. Vojtěcha, neodklidili, proč vydali se v soud tak drahý a pohoršující proti Čechům u císaře i papeže? — Avšak dosti budiž na tom, že jsme upozornili obecně na tyto obtíže, které po našem zdání úplně stačí, aby vnitřní pravdivost této události od Poláků podstatně přeměněné aspoň jako historicky velice pochybnou vynesly na jevo. A nyní přihlédněme, jak věc se má se *zevnějšími důvody* předmětu námi hájeného.

S potěšením dotvrzujeme, že sami Poláci až po Dlugoše, který svoji kroniku r. 1455 počal a r. 1480 dokončil, společné s Čechy chovali *přesvědčení,* že tělo sv. Vojtěcha za Břetislava *do Čech bylo přeneseno.*

Ve třech svazcích »Monumenta Poloniae historica«, jež uveřejnil Bielowski, nalézají se pro to makavé důkazy; polští letopisci před Dlugošem použili každé příležitosti, aby vědomí svých krajanův o přenesení sv. Vojtěcha opět dotvrdili.[1]) V první řadě vystupuje Martin Gallus, jakožto nejstarší letopisec polský, který v první polovici 12. století psal a tudíž také ještě za vrstevníka starého Kosmy považován býti musí. Vypravuje příležitostně, kde mluví o Kazimírovi I., takto: »Toho času rozbořili Čechové Hnězdno a Poznaň a odnesli tělo sv. Vojtěcha.[2]) Letopisy krakovské kapituly udávají mezi jiným v krátkosti i to, že r. 1038 (chybně místo 1039) »tělo sv. Vojtěcha bylo přeneseno«, kterážto poznámka od jiné kroniky krakovské (k roku 1037) doplňuje se v ten rozum, že zevrubněji vytčeno místo, *kam* bylo přeneseno, slovy: »Tělo sv. Vojtěcha přeneseno jest do *Čech.*«[3]) Ohledně této poznámky jest pozoruhodno, že pozdější ruka pokoušela se *vymazáním ji vyhladiti.* Ale na štěstí podařilo se lučebným prostředkem text opět učiniti čitelným. Co dále se týče letopisu Sędziwojova, vzpomíná také (rovněž k r. 1037) přenesení svatého Vojtěcha týmiž slovy, jenom určení místa »do Prahy« ještě při-

[1]) Dějepisec Dr. Kalousek probral roku 1880 zmíněná »Monumenta« v tomto směru a uveřejnil výsledky svého badání v »Pokroku« ze 4. dubna, k čemuž výslovně odkazujeme.

[2]) Eo tempore Bohemi Gneznen et Poznan destruxerunt, sanctique Adalberti corpus abstulerunt.« Bielowski, Monum. Pol. hist. I., str. 416.

[3]) »Corpus beati Adalberti in Bohemiam transfertur.« Bielowski l. c. II., 830.

činuje: »tělo sv. Vojtěcha přeneseno jest od Čechů do Prahy.« [1]) Posléze budiž ještě připomenuto, že i kroniky malopolské z XIII. a XIV. století o přenesení ostatků sv. Vojtěcha do Čech činí [2]) zmínku. Z toho patrno, že pražský Kosmas není jediný, jenž historické svědectví o přenesení sv. Vojtěcha do Čech podává, nýbrž že mnozí jiní, ano i polští letopisci, právě v podstatě celé události s ním souhlasí.

V jak nepoměrně příznivějším světle objeví se nám starý Kosmas proti Dlugošovi mnohem mladšímu! Kosmas nejpozději narodil se r. 1045, tedy 6 let po přenesení sv. ostatků; rukojmě, z jehož úst celou událost o vyzdvižení a přenesení sv. Vojtěcha přijal, byl jeho vlastní předek [3]) (atavus), který sám byl této události očitým svědkem. [4]) Kosmas byl tedy zcela s to, aby pravý stav věci z dokonale bezpečného pramene mohl vážiti. Ale že i poctivě čerpal i to, co vyčerpal, věrně vypravoval, kdo cítil by se oprávněným o tom pochybovati? Ovšem jest jeho způsob psaní povznesený, někdy básnický, tak že zde onde vyskytují se nadsázky; ale co se týče jádra té které věci a podstaty událostí od něho vypravovaných, nikdo, jenž nechce státi se nespravedlivým, nejstaršího letopisce českého v jeho hodnověrnosti dotknouti se nemůže. Kosmas jest pro předmět, o němž jedná, nadšen, libuje si v něm, vyzdobuje jej tedy rozličně; ale přes to vše nebo právě proto nepopírá ho, nemění ho v jiný a neruší jeho podstaty.

Ale jak zcela jinak má se to s odpůrcem jeho Dlugošem! — Ten narodil se r. 1413, zemřel r. 1480; kroniku počal psáti r. 1455, psal tedy v II. polovině XV. století, tudíž skoro o půl páta století později než Kosmas. Dlugoš (aneb jak latinsky byl nazýván, Longinus) byl první dějepisec, jenž světu zvěstoval, že Poláci za opanování Hnězdna od Čechů pod Břetislavem I. tělo sv. Vojtěcha v tichosti odklidili, na nepatrném místě v písku pochovali, předvídajíce, že Čechové sv. ostatky bývalého svého biskupa budou chtíti odnésti, a když Čechové skutečně se svým záměrem se vytasili, že odevzdali jim tělo sv. Gaudentia atd. Jak

[1]) l. c. II., 874: »Corpus beati Adalberti in Pragam per Bohemos transfertur.«

[2]) l. c. v III. svazku.

[3]) příbuzný nebo známý.

[4]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 77, a v úvodě k letopisu (p. VI—IX) Kosmův životopis.

přihodilo se Dlugošovi, že něco vypravuje o čem půl pata století (od r. 1039) nikdo ničeho nevěděl?

Sotva ukřivdíme krakovskému kanovníku, když otázku předloženou takto zodpovíme.

V Polsku, zejména ve Hnězdně, smíme-li věřiti chvalořečníku Boleslava Křivoústého, byly již od r. 1113 jakési ostatky, jakoby byly sv. Vojtěcha, ctěny; sám prý Boleslav Křivoústý vykonal k nim pouť a na místě jich uchování složil vzácné dary ze zlata. [1]) Ve krakovských kronikách vyskytá se dále poznámka, že r. 1127 hlava sv. Vojtěcha ve Hnězdně byla objevena. [2]) Posléze oznamuje seznam hnězdenských arcibiskupů, který k r. 1437 sepsán byl, že tělo sv. Vojtěcha »od časů Boleslava Chrabrého až podnes« ve Hnězdně odpočívá. Měj se věc s těmito hnězdenskými ostatky sv. Vojtěcha tak či onak, zdaž totiž Poláci mají[3]) skutečně jednu neb druhou částku z těla sv. Vojtěcha, jenž od katanů, jak známo, rozsekán byl, či později ji obdrželi, či docela tyto ostatky jsou nepravy — o tom rozhodovati si zde netroufáme: ale každým způsobem poskytly tyto ostatky, které již od první polovice XII. století ve Hnězdně za svatovojtěšské byly vystavovány, letopisci Dlugošovi podnět ke klamu častěji udanému, že Poláci tělo svatého Vojtěcha před Čechy zakopali a jim toliko tělo sv. Gaudentia vydali. Aby úcta hnězdenských ostatků byla ospravedlněna, musil dějinný stav věcí býti změněn, Kosmas obětován, jeho zpráva prohlášena za lež.

Zdali Dlugoš při tom s rozmyslem jednal, nebo si dosahu

---

[1]) Bielowski, Monumenta Polon. hist. I., 481.

[2]) Tamtéž II., 832 a 875. První pokračovatel Kosmův (kanovník vyšehradský) praví k r. 1127 totéž, kdežto druhý pokračovatel (mnich sázavský) k r. 1143 poznamenal, že hlava sv. Vojtěcha na hradě pražském v kostele sv. Víta jest nalezena. Prameny d. č. II., str. 205 a 259.

[3]) Nepopíráme, že snad Poláci tu neb onu částku pravých ostatků sv. Vojtěcha mají; ale v zájmu historické pravdy co nejdůrazněji musíme se ohraditi proti tvrzení, že Čechové podvrženou mrtvolu místo sv. Vojtěcha přivezli do Prahy. Již Dobner (Annales V., 236) prostředkující mínění vyslovil, že ostatky v Polsku, za svatovojtěšské ctěné, mohou pocházeti ze sv. těla mučeníka v Praze odpočívajícího, a domýšlel se, že byly vyměněny od pražského biskupa Mikuláše z Riesenburku (1241—1258) za ostatky sv. Stanislava. Musíme však podotknouti, že zmíněné svatovojtěšské ostatky v Polsku již dávno před r. 1253, totiž již 1127 nebo docela 1113 byly ukazovány, z čehož soudí prof. Kalousek (Katolické Listy ze dne 27. dubna 1897), že hnězdenské ostatky byly podvrženy dosti brzy po odnesení pravých do Čech a sprostředkující návrh Dobnerův zamítá. Viz čas. »Pokrok« ze 16. března 1880.

svého klamu vědom nebyl, ovšem nevíme, aniž chceme zde rozsuzovati; ale znám jest nám soud nepředpojatých historiků o Dlugošovi, jejž zvěčnělý prof. dr. Alzog, který, jak známo, dříve v Poznani učil, a s literaturou polskou velice se obeznámil, shrnul v stručná, ale významná slova: »Dlugoš jest pro svůj věk od 1413 spolehlivý a důležitý, ale pro dobu starší nespolehlivý a nekritický.« [1])

Martin Kromer, biskup varmiňský, vypravuje, že to kdysi sám Ferdinandu I. v Praze řekl přímo do očí, že tělo sv. Vojtěcha v Praze není. I vykládá celou věc takto: »Když Břetislav dobyl Hnězdna, služebníci chrámoví dali — puzeni zbožnou lstí — českým vítězům místo těla sv. Vojtěcha tělo Gaudentiovo. Tělo sv. Vojtěcha však tajně zakopali u vchodu chrámového. A Čechové vzali tělo Gaudentiovo a odnesli je do Prahy.« Tak vykládá Kromer ve IV. knize své historie, opsav všechno to z Dlugoše.

Miechowita (Miechowski Matěj nebo Miechow) ve své »Chronica Polonorum a prima propagatione... ad annum Christi 1504« vydané v Krakově 1521 s podobiznami mocnářů polských, ve dřevě rytých, zkrátil historii Dlugošovu na polovic a prodloužil ji až do r. 1504. Ten následuje ve všem Dlugoše a přidává ještě povídačku, již opsal z Kromera: »Boleslav, kníže polský, připutoval do Hnězdna k uctění ostatků sv. Vojtěcha právě, když nedlouho před tím hnězdenským arcibiskupem Jakubem z tajné skrýše (v níž ze strachu před Čechy úzkostlivě byly schovávány) jsou vyzdviženy a všem věřícím k veřejnému uctění vystaveny.« — Pro Čechy mluví dostatečně nezvratná mnohých století držebnost (possessio); po mnoho věků nikdo o tom nepochyboval.

Kosmas, děkan pražský, napsal letopis český r. 1086; a ten vypravuje celé přenesení těla sv. Vojtěcha z Hnězdna do Prahy velmi podrobně, se všemi poznámkami a dodatky, zázraky a vedlejšími okolnostmi. Kdo přečetl zprávu Kosmovu, musí každou pozdější pohádku rázem zavrci. Jeho zprávu vydatně podporují i spisovatelé jiní, a to vážní, jako Karel IV. ve vlastním životopise, Přibík Pulkava z Radenína, Dalimil atd.

Podivno, že báchorka o podstrčení těla jiného za tělo světcovo byla starým zcela neznáma, zejména Menhartovi, biskupu pražskému, jenž dal r. 1129 zříditi sv. Vojtěchu náhrobek nákladem

[1]) Handbuch der Kirchengeschichte I., str. 461 (vydání 8.)

3760 grošů pražských, i Karlu IV., k jehož rozkazu biskup Jan IV. z Dražic hrob sv. Vojtěcha nákladně ozdobil.

Báje ta vznikla později; jak? vyložíme níže. Kosmy přidržují se všichni čeští spisovatelé pozdější: Kuthen, Hájek, Dubravius, Pontanus, Veleslavín, jakož i Eneáš Silvius, o věcech českých píšící.

Dle starého martyrologia kostela pražského předčítáno po mnohá století veřejně o bohoslužbách takto: IX kalendas Septembris. Téhož dne přeneseno ke chrámu pražskému tělo sv. Vojtěcha, biskupa pražského, s těly pěti bratří a ctihodného Gaudentia, biskupa hnězdenského, rodného bratra sv. Vojtěcha, skrze Břetislava, knížete českého a Šebíře, biskupa pražského.

V nejstarších klášteřích českých po životě sv. Vojtěcha v rukopisných knihách jest legenda (čtení) s nadpisem: »De translatione corporis s. Adalberti Gnesna Pragam per gloriosissimum principem Brzetislaum.«

Takové knihy viděl Balbín a prohledl v Třeboni, Krumlově, v koleji sv. Klimenta v Praze a jinde. Za časů Karla IV. nebylo nic známo o bajce Dlugošově, ani slýcháno, jak zřejmo z jednání biskupa Jana IV. z Dražic. Totéž dotvrzuje Jeronym Pražský ze řádu kamaldulského, apoštol Litvanů, jenž v životě sv. Romualda výslovně připomíná, že tělo sv. Vojtěcha z Hnězdna do Prahy bylo přeneseno: »S. Adalberti corpus Gnesna Pragam esse translatum eique Pragae factum esse loculum ex auro et lapide pretioso.«

Nebylo-li tělo světcovo z Hnězdna do Prahy přeneseno, proč byli Čechové v Římě obžalováni a proč Břetislavovi uloženo pokání? — Toho všeho historikové polští novější doby pomíjejí mlčením. Kdyby Čechové byli přijali Gaudentia za Vojtěcha, pak odpočívá Gaudentius ve hrobě sv. Vojtěcha; leč známo s dostatek, že tělo Gaudentiovo leží jinde a to v oltáři sv. Kosmy a Damiana. Kdo tedy vlastně odpočívá ve hrobě sv. Vojtěcha? — Kosmas ve 2. knize svého letopisu vypravuje z mládí svého o cizinci, jenž doptával se v Praze na hrob sv. Gaudentia a ten byl poukázán, aby šel k oltáři sv. Kosmy a Damiana. Proč ho neposlali ke hrobu sv. Vojtěcha?

A konečně, proč o tom všem nečiní zmínky Lev Ostienský, jenž o sv. Vojtěchu častěji psal? Glaber, mnich kluniacký? proč o tom mlčí souvěcí letopisci němečtí? —

»Sv. Vojtěch nechtěl prý, aby se ho Čechové dotekli, an jich *nenáviděl*,« praví mezi jiným také polský Dlugoš.

Na to odpovídáme: Nenávist nepřísluší svatým. Komu prokázal se kdy sv. Vojtěch milostivějším nežli národu českému? Komu větších dobrodiní a pomocí poskytl nežli nám? Kdo nám pomáhal v bojích proti Uhrům a Polanům, ne-li sv. Vojtěch? O zázracích, jež staly se na jeho hrobě v Praze, napsány jsou celé knihy. Dokud Vojtěch žil, jeho zásluhou nebylo v Čechách posedlých ani malomocných!

Nechtíce zbytečně šířiti se ještě dále, zodpovíme pouze poslední námitku Polanův. R. 1038 pustošil Břetislav v Polsku; ze strachu před ním kněží hnězdenští zakopali tělo světcovo do písku a nechali je tam skoro sto let. Ptáme se, proč ho po odchodu Břetislavově nevykopali? Proč ho tak dlouho na ledajakém místě uschovávali? Na to slyšíme odpověď polskou: *Ze strachu před Čechy!* A báli se skutečně Poláci tolik Čechů? Proč báli se Čechů ve Hnězdně v době, kdy Polané drželi Slezsko? Kdy Kazimír I., král, v Hnězdně byl korunován a Čechové za jeho vlády od Jindřicha byli poraženi? Zda polský král Boleslav II. (1058-1079) nezvítězil nad Čechy, jak to sami Poláci rozhlašují? Čeho se tedy báli Poláci? Po Boleslavovi II. následoval Vladislav Heřman (1080—1102), jenž pojal za manželku Juditu, dceru českého krále Vratislava II.; i tehdy ještě neodvážili se ve Hnězdně vynésti na světlo tělo světcovo?

A Boleslav III. Křivoústý (1102—1139) nebál se věru Čechů a nejednou je napadl.

I zdá se právem Balbínovi, že celá pohádka polská Dlugošem vymyšlená vzala původ svůj z akt Oty III., jmenovitě ze Lva Ostienského a jiných pisatelů, kteří jednají o přenesení těla svatého Bartoloměje a sv. Paulina do chrámu sv. Vojtěcha na ostrově tiberském v Římě.

Ota III. přinesl totiž z Hnězdna do Říma rámě sv. Vojtěcha a založil mu ke cti kostel, načež snášel tam sv. ostatky. A tu píše Lev Ostienský: »Císař Ota vrátiv se z Beneventa do Říma, žádal Beneventských, aby mu darovali tělo apoštola sv. Bartoloměje pro nový chrám svatovojtěšský. Beneventští bojíce se žádosti jeho nevyhověti, ukázali mu místo těla apoštolova tělo sv. Paulina, biskupa nolanského. Císař netuše toho podvodu, vzal svaté tělo a dal je odnésti do Říma do svatyně svatovojtěšské.« Tak vypravuje Lev Ostienský.

A tak téměř slovně napsal to Dlugoš o podvržení těla svatého Vojtěcha! Přes to vše odporují mnozí Lvu Ostienskému tvrdíce, že tělo sv. Bartoloměje jest skutečně uloženo v římském kostele svatovojtěšském. Tím spíše tvrdíme to o těle sv. Vojtěcha v Praze.

Tím, trváme, proveden historický důkaz o pravosti pražských ostatků sv. Vojtěcha dokonale.

Kdyby polští spisovatelé od Dlugoše až do nové doby [1]) vše to, co jsme zde předložili, zrale byli uvážili dříve, než osmělili se totožnost mrtvoly pod Břetislavem I. ve Hnězdně vyzdvižené a do Prahy přenesené s tělem sv. Vojtěcha uváděti v pochybnost, ano docela popírati: nestihla by je politování hodná výtka, že svým bezpodstatným tvrzením uvedli v dějiny zmatek a způsobili mnohé pohoršení. [2])

Pozoruhodno je, že němečtí historikové doby nejnovější stojí nyní, pokud se týče sporu o sv. ostatky, při Češích oproti Polákům, prohlašujíce zřejmě, že ne ve Hnězdně, nýbrž v Praze jsou pravé ostatky sv. Vojtěcha. Tak dr. Kolberg, kanov. Jul. Pohl a Církevní slovník od Wetzera a Welta u vydání II.

Než, ještě jednu námitku nesmíme pominouti mlčením, aby nám nebylo vytýkáno, že jsme si jí nepovšimli. V době totiž nejnovější Poláci horlíce proti pražským ostatkům svatovojtěšským, připomínají českému vyššímu kléru, že vyzdvižení ostatků sv. Vojtěcha r. 1880 v Praze stalo se bez svolení římské stolice proti nařízením sněmu tridentského. V hl. XXV. nařizuje totiž zmíněný sněm, aby ve vážných a důležitých otázkách, pokud se týče relikvií, nic se nedělo bez svolení apoštolské stolice. Rovněž papež Innocenc III. (cap. 2. X. de reliquiis) přikazuje přísně: »Inventas autem de novo reliquias nemo publice venerari praesumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatae.« V Praze prý

---

[1]) Odvolávati se na C. Baronia, jenž zprávy Kosmovy neznal a pouze dle Dlugoše o podvržení těla sv. Vojtěcha ve svých Annalech psal, je nemístno a nedokazuje pranic. Bollandisté, nepouštějíce se v rozbor kritický, nechali věc nerozhodnou.

[2]) R. 1653 přijel do Prahy vratislavský a plocký biskup Karel Ferdinand, bratr Kazimíra, krále polského, a navštíviv chrám sv. Víta, chtěl viděti hrob s ostatky sv. Vojtěcha, v čemž když mu bylo vyhověno, dlouho u hrobu našeho sv. patrona prodlel a v slzách se modlil; po té ani slovem se nezmínil, že by v Praze ostatky svatovojtěšské nebyly pravé. Bolelucký, Rosa Boëmica, pag. 478.

nedbáno těchto předpisů, ostatky vyzdviženy a, co ještě horší je, ve slavném průvodě za církevního zpěvu a hlaholu zvonů neseny do chrámu, položeny na oltář, incensovány a k veřejnému uctění vystaveny, ač prý před tím skoro 500 let nebyla ostatkům těm vzdávána veřejná úcta.

Na to jen stručně odpovídáme, že nebyla v tom případě žádná záhada neboli gravior quaestio, pokud se týče pravosti ostatků sv. Vojtěcha, že věc sama byla každému laikovi jasna a že v kapli svatovojtěšské bývala po léta až do doby poslední sloužena mše sv. nade hrobem sv. Vojtěcha, že lid tam přicházel a modlil se k světci našemu i mimo služby Boží, z čehož zřejmo, že byla tam vzdávána svatým ostatkům českého patrona veřejná úcta.

Na konec přidáváme ještě nestranný o celé věci soud dra. Kolberga, uveřejněný v nejnovější jeho práci.[1]) Dr. Kolberg píše tam doslovně takto:

»Der Jahrhunderte lang schon hingezogene Wettstreit, ob *der Leib des h. Adalbert sich in der Kathedrale zu Gnesen oder zu Prag befinde*, ist leider noch nicht beigelegt (Vgl. Polkowski Katedra Gnieźnienska. Gnesen 1874 dagegen die bekannten Berichte über die Funde im Prager Dom). Vom historischen Standpunkt aus betrachtet *ist Prag viel voran*. Denn nicht bloss der böhmische Chronist Cosmas berichtet, dass ums Jahr 1037 oder 1038 die Böhmen, nachdem sie Gnesen erobert, den Leib des h. Adalbert mitnahmen, sondern auch sämtliche polnische Chronisten thuen das im Laufe von rund 300 Jahren nach dem Ereignis, angefangen vom ältesten Gallus, welcher ums Jahr 1113 sein Werk schrieb (I. c. 19. Sanctique corpus Adalberti abstulerunt bei Bielowski Monum. Pol. I. 416), bis zu Sędziwoj, dessen Jahrbücher bis 1360 reichen (Bielowski, a. a. O. II. 873). Dagegen verschlägt es nicht, wenn der gegen Ende des 15. Jahrhunderts schreibende Dlugosch, dessen Mitteilungen, soweit sie die vor ihm liegende Zeit, namentlich die älteste Zeit Polens, auch die Geschichte des h. Adalbert betreffen, sehr unzuverlässig sind (vgl. Zeisberg, Poln. Geschichtschr. des Mittelalters), erzählt, man habe in Gnesen den Böhmen nicht den wahren Leib des h. Adalbert, sondern einen untergeschobenen, den Leib des Gaudentius

[1]) »Ein Brief des hl. Adalbert von Prag an den Bischof Milo von Minden aus dem Jahre 993.« Braunsberg 1897, p. 37—38, nota.

im Jahre 1037 oder 1038 übergeben. Dazu kommt, dass in dem bis 1291 reichenden Krakauer Jahrbuch die betreffende Stelle ausradiert, aber nach Anwendung chemischer Mittel die Worte wieder zum Vorschein gekommen, dass die Gebeine nach Prag von den Böhmen (ums Jahr 1037 oder 1038) mitgenommen sind. Es verschlägt auch nicht, wenn hervorgehoben wird, Gallus III. 25 berichte, Herzog Boleslaus III. sei im Jahre 1113 zum Grabe des h. Adalbert in Gnesen gewallfahrtet und habe ein feretrum für die Reliquien des h. Adalbert (reliquiis sancti martiris) unter Hergabe von 80 Mark reinen Goldes, Perlen und Edelsteinen beschafft. Denn derselbe Gallus erzählt, dass die Böhmen den Leib des h. Adalbert seiner Zeit mitgenommen. Also wird es sich bei dem feretrum um andere Reliquien des Heiligen (caput u. kleinere Reliquien) handeln. Das Wort sepulchrum ist im weiteren Sinne als Stelle, wo der Leib geruht hatte, aufzufassen, wie in der Bulle Innocenz III. von 1206, wo sepulchrum zur Bezeichnung der Stelle angewandt ist, an welcher nach dem Martyrium in Preussen der Leib Adalberts sich befunden. Ein eklatantes Beispiel, wie im Volke Reliquien im Sinne vom Leib des Heiligen aufgefasst werden, liefert die Geschichte des h. Gorgonius. In Gorz glaubte man den »ganzen Leib« des h. Gorgonius (sanctus Gorgonius totus) zu haben und erschrak, als das Gerücht im Volke umging, die »Hälfte« (medietas Pertz I. c. VI. fol. 242 c. 13) sei in Minden. Im Epilog zur Passio belehrte der h. Adalbert die ängstlichen Gemüter eines besseren: der Leib des h. Gorgonius ist in Rom beigesetzt, an seinem Grabmal beten die Römer; in Gorz sind Reliquien; ein Theil davon ist nach Minden gekommen. Die communio Sanctorum ist vom h. Adalbert im Epilog zur Passio S. Gorgonii so schön hervorgehoben, dass Besseres nicht gesagt werden kann.

XXXVIII.

Literární památky po sv. Vojtěchu.

a) Záslibný list.

V klášteře břevnovském chová se záslibný list (schedula professionis), jímž světec Vojtěch řeholi sv. Benedikta v klášteře sv. Bonifacia a Alexeje v Římě se zasvětil. Na pergamenovém listě čteme vlastní rukou světcovou napsáno: »† Ego Adalbertus pro-

mitto stabilitatem meam et conversionem morum meorum et obedientiam secundum regulam sancti Benedicti coram Domino et omnibus sanctis ejus et abbate Augustino praesente.«

»Já Vojtěch slibuji stálost svoji, nápravu mravů svých i poslušenství podle řehole sv. Benedikta před Pánem a všemi svatými jeho u přítomnosti Augustina opata.« [1])

R. 1400 byl lístek tento již vetchý, i podlepil jej tehdy řeholník břevnovský Václav, aby před zkázou jej uchránil, a dosvědčil při té příležitosti, že professe ta byla skutečně napsána vlastní rukou sv. Vojtěcha. Napsalť na zadní stranu nového pergamenu, jímž starý lístek byl podlepil, tato slova: »Anno Domini MCD ego frater Wenceslaus sacristanus, videns professionem s. Adalberti nimia vetustate demolitam, posse irrecuperabiliter deperire, obbituminavi in aliam literam pergamenam, et hoc propria manu scripsi, ut futuris dubitantibus omnis ambiguitas mentis procul pelleretur,« t. j. »Léta Páně 1400 já bratr Václav, sakristián, vida, že by záslibný lístek sv. Vojtěcha, přílišným stářím sešlý, nenapravitelnou zkázu mohl vzíti, přilepil jsem jej na jinou blánku pergamenovou, a toto vlastní rukou jsem napsal, aby v budoucnosti nižádná pochybnost vzejíti nemohla.« Za doby Boleluckého choval se autograf tento v Broumově, kamž přenesen byl v nepokojích husitských spolu s jinými klenoty břevnovskými.

b) List sv. Vojtěcha poslaný Milonovi, biskupu mindenskému.

V knihovně knížete Metternicha v Kynžvartě jest rukopis o dvou foliantech pergamenových, psaný koncem XII. nebo na počátku XIII. století, a má na hřbetě nápis: »Legende sanctorum.« Rukopis ten náležel někdy benediktinskému klášteru v Ochsenhúzech. V prvém foliantě objevil polský badatel a kritický vy-

[1]) Erben, Regesta I., 33; Piter, Thesaurus absconditus in agro břevnoviensi 1762, 86; Bolelucký, Rosa Boëmica 1668, str. 379—380; Album svatovojtěšské, Praha 1897, str. 32. Dle Beckovského k roku 994 učinil prý Vojtěch slib řeholní (professi) ve klášteře břevnovském a sám jej vlastní rukou latinsky na pergameně napsal. Příkladem sv. Vojtěcha pohnuti byvše, jiní do téhož kláštera mezi bratry řeholní se zapsali, totiž Gaudentius, bratr Vojtěchův. a Křišťan ze Skály, bratr Strachkvasa a Boleslava II. Poselkyně starých příběhův, I. díl, str. 203.

davatel starších pramenů Aug. Bělovský (Bielowski) obšírnější Brunův život sv. Vojtěcha.

Kanovník a generální vikář dr. Aug. Kolberg v pruském Frauenburgu prohlédl při návštěvě své v Kynžvartě důkladně i druhý foliant rukopisu a tam na str. 337 nalezl »Passio S. Gorgonii,« jež počíná se slovy: »Incipit praefatio Adalberti episcopi in passione sancti Gorgonii martiris Domino Miloni sanctae Mindonensis Ecclesiae pastori confratri et coepiscopo nostro, Adalbertus suus.«

Po bedlivém badání dospěl dr. Kolberg ku přesvědčení, že dopis adressovaný Milonovi, biskupu mindenskému, [1]) jakož i prolog i epilog k »Passio s. Gorgonii« psán jest od sv. Vojtěcha a tím objevena nová, dosud neznámá literární památka po drahém našem světci. Tato vzácná památka literární skládá se z *vlastního listu* sv. Vojtěcha, pak z »Passio s. Gorgonii«, jíž předchází *úvod* a následuje doslov. List sám zněl takto:

»Domno Miloni sanctae Mindonensis Ecclesiae pastori, confratri et coepiscopo nostro Adalbertus suus salutem in domino. Suavissima vobis sanctae caritatis adjunctione connexus et consacerdotalis amicitiae vos foedere complexus, gratum quid vestrae paternitati et amicabile vellem offerre, ut eo tenacius pactum caritatis quasi glutine compactum inter nos jugiter valeat permanere. Caritas enim non minus quam inter duos poterit haberi. Caritas, quae nec (non) operatur, nec viget, nec vivit, nec verae caritatis nomen habere debet. Unde quaeso, si quid meae rusticitatis opusculum vestrae caritati offeram, ne repulsionem fatuitati meae debitam in prima fronte offensionis incurram. Non enim eloquentiae rhetoricae donum offero, sed rusticanae simplicitatis officia caritative sumenda apporto. Inter nos quidam sermo fuit de gestis sancti Gorgonii, si quid illius martyrii alicubi posset inveniri. Dubitatio etiam vobis adhaesisse mihi videbatur, quorum martyrum collega vel socius haberetur.

Unde vestri causa sollicitus plures paginas percucurri et domino propitiante quasi ex optato aperto libro kalendari V. kalendas Septembris natale(m) Sanctorum Dorothei et Gorgonii solemnitatem offendi. Quorum passionem licet breviter succinctam avidius arripiebam vestraeque caritati dirigere destinabam. Quam

[1]) Milo stal se biskupem mindenským ve Westfalsku r. 969 a zemřel 18. dubna 996.

tamen passionis eorum brevitatem maximam nobis aestimabimus perplexitatem.«

Z listu toho zřejmo, že sv. Vojtěch měl s biskupem Milonem z Mindenu rozmluvu, v níž Milo žádal světce našeho, aby mu byl nápomocen při pátrání po nějakém sepsání, v němž by vylíčeno bylo umučení sv. Gorgonia, [1]) který jako patron v kathedrále a pak v klášteře gorzském u Met byl uctíván.

Biskup Vojtěch nalezl ve svých knihách brzo žádoucí »Passio s. Gorgonii« a zaslal ji s výše uvedeným dopisem biskupu Milonovi.

Leč nejen tento list sám, nýbrž i prolog a epilog připojený k »Passio s. Gorgonii« pochodí od sv. Vojtěcha. Jelikož v nadřečeném úvodě a doslově k umučení sv. Gorgonia jsou některé myšlenky, jež povahu světce našeho dobře charakterisují, podáváme zde i slovné jejich znění:

»Magnum summopere studium in perquirendis sanct. martyrum passionibus nobis est habendum, quia pretiosa in conspectu domini mors sanctorum. Non enim eis obest, si a nobis nesciantur, sed pro maximo nobis damno reputabitur, si fideliter et utiliter a nobis minime perquiruntur. Scimus quidem illos temporalia pro Deo tormenta pertulisse sicque expleto sui certaminis agone, divina suffragante clementia, ad coelestem gloriam transmigrasse, quia secundum sacrae scripturae testimonium fulgebunt justi sicut sol in regno patris eorum. Auditores quippe divini eloquii, in quo dicitur: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, domino se ad hoc animante, nulla temporalis vitae supplicia timuerunt subire. Sancti ergo martyres sic a nobis sunt venerandi, ut interventionibus eorum, gloriae, quam perceperunt, mereamur consortes inveniri. Certamina quidem eorum, dum a fidelibus leguntur, incitamenta fidei praestant et ne a via Dei desciscamus, exemplis suis animos nostros tangunt et monent, ne pro Deo labore pigrescamus.«

Nejeví-li se v těchto vroucích slovech nelíčená touha sv. Vojtěcha po mučenictví, jakož i hluboká jeho úcta ke svatým Božím, jichž hroby rád navštěvoval?

Epilog sv. Vojtěcha, v němž dočítáme se o přenesení tě-

[1]) Gorgonius byl vyšším úředníkem při dvoře císaře Diokleciana a zemřel smrtí mučenickou v Nikomedii r. 303. Svaté jeho ostatky odpočívají ve chrámu sv. Petra v Římě, a výroční jeho památka slaví se dne 9. září.

lesných ostatků sv. Gorgonia z Nikomedie do Říma, Gorza a Mindenu, zní takto:

»Interjectis dehinc aliquot annorum curriculis beati Gorgonii corpus ad Romam urbem transfertur positumque via latina inter duas lauros honorabiliter et religiose veneratur. Magnum quippe in sanctis martyribus suis fidelibus patrocinium praeparavit, qui post ingressum vitae aeternae corpora eorum ita divisit, ut unus patrocinetur Graeciae, alter sanctae Romanae ecclesiae. Sed licet corpora eorum sint divisa, utriusque tamen patrocinia, cum ad unius tumulum accubuerimus, praesentia sunt et conjuncta. O vere mirabilem Dominum in sanctis suis, qui tanta beneficia praestat servis suis! Dorotheus in Graecia exoratur, ut subveniat, et Gorgonius Romae positus cum collega suo se exhibet, ut subveniat, et cum Romani deflent ad tumulum Gorgonii, non abest consensus et auxilium Dorothei. Post hoc iterum longo intervallo temporum reliquiae sancti Gorgonii per Grodegangum, venerabilem ecclesiae Metensis episcopum, transferentur ad Gorziense coenobium, inde postea crescente christiana religione, pars earundem reliquiarum in Saxonia attribuitur, ubi idem beatus Gorgonius cum collega suo Dorotheo genti Saxonum et Ecclesiae Mindonensi patrocinatur, ubi subvenientibus sanctorum martyrum meritis laudatur Deus deorum in Syon, qui vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.«

Epilog tento jest zvláště význačný tím, že světec náš Vojtěch klade tu důraz na *jednotnost církve římské a řecké* a poukazuje k ochraně, již obě tyto církve na přímluvu sv. Gorgonia a Dorothea nalézají u Boha. Přátelské styky sv. Vojtěcha s mnichy řeckými jsou známy a ze slov epilogu vysvítá nad slunce jasněji sprostředkující jeho postavení mezi Latiníky a Řeky, a to v době, kdy jednota mezi Východem a Západem již již za své vzíti hrozila.

Kéž by na mocnou přímluvu sv. patrona našeho nastalo po dlouhém rozkolu opět žádoucí sjednocení církve řecké s římskou, jako bývalo za časů Vojtěchových!

Že sv. Vojtěch je skutečně původcem předem uvedeného listu, jakož i prologu a epilogu, dokazuje kanovník dr. Kolberg na základě důvodů vnitřních a vnějších; ukazuje, kterak v sepsáních těch jeví se známá touha Vojtěchova po mučenictví a přátelský poměr jeho k Řekům. Dále poukazuje k tomu, že některé obraty *slovné* v prologu a epilogu podobají se výrazům

a myšlenkám, jichž sv. Vojtěch užil v homilii o sv. Alexeji a j. v. Rovněž důvody vnější jsou dosti přesvědčivé; dr. Kolberg dokazuje mezi jiným, že nelze si mysliti, že by autorem listu našeho mohl býti Adalbert děvínský, učitel a příznivec sv. Vojtěcha, ani biskup Albero II. metský, ani Albero II. verdunský, ani italští biskupové Adalbert či Albero z Brescie nebo Adalbert (Otbert, Autbert) z Verony.

Čas, kdy sv. Vojtěch napsal svůj list biskupu Milonovi, určuje dr. Kolberg rokem 993. [1])

H. G. Voigt ve spise »Adalbert von Prag« str. 345—358, rovněž i redakce »Českého časop. historického« roč. IV. (1898) seš. 2. str. 136 míní, že sv. Vojtěch složil nejen prolog a epilog, nýbrž i *passio s. Gorgonii*, ovšem dle nějaké předlohy. Soudí tak z místa dopisu Vojtěchova, které zní: ... quaeso, si quid meae rusticitatis opusculum vestrae caritati offeram, ne repulsionem fatuitati meae debitam in prima fronte offensionis incurram. Non enim eloquentiae rethoricae donum offero, sed rusticanae simplicitatis officia caritative sumenda apporto. Věc ta prý dru. Kolbergovi ušla.

Dle toho měli bychom skutečně malé literární dílo Vojtěchovo, jež tuto doslovně klademe:

Passio S. Gorgonii.[2])

1. Diocletiano igitur in rebus publicis agente tam saeva in christianos tempestas exorta est, ne quis se auderet profiteri christianum, ne suppliciis intolerabilibusque tormentis succumberet. Pater quidem filium, frater fratrem, si illius sectae invenirentur,

---

[1]) Novou literární památku po sv. Vojtěchu uveřejnil dr. Kolberg k 900letému jubileu v časopise »Ermländische Zeitschrift für Geschichte«, Bd. XI. Braunsberg 1897, pod názvem »Ein Brief des hl. Adalbert von Prag an den Bischof Milo von Minden aus dem Jahre 993«. Pojednání to vyšlo i ve zvláštním otisku o sobě. My jsme práci tu otiskli dle dr. Podlahy z Časopisu katol. duchovenstva 1897, str. 441—445, řídíce se při tom původní prací Kolbergovou a pak jeho spiskem »Bilder aus dem Leben des hl. Adalbert«, jak ji tam připojil v Dodatcích, a H. G. Voigtem »Adalbert von Prag, str. 346—358.

[2]) Ado Viennenský píše o Gorgoniovi (Martyrolog. V. Id. Sept. Vet. Rom. martyrol. et Adonis Viennensis martyrol. rac. op. Herib. Rosvveidi, Par. 1645) v tato slova: Passio beatorum martyrum Dorothei et Gorgonii apud Nicomediam sub Diocleciano imperatore. Horum prior Dorotheus

velut inimicum manifesta inquisitione prodebat, et ideo quisque, prout poterat, se in speluncis aut latibulis abscondebat nec parenti aut alicui proximorum christicolam se esse confiteri praesumebat. Eo namque tempore Diocletiano in orientis partibus commorante eadem tempestas in christianos apud Nichomediam solito gravior exarsit, et quarumcumque civitatum habitatores ad perquirendos christianos, ubicumque invenirentur, imperatoria maiestas velut ignis exurens inflammavit. Tum beatus Gorgonius clam et abscondite christianus cum consorte suo Dorotheo diutius latere non valens, velut coeleste sidus emicuit, et quid intus ageret, luce manifestius aperuit. Erat quidem regii cubiculi praepositus et magister in officiis, quae intra palatium exhibebantur. Cui beatus Dorotheus in eodem officio fide et magnanimitate non impar strenue et non segniter obsequebatur.

2. Erant quoque Dei cultores eximii et ad viam veritatis docendam praedicatores et testes idonei; nam intra palatium velut magna luminaria lucebant omnesque pene cubiculi ministros, ut in fide Dei vigilanter ac libere persisterent, salutaribus monitis erudiebant [1]), ut in illis impleri videatur illud Davidicum: »Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum.« Diocletianus igitur in servos Dei velut leo rugiens, in consistorio palatii iussit sibi solium parari et confessores, qui in vinculis et in carceribus habebantur, suis aspectibus praesentari. Statuas etiam vel effigies deorum suorum iussit ap-

magister in officiis, quae intra pallatium exhibebantur, erat cubiculi regii praepositus, habens secum officio, fide et magnanimitate parem Gorgonium. Quorum institutionibus optimis omnes paene cubiculi ministri in fide Dei vigilanter et libere persistebant. Hi denique cum viderent quemdam martyrem crudelibus atque immanibus suppliciis cruciari, constanter et libere aiunt: »Cur, imperator, in hoc solo punis sententiam, quae in nobis omnibus viget? Ut quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Haec nobis fides, hic cultus et unanimis eademque sententia.« Quos ille cum in medium nihilominus venire iussisset, iussit eos appendi et flagellis toto corpore laniari, et visceribus iam pelle nudatis iubentur aceto et sale perfundi. Cumque etiam hoc tormenti genus constanter et fortiter tolerassent, craticula prunis subterstrata poni iubetur in medio ibique, quod reliquum fuerat in verberibus absumpti corporis, superponi et non ad subitum, sed sensim paulatimque succendi. Ad ultimum laqueo appensos iussit necari. Interiecto tempore beatus Gorgonius Romam transfertur positusque est venerabiliter via Latina inter duas lauros. Compleverunt autem martyrium suum quinto Ius Septembris.

[1]) Podobně činil Vojtěch na dvoře císařském. Brun hl. 20.

poni, quibus thura deberent incendi. Sed sancti martyres spem suam in Domino ponentes et eius machinas quasi stercora despicientes, constanter clamabant, dicentes: »*Dii gentium daemonia, Dominus autem coelos fecit.*«

3. Ad haec Diocletianus indignatus quosdam eorum taureis iussit et plumbatis caedi, quosdam vero suspensos ungulis lacerari, alios vivos decoriari. Unum tamen, quem constantius et fortius suae vesaniae resistentem videbat, hunc prae caeteris crudelioribus suppliciis cruciari praecipiebat. Tunc beatus Gorgonius constanter et libere prorupit in hanc vocem, dicens: »Cur, imperator, crudelius et saevius in hoc solo punis sententiam, quae viget in omnibus nobis? Ut quid in illo crimen dicitur, quod a nobis firmiter confitetur? Haec nobis fides, hic cultus et unanimis eademque sententia. Hactenus, imperator, tibi militavimus; iam nunc permitte, ut Deo serviamus, cuius creatura sumus. Hactenus tui eramus; iam deinceps, velis, nolis, Dei erimus. Ipsi militiam devovimus et militiae illius signaculum accepimus. Tolle militiae tuae cingulum, ut absolute sequamur Christum regem nostrum. Resipisce, miser, ab hac, qua teneris, insania, ne perducaris ad aeterna tormenta. Haec enim supplicia, quibus Dei servos affligis, finem habent: illa vero aeternaliter permansura nullum finem inveniunt.«

4. Igitur ad beati viri Gorgonii constantissimam professionem Diocletianus mente confunditur, et, quo se verteret, nescius, rabidissima ira succenditur. Anxie tamen secum deliberat, quid de viro sibi tam familiari, quippe infra palatium nutrito, agere debeat. Aegre siquidem talem virum perdendum esse disposuit, quem disciplina morum et generis nobilitas adornavit. Tunc ad se deductum cum consorte suo Dorotheo blanditiis, ut ad sua sacra redeant, demulcebat et ampliores illis militiae honores accumulandos esse promittebat. Sed beati viri respectu mentis intimae Deo suspirantes, illius se clementiae committebant, dicentes: »Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te.« Et beati martyres, conversi ad imperatorem, dixerunt: »Noli, imperator, frustra errare, ut contingat nobis a via Dei declinare; non enim ab illo deficiemus, cui nos militaturos esse destinavimus. Tu nobis temporalem et corporalem nobilitatem opponis, aeternos vero fasces et generositatem, qua animae nobilitantur, quoniam, quid sint, ignoras, postponis. Absint blanditiae tuae, absint minae

tuae. Nusquam enim aberit, qui regni sui participatum in simplicitate sibi servientibus promittit.«

5. Tunc iracundia repletus, Diocletianus iussit eos custodiae mancipari et catenis vinctos carceralibus tenebris includi, quousque secum decerneret, quid de eis agere deberet. In crastinum iussit iterum imperator pro tribunali iudiciariam sibi sedem construi et quaestionarios ac carnifices cum diversis suppliciorum instrumentis adsisti. Tunc beati viri, Gorgonius et Dorotheus, deducuntur ad medium et, ut suae saluti consulant, admonentur. »Consulite,« inquit imperator, »vitae vestrae et nobilitati, quia aut gloriose vivere aut ignobiliter debetis mori. Si vivere disponitis, plurimos honores adepturi, inter regni proceres semper gaudebitis. Si vero mori eligitis, non qualicumque, sed pessima morte peribitis. Nam si perstiteritis in contumacia vestra, procul dubio vindicanda erit deorum iniuria.« Tunc sanctus Gorgonius respondit pro ambobus: »Christus, qui nos ad suam fidem vocavit, ne deficiamus in tormentis, sua nos gratia confortabit. Tu vero, fili diaboli, fac opera patris tui. Christus stat ante ianuam, qui nos perducet ad aeternam gloriam. In brevi quidem transibit tormentorum tuorum poena, sed aeternaliter permanebunt promissa laborum nostrorum praemia.«

6. Tunc iussit eos in eculeo appendi et flagris et ungulis toto corpore laniari, et visceribus iam pelle nudatis iubentur aceto et sale perfundi. Inter haec sancti martyres, laeto vultu ad Dominum suspicientes, dixerunt: »Gratias tibi agimus, Domine Jesu Christe, qui nos in tormentis dignatus es confortare. Iam tibi toto corde suspiramus, quia citius nos te visuros esse speramus. Tua visio, qua angeli gaudent in te aspicere, aeterna satietas et aeterna vita est, quia temporalis haec, quae transibit, egestas et mors est dicenda potius quam vita.« Videns itaque Diocletianus beatorum martyrum Gorgonii et Dorothei laetitiam et exultationem, maximam coepit habere anxietatem et indignationem, quia sui carnifices sanctos martyres laniando deficiebant, ipsique, inter tormenta laetiores effecti, in Christi laudibus exultabant.

7. Tunc coepit auxie cogitare, qua eos posset poena multare. Constanter quidem ac fortiter tormentorum genera, quae ingerebantur, tolerabant et, quasi nihil doloris sentirent, in Domino gaudebant. Acetum nudatis visceribus infusum pro Christo sustinebant, quem in cruce suspensum aceto pro se potatum credebant. Sal crudis visceribus aspersum non dolebant, quia sale coe-

lestis sapientiae se imbutos esse sciebant. Ad ultimum igitur a carnificibus deliberato concilio craticula prunis subterstrata ponitur, et, quod reliquum fuerat verberibus et ungulis absumptorum corporum, supponitur, et non ad subitum, sed sensim paulatimque succenditur, ut martyrii labor tanto fieret crudelior, quanto fuerat inter moras incendii prolixior.

8. Tunc sancti martyres, laeto ad Dominum animo conversi, dixerunt: »Gloria tibi, Domine, quia nos famulos tuos tibi hostiam vivam dignatus es efficere. Vapor fumi de nostris ad te corporibus ascendens nos tibi reconciliet et in paradisi sedibus nos numero servorum tuorum associet, ut, quos passionibus imitamur, eorum conventibus interesse mereamur. Beati igitur, Domine, qui habitant in domo tua, quia te laudabunt in aeterna secula. Accipe, Domine, sacrificium passionis nostrae, et ut suavis odor ascendat in conspectu divinae maiestatis tuae. Tuum, Domine, si perstiterimus, nostrum vero, si in tormentis casum fecerimus. Memento, Domine, fragilitatis nostrae et misericordiae tuae et conforta nos in hac passione. Erigat nos, Domine, dextera tua et protegat nos contra diaboli tentamenta. Exurge, Domine, adiuva nos et propter nomen tuum libera nos.« Facta autem hac oratione omnis prunarum calor refriguit, et facies beatorum martyrum quasi candor solis emicuit, visumque est omnibus, quasi in florido lecto iacerent nihilque doloris ac mali sentirent. Iterum beati martyres, Gorgonius et Dorotheus, ad solita precum et gratiarum munia conversi, dixerunt: »Salvasti nos, Domine, de affligentibus nos et confudisti omnes, qui oderant nos. Confundantur, Domine, omnes iniqua agentes, quia tu salvas omnes in te sperantes.«

9. His dictis de craticula eriguntur, et fideles quique astantes, qui adhuc timore latuerant, passionis eorum certamine ad meliora opera incitantur et confortantur. Iterum vero sancti martyres, psallentes Deo, dixerunt: »Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus.«[1]) Tunc Diocletianus, constantia martyrum devictum se dolens nihilque amplius se in eos praevalere perpendens, data sententia Gorgonium et Dorotheum rebelles culturae deorum et imperatoriae iussioni laqueo suspensos iussit

[1]) Kdo by, čta tyto řádky, nevzpomněl si na rozpor Vojtěchův s Boleslavem II.? — Vůbec, pochodí-li tato passio od sv. Vojtěcha, pak zřejma jest z ní situace v Čechách v letech 993—994. Časové narážky jsou věru zde každému na jevě. Ze všeho vyzírá Vojtěchovo smýšlení, touha po mučenictví a po nebi v boji s nepřátelským světem.

interimi. Qui a carnificibus extracti et ad locum certaminis educti, orationis faciendae moras ab ipsis obtinuerunt sicque, ad Deum conversi, dixerunt: »Gratia et gloria tibi, Domine Iesu Christe, qui nos usque ad hanc horam dignatus es confortare. Nunc vero toto corde anhelamus et quam citius tuae maiestatis gloriam videre desideramus. Perfice, Domine, cursum nostrum, quia in manus tuas commendamus spiritum nostrum.« Expleta autem oratione surgentes et fidelibus christianis, qui astiterant, osculum pacis et salutis offerentes, a carnificibus ligantur et, laqueorum nodis appensi, crudeliter interimuntur.

10. Post quorum felicem obitum Diocletianus infelix iussit canibus proiici devoranda corpora eorum. »Ne sibi,« inquit, »christiani in corporibus illudant et ex illis sibi nobis insultando martyres faciant, canum morsibus corpora eorum laniata dispereant et per omnes plateas numquam in unum colligenda canes et lupi distrahant.« Sed longe aliter evenit, quam ille truculentus tyrannus suae malitiae praeluserit. Nam in sequenti nocte fideles christiani corpora eorum a canibus et lupis intacta rapuerunt et condigno honore sepelierunt. Ubi ad laudem et gloriam Christi praestantur innumera beneficia, et in daemoniacis aliisque infirmis patrocinantibus eisdem martyribus divina fiunt miracula, ut omnibus liquido patefiat, quanti meriti martyrium eorum apud clementiam divinam existat.

Passio s. Gorgonii, již našel Vojtěch, prohlašuje sám za breuiter succinctam a dokládá o ní: Quam tamen passionis eorum breuitatem maximam nobis estimabimus prolixitatem. Poněvadž passio zaslaná Milonovi není nikterak krátká, soudí ze slov těch H. G. Voigt, že stručná passio, nalezená Vojtěchem, byla jím učiněna prolixior — širší, větší. Mínění toto dochází potvrzení okolností, že, srovnáme-li zprávy, jež o sv. Gorgoniovi napsal Eusebius, Rufin, Ado Viennenský a Usuardus (Martyrolog. z r. 815, V., Id. Sept.), nalézáme je v passio zaslané Vojtěchem Milonovi značně rozšířené. Zejména řeči a modlitby mučeníků zdají se najisto býti přídavkem Vojtěchovým.

Nález Kolbergův je tudíž pro nás na výsost důležitý. Z celého pak díla vyzírá totéž nadšení pro mučenictví, tytéž zásady ascetické, totéž pohrdání světskou moudrostí a lichou slávou světa, jak jeví se nám v životě Vojtěchově. Neméně bije do očí týž sloh, rčení a vazby v passio jako jsou v prologu a epilogu, při-

pomínající živě i na známou homilii Vojtěchovu, již měl ve kláštеře římském na Aventině.

Lze tudíž právem z důvodů těchto i dříve uvedených prohlásiti passio s. Gorgonii za literární práci Vojtěchovu.

Co do doby sepsání, nemohlo se tak státi před r. 989 v Praze, ani v letech 989—992 v Římě, an by jsa řeholníkem nenazýval Vojtěch Milona spolubiskupem (coepiscopus). Knihy, jež za účelem sepsání doma prohlédl Vojtěch, jak píše Milonovi, přivezl bezpochyby z Říma pro klášter benediktinský v Břevnově. Kde setkal se náš biskup s Milonem v Němcích, nesnadno říci; že však skutečně Vojtěch jako biskup meškal v Děvíně nebo v okolí, zřejmo z Brunova životopisu sv. Vojtěcha, hl. 17.

Je ovšem s podivením, že mindenský biskup Milo, obdržev od Vojtěcha Utrpení sv. Gorgonia, odeslal je s listem svým klášteru gorzskému, nezmíniv se ani slovem o našem Vojtěchovi, od něhož je byl obdržel.

Zdá se také, že tato passio s. Gorgonii byla později rozšiřována pouze s listem Milonovým, který zaslal opatovi kláštera gorzského. List tento zněl dle Mabillona (Annales O. S. B. III., pag. 605), jak následuje:

Sanctae Gorziensis ecclesiae venerabili abbati Immoni et cuncto monachorum coenobio sibi commisso Milo episcopus, servorum Dei famulus. Quod me quidem olim vestrae regionis fines ingressum non solum honorifice suscepistis, verum etiam omnem humanitatem speciali dilectione mihi generaliter exhibuistis, si opere, sicut volo, dignas grates vobis rependere nequeo, solum id, quod valeo, eo studiosius devota mente facere desidero, quo me in aliquo huiuscemodi negotio defecisse cognoscor. Nam, licet in divina pagina legatur, quod exhibitio operis probatio sit verae dilectionis, tamen cogente necessitate, quandocumque facultas bonae operationis defecerit, si voluntas integrae devotionis permanserit, nullum ex hoc detrimentum caritas habebit, quia, si quid defuerit ex operatione, id totum implet caritas pro bona voluntate. Igitur, ut praefatus sum, non meis meritis, sed gratia fraternae caritatis honorabiliter a vobis susceptus, tanta detentus sum familiaritate, ut omnino me non hospitem, sed quasi unum ex ipsis fratribus esse putarem. Unde inter ipsa sacra eloquia vestra, quae mihi videbantur quodam modo afflatu Spiritus sancti ignita

et quasi ex ipso fonte salutaris scientiae salientia, passionem e miracula sanctissimi ac beatissimi communis patris nostri Gorgonii vos non habere corde tenus doleretis, idque, sicut dignum erat, gravibus suspiriis aegre toleraretis, ego quoque super hoc non minori cura sollicitus, mecum tacitus cogitavi, quid de hac re fieri potuisset. Et cum adhuc praedictam sancti martyris passionem non haberem, pro communi nostra utilitate quaerere proposui, sicubi potuisset inveniri, idque ne deleretur oblivione, tenaci memoriae commendavi. Post haec itaque, cum reversus venissem ad patriam, plurimas librorum percucurri paginas et favente Domino quasi exoptato citius reperi, quod prius me non habere vehementer extimui, scilicet v. idus Septembris sanctorum martyrum Gorgonii et Dorothei solemnitatem per singulos annos fuisse natalem, quorum quoque passionem, sub eodem kalendarum numero inventam, brevi quidem sermone succinctam, sed a me avidius acceptam, vestrae caritati dirigere destinavi, ut eo tenacius vestra dilectio, quasi glutine fidei ad unguem usque perducta, inter nos iugiter valeat permanere, quo ego, vobis sanctae caritatis dulcedine copulatus, sed et singularis amicitiae foedere complexus, gratum quid vobis et amicabile videar obtulisse.[1])

c) Homilie sv. Vojtěcha.

Klášter sv. Boniface a Alexeje na Aventině, obývaný s počátku mnichy benediktinskými i basilianskými, stal se, jak dí Baronius k roku 990, osadou Svatých, kdež přebývali, kdo za těch dob slynuli svatostí. A mezi tyto svaté obyvatele hory aventinské náleží rovněž náš biskup Vojtěch, jenž tam v letech 989—992 a 995—996 pokorně a poslušně jako věrný učeň sv. Benedikta žil, a jsa náměstkem opata Lva nebo převorem, měl mezi jiným ku svým duchovním bratřím řeč, homilii o slavnosti sv. Alexeje, vyznavače, kterou níže podáváme. Zachovala se nám v krásném rukopise na pergameně na hoře kasinské, nyní cod. CIX., vyplňujíc na foliu 243 a 244 šest odstavců. Pisatel toho codexu byl Grimoaldus diaconus et monachus. Soudíme dle longobardských písmen, že pochodí codex ten z XI. století. Již Bollandisté, kteří v proslulém díle svém »Acta Sanctorum« část této homilie na veřejnost podali (Julii tom. IV. die decima septima) a Nerinio ve

[1]) H. G. Voigt, Adalbert von Prag, str. 347—350.

spise »O kostele a klášteře sv. Alexeje« (v Římě 1751) poukázali na tento nepochybný duchovní ostatek sv. Vojtěcha; r. 1890 uveřejnil ji dr. *F. Hipler* v časopise »Pastoralblatt für die Dioecese Ermland« v č. 8, a dle něho vydal ji u nás P. Method Vojáček O. S. B. latinsky a česky v Blahověstu r. 1895 na str. 442 a násl. Sv. biskup náš vzal si za předlohu homilii ctihodného Bedy († 735) ku svátku sv. Benedikta Biscopia, a vyloživ dle Bedy část evangelia: »Ecce nos reliquimus omnia«, obírá se v další řeči životem sv. Alexeje, jejž také otcem řeholníků kláštera aventinského nazývá. A právě tuto stať, která je vzácnou památkou literární po sv. Vojtěchu, cenným pramenem z X. století pro životopis světce našeho, zde otiskujeme:

»Huius rei et in nobis, fratres carissimi, saepe exemplum sumpsimus, cum alicubi pro rerum necessitate digredientes, cuncta nobis monasterium habitacula quasi propria patere cognovimus. Cunctos in nostrum obsequium sincerrima devotione pronos aspeximus, et maxime in beatae memoriae Patre nostro Alexio, cujus hodie venerandam assumptionis diem debita solennitate recolimus, totum lectionis hujus tenorem videmus perfectissime esse completum.

Derelictis enim omnibus secutus est Christum, quando spretis omnibus, patre videlicet et matre, nec non sponsa cum carnali amore atque servis et ancillis, universaque substantia, marinis fluctibus nimio cum labore superatis, Edessam Syriae tandem pervenit ad urbem, ubi perfectam vivendi normam longo usu didicit et despecto mundo, injuriis opprobriisque, fame et siti, frigore atque nuditate mortificato corpore, Christum totis desideriis sequebatur.

Sciebat enim ipsum in evangelio dixisse: »Nisi quis renunciaverit omnibus, quae possidet, et secutus me fuerit, non potest meus esse discipulus.« Cumque haec dominica praecepta diuturno tempore ibidem exequeretur, divina voce manifestatur hominibus, ac, ne vanae gloriae incurreret culpam, inde abscedere disposuit; ac sic dum Tarsum causa occultandi proficisceretur, Deo volente, via ad Patriam reversus est. Cumque a patre pro paupere susceptus esset, ut audistis, in domo propria, ut peregrinus, manebat. O quanta constantia, quantaque eius fuit patientia! Quis enim narrare poterit, quantas tentationes, quantos re fluctus in sui sacratissimi pectoris arcano pertulerit, dum patrem pro se tanto moerore affici conspiceret, sciret etiam, matrem nocte dieque in

fletu et genitu perdurare? Videbat insuper servos proprios deliciis abundare, vestibusque pretiosis indutos incedere, et se ab omnibus contemptui haberi: tolerabat ad haec opprobria irrisionesque eorum, et quasi jam mortuus saeculo, solo tantum spiritu Christo vivebat. Nam quomodo ipse adhuc fragili circumdatus corpore haec tot incommoda sufferre valeret nisi divino amore ejus cor intus accensum arderet? Sed ista omnia divina agebatur prudentia, ut ei accresceret gloria et nos exemplo patentia illius ad eadem sectanda instrueret. Nosse etenim convenit fraternitatem vestram, quantam gloriam per patientiam apud Deum promeruisset, ut divina voce »homo Dei« sit appellatus, et eius oratio pro scelere totius Romani populi accepta esse diceretur. Magni etenim meriti est, fratres mei, hominem Dei divina voce appellari, quoniam cum prophetae filii hominis, et non homines Dei, ab eodem Domino sunt appellati, iste quasi quodam privilegio homo Dei est nominatus. Sicut ipse singulari pro ceteris dimicavit certamine, ita speciali vocabulo a Domino meruit nuncupari.

Cum enim carnales nuptias *amore divino inflammatus* contempsit, *dominico meruit thalamo copulari atque* inter illa innocentum agmina agnum sequentia connumerari, qui cantant canticum novum ante sedem Dei et Agni. Hi sunt enim, qui cum mulieribus non sunt coinquinati; *virgines enim sunt* et sequuntur agnum, quocumque ierit. *Merito homo Dei, id est templum Dei, hospes Christi, habitaculum spiritus sancti effectus est. Iure dictus est pro Roma orando exaudiri, qui in Roma singularem studuit ducere vitam.* Et bene ei congruit sermo dominicus, qui dicit: *Qui dimiserit uxorem aut filios propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit.* Quod enim pro Christo dimissit, hoc centuplum accepit, quia nimirum centuplo maius ei fuit meritum castitatis inter continentes propter fructum spiritus, quam inter lascivientes quondam propter desiderium carnis. Filios etiam, quos carnaliter tunc habere despexit, nunc centuplum accipere meruit spirituales. Centenarius quippe numerus, ut sepe dictum est, perfectionem figurate denuntiat. Nos namque, *licet nec servi appellari digni*, filii tamen eius sumus, quia nos in hanc suam domum sub monastica professione pius *apud Deum intercessor* congregavit. Nos sumus eius filii, quos diversis carnaliter editos parentibus in unam sanctae professionis familiam spiritaliter non cessat coadunare. Nos sumus filii eius, si iter virtutum eius imitando tenemus, si non *a patientia, qua in se ostendit*, torpendo

deflectimus. Unde necesse est, fratres carissimi, ut tanquam boni filii et tanto parente digni exempla illius *sanctissimae vitae* sequi curemus. Non nos a vestigiis tanti *patris* sequendis ulla animae vel carnis inlecebra revocet, quatenus et ipsi, qui carnales affectus substantiamque reliquimus terrenam, qui uxores ducere ac filios carnaliter procreare angelicae conversationis amore fastidivimus, *a rege coelesti* virtutum spiritualium merito et in praesenti centuplum accipere de societate sanctorum et in saeculo venturo vitam possidere mereamur aeternam. *Quod ut obtinere possimus, toto mentis affectu eius patrocinia imploremus, cuius natalicia celebramus. Dat nobis fiduciam haec implorandi, qui eum pro Roma orantem se exaudire promisit. Ipse enim, qui nos ammonuit orationem eius querere, per eius merita nos exaudire dignetur, qui trinus in personis et unus in substantia* vivit et regnat Deus in saecula saeculorum. Amen.

d) Píseň sv. Vojtěcha. [1]

Hospodyne pomyluy ny:
Jesu Christe pomyluy ny:
ty spase wsseho mira:
spasizz ny y uslyss
hospodyne hlassy nassye:
day nam wssyem hospodyne
zyzzn a mir wzemy:
krles krles krles.

e) Spiew św. Wojciecha. [2]

Bogv rodzica dzewicza,
bogem slawena maria,
U twego syna gospodzina
matko swolena maria
Siszczi nam spwczi nam. Kyrieeleyson.

---

[1]) Opsána dle starého rukopisu c. k. universitní knihovny pražské, jenž zařaděn je sub sig. III. D. 17. fol. 15 b. 1.

[2]) Otištěn dle nejstaršího rukopisného textu v jagellonské knihovně v Krakově, jak jej r. 1878 uveřejnil dr. Rymarkiewicz a v historickém časop. varmińském r. 1897 otiskl dr. Hipler. Srovnej téhož spisovatele stať: »Der hl Adalbert als Liederdichter« (Kathol. Kirchenblatt für Culm u. Ermland 1865, str. 105 a násl.)

Twego dzela krzciczela boszicze
Vslisz glosi naplen misli czlowecze
Slisz modlitwą yąsz nosimi
O dacz raczi gegosz prosimi
a na swecze zbozni pobith
po sziwocze raski przebith. Kyrieeleyson.

Český překlad.

Bohorodice děvice,
Bohem slavena, Maria,
u tvého Syna, Hospodina,
matko zvolená, Maria
získej nám smír vinám.
Kyrie eleison.

Svého tvora, který volá, Bože náš,
uslyš hlasy, naplň tužby v každý čas.
Slyš modlitbu, již nosíme,
a rač dáti, zač prosíme:
zde na světě zbožně žíti
a po smrti v ráji dlíti.
Kyrie eleison.

f) Z listu sv. Vojtěcha, zaslaného manželce Geyzově do Uher.

»Papatem meum, si necessitas postulat et usus, tene; si non, propter Deum ad me mitte eum.«

g) Z listu sv. Vojtěcha zaslaného Radlovi.

»Si potes cum bona licentia, bene; si non, vel fuga fugiens tempta venire ad eum, qui te desiderio concupiscit, Adalbertum tuum.«

Výňatky tyto z obou listů uveřejnil Brun ve své kratší a pozdější recensi životopisu sv. Vojtěcha v hl. 23. Pokud slovně jsou podány, nelze zjistiti; snad v nich uveden jen hlavní obsah obou dopisů a to na základě ústního sdělení, jež Radlou dostalo

se Brunovi. Slova »Adalbertum tuum« připomínají na podobné srdečné rčení »Adalbertus suus« v listě zaslaném Milonovi, biskupu mindenskému.

XXXIX.

Píseň sv. Vojtěcha.

(Hospodine, pomiluj ny.)

Nejstarší památkou posvátné poesie národa českého je obecně známá »píseň sv. Vojtěcha«, jež, jak pro svou starobylost, tak pro zvláštní skladbu hudební zajímala u nás drahně badatelů a spisovatelů. A přes to vše jest původ její dosud záhadný. Ač filologové slovanští tvrdí zcela rozhodně, že pochoditi může jedině od našich slovanských apoštolů, sv. Cyrilla a Methoda, svědčí přece všecky téměř doklady historické a jiné, že původcem jejím byl sv. Vojtěch.

Chtíce o této drahocenné památce promluviti zevrubněji, probeřeme nejprve píseň naši co do textu i nápěvu, zakládajíce se při tom prací na slovo braného odborníka našeho prof. Konráda.[1])

Nejstarší nápěv a text písně svatovojtěšské nalézá se v rukopise c. k. universitní knihovny pražské sub sign. III. D. 17, na listě 15 b. 1. Napsal jej do této knihy r. 1397 mnich břevnovský, jejž Dobrovský jmenuje Janem z Holešova a kterého Brandl nazývá odpůrcem Husovým. Zmíněný mnich přidělal k němu zároveň obšírný komentář, jenž svědčí o tom, jak velikou a obecnou úctu chovali tehdy Čechové k hymnu tomuto.

Notami psán jest veskrze stejnými, jež jsou jaksi přechodné od prastarých k chorálným. Nápěv jimi podaný liší se dosti značně od nápěvu nyní obvyklého.

Z téhož rukopisu otiskl jej i M. B. Bolelucký, duch. správce sv. Vojtěcha v Praze, ve II. díle svého spisu »Rosa Boëmica« (str. 29). Vyňal jej, jak sám udává, z rukopisu otců Jesuitů u sv. Klimenta na Starém městě pražském (M. S. sub num. 278), jenž jest patrně náš zmíněný starý rukopis. Bolelucký podává jej podobnými notami ještě nemensurovanými na čtyřlinových syste-

[1]) Viz jeho Dějiny posvátného zpěvu staročeského, díl I., Praha 1881, str. 26 a násl.

mech ovšem bez taktu a odděluje pouze verš od verše taktovou čarou, což však v rukopise našem také není.

V rukopise výše zmíněné pražské knihovny universitní napsána jest naše píseň, jak následuje:

Hospodyne pomyluy ny:
Jesu Christe pomyluy ny:
ty spase wsseho mira:
spasizz ny y uslyss
hospodyne hlassy nassye:
day nam wssyem hospodyne
zyzzn a mir wzemy:
krles krles krles.

Dobrovský dí, že opravil text písně této »nach einer Handschrift in der öffentlichen Bibliothek zu Prag, welche einen lateinischen, 1397 geendigten Kommentar eines Benediktiners von Břewnow über dieses Lied enthält, den zwar Bolelucký 1668 in seiner Rosa boh., jedoch mit vielen Fehlern herausgab.« Toť sice pravda, ale Dobrovský sám také nepodal starého pravopisu věrně.

Dle mnicha břevnovského otiskli tu píseň i Voigt v Abhandl. e. Priv. i. Böhm. I. Bd. S. 211 a dr. Ambros v díle »Geschichte der Musik«, Leipzig 1862—78; 4 díly.

Ambros jen s latinským textem. Týž autor podává ji také harmonisovanou v jonické stupnici ve svém spise: »Der Dom zu Prag« (1868) po str. 198. A ku podivu i dr. Hoffmann otiskl ji ve své »Geschichte des deutschen Kirchenliedes« zcela správně.

Však kromě tohoto nejstaršího známého nápěvu podává Bolelucký ještě jiný otisk této písně věrně podle notovaného textu, jejž po dlouhém čase (jak vykládá), když písně té namnoze bylo již zapomenuto, vydal dvacet let a více před ním Šimon Brož z Horsteinu, suffragán arcibiskupa pražského († 1642) i s latinským překladem. Jest to onen nápěv obecně známý, jejž otiskl dr. Ambros ve svých dějinách hudby, který nacházíme i ve Šteyerově, svatojanském a Lehnerově kancionálu a jinde. U Boleluckého přidán jest i druhý hlas a psána jest píseň ovšem mensurou oné doby. Rozděluje se na dvě části, z nichž prvá označena je znamením »prolatio imperfecta« (asi naše »alla breve«), druhá má »tempus perfectum«, takt třídobý.

Že tento nápěv není původní, jeví se u porovnání s předešlým samo sebou, neboť velice v něm uráží náš sluch nepřirozené rozdělení taktové, v němž falešný přízvuk hudebný zle se potýká se slovným.

A třetí starý rukopisný nápěv této písně nalézá se v rukopise c. k. knihovny pražské sig. X. E. 2. na listě 20. a psán jest rukou XV. věku, jakž udává i Hanuš. Tento nápěv stojí uprostřed mezi oběma předešlými a znázorňuje nám přechod od prvého nápěvu ke druhému. Psán jest jako nápěv mnicha břevnovského ležatou, nemensurovanou notou chorální, veskrze stejnou, na čtyřech linách v F-klíči

Z tohoto patrně vznikl pozdější mensurovaný nápěv »kostela pražského« (sv. Víta), jenž jest tedy ze všech podaných nejmladší.

Z toho, tuším, snadno již poznáme, komu za pravdu dáti sluší, zda mnichu břevnovskému, či Horsteinu, již oba svůj nápěv prohlašují za jediné pravý. Praví mnich břevnovský o svém: »Sluší poznamenati, že jsem tomuto výkladu nadepsal tuto píseň správně a přesně týmiž způsoby mluvy a slabikami, jimiž ji svatý Vojtěch původně složil, a jestli kdo ve rčeních nebo slabikách nebo v pořádku někde jinak nalezne, než v tomto textě, věz, že jest to porušeno a že to není více skladba sv. Vojtěcha, a z tohoto (textu) budiž opraveno v klášteře břevnovském.«

Avšak neméně důrazně prohlašuje také Horstein (u Boleluckého) svůj nápěv se svým textem za pravou skladbu sv. Vojtěcha a dokládá se na potvrzení i vážnosti metropolitního kostela pražského, jenž prý právě tento nápěv a text přijal od svatého Vojtěcha.

Komu za pravdu dáti máme, snadno nyní rozhodneme dle toho, co jsme o obou nápěvech a textech již poznali. Z toho patrno, že nápěv i text mnicha břevnovského jest starší a původní píseň sv. Vojtěcha. Byl' sv. Vojtěch sám založil klášter břevnovský r. 992—993; proto v tomto klášteře tak bedlivě ostříhali této písně jeho, kdežto za Horsteina z neznalosti starého jazyka snadno mohl i text s nápěvem býti porušen.

Nápěv »kostela pražského« mohl i častým opisováním, jež Bolelucký s Horsteinem za důvod pro svou redakci písně udává, právě naopak velmi snadno doznati porušení. A skutečně i velký pergamenový antifonář dómu pražského o sto let starší (z r. 1551)

podává text s nápěvem docela tak, jako mnich břevnovský.[1]) Však učíme se i z tohoto důrazného hájení pravého čtení písně znáti, jak velice si předkové naši této převzácné památky, jaké nemá jiný národ, vážili.

Zjistivše dle prof. Konráda původní tvar textu i nápěvu a znajíce vzácnou cenu té písně, vizme nyní a uvažme, kdo je její *původcem.* Obecně známa jest u lidu i v literatuře pode jménem *svatovojtěšská* a nikoliv bez důvodných příčin; neboť staří letopiscové čeští téměř do jednoho přikládají ji sv. Vojtěchu, aniž nám proto lze svědectví jejich pokládati za podezřelá a za pouhé »domněnky neuhajitelné« je považovati.[2])

Praví již pokračovatel Kosmy k roku 1260 o té písni, že, když »Čechové před bitvou proti uherskému králi Bélovi veliký hlas k nebi pozdvihše, zpívali píseň od svatého Vojtěcha vydanou (hymnum a sancto Adalberto editum), kterou lid zpívá každou neděli a o jiných svátcích v procesí, že koně protivníků proti vůli jezdců na útěk se dávali.«[3]) A výše jmenovaný mnich břevnovský píše v »Rosa Boëmica« o vzniku jejím takto: »Jak jsem slyšel od starých lidí, jichž došla také stálým podáním předků: Když byl velký, náramný hlad a velké válčení vzniklo v zemi české a zvláště proti sv. Vojtěchu a příbuzenstvu jeho, tehdáž sv. Vojtěch shromáždiv věřící křesťany na oteckém statku Libici, *složil zde tuto píseň a naučil ji lid a s lidem ji zpíval k Pánu Bohu, aby hlad a válku odvrátil a potřebu i pokoj v zemi dal.*«[4]) I dokládá Bolelucký, že tak učinil náš světec u příležitosti svěcení kostela na oteckém hradě od rodičů Slavníka a Střezislavy vyzdviženého.

Kromě toho vypravuje[5]) také, že sv. Vojtěch tenkrát, když byl z Říma poprvé se vrátil do Prahy, zvěstoval Pražanům, že papežským indultem Čechům jest povoleno, by slovanské »Kyrie eleison« v biskupském kostele sv. Víta denně se zpívalo. Když pak kníže a lid slibujíce, že budou na dále zdržovati se nepravostí, žádali na něm, by ukázal tuto píseň: vyňal z mošny (byl ještě v rouše mnišském) blánu *slovanskými* literami a notami popsanou. Ukázav ji knížeti Boleslavovi, duchovenstvu a ostatním

[1]) Z něho ji otiskl Al. Klár v ročence Libuši na r. 1858, str. 378.
[2]) J. Jireček, »Hymn. boh«, str. 2.
[3]) Prameny d. č. II., str. 319.
[4]) Bolelucký l. c. II., pag. 45.
[5]) Bolelucký l. c., pars I., pag. 267.

řádům (»ordinibus«), předříkal sám (jak vypravuje Paprocký [1]), vysokým hlasem žádoucí píseň.

Kromě těchto svědků podotknouti slušÍ, že též Dubravius, Pontanus (v Bohemia pia), Hájek, Balbín a jiní souhlasně nazývají tuto píseň »hymnum« nebo »canticum« neb »dulcem cantilenam (divi Martyris) Adalberti« (»sladkou písní sv. Vojtěcha«). Také v staročeské písni »Žaloba na husity« asi z r. 1417 pocházející nazývá se písní sv. Vojtěcha. Čteme v ní:

»Čechové mír, pokoj měli,
dokudž jeho (t. sv. Vojtěcha) piesň pěli:
»Hospodine pomiluj ny.« [2])

Měla tedy celá starobylost tuto píseň za práci sv. Vojtěcha a známa jest jen jediná starší, historicky zjištěná domněnka, jež byla by s to vzbuditi oprávněnou pochybnost o autorství svatého Vojtěcha.

Praví Bolelucký v »Rosa Boëmica«, [3]) že slyšel od jistého v dějinách zběhlého veledůstojného muže (quendam reverendissimum in historicis eruditum virum): Tato píseň, již sv. Vojtěchu přikládáme, že by nebyla prací jeho, nýbrž spíše od sv. Cyrilla nebo Methoda, »apoštolů Čechů«, složena jest. I dokládá, že i v něm proto vznikla pochybnost o původci té písně, obzvláště proto, poněvadž prý mnozí spisovatelé píší, »že užívalo se této písně slavné i v bitvách již před narozením sv. Vojtěcha.« Jmenuje Bolelucký Kosmu (při roce 973), Hájka (fol. 85), Brottufia (k r. 933), Reginona (k r. 934) a jiné.

Kosmy a Boleluckého chopili se přední naši učenci, počínaje Dobrovským až po Palackého a Jirečka, a opírajíce se o studia slavistická, jak v pojednáních, tak ve svých spisech ať historických ať jazykozpytných prohlašovali rozhodně, že t. zv. píseň svatovojtěšská zpívána u nás již před sv. Vojtěchem, najisto při nastolení Dětmarově, a že je vzácnou památkou řeckoslovanskou, přemilé kvítečko ze slovanské bohoslužby [4]) a j. v.

Kde kdo viděl pak v naší písni počeštěnou staroslovanštinu

---

[1]) P. in success. eppr. pg. 273.

[2]) Viz »Výbor lit. čes.«, II d., sl. 240.

[3]) Rosa Boëmica II., str. 19—20.

[4]) Čelakovský, Čtení o počátcích dějin vzdělanosti a literatury národů slovanských, jež vydáno teprv 1877.

(Čelakovský) [1]), cyrillský sloh (Šafařík) [2]), slova nečeská a zjevně cyrillská (Palacký) [3]), pozůstatek liturgie slovanské (Jungmann) [4]), zpěv válečný přinesený k nám z jihu (Ambros) [5]), an prý veškeren sklad písně té se zpěvy církve východní se shoduje (Jireček) [6]).

Názor ten jako jediné správný udržel se u nás až do roku 1881, kdy prof. Konrád vydal prvý díl své dlouholeté práce »Dějiny posvátného zpěvu staročeského«, kde poprvé pronesen byl názor nový, jaksi sprostředkující mezi starou tradicí a tvrzením výše zmíněných našich předních spisovatelů.

Zakládaje se méně pochybností pronesenou Boleluckým, ale více míněním předních českých literátů z doby našeho znovuzrození a uváživ nad to ještě za příkladem jiných některé důvody jazykozpytné, přichází Konrád ke konečnému úsudku, v němž složení prvních tří veršů naší písně a konec Krleš přisuzuje sv. Cyrillu a Methodu, poněvadž prý ráz staroslovanského jazyka zřejmě na sobě jeví, při čemž i nejstarší nápěv písně naší prohlašuje za řecký; ostatek však rozhodně vindikuje sv. Vojtěchu, zejména prosbu »za hojnost a mír v zemi«. Ale tímto sprostředkujícím návrhem Konrádovým bylo záhy (hned po vydání jeho spisu) otřeseno Dr. J. Pachtou, jenž v naší písni posvátné popírá stopy řecké hudby i řecké liturgie a *prohlašuje sv. Vojtěcha za původce písně celé.*

A tak máme v naší sporné záležitosti názory tři:

I. Že píseň »Hospodine pomiluj ny« byla zpívána již před sv. Vojtěchem, najisto při nastolení Dětmarově, a že tudíž jest vzácnou památkou řeckoslovanskou, pochodící nejspíše od sv. Cyrilla a Methoděje.

II. Že část písně té pochodí od našich slovanských věrozvěstů a pouze konec od sv. Vojtěcha.

III. Že není původu řeckoslovanského a že původcem celé písně jest sv. Vojtěch.

Vizme, co na tom pravdy.

Ad I. Dobrovský, Jungmann, Šafařík, Čelakovský, Klár, Ambros, Palacký a po nich později Sabina, Jireček, Tieftrunk atd.

---

[1]) Čtení o počátcích dějin vzdělanosti.
[2]) Slovanské starožitnosti, díl II., str. 450.
[3]) Dějiny národu českého I., str. 155, nota 106.
[4]) Historie literatury české (II. vyd.), str. 15 a 16.
[5]) Der Dom zu Prag 1858, str. 196—198.
[6]) Hymnologie, str. 1.

ve svých pracích historicko-literárních dovolávají se svědectví Kosmova, že při nastolení Dětmarově zpíval lid česky naši píseň. Ale v Kosmově letopise čteme: »Dethmarus juxta altare sancti Viti intronizatur ab omnibus, clero modulante: Te Deum laudamus. Dux autem et primates resonabant: Christe Keinado, Kirie eleison, und die halicgen alle helfuent unse, Kyrie eleison, simpliciores autem et idiotae clamabant Kerlessu.« [1]) Proto již V. Šembera ve svých Dějinách lit. československé 1858 I. 66. vystupuje proti spisovatelům výše uvedeným, že Kosmas neuvádí určitě písně »Hospodine, pomiluj ny« ani k r. 973 ani k r. 1037, nýbrž pouze že lid obecný volal při Te Deum laudamus Krlešu, jak to bylo tehdy vůbec v Čechách i v Němcích obyčejem; a toto tvrzení Šemberovo jest také jedině správno. Kosmas skutečně praví pouze, že lid volal Krleš nebo Krlešu, a slovem clamabant (volali) činí patrný rozdíl od resonabant (hlaholili) a od modulante (prozpěvovali) kněží.

Jde tedy o pouhé volání »Kyrie eleison«, vždyť v této zprávě nedovedl ani Kosmas českou píseň nějak naznačiti. Když cituje začátek písně latinské, začátek písně německé, proč by neuvedl též začátku písně české? Praví-li tedy Kosmas, že při nastolení Dětmarově volal lid Krleš, pak rozhodně nic více nevolal než Krleš, a že jest to možno, o tom nelze pochybovati.

Vždyť máme svědectví drahně, že toto volání bylo první, kterému učili missionáři nově obrácený lid; máme svědectví z Německa, že zde takto počínalo účastenství lidu na bohoslužbě. Dle písně, pocházející ovšem teprve z 10. století, lid již při pohřbu sv. Havla (r. 640) volal Kyrie eleison; r. 777 při pohřbu sv. Wunebalda mniši žalmy pěli, lid »kyrieleisabant« [2]), a synod solnohradský z r. 799 nařizuje všemu lidu, aby se učili volati Kyrie eleison, a to ne tak hrubě (rustice) jako dosud, ale lépe aby se tomu naučili.

Benediktus Levita nařizuje ve sbírce kanonů zpívati Kyrie eleison na cestě do kostela a z kostela, na pohřbech atd.[3]) Ba máme přímý doklad, že i západní Slované nejprve byli učeni, aby volali Kyrie eleison, onu zprávu Dětmara kronisty, že Boso

---

[1]) Kosmův letopis český v Pramenech d. č. II., str. 38.

[2]) Kelle, Geschichte der deutschen Literatur I., 323.

[3]) Viz »Christe Ginâdô a Hospodine pomiluj ny« od prof. dr. A. Krause ve Věstníku král. české společnosti nauk 1897, č. 13.

Meziborský v 10. věku vedl polabské Slovany k tomu, aby zpívali Kyrie eleison, vykládaje jim toho užitečnost; ale nevděční jeho učeníci slova ta obraceli v posměch, vyslovujíce: »U kri volsa«, t. j. ve kři olše. [1])

Lze tedy za jisto míti, že i lid český již od století devátého znal ona slova, že je znal ve znění původním, nepřeložená, obdržev je od missionářů, ať západních, ať východních, a že je zpíval při různých příležitostech.

Nelze tudíž naprosto připustiti, že by slovy Kosmovými byla míněna píseň česká, a to naše »Hospodine pomiluj ny,« která tedy při nastolení Dětmarově nebyla zpívána.

Ad II. Konrád ve spise dříve již uvedeném, »Dějiny posvát. zpěvu staročeského«, připisuje větší část písně naší slovanským věrozvěstům a pouze konec, prosbu o hojnost a mír, přidává sv. Vojtěchu. Činí tak mimo jiné za příkladem výše zmíněných spisovatelů našich, i z důvodů filologických, ježto naše píseň má prý více podobnosti se starým jazykem církevně slovanským, než kterákoliv jiná památka česká, jak tomu nasvědčují výrazy: mír (svět), k jehož výkladu prý již mnich břevnovský r. 1397 dovolával se staroslovanského rčení ve klášteře emauzském; dále »ty spase« jest vokativ slova spas (Spasitel) a o časoslově »pomiluj« napsal Palacký, »že verbum activum »pomilovati« na místo »smilovati se«, nikdy českým nebylo a není, alebrž že se ho jen ve staroslovanské nebo cyrillské řeči a liturgii užívá, čehož nikdo, tuším, nebude popírati.« — Podobně soudí i jiní, pravíce, že slova pomiluj, spase, mira (ve smyslu světa) znějí nečesky a jsou tudíž starobylou památkou řeckoslovanskou.

III. Proti tomuto názoru vystoupil však již r. 1882 nynější prof. universitní dr. Pachta a napsal v IX. ročníku časopisu Cyrilla (str. 20) »O písni sv. Vojtěcha« toto: Svatý papež Řehoř Veliký o rozdílu, jak zpívá se Kyrie eleison v církvi řecké a latinské praví v listě svém k Janovi, biskupu syrakuskému: »Kyrie eleison autem nos neque diximus neque dicimus sicut a Graecis dicitur: quia in Graecis simul omnes dicunt, apud nos autem a clericis dicitur, et a populo respondetur et totidem vicibus etiam Christe eleison dicitur, quod apud Graecos nullo modo dicitur.«

---

[1]) Dithmari chronicon II, p. 40; Šafařík, Slovanské starožitnosti, str. 867.

Z těchto slov jde patrně na jevo, že dvě věci církve latinské jsou vlastnictvím:

a) zpívání Kyrie eleison alternando;

b) veršík Christe eleison, jehož Řekové nemají.

Proto v písni sv. Vojtěcha verš »Jezu Christe pomiluj ny« nemůže pocházeti z liturgie řecké, nýbrž pochází z liturgie latinské. To pak dosti závažným jest důvodem, abychom i tuto částku sv. Vojtěchu přiřkli, ba zdá se nám, že přes obvyklé námitky sv. Vojtěch až posud právem může býti jmín původcem celé písně »Hospodine pomiluj ny«. Z latinské liturgie pochodí snad i trojí Kyrie eleison neboli Krleš na konci té písně.

Podobně praví Pachta v témže časopise na str. 27 v recensi o spise Konrádově »Dějiny posvátného zpěvu staročeského«: »Verš ‚Jezu Kriste pomiluj ny' nemůže pocházeti z řecké církve, poněvadž řecká liturgie ho neměla a tuším nemá. Jestliže pak ‚Jezu Kriste pomiluj ny' pochází z latinské liturgie, který zákon nutí nás, abychom verš »Hospodine pomiluj ny« církvi řecké přiřknouti musili? Zkrácenina Krleš sotva se dá uhájit pro církev řeckou, protože podobné zkráceniny také na západě byly domovem, na př. v Němcích »kirleis«.

A na jiném místě svého referátu dí Pachta: »Dalšího zkoumání bude zajisté ještě třeba, má-li dostatečně býti dokázáno, že v české posvátné písni nalézti lze stopy řecké hudby a řecké liturgie. Co se na důkaz toho posud uvádělo, nikterak tuším nedostačí.« — A podobně prof. O. Hostinský napsal v Athenaeu II. 1885 str. 53: »Důkaz o řeckém původu písně »Hospodine pomiluj ny« nezdá se mi býti nezvratným a otázku tu dosud lze považovati za záhadnou.« Vývody Pachtovy zůstaly u našich literátů nehudebníků zcela nepovšimnuty, tak že na př. prof. Vlček ve svých dějinách literatury české 1893 str. 5 opakuje, ač opatrně, mínění Konradovo, že »píseň ‚Hospodine pomiluj ny' jest jediný zlomek prvních kostelních zpěvů, přinesených svatým Cyrillem a Methodějem, k nimž konec, prosbu o hojnost a mír, přidal snad sv. Vojtěch, prose o pokoj v zemi, tehdy vnitřními spory rozkvašené.« Za to prof. Hostinský ve své úvaze o hudbě v Čechách praví: »Obci nedalo se účastenství na církevním zpěvu dobře zakázati, ale ta se obmezila nejprve na volání »Kyrie eleison«, které v ústech lidu se změnilo v »Krleš« jako v Německu v »Kirleis«. Překlad a rozšíření tohoto volání jest také nejprvnější česká píseň církevní, staré ctihodné »Hospodine pomiluj ny«, za

jehož původce tradice, proti které se asi (co se týče přítomného znění písně) nedá nic průkazného namítati, naznačuje druhého biskupa pražského a sv. patrona zemského Vojtěcha.« [1])

Z toho zřejmo, že v době nejnovější (po roce 1881) počínají naši odborní hudební znalci a spisovatelé vraceti se ku staré tradici a kladou píseň »Hospodine pomiluj ny« skutečně do doby sv. Vojtěcha, opírajíce se zejména o faktum, že mezi jedenáctým, dvanáctým a třináctým stoletím nebyly u nás styky s východem udržovány, vyjma klášter sázavský, kde však stará tradice o autorství Vojtěchově asi nevznikla, a pak lichý pokus Vratislava II. o obnovení slovanské liturgie pro Čechy. Jinou okolností, neméně závažnou, je, že český jazyk, zachovaný v památkách staročeských, známe teprve od konce třináctého století a z něho že je těžko souditi na češtinu století desátého.

Vznikla-li tedy píseň naše v době, kdy styky s církví východní byly ještě udržovány, pak ukazuje nám to skutečně k letům kolem konce století desátého a k tomu, že starobylé tradici nutno připsati jistou důležitost (váhu).[2])

Ale kterak si literárně-historicky vyložíme vznik té písně v době, do které ji klade tradice?

Německý zpěv dvoru při nastolení Dětmarově potkal se asi v Čechách s odporem, touha po zpěvu laickém byla vzbuzena; dvoru i hierarchii záleželo na složení české písně, byť si musili i základní motiv vypůjčiti odjinud, a domýšlíme se i příležitosti, kdy tento motiv poznali.

Známo, že biskup Vojtěch podnikl brzo po svém nastolení cestu po své diecési, tedy po Moravě a po Slovensku a tam na východě asi zaslechl časté volání »Gospodi pomiluj«, čímž povzbuzen píseň naši složil, nebo složiti dal.

V Čechách nebyla invokace »Gospodi pomiluj« známa, jinak by lid nebyl volal pouhé nepřeložené »Kyrie eleison« neboli Krleš.

Při tom nelze si nepovšimnouti toho — praví Fr. Snopek v časop. Obzoru r. 1882 č. 21 — že v řecké církvi jenom lid (χόρος) odpovídá jahnu nebo knězi, vyzývajícímu je k modlitbě, Κύριε ἐλέησον, slovansky Gospodi pomiluj, kdežto v latinské církvi kněz s lidem (nebo s ministranty, již zastupují lid) dosavade (podle opravených knih římských třikráte) říká: Kyrie eleison,

[1]) Die oesterr. ungarische Monarchie in Wort u. Bild. »Böhmen«.

[2]) Kraus, Christe Ginâdô a Hospodine pomiluj ny, str. 17.

pak třikráte Christe eleisoh a zase třikráte Kyrie eleison. Mimo to v celém mešním ritu řeckém nikde nenajdeš slovům těm připojené náměstky ἡμᾶς — ny (nás), aniž střetneš se s modlitbou podobnou oné: Christe eleison nebo Jezu Kriste pomiluj ny. [1]) Toto jest volný překlad Christe eleison, kterého nikdy neužívá církev řecká, nýbrž pouze latinská, římská. [2]) Kdyby však jinde nalézalo se Christe eleison, jistě by nebyl opomenul poznamenati to již papež Řehoř I. nebo alespoň učený kardinál Jan *Bona* ve spisech svých. [3])

I zdá se ku pravdě podobno, že název třetí ve sporné otázce naší nabyl vrchu a ostojí vývody Pachtovy i Snopkovy, dle nichž mimo jiné druhý verš písně »Hospodine pomiluj ny« nemůže pochoditi z církve řecké; leč když druhý ne, který zákon nutí nás přiřknouti verš první naší písně církvi řecké? táže se prof. Pachta. Nicméně přese všecko rozhodné tvrzení Pachtovo a Snopkovo není přece ještě celá věc tak prosta, bezpečna a jasna, jak se býti zdá.

Oproti tvrzení Pachtovu a Snopkovu, že řecká církev nikdy (ne snad jen v době Řehořově) neužívala invokace »Christe eleison«, namítá prof. petrohradské university Polychronyj Syrku, badatel v tomto oboru, že v pravoslavné církvi byla dosti obvyklá též invokace »Kriste pomiluj«, a že vůbec liturgie východní prodělala značné změny, tak že nelze ze stavu původního nebo nynějšího souditi na poměry v 10. století. [4])

Jelikož prof. Syrku tvrzení svého doklady dosud nepodepřel, bude zajisté ještě třeba důkladného badání, nežli o naší písni svatovojtěšské proneseno bude slovo poslední.

Prozatím tedy trváme na tom, že koncem X. století a ovšem ne dříve, dostalo se Čechům písně, které jim právem mohli záviděti národové jiní, dlouho ještě potom na pouhé volání Kyrie eleison obmezení. [5])

---

[1]) Golovacký, Činъ svęštennyję i božestvennyję liturgii, Lvov 1868.

[2]) Snopek, Hospodine pomiluj ny v časop. Obzoru 1882, str. 339—340.

[3]) Card. J. Bona, Rerum liturgicarum opera omnia. Antverpiae 1677 ., II., cap. 4, num. 1, pag. 507).

[4]) Kraus, Christe Ginâdô a Hospodine pomyluj ny, l. c., str. 18—19

[5]) K jubilejní slavnosti svatovojtěšské uveřejnil kanovník dr. Hipler. v časop. Zeitschrift für die Geschichte Ermlands, Band XI., Braunsberg 1897, stať »Bogarodzica«, v níž mluvě o písni polské dotýká se i naší svatovojtěšské (str. 17—19 u vydaném zvláštním otisku), leč z úvahy jeho zřejmo, že nejnovější badání u nás (po r. 1881) u věci té jsou mu zcela neznáma!

Zbývá ještě, abychom o této převzácné památce své dodali, jakou měrou předkové naši si ji oblíbili a jí si vážili. — Mnoho písní smetly bouře časové s povrchu veřejnosti a byť i někde v zákoutí byl se ještě ten onen stkvost zachoval, byl a zůstal světu neznám. To platí zejména o písních této doby nejstarší. Však »píseň sv. Vojtěcha« nikdy nebyla smetena v prach zapomenutí. Jak hojnou měrou byla mezi Čechy rozšířena i oblíbena, i o tom obšírnou zprávu podává Bolelucký ve zmíněném spise svém.[1]) A mnich břevnovský dí hned na počátku svého výkladu o ní: »Doufati lze, že píseň tato pro zásluhy jeho (sv. Vojtěcha) potrvá až na konec času. Dobře to znamenáme z toho, že arcibiskup stále přikazuje na synodách pražských, aby lid po farách jeho diecése zpíval tuto píseň o všech nedělích a svátcích v kostelích, což se stává též při procesích, při mši a před kázaním z rozkazu jeho i podle starého a chvalitebného obyčeje.« Již sám sv. Vojtěch horlivě se zasazoval o její rozšíření, nadal ji odpustky 40 dnů pro ty, kdožkoli ji nábožně budou zpívati, což pozdější biskupové týž a týž obnovovali, ano světec náš duchovenstvu kostela svého u sv. Víta do opatrování ji poručil. Nad to sv. Vojtěch vyžádal prý na papeži Janu XV. r. 992, aby se směla naše píseň také zpívati »inter missarum solemnia« při mši sv., což bylo tehdy něco neslýchaného a neobyčejného. A Bolelucký o ní vypravuje[2]), že stoliční církev pražská ode dávna (od roku 1039) zpívala tento hymnus u hrobu sv. Vojtěcha, majíc jej za nejvydatnější prostředek k vyprošení deště na Hospodinu. I dokládá, že až na jeho časy tak se děje zvláště v čase velikonočním a o všech nedělích a svátcích po zpívané mši sv. Proto i v neúrodném roce 1667, když nebe jako uzavřené nevydávalo deště, arcibiskupskou konsistoří bylo přikázáno, aby tato píseň při procesí po celé zemi se zpívala spolu se svatováclavskou.[3]) Tou příčinou vydal též tehdejší děkan »kostela pražského« Šebast. Zbraslavský ze Svatavy obě písně znovu česky a latinsky.[4]) Avšak i mimo službu Boží zpíval ji lid český již od počátku při nejrozmanitějších příležitostech, jako při volbě a korunování knížat a králů, při volbách biskupův a arcibiskupův a při jiných veřejných slavnostech. Se zvláštní zálibou a zanícením zpívali ji předkové

[1]) Rosa Boëmica II., 58.
[2]) Rosa Boëm. II., str. 58 a násl
[3]) Klár v Libuši 1858, str. 379.
[4]) Bolelucký l. c., II. pars, pag. 97.

naši též před bitvou a nemálo se jí ke statečnosti rozněcovali; nikdy bez úspěchu. Tak v krvavé bitvě Čechů proti německému králi Lotharovi u Chlumce r. 1126 volali čeští vojínové k Hospodinu tak dlouho o pomoc zpěvem »Kyrie eleison« (Hájek dí: »Hospodine pomiluj ny«), až jim dal Bůh zvítěziti nad nepřátely.[1]) A před bitvou neméně krvavou, již podstoupiti bylo Přemyslu Otakaru II. proti mocnému Belovi uherskému r. 1260 u Kressenbrunna, když Čechové začali prozpěvovati píseň svatého Vojtěcha: splašili se koně Maďarů tak, že začali utíkati dříve, než vojska nepřátelská se srazila. I stala se porážka Maďarů veliká.[2]) Podobně stalo se v bitvě, již svedl Vilém Zajíc z Hasenburka proti míšenským Němcům r. 1318. Svolav všecky náčelníky svého vojska, kázal jim sestoupiti s koně a prve o pomoc Boží volati. I zanotil sám mocným hlasem píseň sv. Vojtěcha. A poraženi a pobiti byli toho dne skoro všichni nepřátelé.[3])

Nejčastěji a nejraději brávali předkové naši útočiště k této písni po příkladě původce jejího za neúrody, sucha a války, majíce pevně za to, jak dí Bolelucký, že není žádné jiné písně vlastenecké v celých Čechách, jež by úctou a vážností byla větší, na milosti hojnější a pro žadatele u Boha mocnější nad tuto píseň.[4])

I nelze nám tudíž úvahu o této písni jinak zavříti, nežli že z toho srdce voláme s Boleluckým: »Istud canticum et ejus autorem, Boëmiae patronum, Boëmi diligite, frequentate et una benedictionem Patris et Filii expectate.«[5])

XL

Boga-Rodzica.

Který vzdělanec český neslyšel nikdy o známé písni polské »Boga-Rodzica«? — Píseň ta září jako hvězda jitřní nad kolébkou křesťanství v Polště, je prostá a vroucí jako lidské srdce, a hlaholila často před obrazy a sochami té, již Poláci nazývají svou Paní

[1]) Pokračovatelé Kosmovi II., str. 204.

[2]) Tamtéž str. 319.

[3]) Hájek, Kronika česká, fol. 288.

[4]) Konrád, Dějiny posvátného zpěvu staročeského, díl I., str. 40.

[5]) Tuto píseň a jejího původce, českého patrona, Čechové milujte, ji často zpívejte a spolu požehnání Otce i Syna očekávejte. Rosa Boëmica II., str. 14.

a Královnou. Celou državou polskou zaznával po mnoho věků její velebný nápěv, jí budila se odvaha, z ní čerpala se naděje i útěcha ve všelikých příhodách žití lidského a národního. Píseň ta byla pobídkou k boji, zpěvem díku i modlitbou žehnající — zkrátka, hymnou národa polského.

Dnes ji v Polště uslyšíš zřídka kde, vyjma svatyni hnězdenskou u hrobu toho, jenž ji dal s věrou národu polskému — před oltářem sv. Vojtěcha ve chrámě Panny Marie na nebe vzaté. Jako nejstarší píseň naši »Hospodine, pomiluj ny« nyní právem přisuzujeme sv. Vojtěchovi, že byla od něho složena a jím rozšiřována: podobně stará tradice polská prohlašuje patrona našeho a velikého apoštola Polanů za původce nejstarší polské písně církevní, zvané Boga-Rodzica.

Píšet o ní učený Jan Łaský v předmluvě svých »Statuta regni Poloniae« (Krakov 1505) tato slova: »Prima omnium devotissima et tamquam vates regni Poloniae cantio seu canticum, Bogarodzica, *manibus et oraculo s. Adalberti scripta*, et primo dicto ad conferenda cum hostibus certamina dedicata, primum in isto registro ordine locum vendicat . . . Quod canticum olim regibus quoque et universis regni proceribus (ex praecepto et consuetudine laudabili) approbantibus initiis bellorum in regno Poloniae praeponi consuevit.« [1]) Měla tudíž tato píseň pro Poláky touž důležitost a týž význam jako naše svatovojtěšská.

A podobně, jako učený Łaský, mluví o písni té i všickni staří historikové polští. Ano, jesuita Wujek nazval tento hymnus národa polského dokonce i *polským katechismem*. A známý polský skladatel hudební Wojciech Sowiński (* 1800 v Podolí), jenž napsal oratorium »Sv. Vojtěch« a vydal životopisný slovník hudebníků pod názvem »Les musiciens polonais et slaves« v Paříži, praví zcela určitě: »*S. Adalbert est auteur de l'hymne de Bogarodzica, paroles et musique.*« Dle něho jest tudíž sv. Vojtěch původcem textu i nápěvu posvátného hymnu tohoto.

Ovšem průchodem věků pozměnila se píseň ta co do textu i nápěvu jako naše svatovojtěšská. Nejstarší text z r. 1407 jest nejkratší a nejprostší a vyniká srdečnou vroucností a nábožností. Texty pozdější rozhojněny jsou slokami k některým sv. patronům; tak k sv. Stanislavovi vroucí slokou národní. Sloka k sv. Voj-

[1]) Sowiński A., »Les musiciens polonais et slaves«. Paris 1857.

těchu zní takto: Ó, swyathy Voczyesze, ubogasz wczesze prosz sza nasz gospodna, panny marey syna. [1])

Také původní nápěv písně té byl během věků značně porušen, tak že, jak podnes každou neděli zpívá se ve hnězdenské kathedrále a jak jej podává Sowiński, liší se patrně od nejstaršího známého nápěvu rukopisného, jenž pochodí z r. 1407. S tímto nápěvem podstatně souhlasí rukopisný nápěv častochovský z konce XV. století; leč ode všech liší se opět nápěv, jejž podává Mioduševský ve svém zpěvníku z r. 1838.

Dr. M. Bobowski ve spise »Polska poezya kościelna« (Varšava 1885) a po něm i jiní snaží se vyvrátiti staré podání, že sv. Vojtěch je původcem písně »Bogarodzica« a opírají tvrzení své těmito důvody:

1. Nalézá se prý tato píseň poprvé ve statutě Laského počátkem XVI. stol. — Leč to právě dosvědčuje její vzácnou starožitnost, neboť do sbírky zákonů nepřijímají se věci ledajaké, bezcenné.

2. Dějepisec Długosz nazývá prý Bogarodzici pouze »patrium carmen«, o autorství Vojtěchově ani slovem se nezmiňuje. Ale právě název »patrium carmen« poukazuje na její starobylý původ, neboť, byla-li píseň ta za časů Długošových, tedy v polovici XV. století již písní vlasteneckou, pak byla zajisté již obecně známa, tudíž velmi stara. Ano, sám dr. Bobowski doznává, že »Bogarodzica« musila povstati před stoletím XV.

3. Dále soudí Bobowski, že biskup Vojtěch, »výlučný« latiník, nemohl nikterak býti skladatelem lidové písně církevní. — A přece témuž Bobowskému není neznámo, že sv. Vojtěch složil nebo alespoň dal nám Čechům hymnus »Hospodine, pomiluj ny« v nynější jeho formě, že on právě vymohl u sv. stolice odpustky na zbožné zpívání písně té a dovolení, aby směla zpívána býti i »inter missarum solemnia«.

4. Tvrdí-li konečně Bobowski, že Bogarodzica pro své *bohemismy* nemůže pocházeti od poety polského, nezbývá než autorství Čecha. I můžeme tudíž vším právem přisvědčiti dr. A. Ka-

[1]) Jiný nový variant je tohoto znění:

»Biskup św. Wojciech
wziął do Polski pospiech,
a niewerni Prusowie
zabili go przi sobě.«

Památky archaeol. r. 1869—70, str. 472.

linovi, jenž v »Rozboru kritičném písně »Bogarodzica« (Lvov 1880, str. 2.) píše: »Tradycyja ta, szukająca pochodzenia pieśni »Bogarodzica« na ziemi czeskiej, ma pewne znaczenie. Opiera się bowiem na ścistem stosunku, ktory między tymi dwoma pokrewnymi narodami zaras po występie ich na widownią historyczną się zawiązal tak pod względem politycznym, jako też religijnym i naukowym, i przetrwal bądź to w ściślejszej, lub też w luźniejszej mierze przez spory szereg wieków całych. Wpływ zaś, który z Czech przechodzil na Polskę, jest naturalnym wynikiem, jaki wśrod podobnych okoliczności jeden naród na drugi wywiera i powtarza nam objaw zwyczajny w przebiegu historycznem duchowego rozwoju narodów.«

Památná píseň svatovojtěšská celým skladem svým ukazuje na dobu svého vzniku; nápěv její liší se slohem, rytmem, melodickými frasemi, zvláště svými melismy tak podstatně od pozdějších původních nápěvů polských, a zase naopak přiléhá tak těsně *ke starému chorálu řehořskému*, že jej složiti mohl pouze Nepolák zbožný a onoho chorálu dobře znalý. To vše hodí se výborně na sv. Vojtěcha.

Na konec připomínáme, že nejstarší známý nápěv rukopisný, jejž roku 1884 objevil red. dr. Surzyński v jagellonské knihovně krakovské a uveřejnil v Przewodniku bibliograficzném, pochodí z r. 1407 a napsán jest rukou Matěje de Grochovo; a že krakovský biskup Martin Šiškowski ve svých Reformationes generales ad clerum anno 1621 nařídil toto: »Ordinamus, ut singulis in parochiis curati locorum inducant consuetudinem (quatenus non reperitur), ut pauperes ante summum sacrum . . . concinne canant, quantum possunt, veterem s. Adalberti patroni et regni istius primi apostoli cantilenam »Boga-rodzica« nuncupatam. Nam ista et christianae doctrinae compendium continet, quae suavius a simplicibus et rudioribus personis discitur et in ipsis excitat devotionem. Provideant tamen, ut haec cantilena sit bene reformata.« Decretales etc. Posnaniae 1883 I. 30.

Ale když přes to vše zpívání »Bohorodice« v Polsku rok od roku ubývalo, zejména ve století XVIII., ustanovil r. 1737 hnězdenský kanovník Fr. Racziński ve své závěti 5000 zl. polských k založení nadace pro vikaristy kathedrály hnězdenské, jimž uloženo za povinnost o všech nedělích a svátcích po ranní mši sv.

(matura) zpívání písně Bogarodzica u hrobu sv. Vojtěcha, což děje se až podnes. [1])

Lid hnězdenský zpívá nyní rád tuto starobylou hymnu svou a cizinci, kteří přijdou do Hnězdna, spěchají v neděli ráno do kathedrály, aby naslouchali dojemným zvukům Bohorodice, jejíž melodie je vážná, svérázná, slavnostní.

Jest zajisté každému na jevě, že nám nepřipadá na mysl přičítati sv. Vojtěchu celou píseň »Bogarodzica«, nýbrž pouze první sloku, nejvýše první a druhou.[2]) Ze byl sv. Vojtěch zvláštním ctitelem Panny Marie, je známo, jakož i to, že rád zpíval, zejména žalmy, a dovedl-li dle životopisce Kanapara po nočním vidění v Mohuči s veselou myslí zapěti: »Sláva ti, Panno, hvězdo mořská,« byl zajisté s to složiti i první sloku Bohorodice. [3])

---

[1]) Polkowski, Katedra Gnieźneńska, st. 220. Píseň »Bohorodice« zpívá se ve Hnězdně dle rukopisu, jenž nadepsán: Prosa s. Adalberti in ecclesia Metropolitana Gnesnensi fundatione perillustris et reumi olim Francisci Raczinski . . . per collegium vicariorum ejus ecclesiae continuis diebus dominicis et festis decantanda. Rukopis ten vydal r. 1862 L. Grabski tiskem.

[2]) Známý Montalembert napsal r. 1861: »Cette hymne est tombée en désuétude, et n'est plus guère chantée que dans l'église metropolitaine de Gnesen, devant le tombeau du saint martyr, où nous en le bonheur de l'entendre. La melodie en est d'une gravité touchante et solennelle, en même temps que d'une originalité incontestable« ve stati »Une nation en deuil«, Paříž 1861, str. 6.

[3]) O svatovojtěšské písni »Bogarodzica« napsal kanovník dr. Hipler v časopise zvaném »Zeitschrift für die Geschichte Ermlands«, sv. XI. na r. 1897 stať, jejíž jádro jest toto: Nejstarší text písně (dvou posledních slok) zachoval se v rukopise z XV. století v jagellonské bibliotéce krakovské. Nynější 16sloková píseň složena je z rozličných částí, jež průchodem času byly přibásněny. Původní vlastní píseň jsou první dvě sloky, jak se zachovaly v nejstarším rukopise; leč ani tyto dvě sloky neshodují se co do rýmu ani co do metru, i byla nepochybně druhá přibásněna později. Pět slok dalších bylo patrně původně samostatnou písní velikonoční a ostatních 9 slok písní pašijovou. Tyto tři původně samostatné písně sloučeny byly již v XV. století v jeden celek. Sv. Vojtěch nemůže prý býti pokládán za skladatele ani prvních dvou slok nejstarších, jelikož tyto umělou formou svou spadají do doby mnohem pozdější, nejméně alespoň do XIII. století. Tak jako v jiných plodech polské literatury před XV. věkem — píše dr. Hipler — jeví se i v písni »Bogarodzica« vliv vzorů německých a českých. První sloka složena byla snad dle německé písně »Sant Marei, Muoter und Maid«, kterou Němci před bitvou na Moravském poli zpívali. Ke druhé sloce byla prý do jisté míry vzorem staročeská píseň »Hospodine pomiluj ny«, k dalším slokám velikonoční píseň »Christus ist erstanden von des Todes Banden«, zejména

XLI.

Zázraky sv. Vojtěcha.

a) Za živa.

Ačkoli divy a zázraky nečiní svatého, nýbrž jen k němu poukazují, tak nábožnými mravy duch Vojtěchův se stkvěl, že již *za živa* proslul muž Boží divotvorstvím. [1])

pak stará česká píseň »Buoh všemohúcí«, z níž některá místa téměř slovně do písně polské byla přijata, z čehož také lze vyložiti hojné bohemismy v ní. Není prý třeba předpokládati, že skladatelem polské písně »Bogarodzica« byl Čech, ale možno důvodně domnívati se, že ji složil Polák mocný řeči české, jež od XIV. až do XVI. století byla v Polsku řečí vzdělanců. Z těchto a jiných ještě důvodů, jež béře z metru a melodie písně, klade dr. Hipler vznik písně »Bogarodzica« do XIV. století. Toť asi trest pojednání Hiplerova, jež o své váze necháváme.

Literatura sem spadající:

Konrád Karel, Posvátná píseň polská s obzvláštním zřetelem k posvátné písni české. Ve Zprávách č spol. nauk 1885, str. 15—56; Dějiny posvátného zpěvu staročeského. Praha 1882, díl I., str. 35. — Jireček Jos., »Bogarodzica« v posudku publikace Przeździeckého v Čas. č. musea 1872, str. 335—337. — Pypin a Spasovič, Historie literatur slovanských, d. II., Praha 1882, str. 18. — Vymazal Fr., Slovanská poezije, Brno 1875, sv. I., str. 1, »Polská poezije«. — Bobowski Mikołaj, Die polnische Dichtung des XV. Jahrhunderts: I. Mariengedichte. Breslau 1883; Polska poezya kościelna od nejdawniejszych czasów aż do wieku XV. Warszawa 1885. — Kalina Antoni dr., Rozbior krytyczny pieśni »Bogarodzica«. Lwów 1880; Pieśń Boga-Rodzica. Przegląd powszechny. Kraków 1887, str. 329—355. — Knothe Apolinari, Starożytność pieśni Boga-Rodzica. Przegląd katolicki. Warszawa 1884, str. 341 a 357; Nieznany dotąd odpis pieśni Boga-Rodzica. Przegląd katolicki. Warszawa 1886, str. 757. — Liske, O autentyczności dokumentu, zawierającego najdawniejszą wzmiankę o pieśni Bogarodzica v Bibl. Warsz. 1877, tom. IV., str. 417 a násl. — Pękalski, Uwag nad podaniem o pieśni Bogarodzica. Rocz. Tow. Krak. 1871. — Pilat Roman, Pieśń Bogarodzica. Restytucye tekstu pieśni. Kraków 1879. — Przeździecki A., Pieśń Bogarodzica. Warszawa 1866. — Rymarkiewicz, Pieśń Boga-Rodzica. Roczn. Tow. Przyj. Nauk. Poznań X. 1878, str. 333—407. — Soviński Alb., Les musiciens polonais et slaves. Paris 1857. — Hipler, Boga Rodzica. Untersuchungen. Braunsberg 1897, str. 32; Der hl. Adalbert als Liederdichter I., Danzig 1865, str. 105 a násl. — Nehring Wl., Ueber den Einfluss der altczechischen Literatur auf die altpolnische. Einleitung und das altpolnische Marienlied. Archiv für slavische Philologie I., Berlin 1876, str. 60—81; Pieśń Boga-Rodzica w Studyach literackich. Poznań 1884, str. 1—26. Recensi o práci té napsal prof. Brückner v Archivu f. slavische Philologie VIII., n. 604.

[1]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 283.

Z případů mnohých uvedeme jen několik, a to předem ty, jež udály se za jeho pobytu v klášteře římském.

1. Kdysi nesa vodu či víno ve džbáně skleněném, klopýtnuv nohou na tvrdé podlaze mramorové, hřmotně upadl. Zaslechli od stolu bratři pronikavý zvuk, a nepochyboval nikdo, že to rozbitím. Opat sedě opodál, sám to uslyšel, i ,tázal se, co se přihodilo. Leč jaké bylo podivení opatovo i bratří řeholních, když křehká nádoba jest plna a neporušena, jako by se byl žádný pád nestal.

2. Jednou přišla jistá Konstancie do téhož kláštera, aby se pomodlila za své uzdravení; nemohlať po mnoho let požívati chleba. Vojtěch poznav, že zlá nemoc svírá jí žaludek, požehnav kousek chleba svatým křížem, podal ho té paní řka: »Milá dcero! pro lásku Kristovu sněz toto sousto chleba. Pro jméno Kristovo nesmíš pohrdnouti soustem tímto!« Konstancie z počátku nad tím se zarazila; než, když jí přítomní domlouvali, aby požehnaného mužem Božím chleba pojedla, osmělila se a okusila maličko. Od té chvíle jídala pak chléb i pokrmy jiné beze vší ošklivosti.

Ani toho nesmíme pominouti mlčením, jak dcera potomního prefekta římského, Jana Glosa, přebolestnou zimnicí byla trápena a kterak dotekl se jí tento muž Boží, Vojtěch, posvátnou rukou svou, a choroba její zmizela úplně, jak byl přikázal.[1])

Brun vypravuje, že Vojtěch jistou dívku, jež měla bolavé oči, uzdravil vložením rukou na hlavu její a modlitbou.[2])

3. Hájek ve své kronice vypravuje k roku 990 o sv. Vojtěchu, že přišed do města Modruše v Chorvatsku, učil a kázal tam slovo Boží a mnohé činil divy.[3])

4. Když Slezané a jejich pohanští sousedé kázaní biskupa Vojtěcha již nechtěli přijímati, umínil si, že půjde do hlavního města Polanů, jež slove Hnězdno; i přišel do jedné vsi, kde se na cestu do města výše jmenovaného vyptával.[4])

Než, lidé tamější slyšíce, kterak jazyk jeho od jazyka jejich převelmi se liší, a vidouce oděv jeho, totiž mnišský, kterého ve-

---

[1]) Hájek, Česká kronika 1541, list LXXXXIII.
[2]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 250—251.
[3]) Prameny d. č. I., str. 283.
[4]) Zázraky sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 306.

lice nenáviděli, strhli posměch a mluvícího k nim a tázajícího se na cestu neuznali hodna odpovědi. Tu svatý náš jsa pln ducha Božího, jenž skrze něho znamení a zázraky činil, promluvil k nim: »Poněvadž z úcty k Bohu mluviti nechcete, ku slávě jeho jménem Božím poroučím, abyste umlkli.« Po těch slovech odtud odešel a záhy našel sám cestu pravou. Bezbožníci oni však brzy oněměli a postrašeni a poplašeni jsouce tím, co je potkalo, setrvali v bolesti a štkaní. Dále k jiné vsi přišel a vyptávaje se na cestu, podobného utržil posměchu; i potrestal je tímže trestem, aby stejně vinným stejnou míru trestu vyměřil, oběma nikoli na pomstu křivdy své, z lehkomyslnosti bera sobě příležitost ku spáse jejich a na oslavu Kristovu. Když potom ku třetí vsi návodem Božím přišel a na cestu se vyptával, obyvatelé přívětivě odpovídali a cestu mu úslužně ukázali. I poděkoval jim. Dlouhou cestu za krátký čas vykonav, přišel až do Hnězdna, města lidnatého, mocného a slavného. Ihned na náměstí vešel a přítomnému množství lidu bez ostýchavosti kázal Krista a odměnu života věčného ohlašoval; a jelikož Bůh mu přispíval a kázaní jeho následujícími znameními přemnohými a rozličnými dokládal, nesčíslné množství lidu uvěřilo v Krista. Tak se stalo, že pověst o něm brzy po celé zemi se roznesla a k těm dostala, jež svatý biskup ve jménu Kristově mluvy byl zbavil, ne však sluchu, a kteří takto zůstali nemohouce si nikterak pomoci. I přišli svorně k muži Božímu s nadějí, že najdou milosti jeho, a našli jej, an kázal zástupu lidu. I poznavše jej přede vším zástupem, k nohám jeho klesli a vzdychajíce, plačíce a všelijak naříkajíce za odpuštění poklesku svého žádali. To vida Vojtěch, nechal zatím díla kazatelského, v němž s celou pílí byl zabrán, i obrátiv se k nim, jakož v srdci byl velmi laskav, přívětivě je oslovil řka: »Vím, bratři, kdo jste. Vidím, že ruka Páně dotkla se vás a vám rozum dává, abyste poznávajíce hřích svůj k Bohu se přiblížili, jenž uzdravuje lidi skroušeného srdce; a skrze tohoto milosrdného Boha, jemuž sloužím, oznamuji vám, že udělil odpuštění hříchu vašemu. Pročež jménem samého Boha stvořitele, a pána našeho Ježíše Krista, já sluha jeho užívání jazyka vracím vám.« Když byl tak řekl a znamení kříže nad nimi učinil, ihned rozvázán jest jazyk jejich, i počali k udivení všech mluviti a velikým hlasem provolávati, že je Kristus pravý Bůh. Když pak milosti křtu dosíci chtěli, prve víře k prosbám jejich je vyučil; potom dal jim dojíti znovuzrození skrze vodu a Ducha sv. Po té utvrzeni jsouce ve víře všichni

vespolek, jali se svatého biskupa snažně prositi řkouce: »Svatost tvou, sluho všemohoucího Boha, vroucně žádáme, abys nám za nešlechetnost, které jsme se zaslepeným a zběsilým duchem proti tobě dopustili, nějaké veliké pokání uložil pro pamět potomků.« I řekl jim svatý biskup: »Chválím vás, synové, že se koříte se zbožnou oddaností ruce Boží. Věztež tedy zajisté, že ony i ostatní hříchy vaše všecky křtem jsou vám odpuštěny; jen buďte bdělí duchem, abyste k dřívějšímu nebo jinému zlému se nevrátili a nabyté milosti nepozbyli.« Když pak více a více prosbami na něho doráželi, ustanovil jim, aby před časem postním od neděle devítník, tudíž dříve než ostatní křesťané, začali se postiti a jídla masitého až do popeleční středy se zdržovali. Tento příkaz uctivě přijali, bedlivě zachovávali a potomkům k zachování jako dědictvím odkazovali. Jelikož duch milosti Boží skrze sv. Vojtěcha kázal a činil mnohé zázraky, přijalo celé Polsko víru křesťanskou, i založeno jest, jako skrze jednoho z apoštolů, na pevné skále víry apoštolské. I přijalo rádo naznačený čas a způsob zdrželivosti předpostní a přes dvě století bez přerušení jej zachovávalo, až jistý veliké vážnosti požívající legát (vyslanec) stolice apoštolské nechtěje, aby národ polský od ostatních věřících zachováváním ročního postu déle se lišil, pravomocností apoštolskou nadřečeného ustanovení je zprostil.

b) Po smrti.

Ani *po smrti* sv. Vojtěcha nescházela božská znamení v zázracích hojných také mezi národy.

1. Prst jeho, který spadl do vody a rybou byl pohlcen, v břiše jejím jako hořící svíčku ve vlnách viděli všickni rudě zářiti. Zázrakem tímto udivení rybáři namáhali se, seč byli, rybu chytiti a pronásledovali ji, kamkoli se obrátila. I neustali dříve, až ji chytili, vyvrhli a ze žaludku jejího prst sv. biskupa, který plápolal jako hořící svíčka, vytáhli.[1])

[1]) Zázraky sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 305. Na hnězdenském relikviáři vyobrazen světec náš, an *nese vlastní hlavu svou.* Obraz ten zakládá se na pověsti, zaznamenané Jeronymem Kamaldulenským, dle níž sv. Vojtěch po svém usmrcení vstal se země, a v pravici drže mitru a v levici vlastní hlavu, kráčel k jisté kapličce, asi míli od Gdanska vzdálené, kde po 3 léta tělo jeho prý odpočívalo. Potom nalezeno jest od Prušanův, Boleslavem Chrabrým vykoupeno a přeneseno do Hnězdna.

2. Téhož asi času přišel jistý vznešený Pomořan za obchodními záležitostmi do země sambické, která tvoří zvláštní část Pruska, a kde od pohanských obyvatelů světec náš Vojtěch byl podstoupil smrt mučenickou. Ten uslyšev, že jakýsi člověk neznámý, jehož řeči prý nerozuměli, u nich byl zabit, umínil si, že na mrtvého se podívá; i přišel, veden jsa bezpochyby duchem Božím, na místo. I našel tam svatou hlavu a slyšel ji k sobě promluviti takto: »Zdvihni mne a dones do Polska, do města, jemuž jméno jest Hnězdno; a doneseš-li mne počestně a zachováš-li se čistě až tam, slávou a bohatstvím ty i potomci tvoji na věky povýšeni budete nade všechny, kteří obývají v zemích těch Poskvrníš-li se však na cestě své, pozdní rod tvůj ani nedospěje stavu lepšího ani neklesne v horší, nýbrž v stavě prostředním ostanete a rovni sobě rovným.« Těmito slovy udiven uložil ji pohan do nádoby a nesl do Polska. Když pak přišel do země své a přiblížil se k domovu vlastnímu, počala ho pojímati touha spatřiti syny své a manželky, jež měl dvě. Přemožen tedy touhou takovou, ctihodnou hlavu s nádobou v jednom vydutém dubě uschoval a domů k svým odběhl s pevnou vůlí, že co nejdříve se navrátí. Přestoupil konečně přikázaní a když se vrátil a svatou hlavu hledal, nenašel jí více na místě, kam ji byl položil; potomstvo pak člověka toho, jak se posud přiznávají ti, kteří k němu náležejí, co do statků vezdejších až podnes v tomže stavu se nachází, jakož onou věštbou božskou prve bylo ohlášeno. Na místě, kam hlavu mučeníka pohan byl položil, stál kdysi chrám ku poctě téhož mučeníka zasvěcený, i požíval i on i místo ono veliké úcty a udály se tam prý stkvělé zázraky. [1])

Za Pomořanem kráčel v povzdálí jistý Polan z města Kolína [2]) jdoucí, který pozoruje, když den nachyloval se k večeru, že onen něco opatrně ukrývá do dutiny staletého stromu, došed tam, vyňal hlavu mučeníkovu, ukryl ji v uzlíku svém a pospíšil s ní do Hnězdna. Předstoupiv před knížete, celou záležitost světce našeho, jak ji byl v městě Kolíně doslechl, od počátku až do konce vyprávěl a vyňav z uzlíku hlavu, všem ji ukazoval.

Před knížetem stál právě spoutaný, nevinně odsouzený muž, který budoucího rána měl býti stat. Tomu, když spatřil hlavu svatého mučeníka, spadl rázem řetěz s nohou. I zaradoval se ve-

[1]) Cholinun, dnes Kalnen?

[2]) Zázraky sv. Vojtěcha l. c., str. 305—306.

lice, uchráněn byv skrze zásluhy svědka Božího nespravedlivého trestu. — Ten byl první zázrak světce našeho.[1])

3. Téhož dne, kdy Vojtěch podstoupil v Prusích smrt mučenickou, sloužil jistý kněz ve Hnězdně mši sv. I zjevil se mu prý duch Páně a pravil mu, aby také vzýval blahoslaveného mučeníka Vojtěcha za přímluvu pro trpící svět. I poslechl on rád napomenutí Božího a vzpomínaje svatých mučeníků, vzýval také sv. Vojtěcha, aby ve hříších našich obětí svou u milosrdenství Božího byl prostředníkem. [2])

4. Jiná legenda vypravuje toto: »Biskup Vojtěch ubíraje se ze země polské do Pruska, spřátelil se na cestě s jistým Prusem, jenž znal polsky, a obrátil jej rychle na víru křesťanskou. Prus ten sv. biskupa pohostinu přijal a u veliké poctivosti ho měl, ale po příkaze jeho, že křesťanem je, na ten čas před jinými tajil.

Jakmile Prušané sv. Vojtěcha usmrtili, pověsili useknutou hlavu jeho na vrchol stromu, pod nímž byl sloužil mši sv., a aby odevšad z daleka k radosti nešlechetných bylo ji viděti, všecky větve u vrcholku osekali.

Když byli také sv. tělo po údech rozsekali a různo roztrousili, tu výše zmíněný hostitel jeho skrze anděla Božího napomenut byl, aby údy tak bedlivě sebral, aby žádný se neztratil, a aby je v úkrytě uctivě uschoval. I poslechnuv on vidění nebeského ve svaté bázni bedlivě vykonával, co mu bylo přikázáno. Než, když jednotlivé kusy k souvislým údům řádně položil, shledal, že schází mu na jedné ruce prst, který jeden z pohanů uřízl k vůli prstenu, stáhnuv pak tento, do řeky zahodil. Ačkoli úzkostlivě mnoho dní tento hledal po všech místech, přece nemohl ho nikterak nalézti; jednoho pak dne manželka jeho divíc se tomu, optala se ho, co tak důležitého hledá, že úzkostlivě neustále obchází. Napřed nechtěl jí to nikterak vyjeviti; ale konečně přemožen byv ošklivostí nad pohoršením manželčiným, tajemství své jí svěřil. Tato však jsouc pohanka, sousedům brzy vyzradila, kterak u muže jejího svatý lup sebrán a uschován se nachází. Kteréhož vyzrazení poněvadž muž byl příčinou, ihned ústa jeho tak potvorně se zkřivila, že mohl sotva přijímati pokrm a nápoj, mluviti však nemohl nikterak. Pohané pak odsoudili jej, vyrazili naň a mnohými ranami jej zbili; potom jej svázavše všelijak trýznili, aby

[1]) Utrpení sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 234.
[2]) Brunův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 303.

svaté ostatky jim ukázal. Když konečně opustil přikázaní Boží, opuštěn jest také od Boha; i vydán byv nespravedlivé moci nešlechetných, učinil jim po vůli. Odevzdány jsou tedy svaté údy pohanům, kteří je měli odnésti; než řízením Božím sami barbaři počestně je opatrovali, buď že se obávali metly Boží, kdyby tak neučinili, neb že zamýšleli prodati je křesťanům. Ti pak, kteří prst sv. biskupa v břiše rybím našli, rychle, jak čteme, k těm se odebrali, u nichž že se ctihodné údy nacházejí, byli se dověděli; i spatřili všichni prst sv. těla světlem nebeským zářiti. Na podívanou tohoto zázraku celá ves se sběhla a udivením trnula; svaté pak tělo tak velikým znamením oslavené chovali potom s poctivostí ještě větší.

Dověděvše se pak Prusové, že ostatkové slavného mučeníka horlivému knížeti křesťanskému, vojvodovi polskému, velikému Boleslavovi, vzácni jsou, vzkázali mu po poslech: »Věz, že onen bůh tvůj, kterého jsme zabili, jest u nás. Chceš-li nám dáti veliké peníze, ochotni jsme poslati jej tobě.« Uslyšev to vznešený kníže, zaradoval se velice a poslav žádanou cenu, přijal se slušnou uctivostí svaté tělo. I stal prý se také zázrak mocí Boží, jelikož tělo ono, jež bývalo chrámem a nástrojem Ducha svatého, podle smlouvy s pohany učiněné zváženo býti mělo s rovnou tíží peněz. Položeno byvši na váhu, stalo se nadmíru lehkým, takže se zdálo, jakoby docela nic neleželo na místě váhy, a ručička váhy stála uprostřed. Když nemohli těla vyvážiti, ač dali již vše, přistoupila prý chudá žena a své poslední dva penízky, jež měla, na váhu přiložila. Když po té jak tělo tak stříbro se zlatem stejně váži y, pohané berouce z váhy stříbro a zlato dvou penízků si nevšímali, a je na váze ležeti nechali, tu teprve očitě viděli, že ony, ačkoli tak lehky, tělo svaté v rovnováze udržují a zároveň je vyvažují.[1]) Odtud odneseno jest tělo do kláštera jménem Třemešno, kde dle rozkazu Boleslava Chrabrého s náležitou uctivostí bylo pochováno.

Když pak pověsti o zázracích na hrobě sv. Vojtěcha se množily a daleko široko roznášely, přišel pokorně muž onen, který jej byl v Prusku pohostil a jehož ústa pro hřích byla zkřivena, k výše zmíněnému klášteru a hojné modliby a slzy skroušeně k sv. Vojtěchu za navrácení rychlé mluvy vysílal; i uzdraven jest úplně a utvrzen byv v dobrém, až na konec života svého

[1]) Beckovský, Poselkyně starých příběhů českých, díl I., str. 206.

slouže pravému Bohu a hostu svému, mučeníku Vojtěchovi, ve svatém obcování tam zůstával.

Ale po nějakém čase, když povstala válka mezi sousedními pohany a Poláky, boje se Boleslav Chrabrý, aby snad nějakou nešťastnou příhodou válečnou tak drahocenného pokladu nepozbyl, ostatky svaté s velikou slávou dne 6. listopadu [1]) r. 1000 přenésti dal do chrámu Panny Marie ve Hnězdně, kde skrze zásluhy slavného mučeníka tohoto udály se zázraky mnohé.

5. Konečně císař Ota III., jenž sv. Vojtěcha, pokud žil, míval za učitele a za důvěrného a milého soudruha při skutcích pobožných, do tak těžké nemoci v Římě upadl, že již lékaři vzdali se úplně naděje v jeho uzdravení. V poslední hodince jal se pokorně prositi sv. apoštoly a jiné sv. ochránce města Říma za zachránění svého života. Než, když shledal, že odnikud mu pomoc nepřichází, počal vroucně vzývati sv. Vojtěcha, o jehož přemnohých a stkvělých zázracích se byl dověděl, i učinil slib, zachrání-li jej, že osobně hrob jeho navštíví. A podivná věc; jedva domluvil, cítil se již zcela zdráv přede všemi, kdož stáli kolem jeho lože; i vstal a v tu chvíli odebral se k papeži, jemuž div ten a slib svůj od začátku až do konce vyjevil. I zaradoval se papež a dobrořečil Pánu, jenž svaté své takto oslavuje skrze sv. Vojtěcha, slavného mučeníka svého.

A císař Ota III. vykonal skutečně r. 1000 v průvodě dvou kardinálů pouť ke hrobu sv. Vojtěcha do Hnězdna. Sestoupiv před branou městskou s koně, kráčel bos do chrámu Panny Marie a modlil se dlouho a nábožně u hrobu našeho sv. patrona. [2])

XLII.

Pověsti ze života sv. Vojtěcha.

Ve starých kronikách a v ústním podání rozšířeny jsou u nás i v cizině mnohé pověsti ze života světcova, jež, pokud nebyly již zpředu zařaděny do textu nebo pod čarou, nebo nebude jich vzpomenuto v díle III. »Úcta sv. Vojtěcha u lidu«, otiskujeme zde za tím účelem, abychom jich přivedli opět do paměti pokolení nynějšímu a uchránili jich takto od zapomenutí.

---

[1]) Dle jiného podání stalo se tak 20. října.

[2]) Zázraky sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 309—311.

Biskup Vojtěch ztýrán u Přerova.

Kdysi požádali bratři sv. Vojtěcha, aby z Prahy přišel k nim na Libici. Tou dobou bylo v Čechách ještě dosti pohanů, zejména v krajích odlehlých a lesnatých; ti byli zapřisáhlí nepřátelé a pronásledovatelé křesťanského kněžstva vůbec a biskupů zvláště. I Vojtěchovi bylo nejednou zakusiti zloby jejich a krutosti domácí šlechty, jež s rodem jeho žila v nevůli.

I vzal tedy Vojtěch dlouhé svrchní roucho a kuklu, a bosýma nohama šel krajem lesnatým až přišel k svým, kdež druhého dne posvětil kostel sv. Jiří, kterýž nedávno před tím otec Slavník dal postaviti. Čtvrtého pak dne Vojtěch, dada mateři jakož i bratřím svým požehnání, odešel tajně, obávaje se svých nepřátel a pohanů. A uchýliv se od cesty, skrze husté lesy přišel nenadále k jedné vsi, nazvané Zelenka, v níž bydlili pohané, kteří uhlídavše ho, proti němu všickni vybíhali, tážíce se, kdo jest a kam jde?«

»Člověk vám podobný jsem a z Libice jdu do Prahy.«

Oni pak za kuklu jím trhajíce vedli jej až do Přerova, kde bydlil bohatý zeman jménem Brodislav, z rodu Temakova, kterýž uzřev jej, na mnohé věci se dotazoval; leč Vojtěch nechtěl mu mnoho odpovídati. I znamenav Brodislav, že je Vojtěch křesťan, povolal svých služebníků a poručil jim kuklu s něho svléci, dobře ho bíti a pak propustiti.

Vojtěch odcházeje obrátil se ještě k příbytku Brodislavovu a zvolal: »Tuto jest mi ještě k příbytku má kukla vzata, a mému hřbetu bez příčiny dluh zaplacen. Dejž Pán Bůh, aby každý, kdo ten dvůr Přerov držeti bude, vždycky dlužen byl a toho dluhu nikdy nezaplatil!«

A to se také vskutku vždy shledalo.[1])

Hospodine, pomiluj ny!

Když biskup Vojtěch přišel na Libici posvětit kostelík ke cti sv. Jiří, shromáždiv kolem sebe věrné křesťany, naučil je nové písni, již byl sám složil nebo rozšířil a zpíval s nimi na odvrácení hladu i války, známou a dosud u nás často zpívanou: »Hospodine, pomiluj ny!« Píseň ta byla nadána odpustky 40 dnů těm, kdož by ji zpívali nábožně.

[1]) Hájkova kronika česká, list 87.

Lípa na Libici.

Jindy opět zavítal Vojtěch z Prahy na rodný hrad, kázal lidu po osadách okolních až pozdě do noci a když se večer vrátil zpět ke hradní bráně, nalezl ji zavřenu a most zdvižen.

I ulehl, ana teplá byla noc, na hradním náspu do trávníku, zarazil vedle sebe do země dřevěnou berlu svou, načež brzy únavou usnul. Když se ráno probudil, spatřil, že se berla jeho zazelenala. Od té chvíle pak rostla, až byl z ní mohutný strom, jemuž domácí i příchozí poutníci přičítali moc zázračnou, užívajíce ulámaných ratolestí proti rozličným neduhům. Lípa ta stála na severní straně nynějšího kostela farního na Libici asi pět set let, až ji konečně divá vichřice zlomila a zbylý pařez roznesli pak lidé domácí i příchozí cizinci.

Na přívoze u Neratovic.

Léta Páně 984 dne 27. září šel Vojtěch na pouť do kostela sv. Kosmy a Damiana, jichž výroční památka toho dne v Církvi se připomíná, kteryžto kostel od sv. Václava mezi Prahou a Vyšehradem na místě, kde nyní na Slovanech nebo v Emausích říkáme, byl založen. V tom kostele, když mši sv. odsloužil, do Boleslavi pospíchal skrze samé lesy, neboť cestou pro pohany a nepřátele své jíti nesměl. V Boleslavi svou pobožnost vykonav a do Prahy se navraceje, přišel k jedné vsi, Neratovice zvané, kteráž leží na břehu labském, a převozníka žádal, aby pro odplatu Boží na druhou stranu ho převezl. Převozník když to učinil a od převozu platu žádal, sv. biskup jemu a pomocníkům jeho odpověděl řka: »Synové milí! já zlata ani stříbra nemám, ale za vaši práci slovo Boží chci vám kázati a požehnání duším vašim dáti.«

Oni však, porazivše jej na zemi, střevíce s nohou jeho zuli a jimi sobě zaplatili; nad to ještě jeden z těch nešlechetníků Vojtěcha do hlavy silně udeřil. Při tom kameni, na němž sv. biskup seděl, když z obuvi zouván byl, stojí starodávná Boží Muka z kamene tesaného. Biskup s toho kamene vstana, obrátil se k těm bezbožníkům, řka k nim: »Dejž vám tedy Bůh místo požehnání zlořečení, abyste vždycky měli nedostatek chleba.« A to se také stalo; neboť od toho času až do dnešního dne — vypravuje Václav Hájek z Libočan — někteří z plavcův a převozníků potomci tam zůstávají a z nich všichni nedostatek chleba mívají. Byť pak i obilím

ve stodole nebo na půdě dobře byli zaopatřeni, nicméně do žní všechno se jim ztrácí a zmizí; protož obyčej mají hned mlátiti, prodávati a potom přede žněmi odjinud chléb kupovati.[1]) Toto vše, co zde dle Hájka jest poznamenáno, až do války třicetileté v pravdě se shledalo. Ale nyní — jak dokládá Bolelucký — tomu již tak není; ves Neratovice vypálili Švédové, a potomci těch plavců či přívozníků buď jinam odešli nebo od nepřátel zabiti jsou, na jejichžto místo jiní obyvatelé nevinní přišli, kteří každého roku chléb až do nového mívají, jakž se k tomu sami dobrovolně přiznávají. [2])

U Milavče.

Biskup Vojtěch navracuje se z rozkazu papežova z Říma do Čech, přišel s bratrem Gaudentiem a průvodčími do vlasti. Tvrdostí cesty zemdleni jsouce při jednom lese na poli u vsi, která slove Milaveč, v kraji domažlickém se položili a usnuli. Tu z té vsi pastýř stádo žena, uzřev je, že spí, troubu svou k hlavě a uchu Vojtěcha biskupa, jenž ležel trochu opodál, přičiniv, hlasitě zatroubil. Čehož on velmi se ulekl a náhle vzchopiv se zvolal: »Kéž bys ohluchl ty i tací, kdož tak činí!« Tu hned dopuštěním Božím pastýř ten hluchotou byl poražen a od toho času každý pastýř, který v té vsi jest a zatroubí, hned ohluchne. Pročež obyvatelé milavečtí, když sobě jednají pastýře, nakazují mu, aby bičem práskal, ale netroubil. Někteří sice věc tu za směšnou majíce, přece troubili, ale rázem prý ohluchli a více přese všechno léčení nenabyli sluchu.

Na Zelené Hoře.

Na další cestě přišel Vojtěch s průvodčími svými do kláštera Panny Marie, jenž byl od poustevníka Břimoty na Zelené Hoře založen a dokonán; poustevník přijal biskupa s jeho družinou velmi vlídně a uvedl je do svého příbytku. Po malé chvíli vyšed Vojtěch z kláštera, na čtyři strany světa nad českou zemí znamení sv. kříže učinil, jí požehnání dal a kletby zprostil. Jak se to stalo, obloha nebeská dešťovými mračny přetahovati se počala, z nichž po chvíli tak hojný spadl déšť, jenž za $3^1/_2$ léta vy-

[1]) Hájkova kronika česká, list 90.

[2]) Beckovský, Poselkyně starých příběhů českých, díl I., str. 195.

prahlou zemi úrodně napojil; z čehož všichni Čechové ihned poznali, že jejich sv. biskup do vlasti se navrátil. Ten pak vrch, kde sv. Vojtěch zemi české požehnání dal, nejdřív počal se zelenati, odkudž také až podnes Zelenou Horou se nazývá a na tom místě, kde tehdy Vojtěch stál, kostel Panny Marie se spatřuje, v němž se nalézá kámen, na který světec náš častěji se posadil. Jiný opět kámen nalézal se do nedávna a snad dosud se nalézá pod Zelenou Horou ve trávě, na němž spatřují se stopy obuvi sv. Vojtěcha.

Od Zelené Hory ubíral se biskup náš ku Praze a když jsa všecek znaven za vsí Vrčení mezi vrchem Chlumek a druhým Štědrý Vrch nazvaným na jednom kameni odpočívaje spal, celého těla jeho znamení na něm vytlačené zůstalo. Na tom pak místě později Adam ze Šernberka, nejvyšší purkrabí království českého, prostrannou kapli ke cti sv. Vojtěcha dal postaviti, kde se ten kámen dosud spatřuje. Mnozí lidé velikou bolestí hlavy souženi, když na ten kámen hlavu do toho místa, kde jest hlava svatého Vojtěcha vytlačena, s pobožností kladou, bolesti své rázem bývají zproštěni. Za sucha přicházejí z Nepomuka a okolí sem prosit o déšť.

Biskup Vojtěch slouží mši sv. před papežem.

Následujícího dne po katastrofě libické byl Vojtěch, jenž prodléval v Římě, dožádán od papeže, aby před ním sloužil slavnou mši sv., což sv. patron náš rád a s velikou pobožností učinil. Stalo se pak, když mši sv. sloužil, že po pozdvihování při vzpomínce mrtvých u oltáře dvě hodiny jako mrtvý stál, což vidouce přítomní, domnívali se někteří, že usnul, jiní pak vysmívajíce se jeho svatosti, všelijak to jeho prodlévání si vykládali. Papež nemoha také již déle trvati, rozkázal, aby jím pohýbli a napomenuli, aby mši sv. dokončil. Sv. Vojtěch jakoby ze sna probuzen byv, když pak mši sv. dokonával, od přisluhujících rukavici biskupskou žádal, a když se nalézti nemohla, řekl k nim: »Nehledejte jí, neboť jsem ji v Čechách na oltáři zapomněl.«

Po mši sv. pojal papež Vojtěcha do svého paláce a tam před kardinály počal jej kárati, řka: »Otče dobrý, jak's mohl při mši sv. dřímati? — Odpověděl mu biskup Vojtěch: »Otče svatý, o snu já nic nevím, ale byl jsem na ten čas u vytržení; neboť včera bratři moji pro víru Pána našeho Ježíše Krista byli od ne-

přátel usmrceni a až do dneška nepohřbeni leželi. I poručil mi Bůh těl jejich posvětiti, protož musil jsem se do Čech odebrati a své bratry rodné pohřbiti. Ale protože jste mnou tak brzo kázal potrhnouti, zapomněl jsem v libickém kostele na oltáři Panny Marie rukavici.«

Papež, chtěje se tím lépe ujistiti, vypravil posly do Čech, aby se pilně doptávali, jsou-li skutečně zabiti bratři Vojtěchovi a kterého dne se tak stalo. Poslové, když se po čase navrátili, vyprávěli papeži vše, čeho se byli doptali a dotvrdili pravdu slov Vojtěchových; nad to ještě dodali, že sv. biskup při pohřbu bratří svých v kostele libickém ode všeho lidu byl viděn a na dotvrzenou přinesli Vojtěchovu rukavici, kterou byl tam zapomněl, a jednu ke druhé přirovnavše, že k sobě náležejí, patrně viděli. Z toho poznal papež, že je Vojtěch muž svatý. — Rukavička, již sv. Vojtěch na oltáři byl zapomněl, nalézá se dosud ve Staré Boleslavi, a druhá, která ostala v Římě, je v klenotnici svatovítské na hradě pražském. Na naší výstavě jubilejní i národopisné mohl ji každý viděti.

Klášter Tata v Uhrách.

K roku 990 vypravuje Hájek ve své kronice toto: Nějaký člověk znamenitý a bohatý, který byl nedávno před tím přišel z Apulie, z hrabství sv. Severina do země uherské, jemuž jméno bylo Deodatus, ten byl toho času — kdy biskup náš prodléval v Uhrách — postavil slavný klášter v uherské zemi, i dožádal se na biskupu Vojtěchovi, aby mu toho kláštera posvětil, což on velmi rád učinil. Tou dobou právě přišli z Čech do Uher dva mladíci, a uzřevše svého biskupa, uctivě jemu se poklonili. To vida Deodatus, otázal se jich, kdo by byli; a oni řekli: »Čechové jsme a po školách vandrujíce, sem jsme se dostali.« A on jim pravil: »Kdo je tento biskup?« A oni řekli: »To je náš táta.« A od té chvíle říkal Deodatus Vojtěchovi táta. A od toho jména také tomu klášteru dáno jméno Tata. Biskup pak obrátiv tam mnoho lidu ku víře křesťanské a pokřtiv je ve jménu nejsvětější Trojice, rozkázáním božským do svého biskupství se navrátil.[1])

[1]) Hájek, Kronika česká, list 93.

V Opolí.

Vojtěch ubíraje se z Čech do Polska, přišel s bratrem svým Radimem do země slezské, kde ještě bylo tehdy drahně pohanů. V osadě, zvané Opolí, bylo jim hledati s večerem noclehu. I zabuchali na dvéře domu, kde viděli světlo, a vlídná žena, otevřevši příchozím, zvala jich dále do světnice.

Když pocestní usedli na lavici, postřehl biskup, že hospodyně domu je všecka usoužena a má oči uplakané. I otázal se jí po chvíli: »Stihlo tě nějaké neštěstí, ženo? — Rci, co tě tísní?« — »Ach, veliké mám hoře,« dala v odvět tázaná a hojné slzy zrosily jí bledé líce. »Můj muž je starostou (hejtmanem) tohoto okrsku, máme více než potřebujeme, na ničem neschází; ale rozstonala se nám naše jediná dcerka Anuša, naše radost a útěcha. Vychovali jsme ji pečlivě, opatrovali jako zřítelnici oka svého, již i svatebním vínkem měla býti ozdobena a jíti za muže a zatím — leží tam ve výklenku již od rána ... bezvědomí, živá — neživá.« Po těch slovech počala lomiti rukama a vkročivši do přístěnku, nad ložem nemocné hořce zaplakala: »Má zlatá Anušo, mé drahé dítě!« — Příchozí, povstavše s lavice, přistoupili tiše k loži nemocné a viděli poslední zápas mladého života s neuprosnou smrtí: oči zapadlé, rty zsinalé ..... bezpečné to známky dohasínávajícího žití. I poklekl svatý biskup na kolena a počal s Radimem vroucně modliti se k Bohu. Po vykonané modlitbě povstal Vojtěch, požehnal nemocnou trojím znamením sv. kříže, načež obrátiv se k matce, pravil: »Neplačiž, dcera tvá neumře!« I vrhla se mu žena k nohám, volajíc: »Kéž by bohové vyslyšeli modlitby tvé a slitovali se nad námi.« — »Jeden jest Bůh,« odpověděl vážně biskup, »a v rukou jeho život náš i smrt. Věř v Něho a doufej pevně, On ti dceru jistě uzdraví ...« Chtěl mluviti ještě dále, leč v tom zaskřipěly dvéře a jimi vešli do světnice dva mužové. První z nich, věkem starší, byl sám starosta, a druhý — Vyzimír, ženich umírající dívky. Vraceli se s nedalekého vrchu, kde po způsobu pohanském zapálili bohům oběti, aby na nich vyprosili uzdravení nemocné Anuši. Vraceli se s bolestným srdcem, jelikož jim bohové nedávali naděje žádné.

»Muži,« zvolala chvatně žena, »přišel k nám host, jenž tvrdí, že dítě naše neumře.«

»Je to pravda, milý hosti?« táže se udivený otec, poklekaje před ním na kolena.

»Vstaň, starosto, a upokoj se, dcera vaše zase ozdraví,« dotvrzoval sv. Vojtěch.

»To jsi věru čarodějem, že umíš vysvobozovati od jisté smrti,« mínil starosta.

»Čarodějem nejsem, ale nehodným sluhou pravého Boha, všemocného a nejvýš milosrdného, jenž stvořil nebe i zemi, všecko tvorstvo i nás lidi.«

»Ty jsi křesťan!« vzkřikl rozčileně starosta a dodal po chvíli: »Věřil bych tobě, kdybys byl čarodějem, ale křesťanovi nevěřím. Jak může pomoci nám tvůj Bůh, když naši bohové, jichž je mnoho, pomoci nedovedou?«

»Vaši bohové,« odvětil vážně Vojtěch, »nejsou žádné bytosti živoucí a tudíž nikomu nemohou pomoci; pročež i vaše slzy, modlitby a oběti jsou plany a marny.«

Po té přistoupil světec náš k loži nemocné, vztáhl ruku na dívku, obrátil oči k nebi a po delší vroucné modlitbě zvolal: »Anušo, vstaň!« A v téže chvíli otevřela dívka oči, obrátila se na loži, a vztáhla ruce k přítomným, usmívajíc se, jako by se byla právě probudila z krásného snu. Starosta, Vyzimír a matka Anušina rozplakali se radostí, padli na kolena a vzdávali s biskupem Vojtěchem díky jedinému, pravému Bohu.

Zvěst o tomto zázraku rozlétla se bleskem po osadě i celém okolí; zástupové lidu přicházeli naslouchat slovu Božímu, jež pilně hlásal světec náš, a mimo rodinu starostovu dalo se jich drahně pokřtiti. Obětnice pohanské jsou zbořeny, ve vísce zbudován kostelík a malá kdysi osada Opolí nad řekou Odrou byla později hlavním sídlem knížectví opolského a je dnes větším městem průmyslovým. V kámen, s něhož v Opolí častěji kázal sv. Vojtěch, vtiskly se šlepěje biskupovy, a kámen ten lze dosud spatřiti ve hlavním chrámě vratislavském.

V Polsku.

Cestou po Polsku přišel kdysi sv. Vojtěch k jednomu bahnitému místu, kde bylo mnoho žab; pro jich kvákání nemoha své modlitby pokojně konati, přikázal jim, aby mlčely, v čemž také ho ihned uposlechly. A od toho času žádná žába v místě tom se nevyskytuje.[1])

[1]) Beckovský, Poselkyně starých příběhů českých, díl I., str. 204.

V Pomořanech.

Sv. Vojtěch jsa na cestě k pohanským Prusům, zastavil se na dobu kratičkou v Pomořanech. Přišed tam, poctivě přijat byl od vévody této země. Tento kníže totiž byl již dříve pokřtěn od Vojtěcha v Polsku, když tam přišel za dcerou vojvody polského, kterou si žádal za manželku; než nechtěl mu jí dáti vojvoda polský, pokudž by nepřijal tam křtu od biskupa Vojtěcha. Potom svolal kníže pomořanský lid svůj, aby poslechli slovo Boží od svatého biskupa. Slyšíce Pomořané ho kázati, že bohové jejich, které ctili, nejsou bohové, nýbrž zlí duchové, a že nemohou nic dobrého poskytnouti, velice rozhněvali se na něho a rouhali se, i sešli se, kteří mezi nimi za chytřejší se považovali, a jali se jej kárati pro slova jeho. Než, když sv. Vojtěch slova života úplněji jim vyložil, uznávali sice, že jsou bludů usvědčeni, přece však neslíbili, že od obvyklého náboženství a prvotních podání ustoupiti chtějí. Podivujíce se tedy moudrosti a odpovědem jeho a lákáni ctihodným zevnějškem muže, měli ho za něco nadpřirozeného, i žádali jej, aby dovolil, by se jemu s jinými bohy svými směli klaněti. Uslyšev to muž Boží, velice se zarmoutil a lituje bludu jejich, těžce vzdychl; i odpověděl jim, hojné slzy prolévaje takto: »Ach, ubožáci, kterak jste zaslepeni, kterak zkaženi a jakého politování hodni, že nejen zlým duchům, nýbrž i smrtelnému člověku připisovati chcete božství, jež jedinému Bohu může náležeti, stvořiteli všehomíra.« [1])

Mohli bychom zde uvésti ještě drahně pověstí, zejména ze zřídel polských, ale aby kniha nevznikla objemem přespříliš, přestáváme na těchto ukázkách. Pověsti, sebrané o sv. Vojtěchu, podáváme tak, jak jsme je nalezli v Pramenech dějin českých nebo ve starých kronikách téměř slovně, beze změny a nebudiž nám kladeno na porok, jestliže některá slova (kletby) čtenáře nelibě se dotýkají. Nechtěli jsme falšovati text pramenův, ani starých kronik, dobře vědouce, že spis náš není určen za četbu pro mládež; naopak z pověstí těchto může každý vyspělý čtenář poznati snadno kulturní úroveň tehdejší doby, skrovný vliv vzdělanosti křesťanské na lid, mravům pohanským dosud neodvyklý. Rovněž kulturní

[1]) Prameny dějin českých I., str. 309.

historik, jenž přijde po nás, divně by nás věru posuzoval, kdybychom, citujíce věrně prameny, text valně pozměněný bez ostychu jemu předkládali.

Hlavní data ze života sv. Vojtěcha v pořádku chronologickém.

Roku 950—958 narodil se Vojtěch na Libici z otce Slavníka a matky Střezislavy;
r. 961—962 biřmován biskupem Adalbertem na hradě otcovském;
r. 972—981 pobýval na škole děvínské maje za učitele znamenitého Otrika; r. 972 biřmován arcibiskupem děvínským Adalbertem podruhé. V Děvíně posvěcen na podjahna;
r. 981 zemřel arcibiskup Adalbert a rovněž otec Vojtěchův Slavník;
r. 981—982 Vojtěch klerikem při chrámě svatovítském;
r. 982 (2. ledna) zemřel první biskup pražský Dětmar;
r. 982 (19. února) zvolen Vojtěch za biskupa na Levém Hradci;
r. 983 (3. června) investován ve Veroně císařem Otou II.
r. 983 (29. června) posvěcen na biskupa Villigisem, arcibiskupem mohučským. Touže dobou setkal se v Italii s Gerhardem, biskupem tulským a Majolem, opatem z Cluny;
r. 983—988 Vojtěch na stolci biskupském v Praze;
r. 984 první visitační cesta sv. Vojtěcha po diecési;
r. 987 zemřela jeho matka Střezislava;
r. 988 (na podzim) prvý odchod Vojtěchův z Čech;
r. 988—989 (v zimě) Vojtěch v Římě vzdává se biskupství a vydává se na cestu do Jerusalema, přichází na vrch kasinský, pak do kláštera valliluckého a k radě opata Nila vrací se zpět do Říma;
r. 989 z jara vstupuje do kláštera sv. Boniface a Alexeje na Aventině jako novic;
r. 990, 17. dubna skládal sliby klášterní, načež tam pobyl dvě a půl léta;
r. 992 přichází poselstvo z Cech do Říma; Vojtěchův první návrat do vlasti;
r. 992—993 zřízení kláštera v Břevnově a posvěcení jeho 14. ledna r. 993; Anastas (Ascherik, Askrik, Astrik) učiněn opatem;
r. 993–994 cesta do Němec, kde světec náš sešel se s Milonem, biskupem mindenským, i s císařem Otou III.; další cesty jeho apoštolské po rozsáhlé diecési;

r. 994 (na konci) druhý odchod Vojtěchův z Čech do Říma a ustanovení jeho za převora na Aventině;
r. 995 nepřátelství mezi Boleslavem II. a bratry Vojtěchovými; dočasný smír; výprava Soběborova na pomoc Otě III.;
r. 995 koncem září katastrofa libická;
r. 996 v dubnu zemřel papež Jan XV. a zvolen Řehoř V.
r. 996 v květnu obcování Vojtěchovo v Římě s Otou III.
r. 996, 25. května, synoda římská, jež k naléhání Villigisově nařídila Vojtěchovi, aby se vrátil zpět do Čech;
r. 996 od července do září cesta Vojtěchova do Němec s lutišským biskupem Notkerem;
r. 996 koncem září setkání se Vojtěchovo s Otou III.;
r. 996 v říjnu cesta Vojtěchova do Francie, návrat jeho k císaři a odchod k Boleslavovi Chrabrému do Polska;
r. 996—997 v zimě pobývání v Polsku, založení kláštera benediktinského v Třemešně, kde břevnovský Anastas učiněn opatem;
r. 997 z jara missie v Pomořanech a cesta po moři na území pruské;
— 17. dubna poručeno Vojtěchovi, aby opustil zemi;
— od 18. do 22. dubna pobývání jeho v pruské vsi;
— 22. dubna cesta zpáteční po břehu mořském;
— 23. dubna slavení mše sv. na poli blíže lesa, po té missionáři posnídali a Vojtěch přiblíživ se k blízkému městu Cholinun, žádal, aby tam byl vpuštěn; kamenován, načež všickni poodšedše maličko od města, únavou zemdleni jsouce ulehli na zemi a usnuli. Ve spánku byli pohanskými Prusy přepadeni a Vojtěch na blízkém pahorku usmrcen;
— v květnu Boleslav Chrabrý vykoupil svaté ostatky a uložil je v Třemešně; později dal je přenésti do chrámu Panny Marie ve Hnězdně;
r. 999 svatořečení Vojtěchovo papežem Silvestrem II.; Kanapar, mnich kláštera sv. Boniface a Alexeje napsal životopis našeho patrona. Ota III. dal stavěti (v srpnu) v pohoří sabinském kostel ke cti sv. Michala archanděla, sv. Benedikta a sv. Vojtěcha. Gaudentius posvěcen v Římě za arcibiskupa hnězdenského;
r. 1000 v březnu pouť Oty III. do Hnězdna, synoda tamtéž a zřízení hnězdenského arcibiskupství a tří biskupství: v Kolobřehu, Krakově a Vratislavi;
r. 1000—1001 budovány svatovojtěšské chrámy v Cáchách, Římě, na ostrově perejském u Ravenny a v Ostřihomě;

r. 1001—1002 v zimě vydali se řeholníci Benedikt a Jan z Perea do Polska, aby připravivše se pokračovali v díle od sv. Vojtěcha započatém;
r. 1003 Brun Kverfurtský vydal se za nimi, zdržel se v Němcích, a když Benedikt a Jan s bratřími byli usmrceni, obrátil se r. 1004 apoštolovat do Uher a na Rus;
r. 1004 počátkem září vrátil se Soběbor, nejstarší bratr Vojtěchův, s polskými voji do Prahy, kde padl;
r. 1006 zemřel Gaudentius, arcibiskup hnězdenský;
r. 1007 napsal Brun životopis sv. Vojtěcha;
r. 1006—1025 nejmenovaný mnich napsal Utrpení sv. Vojtěcha;
r. 1008 je Brun v Polsku;
r. 1009 usmrcen Brun s 18 druhy v Prusku;
r. 1039 přenesení těla sv. Vojtěcha, arcib. Gaudentia a pěti bratří poustevníků z Hnězdna do Prahy;
r. 1045 přenesena větší část ostatků sv. pěti bratří do kollegiatní svatyně ve Staré Boleslavi;
r. 1128 ostatky bratra Kristina přeneseny z Boleslavi do biskupského chrámu v Olomouci;
r. 1143 nalezena v Praze po požáru hlava sv. Vojtěcha;
r. 1216 těla bratří sv. Vojtěcha zabitých na Libici přivezena do Prahy;
r. 1305 dal pražský biskup Jan IV. z Dražic hrobku sv. Vojtěcha ve stoličním chrámě svém bohatě a nádherně okrášliti;
r. 1346 (11. ledna) prohlédl a nově uložil ostatky sv. Vojtěcha první arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic;
r. 1396 (23. dubna) uložil je arcibiskup Jan z Jenštejna v novém chrámě sv. Víta ve zvláštní hrobce, nad níž zřízena v XVI. století kaple, jež několikráte byla opravována;
r. 1880 (15. března) byla kaple tato za příčinou stavby velechrámu zbořena, sv. ostatky z ní vyzdviženy a zatím v kapli vlašimské uloženy;
r. 1897 při loňské slavnosti jubilejní přeneseny ostatky sv. Vojtěcha do kaple pernštýnské a tam v původní skříni na novém oltáři pod baldachýnem umístěny, pak opět jsou uloženy v kapli vlašimské, kde zůstanou až do ukončení stavby naší velesvatyně, načež uloženy budou ve starobylé hrobce z doby Karla IV., z níž 15. března 1880 byly vyzdviženy.

———

DÍL DRUHÝ.

DĚJINY KLÁŠTERA BŘEVNOVSKÉHO.

DOBA PRVNÍ.

Od založení kláštera až do válek husitských.

I.

O založení arciopatství břevnovského a jeho klášterů filialních.

Prvním biskupem pražským byl učený mnich benediktinský z kláštera sv. Jana Křtitele v Děvíně, příjmím Dětmar, kněz původu saského, muž výmluvný a vzdělaný znamenitě. Ode mnoha let v Čechách bydliv, jazyku českému náležitě se přiučil a přízeň panovníka sobě získal, a jak Palacký [1]) o něm poznamenal, »prokázal se býti biskupem pobožným, činným a moudrým, ježto k utvrzení křesťanství v Čechách velice napomáhal.«

Biskup Dětmar nastupuje na úřad svůj, zajisté vědom si byl mnohých a těžkých prací, jež bude jemu jako prvobiskupovi v zemi překonati a proto očekávali bychom, že řeholník-biskup sobě na pomoc do diecése přivede mnichy a ne-li více, aspoň jeden příbytek jim založí. Že Dětmar tak neučinil, stalo se zajisté ze příčin převážných; ale již nástupci jeho, sv. Vojtěchovi, bylo možno usaditi v Čechách benediktiny. Jak jsme jinde o tom pověděli [2]), sv. Vojtěch, přemítaje na mysli o nedostatcích svého údělu, vyčítoval dobře, kterak se škodou jest lidu českého, že nemá tak výborných rádců a pěstounů, jako byli na onen čas mnichové

[1]) Palacký, Dějiny národa českého I., 257.
[2]) Krásl Fr. dr., Sv. Prokop, str. 10.

řádu sv. Benedikta. Úmysl Vojtěchův, uvésti řeholníky do země a učiniti je pomocníky těžkého úřadu pastýřského, uzrál, trvám, za pobytu světcova v Římě, kdež jako novic a mnich meškal ve klášteře sv. Boniface a Alexeje na vrchu aventinském. V Římě, kde zřídlo bylo vší duchovní osvěty a pramen, z něhož křesťanští narodové duchovní potravy vydatně čerpali, vlastníma očima poznal požehnané působení synů sv. Benedikta a k prosbám poselstva českého domů se vraceje, odnášel s sebou štěp ze slavného stromu sv. Benedikta; jeho mohutné ratolesti zajisté již ve mnohých zemích blahodárné ovoce národům skýtaly, a jeden roub také v zemi české pro duchovní blaho svých osadníků a krajanů zaštípiti byl sobě umínil náš sv. biskup, v úmyslu tom i zřejmým nařízením papežovým byv utvrzen. [1])

Vedle starobylého podání [2]), jež o své váze zůstavujeme, Vojtěch r. 992 z Říma se vraceje, přivedl do Čech dvanácte bratří benediktinů, kteří hotovi byli osaditi se v zemi pod záštitou biskupovou. I zůstaveni jsou nejprve v *Kostelci nade Mží* ve kraji plzeňském, kdež vystavěl jim sv. Vojtěch velmi úhledný chrám Panny Marie. Hned potom s pomocí knížete Boleslava II. budován byl klášter v *Břevnově*. Sotva stavba jeho maličko pokročila, vysvětil biskup dne 14. ledna r. 993 chrám břevnovský, poroučeje jej do ochrany svatých Benedikta, Boniface a Alexeje. Klášterníci sv. Benedikta, jimž práce byla prvním pravidlem, vystavěli prý svýma rukama kostel a budovy.

Kterak se stalo, že sv. Vojtěch a Boleslav II. pro první mužský klášter v Čechách obrali si místo mimo obvod městský, tam, kde již před tím stála vesnice Břevnov, o tom historických zpráv není a jen jako zajímavou pověst zaznamenáváme vypravování kronikáře Václava Hájka z Libočan, dle něhož sv. Vojtěch i Boleslav II. jedné noci prý měli stejný sen: zdálo se jim, že v krajině u Prahy vidí jelena vody z čisté studánky pijícího, a že u studánky té klášter mají založiti. Ráno jdouce z kostela sv. Víta, kázali vší čeledi doma zůstati, a přišedše za Prahu, zastavili se a uzřeli pramen vody. I rozpomenuli se prý oba na podivný sen, který v noci měli, a poznávajíce v tom vůli Boží, umínili prý si při té studánce klášter založiti, což i bez odkladu provedli.

[1]) Boleslaus II., »Boh. dux ex praecepto Joannis pp. XV. fundat et dotat cum s. Adalberto monasterium Břevnoviense«. Gelas. Dobner, Annal. Boh. IV., p. 374.

[2]) Kronika Pulkavova v Pramenech d. č. V., str. 27.

Studánka, po sv. Vojtěchu »Vojtěškou« nazvána byvši, je tam až podnes, vydávajíc hojnost dobré vody; v nynější úpravě své pochází od opata Benona Löbla (1750), jenž nad studánkou celý letohrádek postavil a pěknou skupinou soch, představující setkání sv. Vojtěcha a Boleslava II., tamtéž ozdobil. Studánka překlenuta jest starodávnou klenbou (ze 13. století) uvnitř osmihrannou.[1]) Štěp z požehnaného stromu sv. Benedikta, posvěcenou rukou Vojtěchovou v Břevnově v úrodnou zemi zapuštěný, na rychlo ujal se a záhy zmohutněl tou měrou, že z odnoží jeho v milé naší vlasti brzy vzrostly stromy nové, z nichž některé s prvoštěpem zůstávaly ve spojení kmenovém, jiné pak samostatně okořenatěvše, žily životem vlastním, oboje pak nesouce ovoce blahodárné. Klášterů benediktinských v Čechách uvádí se ke třiceti [2]), z nichž uvádíme:

Arciklášter *břevnovský* s pobočními kláštery v *Rajhradě* na Moravě, v *Polici* nad Metují, v *Broumově*, který klášter stal se opatským po rozkotání kláštera břevnovského v XV. století, a ve *Wahlstattu* u Lehnice ve Slezsku.

Opatský klášter *emauský* v Praze, založený Karlem IV. roku 1347 pro mnichy slovanské, jenž po nesčetných nehodách r. 1630 málem byl by zanikl, do kterého však 1636 uvedeni jsou španělští benediktini montserratští a r. 1870 benediktiné kongregace beuronské. Pobočný klášter byl zbudován r. 1666 na *Bezdězi*, který zrušen jest r. 1785 od cís. Josefa II.

Opatský klášter sv. Jana Křtitele na *Ostrově* nedaleko svatého Kiliana, kolem roku 1000 od vévody Boleslava II. založený a v bouřích husitských spálený. K němu náležely pobočné kláštery: *U sv. Jana pod Skalou* nedaleko Berouna, kam po spálení kláštera ostrovského opatství bylo přeneseno. Klášter ten byl založen okolo r. 1048 od kláštera ostrovského a zrušen 1785. Proboštství na vrchu *Velíze* u Žebráka, založeno v XI. století a rozkotáno ve válkách husitských. Proboštství v *Zátoni* (Ottau) u Krumlova, jehož původcem jest Břetislav I. (1037—1055), který klášteru ostrovskému les Zátoň s kaplí sv. Jana Křtitele a vším příslušenstvím daroval. Proboštství *slanské* a *teslinské* nedaleko Rokycan, jichž rok založení není znám a která jako mateřský klášter ve válkách husitských zanikla.

---

[1]) Holub Bonif., Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, str. 14.
[2]) Winter, Život církevní v Čechách, str. 689.

Opatský klášter *sázavský*, založen od Břetislava I. r. 1035, obnoven arciklášterem břevnovským r. 1664 a zrušen od císaře Josefa II. r. 1785. K tomuto opatskému klášteru náležela dvě proboštství: ve *Zbýšově* (u Jeníkova v Čáslavsku) a na *Dřevíči* (u Ročova na Slansku).

Slavný kdysi opatský klášter v *Opatovicích* u Pardubic založen byl r. 1086 od vévody Vratislava a rozkotán 1425. Jemu poddány byly kláštery v *Krisoboru* (Grüssau ve Slezsku), jenž, byv založen 1240, opuštěn byl od mnichů dobrovolně roku 1289, proboštství *novodvorské* (Neumarkt) nedaleko Vratislavi zřízeno 1244, kam po rozkotání kláštera opatovického opat přesídlil a jež vzalo za své 1537; proboštství *wahlstattské* ve Slezsku založeno od svaté Hedviky 1241, od luteránů 1535 zrušeno, ale od opata břevnovsko-broumovského Otmara 1738 obnoveno a 1810 opět zrušeno; proboštství ve *Vrchlabí*, jež rozkotali Husité.

Opatský klášter *kladrubský* u Plzně, založen vévodou Svatoplukem 1108, nadán Vladislavem I. r. 1115, zrušen cís Josefem II. 1785. Pobočni kláštery: Proboštství v *Přeštici* zřízeno 1245, od Husitů spáleno, pak 1719 obnoveno a konečně s mateřským klášterem zrušeno 1785. Cella v *Přimdě* na hranicích bavorských a expositura v *Tuškově* zřízena 1283; obě zanikly ve válkách husitských.

Opatský klášter ve *Vilémově* u Čáslavi, založen Vilémem a Heřmanem hrabaty ze Sulzbachu kolem r. 1120, rozbořen 1421. Odtud založen pobočni klášter v *Uherčicích* na Moravě, kam opat a bratři po rozkotání kláštera mateřského se utekli, chtějíce tento opět zbudovati, ale pro nepřízeň času nemohli. Uherčický klášter zanikl 1541.

Opatský klášter v *Postoloprtech* založen ve XII. století a zničen r. 1420; měl proboštství v *Žatci* a cellu v *Brzvanech*.

Opatský klášter v *Podlažicích* v kraji chrudimském, založen ve XII. a rozkotán v XV. věku.

Dne 5. ledna 1355 byl Karel IV. v Miláně železnou korunou na království lombardské korunován. Na památku své korunovace zavedl do Prahy bohoslužbu dle řádu sv. Ambrože, jakáž v hlavním chrámě milánském byla konána, povolav do české metropole mnichy benediktiny vlašské a založiv jim s povolením Stolice ap. chrám a *klášter sv. Ambrože na Novém městě* u příkopu staroměstského, naproti nynější Prašné bráně. Klášter založen roku 1357 a pobořen nadobro od žen Táboritů 1420.

R. 1635 dostal se chrám *sv. Mikuláše* na Starém městě v Praze benediktinům slovanským, kteří v Emausích živořili. První opat nového *kláštera u sv. Mikuláše*, Adam Benedikt Bavorovský, přistěhoval se s dvěma bratřími k sv. Mikuláši, který chrám náležel až po ten čas premonstrátům Strahovským, koupil za 2000 zl. sousední dům, v němž sídlo si zřídil. Tento klášter byl zrušen 1785.

Mimo tyto kláštery uvésti sluší ještě: *Klášter Hradiště* u Mnichova Hradiště, založený roku 1054 od pánů Ralských z Wartenberka, jenž 1143 mnichům cisterciensk̀ým byl postoupen. Rovněž byl založen v *Litomyšli* vedle hradu knížete Slavníka, otce sv. Vojtěcha, r. 1098 klášter benediktinský, ale již r. 1145 premonstrátům postoupen a 1344 v biskupský stolec litomyšlský proměněn. Také klášter *želivský* byl od r. 1139—1148 benediktinským.

Co se tkne ženských klášterů benediktinských, jmenovati sluší v prvé řadě: Nejstarší klášter český u *sv. Jiří* na hradě pražském, který byl založen od Boleslava II. r. 973 a po více než osmisetletém trvání r. 1782 zrušen. Pobočný klášter panen benediktinek, od Mikuláše Rokycanského poslední vůlí z r. 1346 zřízený, byl *klášter a kostel sv. Ducha*, též »*milosrdenství Božího*« na Starém městě pražském ve farnosti sv. Kříže většího; leč již r. 1420 musily se jako z jiných klášterů i jeptišky od sv. Ducha přestěhovati k sv. Anně a klášter zahynul navždy.

Královna Judita založila r. 1164 klášter *benediktinek v Teplici*, který rovněž v husitských válkách byl rozkotán.

Nejnovější klášter benediktinek jest na *Smíchově* u Prahy, k jehož založení dala podnět šlechetná hraběnka Gabriela Swerts-Sporková. Budova klášterní s chrámem sv. archanděla Gabriele počala se stavěti r. 1889.

Z klášterů s arciopatstvím břevnovským spříbuzněných jen těch povšimneme sobě, které k arciopatství břevnovskému jsouce v poměru synovském, s ním úzce zůstávaly spojeny. Jsou pak to čtyři domy duchovní, jak následuje:

1. Klášter rajhradský na Moravě.[1])

Břetislav I. poraziv r. 1028 Uhry a od otce svého Oldřicha učiněn byv knížetem moravským, staré hrady opevnil a nové založil; mimo jiné i starý, zpustlý hrad »Rajhrad« (hrad v ráji, t. j. ve krásné krajině, nebo hrad s rájem čili s posvátným hájem, v němž bohoslužba pohanská se konávala), a po lesích zvěř honě, rád se tam zdržoval.[2]) R 1045 cellu rajhradskou (»cellam in castro Raygrad«) přivtělil ke klášteru břevnovskému, a zpravuje-li nás dobře domácí tradice břevnovská,[3]), učinil to z lásky ke blahoslavenému Vintíři a v jeho pamět. Snahou opata Menharta řečená cella vzrostla (r. 1048) v klášter sv. Petra a Pavla. Kníže rozmnoživ nadání rajhradské, zůstavil i nadále správu kláštera tamějšího při opatech břevnovských, aby osazovali v Rajhradě mnichy a brali užitek ze statků na Moravě.[4]) Dle úmluvy s biskupem olomouckým r. 1296 měl probošt kláštera toho, jako správce věcí světských, dosazován a sesazován býti od opata zcela dle jeho vůle, převor pak, jako správce věcí duchovních, měl podáván býti biskupovi ku potvrzení.[5]) Byli také proboštové rajhradští od opata břevnovského dle vůle jeho jmenováni až do roku 1686, v kterémž roce stalo se dohodnutí, aby pro budoucnost na proboštství rajhradské dosazováni byli po střídě řeholníci jednou z kláštera břevnovského, podruhé z kláštera rajhradského. Roku 1813 se svolením cís. král. vlády Rajhrad od Břevnova nadobro se odtrhl a samostatného opata sobě zvolil.[6])

2. Klášter polický.

Rajhradský mnich *Jurik* (Georgius) asi roku 1167 usadil se v okolí nynějšího města Hranic, kdež tehdy ještě divoká poušť byla, a jal se vzdělávati okolí. Bedřich, vévoda olomoucký, vzdělané území daroval klášteru rajhradskému, ale markrabě Vla-

[1]) Dějiny kláštera rajhradského, vydal P. Beda Dudík.

[2]) Brunner Sebastian, Ein Benediktinerbuch, str. 357.

[3]) Břetislaus dux Boh. ob amorem et memoriam B. Guntheri confert ecclesiae Břevnov. cellam in castro Raygrad. Archiv. Břevnov. B. I., 5, v Regestech Schrammových ad a. 1045

[4]) Arch. Rajhrad., Sig. O I. 2, v Reg. Schramm. ad a. 1048.

[5]) Tomek, Dějepis města Prahy I., 421.

[6]) Memoria abbatum et fratrum Břevnov. 1888, str 5.

dislav území vzav Rajhradu, přivtělil je ku klášteru hradištskému. Jurik vyhledal si v Čechách ve krajině nynější *Police nad Metují* jiné místo pusté a tam poustevnu si vystavěl, jež stala se základem kláštera nového. Když nedlouho potom (1209) zemřel (»labore et dolore fractus«), v jeho místo nastoupil diakon *Vitalis*, řeholník z Břevnova, jenž s nemnoha bratřími k celle vystavěl dřevěnou kapli Panny Marie.[1]) Všechna tady krajina byla tehdy strašně pustá, lesem zarostlá, [2]) až někteří poustevníci, jimž vůdcem byl řečený Vitalis, začali rubati les a zřizovati příbytky lidské. Kuno, tehdejší opat břevnovský, dřevěnou kapli, již Vitalis s bratřími vystavěl, opatřil vším kostelním nářadím, uvedl poustevníky pod řeholi sv. Benedikta a r. 1213 vyžádal na králi Přemyslu Otakarovi I. nejen podřízení jich klášteru břevnovskému, nýbrž i darování celého *újezdu polického* s vytčením mezí, v nichž kromě nynějšího panství polického obsaženo bylo též Broumovsko od vrchů řečených Stěny až k řece Stenavě.[3])

Buď hned opat Kuno († 1217) nebo některý z prvních jeho nástupců založili tu klášter filialní, jenž břevnovskému byl přivtělen a dán pod správu proboštů, opatu podřízených. Mimo několika poplužích panských, při novém klášteře zdělaných, snažnou pílí nových majitelů založeno bylo hnedle také několik vesnic, a to Ledhuje, Bukovice, Žďár, Medhuje, Radešov a Bezděkov. Nedlouho potom od opatů břevnovských založeny byly vsi Hlavňov, Suchdol, Bělá a Maršov.[4]) Několik vsí bylo později také přikoupeno, a to Petrovice, Petrovičky a Dřevíč za opata Předbora (1341) od Hynka Berky z Dubé, pána na Náchodě,[5]) čímž hranice opatství značně jsou rozšířeny.

Klášter polický od prvního založení zůstal za všech poměrův v organickém spojení s mateřským domem břevnovským až do

---

[1]) Memoria abbatum et fratrum Břevnov. 1888, str. 11.

[2]) Locum solitarium et desertum; vasta horrentem solitudine. Erben, Regesta, str. 250, 233 v Tomkově Dějepise města Prahy I., 155.

[3]) Tomek, Dějepis města Prahy I., 155; Ziegelbauer, Epitome historica monasterii Břevnov. p. 246: »Ego Othocarus ... in loco solitario et deserto ad instantiam Venerabilis viri Chunonis Abbatis Břevnov. Ecclesiae quendam circuitum meum, qui Polich vulgariter appellatur ... contuli Břev. Ecclesiae.«

[4]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 5—9.

[5]) Tomek, Dějepis města Prahy I., str. 418.

roku 1786, kdy k rozkazu císaře Josefa II. byl zrušen a s klášterem broumovským spojen.[1])

3. Klášter broumovský.

Opat břevnovský Kuno r. 1213 od krále Přemysla Otakara I. obdařen byl újezdem polickým, k němuž náleželo i Broumovsko; ale zdá se, že klášteru břevnovskému překonati bylo značně obtíží, než dostal se v držení broumovské části darovaného újezdu polického. V prvních letech opata Martina (od r. 1253) Broumovsko najisto bylo majetkem klášterním, ve kterézto době městečko Broumov a několik vsí tam bylo. Snad již tehdáž, ale najisto r. 1296 v Broumově byl hrad (munitio, castrum), který když r. 1300 byl vyhořel, opat Bavor rokem 1306 počínajíc v pěti letech značným nákladem znova vystavěl a r. 1322 v novém hradě klášter benediktinský založil, břevnovskému podřízený tak, jako byly kláštery rajhradský a polický. [2])

Farní kostel v Broumově připomíná se již roku 1258 v listině pražského biskupa Jana III., jenž opatu Martinovi a nástupcům jeho dal právo, důchody farního kostela broumovského bráti a duchovní správu tam ustanovovati.[3])

Filialní klášter broumovský s mateřským v Břevnově po všecky časy zůstal v nejtěsnějším spojení organickém. Když pak arciopatství břevnovské dne 22. května 1420 bylo vypleněno, zapáleno a zbořeno, Broumov po tři století stal se sídlem arciopatství a opatové nazývali se »opatové břevnovští v Broumově« nebo jen opati broumovští.

Dle obnoveného řízení zemského vykázáno duchovním hodnostářům místo na sněmě zemském. Dle hodnosti uvádí se opat broumovský na místě šestém. Prvé místo zaujímá arcibiskup pražský, druhé biskupové, až ustanoveni budou, třetí velkopřevor maltánský, čtvrté dva preláti kapituly sv.-vítské, páté probošt vyšehradský, šesté opat břevnovský atd.

[1]) Memoria abbatum 1888, str. 5.

[2]) Tomek, Aelteste Nachrichten über die Herrschaften Braunau und Politz, str. 33—53.

[3]) Emler, Reg. bohem., pag. 76.

4. Klášter wahlstattský.

I v dalekém Slezsku, ve Wahlstattě u Lehnice, monastýr břevnovský zřídil si filialní klášter. Wahlstatt (Dobré Pole) bylo bojiště, kde roku 1251 divocí Tataři vojsko křesťanské porubali ukrutně. Mezi padlými byl i slezský vévoda Jindřich, syn svaté Hedviky, jež tam v jeho pamět zbudovala kostel sv. Kříže, zůstavivši správu jeho kláštera opatovickému v Čechách a později i proboštství na opatství opatovickém závislé tam bylo zřízeno, jež v 16. století jest zrušeno a statky zabrány. R. 1738 břevnovskému opatu Otmarovi zdařilo se nově zříditi tam klášter, jejž statky zakoupenými nadal a arciopatství břevnovskému podřídil tím způsobem, jako byly klášter rajhradský, polický a broumovský a zřízeno tam proboštství, avšak proboštem býval opat břevnovský sám, maje tam jen administratora proboštství. Z kláštera břevnovského a broumovského povoláno tam několik otců, aby konati se mohly pravidelné služby Boží, a opat soudil, že pro staré a k práci neschopné otce bude tu útulek klidný. Ale bohužel tusculum tam zřízené nemělo dlouhého trvání. Roku 1810 bratří wahlstattští s prázdnýma rukama připutovali do Broumova a zaklepavše na bránu klášterní, přinášeli smutnou zprávu, že král pruský Bedřich Vilém III. vystrčil je ze dveří klášterních a beze všeho úřadního jednání klášter wahlstattský se vším zbožím i s hotovými penězi prohlásil za královský pruský majetek. Pohříchu na věci nedalo se nic změniti. [1])

Dodatkem budiž tuto připomenuto, že monastýr břevnovský i v samé Praze měl kostel se hřbitovem a s právem podacím, a to *u sv. Tomáše* vedle zdí Menšího města, neznámo kdy vystavěný, snad od opatů břevnovských na půdě náležející jich kláštera. [2]) Domácí historik břevnovský [3]) sděluje, že řečený kostel sv. Tomáše i s vedlejší kaplí sv. Doroty vystavěl Přemysl Otakar II. a přistavěv k němu menší monastýr, všecko břevnovskému opatu Martinovi odevzdal, jenž coenobium osadil několika mnichy svými.

---

[1]) Memoria abbatum Břevnov. 1888, str. 5.

[2]) Tomek, Dějepis města Prahy I., str. 226.

[3]) Ziegelbauer, Epitome historica, pag. 194: »praeter quatuor hosce prioratus, Rayhradium, Policium, Braunovium et Wahlstadium habuit Břevnoviense monasterium alium adhuc Micro-Pragae.« Mladší historik břevnovský P. Holub v Pamětech farnosti břevnovské, str. 34, také se toho drží, že Břevnovští při kostele sv. Tomáše měli svůj klášter.

Když však král Václav II. poustevníky řádu sv. Augustina do Prahy uvedl (1286), vhodného kostela a obydlí pro ně nemaje, k žádosti krále samého tehdejší opat břevnovský Křišťan (Christanus) novým mnichům kostel sv. Tomáše se hřbitovem, polem (městištěm k němu náležejícím) i s právem podacím přenechal; ale v listině darovací [1]) o žádném coenobiu zmínka se neděje, což uvádí nás na myšlenku, že v čas přenechání kostela Augustiánům arcimonastýr břevnovský žádného kláštera či coenobia při kostele neměl, leda snad nějaké obydlí pro kněze, jejž opat jure patronatus osazoval, třeba řeholníky svými. Učiněnému darování biskup pražský Tobiáš přivolil a opat břevnovský výměnou od krále obdržel východní území panství broumovského mezi řekou Stěnavou a pohořím pohraničním. [2])

II.

Nadání kláštera břevnovského statky, desátky a privilegiemi.

Zakladatelé arciopatství břevnovského též o věno nového domu řeholního štědře se postarali, ve kteréž příčině záhy i jiní vznešení příznivci a dobrodincové následovali.

1. Prvním příznivcem bratřiny břevnovské byl jejich fundator, *sv. Vojtěch* sám, z rodinného jmění svého klášteru darovav vsi *Bříství* a *Vykáň* blíže Nehvizd a desátky ze žup litoměřické, bílinské a děčínské, kromě jiných vsí s lidmi poddanými rozličného zaměstnání. [3]) Pro tyto desátky (denarii fumales, daň dýmská platila se z dýmu, t. j. krbu, anebo z příbytků) opat břevnovský Dluhomil (1217—1236) srazil se r. 1229 s pražským biskupem Janem II., jenž desátků se zmocnil, ale odsouzen jich byl r. 1232 od opata Panny Marie a probošta hlavního kostela ve Vratislavi jakožto delegátů papežských, a r. 1234 od papeže Řehoře IX. sá-

[1]) Christannus abbas et conventus Břevnoviensis voluntati regis Wenceslai satisfacientes ordini eremitarum s. Augustini donant ecclesiam s. Thomae ad muros civitatis min. Prag cum coemeterio et fundo ac jure patronatus. Archiv Břevnov., B. II., 48, v Regestech Schramm ad a. 1286.

[2]) Emler, Regesta boh., pag. 582.

[3]) »Beatus quoque Adalbertus de suo patrimonio contulit eidem quam plurima, scilicet villas Bresey et Vikanie et alias villas et possesiones multas, insuper famulos et servitores . . . aliosque operatores diversorum operum.« Tomek, Dějepis města Prahy I., 84.

mého.[1]) Ve příčině těchže desátků břevnovský opat Martin I. měl tuhou rozepři s řádem Johannitů, který se zpěčoval platiti je ze statků svých ve Ploskovicích, Stonkovicích a Myslčicích v župě litoměřické; leč spor zase jen ve prospěch monastýru břevnovského rozhodnut byl Štěpánem, opatem luckým, jakožto soudcem apoštolským.[2]) Pohromou ve válce husitské arciopatství břevnovské o řečené desátky přišlo nadobro.

2. Kláštera břevnovského příznivcem v pravdě knížecím byl jeho spoluzakladatel kníže Boleslav II., téhož dne, kdy zasvěcení kláštera se konalo (14. ledna 993) na hlavní oltář položiv darovací listinu na statky nemovité, na příjmy peněžité a požitky jiné. Listinou tou bratřině břevnovské v nejbližším sousedstvu domu mateřského daroval vsi *Břevnov* (cum omni familia et terra sufficienti), *Veleslavín* (cum omni familia ad vineas excolendas) se sousedícím lesem Slachovem, *Liboc* s příležícím lesem Malejovem, *Ruzyni* s polnostmi a lukami, a tři dušníky (animatores) v *Kuromrtvicích*, jinak v Kuromrtvech;[3]) v podhradí pražském 30 dušníků s tolika též městišti k rozličným řemeslům zřízenými (cum 30 areis ad diversas officinas dispositis), jakož i s dvěma mlýny pod hradem pražským, desátek ze všeho knížecího hospodářství polního, náležejícího k *Rybníku* a *Poříčí* u Prahy s usedlostí jednou na Poříčí na břehu Vltavy k vystavění stodoly a s jezem na témž místě k vystavění mlýnů, při Vltavě za Zbraslaví ves *Vrané* (cum hospitibus et ecclesia a s desátkem od Radotína), *Skochovice* (piscatores cum ipsa villa); v rakovnickém kraji v *Libšicích* les a část řeky s rybáři; v župě plzeňské ves *Ojprnice* a *Němčice* (cum omnibus suis attinentiis), v župě kouřimské vsi *Třebestovice* blíže Sadské (cum agris, pratis et paludinibus) a *Mračenice* tamtéž (cum terra sufficienti); v župě litoměřické v *Chocebuzi* kostel s dvěma dvory, ves *Hrdly* (cum hospitibus et silva adjacente, cum paludinibus et flumine Ograe usque ad Albiam), a ves *Vlence* (cum suis attinentiis).

Mimo statky uvedené kníže Boleslav II. klášteru touže listinou zabezpečil příjmy peněžité, a to *desátý trh*, t. j. tržné z desátého trhu (decimum forum in civitate Pragensi) a rovněž *desátý díl*

[1]) Dle Erbena Tomek, Dějepis města Prahy I., 156.

[2]) Tomek, Dějepis města Prahy I., 422.

[3]) Ves Kuromrtvice či Kuromrtvy někde v okolí kláštera břevnovského připomíná se v listinách u Erbena, str. 569, ještě ve 13. století; nyní zmizela. Tomek, Dějepis města Prahy I., str. 248.

příjmů ze župních soudů v Praze, ve Slaném, v Plzni, v Litoměřicích, v Kouřimi a v Chrudimi, pak *desátý týden cel pomezných* v Domažlicích, Kralupech, na Chlumci (u Teplice) a na Trstěnici a *cel labských* v Litoměřicích a na Ústí.

Tolikéž zabezpečil klášteru některé platy v jisté výroční slavnosti od knížecích vladařů pražského a plzeňského v té míře, aby ve výroční den posvěcení chrámu břevnovského kníž. vladař pražský odváděl jemu 300 peněz, kus vosku (lapidem cerae ad lumina), 3 vědra (urnas) medu, 30 sýrů a 10 chlebů; vladař plzeňský 300 peněz o Velikonoci, 300 o svátcích svatodušních, 300 na sv. Michaela a 300 o Narození Páně. [1])

Jinou listinou, také z r. 993 Boleslav II. klášteru břevnovskému ustanovil 1500 peněz ročního příjmu z důchodů knížecích vůbec po 500 ve třech lhůtách, totiž o Velikonoci, o svátcích svatodušních a v den sv. Jimrama.[2])

3. Kníže *Břetislav I.* (1037—1055) náboženského vzdělání vůbec milovníkem jsa horlivým, vzácnou přízní nakloněn byl klášteru na Sázavě a klášteru břevnovskému. R. 1045 v Břevnově rozšířiv klášter a zbudovav tam k poctivosti sv. Vojtěcha chrám větší,[3]) věnem novému chrámu daroval hojně vsí s poddanými a příslušenstvím, a to Smilovice, Vajsovice (Kvasejovice), ve Zduchovicích 3 poddané, v Podmoklích 8 poddaných, v Rakovicích (u Čimelic) 8 poddaných a po půl vsi v Budehosticích, Nutovicích a Žehrovicích; ve Zlýčíně a Křepenicích po jednom poddaném, kteřížto oba někdy pro zločin k smrti odsouzeni byli. Z lásky ke sv. Vintíři, kmotru svému, jehož tělo v Břevnově před oltářem sv. Štěpána Břetislav pochoval, k darování přidal ještě újezd pracheňský, k němuž náleželo 18 vsí v krajině mezi Sušicí a Horažďovicemi a to vsi *Hydčice* dvoje, dvůr na *Oujezdci* s příslušenstvím, v *Domorazi* a *Kalenicích* dva poddaní, *Nezamyslice*, *Kanice* půl vsi, *Krajnice*, *Skodra*, *Dvokotloky*, *Smohibice*

[1]) Dle základní listiny břevnovské vydané od Ziegelbauera »Epitome hist.«, p. 10. Srv. Tomka Dějepis města Prahy I., 83; Palacký v Dějinách, I. díl, 2. část, str. 392, praví, že základní listina břevnovská jest podvržena a psána teprve za krále Přemysla Otakara II.

[2]) Tomka Dějepis města Prahy I., 84. Srv. Dobnerovu zprávu v Regestech Schrammových k r. 993, str. 3, kdež mluví se o věnování 2500 peněz.

[3]) Menší kostel sv. Benedikta nebyl asi zbořen, nýbrž zůstal státi. Nový kostel, ku poctě sv. Vojtěcha zbudovaný, byl klášterním, starý pak farním až do válek husitských.

(Živohybice), *Žichovice* (Sthovice) s řekou Otavou, s mlýny a lukami, *Psáře, Kravolusice, Polišovice, Stankovice* a *Podmokly* (Podmoch) se clem v *Březnici*.[1])

Touže listinou Břetislav klášteru břevnovskému daroval na Moravě ke cti sv. Petra a Pavla na místě pustého hradu rajhradského jím samým vystavěnou cellu, již s dostatek nadal okolními vsemi, lesy, řekami a lukami.

4. Za knížete Břetislava I. a s jeho schválením opatu Menhartovi a klášteru břevnovskému Eppo, župan bílinský, daroval ves *Sebranice* v nynějším kraji chrudimském se vším příslušenstvím a v té rozloze, jak sám zboží to od Břetislava za služby jemu prokázané byl obdržel.[2])

5. Listinou z r. 1194 Přemysl Otakar I.[3]) za prvního panování svého bratřině břevnovské k žádosti biskupa Jindřicha Břetislava daroval ves *Chýlice* v náhradu za škodu, již klášter břevnovský na vinicích a polnostech svých utrpěl, když r. 1191 vévoda s vojskem svým Prahu obléhal. Záhy však (r. 1197) klášter břevnovský ves Chýlici (v Loketsku) směnil se Soběhrdem, synem Bezprema, podčeším královským, za jeho ves Levinice, kterážto směna stvrzena byla pečetí královskou.[4]) Ani směna tato dlouhého trvání neměla. Roku 1238 se svolením krále Václava I. opat břevnovský Klement Levinici vyměnil za *Mradice* se Zulislavem, purkrabím loketským.[5])

Vzácnější ještě přízeň k bratřině břevnovské Přemysl Otakar I. dal na jevo darováním celého újezdu polického (1213), jak shora již uvedeno bylo, k újezdu řečenému přidav ještě vsi *Provodov* (u Skalice) a *Nesvačilov* ve kraji rakovnickém se vším příslušenstvím vsí obou. Později, r. 1224, touže listinou, ve které ověřený přípis bully papeže Jana XV. vtělen jest, král svolil v přesazení lidí kláštera břevnovského ze vsí Buděhostic, Nutomic (Noutonic) a Žehrovic ve kraji rakovnickém, náležejících ke stolu královskému, na statky kláštera břevnovského při těchže vsech, a k založení k tomu tří nových odštípených vsí: *Kamenice, Hol* a *Loděnice*.[6])

---

[1]) Erbenova Reg. č. 108, str. 44 nn. Srov. Tomka Děj. města Prahy I., 85.
[2]) Ziegelbauer l. c., str. 53.
[3]) Ziegelbauer l. c., str. 246.
[4]) Regesta Schrammova k r. 1197.
[5]) Archiv. Břevnov., B. I., 23 v Regestech Schramm. k r. 1238.
[6]) Tomek, Dějepis města Prahy I., 156; Ziegelbauer, str. 251.

6. Královna Kunhuta, krále Václava I. manželka, konventu břevnovskému darovala ves *Chraštice* (roku nepovědomého), kteréžto zboží však vladaři královští přibrali zase ke komoře královské, až královna Markéta, Přemysla Otakara II. manželka, práva dědičného k němu zřeknuvši se, klášteru břevnovskému znova je postoupila. [1])

7. Na založení kláštera břevnovského společný díl měli sv. Vojtěch, Boleslav II. a papež Jan XV. První dva jakožto zakladatelové bratřiny břevnovské opatřili jí věno poskytnutím hmotných prostředků existenčních, papež pak vyznamenal ji — in capite et membris — jak na první mužský klášter v Čechách dobře slušelo. Stalo se tak bullou papeže Jana XV. dd. II. Kalend. Junii r. 993 a svědčící opatu Anastasiovi a konventu jeho. Ku prosbám sv. Vojtěcha papež opatům břevnovským propůjčuje řečenou bullou *právo pontifikalií* (indulgemus, ut tu, fili Abbas, et alii, qui pro tempore eidem Monasterio praefuerint, Mitra, Cyrotecis, Sandaliis, mappula, baltheoque uti possitis), klášter břevnovský ustanovuje se za přední opatství či *arciopatství všech budoucích klášterů benediktinských v Čechách* (decernimus ecclesiam vestram Caput esse et Magistram in Correctione ac Reformatione Regularis disciplinae super omnia Claustra Ordinis s. Benedicti, posthaec in Boëmia construenda); opatům uděluje se *první místo po biskupu pražském* (primumque locum post Pragensem Episcopum tibi Abbati tuisque Successoribus, canonice succedentibus, super omnes et in omnibus concedimus habere); a klášter břevnovský se vším, co jemu náleží, *přijímá se přímo pod ochranu apoštolské Stolice* (monasterium vestrum sub Beati Petri et nostra Protectione ponentes, omnes Ecclesias vestras, villas, agros, silvas, casas, servos et ancillas, decimas quoque ... vobis ... auctoritate Apostolica confirmanus); konventu zabezpečuje se *svobodná volba opata* (nemo ibidem Abbatem instituat, nisi quem ipsa Congregatio communiter et concordi assensu elegerit); zvoleného takto opata autoritou apoštolskou konsekrovati, právo to pražskému biskupu se postupuje. [2])

---

[1]) Ziegelbauer l c., str. 54, a Regesta Schramm. k r. 1260. Ve stvrzovacích listinách královny Markéty z r. 1260 a krále Václava II. z r. 1301 psáno sice »Crasicz«, ale dle vytčených tam hranic rozumějí se »Chraštice«. Viz Tomkův Dějepis města Prahy I., 417 pod čarou.

[2]) Dobner, Annales Boh., p. IV., p. 391; Ziegelbauer, Epitome histor., p. 17, 252, 262; Erben, Regesta boh., p. 53; Univ. knih. Praž. Rkp. II., B. 26.

Sluší ovšem připomenouti, že řečená bulla Jana XV. v originále zachována není, ale toliko v přepisu, jejž král Přemysl Otakar po přání opata břevnovského Dluhomila kázal opatřiti a řádně ověřiti, a vložen jest v král. list dd. IX. Kal. Aug. z r. 1224. Král Přemysl Otakar I. tu dosvědčuje, že opat Dluhomil předloživ řečenou bullu, jež valně již byla rozedrána a tu a tam písmo málo zřetelné vykazovala, snažně prosil, aby pro zachování do budoucna úředně byla přepsána a ověřena; král kázav přepis zříditi, opatřil jej pečetí královskou a jako svědky učiněné renovace mimo jiné povolal Pelhřima, biskupa pražského, a Roberta, biskupa olomouckého, kteří taktéž pečeti své přičinili. Řečený diplom krále Přemysla Otakara I. chová se v archivě břevnovském; opis jeho nalezli jsme také v universitní knihovně pražské [1]), kamž dostal se z archivu zrušeného někdy kláštera benediktinského u sv. Mikuláše, a ověřen byl papežskou nuntiaturou ve Vídni dd. 20. pros. 1710. Přepis bully Jana XV., obsažený v řečeném listě krále Otakara I., stvrdil papež Urban IV. dd. Viterbii 7. Id. Maii 1262, jak o tom svědčí list olomouckého biskupa Hynka ze dne 6. listopadu 1332.[2])

Základní listinou z r. 993 kníže Boleslav II. klášteru břevnovskému uděluje zvláštní privilegium, jímž poddaní klášterní osvobozeni jsou od obecních robot: stavění hradů, opravování mostů, stravování knížecích lovců a hostů; konání soudů nad lidmi poddanými ponecháno opatovi a ti, kdož pro klášter po vodách nebo po cestách něco přivážejí, na dobro osvobozeni jsou ode všech cel a poplatků jiných. [3])

III.

V jakém poměru byl sv. Vojtěch ku krajině broumovsko-kladské?

Ušlechtilá dobrotivost sv. Vojtěcha, jenž všecko své jmění i důchody obracel k podporování chudých a církve, učinila jej též otcem Břevnova. Ačkoli zevně jakožto zakladatel břevnovský

[1]) Signat. II. B., 26.

[2]) Ziegelbauer, Epit. hist., pag. 266; Schramm, Regesta ad a. 1332.

[3]) Ziegelbauer l. c., pag. 14—15; Tomek v Dějep. města Prahy I., 141, zakládací listinu břevnovskou prohlašuje za nepravou, dokládaje, že první

se udává Boleslav II. a ačkoli pravdou jest, že první roční důchod (1500 peněz) vykázán byl z komory knížecí, ve skutečnosti založil, nadal a všemožně vydržoval klášter břevnovský sv. Vojtěch. Bylať zajisté skromnost jeho příčinou, že všecko darování jeho Břevnovu nepřišlo dopodrobna na veřejnost a nedochovalo se; dá se však mysliti, že při tehdejších přetěžkých poměrech v zemi, při slabosti vlády a krutosti všemocných za Boleslava Ryšavého Vršovců nadace břevnovská, životní to úloha sv. biskupa, zaniknouti by musila, kdyby se jí mimo obdarování na statcích, jež tehdáž obživiti nebyly s to, nedostávalo ustavičné peněžité podpory; té pak dojista uděloval jí sv. Vojtěch sám, pokud a seč mohl.

Tyto peněžité podpory, ku kterýmž asi též přičísti dlužno postoupení daně církevní, jež se zvala »dýmné« (»fumales«) v pěti děkanátech kolem Prahy a Litoměřic, nelze ovšem dopodrobna ani z daleka vyčísti. Ale i darování statků, dvorců, vesnic, jichž zakládací listina břevnovská udává veliké množství, není určeno tak, aby se přesně vědělo, které as z nich jsou darovány svatým Vojtěchem samým.

Známo, že listiny nejstarší o Břevnovu vydané (Ziegelbauer a Dobner) jsou namnoze nepravy, místy snad i podvrženy a nad to nesprávně redigovány; jest tudíž v nejstarších zprávách břevnovských přesnosti a spolehlivosti málo, ač ony statky, jež v zakládací a stvrzovací listině se naskýtají, po mnohé věky v držení břevnovském skutečně byly. Zajímavo jest, že Kosmas, jenž by snad nejlepší a nejstarší zprávy o Břevnově mohl podati, o obdarování břevnovském zúplna mlčí, ač své spisy částečně opatovi Klimentovi břevnovskému věnoval.

První chronista český, jenž aspoň poněkud udává, které statky as Břevnovu daroval sv. Vojtěch, jest Pulkava.[1]) Praví: »Eodem tempore (postquam Roma reversus S. Adalbertus pro monachis secum allatis Ecclesiam in hon. B. M. V. in Kostelec aedificavit) Episcopus Adalbertus coepit cogitare, ut monasterium aliquod in Bohemia in honorem S. Benedicti exstrueret. Deo revelante silvam, quae Sarka dicitur, dato pretio redemit ibique

privilegium toho druhu, které se nám zachovalo, bylo dáno teprve okolo roku 1144 od Vladislava II. biskupu olomouckému, a že starší některá osvobození podobná nalézají se jen v listinách nepravých.

[1]) Tom. XI., p. 173 (Ed. Ludewigius).

divina adjuvante gratia et pii ducis Boleslai suffragio monasterium coepit aedificare A. D. 992; dedicatumque est 19. Kal. Febr. ab ipso B. Adalberto Episcopo Pragensi secundo, ordinationis suae anno 24 (?) in honorem Dei Genitricis Mariae et S. Benedicti, SS. Alexii et Bonifacii, praesente memorato Boleslao multisque principibus adstantibus .... Beatus quoque Adalbertus de suo patrimonio contulit eidem monasterio quam plurima, scilicet villas Brescy et Wykanie et *alias villas et possessiones multas.*«

Mimo Bříství a Vykáň (jež v dotační listině uvedeny nejsou) počítali starší historikové čeští mezi statky sv. Vojtěchem darované hlavně území broumovsko-kladské, ač pro tuto domněnku nebylo důkazů. Nejvíce chronistů vyjadřuje se, jako Pulkava nahoře, všeobecně, že sv. Vojtěch jakési statky otcovské Břevnovu daroval; o Broumově se neděje zmínka nikdež.[1])

O výslovném darování území policko-broumovského již za časů sv. Vojtěcha, tak aby formalně uznáno a knížecí vládou potvrzeno bylo, nemůže tudíž býti řeči. Ostatně kdyby takové darování bylo se i stalo, roku 996 by musilo vzíti za své, poněvadž rod Slavníkovcův vyhlazen a statky jeho, jsouce jen lenní, připadly zemi.

Přece však dle našeho mínění jakési ústní, méně formelní, pro nepříznivé, nepokojné časy neuznané a nepotvrzené darování území pohraničného poblíže Kladska sluší míti za pravděpodobné. Stvrzuje to prastará tradice ve klášteře samém, jakož i jiné důvody.

Tato tradice, že totiž Broumov jest bývalým darem svatého Vojtěcha Břevnovu, chována po všecka století v klášteře až po dobu nynější. Starý jeden rukopis břevnovský praví o Broumově: »Crediturque fundus hic spectasse ad monasterium břevnoviense ex dotatione S. Adalberti fundatoris, ex bonis patrimonalibus; tanta enim fuit possessionis Slavnici parentis amplitudo, ut ad septemtrionalem plagam Silesiae conterminam, Glacium usque et Nissae fluvium sese extenderet, ut legere est in vita ejusdem sancti authore Bolelucky C. 2. p. 35.« Jiný rukopis, nadepsaný: »Conversio Bohemorum per monachos Benedictinos«, praví: »Territorium Braunense, si non ex toto, saltem ex parte ab eodem S. fundatore monasterio břevnoviensi collatum fuisse quasi certum

[1]) Viz Kruger ad diem 23. Apr. 131, Dubravius, Histor. boh., lib. 17, p. 40, Mabillon, Annal. O. S. B. IV., pag. 115.

habetur, maxime cum constet ditionem paternam Glacium usque et Silesiae terminos se extendisse.« Ziegelbauer, jenž, jsa cizincem, jen z břevnovských pramenů čerpal, praví s reservou: »Etsi perdifficile sit, pro certo statuere, quaenam illae opes fuerint, quibus S. Adalbertus Břevnovium fundavit, certe bona haec longe plura fuere, quam in Bulla sua Joannes XV. P. M. confirmavit ..... Prima sua incunabula Brauna debet S. Adalberto; ad hunc enim et locus ipse cum arce et circumjecti agri haereditario jure pertinebant, quos ipse Břevnoviensi monasterio addixit.« [1]) Nejjistěji tuto věc tvrdí Bonaventura Piter, známý historik břevnovský, jenž jinak dosti střízlivě psal a archivy všech klášterů prozkoumal: »Amplum non minus quam pium territorium Braunense et ipsi Břevnovio a S. Adalberto in dotem collatum.« [2]) Též Bienenberg a sám Balbín zcela vážně o darování Broumova vypravují.

Bienenberg, jehož archaeologické výzkumy svého času měly autoritu velikou, ve spojení se zmíněným náhledem, od Pitra převzatým, udává ve svých »Alterthümer« důkaz pro břevnovskou tradici velmi příznivý.

Našelť totiž ve vsi Šonově prastarý kámen s vytesanou en relief postavou biskupa. Dle slohu a znatek, jež tam udává, hlavně však dle stáří klade Bienenberg tuto památku do století XI., ne-li X., z čehož by plynulo, že nemůže nikomu jinému platiti než sv. Vojtěchu; kámen lze posud viděti, je zazděn nyní na pravé straně ode vchodu do hřbitova ve zdi hřbitovní v Šonově.

Balbín pro spojení Broumova se sv. Vojtěchem klade též důkaz ten, že konvent broumovský užívá tří růží ve znaku, a růže byla též znakem Vítkovců, jejichžto předchůdci byli prý Slavníkovci.

Důkaz ten ovšem je nejslabší všech ostatních a nezasluhuje ani, aby byl uveden.

Na celé domněnce v tradici břevnovské a ve spisech historiků starších obsažené není více historické pravdy, než že území broumovské skutečně kdysi k patrimoniu slavníkovského rodu náleželo. Vysvítá tak z letopisu Kosmova (k roku 981), kde statky Slavníkovců se takto ohraničují: na západ potok Žuřina a hrad Osek (u Zbraslavi), na jih Chýnov, Doudleby a Netolice, na východ

---

[1]) Hist. Brzev., p. 2, a. 187.

[2]) »Pietas Bened.« (v předmluvě).

Litomyšl a na sever hrad Kladsko, t. j. hranice polská, nyní slezská. Broumovská krajina takto přináležela k jakémusi neurčitému obvodu, v němžto měl právo lenní rod Slavníkovců, a sice byla tato krajina se svým pohraničným, takřka neproniknutelným hvozdem jaksi nejvzdálenější, nejzazší končina v okršlku tom Snad sv. Vojtěch něco z tohoto okršlku po svém návratu z Říma zdědil, snad to byla krajina kladsko-broumovská, již klášteru přisílbil aneb ústně daroval, ale důkazu jistého pro to není.

Z příčiny této, že totiž z pramenů historických přímo dovoditi se nedá, že by Broumov sv. Vojtěchem Břevnovu byl darován, postavila se nejnovější historie břevnovská na stanovisko opačné a praví (hlavně prof. Tomek a chronista kláštera Růžička): zabrání území policko-broumovského Břevnovem stalo se tím, že mnich břevnovský *Jurik* a po něm *Vitališ*, usadili se jako poustevníci v Polici, zde založili kolonii břevnovskou a klášter pak o darování kraje toho požádal, načež jej též r. 1213 od krále Přemysla Otakara I. dostal; že Jurik se dostal do těchto končin, byla pouhá náhoda, nic více.

Proti tomuto náhledu, jenž zabíhá do druhého extrému, mluví nejeden závažný důvod. Jurik a soudruzi jeho, kolonisté břevnovští, pracovali před příchodem svým do Police v Hranici na Moravě; kolonie tato utěšeně se dařila a vzkvétala, musili ji však opustiti, protože ji žádal Bonifac, opat hradištský, jenž za ni zaplatil 20 hřiven. Nezbývalo než hledati kolonii novou, působiště jiné; co bylo přirozenějšího, než zůstati v Moravě, sestoupiti do nížiny, buď Opavskem do Slezska nebo do Olomoucka k Třebové? Proč Jurik ze známého mu kraje unikal až na pomezí »polské«, k severu, když byla příhodnější půda na blízku? Cesta z Hranice k Broumovu vede přes několikeré pohoří, byla neschůdná, pranic lákavá. Kraj, do něhož bratři vstupovali, byl pohraniční hvozd, bez veřejných cest (nejbližší zemská stezka vedla Náchodem), hornatý a nevlídný, neobydlený, lidí prázdný. Újezd celý byl pustý, hrozně opuštěný (circuitus vasta horrens solitudine); zcela na blízku byly Stěny, skály neschůdné a jako labyrint neproniknutelné, srázné a neúrodné. Že by již tehda jakási cesta zemská vedla podél řeky Metuje do Frydlandu, jak tomu chce Lippert, je málo pravděpodobno. Lippert to dovozuje z trhového pouze práva vsi Provodova, jež však brance náchodské byla mnohem bližší než domnělé cestě.

Polské války, jež před krátkým časem zde zanechaly mnoho

smutných stop, dojista neučinily kraj vábnějším a přístupnějším. Příhodnější a bližší a Jurikovi jako českému mnichu dojista vítanější byly polské kraje podél Odry, s žírnou půdou, lesnaté sice, ale přístupnější nížiny; proč ustupoval tak daleko a přes tolik překážek?

Máme za to, že Jurik v Policku se usadil ne náhodou, ale z úmyslu, že tuto krajinu sám si ani nezvolil, nýbrž od opata Kuna přímo ji dostal vykázánu, že to vše bylo vypočteno a s dobrým uvážením podniknuto. Víme totiž zcela jistě, že v této krajině, aspoň nedaleko, klášter břevnovský tehda a již dříve hleděl získati statky, zřejmě proto, že zde bylo dědictví kdysi sv. Vojtěcha; i dosáhl toho opat Sdeno r. 1197, že mu byly zde postoupeny výměnou vesničky Levinice, Malnice, Helvetice a Mradice, dohromady t. zv. Levínské území.[1]) Toto faktum nesmí se přehlédnouti; dříve než území policko-broumovské Břevnovu bylo přiřknuto, dříve než Jurik založil kolonii policko u, držel již klášter břevnovský zde nedaleko statky. Byl tedy v práci kolonisační břevnovské systém: půda náleževší kdysi zakladateli břevnovskému lákala více než která jiná; také byla naděje, že půdy takové klášter od krále spíše nabude než jiné, vyloží-li, že sv. Vojtěch ji snad dříve již Břevnovu určil aneb aspoň přislíbil. Mezi svatým Vojtěchem a založením polickým je něco přes 200 let; dojista se opat mohl vykázati nějakým důkazem, že na území ono jakési nároky ve jménu sv. Vojtěcha činiti může, sic jinak by je tak brzo (1213) a snadno nedosáhl.

Co tedy sluší míti o spojení sv. Vojtěcha s krajem broumovským za pravdu? Kterak připojen Broumov k Břevnovu? Jakých omylů jest se při této věci vystříhati?

1. Spojení Broumova s Břevnovem kotví skutečně v přízni sv. Vojtěcha, třeba že nelze určitě tvrditi, že sv. Vojtěch území broumovsko-kladské celé neb částečně Břevnovu byl daroval. Rod Slavníkovců v držení toho kraje byl; směl-li však sv. Vojtěch o tomto zboží otcovském disponovati a učinil-li dar Břevnovu z něho, nelze nikterak s určitostí tvrditi.

2. Definitivní získání krajiny policko-broumovské děkuje klášter břevnovský opatovi Kunovi, jenž kolonisační práci klášterníků svých tak řídil, že král Otakar I. kus bývalého dědictví sv. Vojtěcha klášteru daroval.

---

[1]) Glatzer Vierteljahrsschrift 8, s. 55, též Dobner, Monum. VI., p. 8.

3. Usazení břevnovského poustevníka Jurika v Polici nebylo nahodilé, nýbrž vyplývalo z jakési piety k bývalým statkům rodu sv. Vojtěcha, nebo přímo z tradice klášterní, že svatý Vojtěch Břevnovu něco z kladsko-broumovské krajiny přislíbil.

Na konec nemůžeme pomlčeti o domněnce, jež se sama naskýtá, že totiž sv. Vojtěch bez pochyby též v tomto kraji, aspoň na Kladsku, konal práce missionářské. Nasvědčuje tomu okolnost, že mu tento kraj nad jiné byl povědomější, takořka otčinou, a že ve Slezsku skutečně panuje stará tradice tohoto znění. Kázal-li sv. Vojtěch cizím národům, kázal-li po vší zemi české, cestuje od místa k místu, pak ovšem navštívil též především kraje rodu Slavníkovců náležející. Měl-li pak klášter od něho založený úkol tento missionářský ve jménu jeho věrně prováděti dále, naznačil mu sv. biskup dojista též tento kraj za působiště, pročež se nelze diviti, že i z tohoto důvodu Břevnovští před i po smrti sv. Vojtěcha k tomuto kraji stále měli zření.

IV.

Opat Anastas a jeho nástupcové do konce XII. stol.

Monastýr břevnovský byl nejen založením první z mužských klášterů v Čechách, ale nad to i zevnější mocí a vážností uměl zachovati prvenství sobě vždycky, a jako všeckna bratřina břevnovská ve ctnostech řeholních vynikala měrou znamenitou, takž i repraesentace její, — břevnovští opatové — až na výjimky věru nepatrné, v životě církevním, kulturním, politickém i socialním získali si čest a vážnost zaslouženou. Pocházejíce namnoze ze vzácných rodů šlechtických a učeností nad úroveň obecného vzdělání vynikajíce zpravidla, ve všech směrech mívali dosti způsobilosti k vedení důležitých akcí církevních i politických. Od papežů často jmenováni bývali apoštolskými soudci v duchovních rozepřích při odvolání do Říma; jim, pokud známo, bývalo ukládáno svolání provincialní kapituly řádu sv. Benedikta z celých Čech a Moravy a při jednáních knížat a králův českých mezi svědky jména opatův břevnovských čtou se velmi zhusta.[1])

[1]) Viz Regesta Schrammova ad a. 1078, 1160, 1169, 1176, 1184, 1189, 1201 a jiné.

První opat téhož kláštera *Anastasius* (v Uhřích říkáno mu také Astricus), klerik sv. Vojtěcha v letech jeho mládí a později mnich, byl muž ceny vzácné.[1])

První bratřina břevnovská vyjma opata byla veskrze cizinská, ale že živel český záhy nabyl v ní převahy přirozené, o tom svědčí charakteristicky česká jména mnichů: Oneš, Zvěst, Dluhomil, Bohdal, Radslav, Vítko, Miroslav, Předbor, Soběslav, Stanislav, Miroslav, Svatomír, Boleslav a jiná.[2])

Anastasius nedlouho v Břevnově opatoval: tragickým pádem rodu Slavníkova (995) bolestně byv dojat a msty vrahův, jakož i hněvu knížete Boleslava II. se obávaje, s několika bratřími

[1]) Anastasius byl až dosud (Palackým, Tomkem, Dudíkem, Büdingrem a nejnověji ještě Kaindlem a jinými) stotožňován s Radlou; ovšem neprávem. Již z předu jsme vyložili, čím vlastně Radla byl Vojtěchovi. R. 992 nalézal se v českém poselstvu v Římě (Brun hl. 15); že by tehdy byl již mnichem nebo knězem býval, není z pramenů nikterak průvodno; naopak, jak sám později vyprávěl Brunovi, byla mu cesta za Vojtěchem příliš příkrá, a proto míjel ho (»fugiebat eum«, Brun, hl. 23). R. 995 nalézáme Radlu na Libici jako *klerika* (Brun, hl. 21); po katastrofě libické odešel do Uher, odkudž volal jej biskup náš zvláštním listem k sobě (Brun, hl. 23, poznámka 26), aby mu byl průvodčím na cestě do Prus; tehdy však byl už mnichem a jíti za ním nemohl nebo nechtěl. »Ipse tamen jam erat monachus et venire non potuit aut ut homo noluit.« (Prameny d. č. I., str. 291.) Za to klerika Askrika (Astrik, Aschericus, Astricus), jenž kdysi (dle Bruna, hl. 17) s Vojtěchem se pohádal, a kterého, jak už dokázal Giesebrecht, nutno od Radly dobře rozlišovati, tohoto Astrika lze stotožňovati s břevnovským opatem Anastasiem. S Askrikem setkáváme se i v Utrpení sv. Vojtěcha, hl. 1; vypravuje se tam o něm, že sv. Vojtěch, »zřídiv na své cestě do Polska klášter a shromáždiv tam co nejvíce mnichů, za opata ustanovil jim Askrika, který potom za arcibiskupa v Sobotíně jest dosazen.« Prameny d. č. I., str. 231. Že tento Astrik je totožný s uherským arcibiskupem Astrikem, o němž zmínku činí Vita s. Stephani major c. 7, 8, Hartvik c. 9, Mon. Germ. Script. XI., p. 232, Chronicon Ung. et Polon. v Monum. Polon. I., p. 500, nelze popříti. V Dedic. eccl. S. Petri Bab. (ann. 1012, Mon. Germ. Script. XVII., p. 636) jmenuje se rovněž Aschericus Ungarorum archiepiscopus. Tento uherský arcibiskup Askrik, Ascherik, Astrik nazývá se jinak Anastas; tak v Hartvikově Vita s. Stephani c. 9, na synodě ve Frankobrodě z r. 1007, kde podepsal jednání synodální v tato slova: »Anastasius Ungrorum archiepiscopus interfui et subscripsi.« Mon. Germ. Script. IV., p. 796. Nic nevadí, že tento Askrik byl již před r. 993 klerikem a r. 993 učiněn opatem břevnovským. Táž osoba zastávala skutečně r. 993 úřad opatský v Břevnově, mohla po druhém odchodu Vojtěchově a po katastrofě libické býti opatem kláštera v Polsku (v Třemešně) a později v Uhrách zastávati rozličné úřady. Srovnej H. G. Voigt. Adalbert von Prag, str. 281—282.

[2]) Vybráno z Memoria abbatum et fratrum mon. Břev. et Braun. 1888.

klášter opustil a obrátil se do Uher, kdež od knížete Gejzy přátelsky byv uvítán, záhy stal se předním rádcem a vydatným pomocníkem svatého krále Štěpána v zavádění křesťanských řádů, ano, vypraven byl jako jeho jednatel do Říma, aby opatřil schválení papežské k samostatnému zřízení církve uherské. Anastas stal se také zakladatelem a opatem benediktinského kláštera, později biskupem koločským, byl také v nějakém spojení s klášterem od sv. Štěpána na Hoře sv. Martina zbudovaným [1]) a na konec arcibiskupem ostřihomským, ve kterémžto důstojenství r. 1007 na církevním sboru ve Frankfurtě zastupoval církev uherskou. [2]) Missionářským působením přispěl k rozvoji duchovních styků Čechů a Maďarů, jimž sv. Vojtěch základ položil, a od dob těchto nikdy nepřestávalo obou národů vzájemné stýkání duchovní, jež zřízením university za Karla IV. vzmohlo se měrou znamenitou. [3]) Kdy Anastas zemřel, na jisto postaveno není; v martyrologiu benediktinském úmrtí jeho připomíná se dne 12. listopadu a rok 1023 béře se tam za jeho rok úmrtní. [4])

Ve příčině let, jak jednotliví opatové po sobě sledují, předem poznamenáme, že s naprostou jistotou určiti se nedají, a že rok na počátku uvedený znamená dobu, kdy o tom kterém opatu v listinách po prvé činí se zmínka.

Zpravuje-li nás dobře domácí tradice břevnovská, měl opat Anastasius nástupcem *Jeronyma* (996—1011), jemuž také říkáno

---

[1]) Již Gelasius Dobner v Annalech, str. 427, upozornil na rozpor, který ve příčině, kde vlastně Anastas byl opatem, mezi uherskými spisovateli zavládá. Anastasius a Astricus, jak řečeno, jsou jména totožná. Životopisec sv. Štěpána Chartuitius vypravuje na str. 417 svého díla: »Porro Astricus abbas cum suis honorifice acceptus ad radices montis ferrei coenobium in s. Benedicti honorem construxit, ubi hodieque monachorum est congregatio regulari disciplina pollens, temporalium rerum copiis ex ducis liberalitate superabundans.« Dle všeho Gejza příchozím, které z cest sv. Vojtěcha dobře znal, popřál přístřeší, a později teprve Anastas stal se zakladatelem kláštera v Pětikostelích, při čemž mohl býti ve spojení, ať nedíme představeným kláštera od sv. Štěpána na hoře sv. Martina zbudovaného, což v tehdejší době zhusta se dálo.

[2]) Concil. Germ., t. III., p. 38: »Anastasius Ungrorum archiepiscopus interfui et subscripsi.«

[3]) Viz Jos. Jirečka pojednání v Musej. r. 1885, str. 387.

[4]) Mem. abb. l. c, str. 9. Rovněž čteme v kronice Pulkavově (Prameny d. č. V., str. 29, nota): »Eodem tempore Anastasius, primus abbas monasterii s. Adalberti, scilicet Brevnoviensis, in Strigoniensem archiepiscopum eligitur.«

někdy Dobromír. Tento opat — jest-li spolehlivá zpráva [1]) kronikáře Pulkavy († r. 1380.) — do kláštera břevnovského přijal prý novice znamenitého, sv. Prokopa, jenž zřeknul se kanovnické hodnosti na Vyšehradě. Že starší zpravodaji naši, kteří byli členy kláštera Sázavského a znali tradice domácí, nic o tom nepraví, že by zakladatel monastýru jejich býval kdy mnichem břevnovským, v jiném spise [2]) již doložili jsme, kamž odkazujeme, tady jen tolik jen ještě podotýkajíce, že klášter břevnovský ke sv. Prokopu jako svému řeholníku officielně se hlásí [3]), ovšem neprávem.

Po smrti Boleslava II. (999) sláva říše České na dlouho se zatemnila zase pro ničemnost syna jeho Boleslava III. i nastali časové mnohých domácích nepořádků, již i mladému klášteru břevnovskému škodu přinesli tím, že mnohé vsi jim byly zabrány a od komory knížecí povinné platy klášteru se zadržovaly. Křivděno tím způsobem bylo mnichům za opata Jeronyma a jeho nástupce Řehoře I.[4]) Opat *Řehoř I.* (1011—1023) byl rodem z Italie, a že římských poměrů dobře byl znalý, pražský biskup Ekkard přibral si ho na své cestě do Říma, aby jemu tam při vymáhání některých indultů byl po ruce. Domáci tradice přičiňuje mu chválu, že sám pilen jsa života svatého, také pilně dbal důstojného konání služeb Božích a přísné kázně ve svém monastýru. [5]) V témž duchu pracoval i nástupce jeho, opat *Arsenius* (1023-1035), jenž z pilné práce ovoce utěšené sklízel, toho se dočkav, že jeho řeholník Hyzo seděl ještě na biskupské stolici pražské, kdežto jiný jeho řeholník Jan od knížete Vratislava ustanoven byl prvním biskupem olomouckým [6]), a Severus, rovněž mnich břevnovský, dne 21. června 1031 posvěcen byl na biskupa pražského.[7]) Tak vypravuje tradice břevnovská, avšak zpráva ta není dost spolehliva.

---

[1]) Pulkavova kronika, hl. 26: »Beatus Procopius cum esset canonicus ecclesie wyssegradensis, factus monachus monasterii brewnowiensis de licentia Jeronimi, qui et Dobromir, dicti abbatis secundi monasterii antedicti.« Prameny dějin českých V., str. 29.

[2]) Krásl dr., Sv. Prokop, str. 47.

[3]) Mem. abbatum, str. 10. »A. 1053 die 25. Martii ad Superos excessit s. Procopius, Břevnovii sub Hieronymo abbate professus.«

[4]) Růžička Hier., Chronicon breve Břevnov. et Braunense; pag. 20 ad a. 1022.

[5]) Ziegelbauer, Epit. histor., p. 60.

[6]) Ziegelbauer, Epit. histor., p. 61.

[7]) Cat. Archidioec. Prag. 1897, pag. 9, »e proceribus Patriae monachus Břevnoviensis.«

Dobrá zajisté byla kázeň v klášteře břevnovském, když Arsenia vystřídal opat *Menhart* (1035—1089) či Mainhardus. Domácí tradice břevnovská vzdává Menhartovi chválu muže mravů bezúhonných, správce rozšafného, moudrého i opatrného, jenž družině břevnovské po stránce hmotné i duchovní prokazoval výtečné služby. Statečný kníže Břetislav I., štědrý mecenáš kláštera sázavského i břevnovského, vydatně přispěl opatu Menhartovi, jenž na místě původního dřevěného kláštera postavil budovu novou z kamene a starý kostel sv. Benedikta náležitě opravil.[1]) Roku 1045 vystavěn byl větší chrám k poctivosti sv. Vojtěcha, a Břetislav nový kostel hojně nadal, jak již předem bylo uvedeno. Stály tedy v ohradě klášterské kostely dva, jeden větší sv. Vojtěcha za Břetislava vystavěný, druhý starší a menší sv. Benedikta; nový byl vlastně klášterní, starší byl farním.[2]) Darování to učinil ze vděčné lásky k blahoslavenému poustevníku Vintířovi, kmotru svému, kteréhož v klášteře břevnovském pochoval.[3]) Umíraje Vintíř r. 1045., prosil prý panovníka českého, aby poskytl Břevnovu nějaké podpory za duše předešlých knížat na pamět prosebníka i také dárce samého. O blahoslaveném Vintířovi, jenž s Břevnovem ve styku byl, a jak historicky zjištěno, tamtéž před oltářem sv. Štěpána pochován jest, zmínku učinili jsme v jiném spise našem[4]) a zde na uvedené zprávě přestáváme.

Jiné darování klášteru břevnovskému za opata Menharta učinil Eppo, župan bílinský, o čemž také svrchu řeč byla.

Opat Menhart po vzácně dlouhou dobu 54 let[5]), za knížat Břetislava I., Spytihněva II. a Vratislava II. berlu opatskou třímaje, dočkal se ještě první slavnosti korunování v Čechách, když Vratislav II. za služby prokázané Jindřichu IV. proti papeži Řehoři VII. dostal od něho pro osobu svou titul krále českého a polského. Korunování na rozkaz císařův vykonal trevírský arcibiskup Egilbert dne 15. června 1086, a při slavnosti korunovační opat Menhart přítomen byl, maje mezi hodnostáři místo hned za biskupem pražským.[6])

[1]) Laur. Wintera, Die Culturthätigkeit Břevnov's, str. 24.

[2]) Tomek, Dějepis města Prahy II., str. 265.

[3]) Životopis poustevníka Vintíře, hl. 11, Prameny d. č. I., str. 345.

[4]) Krásl dr., Sv. Prokop, str. 13 a 14.

[5]) Dle Palackého, (Dějiny národa českého I., 2, str. 352) opatoval jen 46 let, 1043—1089.

[6]) Ziegelbauer, Epit. histor., str. 61: »Meinhardus coronationi interfuit, statione secundus, tertius Wissehradensis, primae Episcopo manserunt.«

Dokládajíce na konec, že opat Menhart i literárně činný byl, hnedle po nastoupení v úřad veda letopisy domácí »Chronicon Břevnoviense«, jichž i kroníkář Lupač z Hlavačova použil, [1]) uvedli jsme snad všecko, co učenému a výtečnému tomu muži ke chvále dalo se pověděti. V pořadí opatů břevnovských přísluší jemu místo čestné a náš historiograf Palacký mezi čelnými muži národa českého za panování Vratislavova z duchovenstva Menharta břevnovského klade hned v popředí. [2])

Hodný opat Menhart měl i hodného nástupce opata *Vojtěcha* (1089—1110), jemuž v listinách břevnovských přičiňuje se chvála, že jemností i líbezností povahy své uměl mezi bratry řeholními udržovati nejen kázeň dobrou, než i vzájemnou lásku a chvályhodnou svornost. [3]) Když v lůně bratřiny mnišské na Sázavě zavládly pohoršlivé různice, jež i na veřejnost vyneseny byvše, zlou krev všude působily, tu Břetislav II. rozmrzev se, vyhnati kázal i opata Božetěcha i svárlivé mnichy jeho a požádal preláta Vojtěcha, aby jej osadil mnichy svého kláštera, jenž slynul kázní vzornou. Z počátku roku 1097 osazen tedy klášter sázavský mnichy břevnovskými, jimž za představeného vyhlédl biskup Kosmas tehdejšího probošta břevnovského Děthárda, o němž neumíme říci, byl-li rodu německého či českého. Kníže Břetislav II. schválil volbu biskupovu a jak letopisec dí, s velikou radostí udělil dne 3. ledna t. r. Děthardovi hodnost opatskou. [4])

Monastýru břevnovského pověst co do kázně chvalnou udržel a ve příčině učenosti ještě povznesl Vojtěchův vzdělaný nástupce opat *Klement I.* (1110—1127). Sám Kosmas mezi učenými muži z duchovenstva pražského za svého věku připomíná mistra kapituly pražské Gervasia a opata břevnovského Klementa, jimž připsal první dvě knihy své kroniky, Klementa nazývaje mužem svatým a mezi jiným takto o něm se vyjadřuje: »Licet enim, pater o venerande, divinas non cesses epotare scripturas et profundos philosophiae semper exhaurias fontes, tamen hoc tam tenui liquore non dedigneris tua sacra proluere labra.« [5]) Za opatování Klementova bratřina břevnovská ve snažení vzdělanostním tak

---

[1]) Winter Laur., Die Culturthätigkeit Břevnov's, str. 15.

[2]) Palacký, Dějiny národa českého I. 1, str. 850.

[3]) Ziegelbauer, Epit. histor., pag. 61.

[4]) Pokračovatel Kosmův (mnich sázavský) v Pramenech dějin českých II., str. 252 n.

[5]) Kosmův Letopis český v Pramenech d. č. II., str. 68.

chvalně se tužila, že v té době Břevnov slouti mohl domicilem učení a svatosti.[1])

Jak napotomní opatové: *Oldřich* (1127—1129) jinak Udalricus, *Petr I.* (1129—1167) a *Hartmann* (1167—1169), kteří po Klementovi postupem za sebou jdouce, berlu opatskou třímali, kulturní činnost ve klášteře svém udržovali, a kterak v té příčině a jinak sobě vedli, nic neumíme pověděti, ježto nemáme o nich žádných zpráv listinných.[2]) Co o nich domácí historik Ziegelbauer vypravuje, nepadá na váhu. Ani o opatu *Jindřichovi I.* (1169—1197) mnoho nevíme, a co o něm zaznamenáno kde, jemu ke cti není. Podepsán jest jako svědek na některých listinách.[3])

R. 1197, v čas postní, zavítal do Čech dost přísný legát papeže Coelestina III., kardinál Petr, pobídnout knížete i panstvo ke křižácké výpravě do svaté země a zajisté i proto také, aby v kázni duchovenstva zjednal nápravu. Nebyltě zákon o bezženství bez výjimky doposud zachováván, ano zdá se, že těch výjimek bylo dosti mnoho. Brzy po příchodu jeho konalo se svěcení žákovstva k úřadu kněžskému. Ježto pak kardinál nastupoval na to, aby na čekancích kněžství žádána byla před svěcením přísaha na slib čistoty, a jinak na přísnější kázeň naléhal, popudil proti sobě kněží a kleriky tou měrou, že sotva vyvázl životem. Svěcení pro tentokráte bylo překaženo. Skoro celých osm neděl legát prodlel v zemi a konal v Praze synodu, na které učinil kněžstvu rozličná napomenutí a kromě toho sesadil opata břevnovského Jindřicha a opata sázavského z příčin neznámých.[4])

Že sesazení Jindřicha nestalo se zbůhdarma a ne pro lehkou příčinu, možno sobě domysliti, ač domácí historik Ziegelbauer o něm připomíná, že na kázeň domácí s dostatek přihlížel. Ani jeho nástupce v opatství, *Zdeněk* (Sdeno, 1197), bezvadným asi nebyl, jinak by ho v témže roce legát apoštolský, kardinál Petr, nebyl sesadil s opatství. Řád břevnovský také ani mezi opaty svými officielně ho nezařaďuje, i proto ne, že týž proti obyčeji řádovému

[1]) Ziegelbauer, Epit hist., str. 62: »ita, ut Brzevnovium doctrinae et sanctitatis domicilium vocare potuisses.«

[2]) Růžička, Chronicon breve, str. 22: »de abbatibus Udalrico, Petro I. et Hartmanno nullae in archivio exstant memoriae.«

[3]) Viz Schrammova Regesta, str. 5 a 6.

[4]) Tomek, Dějepis města Prahy I., 92; Jarlochův letopis k r. 1197: »depositis Brevnoense et Procopense abbatibus . . . profectus est in Poloniam.« Prameny dějin českých II., str. 512.

zvolen byl na synodě pražské.[1]) Že však jako skutečný opat fungoval, z toho patrno, že za jeho opatování r. 1197 klášter břevnovský směnil ves svou Chýlici (v Loketsku) se Soběhrdem, synem Bezprema, podčeším královským, za jeho ves Levinici, kterážto směna stvrzena pečetí královskou r. 1211.[2])

IV.

Arciopatství břevnovské ve stol. XIII.

Svatého Otce Benedikta rodina duchovní, sv. Vojtěchem do Břevnova byvši uvedena, zřídila si tam skromnou domácnost, odkudž na duchovní i hmotný prospěch lidu, jenž v lůno své ji byl přijal, konala missi svou v rozměrech z počátku skrovňoučkých, ale postupem důsažně i rozsažně mocnějších, až ve 12. století vstoupila do mužného věku, plného síly, zápalu a energie. Příprava k tomu v lůně bratřiny břevnovské děla se pozvolna, klidně, ale trvale; pozorovalit jsme, že skorem po celé XI. století o Břevnově ve světě nebylo slechu, a že mimo zřízení synovského ústavu rajhradského a osazení kláštera sázavského činnost bratří břevnovských nevystoupila skoro z ohrady klášterní. Počátkem věku dvanáctého rodina Benediktova, vyspěvši v mužné síly, mocným rozmachem vykročila z úzkých mezí prvotního sídla svého v širý kraj. Zapuštěním zdravých odnoží v Polici a v Broumově štěp břevnovský zmohutněl tak utěšeně, že zabezpečena byla i plodnost jeho i síla životní pro případ zlých dob.

Představitelem družiny břevnovské počátkem věku toho byl její opat Chuno či *Kuńo* (1194—1217).

Dvě významné události spadají na počátek jeho opatování: papež Innocentius III. přijal Čechy do počtu království křesťanských (1204) a dne 4. července r. 1204 dála se kanonisace svatého Prokopa, jenž také družiny břevnovské — alespoň dle domnění řeholníků břevnovských — členem býval.

Domácí tradice vyznívá v samou chválu opata Kuna: v životě mravním muž bezúhonný a výtečný, ve správě zbožÍ

[1]) Růžička Hier., Chronicon breve ad a. 1197. »Sdeno Abbas electus in Synodo Pragensi a Cardinale Petro apostolico in Bohemia legato depositus, ex numero Abbatum emissus.«

[2]) Erben p. 244 v Tomkově Děj. města Prahy I., str. 156 pod čarou.

klášterního vzorný, ve vedení bratří spravedlivý a moudrý; samé to dobré vlastnosti, jakých při dobrém a hodném opatu vyhledávati se může.[1]) Prohlédavý opat o dobro svého kláštera uměl dobře se starati; neboť k jeho prosbám »ad instantiam Venerabilis viri Chunonis Abbatis Břevnoviensis Ecclesiae« r. 1213 král Přemysl Otakar I. klášteru jeho daroval *újezd nazvaný Police* »circuitum, qui Polich vulgariter appellatur« se vším příslušenstvím, s lukami, poli vzdělanými i doposud nevzdělanými, jehož meze list královský zevrubně vypisuje; k tomu štědrý kníže klášteru přidal ještě vsi *Provodov* a *Nesvačilov* se vším příslušenstvím.[2])

Dle výkladu jmen místních v řečeném listě královském uvedených újezd polický zaujímal netoliko nynější panství polické, nýbrž také celé panství broumovské i s menšími sousedními statky abersbašským, obojím teplickým, bischofšteinským a s částí starkovského, též s krajinou nyní slezskou, ve které se nachází město Fridland; zaujímal tedy celou krajinu, která dle církevního rozdělení Čech ve 14. století byla zvláštním okresem děkanským, tak zvaným dekanátem broumovským.[3])

V těch rozměrech a hranicích, jež v listě královském byly vytčeny, darovaný pozemek v držení kláštera břevnovského buďto se nedostal hned, anebo dostal-li se, záhy od něho značnou část klášter odprodal, anebo jemu jiným způsobem byla odcizena. O potomním sužení darovaného území výslovných zpráv není, jen tolik na jisto postaveno, že ani ne 50 roků po učiněném obdarování severní i západní části prvotního újezdu polického zůstaly navždy od něho odtrženy a že dle popisu hranic polických asi z r. 1254 objem statků kláštera břevnovského v okolí polickém byl téměř o polovici menší, než mu darováním krále Přemysla bylo přiřčeno.[4])

V držení Policka klášter břevnovský uvázal se hned po darování a beze všech obtíží, ale zabrání Broumovska působilo benediktinům potíže náramné, ač darovací list královský měli v rukou. Bylo Broumovsko té doby málo zalidněno a jen skrovná část jeho byla vzdělána. Královští úředníci a hlídky pohraničné vedli si

[1]) Ziegelbauer, Epit. histor., pag. 63.

[2]) Královský list Otakarův v archivě břevnovském. Ziegelbauer, Epit. histor., pag. 247.

[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 4.

[4]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 8.

tam, jak se jim líbilo, a přirozeně nechtělo se jim hned tak postoupiti novým pánům území, kde tolik svobodně a pěkně jim se hospodařilo. Celých sto let bylo bratřím benediktinským s nimi se tahati a souditi, než se jim zdařilo, za vladaření opata Bavora v plné držení darovaného území se uvázati.[1])

Jinak byl opat Kuno i v církevní politice činným. Na sklonku r. 1197 kníže Vladislav III. jmenoval dvorského kaplana Daniela, příjmím Milíka, biskupem pražským, načež ihned sám ho investoval, přijav od něho přísahu manské věrnosti, což čelilo proti řádu obvyklému. Ihned proti Danielovi zdvihl se odpor kněžstva, ba kanovník pražský Arnold žaloval na něho v Římě, že se vetřel na biskupství, že vede nepříkladný život a že rozmrhal jmění kostela pražského. Z toho povstaly nehezké tahanice, jež vypořádal konečně papež Innocentius III. sám, ustanoviv kanonickou komissi, před níž obviněnému biskupu bylo se hájiti a ospravedlniti. V komissi zasedali vedle biskupů řezenského a hamburského opatové Kuno břevnovský, Blažej sázavský a Silvester kladrubský, jichž svědčením byl očištěn.[2])

Zasloužil-li sobě opat Kuno vděčnou pamět bratří břevnovských, hmotné existence pramen znamenitý jim pojistiv, důstojný jeho nástupce opat *Dluhomil* (1217—1236), v pořadí opatů třináctý, na vděčnou pamět jejich zasloužený nárok vydobyl sobě, moudrým jednáním bratřině břevnovské získav výsady znamenité.

Za opata Dluhomila vzácných immunit jim se dostalo a to hned ve dvojím směru: klášter břevnovský měl účast na obecném privilegiu, jež dáno všemu duchovenstvu českému vůbec, a nad to obdařen byl ještě privilegiem, jež svědčilo jemu zvláště.

Víme, že pražský biskup Ondřej (1214—1224) byl muž činný, přísných mravů a neoblomné povahy. Byv jednomyslně za biskupa zvolen, vypravil se na cestu do Říma, kdež roku 1215 se konal všeobecný sněm *Lateranský čtvrtý*. Na tomto sněmě učiněny jsou mnohé prospěšné nálezy k obhájení církve proti bludům Albigenských, jakož i k obnovení kázně církevní. Innocenc III. sám na-

[1]) Brunner Sebast., Ein Benediktinerbuch, str. 89.

[2]) List papeže Innocentia III. ze dne 5. května 1202: »Delegati . . . admiserunt purgationem ipsius (Danielis), cum venerabiles fratres nostri ratisbonensis et hamburgensis episcopi et dilecti filii Cuno de Brumen (sic), Blasius de Sazau, Silvester de Cladorub, abbates, eum pariter compurgarent.« Erben, Regesta 465, str. 210.

šeho Ondřeje tu v Římě posvětil na biskupství 22. listopadu r. 1215.

Po svém návratu do Čech snažil se Ondřej státi se reformatorem české církve a obhájcem práv jejích. Přísně hleděl na kázeň kněžstva a zachování řádů všech dle novějších zákonů církevních, ale rovněž tak horlil o napravení křivd, které církev utrpěla na světských právích a statcích svých, maje zajisté proč stěžovati si na přehmaty a útisky úředníků královských a jiného panstva: duchovní osoby byly potahovány před soud úředníků světských i na újmu pravomoci biskupské; král obsazoval i odejímal beneficia duchovní sám; na statky a osoby duchovenstva byly ukládány neslušné povinnosti, a jinak zase biskupu a kostelům povinné desátky ze statků královských se zadržovaly.

Biskup Ondřej po dobrém nic nemoha na stavení zlořádů zmoci, dovolával se intervence papeže Honoria III. V Římě, kam biskup, uvaliv na sebe hněv králův, r. 1216 odcestoval, vydán se svolením papežským 10. dubna 1217 *interdikt* na Čechy a klatba na některé osoby; se strany krále a královských úředníků odpovědělo se novými útisky, a z toho vzešla několikaletá rozepře mezi biskupem a králem Přemyslem Otakarem I., vedená s velikými kyselostmi. Král dal zabaviti všecky statky biskupství pražského a spravovati k vlastnímu užitku. Ano, někteří kanovníci i jiní kněží, nedbajíce zákazu biskupova, odvážili se konati služby Boží veřejně a udíleti svátosti lidu věřícímu. Ba, arcibiskup mohučský zrušil r. 1217 jako metropolita interdikt, začež od papeže Honoria III. byl přísně pokárán. Také biskup olomoucký Ruprecht pohnouti se dal k porušení interdiktu a za to mu papežskou stolicí hrozeno sesazením s hodnosti biskupské. Ondřeji biskupu pro horlivost v zastávání svobody církevní bylo tedy trpěti přemnohá příkoří, avšak za vydatné a moudré intervence papeže Hadriana prosadil, zač bojoval: papež vyslal r. 1221 kardinála Řehoře de Crescencio s velikým plnomocenstvím do Čech. Na hoře *Šach* na Moravě mezi Dačicemi a Studenou dokonána nová *úmluva mezi církevní a světskou mocí.* Přemysl Otakar obnovil listinou ze dne 2. července 1221 privileje čili výsady biskupství pražského, osvobodiv poddané biskupské ode všech robot a vyňav je ze soudů župních, navrátiv též biskupu pražskému hrad Podivín, načež teprve kardinál Řehoř klatbu i interdikt zrušil.

Dne 10. března 1222 král Přemysl se svolením panstva českého duchovenstvu českému vydal privilegium obecné. Jím pod-

daní klášterů a kostelů kollegiatních v zemi vyňati jsou ze pravomoci soudů župních či krajských a podřízeni jedině soudu zemskému; duchovenstvo osvobozeno od dodávání vozů spížových a od osobních cel, panstvu zakázáno noclehování v klášteřích, a zrušeny jiné nepořádky vešlé v obyčej.[1])

Vedle toho privilegia, duchovenstvu českému obecně daného, arciopatství břevnovské mělo od Přemysla krále immunitu udělenou jen jemu zvláště, a to na žádost opata Dluhomila a bratří »ad justam et instantem petitionem domini Dluhomili, venerabilis Abbatis in Břevnov et omnium fratrum ibidem Deo militantium.« Listem královským[2]) výsady knížetem Boleslavem při založení kláštera jemu udělené nejen stvrzují se, ale v některých příčinách ještě se rozmnožují, především v tom směru, že opatu břevnovskému odevzdává se nade všemi poddanými jeho moc soudní; jsou-li obžalováni z krádeže neb jiného zločinu, stačí důkaz sousedními svědky, křivý žalobce má býti odsouzen k 300 denarům, a jen takové pře, při nichž jde o život neb krev, odkázány jsou králi samému nebo jeho soudu dvorskému nebo jiným zástupcům královským; kdyby však přece potřebí bylo důkazu žhavým železem nebo vodou, soubojem anebo jiným způsobem toho druhu, dávky z toho nemají připadnouti ani králi ani jeho úředníkům, ale cele kostelu břevnovskému k rukám opatovým; nad to opatu břevnovskému a jeho nástupcům zabezpečuje se volné užívání klášterských lesů, jejich pak poddaní osvobozují se od dávek, které vybírali lovčí královští z vyvážení dříví z lesů klášterských, »quod dicitur cestné pertinens ad forestarium«, a tolikéž od placení cla na vodách i cestách v celé zemi, jakož i od tržného na trhu pražském. Poddaní kláštera břevnovského mají prosti býti všeliké služebnosti, poplatkův a břemen, které obyčejně nazývají se: ozzada, narok, zvod, narez, noczleh«, a povinnosti nositi tenata na lov, živiti psy a jejich strážce, holoty zvané; mají také prosti býti toho, co se nazývá »ozzep«, i dávky šesti peněz, jež »seztne« slove; klášter nemá býti povinen k dodávání vozů se spíží pro potřebu královského dvora a k přechovávání šlechty a jiných jezdců v domech svých proti vůli opata a bratří, jejich poddaní pak nemají ztěžováni býti pro zločiny »hlava« a »ranník«, ale opatu jen mají z nich odpovídati; opatu ponechává se také

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy I., str. 145, 146 a 153.
[2]) Ziegelbauer, Epit. histor., 248.

pokuty ustanovovati na »viselche« a pokuty za ty a podobné viny na prospěch kláštera obraceti; poddaní prosti také mají býti povinností, jež nazývají se »vrez, prezeca, pojezda a psarove« a robot při stavění hradů, kopání příkopů a rybníků. Konečně řečený majestát potvrzuje všecky privileje, kostelu břevnovskému od předešlých panovníků udělené.[1])

Kdo by proti tomuto privileji jednal, má býti k 5 zl. hřivnám pro opata a k 5 pro královský aerár odsouzen; nástupce neb dědice královy, kteří privilej poruší, stihne místo požehnání kletba a hněv Boží.

Vedle kláštera břevnovského podobných privilejí domohly se přirozeně i jiné řehole v Čechách, ale náramných výhod, jak by se zdálo, jim to zrovna nepřinášelo; privileje měly jen na listinách, ale záhy přese všecky immunity platiti musily k obecným a ke královým potřebám spravedlivě jako jiný stav[2]) a že immunit se nešetřilo, ano na statky a osoby duchovenstva ukládány byly povinnosti neslušné, zavdalo podnět k tuhým rozepřím již mezi Přemyslem Otakarem I. a biskupem Ondřejem, jak jsme se o tom zmínili, a ani v pozdějších dobách s duchovenstvem lépe se nedělo.

Jinak však immunitu klášteru břevnovskému králem Přemyslem udělenou podceňovati nechceme, a že jemu přede všemi jinými kláštery jí se dostalo, svědčí patrně o přednosti řečeného

---

[1]) Výrazy starého práva českého tady a v jiných listinách uvedené vysvětluje »Slovanské právo v Čechách a na Moravě« od Dr. Herm. Jirečka, i »Glossarium« od V. Brandla. Také v glossariu při Regestech Erbenových na str. 808 a násl. jest stručný výklad a dle nich v Kottově slovníku. *Ozzada, osada* = svědek jménem osady k vyšetřování právnímu povolaný, Gemeindezeuge; *narok* = žaloba z krádeže nebo loupeže; *suod* = pokuta pro krádež, kterou platila všecka osada, kde stopa krádeže se ztratila, aniž další stopa se ukázala; *narez* = dávka masa ke dvoru knížecímu na cestách; *noczlek* = dávání příbytku komonstvu na cestách; *ozzep*, osep = dávání píce koním knížecím; *sezitné, šestné* = daň šesti denárů, jež náležela lovčímu; *klava* = zločin vraždy a pokuta obecná, kterou okolí platiti bylo povinno, ušel-li vinník nebo se nenalezl; *ranník, ranné* = zločin zranění a pokuta zaň obecná; *viselec* = oběšenec; *vrez* = důchod půhončích, záležející ze stravy anebo z peněz místo ní; půhončí vyřezával třísku ze dveří, aby se jí mohl vykázati; tříska musila krýti výřez; *pojezda* = povinnost poddaných, pro komonstvo knížecí opatřovati koně; *psarove* = povinnost živiti královské psy při honbách (Ziegelbauer, p. 260 nesprávně tu píše »pzatolbe«); *prezeca* — přeseka = povinnost vypomáhati při mýcení lesů.

[2]) Winter, Život církevní v Čechách, str. 723.

kláštera, jakož i o zvláštní přízni k bratřině břevnovské, jejíž opat u dvora byl persona grata. Král Přemysl Otokar I., obávaje se bouří o nápad trůnu po smrti své a za lepší uznávaje, za příkladem někdy otce svého položiti královskou moc do rukou synových bezprostředně, učinil opatření, že arcibiskup mohučský Žibřid (Sigfried) jakožto metropolita český dne 6. února 1228. na hradě pražském s velikou slávou korunoval mladého krále Václava I. i jeho choť Kunhutu. Že král takto se rozhodnul, stalo se dle tradice břevnovské přičiněním opata Dluhomila [1]), jenž z přízně i důvěry obou králův hojnou měrou sám těše se i k budoucímu dobru bratří svých opatrně prohlédal a všeckna nadání předešlým opatům učiněná potvrditi dal královskými majestáty Václava I., a to r. 1229 a podruhé 1234, a zároveň bullou papeže Řehoře IX. r. 1231.[2]) Dále opatřil přepis sešlé bully Jana XV. s královým pověřením a intervencí papeže Řehoře klášteru svému zachránil desátky (fumales), jež pražský biskup Jan klášteru odebrati chtěl, jak o obou věcech bylo shora pověděno. Také s panem Zdislavem z Kasihovic vyměnil Třebovice za Krajnice a Kanice.[3])

Byl-li náš opat Dluhomil »abbas dilectus« pečliv velice o zachování i pojištění statků pozemských bratřině své, ani duchovních statkův jí zjednávati nezapomínal.[4]) Na ten účel v lůně rodiny břevnovské nejen kázeň a život duchovní udržoval v míře dokonalosti, ale nad to všecknu svou duchovní rodinu, bratry i konverše, připsati dal do alba benediktinské fraternity v Horním Altaichu. Řečená konfederace zabezpečovala členům svým podílnost na modlitbě a užitcích duchovních: zemřel-li kdo z kláštera sbratřeného, zapsáno jméno jeho v nekrologiu a každý kněz sloužil tři mše svaté za něho, jednou pak do roka zpívána byla mše sv. za všeckny zemřelé; výraz proto byl: »plena participatio orationum et omnium spiritualium beneficiorum in vita et morte«.[4])

[1]) Ziegelbauer, Epit. histor., str. 63: »is enim (Venceslaus) ut minorennis adhuc coronaretur, praecipuus author Dluhomilus fuit.«

[2]) Schramm, Regesta ad a. 1229, 1231 et 1234.

[3]) Erben, Reg. Boh. I., 843.

[4]) Časopis musea král. českého 1885, str. 269; kde Jos. Truhlář podává zprávu o bohemikách ve dvorní knihovně mnichovské. V rukopise pergam. z XI. neb XII. jest tam evangeliář benediktinů kláštera v Horním Altaichu. Na zadní straně zapsáni jsou sbratření konventualové břevnovští těmito slovy: Hic notatus conventus břevnov. ecclesiae, qui nostram fraternitatem acceperunt: Dluhomilus, abbas, Přibislav, prior, Detricus, Radoslav a několik jiných.

V listinách kláštera břevnovského děje se zmínka o rozepři mezi biskupem pražským Janem II. a opatem Dluhomilem v příčině desátků. Roku 1229 ustanovil papež Řehoř IX. opaty klášterů sv. Emmerama a v Altaichu, by tuto rozepři rozhodli. — Ve příčině statku od kláštera břevnovského prodaného předchůdci biskupa Jana, leč nezaplaceného, byli zástupci papežské stolice arcijahen, děkan a Tomáš, kanovník kostela P. Marie ve Vratislavi. — Ve sporu o zadržený desátek klášteru břevnovskému byl r. 1232 jmenován zástupcem papežským znova probošt kostela P. Marie ve Vratislavi spolu s kanovníkem Tomášem, po jejichž návrhu spor ve prospěch kláštera r. 1234 byl ukončen a úsudek jejich papežem Řehořem IX. potvrzen. Jméno opata Dluhomila, jako svědka, lze čísti na listinách z r. 1221, 1233, 1235.

Tré opatův, kteří pořadem za sebou jdouce, po znamenitém Dluhomilovi berlu opatskou v rukou třímali, a to *Pavel I.* (1236-1238), *Klement II.* (1238—1249) a *Vít* (1249—1253), co do času vyplnili zrovna celou dobu panování krále Václava I. (1230—1253), jenž dle zprávy současného letopisce [1]) za prvních let panování svého miloval duchovenstvo světské i řeholní a ctil kostely Boží i služebníky jejich. Také dlouhý čas za panování jeho v zemi byl pokoj až na zbouření panstva vedením Přemysla Otakara.

Za tak pokojného a dobrého stavu věcí v Čechách zajisté i bratřím břevnovským dobře bylo, a hledí-li se k tomu, že o řečených třech opatech v archivě klášterním jen něco málo listin se vykazuje, v lůně bratřiny sotva co kromobyčejného událo se. Sám mnohomluvný Ziegelbauer všecky tři hodnostáře jen několika řádky odbývá, my pak přičiňujeme jen poznámku, že opat Klement r. 1238 se Sulislavem, purkrabím loketským, provedl směnu vsi Mradice za Levinici v Kladsku a Svárova za Kuromrtvy.[2])

Jako svědek podepsán jest opat Klement na listině, kterou král Václav I. potvrzuje benediktinům kladrubským statky od opata Reinhera získané.[3]) Papež Innocenc IV. nařídil r. 1243 Mikulášovi, biskupu pražskému, aby spolu s proboštem svatovítským a břevnovským opatem Klementem zakročili proti vetřelému biskupu olomouckému Konrádovi, kanovníku z Hildesheimu

[1]) Pokračovatel Kosmův 372, v Tomkově Dějepise města Prahy I., 178.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1238 a 1249. Archiv břevnov., B. I., 23, 28.
[3]) Erben, Regesta I., 452.

(v Němcích), kterého metropolita mohučský Siegfried o své újmě (ač kapitola olomoucká biskupa voliti měla) za biskupa ustanovil. [1]) R. 1245 slaven jest všeobecný sněm církevní ve francouzském městě Lyoně; na sněmě tom vydán jest nález, dle něhož Konrád Olomoucký sesazen s biskupství a z papežského nařízení odňali mu biskup pražský a opatové břevnovský a hradištský veškeru správu.[2])

Že by řečená trojice opatů povinností představených příliš byla dbala, nezdá se, hledí-li se k tomu, že již za živobytí opata Dluhomila r. 1235 papež Řehoř IX. nařizuje opatu břevnovskému aby s opatem kladrubským každý rok svolával opaty české k odbývání kapituly [3]), ale r. 1246 papež Innocenc IV. musí jim znova nakazovati a po roce papež nařizuje to opět.[4])

Opata Víta, o němž, listinných dokladů nemajíce, neumíme povědĕti nic, leč, že na papeži Innocencovi IV. vymohl některé odpustky pro kostel břevnovský o posvěcení chrámu a v den sv. Diviše, vystřídal muž nevšední velikosti, opat *Martin I.* (1253—1278).[5]) Krále Přemysla Otakara II. (1253—1278) opat Martin byl vrstevník: oba jedním rokem ujali se vlády, ten berlou, onen žezlem, a oba současně dovladařili i za života svého důvěrné styky k sobě navzájem zachovavše.

Hned v prvním roce opatování Martinova (1253) Přemysl Otakar, jsa té chvíle ještě »mladším králem« českým, podepsal list, jímž ze vsi Provodova trh přeložen byl do Police, od které doby Police trhem či městečkem se nazývala. Listinou, kterou vysazen byl trh polický, Přemysl Otakar II. stvrdil také darování, jež se bylo stalo dědem i otcem jeho, se vším příslušenstvím, a hnedle potom r. 1256 obnovil a stvrdil všechny privileje, jimiž Břevnov obdařen byl od Boleslava II., Přemysla Otakara I. a Václava I. [6])

Ač opat Martin na darování Policka s Broumovskem se všemi privileji měl listy královské, přece jen mezi ním a úřed-

---

[1]) Erben l. c., 515.

[2]) Archiv. Břevnov., B. I., 25.

[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1235.

[4]) Schramm Regesta ad a. 1246 et 1247; Erben l. c., 538, 544.

[5]) Vladařská léta opatů počítáme dle údajů Tomkových, jež od údajů Ziegelbauerových a jiných namnoze liší se podstatně.

[6]) Růžička, Chronicon ad 1253 a 1255; Ziegelbauer l. c., 283; Archiv. Břevnov., B. I., 31, 34.

níky župy kladské táhla se dlouhá rozepře o soudní moc a jiná práva nad poddanými kláštera polického. Král Přemysl Otakar II. i tu zase rozhodl ku prospěchu kláštera privilegiem ze dne 3. listopadu 1260, tak aby dle znění majestátu děda i otce jeho újezd náležející ku proboštství polickému i se vším jiným zbožím za Stěnami jak v soudech tak i jiných právech a platech svobodně příslušel klášteru břevnovskému; jen v těžších přích lidé klášterní měli státi před sudím pražským anebo před králem samým, a všecko, co by na pokutách ze soudu vypadlo, mělo náležeti toliko opatovi.[1])

Prozíravý opat Martin energií i duchem podnikavým vynikaje, nová a hojná zřídla důchodů pro klášter získal pilným zakládáním nových vesnic, do nichž povolával obyvatelstvo nové, a to německé do vsí v Broumovsku, české do vsí v Policku, ale vesměs s právem novým zákupným, emfyteutickým, dle něhož nebyli nájemníky, nýbrž pravými majiteli rolí, jež i prodávati mohli svobodně, a zproštěni jsouce povinností k úřadům župním, tudíž i břemene zemských robot, všeobecné poruky atd, mívali své vlastní rychtáře. Poruka byl obzvláštní právní řád u starých Slovanů, dle něhož všichni obyvatelé újezdu (okresu) za všecky zločiny svého újezdu společně ručili a zločince-li nevypátrali, pokutu společně platiti musili. Zákupní toto právo nazýváno v Čechách »německým« »purkrecht« ne proto, že by do země z Němec bylo přivedeno, ale že propůjčeno bylo Němcům, kteří do Čech se stěhovali.[2]) Již r. 1254 opat Martin při potoce Srbském čili Stekelnici dal vymýtiti les a osaditi lidmi, odkud počátek vzala ves *Srbská, Nízká* či *Velká* a něco později ves *Lhota* na potůčku Trnkavě. Prvních 16 let vůbec měli osadníci prosti býti všech platů, po 16 letech pak mělo se z lánu platiti po půl hřivně stříbra a po šesti korcích obilí, totiž pšenice, žita a ovsa každého po dvou korcích. Podobným způsobem v těchže asi letech založeny *Lachov, Dědová* a *Pěknov.*[3]) Roku 1256 týž opat do Broumova uvedl německé soukeníky, povoliv jim zase právem německým tam se usaditi a živnost soukenickou provozovati.[4]) Broumovským vyžádav zvláštní privileje, opat Martin toho docílil, že po dvou letech jemu i budoucím opatům praž-

[1]) Emler, Reg. Boh. II., 276; Tomek, Police, str. 12.
[2]) Palacký, Dějiny národu českého II., částka I., str. 382—383.
[3]) Tomek, Příběhy Police, str. 11.
[4]) Růžička, Chronicon, a. 1256.

ský biskup Jan III. odevzdal duchovní správu při kostele broumovském a kostel v majetek s tím, aby požitky kostela brali ku potřebám kláštera a faráře sami usazovali a sesazovali. [1])

V Broumově měl také sídlo královský foyt (advocatus), jemuž příslušel soud v Broumově a v těžších rozepřích i v okolních vsech, kdež nižší soud vykonávali dědiční rychtáři či šolcové sami. Opat Martin se svolením komorníka Ondřeje a Zdislava, královského maršálka, od tehdejšího foyta Wickera foytství vykoupil v 200 hřivnách stříbra, od které doby tak jako v okolních vsech i v Broumově moc soudní konali dědiční rychtáři sami, společně s přísežnými z měšťanstva, a to dosazováním, jménem a mocí opata samého, jakožto vrchního držitele moci soudcovské a vrchnosti vůbec.

I jinak prelát Martin se zbožím klášterním moudře hospodařil a prováděl směny výhodné. Tak hned r. 1256 králi Otakarovi postoupil ves Podmokly (v Berounsku) za pole u Kuromrtvic, jež položena jsouce při samém Břevnově s parcelami klášterskými dobře se zcelila a klášteru hojnější než v Podmoklech užitek dávala. Brzy potom r. 1270, — ne-li teprve r. 1277 — králi postoupil Zduchovice, za něž a za příplatek 124 hřiven stříbra klášter obdržel ves Hlubokou na Vltavě proti samým Smilovicům a Ždákov u Orlíka, kdež klášter již od r. 1248 držel Chraštice z darování královny Kunhuty s příslušenstvím velice rozsáhlým. [2])

Roku 1264 opat Martin dovolával se intervence krále Otakara, aby ves Žepy či Řepy klášteru vráceny byly od dědiců měšťana Frovina, jemuž sice byly prodány, ale koupě za neplatnou prohlášena. Ač král po žádosti opatově nařídil, aby vráceny byly, nestalo se tak hned, ale mezi oběma stranami stala se úmluva prozatímní hned a r. 1287 za náhradu 15 hřiven stříbra Žepy klášteru vydány byly na dobro. [3])

Vedle mnohých starostí, jež opatu Martinovi přinášela všeckna správa klášterní, nemalou mrzutost s biskupem pražským a jeho kapitolou spůsobili zpěváci svatovítští či *bonifanti* (boni infantes, boni pueri, innocentes). Mimo jiné obyčeje věku tehdejšího v době vánoční hojně se koledovalo. V den Mladátek

---

[1]) Schramm, Reg. ad a. 1258 N. 2.

[2]) Schramm, Regesta ad a. 1256, a 1270 Dobner, Mon. VI., 33; Emler l. c., 1073.

[3]) Schramm, Reg. ad a. 1264 a 1287, a Tomek, Praha I., 416 a násl.

(28. pros.) ode dávna chodili bonifanti svatovítští (boni infantes t. j. hodní hoši, jinak též innocentes t. j. neviňátka, mlaďátka) koledovat do kláštera břevnovského, kdež se jim za to dostávalo nějaké rekreace či občerstvení. S bonifanty chodili tam i mnozí duchovní pražští a mnoho lidu obecného; někteří z nich majíce obličeje k nepoznání pobarvené po klášteře sem tam pobíhali, šaty mnichů trhajíce a nádobí roztloukajíce; ano docela i mnichům se posmívali, mnohé věci z kláštera odnášeli, takto nejen nedůstojné výtržnosti, ale i hojnou škodu klášteru působíce.

Již předchůdcové Martinovi nad tím nemálo horšili se a zlozvyk jinak staviti nemohouce, žalovali papeži Řehoři IX., k jehož rozkazu r. 1234 biskup míšenský přijel do Prahy, aby zlozvyk zrušil.[1]) Klášteru se odlehčilo, ale ne na dlouho. Na zákaz se pozapomnělo a koledovalo se zase s neslušným šprýmováním jako před tím. Pořádku milovný opat Martin nemohl jinak a v Římě žaloval znova, a ne na darmo. Papež Alexander IV. pražskému biskupu Mikuláši (1. dubna 1255) dopsal, aby řeholníkům zjednal klid žádoucí a odstranil nemístný zlozvyk na dobro.[2]) To se také stalo.

Jako svědek uvádí se Martin na stvrzovací listině řádu křižovnického z r. 1253. Se řádem tím měl potyčky ve příčině desátku, které z papežského rozkazu urovnány byly prostřednictvím Štěpána, opata luckého na Moravě.[3]) Dále uvádí se jako svědek na listině, kterou král Otakar potvrdil privileje kláštera sv. Jiří.

Jaké vážnosti se těšil, viděti též z toho, že byl s opatem strahovským rozhodčím v rozepři mezi proboštem a kapitulou vyšehradskou.

Že byl ctitelem vroucím sv. Vojtěcha, zřejmo z toho, že od papeže Řehoře IV. získal odpustky pro všechny, kdo o dnech sv. Vojtěcha, sv. Benedikta, sv. Diviše a o posvěcení chrámu kostel břevnovský navštíví.

Než s prelátem Martinem se rozloučíme, zmíníme se ještě o tradici břevnovské, vedle níž za téhož opata počali klášteru

---

[1]) Borový dr., Dějiny diecése Pražské, str. 103; Schramm, Regesta ad a. 1234. N. 2.

[2]) Ziegelbauer, Epit. hist., p. 226: »mandamus per Apostolica scripta fraternitati tuae, quatenus, si est ita — jak bylo žalováno — dictos Clericos, ut a tali praesumptione desistant, monitione praemissa per Censuram ecclesiasticam apellatione remota praevia ratione compellas.«

[3]) Dle jiných týká se rozepře ta řádu maltézského.

břevnovskému říkati »u sv. Markéty«. Roku 1262 bylo veliké sucho, jež v zápětí mělo neúrodu obecnou. Na vyprošení pomoci Boží konáno bylo processí z Prahy do Břevnova. Ve průvodu nesen byl ostatek vzácný, rámě sv. Markéty, které Přemysl Otakar II. od papeže byl obdržel na památku vítězství u Kressenbrunnu (v předvečer sv. Markéty, 12. července 1260). Jak prosebný průvod do Břevnova došel, úrodný déšť svlažil zemi vyprahlou. Na paměť toho rámě sv. Markéty věnováno bylo klášteru a lid jemu začal říkati »klášter sv. Markéty«. Pro vzácný ostatek zhotoven byl stkvostný relikviář ceny umělecké, jenž dle výroku znalců pochází z dob Otakara II. Nyní nalézá se rámě sv. Markéty v kostele kláštera břevnovského na oltáři Panny Marie. [1])

K tradici domácí jen tolik přičiňujeme, že historický původ pojmenování toho znám není. V listinách jméno to ponejprv přichází r. 1461 ve knize vinohradské fol. E. 25, kdež o potoce od Břevnova ku Praze tekoucím (Brusnice), píše se: »rivalus, qui fluit a S. Margaretha.« Avšak ani v té době pojmenování to obecné nebylo. Roku 1474 Bělka z Byšic věnuje odkaz ku »světí panně Margretě« a r. 1497 soused Velík z Pohořelce »ke svatému Benediktu na Břevnov.« [2]) Patrno tedy, že ještě na sklonku století 15. oboje pojmenování bylo obvyklo.

Martinův nástupce opat *Křišťan* (1278—1294) v dobách přetrudných ujal se berly prelátské. V témže roce (26. srpna 1278) skonem tragickým Přemysl Otakar II. vykrvácel na bojišti na Moravském poli, a jelikož v té chvíli syn jeho Václav teprve sedm let stár byl, do zletilosti jeho království české spravoval Ota, markrabě braniborský paměti neblahé.

Za vladaření jeho (1278—1283) zle se vedlo lidu českému, zle bylo duchovenstvu. Zločiny vojskem braniborským páchané až k nebi volaly o pomstu. Vsí českých vypáleno a zbořeno bez počtu; sedlákům nekázaná chasa cizinská brala dobytek i obilí, ubohé obyvatelstvo až do lesů a hor pronásledujíc a tam berouc jim od úst sousto poslední.

O utiskování řeholníků zvláště máme zprávu od souvěkého letopisce, že v klášteřích benediktinských i ve sborech všech jiných řeholí páchány jsou hrozné loupeže a vybíjení kostelů bylo bez

[1]) Borový l. c., str. 116; Holub, Paměti farnosti sv. Markéty v Břevnově, str. 32.

[2]) Tomek, Dějepis města Prahy VIII., 209.

konce. Němečtí žoldnéři vypudivše, ano za hrdla vyvlekše mnichy z Ostrova, přebývali sami v klášteře za šest neděl a rozmrhali potřeby, které zjednány byly na vychování mnichů. Čtyřiadvacet vsí k tomu klášteru náležitých vyloupeno jest na movitém i nemovitém, tak že nezbylo nikde ani zrna. A co mám říci o jiných domech mnišských? Všechny v bolesti a hořkosti postiženy byly rovnými nátisky a podobnými svízely.[1])

Poblízké statky kláštera břevnovského hrabivým Braniborcům byly první v ráně a vzaly od nich zkázu velikou; že však Martin opat moudrým hospodařením klášter dobře opatřil, unesl škodu způsobenou, takže prelát Křišťan r. 1279 mohl přikoupiti ještě ves Třebonice (v Rakovnicku) za 70 hřiven stříbra od Volkmara a Vilíma, bratří z Paběnic.[2]) Přece však vidělo se pražskému biskupu Tobiáši výběrčím svým nařídíti, aby na poddaných kláštera břevnovského desátků biskupských nevymáhali.[3])

S králem Václavem II. opat Křišťan smluvil se (r. 1286) o přenechání kostela sv. Tomáše poustevníkům sv. Augustina, o čemž již napřed byla řeč; v náhradu za to od krále dostal východní území panství broumovského mezi řekou Stěnavou a pohořím pohraničním,[4]) s kterým darováním byl biskup Tobiáš srozuměn. Také toho šťastně došel, že část Broumovska, po smutném pádu krále Přemysla na Moravském poli od knížete vratislavského Jindřicha IV. spolu se župou kladskou zabraná, po 12letém, odcizení tímž knížetem vi testamenti ze dne 23. června 1290 klášteru břevnovskému zase navrácena byla.[5])

Ačkoliv za opata Křišťana klášter hmotně mnoho byl ztratil, přece jen na to bylo pamatováno, aby dostavěn byl krásný kostel klášterní v Polici, k němuž buď již opat Martin anebo Křišťan sám základ byli položili, a z něhož doposud ozdobný portál, jakož i celé presbyterium a základní oblouky zachovány jsou.[6])

---

[1]) Pokračovatel Kosmův v Pramenech d. č. II., str. 332 a 340.

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1279; Archiv břevn., B. II., 46.

[3]) Schramm, Regesta ad a. 1281; Emler, Regesta Bohemiae 1234.

[4]) Růžička, Chronicon ad a. 8286. Opis listiny ze dne 9. srpna 1286 v archivu břevnovském, B. II., 48; Emler l. c., 1369.

[5]) Schramm, Regesta ad a. 1290. N. 2. Tady dokládáme: Je-li správna listina v Emlerových Reg. II., č. 1490, dle níž 27. ledna r. 1290 již opatoval avor, testamentární převod Broumovska stal se v prvních letech Bavorových a ne v posledních letech opatování Křišťanova.

[6]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 13.

Křišťana opata jméno jen na málo listinách se vyskytuje, na kterých se podepsal jako svědek. Mimo to v listinách se uvádí, že s králem zaměnil některé statky.

Co pak se týče pořádku klášterního, domácí historik[1]) Křišťanovi vzdává chválu, že měl nejen kázeň vzornou, ale také lásku všech bratří svých; otcovsky pečoval o všechnu duchovní rodinu svou, o nemocné bratry pak zvláště něžně, začež paměti opatské přičiňují jemu přímětek ozdobovací »amor fratrum«.[2])

V.

Arcisterium břevnovské v rozkvětu za prvních tří Lucemburků.

Píšíce dějiny sbratřeného kláštera sázavského, za nejslavnější věk jeho položili jsme dobu, kdy koruna svatého Václava spočívala na hlavě králů z rodu lucemburského: Jana I., Karla IV. a Václava IV.

O proslulém klášteře břevnovském platí tolikéž. Ve klášteře sv. Prokopa i ve klášteře sv. Vojtěcha v té době řada bratří rozmnožila se počtem nebývalým, nastal čilejší duch stavební, přibylo uměleckých předmětů, poklad kostelní se obohatil a hrob sv. Prokopa v Sázavě, i hrob sv. Vintíře v Břevnově zastkvěly se leskem služeb Božích.

Stkvělé té doby zakladatelem byl Křišťanův nástupce, opat *Pavel II. Bavor* (1291—1332), rytíř z Nečtin,[3]) o němž paměti

[1]) Ziegelbauer, pag. 65.

[2]) Memoria abbatum ad a. 1278.

[3]) Kdy opravdu berly opatské se ujal, na jisto postaveno není. P. Wintera (Culturthätigkeit Břevnov's, S. 10) určuje r. 1289; Mem. abbatum 1290; Ziegelbauer (Epit. histor. 65) rok 1292; Růžička (Chronicon ad a. 1294) píše zřejmě: »Bavarus abbas electus 28. Oct. 1294«, a toho přidržel se i Tomek v Dějepise města Prahy i v Pamětech Police, my pak, jinde Tomkových udání se držíce, tady za počáteční rok vladaření vzali jsme r. 1291, ač dočetli jsme se v Emlerových Reg. II., č. 1490, že biskup Theodoricus r. 1290 povoluje Bavorovi v diecési olomoucké nositi infuli. Může tu býti zrovna tak chyběno, jako v Emlerově Reg. II., č. 1675, kde při roce 1295 opatem břevnovským jmenuje se »Benedictus«. Na r. 1291 přivedl nás »codex grandis«, o němž ještě bude řeč. Rukopis ten koupil opat Bavor, jak zaznamenáno s dodatkem: »Actum 1295 abb. nostrae anno quarto.« Byl-li r. 1295 rokem čtvrtým, počátek opatování padá jen do r. 1291.

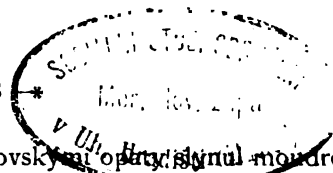

opatské chvalně píší: »Mezi břevnovskými opaty slynul moudrostí, bystrozrakem, dovedností v úřadování, velikými zásluhami o Břevnov« (abbas paucissimis inter praesules Břevnovienses prudentia, sagacitate, rerum usu, magnis in Břevnovium meritis secundus.) [1]) Pocházeje ze šlechtického rodu Bavorů, kteří měli střelu ve znaku rodinném a založili velkopřevorství strakonické a praemonstrátský klášter v Milevsku, vynikal rodem i duchem, státnickým věhlasem i mužnou energií, politického ruchu činně se súčastňoval, práva opatská i klášterní zdatně obhajoval, velkolepé stavby prováděl, umění a literaturu vydatně podporoval a arcistýr břevnovský přivedl na vrchol rozkvětu.

Hned v prvém roce opatování vyjednával s králem Václavem II. o propuštění obyvatelstva polického ze vší moci úřadu kraje hradeckého. k němuž tehdáž náleželo, a král učinil jemu po vůli, takže i hrdelní moc rychtářům městským byla vydána. [2]) Brzy po tom (1296) bylo se mu hájiti v Broumově proti nepokojným sousedům i proti vzpurnosti vlastních poddaných. Na pomoc za plat přibral si rytíře Kunrada ze Sulic, aby, sedění maje na tvrzi broumovské, města i okolí hájil, a po roce v kastellanství s tímže závazkem uvedl vlastního bratra Vyšemíra, rytíře z Nečtin. R. 1300 foytové (advocati) či rychtáři broumovští Lev a Tyčes s některými jinými rychtáři či šulci okolních vesnic smluvivše se, z polického kostela odnesli nějaké peníze; opat Bavor, jenž toho času byl u dvora papežského v Římě v záležitostech právních, vrátiv se, dal řečené foyty písařem Janem zajmouti a odvézti do vazby k panu Haimanovi (Hynkovi) z Dubé na zámek jeho Jestřebí. Lev a Tyčes, vězenskou hlídku uplativše, dostali se na svobodu, a počali se mstíti opatovi i klášteru pálením a loupením v krajině broumovské, až i zámek broumovský vypálili, klášteru nadělavše tím škody celkem na 2000 hřiven stříbra. Přísežní města a rychtáři na panství prohlásili je sice za psance, oni však přibravše k sobě asi sto spojenců, vypálili ještě ves Šonov a pobrali dobytek; ale purkrabí Vyšemír zjednav si pomoc od Beneše z Wartenberka, přemohl je, zajal a uvěznil. V náhradu za škody odsouzeni jsou všech statků svých a také rychta broumovská jim byla odňata, jež ve 200 hřivnách stříbra odhadnuta. V odměnu za prokázanou službu opat Beneši

[1]) Memoria abbatum ad a. 1332.

[2]) Emler, Reg. II., 1700.

z Wartenberka přenechal (1305) ves Provodov v užívání na čas jeho života. [1])

Práv klášterních háje na všecky strany, opat Bavor utkal se v tuhý spor s purkrabím pražským Hynkem z Dubé, ježto mermomocí žádáno bylo, aby opat s ostatními kláštery pomáhal stavěti a opravovati na mostech ve hradě pražském, čemuž opat statečně odpíral, až konečně král sám (1305) rozhodnul, že opat břevnovský k tomu nikterak povinen není, a nařídil purkrabímu i všem úředníkům královským, aby budoucně konventu břevnovského tím neobtěžovali. [2])

Opat Bavor rodem i smýšlením politickým byl český šlechtic. Když tragickou smrtí Václava III. (4. srpna 1306 v Olomouci byl zavražděn) zašla hvězda slavného rodu Přemyslovců, který po 600 let nad Čechy panoval, obecný lid i veliká část české šlechty měli za to, aby z ohledu na ženské potomstvo starobylého královského rodu Jindřich Korutanský, jako manžel Anny, dcery Václava II., bez odkladu byl povýšen na český trůn. Přese všecken odpor pánů stranících Jindřichu Korutanskému ve sněmovním sedění ze dne 8. září 1306 na trůn povolán byl Rudolf, syn císaře Albrechta. Než nový král Rudolf zemřel již 4. července 1307 a dne 15. srpna došlo přece jen na zvolení Jindřicha Korutanského. Málo dní potom Jindřich přijel s manželkou svou do Prahy a přijat byl s velikou slávou, při čemž opat břevnovský s Bavorem ze Strakonic posadil volenému králi svou infuli opatskou na hlavu, aby zastávala místo koruny, kterou ještě ozdoben nebyl. [3])

Že Čechové s Jindřichem Korutanským dobře nepochodili, tady nebudeme rozebírati, jen tolik dokládajíce, že mimo opata Bavora ve vyšším duchovenstvu týž král mnoho politických přátel neměl. Než i opat Bavor sám záhy stál při Janu Lucemburském, jemuž dne 1. září 1310 oddána byla Eliška, dcera Václava II. Nebyl sice opat Bavor, jak by jemu jako přednímu opatu v Čechách bylo slušelo, zvolen do poselstva, které z úrady sněmovní ve jménu země krále Jindřicha VII. za dosazení jeho syna v království mělo žádati, ale i přes to těšil se všeobecné vážnosti v zemi. Nový král, dne 7. února 1311 slavně byv korunován, asi ku konci měsíce května i s královnou nastoupil cestu do Moravy,

[1]) Růžička ad a. 1300; Tomek, Police, 17; Dějepis města Prahy I., 420.
[2]) Ziegelbauer, Epit. hist. 273; Emler, Reg. II., 2026.
[3]) Tomek, Dějepis města Prahy I., 466.

aby i tam od stavů přijal přísahu věrnosti, a v červnu zajel do kláštera rajhradského, aby tu oslavil smíření své s vévody rakouskými. Byl tam nejen král s královnou, ale též vévoda Fridrich Rakouský Krásný, mohučský arcibiskup Petr, biskup eichstaettský Filip, opat a letopisec zbraslavský Petr a panstva mnoho. [1]) Kdyby král Jan Lucemburský opata Bavora nebyl počítal mezi své přátely politické, zajisté nebyl by zvolil za místo schůze politicky tak významné klášter opatu břevnovskému podřízený.

Prelát Bavor, veřejnou činností znamenitý, i ve správě domácí dobře sobě počínal, vykonav ve všech klášteřích svých stavby přečetné i nákladné a pro vzdělávání duchovenstva zjednav prostředků přemnohých. Summy, které vynaložil na stavby, jsou zajisté veliké.

Hned r. 1296, na stolici opatské sotva oseděv, začal stavěti v Břevnově: V ohradě klášterské, jak jsme již napřed pověděli, byly kostely dva: novější větší, sv. Vojtěcha a starší, menší, svatého Benedikta. *Kostel sv. Vojtěcha byl opraven a zvětšen přístavbou ambitu či křížové chodby.* Potom opraveny ložnice, jídelna bratří a kaple Panny Marie; pak zařízeny byly prelatura, kuchyně pana opata a budova řemeslníků, kteří pro klášter pracovali; taktéž dům pro hosty a nemocnice byly opraveny a kryty taškami; v kostele opraveny jsou varhany, postaveny stolice chorové a kostel se zvonicí novou střechou opatřen. [2])

Při samém klášteře býval také dvůr hospodářský s dvojím poplužím, řečený Týn, dle kterého nynější vesnice Týnka jest pojmenována. Se tří stran byl klášter obepjat zahradami.

Bylo-li potřebí, rozšiřovati obytná stavení klášterní, zajisté bylo noviců a konvršů v tu chvíli více, než kdy jindy. Bylo prý tam bratří na pět set, »in quo (monasterio Břevnov) 500 fratres in officinis, pro choro et studiis vixisse feruntur,« zaznamenal domácí historik, [3]) což zajisté ne do slova, ale v tom smyslu

[1]) Brunner Šeb., Ein Benediktinerbuch, str. 361.

[2]) Emler, Reg. bohem., pag. 1202 e codice Braun.: »Nos supradictus abbas fundavimus ambitum cum ecclesiae pariete majoris anno Domini 1296, super quod opus impendimus 116 marcas.« Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 36.

[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1294; Brunner Šebast., Ein Benediktinerbuch, str. 90, kde uveden citát souvěkého básníka:

»Florente Břevnov quinquies centum in loco
vixere fratrum in officinis, in choro
sophiaeque cathedris, sexies dein pares.«

bráti sluší, že za opata Bavora počet klášterních osob byl značný.

Se stavbou v Břevnově zároveň stavělo se i v Polici. Ze zápisků opata Bavora poznáváme, že při nastoupení jeho v opatství nový kostel Nanebevzetí Panny Marie byl tak daleko již hotov, že zbývaly jen některé drobnější dodělávky: dal udělati krov s malou zvonicí nad kostelem, v choru postavil stolice, dal opraviti varhany, v kostele založil dva nové oltáře a starou kapli Panny Marie dal opraviti. Roku 1296 stavěn byl ambit při kostele, kterýmž ochozem napotom všechna stavení klášterní spojena jsou do jednoho pravidelného čtyřhranu, proboštský byt, dům opatský, dormitář a refektář pro hosty, krejčovna a dům hostinský; konečně r. 1306 všechny budovy klášterní ohrazeny byly novou zdí. [1])

Ku stavění této zdi byli od něho zjednáni dva mistři kamenníci, Petr a Mikuláš. Jiných předešlých staveb účastnil se tesař jménem Rupert.

V Broumově stavěti bylo potřebí také. Zámek broumovský nedávno od zbojníků byl vypálen a neunavný prelát vystavěl jej znova od r. 1305 během pěti let. Bratr jeho, Vyšemír, zastával na něm úřad kastellanský až do smrti své. Po smrti jeho hned, anebo nedlouho potom zámek obrácen byl v budovu klášterní, do něhož uvedeni byli bratří z Břevnova. R. 1322 při zámku vystavěno bylo nové proboštství.[2])

Opat tak velikých koncepcí, jenž pro hmotné blaho bratří svých, jak jsme viděli, učinil náklady náramné, ani kulturních potřeb nemohl zanedbávati. I v té příčině byl na svém místě. V první řadě pamatoval na knihovnu, jež každého kláštera benediktinského ozdobou bývala přední. Pro bibliotheku koupil znamenitý rukopis »codex grandis«, jenž dle Dobrovského nazývá se též »codex giganteus«; v časopise švédském nazvali jej »gigas librorum«, a ve Štokholmě lid mu říká kniha »ďábelská«, »codex diabolicus«, proto, že jest ohromně veliká, obrovská, a že v ní ďábel jest vymalován. Rukopis napsal nějaký Sbislav pro klášter podlažický, který, trpě nouzi, zastavil jej bratřím v Sedlci, a opat sedlický se svolením opata podlažického, aby vůbec do cizích rukou nepřišel, prodal jej za veliký peníz Bavorovi břev-

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 14 a 15.
[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 18.

novskému r. 1295, jak na listě na přední desce uvnitř nalepeném zřejmě poznamenáno jest.[1])

Pro potřebu kostelní pořídil 2 missaly, 1 evangeliarium, 2 menší missaly, agendu, breviář, gradual, životy Otcův, antifonarium pro klášter polický a bibli ještě nedokončenou, 1 ruční bibli, 2 psalteria pro kostel polický, dva díly bible a dílo Josefa Flavia.[2])

Za opisování těchto knih vydal 72 hřivny stříbra. I sám v konventě břevnovském měl mezi professy písaře znamenitého jménem Havla,[3]) jenž k žádosti rajhradského probošta Tomáše pro jeho klášter za 7 kop grošů na pergameně napsal antifonář, v knihovně rajhradské podnes uložený.[4])

Kromě knih zakoupil umění milovný opat pro chrámy v Břevnově, Polici a v Rajhradě posvátné nádoby, nádherná roucha a jiné předměty ceny umělecké.

Na stavby a na potřeby kulturní mnoho peněz vydávaje, zase na jiné straně příjmy klášterní pilně rozmnožoval. Tak vyžádal si na biskupu pražském Janu IV. z Dražic, že roku 1318 všecky příjmy z farních kostelů ve Bříství, v Liboci a Svrkyni daroval na vždycky opatu a konventu břevnovskému,[5]) odevzdávaje jim zároveň správu těchto kostelů se správou duchovní. Lázeň, vystavěnou na Poříčí v Praze r. 1320, prodal Mikuláši, lazebníku z Mělníka, za 6 hřiven, ves Hole v témže roce pronajal na 15 let Petrovi z Hrádku, jenž i Rossík se jmenoval za roční nájem 2 kop a se závazkem, že bude hlídati a hájiti také Újezdec a lesy klášterní,[6]) r. 1328 koupil od kláštera strahovského vinici u Hu-

---

[1]) Viz zprávu »O rukopisech českých ve královské bibliotéce ve Štokholmě se nalézajících«. Časopis musea království českého r. 1851, str. 76 a násled. Codex ten byl při útěku před Husity 1420 s jinými rukopisy do Broumova přenesen; r. 1594 byl císaři Rudolfovi darem dán, konečně v 30leté válce 1648 byl zavlečen do Štokholmu ve Švédsku, kde se až podnes nalézá.

[2]) Emler, Regesta boh., p. 1202; Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, str. 38.

[3]) Mem. abbatum ad a. 1313. »Gallus břevnoviensis, apprime versatus in arte scribendi.«

[4]) Brunner Sebast., Ein Benediktinerbuch, str. 360 a 361.

[5]) Emler, Regesta III., N. 436. »Joannes epis. Prag . . . quod nos omnes fructus et eventiones ecclesiarum paroch. in Brziest, Lubocz et Swyrkyn ad mensam abbatis et conventus monasterii Břevnov. pro pitanciis seu piscibus duximus deputandos et in perpetuum applicandos. Archiv. Břevnov., B. II., 43.

[6]) Universitní rukopis II. B., číslo 86; Emler, Reg. III., 573 a 620.

stopeče v Brněnsku a v témže roce vyžádal si na králi Janovi osvobození vsí Třebestovic, Mračenic, Bříství, Vikáně, Vesce a Přerova ode všelikých služebností, jichž vladařové poděbradští na nich bezprávně vymáhali.[1])

I to vymohl, že roku 1331 k rozkazu krále Jana osm vsí v újezdě pracheňském, a to Nezamyslice, Hajná, Domoraz, Žichovice, Hydčice Veliké i Malé, Stansovice a Volešovice, jakož i clo Hartmanické, jež všechno bezprávným darováním držel pan Vilém z Landštejna, královský list darovací byl zrušen a řečené vsi i se clem klášteru břevnovskému navráceny.[2])

Rovněž tak štastně pochodil v Broumově, kteréž město i s okolím asi od r. 1306 pod výminkami nám neznámými z vůle královy v nájmu drželi bratří Olbram a Matěj z Panovic, v pronajímací listině majíce vymíněno, že po smrti bratří těch klášter se statkem nemá nic učiniti bez předcházejícího povolení králova. Zrušení zákazu toho obdržel opat od krále r. 1331 a Broumov s okolím uveden zase pod moc opata samého.[3])

Zatím osvícený a rozšafný prelát sestárnul a pomýšleje na smrt, založil r. 1331 při kostele P. Marie v Břevnově mši »in aurora«, anniversarium za zakladatele kláštera, za opaty a zemřelé rodiče řeholníkův a také výroční mši na den svého úmrtí.[4]) Na sklonku života svého dočkal se ještě pochvalného uznání opatské činnosti z úst biskupa pražského Jana IV. z Dražic, jenž po vykonané visitaci[5]) v klášteře břevnovském (1331) velice příznivě vyslovil se o poslušnosti, zbožnosti, kázni a spořádanosti všeho řeholnictva jeho, nemaje ničeho jemu vytýkati, leda že tu a tam některý řeholník proti pravidlům řádovým podržel patrimonium své. Rok po tom zemřel zbožně, jak vždycky i žil, v řadě opatův vyniknuv velice a v rodině břevnovských bratří zanechav po sobě památku požehnanou.

Nástupce velikého Bavora, opat *Theodor* či *Dětřich* (1332-1336), věnoval všechnu činnost svou namnoze jen vnitřní správě domů řeholních, bratřím svým se propůjčuje s něžností lásky — abychom slovy domácího historika mluvili — až mateřské. O zachování

[1]) Schramm, Regesta ad a. 1328. N. 1 et 2; Růžička, Chronicon ad a. 1328, Tomek, Dějepis města Prahy I., 417.

[2]) Emler, Regesta III., č. 1800.

[3]) Schramm, Regesta ad a. 1331; Tomek, Dějepis města Prahy I., 421.

[4]) Růžička, Chronicon ad a. 1321.

[5]) Wintera, Die Culturthätigkeit Břevnov's, str. 10.

klášterních práv maje péči dobrou, dožádal Hynka, biskupa olomouckého, za vydání svědectví ve příčině některých privilegií klášterních, a Hynek ochotně dosvědčil, že viděl bully papežů Urbana i Jana XV. a také sám Miroslavem, veřejným notářem svým, obě listiny kázal přepsati.[1]) Nad to ještě r. 1335 opatření učinil, že papež Benedikt XII. [2]) a král Jan Lucemburský [3]) všechna práva immunity, klášteru břevnovskému někdy od papežův nebo králův českých udělená, slavně stvrdili na novo.

Za to jeho nástupce opat *Předbor* (1336—1360), jako někdy opat Bavor rozvinul činnost velikou nejen u vnitřní správě rodiny břevnovské, ale také na venek ve světě politickém. Jsa synem zemana Zdeslava z Chroustoklat (u Českého Brodu), byl šlechticem českým, patrně z domova velice zámožným, čemuž nasvědčuje bohatý na ten čas odkaz jeho otce obnosem 170 kop grošů českých ze zboží chroustoklatského, klášteru břevnovskému učiněný.[4]) Již jako mnich břevnovský vynikal ctnostmi vzácnými: skromností, pokorou, pobožností i horlivostí. Získav si tím lásku opata Bavora i opata Dětřicha, byl od nich ustanoven za převora a již v té důstojnosti postaven, při bratřích vyhledával kázeň přísnou a poslušnost dokonalou, ale mezi bratřími rozdílu žádného nečině, všecky upřímnou láskou objímal.[5]) Roku 1332 byl proboštem v klášteře rajhradském, při sklonku života činného opata Bavora z Nečtin byl proboštem kláštera polického a po smrti opata Dětřicha dosedl na stolici opatskou.

V té době, kdy Předbor v opatství se uvázal, papež Benedikt XII. (zvolen 20. pros. 1334) obíral se reformováním řádu sv. Benedikta. Na ten účel r. 1336 vydal reformní bullu, nadepsanou: »Ordinationes et reformationes pro bono regimine monachorum nigrorum Ordinis s. Benedicti«, kteráž chovala v sobě hlavní zásady pro správu benediktinských klášterů platné až do sněmu tridentského; mimo jiné toho žádala, aby v jednotlivých zemích roztroušené kláštery benediktinské sdružovaly se v jednoty provincialní. Mělo jich býti celkem 36 a z nich jednu měly činiti benediktinské konventy v Čechách a na Moravě tak, aby správa všech děla se jednotně dle úrad snesených v generálních kapitu-

[1]) Emler, Regesta III., 2057. ddo. 6. Nov. 1333.
[2]) Nachtrag zu Schramm's Regesten ad a. 1334. Cfr. Reg. Boh. IV., N. 130.
[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1335
[4]) Schramm, Regesta ad a. 1332.
[5]) Ziegelbauer, Epitome historica, pag. 66.

lách. Opatu břevnovskému a třebíčskému bylo uloženo ve klášteřích v Čechách a na Moravě bullu prohlásiti a organisaci v ní naznačenou skutkem provésti. Opat Předbor provincialní kapitulu svolal sice, ale úmysly papežovy všude narážely na značné potíže, až papež sám ve příčině té se umírnil značně; na konsolidování českomoravských klášterů nedošlo a opatové vedli si správu svých klášterů podřízených svobodně zase, jako před tím bývalo.[1])

Papež chtěje tomu, aby tedy alespoň v Čechách roztroušené kláštery benediktinské v ústředí nějakém měly oporu, na opata Předbora vnesl úkol, české konventy benediktinské visitovati, řádovým visitátorem jej ustanoviv s tím doložením, že opatření ta týkají se jen klášterů mužských.[2]) Apoštolská stolice řečeným dekretem přednost kláštera broumovského sama doznávajíc, opatům jeho projevila vysvědčení zajisté chvalné. Že také biskup pražský Jan IV. o spořádanosti arciopatství nejlepší měl vědomí a opatu jeho naprosto důvěřoval, nepokrytě tím prokázal, že opatu Předborovi, ač s ním sám, po případě kapitula jeho, o přívoz s velikým prámem na Labi tuhý vedl spor, dal patronátní právo v Nezamyslicích (v Pracheňsku) a v Chocebuzích u Mělníka a spolu i potvrdil příslušnost kostelů v Broumově, v Kostelci (nad Vltavou), ve Zvíkově a Bříství ke klášteru břevnovskému in spiritualibus et temporalibus.[3])

Tolikéž i Jana IV. nástupce, slavný arcibiskup Arnošt z Pardubic Předborovi láskou i přízní se propůjčoval a sám dříve v jeho klášteře broumovském některý čas pobyl, předběžná studia theologická tam konaje.[4]) Když své kněžstvo svolával v synodu diecésní, jež konala se dne 18. října 1343, i Předbora k účasti vyzval a také uložil mu visitování kláštera kladrubského a kláštera »u Milosrdenství Božího« (ad misericordias Domini), který nedávno Mikulášem Rokycanským, měšťanem pražským, a Janem, biskupem olomouckým, na Starém městě založen a pannami od sv. Jiří na hradě pražském byl osazen.[5])

Arcibiskup Arnošt, blaho věřících svých maje stále na zřeteli, nejen slavil první sněm provincialní (1349) ve dnech 11. a 12. li-

[1]) Růžička, Chron. ad a. 1336; Wintera, Culturthätigkeit Břevnov's, S. 11.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1337.
[3]) Reg. Boh. IV., N. 1012.
[4]) Borový, Dějiny diecése pražské, str. 174.
[5]) Schramm ad a. 1343, N. 1, 2, 3; Tadra, Cancellaria Arnesti 309, 319, 331.

stopadu, ale sám také jako ordinarius za příčinou biskupské visitace do klášterů často přicházel. O visitaci v klášteře břevnovském vykonané opatu Předborovi podal objemnou správu reskriptem ze dne 10. října 1357,[1]) jež mutatis mutandis svědčí všem představeným klášterským toho řádu. »Při návštěvě postřehli jsme, že jsou některé opravy nutny i při hlavě i při členech« (In visitatione reperimus aliqua reformatione digna tam in capite quam in membris); to předeslav arcibiskup opatu, představeným a všemu konventu předpisuje hlavní základní pravidla dobré správy kláštera in spiritualibus et temporalibus se týkající s tím doložením, aby ordinace ta veřejně v sakristii vyvěšena zůstávala. Vidělo-li se arcibiskupu napomenouti řeholníky, aby svých představených poslušni byli beze všech vzdorů, a opata, aby celly se prohlížely, po kompletoriu žádných sedění už nebylo, pitance aby se obmezovaly, roboty nespravedlivé se neukládaly, obvyklé platy a úroky beze zvláštních příčin se nezvyšovaly, lesy neprodávaly, k administraci statků klášterních příbuzní domácích se nebrali, v kapitulách řádových všem řeholníkům volné slovo se dopřávalo: nenalezl asi arcibiskup všudy všechno, jak by mělo býti; že však řečený reskript biskupský svědčil »monasterio Brzevnoviensi et aliis monasteriis mutatis mutandis«, uvedené výtky nemusí padati všecky na klášter břevnovský; arcibiskup shledal zajisté něco tady a něco tam a do budoucna žádá, aby daných pokynů šetřeno bylo všude. Proč na konec arcibiskup vyhrazuje sobě, aby beze zvláštního jeho svolení na budoucí dvě léta pro jisté příčiny k svěcením (ad ordines) nikdo připuštěn nebyl, z reskriptu se nedovídáme, ale domýšlíme se, že arcibiskup shledal tam počet klášterníků nadpotřebný.

Berlu opatskou mocnou rukou třímaje, Předbor sobě i konventům svým několik vzácných práv zjednal z přízně krále Jana Lucemburského i Karla IV. Dobrou vůli krále Jana uměl sobě nakloniti převzetím jeho dluhu obnosem 110 kop nějakému měšťanu pražskému splatného,[2]) za kterou službu zajisté král odvděčiti se hleděl. Ač z vůle královy r. 1331 konventu zakázáno bylo statky své pronajímati a prodávati, a nařízeno, smlouvy nájemné zrušovati [3]), král Jan Lucemburský r. 1341 výslovně zase

[1]) Reskript v jednom opise z archivu kláštera u sv. Mikuláše čtemo v rukopise císařské bibliotheky v Praze pod signat. II., B. 26 (č. 10).

[2]) Nachträge zu Schramm's Regesten ad a. 1336, pag. 72.

[3]) Schramm, Regesta ad a. 1331, N. 2.

prohlašuje, že opat s konventem statky od kláštera z míry vzdálené svobodně mohou prodávati, za jiné vyměňovati, statky jure bohemico pronajaté budoucně jure teutonico aut emphiteutico pronajímati.[1]) Císař Karel IV., větší ještě přízní klášteru břevnovskému se propůjčiv (1348) městu Broumovu (»respectu abbatis et monasterii«) ve příčině soudů tatáž práva propůjčil, jako měla královská města Hradec a Kladsko.[2]) Po svém návratu z Říma, kdež byl 5. dubna 1355 na císaře římského korunován, zastavil se Karel IV. *v Břevnově* a vjel odtud slavně do Prahy (dne 15. srpna t. r.), kde byl radostně uvítán. Později klášter břevnovský obdařil majestátem ze dne 3. listopadu 1359, jímž ze zvláštní přízně jemu se povoluje, aby ve všech případech, kdykoliv by v dobách válečných klášteru břevnovskému uložilo se přispívati dodáním vozů nebo přiměřenou kontribucí válečnou, všeckna proboštství téhož kláštera, broumovské totiž, polické, kostelecké a nezamyslické, takovéto vozy dodávati, naprosto povinna nebyla; zároveň ustanovuje se, aby řečená proboštství s klášterem břevnovským pro vždycky zůstávala celkem nedílným; dále prohlašuje se královská vůle, že město Broumov bez vědomí a proti vůli opata a konventu hradeb svých a příkopů nikterakž nesmí rozšiřovati a daných tímto práv nikdo že nemá omezovati.[3])

Vedle výsad královskými listy udělených opat Předbor obdržel od pana Hynka z Dubé, pána na Náchodě, r. 1349 osvobození od cla ve městě jeho Náchodě jak pro sebe tak i pro lidi své na proboštství polickém, broumovském i rajhradském[4]) a o něco dříve r. 1346 od pana Viléma ze Strakonic osvobozen od cel pro klášterní statky v župě pracheňské.[5])

Co do spravování zboží klášterského Předbor byl opatem hospodárným. Hranice panství polického valně rozšířil, přikoupiv

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1341; Reg. Bohem. IV., N. 891.

[2]) Schramm, Regesta ad a. 1348.

[3]) »Conventum Mon. Brevnoviensis . . . specialibus gratiis et favoribus prosequi cupientes . . . concedimus, ut . . . ad currus ministrandos . . . penitus exemptae sint . . . decernentes expresse, ut antedictae Praepositurae cum universis pertinentiis eorum dicto Monasterio Brevnoviensi tamquam ipsius membra unitae remaneant inseparabiliter et conjunctae sicut modo sunt et semper fuerunt incorporatae; quodque ab ipso Monasterio quacumque ratione vel causa nullo unquam tempore dismembrentur, vel quomodolibet disjungantur. Ziegelbauer, Epitome histor., p. 286 et 287.

[4]) Schramm, Regesta ad a. 1349.

[5]) Schramm, Regesta ad a. 1346.

r. 1341 vsi Petrovice, Petrovičky a Dřevíč od řečeného pana Hynka z Dubé[1]); roku 1342 bratřím Peškovi a Oldřichovi z Kosoř výhodně prodal les »Trnovou« u Zbraslavi k založení nové vesnice s farním kostelem[2]); r. 1349 prodal z míry vzdálenou ves Máselnice a koupil za ni bližší ves Paleč.[3]) Týž opat zakládal následkem zákona r. 1358 kolem kláštera břevnovského vinice.

Předbor těšil se veliké vážnosti též u apoštolské Stolice, neboť v některých rozepřích byl z Říma jako soudce ustanoven.[4])

Se vzorným opatem Předborem loučíce se slovy domácího historika[5]) »Jeho smrti, která se udála r. 1360, Karel IV., císař a král český, jemuž zesnulý byl velmi milý, že želí Břevnovu prokázal« (»ejus mortem, quam a. 1360 oppetiit, Carolus IV., Imperator et Bohemiae rex, cui acceptissimus fuit, se lugere Brzevnovio testatus est«), podotýkáme, že po něm na opuštěný prestol opatský dosedl *Diviš I.* (1360—1366), o němž historických zpráv jen něco málo máme. Tradice břevnovská pěje o něm chválu, že na pařížských vysokých školách t. zv. Sorbonně nabyv doktorátu theologie a filosofie, na pražských školách Karlových veřejné disputace konával, jimž se zálibou obcoval císař Karel sám.[6]) Co agendy jeho se dotýče, jen tolik víme, že r. 1362 papež Innocenc VI. Florianovi, faráři chrudimskému, nařizuje, aby opatu pro klášter břevnovský odvedl povinnou dávku 120 liber vosku, a že učený opat Diviš od Bruna z Chotěšína koupil r. 1365 pozemky, řečené Vlčovice u Kostelce.[7])

Ani nástupce jeho *Oldřich* či *Ulrik* (1366—1381), ač 15 let opatoval, neměl asi větší agendy, ježto domácí historik o něm více nám pověděti neuměl, leč tolik, že opatu Oldřichovi z duše protivovalo se pokradmé udavačství, a že takové ošemetné žalobníky, jak jen ze lži byli usvědčeni, jako ošklivé kazimíry přísně trestával.[8]) Odjinud dovídame se, že opat Oldřich byl od arci-

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 18.

[2]) Emler, Reg. Boh. IV., 476; P. Holub, Odkryté poklady, str. 16.

[3]) Schramm, Regesta ad a. 1349, N. 2.

[4]) Palacký, Formelbücher, pag. 248.

[5]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 67.

[6]) Ziegelbauer, Epit. histor., 159: Jednou náš milý Karel v poslouchání disputace Divišovy tak byl zabrán, že zapomněl jíti k obědu, a byv upozorněn, že již čas by byl, posla odbyl prý slovy: »Coenate, prout lubet, ego appetitum audiendi nondum explevi, coena mea haec est.«

[7]) Schramm, Regesta ad a. 1362 et 1365.

[8]) Ziegelbauer, Epitome histor., 67.

biskupa Jana Očka z Vlašimi dne 3. října 1366 v hodnosti své potvrzen, že pocházel z urozeného rodu Buzoviců a že s konventem 1367 měšťanu pražskému Václavu pronajali právem emphyteutickým ves Trnavu [1]), téhož roku Peškovi Bílému (Pesconi Albo) dům a dvůr s pivovarem poblíž kostela sv. Kříže na Starém městě, r. 1373 ve Svrkyni odprodali dvě živnosti jakémusi Pavlovi, r. 1375 měšťanu pražskému Volflinovi Veltěž, a to zase právem emphyteutickým. Naproti tomu (1378) opat od faráře zvoleňovského Mikuláše vykoupil roční plat 6 kop grošů z klášterních statků; biskup litomyšlský klášteru břevnovskému přivtělil r. 1379 farní kostel ve Chrudimi a Čeněk z Lipan závětí odkázal témuž klášteru všecken svůj movitý statek ve své vsi Hrdlech. [2])

Opat Oldřich zemřel 13. dubna 1381, [3]) a hned v nejbližších dnech bratří zvolili ze sebe opatem *Jindřicha II. z Lechovic* (1381—1385). Errare humanum. Bratří břevnovští volíce opaty opatrně vybírali ze sebe muže nejlepší, po soudě lidském úřadu toho nejhodnější, ale zvolivše Jindřicha zmýlili se. Z počátku vedl si rozšafně, ale jen něco málo oseděv v úřadě, daleko za meze slušnosti zašel. Na omluvu budiž připomenuto, že klášter břevnovský se svým lehkovážným a marnotratným prelátem není v těch dobách zjevem ojedinělým: porucha dobré kázně a mravní úpadek byl obecný. K veliké škodě církve papežové po celých 70 let (1309—1378) přebývajíce v Avignoně podléhali vůli králů francouzských; odtud mezi ostatními národy vznikala nechuť a nedůvěra naproti výnosům apoštolské stolice. Duchovenstvo vůbec a kláštery zvláště statky pozemskými nadbytečně byly opatřeny, čímž se stávalo, že mezi duchovníky a do klášterů hrnuli se lidé bez povolání a plní choutek světáckých. Bohatství šlechty a všeho měšťanstva v zápětí mělo dobrých mravů poruchu obecnou. Kterak osvícení mravokárcové Konrád Waldhauser, Jan Milič z Kroměříže a Matěj z Janova k nápravě života ohnivými řečmi lid nabádali, z historie s dostatek je známo. [4])

Není divu, že za takového stavu věcí obecných nákazou zachváceny byly kláštery toho času více méně všecky. Souvěký Tomáš ze Štítného (narozen 1325, zemřel někdy kolem r. 1400),

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1367.
[2]) Schramm, Regesta ad a. 1367, 1373, 1375, 1378, 1379 a 1380.
[3]) Memoria abbatum ad a. 1381.
[4]) Borový dr., Dějiny diecése pražské, str. 209 a násled.

Miliče Kroměřížského přítel nejdůvěrnější a následovník horlivý, zle touží na zákonníky,[1]) takto jim vyčítaje: »Světí zákony ustanovili, aby zákonník nic neměl; ale že je to zrušeno, mnoho zlého pochodí z toho . . . I jestiť až zřejmě viděti, kak je lakomstvo, nevěra, lesť, ludařstvie, nebohabojenstvie rozmohlo se a rozmáhá v kláštořiech. Co bych o tom řekl viece, nerozumiemť, byť platno bylo; než řkuť, žalostě, s Jeremiášem: »I kak je potuchlo zlato, proměmila se výborná barva, kamenie svatyně rozptýleno jest po ulicech . . .« Pohřiechu, již sě je svět vlúdil i v kláštery lstivých ďáblóv přístrojem, kteříž sú vypadli s luciperem z kóru toho nejvyšieho. Jižť mi sě zdá, že snáze je v světě pravdu zachovati, než v klášteřiech, neb zhola zbořen jest klášterský úloh.«

Že by povšechná ta žaloba celou tíží svou dopadala také na hlavy mnichů břevnovských, nepravíme, ani nemyslíme, ano dokonce přesvědčení máme, že kláštera toho nejméně se dotýkala, toho vzpomínajíce, že císař Karel IV. sám o jejich dobré kázni nedávno před tím chvalně se byl vyslovil v listině z r. 1351: »Nos itaque diligenti considerationis oculo advertentes, quod ibidem (in monasterio Břevnov.) longaevis temporibus teste fama laudabilis disciplina monastica regularis et bonae vitae observantia et praecipue in divino cultu fervida et in Christo commendanda devotio, quae ex totis et intimis nos delectat praecordiis, viguisse et adhuc indesinenter auctore deo vigere noscuntur . . . confirmamus etc.« [2]) Ale bezvadna toho času bratřina sv. Vojtěcha nebyla. Klášterní kázeň, ještě za opata Předbora z Chroustoklat autoritativně za chvalnou uznaná, za dvou jeho nástupců již valně poklesla, čehož patrným příznakem bylo nehospodárné vyprodávání zboží klášterního, jak jsme se o tom při opatu Oldřichovi byli zmínili; ale marnotratný opat Jindřich slavné arciopatství hnedle by byl docela na mizinu přivedl. V krátkém čase odcizil klášteru mnoho statku movitého i nemovitého, mezi jiným vsi Hrdly a Roztoky v ceně dvou tisíc hřiven stříbra a od panství polického Bodašín, nepochybně prodejem pánům na Skále či Katzensteině, nynějším Bischofsteině.[3]) Když pak někteří členové s takovým hospodářstvím srovnati se nechtěli, opat Jindřich vyhnal je z klá-

[1]) Tómy ze Štítného Knihy naučení křesťanského, vydal Vrťatko 1873, str. 77.

[2]) Wintera, Die Culturthätigkeit Břevnov's, S. 9.

[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 18.

štera a některým z nich odňal úřady, které dotud v klášteře zastávali. Nespokojeným bratřím v čelo postavil se převor polický Václav, veda na opata žalobu u arcibiskupa, ale opat na napomenutí biskupova nic nedal, ač jím byl dán v klatbu; na to Václav žaloval až u samého papeže, jenž arcibiskupa Jana z Jenštejna jmenoval apoštolským delegátem, aby na místě papežově rozhodl bez dalšího odvolání. Arcibiskup pracoval o přátelské narovnání rozvaděných bratří, ale docíliti tou cestou nic nemoha, Jindřicha (1385) zbavil opatství a nařídil předsevzetí nové volby, kterou (29. března 1385) se stal opatem farář Nezamyslický *Diviš II.* (1385—1409). Vykonaná volba odporovala sice nařízení papeže Urbana VI., dle kterého ve všech případnostech sesazení s opatství nové jmenování vyhrazeno bylo papeži; ale zvolení Divišovo papežem jest stvrzeno.[1])

Opat Diviš, jehož pochvaly (»Břevnov ve starý rozkvět uvedl, jako dobrý mnich a pilný hospodář si vedl — Břevnovium in veterem florem restituit, boni Monachi ac industrii oeconomi officio praeclare functus«) klášterní nekrolog v čerstvé paměti stále udržuje,[2]) arcistýr břevnovský z neblahého stavu vyvedl, klášterní dluhy uplatil jednak hospodárností, jednak z majetku svého soukromého i za vydatné pomoci zámožného svého příbuzenstva[3]) a nad to zabavené statky vybavoval a nové přikupoval.

Král Václav také k tomu svolil, aby opat a konvent, ježto mnoho statků jejich odcizeno bylo a rozprodáno, někde jinde do sumy 2000 kop svobodně mohli se zakupovati, a papež Urban VI. chtěje klášteru v nesnázích jeho pomoci, proboštu zderazskému v Praze a konickému na Moravě uložil, aby v kostelích vyzývali tajné držitele zboží břevnovského k vydání i nahrazení neprávě drženého majetku.[4]) Jeho pak nástupce papež Bonifac IX., ohled bera na veliký úpadek jmění klášterského, svolil, aby klášter břevnovský povinen byl toliko třetinou papežského desátku, jejž odváděl jindy, a podobně jiných dávek církevních, až by se zase zmohl ku předešlému stavu. V žádosti za to udával opat Diviš, že byl klášter zlým hospodařením opata Jindřicha a jeho předchůdců ochuzen o 12.008 zl.; ano, arcibiskup Jan z Jenštejna,

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy III., str. 243; Ziegelbauer, Epit. hist. 68.
[2]) Memoria abbatum ad a. 1409.
[3]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 68.
[4]) Růžička, Chronicon ad a. 1387.

jemuž papežem bylo uloženo stav věcí v Břevnově vyšetřiti a zprávu o tom podati, tvrdil, že se ztráta ta může počítati až na 30.000 zl. [1]) Týž papež jim stvrdil privilej, jíž biskup pražský Jan klášteru břevnovskému přivtělil fary v Nezamyslicích, v Chocebuzi a ve Bříství, v Liboci, v Dobeníně, v Broumově a v Kostelci, a jinou privilej, jíž ustanovování proboštů v Rajhradě, v Polici a v Broumově jediné na opata břevnovského se přenáší, a nad to klášter břevnovský vzal do bezprostřední ochrany apoštolské stolice. [2])

Patrně přálo se zubožénému klášteru se všech stran a stav jeho napravoval se utěšeně. Opat koupil zase Bodašín od foyta broumovského Mikuláše Kuznéře, Petrovice, Petrovičky, Dřevíč a Maršov od Jana Kdulince, prodané kdysi opatem Jindřichem [3]); od bratří z Býchor koupil r. 1395 v Praze dům proti Jerusalemu [4]) a r. 1406 koupil Chlumín od Jana Velflovice [5]); několik vesnic výhodně pronajal a od krále Václava maje svoleno, za odlehlé vsi a samoty kupovati výnosnější, prodal r. 1405 Trnovou se dvory poplužními i s právem patronátním Jindřichovi, měšťanu pražskému [6]), sám pak (1404) klášteru opat ze svého patrimonia koupil vsi Libus a Újezdec, na nichž zajistiti dal klášteru roční plat 13 kop grošů jako fundaci na zpívanou ranní mši v kapli P. Marie v Břevnově. [7])

Jiné fundace před tím (1393) v klášteře břevnovském založili Bohunek z Lochovic a Zdeněk z Předbořic. [8]) Vzácného daru dostalo se klášteru od pražského kapitulního školastika Vojtěcha Rankova z Ježova, jenž legátem ze dne 4. května 1388 odkázal mu veškeru knihovnu svou s tím závazkem, aby klášter jeho mrtvolu přijal do většího kostela svého, jedno anniversarium za něho konal, na pražskou školu ročně 6 grošů odváděl a 13 žáků vydržoval. [9]) Také Jan Egil kostelu P. Marie a špitálu v Broumově odkázal

---

[1]) Schramm, Regesta ad a. 1389, N. 4, et a. 1394; Tomek, Dějepis města Prahy III., str. 248 a 249.

[2]) Schramm, Regesta ad a. 1389, N. 3, 1391, 1396, N. 2 et 4.

[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 19; Schramm, Regesta ad a. 1390.

[4]) Schramm, Regesta ad a. 1395, N. 5.

[5]) Tomek, Dějepis města Prahy II., str. 439.

[6]) Schramm, Regesta ad a. 1405, N. 6.

[7]) Růžička, Chronicon ad a. 1404.

[8]) Schramm, Regesta ad a. 1393, N. 1 et 3.

[9]) Wintera, Die Culturthätigkeit Břevnov's, S. 17, dle lib. Erect.

po 10 kopách grošů, Mikuláš Kahler farnímu kostelu broumovskému svou zahradu, Heinemann 5 kop gr. na nové varhany ve farním kostele tamtéž a špitálu všechno jmění; Alžběta, vdova Nicková, farnímu kostelu ve Chrudimi odkázala 70 grošů; Rasstwin odkázal kostelu u sv. Jiří, u P. Marie a spolu farnímu kostelu a konventu v Broumově po jedné kopě grošů. [1])

Povznesl tedy hospodárný opat Diviš břevnovskou rodinu sobě svěřenou hmotně, jak jsme viděli, ale i po stránce duchovní, jak bezpečně zavírati můžeme ze zprávy visitační, kterou k nařízení papeže Boniface IX. r. 1392 po českých klášteřích benediktinských vykonal kardinál Bartoloměj S. Potentianae. Visitator shledal v klášteře břevnovském spořádanost tak velice příznivou, že kněze tamního, sakristana Jana, nazývá »capellanum dilectum, continuo commensalem«; k jeho zprávě Bonifac IX. Jana sakristana jmenoval papežským osobním kaplanem a opata Diviše svým zástupcem visitačním, jemu odkázav »jus visitandi et corrigendi« pro všechny kláštery benediktinské v Čechách platné. [2]) Pro svůj věhlas těšil se opat Diviš obecné úctě a to tou měrou, že ve mnohých sporech jeho rozhodčího soudu bylo se dovoláváno. [3])

Co výtečný opat Diviš otcovsky o to se staral, aby po stránce hmotné i duchovní bratřině břevnovské zabezpečil podmínky životní ke konání kulturní misse jejich potřebné, na obzoru vyvstávaly již podezřelé mraky a chmury, samé to předzvěsti bouře nedaleké.

Osvícený prelát Diviš zlých mraků postřehl zajisté, ale bouře již ho nezastihla.

V témže roce, kdy 5000 německých studentů, bakalářů a mistrů s velikým hlukem odešlo z Prahy, rozezlených proto jen, že popudem Husovým Václav IV. národu českému dal, co mu přirozeným právem náleželo: tři hlasy ve všech záležitostech universitních proti jednomu hlasu, jenž ponechán cizincům, v témž roce bratřina břevnovská milovaného opata uložila ku bratřím zesnulým a zvolila sobě bratra Zyfrida (Sigefrida) opatem.

Opatu *Zyfridovi* či *Žibřidovi* (1409—1419) nebylo souzeno, aby kalich utrpení až na dno vypil sám, ale strastí přetrpěl dosti.

---

[1]) Schramm, Regesta ad a. 1407, N. 7, 8, 9, 10, ad a. 1408, N. 2.

[2]) Mem. abbatum ad a. 1388; Wintera, Culturthätigkeit Břevnov's, str. 11.

[3]) Schramm, Regesta ad annum 1407, N. 5.

Již při nešťastném opatu Jindřichovi zmínili jsme se o tom, že v církvi i ve státu zavládla porucha mravní, volající po nápravě. Bohu budiž žalováno, ti, jimž náleželo, ke zjednání nápravy neměli se.

Dlouho se čekalo, že papežové naléhavé reformování vezmou do ruky sami, ale nešťastným rozkolem jsouce zabráni, odkládali, až bylo pozdě. Když náprava neděla se s hůry, počala z důli: s velikou horlivostí pokusil se o ni v Čechách mistr Jan Hus, jenž z počátku s úmyslem dobrým a chvalitebným na ten účel jal se pracovati, ale záhy zabředl na bezcestí, stav se takto původcem bludařství, kteréž po několika století jednotu víry ve vlasti naší žalostným způsobem přerušilo. [1])

V Čechách nastalo lišení duchů: vyznavači nové víry a obhájcové staré víry stáli příkře proti sobě; bratří břevnovští mezi sebou mající kněze v Sarboně pařížské důkladně vzdělané, mezi harcovníky byli v popředí. Učený mnich břevnovský Jan z Holešova nauky Viklefovy a Husovy jal se statečně potírati, a to slovem i písmem, soukromě i veřejně, obojím směrem tak účinně, že v nekrologu břevnovském nese příjmí: »malleus haereticorum«. [2]) Rukopis jeho traktátu o thesi Husově »smí-li se papežství věřiti« dosud uložen jest v klášterní knihovně rajhradské.[3]) Jemu po boku statně proti husitismu bojoval jiný učený kněz břevnovský, proslulý kazatel *Václav z Chvaletic*, spisovatel traktátu »de passione et morte Domini nostri Jesu Christi«. Také ostatní bratří břevnovští: *Mikuláš, převor břevnovský, Soběslav, převor rajhradský, Matěj, probošt broumovský* a jiní statně si v té příčině vedli, v domácí historii zasloužívše sobě pochvaly: »omnes isti, imprimis vero Joannes Ullmann (de Holeschau) et Venceslaus de Chvaletic laudantur qua acerrimi oppugnatores doctrinae Joannis Hus.[4])

R. 1414 konal se všeobecný sněm církevní v Kostnici, kamž v říjnu Jan Hus, vybídnut byv králem Sigmundem, také přišel, aby tam vyložil své učení. Čelným zástupcem duchovenstva katolického českého byl tam učený theolog z Břevnova, shora jmenovaný *Jan Holešovský* (Ullmann), jejž tam za sebe vypravil opat Zyfrid, boje se v dobách tak zlých a nebezpečných klášter svůj opustiti. Jan z Holešova s ostatními delegáty z monastýru břevnovského

[1]) Borový, Dějiny diecése pražské, str. 211 a 212.
[2]) Memoria abbatum ad annum 1436.
[3]) Wintera, Culturthätigkeit Břevnov's, str. 18.
[4]) Memoria abbatum ad a. 1419.

mužně podporovali žalobce Husovy, hněv jeho přívrženců v první řadě proti sobě a klášteru břevnovskému vzbudivše.[1]) Husovi stoupenci upálení Husa a Jeronyma za potupu národa českého berouce, vzbouřili se proti církvi, jakož i proti císaři a hned po upálení Husa vydrancovali domy těch farářů v Praze, kteří jako nepřátelé mistra byli jim známi. Odtud po Praze pohoršlivé výstupy a krvavé události opakovaly se, až úmrtím krále Václava IV. (1419) války husitské vyšlehly plným plamenem.

VI.

Majetkový stav kláštera břevnovského před válkou husitskou.

Důmyslné hospodaření vymáhá toho, aby správně vedly se rejstříky a v opatrnosti udržovaly se seznamy nemovitého jmění i požitečných práv a výnosů odtud vycházejících.

Hospodářské rejstříky vedli asi opatové břevnovští od nejstarších dob. Říkalo se jim tenkráte urbáře, jinak knihy purkrechtní, registra ložní, registra bonorum či censuum, anebo též conscriptio bonorum.

Kteraký byl stav majetkový kláštera břevnovského na počátku XV. stol., vypisuje urbář r. 1406 z rozkazu opata Diviše složený.[2]) Mimo několik málo držebností tam nezapsaných řečený urbář obsahuje všechno, co tenkráte klášteru užitek neslo, a to často s takovými podrobnostmi, s jakými v žádném jiném urbáři se nesetkáváme. Zachoval se ve dvou přepisech: jeden z polovice věku XV. pochází a chová se ve klášteře broumovském, druhý pochází z r. 1553 a uložen jest v archivě břevnovském. Že v urbáři podány jsou všeliké podrobnosti a poměry při vyjmenování povinností poddaných, okolnost ta činí urbář břevnovský pravou perlou mezi podobnými památkami historickými.[3])

---

[1]) Ziegelbauer, Epitome historica, 69: »Hi partes catholicorum, qui Hussum haeresis accusabant, strenue adjuvabant. Hinc, haeresiarcha ignibus consumpto, immanes Hussitarum irae et odia in monachos Brevnovienses.«

[2]) Jest to nejstarší nám známý urbář břevnovský a vydán byl od Jos. Emlera v Praze r. 1881 v knize »Decem registra censuum bohemica compilata aetate bellum hussiticum praecedente.«

[3]) Emler, Decem registra v předmluvě na str. IX.

Co se způsobu zápisků týče, předeslán jest hned na počátku přehledný popis a po něm následují podrobné popisy jednotlivých vesnic a jiného zboží a práv; mezi posledními má zvláštní historicko-topografickou cenu soupis far pěti děkanství, z kterých se odvádělo dýmné.

Dle řečeného urbáře, jehož se zde věrně přidržujeme, bratřiny břevnovské majetkem bylo: břevnovský klášter s farním kostelem sv. Benedikta v ohradě klášterní.

Vsi Týn či Teynek[1]) před samým klášterem s dvěma rádly či poplužími, a Břevnov se třemi panskými zahradami a jednou chmelnicí; dále vsi: Zbuzany (z polovice), dvůr Mirešice, Jinošany (polovic), Třebonice, Řepy, Ruzyně a dvůr s paterým poplužím, Liboc s kostelem a jedním manem, Veleslavín s dvěma many, Svrkyně nedaleko Okoře s kostelem a jedním manem, polovice Třebovíček (Třebovízka, čímž rozumí se snad Třebíz za Slaným na silnici k Lounům)[2]), Hole, Újezdec, Tmaň s jedním manem, Bratrovice (Bratrkovice) s dvěma držiteli statků svobodných, Nabdín (z větší části) s kostelem, Kamenice. V Litoměřicku: Hrdly se dvorem dvou poplužích, clo ze soli v Litoměřicích, ves Dolánky (z části), s jedním manem Bušovice (Bohušovice) z části, Travčice (z části), Počaply s kostelem, desátek biskupský či fumales z pěti dekanátů, kostel v Chocebuzi (blíže Štětí), ves Újezdec (u Mělníka), Chlumín město, ves Slatina (nyní zašlá) s dvorem dvou poplužích, kostel a dvůr dvou poplužích a celá ves Libiše; *v okolí Sadské v někdejší župě poděbradské vsi*: Vesce, Mračenice s manem, Hradištko (jen malá část), Třebestovice a dvůr s dvojím poplužím, Vikáň, kaple sv. Jiří u Kouřimi, Michel a dvůr s dvojím poplužím. *Na pravém břehu Vltavy proti Orlíku vsi:* Kostelec s kostelem a dvůr s dvojím poplužím, Slavnov (Slavoňov) a dvůr s poplužím, Radvanov, Zábrodí (nyní zašlé u Přílepova), Zahrádka, Jíckovice či Ješkovice (jen část), Krasice (jinak psáno Hradsicze, jsou to Chraštičky[3]), Předíčko (polohy nyní neznámé), Žebrákov, Kvasejovice (psány Wayssowicze); *v župě prachenské vsi:* Nezamyslice, Domoraz, Žichovice, Hajná, Hydčice Velké a Malé, Podmokly (jen část), Volešovice (Olešovice, nyní Volišov), Staníkov, clo v Hartmanicích (psáno Hermanicz); v jiných krajinách

[1]) Dle něho nazývá se nynější osada Týnka.
[2]) Tomek, Dějepis města Prahy III., str. 83.
[3]) Týž, Dějepis města Prahy I., 417.

roztroušeně: kostel v Nečtinách, kostel Kostelec u Plzně, ves Blšany a dvůr s poplužím.

V *Broumovsku* město Broumov, proboštství tamtéž s kostelem, s dvojím poplužím a s několika zahradami, vsi Krosdorf, Rosenthal, Šonov s kostelem, Ottendorf, Mertensdorf (Martinkovice) s kostelem a s dvorem dvojpoplužním, Pertoldsdorf (Božanov) s kostelem, Waikersdorf (Křinice), Ditterspach, Foitsdorf, Haipmensdorf (Hejtmánkovice), Hainzdorf, Rupersdorf (Ruprechtice) s kostelem, Hermansdorf (Heřmánkovice) s kostelem.

V *Policku*: *město Police*, proboštství tamtéž, farní kostel a tři svobodné statky (allodia), vsi: Ledhuje (psáno Hedhuge) se svob. statkem Lhota (jen část), Srbská Velká a Malá, Bezděkov se dvorem, Dřevíč Větší, Radešov se svobodným dvorem, Žďár, Maršov, Medhuje, Dědová, Lachov, Pěkov, Bukovice se svob. dvorem, Hlavňov, Suchdol, Petrovice, Dřevíč Menší, Petrovičky, sv. dvůr na Homoli o samotě, Maršov (byl dvojí řekou rozdělen), Provodov se dvěma svob. dvory, Šeřeč (psáno Sseřecz), Bodašín, kostel v Dobeníně a v Chrudimi.

Na Moravě: město *Rajhrad* s proboštstvím, farním kostelem tamtéž a se dvorem dvojpoplužním, dům v Brně na hoře sv. Petra a vsi: Holasice, Opatovice, Rejhradec, Dunajec, Rybešovice, v každé z nich byl dvůr s dvojím poplužím; pak vsi Loučka, Popovice se dvorem poplužním, Čeledice, Sobotovice se dvorem dvojpoplužním, Ostrvačice s kostelem a dvojím poplužím, Damašov s kostelem, Hluboký se mnohými lány lesa, Radeškov a Přibislavice.

V *Praze na Malé straně* dům kováře, *na Starém městě* masný krám (macellum), tamtéž jeden dům (proti Jerusalemu) a dva dvory na Újezdě. Na konec »pro pittancia fratrum« některé platy.[1])

Vedle příjmů, kterými vládl opat dle svého uznání ke své vlastní potřebě, nebo ku potřebám kláštera vůbec, byly některé jiné ustanoveny ku přilepšení toliko bratřím čili konventu, jímž říkalo se pittancí (pittantia). K pittancím dle soupisu bratra Václava, toho času sakristana a pittanciáře, v témže urbáři zapsány jsou: V Palečku (za Slaným), v Brtníkách (za Čer. Kostelcem), v Máslovicích, ve Zdibech, ve Veltěžích, ve Měnanech (za Berounem), v Jickovicích (proti Orlíku), v Kratinicích (ves polohou neznámá),

[1]) Emler, Decem registra, pag. 215—217.

v každé vsi po několika kopách, jak v urbáři zaznamenáno; několik kop k tomu účelu odváděti bylo z lázní na Poříčí v Praze a z několika domů pražských, pak od kostelů ve Chrudimi, v Nezamyslicích, Chocebuzi, ve Bříství, v Kostelci a v Nečtinech, pak od probošta rajhradského, polického a broumovského, jakož i od faráře polického, a konečně od kláštera zderazského — neznámo, z jakého práva, 30 grošů. Celkem ku pittancím bratří, »pittancia fratrum«, odvádělo se po odrážce některých břemen 96 kop a 25 grošů.[1])

Mimo pittancí konventu byla ještě pittancí nemocnice, »pittantia pro infirmaria fratrum«, totiž příjmy vykázané ku přilepšení bratřím nemocným, jak sepsal je v témže urbáři[1]) bratr Jiří, toho času infirmář či správce nemocnice, v úhrnné sumě 40 kop a 24 grošů. Vykázány byly ve Zlýčíně, v Přemyšlanech, ve Smilonicích, pak na dvou domech v Praze a na vinici měšťana Houžvy (de vinea Huzve).[2])

Za přehledným popisem všeho zboží břevnovského v řečeném urbáři následuje podrobný, detailovaný popis jednotlivých vesnic a jiného zboží a práv, a z těch má zvláštní cenu historicko-topografický — jak již shora řečeno — soupis far 5 děkanství: litoměřického, lipského, ústského, bílinského a třebenického, ze kterých ze starodávného darování biskupů odváděl se ke klášteru biskupský desátek či dýmné (fumales). Dle urbáře poplatek vybírali děkanové sami a odváděl z nich každý opatovi ročně půl třetí kopy grošů; poplatek sám vynášel více, ale co se přes půl třetí kopy sešlo, podržel děkan za vybírání; »quamquam plus accipiant, quam nobis dant, hoc est cum voluntate domini abbatis, qui alias per se potest colligere fumales.«[3])

Co pak se týče míry ročního platu, dávky obilní a prací robotních, jež v urbáři každé jednotlivé vesnici dle počtu usedlostí vyměřeny jsou, není míra na všech panstvích stejná; na panstvích ve středních Čechách byla větší, na Policku a Broumovsku menší. Průměrně odvádělo se z jednoho hospodářství, jež z pravidla mělo 60 až 70 korců, ročně asi 25 grošů na penězích, po půl druhém korci na obilí, po 3 neb 4 kurách, po 1 kopě vajec, někde také po jedné huse, jinde zase kůzle nebo sýr.

[1]) Emler, Decem registra, pag. 217—218.
[2]) Emler, Decem registra, pag. 217.
[3]) Emler, Decem registra, pag. 169.

K pracím robotním náleželo orání na panských polích, z každého lánu (t. j. 60—70 korců) asi 24 záhonů třikrát v roce; práce o žních měl každý hospodář dva dni v roce, někde i více dní (»shon«); hospodáři, kteří měli koně, byli vázáni, o vánocích po jednom voze dovézti dříví do kláštera, obilí a seno do panských stodol; kde byly panské mlýny, přiváželi mlýnské kameny nebo dříví ke stavbám, kámen k vápenici panské; kdož neměl koní, robotoval ruční prací při sušení sena, sklízení obilí, při honech a podobně v té míře a rozsahu, jak zevrubně všude předepsáno. Tu a tam nerobotovalo se vůbec, ale hospodáři platili něco více na obilí a nějaké výkupné.

Poněvadž v řečeném urbáři k rozkazu opata Diviše pořízeném úřadně a podrobně vykázáno, kolik jednotlivá města, městysy, vsi, dvory, mlýny a jiné zdaněné objekty klášteru dávají příjmů z platů ročních, z naturalií a dávek jiných, sečtením položek úhrnný roční příjem kláštera břevnovského v době před pohromou husitskou dá se postaviti najisto a dokládáme, že sčítání předsevzíti nám zbytečno uzdálo se již proto, že práci tu dosti zdlouhavou vykonali jiní, na jichž správnost spolehnouti lze [1]), kamž jen odkazujeme.

Tak činil roční příjem *proboštství polického* od poddaných 64 kop 2 gr. a 11 peněz platu, 389 kur, 21 kop a 1 vejce, 357½ korce rozličného obilí, 12 kamenů loje a 12 slaniny od řezníků polických, 20½ vepřových kýt z Maršova. Mimo to měšťané a sedláci konali rozličné roboty.

Celý důchod *z panství broumovského* činil 235 kop a 40½ groše platu peněžitého, 26 kop a 36 vajec, 18 korců pšenice, 263 korců žita, 27½ korce ovsa, 274 sýrů, sladu na 126 várek od mlýnů broumovských, 118 kýt vepřových, 22 kamenů loje od řezníkův a několik menších dávek a k tomu povinnosti robotní.

Roční důchod *proboštství rajhradského* činil 86 kop 24 gr. a 8 peněz, 61 korců pšenice a 61 korců ovsa. Sečtouce pak roční platy všech proboštství a ze všeho zboží klášterního, dovídáme se, že roční důchod opatův k opatřování jeho vlastních i klášterních potřeb vůbec obnášel něco přes 1070 kop grošů, důchod pittancí konventní asi 97 kop a důchod pittancí nemocnice klášterské 40 kop 24 grošů.

---

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy III., str. 91, 93 a 95.

Nebude od místa, zmíníme-li se zde také o daních a platech, kterými klášterní zboží břevnovské bylo stíženo.

Hlavní daní byla *berně obecná* (berna generalis), které, když od sněmu byla povolena, zemské statky duchovenstva světského i řeholního podléhaly tou měrou, jako statky jiné vůbec, a vybírala se z každého poddaného lánu a obzvláště ze mlýnů, a opatu jakožto vrchnosti náleželo, tuto daň dle lánů od svých poddaných vybrati, a jak za sebe, tak za ně královským komorám odváděti.

Mimo obecnou daň zemskou kláštery podobně jako města povinny byly ze statků svých pro komoru královskou odváděti *berni zvláštní* (berna particularis), která nezávisela na svolení sněmovním, ale král o své újmě ukládal ji na kláštery a města. Jako s některými městy královskými, tak byly s 29 kláštery v zemi někde ve druhé polovici 14. století ujednány jisté roční sumy, kterými byly povinny pode jménem této berně. Na opata břevnovského ze všech statků vypadlo ročně 300 kop, tedy více než čtvrtý díl všeho důchodu klášterního; mimo klášter křižovníků svatomářských, jenž nejspíš za celý řád Johannitů v království českém platil ročně 330 kop, klášter břevnovský ze všech jiných platil sumu největší; po něm jeptišky svatojirské 220, klášter sv. Benedikta 200, nepochybně za celý řád rytířů německých v Čechách, špitál křižovníků s červenou hvězdou 130, křižovníci zderazští 120, klášter strahovský 100 kop. Ačkoliv se berně ta netýkala poddaných, než klášterů samých, zavdala nicméně příčinu k úmluvám mezi duchovními vrchnostmi a lidmi na statcích jejich, kterými berně vůbec proměněny jsou v jistý roční plat, jejž odváděli poddaní opatu z každého lánu nebo z některých jiných předmětů každý rok, vrchnost pak platila jak obzvláštní berni královskou za sebe, tak obecnou berni zemskou za ně.

Dle urbáře Divišova, ať příklad dáme, z celého panství polického královská daň činila 53 kopy 20 grošů a 8 peněz každého roku a na jeden selský lán vypadlo asi půl kopy grošů. [1])

Jiná daň, klášterů se týkající, bylo *ostrožné* (calcariales, das Sporngeld), to jest sazba při volbě opata, abatyše, probošta, kláštera představeného; obnosem 50 kop gr. odváděla se od klá-

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy III., 138 a násled.; Příběhy kláštera a města Police, str. 31 a násl. Kolik z berně té vypadalo na ostatní kláštery benediktinské v Čechách, uvedli jsme ve knize: Sv. Prokop, str. 235.

šterů, jichž se týkalo, do komory královské. Ostrožného platila i města po pěti kopách za každé nové dosazení podkomořího k úřadu a nějakou menší dávku ne všude stejnou za sázení konšelů, jenom že tyto požitky šly od měst k rukám úředníků královských. [1]) Taxa volební později byla značně zvýšena; za opata Rautenstraucha († 1785) obnášela 12.000 zl. [2])

Vedle daní pro vrchnost světskou kláštery (mimo žebravé) jakož i světské duchovenstvo byly povinny *desátkem papežským* (decima papalis), ač ne každým rokem, ale ob čas k uložení papeže samého a také jen na jeho potřeby; někdy však papež dal svolení k tomu, aby vybrán byl pro krále, když se týž papeži některou službou byl zavděčil. Desátek počítal se jen z užitků polností, z platů poddaných lidí a z platů, které na domích nebo jiných statcích vázly, po odečtení břemen, tak že desátek byl desátý díl ročního příjmu čistého, jenž udáván býval veskrze jak nejvíc možno nízko. Z duchovenstva pražského nejvyšší desátek platil arcibiskup, a to 150 kop; hned po něm opat břevnovský a probošt vyšehradský po 40 kopách.

VII.

Kulturní působení břevnovského kláštera ve středověku.

Že i do naší vlasti civilisace donesena byla křesťanstvím, jest faktum nezvratné; jsou tudíž činitelové, již pracovali ve službách křesťanství, dárci kultury v naší a jiných vlastech, jsou znovuzroditeli národa našeho, před tím v poutech pověry, surových zvyků a temnosti pohanské sklíčeného. Činitelové tito jsou *duchovní řádové*, v čase pak, kdy víra křesťanská do Čech se dostala, zejména řád benediktinský, ježto jiného řádu tehdáž ani nebylo; teprv ve dvanáctém stol. připojili se praemonstráti, ve třináctém pak cisterciáci. Řád benediktinský zakotvil v Čechách brzy po založení prvního biskupství a to v Břevnově; od toho času počal ve jménu církve z tohoto sídla svého působiti ve všech odvětvích duševního života toho národa, v jehož středu žil, a pů-

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy III., str. 140.
[2]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, str. 118.

sobil po celý středověk až do bouří husitských. Po těchto bouřích pak, ze zkázy a hroznych ran vražednou rukou mu zasazených, ve své dřívější slávě již nikdy nepovstal, působí však svými synovskými kláštery a tím, co dobrého po vlastech našich byl založil, až podnes.

Již z tohoto povšechného náhledu jest na bíledni, že důležitost kláštera břevnovského pro Čechy jest velika, že zásluhy jeho o kulturu českou jsou podobny oněm velikých klášterů německých, francouzských a irských téhož řádu, že Břevnov byl pravým dobrodiním země naší. V čem toto dobrodiní záleželo, jaké zásluhy v jednotlivých odvětvích kultury si získal, to vypočísti dopodrobna bylo by možná jen tehda, kdyby války husitské a mnohé jiné pohromy nebyly skorem zúplna pohltily prameny historické a památky věků X., XI., XII. a XIII. To, co dnes o působení břevnovského kláštera můžeme povědĕti, je pranepatrný zbytek, je více analogická úvaha, jelikož přesných údajů máme velmi málo; přece však i z tohoto úryvku bude zřejmo, že břevnovský klášter v Čechách vyplnil veliké poslání kulturní, jemuž u nás není rovno.

Řád benediktinský, jemuž v dějinách civilisace dojista přináleží místo z nejprvnějších, v čase, kdy v Čechách počalo vzmáhati se křesťanství, míníme na konci věku X., byl již prodělal větší část svého světového úkolu kulturního, zažil osudů různých, byl též ocitl se na pokraji záhuby, ale povstav v novém obrození právě ve věku X. z nových vroubků, jimiž byly školy nové observance, jal se pučeti a růsti. V jedné z těchto nově založených a daleko známých škol, v nížto se nejen pro čekatele kněžstva, ale pro vzdělance vůbec, hlavně pak pro missionáře vyučovalo, vzdělal se též druhý biskup pražský *Vojtěch*, seznav tam blahodárné působení řádu benediktinského vůbec, jakož i rozličná zařízení jeho institucí zvláště.

Ještě více a zevrubněji sv. Vojtěch do řádu benediktinského vnikl tehdy, když po několika letech, r. 989, zavítal do Říma a chtěje se obětovati Bohu, sám dle nejvniternějšího svého přesvědčení a přání vstoupil do řehole. Známo, že mu nedopřáno v tomto předsevzetí setrvati; musilť z poslušnosti břímě biskupské opět na se vzíti a do vlasti se vrátiti. A tu pojal velikou myšlenku, jež jej při novém nastupování úřadu tak těžkého sílila, jež mu naděje a útěchy dodávala a jejíž celé uskutečnění si obral za úkol životní: založiti totiž v Čechách samých řád sv. Otce Bene-

dikta, onen řád, jenž po Evropě již tolik dobrého byl vykonal, jenž ve službách církve a biskupův znamenitě byl se osvědčil. Umínil si, že mu benediktini mají v Čechách pomáhati v boji proti pohanství, pověře a nevzdělanosti.

Vyprosiv si z římského kláštera, jehožto členem již sám byl, a jenž skutečně v přísnosti a zejména v oddanosti k papeži vynikal, dvanácte bratří, přivedl je šťastně r. 992 s sebou do Čech a usadil je nejprvé v Kostelci u Plzně, napotom v Břevnově u Prahy. Aby řehole bez materielních starostí mohla vzkvétati a působiti, opatřil jí značné obdarování, jež pozůstávalo ponejvíce z jmění jeho vlastního, pak z darů a důchodů biskupských a též z věnování knížete Boleslava II., jenž na konec všechen majetek klášterní potvrdil a klášter vzal pod svou ochranu. Také církevní vrchnost, papež Jan XV., zvláštní bullou konfirmační břevnovskou nadaci schválil a přijal pod svou záštitu.

Klášter takto založený měl *již předem* poslání kulturní, nikoli pouhý účel askése; očekávalo se od něho, že po příkladě německých, švýcarských, franckých a anglických klášterů bude rozšiřovati a podporovati víru křesťanskou, kázati pravé evangelium, vyučovati děti i dospělé, že bude šířiti hospodářské a socialní opravy, zakládati obce, fary, městečka, vzdělávati půdu, mýtiti lesy, zkrátka že slovem, pérem i skutkem bude kulturně působiti po vlasti české.

Těmto úkolům však mohl klášter dostáti jen tehda, *když v zemi české zdomácněl,* řeč českou si osvojil, důvěru v lidu získal, české syny v sebe pojal a české individualitě uměl vyhověti. Cizímu vlivu národ český vzdoroval dlouho a nepřekonatelně, proto německým missionářům se nikdy zde nedařilo, proto také křesťanství neproniklo k nám ze západu, nýbrž z Moravy. Kdyby byl Břevnov německý, dojista by byl nezdomácněl; že však německý nebyl, nýbrž částečně vlašský, pak český a že to dobré, co z německých dávno zařízených klášterů mohl si osvojiti, sv. Vojtěch sám zprostředkoval a v Břevnově vštěpil a že záhy českému živlu brány své otevřel, bylo zárukou šťastného působení. Vidíme tudíž v kulturní práci břevnovské tři živly: *vlašský* (co do umění, přesnosti víry a klášterního života), *německý* (co do vyučování a hospodářských zavedení) a *český* (co do bohoslužby, zevnější řeči obcovací, osazování obcí, stavby domů, šetření zvyků lidových a m. j.). Co se tkne umění, mohlo by se též mluviti o vlivu *byzantinském*, ale

ten nebyl nic více a nic méně zastoupen než jinde a byl ostatně jen dočasný.

První doba, dokud sv. Vojtěch sám práci břevnovskou podporoval a střehl, byla snad Břevnovu dosti příznivou; leč za krátko dostoupily třenice a sváry v zemi té výše, že ani sv. Vojtěch nebyl s to, v zemi zůstati, ač byl mírný, dobrý, shovívavý až do krajnosti. Z toho následuje, že poslání břevnovského kláštera mělo ohromné překážky v cestě, že první působení jeho provázeno bylo bojem o existenci a že jako zázrakem jen klášter v započaté kulturní práci přece pokračoval.

Práce tato kulturní zahájena ihned při stavbě kostela a konventu r. 993; neboť třeba že začátky všecky jsou těžké a první budovy nemohly býti ihned velikého stylu, přece sluší za to míti, že mniši vlaští dle vzorů z vlasti přinesených a s aesthetickým vzděláním Vlachům tehda běžným stavení svá, na něž se dojista s nevšední zvědavostí hledělo, postavili a potřebnými věcmi opatřili.

Zároveň nelze si založení kláštera mysliti beze školy, jinak by požadavkům naň kladeným nevyhovoval. Také bohoslužba a vnitřní život klášterní jsouce pro Čechy novotou nevídanou, musily hned v prvních dobách kláštera dobře působiti na lid.

1. Činnost kláštera v oboru missionářském a náboženském vůbec.

Hlavně však břevnovští mniši na kulturním vzdělání lidu pracovali hned od počátku kázaním slova Božího, šířením víry sv., missiemi. Byla-li činnost břevnovského kláštera později co nejrozmanitější, právě v dobách prvních záležela hlavně v kazatelství. Kázali pak břevnovští nejen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (sv. Vojtěch) nýbrž i v Uhrách a v Polsku. Když bylo v Čechách nejhůře, hlásali břevnovští sv. víru v zemích jiných a zakládali křesťanské kolonie; bylo tomu tak zejména v letech 999—1002, kde břevnovské založení málem vzalo za své a bratří po dalekých krajinách rozptýlení buď jako poustevníci buď jako missionáři pracovali o rozšiřování křesťanstva a vzdělání lidu. *Dúbravka*, prvního polského knížete Mečislava choť, povolala do Polska missionáře z Břevnova. Sv. Vojtěch sám hlásal evangelium po Čechách, ve Slezsku, Uhrách, v Polsku; jeho bratr Radim, břevnovský mnich Gaudentius, doprovázel jej a stal se prvním arcibiskupem

hnězdenským. V Polsku, v Uhrách a v Prusku doprovázeli svatého Vojtěcha i jiní Břevnovští, z nichžto několik známe dle jména. Druh Vojtěchův v mládí, Radla, byl missionářem v Uhrách. První opat břevnovský, Anastas, působil v Polsku i v Uhrách; jeho druh, mnich Sebestián, stal se prvním arcibiskupem v Ostřihomě, jiný, Bonifac, biskupem v Koloči, Anastas sám založil se sv. Štěpánem klášter podnes znamenitý a pro kulturu Uher veledůležitý, klášter to sv. Martina a zemřel jakožto arcibiskup koločský. Z toho je vidno, kterak břevnovští missionáři platně pracovali ve službách sv. evangelia, sv. víry; byla to činnost, kterouž nepotřebovali přerývati ani tehda, když po vyhubení Slavníkovců a vypuzení sv. Vojtěcha Břevnov nepřáteli sv. Vojtěcha na pokraj záhuby jest uveden.

Pohroma, jež za nehodného Boleslava III. a polského poručnictví stihla Břevnov, netrvala bohudík dlouho; nevíme sice, kterak a kdy klášter se zotavil, ale třetí biskup pražský *Thiddag* († 1017) byl benediktin, jakož i jeho nástupce *Helikard*, což nám jest bezpečnou zárukou, že řád benediktinský brzo do Čech opět uveden a v Břevnově jest usazen. Helikard dle několika německých pramenů byl dokonce i břevnovským professem, Němec sice, ale řeči české úplně mocný »vir doctissimus, mitis erga pauperes, affabilis erga inferiores, fortis erga potentes«. Že za jeho doby Břevnov již úplně zařízen a poslání svému kulturnímu opět vrácen byl, dosvědčuje zpráva, že na své cestě do Říma doprovázen byl opatem břevnovským Řehořem, třetím po Anastasi.

Tento Řehoř nastoupil již r. 1011, jeho předchůdce pak r. 1002, z čehož vysvítá, že neblahá přestávka v kulturní práci břevnovské netrvala než asi 5 roků, posledních to věku X., na nichžto konvent po Čechách, Moravě, Polsku a Uhersku jsa rozptýlen, působil pouze kazatelstvím.

Také další dva biskupové čeští *Hyzo* a *Šebíř* dle břevnovských pramenů byli z kláštera břevnovského (Ziegelbauer p. 112); nelze nám sice toto tvrzení ničím doložiti, tolik však jisto jest, že oba pocházeli z domácí šlechty a že též oba byli benediktiny. Jestliže byli též břevnovskými professy, musíme se podiviti rychlému zmohutnění kláštera a též postřehnouti veliký význam jeho, když z něho vyšlo tolik biskupů.

O rozkvětu tomto svědčí též zaručená zpráva, že opat *Menhard* (1035—1089), donucen jsa velikým počtem mnichů, postavil klášterní budovu novou, z kamene, a to rozměrů podle

tehdejších pojmů ohromných a dojista s patřičným opatřením uměleckým. Kosmas, jenž se o opatovi tomto několikráte zmiňuje, nazývá jej nejvýznamějším mužem své doby. Břevnov té doby těší se přízni Břetislavově, vysílá kolonie do Čech a Moravy. Lze tudíž za pravdu míti, že po bouřlivých časech kolem r. 1000 Břevnov velmi rychle se zotavil a jistě od r. 1020 kulturní svou práci v zemi české zdatně počal konati.

Rychlé povznesení Břevnova dojista by nebývalo možným, kdyby jeho dotace nebyla tak bohata. Z obdarování sv. Vojtěcha, ze štědrosti Boleslava Pobožného a nástupců jeho, z legátů vladyckých a z vlastní vymoženosti sestoupilo se tolik statků břevnovských, že lze je nazvati malým královstvím; statky tyto rozprostíraly se kolem Prahy, pak v krajích plzeňském, kouřimském, rakovnickém, berounském, pracheňském, litoměřickém; k tomu měl klášter desátky trhového cla a peněz soudních v Litoměřicích, sedminu říčného cla na Labi u Oustí, dávky hradu pražského, cla v Domažlicích, Březnici a Kralupech, t. zv. dýmné žup bílinské, děčínské a litoměřické a j. v. Později přikoupeny a darovány ještě jiné statky; tak na Moravě a na hranici slezské kraj levínský a újezd polický.

Břevnov i při četných statcích nebyl s to, aby tou měrou v náboženském oboru prospíval, kdyby v klášteře tom nebyla zavládla *přísná kázeň*. Knížata a králové čeští vydávají ve svých listinách o této dobré kázni nejlepší svědectví; tak Přemysl Otakar II., král Jan a sám Karel IV. Po válkách husitských totéž dosvědčili král Ladislav, král Jiří z Poděbrad, Ferdinand I a j. Papežové Alexandr IV., Řehoř IX., Urban VI. a Innocenc VII. jen z té příčiny vzali břevnovskou bratřinu pod svou ochranu. Jak již zmíněno, byli břevnovští opati při církevních processech voleni rozhodčími soudci a benediktinské kláštery české dle bully Jana XV. i Bonifáce IX. jejich dozoru byly podřízeny. Též biskup Jan IV. z Dražic doznal při své visitaci r. 1331, že v Břevnově zavládá zbožnost, poslušnost, zkrátka dobrá kázeň. Výjimkou jsou případy, že jednotlivci vládli dědičným jměním otcovským, což bylo proti řeholi.

Způsob života byl prostý, klášterní. Potrava mnichů záležela ze dvou vařených krmí z luštěnin nebo zeleniny bez koření a z jedné libry chleba; za den jen dvakráte se jedlo. Požívání masa bylo zdravým mnichům až do časů papeže Innocence III. úplně zakázáno, a jen churavým v nemocnici dovoleno. Za opata Ba-

vora bylo dovoleno, že směli mimo postní dny i mléka k přípravě jídel použiti. Teprv papež Innocenc VII. dovolil, by při t. zv. pitancích požívali masa.

Církevní hodinky přesně se zachovávaly, tak že chvála trojjedinému Bohu ve dne v noci se vzdávala. Sv. svátostmi horlivě v arcistýři břevnovském se přisluhovalo, neboť missionářská činnost prvních století obrátila se nyní k duchovní správě domácí. Slovo Boží jazykem českým se hlásalo [1]) a to tou měrou, že Břevnov stal se oblíbeným poutním místem Pražanů, kam ve zlých časech rádi putovali. Proto také papežové klášterní chrám rozličnými a četnými odpustky nadali. Ostatky blah. Vintíře, sv. Panny Markéty a sv. pěti bratří byly tam uctívány. Kostelů kláštera přivtělených bylo dle urbáře toliko 14, v některých z nich zastávali benediktini duchovní správu, v jiných světští kněží, které opati ustanovili.

Již bylo jinde podotčeno, že vysíláni byli z kláštera břevnovského *poustevníci* po vlastech našich, kteří vlastně byli missionáři, tak na př.: Sv. Gerard, mnich Jurik, jahen Vitalis, mnich Mikuleš. Klášterů, které z Břevnova byly osazeny, počítá se celkem 18: Mnichovo Hradiště (1054), Opatovice (1086) s probotšstvími v Grüssau, Nové Vsi a ve Vrchlabí, Litomyšl, Rajhrad (1048), Sázava (1097) se Želivem (1139), Vilémov (1120) s Uherčicemi, Hradiště u Olomouce (1078), Postoloprty (1121) se Žatcem a Kláštercem, Podlažice (1159), Police (1213), Wahlstatt (1241 a 1738), sv. Tomáš v Praze, Broumov (1322), Nezamyslice a Kostelec u Plzně (malá proboštství), Sv. Jan pod Skalou a sv. Mikuláš na Starém městě v Praze.

Břevnov držel se vždy liturgie latinské a konal nádherně služby Boží.

2. Působení kláštera v oboru hospodářském.

Při vypočítávání statků břevnovských dlužno míti dvé věcí na zřeteli; předně totiž nepadá zde nikterak na váhu, je-li listina obdarovací a stvrzující (v regestech Erbenových obsažená) pravou čili podvrženou. Stačí faktum, že statky vytčené skutečně k Břevnovu patřily a tudíž jeho působistěm kulturním byly. Za druhé

[1]) Jako kazatelé slova Božího prosluli Jan z Holešova, Mikuláš z Jistebnice, Václav z Chvaletic.

sluší části tyto pravým okem co do hodnosti a těživosti odhadovati. Jaká to byla půda, jež Břevnovu jest darována? Pralesy, pustiny, bařiny, tu a tam orná pole, většinou však divoká půda a skály; že tomu tak, dosvědčují výslovně neklamná místa v oněch listinách: mons incultus, paludes, silva, locus desertus, locus solitarius, saxum, quidam circuitus vasta horrens solitudine a p. Snad poblíže Prahy, snad při řekách a tu ne vždycky byla půda poněkud vzdělaná, jinak nelze o jakosti darované půdy břevnovské pochybovati; bylo zapotřebí zkušenosti a píle nemalé, aby z mrtvého tohoto kapitálu vytěžena byla aspoň výživa množících se členů řádu a sil služebných. Pravíme, že pouhá nevraživost a nenávist nepřátelská může tvrditi, že práce mnichů břevnovských co do hospodářství jest ledajakou legendou.[1])

Získání žírné půdy, polní práce vlastnoruční mnichů břevnovských, mýtění lesů a zařizování kolonií označuje se a popisuje výslovně v listinách, na př. u Přemysla Otokara z r. 1217).[2])

Nám nepřipadá ani ve snu na mysl, celou a veškerou práci hospodářskou na rozsáhlých statcích břevnovských přičítati pouze mnichům; ale tážeme se, kdo medle směl a mohl říditi tuto práci, kdo staral se o methodu vzdělavací, kdo cvičil bratry laiky a jich pomocníky, kdo si opatřoval ze zemí sousedních theoretická a praktická pravidla meliorační, kdo byl s to, od zavedených již poměrů hospodářských v klášteřích německých a franckých vypozorovati a získati to, co za staletí nejlepším bylo uznáno? Snad královský úředník, snad zemani sousední? Snad nevzdělaný lid pracovní sám? Proč se práce mnichů nechce uznati? Proč to jest u jistých lidí »stanoviskem dětinským«, skutečnou, staletími vyznamenanou a i samým nepřátelským táborem uznávanou zásluhu mnichů benediktinských o orbu a vzdělávání půdy nestranně zaznamenati a neztenčeně oceňovati? Známe důvody ty; jest to čirá nevěra a záští proti církvi katolické — od katolíků samých.[3])

[1]) Tvrdí tak zejména *Lippert*, odchovanec benediktinů břevnovských, v XXVI. svazku pražských »Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen«, str. 328.

[2]) Vitalis ... *cum fratribus sibi adhaerentibus ipsum locum pro posse virium suarum ipsam silvam extirpando, inhabitabilem fecerint* ...

[3]) R. 1895 zmíněný již p. Lippert, jenž jest též autorem úplně rationalistického díla o náboženství národů, přednášel v Praze »O poustevnících a mniších«; v této přednášce (vyšla tiskem ve sbírce spolku »Verein zur Verbreitung gemeinnütziger Kenntnisse in Prag«) zabývá se skorem nejvíce Břevnovem, ale též ostatními starými kláštery, a praví m. j.: »Nač a proč

Ohromný, mnohostranný úkol, jaký řádem benediktinským byl vykonán, plyne z jeho *organisace,* z ducha řehole, jež byla praktickou, nikoli pouze asketickou, dle zásady »*ora et labora*«. Ruční práce jest v řeholi sv. Benedikta zrovna tak předpisem jako modlitba; ba zdá se nám, že jí sv. Otec věnoval více pozornosti než této. Mimo to byla ruční práce při velikém počtu bratří laiků přímou nutností a zárukou existence. Byla ovšem tato ruční práce rozmanita, dle potřeb a počtu konventu, hospodářství však bylo dojista hlavní její částí.

V jakém rozměru starý Břevnov hospodářstvím se zabýval, lze nejlépe seznati ze dvou památek historických, jež jsou ze středověku v Břevnově dochovány; jest to soupis statků, nemovi-

---

tito mniši do Čech přišli? Praví se: aby mýtili pralesy a měnili je v plodnou zemi, aby povznesli cit náboženský, umění četby a psaní rozšiřovali, poklady starého písemnictví množili, nové způsoby stavební a nové slohy zaváděli a jiného více. Vskutku, z toho všeho a jiného mnozí z nich více méně učinili a působili; — ale pro tyto věci do Čech přišli právě tak málo, jako hedvábník nepomýšlí na to, zrobiti nám stuhu řádovou, když počíná se ve vlákna svá zaobalovati. *O nejprvnějších* černých mniších *víme zcela přesně, že nepřišli ze svého otcovského klášter a Monte Casina* (sic!) *do studeného severu proto, aby mýtili lesy.* Oni, Italové, nemýtili nám vůbec lesů, a z nástupců jejich teprve někteří *po staletích* dospěli k tomu, že se *vedením* takovýchto prací zabývali. Oni sami dostali k výživě dávno upravená role s množstvím robotníků a služebnictva ke vší potřebě v bezprostřední blízkosti knížecího hradu Prahy, i živili se dostatečně uprostřed země bydlíce, nemajíce zapotřebí podnikati práce v pralesích.« Tak a podobně p. Lippert bojuje s pravdou historickou; nedaří se mu při tom valně, musíť takřka vždy odvolati to, co před krátkem byl řekl a celkem uznává to, co my. Důkazu, že Břevnovští žili jen a jen z kapitálu a z práce svých sedláků, důkazu toho prý přesného podati — zapomněl. Což byly statky břevnovské *pouze* u Prahy? A byla půda kolem Prahy skutečně již tehda úplně zoraná a plodná? Kdo praví i s našeho stanoviska, že všecken klášter od opata až k novici jen se zabýval mýtěním? Kdo probůh a kdy jen jednou vyřkl větu, že benediktinští missionáři ubírali se do ciziny proto, aby tam — kopali pařezy? Jaké to zkrucování pravdy, co tu logických chyb a protiv! Kterak bylo možno, aby mniši břevnovští hned z počátku nepracovali o výživě své, když, jak jsme shora vytkli, byli časové nepokojní, ba bouřliví, takže jim bylo nejednou prchati a o svůj život se starati. Z nástupců prvních mnichů prý někteří teprve po staletích dospěli k tomu, že se zabývali vedením práce v pralesích: a přece sám p. Lippert v tétéž přednášce vypravuje o zakládání kolonií z Břevnova ještě v témž století XI. jako Opatovic, Křesoboru, Sázavy, Rajhradu, později Police. Systematické, účelné zakládání kolonií z Břevnova hned z počátku uvádí ostatně p. Lippert zcela otevřeně sám, a přece Břevnovští orbou prý se nezabývali!

tého jmění a požitečných práv kláštera toho v době předhusitské (*urbář* z r. 1405) a pak *inventář* věcí klášterních v konventech a mimo ně. Přihlédněme k těmto pramenům blíže.

Urbář břevnovský obsahuje dopodrobna vše, co tenkráte klášteru neslo užitek, popisy jednotlivých vesnic, jiného zboží a práv; místy se podávají podrobnosti takové, že hospodářská činnost kláštera břevnovského v celé své rozsáhlosti bije do očí, zvláště, představíme-li si dobu, kdy klášter bez podpory knížecí vlády všecko to zboží nejen spravovati, ale teprv zařizovati musil, při čemž ponejvíce na sebe byl odkázán. Vesnice, jež klášter úplně měl v držení, byly tyto: Břevnov se dvorcem Týnem, Třebonice, Řepy, Ruzíň s 5 poplužími, Liboc, Veleslavín, Svrkyně, Hole, Újezdec, Tmáň, Bratronice s dvěma zemanskými statky, Kamenice, Hrdly se dvorcem, Počaply, městečko Klumyn, ves Slatina s dvorem i dvěma poplužími, ves Libice, Vesec, Mračenice, Třebostovice s dvěma poplužími, Vikáň, Michle s dvorcem, Slavoňov, Radvaňov, Zábrodí, Zahrádka, Krašice, Předicko, Žebrákov, Výšovice, Nezamyslice, Domorazy, Žichovice, Hayná, obě Hydčice, Olešovice, Stankov, Blšany, město Broumov s dvorcem o dvou poplužích, Krosdorf, Rosental, Šonov, Ottendorf, Mertinkovice, Pertoldice, Weyckrsdorf, Dytršpach, Foitovice, Heypmanice, Hayndice, Rupertice, Heřmanice, město Police se třemi zemanskými statky, ves Ledhuje s jedním zemanským statkem, Vysokosrbská, Bezděkov se zemanským statkem, Žďár, Maršov, Metuje, Dědová, Lachov, Pěkov, Bukavice se zemanským statkem, Hlavňov, Suchdol, Petrovice, Dřevíč, Petrovičky, statek »na homoli«, ves Provodov, Seřeč, Radešín, Dobenín, městys Rajhrad se dvorem o 2 poplužích, vsi Holašice. Opatovice, Rajhradice, Dunajec, Rybešovice, Lucka, Popovice, Čeledice, Sobotovice se dvorcem, Ostrvačice, Domašov, Hluboký, Radeškov, Přibislavice, mimo to mnoho vesnic do poloviček neb části.

Většina těchto měst a vesnic děkuje nejen své zařízení, ale i svůj původ klášteru břevnovskému, poněvadž lze dokázati, že povstaly v čase, kdy půdu klášter již držel, o některých existují přímo zakládací listiny vydané klášterem, mnohé též povstaly z pousteven vyšlých z Břevnova. Jaká to ohromná práce, jak rozmanitá to činnost! V čase, kdy urbář sepsán, ovšem již nebylo všecko ve vlastní režii, většina zboží toho byla v poměru robotním neb poplatním (dle slovanského i německého práva); ale vmyslemež se do začátků těchto dědin, v první zakládání a zařizování.

Břevnov vesnice *vysazoval*, t. j. povolával lidi, kterýmž odměřená půda dělena v *lány* (mansus), jenž obyčejně čítal po 60 neb 70 korcích. Lán břevnovský se dělil na 12 prutů, prut na 4 čtvrtky: platilo se z něho dle jakosti půdy 16—32 grošů, mimo to půl druhého korce obilí, 4 kury, 12 vajec a robota, t. j. práce na panských polích, z každého lánu 24 záhonů třikráte v roce; k tomu dovezení všeho obilí do stodol panských, sušení sena, chození na hon, vození dříví do kláštera.

Že v klášteře břevnovském bylo po ruce *četné hospodářské nářadí*, jest patrno ze zbytků inventáře opata Diviše II., jenž pochází z r. 1394. V inventáři uvádějí se zásoby na potravinách, rozličné nářadí a nádoby a domácí zvířata. Právem lze předpokládati, že dle příkladu kláštera zařizovali se ve svém hospodářství sousední usedlíci. [1])

Uvážíme-li, že Břevnov přes čtyři sta let byl v čele českých klášterů, že měl 41 poplužních dvorů, 86 vesnic celých a 13 vesnic částečně, že měl mnoho zahrad a lesů, že zakládal nejen filiální kláštery a proboštství, ale také vesnice a dědiny, že v jeho službách nebyli pouze robotující zemědělci, ale také rybáři, mlynáři, tesaři, soukenníci, barvíři, sladovničtí, pekaři, zedníci, zahradníci, vinaři: musíme bezděky doznati důležitost tohoto kláštera v ohledu národohospodářském. Co benediktiné jinde dobrého viděli, v naší vlasti zaváděli, zejména co se týče zlepšování půdy, řádného dobytkářství, lesnictví a zahradnictví. Již časté a přísné posty nutily mnichy k tomu, by si hleděli zelinářství, ovocnictví

[1]) Z potravin se jmenují v inventáři: Sýr, máslo, sůl, lůj, zelenina, krupice, slaná masitá polévka (alex), šunky, slanina, kýty (poltones carnis), cibule, ocet. Z nářadí: Železem kované vozy (currus ferrati), pluhy menší (náradlníky ⊐ u rádla železo tříhranné, kterým se země ryje), pluhy větší (čertadla, krojidla), brány k zavláčení rolí, železná kola, kolomaz, šíny (ráfy), koňské postroje, koňské pokryvky, saně, sedla, polštáře kožené, šle (postraňky), rýče a krace, vidle hnojné, košiny, lopaty, zámky ruské, struhadla, hrnce, košíky, džbány a železné láhve, pouta na ruce a na nohy pro uvězněné, sudy, nůžky na stříhání ovcí, hoblíky, motyky, pánve pivovarské, konvice, smetáky, železné klíny, rožně železné k pečení, sochory, železná držadla, kamnovce, hmoždíře, lati, nebozezy, plátěné a kožené pytle, štoudve, vědra, kotle, škopky atd. Z domácích zvířat se jmenují: koně do tahu, krávy, telata, ovce, kuřata, holubi, pávi, včely, kachny, husy, prasata. Plodiny polní: Oves, žito, len, řípa, chmel, ječmen. Pro kuchyni chytali se do ok zajíci, rozliční ptáci, daňkové, ba i jeleni; do sítí ryby. Ze zbraně se uvádí: Helma, štít, balista. I jistý druh cementu byl mnichům znám.

a rybářství. Vinice rozprostíraly se kolem Břevnova a snad také na statcích klášterních, kolem Litoměřic zvláště, když otec vlasti Karel IV. naporučil, by vinice v Čechách se zakládaly. Vínu v Čechách pro drsné podnebí nikdy valně se nedařilo. Opat Bavor byl nucen pro nedostatek vína klášterního kupovati víno z ciziny za 3 hřivny stříbra ročně. V ohledu osvětovém důležito jest též lazebnictví, spojené s koupelnami, které klášter zařídil na Poříčí v Praze a v Broumově a jichž chudým zdarma používati bylo dovoleno.

3. Působení kláštera v oboru vědeckém.

Již v Písmě sv. se praví: »Rtové kněze mají ostříhati umění a z úst jeho hledati budou zákona; nebo anděl Hospodina zástupů jest.« (Malach 2, 7.) Církev vždy na to naléhala, aby kněžstvo její slynulo nejen svatostí života, ale také učeností. Má-li kněz, ať světský, ať řeholní, učiti lid, dle zásad víry posuzovati věci obecné a soukromé, služby Boží řádně vykonávati, svátostmi, zvláště svátostí pokání správně a platně přisluhovati, osadu sobě svěřenou řádně spravovati, musí býti osvícený a učený. Učenost a vědecké vzdělání kněžstva zjednává celému stavu potřebnou vážnost také ve třídách obecenstva vzdělanějších, učené a na vědomosti bohaté kněžstvo jest ozdoba církve a mohutná podpora její. Svatost života nemůže sama dovésti toho, aby kněz dobyl sobě vážnosti a důvěry také u lidí vzdělanějších. Nedostatečné, chudé vzdělání kněžstva bylo by na škodu nejen vážnosti, ale i působnosti křesťanského náboženství a katolické církve. Toho jsouc si dobře vědoma, byla církev vždy přítelkyní vzdělanosti a osvěty a všude podporovala zdravý pokrok lidstva.

Sv. Vojtěch, jsa na svou dobu neobyčejně vzdělaný kněz a učený biskup, učinil počátek, že Břevnov se svými kněžími a bratry laiky stal se místem, kde vědám počalo se učiti. V Břevnově dle vzoru děvínského založena jest škola, která asi byla vnější a vnitřní. Ve *vnější* škole učily se dítky čísti a psáti v jazyku mateřském, pak latině, při které byl žaltář čítankou. Bylo-li přání rodičů, aby se dále ještě vzdělávaly, četly rozličné průpovídky a bajky dle Aesopa a Aviana, církevní Otce a bibli, při čemž však nebylo zapomínáno průpovídek a básniček českých. Po této přípravě vstoupili žáci do trivia (grammatika, rhetorika, dialektika) a pak do quadrivia (arithmetika, astronomie, hudba,

geometrie neb geografie). Škole *vnitřní* náleželi ti, kdo do řádu vstoupiti měli v úmyslu. V této učili se askesi, řeholi sv. Benedikta, bohoslovným vědám, zvláště kanonickému právu a od času opata Klementa I., jenž v cizině sám filosofického vzdělání nabyl, také filosofii. Vedle biskupské školy u sv. Víta na hradě pražském byla škola břevnovská nejčetněji navštěvována v celé zemi. Z břevnovské školy pak byly vysíláni učitelové do proboštských a farních škol, jež od arcistýře na panstvích byly zřizovány, z nichž na př. broumovská, do níž chodil také Arnošt z Pardubic, gymnasiu se podobala.[1]) Za válek husitských vzala tato škola za své.

Gelasius Dobner dává Břevnovu svědectví, že naše vlast děkuje mu základy latinského písemnictví.

Knihovna a archiv byly na počátku válek husitských zničeny, není tedy možno zásluhy vědecké jednotlivých mužů kláštera břevnovského po zásluze posouditi. Mimo sv. Vojtěcha sluší jako nejstaršího známého spisovatele břevnovského jmenovati opata *Menharta* (kolem r. 1040), který napsal »Chronicon Břevnoviense«, kterého díla dějepisec Lupač z Hlavačova použil. *Křištan*, syn Boleslava Ukrutného, narozený jemu v den usmrcení svatého Václava, od otce církvi zaslíben, vstoupil do kláštera sv. Emmerama (Jimrama) v Řezně, žil však v Břevnově. Jemu dlouhý čas připisována byla latinská legenda o sv. Ludmile, jejíž původce jakýsi prý mnich Christianus de Scala, nazývá sám sebe pravnukem Ludmiliným a sv. Vojtěcha svým strýcem. Legendu tu nalezl Balbin v Třeboni i vydal ji tiskem ve svém *Epitome*, odkudž ji přijali Bollandisté do svých *Acta Sanctorum*, ze kterých opatřena poznámkami a otištěna v Praze 1766. Jiné vydání obstaral P. Athanas r. 1767. Jest však dokázáno, že legenda ta jest z doby pozdější.

Že břevnovská družina svého sv. zakladatele byla pamětliva, jest na bíledni. Proto lze právem předpokládati, že nejstarší pramenové o jeho životě, na př. »S. Adalberti vita et passio«, byli v Břevnově sepsáni.

---

[1]) Nynější broumovské gymnasium bylo založeno r. 1642 o 2 grammatikálních třídách s domácím studiem filosofickým, r. 1671 mělo již 6 tříd, 1706 dostalo se mu zvláštního praefekta, 1711 zřízena pro gymnasium zvláštní budova, 1780 mělo jen 5 tříd, 1819 zase 6, 1850 stalo se nižším a 1869 vyšším gymnasiem.

Biskup Kosmas vyhlédl roku 1097 novým mnichům sázavským za opata tehdejšího probošta břevnovského příjmím *Děthárda*, o němž neumíme říci, zdali byl rodu německého či českého. Byl pak nový opat muž v kázni klášterní dokonale vyučený a jí dbalý, *dobrý znalec latiny a milovník církevního písemnictví.* Slovanští mnichové, prve nežli opustili dům svůj, těžce nesouce rozhodnutí knížete Břetislava, zmařili mnohé svršky a potřeby klášterní. Také *slovanské knihy byly dokonce*, neudává se od koho, *zkaženy a rozházeny*; opat Děthard připadl sice na některé z nich, ale nemoha jich užiti k bohoslužbě, sám jal se hotoviti latinské kodexy; některé knihy k tomu koupil, některé dal napsati od najatých písařů, a tak všelikým způsobem snažil se zjednati knihovní poklad klášteru sázavskému. — Tomu všemu naučil se nový opat v Břevnově, kde po způsobu jiných benediktinských klášterů vzácné knihy písaři se opisovaly.

Ze zvláštní úcty věnoval otec českého dějepisu historik Kosmas druhou knihu své kroniky břevnovskému opatu *Klementovi* a to slovy nadšenými, kterými hlubokou učenost opatovu ve Písmech sv. a ve filosofii uznává.[1]) Dílo Kosmy, jenž také bratru *Deocarovi* pro jeho učenost byl přátelskou láskou nakloněn, zachovalo se ve starém rukopise břevnovském, a tento text byl podkladem, když »Fontes rerum bohemicarum« byly vydávány.

Opat Menhart zanechal i vštípil bratřím svým lásku k domácím dějinám klášterním. Od jeho času bylo pilně zapisováno, co ve klášteře a i v české zemi pamětihodného se událo. Ve starých seznamech knih nalézají se názvy: »Chronicon Břevnoviense«, »Chronicae Boëmicae libri quaterni«, »Synoptica notitia monasterii Břevnoviensis« (ze XIII. století), »Series Abbatum Břevnoviensium«, »Annales Břevnovienses«, »Memorabilia monasterii Břevnoviensis et Raygradensis«; bohužel, že veškeré tyto kroniky až na kroniku Menhartovu ve válkách husitských doznaly zkázy. Některé rukopisy břevnovské byly zachráněny a nalezly se později v Klementině u jesuitů, jiné v pražském metropolitním archivě, ale byly to jen »rari nantes«. V inventářích — úplný

[1]) »Licet enim, Pater o venerande, divinas non cesses epotare scripturas et profundos philosophia semper exhaurias fontes, tamen hoc tam tenui liquore non dedigneris tua sacra proluere labra.« Prameny dějin česk., II., str. 68.

seznam knih břevnovských se též ztratil — udávají se knihy liturgického, hagiografického, homiletického a ascetického obsahu. Jako zvláštnost uvádí se, že v břevnovské knihovně chovala se světová mapa, veliká vzácnost v oněch dobách.

Že opat *Bavor* neželel ani velikého nákladu, aby knihovnu klášterní obohatil, bylo již na jiném místě řečeno. Zvláštní úkaz jest, že dva kanovníci pražští u sv. Víta této knihovny břevnovské byli pamětlivi a to *Vojtěch Rankův z Ježova* (Adalbertus de Ericinio), který 4. května 1388 odkázal veškeré své knihy břevnovskému klášteru za tou podmínkou, že bratřina tělo jeho ve větším kostele (klášterním) pochová a ho výroční zádušní mší sv. pamětliva bude; mimo to jest jí za knihy odváděti 6 grošů ročně pražské škole a 13 scholarů pohostiti. Také kanovník *Adam z Nečetic* daroval r. 1414 některé své knihy klášterní bibliotéce břevnovské Z toho viděti, že mezi kapitulou svatovítskou a klášterem břevnovským zavládl přátelský poměr. Také olomúcký kapitulní děkan *Ondřej z Třeboně* z rodu rožmberského (Andreas Trebonarus) obohatil klášterní knihovnu břevnovskou, když kolem roku 1403 vzdav se veškerých svých hodností, do Břevnova se uchýlil, by se v památném klášteře celé vědám věnoval; učenec tento zemřel jako benediktin roku 1409.

Mimo již uvedené prosluli učeností v klášteře břevnovském opat *Diviš I.*, jenž v Paříži byv povýšen na doktora filosofie a theologie, tou měrou vzdělaností v Čechách vynikal, že sám Karel IV. s velikou zálibou jeho učeným rozhovorům naslouchal. Lze s jistotou předpokládati, že při založení vysokého učení pražského mezi docenty také bratří břevnovští se nalézali. Břevnovský mnich *Jan* nazýval se »Decretorum Doctor« (zemřel jako probošt v Rajhradě), od kterého pochází dílo »Commentarii Decretales«. Současník jeho, učený bratr *Petr*, proslul jako řečník, zanechav některá díla kazatelská, jež až po naši dobu se zachovala; vynikl také jako umělec, neb vyhotovil benediktinský brevíř s překrásnými iniciálkami na zlaté půdě. Nade všecky své druhy však předčil *Jan z Holešova*, jemuž se dostalo příjmí »malleus haereticorum«. Nazývá se tak po svém rodném městě Holešově na Moravě a vlastní jméno jeho bylo Jan Ulmann. Vstoupiv pod opatem Divišem II. do řádu benediktin. v Břevnově, byl po složených klášterních slibech poslán na Sorbonnu pařížskou, by se v bohosloví důkladně vzdělal. Zdá se též, že byl v Paříži na doktora theologie povýšen. Po svém návratu do vlasti osvědčil

se jako dovedný a neohrožený odpůrce mistra Jana Husa. Byl přední zástupce poselstva na sněmu kostnickém. Jeho díla jsou částečně dle názvů známa: »Largum sero sive largissimus vesper«, pojednání o vánočních zvycích českých, komentár k starobylé písni »Gospodi pomiluj ny«, jež v Břevnově v nápěv byla uvedena, pojednání »Sermones de laudibus B. Mariae Virginis« a traktát o Husově thesi »Lze papežství důvěřovati?« Rukopisy posledních dvou spisů jsou v rajhradské knihovně.

Po rozboření kláštera břevnovského žil a zemřel Jan z Holešova v Rajhradě.

Kněz *Lev* napsal »Summa virtutum et vitiorum« a »Vita Sanctorum Patrum«; kněz *Marcus* »Tractatus de Sacramentis cum exemplis et naturalibus figuris atque dogmatibus philosophorum«. Chvalně známý kazatel *Václav z Chvaletic* jest autorem spisu »Tractatus de passione et morte Domini n. Jesu Christi,« který byl přičiněním probošta Pitra tiskem vydán v Brně r. 1764. Nebýti válek náboženských, ve kterých bohatý archiv a knihovna břevnovská částečně byly zničeny a částečně vyloupeny, mohli bychom, trvám, jasně dokázati, jak osvětovou prací vyznamenávali se následníci sv. Vojtěcha v arcistýři břevnovském. Z té příčiny v předhusitských dobách opatové břevnovští těšili se hodnosti knížecí, zaujímali v radě královské čelné místo a byli důvěrníci papežů. Arcistýř stál celá čtyři století v čele klášterů českých a jako »hvězda« neozařoval toliko duševně krajů a dědin českých, nýbrž zahříval též pravou křesťanskou láskou, dobročinností a humanitou obyvatelstvo, které bylo v jakémsi styku s klášterem: »Pod berlou dobře jest žíti.«

4. Působení kláštera v oboru socialním a dobročinném.

V řeholi sv. Benedikta se praví, že zahálka jest nepřítelkyní duše a proto že jest třeba, by se zabývali bratří hmotnou prací a v jistých hodinách čtením. Protože sv. apoštolové se živili prací rukou svých, proto taková váha klade se na hmotnou práci. Tato hmotná práce záležela především v zemědělství, se kterým rozličná řemesla jsou v nejužším spojení. Těmto řemeslům vyučovalo se v klášteře břevnovském, neb se tu pěstovala. Klášter ve 14. věku starou poddanost zemědělců zaměnil úplně s emfyteusí či dědičným pachtem, při kterém pachtýřům příslušelo věcné právo

plného užívání pozemku pachtovního. Tímto způsobem povstaly městečka, vesnice, dědiny. Klášter staral se o jejich potřeby duchovní i hmotné, zakládal školy pro své poddané, zakládal silnice a cesty mezi jednotlivými místy, vykonával soudnictví nade svým způsobem mírným, poskytoval ochrany cechům, jako na příklad v Broumově. V časech válečných nalezli poddaní ochranu ve klášteře.

Sv. Benedikt také ve své řeholi nařizuje, aby mniši pečovali o chudé a zvláště o pocestné, poněvadž v nich sám Kristus se přijímá. Kuchyně pro ně má býti oddělena, aby, přicházejíce neznepokojovali bratří. Dva bratří mají býti k obsluze chudých a pocestných přiděleni, oba bez reptání mají jim sloužiti a v jejich potřebách ochotně jim útěchy poskytovati. Pohostinnost byla také dle této řehole v Břevnově hojnou měrou pěstována. V Břevnově byl pro pocestné a pro hosty zařízen zvláštní dům, který dal opat Bavor rozšířiti a znova zaříditi. Hosté stolovali obyčejně s opatem. Příjmy far v Broumově, Nezamyslicích, Chocebuzi, v Kostelci a ve Zvíkově byly k zakoupení ryb určeny, jichž bylo třeba ku pohoštění cizinců. Za půl činže z lázní na Poříčí v Praze kupovalo se víno pro cizince a pro nemocné.

Řehole sv. Benedikta toho vyhledává, by chudým poskytla se strava i šat. Všeobecně jest známo, že v klášteřích až dosud sta a tisíce chudých nalézají chléb. Starší prádlo a šaty mají se uschovati pro chudé. To zajisté také v Břevnově se dálo. Na Poříčí v Praze a v Broumově měli chudí o jistých dnech koupele zdarma. Jelikož při klášteře břevnovském byla nemocnice, dá se s jistotou předpokládati, že chudí nemocní nalézali zde útěchu, radu a léky zdarma.

5. Působení kláštera břevnovského v oboru uměleckém.

Původní klášter i kostel byly zbudovány ze dřeva. Záhy zřízena jest při klášteře škola písařská, ve které pilný opisovatel knih, probošt Děthard, se vyučil a jako pozdější opat na Sázavě podobnou školu si zařídil. Jest známo, že knihy byly tenkráte velikou vzácností a že se kupovaly za drahé peníze. Kdo psáti a při tom jen poněkud malovati dovedl, byl umělec. Mniši potřebovali knih jak k účelům bohoslužebným tak ke školním. Z té

příčiny počátkové umění vyvíjeli se též v Břevnově. Byli-li *Vacerad*, pisatel rozsáhlého latinského spisu »Mater verborum«, a *Miroslav*, malíř miniatur v něm, mnichy kláštera břevnovského, nedá se dokázati. V uměleckém a palaeografickém ohledu v této knize, kterou hrabě Kolovrat-Krakovský s převzácnou knihovnou březnickou Museu království českého daroval, jsou některé začáteční litery předůležité. Jak důležita jest ozdoba písmeny P, v jejížto oblouku vyobrazena jest Matka Boží s Ježíškem, při níž zvláště výraz tváře líbeznou tklivostí se značí! K ní se modlí dva mnichové, držíce v rukou pásky s nápisy, mladší: »Ora pro scriptore Vacerado,« starší: »Ora pro illuminatore Miroslav« s letopočtem 1202. Dva slovanští mniši opsali »Mater verborum«, jejíž spisovatel jest nejspíše Salomon, nejdříve mnich a od r. 891 opat ve slavném klášteře benediktinském sv. Havla ve Švýcařích, a posléz od r. 895 biskup v Kostnici († 920). Skoro najisto se dá tvrditi, že jen čeští benediktini z kláštera sv. Havla mohli si vzácný rukopis vypůjčiti a jej opsati. Tak zvaný »*Codex giganteus*« vydává nejlepší svědectví o mravenčí píli českého řádu benediktinského. Tato obrovská kniha vykazuje na prvé své stránce hebrejskou, řeckou a latinskou abecedu, ku kterým přičinil opat Diviš II. také glagolskou, pak následuje Starý Zákon, Josefus Flavius, »Origines Isidori Hispalensis«, »Isagoge Johannicii Alexandrini de physica ratione«, Nový Zákon, Tré knih pražského kronisty Kosmy, řehole sv. Benedikta, český kalendář a poznámky úmrtní. Psán byl tento Codex v klášteře podlažickém kolem r. 1239 na 319 pergamenových listech (nyní jest jich jen 309) ve velkosti 96 cm × 53 cm malým písmem gotickým. Mezi obrazy vyniká podoba ďábla, dle které se nazývá kniha ta též »Codex diabolicus«; vznikla pro obraz ten také pověst, že písař z vděčnosti ďábla do knihy přimaloval, poněvadž knihu z trestu psáti mu bylo a při krušné a úmorné práci té byl mu prý sám ďábel nápomocen. Po sta let (1295—1420) byl Codex giganteus ozdobou břevnovské knihovny, ve válečných dobách byl odvezen do Broumova, a odtud, když nadešly pokojnější časy, zase do Břevnova. R. 1594 daroval jej opat Martin II. císaři Rudolfovi II., který jej rázal uložiti ve své umělecké sbírce, jejíž neposlední ozdobou vzácná kniha tato byla. Bohužel uloupil jej r. 1648 švédský plukovník Königsmark a odvezl jako vzácnou kořist do Stockholmu, kde až dosud se chová. Již z toho patrno, jak pěstovali čeští benediktini písemnictví. O kolik více důkazů mohli bychom po-

dati, kdyby bohaté archivy a knihovny řádu toho v náboženských válkách nebyly vzaly zkázu.

Bratr *Gallus* z Břevnova napsal r. 1313 na pergameně krásné *antifonarium*, které se chová jako vzácná památka v rajhradském klášteře. Že opat Bavor s tak velikými obětmi nové knihy pro bibliotéku břevnovskou hleděl získati, jest důkazem, že se jevila tenkráte větší potřeba knih a že vědecké snahy kláštera čím dále tím více vzrůstaly.

Břevnov vynikal též v umění *stavitelském*, jak již zmínka učiněna byla při opatu Menhartovi (1035—1089), jenž nový klášter zbudoval, nový krásný kostel ke cti sv. zakladatele Vojtěcha vystavěl a nad to starý kostel sv. Benedikta obnovil. Všechny tyto práce, jakož i vnitřní výzdobu obou chrámů provedli mnichové, kteří nad to o zachovávání starých přejatých kostelů jako v Chýlici, Kostelci a jinde se starali a nové kostely v zemi zakládali.

Nejvíce ve známost vešly stavby umění milovného a šlechetného opata Bavora, o nichž též zmínka již se stala. Klášter břevnovský měl, jak zřejmě se praví, svou stavebnici (stavební dílnu), jakož i dům pro rozličné řemeslníky, kteří ve stálých službách arcistýře se nalézali (domus sartorum et aliorum artificum). Stavební a řemeslnické dílny jakož i mincovna, ve které z drahých kovů rozličné umělecké předměty se hotovily a snad i peníze razily, dokazují s dostatek, na jaké výši první klášter v zemi v ohledě uměleckém tenkráte byl.

Opat Bavor, jak již svrchu bylo dotčeno, vystavěl během pěti let v Broumově hrad, aby chráněna byla krajina broumovská proti domácím a zevním nepřátelům. Na stavbu hradu věnoval každý rok 14 hřiven stříbra a 18 měřic obilí pro zedníky, mimo to 12 hřiven na zakoupení tažných koní a 4 hřivny na zřízení hluboké až dosud stávající studny, celkem 226 hřiven. Ve hradě bylo zbudováno r. 1322 nové benediktinské proboštství s krásným kostelem. Že také v Polici rozličné stavby prováděl, bylo již řečeno. V Polici ohradil klášter zdí, 1000 loket dlouhou. Samo sebou se rozumí, že veškeré tyto velikolepé stavby neprováděli jen mniši, nýbrž že pronajímali světské lidi, by jim při budování pomáhali. Jako stavební mistři uvádějí se při budování v Břevnově: malostranský architekt *Rupert* a kameník *Petr* a *Mikuláš*. Překrásný gotický dosud zachovaný portál v Polici se svými jemnými a výtečně provedenými listovými okrasami vydává výmluvné svědectví o uměleckém vkusu opata Bavora.

O tomto muži právem tvrditi lze, že horlivost domu Božího strávila jej. Nebyl bedliv pouze staveb, ale také vnitřní jejich výzdoby. Některé umělecké věci získal v Italii, zejména v Římě, kde za příčinou sporu o Rajhrad s biskupem moravským dvakráte bylo mu prodlévati. Jsou to některé práce řezbářské v s'onovině, obrazy, sochy, kříže, dřevořezba větší pro kostel v Polici, prsteny, berly, svícny, konvičky, křišťálový relikviář v podobě monstrance z Benátek, dvě mísy perlami pokryté, kalichy, pokály z křišťálu a beryllu atd. Zvláště dával si opat Bavor na bohoslužebných rouších záležeti. Za kasuli z drahocenného brokátu zhotovenou zapravil 23 hřiven, za červenou v byzantském slohu pracovanou a jinou vyšívanou po 15 hřivnách, za vyšívaný pluvial 15, za ornát pruhovaný 17, za 3 kasule vyšívané po 3 hřivnách, za albu se štolou z Doubravníka 4, za 16 štol 15 hřiven, za 3 manipule 3 hřivny, za 12 alb se čtyřmi hedvábnými cinguly 8 hřiven, za 7 rochet o širokých rukávech 4 hřivny, za 22 antipendií 11 hřiven, za kasuli do Police 6, za oltářní koberec pro tamější chrám 2 hřivny, za čtyři korouhve jednou 3, podruhé 2 hřivny, za ornát pro Rajhrad 7 hřiven, za baldachýn s ozdobami jako granátovými jablky 3 hřivny atd.

O tom všem podává zprávu inventární zlomek z r. 1394; jiné předměty, o kterých zmiňuje se zlomek ten, rovněž poukazují k věhlasu uměleckému břevnovských mnichů. Jsou to jiná umělecká roucha bohoslužebná z drahých látek s bohatými obrubami a figurami, které buď vetkány, buď všity, buď v polovypouklé formě našity čili vyraženy jsou (casula clavata). Figury představují lvy, kury, pávy a jiné ptáky, vinné listy, ratolesti atd. V inventáři děje se zmínka o četných vyšívaných bohoslužebných rouších, jako jsou: velum, humerale, alby, pláštičky, ornáty, korporália a bursy, z čehož téměř najisto souditi lze, že v Břevnově na vyšívání kladla se váha, ačkoli vyvoditi z toho nesnadno, že by škola tohoto směru tam byla zřízena, neboť podobné předměty mohly se zakupovati z jiných, zejména ženských klášterů českých i cizozemských.

V příčině práce řezbářské a kovové uvádějí se v inventáři 2 sošky Matky Boží ze slonové kosti, z nichž jedna uvádí se jako »antiqua valde«, jiné ozdoby ze slonoviny, perly, dva beryllové džbánky, alabastrový obraz s perlovou korunou, měděné svícny, cínové křtitelnice, kříže, monstrance, pozlacená měděná hlava sv. Panny a mučenice Barbory, skříňky ze slonové kosti, z olova,

z nichž jedna má podobu kostela, vzácný ze škeblí složený obraz Nanebevzetí Panny Marie. Z překrásných, vyřezávaných, drahokamy nebo vzácnými obrazy ozdobených relikviářů nejvzácnější jest onen, ve kterém se chová rámě panny, mučenice a patronky kláštera břevnovského sv. Markety. [1])

Že pilná péče věnovala se v Břevnově také *církevnímu zpěvu*, dokazují klášterní *hymnaria*. Nápěv starobylé písně »Gospodi pomiluj ny« děkuje Břevnovu svůj vznik. Také v hudbě nebyli mniši neznalci.

Zkrátka vše dokazuje, že obyvatelé břevnovského arcistýře byli hodnými následovníky sv. Otce Benedikta a sv. zakladatele svého Vojtěcha a že si získali veliké zásluhy o katolickou církev v Čechách, o vlast naši a o vzdělanost, umění a osvětu našich předků, jen že bohužel pro nepřízeň časů jen malé zbytky z velikých pokladů těch až na naše doby a to ještě porůznu se dochovaly.

DOBA DRUHÁ.

Od válek husitských až do povstání stavovského (1420-1618).

I.

Opatství břevnovské za války husitské (1420-1436).

Opat Zybřid počátkem bouřlivého roku 1419 zemřel a 40 bratří kláštera břevnovského a domů filiálních, sestoupivše k volbě, opatem ze sebe zvolili *Mikuláše* (1419—1426), jenž v Břevnově zastával úřad převora, infirmáře a sakristana.[2]) Ujímaje se berly opatské, byl si zajisté vědom, že béře na sebe úřad těžký i ne-

[1]) Bylo o něm psáno v »Památkách archaeologických a místopisných« II., 223, pak v Mikovcově »Photographisches Album böhmischer Alterthümer« a v Neuwirthově díle »Geschichte der böhmischen Kunst unter den Přemysliden« I., 465.

[2]) Memoria abbatum ad a. 1419.

bezpečný: vždyť nad štípením sv. Vojtěcha choulely se již dusné mraky, nevěštící nic dobrého. Když dne 16. srpna téhož roku král Václav, raněn byv mrtvicí, skonal, ihned ovzduší pražské třaskavými látkami přesycené vzňalo se, náboženská válka vyšlehla plným žárem a hned druhého dne zbouřený lid husitský obořil se na kláštery, kostely a fary; klášter kartusianský na Smíchově padl zážehem první v jícen živlu rozpoutaného. Děsný jeho rozmach počáteční mohl se snad seslabiti, ne-li docela zastaviti, kdyby Sigmund nebyl se ukvapil a nevčasným drážděním svým občanské války nebyl ještě roznítil, na papeži Martinu V. dosáhnuv toho, že týž křižácké tažení proti Čechům prohlásil.[1]) Vzpoura proti Sigmundovi po všech krajích stala se obecnou. Opat Mikuláš přebýval ještě v mateřském klášteře břevnovském (20. dubna 1420), ale strachem pro nepokoje, které se strhly v Praze, když se k ní blížilo vojsko Sigmundovo, z kláštera byv vyplašen, s některými bratřími ušel do Broumova. Tam měl bezpečné útočiště, poněvadž Broumovští, jako skoro všude obyvatelstvo německé v Čechách z národní nechuti stáli při straně duchovenstva a krále Sigmunda.

Jiní bratři s Janem Holešovským a Václavem ze Chvaletic útěkem zachránili se v Rajhradě. Opatu na opevnění Broumova a pro opatření bratří svídnických Jana Wetzla a Tomáše Fleischera bylo si vypůjčiti 100 kop.[2]) Konečně bratří někteří vyhledali si přístřeší u svých příbuzných a než se rozešli, slíbili opatovi, když by pokoj byl, zase vrátiti se do kláštera.[3]) Opat s bratry ušli záhubě ve chvíli poslední. Pražané povolali na pomoc Žižku s bratrstvem táborským; dne 20. května Táboři přitáhli do Prahy a usadili se na ostrově za branou poříčskou. Dne 22. května spolu s branným lidem pražským vytáhli mimo hrad až ku klášteru břevnovskému, na dobro jej vypálili a devět mnichů tam nalezených odvedli s sebou v zajetí do Prahy.

Tak zasáhl smutný osud nejstarší a nejpřednější královský český klášter břevnovský řádu benediktinského; z velikých a drahocenných památek jen málo mohli opat a mnichové zachrániti.

Za málo dnů potom přišla do Prahy zpráva o upálení dvou osob ve Slaném k rozkazu legáta papežského Fernanda a o uto-

[1]) Borový dr., Dějiny diecése pražské, str. 220.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1420.
[3]) Archiv český I., 184 a Wintera: Nachtrag zu d. Reg. ad a. 1456.

pení sedmnácti sousedů k rozkazu krále Sigmunda; lid pražský tím přirozeně byl velice rozezlen a z odemsty dali Táboři dne 6. června dva z deviti zajatých mnichů břevnovských, kteří prý nechtěli svoliti ke svátosti pod obojí způsobou, upáliti na Pohořelci v ležení svém před pražským hradem.

Zdá se dle toho, že ostatních sedm zajatých řeholníků strachem smrti ku schválení kalicha dali se pohnouti.[1])

Co bratří břevnovští mučenickou smrtí umírali, a jiní ve světě klidný útulek hledali, opat Mikuláš s pozůstalými bratry ve smrtelných úzkostech kryli se v Broumově. Na Polici již spoléhati nemohli; tam i v okolí české obyvatelstvo přilnulo k husitismu, zprotivivši se opatovi jako své duchovní i světské vrchnosti.[2]) Jen ti bratří, kteří do kláštera rajhradského byli se utekli, žili tady po celou dobu bouře husitské v zátiší: klášter zůstal neporušen, ano břevnovští uprchlíci Václav z Chvaletic a Jan Holešovský zabývali se tam pracemi literárními.

Roku 1428 v nebezpečí Rajhrad byl sice také: Husité oblehajíce Brno, vydrancovali již panenský klášter tišnovský, ale ruka Páně i tehdy Rajhrad zachránila.[3])

V Broumově bratří toho klidu neměli. Pražané a Táboři dne 15. května 1421 dobyli již Jaroměře, první dni po tom Králové Dvora i Trutnova; ale sotva vojsko jejich odtáhlo z krajin při pomezí slezském, dne 27. května vojsko slezské učinilo vpád přes hranice a vypálilo město Polici, náležející opatu břevnovskému, jehož čeští poddaní přilnuli ke straně podobojí. Dne 13. června vpadli Slezáci z jiné strany, majíce biskupa vratislavského Konrada z Křesobora v čele, a vložili posádku do Broumova i do kláštera.

Proto české vojsko obrátilo se proti Broumovu, dne 17. června přitáhlo k městu, položilo se okolo něho v počtu asi 22.000 mužů a krátce po tom přitáhlo i něco jiných, kteří se byli opozdili. Broumov byl sice dobře obezděn i klášter k obraně dobře opatřen, nicméně Slezáci, nedůvěřujíce sobě, že proti tak veliké přesile města obhájí, dali se písemně do vyjednávání o pokoj

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy IV., str. 58 a 65; Schramm, Regesta ad a. 1420.

[2]) Dobner IV., p. 476: »Eidem abbati rebelles erant subditi in districtu Policensi, adhaerere volentes Hussitarum opinionibus ac religioni.« Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 36.

[3]) Brunner Sebastian, Ein Benediktinerbuch, S. 362.

s českými vůdci, s panem Čeňkem z Wartenberka a panem Hynkem Krušinou z Lichtenburka, a stala se úmluva, dle které vojsko české již po třech dnech, dne 20. června 1421 obléhání Broumova zanechalo.[1])

Také Slezáci z Broumova odtáhli, ku ochraně kláštera a města jen posádku tam zůstavivše, ale již dne 18. září (1421) knížata slezská usnesla se na schůzi ve Krotkově na tom, že ku obraně svých pomezí proti Husitům Broumov osadí na stále.[2]) Žoldnéři biskupa vratislavského Konrada osadili tedy Broumov, ale opat a konvent i měšťané za ochranu sobě poskytnutou musili učiniti slib, kterým jej na ten čas přijali za pána svého a zavázali se mu poslušenstvím. Biskup tedy vládl krajinou a nakládal se jměním klášterním, jak dle potřeb válečných sám chtěl. Jak dlouho Broumov zůstal pod ochranou Slezáků a pod mocí biskupa vratislavského, na jisto postaveno není; snad do smrti opata Mikuláše († 1426). Biskup Konrad Broumov ze své moci propouštěje, od krále Sigmunda vyjednal si zápis, kterým jemu v náhradu útrat vedených na hájení Broumova vykázáno bylo 6000 zlatých uherských, tak aby mu vyplaceny byly časem svým od opata z obecných berní zemských, co by jich bylo odvedeno od poddaných na všech statcích kláštera břevnovského.[3])

Když Broumov ochrany biskupa vratislavského pozbyl, anebo snad, pokud ještě vojskem slezským chráněn byl, měšťané broumovští, nových přívalů vojska husitského bojíce se, všechno jmění své, i peníze na opravu kostela darované, a co nad to mohli vypůjčiti si, obrátili na důkladnější opevnění hradeb městských, na kterýž účel magistrát i monstranci prodal za 32 marky ve groších polských.[4])

[1]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten Břevnov-Braunau ad a. 1421, N. 2. »Bischof von Breslau in Braunau; die Hussiten kommen am 17. Mai mit 30.000 Mann . . . ziehen aber nach 4 Tagen ab.« Tomek, Dějepis města Prahy IV., str. 182. Zprávu P. Růžičky (Chronicon ad a. 1412): »Civitas Brauna a 22.000 Hussitarum obsidetur, qui cum aliis copiosis, qui ipsis in auxilium venerant, facto die Lunae post Festum s. Viti in civitatem impetu, a civibus strenue se defendentibus, repulsi, succensis suburbiis et Ecclesiis B. M. V. et hospitalis et exspoliatis dominiis Braunau et Polic fugae se dederunt,« od jiných zpráv odlišnou ponecháváme o své váze.

[2]) Wintera tamtéž ad a. 1421 dle Cod. dipl. Siles. IX., nr. 38.

[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 40—43.

[4]) Růžička, Chronicon ad a. 1424.

Co takto opat Mikuláš ze strachu ani nevycházel, s bolným srdcem bylo mu přihlížeti k tomu, kterak zboží klášterní před očima hyne a v cizí ruce přechází. Břevnov ležel v rozvalinách hned od počátku děsné války a klášter polický a částečně i kostel obráceny byly také v ssutiny. Nelze říci, stalo-li se to při vypálení Police od Slezáků (dne 27. května 1421) čili je zapálilo a zpustošilo vojsko české na svém pochodě.[1]) Statky klášterní vydávány byly na pospasy přátel i nepřátel, kde kdo mohl, rval; zboží kněžkého nešetřil nikdo.

Co měli bratří břevnovští poblíž Prahy, nebo jak daleko moc Pražanů sáhala, bylo zabráno od těchto; co bylo ve krajinách vzdálenějších, zabavoval Sigmund a zapisoval pánům českým za vojenské služby sobě prokázané, nic se neohlíželo, že to byly statky církevní, statky jeho přátel politických, statky chráněné majestáty královskými.

Tímto dvojím způsobem — zabráním od Pražanů a zabavením od Sigmunda — za války husitské arciopatství břevnovské pozbylo těchto vesnic a statků: Ves Zbuzany, dvůr v Mirešicích, polovici vsi Jinočan, vsi Řepy, Třebonice, Ruzíň, Liboc s kostelem, Veleslavín, Svrkyni s kostelem, půl vsi Třebovísek, vsi Hole, Újezdec, Tmáň, Bratronice, Nabdin s kostelem, mýto solné v Litoměřicích, půl vsi Dolánek a Boušovic, Trávčice, příjmy dýmské z patera děkanství: litoměřického, třebenického, lipského, bílinského a ústeckého, kostel v Chcebuzi, ves Újezdec, město Klumín, vsi Slatinu (nyní zašlou), Bříství s kostelem, Vesce, Mračenice, Hradisko, Třebestovice, Vikáň, kapli sv. Jiří v Kouřimě (penes Kurzin), Michle, Kostelec s kostelem, Slavoňov, Radvanov, Zábrodí, Zahrádku, Chraštičky (Krašice), Předicko (nyní neznámé), Žebrákov, Kvasejovice (Vayssovic), Nezamyslice s kostelem, Domorazy, Žichovice, Hájnou (Hayna), Hydčice Velké a Malé, Podmokly (východně od Sušice), Olešovice (nyní Volišov), Stanikov (u Sušice), clo v Hartmanicích, Blšany (ves nyní zašlou někde u Labského Týnce), Zlýčín (nedaleko Řep), Páleček (Palz, za Slaným), Brníky (Brmeky za Černým Kostelcem), Zdiby, Přemyšlany (u Veltěž), Veltěže (Veltic, pod Prahou u Zdib), Měňany (Gminiani u Litně za Karlštejnem) a Smilovice (na Vltavě za Knínem). Mimo obilí, roboty, kury, husy, vejce, daň dýmskou a výnos ze dvorů,

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 39.

roční platy ze statků zabavených obnášely na 852 kop grošů českých. [1])

Porovnáme-li tento výkaz ztracených objektů s urbářem Divišovým, nedávno tady uvedeným, ozřejmí se nám, že klášter břevnovský ze svého velikého jmění v době předhusitské zachoval hlavně jen statky při pomezí slezském rozložené, na Policku a Broumovsku. Ostatní statky ve středních, jižních a západních částech v Čechách různo ležící byly skoro vesměs buď od lidu husitského, nebo od císaře Sigmunda rozebrány a zastaveny. Pokud známo, mimo krajiny pomezní klášteru zachovalo se jen zboží hrdelské u Litoměřic.

Ani na Policku beze vší ztráty, alespoň na nějaký čas, klášter nezůstal. Pan Matěj Salava z Lípy měl, jak se zdá, list od krále Sigmunda, daný v Kutné Hoře dne 1. prosince 1420, kterým zapsal jemu král na zboží polickém Žďár, Medhuji, Dědovou a Bodašín; ale dlouho v držení jeho nezůstaly. Dvory klášterské byly tu tak zpustošeny, že za dlouho zůstávaly ležeti ladem. Bodašín ještě roku 1547 nazývá se vsí pustou.[2])

Všechna doba opatování nešťastného Mikuláše byla tedy jedinou řadou utrpení a svízelů, z nichž vytrhla ho konečně smrt († 1426) a vládu po něm převzal opat *Heřman* (1426—1449) z rodiny Johnů. Volba vykonána nepochybně v Broumově a v listinách jeho jméno ponejprv dne 6. září 1426 přichází.[3]) Také Heřmanovi v prvních osmi letech opatování jeho snášeti bylo trampoty válečné měrou hojnou. Bylať krajina jeho broumovská ve stálém nebezpečí vpádem Slezáků (1427) do Čech u Náchoda a hned zase (1428) pochodem vojska českého do Slezska a opětovanými výpravami jeho v letech 1429 a 1430, až knížata slezská byla přinucena s Čechy uzavříti smlouvu a dáti se na pokoj. Tu pak podobá se velice, že také Broumov, klášter a město, od někdejších spojenců opuštěny, zachránily se od zkázy nějakými mírnými úmluvami.[4])

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1420; Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 52. Všechna města, vesnice, statky a práva, jichž klášter v době husitské pozbyl a která i potom si uchoval, na paměť budoucí zřejmě uvedena jsou v majestátě krále Sigmunda z r. 1436. Viz Ziegelbauer, Epit. histor., str. 309—311.

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 39, 83 a 84.

[3]) Tomek, Dějepis města Prahy IX., str. 130 pod čarou.

[4]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 43.

Za válečné vřavy po nivách českých opat Heřman s klášterem svým v tuhé nebezpečí uvázl i domácí rozepří, k níž příčinu zavdal soused jeho, Janek Krušina z Lichtenburka. Pan Krušina, neznámo za jakou příčinou, r. 1434 přijel osobně do Broumova a sraziv se tady s jedním z konšelů městských, pobouřil proti sobě lid tak silně, že od něho byl ubit. Přátelé zabitého pana Krušiny na opatu a jeho poddaných chtějíce vzíti pomstu, několik vesnic na Policku a Broumovsku vypálili, mnoho lidí zjímali a několik i docela ubili. Ošklivá rozepře skončila po některém čase přátelským narovnáním, dle kterého opat Heřman straně protivné musil zaplatiti jistou summu peněz. [1])

Co takto za obecného rozruchu válečného opat Heřman vedl hájení města i kláštera jako představitel vrchnosti politické, k řízení církevních záležitostí doma také pilně přihlížel. R. 1426 knězem osadil faru v Nabdíně, r. 1430 presentoval faráře v Nečtinách, r. 1433 kněze svého Jana Kováře dosadil za faráře do Merkelsdorfa a po roce přeloživ ho na proboštství polické, do Merkelsdorfa poslal kněze Jakuba [2]); pro kostel broumovský přijal odkaz 2 kopy gr. od lékaře Hempse, Jana Seylera kvitoval ze splacení jeho dluhu kostelu broumovskému (1430); Fričovi (1432) z pokladny kostelní půjčil 10 marek pražských grošů, Janu Tipultovi vzdal díky za darování dvou zahrad ke kostelu a městu Broumovu za dar 5 kop grošů. [3])

V příčině správy hospodářské ještě za války husitské jen tolik budiž tu zaznamenáno, že smlouvou ze dne 14. ledna 1434 opat Heřman koupil lázeň pod Broumovem od Šimona a Beneše z Týniště, a že klášteru svému získal statek Halbštadtský darováním (13. září 1434) od své matky a bratří Mikše a Hubolda. [4])

---

[1]) Staré letop. české, str. 91; Tomek, Příběhy kláštera a města Police str. 44; Chronicon ad a. 1434.

[2]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten Břevnov-Braunau, str. 10 a 11.

[3]) Schramm, Regesta, str. 42 a 43.

[4]) Schramm, Regesta ad a. 1436.

II.

Sto let práce, aby opatství břevnovské vybralo se z úpadku za války husitské (1436—1537).

Na sněmě basilejském po mnohých průtazích zjednána byla konečně mezi kališníky a církví katolickou jednota na základě kompaktát, jak na sněmě jihlavském dne 5. července 1436 od Čechův byla přijata. Legatové prohlásili, že klatba s utrakvistův jest sňata, a oni jako věrní synové do lůna církve katolické přijati. Radost z ukončení mnoholetých a záhubných různic byla obecná. Sigmund také od Čechů za krále hned byl přijat. Uzavřením míru arciopatství břevnovskému ukázaly se sice červánky věštící doby utěšenější, ale než rozčeřená hladina života klášterního se uklidnila, trvalo bez mála plných sto let. Opat Heřman, prvních osm let vlády mnoho zlého zakusiv, s bratřími pozůstalými s chutí pustili se do sbírání zbytků z pobořených klášterů a do budování nových sídel nejinak, leč jako mravenci, jimž zkázonosnou rukou rozházeno bylo útulné mraveniště.

Již dne 13. září 1436 opat Heřman obdržel sice od Sigmunda stvrzení privilegií a statků kláštera v tom rozsahu, jak od předchůdců blahé paměti, Karla IV. a Václava IV., jim bylo zabezpečeno, ale ke skutečnému navrácení statků bylo daleko; jen vinice, zahrady a polnosti při monastýru břevnovském, hned po jeho pobořeni zabrané, Pražané bratřím vrátili, jak asi obecně rozumělo se svobodou navrácení se mnichů do Prahy.[1]) Statky od krále Sigmunda zabavené nejen nevracely se ani potom, ale Sigmund dané zápisy ještě obnovoval; tak 11. května 1437 zastavil Třebunice měšťanu novoměstskému, Václavu Cvokovi, 15. října r. 1437 vydán byl zápisný list na dvůr Svrkyňský, 11. listop. 1437 na Nezamyslice s jinými vsemi Janu z Ryzmburka[2]); téhož roku zápis na Vesce, Bříství a Vikáň panu Jindřichovi ze Stráže a na Újezdec Chudý Janu Kunvaldovi a Anně Kbelové.[3])

Nelze pochybovati, že asi hned po uvedení krále Sigmunda do země opat Heřman počal s upravením příbytků v Břevnově

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy VIII., str. 210 a IX., str. 134.
[2]) Schramm, Regesta ad a. 1437, č. 4.
[3]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1437.

i v Polici pro bratry řeholní. Soudíc z toho, že v Břevnově dlouho pak jen něco málo řeholníků bylo chováno, upraven byl tu asi jen konvent malý, prozatímní stavba z nouze, aniž umíme povědět, bylo-li stavěno na zbořeništi starého kláštera či jinde někde vedle zbořeniště; jest zajisté nemožno přesně určiti polohu kláštera předhusitského, jelikož do našich dob žádných stop po něm zůstaveno nebylo; zdá se však, že stál na výšině od dnešního kláštera na západ, kde »na viničce« se říká, soudíc po zálibě benediktinů kláštery stavěti na výšinách dle pořekadla: »S. Benedictus aedificat in montibus.« [1])

Že již v šestém roce po uzavření míru 1436 v Břevnově nějaký konvent zřízen byl, svědčí zpráva v nekrologiu břevnovském [2]) k r. 1442 v Břevnově, připomínajíc probošta Petra, faráře Petra a Vavřince sakristana. Opat sám sídlil zatím pořáde v Broumově. Za to v Břevnově, nepochybně záhy i v Polici, řeholníkům svým upravil konvent prozatímní, z někdejšího stavení klášterního obnoviv jen některou část na straně půlnoční, tak že mohla sloužiti za obydlí. [3])

Roku 1444 konvent polický bratřími již byl osazen pravidelně, jak tomu svědčí smlouva s Arnoštem a Purkartem z Kácova, již s opatem Heřmanem podepsal probošt polický Jan. [4])

Ke stavbám nákladným dlouho ještě časy byly nepříznivy. Panování Sigmundovo trvalo něco málo přes rok († 9. pros. 1437); hned po jeho smrti různice domácí obnovily se a trvaly i za vlády Albrechta rakouského, jenž královským listem ze dne 6. pros. 1438 bratřinu břevnovskou přijal do své ochrany, všechny privileje předchůdci svými klášteru dané obnoviv i stvrdiv; ale hned rok potom dne 28. října 1439 zemřel na cestě do Budína, když se vracel z krátkého tažení proti Turkům. Čechy zůstaly nyní zase 13 let bez krále a bez spořádané správy zemské, až teprve Jiří Poděbradský pokoj a pořádek v občanských věcech uvedl.

V době té nehrubě utěšené vládl ještě opat Heřman, o jehož působnosti v letech posledních v listinách zaznamenáno, že r. 1443 od Havla Husa postoupena jemu byla vinice nad Vojtěškou a že

[1]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 50.
[2]) Memoria abbatum et fratrum ad a. 1442.
[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 89.
[4]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1444.

r. 1444 zastavil Arnoštovi a Purkartovi z Kácova seděním na Černčicích ve 200 kopách Provodov a Šeřec s emphyteuty a se vším příslušenstvím.[1]) Patrně proto, že řádu nevalně se vedlo. Ke hmotné úpadlosti bratří břevnovských přihlížeje, biskup vratislavský Konrad opata Heřmana i konvent propustil ze závazku, že svým časem jemu za ochranu poskytnutou Broumovu i klášteru uplatí 6000 zl. uherských a dluh ten jim zcela odpustil.[2]) »In colligendis reliquiis per annos 23 occupatus regimen curis, laboribus, et aerumniis plenum absolvit a. 1449,« dodal domácí historik k životopisu opata Mikuláše, po němž klášterní řízení převzal opat *Jan I.* (1449—1459) v době, kdy Jiřík Poděbradský jménem nezletilého krále Ladislava rukou pevnou spravoval zemi českou.

Opat Jan — dle nekrologia břevnovského »vir piissimus« — bolestně nesl, že mateřinec břevnovský napořáde živoří nedůstojně, a na ten čas dostatečných prostředků nemaje, aby uvedl jej do stavu náležitého, alespoň kostel větší opatřil střechou a vedle postavil proboštství; sám pak na větší svátky tam dojížděl ke slavnému konání služeb Božích pontifikálních. Městu Broumovu hned v prvním roce opatování prokázal vzácnou přízeň udělením privileje, aby obec vykonávala všechno soudnictví i s právem hrdelním, měšťané pak aby majetek svůj svobodně mohli prodávati a do jiných měst se vystěhovati, aby tak svobodně na venkově se mohli zakupovati a majetek na dědice přenášeti.[3])

Za tu z míry vzácnou blahovolnost Broumovští opatu svému odvděčili se šeredně, když po několika letech šlo o přijetí Jiřího za krále. Jiří Poděbradský sám přijímal pod obojí a kalicha byl neústupným zastancem, ale ke katolíkům zachoval slušnou míru spravedlnosti, jim s utrakvisty dopřávaje stejnou svobodu a práva. Osvícený opat — jinak vir piissimus — Jiříka přátelsky přijal, když v dubnu 1459 do Broumova si zajel,[4]) a také v tom měsíci zjevně ku poslušenství jeho jako krále českého přistoupil, avšak broumovští měšťané za příkladem některých knížat slezských a měšťanů vratislavských Jiřího za panovníka přijmouti nechtějíce proti opatu takové vzbouření učinili, že jen rychlým útěkem

[1]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1444.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1446.
[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1449.
[4]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1459 dle Script. rerum Siles. VII., 40.

z Broumova se zachránil, až za nedlouho dostalo se jemu pomoci od krále a mocně do svého kláštera byl uveden. [1])

Z hospodářských nesnází patrně ani opat Jan ještě se nevyprostil, jak z toho soudíme, že nucen byl dne 21. června 1457 prodati statek přerovský panu Jindřichu ze Stráže a kostelní věci z farního kostela broumovského zastaviti. Koupil-li za to od bratří Adelhauptových při lázni broumovské zahradu za 3 zlaté, na váhu ani nepadá. [2]) Rovněž ne, že obdržel některé menší pozemky, jako od bratří Philippů statek v Šenově a od Kateřiny Ratzkové lázně v Broumově. Ani klášteru valně neprospělo v jeho nuznosti, že král Ladislav dne 10. listopadu 1457 něco málo dní přede smrtí svou opata a konvent se všemi statky jejich i lidmi poddanými přijal do své ochrany a všechna jejich stará práva i privileje jim potvrdil. [3])

Po desítiletém opatování prelát Jan někdy na podzim 1459 v Broumově zemřel a bratří hnedle za opata zvolili ze sebe probošta broumovského *Havla* 1459—1463, jenž v den sv. Barbory (1459) v zastoupení arcibiskupa kretského, jakožto legata papežského pro Čechy, Moravu, Polsko a Pomořany, potvrzen a posvěcen byl od probošta kladského. [4]) Ač k žádosti opatově král Jiří dne 28. května 1460 klášteru všechny jeho privileje i statky byl stvrdil, přece jen zastavil klášterní ves Vižnov s Halbštadtem Štěpánu z Grunzhoferu a ves Verneřovice Mikuláši Hložkovi ze Žampachu. [5]) Klášterní dvůr v Břevnově opat Havel s konventem postoupil právem emphyteutickým rychtáři břevnovskému Vavřinci a tímže právem zákupným dvůr v Suchdole panu Holenkovi, jehož potomci od toho času drželi jej stále více než dvě století. Dvůr suchdolský již ve 14. století býval pronajímán a opat Havel, k tomu zření spravedlivé maje, že za předešlých domácích válek statek častými loupežemi byl velice poškozen, nyní ustanovil z něho mnohem menší plat než za časů starších, totiž jen dvě hřivny polské po 48 groších českých, a na držitele dvora při tom vnesen byl na budoucí časy úřad rychtářský ve vsi, odkudž dvůr ten nazýván potom rychtou či šolcovnou suchdolskou. Dle pří-

---

[1]) Tomek, Dějepis města Prahy IX., 134 a 135; Schramm, Regesta.
[2]) Schramm, Regesta ad a. 1457 a 1459.
[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1457.
[4]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1459.
[5]) Růžička, Chronicon ad a. 1460.

kladu starších dědičných rycht obdržel rychtář právo držení krčmy.[1])

Netoliko dvůr suchdolský, i ostatní dvory na Policku v té době byly valně spuštěny, klášteru mnohem méně vynášejíce, než by jinak byly nesly. Opat Havel trpce do toho stěžuje si slovy: »Za našich časů statky tyto v rozličných válkách vzniklých častými loupežemi byly velice pustošeny« »nostris temporibus periculosis diversis guerris exortis dicta bona per frequentes rapinas sunt devastata.« [2]) Loupeže, do nichž tady opat Havel stěžuje sobě, neudály se za jeho opatování poměrně dosti pokojného, ale již za jeho předchůdce Jana skrze Jana Koldu ze Žampachu, jenž jako bezprávný držitel Náchoda odtamtud v celém okolí daleko široko loupežil a pustošil nelítostně, až r. 1456 Jiří Poděbradský po otci svém Viktorinovi Náchoda jsa právným dědicem, téhož s jinými hrady Koldovými mocnou výpravou dobyl a krajině žádoucí pokoj zjednal.[3])

Králi Jiřímu, jenž nejen tady v Náchodsku, ale v zemi české vůbec pevnou rukou zjednával pořádek dobrý, opat Havel zachoval věrnost až do své smrti († 1463). Tolikéž i jeho nástupce opat *Řehoř II.* (1463—1464), jenž však sotva 10 měsíců na stolici opatské poseděv, zemřel a berlu postoupil nástupci svému opatu *Petrovi II.* (1464—1474).

Tento měl zajisté dobrou vůli, ve příčině zachovávání věrnosti králi Jiřímu bráti se za oběma svými předchůdci. Dopsal sice opat Petr dne 5. září 1465 Vratislavským, dávaje jim výstrahu před vojskem krále Jiřího[4]), což zdá se svědčiti o tom, jakoby s nepřátely královými sympatisoval, avšak dne 26. prosince 1467 na sjezdě knížat a měst slezských ve Střelíně protivníci krále Jiřího vůči legatu papežskému Rudolfovi toužili na to, že neužívá větší přísnosti proti opatu broumovskému a jiným, aby se zřejmě zdvihli proti Jiřímu[5]), což nás vede k závěrce, že Petr opat z poslušenství krále Jiřího nevystoupil. Když však nedlouho potom mezi králem a papežem vzešla rozepře a papežský legat ve Vratislavi vypovědění poslušenství králi zřejmě rozkazoval, musil i opat Petr se podati a svoliti k obsazení Broumova vojskem Matiáše, krále

[1]) Schramm, Regesta ad a. 1460 a 1461; Tomek, Police, str. 82.
[2]) Dobner, Mon. IV., 174.
[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 46 a 47.
[4]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1465.
[5]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 49 pod čarou.

uherského, vedením pověstného hejtmana jeho Františka z Háje; ale učinil tak velice nerad, a jen k prosbám i hrozbám knížat slezských a k rozkazu legata samého. František z Háje vedl s sebou 400 jízdných a 300 pěchoty; v pátek po Nanebevzetí Panny Marie 1469 přirazil k Broumovu a hned potom s lidem svým jej obsadil. Odtud výpady čině do okolí, kde pustošil a vsi vypaloval krutě. z moci královských vyrval město Kladský Hrádek (Wünschelburg) a mocí vzal i město Polici v pátek po sv. Bartoloměji. [1]) František sliboval, nečiniti klášteru a lidem jeho žádného násilí, nebrati ničeho, nýbrž chovati se se svými jako vlídní hosté a tráviti za své peníze, ale i toho nezachoval. Jeho sliby byly — chyby.

Ve vojště Františka z Háje — proradného zemana českého a někdy hejtmana bratrského — bylo četně žoldnéřů českých a polských, kteří provozovali válku jako živnost, a není divu, že nekázaností svou Broumovským hnedle připadli za obtíž velikou: v městě drancovali domy, v okolí pustošili vsi hůře než nepřítel, ač počalo nedostávati se semen a potravin. Opat z nátisků městu i klášteru činěných legatu jakož i Vratislavským a Svidnickým, k jichž doléhání byl svolil k obsazení města, trpce si stěžoval, aniž kde nalézal zastání.[2])

Klášter broumovský vydán byl takto krutým nátiskům se strany domnělých přátel a zároveň nemalou škodu od strany protivné utrpěl. Král Jiří, jemuž přece jen opat Petr byl se zpronevěřil, neušetřil ho, ale vydal panu Vilímovi z Konic seděním na Kamýku zápis na jeho dvůr poplužní v Hrdlích a na vsi Dolánky, Travčice, Počaply a Bohušovice se vším příslušenstvím v sumě 1000 zlatých uherských od Viléma Jiřímu půjčených. [3]) Po smrti krále Jiřího syn jeho Jindřich mocí brannou přišel z Kladska k Broumovu, s pomocí samých měšťanů broumovských města zmocnil se a opata i měšťany obtížné posádky uherské zbavil. V náhradu válečných útrat král Vladislav po-

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1469; Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1469 dle Scriptor. rerum Siles. VII., 212: »Abbas in Brunav vix compulsus precibus et minis ducatuum et scriptis legati, eum (scil. Franc. de Haje) admisit.«

[2]) Wintera l. c. ad a. 1470 »abbas in Brunov valde conquerebatur de hospitibus suis . . . qui domos in civitate destruerent et villas devastarent, ita quod sata et victualia deerunt.«

[3]) Tomek, Dějepis města Prahy IX., 135.

stoupil Jindřichu práv svých nad klášterem broumovským a polickým a zastavil mu právem zápisným v jisté sumě peněz na čas života jeho a jeho dědiců město Broumov s panstvím broumovským i polickým, které vévoda Jindřich na čas připojil ke hrabství svému kladskému. Na zámku broumovském sídlil odtud hejtman od něho dosazený, který spravoval zastavené statky sám. Klášterníci v Broumově i v Polici nejspíš měli od něho jen skrovné opatření ve svých potřebách. Za těch okolností sotva asi opati zůstali v Broumově, ale bezpochyby raději přeložili na ten čas sídlo své do Břevnova [1]), nebyli-li docela násilím z Broumova vypuzeni, jak listiny německé to napovídají. [2])

Zatím opat Petr znaven těžkým úřadem sestárnul a zdá se, že nějaký rok před smrtí břímé opatské dobrovolně se sebe složil, jak uzavíráme odtud, že 9. pros. 1474 při pronajímání vinice na Bílé Hoře Mikulášovi a jeho dcerám jako opat břevnovský podepsal se Jan II., [3]) kdežto opat Petr II. dle nekrologia řádového zemřel teprve r. 1475. [4])

Také opat *Jan II.* (1474—1481) jako jeho předchůdce sídlil patrně v Břevnově, čemuž svědčí zpráva u Všehrda: [5]) »Kněz Jan, opat kláštera sv. Markéty na Břevnově svým i svého konventu jménem pohánie atd.«, kterážto zpráva i tomu svědčí, že tehdáž pojmenování kláštera břevnovského »u sv. Markéty« bylo již obvyklo.

Za opata Jana král Vladislav na klášterní statek v Hrdlíčh a ostatní vsi, které pan Vilém z Konic od krále Jiřího za dluh 1000 zlatých uherských držel v zástavě, vypůjčil si ještě 600 zl. s tím, že Vilém užitky ze statku a vesnic řečených potud bráti má, pokud jemu králové čeští anebo opatové nevyplatí 1600 zl. Téhož roku městu Broumovu Jindřich, vévoda minsterberský, potvrdil všechny jejich privileje. [6])

---

[1]) Růžička, Chron. ad a. 1472, a Tomek, Dějepis města Prahy IX., 136.

[2]) Eschenloer (v něm. textu II., 266) v Tomkových Příbězích kláštera a města Police, str. 54.

[3]) Schramm, Regesta ad a. 1474.

[4]) Memoria abbatum et fratrum ad a. 1475.

[5]) Vydání Jirečkova str. 117 v Tomkově Dějepise města Prahy IX., 136 pod čarou, kdež domněnka vyslovena, že »kněz Faux« jest táž asi osoba s opatem Janem Faustem, jenž uvádí se v »Archivě čes. I., 184. Viz o tom Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1456.

[6]) Růžička, Chronicon ad a. 1472 a 1784; Schramm, Reg. ad a. 1478.

Janův nástupce, opat *Řehoř III.* (1481—1483), dle domácí tradice břevnovské zemřel jako mučeník za náboženské přesvědčení, byv od bludařů nedaleko Chotěboře z nenávisti zavražděn (»prope Chotieborz ab haereticis Religionis odio trucidatur« [1]). Jak se to událo, z listin pověděti neumíme, ale mohlo se to státi za tehdejších nových třenic mezi stranou pod jednou a stranou utrakvistickou. Italský biskup Augustin Sancturrienský z Mirandoly toho času (1482) přišel do Čech a světil žáky strany pod obojí na kněžství; ale páni strany pod jednou proti uvedení cizího biskupa do země brojili, poddaným svým ve přijímání pod obojí překážky činili a na fary jejich kněze pod jednou uváděli. Tak vznikly v Čechách nové třenice náboženské a v Praze r. 1483 došlo docela ke vzbouření: lid obecný vytloukl radnici, některé konšely s oken vyházeli a sbili a na některé kláštery, jejichž kněžstvo pro horlivá kázaní proti přijímajícím pod obojí zvláště bylo nenáviděno, násilně udeřili. Snad i opat Řehoř nějakým takovým způsobem lid utrakvistický proti sobě byl popudil, až jemu smrt z toho vzešla.

V posledním roce opata Řehoře Markvart z Rakovic klášteru břevnovskému musil vrátiti ves Kvasejovice (Wayssicz), a král Vladislav slíbil, že ves ta klášteru nikdy již odcizena býti nemá. [2])

Nástupcem Řehoře III. zvolen byl opat *Pavel III.* (1483 až 1495). Jako jeho dva předchůdcové i opat Pavel, zbaveni jsouce bohatých příjmů z panství broumovského a polického, žil patrně v poměrech velice nuzných, když až po 4 kopách u osob soukromých dluhy dělal [3]), a z tíživého nedostatku nevybavil se asi dříve, až s přivolením a přispěním krále Vladislava vykoupil panství broumovské a polické ze zástavy knížete Jindřicha Minsterberského. To se stalo zajisté do r. 1488, neboť toho roku opat Pavel obnovil Broumovským privilej, jak jim ji r. 1449 byl dal opat Jan. [4])

Po pěti letech (1493) Vladislav král opatu Pavlovi vydal nařízení, aby pro případ, že by pro obhájení zámku a města potřebí bylo vojenského osazení, žádného vojska kromě královského tam

---

[1]) Ziegelbauer, Epit. histor., str. 70.

[2]) Archiv. Břevnov., B. V., 172 (Schramm, Regesta ad a. 1483).

[3]) Tomek, Dějepis města Prahy IX., 136 pod čarou: »Item kněz opat břevnovský jest mi dlužen čtyři kopy,« jak písař městský Jan Nojvanovic k r. 1485 testoval v knize hradčanské, fol. 35.

[4]) Růžička, Chronicon ad a. 1488 a 1494.

nepouštěl a berni a příplatky jiné aby také nikomu jinému než králi samému neodváděl. [1])

Opat Pavel II., muž neobyčejně silný, jemuž prý železo bylo jako olovo, při sklonku svého života pomátl se na mysli, a byl proto zbaven opatství [2]), a to někde ve druhé polovici r. 1495. Když dne 21. července 1495 klášter broumovský vypouštěl nějakou louku a zahradu v Hejtmánkovicích (Hauptmannsdorf), Pavel opatoval ještě, ale při prodávání pustiny v Liboci panu Šimonu Sádlovi r. 1495 opatem byl již Kliment [3]); opat Pavel zemřel až r. 1499 a pochován byl v Břevnově v kostele sv. Benedikta.

Za opata *Klimenta III.* (1495—1506) hmotné poměry klášterní jistě se již napravovaly, ježto r. 1499 opat vykoupil vsi Horní a Dolní Vážnov a ves Verneřovice ze zápisů, kterými se byly dostaly panu Tímovi ze Šelndorfu (Thiema de Ssalndorf) po panu Mikuláši Hložkovi ze Žampachu. [4]) Rok potom (1500) opatu od krále Vladislava dostalo se zabezpečení, že statky klášterů broumovského a polického nikým více odcizeny býti nemají. [5]) K žádosti téhož opata král Vladislav (r. 1502) městečku Polici udělil právo na odbývání dvou trhů výročních »concessit duas nundinas.« [6])

R. 1505 opat Kliment s měšťany broumovskými i polickými utkal se v tuhou rozepři, z níž opat nedobře vyšel. Vrchnosti v té době na újmu živností městských a ke značnému stížení selského poddanství počínaly sobě osobovati rozličná práva jindy nebývalá nebo alespoň pochybná, z čehož nejen ve Broumovsku a Policku, ale i jinde v zemi české vznikaly nepokoje a třenice mezi vrchnostmi a lidem poddaným. Na Broumovsku jednalo se hlavně o neoprávněné vystavování piva ve vsích broumovských, v Polici a u poddaných obou panství o právo odúmrtí, které brala vrchnost po lidech městských i ve vsech na újmu práv k dědictví, ač vévoda Jindřich Minsterberský je z práva toho vybavil, a konečně o nakládání se sirotky, k nimž brala si vrchnost právo, užívati jich dle libosti ke službám svým. Z toho vzbouřili se Broumovští i Poličtí i lid poddaný z vesnic na panství, oblehli

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1493.
[2]) Tomek, Dějepis města Prahy IX., 137.
[3]) Braunau Stadtbuch a Archiv rajhrad. F. e. II., 2 (Schramm, Reg. 1498).
[4]) Archiv Břevnov., B. VI., 175 (Schramm, Regesta k r. 1499).
[5]) Archiv Břevnov., B. VI., 176 (Schramm, Regesta k r. 1500).
[6]) Růžička, Chronicon k r. 1502.

zámek, jinak nechtějíce, než aby nenáviděný opat opatství se zřekl. Bratří klášterní nemajíce na tu chvíli pomoc odnikud, báli se větších škod, a snad sami ani jednání opatova neschvalujíce, domlouvali jemu, aby se poděkoval. Nátlaku odevšad činěnému povolil, opatství se sebe složil a odebral se do Břevnova, kdež mu vykázáno roční výsluhné obnosem 12 kop grošů. Divnou shodou osudu zajisté stalo se, že opat Kliment III. rovněž jako předchůdce Pavel zbaven byl rozumu, snad z toho, že duch jeho bouřlivými událostmi právě uvedenými nervosně byl rozechvěn; »ferendum erat, quia deus ferebat«, sděluje s námi domácí tradice. Toulal prý se jako dítě sem tam po krajině, někdy až nahý chodil, zemřev konečně roku neznámého, pohřben též v Břevnově.[1]) Po složení jeho s opatství ihned 6. ledna 1506 zvolen byl opat *Řehoř IV.* 1506, jenž s poddanými učinil narovnání tím způsobem, že po poddaných na panství broumovském a po měšťanech polických odúmrtí brána býti nemají, ale v náhradu za to že poddaný lid na Broumovsku opatu nynějšímu zaplatí 30 kop, opatům však budoucím že bude platiti 15 kop, měšťané pak poličtí výkupem zaplatiti mají 90 kop míšenských. Tím způsobem měšťanům i poddaným ve všech zabezpečena byla svoboda, »volně nakládati o svém statku poslední vůlí, a kdo by pořízení neučinil, aby po něm dědili žena nebo nejbližší přátelé; kdož by pak přátel přirozených neměl, po tom aby odúmrť spadla na obec té vsi nebo městečka. Též ve příčině sirotků ustanoveno, aby bezděky od vrchnosti bráni nebyli; leč když by chtěli u jiného sloužiti za peníze, tehdy aby vrchnost měla přednost, chtěla-li by je za peníze najati.«[2])

Opat Řehoř IV. dosadiv ještě kněze Jana za faráře u sv. Jiří v Kostelci,[3]) prodal nějaké pole u Břevnova Říhovi, potvrdil darování rychty břevnovské rychtáři břevnovskému Vavřinci, jak to r. 1460 opat Havel byl učinil.[4]) Pronájem vinice některým poddaným břevnovským na novo potvrdiv 11. listopadu 1506,[5]) záhy potom zemřel. Neopatoval tedy ani plný jeden rok a ještě téhož

[1]) Ziegelbauer, Epit. hist., p. 70; Tomek, Děj. města Prahy IX., str. 137.

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1506; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 55.

[3]) Hruška, Kniha pamětní města Plzně 1881, str. 51 (Schramm, Regesta ad a. 1506, č. 2).

[4]) Urbář břevnov., fol. 1 a 4 (Schramm, Regesta ad a. 1506, č. 3 a 4).

[5]) Urbář břevnov., fol. 1 a 4 (Schramm, Regesta ad a. 1506, č. 3 a 4).

r. 1506 na stolici opatskou usazen opat *Vavřinec* (1506—1515), jenž dříve po několik let proboštoval v Rajhradě.

Opatování Vavřincovo, jak domácí historik o tom nás spravuje, [1]) provázeno bylo různicemi mezi klášterem a poddanými jeho, o jichž příčinách a postupu domácí historikové zevrubně nezmiňují se dále, ale jako jinde v Čechách toho času mezi vrchnostmi a jich poddanými i tady byly mezi klášterem a poddanými rozepře o prodávání *piva* a *vína*, o svobodě *trhů*, o dělání *řemesel na vsech* a některá jiná drobnější práva. Na Broumovsku a Policku z podobných příčin proti Klimentu III. svedeno bylo hotové povstání, jak na svém místě byli jsme uvedli. Za opata Řehoře IV. docíleno v té příčině nějaké narovnání, ale že všechny příčiny k nespokojenosti vedoucí tehdy odstraněny nebyly, třenice a bouřlivé výstupy mezi opatem Vavřincem a lidem poddaným hnedle nastaly na novo.[2])

Kašparu Birkovi opat Vavřinec r. 1508 prodal svobodnou rychtu v Ruprechticích (Rupersdorf), jež patřily k panství halbštadtskému, za 17 kop pražských grošů a za roční plat 15 grošů, kteryžto prodej došel stvrzení od císaře Ferdinanda I. [3]) Vydatné privileje Broumovským za opata Vavřince dostalo se r. 1509 od krále Vladislava II. Na základě privilegia Broumovským již od krále Václava IV. uděleného a nyní potvrzeného bylo jim dovoleno, aby po výročních trzích v celé zemi české svobodně prodávati směli sukna buď sami nebo jiní, kdož sukno od nich byli koupili. Aby však sukna, v jiných městech vyrobená, jakosti horší, neprodávala se za sukna broumovská, král vydal jim práva, sukna svá opatřovati ochrannou známkou »B«, úřadně chráněnou tím způsobem, že ti, kdož na škodu Broumovských svá sukna opatřili by ochrannou známkou jejich, propadnouti mají pokutě 100 marek ve zlatě. [4])

Opat Vavřinec přispěl nějakou částkou na stavbu basiliky knížete apoštolského sv. Petra v Římě, začež brevem papežským ze dne 11. února 1508 udělena mu byla moc, že mohl ze zadržených pádů rozřešovati.

---

[1]) Ziegelbauer, Epit. hist., p. 71: »post annos sex cum dimidio ... gravium hoc tempore tumultuum turbinem evasit.«

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 56.

[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1508 a 1509.

[4]) Růžička, Chronicon ad a. 1508 a 1509.

Vavřincův nástupce opat *Jakub I.* (1515—1537), hned jak vlády se ujal, na prospěch kláštera od papeže Lva X. vyžádal si bullu ze dne 26. března 1515, jíž opatu a konventu kláštera břevnovského veškerá práva, výsady a obdarování, propůjčená jim od papežů, císařů, králů a knížat se jim potvrzují. Nad to ještě týž papež kostel broumovský některými odpustky církevními obdařil. [1])

Úmorné spory, které již z dob opata Klimenta III. se táhnouce, mezi klášterem a poddanými jeho hlavně na Policku kyselosti a třenice vzbuzovaly, opat Jakub I. nadobro odstranil, velkodušně vydav (9. ledna 1523) Polickým znamenité privilegium, jímž opat i konvent obci polické stvrdili všechna její práva starodávná, na jichž základě obapolné narovnání bylo provedeno. Aby měšťané, od dávných let ve hmotný nedotatek upadnuvše — ad summam egestatem redactis — na svých živnostech na dále újmy netrpěli, opat a konvent zřekli se výčepu cizích piv, ustanovujíce nyní, že výčep piva *svidnického* a vína příslušeti má jedině obci, výčep však piva *hradeckého* a jiných přespolních obmezen má býti potud, aby bez vůle opata a konventu nikomu nebyl v městečku dopouštěn, leda že obec ke svému prospěchu piva taková smí prodávati třikráte za rok pokaždé týden, totiž o posvícení a o každém ze dvou trhů výročních. Také víno obec má míti právo prodávati bez překážky, ač i vrchnosti výčep vína má zůstati svobodným. Opat i konvent zřekli se také požitků ze všech řemeslníků, z hokyň i prodeje soli, a přiřkli je obci i s pokutami, které náležely obci neb konšelům ode starodávna, avšak bez újmy vrchního práva svého. Kdo by chtěl jaké řemeslo po vsech dělati, nemá činiti jinak leč se svolením obce polické. Opat i konvent obci postoupili i svůj pivovar s tím obmezením, že pivo smějí vystavovati jen ve městečku, avšak ve vsech polických nikoliv. [2])

Znamenitou privilejí opata Jakuba vleklé nepokoje mezi klášterem a měšťany polickými zastaveny byly nadobro a od té doby Police počala se zvelebovati zámožností obce i prospěchem živností. Moudrý opat také na Broumovsku zjednal klid a dobrý stav věcí na prospěch sobě i klášterům svým, jež uvedl do dobrého pořádku.

---

[1]) Archiv Břevnov., B. VI., 178 (Schramm, Regesta ad a. 1505, č, 2).

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1523; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 56 a 57.

Dne 6. března 1523 k žádosti opata Jakuba a konventu jeho král Ludvík vydal jim majestát, jímž stvrzují se všechna jejich práva, darování, immunity a indulty, ať dána byla jim od papežů nebo od císařů římských, králů českých anebo kohokoliv jiného; zároveň pak opatu, konventu a jeho nástupcům dopouští se plná svoboda, všecken majetek klášterní, pohyblivý i nepohyblivý, kdekoliv a komukoliv zabavený, vykupovati pro sebe, a král pronáší tu vůli svou, že ani on sám, ani nástupcové jeho od řečeného kláštera nemají nic více zastavovati, odcizovati, někomu zapisovati, nebo z jakéhokoliv jiného titulu odebírati. Kdyby však přece někdy tak státi se mělo opomenutím, nedopatřením anebo nepřízní někoho, již předem pro přítomnost i budoucnost za neplatné se prohlašuje.[1])

R. 1525 opat Jakub vykoupil statek hrdelský a mlýny boušovické prodal právem dědičným se všemi břemeny Janu Sobotkovi za roční plat 6 kop.[2]) Po dvou letech, 21. května 1527, ve bráně broumovské uvítal císaře Ferdinanda I., jenž navštíviv klášter, s patrným podivem prohlížel si tu obrovský jejich kodex (codex giganteus).[3]) Týž císař, kláštera břevnovského příznivec dobrý, r. 1529 k žádosti opata a konventu majestát, jim králem Ludvíkem daný, stvrdil na novo.[4])

V posledním roce vlády své (r. 1356) opat Jakub také Broumovské obdařil ještě vydatnou privilejí. Za moru v letech 1465, 1483 a 1521 v Čechách zuřícího přemnohé rody měšťanů broumovských vymřely a část polí a luk zůstávala po dlouhý čas ladem ležeti, až vytratilo se z paměti, komu zpuštěný majetek po právu náležel. Obec broumovská za nejistého stavu věcí obrátila se na opata s tou prosbou, aby opuštěné pozemky jí byly vydány, čemuž opat vyhověl a privilejí zvláště vydanou pozemky obci přiřkl.

Nad to ještě jiný pozemek jim daroval, jehož potřebovali

---

[1]) Ziegelbauer, Epit. histor., p. 321: »concedimus abbati, conventui et ejus successoribus plenam, liberam et omnimodam facultatem redimendi et reluendi omnia ipsius Monasterii bona . . . nollumus per nos aut successores nostros ab eodem monasterio alienari, obligari, locari . . . seu quolibet alio titulo aut colore dimoveri.«

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1525.

[3]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten ad a. 1527.

[4]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 326.

k položení vodních trub, jen tolik sobě vymíniv, aby část vody ze řeky Stenavy vedené klášteru se přenechávala. [1])

Brzy potom asi zemřel, neboť ze dne 19. května 1537 datována jest stvrzovací listina o benedikci jeho nástupce, [2]) jímž byl opat *Matěj* (1537—1553).

III.

Arciopatství břevnovské v novém rozkvětu (1537-1618).

Opatu Matěji, jenž byl rodem z Tachova a před svou volbou po pět let proboštem rajhradským na Moravě, po mnohých letech dopřáno bylo zase žíti ve klidu a v pokoji nerušeném, čehož i oběma jeho nástupcům za vlády Habsburků Ferdinanda I., Maximiliana II. a z části i za panování Rudolfa II. bylo dopřáno. Opatové mohli zase odložiti rozepře a půtky, a schopnost i síly své věnovati na provádění snah kulturních, jak berla opatská v první řadě toho žádá.

Hned také r. 1640 opat Matěj ve Verneřovicích (Wernersdorf) na Broumovsku vystavěl kostel, jenž nedlouho potom (1589) stal se farním. [3]) Také ve Břevnově okolo r. 1545 postaven byl kostel nový; starý kostel, nahoře u trosek stojící, také státi zůstal, takže v Břevnově jako před válkou husitskou byly kostely zase dva; starší čili horní potrval až po bitvu bělohorskou, kdy zbořen byl; nový či dolní kostel bezpochyby stál tam, kde nyní stojí kostel klášterní. [4]) Když za příčinou stavby nového kostela troskami se začalo hýbati, dva faráři pražští, a to Řehoř při kostele P. M. »ad cunas« (u kolébky P. M.) a Pavel při kostele sv. Michaela, od císaře Ferdinanda I. vymohli si povolení, na pozemcích klášterních hledati poklady, ježto mezi lidem se povídalo, že v rozvalinách bohatého někdy kláštera břevnovského veliké poklady se nalézají. Kolik na pověsti bylo pravdy a co podnikaví faráři v rumišti vyhrabali, o tom zprávy není. [5])

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1536.

[2]) Archiv Břevnov., C. X., 1 (Schramm, Regesta ad a. 1537).

[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1540.

[4]) a [5]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 59; Růžička, Chronicon ad a. 1545. Oba farní ty kostely jsou již zrušeny; první stával na nynějším náměstí marianském, druhý v ulici michaelské.

Co do správy vrchnostenské prelát Matěj obci broumovské obnovil práva, jež jim dali již předchůdcové jeho, svobodně totiž prodávati pivo svidnické i víno. kdežto rychtářům vesnickým zakázáno bylo, mimo pivo broumovské prodávati i piva jiná. Stalo se tak zajisté na patrný prospěch živností domácích. Nad to obci broumovské dal svolení k tomu, aby zakoupila pro sebe v Heřmankovicích (Hermsdorf) živnost rolnickou s ročním příplatkem jedné marky ve stříbře místo roboty a tamtéž vystavěti sobě horní mlýn. Privilej tu stvrdil i císař Ferdinand I., obci zároveň uděliv i právo na odbývání trhů každou středu tím způsobem, jak takového práva i jiná města užívají. [1])

Také obci polické (1546) potvrdil všechna její práva, zvláště tedy právo na týdenní trh, na trhy výroční, na hrdelní soudy a svobodné nakládání se svým majetkem, jakož i právo na pastvu v panském lese řečeném Žděřina pode vsí Ždárem, jež obci postoupeno bylo již od opata Jakuba (1523, 9. ledna), k čemuž přidal opat Matěj ještě les ke Žděřině přilehlý. [2]) V privileji o lesu tom se praví, že v suchém létě vyhořel i také že byl od hajných vyprodán, tak že z něho nepřicházel klášteru žádný užitek. Patrně podotýkal toho opat jen k ospravedlnění svému, ježto se darování stalo ze statku kláštera. Na Policku prodal opat menší pozemky sousedům *Hlavňovským* a ve vsi *Bohdašíně* 1547 tři opuštěné statky selské třem lidem z Pěkova. Panu Jindřichu z Rosenberka svolil, aby někdejší břevnovské vsi Nezamyslice, Žichovice, Zákupy, Domorazy, Hajná, Velké i Malé Hydčice, Stankovy a les Chvostník jemu knihovně byly připsány. [3])

Utěšené poměry za opatování Matějova nemile byly vyrušeny hrozným požárem, který kolem sv. Martina v pivovaře broumovském roku 1543 vyšel a až na kostel a faru všechno město i s klášterem strávil. [4]) Po dvou letech (27. prosince 1545) vzniklý požár v Břevnově také náramnou škodu tam způsobil. [5])

V té chvíli, kdy klášter břevnovský utěšeně se vzmáhal zpod dlouholetého ponížení, sbratřený klášter u sv. Prokopa na Sázavě

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1541.

[2]) Růžička l. c. ad a. 1541.

[3]) Zemské desky, 4, H. 2 (Wintera, Nachtrag zu den Regesten Břevnov's k r. 1543).

[4]) Script. rerum Siles. XI., p. 34 (Wintera, Nachtrag zu den Regesten Břevnov's ad a. 1549.)

[5]) Břevnovský urbář (Schramm, Regesta ad a. 1545, N. 3).

ocitoval se na pokraji zániku. Opat Matěj bratřím sázavským podal ruku pomocnou mimo jiné i tím, že asi roku 1550 několik svých klášterníků k nim vypravil z kláštera břevnovského.[1])

Opat Matěj, chvalně známého jesuity Canisia jsa vroucím ctitelem, pilně jej k tomu měl, aby i v Praze, kdež universitu v rukou měli ponejvíce evangelíci, pro vyšší vzdělávání dorostu duchovenského a jiné mládeže katolické zřídil kolej jesuitskou. Podobná kolej již od roku 1551 byla ve Vídni, kdež Canisius byl její rektorem.

Ku založení koleje jesuitské v Praze, při níž i nové obecné učení theologické a filosofické vedle starého učení Karlova zřízeno bylo, r. 1556 došlo také skutečně, ale opat Matěj se toho již nedočkal.

Dobrý a osvícený ten prelát, jemuž starý pamětník[2]) dává svědectví, že byl upřímný beze vší lsti, zemřel r. 1553 a v dědictví jeho opatské nastoupil *Jan III. Chotovský z Chotova* (1553—1575), jenž v řádu zastával hodnost probošta polického, převora broumovského a v posledních letech probošta břevnovského. Byl prý muž vysoce rozumný a ctnostný, takže vlastnostmi ducha a zásluhami svými sotva jinému opatovi čeho odevzdal, ale že pocházel z cizí šlechtické rodiny polské, to asi bylo příčinou, že před volbou jeho za opata mezi bratřími shody nebylo.[3]) Volba konala se v Břevnově dne 21. září r. 1553 a vedle volitelů řádových přítomni tu byli Jan Scribonius, probošt kostela pražského, Valentin, děkan téhož kostela a arcijáhen Jan z Buchsova, toho času administrátoři arcibiskupství. Když byla odsloužena mše svatá se vzýváním Ducha svatého, volitelé s komisaři odebrali se do volební síně, hlasy byly sebrány a na jisto postaveno, že zvolen jest probošt břevnovský Jan. Všichni odebrali se do většího kostela sv. Benedikta, kdež od probošta kostela pražského zvolení opata Jana veřejně bylo prohlášeno. Ihned za slavnostního hlaholu zvonů kostelních odzpíváno »Te Deum« a veřejný notář Jiří Hamer o řádném provedení volby sepsal notářský akt.[4]) Zvolenému opatu se strany administrátorů arcibiskupství dostalo

[1]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 202.

[2]) Dobner, Monum. VI., 478 »sine omni dolo«.

[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 92.

[4]) Index archiv. Břevnov. ad B. VI., n. 283 (Schramm, Regesta ad a. 1553, č. 1).

se konfirmace listem ze dne 26. září 1553 [1]) ve znění, jak následuje: »Nostra authoritate ordinaria, qua in hac parta fungimur, electionem laudamus, ratificamus, confirmamusque, praeficientes eum in abbatem et provisorem monasterii st. Benedicti dantes ei et cedentes plenam et liberam authoritatem et facultatem regendi et administrandi, tam in spiritualibus quam in temporalibus, monasterium Brevnoviense, prout ad abbatem tam de jure quam juxta ordinis regularis instituta spectat et pertinet; facientes illi eadem authoritate nostra ordinaria de omnibus et singulis proventibus, juribus quibuscunque per hos, quos inter est, plene et integre cum effectu respondere, simul etiam tenore praesentium in virtute sanctae obedientiae committimus et mandamus omnibus et singulis fratribus s. Benedicti, quatenus eundem fratrem Joannem tamquam abbatem legitimum habeant et cognoscant, sibique in quantum eos concernit pareant et obediant, rebelles omnes et contradictores authoritate nostra memorata compescendi. In quod omnium fidem et testimonium presentes litteras cum officii nostri sigillo jussimus communiri. Datum in arce Prag. in domo habitationis nostrae 26. Sept. 1553.[2])

Volba nového opata potvrzena byla od císaře Ferdinanda I. ve Vídni dne 16. listopadu téhož roku. Požehnání opatského dostalo se mu od Václava, světícího biskupa olomouckého, v kostele sedleckém dne 7. ledna 1554.

Opat Jan, vlády svěřené ujav se s chutí, záhy rozvinul činnost všestrannou i plodnou, k tomu všude a vždycky přihlíželje, aby všechno, co předsebéře, bylo účelné.[3]) Jako někdy slavné paměti opat Bavor z Nečtin za prvního rozkvětu arciopatství mnoho důkladných staveb provedl, rovněž i opat Chotovský z Chotova, když bratřina jeho z pohromy husitské se vybrala, ve příčině staveb, zvláště klášterův a kostelů, vykonal práce záslužné, nehledě ani k tomu, že podniky svými příjmy klášterní rozmnožil znamenitě.

---

[1]) Ibidem ad B. VI., n. 284 (Schramm, Regesta ad a. 1553, č. 2).

[2]) Zpráva o volbě i listina konfirmační obsaženy jsou v rukopise universitním pod sig. II B., kam se dostaly s pozůstalostí zrušeného kláštera benediktinského u sv. Mikuláše. Vidělo se nám listinu konfirmační podati zde celou, poněvadž tam, kde budeme mluviti o exempci kláštera břevnovského, budeme se jí jako dokladu cenného dovolávati.

[3]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 72, »in omnibus rebus praecipue magni momenti negotiis, finem respexit«.

Hned v prvních letech opatování založil několik rybníků a vystavěl jeden mlýn pod vrchem sv. Jiří a druhý v Halbstadtě; opuštěné statky znova osazoval lidmi a zpustlé pozemky ladem ležící pronajímal poddaným za roční platy. Vedle obnovování vesnic zašlých, okolo r. 1558 na Policku začal zakládati docela dvě nové vsi, a to ves Slavný a ves Lhotky, jak ji prvotně opat pojmenoval; později po německu říkáno jí Hutberk. Také na Broumovsku dvě nové vsi založil a to ves *Březovou* (Birkigt) a *Janovice* či Hansdorf (nyní Johannesberg), které po zakladateli svém jméno dostaly.[1]) Nákladnější stavba nastala podnikavému prelátu, když dne 24. června 1566 v *Polici* vznikl požár, jemuž podlehl celý klášter i s kostelem. — Opat klášter i kostel znova vystavěl ještě téhož roku a vedle presbyteria na straně půlnoční přistavěti dal kapli sv. Jana Křtitele, která nejspíš měla sloužiti ku prozatímnímu konání služeb Božích, pokud stavba kostela samého nebyla hotova.[2]) Nedlouho potom i v *Rajhradě* vystavěl kostel,[3]) a když r. 1565, ve čtvrtek po svatých třech králích ves Břevnov vyhořela, zchudlým obyvatelům opat přispěl k novým stavbám darem 40 kop grošův, arcivévoda Ferdinand pak daroval jim 200 kop grošův.[4])

Na rozmnožení příjmů klášterních (1553) v Božanově (Märzdorf) koupil živnost rustikální; také v Bezděkově (1564) dvě živnosti přikoupil, jež zprostiv všelikých služebností, prodal panu Stanislavu Sladovskému ze Sladova za roční plat 2 kop míšenských.[5])

Nebylo však opatování Jana Chotovského vždycky příjemné, ba naopak přemnohé starosti na něho dopadaly tím zvláště, že králové k tomu poukazujíce, že kláštery jsou královou komorou, a králové všech klášterů pány dědičnými, na jejich pokladny appelovaly, kdykoliv peněz jim se nedostávalo.

V XVI. věku vůbec přes tu chvíli bylo klášterům platiti na vojnu tureckou. Na tento účel komora královská již na

---

[1]) Ziegelbauer l. c., pag. 71; Růžička, Chronicon ad a. 1553; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 85 a 86.

[2]) Ziegelbauer, Epitome histor., 71; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 89.

[3]) Ziegelbauer l. c., p. 72.

[4]) V urbáři břevnovském opat vlastní rukou tak poznamenal. Viz Schramm, Regesta ad a. 1565.

[5]) Růžička, Chronicon ad a. 1553 a 1564.

opatu Jakubovi I. vymáhala kontribuci na vojnu; opat komoře se bránil tak houževnatě, že komora až správu světského zboží klášterského jemu odňala, ale z nařízení králova správa jemu musila se vrátiti. [1]) Mimo berni, řádnou i mimořádnou, kláštery obtěžovány byly nucenými půjčkami králům a tím, že bylo jim upisovati se jakožto rukojmě na královské dluhy, jež zhusta pak samy musily zaplatiti. R. 1556 také klášteru břevnovskému dostalo se záhadné cti býti královským věřitelem a opat přinucen, císaři Ferdinandovi povoliti půjčku, musil na ten účel panu Joachimu Maušvickému zastaviti Halbstadt v 5000 kopách míšenských. [2]) Výpůjčku vyplatil sám pan Joachim, a císař dal mu vystaviti obligaci na půjčených 4500 zlatých s tím, že zástava Halbstadtu má míti platnost do 10 roků. [3]) Ferdinandův nástupce Maximilian II., sotva vlády říše se ujav, na kláštery v království českém pro nastávající tehdáž válku tureckou uložil již zase půjčku novou a na klášter břevnovský komorou českou vyměřeno bylo 4000 tolarů.

K výmluvám opata, že mu pro zadlužení kláštera a jiné nedostatky tak vysoké sumy zapraviti nelze, slevila komora požadavek na 1500 kop míšenských, ale s tím doložením, že opat řečenou sumu do vánoc téhož roku položiti má. V krátké té lhůtě nepostačil opat Jan ani té sumy sehnati, leč odprodáním něčeho ze statku kláštera, i prodal tedy mlýn panský zvaný Mezihorní obci polické za 160 kop míšenských, které jemu Poličtí ihned hotově vyplatili, a k tomu opat vyhradil si ze mlýna roční plat 20 grošů českých. Smlouva uzavřena byla dne 1. ledna 1565 se svolením královským a byla též stvrzena od duchovní vrchnosti přidáním pečeti arcibiskupa pražského Antonína z Mohelnice a probošta i kapituly pražské. Že pak suma ta na královskou výpůjčku nestačila, opat Jan zastavil ještě klášterní ves Bezděkov v 500 kopách panu Stanislavu Sladovskému ze Sladova. [4]) Po pěti letech (1570) císař Maxmilian II. přihlásil se o nový úvěr, a usoužený opat, ať vzal kde vzal, musil císaři sehnati novou půjčku obnosem 250 kop grošů českých, na kterou opatu vydán byl řádný úpis ze dne 25. dubna 1570. [5])

---

[1]) Winter Zikmund, Život církevní v Čechách II., str. 724.

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1556.

[3]) Rukopis universitní bibliotéky, II. B., č. 86.

[4]) Růžička, Chronicon ad a. 1565; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 74.

[5]) Urbář břevnovský, F. 58 (Schramm, Regesta ad a. 1570, č. 4).

Nedosti na tom, že králové kláštery sužovali o překot novými a vysokými výpůjčkami, i tím je obtěžovali, že posílali jim na krk své služebníky dvorské a jiné stravníky, aby na místě výslužby tam do smrti byli chováni a vším potřebným opatřováni. Zaopatření takové slulo *provision* a byli to obyčejně drabanti, furýři, harcíři, vojáci všelijací, zdraví i choří, kteří s rozkazem v ruce dostavili se do kláštera, aby je tam nebo na blízce opatřili. R. 1571 klášteru břevnovskému k opatření přidělen byl nějaký císařský kantor. Opat Jan tomu se vzpíral,[1]) ale asi nadarmo, ježto ani jiným klášterům podobné vzpírání nic platno nebývalo.

Zabavení statku halbstadského, o němž shora jsme se zmínili, opatu a konventu bylo zajisté na škodu; proto raději vyžádavše sobě svolení královské smluvili se s městskou radou broumovskou a vypůjčili si od ní (r. 1567) 5000 kop míšenských, ve kteréžto sumě panu Joachimu Maušvickému statek halbstadský byl zastaven. Když pak opat Jan Machovi z Vokovic téhož roku (1567) prodal klášterský dvůr v Liboci,[2]) obci broumovské splaceno bylo 3600 kop a na nedoplacený dluh 1400 kop obci v zástavu dán byl klášterský statek Víšeňov (Wiesen), kdež klášter měl rustikalní živnost koupenou od Matěje Berersdorfa.[3])

Ač opat Jan a konventy jeho kontribucemi válečnými, královskými výpůjčkami a jinak ještě až po krk byli sužováni, povinnosti charitativní přese všechno pilně dbali. Tomu nasvědčuje stálé nadání r. 1559 učiněné opatem Janem na špitál polický, v němž lidé chudí, nemocní a věkem sešlí byli chováni. Nadáním tím ke špitálu daroval dědičné platy na některých polích a na čtyřech emphyteutických domech celkem ročně 134 groše s tím doložením, aby řečené pole a domy, kdyby jejich držitelové jednou vymřeli bez zanechání dědicův, spadly na řečený špitál v plné užívání. K tomu opat přidal ještě zahradu jednu klášterní, aby jí chudí setím, a jakž budou moci, užívali. Výměnou za tu zahradu o něco později týž opat špitálu dal osm krav dojných. Stavění a opravování špitálu náleželo obci polické s pomocí všech

[1]) Winter Zikmund, Život církevní v Čechách, str. 724.

[2]) Urbář břevnovský, F. 6 (Schramm, Regesta ad a. 1567, č. 5).

[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1567. Srovnej urbář břevnovský, F. 44 (Schramm, Regesta ad a. 1570, č. 2).

vesnic na panství, ale tak, že dříví k tomu potřebné dávala vrchnost ze svých lesů.[1])

Také o sbratřený klášter sázavský otcovsky pečoval, jak jen mohl a jak jemu jakožto nadzřízenému opatu a visitatoru řádovému náleželo. Již r. 1550 za nedostatku bratří řeholních v Sázavě vypomohl jim několika bratřími z kláštera břevnovského a když r. 1565 opat sázavský Václav II. pro nehodnost svou od arcibiskupa pražského Antonína z Mohelnice s opatství byl sesazen, opat Jan z Chotova, bratří svých v Břevnově vzav k dotazu a k úradě náležité, mnicha svého broumovského P. Adama Polidora Sázavským zřídil za opata.[2]) Klášteru sázavskému jím posloužено bylo velice, neboť jak svědčí paměti téhož kláštera, opat Polidor důstojným chováním skleslou vážnost konventu svatého Prokopa povznesl na míru slušnou. Po jeho brzké smrti († 1568) opat Jan z mnichů broumovských vybral jim opata nového v osobě Martina Galla (Kohouta), jenž bohužel ušlechtilostí mravův svému předchůdci se nevyrovnal.[3])

Co opat Jan jako visitator řádový sbratřenému klášteru sázavskému vypomáhal, sám ve klášteřích svých nadbytek řeholníků neměl. O jejich počtu není sice zpráv určitých, ale přihlížejíce k tomu, že v Polici od r. 1506 až do r. 1620 i ještě dále každý probošt polický býval také zároveň farářem polickým,[4]) soudíme, že opatové břevnovští řeholnictva měli nedostatek právě tak, jako opatové klášterů českých v 16. věku vůbec. Rozhárané poměry náboženské s sebou přinášely, že i kněžstva světského tak málo tehdy bylo, že některý kněz byl nucen, nějaký čas dvě i tři fary najednou spravovati, a že některá fara po léta zůstala prázdna, než zase nový pastýř duchovní tam byl dosazen.[5])

Hůře než nedostatek dorostu klášterního opata Jana tížilo utíkání řeholníků z kláštera, tehdy ve všech klášteřích obecné a

---

[1]) Růžička l. c. ad a. 1559; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 79.

[2]) List opata Jana ze dne 4. prosince 1565 z rukopisné knihy v klášteře břevnovském z r. 1556, str. 205 »... nos tamquam superior abbas et visitator ejusdem ordinis monasteriorum per Boemiam volentes dicto monasterio tam in ecclesiasticis quam in temporalibus providere ac consulere ... Adamum Polydorum, monachum nostrum in monasterio braunensi ... in abbatem monasterii s. Procopii elegimus «

[3]) List opata Jana ze dne 16. října 1569 z rukopisné knihy v klášteře břevnovském z r. 1556, str. 206.

[4]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 91.

[5]) Borový, Dějiny diecése pražské, str. 288.

hnutím lutherským přivoděné. Hned v prvním roce opatování Janova hojně řeholníků mu ušlo, a na jich honění obdržel opat dva patenty královské. R. 1558 utekl P. Kašpar a dovedl toho, že usazen byl v Mikulovicích na faru, kdež doufal žíti v zátiší; ale opat Jan shledav, že fara náleží pod patronát opata želivského, dopsal do Želiva a vyběhlého mnicha polapili rozkazem královským.[1])

Že takové utíkání z kláštera řeholníky znemravňovalo, jest na jevě, ale vzorný opat Jan přese všechnu energii svou obecný proud nebyl s to zastaviti. Dostalo-li se mu tedy r. 1569 [2]) od arcibiskupa Brusa z Mohelnice napomenutí, aby řeholníci broumovští a jiní povolání svého byli dbalejší, příčinu k němu zavdaly rozhárané poměry tehdejšího řeholnictva vůbec. Opat sám jako řeholník i jako prelát místo své vyplnil důstojně, čemuž nasvědčuje chvalná o něm zpráva domácího historika, [3]) jež vyznívá ve slova: »Četné jinochy dal ve vědách vyučiti . . . Přísností mravů rovnal se Katonovi, důvtipem a duchaplností předčil nade všechny. Po výborném panování skonal r. 1575.« (Juvenes ac adolescentes quam plurimos literis erudiri curavit. Morum gravitate vix Catoni cedebat, mentis autem et ingenii facilitate neminem habebat superiorem. Post regimen optime gestum devixit a. 1575.) Sám vedl pamětní knihu, která byť tu a tam i chybné zprávy obsahovala, přece vydává svědectví o osvícenosti nevšedního muže tohoto.

Bohužel na velikou zkázu bratřiny břevnovské opata převýborného vystřídal opat z míry nedůstojný *Martin II. Korýtko z Pravdovic* (1575—1602), pocházející z Ratiboře v horním Slezsku, jenž s předchůdcem svým jen tolik měl společného, že oba byli krajané, rodili Poláci. Zdá se již z tohoto zvolení dvou rodilých Poláků po sobě za opaty, že bylo i mezi řeholníky břevnovsko-broumovskými více jiných z národnosti polské, nejspíš zvláště ze Slezska, jakožto ze země náležející ke koruně české. Opat Jan zemřel dne 14. června 1575, a již devátý den po jeho smrti (23. června) bratří sešedše se k volbě do mateřského kláštera v Břevnově, svorně opatem ho zvolili, sotva asi dbajíce napomenutí arcibiskupa Antonína Brusa ze dne 17. června 1575, [4]) aby ze sebe

---

[1]) Winter Zikmund, Život církevní v Čechách, str. 793 a 795.
[2]) Borový, Antonín Brus z Mohelnice, p. 271.
[3]) Ziegelbauer, Epit hist., str. 72.
[4]) Borový, Antonín Brus z Mohelnice, p. 157.

opatem zvolili kněze nejhodnějšího. Že Martin pravého ducha řeholnického v sobě nemá, bratří klášterní, zdá se nám, vycítiti mohli již z toho, že kněz Martin, v Polici jsa farářem a proboštem, r. 1574 dům v Polici za 327 kop míš. sobě k užitku svému za své vlastní peníze byl koupil,[1]) což zajisté s pojmem chudoby klášterní, aby žádný řeholník nic svého vlastního neměl, se nesrovnávalo.

Opat Martin nebyl snad darebným z kořene a hned od počátku vladaření svého. Soudíme tak, zření k tomu majíce, že opat tak vzorný a pořádku milovný, jakým byl Jan z Chotova, nebyl by jemu jinak svěřil od r. 1561 proboštování v Broumově, od r. 1564 v Rajhradě, od r. 1570—1574 v Polici, a také se domníváme, že císař Rudolf II. r. 1592[2]) nebyl by ho povýšil do stavu vládyckého, kdyby nebyl měl do sebe zásluh nijakých.

Domácí historikové[3]) na opata Martina naříkají zle: »O kázeň nic se nestaral, jen o ukládání peněz pro sebe. Dost dlouho, dvacet a několik roků, veda správu klášterní, dorostu klášterního nevychoval žádného, za to najímal si na týdenní plat mnichy z řádů rozličných, tuláky i odpadlíky, a takovým lidem pověsti nepěkné i správu duchovní svěřoval. Jsouce sami nevědomí i nedbalí, činívali kázaní z knih ledajakých, třebas i kacířských. Tak šířili bludy do krajin kláštera poddaných, jež potom vykořeniti nástupcům jeho stálo potu nemálo.«

Jiný domácí historik[4]) o tom, jak za něho hodinky kněžské se konaly, naříká slovy: »V kůru byl jeden v obleku černém, druhý v bílém, jeden holý, druhý bradatý, jeden bos, druhý obut, jeden křičel, druhý chrápal, druh na druha mluvili nebo brali si tabáku.« Roku 1601 žaluje kněz tamější, Josef Nigrinus, arcibiskupovi, že opat obviniv ho z krádeže peněz, sesadil ho s převorství a převorem učinil kněze světského, a to všechno proto, že »já lítostivě spatřoval, kteraká nerozšafnost a neřády veliké při správě téhož kláštera se nacházejí.«[5])

---

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 92 pod čarou.

[2]) Paprocký, Diadochus o stavu rytířském, str. 417 (Schramm, Regesta ad a. 1592).

[3]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 72 a 73.

[4]) Pitr Bonaventura v Pamětech bratrstva polického, fol. 23. (Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 93.)

[5]) Winter Zikmund, Život církevní v Čechách, str. 803.

Mimochodem podotýkáme, že toto hospodaření, dále nedbalost a nevědomost řeholníků valně přičinily k tomu, že protestanství v krajině broumovské, kdež byli obyvatelé většinou němečtí, valně šířiti se počalo ze sousedního Slezska. Méně dálo se tak na Policku, kde také někteří obyvatelé později smýšlení protestantského byli, ale veřejné služby Boží konaly se vždy dle řádu katolického. [1])

Nářky, které si tady vedou domácí historikové do svého opata Martina, doloženy jsou relací, podanou samé stolici papežské někdy ke konci XVI. nebo z počátku XVII. století od spisovatele neznámého, jak se zdá, papežského nuntia. Spisovatel referuje papeži o stavu všech řeholí v Čechách vůbec. O benediktinech břevnovských líčením rázovitým podává se tu přehledná zpráva o hmotném i mravním stavu jejich klášterů, jakož i o počtu bratří řeholných. »Broumovský klášter prý bohat; je řeč, kdyby byl dobře hospodářsky spravován, že by nesl 4000 (bezpochyby tolarů), ba někteří domnívají se, že by nesl 9000. Druhdy v něm byl veliký počet bratří, nyní jest tu opat sám druhý nebo třetí a užívá těch důchodů. A poněvadž se těší klášter velikým důchodům, aniž živí tolik bratří, kolik by měl, odtud to, že ročně nucen jest opat komoře královské některé summy půjčovati, za císaře v rukojemství se uvazovati, a když ne všechno, tedy aspoň dobrou část za něho spláceti. Opat nynější jest nepatrného vzdělání, spíše žádného, kdo ví, zná-li svoji řeholi dobře; nedbalec je v hájení katolického náboženství, dovoluje odpadlým mnichům ve svých městečkách a vsích, v nichž má faru, služby Boží konati. Z toho vzešlo, že poddaní jeho se vzbouřili, začež od úřadu zemského nedávno jsou žalářem potrestáni. Proboštství sv. Markéty ve Břevnově, byvši druhdy opatstvím, mnoho mělo důchodů; i teď jich má nemálo, ale jen část vyšší opat zanechává proboštovi, ostatek béře všechno sobě. Nynější probošt jest člověk malého vzdělání, vychování žádného, žije tu sám jediný, a tu svobodně svátostmi přisluhuje jako farář a podává pod jednou i pod obojí, a je-li pravda, zpověď vyslýchá hromadně (turmatim) a bez pokání podává svátost oltářní.« [2])

Uvedená relace, jež pochází, trvám, z počátku věku XVII., kdy opatovali Martin a Selender, učeného opata Selendra jistě

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police nad Medhují, str. 93 a 94.

[2]) Winter Zikmund, Život církevní v Čechách, str. 705 (z vatikánského archivu sděluje Dr. Nováček).

netýče se, ale najisto Martina, čemuž nasvědčuje i zmínka o odpadlém mnichu, jenž kázaním osadníky do vzbouření přivedl. Mnichem tím byl farář Salomon, jenž dle zprávy domácího historika [1]) několik osadníků broumovských pod obojí přijímajících r. 1585 kázaním svedl na stranu lutherskou. Martin opat na nevěrného kněze vedl žalobu k arcibiskupu Martinu Medkovi (1581—1590). Ten faráře Salomona ihned s úřadu suspendoval a zavolal ho do Prahy k sobě na soud, ale měšťané vzdorně se opřeli, nově ustanovenému faráři Martinovi poslušenstvím se nepoddali a ani na královský mandát nic nedávajíce Salomona nepropustili, až jemu bylo dovoleno, v kostele Panny Marie mimo město jim kázati.

Po dvou letech (1587) proradný kněz Salomon obec do té míry pobouřil, že proti vůli městské rady vznesli žalobu císaři Rudolfovi II. na opata, že proti privilegii císaře Karla IV. z r. 1348 jim překáží, voliti sobě faráře a magistrát, ale nic neprovedli. [2]) Opat na základě privilegií kláštera daných prosadil obojí právo, k usazení faráře i magistrátu, Salomon z moci královské byl vypuzen, broumovští jinověrci přeběhli k sousedním pastorům lutherským a ostatní občané, ať již přijímali pod jednou nebo pod obojí, zůstali v poslušenství faráři katolickému.

Zapadala-li bratřina břevnovská za opatování Martinova mravně, ký div, že hmotný úpadek byl tu v zápětí! Opat — rozmařilý polský šlechtic — s Poláky bratřími i příchozími byl stále na hodech a pitkách [3]), z klášterních peněz kde jaký groš ukládal pro sebe, [4]) častými povodněmi i požáry klášter broumovský utrpěl škod přenáramných, stálými kontribucemi na vojnu tureckou klášterské prostředky vyčerpány byly až na dno; nezbylo než hromadně prodávati a zastavovati statky klášterské a dělati dluhy nové, ač starých dluhů klášter měl ještě dost. Aby obci broumovské splatiti mohl starý dluh 1400 kop, opat Martin broumovskému měšťanu Kašparu Riedlovi v sumě 1400 kop prodal klášterní statek halbstadtský s doplatkem 2 kop ročně; císaři Rudolfovi II. maje vyplatiti 4250 kop míšenských, zastavil ves

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1585 a 1587.

[2]) Geschichte der protestantischen Bewegung in Braunau v P. Laur. Wintera, S. 5—10.

[3]) Miscell. arch. arcibisk. u Wintera, Život církevní v Čechách, str. 231.

[4]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 55: »pecunia, cujus conservandae insano studio tenebatur, in primis curis erat.«

Víšeňov v sumě 1500 kop obci broumovské, mlýn skřinecký (Weckersdorf) ve 300 kopách měšťanu broumovskému Krištoforu Riedlovi, jiný mlýn také v 300 kopách rychtáři v Martinkovicích (Märzdorf), od Michala Heymanela z Jauerů vypůjčil si 400 imperialů, ode dvou měšťanů vratislavských 1000 a od pěti měšťanů broumovských 300 imperialů.[1]) Polickým stvrditi musil opat Martin veškera jejich práva.

Opatství břevnovské došlo do míry; již již mělo zahynouti. K bohopustému hospodářství mlčeti již nemohl ani arcibiskup ani císař. Arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé (1595—1606) vyzval Martina z Pravdovic, aby z opatství poděkoval se sám; když pak to neprospělo, císař Rudolf nařízením daným dne 19. července 1602 poslal do Broumova královské komisaře a to: Jana Lohelia, opata strahovského, Fridricha z Oppersdorfu, cís. radu, Jindřicha z Olbersdorfu, kommandéra rytířů svatojanských v Opavě i hejtmana hrabství kladského, vyzvat ho přísně, aby pro své stáří (77 let), pro chorobnost a vůbec známé zlé hospodářství složil opatství. [2])

Opat Martin vida, že jest zle, chtěj nechtěj k odevzdání berly se hotovil a konvent i preláty řádu benediktinského v Čechách na den 23. července 1602 k volení nového opata do Broumova svolal. Opat i ostatní, přičiněním hlavně kancléře dvorského pana Zdeňka Popela z Lobkovic zvěděli sice v čas, že císaře Rudolfa rozhodnou vůlí jest, aby za opata »postulovali«, t. j. odjinud z cizího kláštera benediktinského vyžádali sobě Wolfganga Selendra z kláštera sv. Emmerama v Řezně, nicméně opatem zvolili probošta rajhradského Krištofa Soběkurského ze Soběkur a Lipice. [3]) Kdyby volba ta potvrzení byla došla, bratří břevnovští byli by z bláta dostali se do louže. Nebyl Polák a šlechtic Soběkurský o nic lepší svého krajana Martina z Pravdovic. Již za proboštování v Rajhradě pobouřil proti sobě všecken lid, až se mu od arcibiskupa pražského dostalo napomenutí, »aby k lidem poddaným ne obyčejem polským, ale obyčejem moravským se choval, jich neztěžoval, ani služebníkům svým, kteří na větším díle Poláci jsou, stěžovati nedopouštěl«. [4]) O mravní jeho kvalitě udává relace komisařů

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1576.

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 97.

[3]) Ziegelbauer, Epitome histor., str. 56; Memoria abbatum et fratrum ad a. 1607, str. 18.

[4]) Archiv zem. Opis z arcib. 1598 (Winter, Život církv. v Čechách, str. 720).

arcibiskupských a císařských r. 1602,[1]) že byl tři léta v probaci, na konci probace ani slavných slibů nesložil, slíbil prý jen poslušnost opatovi, aniž ví se pamatovati, byl-li před svým slibem u sv. zpovědi a sv. přijímání.

Císař Rudolf, jemuž nově zvolený opat Krištof Soběkurský o provedené volbě učinil oznámení, volení ihned prohlásil za neplatné a nařídil komisařům znova, aby bez rozdílu, ať konvent Wolfganga Selendra postuluje čili nic, jeho za opata dosadili. Opat Martin neodvážil se odporovati dále, odřekl se na novo opatství, ano slíbil sám, dáti hlas svůj ke zvolení Wolfganga, jen tolik žádaje, aby jemu k výživě vykázáno bylo 600 tolarů ročně a aby mu bylo dovoleno, usaditi se v polickém klášteře. Komisaři královští: Jan Lohel, král. prokurator Jakub Menšík a Erazim Haidel z Rassensteina učinili o tom oznámení císaři s doložením, že jest roční summa příliš veliká, a že by bylo lépe vykázati opatovi obydlí v Břevnově nebo v Kladrubech. Na to ihned konvent a preláti benediktinští přistoupili v klášteře břevnovském k nové volbě, jež vykonala se dne 20. září a tu zvolen byl konečně Wolfgang Selender.[2])

Hladce však volení se neodbylo. Selender byl z cizího kláštera, což se stanovami se nesrovnávalo; byl jim vnucen a bratří roztrpčení nevoli své dali nepokrytě výraz. Když jim oznámeno bylo, že Selender má býti pánem kláštera, nevrle a hlomozně volali: »Nolumus! Nolumus!« Než, ať chtěli nebo nechtěli, Selender byl opatem. Při volbě prý nebyl ani notarius ani svědkové, ani nezpíváno Te Deum. Pražští komisaři napsali relaci, v úvodě poznamenavše, že ten klášter, klenot této země, ležel mnoho let jako perla mezi sviněmi.[3])

O volbě Selendrově zaznamenal sice domácí historik břevnovský,[4]) že stala se pomocí legata apoštolského Filipa Spinella, ale nepodobá se, že Spinella tu rozhodl; naopak volba jeho provedena byla jen z vůle císařovy za podpory arcibiskupa a proti

[1]) Archiv místodr. R. 199—14 (Winter, Život círk. v Čechách, str. 749).

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 98. Volby se súčastnili: Odstupující opat Martin, opatové klášterů slovanského, sázavského a kladrubského, probošt rajhradský Krištof Soběkurský, probošt břevnovský Martin, probošt polický Šimon Chlodomastacus, Ondřej převor, a Jakub, podpřevor břevnovský, jménem všech benediktinů v Čechách.

[3]) Archiv místodrž. R. 109—14. (Winter, Život círk. v Čechách, str. 739).

[4]) Holub Bonifac, Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, str. 61.

vůli nuntia papežského, jenž sice volbu Krištofa Soběkurského prohlásil za neplatnou, po vnuceném dosazení Selendrově však dosti se hněval a nového opata i do klatby dal, až za nedlouho musil ho z klatby vyprostiti.[1]) U nuntia Selender přízně valné neměl, ale císaře Rudolfa přízni těšil se v míře nejhojnější; císař byl na něho upozorněn hned prý tenkráte, když při některé příležitosti klášter jeho v Řezně byl návštěvou poctil a učeného jeho převora Selendra osobně znáti byl se naučil. Hned tehdy císař prý usmyslil se, znamenitého převora vsaditi v některém ze svých klášterů,[2]) když v Břevnově opatství se uprázdnilo, dvorský kancléř pan Zdeněk z Lobkovic, jenž ode dávna bratřině břevnovské z duše byl oddán a o její záchranu pečliv[3]) postaral se již o to, aby výtečného představeného Selendra jim se dostalo. Byl sem přesazen z ciziny, ale cizincem nebyl; byl Wolfgang Selender z Prošovic rodem z Čech, rodilý z Plzně, kde někdy ve válkách husitských předkové jeho byli se usadili; proslulý jako učený theolog a kazatel i správce několika klášterů v Bavořích a Rakousích, osobně velice zbožný a pln svaté horlivosti, církvi katolické prospívati.[4])

Bratři břevnovští neměli čeho litovati, že berla přešla do rukou mnicha cizího; opat *Wolfgang Selender z Prošovic* (1602 až 1619) zbožností, učeností, vytrvalostí i rázností, již všude dával na jevo, kde šlo o udržení klášterní kázně, o hájení svaté víry a práv klášterních, bez odporu náleží mezi opaty arcistýra břevnovského nejlepší.[5])

P. Selender dne 20. září 1602, tedy ještě v samý den volby na opatství, byl investován;[6]) dne 2. října s komisaři královskými: proboštem a generálním vikářem pražským Pontanem z Braitenberga, grüssavským opatem Kašparem, kladským hejtmanem rytířem z Logau a dvorním sudím Matoušem Brecklem z Brecksdorfu z rána přijel do Police a uvázav se v držení panství polického, po obědě téhož dne odejel do Broumova, kdež slav-

[1]) Winter Zikmund l. c., str. 739 z rukopisu univ. bibl. II, A. 12.

[2]) Ziegelbauer, Epitome histor., p. 74.

[3]) Ziegelbauer, tamtéž, p. 54.

[4]) Růžička, Chronicon ad a. 1602.

[5]) V Řezně napsal: »Tractatus de serie episcoporum Ratisbonensium,« dále »Vita s. Aureae O. S. B. olim in Parisiensi Parthenone Abbatissae«; také báseň věnovanou arciknížeti Matyášovi »Simulacrum Austriae«.

[6]) Dobner, Monumenta VI., 203.

nostně u brány městské od měšťanstva, vojenských městských sborů, školní mládeže, magistrátu a duchovenstva byl uvítán, klíče města mu odevzdány a pak do klášterního kostela uveden, kde zpíván hymnus »Te Deum laudamus«. Klášter, jak jej nazývali Broumovští, činil smutný dojem, neb to v něm vypadalo, jakoby byl vydrancován. Nazejtří činěny jsou opatovi přísahy poddanosti od měšťanů i lidu selského. V týž asi čas do Police přijel bývalý opat Martin, aby se tu usadil a přivezl s sebou, co mu na světě bylo nejmilejšího, peníze za opatování pro sebe uhospodařené, a pro větší bezpečnost uschoval je pod podlahou pod svou postelí. Byla jich hezká hromádka: 23.790 dukátů, 6615 tolarů a drobné mince za 3000 kop. [1])

Opat Wolfgang potřeboval na zařízení kláštera, na opravu zpustlých hospodářských budov, na koupi nových paramentů atd. mnoho peněz; zvěděv tedy o tom, přišel do Police a kázal peníze předešlému opatu vzíti pro klášter, jemuž po právu náležely. Martin však těžce to nesa, po hejtmanu polickém, vině Wolfganga z krádeže, žaloval císaři, že peníze od Wolfganga zabavené sbíral pro císaře samého. Nežaloval nadarmo; hnedle byli v Broumově císařští komisaři se Štěpánem ze Šternberka v čele, z rozkazu císařského žádajíce za vydání zabaveného pokladu, a opat Wolfgang musil jim odevzdati všeckno, i s náhradou toho, co již z něho bylo vydáno. Císař později toho, co se stalo, litoval a nařídil, aby peníze klášteru byly vráceny; však jen něco málo skutečně se opatu vrátilo a ostatní, neznámo kým, bylo rozebráno. Sesazený opat dlouho toho nepřežil. V den sv. Cecilie 1602 pochován byl v Polici v kapli sv. Jana Křtitele.[2])

Opat Wolfgang Selender, hned jak berly se ujal, horlivě zasazoval se o nápravu věcí klášterních ve všech směrech. Především bylo se mu postarati o dorost klášterní: nebylo† dle relace komisařů císařských a arcibiskupských v Broumově roku 1602 novice žádného.[3]) Přijaté novice vzdělával k opravdové pobožnosti, k řádné kázni řeholnické i ke studiím theologickým a takto vychovával si hojně kazatelů, jichž k horlivosti i svým příkladem nabádal. Všechno ovzduší kláštera broumovského prosyceno bylo horlivostí náboženskou, a kněze pro reformování v duchu kato-

[1]) Rukopis univers., II. B., č. 6.

[2]) Ziegelbauer, Epit. histor., p. 73, dle zprávy pamětní knihy od Jana Chotovského založené.

[3]) Winter Zikmund, Život církevní v Čechách, str. 749.

lickém nadšené Selender posílal do správy duchovní nejen na farách klášterních, ale i na fary patronátu královského. [1])

Arcibiskup Zbyněk II. (1592—1606) zajisté ničeho nezameškal učiniti, co ku pozdvižení smutného stavu církve katolické mohlo sloužiti. V osadách katolických přísnými rozkazy toho docíliti hleděl, aby věřící církevní půst zachovávali a o Velikonoci ke stolu Páně přistupovali. [2]) Opat Wolfgang Selender v té příčině byl jeho pomocníkem, snad až z míry horlivým. Vydal desátý den po svém nastoupení tři mandaty po sobě, aby každý z jeho poddaných v době velikonoční chodil ke zpovědi. Kdo nepůjde, tomu hrozeno, že nebude v obci trpěn, a umře-li, že ho opat káže pochovati beze zpěvu a zvonění na drahách; by každý ve svém farním chrámu byl službám Božím a kázaní přítomen, by se nikdo neosmělil potupovati církev katolickou. Dále nakazoval, aby dítky pilně byly do škol posílány, že on sám o dobré školy se postará a pilné dítky bude odměňovati. V horlivosti náboženské pustiv se až za meze křesťanské trpělivosti a pastorelní opatrnosti, dovedl toho, že mnozí řemeslníci pro víru vyloučeni byli z broumovských cechů, že mnozí pochováni byli v zahradách, v polích, u silnic a jinde v místech neposvěcených.

Tímto způsobem velehorlivý opat hleděl odstraniti chyby, které byly zaviněny od jeho předchůdců, že na Broumovsku usadili se protestanté. Průmyslem svým soukenickým seznali Broumovští záhy učení Lutherovo. Mnoho protestantů přibylo do Broumova ze Slezska, usazovali se tam sektáři, kočující kazatelé protestantští, kteří potají utvrzovali obyvatelstvo v novém učení. Vůči tomu nedostatek katolických kněží přinutil opata Jana III., že najímal a platil méně hodné cizí kněze, jimž svěřoval na farách klášterních, jak již bylo propověděno, duchovní správu..

Stav ten o mnoho se zhoršil za opata Martina II. Protestantismus již příliš hluboké kořeny v Broumově zapustil, než aby měšťané byli poslechli opata Wolfganga. Opat toho doznal, že obyvatelé vysmívali se jeho reformám a že o Velikonoci r. 1603 jen 6 osob přistoupilo ke stolu Páně. Dovolávaje se rozkazů i císaře i arcibiskupa, hrozil jim opat církevními i světskými tresty, ale nadarmo; obyvatelé vzdorovalí.

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1602.

[2]) Borový, Dějiny diecése pražské, str. 304.

V pondělí velikonoční dne 31. srpna 1603 měla býti pochována manželka soukeníka Jana Burkharta. Když farář přibyl se zpěváky, by vykropil mrtvolu, počali soukeníci zpívati s lidem protestantskou píseň. Farář v dobrotě je napomínal, by ustali; když však hlasu jeho neuposlechli, vzdálil se i se zpěváky, nevykropiv mrtvoly. Tato byla pochována bez kněze, a někteří mladí lidé toho se odvážili, že vzali zvoníku klíče od věže a zvonili zvony kostelními. Opat, předvolav je dne 2. dubna, dal je vsaditi do žaláře. Tu se srotil lid a hrozil městským radním smrtí, jestliže osvobození jich na opatu, jenž v pevném zámku byl v bezpečí, ihned nevymohou. Opat, nemaje v úmyslu delší dobu ponechati je v žaláři, propustil je k prosbám magistrátu, načež zajatí okázale městem byli vedeni. Opat o srocení tom podal zprávu dvorní kanceláři, načež vůdcové a podněcovatelé tohoto hnutí Jiří Scholz, David Aust a Jiří Kellner do Prahy byli obesláni, avšak útěkem před trestem se zachránili. Když dne 1. července po druhé byli obesláni a nikdo z nich se nedostavil, tu otcové jejich na půl léta vsazeni jsou do broumovského žaláře městského. Hlavní podněcovatel této malé vzpoury, Jan Burkhart, byl se svým synem Pavlem a příbuzným Jiřím Burkhartem do Prahy povolán, zde vinným uznán, 10 neděl vězněn a nad to k pokutě 3000 tolarů odsouzen a pak teprve na svobodu propuštěn. Shora uvedení mladí lidé vrátili se po roce do Broumova a byli k pokutám odsouzeni.

Jitření trvalo dále. Joachim Plackwitz a jeho syn namluvili Broumovským, by se hleděli jha klášterního zbaviti; statky klášterní náležejí prý královské komoře. Nad to týž Plackwitz se synem svým opata tupili a jemu se vysmívali, z čehož vznikla soudní rozepře, která teprve 1605 byla ukončena.

Na stížnosti opatovy byl vydán 14. října 1603 královský reskript, kterým přísně se nařizovalo, by opat v Broumově veškeré bludy a pikartské schůze odstranil a katolické náboženství v krajině té šířiti hleděl, což opat celé obci ohlásil, která však opět neuposlechla.

V měsíci dubnu 1605 zemřela manželka soukeníka Tolda a nedala se zaopatřiti, jsouc příslušnicí »nové sekty«. Muž její, Matěj Tolde, žádal vzdorovitě, by mrtvola od faráře a zpěváků hlavným způsobem na katolickém hřbitově byla pochována, toho zejména se dovolávaje, že zesnulá jeho žena byla ctnostná, a že před smrtí všechny, kterým snad dala pohoršení, prostřednictvím

faráře Krištofa Heidera odprosila. Týž farář však měl dobrou toho příčinu, že evangeličku na katolickém hřbitově pochovati se zpěčoval, maje to též zapověděno od opata. Když Tolde u opata do toho si stěžoval, potvrdil a schválil Wolfgang Selender jednání farářovo. Po té následovaly výhrůžky a nadávky se strany uraženého soukeníka, který úmyslně mrtvolu ve sklepě skryl, a do Prahy se odebrav, u královské komory podal proti opatovi žalobu. Předseda komory, Štěpán Jiří ze Šternberga, a většina radů, jsouce akatolíci, uznali za právo, že opat mrtvolu má pochovati. Proti tomuto rozhodnutí ohradil se Selender, dovolávaje se sněmu tridentského a také té okolnosti, že akatolíci také nedovolují, by pochovávání byli katolíci na jejich hřbitovech. Nad to podal opat stížnost ku královské komoře, která Matěje Tolda pohnala k zodpovídání. V týž den, kdy synové Toldovi rozkaz královské komory opatu předložili, měl již týž v rukou rozhodnutí dvorní kanceláře. Jsa jako vždy rozhodný, vsadil pro urážlivé a hrubé řeči syny Matěje Tolda do opatského žaláře. Z toho povstala vzpoura v městě Broumově. Luza namalovala v úterý svatodušní na bránu zámeckou šibenici, na které visel muž, a pod ním bylo napsáno: »Wolfgang opat.« Brána byla potřísněna škaredě a jiné dvéře vysazeny a do potoka hozeny.

Ještě hůře vedli si Broumovští v pondělí po Božím Těle, kdy za dne přepadli faráře, chtějíce ho zavraždit. Farář utekl se do sakristie, kde byl obléhán, a teprve večer podařilo se ozbrojeným sluhům klášterním jej osvoboditi. Po faráři bylo házeno kamením, ba z radnice jednou po něm střeleno.

Ze všeho toho vidno, jak v těžkém postavení se nalézal Wolfgang Selender; jednak bylo mu poručeno s hůry, by proti protestantismu bojoval a o rozšíření katolicismu se staral; jednak stálo proti němu obyvatelstvo novou věrou již úplně zachvácené a nenávistí proti katolicismu, ba proti všemu právu a mravnosti naplněné. Při tom nedostatek duchovenstva, nedostatek peněz, následek bývalého špatného hospodářství, protivenství ve vlastním řádě,[1]) zlé politické poměry, daně na turecké války, nové bludy — vše to vyžadovalo muže statečného a skalopevného.

---

[1]) R. 1606 žalovali opatové Jan Zlatoústý z Ostrova a Sv. Jana pod Skalou, Stanislav Stromanides, opat sázavský, a Pavel Paminondas z Emaus u arcibiskupa Zbyňka, by visitatora řádu, Wolfganga, sesadil, poněvadž proti řeholi sv. Benedikta byl volen, poněvadž jest cizozemec a Čechům valně nepřeje,

Dne 17. srpna 1605 odcestoval Wolfgang k provincialní synodě pražské, jejíž neposledním členem byl, neboť na konci měl poděkovací řeč, která až podnes se zachovala. [1])

Po svém návratu koncem měsíce října usiloval na všech farách klášteru přivtělených synodální úrady prováděti a uveřejnil v celé té krajině zákony sněmu tridentského. Při tom však hrozil měšťanům, kdo akatolické modlitebny navštěvovali, že jim občanská práva a povolení provozovati řemeslo i vařiti pivo budou odňata. Broumovští protestanté nemajíce více svých kazatelů Salomona a Kristeina, připojili se k akatolickým obcím kladským a chodili na služby Boží do Hrádku (Wünschelburg). To mělo nyní přestati; ano opatovi bylo dne 27. listopadu 1605 zřejmě nařízeno, by do Hrádku a Habelschwerdtu, jakož i do jiných far hrabství kladského uvedl katolické duchovní správce. Když s rektorem kladské jesuitské kolleje a s kladským hejtmanem dne 15. prosince o postoupení protestantského kostela v Habelschwerdtu vyjednával, bylo mu odejíti s nepořízenou, neb popuzená duchovním lutherským Witwerem luza málem by jej byla kamenovala.

V Broumově ukázaly se lepší vyhlídky, neb o Velikonoci roku 1606 bylo již 3453 přijímajících nejsv. Svátost oltářní. Téhož roku, a to dne 2. prosince, zapověděl opat tajná manželství a nařídil, že dle sněmu tridentského jen onen sňatek za platný považován bude, který před farářem a dvěma svědky se uzavře; dále odstranil akatolické kostelní a pohřební zpěvy, donutil záduśníky ku skládání slavného vyznání víry a odepřel všem odpadlíkům od víry církevní pohřeb.

Takto sobě veda s měšťany broumovskými utkati se musil opat Wolfgang ještě v tužším sporu. O privilej danou r. 1348 se opírajíce a rozhodnutím císaře Rudolfa II. z r. 1587 spravovati se nechtějíce, osobovali sobě právo, voliti faráře i magistrát. K jenerálním sněmům r. 1608 a 1609 vyslali dva poslance, *Davida Seidla* a *Jana Burkharta*, pod záminkou, aby žádali od královské komory slevení daní. Tito nepřátelé opatovi neměli žádného práva zasedati ve sněmu, podepsali však přece prote-

aniž s opaty v důležitých věcech se radí a s Broumovskými stále ve sporu jest. Opatové žádají, by byl volen za visitatora řádu Čech, což papežský nuncius na přímluvu arcibiskupovu učiní.

[1]) Bibliotheca concionum Pontani a Braitenberg.

stantské memorandum, jež podáno bylo králi Rudolfovi II. ve příčině požadavků akatolíků.

V Praze proti opatovi rozličným způsobem podněcovali a tak se stalo, že broumovské záležitosti mimo nadání dostaly se na sněm. Proti výnosům královským podali protest. stavové odpovědi tak zv. repliku, dupliku, tripliku, ba i kvadrupliku. V duplice bylo uvedeno, jak opat Wolfgang broumovské občany v příčině náboženství utiskuje a líčeny případy Matěje Tolda a Jana Burkharta.

Dne 25. května 1609 byl zahájen nový sněm v Praze, na kterém proti zemské ústavě David Seidel a Jan Burkhart za *poddané komorní prohlášeni a jako měšťané svobodných měst do třetího stavu* byli přijati, ačkoli byli poddaní kláštera broumovského. Všemožným způsobem očerňovali opata u sněmu, ba upírali mu podací právo ke kostelům v Broumově a zadali žalobu ke král. komoře proti němu.

Hlavně se jim jednalo o hřbitovní kostel Panny Marie, jenž se nalézá na jihu Broumova a až dosud jest zachován.

Kostelík ten jest snad nejstarší gotická stavba dřevěná v Cechách. Nepatrná svatyně zavdala příčinu k bouřím.

Císař Rudolf II. podepsal, jsa v úzkých, dne 9. července 1609 majestát, jehož hlavní obsah jest všeobecně znám a jehož jeden odstavec zní: je-li podací právo při některém kostele pochybné, má rozhodnouti král. komora, komu náleží. Pohřbívání a zvonění utrakvistům při katol. kostelích a farách a naopak se zapovídá, leč by patron nebo farář dal svolení.

Broumovští vyslanci vymohli si na stavech zvláštní ochranu, jak jim 17. července 1609 písemně bylo sděleno. Navrátivše se domů, vykládali si majestát, jenž byl nedokonale a nejasně formulován, jako své vítězství nad opatem, který prý zákonem uznané konfessi nemůže nyní ničeho poroučeti. V Broumově vznikla z toho veliká radost, David Seidel počal s organisací protestantské obce, jež se shromažďovala na hřbitově kolem kostela Panny Marie. Poněvadž podací právo při tomto kostele dle mínění protestantů bylo pochybné, žádali neurvalým způsobem na opatu, by jim kostel bez odkladu byl ponechán. Na to se jim dostalo od opata záporné odpovědi, jež dle majestátu byla zcela správna, *neb se mělo vyčkati rozhodnutí král. komory.* Ve příčině hřbitova opata ani se neptali, *ten prý jest společný*, ačkoli ani patron, ani farář k tomu nedali svého svolení.

Protestanté shromažďovali se dále na hřbitově, pěli tam evangelické písně a nemajíce svého kazatele, naslouchali řečem mladého Pavla Burkharta.

Opatu Wolfgangovi nezbývalo nežli toto svémocné osvojení si katolického hřbitova oznámiti královské komoře, která protestantům nařídila, by hřbitov opustili; a ve příčině kostela Panny Marie rozhodnutí zavedeného procesu od komise, jež do Broumova měla býti vyslána, očekávali.

Protestanté vysmáli se rozhodnutí tomu, hřbitov si podrželi a kostela úplně se zmocnili. Nad to přivolali z Německa kazatele Klementa Kirschmana (Keresandra), pocházejícího z Bitterfeldu v Míšni, pastora v Oderbergu u Postupimi, člověka zlopověstného, který přibyl do Broumova dne 12. prosince 1609 a již nazejtří o 3. neděli adventní měl v kostele Panny Marie kázaní katolíkům nepřátelské. Broumovští dali mu byt u Davida Seidla a roční služné 100 kop grošů.

Také ve vůkolních vesnicích usadili se pastoři, jako v Šonově, Barzdorfu, Hermsdorfu a v Maerzdorfu.

Strana Davida Seidla tupila a pomlouvala opata Wolfganga, načež protestanté žádali, aby katolíci odevzdali jim klíče města, zejména od bran, by se proti opatu hájiti, a ve případě, že by dán byl královský rozkaz svobodě náboženské odporující, i násilím mohli brániti. Protestantská luza přepadla radnici, zmocnila se městských pečetí a dorážela i na klášter, kde však kladli mocný odpor. Tři komorní rozkazy, které si opat proti násilníkům vymohl, nic nezpomohly.

Dne 22. prosince 1609 dostavila se královská komise do radnice v Polici, která většinou záležela z protestantů a před kterou opat Wolfgang veškeré stížnosti Broumovských písemně a to přímo stkvělým způsobem vyvrátil. Komise uznala jeho právo, zaslala svou zprávu král. komoře, která však teprv 16. července 1610 také na sněmu rozhodnutí své ohlásila, že Kerasander má ve 14 dnech Broumov opustiti, podací právo při kostele Panny Marie a právo obsazování všech radních míst že náleží opatovi, a že obyvatelé jsou zavázáni, by ho poslouchali a ctili. Broumovští však, když opat práva svého chtěl použiti a magistrát jmenovati, jemu v tom překáželi. Svého kazatele podrževše, zjevně hlásali vzpouru. Nebyli by se toho odvážili, kdyby náčelníci protest. unie, braniborská markrabata, Anhalt a nejvíce Kristian II., kurfirst saský, zjevně jich byli nepodporovali.

Necítíce se při kostele Panny Marie dosti bezpečnými, ohradili si nejprve u dolejší části města plochu, kterou vysvětil dne 29. srpna jako »hřbitov u sv. Krištofa« kazatel Kerasander. Nedbajíce také toho, jsou-li oprávněni stavěti kostel (k tomu ani dle majestátu práva neměli, těšíce se sice na duchovních statcích svobodě náboženství, ale ve příčině staveb kostelů a ustanovení pastorů závisíce na své vrchnosti), přistoupili dne 27. dubna 1611 ku kladení základního kamene ku kostelní budově u dolejší brány. Kostel byl stavěn ze sbírek a na klášterní půdě.

Opat musil to oznámiti u dvorní kanceláře, která po nastoupení Matyáše na trůn dne 23. srpna 1611 rozhodla, že Broumovští ke stavbě kostela nejsou oprávněni.

Proti tomuto rozhodnutí vedli si protestanté stížnost u defensorů dle majestátu na ochranu práv akatolíků zřízených, ačkoli stížnost měla dle usnesení sněmu z r. 1610 podána býti zvláštnímu, z 12 katolíků a 12 protestantů záležejícímu soudu. Císař Matyáš rozhodně stavbu nového kostela zapověděl. [1])

Defensorové dobře vědouce, že dle majestátu jen stavové na svých panstvích a král. města na svých pozemcích svobodně směl stavěti kostely a že tedy Broumovští ve právu nebyli, přimlouvali se na počátku toliko za ně, nyní však měli záležitost tu za důležitou a zásadnou. Z té příčiny svolali mimořádnou schůzi zástupců zemských stavů, k čemuž dle usnesení sněmu r. 1609 oprávněni byli. Sešlo se celkem 100 zástupců protestantských v Karolinu dne 10. listopadu 1611, aby o věci broumovské se radili. Protestujíce proti královskému zákazu, zaslali do Broumova list, kterým obyvatele povzbuzovali, by pokračovali ve stavbě kostela, ať se děje co děje.

Nápadno jest, že ve psaní tom nejmenují broumovský klášter statkem komorním, nýbrž uznávají, že opat Wolfgang jest pravomocnou vrchností všech obyvatelů broumovských. [2])

---

[1]) Mathias der Andere von Gottes Gnaden etc. Vorsichtige, getreue Liebe! Wir werden berichtet, wie dass ihr euch unterstehen sollet, eine newe Kirche zu bawen. Weilen ihr aber dazu kein Recht habt, so befehlen Wir euch hiermit, alsbald solchen Baw einzustellen und hiemit bis auf weiteren Bescheidt und Unsere gnaedigste Resolution gaenzlich einzuhalten, kein anderes thuet. An dem geschieht Unser gnaedigste Wille. Apologie der Staende, pag. 332

[2]) Desgleichen dem Herrn Apt, *cwerer Obrigkeit* zu Bewegung und Zorn mit Nachred, Schmach, Verschimpfung oder sonsten anderergestalt (abgesehen, dass solches bei grösster Straf verboten) keine Ursache gebet, son-

Od protestantských stavů jsouce stále podporováni, dostavěli Broumovští svůj kostel r. 1614. Veškeré protesty opatovy nic neprospěly, neboť defensorové ve své žádosti k císaři zase tvrdili, že duchovní jsou pouze užívatelé statků církevních, které vlastně náležejí královské komoře.

Tím se dal Matyáš zastrašiti, ačkoli mu bylo raděno, by dal zbourati protest. kostel v Broumově a defensorům zapověděl, by poddaných nepodněcovali.

Celý ten čas byl opat vysazen pomluvám, pohrůžkám a surovostem broumovských protestantů, ochrany císařské se mu nedostávalo a také arcibiskup Jan Lohel nebyl mu nakloněn. V červnu 1613 podařilo se opatu Wolfgangovi, že mohl ustanoviti nový magistrát v Broumově, v jehož čele stál Vavřinec Beyl. Za to však byl od osobních svých nepřátel Jakoba Seidla, Jiřího Scholze, Martina Birka a Jana Schiemanna tou měrou pronásledován, že si dal v červenci 1613 *připraviti svůj hrob.*

Majíce katolický magistrát v čele, nebyli s ním Broumovští spokojeni, jak samo sebou se rozumí, marně však pokoušeli se o to, aby druhý, protestantský magistrát v městě byl zaveden. Mezi tím znesvařili se s prohnaným a prostopášným pastorem svým Kerasandrem, který jednotlivcům, také protestantům, na cti utrhal. Obžalovali ho sice u dolejší konsistoře v Praze, avšak administrátor konsistorní Crinith a jednotliví radové dali se od Kerasandra podplatiti a propustili ho bez trestu. [1])

Po svém návratu z Prahy nalezl Kerasander již nového pastora v Broumově, Ondřeje Knorra, roz. z Rochlice, 15. října 1614 dosazeného, tak že nyní dva pastoři v Broumově působili. Oba měli své strany, které mezi sebou o kostel i hřbitov se hádaly tou měrou, že při častých půtkách několik lidí přišlo o život. Kerasandrovi bylo konečně ustoupiti, týž zase odešel do Prahy, lutheranismu na oko se zřekl a po svém opětném návratu do Broumova ochrany opatovy se dožadoval. Později dobrodruh zase od katolické víry odpadl.

---

dern ihme und seinen bestellten Amtsleuten allerseits gebührenden Gehorsame in politischen Sachen und dasjenige, was ihr zu thun schuldig, jederzeit verrichtet und abführet. Apologie der Staende, pag. 333.

[1]) Viz důležitý a důkladný spis: Geschichte der protest. Bewegung in Braunau. Nach Archivquellen verfasst von P. Laur. Wintera, Priester des Benediktinerstiftes Braunau. Prag 1894 in Commission bei H. Dominicus.

Knorr byl horší Kerasandra. Počal s takovou náruživostí proti katolíkům v Broumově bojovati, že někteří katolíci již roku 1614 z Broumova se vystěhovali. Dne 6. dubna 1615 prosila menšina katolická o ochranu opata proti nátiskům protestantů. Opat žádost tu zaslal králi, leč žádost neměla výsledku.

Co opat Wolfgang s lidem poddaným doma se soužil, odjinud četné starosti hrnuly se na hlavu jeho o překot. Roku 1606 v čas příměří se Štěpánem Bočkajem, vůdcem povstalců v Uhřích, bylo na panství broumovské a polické vloženo 500 mužů s hejtmanem Krištofem z Hoberka a Gutmansdorfa. Pobyli tam jen 4 dny (13—16. dubna), ale za ten čas nazlobili se dost a zavdali příčinu k hojným stížnostem. Roku 1607 dne 20. srpna na panství broumovské a polické přitáhlo zase pět praporů jízdy s plukovníkem Gottfriedem Ferdinandem Rübišem. Přibyvše ze Sedmihradska toulali se nějaký čas po Slezsku, až přišli do této krajiny. Nadarmo žehral na to opat u královského dvora, dokládaje se, že klášter broumovský veliké sumy peněz na války turecké vynaložil a že bude snad nucen celý klášter pro nedostatek propustiti. Vojáci ubytovavše se v Broumově, v Polici i po vesnicích obou panství, musili býti živeni od kláštera i od poddaných. Po delší čas vydáváno bylo na ně každý týden 687 kop míšenských a 53 korce ovsa. Když to trvalo asi půl léta a pro nemožnost lidu musilo se utrhovati, vojáci počali lid sužovati a bráti, kde co bylo. Sousedé poličtí zvláště mnoho od nich vytrpěli, až někteří rady si nevědouce, raději opustili domy a statky své. Teprve někdy ku konci r. 1608 po mnohých stížnostech obcí i opata obtížné posádky byli zbaveni. [1]) Osobní nepřítel opatův, obchodník David Seidel, popuzoval nad to měšťany broumovské proti opatu Wolfgangovi, že jest jen on touto nucenou vojenskou posádkou vinen, poněvadž prý žádaného od komory král. příspěvku na žoldnéře nezapravil. Ještě jiné nepravdivé pomluvy nešlechetný Seidel o opatu rozšiřoval a to beztrestně za tím účelem, by ho u měšťanů uvedl v nenávist.

Než žoldnéři odešli, musila se jim vyplatiti všechna zadržená mzda, dílem v penězích, dílem v suknech, a opat na jich vyplacení se svolením císaře Rudolfa musil si vypůjčiti 4000 tolarů. [2]) Poněvadž také v pokladnici císařské k vyplacení mzdy vojsku

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 100 a 101.

[2]) Cop. Arch. Břev., B. VI., 172 (Schramm, Regesta ad a. 1608).

přes tu chvíli peněz se nedostávalo, císař Matyáš opata Wolfganga žádal za výpomoc, a ten na hotovosti dost nemaje, se svolením císařovým na klášterské statky byl nucen učiniti novou výpůjčku 6000 tolarů.[1]) Neměl-li usoužený opat peněz na nucenou výpůjčku, neměl jich ani k zapravení řádné berně, a tak nezbylo, leč zase vypůjčiti si na daně 4000 tolarů, a že císař Matyáš dne 10. června 1613 k tomu milostivé svolení dal,[2]) ani opatu, ani klášteru tím vzpomoženo nebylo. K tomu ke všemu nádavkem od r. 1605 klášteru broumovskému živiti bylo císařského provisionistu drabanta Tenharta[3]) a po něm, ne-li docela vedle něho, jiné zase císařské vysloužilce, kteří nejenom vším potřebným až do smrti musili býti opatřováni, ale klášteru i mnohé nepohodlí činívali.

Jakoby na těchto souženích ještě dosti nebylo, ustaralého opata a jeho klášter zbědovaný stihlo i to neštěstí, že dne 4. června 1617 v Polici vypukl strašný požár. Vyhořelo 70 domů s radnicí, pivovarem, špitálem, panským mlýnem u kláštera a se stodolou panskou a 15 stodol městských. Opat Wolfgang s konventem utrpěli sami škodu značnou, ale přece brzy znova nejen vystavěli shořelý špitál, než i důchod jeho na vyživení chudých rozmnožili nadáním k němu dvou luk pod Vlčincem, aby byly najímány pod plat roční.[4])

Co takto opat Wolfgang Selender, muž koncepcí velikých a energie znamenité, doma měl starostí plnou hlavu a práce plné ruce, nepřestával jako visitator klášterů benediktinských sbratřeným rodinám pomáhati, jak a kde jen mohl, aby v dobré míře je udržel.

V klášteře sázavském v té době opatství spravoval Jiří Štýrský, jenž od probošta Bertholda Pontána vyžádal si konfirmaci k faře sv. Martina v městečku Sázavě a dovolení, aby osadníkům tamějším podávati směl velebnou svátost pod obojí způsobou. S takovým působením opat Wolfgang srovnati se nemoha, proti němu nastoupil a jako visitator řádový zbaviv Jiřího správy opatství, mnichům sázavským svého řeholníka z kláštera broumovského, kněze Michala Bílinského, představil za správce. Po smrti Michalově († 1617) na Sázavu vypravil probošta kláštera břevnov-

[1]) Archiv Břev., A. II., 1 (Schramm, Regesta ad a. 1611).
[2]) Archiv Břevnov., B. VI., 192 (Schramm, Regesta ad a. 1613, N. 2).
[3]) Winter Zikmund, Život církevní v Čechách, str. 725.
[4]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 103.

ského Šimona Chlodomastaea, aby ujal se svršků po zemřelém. Opat Jiří Štýrský chtěl vládu strhnouti zase na sebe, ale Selender věda, že by opat tak nedostatečného ducha neprospěl ani kázni ani důchodům domu sázavského, k veslu ho nepustil, vyžádav si na pomoc císaře Matyáše i arcibiskupa Jana Lohelia, a správcem kláštera ustanovil mnicha sázavského Jiřího Pavlína. Spolu pečoval také o rozhojnění práv a užitků klášterních. Ježto budovy kostela i konventu sv. Prokopa téměř již rozvalinám se podobaly, na opravu jejich opat Wolfgang, ač jeho vlastní důchody povážlivě vysýchaly, dne 15. ledna 1618 věnoval tři sta tolarů.[1]) K tomu na přímluvu jeho dne 12. května 1618 komora česká přidala 18 kop grošů míšenských a mimo to i mnoho jiných podpor sv. Prokopu získal, jak již jinde a jindy[2]) byli jsme zevrubně uvedli.

Nemenší zásluhy získal sobě opat Wolfgang o sbratřený benediktinský klášter emauský, jinak o benediktinské opatství na Slovanech.

V klášteře emauském po mnohá leta bylo sídlo konsistoře kališnické čili dolejší a opatství spojeno bylo s úřadem administratora pod obojí. Teprve r. 1592, nedlouho před tím, než Wolfgang stal se opatem břevnovským a tím i visitatorem kláštera emauského, konsistoř utrakvistická přeložena byla ke kostelu týnskému a do Emaus dosazen řádný opat. Za opata Wolfganga v Emausích opatoval někdejší mnich z kláštera broumovského Petr Loderecker, jehož správa visitatorovi se nelíbila, a proto přeloživ ho do kláštera břevnovského, opatem v Emausích ustanovil mnicha broumovského Placida, a po jeho brzké smrti řeholníkům na Slovanech představil Matouše Pfeiffera z kláštera kladrubského. Hmotné poměry v Emausích byly tak smutny, že opat Pfeiffer i jeho nástupce Benno Falk z Falkenberka opatství dobrovolně se zřekli a visitator opat Wolfgang, o dobro kláštera jindy tak slavného pečliv nad míru, správu jeho vložil do rukou statečného mnicha rajhradského, Adama Benedikta Bavorovského.[3]) Klášter poskytoval sotva jemu a dvěma bratřím výživy; bylo mu trpěti nouzi

---

[1]) List opata Wolfganga Selendra ze dne 15. ledna 1618: »Ego Wolfgangus, abbas brzevnoviensis in Brauna, pro initio restaurationis monasterii s. Procopi ad Sazavam obtuli trecentos tall. Datum in mon. brzevnoviensi die s. Mauri abbatis 1618.«

[2]) Krásl dr., Sv. Prokop, str. 280.

[3]) Brunner Sebast., Ein Benediktinerbuch, S. 102—104.

a nad to i v osadě mnoho strastí a příkoří. Pod klášter slovanský slušela osada kostela sv. Mikuláše v Podskalí, [1]) ale Podskalští uvedli si tam faráře nekatolického. Horlivý reformátor opat Wolfgang nechtě toho trpěti, dopsal opatu Bavorovskému, aby vezma mocně kollaturu v Podskalí k sobě, dosadil tam kněze katolického. Adam Bavorovský ve svém visitatoru maje oporu, kostela sv. Mikuláše také hned se ujal, ale Podskalští oznámili mu, že žádného opata nad sebou neuznávají; jsouce chudého záduší, prý sice kněze nemají, ale vždy si z jiných osad kněze pod obojí zvou, a poněvadž se drží majestátu, dle něhož utiskováni býti nemají, ani opata, ani jiného kněze do kostela pustiti nemíní. Opat Selender o jich vzdoru se dověděv, hned tak nepovolil, ale pracoval proti Podskalským v kanceláři králově tak, že byl o tu věc primas novoměstský volán před pány místodržící. [2]) Ale že jinak časy byly velice bouřlivy, věc sporná urovnána nebyla.

Staraje se o benediktinské kláštery v Čechách, k tomu mimo jiné směřoval, aby byl ve vlastním jeho klášteře dorost bratří. Při úplném nedostatku na počátku opatování svého povolal do Broumova bratry benediktiny z Kladrub a z Řezna. Brzy však přijímal novice a dal je dle přání synody pražské vychovávati u Jesuitů v Kladsku, ba roku 1607 byl již s to, aby založil zvláštní klášterní studium.

Opat Wolfgang měl zatím s nekatolickým farářem Ondřejem Knorrem v Broumově a jeho stoupenci pořáde tuhý boj. Knorr opata, klášter i katolické osadníky stále ostře napadal pomluvami v kázaních i spisem potupným, až opat obrátil se na samého císaře s prosbou, aby tu nebyl trpěn, a kostel aby byl uzavřen; stoupenci Knorrovi, zejména Jan Burkhart, Mikuláš Frömmel a Jan Kraezig odebravše se dne 29. června 1615 do Prahy, žalovali defensorům, kteří žalobu jejich na konci gener. sněmu císaři spolu s jinými žalobami na arcibiskupa v příčině kostela v Hrobech a v příčině král. patronátu při 132 farách předložili, ale nepořídili nic; naopak, když císařský dvůr po korunování Ferdinanda II. nacházel se na zpáteční cestě do Vídně, vyšly nové rozkazy přísnější, aby oba kostely, v Hrobech i v Broumově, zavřeny byly, a když opat Wolfgang císaři podal zprávu, že Broumovští roz-

[1]) Ekert, Posvátná místa Prahy II., str. 197.

[2]) Archiv pražský. Listina č 1148 u Zikmunda Wintra: Život církevní v Čechách, str. 271.

kazu danému se nepoddali, šest přednějších měšťanů broumovských povoláno bylo do Pardubic, kde jim císař znova nakázal, aby kostel opatu vydali a svědectví opatovo o tom místodržícím v Praze sami předložili. Měšťané však neuposlechli, odebrali se do Prahy vyhledat si pomoci, ale k rozkazu místodržících byli uvězněni, městské radě broumovské uloženo, kostel zavříti a klíče poslati místodržícím. Měšťané shluknuvše se, kostel zavříti nedopustili, až k rozkazu císařovu přišli z Prahy komisaři, oproti kterým Broumovští byli velice spurní; kostel měl býti zavřen,[1]) *vskutku však zavřen nebyl.*[2])

Když kostel broumovský dle domnění byl zavřen (což však ve skutečnosti teprv 1622 se událo) a kostel hrobský dokonce pobořen, defensorové jakožto náčelníci stavů protestantských, jimž jednalo se o záminku ku vzbouření lidu,[3]) ujali se věci horlivěji, tvrdíce, že obyvatelům protestantským obou měst náleželo právo ke stavění sobě kostelů dle smlouvy ze dne 9. července 1609 mezi stranami pod jednou a pod obojí zároveň s majestátem podepsané, ježto v ní právo stavěti dopuštěno bylo na statcích komorních, a statky duchovenstva mají prý pokládány býti za statky komorní.

Držíce se toho výkladu libovolného,[4]) defensorové na sjezdu stavů protestantských v měsíci únoru 1618 usnesli se na tom, že má býti na císaři žádáno odvolání rozkazů daných ve příčině obou kostelů, ježto prý jimi porušen byl majestát císaře Rudolfa; opat broumovský i arcibiskup že se neměli přímo obraceti k císaři, nýbrž spory ty cestou právní odkliditi, a když k žádosti té došla z Vídně odpověď záporná, kterou císař veškeré další schůze protest. stavům zapovídal, že z dostatečné příčiny kostel broumovský zavříti kázal a zajatých 8 broumovských měšťanů že ze žaláře nepropustí: tu defensorové odpověděli omluvou, že jim dle článků sněmovních z r. 1609 právo shromažďovací v mimořádných případech přísluší a že se v květnu opět sejdou. Pamětní spis byl podán 31. března 1618. Odpověď císařská byla sice mírnější, ale dne 16. května dán byl přímý rozkaz, by se protestanté rozešli. Protestanté přes to se sešli, načež dne 21. května obesláni byli

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1618.
[2]) Wintera Vavř., Geschichte der protest. Bewegung in Braunau, str. 62.
[3]) Tomek, Nejnovější dějepis rakouský, str. 175.
[4]) Tamtéž, str. 176.

do král. kanceláře, kde Fabricius Platter předčítal jim král. list, že broumovský kostel ku zvláštnímu přání císařovu bez porušení majestátu byl uzavřen; po té dne 23. května 1618 svedena byla osudná defenestrace dvou místodržících a jejich tajemníka. Direktoři ihned propustili zajaté měšťany broumovské z vězení, kostel broumovský kázali otevříti a vydali rozkazy, jimiž mimo jiné i opat broumovský Selender měl jim zapůjčiti na válku 24.000 kop míš. Opat nabízel 1000 kop, což nebylo přijato. Dne 6. února 1619 přibyli do Broumova dva komisaři: Jan Arnošt Miltic z Bolehradu a šlechtic Jan z Vranova. Doprovázelo je 30 oděnců a měšťané broumovští. Z počátku vyjednávali s opatem mírně; když jim však z účtů klášterních dokázal, že celoroční příjem obnáší jen 2180 kop, dali mu hodinu na rozmyšlenou, by se poradil s konventem. Za hodinu dostalo se Milticovi od převora a 7 bratří téže odpovědi. Na to obsadili komisaři sině opatovy, dali se dovésti do kostela, by pátrali po pokladu chrámovém. Ničeho nenalezše, vrátili se k opatovi, dali si otevříti kobku ve věži, kde nalezli 1200 kop míš. v rozličných mincích, dva sáčky s českými groši, pozlacený pohár, láhev, 11 lžic, 5 hodinek a ve sklepě 5 sáčků s rozličnými mincemi. V opatství nalezli mezi spisy 235 kusů dukátů. — To bylo vše!

Jako almužnu dali z uloupeného opatovi 10 dukátů na zaplacení léků. Ještě celé dva dny a dvě noci bylo v klášteře po tajných pokladech pátráno a kopáno.

Asi 30 broumovských občanů loupilo na vlastní pěst a usilovalo o bezživotí opata. Mimo to u Miltice na opata a jeho úředníka Praetoria stále žalovali, nové městské rady se dožadovali a právo podací při farním kostelu vynutiti chtěli. Miltic jim byl ve všem po vůli a činil direktorům návrh, by přání Broumovských se vyplnila. Direktoři očekávali větší summu; dne 19. února psali opatovi, že peníze ty se srazí na daně, aby poslal kvitance; v příčině stříbra a hodinek se omlouvali, že se to stalo od komisařů bez jejich vědomí a že se věci ty opatovi vrátí.

Na sněmu, v březnu 1619 svolaném, jednalo se hlavně o peníze na vedení války, někteří odpůrcové povstání byli ze země vypověděni, jiným kat. pánům, jako arcibiskupovi, kancléři Lobkovicovi, hraběti Martinicovi, opatu strahovskému a samo sebou e rozumí také opatu broumovskému statky zabaveny. Klášterníkům slíbeno výslužné, ale nikdy nebylo placeno.

Dne 15. dubna 1619 oznámili direktoři opatovi, že místo něho bude spravovati statky klášterní rytíř Jan Arnošt z Miltic,[1]) aby mu proto veškeren klášterní majetek vydal. Opat zdráhal se jíti do vyhnanství;[2]) tedy měšťané učinivše vzbouření, v kláštеře jej oblehli a opatu, jemuž šlo již o život, nezbylo, leč tajně v noci z kláštera utéci (5. února 1619).

Ačkoliv ozbrojení měšťané ho pronásledovali, dostal se šťastně do Police, kdež ho měšťané ochotně přijali.[3]) Z vděčnosti za to opat Wolfgang na náměstí polickém dal postaviti na způsob pomníku sloup: na jedné straně vytesány byly písmena M. F., to jest Mei fideles — platilo Polickým — na protější straně (ke Broumovu) vytesána byla ruka metlou hrozící, na ostatních stranách byly znaky opatské. Také v čele farního kostela polického dal zlatými písmeny učiniti nápis: Moji věrní Poličtí.[4]) Ani v Polici necítě se dosti v bezpečnosti, dne 29. dubna, chorobou již sklíčen, ušel na rozličná místa ve Slezsku a pak se obrátil do Moravy a tam v Domašově na panství rajhradském našel klidný útulek po nekonečných trampotách. Na dlouze to nebylo: již téhož roku dne 7. září skonal tam, zdrcen lítostí nad proradou Broumovských, nad zpustošením kláštera a rozptýlením bratří.[5])

Po odchodu opatově zastával v Broumově úřad jeho převor P. Michael Lukas, který byl spolu městským farářem. Ačkoli veškera správa statků předána byla Milticovi, sužovali direktoři také tohoto klášterníka, žádajíce na něm 15 proviantních vozů a mimo to měsíčně 360 rýnských zlatých, jež měl zaslati do Tábora. Převor nebyl s to, by této žádosti vyhověl, proto Broumovští po odchodu opata přepadli klášter, by jej vyloupili. V komnatě jedné nalezli obraz opata Wolfganga, na kterém propíchali oči, nos a ruce a pak obraz pošlapali. Marně hledali kořisti, proto svůj vztek obrátili proti archivu, ve kterém listiny zničili, v kostele vše drahocenné uloupili. Vědouce dobře, že četné vzácné věci jak z klá-

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1618 a 1619.

[2]) Archiv rajhradský: »Weil ihr der Anfaenger der schweren Verfolgungen und ein fürnehmer Turbator der im kaiserl. königl. Majestaetsbrief fundierten Religionsfriedens seidt« — tak k opatovi direktoři mluvili.

[3]) Jest však možno, že se to událo již dříve.

[4]) Piter v Pamětech bratrstva polického, fol. 27 a 31.

[5]) Růžička, Chronicon ad a. 1619: »abbas Wolfgangus dolore ob defectionem Braunensium a fide catholica, ob vastationem Monasterii et Religiosos dispersos consumptus exul moritur.«

šterního tak z farního kostela byly odstraněny, obořili se na převora, jedinkého obyvatele kláštera, který se právě před oltářem modlil. Dali ho v okovy, dorážejíce na něho, by úkryt vyzradil; když tak učiniti nechtěl, zavolali kata, by převora mučil, kat však se zdráhal toto bezpráví činiti, dokládaje se, že jen na zločincích úřad svůj oprávněn jest konati. I nalezl se ohavník mezi luzou, který se převora šaty strhal a na stydkých částech těla tak dlouho v přítomnosti fanatiků mučil, až převor se přiznal, že v jedné stodole na předměstí církevní roucha a kostelní nádoby jsou zakopány. Tyto měly cenu přes 100.000 zl. dle naší měny. Veškeré drahocenné věci ty protestanté si osvojili. Nemajíce na tom ještě dosti, oblékli hastroše slaměného do roucha benediktinského, postavili jej na náměstí, skákali a výskali kolem něho, pak jej pověsili na šibenici, na kterou napsali: »Das ist Wolfgang Abt.« Pak hastrošem smýkali po ulici a konečně jej z oken zámeckých shodili do mlýnské strouhy, by měli malou defenestraci.

Moravští stavové vedli si dle příkladů českých, prohlásili klášterní majetek za zemský a prodávali jej. Do Rajhradu, kde opat několik dnů před svou smrtí dlel, vyslali zemského komisaře Pavla z Psalmbachu, který konvent rozpustil a vše zabavil. Veliká jako moře byla žalost opata Wolfganga; ztratil vše a neměl v smrti, kam by hlavu položil. Staroslavný klášter břevnovský, broumovský a rajhradský určen záhubě. Ani husité tak zle nehospodařili jako cizáci protestanté.

Mrtvola šlechetného opata byla pochována v malém, svatému Vavřinci zasvěceném kostelíku domašovském.

Roku 1660 kázal opat Tomáš Sartori kosti tohoto o katolické náboženství v Čechách velezasloužilého muže do Broumova přenésti a nový hrob pro ně zříditi s nápisem:

Lege Viator! — Hoc in parvo collectus jaceo — Nomine magno *Wolfgangus* — *Abbas* et *Dominus*. — Qui cum subjectis dominor; — *Dominio* ab his ejectus sum proprio, — — *Exul* ergo factus ob *Fidem* — Quam servaveram ac propagaveram, — Destitutus omnibus — In Domašsov morior: — Solo conditus meo, — Sed non inter meos — *Quievi*. — Tandem charitas, quae vivum habere non potuit, — Transtulit *Mortuum* — Et solo restituit meo. — Tu Retributionem — Mecum praestolare.

DOBA TŘETÍ.

Od úpadku opatství břevnovského za povstání stavů českých až do válek pruských (1618-1740).

I.

Opatství břevnovské za povstání stavovského.

Ušlechtilý štěp se stromu sv. Benedikta v Břevnově sv. Vojtěchem zasazený záhy zapustil v zemi české hluboké kořeny a vyspěv v mohutný strom, bohatými plody vděčil se lidu českému za to, že poskytl mu půdy výživné. Husitská bouře sklátila sice některou větev jeho a vyvrátilá s sebou i některé kořeny jeho výživné, ale hlavní kmen se udržel při životě, ač plodnosti ubylo namnoze. Po dvou stech letech, kdy již počal se obrozovati v sílu bývalou, snesla se nad ním bouře nová, prvé ještě snad lítější, a z kořene chtíc vyvrátiti jej, pohmoždila ušlechtilý štěp tak mocně, že po lidsku soudíc, záhuba jeho zdála se býti neodvratnou.

Po osudné defenestraci rozpoutaná bouře stavovská v perutech svých přinášela zkázu na kláštery všechny. Jesuité byli vypověděni, statky duchovenské sněm r. 1619 prohlásil za zabavené, města i páni jali se statky klášterní bráti o překot a kde to nešlo, alespoň kupovati za peníz nízký. Po Jesuitech všickni řádové přes tu chvíli čekali svého vyhnanství.

Klášter broumovský, jehož neohrožený opat protestantským stavům byl solí v očích, rozpoutaným živlům upadl, jak již podotčeno, v oběť v řadě první.

Komisaři stavovští rytíř pan Arnošt Miltice z Miltic a na Poděbradech a zeman Jan Havránek uvázali se ve jméně stavů pod obojí v panství broumovské i polické a poklady klášterní i kostelní vzali k sobě.

Co jim bylo nakázáno, vykonali beze mnohých překážek a Jan Arnošt z Miltic uvázal se ve správu panství jako hejtman polický. Miltic mimo to rozšiřoval horlivě novou nauku na Broumovsku, vyhnal katolické faráře a dosazoval protestantské pastory, ačkoliv mnozí rolníci věrni zůstali katolickému náboženství. Hned také direktoři začali statky klášterní rozprodávati: měšťanu broumovskému Jakubu Seidlovi z Georgenberku prodali vsi Otovice (Ottendof), Grossdorf a Hejtmánkovice (Hauptmannsdorf); Otíku Jindřichu Racínovi prodali Šonov (Schönau) a Rožmitál (Rosenthal). Samo pak panství broumovské s klášterem za panování nového vetřelého krále Fridricha Falckého prodáno bylo měšťanům broumovským za 54000 kop míšenských s těmi podmínkami, že hned při podpisování tržní smlouvy hotově zaplatí 5000, při uvázání v panství 6000, v říjnu 7000 kop, ostatní sumu že doplatí ročními splátkami po 4000 kopách až na 6000 kop, které mají zůstati pro zabezpečení deputátu klášterníkům. Na uhrazení tržní summy Broumovští po rozličnu vypůjčili si 7871 kop a vypomohli si i penězi sirotčími na rychtě uloženými, katolickými zádušními a zvýšenými poplatky od cechů a měšťanstva.[1]) Kupní smlouva uzavřena byla v úterý po sv. Petru a Pavlu 1620 a vložena do zemských desk pamětních i tržních.[2]) Od toho času jakoby kletba na novém majetku broumovských panovala. Nemohouce dodržeti splátky, obdrželi od stavů dovolení, aby kolik mají sukna, do skladišť vojenských zaslali, jehož však již třeba nebylo, neboť mezi tím nadešel náhlý obrat.

Sousedé poličtí vidouce, co na Broumovsku se děje s rozprodáváním statků klášterních, uzavřeli mezi sebou, že lépe bude, aby sami panství polické koupili pro sebe, než aby prodejem pod ledajakou novou vrchnost se dostali. Dne 8. dubna vypravili tedy jako delegaty primasa Jana Koukala a měšťana Valentina Pařízka do Prahy s plnou mocí, aby jménem vší obce s direktory buď koupi neb zastavení jim panství polického projednali.[3]) Vyjednávání však svého konce nedošlo, ježto zatím v politických věcech nastal obrat netušený.

Jako na Broumovsku, také na Břevnovsku direktoři dělali, co sami chtěli. Tehdejší probošt Šimon Chlodomastaeus, jenž od r. 1612 klášter břevnovský spravoval, byl od direktorů vyhnán,

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1620.

[2]) Desky zem. U. 9. (Schramm, Regesta ad a. 1620, č. 2).

[3]) Růžička, Chronicon, str. 43, ad a. 1620.

proboštství od vojínů bylo zpustošeno a zapáleno; [1]) statek klášterní v Hrdlech s domem poplužním a sídlem a vsi Travčice (díl) a Počaply s podacím kostelním, přívozem a příslušenstvím prodán byl Václavu z Roupova; Třebonice se dvorem mirešickým purkmistru, konšelům a obci Menšího města pražského za 6500 kop míšenských, Boušovice, z části patřící klášteru břevnovskému, z části doksanskému, prodány byly za 2500 kop Adamu Kaplířovi ze Sulevic, pole a louky klášterní pode hrází rybníka libockého se zahradou při hořejší cestě Břevnova prodány měšťanu pražskému Danieli Roudnickému za 675 kop míšenských. [2])

Co direktoři a čistá rada vetřelého krále Fridricha Falckého se stromu sv. Benedikta v Břevnově větev za větví nelítostně osekávali, až z něho nechali jen pahýl života neschopný, z dusných mraků nad jejich hlavami sehnaných vyšlehl blesk, jenž řádění jejich ochromil sice, ale bohužel i děsný požár rozžehl, jímž země česká všechna obrácena byla v poloviční spáleniště a vedle tisíců vinných i tisíce nevinných obětí bylo udoláno; vojsko Fridricha Falckého dne 8. listopadu 1620 poraženo bylo v bitvě na Bílé hoře a válka třicetiletá (1620—1648) vypukla s krutostí neslýchanou.

II.

Útrapy bratřiny břevnovské za války třicetileté.

Aby břevnovský štěp sv. Vojtěcha, rukou zlomyslnou okleštěný nemilosrdně, vysílil dokonce a uschl na dobro, prozřetelností Boží dopuštěno nebylo. Rozptýlení bratři břevnovští, domova vlastního nemajíce, zastávali duchovní správu na horách krkonošských; na vyzvání arcibiskupa dne 19. března r. 1621 sešli se v klášteře slovanském na Emausích, a ze středu jich volbou jako nový opat vyšel *Jan Benno Falk z Falkenberka* (1621—1646), jenž od r. 1613 proboštoval v Rajhradě.[3])

Opat Falk,[4]) rodem Sas, vychován byl v zemi protestan-

[1]) Holub Bonifac, Odkryté poklady, str. 10.

[2]) Archiv břev. A. VIII., 13 (Schramm, Regesta ad a. 1620, N. 1); Růžička ad a. 1620; Regesta v deskách zemských, sig. 193, D. 4; sig. 193, B. 2.

[3]) Memoria abbatum et fratrum ad a. 1646.

[4]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 75.

tismem prosáklé a jeho učením odkojen. V pozdějším mládí některak dostal se do Čenstochova, v jehož posvátném ovzduší převeden byl na víru katolickou. Přišed potom do Prahy, přijat byl tady do semináře sv. Václava[1]) a v katolické víře tak náležitě utvrzen, že jda za tužbou srdce vzníceného láskou k Bohu, vstoupil do bratřiny břevnovské.

Ušlechtilostí ducha, životem ctnostným i učeností vynikaje mezi bratřími, záhy, ač opravdu sám zdráhal se, ustanoven proboštem v Rajhradě (1613), odkudž na nedlouho povolán do Prahy, aby ujal se berly opatské na Slovanech či v Emausích. Klášter, někdy tak slavný, nalezl ve spoustě přenáramné. Pilně dbaje toho, aby opatství povznesl, brzy poznal, že práce jeho ku cíli nevede, a ježto klášter ani střechy neměl, a opatu docela v cizím domě bylo bydliti, složil se sebe opatství a vrátil se jako prostý mnich do kláštera břevnovského, ale záhy i zde berla opatská do rukou jeho byla vložena (1621). Nelíčená dobrota, čistota mravů, skromnost a střídmost byly života opatského přední ozdobou a mnišskou družinu svou objímaje láskou velice něžnou, od spolubratří nejinak leč opat dobrák — pater bonus — byl nazýván.)

Opatovati začal ne z vesela: V osudné bitvě bělohorské klášter mateřský v Břevnově hrůzy bitevní zakusil z první ruky a podobně jako před 200 roky za bouře husitské i nyní byl vydrancován a poškozen velice.

Hned po bitvě bělohorské kníže Karel Lichtenštein poslal komisaře s Václavem Obyteckým z Obic, aby vyhnaného probošta břevnovského Šimona Chlodomastaea v proboštství zase uvedli, v klášteře úřední šetření o vzniklých škodách vykonali a náležitou zprávu o tom podali. K relaci, od komisařů podané, císař Ferdinad II.[3]) dal kostel novější (r. 1545 vystavěný) klenbou opatřiti (starší zůstal zatím zbořen). To stalo se hned r. 1620, dříve tedy než Falk za opata byl zvolen.

Panství broumovské i polické i po bitvě bělohorské půl léta zůstalo v moci přívrženců Fridrichových; teprv když stavové slez-

[1]) Seminář sv. Václava jako konvikt pro chudé studenty otevřeli Jesuité r. 1559 asi tam, kde jest nyní čítárna universitní knihovny v ulici Platnéřské proti kapli sv. Eligia. Pro jinochy zámožné měli jiný ústav (convictus nobilium), kdež chovanci výživu sami si platili. Viz Ekert, Posvátná místa I., str. 362.

[2]) Ziegelbauer, Epitome histor., p. 76.

[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1620.

ští, tlačeni jsouce kurfirstem saským jako spojencem císařovým, dne 28. února 1621 smlouvu s císařem zavřeli a tím císaři se poddali, nastalo osazení Police i Broumova vojskem císařským. Někteří měšťané, bojíce se trestu, zbaběle utekli, jiní prodavše svůj majetek, usadili se v Lužici; tak v Budyšíně, Perně atd.

Pod ochranou cís. vojska navrátil se nově volený opat Jan Benno do Broumova a v obojí panství bez překážky se uvázal.[1]) Dne 26. března 1621 císař Ferdinand volbu Bennovu schválil.[2]) Opatu byl veškeren klášterní majetek navrácen, i ten, který od nových majitelů za hotové peníze byl koupen. Po roce (28. listopadu 1622) vydán byl císařský rozkaz městské radě broumovské, aby protestantský kostel tamtéž zavřeli, klíč k němu opatu vydali, predikanta Bittnera odstranili a farnímu kostelu katolickému, co mu vzato bylo, zase vrátili.[3]) Protestantského kostela nebylo užíváno až do r. 1676, kdy na jeho místě dal opat Tomáš zbudovati nynější kostel sv. Václava. Doplňkem k danému rozkazu císař 20. září 1623 vydal dekret, jímž intabulace za povstání stavovského provedené, prohlašují se za neplatné.[4])

Opat Jan Benno, jsa zase v pokojném držení panství broumovského i polického, kláštery své zatím opravil, rozprchlé bratry v nich shromáždil, fary klášterní svými kněžími na novo obsadil a s pomocí jich jal se prováděti nyní reformaci katolickou. Mocnou oporou byli mu tady ovšem úřadové císařští i císař Ferdinand II., jenž sám jsa věrným synem církve katolické, i to přání v srdci choval a o to pracoval, aby všechny své poddané do lůna svaté církve přivedl.

V té příčině zajisté jen té chyby se dopustil, že v horlivosti své na podporu úřadu missionářského užil meče, zapomenuv na rozkaz Spasitelův: »Schovej meč svůj do pochvy.«[5]) Že by opat Benno v reformování katolickém nějak krutě byl si počínal o své újmě, o tom zprávy nemáme. Předešlou vzpouru broumovských přísně sice pokáral, ale hlavních původců již proto ztrestati nemohl, poněvadž sami z města byli ušli.[6]) V Polici dokonce

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 106.

[2]) Archiv Břevnov., C. X., 5 (Schramm, Regesta ad a. 1621).

[3]) Archiv Rajhrad., C. F, I., 40 (Schramm, Regesta ad a. 1622).

[4]) Cop. Arch. Břevnov. sub A. VII., 13 b (Schramm, Regesta ad a. 1621, 1622, 1623).

[5]) Borový, Dějiny diecése Pražské, str. 342.

[6]) Růžička, Chronicon ad a. 1621, »capitibus seditionis ex civitate aufugientibus«.

i v úřadech svých ponecháni byli větším dílem i ti konšelové, kteří byli v čas povstání stavovského, mezi nimi zejména i Valentin Pařízek, jeden z plnomocníků, kteří předešle měli jednati s vládou krále Fridricha o zakoupení panství polického pro obec.[1])

Když r. 1624 císař Ferdinand II. byl vydal přísný mandát, aby se všichni protestantští duchovní ze země vystěhovali a reformace katolická aby po městech i vesnicích byla provedena, a když jménem císařským Karel z Lichtenštejna téhož r. 1624 hejtmanům krajským byl vydal instrukci o tom, kterak reformace katolická má se prováděti,[2]) ani opat Jan Benno nemohl jinak, leč o vyplenění protestantství na panstvích klášterních usilovati rovněž, ač ani tu nemáme zpráv podrobných.

Po stránce hospodářské opatství břevnovské slušně vzmáhalo se do té míry, že klášterní statky dávno zastavené bylo lze vypláceti a nové pozemky vykupovati; roku 1624 ves *Bezděkov* se dvorem vyplacena byla 500 kopami ze zástavy pana Jindřicha Sladovského, dvě živnosti rustikální vykoupeny byly 1600 kopami, nově pak přikoupen byl statek grossdorfský s rychtou otovickou (Ottendorf), r. 1628 vykoupena ještě ves *hořejší Dřevíč*, zastavená někdy panu Jindřichu Sladovskému ve 2000 kopách. K tomu přikoupil opat v posledním roce svého opatování 1646 od Jana Albrechta Dvorského *dvůr* jeho v Ledhuji se mlýnem a s domkem.

V náhradu za statky ve válkách husitských ztracené, klášteru břevnovskému, broumovskému, kladrubskému, svatojanskému pod Skalou a svatomikulášskému na Starém městě pražském císař Ferdinad II., o tom s papežem Urbanem VIII. smluviv se, vykázal z kasy solní[3]) roční příjem 2000 kop dohromady, jež opatové řečených klášterů dle úmluvy mezi sebe rozdělovali. Některých příjmů nabyl klášter mimo to i od města Broumova, jemuž císař Ferdinand II. staré privileje r. 1629 stvrdil s obmezením práva, ve vesnicích na panství vystavovati své pivo, což nyní vyhrazeno bylo jenom vrchnosti klášterní, a s uložením také povinnosti, aby

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 108.

[2]) Borový, Dějiny diecése Pražské, str. 345 a 346.

[3]) Dle smlouvy té císař se zaručil, že od nyní z každé bečky soli v Čechách prodané 7½ krejcaru má se odváděti na zlepšení příjmů duchovenstva a klášterů v náhradu za církevní statky za Rudolfa II. odcizené. Později se tato daň solní odváděla do matice náboženské.

obec veřejné dávky dále sama platila a faráři ročně připlácela 100 kop, kantorovi a varhaníkovi po 40 kopách. [1])

Opatu Janu vytýká se, že nepřestával na skupování statků k rozmnožení důchodů svého kláštera, nýbrž také rozličných přehmatů si dovolil. Tak vydal r. 1626 a 1629 dvě nařízení ve příčině sirotků, kteří by jinde než na panství kláštera meškali, by po uplynutí 30 let nikdo neměl práva na jejich dědictví, když by se sami k němu nepřihlásili a aby vrchnost s ním naložila dle svého uznání. Sirotci, kteří by se jinam odstěhovali bez povolení vrchnosti, nevyjímajíc jmenovitě ženských jinam provdaných, měli býti pokutováni ztrátou třetiny svého podílu, a po sirotcích všech, kteří by před dojitím právních let zemřeli, přiosoboval si pátý díl jejich dědictví s podotčením, že má podílů těch užito býti na ozdobu kostelů a školy. Úřadníci klášterní přiostřovali *robotu*. Stará byla povinnost těch, kteří měli koně, dovézti do kláštera po jednom voze neboli po jednom sáhu *dříví z lesa;* nyní se poroučelo mnohem více dle libosti. Poddaní Poličtí potahovali se k stavebním dovozům na Broumovsko, čehož dříve nebylo. Od lidí, kteří se živili na vsech řemesly, obzvláště od *tkadlcú*, vyžadovaly se poplatky. *Tesaři* musili pracovati pro vrchnost tolik, kolik se líbilo. Na všechno obyvatelstvo uložena nová povinnost *přástva*, od každého po jedné stučce. To však se dálo tenkráte u všech vrchností, všude zaváděna nová břemena v zemi nebývalá dle vzoru některých zemí okolních.

V klidu a v poměrech hmotně zase trochu příznivých žíti, mnišské družině sv. Vojtěcha na dlouho bohužel dopřáno nebylo. Rok 1631 uvedl v zemi české zase částečnou změnu v poměrech náboženských. Sasové spojivše se s králem švédským proti císaři, vtrhli do Čech a 11. listopadu 1631 mocně obsadili Prahu. Duchovenstvo s obavou děsilo se věcí příštích a někteří klášterníci břevnovští v přestrojení opustili konvent a utekli se do Broumova,[2]) doufajíce zde dlíti ve větším bezpečí. Nebyli však tu lépe chráněni, alespoň ne na dlouho; hned druhý rok (1632) v létě, co oba vojevůdcové Altbrecht z Waldšteina a Gustav Adolf proti sobě měřili své síly u Norimberka, vůdce saský Arnim učinil vpád do Slezska a dne 6. srpna dobyv tam Hlohova na

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1624, 1628, 1629 a 1630.

[2]) David Bittner v Kronice broumovské, p. 1; Tomek, Příběhy kláštera i města Police, str. 112.

Odře, přiblížil se po krátkém čase ke hranicím českým za Broumovem. V Broumově způsoben byl tím takový strach, že dne 13. září (1632) opat Jan Benno i s řeholníky opustil klášter a dal se na útěk přes Náchod do Moravy. Sasi také skutečně hnedle potom činili nájezdy až do krajiny broumovské a polické a 3. listopadu Broumova i dobyli, ale zůstali tu jen na krátko; po osmi dnech přinuceni byli vojskem císařským město i krajinu opustiti. [1])

Nedlouho potom svedena byla vražedná bitva mezi Waldšteinem a Gustavem Adolfem v Sasích u Lützenu (19. listopadu 1632), ve které král švédský přišel o život; ale Sasové a Švédové r. 1633 na Slezsko učinili útok znova. Císařského vojska proti nim vedeného jedna část táhla přes Polici a Broumov. Města i klášter trpěly kontribucemi berními, vojenským ubytováním a kromě toho na okolní krajiny v Čechách a ve Slezsku uhodila morová rána v té míře, že v Polici hladem a morem zhynulo na 600 lidí, v Broumově zhynulých pochováno bylo na hřbitově broumovském 922 a jiných přemnoho v polích. [2])

Zatím s vůdci saskými a švédskými zjednáno bylo příměří, za něhož na panství polickém a broumovském leželo 18 pluků vojska Waldšteinova; opat sám na jejich vydržování 19.000 zl. musil zaplatiti. Ač poddaní jeho berněmi a živením vojska ochuzeni byli v té míře, že hromadně z chalup a z domů svých utíkali, míra strastí dovršena nebyla. Když z jara roku následujícího (1634) Švédové a Sasi vedením Bannera a Arnima Lužici znova osadili a do Slezka zaměřili, nástupce Waldšteinův, císařský velitel Gallas, vypravil proti nim značnou část vojska, kteréžto však 13. května 1634 poraženo byvši u Lehnice, couvlo zpátky do Čech a 7 pluků více než po 12 neděl zůstalo na panstvích polickém a broumovském, klášteru a poddaným škody způsobivše za 200.000 zlatých. Lid městský i vesnický sužován byl od nich způsobem neslýchaným. [3])

Konečně vojsko císařské odtáhlo, ale za to nepřátelské vojsko švédské, doposud drženo byvši ve Slezsku, do Broumovska a Policka cestu mělo otevřenou. Obyvatelstvo horempádem utí-

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1632.

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1633.

[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1633 a 1634; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 117.

kalo, ochrany hledajíc nazdařbůh kdekoliv. Dne 27. srpna (1634) opat Jan Benno i řeholníky své poslal pryč z Broumova, sám se stroje ujeti za nimi. Co se dále tu dělo, o tom není zpráv, ale že krajina ta zase od nepřátel mnoho utrpěla, patrno z listiny, kterou vydali zřízenci hejtmanů krajských opatovi na žádost o ulevení berně dne 25. ledna 1635, udávajíce dle vyšetření svého, že lidé poddaní klášteru od vojska nepřátelského, jakož i od vojska císařského na žebrotu a zkázu přivedeni jsou v té míře, že ze všech poddaných klášterských na obou panstvích jen 168 jich jest, kteří s velikou bídou na císařské dávky něco mohou dáti. [1])

K přenáramným škodám, klášteru břevnovskému vzešlým, opat Jan Benno s právem poukazoval, když v tom právě čase císař Ferdinand II. českým benediktinům chtěl vzíti klášter emauský a uvésti tam španělské benediktiny montserratské. Dne 28. ledna r. 1635 císař byl již nařídil purkrabímu Jaroslavu Bořitovi z Martinic, aby v té příčině jednal s opatem emauským i s opatem broumovským jakožto visitátorem řádu v Čechách a dopsal sám také arcibiskupu pražskému kardinálu Harrachovi, aby jej v tom podporoval, slibuje, že klášter sám opraví a nadáním alespoň pro 20 kněží dostatečným opatří.

Opat Bavorovský v Emausích i opat Falk bolestně byli dojati, že staroslavné Emausy mají se dostati do rukou cizinců, a poděsili se teprve, když seznali, že kardinál Harrach v té věci jich podporovati nemíní. Visitátor Benno napsal kardinálovi list, v němž běduje, co všechno řád jeho ve válkách byl vytrpěl. V té chvíli má pak řád ztratiti ještě klášter pražský. Opat Bavorovský často churaví, a řád má živiti 70letého kněze. Klášter broumovský byl mnohokráte vydrancován a k tomu ke všemu má přijati a živiti řeholníky, z Emaus vypuzené. Po bělohorské bitvě doufal visitátor dojíti obrany a začal konati provincialní roční schůze řádové v klášteře slovanském, kde i klerikové jeho bydlívají. Kdyby klášter ten odňat byl řádu, nezbývalo by, než aby klerikové benediktinští přebývali v hospodách, kde by i provincialní kapitoly odbývati se musily. Jiní řádové po bitvě bělohorské dostali kláštery, broumovský nedostal ničeho, a ještě jeden mají ztratiti. Tak si běduval opat visitátor, ale pohříchu nic si nepomohl; přestáno na tom, že Emausy dostanou Španělové. Snaživý opat Falk s prázdnem

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1634; Tomek, Příběhy kláštera i města Police, str. 117.

přece jen nevyšel; v náhradu za ztracené Emausy na císaři řádu vyzískal kostel sv. Mikuláše i s farní a kollejní budovou na Starém městě, kamž řeholníci emauští se přestěhovali, nový konvent si tady zřídivše. Opat broumovský jakožto visitátor jejich dosazoval jim opaty, většinou ze svých kněží, až do r. 1682, kdy bratřím dopuštěna byla svobodná volba opata.[1])

Zatím nadešel rok 1639, z celého času války třicetileté pro Čechy nejhroznější, jenž na bratřinu břevnovskou uvedl zkázu převelikou. Banner, hlavní vůdce švédský, vraziv do Čech a dost mocného odpůrce tu nenalézaje, protáhl celou zemí, za sebou ohavnost spuštění nechávaje. Kněží katoličtí, zvláště Jesuité, byli chytáni a zabíjeni, kostely hanobeny, obrazy ničeny; městeček a vsí na tisíce vypáleno, takže mnohé potom nevznikly nikdy více, úroda na polích ničena, na lidech páchány ukrutnosti zhovadilé, před nimiž mnozí utíkajíce do lesů a do hor, hynuli tam hladem i zimou; co se dalo odnésti, nakládáno na lodi a vyváženo po Labi ze země; co nedalo se odnésti, zničeno. Obecné záhubě neušla ani Police ani Broumov. Ve čtvrtek před sv. Duchem (9. června r. 1639) Švédové vpadli do Police, a hned udeřili na klášter a kostel; vylámavše dvéře kostelní i od sakristie, pobrali, co se jim líbilo, a rovněž i jiné domy vybili. S loupeží odtáhli záhy, ale dne 16. června přišlo jich ještě více, a zle řádíce, zvláště v klášteře, zůstali den a noc a s loupeží bohatší než před tím odtáhli. [2]) Broumovští tak tuze netrpěli, ačkoliv Švédové téhož roku třikráte do Broumovska zapadli, za to bylo jim kalich utrpení až na dno vypiti v letech následujících, od r. 1642 až do r. 1648 skoro bez oddechu. Dne 6. června 1642 Švédové oblehli Broumov a vzali jej dne 15. června, zůstavše tam posádkou do 17. července, kdy císařští vedením Puchheima švédskou posádku zajali sice, ale sami město vyloupili nemilosrdně.[3]) R. 1643 celý ten čas Broumovští trnuli strachem před cizím nepřítelem, vojenským lidem císařským i dost také jsouce trápeni; tolikéž i r. 1644 Broumovsko a Police stále trpěly průchody vojenskými a Broumov mimo to i značným požárem (dne 15. listopadu), jímž 36 domů bylo stráveno na

[1]) Ekert, Posvátná místa II., 199 a 359; Cop. v arch. břevnov. (Schramm, Regesta ad a. 1635.)

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1639; Tomek, Příběhy kláštera i města Police, str. 119.

[3]) Růžička l. c. ad a. 1642, 1643, 1644, 1645.

dobro.[1]) Horší ještě byl r. 1645, když do Slezska vedením Königsmarka vpadli Švédové, proti nimž do Broumovska vloženo bylo 7 pluků vojska císařského. Císařští, strávivše všechnu úrodu, záhy sice odtáhli, ale za to dne 29. října byli tu již zase Švédové vedením Duclasa, jenž bez odporu obsadil Broumov a ponechal tam posádku celých pět neděl; než odešli, chtěli 1500 imperiálů, a nedostavše je hned, do zástavy vzali 5 klášterníků, jež s sebou odvedli do Kupferberku.[2]) Sotva posádka švédská byla pryč, hned za ní přitáhli císařští, osadili Broumov a sužovali obyvatelstvo způsobem již obvyklým. Druhý rok (1646) přitáhl císařský vůdce hrabě Montecuculi s 11 pluky a poležel s nimi od 20. května celý týden na panství polickém a broumovském. V září již zase Švédové vymáhali tu kontribuci pro své vojsko, vydrancovavše při tom Halbštadt na Broumovsku,[3]) v únoru pak roku následujícího (1647) vydrancovali i Broumov. Přes zimu r. 1648 do Broumova vložena byla silná posádka císařská, která město tak důkladně vyjedla, že řeholníci do jiných klášterů se rozutekli, aby tam výživy se jim dostalo. Sám opat sázavský Prokop II., ač tam nazbyt nebylo, několik broumovských bratří pohostinsky přijal a vším potřebným opatřoval. Když posádka byla ztenčena, dne 7. května Wittenberk vpadl do krajiny broumovské, obstoupil hned Broumov, vzal jej útokem a nemilosrdně i s klášterem vydrancoval.[4])

Bohudíky bylo to drancování poslední. Téhož roku (24. října r. 1648) zavřen mír na sjezdech westfalských, který učinil konec přeosudné válce třicetileté. Opat Benno se toho již nedočkal, byltě již zemřel dvě leta před tím 20. července 1646 v Broumově.[5]) K jeho cti budiž připomenuto, že byl velikým ctitelem sv. kříže a k jeho poctě zvláštní pobožnost v klášteře zavedl. Byl pochován v broumovském klášterním kostele u oltáře sv. Kříže. Matouš Ferdinand, napotomní arcibiskup pražský, postavil zesnulému opatu pomník s tímto nápisem: Benevole Lector — condita hic venerare veneranda Lipsana — *Reverendissimi Praesulis Joannis Bennonis* — Abbatis Brzevnoviensis; Ordinis s. Benedicti *Visitatoris*. — Cuius *virtus* dignior auro, quam hoc metallo. — *Ordinem*

[1]) Růžička l. c. ad a. 1642, 1643, 1644, 1645.
[2]) Růžička l. c. ad a. 1642, 1643, 1644, 1645.
[3]) Tomek, Příběhy kláštera i města Police, str. 112.
[4]) Růžička, Chronicon ad a. 1647 a 1648.
[5]) Memoria abbatum et fratrum ad a. 1646.

in Bohemia conservavit; — *Braunam Fidei* Romanae restituit; — *Populo* exemplo semper Bono praefuit. — Obiit A. D. 1646. Die XX. Julii. — Piissimis manibus monumentum hoc fieri fecit Matthaeus Ferdinandus Abbas s. Nicolai Veteris Pragae — Vin' nunc explicatius? — *Pragensis Archi-Episcopus* — Paulo ante Reginae Hradecensis Proto-*Episcopus*.

III.

Hmotné i moralní konsolidování opatství břevnovského ve 2. polovici XVII. století.

Dvě léta před uzavřením míru westfalského, po úmrtí opata Jana Falka, řízení lodi bratřiny břevnovské na zbouřených vlnách zmítané převzal opat *Alexius Hübner* (1646—1652). Rodem jsa z Broumova,[1]) dne 28. září 1631 v klášteře broumovském také složil slavné sliby, a vynikaje tady jak vzácným nadáním, tak pílí horlivou, poslán byl do Prahy k Jesuitům na studia filosofie a theologie. Vrátiv se do Broumova, zastával tady úřad domácího professora filosofie, později převora a na konec, záře učeností i ctnostmi opata důstojnými, povýšen na stolici opatskou. Poličtí vykonali mu povinný slib poslušenství dne 26. srpna toho roku (1646), a císařské potvrzení jeho volby vydáno bylo ve Vídni dne 7. září 1646.[2])

Válka třicetiletá, v celých Čechách způsobivši zkázu nezměrnou, také do benediktinských klášterů zanesla bídu přenáramnou. Hübner ve svých klášteřích jako opat, v ostatních pak konventech jako visitátor měl práce plné ruce, aby zjednal pomoc. Opatem u sv. Mikuláše ustanovil r. 1647 převora břevnovského Zdislava Ladislava hraběte Berku z Dubé a Lipí[3]) z té hlavně příčiny, aby chudý klášter svatomikulášský jím byl zveleben. Berka pohříchu záhy zemřel, a nástupcem jeho jmenován břevnovský řeholník

[1]) Memoria abbatum et fratrum ad a. 1652, str. 24: »Alexius Hübner, Braunensis«; dle Ziegelbauerovy Epitome histor., pag. 78: »Alexius, cognomento Hübner, Silesius, ex Huttberg oriundus«; dle Tomkových Příběhů kláštera a města Police, str. 129, byl Slezan z vesnice Opavy na panství kláštera křesovského.

[2]) Archiv břevnovský, C. X., 7 (Schramm, Regesta ad a. 1646).

[3]) Memoria abbatum et fratrum, str. 24 a 29.

Libor, a když Libor, přesmutný stav kláštera toho seznav, hodnosti své se vzdal, Hübner za opata poslal tam Matouše Ferdinanda Sobka,[1]) jenž mezi benediktiny českými povznesa se na místo nejprednější, napotom stal se prvobiskupem královéhradeckým, a pak arcibiskupem pražským. Seznav také, že opat sázavský Prokop II. pro churavost i stáří úřadu svému náležitě nestačuje, opat Hübner delegoval téhož Matouše Sobka k dohledu na mnichy sázavské, [2]) po brzkém pak úmrtí churavého opata sázavského Prokopa II. Hübner za opata jim zřídil mnicha Fulgentia Jana Bílka.

Pohříchu Aleš Hübner objemné agendě opata broumovského a visitátora všech benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě sám také nepostačoval, a to pro nastalou churavost tělesnou. R. 1651 nějaký čas ještě byl asi k práci, ježto jinak český zemský sněm nebyl by ho deputoval [3]) jako komisaře vedle krajského hejtmana a jednoho královéhradeckého radního městského ke zkoumání fassí přiznávacích v kraji královéhradeckém, ale ve druhé polovici téhož roku choroba dosáhla té míry, že ku správě opatství z usnesení kapituly dán mu byl k ruce jako koadjutor s nárokem na nástupnictví probošt nejprve rajhradský, pak broumovský, Augustin Seifert.

Opat Hübner dlouho nechuravěl; dne 22. ledna 1652 zemřel v Polici a v Broumově byl pochován; berlu jeho převzal dosavadní koadjutor *Augustin Hieronymus Seifert* (1652—1663). Byl rodem Slezan, muž přísný a pánovitý, v šíření a utužování moci vrchnostenské na statcích kláštera neméně než Ján Benno úsilný a bezohledný.[4])

Ve vnitřní správě klášterů sobě svěřených opat Seifert místo své vyplnil znamenitě. Hned v prvém roce opatování v Břevnově obnovil řádnou správu duchovní s vedením matrik (1652). První v matrikách těch podepsán jest P. Bartoloměj Klose, po němž téhož roku následoval »dvojctihodný pán«, jak tehdáž faráři se titulovali, P. Jakub Ruffinus. Matrika křestní začíná rokem 1652, kopulační r. 1661 a úmrtní 1693.[5]) Mravní i literární obnovu ře-

[1]) Memoria abbatum et fratrum, str. 24 a 29.

[2]) List opata broumovského Alexia Hübnera z bývalého archivu kláštera svatomikulášského.

[3]) Akta sněmovní z r. 1651, p. XXVII. (Wintera Vavřinec, Nachträge zu den Regesten ad a. 1651.)

[4]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 129.

[5]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, str. 75.

holnictva svého jal se také ihned prováděti rukou pevnou. R. 1653 do Broumova svolal kapitulu provinciální, do níž dostavili se proboštové a všichni opatové benediktinští z Čech i z Moravy a porada kapitulní vynesla záhy ovoce dobré: konventů benediktinských mravní i hmotný obrod děl se postupem rychlým. Řady klášterníků, za války třicetileté prořídlé až na míru praskrovnou, mohutněly. Mladší dorost posílal se na studia k Jesuitům, hlavně do Olomouce, aby se tu v theologii i filosofii důkladně vzdělali, a z těch, kteří věděním byli v popředí, opat Seifert některé ustanovil za domácí professory filosofie a theologie, jiné posílal do Prahy, aby tam professorovali na vysokých školách, které dle nařízení císaře Ferdinanda III. z Karolina i Klementina v jedno učení spojeny a pod kancléřství kardinála Harracha a jeho nástupců, arcibiskupů pražských, postaveny byly. Aby řeholníci jeho i doma vzdělávati se mohli, pro domácí knihovnu pořídil nové knihy a pro studující mládež vystavěl potřebné domy. [1]) Pro zvelebení služeb Božích v kostele broumovském postavil nové varhany, pořídil s dostatek posvátných rouch. nádob i náčiní, s kostelem spojil kapli sv. kříže s podzemní kryptou a ustanovil, aby tam sám i všech potomních opatů mrtvoly se pohřbívaly. Za poměrů nyní valně zlepšených přicházelo do kláštera četněji než jindy hostů, pro něž se značným nákladem dal zříditi nový hostinský dům.[2])

Jak doma jako opat, tak i v jiných konventech benediktinských jako visitátor prelát Seifert život mnišský reformoval pilně, ano dokonce i klášter benediktinský u sv. Jana pod Skalou (monasterium s. Joannis sub Rupe seu Skalense) — někdy filiální klášter opatství ostrovského — za něho znova byl zřízen. Přední o to zásluhu má Matouš Ferdinand Sobek, opat svatomikulášský, jenž se svolením císaře Ferdinanda III. r. 1652 opuštěného místa se ujal, nový chrám i klášter tam vystavěl, svými kněžími osadil a sám také opatství spravoval.[3])

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1652.

[2]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 81.

[3]) Ekert, Posvátná místa Prahy II., 359; Ziegelbauer, Epitome histor., p. 199, poznamenal, že císaři Ferdinandu poustevna Ivanova nad míru se líbila. »Ferdinandus III. cum aliquando ad s. Ivanum venisset, loci majestatem ac sanctum horrorem coram contemplatus: Regiam et Rege dignam solitudinem appellavit, eo addito, sibi videri, in omnibus, quas haberet, terris, nullam aliam religiosam eremum cum hac comparari posse.«

V zájmu *kanonické neodvislosti kláštera rajhradského na biskupu olomouckém* opat Seifert v tuhém sporu utkal se s officiálem biskupa olomouckého a s jeho konsistoří. R. 1652 byl totiž jako probošt rajhradský od opata Seiferta installován P. Viktorin Badurius a konsistoř olomoucká, čehož nikdy před tím nebylo, vyzvala nově zvoleného probošta, aby u nich učinil přísahu i vyznání víry a z ruky jejich vzal kanonickou delegaci k vykonávání správy na témže proboštství.

Probošt se tomu opřel a spornou věc vznesl na svého opata břevnovského, jenž jménem svým i všeho konventu břevnovského za rozhodnutí ve sporu tom žádal apoštolského legáta Kamilla Meltia, pověřeného při císařském dvoře ve Vídni. Listem ze dne 9. července 1652 biskupskému officiálovi a konsistoři za právo dáno nebylo, naopak jim uloženo, aby konventu rajhradskému a jeho opatu břevnovskému v užívání jejich práv a privilejí nikterakž nepřekáželi a z rozsudku toho, vidí-li se býti ztíženi, že ve lhůtě třiceti dnů k vídeňské nunciatuře apoštolské odvolati se mohou. [1])

Kláštera sázavského Augustin Seifert byl štědrým příznivcem a neunavnou péčí svou dovedl toho, že mnišskou družinu svatoprokopskou povznesl po stránce hmotné i duchovní, jak jsme jinde již [2]) dosti obšírně byli vypsali, a jeho jen zásluhou stalo se, že některé částky bývalých statků klášterních řeholnímu ústavu sv. Prokopa byly navráceny.

Přísným a neústupným jsa všude tam, kde šlo o práva kláštera jako vrchnosti politické, opat Seifert dlouhé tahání měl s poddanými svými v Polici i v Broumově. Broumovští vzpouzeli se, nazývati opata vrchností dědičnou, a již od r. 1654 vedli s ním tuhý spor o svá privilegia. Tolikéž i Poličtí od r. 1653 velmi na něho doléhali, aby jim vydal list přímluvný, jehož potřebovali jako přílohy k žádosti ku císaři Ferdinandu III. za stvrzení městských privilejí, poněvadž stvrzení takové městům poddaným dle obyčeje nevydávalo se než ku přímluvě vrchnosti.

Opat zdráhal se tak učiniti, pokud v kanceláři panské pri-

[1]) Ziegelbauer, Epitome histor., p. 178 a 179. »Nos igitur attendentes, petitionem hujusmodi (abbatis et conventus Břevnoviensis) justam esse ... praecipimus et inhibemus, quatenus ... quilibet vestrum debeat ... dictum conventum et illius abbatem in pacifica possessione illorum privilegiorum et exemptionis manutenuisse.«

[2]) Krásl dr., Sv. Prokop, str. 281—283.

vilegia svá in originali nepředloží i s přímluvnými listy opatů předešlých, čemuž zase konšelé podvoliti se nechtěli. Z toho povstaly kyselosti mezi opatem a městem, až konečně obě strany žaloby své vznesly ke dvoru císařskému.

Opatovi se nepodařilo vypátrati na Polické nějakou vinu za času povstání, ačkoli to svému právnímu zástupci Jiřímu *Sazerovi* a Lilio monte v Praze uložil.

Teprve r. 1661 mezi nimi stalo se nějaké mírné narovnání, na jehož základě vydal opat Augustin od sebe i od konventu dne 29. června 1661 Polickým stvrzení jejich privilegií, ale ne všech, ani ne v plném znění, jak jim někdy byla dána.[1]) Poličtí však musili opata za svou neposlušnost odprositi, ku kterému konci přijel opat Augustin do Police, kdež jej sousedé čekali před kostelem i s dítkami celého městečka, a když přijížděl, dítky všechny klečíce, o milost volaly; potom pak sousedé sami prosili rukou podáním za odpuštění.

Ačtě opat Seifert vladařem byl energickým, a co klášteru prospěšno jemu býti se vidělo, stůj co stůj provésti usiloval: sám sobě panovati neuměl, dojmům duševním a vášním poddávaje se měrou takovou, že z toho měl až smrt. V posledním roce jeho života Turci a Tataři, v počtu silnějším než v letech předešlých, vpadli až do Moravy, pálíce, vraždíce a hubíce zemi až k Brnu a Olomouci. Klášter rajhradský trval ve smrtelných úzkostech a opat Augustin zprávami odtud přicházejícími tak prý se polekal, že raněn byl mrtvicí.[2])

Dle jiné zprávy[3]) dne 23. srpna 1663 při lovení rybníku v Halbštadtě tak se rozzlobil, až z toho raněn byl mrtvicí a odvezen do Broumova, hned nazejtří potom, dne 24. října 1663 skonal. Jak již předem byl ustanovil, ve hrobce klášterní v Broumově byl pochován.

Na osiřelou stolici opatskou volbou bratří 9. listopadu dosedl opat *Tomáš Sartori* (1663—1700), dosud správce kuchyně, rodilý z Broumova, studoval v Broumově, pak v arcibiskupském semináři v Praze, muž neméně energický, hrdý a rozšíření práv

---

[1]) Archiv Břevnov., C. VII. (Schramm, Regesta ad a. 1661.)
[2]) Ziegelbauer, Epitome histor., p. 81.
[3]) Tomek, Příběhy kláštera i města Police, str. 135.

na újmu poddaných zrovna tak dychtivý jako jeho předchůdce.[1]) Císař Leopold I. potvrdil volbu jeho listem datovaným v Řezně dne 7. ledna r. 1664. Zmínky hodna jest ta okolnost, že teprve r. 1673 nuncius vídeňský vážně jej napomínal, aby též o potvrzení papežské se ucházel.

Domácí historikové[2]) přičiňují jemu chválu, že byl muž vážný, hospodárný, práv znalý, ve filosofii a theologii vysoce vzdělaný a k úřadu opatskému způsobilý znamenitě, ač prý dlouho a silně se zdráhal, než úřad na sebe vzal. Že však berlou opatskou uměl vládnouti dobře, ano že v ráznosti nejlepším opatům břevnovským nic neodevzdal, všechno jeho opatování ukázalo. Již obvyklé jeho heslo: »Quod nocet, docet«[3]), charakterisuje muže moudrých a pevných zásad.

Ku činnosti jeho po stránce duchovní přihlížejíce napřed, na chválu jeho zaznamenáváme, že působením jeho generální kapitula kasinská r. 1669 opaty a klášterníky řádu benediktinského v Cechách přijala ve svůj svazek a učinila je účastny všech práv a privilejí papežských, jimž sama se těšila, navzájem učinila pak kongregace benediktinů českých Kasinským r. 1670; pak že kázeň řeholní i vzdělávání dorostu klášterního doma i v konventech jeho dohledu svěřených měl stále na starosti. Za tím účelem jda, rozepisoval četné synody kapitulní (r. 1665 v Broumově, r. 1673 ve klášteře na Sázavě, téhož roku na podzim ve klášteře svatomikulášském v Praze, r. 1676, 1686 a 1690 v Praze), na nichž o pilných potřebách řádových vážně se rokovalo.

Sám pak v podřízených konventech konal časté visitace, vyhledávaje, co by s mravy, obřady, zvyky a duchem řeholním se nesrovnávalo. V téže příčině ustanovil, aby rok od roku o slavnosti svatých tří králů na osvěžení duchovní slavné sliby způsobem okázalým se obnovovaly. Novice klášterní pilně posílal na akademie a university, a kdož vynikali ve studiích, na doktory dával promovati.

Vedle humanitních předmětů dal při domácím studiu vykládati Aristotela. Studijní bibliotéku hlavně tím obohatil, že koupil od jednoho vídeňského doktora všechnu jeho knihovnu.[4])

[1]) Tomek, Příběhy kláštera i města Police, str. 135.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1664; Ziegelbauer, Epitome histor., 83.
[3]) Brunner Šebest., Ein Benediktinerbuch, str. 95 pod čarou.
[4]) Ziegelbauer, Epitome histor. pag. 83.

Na duchovní vzdělání lidu poddaného opat Tomáš podporoval bratrství Panny Marie v Broumově i v Polici. Broumovské, založeno byvši r. 1641, mělo vyhrazené místo v klášterním kostele broumovském a stvrzení papežské s některými odpustky již z času opata Jana Bennona. Polickému bratrstvu, stávajícímu již někdy od r. 1624 a zřízenému na počest sedmibolestné Panny Marie, opat Tomáš r. 1666 vymohl stvrzení papežské i udělení odpustků, a od té doby bratrstvu dána nová organisace členstva a pevnější podklad; účelem bratrstva tady i v Broumově bylo povzbuzení ku horlivosti v náboženství katolickém vůbec, společné konání pobožnosti, ke cti Panny Marie zvláště.

Vrchním představeným bratrstva či rektorem jeho byl opat sám, duchovním správcem a duší byl kněz, od opata k tomu jmenovaný, jemuž přidáváni byli jiní funkcionáři spolkoví z měšťanstva.[1])

Domácí kláštery sobě svěřené opat Sartori reformoval po stránce duchovní, ale také pro vnější jejich úpravu učinil náklad veliký, ve kteréž příčině velikému opatu blahé paměti Pavlu Bavorovi rytíři z Nečtin (1290—1332) po boku postaven býti může, ač sluší spravedlivě poznamenati, že za opata Sartora poměry domáci daleko příznivěji se utvářily, než jak bylo za osudných dob jeho předchůdců.

Přihlédneme-li napřed ku mateřskému domu v *Břevnově*, dovídáme se z domácí historie,[2]) že r. 1674 postavil tady ze zbytků starého kláštera klášter nový i s kostelem, a to, jak se zdá, nedaleko kostela starého (r. 1545 založeného), jenž nejspíše na místě nynějšího chrámu stával.

Pohříchu nový klášter, se značným nákladem postavený, požárem dne 13. července 1678 na dobro zničen byl i s kostelem, ovčínem, chlévy a stodolou. Pohořelý klášter a kostel opět postaveny byly jen tak z nouze, a také obyčejně jen »klášterem prozatímním« se jmenoval, než by nadešla příznivější chvíle k důkladné přestavbě.

Titul proboštský při klášteře břevnovském opat Sartori roku

---

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 189 a násl. Jak historicky cenny jsou paměti bratrstva marianského v Polici, vedené od r. 1666, viz předmluvu k Tomkovým Příběhům kláštera a města Police, str. 3.

[2]) Ziegelbauer, Epit. histor., 82 a 83; Růžička, Chronicon ad a. 1664, p. 46; Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 80—82.

1674 zrušil,[1]) posledního probošta P. Michaela Kusche dav na odpočinek a představeným kláštera s titulem »superior« ustanoviv P. Karolomana Hentschla, professora broumovského; konvent také rozmnožil několika bratřími z Broumova sem přeloženými. Duchovním potěšením pro opata bylo zajisté, když břevnovský konvent na den sv. Václava r. 1674 od r. 1420 zase poprve zahájil slavný chor.[2])

Měl-li opat Tomáš se stavbami v domě mateřském v Břevnově starostí dost, více ještě měl jich se stavbou kláštera *polického*.

Stavení jeho bylo ve všech částech svých zrovna na spadnutí; nebylo podobno ani klášteru a také mimo probošta, jenž zároveň i farářoval, leda jeden ještě nebo druhý kněz tam mohl bydliti. Opat Tomáš, v Polici klášter i konvent v pořádek náležitý chtěje uvésti, r. 1676 počal se stržením starých zdí kláštera; jak se zdá, r. 1679 hotova byla stavba traktu severního a o něco později stavba na straně východní. Hned také několik duchovních tam uvedl, aby alespoň každý den v kostele klášterním mše svatá byla sloužena, čehož před tím nebývalo; ale pro nedostatek kněží v témdni nanejvíc dvakráte nebo třikráte se celebrovalo.[3]) Ku řádnému zavedení církevních hodinek ještě nedošlo, ale zavedeno bylo za jeho nástupce.

Po Břevnově a Polici na řadu přišel i *Broumov*. Tamní klášter, požárem r. 1664 spálený, opat Tomáš vystavěl napřed; r. 1674 postavil špitál; r. 1676 kostel sv. Václava na místě zbořeného někdy kostela luteránského; r. 1679 s pomocí opatovou pro bratrstvo německé, jež r. 1649 opat Aleš byl založil, vystavěn byl kostel sv. Vavřince na těch místech, kde stával někdy kostel sv. Kříže. Ke stavbě kostela farního sv. Vojtěcha v Broumově opat základy položil 1. května 1679. Když pak r. 1684 klášter broumovský opět vyhořel s kostelem a se 180 domy, opat hned

[1]) Memoria abbatum et fratrum, p. 29: »Carolom. Hentschel, superior Břevnovii † 1675; ale Růžička, Chronicon, p. 46 praví: »1680 superioratum instituit«.

[2]) Memoria abbatum et fratrum, pag. 29: »1674 28. septem rursum primo post incinerati veteris Břevnovii cladem et laudis divinae diuturnum (254 annos) silentium officium canonicum Deo persolvere feliciter inceperunt fratres Brauna ad monasterium Břevnov., vulgo s. Margaritae per Thomam abbatem recenter introducti.«

[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, 174 a 175.

po roce povolal pražského stavitele Martina Allia, jenž kostel znova postavil; vnitřní ozdobu provedli štukatéři Antonio de Soldati a Jan Steinfels. Na stavbu kláštera však nedošlo až za opata Zinka. Vedle nákladných staveb shora uvedených provedena ještě stavba kostela na vrchu svatojanském (1665), kostela ve Višeňově (1671), v Otovicích (1677) a v Martinkovicích (1690).[1])

V nemilý spor se svým konventem rajhradským utkal se Tomáš z té příčiny, že konventualové rajhradští osobovali si právo, probošta svobodně si voliti, kteréžto právo dle stanov řádových spadalo na opata břevnovského. Opat Tomáš stál na svém a Rajhradští povoliti také nechtěli. Tak stalo se, že spor zanesen byl před papežskou nunciaturu vé Vídni, kdež sděláno bylo mírné narovnání mezi oběma stranami v ten smysl, že břevnovský Pater abbas konventu rajhradskému bude po střídě, jednou z bratří břevnovských, podruhé z bratří rajhradských, podávati terno, z něhož konvent rajhradský svobodně většinou hlasů vybere svého probošta sám. Obě sporné strany na to přistoupily a dle toho i napotom se zachovaly.[2])

Za nedlouho však srazily se opět z příčiny jinaké. R. 1693 zemřel totiž probošt rajhradský Placidus Novotný a opat Tomáš svolil k tomu, aby při volbě nového probošta přítomni byli komisaři biskupa olomouckého, ač nedávno (r. 1652) papežská nunciatura vídeňská byla rozhodla, že biskupu olomouckému nenáleží právo, k volbám těm komisaře své posílati. Konvent rajhradský, jenž zatím pro svého probošta na papeži vymohl si i práva pontifikalií, podal k císaři Leopoldovi jako markrabímu moravskému stížnost do volby neprávně provedené, a císař reskriptem ze dne 14. února 1693[3]) poukázav k tomu, že volbou tím způsobem provedenou praejudikuje se jeho regalní právo jako vrchního patrona a exempce konventu se prolamuje, prohlásil volbu za ne-

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1664, 1684 a 1686; Braunauer Stiftsarchiv (Schramm, Regesta ad a. 1686).

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1664, 1684 a 1686; Braunauer Stiftsarchiv (Schramm, Regesta ad a. 1686).

[3]) Císařský reskript ze dne 14. února 1693 a dekret královského úřadu v Brně ze dne 20. února 1693, svědčící opatu Tomáši, do slova uvedeny jsou v Ziegelbauerově Epitome histor., pag. 180—183: »Als ist Unser allergnädigster Befehl hiemit an Euch, dass Ihr zuvörderst den . . . Abten und Visitatori . . . dieses Procedere, dass er Uns als Supremo Patrono sogar wieder seine eigene Exemption diesen Eingriff veranlasset oder gesttatet, gebührend verheben.«

platnou a opatu břevnovskému uložil, aby způsobem obvyklým provedl volbu novou; komisařům biskupa olomouckého, o něž tu jde, dostane prý se vyřízení úřadního.

Stížnost konventu rajhradského císaři podaná, jakoby opat Tomáš připuštěním komisařů biskupských k volbě proboštově právo domnělé exempce byl zadal, po našem soudě oprávněna nebyla, a císařský reskript shora uvedený, kdež mluví se o nějakém průlomu do exempce, vydán byl zajisté jen bona fide na tom základě, že nárok konventu rajhradského na exempci jest nepochybný. Opat Tomáš měl však právní přesvědčení, že exempce konventu rajhradskému nenáleží a proto s dobrým svědomím komisaře připustil. Kdo také ve příčině domnělé exempce měl býti lépe informován ne-li opat-visitator sám? Jeho soud v té věci má váhu rozhodnou a více nám musí imponovati, než sám reskript císařský.

Opat Tomáš v rozepři rajhradské vedl si důsledně, ježto po jeho přesvědčení exemptním prý byl jen klášter břevnovský a z ostatních žádný jiný, jak již r. 1680 o tom byl se vyslovil. Jednalo se tehdy o volbu opata sázavského po smrti opata Nigrina. Bratří konventu sázavského žádali visitatora svého, opata Tomáše břevnovského, aby jim dáno bylo konati volbu opata, alespoň »per postulationem«. [1]) Visitatorovi nevidělo se jim učiniti po vůli, ale dne 10. ledna 1680 sám se superiorem kláštera břevnovského, P. Řehořem Aulikem, zajel si do Sázavy a svolav mnichy v hromadu, přečetl jim nejprvé císařské rozhodnutí, kterým přiznávala se plná moc opatům břevnovským jako visitatorům benediktinských klášterů v Čechách v Sázavě zřizovati opaty, a hned potom přítomného P. Řehoře Aulika představil jim jako opata. Mnichové reptali sice, ale přijali nového opata přece. Aulik zpozorovav, že důvěry u nich míti nebude, úřad složil. Arcibiskup, jemuž osiřelý konvent o stavu věcí podal zprávu, dne 17. února 1680 poslal tam ordinariátní komisaře vyšetřit průběhu předešlé volby a stížností mnichů, a také s opatem Tomášem v té věci zavedl jednání.

Opat v listě svém ze dne 26. února 1680 arcibiskupovi [2]) píše, že konventu sázavskému neupírá práva, opata svobodně voliti sobě, ale za nynějších poměrů, když hmotně jsouce na mizině,

[1]) Krásl dr., Sv. Prokop, str. 288 a násl.

[2]) Rukopis v universitní bibliotéce. Sign. B. II., č. 17.

ani mezi sebou schopného mnicha k důstojnosti opatské nemají, nezbývá, leč odjinud důstojného preláta jim opatřiti, a že by exemptními byli, jemu známo není — »mohou-li též jiné kláštery našeho řádu v tomto království českém mimo Břevnov na exempci z pravomoci biskupů činiti nároky a chtějí-li je činiti, není mi známo, nemám v úmyslu exempci jim přičítati,« »an alia monasteria Ordinis nostri in hoc regno Boemiae praeter Břevnoviense Exemptionem a Jurisdictione D. Ordinariorum praetendere possint, ac velint, mihi non constat; pro parte mea illis exemptionem ejusmodi asserere non intendo.« Po některém vyjednávání konečně Sázavským přiznáno bylo, aby volili sobě opata »per postulationem«. K nové volbě, jež dála se dne 3. května r. 1680, arcibiskup zřídil za komisaře kancléře Jana Fr. Liepura a konsistorního radu Matouše Malanotta. [1])

Dle vlastního přiznání visitatora opata Tomáše, jemuž znalost v té věci odepříti ani nelze, sázavský a jiní jeho dohledu podřízení klášterové benediktinští práva exempce neměli. Avšak pohříchu opat Tomáš i jeho nástupci nedůsledně v té věci vedli sobě, jednou komisaře ordinariátní k volbám připouštějíce beze všeho odporu, hned zase proti přítomnosti jejich mocně protestujíce, jednáním tím mezi sebou a ordinariátem pražským vyvolavše tuhou srážku dlouholetou.

Tak hned jinak ve příčině komisařů arcibiskupských vedl si opat Tomáš, když r. 1689 měla se konati volba opata v Kladrubech. Arcibiskup upozornil konvent, že k volbě mají pozvati komisaře ordinariátní, jinak že volba bude prohlášena za neplatnou. Nicméně komisaři arcibiskupští pozváni nebyli, ale dne 13. června za přítomnosti jen komisařů císařských opatem zvolen byl Tobiáš Hohmann. Arcibiskup Jan Bedřich, hrabě z Waldštejna, listem ze dne 18. června 1689 [2]) opatu břevnovskému Tomáši ostře vytýká, že bez jeho vědomí a svolení odvážil se volbu provésti, ač přece listem ze dne 26. února 1860 sám se přiznal, že mimo klášter břevnovský žádný jiný klášter benediktinský exemptním není a tedy jurisdikci arcibiskupově podléhají, a také emu dobře známo jest, že při posledních dvou volbách v Sázavě yli ordinariátní komisaři a při volbě opata Maura Roučka u sva-

[1]) Bienenberg, Sazava oder S. Prokop, str. 75.

[2]) Rukopis univ., B. II., kdež i ostatní listiny uvedeny, jimiž ve příině volby opata kladrubského se dokládáme.

tého Mikuláše na Starém městě arcibiskup sám. Poněvadž nyní toho dbáno nebylo, volbu kladrubskou prohlašuje za neplatnou. Stejné důtky listem téhož dne datovaným dostalo se převorovi a všemu konventu kladrubskému. Opat ještě v červnu (bez udání dne) jednání své omlouvaje, arcibiskupovi na to poukazuje, že v Kladrubech vždy prý bez komisařů ordinariátních se volilo, a tolikéž i převor s konventem hned 29. června arcibiskupovi poslali list omluvný, kdež vyznávají: »nos prior et religiosi fratres O. S. B. in monasterio Cladrubiensi professi fatemur et agnoscimus, nos deficiente pro nunc exemptionis privilegio, a Jurisdictione p. t. Archiepiscopi Pragensis non esse exemptos, sed eidem directe et immediate subjacere, salvo tamen jure Visitaturae.« — Na konec doložili, že Tobiáše Hohmanna nikoliv ze vzdoru nějakého, ale pro jeho mravní hodnost za opata byli zvolili a prosí, aby arcibiskup nadto i k jejich prokázané chudobě hledě, volbu potvrditi a opata benedikovati ráčil. Arcibiskup dal se pohnouti; opat došel schválení sice, ale sporná záležitost exempční vlekla se dále a jak uvidíme postupem vypravování, za nástupců Tomášových vyvolala mnoho ostrých šrůtek, než byla odklizena.

Nejen po stránce duchovní, než i po stránce hmotné opat Tomáš loď břevnovskou sobě svěřenou uměl vpraviti do proudů příznivých. Uvážíme-li, že stavby klášterní a patronátní pohltily spoustu peněz, nelze pochybovati, že finanční stav zubožného někdy kláštera znamenitě se byl již spravil, když opat Tomáš přese všechno r. 1672 mohl ještě přikoupiti značné panství Sloupno za 24.000 zl. od Adolfa Viléma Haranta z Polžic, r. 1683 vinici Klín u Litoměřic za 1400 zl., r. 1686 od Jana hraběte Herbersteina vsi Králíky, Kobylice a dvůr v Podolibech s lesy, téhož roku část panství Skřivanského za 32.000 zl., a nad to r. 1690 na válku tureckou zaplatil kontribuci 36.000 zl.; r. 1691 vlastním nákladem vyzbrojil a ošatil 54 vojíny a když dne 12. května r. 1700 Police i se dvorem panským skoro nadobro byla vyhořela, pohořelým vydatnou podporou vypomohl.[1])

Mnoho svízelů a trpkých nesnází opatu Tomáši odtud vzešlo, že jako opat byl nejenom vrchním správcem četné družiny mnišské, ale také politickou vrchností poddaných klášterních. Hned jak v opatství nastoupil, Poličtí sice beze všeho zpěčování jemu

[1]) Wintera, Nachtrag zu den Regesten Břevnov's ad a. 1686; Růžička, Chronicon ad a. 1683, 1686, 1690 a 1700.

obvyklou přísahu poslušnosti učinili, ale Broumovští vzpouzejíce se, nazývati jej vrchností dědičnou, delší čas nechtěli jemu poslušnost přísahati, až k tomu násilně byli přinuceni a dávný spor s nimi o pravomoci opatově uklizen. [1])

Také Poličtí r. 1666 přišli na opata se žádostí, aby vydal jim intercessí, jak hned při skládání přísahy poslušnosti jim ji dáti byl slíbil, a jíž oni potřebovali, aby o královské stvrzení svých práv mohli se hlásiti. Opatrnému opatovi hned tak učiniti se nevidělo, a teprve po 3 letech Polickým k podané žádosti odpověděti dal, že jest ochoten, intercessí za ně k Jeho Milosti císařské učiniti, ale jen s výhradou, aby napřed všechny mezníky, hranice, pastvy, vody a pole dali vyměřiti, dále aby všickni cechové, kteří až dosud neměli stvrzených pořádkův od opata, stvrzení si od něho opatřili, a také aby obec se vykázala, že může opatřiti náklad spojený se stvrzováním privilegií, neboť dluhy na to činiti vrchnost prý jim nedopustí, a konečně vyhradila si vrchnost, aby jí od obce všechny vody rychtářské byly postoupeny.[2])

O podmínky tuto vrchností položené vedeno pak jednání dlouholeté a zajisté nikoliv hladké, a nebýti vzbouření selského (r. 1680), které jednání uspíšilo, Poličtí stvrzení svých privilegií nehned tak byli by se dočkali. A tak se stalo, že koncem roku 1682 měli již v rukou stvrzení dané od císaře Leopolda I. v Laxenburku dne 6. května 1682.

Vzbouření selské, jež r. 1680 strhlo se v Čechách následkem hroznych útisků od některých vrchností, zaneseno bylo i do Broumovska a Policka, a opatu Tomáši jako představiteli vrchnosti mnohou trpkou chvíli způsobilo. Po příkladu jiných proti opatu povstali napřed sedláci broumovští a za nimi pak poddaní vesničtí na panství polickém, mocně žádajíce za ulehčení břemen poddanosti, která od času bitvy bělohorské i na panství klášterním značně byla stížena; Broumovští pak žádali i za navrácení privilegií, o něž byli přišli vzpourou proti císaři Ferdinandu II., zejména privilegia, daného jim od opata Řehoře IV. o svobodném odkazování majetku a za zrušení roboty vůbec. Za příčinou vzbou-

[1]) Transaction der Stadt Braunau, lit. G (Schramm, Reg. ad a. 1666); Růžička, Chronicon ad a. 1666; Ziegelbauer, Epit. histor., p. 80: »cives Braunenses adegit, ut homagium sub nomine ac formula domini haereditarii Abbati praestarent.«

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 135 a násl.

ření druhý hejtman kraje hradeckého, Jindřich Straka z Nedabylic, přijel do Broumova, aby mezi opatem a lidem poddaným umluveno bylo nějaké narovnání. Co povoloval opat Tomáš, na tom poddaní přestati nechtěli, a tak nedošlo ku žádnému smíru ani tady, ani v Miletíně, kde sídlem byl první hejtman kraje hradeckého, a kam poddaní ku vyjednávání byli odkázáni. Opat Tomáš odebral se sám také do Miletína, ale že asi byl přesvědčen, že tam nic nepořídí se, podal napřed žalobu na své poddané broumovské a polické ke dvoru císařskému do Budějovic, kam císař z příčiny moru v Praze vypuklého se byl odstěhoval, a vymohl si také nařízení císařské, dané v Budějovicích dne 12. července, kterým ustanovena byla mimořádná komise ku vyšetření viny a ku potrestání vinníků. Komisaři jmenováni byli p. Ignat Karel hrabě ze Šternberka, rada nad appellacemi, a oba hejtmané kraje hradeckého, Vilém Křištof hrabě z Waldštejna a Jindřich Jan Straka z Nedabylic, a ti dne 14. srpna s vojenským průvodem přijevše do Broumova, všechny rychtáře z vesnic na panství broumovském i polickém obeslali do Broumova na den 17. srpna. Když se byli sešli, oznámeno jim, proč komise sem poslána, a nařízeno, aby lid obojího panství zbraň všechnu odevzdal. Rozkazu tomu vyhověno bylo dne 17. srpna a hned potom hlavní buřiči byli zatčeni a vězením opatřeni. Se zatčenými — bylo jich do 70 — vedeno po 10 dnů přísné vyšetřování a dne 29. srpna vynesen byl rozsudek, jímž předáci ve zbouření odsouzeni byli ku smrti — bylo jich osm — jiní pak méně provinilí odsouzeni ke stání na pranýři, nebo k jiným mírnějším trestům. Všichni pak poddaní z obou panství, obesláni byvše do Broumova, před kostelem klášterním před komisaři císařskými a před krucifixem se dvěma svícemi na stole, s pozdvižením dvou prstů pravé ruky, opatu Tomášovi jako vrchnosti dědičné musili obnoviti přísahu věrnosti, poslušnosti a pravého člověčenství. Odpoledne pak téhož dne (29. srpna) komisaři lidu poddanému, před kostelem zase shromážděnému, oznámili, že pan prelát ne z povinnosti, ale z vlastní dobré vůle, poddaným nějaké ulehčení břemen poddanských povolil, a lidu sami vyložili, co a jak vrchnosti své konati budou nyní povinni. [1])

Ulehčení toto vztahovalo se na nově zakoupené panství

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1680; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 138–143.

Sloupno, kde neměli více robotovati, dále že nebude nikdo dle cís. patentu vícekrát robotovati než po tři dny za týden, že poddaní na panství polickém příště budou vydržovati jen 10 kusů jalového dobytka přes léto, od sv. Jiří do sv. Martina; na pastvinách vesnických že napotom dobytek panský pásti se nebude; že vrchnost bude opatřovati sůl sama, obilí že budou dostávati nezkažené v tržní ceně, také méně přástva že budou odváděti a daň že spravedlivě se rozdělí atd.

S poddanými vesnickými měl nyní opat jakž takž pokoj, ale měšťané broumovští ještě téhož roku, žádajíce za navrácení práv, jež před tím mívali, na opata znova obořili se; opatovi bylo zase dovolávati se pomoci úřední i přišlo sem něco vojska, jehož pomocí vzpoura měšťanská byla odklizena a přední buřiči pokutami peněžitými potrestáni. [1])

Zatím opat Tomáš Sartori, za 37letého opatování mnoho dobrého i zlého zakusiv a bratřinu svou po stránce duchovní i hmotné dobře opatřiv, sestaral v letech a dne 13. října roku 1700 zemřel.

IV.

Opatství břevnovské v opětném rozkvětu za Otmara (Daniela) Zinka (Zincke).

Kde po hospodáři dobrém přichází hospodář zase dobrý a jdou-li mimo to i léta dobrá, nemůže jinak býti, než že hospodářství se daří a vzkvétá utěšené. Takového štěstí dostalo se nyní bratřině břevnovské; dobrým hospodářem byl jí Tomáš Sartori, a dobrým, ne-li ještě lepším, byl jeho nástupce opat *Otmar Daniel Zincke* (1700—1738), do té doby provisor kláštera broumovského.

Vynikaje učeností filosofickou i právnickou, výmluvností, zbožností i znalostí oekonomickou, všech bratří pozornost k sobě obrátil a stavíce jej proto v čelo bratřiny, kladli do něho naděje veliké a nezmýlili se: byl muž ve všem, co ku povolání jeho náleželo, výtečný, svého předchůdce nenásledoval v hrdém utiskování poddaných, sám jsa hospodářem přímo vzorným, v hospodářské škole v Břevnově zřízené odchovával si zkušené hospo-

[1]) Schramm, Reg. ad a. 1680; Růžička, Chronicon ad a. 1680.

dáře, do jejichž rukou dával správu statků klášterních a užíváním také rozličných nových prostředků ke zvelebení hospodářství rozmnožil znamenitě důchody kláštera, takže mohl prováděti velikolepé stavby a přikupovati ještě statky zemské.[1]) Klášterní kázeň v dobré míře udržovati, studium zvelebovati, život duchovní povznášeti, stará práva hájiti spravedlivě, co obecně dobrého, podporovati nezištně: o to pracoval ze všech sil, srdcem i ze vší mysli své, jak o něm chvalně pěje P. Josef Pohl, praeses marianské sodality na akademické koleji pražské.[2]) Za opata Otmara opatství břevnovské povzneslo se do tak stkvělého stavu vnějšího, ve kterém nebylo od času krále Václava IV., ani zase v časech pozdějších,[3]) a vzornému hospodáři přála i léta příznivá, ježto v jeho době země česká požívala stálého pokoje aspoň potud, že války tehdy vedené od pomezí našeho byly daleko.

Čím opat Otmar hlavně se proslavil, jsou jeho velikolepé stavby. Počato s Břevnovem, jehož prozatímní klášter potřebám nestačil nikterak. Hned na jaře r. 1701 po svátcích velikonočních začato s odklizováním rumu ze spáleniště starého kláštera a kostela, k čemuž z Broumova povoláno 30 robotníků, kteří dostávali 12 kr. denně. Téhož roku otevřen jest kamenný lom blíže Větrného mlýna k Veleslavínu. Pomalu svážely se zásoby materiálu stavebního, a dne 30. května 1708 od samého opata položen byl základní kámen k novému klášteru za přítomnosti celého konventu. Dne 18. prosince 1712 nový chrám byl dostavěn až na presbytář a prozatímně posvěcen; starý kostel, jenž stával mezi nynějším chrámem a obydlím převorovým, byl úplně zbořen; starý prozatímní klášter však zůstal a slouží nyní za obydlí správci hospodářskému. Zatím stavěna také budova nového kláštera, jenž 1. listopadu 1715 od opata byl vysvěcen a arciopatství břevnovské přivedeno takto do toho stavu, že opatové tam řádně mohli sídliti. Stavbu kostela i kláštera provedl proslulý stavitel pražský Krištof Dienzenhofer († 1722), oltářní obrazy sv. Benedikta a sv. Kříže maloval český malíř Brandl, malbu klenbovou malíř Steinfels.[4])

Zároveň i *v Polici* pilně se stavělo; dvě strany nynějšího kláštera, severní a východní, stály již hotovy; k nim opat Otmar

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1700.

[2]) Ziegelbauer, Epit. histor., str. 85: »tota mente, toto corde, toto corpore, cogitavit utilia, concupivit coelestia, operabatur aeterna.«

[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 152.

[4]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 88—91.

přistavěl trakt třetí na straně polední a dne 28. října 1710 novou stavbu slavně posvětil. V kostele klášterním dal provésti některé přestavby: starý oltář nejsvětější Trojice, uprostřed kostela stojící, byl odstraněn (1711), aby hlavnímu oltáři nepřekážel; i hlavní oltář byl stržen a novým nahrazen (r. 1711), také dva pobočni oltáře sv. Vojtěcha a sv. Václava, které stojí posavad, na místě starých nové vystavěl a posvětil (r. 1712), téhož roku přeložil oltář sv. Benedikta z kaple do postranní lodi kostela, r. 1714 odstranil oltáře sv. Jana Křtitele a sv. Tří králů, které překážely, a r. 1716 nízký, prkenný strop chrámový nahradil klenbou a na konec dal přestavěti čelo chrámu na ten způsob, ve kterém se nyní spatřuje. [1])

Vedle klášterního kostela pamatováno bylo na farní kostel polický, nazývaný jinak kostelem menším čili malým (ecclesia parva). V letech 1712—1714 sakristie a presbyterium vystavěny byly nově z kamene, hlavní zdi kostela byly zvýšeny a přistavěnými pilíři opřeny. R. 1720 vystavěna byla ještě nová zvonice kamenná. [2])

Mimo stavby tuto uvedené slavný opat Otmar dovedl opatřiti sobě dostatečných prostředků k vystavění gymnasia broumovského (1711), špitálů polického a broumovského (1718), kláštera v Broumově (1735), kláštera wahlstattského (1738), kaple sv. Kříže na Ostaši (1711) a u Broumova (1720), kaple Panny Marie Sněžné na hřebeně Stěn (1733), kaple loretanské (1726), kaple sv. Václava v Broumově (1729) a patronatních kostelů ve Verneřovicích (1718), v Bezděkově (1729), v Heřmánkovicích (1722), ve Višenově (1724), v Otovicích (1724), v Ruprechticích (1725), na hoře svatojanské (1725) a v Šonově (1729). Nad to týž neunavný opat postavil několik pivovarů a sýpek obilních, pořídil nákladný vodovod z pohoří Stěn do kláštera, [3]) vystavěl a přestavěl mnoho mlýnů, novou lázeň vedle nového podklášterního mlýna v Polici, barvírnu s válcovnou tamtéž, bělidlo na Babím, vinopalnu v Ledhuji, mydlárnu a jirchárnu a jiné závody průmyslové. [4])

Arcimonastýr břevnovský byl v novém rozkvětu! Na statcích klášterních správa vzorná, konventy se plnily, kostely nové

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 176 a násl.
[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 176 a násl.
[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1710.
[4]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 160 a násl.

se stavěly, staré se přestavovaly, hospodářství se zvelebovalo, podniky průmyslové se zakládaly, a nad to ještě přikupovaly se statky nové! Hned r. 1705 opat Otmar pro klášter břevnovský koupil panství Kladno se zámkem, pivovarem, sladovnou, sušírnou, vinopalnou, s právem podacím k tamějšímu farnímu kostelu, poplužní dvory v Kladně a Kročehlavech, ovčín v Kročehlavech, mlýny v Zíčici a Sackhu, pak městečko Kladno, vsi Kročehlavy, Oujezdeček, Dubí, Volšany, Sackho, Motyčín, Zíčice a Cvrčovice se všemi právy, krčmami, item bažantnice, pole, luka, porostliny za 132.000 zl. rýnských, každý po 60 krejcařích počítaje, od Anny Marie Františky princezny Toskánské, rozené vévodkyně saské.[1]) R. 1716 statek Vajcherovský za r. 20.000 slezských imperialů, r. 1728 statek Šonovský za 16.000 imperialů, r. 1738 panství Studenovské u Božanova za 184.000 zl., r. 1738 statky někdejšího opatství wahlstattského ve Slezsku za 20.000 slezských imperialů; naproti tomu opat Otmar prodal jen jediný statek klášterní, totiž statek Zahrádku za 28.000 zl. hraběti z Trautsonu a jednu zahradu v Újezdě za 3400 zl. hraběti Otokaru ze Stahrenberka; statku toho i zahrady dostalo se klášteru břevnovskému odkazem nebožtíka arcibiskupa pražského, Matouše Ferdinanda Sobka z Bílenberka, [2]) jenž z převora broumovského, stav se opatem kláštera svatomikulášského v Praze, r. 1659 ustanoven byl prvobiskupem v Hradci Králové, r. 1669 arcibiskupem pražským, a když zemřel r. 1675, pochován byl v kostele klášterním v Broumově.[3])

Otmarův předchůdce, opat Tomáš, jak shora jsme o tom byli se zmínili, s arcibiskupem pražským utkal se v tuhé rozepři o poměr klášterů benediktinských v Čechách k diecésním biskupům. Opat Otmar, v úřad svůj sotva nastoupiv, ihned pustil se do vedení vzniklého sporu s větší odhodlaností, než na řeholníka bylo by slušelo: jal se zajisté způsobem málo vhodným domáhati toho, aby všechna řehole sv. Benedikta v Čechách na dobro vyňata byla ze svazku diecésního tou měrou, aby opatové benediktinští ani obvyklého doposud benedikování po volbě od svých biskupů-ordinářů nepotřebovali.

Opat Tomáš listem ze dne 16. února 1680 upřímně a otevřeně byl se k tomu přiznal, že po jeho vědomí mimo mateřský

---

[1]) Regesta desk zemských, sig. 410, g. 30.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1700 a 1705.
[3]) Memoria abbatum et fratrum, pag. 29

klášter břevnovský žádný jiný klášter benediktinský v Čechách na nějakou exempci nároků činiti práva nemá; převor a konvent kladrubský listem ze dne 29. června 1689 tolikéž přiznávají se arcibiskupovi, že za exemptní se nepokládají, opat sázavský Košín dne 14. dubna 1709 před světícím biskupem Seiplem jakožto komisařem arcibiskupským dokonce přísahal, že nepokládá sebe a klášter svůj za exemptní:[1]) přes to přese všechno opat Otmar vindikoval právo exemptní pro všechny kláštery vůbec. Klášteru břevnovskému nároků na exemptní postavení sám arcibiskup Jan Josef hrabě Breuner ani zrovna neupíral. Opatu Otmarovi, jenž v listě ze dne 19. června 1701 arcibiskupovi uvádí pohnutky, proč jeho komisaře k volbě opata kladrubského nechce připustiti, arcibiskup 28. června 1701 odpovídaje, volbu, bude-li vykonána bez jeho komisařů, již předem prohlašuje za neplatnou, ač připouští, že ve příčině exempce jeho klášter břevnovský jinak sluší posuzovati; »quod punctum exemptionis concernit, opportet distinguere exemptionem monasterii Břevnoviensis cum Bonis ad illud spectantibus et jure perpetuae Visitaturae eidem monasterio a Pontificibus concesso et reliqua Monasteria a postfacto cum authoritate Episcoporum Pragensium fundata. Quod attinet exemptionem monasterii Břevnoviensis, nec Antecessor noster nec nos cupimus Visitatori Břevnoviensi controvertere.«[2])

Opata Otmara tajno přece nemohlo býti, že i jeho kláštera břevnovského nároky na postavení exemptní opíraly se o základy vratké, jak prohloubením rozepře později vyšlo na jevo, nicméně z umíněnosti a neústupnosti své neslevil nic; chtěl prosaditi, aby všechny kláštery, jemu jako visitatoru podřízené, z pravomoci biskupské se vymanily. Všechny preláty podřízených klášterů náležitě informoval, aby ve sporné záležitosti jednali důsledně a solidárně, a konsistoří arcibiskupskou byvše vyzváni, aby ve příčině domnělé exempce podali dobré zdání: konvent kladrubský (8. července 1701)[3]), opat Aemilian u sv. Jana pod Skalou (3. září 1701), a Maurus, opat svatomikulášský, vypovídají, že se svým visitatorem ve příčině té jsou za jedno.[4])

---

[1]) Přiznání opata Tomáše a konventu kladrubského doložili jsme napřed ve knize přítomné, přiznání Košínovo viz v našem spise »Život sv. Prokopa«, str. 293.

[2]) Rukopis univers. knihovny, II. B., č. 29.

[3]) Tamtéž.

[4]) Fasc. LXII. Religiosorum ord. s. Bened., v arch. arcibisk. č. 7.

Opat Otmar vedl si tu důsledně. Na den 24. dubna 1703 vypsal volbu opata na Sázavě. Ač arcibiskup Jan Josef Breuner ihned mnichy upozornil, že ke kanonické volbě třeba jest přítomnosti ordinariatních komisařů, jinak že by zvoleného za opata nemohl uznati, a ač v téže příčině papežský nuncius ve Vídni řeholníkům sázavským sám dopsal, dokládaje, že povinností jejich jest, žádati arcibiskupa za odeslání komisařův: opat Otmar nepovolil; volbu dal provésti bez komisařův ordinariatních.[1]) Arcibiskup Breuner, zvěděv o tom, dne 6. května 1703 dopsal visitatoru Otmarovi, vytýkaje jemu, že »nobis insalutatis et insciis nostrisque commissariis Archiepiscopalibus non petitis« zvoliti dal Václava Košína opatem, a poněvadž při volbách předešlých jeho komisaři bývali, že volbu prohlašuje za neplatnou.[2]) Opat Košín i konvent jeho, od arcibiskupa chtějíce dostati benedikci opata, vyznali později (1709) závislost svou na úřadě arcibiskupském, ale visitator Otmar, povolnost konventu nelibě nesa, proti opatu tak ostře nastupoval, že konečně s úřadu ho složil.[3])

Prudčeji než na Sázavě obě sporné strany — arcibiskup a visitator — srazily se při volbě Anselma Vlacha v klášteře svatomikulášském v Praze (1714). Opat visitator na potření odpůrcovo opatřil se předem dvojí zbraní novou: přivedl na svou stranu českou dvorní kancelář ve Vídni, jež císařským dekretem (1714) »ratione juris intercessendi vel mittendi commissarios« k volbě opata u sv. Mikuláše rozhodla v neprospěch arcibiskupa, jemu ponechávajíc, dožadovati se intervence apoštolské nunciatury ve Vídni, jde-li o nějaké právo in spiritualibus;[4]) a nad to vymohl si na papeži Klementu XI. rozhodnutí ze dne 6. října 1714, jímž všechen řád benediktinský v Čechách přivtěluje se ke kongregaci kasinské se všemi právy a privilejemi, mezi nimiž i to bylo, že na příště žádný opat benediktinský od svého biskupa-ordináře benedikce opatské dožadovati se nemusil.

O rozhodnutí císařské a papežské opíraje se, ani opat Otmar k volbě opata svatomikulášského komisařů arcibiskupových nevolal, ani nově zvolený opat Vlach za obvyklé benedikování

---

[1]) Krásl dr., Sv. Prokop, str. 292.

[2]) Rukopis univers. knihovny, II. B.

[3]) List visitatora Otm. Zinka ze dne 19. září r. 1712; Krásl dr., Sv. Prokop, str. 293.

[4]) Archiv arcib., Fasc. LXII. Religiosorum ord. s. Bened. č. 12 a 13

arcibiskupa nežádal, jemu prosté oznámení o provedené volbě učiniv.[1])

Arcibiskup Ferdinand z Khüenburka, právo své hned tak zadati nemíně, rozepři »in puncto subjectionis« vznesl na apoštolskou stolici, k tomu poukazuje, že visitator Otmar připojení ke kongregaci kasinské vymohl si »ad falsa narrata«, ježto kláštery benediktinské v Čechách ve všech dobách patřívaly pod pravomoc arcibiskupa jako ordinaria, a za odvolání bully žádal rozhodně; opatu Vlachovi zároveň zakázal ve svém kostele opatském anebo v jiném kostele diecése pražské užívati pontifikalií. Když pak opat Vlach, zákazu arcibiskupova nedbaje, ve svátek Nanebevstoupení Páně pontifikální mši sv. sloužil a o svátcích svatodušních opět, arcibiskup podal na něho žalobu k nejvyššímu kancléři, že benedikován nebyv, opatská práva vykonává. Nejvyšší kancléř český (7. listopadu 1715) opata Vlacha ujal se sice, že, byv kanonicky zvolen a císařem stvrzen, k užívání pontifikalií oprávněn jest, ale opat Vlach sám, věc sobě zatím rozmysliv, k arcibiskupovi (15. října r. 1715) za udělení benedikce podal žádost, ale s výhradou, aby došel benedikce sine juramento et praejudicio Exemptae congregationis«. Arcibiskup k tomu hledě, že opatovi předchůdcové benedikci přijímajíce arcibiskupovi skládali přísahu poslušnosti beze všech klausulí, žádosti opata Vlacha nepovolil, ale vrátil mu ji s tím dokladem, že ochoten jest benedikovati ho tak, jak to za předchůdců bylo obvyklo. Kdyby opat Vlach nebyl tu viděl visitatora svého státi ve hrozivém pozadí, byl by se již arcibiskupovi podvolil beze všeho, ale působením visitatorovým nemilé jednání o té věci táhlo se až do května r. 1717. Opat Vlach, jemuž předloženy byly přísežné formule, dle nichž posledně přísahu složili opat kladrubský Tobiáš Hohmann i Vlachův předchůdce, svatomikulášský Maurus Raučka, konečně arcibiskupovi slušně se podrobil, přednesl jemu prosbu za udělení benedikce způsobem u předchůdců obvyklým a dne 23. května 1717 v neděli nejsv. Trojice v kostele metropolitním byl benedikován. [2]) Zároveň jemu byl vydán arcibiskupský dekret, jímž zvolení jeho, formalně neplatné, »intuitu factae illius humiliationis« dodatečně za pravé se uznává a potvrzuje.

Hned po benedikci opat Vlach svému visitatorovi, opatu

---

[1]) Archiv arcib., Fasc. LXII. Religiosorum ord. s. Bened., č. 12 a 13.
[2]) Archiv arcib., Fasc. LXII. Religiosorum ord. s. Bened., č. 15 a 16

břevnovskému (25. května 1717), patrně proto, aby jednání své slušně tam omluvil, poslal obšírnou zprávu o tom, »co ve příčině benedikce jeho se událo,« dokládaje, že na formuli přísežnou přistoupil, »následuje úmyslu svých předchůdců« (sequendo mentem antecessorum meorum), kteří zajisté nepřísahali, leč »jak dalece byli poddáni« (quatenus subjecti fuerunt), jen pokud šlo o kostely a kaple cizí, z pravomoci arcibiskupské nevyňaté; hned prý také arcibiskupovi se nepodvolil, ale potom teprve, když ho došel císařský dektet s nařízením, aby způsobem předchůdců od arcibiskupa dal se benedikovati; aby pak autoritě visitatora, opata břevnovského, složením přísahy té nestala se žádná újma, dne 23. května časně z rána ve tři čtvrti na sedmou hodinu (dle počtu germanského), než odešel k arcibiskupovi pro přijetí benedikce, před veřejným notářem a dvěma svědky protokolárně prý prohlásil, že arcibiskupovi žádanou přísahu učiní s výhradou »salva de reliquo Exemptione Congregationis praedictae at jurisdictione domini abbatis Břevnoviensis, donec finiatur petitorium.«[1])

S opatem Anselmem Vlachem arcibiskup Ferdinand z Khüenburka byl tedy usmířen, ale s opatem Otmarem v téže věci rozepře s nemenší prudkostí vlekla se dále, a hledíce k úsudku historika domácího, [2]) neukřivdíme snad jemu, řekneme-li, že ve příčině té umíněnost Otmarova zašla za meze mnišské pokory, rádi přiznávajíce, že jinak byl opatem slavným a o bratřinu svou zasloužilým, po stránce hmotné zvláště, ale také po stránce duchovní: zbohatly za něho kláštery jeho a studia theologická i filosofická vzkvetla utěšeně.

Opat Otmar byl čilým až do poslední chvíle svého života. Dne 3. srpna 1738 vedl ještě procesí z Police do kaple Matky Boží Sněžné a dne 8. září téhož roku klidně zemřel v Broumově, dosáhnuv požehnaného věku 79 roků. Jeho opatování bylo jedním z nejstkvělejších arcistýru břevnovského.[3])

Dne 9. listopadu sešla se kapitula do Broumova a uzavřeno dne 18. téhož měsíce vykonati volbu opata nového. Mimo komi-

[1]) Archiv arcib., Fasc. LXII. Religiosorum ord. s. Bened., č. 17.

[2]) Růžička, Chronicon, pag. 48: »Abbas Othomarus primis regiminis sui annis a fratribus plurimum dilectus, postposito ultimis annis Capituli consilio et nimia severitate fere omnium animos a se avertit.«

[3]) Básník jesuita Josef Pohl o něm praví:

Regimen: paternum amore et timore temperatum,
Quod amantes timebant, timentes amabant.

saře císařské, jimiž byli oba dva hejtmanové tehdejší kraje hradeckého, Jan Daniel Gastheim na Smiřicích, stavu panského a Dobřenský, stavu rytířského; jako dožádaní svědkové dostavili se Antonín Merkl, opat u sv. Mikuláše na Starém městě pražském, a kněz Karel Záruba, převor od sv. Jana pod Skalou, v zastoupení opata Aemiliana. Zvolen byl opatem *Benno II. Löbel* (1738—1751), rodilý z Postoloprt, někdy professor kanonického práva, pak převor kláštera polického a toho času právní jednatel kláštera při nunciatuře papežské ve Vídni, muž duchem i srdcem výborný. Císařského stvrzení obdržel od Karla VI. 20. ledna 1730 a papežského prostřednictvím nuncia vídeňského 19. září téhož roku. Sám učeností hlubokou vynikaje, domácí studium pilně fedroval, gymnasium broumovské povznášel; dorost klášterní vzdělával horlivě, s bratry u všech věcech vážných radil se pilně[1]); jsa skromný, mírný i pokoje milovný, různic v lůně bratřiny nemiloval a bratřím propůjčuje se s láskou i pečlivostí, o to snažil se, aby nad nimi vládl láskou více než strachem.[2])

I jinak schopným jsa k vedení světských potřeb kláštera svého, rozkvět jeho oběma předchůdci svými již založený zajisté byl by povznesl, kdyby nebyly nové pohromy válečné na klášter dolehly.[3]) Za opata Bennona I. válka třicetiletá, za jmenovce jeho Bennona II. války pruské, bratřinu břevnovskou naplnily záhubou a hořem.

Slušno zajisté, abychom na konci této doby třetí podali životopis muže na výsost znamenitého, který, jsa členem řádu benediktinského, dostoupil až prestolu arcibiskupského v Praze —

Matouše Sobka z Bílenberka.

Náležít mezi nejslavnější členy kláštera břevnovského. Byl to zajisté muž stkvělých vlastností ducha, jenž takřka celý svůj věk měl co bojovati s následky a svízeli třicetileté války i s mnoha jinými obtížemi, který však neúmornou povahou, břitkou výmluv-

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1738.

[2]) Ziegelbauer, Epitome histor., pag. 86, »litium fugitans, pacis amans, a suis magis amari quam timeri studuit.«

[3]) Růžička, Chronicon, p. 49: »monasterium ad summum florem evexisset, si pace frui licuisset.«

ností a uhlazeným chováním dovedl sobě získati všude sympatie neobyčejné, takže svěřeny mu vynikající úřady, muž vzácný, jenž celým svým srdcem byl benediktinem a o první klášter benediktinský ve vlasti naší zjednal si zásluhy nemalé.

Ferdinand Sobek, později s příjmím »z Bílenberka«, byl synem klášterního úředníka v Rajhradě na Moravě a spatřil světlo světa r. 1618. Otec, *Václav*, zastávaje tehdy místo purkrabího čili klášterního hejtmana, byl sice postavení méně stkvělého, vynikal však zbožnou, upřímnou myslí, kterážto vlastnost vyznamenávala též matku *Saloménu*. Rodičové chlapečka dle poměrů svých skrovných ve zbožnosti a prostotě vychovali, a ježto jevil značné nadání, hleděli jej záhy dostati do škol benediktinských, jež řád břevnovský v Rajhradě a v Broumově vydržoval. Tehdejší probošt rajhradský, Jiří Vojtěch *Kotelík*, zamiloval si hocha dospívajícího tak, že jej na své útraty vyučovati dal a též břevnovskému opatu *Janu Bennonovi* (1623—1646) doporučil. Opat, jenž dříve býval proboštem rajhradským, rodinu Sobkovu dobře znal a pro její věrnost i zbožnost jí si vážil; když tudíž mladíček školy rajhradské byl vychodil, přijat jest asi r. 1628 do učiliště broumovského, jež od r. 1624 právě znovu zřízeno a ve formě nynějších gymnasií na vyšší odborné studium připravovalo. Zde již, jakož i později, byl Sobek spolužákem Balbinovým; studoval zde až do r. 1634, užívaje výhod a dobrodiní klášterem pro chudé žáky poskytovaných. Pak odebral se dle nařízení rajhradského probošta do Olomouce, kde tehda kvetlo studium filosofické; jsa povždy pilným a dbalým žákem, prospíval v Broumově i v Olomouci dobře, takže opat Jan Benno na přímluvu proboštovu rád mu přijetí do řádu přislíbil.

These filosofické, jež Sobek na učilišti olomouckém dle tehdejšího známého způsobu scholastického hájil veřejně, dochovaly se podnes [1]) a jsou dedikovány opatu. R. 1636, tedy ještě jako »filosof«, byl přijat do řádu benediktinského, prozatím však na studiích ponechán a teprv r. 1637 k noviciatu připuštěn. [2]) Noviciat ukončil r. 1638, studoval pak theologii dále a asi roku 1639 na kněze (v Olomouci) posvěcen. Sliby řádové složil dne 8. listopadu roku 1638, při čemž mu dáno jméno klášterní *Matouš*.

[1]) Rukopis v klášteře rajhradském.

[2]) Dopis opatův ku proboštovi u Dudíka, »Geschichte Raigerns«.

P. *Matouš* osvědčil se již, jsa studentem, jakožto obratný, živý řečník, což mu ve kněžském povolání velice prospělo. Řeči jeho každému se líbily, takže, lze-li pramenům věřiti, i mnoho jinověrců jeho kázaními se obrátilo. Jinověrci tito nemohli as býti jiní, než vojáci, jimižto se za prvního působení Sobkova v Broumově jen jen hemžilo; třicetiletá válka odehrávala se též v končinách broumovských, brzo objevili se císařští, brzo Švédové, regimentů vidělo město Broumov na sta.

Sobek po svém vysvěcení zdržoval se ponejvíce v Broumově, zastávaje zde úřady různé; byl† professorem na učilišti, kazatelem, prefektem kuchyně, provisorem oekonomie, vypomáhal v duchovní správě, zastával převora v jeho nepřítomnosti, faráře, probošty; pro neklidné doby na definitivní ustanovení nebylo pomyšlení.

Již roku 1639 bylo všem duchovním z Broumova utíkati před zástupem švédských žoldnéřů, již vyplenili Polici; vracejíce se z Kladska, upadli kněží do rukou švédských, a jeden z nich, P. Jakub, jejich násilnostmi zahynul. Rok 1639 byl vůbec z celého 30letého válčení v Čechách nejhroznější. Banner a jeho podřízení vůdcové pálili v Hradecku vesnice napořád, jako na př. v září na Broumovsku a Policku. Teprv r. 1640 bylo trochu pokojněji, když nové vojsko císařské z Rakous přitáhlo do Čech. V dubnu 1642 však přikvapil nový generál švédský, Torstenson, do Slezska a do Moravy. Tehda benediktini broumovští uprchli do Náchoda, Broumov 6. června plukovníkem *Richwaldem* obstoupen a dobyt, leč brzy na to císařským generálem *Puchheimem* vymaněn; Sobek tehda zdržoval se na čas v Rajhradě, pak v Broumově, kdež zastupoval převora (15. června 1642), pak opět v Rajhradě;[1]) když pak Torstenson opanoval Moravu, prchl Sobek do Police. Zde trápili obyvatelstvo ne sice Švédové, ale císařští žoldnéři, snad hůře než sám nepřítel. R. 1644 byla krajina broumovská obtížena průchody vojenskými, r. 1645 pak, když Torstenson porazil císařské na hlavu u Jankova a potom do Moravy a Rakous se obrátil, přitáhlo jiné, menší vojsko švédské pod velením *Königsmarkovým* do Slezska, proti kterému položeno do krajiny broumovské 7 plukův. Sotva tyto odkvapily, přitáhl Torstenson z Rakous ku Král. Hradci a odtud do Slezska; přední jeho voje vedl *Duclas* přes Polici a Broumov a zanechal tam posádku, jež zde

[1]) Volný, Geschichte Raig., pag. 16.

setrvala až do 4. prosince, kdy ji zahnali císařští. Benediktin před Duclasem prchli — až na faráře *Bittnera* a čtyři jiné — do Kladska; kdo zůstali doma, byli jati a do zajetí odvedeni; vrátili se však poměrně brzo. R. 1646 drželi krajinu broumovskou císařští pod plukovníkem *Montecuculim*, jenž měl 11 pluků.

Dne 12. července 1646 zemřel opat Jan *Benno*, a 16 dní na to zvolen broumovský převor a bývalý professor na gymnasiu *Aleš Hübner* za opata; vypravuje se, že přísnější a rozumnější strana v konventu tehda kandidovala Sobka, ježto byl energičtější a oblíbenější. Po volbě stal se převorem broumovským po Hübnerovi zmíněný farář *Bittner*, za tři neděle pak sám *Matouš Sobek.* [1])

Místo převora broumovského bylo tehda po opatovi nejvyšší; praví tak sám Sobek v dopisu jakémusi *Johnovi* do Rajhradu zaslaném, kdež posud žila jeho matka Saloména. Z dopisu vidíme, kterak Sobek upřímnou láskou lnul ku staré matce, pro nižto všelicos s Johnem, bezpochyby správcem, vyjednává.[2]) Též byly jakési rozepře mezi Sobkem a tehdejším proboštem *Seifertem*, který již jako mladičký klerik za probošta byl určen, dříve než na kněze vysvěcen jest (r. 1643).

S tímto Seifertem ostatně udržoval Sobek úzké přátelství, jež se též ve zmíněném dopise přese všecku okamžitou nevoli Seifertovu jeví. Augustin Seifert za nedlouho stal se opatem břevnovským.

Sobek nezůstal převorem broumovským dlouho; vidíme jej již r. 1647 farářem (administrátorem) ve vsi *Šonově* (kdež zavedl zvonění za dušičky po klekání),[3]) pak farářem v *Broumově* a hned na to v *Polici*, kdež zůstal potom i proboštem. V Polici byl proboštem posledním, jelikož po něm ustanoven »superior«. Ani v této hodnosti nezůstal Sobek dlouho, což vysvětliti lze z pohnutých dob válečných. R. 1648 a to 18. ledna stal se opět, a tentokráte definitivně, převorem broumovským.

V úřadě převora broumovského setrval Sobek až do r. 1649, měsíce února, kdy jmenován *opatem u sv. Mikuláše* na Starém městě pražském.[4])

---

[1]) Zápisky Bittnerovy, vydané Tomkem r. 1875 u Řivnáče, pag. 11.

[2]) Dopis v archivě broumovském.

[3]) Stará farní kniha šonovská v archivě broumovském.

[4]) Bittner, Chronicon, p. 16.

První pobyt v Praze.

Klášter u sv. Mikuláše, jak známo, válkou třicetiletou byl uveden na pokraj záhuby. Nebylo peněz, nebylo ani toho nejnutnějšího v domě, budova klášterní znečištěna, kostel skorem zničen, jediný statek kláštera — Čakovice — od švédských žoldnéřů zpustošen — to byl stav, jak jej zastal Sobek při svém zavítání do Prahy.

Krátce před tím byl totiž nově jmenovaný opat *Liborius*, taktéž benediktin broumovský, nevěda si se zubožením klášterem rady, resignoval, důkaz to, jaký úřad svěřen Sobkovi.

Nebylo opatství u sv. Mikuláše vůbec stkvěle nadáno; jsouc utvořeno r. 1635 z premonstrátské fary, při níž stával malý konvikt kleriků strahovských, odevzdáno benediktinům z Emaus vyhoštěným, kdež se usadili montserratští mniši (španělská větev benediktinů). Hotových peněz darováno prvnímu opatu celých 10.000 zl., z nichž měl živiti sebe a konvent, vydržovati faru a zaříditi kostel; přidány k tomu malé dva statečky blíže Prahy a polovice nářadí kostelního z Emaus.

Sobek byl v řadě opatů u sv. Mikuláše již pátým. Zásluhy jeho o klášter i kostel jsou vskutku takové, že jej lze pokládati za vlastního zakladatele. Nemohl ovšem hned z počátku zaříditi veliký konvent, ale ponenáhla zavedl pravidelné služby Boží, opravil důstojně kostel, vymohl klášteru svobodnou volbu opata a svobodný konvent s vlastními profesy, spořádal materielní poměry, zmenšil dluhy, zařídil byty konventní atd.

Aby žalostný stav kláštera povznesl co možná nejvíce, pojal myšlénku, spojiti tento klášter s jiným, menším, doufaje v duchu, že tento menší nebude moci sám existovati a že tak statky tohoto připadnou klášteru u sv. Mikuláše. Za tou příčinou ucházel se o koadjutorství opata *u sv. Jana pod Skalou, Václava Šolce*, benediktina broumovského, jenž z jara r. 1651 těžce ochuravěl. Visitator břevnovský milerád svolil v koadjutorství, nemaje dosti kandidátů pro nepříznivé to místo; když pak dne 14. prosince 1651 zmíněný opat Václav Šolc (Scultetus) zemřel, ucházel se Sobek ovšem o nástupnictví i dosáhl ho též (11. května 1652), ale pouze dle jména. Tou dobou totiž resignoval břevnovský opat *Aleš Hübner* a nově zvolený, *Augustin Seifert*, nechtěl tak snadno Sobkovi spojení dvou opatství povoliti. Po delším vyjednávání stanoveny mezi oběma jisté podmínky, na které když Sobek

přistoupil, v držení obou opatství r. 1655 na novo jest potvrzen. Podmínky byly hlavně ty, že Sobek visitatorovi slíbil zůstati i se svými nástupci podřízeným, že z příjmů obou klášterů v brzku ten neb onen úplně zařídí, že u sv. Jana na nejmíň 6 bratří bude vydržovati, že statek Dobříš uvede v dřívější pořádek, že onomu klášteru, od něhož si vypůjčí na druhý, opět svědomitě bude vraceti, že opatství nemají na vždy spojena býti a les u Lodenice toliko na čas připadne klášteru břevnovskému.[1])

I u sv. Jana pod Skalou působil Sobek blahodárně, ač i tam bylo mu bojovati s nouzí a rozháranými poměry. Získal původní majetek kláštera *ostrovského*, ze kteréhož toto proboštství bylo povstalo, známý »Ostrov« (u sv. Kiliana na Vltavě) s mlýnem, ustanovil pravidelný konvent, příjmy kláštera rozmnožil, počal i tam nový kostel i klášterní budovu stavěti. Složil též jakožto opat u sv. Jana o sv. Ivanu, jehož poustevna zde stojí, pěknou báseň a životopis a dedikoval dílo králi (později císaři) *Leopoldu*, čímž si prý získal nemalou přízeň panovníkovu. Nejen však pro tuto dedikaci, nýbrž pro veřejnou, užitečnou činnost svou v Praze byl císař a dvůr Sobkovi napotom nakloněn a zůstal jím až do smrti jeho.

R. 1655 stal se Sobek císařským radou, téhož roku splnomocněným dohližitelem kláštera emauzského. Kardinál Harrach učinil jej konsistorním radou, tak že se súčastňoval všech čelnějších porad církevních.

Mimo starost o oba své kláštery, mimo činnost v lůně řádu benediktinského,[2]) nalézal Sobek tehda čas, působiti ve sněmu a v rozličných komisích vládních. R. 1656 stal se nejvyšším bernikem (direktorem beren), kteryžto úřad zastával po 10 roků[3]); léta následujícího stal se komisařem pro znovuzřízení zpustlých far a kostelů, téhož času zasedal v komisi ku přihlížení a opevnění měst pražských.[4]) Hlavní pak zásluhy získal si v komisi visitační, jež měla podati popis a výměr krajů českých; též byl od r. 1657 zvolen stavy zemskými nejvyšším officialem královské komory zemské.[5])

---

[1]) Kopie reversu Sobkova v klášteře kladrubském, nyní v Broumově.
[2]) Dohlížel též na klášter sázavský (Krásl dr, Sv. Prokop, str. 281).
[3]) Beckovský, Poselkyně, 436 a 442.
[4]) Balbín, Miscel. I., V. 74.
[5]) Krásl, Kard. Harrach.

Za tyto práce a úřady, nelze říci zdali z vlastního zakročení nebo z iniciativy dvoru, dostal Sobek r. 1656 *šlechtictví*, a to tím způsobem, že rod *Bílků z Bílenberka,* jenž tehda záležel ze dvou členů, bratří Václava a Jiřího, obou duchovních, přijal jej ve svůj erb a titul. Erb tento byla *kotva* v zeleném (?) poli. Rod Bílenberků, jak se zdá, byl již dříve s rodinou Sobkovou dobře znám; soudíme tak z toho, že r. 1616 metropolitní a zároveň vyšehradský kanovník z *Bílenberka* byl ve spojení s Rajhradem a odkázal legáty klášteru rajhradskému, což by nasvědčovalo známosti v klášteře tom a tudíž i s klášterním správcem Sobkem. Z bratří Bílenberků, žijících r. 1656, byl jeden, *Václav*, doktorem theologie a děkanem ve Smiřicích, druhý, *Jiří,* děkanem v Chrudimi; prvnější se napotom prostřednictvím Sobkovým stal kanovníkem v Hradci Král., pak u sv. Víta v Praze, druhý brzy po r. 1656 asi zemřel. Že by byl Sobek s Bílkovými býval spřízněn, nelze dokázati.

Sobek biskupem

Již drahnou dobu jednalo se o rozdělení převeliké diecése pražské a utvoření nové se sídlem v Hradci Králové. Za kandidáta na nový stolec biskupský vyhlídnut emauzský opat *Karamuel*, jenž po matce pocházel z Lobkoviců. Jelikož se však věc protahovala, přijal Karamuel biskupství jiné, *kampaňské*, a tím se stalo, že císař Leopold, jenž byl osobně opatu Sobkovi z Bílenberka nakloněn, obral si pak tohoto za kandidáta. Jmenování stalo se po všelikterém vyjednávání dne 1. května 1660. Že však nebylo v Hradci ani domu biskupského ani kapituly, nemohl se sv. Otec odhodlati, aby jmenovaného potvrdil. Císař Ferdinand sice již dříve, 8. března r. 1656, zakoupil panství *Chrast* a *Úřetice* za 88.000 zl., z úroků přikoupeny k tomu *Žilovice*, leč hotového kapitálu věnoval císař Leopold pouze 14 tisíc, ač více než dvojitou sumu byl přislíbil; o kanovnických prebendách nebylo dosud řeči; protahovala se tudíž věc rok od roku Arcibiskup konečně koupil s nově jmenovaným biskupem statek *Skály* (15. dubna r. 1662), téhož roku pak koupeno 8 domů v Hradci, majetek to hrabat Gallasů.

Nyní mohlo býti zakročeno o konfirmaci papežskou, jež dne 10. listopadu 1664 od papeže Alexandra VII. biskupu Sobkovi z Bílenberka byla udělena. Dne 15. března 1665 posvětil jej kardinál

Harrach na biskupa, načež se odebral Sobek do Hradce, aby nastoupil těžký úřad svůj. Pokud nebyla vystavěna residence, k nížto zakoupil nový biskup tři domy, přebýval na zámku v Chrasti. Dne 29. července 1665 zavítal poprvé officielně do svého sídla. [1])

Prvním úkonem jeho bylo, zříditi kapitulu; jmenováni jsou Jakub *Zottines*, Matouš *Sefetius*, Václav *Bílek* z Bílenberka, František z *Kirchenhofenů* a Václav *Reger*. Z těchto zvolen Bílek za generálního vikáře. Dne 22. dubna 1666 zvolen šestý kanovník *Malovec* z Böhmů. Na podzim r. 1666 odebral se Sobek do Říma k papeži Klementu IX. Již před touto cestou a pak tím pilněji navštěvoval svou diecési, udílel svátost sv. biřmování, nejprve v Hradci Králové, pak v Broumově a Polici, svém bývalém působišti. Dne 24. dubna r. 1666 světil první kněze, čtyři jesuity; brzy na to posvětil nový kostel jesuitů v Hradci a již dříve kostel kapucínů v Chrudimi atd. Hlavní jeho starostí bylo zřízení chrámu kathedrálního a kapituly.

Uváží-li se krátká doba biskupování Sobkova, ustavičné nesnáze finanční, s nimiž snad všude měl boj, kamkoli byl povolán, upravování prebend kanovnických, spravování statků, starosti o vzdělání theologů, zařízení vhodných učilišť, rozlišování jednotlivých farních okresů, starost o výnosnější vedení statků *Skal* (Katzenštejn) a *Žilovic*, jež byly zanedbány, a všecky nahodilé funkce ještě mimo biřmování, lze činnost Sobkovu v Hradci nazvati dosti plodnou a obtížnou.

Na křesle metropolitním.

Sotva tři léta pobyl biskup Sobek z Bílenberka v Hradci Králové. Dne 25. října 1667 zemřel kardinál Harrach; z kandidátů za jeho nástupce měl největší naději olomoucký kanovník školastik *Jan Vilém z Kolovrat*, bratr hejtmana markrabství moravského, a pak první litoměřický biskup *Šleinitz*. Jmenován jest prvnější, leč již 31. května r. 1668 zemřel. Nyní si žádala pražská metropolitní kapitula Šleinitze, císař Leopold však, jenž chtěl své právo jmenovací naproti kapitule o volbu usilující rychlým skutkem

[1]) U kříže při kostele sv. Antonína oblekl se v roucha biskupská, u brány mýtské očekávali jej duchovní a rada městská, ve městě samém uvítali jej úředníci, pluk Šporkův a kněží; studující měli vzletnou řeč. Pak sloužil mši sv. s »Te Deum«.

dokázati, jmenoval již 10. června biskupa královéhradeckého arcibiskupem pražským a odevzdal mu ihned správu statků světských.

Již jmenování Sobkovo samo, a tím více toto odevzdání statků, pokud nebyla konfirmace církevní vyřknuta,[1]) nesli tehdejší členové metropolitní kapituly poněkud nemile; nelibost tato přese všecko opatrné a sebe vlídnější jednání arcibiskupovo zůstala v kapitule i na dále a vedla i napotom ku všelijakým nedorozuměním, jichž vinu celou však nelze přičísti arcibiskupovi, jak se na př. ve článcích V. V. Zeleného o Tomáši Pešinovi (Musejník r. 1884, 1885 a 1886) bohužel velmi předpojatě a bezprávně děje.

Vjezd nového arcibiskupa konal se ve vší slávě dne 4. května r. 1669. Skoro všichni preláti zemští, množství baronů a knížat, veliké davy lidu, obřady co nejokázalejší dodaly slavnosti ráz, jakoby vjížděl sám císař.[2]) Arcibiskupu gratulováno se všech stran, i od jeho nepřátel; Pešina, jemuž Sobek byl dobrodincem, věnoval mu květnatou, ve verších sepsanou gratulaci, podobně Balbín a j. v. Sám císař projevil radost nad slavným vjezdem a inthronizací svého chráněnce a miláčka.

Podnikavý a obratný muž, jakým arcibiskup byl, našel v Praze široké pole činnosti. Jednalo se tehdáž právě o čistě katolické zreformování duchovenstva a lidu na podnět vlády; jménem arcibiskupovým vysíláni po všech okresech diecése missionáři, po pravidelných visitacích odbývaly se vždy revisitace, zvláštní komisaři duchovní cestovali od fary k faře, svolávali duchovenstvo k poradám (konvokacím) a bděli pilně nad tím, aby reforma až do nejmenšího byla prováděna. K vyhlazení kacířských bludů a náhledů nařídil arcibiskup Sobek z Bílenberka tak zv. paschální konsignace, v nichžto každý duchovní správce musil číselně podávati referáty, neubývá-li katolicismu a nepřibývá-li jinověrců; na základě těchto referátů podával pak arcibiskupský ordinariat návrhy vládě k zakročení. Také bratrstva k utvrzování katolického vědomí arcibiskup zakládal a podporoval, tak na př. dědictví sv. Václava k rozšiřování katolických knih; dědictví sv. Václava vzalo počátek z věnování pražské měšťanky, paní Marie *Šteyrové*, v obnosu 1300 zl. Syn této paní stal se později jesuitou.

---

[1]) Konfirmace došla v únoru 1669.

[2]) Dopis arcibiskupův hraběti Černínovi do Jindřichova Hradce.

Arcibiskup ujal se též s živou účastí opravy a dostavění velechrámu sv. Víta. Známo, že v kapli sv. Václava, jehož ctitelem zvláštním byl, z vlastních prostředků postavil mramorový oltář, stříbrnou sochu světcovu, dva anděly a 6 velkých svícnů. Ku dni sv. Václava r. 1672 pořádal po 8 dní processí, jehož se ohromné zástupy lidu súčastnily; vymohl též v Římě, aby officium našeho sv. patrona modleno bylo po celém katolickém světě. R. 1673 v úterý po Velikonoci počalo se z jeho příkazu kopati pro základy nové zadní části lodi chrámové, kámen základní položen slavnostně v rohu u dveří směrem ku proboštství u přítomnosti císaře 15. neděli po sv. Duchu r. 1673. Téhož roku, 3. září, položen též základní kámen ku kapli sv. Vojtěcha, jež r. 1541 byla shořela. Stavby za Sobka z Bílenberka vykonané, zejména pilíře a část klenby mezi kaplí sv. Vojtěcha a věží, zašly (ač stály až do r. 1842), poněvadž odporovaly ostatnímu slohu a plánu.

Mimo tyto práce staral se arcibiskup všemožně o zvelebení a trvalé povznesení jména a statků arcibiskupských. Vymohl na podnět Balbínův *titul* knížete-arcibiskupa, opravil důkladně *residenci* arcibiskupskou, získal a zbudoval tvrz v *Příbrami* (nynější horní akademii od r. 1847 v rukou vlády), obnovil chrám na sv. Hoře, získal statek *Louňovice*, zbudoval skorem zúplna městečko *Červ. Řččici*, jež bylo ohněm zžehnuto, statky vůbec zlepšil a ekonomii, jsa dobrým její znalcem, povznesl. Zavedl též nové direktorium, jež však zase po jeho smrti zrušeno.

Byl dobrodincem chudých a rád byl pohostinným. Dobročinnost jeho tolik spotřebovala, že po jeho smrti hlavní dědic jeho, klášter břevnovský, musil převzíti *deficit*.

Z výkonů církevních ještě známo asi toto: r. 1671 posvětil chrám nejsv. Trojice v Kolíně, r. 1673 založil *Hájek*, téhož roku položil základní kámen kostela *Uršulinek* v Praze a chrámu sv. *Mikuláše* na Malé Straně, daroval 300 zl. a 25 dukátů *sázavskému* klášteru a chtěje povznésti klášter ten, přenesl tam r. 1669 z chrámu svatovítského rámě sv. *Prokopa*, jež tam uloženo zůstalo až do r. 1785. Za druhého pobytu svého v Římě r. 1671 získal více ostatků svatých, jako sv. *Faustina* a *Prospera*, *sv. Konstancie* a *Viktorie*, hlavně sv. *Anežky* Římské, jež daroval částečně Broumovu, částečně zůstavil ve velechrámu sv. Víta. R. 1671 položil též základní kámen ke kostelu sv. Havla.

Řádu svému, z něhož byl vyšel, zůstal povždy věren, maje živou účast při změnách v lůně břevnovské kongregace se udav-

ších. Víme, že měl svého času dozor na 4 kláštery benediktinské, při odbývání provinciální kapituly r. 1653 v Broumově byl definitorem,[1]) jakožto definitor naléhal na častější konání kapitul a porad, přinutil neschopného, protože churavícího opata Hübnera k resignaci, při volbě Augustina Seiferta byl komisařem; též v Rajhradě zprostředkoval dosazení probošta *Baduria*. Opatu Janu Bennovi, dobrodinci svému, postavil pomník, klášterům benediktinským daroval cenné obrazy, broumovskému krásný ornát, jenž posud se zachoval. Jakožto biskup daroval kostelu u sv. Jana pod Skalou obraz a věnování, ježto tehdy (r. 1661) kostel ten právě byl dostavěn. Při volbě opata Tomáše zachoval se velice přátelsky, hleděl jmenovitě smířiti broumovské občany s opatem, což se mu též podařilo; v této věci psalo a vyjednávalo se mnoho mezi Broumovem a Chrastí. Vymohl klášteru broumovskému též potvrzení všech papežských privilegií (1668), pak sbratření s klášterem *Monte Casino* (1669),[2]) pro rajhradského probošta právo infule (1671), domáhal se též pro Rajhrad vtělení kostela *tuřanského*, v němž dostal pallium. V otázce, zdali faráři kláštera broumovského mají býti pod jurisdikcí nového biskupa královéhradeckého, zachoval se ku klášteru velice shovívavě, uznal všecky faráře, odpustil jim zkoušky konkursní, osvobodil je od dohlížení děkana náchodského, ovšem jen na čas svého biskupování.

Ve své poslední vůli určil (ze dne 8. února 1672) za universálního dědice opatství broumovské; polovice jmění měla však rozdělena býti mezi kláštery u sv. Jana, u sv. Mikuláše a Rajhrad. Poznamenali jsme již, že dobrotivostí arcibiskupovou mnoho nezbylo a všelicos hotově zaplaceno býti musilo. Tím se stalo, že Broumov z dědictví měl jen škodu; ač dostal statek *Zahrádku*, musil však zapraviti 4000 zl. jako zbytek kupní ceny, dvé dluhů po 2000 zl. a 1500 zl., legáty 3000 zl. a 8000 zl., jež vtěleny byly na statku tom, mimo to arcibiskupu Valdštýnovi 8000 zl., do solní kasy 3000 zl. a hraběnce Valdštýnové její pohledávku na statku *Žilovici* 11.000 zl.

Arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka po strastiplné pouti životní, jež mu posledním časem všelijakými intrikami

[1]) Tehdy se ustanovilo, že broumovští benediktini povždy budou před pravidelným officiem recitovati *officium s. crucis.*

[2]) Sbratření toto r. 1715 přestalo až na společné některé odpustky. Účelem oné konfraternity měla býti exempce Břevnova.

v nejbližším jeho okolí byla ztrpčována, zavřel oči své dne 29. dubna r. 1675, jsa teprv 57 let stár. Nemoc smrtelná vzala začátek z vymknutí pravého ramene, z čehož povstaly zápal a vodnatelnost. Poslední jeho okamžiky byly zbožné a tklivé; popisuje je Beckovský v »Poselkyni«. Po smrtí tělo otevřeno, srdce vyňato a v kapli sv. Václava u nohou tohoto světce pohřbeno; střeva a vnitřnosti složeny v kostele sv. Mikuláše na Starém městě, ostatní pak tělo převezeno do Broumova. Šest set žebráků dle vůle nebožtíkovy provázelo pohřební průvod, modlíce se růženec. V Broumově pochován arcibiskup ve hrobce u oltáře Panny Marie a svatého Josefa; v Praze složil hrabě Martinic, nejvyšší purkrabí, dlouhý nápis, určený do velechrámu sv. Víta, [1]) v Broumově dal vytesati opat Tomáš na náhrobek ležící podobu Sobkovu, znak bílenberský a následující slova:

Piis manibus
Celsissimi Reverendissimi Principis ac Domini Dni
MATTHAEI FERDINANDI
ex abbate S. Joannis et S. Nicolai V. P. et protoepiscopi Reg. Hradecensi
Dei et apostolicae Sedis gratia
Archiepiscopi Pragensis, Legati Nati etc.

qui 29. Aprilis a. 1675, aetatis 57, vitae regul. 37, regiminis 7, fatis pientissime concessit et huc professionis suae loco ex ultima voluntate se transcripsit. Mausoleum hoc in honoris et amoris momentum Břevnoviense monasterium extruxit.

[1]) Otištěn u Ziegelbauera, »Historia břevn.«

DOBA ČTVRTÁ.

Opatství břevnovské od válek pruských až na naše doby (1740-1887).

I.

Opatství břevnovské za okkupace bavorsko-francouzské (1740-1742).

Od ukončení války třicetileté bez mála plných sto let monastýru sv. Vojtěcha válečné útrapy nebyly se dotekly. Ač jinak nepřízní osudu všelijaké nehody na něj byly i tu dolehly, přece jenom staré rány zvolna se zacelovaly, čerstvých sil přibývalo, povšechný stav utěšeně se vytvařoval, takže opat Benno II., roku 1738 v úřad nastoupiv a v něm potvrzen jsa,[1]) s potěšením mohl přehlížeti celou svou družinu mnišskou, zdravím a štěstím, blahobytem hmotným i duševním oplývající; avšak radovati se z toho dopřáno jemu nebylo na dlouho. Dne 20. října 1740 zemřel císař Karel VI., jenž mužských dědiců nemaje, pragmatickou sankcí byl dávno před tím ustanovil, aby po smrti jeho nastoupila nejstarší jeho dcera Marie Terezie, provdaná později za Františka, vévodu lotrinského. Ač prozíravý císař zavčas moudrá opatření učinil, aby celistvost říše zabezpečil a násilné trhání dědictví předešel, přece jen, jak zemřel, postrach před novými válkami stal se obecným. Opat Benno, jako kormidelník na můstku velitelském stoje, postřehl záhy na obzoru politickém, že nebezpečí hrozí lodi jeho správě svěřené, a hned málo dnů po smrti císařově nařizoval svým klášterům, aby peníze, kde jakých bylo požadovati, s sháněly, nic zbytečně se nevydávalo, všechny práce na stavbách aby se zastavily, poněvadž jest se nadíti berní a platů mimořádných.[2])

Co opat předvídal, bylo tu v zápětí; za osm neděl potom král pruský, Bedřich, byl již ve Slezsku a dne 28. prosince opat Benno přinesl do konventu polického psaní královny Marie Terezie, žádající za podporu válečnou. Usneseno, královně na obranu

[1]) Archiv Břevnov., C. XI., 12 (Schramm, Regesta ad a. 1739).
[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 212.

Kladska dáti 6000 zlatých a 400 korců mouky. Sotva se to odeslalo, od královny Marie Terezie došel nový list, jímž žádáno za rychlou výpůjčku 30.000 zl. s tím doložením, že peníze do Kladska odeslané mohou ze žádané summy se odraziti.

Klášter peněz na hotovosti neměl; v kapitule na rychlo svolané bylo tedy uzavřeno, na zapravení půjčky zaslati do mincovny stříbrné sošky andělův a jiné stříbrné klenoty kostelní a klášterní, které ceny umělecké nemají, co by pak se nedostávalo, vypůjčiti si odjinud.[1]) Peníze takto sebrané, jakož i deset vojínů, kteří nákladem kláštera byli najati, vyzbrojených a oděných opat poslal do Prahy.[2])

Útrapy válečné byly v zápětí; nepříteli první do rány padl klášter wahlstattský, jenž hladovým Prušákům ze svých zásob vydati musil, kde co měl. Přes Wahlstatt totiž Bedřich vedl hlavní voj a dne 2. ledna 1741 osadil Vratislav, a hnedle větší díl země slezské byl v rukou jeho. V krajině broumovské a polické bylo ještě ticho až na to, že vojsko rakouské tady přecházelo, ale strachu bylo všudy dost a nikoliv zbytečně. Dne 31. srpna dorazil zástup pruských husarů do nejbližšího městečka slezského, Fridlandu, z čehož padla na Broumovské úzkost převeliká: brány ihned se uzavřely, husaři položili se ven z města, aby pozorovali nepřítele. O půlnoci Prusové přešli přes pomezí české a vrazili na klášterský dvůr v Halbštadtě; ale shledavše, že jest prázden a ani koní, ani dobytka tam není, zapálili dvůr, a vzavše s sebou šafáře, vrátili se do Fridlandu, klášteru způsobivše škody na 20.000 zl. Jak došla do Broumova zvěst, že nepřítel jest v zemi, mnozí sousedé i někteří řeholníci broumovští dali se na útěk, hlavně do Náchoda; z polických klášterníků také sedm jich hledalo s broumovskými v útěku spásy, ale již po dvou dnech, když nebezpečí minulo, domů se vrátili.

Zatím proti Marii Terezii válečně vystoupili i Francouzi, Bavoři a Sasové, spolčivše se mezi sebou. Královna proto potají s králem pruským uzavřela smlouvu o příměří, ale Bedřich II., prázdný všech zásad práva a poctivosti a panstvíchtivý velice, ač jinak muž stkvělých vlastností ducha,[3]) proti výslovnému znění

[1]) Wintera, Die Benediktinerabtei Břevnov-Braunau in der Zeit der ersten zwei schlesischen Kriege (1740—1745), str. 8.

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1740.

[3]) Tomek, Nejnovější dějepis rakouský, str. 374.

smlouvy přes hranice české překročil zase záhy; dne 28. října přitáhly tři pluky vojska pruského do Broumova a předstírajíce, že přicházejí jako přátelé, v několika dnech osadili Polici a všecky vsi na panství polickém, vynucovali značné summy peněz od městečka i ode vsí, zmocnili se velikých zásob obilí, svezených tam pro vojsko naše, a ukládali si všecko v Broumově v klášteře, ve dvoře a jinde.[1]) Mimo to na panství broumovské uložili vojenskou kontribuci 7736 zl., kterou klášter broumovský, poněvadž obyvatelé částky na ně připadající hned sehnati nemohli, prozatím sám musil vyplatiti (31. října); hnedle zase (8. listopadu) klášteru nařízeno odvésti hotově 1000 zl., po 4 dnech 4000 zl., a za Wahlstatt 2160 zl. Bezcitný nepřítel na městu Broumově a na zchudlých vesničanech nic nemoha vytlouci, hojil se na klášteru, počínaje si tu s takovou drzostí, že klášter musil jim nahrazovati po 500 zl. za každého muže mladého, kolik jich nedostávalo se do počtu rekrutů, které ve vesnicích na panství klášterním pro vojsko pruské odvésti předem a libovolně byli ustanovili. Pro důstojnictvo pruské v konventě broumovském i polickém každé chvíle musily se strojiti nákladné hody, a k tomu ke všemu protestantští vystěhovalci z Policka nyní domů přicházeli, zabavené majetnosti své nazpět žádajíce, kteréž k rozkazu krále pruského musily jim býti vydány.[2])

Nemenších útrap snášeti bylo domu mateřskému v Břevnově od spojenců pruských. V listopadu 1741 vojsko francouzské, bavorské a saské se tří stran vtrhlo do Čech, před Prahou chtíc se spojiti. Dne 9. listopadu předvoj nepřátelský dorazil do Berouna a téhož dne do kláštera břevnovského došel rozkaz, aby odtud ihned do Berouna posláno bylo 62 měřice pšenice, 43 m. žita, 64 m. ovsa, 842 otepí slámy a 40 sáhů dříví, a když rekvisice byla již na cestě, přišla nová instrukce, aby místo do Berouna vezla se do Budyně pro vojsko saské. V následujících pak dnech potraviny a píce sháněly se po okolí se všemi útisky ve válce obvyklými, při čemž kláštera šetřeno bylo nejméně. Dne 21. listopadu francouzsko-bavorské vojsko došlo až k Břevnovu; důstojníci francouzští se služebnictvem hojným osadili celý klášter, a převor byl rád, že alespoň několik celí klášterníkům bylo ponecháno. V prelatuře usadil se generál Schmettau; ostatní důstoj-

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 219—220.
[2]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 13 a 14.

nictvo a vojsko rozloženo bylo dílem po okolních vesnicích, dílem pod stany, jimiž klášterní pole od Bílé hory až ke bráně pražské byla poseta. Co ve klášteře a mimo klášter jim se hodilo, bylo jejich.[1])

Vojska nepřátelská, před Prahou se spojivše, dne 26. listopadu 1741 vzala město útokem. Následujícího dne kurfirst bavorský v kostele břevnovském dal sloužiti slavnou mši svatou a odebral se pak na hrad pražský, kde dne 7. prosince za krále českého dal se vyvolati.

Praha byla v rukou nepřátel, většinou Francouzů, a břevnovský klášter až do posledního místa vojskem nepřátelským nabit. Také ve vesnici leželo vojska plno. Mužstvo, trpíc zimou, jež toho roku zvláště kruta byla, vykácelo lesík za hřbitovem[2]) a krásné stromořadí mezi Prahou a Hvězdou, spáleno, kde co bylo. V klášterním dvoře v Mirešicích Francouzi měli 300 kusů dobytka, jež dvůr živil, pokud co bylo. Také na klášterních statcích, kladenském a hrdelském, nepřítel byl jako doma: Sasové, Prusové a Francouzi, hned ti, hned oni drancovali a vydírali tu, až běda. Konečně dne 18. prosince všechno vojsko francouzské odtáhlo k Písku, nezanechavši po sobě nic, než poušť a špíny dost. Tak smutných vánoc jako r. 1741 družina břevnovská neměla již od nepaměti a bohužel očekávati musila, že rozzuřená lítice válečná zažene k nim ještě více zla, než doposud byla zakusila.

Nestrachovali se nadarmo. Klášter byl sice prost hostů obtížných, ale v Praze nepřátelé hospodařili zle jako doposud. Dne 24. ledna (1742) odtud do Břevnova došlo nařízení, aby klášter odvedl jim do konce ledna 680 zl., a sotva že summa žádaná byla odvedena, byl tu již nový rozkaz, aby na vyrovnání »repartice ordinaria a extraordinaria« složilo se 3070 zl. 41 kr. a v náhradu za pivo 512 zl., a mimo to na pražský dům, jenž kláštera břevnovského byl majetkem, vložena byla měsíční daň tak značná, že za půl roku obnášela 3805 zl. Klášter byl v nesnázích, a když konečně dne 12. března pražská dvorská deputace císaře Karla k jeho rozkazu vydala dekret, že na mimořádné potřeby císařovy

---

[1]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 15, 16, 17.

[2]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 18, 19, 20. Opat Benno II. hned po svém nastoupení založil v Břevnově *nový hřbitov*, vyhlédnuv místo »na konci horní velké zahrady blíže lesíka«, tehdáž tam stojícího. P. Bonifac Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, str. 94.

duchovenstvo světské a řeholní v Čechách má přispěti obnosem 1,274.000 zl., ze kterézto summy na klášter břevnovský vypadá částka 100.000 zl., konvent takořka v zoufalosti své nevěděl si již ani rady. Duchovenstvo ohrazujíc se proti summě tak ohromné, dosáhlo snížení na 600.000 zl., z nichž klášter břevnovský měl zaplatiti 35.000, ale zaplatil jen 24.000 na třikráte, a na splacení zbývajících 11.000 zl. již nedošlo, ježto v červnu t. r. stav. politický jinak se byl utvářil. Vojsko rakouské obléhalo Prahu a drželo ji sevřenu do 12. září. Ježto zatím k vybavení Francouzů v Praze nové vojsko do Čech táhlo, velitel rakouský, vévoda Karel Lotrinský, zanechav obléhání, vytáhl jemu vstříc, nařídiv před tím, aby obyvatelstvo na několik mil kolem Prahy potraviny, dobytek a všecken majetek svůj sebrali a opustili, tak aby nepřítel, až by z Prahy vytrhnul, nikde ničeho nenalezl. V klášteře břevnovském nakládalo se tedy, kde co bylo cenného, na vozy, aby se to poslalo do Kladna; opat a duchovní hned dne 13. září dali se na cestu do Broumova až na čtyři, kteří zůstali, aby kostel opatrovali.[1])

Když bylo vojsko rakouské až na zadní stráže pryč, nastali okolí pražskému dnové strachu a hrůzy. Jak se dalo očekávati, francouzské vojsko napolo vyhladovělé vyrazilo z Prahy ven; v noci na 19. září vypadnuvše na klášter, se všech stran jej obstoupili, vrata a dvéře rozbili a vše zpustošili. Velitel francouzský osadil vojáky každé dvéře i okna, ostatní pak prohlédali klášter, a co nemohli sníst a vypiti, zničilo se. Zatím husaři rakouští, ležící v Hostivici s generálem Festetičem, k ránu přitáhnuvše, chtěli Francouze v klášteře zajati, ale poznavše, že se toho nedokáže, zapálili celou ves myslíce, že takto nepřítele odříznou od Prahy; ale nic to nevydalo, leda že klášteru a osadníkům způsobena byla škoda náramná.

Ve klášteře zůstala francouzská posádka. Když pak dne 2. října uloženo konventu, do 24 hodin složiti summu 4825 zl. kontribuce, již správce sehnati nemohl, poslána sem vojenská exekuce, až klášter někde si vypůjčil a zaplatil. Ale za nedlouho uloženo jim zase 5000 zl. k zaplacení do sedmi dnů. Bratří obrátili se na opata v Broumově, ale než odtamtud odpověď přijíti mohla, lhůta vypršela, a oba bratří — dva již před tím odešli do Kladna — byli nejprvé vězněni ve klášteře a pak, dne 15. listo-

[1]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 31—46.

padu, jako rukojmí odvedeni do Prahy a tam nakládáno s nimi jako se sprostými zločinci. Teprve dne 22. listopadu, když polovici peněz, 2500 zl., někde od přátel sehnali a zavázali se, že druhou polovici do 14 dnů zaplatí, byli propuštěni a vrátili se do Břevnova, kdež mezi tím jen sakristán a jeden světský kněz, administrátor kostela na Bílé hoře, o kostel měli péči.

V Břevnově posádka francouzská zůstala do 16. prosince 1742. V noci na 17. prosinec plukovník Belleisle sebral všechno vojsko se vším, co dalo se odvézti, vyrazil z Prahy a odtáhl ku hranicím bavorským k Chebu, kam dne 27. prosince se dostal sice, ale po cestě zimou a hladem mnoho mužstva mu pohynulo. Hned potom, dne 30. prosince, vrátili se bratří do kláštera, kdež nalezli Boží dopuštění: zahrady a pole zpuštěná, stromy vyvrácené, zdi pobořené, dvéře a okna vyražená, kamna rozbitá, zámky uražené, nábytek polámaný, klášterní dvůr, pivovar a mlýn spálený, knihovnu vybranou a zničenou, archiv provisorátní spálený, všude špíny dost — jen kostel, sakristie a dvě cely, kdež dva bratří bydlili, zůstaly neporušeny.[1])

S upravováním zpustošené domoviny šlo to zvolna; potřeba všude veliká a peněz nikde žádných. Nepočítajíc ani ohromných škod, kterých bratřina utrpěla zkázou oekonomie a hospodářských staveb na všech panstvích svých, klášter břevnovský jen na hotovosti za řečené války ztratil přes 44.000 zl. a broumovský na 100.000 zl.,[2]) tak že se zdálo, že družina mnišská z náramných dluhů, do nichž upadla, ani nevybředne, zvláště pak *když po roce válka rozzuřila se na nově.*

II.

Opatství břevnovské za okkupace pruské (1744—1745).

Bedřich II. vida, že vojsko rakouské proti Francouzům a Bavorům se zdarem vystupuje, a boje se, že Slezsko neprávě nabyté jemu zase mohlo by odňato býti, zabezpečil se pomocí císaře Karla VII., jakož i kurfirstů falckého a hesského i krále francouzského a dne 24. srpna 1744 vtrhnul do Čech, a to hned se

[1]) Wintera, Sehlesische Kriege, str. 51—57.
[2]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 31 a 58.

dvou stran.[1]) Dne 2. září přes Bílou horu dorazili až ku samé Praze a večer obsadili klášter břevnovský; důstojníci ubytovali se v prelatuře, vojáci v ostatních pokojích, za klášterní zahradou ku Hvězdě bylo ležení pruské a ve Hvězdě rozbit hlavní stan. Dne 6. září v klášteře bylo oznámeno, že bude tam zřízen špitál pro zraněné a hned také, kde jaké místo bylo, na ten účel se upravovalo; i samo důstojnictvo z prelatury se vystěhovalo, aby postoupili místa lékařům a jich pomocníkům. Hned také ranění a nemocní sem se sváželi a do večera druhého dne bylo jich tu na 600, mezi nimiž i několik raněných zajatců rakouských. Klášter měl opatřiti potřebnou slámu, dříví i potraviny, ať vezme, kde vezme, ač bratří sami neměli co jísti. O zachovávání klášterního řádu nebylo ani řeči; vojáci i lid cizí, muži i ženy, procházeli klášterem nahoru dolů, zvoniti se nesmělo, služby Boží konaly se s největší obmezeností, bratří bydlili po dvou v celách a ve rozličných skladištích, bojíce se na chodbu vyjíti, aby nebyli tupeni.

Dne 9. září král Bedřich přišel sám do kláštera navštívit raněných a jednal s nimi nad míru laskavě. Kteří z raněných tady zemřeli, pohřbeni byli ve společných hrobech za sýpkou, kteréžto místo až podnes »Prejsovka« se nazývá; jen důstojníci katoličtí byli pochováni na hřbitově.[2])

Zatím obě vojska pruská spojila se před Prahou a jala se dobývati města silnou střelbou z děl; Praha po třech dnech byla přinucena se vzdáti (16. září).

Téhož dne král Bedřich vydal edikt, aby královně více žádných daní se neodvádělo, ale všechny aby šly do kasy, již jménem císaře německého spravovati bude válečný komisariát, jenž zřízen byl ve Veleslavíně, ale za několik dnů přeložen byl do břevnovského domu v Praze;[3]) také vojenský špitál z Břevnova přeložen byl do Prahy, a to do jesuitské koleje u svatého Klementa.

Klášter břevnovský byl tedy vyprázdněn od nemocných a raněných, ale zápachu odporného, špíny a hnoje zůstalo po nich, až z toho byla hrůza. Mimo to všechno nářadí cínové, měděné

[1]) Tomek, Novější rakouský dějepis, str. 383.

[2]) Holub Bonifac, Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, str. 601.

[3]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 67. Břevnovský dům tady jmenovaný byl na Kozím náměstí, opat Tomáš jej koupil r. 1683, a poněvadž skoro žádného užitku nedával, r. 1771 aeraru byl prodán.

a dřevěné bylo pryč, anebo k nepotřebě zkaženo. Zásoby vína, piva a jiných potravin zmizely a úroda zahradní zničena byla na čisto; také zásoby dříví zmizely a nouze zela se všech stran. Ale konec útrap to ještě nebyl. Prusové v Praze usazení vydírali peníze i nadále, obzvláště na duchovenstvu, na něž válečný komisariát uvalil zase ohromnou kontribuci válečnou, z níž na klášter břevnovský vypadlo 10.000 zl. ve 3 lhůtách k zaplacení. Převor od sv. Markéty sám došel si na komisariát, aby slevu vyprosil, ale jen tolik vyjednal, že slíbeno, až se zaplatí dvě lhůty, že při třetí něco prý se poleví. Bratří tedy vypůjčili si, kde mohli, a složili 2000 zl.

Zatím také krajský hejtman do Břevnova poslal nařízení, aby pro rakouské vojsko klášter poslal značnou část zásob. Převor boje se msty se strany pruské, kdyby při tom byli postiženi, na hejtmanu krajském alespoň tolik vyprosil, že jen z venkovských statků proviant se měl poslati. Předepsaná část mouky a ovsa naložena byla v Hrdlích na vozy, ale zradou domácích lidí Prusové v Litoměřicích o tom zvěděvše, poslali ihned exekuci o třiceti mužích do Hrdel, kteří nejenom připravenou zásilku zabrali, ale vzali s sebou i administrátora hrdelského P. Klementa do Litoměřic a nepropustili, až 100 dukáty z vězení se vyplatil.

Zatím rakouská armáda blížila se ku Praze, a Prusi chystali se k odchodu, v poslední chvíli vydírajíce napořád, co se dalo. Na klášteru břevnovském vynutili ještě 800 zl., ale na doplacení 8000 zl. z rekvisice obnosem 10.000 zl. uložené už nedošlo. Dne 26. listopadu rakouské vojsko tak mocně doráželo na Prahu, že Prusi ke 2. hod. spoledne na rychlo opustivše Prahu i okolí, přes Králové Hradec táhli do Slezska. Mateřský klášter břevnovský oddechl si, ale za to klášter polický a broumovský hladovému nepříteli padly do rukou. O útrapách, jichž bratřím polickým a broumovským za této války bylo zakoušeti, rozepisovati se nechtějíce, jen tolik zaznamenáváme, že v Polici i v Broumově Prusi hospodařili způsobem obvyklým, kradouce napořád, co se dalo, bratry i ostatní obyvatelstvo týrajíce hrozně a vymáhajíce na nich summy ohromné.[1])

Shrneme-li v jedno, co opatství břevnovské za této druhé války, ať kontribucemi a jinými dávkami nepříteli, nebo dodávkami

[1]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 67 a násl., kdež o Broumovsku a Policku hojné jsou zprávy.

potravin a píce a způsobenými škodami bylo ztratilo, a to ve klášteře mateřském přes 11.000 zl., ve klášteře polickém přes 108.000 zl. a ve klášteře broumovském na 302.000 zl., ukáže se nám, že za ten jeden rok přišlo celkem o 421.600 zl. a se ztrátami za první války dohromady o 563.000 zl. Ježto pak v roce následujícím (1745) klášter broumovský a polický válečnými kontribucemi a vydržováním posádek na novo utrpěly škod na sto tisíc zlatých, celková škoda, již opatství břevnovské od r. 1740 do 25. prosince 1745, kdy uzavřen byl mír s králem pruským v Drážďanech, obnášela ohromnou summu 663.000,[1]) a uváží-li se, že opatství zkázou žní a polního nářadí i jinak ještě přemnohých škod utrpělo, jichž ani vyšetřiti a odhadnouti lze nebylo, jest se nám opravdu diviti tomu, že na rány tak četné a hluboké zubožená bratřina svatého Vojtěcha v Břevnově nevykrvácela na dobro.

III.

Definitivní urovnání sporu o exempci klášterů benediktinských v Čechách.

Opat Benno II. přetrpěv dvojí okkupaci nepřátelskou se všemi svízeli a trampotami, po všechna léta opatování hlavně s tím měl jednati, aby náležitě opatřil žaludky a pokladny nenasytných nepřátel Marie Terezie. Ač jinak byl nadán všemi vlastnostmi, které při dobrých opatech se vyhledávají, nemohl pro bratřinu svou nic více vykonati, leda že provedl několik staveb, opatřil studie na gymnasii broumovském, jež za dob válečných poklesly značně a na papežské stolici vymohl řeholi své několik duchovních privilejí.[2])

Dne 2. prosince 1751, již ve třetím roce po obnovení obecného míru, zemřel v domě břevnovském v Praze a pohřben byl u sv. Markéty. Bratří shromáždivše se dne 8. února 1752 v Broumově, zvolili ze sebe opata nového, jímž stal se neohrožený převor břevnovský za války pruské *Fridrich Grundmann* (1752—1772). Rodilý jsa Broumovan — syn mistra kovářského — v Broumově vystudoval humaniora i filosofii, r. 1715 vstoupil do řádu a po 22 roky převoroval, napřed v Broumově, potom v Břevnově, a

[1]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 89, 90, 116.
[2]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 117 pod čarou.

stár jsa 52 roky, ujal se berly opatské. Učeným jsa mužem i opatem energickým, v latinském jazyce napsal tři knihy pamětí z let 1740—1746 a z let 1752—1771, dílo vzácné, učenému světu málo známé, ač pro dějepis minulého století nad míru důležité, obsahujíc zvláště obšírné a důkladné zprávy o válkách pruských za královny Marie Terezie. [1])

Čtrnácte dnů po volbě odebral se do Břevnova v záležitosti svého stvrzení zeměpanského a biskupské benedikce. Ve stvrzovací listině, jež dána byla ve Vídni dne 8. dubna 1752, císařovna nového opata napomenula, aby při přijímání nových členů do řehole na čekance jazyka českého bral větší ohled, než dosud se stávalo, ježto právě nesrovnalost ta prý zavdává příčinu ku třenicím mezi bratřími. Opat Grundmann k presidentovi zemského úřadu, pánu Netolickému, došed si, popřel sice, že by nějakých třenic národnostních v lůně bratřiny bylo, ale z jiných pamětí souvěkých známo, že mezi řeholníky, zejména ve klášteře polickém, před tím i po tom z příčiny zkracování jazyka českého různice bývaly časté. [2])

S benedikováním opata od arcibiskupa nešlo to tak hladce, jako se stvrzením mocí světskou, a to za příčinou dávné rozepře mezi oběma o exempci kláštera. Spor ten zvláště za opata Otmara veden byl s příkrostí nemístnou; opat Benno II. i za vřavy válečné o té věci pracoval, r. 1741 arcibiskupu předloživ projekt o to, kterak by řečený spor klidně dal se srovnati; že však sdělán byl na základě, aby opat při benedikování skládal juramentum exemptorum, na projekt přistoupeno nebylo; také asi dalšímu v té věci jednání vadily nepříznivé poměry časové. Ale když došlo na benedikování opata Grundmanna, spor stal se znova akutním, až apoštolská stolice brevem ze dne 13. listopadu 1752 [3]) zjednala sama prozatímní narovnání rozhodnutím, aby opat »salvis juribus exemptionis« v ruce arcibiskupovy složil »juramentum non exemptorum«.

Na to dne 27. prosince roku 1752 Grundmann byl benedikován. [4])

---

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, v předmluvě, str. 3. Z první knihy pamětí Grundmannových (1740—1746) čerpány jsou zprávy P. Wintery, jimiž četně jsme se tady dokládali.

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 249.

[3]) Dipl. abb. Břevnov. IV., h. a. (Schramm, Regesta ad a. 1752, č. 3.)

[4]) Wintera, Schlesische Kriege, str. 117 pod čarou.

Jednání mezi oběma stranami nikterak nezastavilo se. Arcibiskupský generální vikář Vokoun dne 25. ledna 1753 všem benediktinským opatům v Čechách rozeslal oběžník,[1]) kdež v jedno sebrána jsou všechna fakta, svědčící proti nároku opata břevnovského a ostatních opatů benediktinských na postavení exemptní; generální vikář uvádí tam četná dokumenta, quae ultra evidentiam ostendunt, Abbatiam Břevnoviensem nec nunc nec nunquam fuisse exemptam.« Gener. vikář poukazuje mimo jiné k tomu, že:

1. v archivě arcibiskupském shledáno 80 listin, svědčících o tom, že opatové v Břevnově, v Kladrubech, u sv. Jana pod Skalou, v Postoloprtech, v Emausích, u sv. Prokopa na Sázavě, v Opatovicích, ve Vilímově, u sv. Mikuláše v Praze, abatyše u sv. Jiří a v Teplicích svému biskupu skládali juramentum obedientiae et fidelitatis, auktoritu ordinariovu uznávajíce beze všech klausulí; nikde prý také není zmínka o praerogativě opatů břevnovských, ani o nějakém podřízeném postavení opatů ostatních;

2. že v dobách před biskupem Antonínem z Mohelnice sede archiepiscopali vacante opatové benediktinští od administrátorů arcibiskupství »authoritate ordinaria« bývali stvrzováni z pravidla;

3. že v archivě jsou protokoly o visitacích, které v klášteřích benediktinských konali biskupové a arcibiskupové pražští, tak Jana IV. z r. 1267, Arnošta z Pardubic z r. 1357, dále z r. 1367, z r. 1375, z r. 1600; také arcibiskupové Martin a Jan Fridrich několikráte prý visitovali;

4. že jsou tu dekrety o tom, že za vakance administrátorů sami kanovníci metropolitní benediktinské opaty potvrzovali;[2])

5. že shledáno bylo četně žádostí opatů břevnovských a ostatních benediktinského řádu, arcibiskupovi zaslaných, za konfirmaci a benedikci;

6. že tak zvaný ritual břevnovský, jehož ve přítomné rozepři opatové břevnovští na svůj prospěch se dovolávají, není věrohodný;

7. že jsou tu listiny o tom svědčící, že arcibiskupové pražští opaty břevnovské i ostatní u dvora představovali, aby stvrzení in temporalibus se jim dostalo;

8. že bulla Jana XV., o niž břevnovští opatové hlavně se

---

[1]) Univ. rukopis II. B., č. 107.

[2]) Viz tohoto spisu str. 419, kde doslova uveden list ze dne 26. září r. 1553, jímž admin. arcib. praž. konfirmovali opata Jana.

opírají, od římských advokátů již dávno za nepravou a podvrženou byla uznána;

9. že také bulla Bonifáce IX. od něho samého a později ještě od Martina V. slavně byla odvolána, což obecně známo, ale opatové břevnovští přece jen ve přítomné rozepři k ní se odvolávají;

10. že předešlí visitatorové, chtěli-li ve klášteřích svěřených vážnější jednání provésti, napřed požehnání od svého ordinaria si vyžadovali a potom jemu zprávu písemnou podávali.

Mimo uvedená argumenta, jimiž poráží se všeliký nárok opatů břevnovských na postavení exemptní, pro autoritu arcibiskupovu — jak na konec generální vikář dokládá — svědčí »continua possessio et juris assistentia«.

Na závažná fakta v oběžníku vyložená opatové nedali nic a dožadovali se definitivního rozhodnutí apoštolské stolice, kam obě strany všechny doklady právní měly předložiti. Svatá kongregace u věcech biskupů a řeholníků r. 1758 vynesla v té příčině rozhodnutí konečné, jímž arcibiskupovi dáno za právo; nález sv. kongregace od papeže Klementa XIII. byl stvrzen, od císaře reskriptem ze dne 5. května 1759 schválen a v konsistorním sedění dne 31. května uveřejněn. Generální vikář arcibiskupský, Jan Antonín Kayser, jménem arcibiskupovým a konsistoře dne 31. května 1759 všem opatům řádu benediktinského v Čechách úřadně to oznámil s tím, že arcibiskup nařizuje, aby rozhodnutí apoštolské v konventech bylo přečteno a po 8 dnů zůstalo veřejně vyvěšeno; poněvadž tedy dávné apoštolské nařízení Benedikta XII. bullou »Summi magistri dignatio« r. 1336 12. Cal. Julii daném, nyní zase k platnosti se přivádí, opatu břevnovskému titul »visitator generalis et perpetuus« nenáleží, ale v řádu benediktinů v Čechách visitatorové na 3 léta voleni býti mají; proto ve smyslu toho apoštol. rozhodnutí arcibiskup nařizuje nyní, aby patero opatů benediktinských: břevnovský, sázavský, kladrubský, svatojanský pod Skalou a svatomikulášský v Praze po oktávě Božího Těla v klášteře břevnovském se sešli, tady kapitulu provinciální odbyli a ze sebe opata-visitatora na tři léta zvolili; zvolený visitator má s arcibiskupem napřed se poraditi o tom, kterak se bude visitovati, po visitaci má podávati náležitou zprávu a visitace své bude odbývati »salvo per omnia et in omnibus jure ordinario

Archiepiscopi Pragensis reservataque autoritate et jure sibi tanquam Ordinario competente.«[1])

Jak bylo ustanoveno, opatové benediktinští sešli se v Břevnově a Fridricha Grundmanna zvolili visitatorem na tři léta a arcibiskupovi podali o tom zprávu. Týž pak dekretem ze dne 30. června 1759 [2]) zvoleného na tři léta v úřadě visitatorském potvrdil, uloživ jemu, aby kláštery benediktinské co nejdříve visitoval a o tom pak arcibiskupovi podal zprávu.

Opat Grundmann oběžníkem ze dne 2. července 1759 ostatním opatům oznámil, že na tři léta v úřadě visitatorském stvrzen byl, a tak dlouholetý, neblahý spor mezi arcibiskupem a řádem benediktinským na dobro jest uklizen.

Dne 22. srpna 1754 poctěn byl opat Bedřich vznešenou návštěvou Jejich Veličenstev císařovny Marie Terezie a Františka Lotrinského, kteří přijedše do Prahy, také do kláštera břevnovského zavítali a v prelatuře ve velkém sále s mnohými vznešenými hosty na vlastní útraty hodovali. František Lotrinský vzpomínal zajisté na rok 1742, kdy z oken téže prelatury sledoval obležení Prahy proti vetřelým Francouzům. [3])

IV.

Opatství břevnovské za války sedmileté (1756—1763).

Opat Grundmann dosedl na stolec vladařský v dobách přetrudných. Kláštery jeho tonuly ve dluzích a prostředků k jich umoření po ruce bylo pramálo; z té příčiny opatu především o to bylo pracovati, aby budovy klášterní, patronátní a hospodářské

[1]) Rukopis universitní II. B., č 119.

[2]) Rukopis universitní II. B. »ut visitationem quinque abbatiarum in nostra Archidioecesi existentium, quantocius fieri poterit (salvo autem per omnia et in omnibus jure nostro dioecesani) auspicetur singula loca et monasteria, tam quoad regulares quam etiam quod administrationem peculii et patrimonii Jesu Christi conformiter constitutioni S. Benedicti XII. papae, quae incipit »Summi magistri« visitet, nobisque non tantum de statu singulorum monasteriorum subinde diligenter referat, sed in rebus majoris momenti magisque arduis praesertim ad reformationem spectantibus ad Nos pro consilio directione et approbatione recurrat.«

[3]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, str. 109.

přivedl do náležitého stavu. Po svém předchůdci opat Bedřich převzal neméně než 430.459 zl. passiv, jež vázla na klášteřích, a to na břevnovském 185.800, na broumovském 133.550 a na wahlstattském 108.109 a na panství sloupenském 3000 zl. Na aktivech bylo sice 280.000, ale jen v půjčkách u eráru královského, zemských stavů, u soukromníků a poddaných,[1]) a sotva tedy dalo se očekávati, že všechny dluhy někdy budou splaceny. Hmotný stav bratřiny stal se ještě povážlivějším, když na politickém obzoru vystupovaly nové chmury válečné, z nichž r. 1756 vytvářila se válka sedmiletá (1756—1763).

V prvních dnech měsíce července (1756), jak se k válce schylovalo,[2]) opat Bedřich uznal za dobré, lepší věci odvézti z Broumova i z Police, sám pak odebral se do Sloupna. Dne 17. září Prusové překročili přes hranice české a osadili Náchod a okolí. Broumovsko a Policko na ten čas nepřátel zůstalo prázdno, ale nátisků bylo jim trpěti dost; byloť hned 19. září z hlavního ležení v Náchodě nařízeno, aby z obou dvou panství dodaly se zásoby chleba, ovsa, sena, slámy a jiných potřeb a každého téhodne aby berně odváděly se do komisariátu vojenského v Náchodě. Den ode dne ubíraly se povozy zásobní z Police i z Broumova do Náchoda, kontribuční tam jezdil s berní; ale Prusové přišli přece do Police (18. října) a sýpky panské v Bezděkově vybrali na čisto.

Dne 29. října Schwerinovo vojsko odtáhlo sice do Kladska, ale Polici se neulevilo, ježto hnedle zase (dne 31. října) k nařízení císařských musilo se vojsku císařskému dodávati chléb, oves a seno do Skalice. Police i Broumov dostaly posádky, které zůstaly tady přes zimu až do dubna r. 1757. Sotva však vytáhly paty, Prusové dne 18. dubna vtrhli do krajiny broumovské, ale nezdržujíce se tu, táhli ke Hradci, aby se spojili s hlavním vojem, jenž táhl na Prahu.

Dne 1. května pruské vojsko stálo již u Tuchoměřic, vojsko rakouské pod vedením Karla Lotrinského ustoupilo do Prahy a druhého dne potom (2. května) důstojníci pruští stáli již před branou klášterní v Břevnově. Hned se tam ubytovalo 800 mužů se 30 důstojníky, dne 3. května přibyli ještě bratři králové s maršálkem Keitem, jenž v prelatuře se usadil. Když pak dne 6. května

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1751.

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 254. a násl.

před Prahou svedena byla bitva pro rakouské vojsko nešťastná, do kláštera naneseno bylo přemnoho raněných Prusů, takže klášter lidem pruským osazen byl ve všech prostorách až na tři celly, archiv a knihovnu, jež bratřím k obývání zůstaly; dne 8. května konečně i v kostele ranění byli uloženi, takže mše svatá jen v oratoři se sloužila.[1])

Zatím maršál hrabě Daun, obležené Praze jda ku pomoci, pruské vojsko u Kolína na hlavu porazil (18. června 1757) tak důkladně, že král Bedřich byl nucen dáti se na útěk ke hranicím saským; klášter břevnovský byl tedy od nich opuštěn, takže dva bratří vyklidivše a vyčistivše prostory jeho, zase tu měli pokoj. Za to bratří broumovští v noci po 2. září nenadálou návštěvou dotěrných Prusů nemile byli překvapeni. Asi 200 mužů přijelo od Svidnice ke branám broumovským a vydávajíce se za naše, byli do města vpuštěni; vydrancovavše několik domů, na klášteru vynutili značnou summu peněz a vzavše s sebou 12 panských koní, dali se zase na cestu do Kladska. Aby nedošlo k nové návštěvě, do Broumova vložena rakouská posádka 400 mužů. Když pak vojsko rakouské dne 5. prosince 1757 u Leuthena a Lysé blíže Vratislavě bylo poraženo a na útěk ke hranicím českým se dalo, Broumovsko i Policko vojskem rakouským silně bylo osazeno.[2])

Roku následujícího (1758) Broumovsko a Policko Prusům padlo zase první do rány. Dne 30. března osadili Broumov a odvedli tři bratry-kněze do Kladska; třetí den přišli po druhé a odvedli jiné dva kněze; na klášteře vyžadovali ohromné množství ovsa, hrozíce, že jinak odvedou všechny řeholníky a za propuštění odvedených žádali 40.000 tolarů; dne 11. dubna generál Fouquet dal pak odvésti ještě dva kněze a jednoho bratra, a všichni držáni byli v zajetí do 29. dubna, až intervencí maršála Dauna beze všeho výkupného propuštěni domů.[3])

Zatím vojsko pruské Čechy již dne 19. dubna opustilo, táhnouc na Moravu, a řeholníci navrátili se do svých klášterů, majíce od cizích hostí pokoj, ale ne na dlouho. Král pruský, přinucen byv od útoku na Moravu upustiti, obrátil se se svým voj-

[1]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 109—112.

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 259—261.

[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1758; Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 263—264.

skem zase do Čech a od 13. července počínajíc bratří v Polici a v Broumově jejich návštěvami trpěli zase útisků přemnohých, až 19. srpna (1758) posádky pruské se vytratily, táhnouce proti Rusům; sotva byli Prusové pryč, přitáhlo vojsko rakouské (25. listopadu) a usadilo se v Policku a Broumovsku přes zimu, takže zubožené obyvatelstvo a bratří klášterní s ním ani oddechnouti si nemohli; v klášteřích polickém a broumovském nastal takový nedostatek, že opat pro snadnější vyživení několik řeholníků odtud přeložil ku sv. Markétě do Břevnova.

Vítězství dobytá r. 1758 vojskem císařským přivedla příznivější obrat ve válce potud, že dějiště její napotom větším dílem přeloženo zůstávalo do vlastních zemí krále pruského, a největší část země české zůstávala tudy prosta vojsk nepřátelských; jen krajiny při pomezí vedle jiných svízelů stavu válečného trpěly častými vpády nepřátelskými a bratří broumovští a poličtí vojskem domácím a cizím čas po čase jsouce sužováni, neužili chvíle klidné, až došla jich radostná zpráva, že dne 10. února 1763 uzavřen a dne 15. února vyhlášen obecní mír v Hubertsburce.[1])

V.

Opat Rautenstrauch a zrušení kláštera polického (1786).

Válka sedmiletá ve krajinách pomezních, jmenovitě na panství polickém a broumovském, zůstavila bídu nezměrnou mezi lidem na mizinu přivedeným. Pokud vrchnost stačila, vypomáhala poddaným půjčkami obilí a peněz, kterých sama ovšem musila si vypůjčovati, a ve klášteřích a po farách rozdával se chléb, ač sama vězela ve dluzích měrou povážlivou; utrpělť klášter broumovský a polický sedmiletou válkou škod přes 400.000 zl. a bonifikace, kterou vláda v náhradu za škody válečné klášterům i poddaným jejich byla slíbila, valná asi nebyla.[2])

Opat Bedřich hned po nastoupení vlády jal se dostavovati klášter polický; válkou sedmiletou práce všechna byla zastavena a teprve r. 1764 v započaté stavbě bylo pokračováno. R. 1767

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 268—283.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1763.

budova klášterní byla dostavěna a hned přikročeno ke stavbě nové praelatury, čehož potřeba byla již nejnutnější, ježto staré stavení hrozilo spadnutím. Stavba nadobro dodělána byla až r. 1772.

Válka sedmiletá na krajinu broumovskou a polickou přivedla nejen úpadek hmotný, ale spolu též úpadek života náboženského.

Na povznesení ducha náboženského do Broumova a Police vypraveni byli r. 1776 čtyři Jesuité, aby tam konali exercicie. V listopadu roku 1767 přijel do Broumova missionář biskupský jménem Málek a povšiml sobě, že v Broumově mnoho Čechů přebývá, ale služby Boží jazykem českým se jim odpírají. Nejspíš na nepřístupnost tu upozornil jej podpřevor broumovský P. Filip Wolf, muž vzácný, rodilý z Prahy, jeden z těch, kteří v časech největšího ponížení jazyka českého nezoufali nad národem svým, ale povzbuzujíce ho k lásce a pěstování jazyka mateřského, připravovali jeho znovuvzkříšení vlasti na prospěch, sobě k zásluze vděčné. Missionář šel na purkmistra broumovského a oznámil jemu, že Čechům bude kázati česky, a to se i dělo, ač purkmistr nerad k tomu připustil, a jiní Němci broumovští mezi kázaním českým výtržně si počínali, až missionář notně jim domluvil, načež z kostela vyšli.[1])

Toho času (1767) stařičký opat Bedřich ochuravěl tak nebezpečně, že se dal zaopatřiti; uzdravil se sice, ale ochuravění opakovalo se již častěji, až dne 30. prosince 1772 v Broumově, dosáhnuv stáří 76 roků, život dokonal.[2]) Domácí historik[3]) přičiňuje jemu chválu, že o povznesení literárního studia v klášteřích získal sobě zásluhy veliké; mnozí řeholníci za něho pilně obírali se studiemi řeči řecké a francouzské; při klášteře broumovském zřízen byl studentský konvikt; mezi řeholníky učeností vynikali professoři Benno Peitersberg, Jakub Chmel, Štěpán Rautenstrauch, řádový archivář Bonaventura Piter a Pavel Reinelt, jenž jsa převorem na filosofické fakultě pražské university, byl královským examinatorem vědy astronomické a matematické. I ve správě oekonomické opat Bedřich, jak domácí historik ještě se zmiňuje, byl znamenitě obeznalý hospodář, moudrý a praktický, čemuž na-

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 295.
[2]) Memoria abbatum, fol. 53.
[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1751 a 1772.

svědčuje, že uplatil mnoho klášterních dluhů, svému nástupci jen 175.360 zl. jich zanechav.

Při volbě nástupce Grundmannova otázka národnostní, dlouho byvši v pozadí, najednou dostala se do popředí a rozčeřila hladinu klášterní na první ráz dosti bouřlivě. Bratří, rodem i smýšlením Čechové, jimž v čelo postavil se P. Amandus Bláha, ke kapitule shromážděné v Broumově poslali dopis, žádajíce za rovné právo s bratřími Němci tím způsobem, aby opatové volili se po střídě, jednou Čech, podruhé Němec, kdežto po tu chvíli od dávných let jen Němcům důstojnosti opatské se dostávalo, a do řádu aby se přijímali novicové stejným počtem národnosti české a německé, tak aby mezi bratřími vládla opravdu láska bratrská a ne hrdé panování Němců nad Čechy.[1])

Žádost bratří Čechů v kapitule broumovské vzbudila prudký odpor; bratří, v národnostním boji ještě málo jsouce vyškoleni, sami také útok důsledně provésti se neodvážili, čímž stalo se, že na ten čas k nápravě nedošlo. Mimo to císařská vláda ve Vídni sama ještě ve volbu zasáhla, nepokrytě oznámivši bratřím, že jest přáním císařovny Marie Terezie, aby zvolen byl za opata Štěpán Rautenstrauch. Byl zajisté mužem stkvělých vlastností ducha; proslul také učeností, zvláště v právu církevním, r. 1769 tiskem vydav »Prolegomena in jus ecclesiasticum« a r. 1772 »Institutiones juris ecclesiastici publici et privati«.[2])

Učeností vzácnou, ale i tím, že uměl se vpraviti do liberálního ovzduší císařské vlády, jež tehda se snažila zvelebiti školství a provésti změny důležité v poměru mezi státem a církví,[3]) získal si velikou přízeň císařovny Marie Terezie, již nepokrytě dala na jevo vysloveným přáním, aby stal se opatem, a že po jeho zvolení obvyklou taxu volební 12.000 zl. klášteru odpustila. Přes zjevné přání císařovny volba, jež konána 15. března, hladce se neprovedla; proti kandidátu vládnímu strana česká kandidovala Jakuba Chmela, jenž dostal 30 hlasů, a Rautenstrauch 38, a teprve při druhém hlasování Rautenstrauch dosáhl 50 hlasů proti 27, a tak měl hlasů většinu.[4])

---

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 305.

[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1773.

[3]) Učený opat liberální snahy illuminátův, k nimž sám se přiznával, fedroval horlivěji než na kněze slušelo, a k biskupům královéhradeckým jako ke svým ordinářům zachoval se nehezky.

[4]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 306.

Nový opat *Štěpán Rautenstrauch* (1773—1786) dosedl na prestol opatský, ale oekonomické i politické řízení klášterů svých vložil záhy do rukou P. Odilona Aulicha, jako náměstka svého, sám pak usadil se ve Vídni, odkud jen na krátko do klášterů svého poslušenství přijížděl, když toho tu nebo tam zvláště bylo potřebí. Byltě (1774) jmenován císařským direktorem fakulty theologické v Praze, téhož roku v listopadu ustanoven byl k témuž úřadu ve Vídni s platem 4000 zl. a jmenován zároveň radou ve dvorní kanceláři německo-rakouské ve Vídni a přísedícím ve dvorní komisi pro záležitosti náboženské, takže toho potřebí bylo, aby ve Vídni se usadil. Zástupcem jeho v Praze stal se tehdejší převor u sv. Markéty, P. Jakub Chmel.

Rautenstrauch jsa mužem věd, také ve svých klášteřích pěstování jich fedroval horlivě, potřebnými knihami je opatřoval a představené klášterů informoval, aby klerikům nadaným ke studiím všemožnou pomoc poskytovali. Gymnasiu broumovskému věnoval péči zvláštní a na povznesení škol triviálních ustanovil tam dva inspektory s tím nařízením, aby školy často visitovali a jemu podávali zprávy o jejich stavu.[1])

Když pro stále trvající utiskování lidu poddaného od vrchnosti r. 1775 ve veliké části království českého strhlo se nové vzbouření selské, také poddaní klášterní proti své vrchnosti se vzbouřili, těžce nesouce, že již opat Bedřich od r. 1761 poddaným, kteří měli najaty panské polnosti, nájem značně zvýšil a jinak ještě je utiskoval. Nebyl tedy poměr mezi vrchností a poddanými ode dávna nikterak přátelský, a povstání selské přišlo nespokojencům velice vhod. Karel Dostál ze Lhoty Machovské vzbouřencům postavil se v čelo. Dne 24. března (1775) vrazili do kanceláře klášterní s hlukem velikým žádajíce za vydání patentů císařských o zrušení roboty, o nichž se říkalo, že úřadové je zatajují. Patentů ovšem nedostali, ale vynutili podepsání listiny o tom, že robota se jim omezuje na menší počet dnů, a v Broumově vynutili si podepsání toho také a jinaké ještě požadavky činili. Povstání bylo sice brannou mocí potlačeno tady jako i jinde, ale klášter utrpěl přece jen škodu značnou, ježto vzbouřenci vypálili v Šonově kostel i faru a v Dittersbachu panský dvůr. [2])

---

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1774.

[2]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 311 a násl.; Růžička, Chronicon ad a. 1775.

Utišení vzpoury selské na Policku a Broumovsku bylo jen povrchní; v lidu poddaném kvasilo to stále a poměr jeho k vrchnosti zůstával hrubě neutěšeným. Za takového stavu věcí r. 1778 ze sporu o dědictví bavorské došlo k válce mezi králem pruským Bedřichem a císařovnou Marií Terezií. Dne 5. července (1778) Bedřich přešel přes hranice české, osadil Náchod a jeho okolí, a jako za předešlých válek hnedle začal vydírati peníze v Policku a ve Broumovsku. Dne 14. července pruský válečný komisař přišel do kláštera broumovského, žádaje 25.000 tolarů, a když jich hned nedostal, dal odvésti převora Tomáše Lochnera a seniora Placida Pfeiffra do Kladska jako rukojmí, pokud nebude zaplaceno. Mimo to z panství polického i broumovského rekvirováno bylo od Prusů, čeho jen potřebovali: potraviny, píce, cihly a jiné. Útisků při tom bylo dost vytrpěti bratřím klášterním v Broumově i Polici, jakož i jejich poddaným.

Při nastávající zimě vojsko obou stran zůstávalo v nečinnosti, ale v měsíci lednu 1779 válka rozzuřila se na novo. Do Broumova i do Police vloženo bylo něco vojska císařského, dne 17. února však Prusi vedením knížete z Anhaltu zmocnili se Broumova, kdežto do Police vložena byla silnější posádka císařská. Dne 7. března ujednáno bylo nějaké příměří, ale Broumov zůstal v rukou pruských, a za 7 dní vyšel tam v klášteře oheň, jenž strávil klášter, gymnasium, kanceláře a 23 domy. Nedlouho potom (14. května 1780) uzavřen byl mír v Těšíně; Prusi opustili Broumov a rakouské vojsko odešlo z Police; válka netrvala dlouho, ale klášter utrpěl přece jen škody přes 60 tisíc zlatých.[1])

Druhý rok potom (29. listopadu r. 1781) zemřela císařovna Marie Terezie a nastala vláda císaře Josefa II. — nadešel »josefinismus«. V řádech církevních kvapem počaly se díti veliké změny, ale pohříchu církvi katolické na zkázu. Těžká rána byla jí zasazena tím hlavně, že celá řada klášterů byla zrušena, jmění jejich zabaveno, a zásadně ponechány jen ty, které vyučováním, kázáním, duchovní správou neb obsluhou nemocných se zabývaly. Z domů benediktinských zrušení propadly mužské kláštery u sv. Mikuláše v Praze, u sv. Jana pod Skalou, v Kladrubech, v Polici, v Sázavě, na Bezdězi a ženský klášter u sv. Jiří v Praze. [2])

[1]) Růžička, Chronicon ad a. 1785.

[2]) Borový, Dějiny diecése pražské, str. 404.

Opat Štěpán, vysokým úřadem svým se dvorem císařským blízko se stýkaje, o tom, co císař Josef s kláštery učiniti zamýšlí, věděl asi zajisté,[1]) jak souditi lze z jeho jednání. R. 1782 dne 30. září přijel totiž do Police a 3. října do Broumova, odkud do Police došlo nařízení, aby ve farním kostele konány byly všecky služby Boží po celý rok, jakoby tam kláštera ani nebylo, a v klášteře také všecky samostatně, tak aby bylo patrno, že klášter zabývá se správou duchovní. Opatrným opatřením tím opat Štěpán byl by klášter polický před zrušením snad zachránil, kdyby nebyla ho záhy zastihla smrt. Onemocněv 1785 zimnicí v Uhrách, kde k rozkazu císaře Josefa II. studia bohoslovecká visitoval, zemřel v krátce v Jageru 30. září. Zprávy o jeho náhlé smrti bratří ulekli se nemálo, tuše, že s klášterem polickým nyní zle to dopadne, jak se i stalo. Dne 14. listopadu přijel do Police krajský z Král. Hradce, Antonín Haniš, se sekretářem, nesa rozkaz o zrušení kláštera. Druhý den, dne 15. listopadu, svoláni byli řeholníci do refektáře, kde dal jim přečísti rozkaz gubernia o sepsání inventáře, aby do skutečného zrušení kláštera nic odtud se neztratilo.[2])

Než ke zrušení opravdu došlo, vykonána byla dne 10. ledna 1786 v Broumově volba nového opata a zvolen byl dosavadní převor polický *Jakub II. Chmel* (1786—1806). Hned pozejtří (12. ledna) komisaři císařští v Polici zapečetili schrány se stříbrem a s ornáty opatskými a 14. února vydáno císařské nařízení, jímž klášter polický se zrušuje, ale tím způsobem, že jen konvent má přestati, a správa panství má ponechána býti opatu břevnovskému, jenž z něho do náboženského fondu českého odváděti musí čistý důchod v určité sumě 4583 zl. každým rokem; nařízením císařským však ze dne 17. října téhož roku roční odvod do náboženského fondu snížen byl na 3418 zl. a nařízením ze dne 8. října 1789 opětně snížen až na 2365 zl.[3])

[1]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 339.
[2]) Tomek l. c., str. 341.
[3]) Tomek, Příběhy kláštera a města Police, str. 342—345.

VI.

Od zrušení kláštera polického až na naše časy (1786—1887).

Za opata Jakuba Chmela bydlila v letech 1797—1799 ve klášteře břevnovském na zotavenou arcivévodkyně Marie Anna, sestra císaře Františka I. (1792—1835); arcivévodkyně obývala komnaty pana opata, hofmistryně a dvorní dámy byly rovněž nahoře, služebnictvo nižší dole. Službám Božím velmi ráda dílem v kostele, dílem v oratoři obcovala a ke stolu Páně dvakrát týdně s příkladnou zbožností a pokorou přistupovala.[1])

Opatování Jakuba Chmela nebylo šťastné. Za války turecké a francouzské bylo opatství zaplatiti značné příspěvky válečné, opravy budov klášterních a patronátních pohltily také mnoho peněz, opat pak, jsa stařec a často nemocen, hospodářství málo sobě všímal: i byl konec všeho neutěšený; dluhů klášterních přibývalo a za nedlouho obnášely přes 137.000 zl., kdežto aktiv bylo jen něco přes 50.000 zl.[2])

Obrat ve věci nastal, když po úmrtí Chmelově († 12. října 1805) řízení kláštera do ruky vzal jeho nástupce opat *Fortunat Boehm* (1806—1818). Hospodářem jsa na slovo vzatým, dluhů klášterních značnou část uplatil,[3]) ač za válek francouzských bratřina přišla do škod náramných. Hned po bitvě u Ošpry (Aspern) na chodbách klášterních v Břevnově zřízen byl lazaret vojenský, jenž sice nebyl rozměrů velikých, aniž dlouho tu potrval, ale po bitvě u Chlumce (30. srpna 1813) byl tam zřízen vojenský špitál, kamž přineseno bylo na 500 raněných Rakušanů, Rusů, Prusů i Francouzů, s jichž živením klášter měl výlohy značné.[4]) V témže roce (1813) rozhodnutím císaře Františka I. bratřím rajhradským dopuštěno bylo, voliti sobě opata a tak klášter rajhradský, jehož spojení s opatstvím mateřským v Břevnově od dávných dob bylo značně uvolněno, ze svazku s ním vymanil se na dobro.[5])

---

[1]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 133.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1785.
[3]) Růžička, Chronicon ad a. 1806.
[4]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 151 a 152.
[5]) Memoria abbatum, str. 5.

V létě r. 1812 dne 6. června konala z kláštera břevnovského slavný vjezd svůj do Prahy choť Napoleona I., Marie Ludvíka, dcera rakouského císaře Františka I., který s chotí svou Beatricí k uvítání dcery své rovněž do Břevnova zavítal.

Opat Fortunat Boehm zemřel dne 2. dubna 1818 a teprve dne 22. září došlo k volbě jeho nástupce, jímž stal se *Placid Beneš* (1818—1844), doktor theologie a školství vzácný příznivec. R. 1820 vystavěl školu ve Hlavnově, r. 1821 v Suchém Dole, r. 1822 v Broumově, r. 1824 ve Žďáře a r. 1825 v Hutberce. Mimo to zřídil faru v Ruprechticích, Verneřovicích a lokalii v Metličanech, postavil nový zámek v Hrdlech a znova vystavěl vyhořelé dvory grossdorfský a martinkovický. Věkem jsa sešlý (69 r. stár) a stálou chorobou tělesnou stížen, břímě opatské 14. března 1844 dobrovolně složil [1]) a odebral se na odpočinek do Sloupna. Bratří, sešedše se dne 7. listopadu téhož roku, nového opata ze sebe vybrali, jímž stal se *Jan Nep. Ignat Rotter* (1844—1886), theologie doktor, od r. 1836 professor při universitě ve Hradci Štyrském, od r. 1842 professor dogmatiky při universitě pražské. [2])

Dr. Jan Nep. Ignác *Rotter* narodil se r. 1807 dne 27. února v Broumově na předměstí »Obersand«, č. p. 39, jakožto syn krejčího. Studoval na gymnasiu broumovském od r. 1819—1824, pak od r. 1824—1825 filosofii v Praze, vstoupil do kláštera břevnovského r. 1825, odbyl si rok noviciatu, načež studoval theologii od r. 1826—1830. Slavné sliby řeholní složil dne 9. listopadu 1828 a na kněžství byl vysvěcen 20. července 1830. Uloženo mu nejprve vyučovati novice v řečech orientalských, spravovati bibliotéku břevnovskou a při tom ku theologickým rigorosům se připravovati. První rigorosum ze studia biblického složil na fakultě theologické v Praze dne 13. října 1831, druhé dne 30. června 1832 z dějin církevních a práva kanonického, třetí dne 18. prosince téhož roku 1832 z dogmatiky, čtvrté pak z morálky a pastorálky dne 1. března 1834; promován dne 27. května r. 1834 ve veliké aule universitní. Dle příkazu svého opata ucházel se pak o některé místo professorské při fakultách theologických a podroboval se vždy ihned předepsané zkoušce; tak r. 1833 z práva kanonického pro Linec, 1. srpna z dějin církevních pro Štyrský Hradec, 14. prosince z morální theologie pro Olomouc. Počátkem školního roku 1834—1835 uprázdnilo se místo

[1]) Růžička, Chronicon, pag. 55.
[2]) Růžička, Chronicon ad a. 1844.

professorské dogmatiky na theologické fakultě v Praze; dr. Rotter zastával je po dvě léta jako supplent. Dne 23. dubna 1835 podjal se opětně konkursu z dogmatiky pro stolici professorskou na universitě štyrskohradecké, dne 30. července na universitě pražské. Dne 10. května 1836 dosáhl konečně svého jmenování jakožto řádného professora dogmatiky na universitě ve Štyrském Hradci. Zde pobyl až do r. 1842; dne 5. února téhož roku stal se professorem téže vědy v Praze. — Kdekoli professor Rotter působil, získal si svou přívětivou povahou, svým jemným chováním a svou svědomitostí přízeň lidskou. Proto jeho bratří řádoví byli mu nakloněni, což se nejlépe ukázalo, když opat Beneš r. 1844 na svůj úřad opatský resignoval; dne 7. listopadu 1844 zvolen 48 hlasy ze 55 dr. Rotter v Broumově opatem břevnovským a dne 8. prosince v Praze benedikován.

Již jako opat zvolen *rektorem university* pražské, a to r. 1854, kterého se též slavil sňatek císaře Františka Josefa s císařovnou Eliškou; opat Rotter byl slavnostem vídeňským jako zástupce university přítomen a obdržel tehda komturský kříž řádu Františka Josefa. Když pak císařští novomanželé zavítali do Prahy, uvítal je opat Rotter u Karlova mostu ve jménu university.

Dlouhý, požehnaný věk, jehož Prozřetelnost opatu Rotterovi dopřála, umožnil mu, že pro církev, pro řád a klášter břevnovský a lidstvo velmi mnoho dobrého mohl vykonati. Doby, jichž za svého 42letého opatování zažil, byly ovšem ponejvíce těžké, neutěšené; brzy po nastoupení jeho přišel rok 1848 a vše, co s ním souviselo (veliké ztráty na jmění klášterním, ohrožení osob i statků, zrušení roboty atd.), r. 1855 doba konkordátu a reforem církevních, r. 1859 válka vlašská, jež měla i u nás své škodlivé účinky, doba konstituce (říjnová a únorová soustava státní), za které opat Rotter pilně účinkoval ve sněmu zemském, válka pruská r. 1866, jež velice ohrožovala pomezí broumovské, doba reakce proti konkordátu a zrušení jeho (1865—1870), doba ministeria Hohenwartova, v jehožto prospěch opat Rotter mužně vystupoval, doba liberálních ministerstev, jež klášterům přitěžovala, zejména náboženskou daní. Odvrácení přemrštěného výměru této daně bylo r. 1870 takřka ustavičným namáháním opata Rottera, jenž dnem i nocí myšlénku tu s mysli nepouštěl a až do své smrti na starosti měl.

Zásluhy opata Rottera jsou veliké; v oboru správy statků klášterních zavedl za dlouhého svého věku mnoho meliorací, postavil

drahně budov hospodářských, opravil byty a platy úředníků, zrušil všelijaký zbytečný pomp, jenž druhdy býval, organisoval správu lesů, zařídil myslivny, přilepšoval vdovám a sirotkům úřednickým, pozdvihl pivovarský podnik ölberský a správu statků polického i sv.-marketského. Jako představený řádu vážil si přízně bratří, byl otcem a dobrým otcem svých podřízených, rád přijímal i toho nejmladšího bratra a kde mohl, rád pomohl; jednalo-li se, jako r. 1855 a 1859 o zavádění novot v životě klášterním, byl přísným zastancem kázně, jinak však vlídným a spravedlivým pastýřem duší. Mnoho kostelů opravil a znovuzřídil, snad všecky na břevnovských farách, zejména pak r. 1852 v Břevnově a u sv. Ducha v Broumově, r. 1861 klášterní v Broumově, r. 1881 u sv. Václava tamtéž, kdež by byl rád zavedl české služby Boží. Bibliotéka břevnovská za něho obohacena o 3750 děl, více ještě pak bibliotéky broumovské. Gymnasium broumovské, jež r. 1848 ztratilo dvě třídy »humaniorum«, děkuje opatu tomuto velmi mnoho, mezi jiným hlavně doplnění v gymnasium celé r. 1869.

Vědu opat Rotter z té duše miloval, s muži věd a umění po celý svůj život rád a se zalíbením obcoval; spolky vědecké nalézaly v něm upřímného podporovatele, tak zejména české museum, jehož zakladatelem byl, též královská společnost nauk, vídeňské ústavy a vratislavský spolek historický. Jakožto spisovatel redigoval opat Rotter ve Štyrském Hradci r. 1839—40 časopis »Jahrbuch für kath. Geistlichkeit«. Jakožto učený církevní hodnostář s nevšední výmluvností vynikal na pražské synodě r. 1863 (řeč jeho vyšla tiskem), pak při sněmu zemském a od r. 1881 na říšské radě při panské sněmovně (jejížto doživotním členem byl). R. 1857 jako patron školní koupil dům od sládka Antonína Lazara v Polici, kdež vystavěl školu r. 1858 a dne 7. června slavně ji vysvětil; r. 1859 postavil novou kapli na Ostaši. R. 1865 zvolen byl prvním starostou nově zřízeného okresního zastupitelstva polického a r. 1869 zvolen tamtéž čestným občanem.

Hlavní však zásluha, abychom tak řekli, jež spočívala v jeho nejvlastnější povaze, byla jeho lidumilnost. Tisíce tisíců lidí, hodných i nehodných, dostaly od něho všemožné podpory, a Bůh všemohoucí dojista spravedlivě muži tomuto očividně žehnal; byť štědrost opata Rottera, jak mnozí pravili, byla až pořekadlem, proto neuškodil tím financím klášterním ani za mák, a po smrti jeho nalezlo se hojnost hotového kapitálu. Byl-li opat Rotter oblíbeným u chudiny, byl tím více oblíben u všech vzdělanců,

mezi šlechtou, v duchovenstvu, u vlády, u biskupů, u nuntiatury papežské. Snad nikdo neviděl u sebe tolik vzácných, vskutku čestných návštěv, jako opat Rotter; jeho jmeniny, jeho jubilea kněžská a řeholní, jeho nebo řádu významné dny byly pravými, lidovými slavnostmi. Ač Němec, byl národu českému povždy stejně nakloněn, podporoval ve jménu českého kláštera břevnovského milerád badání české, české podniky literární, český život duševní. Byl pravý kavalír stavem i duší, muž v nejširších vrstvách lidu oblíbený. Dosáhnuv požehnaného věku 80 let a zůstaviv po sobě památku kněze zbožného, muže vzdělaného a lidumila šlechetného, zemřel dne 4. května 1886 v Broumově.[1])

Pohřeb zvěčnělého stařečka dne 8. května 1886, pohřeb to imposantní, byl toho, co pravíme, výmluvným dokladem; vyznamenání, jež měl od císaře rakouského, od krále pruského, od nejdůstojnějšího arcibiskupa pražského a nejdůstojnějších biskupů hradeckého i litoměřického, jsou taktéž krásnými známkami přízně, jíž muž tento vskutku zasluhoval.

Bratří, shromáždivše se v Broumově dne 14. září téhož roku, zvolili ze sebe důstojného zástupce, jímž stal se opat *Rupert Smolík* (1886—1887), doktor theologie a professor české pastorálky při universitě pražské.

Dr. Rupert *Smolík*, opat 56. Rodem z Prahy, studoval na gymnasiu novoměstském, vstoupil r. 1854 do řádu, vysvěcen r. 1859, stal se adjunktem fakulty theologické v Praze a promován na doktora. R. 1862 ustanoven kaplanem v Metličanech, r. 1866 stal se professorem pastorálky v Hradci Králové, r. 1875 pak professorem téže vědy v Praze. Dne 14. září 1886 zvolen opatem břevnovským. Pouze 11 měsíců bylo mu dopřáno úřad zastávati, zastával jej však s takou obezřetností, spravedlností a láskou, že každý, ať byl přítel nebo ne, ať Němec nebo Čech, hluboce želí jeho odchodu a žehná jeho památce. Zemřel r. 1887 dne 22. srpna a pochován 25. t. m. na hřbitově broumovském. Známa je jeho výtečná »Rukověť pro zpovědníky« a mnohé články v »Časopise katolického duchovenstva«, do něhož od r. 1874 přispíval.

Po něm 25. října 1887 byl opatem zvolen *Bruno Čtvrtečka*, dr. theol. a ředitel gymnasia broumovského, jenž v pořadí opatů břevnovských jsa 57., bratřinu sv. Vojtěcha dosud moudře spravuje.

---

[1]) **Memoria abbatum, str. 85.**

VII.

Domácí studium (theol.) v Břevnově

pěstovalo se již za nejstarších dob, jak bezpečně víme, již za opata Klementa (1120—1127), jenž je v Břevnově zavedl; lektorů a doktorů theologie bývalo za pokojných dob množství (udává se až 50—60). Po husitské bouři vzdělávali se benediktini břevnovští v Broumově, vyšší studia ovšem konajíce na universitách. Koncem 17. století přednášela se v Broumově filosofie nejen pro kleriky, ale i pro externy (dle protokolů gymnasijních), takže opat Tomáš Sartori r. 1670 byl s to, aby nabídl se arcibiskupu Bílenberkovi, že mu dodá několik professorů filosofie a theologie do akademie (semináře). Skutečně vyučovali benediktini (vždy dva) po delší době s premonstráty a cisterciáky na akademii ještě za opata Otmara v první polovici 18. věku. Opat Benno II. dával nejprvé své nadanější kleriky vyučovati na universitě solnohradské (Benno Peitersberg, Odilo Aulich, Edmund Auler, Otmar Bořek a j. studovali tam), ale pak zřídil celé studium filosofie i theologie znova na jiném, zážívnějším podkladu a zavedl známé slavné, učené disputace, jež bývaly daleko široko navštěvovány. R. 1744 zamýšlel zříditi v Praze šlechtickou akademii s professory benediktiny v domě waldštýnském, též ústřední učiliště benediktinů pro celou provincii, leč slezské války hotové tyto plány pokazily. Opat *Grundmann* zavedl studium theologie a filosofie též v *Břevnově,* asi r. 1752, když bylo světským jinochům zapověděno, navštěvovati učiliště klášterní. Císařovna Marie Terezie jmenovala r. 1754 břevnovského převora Reinelta examinatorem na universitě. Studium domácí pěstováno i v ostatních konventech, v Břevnově však pro blízkost Prahy byli učitelové nejvýtečnější. Tak učený Rautenstrauch, Jakub Chmel, Bonaventura Piter, Jeronym Frýda a j. Při zařizování generálních seminářů r. 1783 studium břevnovské zrušeno jest a zůstalo zrušeným až do r. 1807. Opat Fortunat *Boehm* zavedl je opět a sice jen v Břevnově, kdež vyučovali doktoři břevnovští: Lambert *Lindenthal*, Placid *Beneš* a Anselm *Otto*, jakož i professor Augustin *Štětina*. Trvalo však toto učiliště jen do r. 1815, kdež zákon státní takováto domácí studia velice znesnadnil. Nezbývalo, než kleriky posílati na universitu, což se děje od r. 1815 až podnes.

Gymnasium broumovské

vzalo svůj původ ze školy benediktinů břevnovských, již při své fařе v městě Broumově od r. 1258 vydržovali. Arcibiskup Arnošt z Pardubic na této škole dle svého vlastního vyznání delší dobu studoval, odbyv si první začátky vzdělání v Kladsku (... de Glatz recessi in Braunoviam, a Glatz per tria milliaria distantem, ubi mansi plurimo tempore..[1]). Lze tudíž míti za to, že již v první polovici 14. věku bylo zde učiliště latinské, znamenité pověsti. Za dob husitských škola ovšem zaniknouti musila, po přeložení sídla břevnovských opatů do Broumova však dojista opět vzkvetla. Ve věku 16., aspoň v první polovici, trvala dále, ve druhé však následkem nedostatku kněží asi na čas zašla. R. 1624 bylo vyučování gramatikální opatem *Falkenbergem* pravidelně zařízeno, ač již asi kol r. 1605 opat *Selender* jakousi střední školu byl založil.[2]) Za války třicetileté škola gramatikální častěji byla vytrhována, tu a tam též některá třída zrušena, až pak asi roku 1668 celé učivo (syntaxe, gramatika, poesie a rhetorika) opět spojeno a systematicky bylo přednášeno. Té doby pěstována na učilišti tom též filosofie a to nejen pro kleriky, nýbrž i pro externy. Opat Tomáš *Sartori* tyto obnovy starého učiliště provedl; výtečnými jeho pomocníky byli David *Cornerus*, Jan *Placentius*, David *Bittner*, Rupert *Hansdorf*, Vavřinec *Parth*, Antonín *Tanner*, Bedřich *Rotter*, Florian *Čapek*, Benno *Brančavský*, Leopold *Gotsch* a jiní více. R. 1706 dostalo gymnasium svého vlastního prefekta (Rupert *Hansdorf*, dříve je spravoval převor konventu), r. 1711 zvláštní budovu. Za válek slezských vyučování poněkud vázlo, oživlo však r. 1749 prefektem *Augustinem Forstrem*, až zase válka sedmiletá je na čas zastavila. Opat *Grundmann* školu ihned po uzavření míru opět otevřel a r. 1767 při ní zřídil *konvikt* pro 20 žáků. Brzy na to vyšla nová osnova středních škol, již r. 1780 provedl známý opat *Rautenstrauch*. Tehda stalo se gymnasium učilištěm státním, veřejným, s 5 třídami, jakých po Čechách bylo mimo 3 pražské pouze 12. Do roku 1807 vyučovalo se dle systému za Marie Terezie zavedeného, v kteréžto době vynikali na gymnasiu benediktini Frant. *Šmíd*, Celestyn *Šolc*, Klement *Strašil*, Euseb *Patz*, Rudolf *Peřina*, Alois *Šedivý*, Kilian *Hron*, Maurus *Weps*,

[1]) Balbín, Vita vener. Arnesti 1664, Pragae, pag. 54.
[2]) Známý historik Balbín tehda v Broumově studoval.

Anselm *Otto* a j. v. Pak zavedeno vyučování dle zástojů (odborů) až do r. 1819, napotom dle tříd (bylo jich 6) až do r. 1849. Tohoto roku provedena známá reorganisace gymnasií, dle nížto v Broumově povoleno jen gymnasium nižší; péčí opata *Rottera* zřízeno pak r. 1869 též gymnasium vyšší s 8 třídami a právem zkoušek maturitních. Vynikající učitele těchto period uvádíme na jiném místě. — Na sta učených a v postavení svém znamenitých mužů žilo a žije, jižto s vděčností vzpomínají na studia svá gymnasijní v Broumově, a všeobecný jde hlas, že nejstarší gymnasium v Čechách má pověst dobrou a slavnou.

Břevnov jako patron kostelů.

Na koloniích Břevnovem založených nebo zakoupených byly, jak se samo sebou rozumí, též kostely. Všecky tyto chrámy přijal klášter pod svou správu, ač sám kněží svých tam nedosazoval, jelikož se to příčilo partikulárnímu právu církevnímu. Kněze své dosazoval po dlouhá století toliko tam, kde mu to od biskupů výslovně bylo povoleno, a to ponejvíce v místech, kde bylo břevnovské proboštství nebo klášter. Jinak měl pouze právo podací a jen tu a tam se stalo, že též břevnovský kněz pastoraci výjimečně zastával. Teprv ve století XVI. a pak z pravidla po válce třicetileté domáhal a domohl se klášter toho, že své kněze též dosazoval. Lze tedy patronátní právo břevnovské líšiti ve dva, co do času i formy různé druhy: právo věků X., XI., XII., XIII., XIV. a XV. a druhé věků ostatních.

V první periodě vykonával klášter patronátní právo dle urbáře z r. 1406 v následujících farách:

Břevnov, Bříství, Zvíkov, Liboce, Svrkyně, Nabdín, Počáply, Chocebuz, Lybišice, Sv. Jiří u Chrudimi, Kostelec nad Vltavou (u Orlíka), Kostelec u Plzně, Nezamyslice, Broumov, Šonov, Martinkovice, Pertoldice, Rupertice, Heřmanice, Police, Rajhrad, Domašov. Z těchto far spravovány benediktiny samými pouze: Břevnov, Kostelec (u Orlíka), Nezamyslice, Broumov, Police, Rajhrad; ostatní, jak se zdá, jen tu a tam měli kněze benediktina. Bříství a Zvíkov záhy prodány nebo vyměněny. Dle inventáře z r. 1394 chovaly kostely břevnovské veliké množství krásných rouch mešních, nádob a náčiní bohoslužebného, monstrancí a knih; důkaz to, že tam se slávou okázalou konaly se bohoslužby. V bouřích husitských tyto věci vzaly za své, též však i kostely samy, takže ve

věku XV. je daleko menší počet břevnovských far. Zbyly takřka jen ty na pomezí broumovském a na Moravě.

Doba vzmáhajícího se protestantismu a jeho předchůdce utraquismu ztenčila i toto číslo far břevnovských, poněvadž se všude usazovali kazatelé protestantští. Také tehda naprosto nedostávalo se kněžstva, až teprv opat *Wolfgang Selender* po úsilovném namáhání asi kolem r. 1615 mohl říci, že má fary své obsazeny svým kněžstvem. Ve válce třicetileté a po ní břevnovští benediktini na četných místech vypomáhali ve správě duchovní a nejeden z nich, jak doklady lze dokázati, prolil za náboženství krev svou. Po utišení bouří válečných zřídil Břevnov ku svým dřívějším farám ještě správu duchovní v Sázavě a u sv. Jana pod Skalou, kamž břevnovští dosazováni byli tak dlouho, až se tam vyvinula samostatná opatství. Nedlouho na to koupeno panství sloupenské s farou v Metličanech.

R. 1705 koupil Břevnov od kněžny Toskánské statek kladenský a tím získal právo patronátní, jež nyní s ním sdílí arcibiskup pražský. R. 1703 zakoupil Břevnov statek Wahlstatt u Lehnice a zřídil i tam správu duchovní. R. 1738 získáno bývalé proboštství týnické u Orlové v Rak. Slezsku a zřízena tam fara, již klášter břevnovský drží posud. Wahlstatt roku 1811 pruskou vládou jest zabrán a r. 1813 Rajhrad vymanil se z odvislosti břevnovské; tím také přestalo na obou místech právo patronátní nad tamějšími farami. V době josefinské zřízeny za to na Policku fary dvě. Má tudíž nyní opat břevnovský patronátní právo na Kladně (jen částečné) a v těchto místech: Břevnov, Bílá Hora (od r. 1828), Počáply nad Labem, Broumov, Martinkovice (s dvěma filiálními kostely Božanovem a Otovicemi), Šonov, Heřmánkovice, Verneřice (s filiálním kostelem ve Višňově), Ruprechtice (nově zřízená fara r. 1842), Police, Machov, Bezděkov, Metličany a Orlová.

Hospodářství a lesnictví,

jsouc od prvních dob hlavním zdrojem výživy, bylo na statcích břevnovských pěstováno po všecka staletí. Vliv kláštera v tomto směru byl, jak přirozeno, při rozsáhlosti pozemků v zemi ohromný a pronikavý; bohužel jsou podrobné prameny studia tohoto velmi kusé. Co se týče Broumovska, byla zde z počátku práce kolonisační v známém pomezním hvozdu velice obtížna, nejprve prová-

děná slovanským způsobem, bez břitkého pluhu, osamoceně, podél řečišť neb blíže obydlí, jichž bylo poskrovnu, teprv od r. 1250. úsilovněji, dle příkladu sousedícího kláštera lubešského, jenž osadil skorem celé střední Slezsko způsobem německým, svobodněji, vydatněji, takřka celý okršlek najednou, takže povstaly vesnice *Kronsdorf*, *Pertoltice*, Křinice, *Březnice* (Martinkovice), Hayptsdorf, *Dittrichbach, Rupertice*, *Heinzdorf,* vesměs založeny péčí a návodem břevnovského opata Martina I., jenž dle vzoru krále Přemysla Otakara I. a sousedního kolonisatora ve Slezsku povolal kolonisty německé, od nichž les za 16 let vyroubán, pole sděláno a lány rozděleny. Podnikatel jednotlivých vsí měl lán svobodný s krčmou, mlýnem, kovářem, tu a tam též s krámem řeznickým a pekařským, ostatní rolníci platili mírný poplatek klášteru.[1]) Z urbáře opata Diviše z r. 1406 vidíme, že Břevnov měl celkem 41 dvorů vlastních, 86 vesnic celých a 13 částečně; jen na Broumovsku ve vlastní režii dva velké dvory o 4 poplužích. Jaká to činnost hospodářská, co starosti, co práce v těchto číslicích obsaženo! Mimo to zabýval se klášter zahradnictvím, lesnictvím a rybářstvím, jak víme bezpečně.

Války husitské tomuto velikolepému působení hospodářskému účinily přítrž, ba ochromily je tak, že se musilo pro nejbližší doby omeziti pouze na Broumovsko, jelikož ostatní statky všecky zabrány neb zastaveny byly až do 16. století; ano sama krajina broumovská byla by Břevnovu bývala odňata, kdyby se opat *Heřman* nepostavil pod mocnou ochranu *Kunráta*, vratislavského biskupa, jemuž stálo k disposici značné vojsko.

Již opat Mikuláš, jenž z Břevnova musil utíkati, více však opat *Heřman* (John) úsilovně se namáhali získati statky zpět a broumovský udržeti v dobrém stavu. Byla však toho času veliká nouze v Broumově a musilo se především hleděti na obhájení města a kláštera proti možným vpádům husitským; na vybavení králem zastavených statků nebylo lze tudíž pomýšleti. Opat Heřman získal však od bratří svých *Verneřice* a *Halbštadt*, jeho nástupce *Jan I.* kupoval jak mohl menší pozemky na Broumovsku, aby hospodářství povznesl. Při revisi gruntovní r. 1453 všemožně se přičinil, aby břevnovské statky zůstaly v evidenci. On i jeho nástupce *Havel*, jenž taktéž vězel ve velikých nesnázích peněžních, odprodávali méně dobré kusy panství, na př. dvůr suchodolský,

[1]) Viz výsadní listinu vsi Hayptsdorfu v Erbenových regestech.

aby mohli zakoupiti lepší. Opat *Řehoř II.* r. 1464 získal stateček v Neudorfu u Frýdlandu, *Petr II.*, jeho nástupce, koupil všecky šolcovny broumovské, vymanil statek *Višnov* z rukou zástavních, prodal jej však halbštadtskému držiteli *Hložkovi ze Žampachu.* Konečně vláda zemská zastavila celé panství broumovské kladskému majiteli, knížeti *Jindřichu Minsterberskému*, čímž ovšem klášteru správa hospodářská i lesnická odňata. Na štěstí dostal se k berle opatské v pohnutých těchto, válkami slezskými zubožených dobách muž energický, ekonomie z domova znalý, *Pavel II.* (Birke), jemuž se pomocí příbuzných (pocházel z Ottendorfu) podařilo panství vykoupiti (1494), načež jal se všemožně hospodářské poměry zlepšovati. R. 1499 vykoupil též Halbštadt a r. 1500 vymohl u krále Vladislava majestát, že břevnovské statky nesmějí se nikdy již zastavovati.

Hospodářství se znenáhla zotavovalo. Opat *Jan III. z Chotova* (1553—1575) věnoval pak veškeru sílu svou této části správy klášterní, a jsa velice nadaný a zkušený, získal si v oboru tomto nehynoucí zásluhy. Opat Jan z Chotova proměňoval celé komplexy rolí pustých v selské usedlosti, založil mnoho rybníků (na Broumovsku se jich počítalo přes 20), v nichž pěstoval různé druhy ryb, hleděl si hájemství, zřídil as 7 mlýnů, dával rozsáhlé mýtiny lesní vysazovati, založil neunavnou svou pílí a energií celé dědiny podnes existující, a to: *Slavné*, *Lhotky*, (Hutberk), *Dolní Dřevíč, Bělý* na Policku a *Janov* (Johannesberk), *Neusorge*, *Březovou* a ves *Halbštadt* na Broumovsku. Se zvláštní zálibou pěstoval ovce a brav domácí, skupovával statky selské (na př. v Martinkovicích), aby mohl zříditi ovčíny. Tehda pěstil se též na Broumovsku *chmel* a *len* ve velkém.

Velice záslužná tato činnost hospodářská vzala následkem vzmáhajícího se luteranismu za své; opat Martin II., nad dalším trváním kláštera přímo zoufaje, nestaral se ni o ekonomii ni o dorost klášterní, takže sám císař Rudolf II. musil zakročiti, aby Břevnov nezahynul. Dosazením opata Wolfganga dostala se pak i správa hospodářská do energických rukou; leč nebylo lze mnoho působiti a pracovati pro nepokoj v zemi a zvlášť na Broumovsku. Panství broumovské dokonce přešlo v majetek nepřátel opatových, občanů broumovských — protestantů, a opat sám zemřel ve vyhnanství (1619).

Po bitvě bělohorské zotavoval se klášter jen znenáhla, přikvačily pak neblahé doby války třicetileté, za nichž mnohdy

úroda sotva vypučivší kopyty koňskými zkažena. Ekonomie za těchto okolností nemohla se povznésti.

Po uzavření míru nastaly za opata *Augustina* a *Tomáše*, obou dobrých hospodářů, časy příznivější, takže i hospodářství zkvétalo. Urbář břevnovský z r. 1677 poskytuje nám v tomto ohledu pěkný obraz. Na Broumovsku držel tehda klášter panství a město tohoto jména, 19 mlýnů, 20 vesnic, 1 pivovar, 7 dvorů poplužních a na Bydžovsku statek *Sloupno* (od r. 1672), mimo to pěkné lesy, k nimžto však nebylo vhodných cest. Rolníci odváděli celkem 1099 kop míšenských peněz, ovsa 367 měřic, kuřat 13 kop 7 kusů, vajec 22 kop a 21 kusů. Opat Wolfgang zavedl po vsích *tkalcovství* za stavem; platilo se za jeden stav vrchnosti 18 kr. ročně. Len se již nepěstoval, za to pšenice, žito, ječmen, chmel. Dvorce skorem všecky zakoupil neb zřídil po bitvě bělohorské opat *Jan Benno* z Falkenberka; v Martinkovicích byl při dvorci též krásný les jakožto *jelení obora* zařízený *(Hupprich)*, mimo to velký *ovčinec*. Na všech 7 dvorcích stálo r. 1677 dle urbáře 137 kusů krav, 137 jalovic, přes 500 ovcí. V lesích prodávalo se ročně 800 sáhů dříví, myslivost vykonávala vrchnost svými zřízenci, jelenů i srnců byla hojnost, též se vydržovaly jámy pro vlky; u Rupersdorfu vyskytovali se též kanci.

Opat *Otmar* (1700—1738) z těchto příznivých poměrů hospodářských tak mistrně uměl těžiti, že za jeho vlády klášter skutečně zbohatnul, že byl s to postaviti velmi mnoho krásných, monumentálních budov, zakoupiti velkostatek *Kladno* a statek *Wahlstatt* ve Slezsku, k němužto napotom přikoupil statky *Weicherau* a *Šonov* ve vratislavské diecési, pak *Strachkvice* a *Kaltwasser*, mimo to značně přispívati na války turecké. Prozíravý muž, jakým byl, vedl opat Otmar správu ekonomie tak, že prováděl nad zřízenci kontrolu dvojí; jednak vrchním inspektorem statků *Antonínem Hradeckým*, jednak duchovními (faráři), již na blízku při statcích v duchovní správě působili. Správa ekonomie kláštera břevnovského imponovala tak, že opat Otmar Zinke r. 1715 zvolen do komise k prozkoumání bonity statků českých vůbec. Zařídil též r. 1728 dokonce i *školu theoreticko-praktickou* v Břevnově, na kteréž (snad poprvé v Čechách) se *vyučovalo ekonomii* pod vedením P. *Lamberta Zacha*, býv. provisora. Za opata Otmara založeno více rybníků, 19 mlýnů odprodáno a vystavěno znova, ovčince rozšířeny, v Halbštadtě zřízen *hřebčinec*, na Oelberku postaven velký pivovar, po celém kraji zařizovány byty pro

dělníky. Opat Otmar získal si též zásluhy tím, že zavedl obchod *plátenický*, tkalcům rukodílné zboží dobře platil, pak je na klášterních bělidlech vybílil a dobře prodával.

Bohužel války slezské, jež na Broumovsku nejvíce řádily, znamenitému hospodářství kláštera broumovského uškodily tolik, že po sedmileté válce nezbylo než dluhů, stav rolnický zbědován až na pokraj záhuby, vše zničeno, zkaženo. Klášter, pokud mohl, vypomáhal rolníkům semenem, aby aspoň něco vzrostlo, zchudl však i sám tak, že nebylo v klášteře chleba. Při tom měly se platiti ohromné daně. Opat *Bedřich Grundmann*, zlatý to muž, pracoval s celou svou duševní silou na vyhlazení neblahých následků pruské zpupnosti. Též opat *Rautenstrauch*, duch pokročilý a praktický, živě se ujal ekonomie, aby se dluhům dalším předešlo a staré zaplatily. Čítal pilně spisy hospodářské, zkoušel nové methody a vynálezy, nařizoval praktické zavádění druhů píce, zařídil více *ovocnic* a chmelnic, dával sázeti aleje jasanové a ořechové, zaváděl *bažantnice* na všech statcích břevnovských, obnovil pěstování ovcí a staral se velmi pilně o kultury a *násady lesní*. Jeho pokusy však, jsouce na rychlo a zcela dle způsobu jeho příznivce poněkud přenáhleny, neujímaly se a ekonomie břevnovská klesala čím dál tím více. Zcela nevhodnými a kláštéru škodlivými systémy se chtěl Rautenstrauch zavděčiti vládě, pokusiv se o zavedení rozdělování dvorů poplužních mezi rolníky (systém *Raabův* a *Hoyerův*) proti pouhým dávkám obilním; novoty tyto konvent rozhodně odmítal.

Za opata Jakuba II. (Chmela) ekonomie se nepovznesla; teprv za opata *Fortunata* (Böhma) a za dlouhého opatování *Jana Nepomuka* (Rottera) hospodářství břevnovské se povzneslo; za nejnovějších poměrů v zemi polní hospodářství samo klášteru nenese užitku skorem žádného, za to od r. 1870 věnuje se zvláštní péče *lesnictví* [1]) (systém saský zaveden nadlesním p. Wildnerem), jež jest nyní jediným zdrojem výživy celé kongregace břevnovské. S lesnictvím souvisí, jako všude, myslivost, upravování dalekých cest po strmých horách, podporování chudých dřívím, stavby mostů a drenaže lesních luk, rozsáhlé lomy pískovcové, kopání písku, zkrátka činnost hospodářská velmi užitečná a po celém okresu se rozprostírající.

---

[1]) Klášter má v broumovské krajině nyní 12 velkých, moderně zařízených revírů.

VIII.

Čelnější členové řádu národnosti české.

a) z minulého století.

P. Amand *Bláha*, rodem z Hradce Král., získal si ve válce sedmileté veliké zásluhy o zachování Prahy, byl několikráte u audience u Marie Terezie, jež jej vyznamenala udělením děkanství karlštýnského; † 1781 na karlštýně.

P. Otomar *Bořek*, rodem z Prahy, professor rhetoriky a filosofie, první farář benediktinský v Orlové v rakouském Slezsku. Napsal spis o této faře r. 1732 pod názvem »Aquila rapax Silesiae«; † 1757 v Břevnově.

P. Benno *Brančavský*, rodem z Moravy, zastával několik úřadů v Břevnově a Broumově, posléze byl proboštem v Rajhradě; † 1709.

P. Florian *Čapek*, rodem z Náchoda, byl professorem theologie a filosofie na broumovském učilišti, později farářem v Zahrádce, kde zemřel r. 1703. Učenec na slovo vzatý.

P. Jošt *Čeip*, professor filosofie a theologie; † 1785.

P. Sigmund *Gabert* z Hradce Král., dobrý kazatel, farářoval v Počaplích a zemřel r. 1767 v Hrdlích.

P. Kristian *Horák* z Lipníka na Moravě, professor rhetoriky, farářoval v Polici a posléz byl převorem z Břevnově; † 1799.

P. Joachim *Hůlek* z Police n. M., přednášel filosofii v domácím studiu břevnovském, stal se farářem v Počaplích a v Břevnově, posléze provisorem; † 1733.

P. Bartoloměj *Jankovský*, farář a správce ekonomie v Hrdlích, rodilý z Polné, získal si zásluhy o klášter ve válkách pruských; † 1760.

Fr. Ondřej *Král*, dovedný kovář; † 1763. Od něho pocházejí krásné mříže a jiné rukodílné práce v konventech a na statcích břevnovských.

P. Emilian *Malha* z Bydžova, dobrý Čech a vlastenec v Polici, kdež byl subpřevorem; † 1797.

P. Klemens *Markoti* z Hradce Král.; zakusil mnoho příkoří ve válkách slezských, jsa správcem panství na Kladně a v Hrdlích, později provisorem v Polici; † 1759.

P. Linhart *Morati*, rodem z Hradce Král.; farářoval záslužně v Orlové a v Polici; † 1797.

P. *Bonaventura Piter*, který narodil se v Třebechovicích dne 5. listopadu roku 1708 a nazván na křtu svatém *Josef*. Rodičové jeho měli malé hospodářství a živili se hlavně hrnčířstvím, ku kterému také syna svého, když vychodil domácí školu, určili. Nadaný jinoch, necítě v sobě povolání k řemeslu, žádal rodiče, by jej dali na studie. V tom mu byl nápomocen bratr matčin, kněz františkán Eleutherius Lochmann v Hostinném, který sestřence svého vzal r. 1721 k sobě a dal jej vyučiti jazyku německému i hudbě. Pak se za něho přimluvil u příznivce svého opata Otmara Zinka, který hocha přijal za fundačního altistu na kůr kostelní při klášteře broumovském. Pitrovi bylo nyní lze navštěvovati školy latinské, ve kterých vynikal nad své spolužáky. Po dokonaných studiích žádal za přijetí do řehole benediktinské a byl 28. října 1728 v roucho klášterní oblečen a při tom *Bonaventurou* nazván. Po odbytém ročním noviciátě složil 30. října 1729 jednoduché sliby řeholní, načež poslán do kláštera břevnovského, aby tam ve filosofii a v theologii se vzdělal. Vynikaje i v těchto studiích, jevil záhy lásku k historii domácí a ke studiu její pramenů. Byv na kněžství vysvěcen r. 1733, stal se kazatelem v Břevnově, který úřad po tři léta zastával. R. 1736 vyučoval v třídách humanitních v Broumově a r. 1737 byl farářem v Polici jmenován. Zde horlivě působil jako praeses bratrstva bolestné Panny Marie, pro které sepsal zvláštní modlitební knihu »Cesta do nebeského Jerusaléma«. Po té zase krátký čas v Broumově mladé řeholníky ve filosofii a v Břevnově v theologii vdělával. R. 1740 seznámil se s Ziegelbauerem. Dvě léta na to stal se podpřevorem a představeným konventu polického a r. 1746 sekretářem, knihovníkem nejen svého opata broumovského, alebrž celé řehole benediktinské v zemích koruny české. V tomto postavení měl vhodnou příležitost k přehlížení nejznamenitějších knihoven a archivů nejen svého, ale i jiných řádů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Seznávaje potřebu toho, aby se historie na základě podstatných pramenů vzdělávala, počal nejdůležitější staré rukopisy, diplomy a jiné památné listiny sbírati, pořádati a přepisovati k tomu účelu, aby je vydal tiskem. Vedle neunavné pilnosti, náboženské horlivosti a zalíbení v zábavě učené (býval praeses při učených disputacích nejen v Polici, také v Broumově a ve Wahlstattě) měl Piter některé vlastnosti méně příjemné. Byl‘ přes míru ctižádostivý, vypínavý, ba až náruživý, čímž způsobil si mnoho nepříjemností s některými bratřími a představenými zvláště

v Polici. Mnoho přičiňovalo k tomu české vlastenecké smýšlení jeho, které se protivilo některým klášterníkům německým, ač jinak Piter v něm nebýval důsledný. Ze zalíbeného zaměstnání svého, z historického badání, byl vyrušen, když projednávala se rozepře mezi pražským arcibiskupem a opatem broumovským ve příčině exempce. V záležitosti té zastupoval jako nejlepší diplomat a historik benediktinský u dvorní kanceláře ve Vídni klášter břevnovsko-broumovský. Ve Vídni získal si lásku dvorního archiváře A. Toulova z Rosenthalu, jehož působením dostalo se Pitrovi názvu »českého historiografa«. I u Marie Terezie byl v přízni, neboť si ho zvolila za svého zpovědníka i rádce duchovního a obdarovala jej zlatým řetězem. Když se jednalo o volbu probošta rajhradského, doporučila jej Marie Terezie tamnímu konventu, načež Piter od řeholníků rajhradských jednomyslně za probošta zvolen jest r. 1756. Podav zprávu v Broumově o svém vyjednávání, odebral se odtud do Rajhradu, by se ve správu pro běhy válečné zadluženého a zpustlého kláštera uvázal. Po čas opatování svého hleděl sobě svěřený klášter zvelebiti, statky jeho opraviti, vymohl mu nová práva a výsady a udržoval pořádek i kázeň mezi spolurehoholníky. Při tom nezapomínal oblíbeného svého studia historického, prohlížeje nejen archiv rajhradský, anobrž i archivy a knihovny okolních klášterů a dávaje opisovati důležité listiny. Své sbírky vydal pod názvem: »*Thesaurus absconditus in agro břevnoviensi*« r. 1762 v Brně tiskem, ve kterémžto spisepodal zprávu o životě sv. Vintíře a o všech klášteřích benedik tinských v Čechách a na Moravě, pak o některých klášteřích téhož řádu v Polsku a v Uhrách. Jako probošt nebyl tak přívětivý a srdečný jako dříve, spíše do sebe uzavřený, co mu nejen u arcibiskupa olomouckého, ale i u císařského dvora ve zlé bylo vykládáno. Piter zemřel 15. května 1764 v Rajhradě. Jméno jeho jako badatele historického bude se vždy s chválou jmenovati, neboť on byl jedním z prvních domácích učenců, kteří při spisování dějin vlasteneckých upustili od dosavadního způsobu kronikářského a přihlíželi k listinám historickým.[1])

[1]) Z jehc děl tiskem byla vydána mimo svrchu uvedený spis: Hlas na Výsosti; naříkání a pláč Rachel (v Hradci Králové 1748); Pietas Benedictina (Venetiis 1751); Řehole aneb zákon sv. Otce Benedikta, opata, též jeho život (v Brně 1760); Venceslai a Chvaletic Benedictini Rajhr. Tractatus de passione et morte D. N. J. Christi (Brunae 1764). Spisy, které v rukopise v klášteře rajhradském zůstavil, jsou přečetné a důležité. Vyjímáme z nich: Vita s. Adal-

P. Benno *Peythersberg* z Prahy, syn známého lékaře a později poustevníka v Teplických skalách, studoval v Solnohradě, byl professorem filosofie a theologie, získal si veliké zásluhy o klášter; † 1772.

P. Nepomuk *Pfeiffer*, z Německého Brodu rodilý, byl farářem v Počaplích a v Polici, též polním kaplanem ve válce sedmileté; † 1773.

P. Vojtěch *Raiman*, rodem z Police, znamenitý kazatel, professor theologie a filosofie na domácím učilišti, převor v Břevnově a Polici, zakusil velmi mnoho trpkého osudu za války sedmileté, začež se stal sekterářem opatovým; † 1778.

P. Heřman *Richter*, z Police rodilý, byl zručným diplomatem řádu; † 1730 v Polici. Dříve než zastával úřad plnomocníka opatství břevnovského ve Vídni, byl farářem v Břevnově a v Počaplích.

P. Matěj *Stehlík z Čenkova a Frenstettu*, rodem z Plzně. Byl professorem filosofie v Břevnově a v Praze (na theologické fakultě); † jako probošt v Rajhradě r. 1749.

P. Heřman *Šneider* z Hradce Král., byl převorem v Rajhradě, v Břevnově a v Polici; † 1787.

P. Václav *Umlauff* z Bydžova; získal si jako převor zásluhy o klášter Sázavu, zemřel jako konventual v Břevnově; dříve tam zastával úřad provisora; † 1752.

P. Jiří *Vacek* z Police n. M., dobrý hudebník, farářoval v Polici; † 1786.

P. Romuald *Valenta* z Moravy, professor rhetoriky, farářoval též v Orlové a byl převorem ve Wahlstattě; † 1799.

P. Viktorin *Vojta* z Osvic, professor filologie, později farář ve Wahlstattě; † 1767.

---

berti, carmine heroico scripta; Vita s. Venceslai eruta ex bibl. Rajhr. saec. XI.; Christianus ex codice Metrop. prag. erutus cum notis et lectionibus cod. Treb.; Cosmas prag. itidem ex codice Metrop. Prag. cum notis variantibus cod. Carloviensis; Jaroslaus, continuator Cosmae; Chronicon Francisii Can. et Praep. Prag.; Joannis a Holeschau opuscula omnia; Andr. de Broda planctus super civitate Praga; Dalemili Historia Boleslai; Benessii a Hořovic continuatio; N. P. Židek libri tres consiliorum; Codex literarum publicus adv. Georg. Poděbrad; Math. Boleluczky analogia correctoria Hagecii; Chronicon Rosense, Hradecense, Dietmari, benedictini anonymi gradicensis, Petri Abb. Zbraslav.; Monasticon Moraviae; Codex diplomatico historicus pro compilanda Bohemia benedictina; Balbini Bohemia docta; Rationarium temporum; Hussiticae haereseos ortus et progressus; Commentarius in bibliothecam Bohemiae Ziegelbaurii; Historia antiquae Plznae atd.

b) z nynějšího století.

Dr. Placid *Beneš*, opat 54. od r. 1818—1844, učený, vlídný muž, jemuž velice záleželo na dobré disciplině klášterní; ve stáří oddav se pouhé modlitbě, resignoval a žil v zátiší v Břevnově; † 1851.

P. Sigmund *Bouška*, rodem z Příbrami, t. č. kaplan v Machově, velmi nadaný, dosud mladý spisovatel a básník český. Kněz tento jest tvůrcem a duší nadějné družiny literární, jež se snaží skutkem dokázati, že pravé, živé umění, šlechetné to pěstování krásna a dobra, v lůně katolicismu nejen může obstáti, nýbrž že katolicismus ku krásnému umění přímo povznáší a vzbuzuje. »*Katolická moderna*«, jak se družina nazvala, sloužíc takto originelnímu, pěknému účelu, vydává »Básnické obzory katolické«, časopis »Nový Život« a po různu spisy svého směru. Bouška sám pracuje neunavně, nezištně v čele družiny, jež jest jinak bohata nadšením, chuda však skutečnými silami a penězi. Bouška má též zásluhu nemalou, že stále upozorňuje na stkvostnou poesii katalánskou, jejíž zrno se snažením družiny jest totožno. Vydal drahně literárně kritických úvah, článků kulturně-historických a několik dobrých překladů v řeči vázané. Samostatně vyšly dosud jeho básně »Pietas«, »Sen sv. Jana«, »Podobizny svatých« (překlad) a j. v.

P. František *Brand* z Klatov, veleváženy děkan v Polici; † 1857.

P. Cyrill *Dohnálek* z Kvásin, farář v Orlové; † 1862.

P. Meinrad *Dvořák*, farář břevnovský; † 1881.

P. Kajetán *Eger* z Velvar, ředitel škol broumovských, pak farář v Machově a v Šonově; † 1874.

P. Methoděj *Fastr* z Domažlic, bratr známého »krále občanského« v Praze, farářoval v Orlové, v Metličanech a v Břevnově, byl pak novicmistrem až do r. 1869 a správcem na Bílé hoře; † 1870.

P. Jeroným *Frida* z Kouřimi, professor a doktor theologie, přednášel v Praze hermeneutiku a řeči semitské, později byl převorem v Polici; † 1806. Vydal: »Institutiones hermeneuticae veteris testamenti.«

P. Marián *Gaberth* z Červ. Řečice, professor filologie, farář v Heřmánkovicích; † 1830.

P. Ivan *Gilý* z Klatov, prof. gym., farář v Šonově a v Broumově, dříve vychovatel hrabat Stadionů; †1863.

P. Ferdinand *Hiller* z Bydžova, professor gymnasia, farářoval v Metličanech; † 1821.

P. Gothard *Hlava* z Hory Kutné, inspektor lesů v Polici, pak farář v Bezděkově; † 1804.

P. Damian *Hollas* z Kouřimi, farář polický; † 1828.

P. Bonifac *Holub*, farář metličanský, dříve u sv. Markéty; vydal dvě pěkné monografie historické o Břevnově a okolí.

P. Rafael *Homola* z Litomyšle, professor gymnasia; † 1810.

P. Leander *Hubený* z Višenova, * 1832, professor gymnasia, pak správce fary v Bezděkově, posléz na Bílé hoře; † 1895. Sepsal gramatiku jazyka německého roku 1879 a filologickou rozpravu: »Sprachliches über den Modus« v programu gym. 1858.

Dr. Jakub *Chmel*, * 1727 v Hradci Králové, vysvěcen 1754, muž velice učený, prvé professor theologie v Břevnově a Praze, pak převor, posléz opat břevnovský od r. 1786—1805. Napsal díla: »De officio hominis erga Deum« 1765, »Vindiciae concilii oecumenici VI.« a »Apologia singularis orthodoxae doctrinae de morali hominis impotentia,« 1787, vesměs práce obšírné a znamenité, jež vyšly buď v Praze, buď v Řezně tiskem; † 1805.

Dr. P. Eduard *Itz z Mildenštejna*, Pražan, dr. filosofie, professor v Klatovech, pak v Broumově, děkan fakulty filosofické v Praze, farář v Broumově, posléz subpřevor v Břevnově; † 1875. Psal básně (Rosen aus Saron, 1854), traktáty, stati dějepisné, spisy pro mládež (Die Völker der Erde, 1854), o působení všech papežů z řádu benediktinského atd.

P. Basil *Jedlička*, rodem z Blatné, upřímný Čech, zlatého dobrého srdce, znamenitý hudebník, přítel důvěrný nestora historie české, p. vlád. r. Tomka, jenž u něho, když po 27 let farářoval v Martinkovicích, trávíval prázdniny; dříve býval professorem na gymnasiu. Zemřel jako děkan r. 1874 v Martinkovicích.

P. Athanáš *Jeřábek* z Volyně, professor gymnasia, po 29 let děkan v Polici; † 1886.

Dr. P. Celestýn *Jeřábek*, professor gymn., inspektor oekonom. v Polici; † 1879.

P. Martin *Jesenský* ze Sadova, farářoval v Orlové a Polici; † 1805.

P. Cyrill *Kaněra*, rodem z Radechova, vstoupil do řádu r. 1862, kaplanoval v Polici, pak se stal farářem v Břevnově a v Počaplích. Vydal: 1. Pamětnosti farní osady polické nad Metují. Brno 1872. 2. Stručný běh dějin Starého Zákona a církve Kri-

stovy. Brno 1872. 3. Rukověť devítidenní pobožnosti k P. Marii Filipsdorfské. 4. Písně duchovní k službám Božím s modlitbami. Praha, Stýblo 1875.

P. Vavřinec *Karásek* z Nov. Bydžova, farář v Heřmánkovicích; † 1849.

P. Fortunát *Khunt* z Ústí n. O., dlouholetý převor a novicmistr v Břevnově, takřka otec skorem všech žijících benediktinů břevnovských, muž rázný, bohabojný, svému klášteru upřímně oddaný; † 1886.

P. Benedikt *Klouček*, rodem z Lichtenberka, * 1814, professor gymnasia a dlouholetý inspektor lesů v Broumově. Vydal tiskem studii: »De linguae Graecae et Latinae studio nostrae quoque aetati et utili et necessario« r. 1851.

P. Emilián *Kolář* ze Srbíně, farář v Orlové, velmi horlivý a oblíbený; † 1880.

P. Klement *Košťál*, rodem ze Soběslavi, vstoupil do řádu r. 1864, professor gymnasia, napsal několik programových pojednání z oboru mathematiky, jejíž dlouholetým učitelem byl; † 1898.

P. Roman *Kozák*, farář machovský, rodák klatovský, založil se svolením svých představených nadaci pro gymnasium klatovské; † 1870.

P. Prokop *Krotkovský*, rodem z Dolního Lichtbuchu, professor gymnasia, pak farář ve Verneřicích; † 1866. Vydal několik příležitostních básní a pojednání o řeckém slovese.

P. Rajmund *Křesťan*, zasloužilý a veleváženy farář v Metličanech; † 1885.

P. Emanuel *Lebduška* z Běstvin v Č., professor dějin a české literatury na gymn. broumovském. Muž srdce ryze vlasteneckého, pilný až do úmoru, šlechetný a jinochům studujícím s celou duší nakloněný. Bohužel sklátila jej choroba plicní, již po léta vzdoroval, předčasně do hrobu r. 1885.

Dr. P. Bernard *Matauš*, professor gymn., farář v Broumově, kandidát opatství r. 1844; † 1858.

P. Timothej *Matoušek*, rod. z Deštné, dlouholetý professor a ředitel gymnasia, pak děkan a vikář broumovský, od biskupa královéhrad. i litoměřického několikráte vyznamenán. Sepsal »Normalie« pro gymnasia, několik pojednání mathematických a ve programech gymnasijních přehledy dějin gymnasia, na němž působil; † 1889.

P. Josef *Mixánek* z Jaroměře, farář v Břevnově a administrator na Bílé hoře; † 1866.

P. Wolfgang *Morávek*, rodilý z Jindř. Hradce, po 40 roků professor a po 23 roky ředitel gymnasia broumovského. Učený a milý, dobrosrdečný muž, dobroditel chudých, příznivec studujících; † 1887. Jeho zásluhou obnoven kostel sv. patronů českých, dříve sv. Václava v Broumově, stavba to Dienzenhofera, na místě historickém, kde stával protestantský kostelík v letech 1620—1622. Nyní tam byly uvedeny jeptišky s opatrovnou pro dítky. Ve mladších letech byl též spisovatelsky činným a podal do programů gymn. některá pojednání filosofická. (Selecta variorum autorum 1855 a Einige Worte über K. F. Süffes Aufgaben, 1859.)

P. Vilém *Náprstek*, rodem z Plánice, doktor theol., professor theologie v Břevnově, pak v Praze; † 1801.

P. Anselm *Otto* z Písku, doktor a professor theologie, děkan fakulty theologické v Praze, posléz farář v Počaplích; † 1855.

P. Martin *Pejřímovský* z Čeletic, farář machovský; † 1850.

P. Rudolf *Peřina* z Nového Bydžova, dobrý kazatel, farář v Martinkovicích, posléz v Šonově; † 1827.

P. Kristin *Plodek*, rodem ze Rzí u Nov. Města, farář metličanský, horlivý kněz, spisovatel a pilný kreslitel církevních map. Jeho známé mapy skorem všech diecésí v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i v Tyrolsku jsou známkou neúmorné píle, jeho knihy modlitební (Bratrstvo věčného uctění nejsv. Svátosti oltářní, v Praze 1865 a Čestná stráž před nejsv. Svátostí oltářní, v Praze 1868) důkazem zbožnosti a zejména lásky k nejsv. Svátosti oltářní, jeho kázaní (přispíval do Pastýře duchovního) dokladem kazatelské jeho výmluvnosti, jež mu též přivodila neduh krční, jemuž roku 1897 podlehl.

P. Otomar *Roštlapil*, rodem z Kostelce n. Orl., professor gymn., pak farář v Rupersdorfu, posléz správce kostela bělohorského. Psal verše a to nejvíce v řeči latinské a stati do programů gymnasijních; † 1888.

P. Bernard *Roudnický* z Hradiště, professor gymn., farářoval v Machově a v Polici; † 1830.

P. Jeronym *Růžička* z Týniště u Hradce Král., býval professorem gymnasia, pak po dlouhá léta převorem broumovským a po celý svůj věk velice pilným historiografem kláštera; bohužel jsou jeho diplomatické opisy a samostatné práce (mezi těmito

foliant 1 1/2 dm. silný), poněkud nepřehledny, málo kriticky a bez všelikého pragmatismu sepsány a nespolehlivy, takže jich skorem ani užiti nelze. Dosáhl věku 90 let; † 1884.

P. Benno *Sedláček* z Prádla v Čechách, professor mathematiky; † 1874. Vydal r. 1856 pěkné pojednání, kterak by škola měla děti naváděti, aby dobře a spolehlivě počítaly z paměti.

P. Klement *Strašil*, Pražan, professor filologie; † 1829 jako farář v Počáplích n. L.

P. Placid *Středa* ze Rtyně, farář v Šonově, kdež si získal veliké zásluhy obětavým a namáhavým zřízením krásné kaple Panny Marie; † v Břevnově 1880.

P. Alois *Šedivý* z Jaroměře, professor gymnasia, farář v Orlové; † 1830.

P. Leander *Šifer* z Kouřimi, professor gymn. a řeči hebrejské na ústavě domácím; † 1806.

P. Augustin *Štětina* z Litomyšle, professor theologie v Břevnově, farář v Metličanech; † 1841.

P. Benedikt *Štětina* z Litomyšle, farářoval a řídil školu u sv. Markéty; † 1810.

P. Alois *Tomáš* z Poniklé, professor gymn., pilný pracovník v bibliothéce, kdež si uhnal neduh plicní, zkázu to svého mladého života; byl povahy milé a veselé; † 1882.

P. Stanislav *Tomek* z Nového Města n. M., farář v Orlové; † 1848, horlivý kněz, jenž při zaopatřování nakazil se tyfem.

P. Ondřej *Veselka*, vážený professor gymn., pilný sběratel pomůcek k vyučování věd přírodních, farář v Metličanech a v Břevnově, vikariátní sekretář; † 1867. Psal české verše a zanechal též pojednání geologické v programu gymnasijním.

P. Lev *Viktora* z Jaroměře, byl provisorem v Broumově a Polici; † 1802.

P. Filip *Wolff*, rodem z Prahy, dobrý Čech, převor a farář v Polici; † 1813.

P. Isidor *Vondráček*, rodem z Litoboře, dlouholetý professor filologie na gymnasiu, spolu podpřevor kláštera; napsal několik pojednání pozoruhodných z oboru filologie v programu gymnasijním.

P. Vavřinec *Wintera*, rodem z Náchoda v Čechách, studoval na gymnasiu broumovském, vstoupil do kláštera břevnovského r. 1883, studoval theologii v Praze a byl dne 5. července 1888 vysvěcen na kněze. Pro těžký neduh plicní a hrtanový zapovězen

mu lékaři další pobyt v Praze; odebral se tedy na zotavenou do Broumova, kdež, zotaviv se poněkud, jal se z příkazu svých představených zabývati studiemi archivními, zastávaje při tom úkol výpomocného kněze v okršlku broumovském; od roku 1895 jest katechetou na 10třídní škole občanské a obecné v Broumově. Ze spisův, jež vydal v různých časopisech i samostatně, jsou nejčelnější tyto: »Opatství břevnovsko-broumovské za prvních válek slezských« (1889), »Dějiny hnutí protestantského v Broumově« (1893), »Obraz dějin města Broumova a okolí« (1894), »Kulturní působení kláštera břevnovského ve středověku« (1895), »Poměr pruského krále Fridricha II. k náboženství katolickému« (1896), »Smír broumovský roku 1477« (1898), »Bůh Stvořitel — Bůh Soudce« (1897), mimo to stati a články kulturně-historické, regesta břevnovská, referáty ve vídeňském »Oesterr. Literaturblatt« (od r. 1894), výňatky z archivu městského v Broumově, historická pojednání o klášteřích u sv. Jana pod Skalou, Sázavě, o broumovském meteoru z r. 1847, o cechu soukennickém v Broumově, o spolku ostrostřeleckém tamtéž, o výletním a poutním místě »Hvězda«, črty z radní síně starého Broumova, o výslechu čarodějnice broumovské roku 1615 a m. j.

P. Sigismund *Wurian* z Černošína, byl professorem gymn., pak farářem v Martinkovicích v době cholery, sloužil obětavě nemocným; † 1847.

P. Vilém *Žoček* z Jaroměře, převor v Broumově; † 1863.

IX.

Učenější členové kláštera břevnov-broumovského z doby starší i novější, národnosti německé:

a) z doby starší.

Opat Wolfgang *Selender* (sepsal knihy obsahu historického, pak »Enchiridion contra haeresin lutheranam«, též básně a řeči, † 1619); Petr *Lodereker* (později opat emauzský, zabýval se Bartošovou kronikou); Jan *Placentius* (magister filosofie, velmi učený benediktin, spisovatel, jenž sepsal mezi jiným dílo scholastické

o 3 dílech); David *Bittner* (doktor filosofie, rodem z Broumova, professor theologie na gymnasiu a učilišti domácím, sepsal kroniku své doby, jež vyšla tiskem v Praze 1875, † 1671); Aleš *Hübner* (dříve professor na gymnasiu, pak opat, † 1651, sepsal logiku a metafysiku); Michal *Kuffe* († 1681, sepsal kommentář ku sv. řeholi); Ludvík *Meissner* († 1680, sepsal theologii morální); Kašpar *Eimer* († 1696 jako opat u sv. Jana pod Skalou, sepsal učená pojednání o duši, o nebi, o vtělení Ježíše Krista a logiku); Jakub *Höppner* († 1672, sepsal několik traktátů o logice a metafysice); Karel *Goldpurg* (doktor theol., později opat u sv. Jana pod Sk., sepsal traktáty o Nejsv. Trojici, o nebi, † 1678); Antonín *Tanner* († 1707, sepsal knihu o právu kanonickém a kommentáře ku 5 knihám dialogů sv. Řehoře); Rupert *Hansdorf* (dlouholetý professor a ředitel gymnasia, sepsal dějiny gymnasia toho, traktáty z theologie morální, modlitební knihy, knihu o sv. Benediktu a m. j., † 1716); Vavřinec *Parth* (učený professor filosofie, † 1686 v Kladrubech); Anselm *Drexler* († 1684, sepsal pojednání katechetická a z theologie morální); Viktorin *Reinhold* († 1690, napsal fysiku).

Magn. *Ziegelbauer*. Za opata Bennona dlel ve klášteře broumovském Magnoald *Ziegelbauer*. Narodil se v Elwangách ve Švábsku r. 1689 a vstoupil nejprve do benediktinského kláštera zwiefaltenského, odkud se přestěhoval do kláštera téhož řádu v Reichenavě na jezeře bodamském, kde po několik let vzdělával mladé kleriky, vyučuje je vědám bohoslovným. Představený kláštera tohoto poslal jej ke dvoru císařskému do Vídně, aby vyřídil některé záležitosti, kláštera se týkající. Pro svou učenost a neobyčejnou vzdělanost byl mezi učenými muži ve Vídni vysoce vážen. Chtěje se oddati pracím vědeckým a jsa také ducha dobrodružného, nevrátil se více do kláštera svého, nýbrž přijal ve Vídni 1734 místo vychovatelské.

Dověděv se o učeném benediktinu tom, povolal jej opat Benno do svého kláštera. Ziegelbauer obíraje se přípravami ku sepsání velikého díla o dějinách řádu benediktinského vůbec, přijal nabídnutí toto a napsal dějiny kláštera břevnovského pod názvem: »Epitome historica regii, liberi, exempti, in regno Bohemiae antiquissimi, celeberrimi ac amplissimi monasterii Břevnoviensis vulgo s. Margarethae ordinis s. Benedicti prope Pragam.« (Kolín n. R., 1740.) Právě tak, jak nápis naznačuje, jest celé dílo

způsobem mnohomluvným a nekritickým psáno. Touže dobou ustanovila se císařovna Marie Terezie na tom, že zřídí v Praze akademii pro mladou českou šlechtu, a opatu Bennonovi bylo nařízeno, by navrhl ze svého kláštera některé schopné muže při této akademii za učitele. Mezi navrženými byl i Ziegelbauer, který hned se svými kollegy o vhodném plánu ku zřízení šlechtické akademie počal pracovati. Tu však náhle vzniklá pruská válka roku 1744 všecky tyto nadějné záměry zmařila. Proto věnoval Ziegelbauer veškeren svůj čas dílu jinému, totiž obšírnému seznamu českých spisovatelů, zejména v oboru dějepisném, maje v úmyslu dílo to v 7 neb 8 sv. tiskem uveřejniti. Mezi tím však akademie šlechtická svěřena byla jesuitům a r. 1747 pod názvem *Theresianum* ve Vídni otevřena. Ziegelbauer pak téhož roku povolán byl do Olomouce za sekretáře učené společnosti nazvané »*Die Ungenannten*«, založené od svob. pána Josefa Petráše z Petrášů. Po svém příchodu do Olomouce počal hned pracovati o díle »*Olomucium sacrum*«, kteréž nejen dějiny biskupství olomouckého, ale i dějiny celého markrabství moravského obsahuje, nebylo však tiskem vydáno. Pilný řeholník ten zemřel v Olomouci 14. června 1750. Mimo historii břevnovskou tiskem vydána byla jeho »Historia rei litter. Ordinis s. Benedicti« (Aug. 1754). Dvě svrchu naznačená díla, a pak »Nova et vetera epitaphia ecclesiae cathedr. Olomucensis,« »Privilegia ecclesiae Olomucensis« a »Notae in commentarium Rabani Mauri« zanechána jsou v rukopise.

Z ostatních čestné zmínky zasluhují tito:

Caroloman *Burkard*, dovedný rytec († 1749).

Petr *Fritsch*, dovedný hodinář († 1750).

Bruno *Gimsa* († 1738) byl professorem, archivářem a sekretářem opatovým. Sepsal více děl, hlavně summu filosofie thomistické a začátek dějin břevnovských až k opatu Bavorovi.

Bedřich *Grundmann*, rodem z Broumova, opat břevnovský za války sedmileté († 1772), velice učený muž, o klášter sv. Vojtěcha a jeho odbočky nad míru zasloužilý, šlechetný a přísný charakter. Zanechal v rukopise velmi důležitý pramen dějin věku 18. ve dvou foliantech (Diarium abbatis Friderici).

Prokop *Jaschke* († 1709), subpřevor v Polici, byl dovedným rytcem mědi a jiných kovů; zachovalo se od něho několik rytin, zejména obraz sochy P. Marie na náměstí broumovském.

Antonín *Koblitz*, professor theologie a filosofie († 1745).

Dominik *Öxle*, professor theologie, pak převor v Sázavě a v Břevnově za válek slezských († 1763).

Štěpán *Rautenstrauch*, opat, rodem z Blatna, vstoupil do řádu r. 1778, studoval práva a theologii v Praze, byl professorem na učilišti v Břevnově, pak v Praze. Té doby vypracoval příruční knihu práva kanonického ve smyslu tak zv. josefinistickém a obrátil na se pozornost dvoru, jehož miláčkem se brzy stal. Císařovna Marie Terezie vážila si jej velice, a i císař Josef II. obdaroval jej svou přízní. Musí se doznati, že Rautenstrauch byl nadaným a učeným mužem, třeba se oddal zhoubnému febronianismu, jenž ostatně byl takřka státním zákonem. R. 1773 stal se vlivem císařovniným opatem, r. 1774 doktorem theologie, direktorem fakulty theologické v Praze i ve Vídni, radou při komisi studijní, posléze dvorním radou a vrchním studijním direktorem ve Vídni; na cestě po Uhrách visituje školy zemřel náhle r. 1785. Napsal 10 obšírných děl z oboru práva kanonického a o organisaci studia theologického.

P. Pavel *Reinelt*, rodem z České Lípy († 1778), sepsal díla: Azimutha seu distancia solis a meridiano ad singulas totius anni horas, pak »Umbrae horizontales«, též polyglottu knihy genesis a knihy přísloví (latinsky, německy, francouzsky a česky). Zabýval se též mnoho sestavováním globův a hodin.

P. Bonifac *Schleichert*, rodem z Ouštěku, professor theologie na domácím učilišti, pak na universitě v Praze, sepsal patrologii a církevní dějiny pro akademiky, pak apologetiku. Všecky tyto spisy vyšly v Praze tiskem u Jeřábka; † 1790.

b) Z devatenáctého století.

Dr. Bruno *Čtvrtečka*, rodem z Valbeřic u Maršova, (* 1843) doktor theologie, vstoupil do řádu r. 1861, vysvěcen 1866, působil od r. 1871 na gymnasiu a zvolen r. 1887 opatem břevnovským. Vydal báseň »Worte über Ehrfurcht und Liebe« v Praze 1869.

P. Pius *Čtvrtečka*, bratr předešlého (* 1836) uveřejnil v programu gymn. rozpravu: Einige Bemerkungen über den zoologischen Unterricht in der Sexta.

Dr. Vintíř *Just*, professor gymnasijní († 1836).

P. Bonaventura *Müller* († 1830), professor gymnasia, rodem z Vídně, napsal a vydal tiskem několik spisů apologetických, zejména o církvi samospasitelné.

P. Euseb *Platz*, rodem z Broumova, professor a prefekt gymnasia; † 1829.

P. Alfons *Pohl*, rodem z Police n. M., doktor theologie, t. č. kaplan v Broumově, vstoupil do řádu r. 1882.

P. Robert *Riedel*, rodem z Broumova, vstoupil do řádu r. 1858, dříve professor gymnasijní, nyní c. k. zemský školní inspektor v Praze, rytíř řádu železné koruny, majitel zlatého záslužného kříže. Sepsal pojednání o Horácovi »Horazens Welt- und Lebensanschauung auf Grund der in seinen Dichtungen enthaltenen Aussprüche« 1873 a o Tacitovi »Ist der dem Tacitus gemachte Vorwurf der Parteilichkeit begründet?« 1874 v programu gymnasia terstského a »Ueber den Parteistandpunkt des Tacitus« v programu theresianského gymnasia ve Vídni 1875.

P. Rupert *Strahl*, rodem z Litoměřic, professor theologie a převor; † 1803 v Broumově.

P. Romuald *Schramm*, rodem z Broumova, vstoupil do řádu r. 1853, byl sekretářem opata Rottera, pak provisorem u sv. Markéty (1866—1886) a zastává nyní úřad převora a novicmistra v Břevnově. Muž zbožný a učený, výborný znatel dějin domácích, k nimžto vydal r. 1883 »Regesta«, první to publikaci kritickou o dějinách břevnovských. Též se postaral o přesné seznamy opatů a zemřelých bratří »Fratres O. S. B. Břevnoveno-Braunenses in Domino defuncti«. Pragae 1867.

P. Celestýn *Scholz* z Verneřic, professor theologie a prefekt gymnasia, pak sekretář opatův; † 1823.

Maurus *Weps*, prefekt gymnasia, majitel záslužného kříže; † 1847.

Benedikt *Werner*, dlouholetý professor mathematiky a věd přírodních; † 1837.

X.

Čelnější benediktini rajhradští.

Jelikož klášter rajhradský až do roku 1813 sloučen byl se Břevnovem a i potom zůstal s ním spojen svazky duchovními — bratří modlí se vespolek za své zemřelé — máme za slušno, připojiti zde stručné dějiny Rajhradu, pokud již předem uvedeny

nebyly. O založení promluveno krátce na stránce 316, o dalších osudech na stránkách následujících. Zbývá dodati ještě toto: Rajhrad utrpěl nejednou takové pohromy, že již se zdálo, že se více nevzmůže. R. 1241 rozvalen jest od Mongolů, r. 1253 zpleněn od Kumanů. Nedlouho potom (r. 1286) od loupežníkův obřanských byv přepaden a vydrancován, stal se peleší lotrovskou. Teprv po roce bylo lze Rajhrad osvoboditi.

Že za válek husitských jako kláštery jiné i Rajhrad značně utrpěl, jest na jevě. Rovněž špatně dařilo se mu za půtek mezi Jiřím Poděbradským a Matiášem Korvinem.

Koncem XVI. století byl stav kláštera tak bídný, že bratří, jichž bez toho malý počet byl, ani chleba neměli do syta.

Této bídě odpomohl probošt Krištofor Soběkurský, jenž také od moravských stavů první z moravských proboštů mezi ně za člena přijat jest, ačkoliv prý proboštové rajhradští již r. 1540 zasedali mezi stavy zemskými.

Za císaře Rudolfa II. měl Rajhrad již již odevzdán býti členům tovaryšstva Ježíšova, když tu kardinál František kníže Dietrichstein ujal se Rajhradu, načež císař Rudolf II. listem ze dne 2. srpna trvání kláštera benediktinského potvrdil.

R. 1619 byl Rajhrad od protestantských direktorů moravských prodán a bratří z kláštera vypuzeni; leč vítězství katolíků na Bílé hoře (8. listopadu 1620) zmařilo další záměry jinověrců. Po té jen znenáhla vzmáhal se Rajhrad ze své pokleslosti; za války třicetileté byl od Švédů pod Torstensonem tak zpustošen, že po odchodu nepřátel z nouze toliko slamou kryt.

R. 1663 zpleněn byl Rajhrad od Turkův a zůstal téměř rok prázden a pust.

V letech 1721—1739 byl vetchý klášter i kostel za správy znamenitého probošta Antonína Pirmusa v nynější své podobě zbudován.

V sedmileté válce byl Rajhrad od hrabivých Prušáků několikráte navštíven, zejména r. 1742, kdy nepřítel roztrhal mešní roucha, soše bl. Panny Marie usekl hlavu i ruce a proti nejsvětější Svátosti oltářní dopustil se tolik ohavností, že péro zdráhá se je vyličovati.

Rovněž za válek francouzských r. 1805 a 1809 trpěl mnoho klášter rajhradský.

Že ani r. 1866 vítězní Prušáci neminuli Rajhradu, netřeba ani připomínati.

Vlastní samostatnosti a své od Břevnova nezávislosti domáhal se Rajhrad dlouho. Asi od r. 1575 byli novicové přijímáni na Rajhradě, kdežto před tím doplňován klášter tamější z Břevnova. Nejstarší lístek slavných slibů v archivě rajhradském jest z roku 1613.

Po mnohých bojích a zápasech alespoň o střídavou volbu proboštů ze mnichů břevnovských a rajhradských od r. 1686 došlo konečně r. 1813 k volbě samostatného, na Břevnově úplně nezávislého opata. Nicméně svazek duchovní trvá mezi oběma kláštery dosud. Z Rajhradu vykonává se duchovní správa: ve farnosti rajhradské, v Ostrovačicích, Domašově a Syrovicích.[1]) Pro výše zmíněné duchovní spojení mezi Rajhradem a Břevnovem dosud trvající uvádíme zde ještě čelnější muže z bratřiny rajhradské, kteří ve II. polovici minulého a pak v nynějším století jmenovitě na roli literární nebo jinak stali se zasloužilými, aby takto obraz působení Břevnova byl celistvý.

a) opatové.

Neunavným snahám učeného převora P. Řehoře Sázavského, jehož krátký životopis také v této stati obsažen, podařilo se nakloniti císaře Františka I. k tomu, by Rajhrad od mateřského kláštera v Břevnově byl odloučen a své vlastní opaty mohl si voliti. Když se volba prvého samostatného opata rajhradského konala dne 18. května r. 1813, připadla většina hlasů tehdejšímu faráři ostrovačickému, P. Augustinu *Kochovi*, jejž k tomu hlavně vlastnosti jeho jakožto lidumila a horlivého správce duchovního doporučovaly. Narozen ve Žďáře (13. června 1754), konal a ukončil gramatikální a humanitní studia v tamějším klášteře cisterciáckém s takovým zdarem, že na ústavě filosofickém v Olomouci patřil mezi posluchače nejvýbornější, začež také dle tehdejšího zvyku nazván byl »magister philosophiae«. Do Rajhradu vstoupil 1. listopadu 1772. Po skončených studiích bohoslovných vysvěcen byl na kněze 10. října 1779. Prvá léta svého kněžského života strávil jako kaplan v Ostrovačicích a v Domašově. Později byl ustanoven v Ostrovačicích správcem fary, kteryžto úřad s nevšední svědomitostí zastával až do svého zvolení za prvého opata rajhradského. Jako opat a prelát stál v čele kláštera více než 18 let, až r. 1831

[1]) Navrátil Sarkander, Život sv. Otce Benedikta, Brno 1880, strana 316—318.

v Brně chorobou byv zachvácen zemřel dne 24. listopadu. Za jeho vlády mnoho učiněno na zvelebení kláštera. Zvláště po válkách francouzských, kdy budovy klášterní velice utrpěly, jeho náramná péče o blaho poddaných se osvědčila co nejlépe. Co bylo poškozeno, zase opraveno a rozumněji zřízeno; chrám Páně obnoven a vyzdoben, novými rouchy bohoslužebnými a posvátnými nádobami opatřen. Klášterní knihovná důležitými a cennými díly rozmnožena a obohacena. Dva členové řádu jeho blahovůlí opatřeni všemi možnými pomůckami, aby se dokonale připraviti mohli k úřadu professorskému na filosofickém učilišti v Brně. Tímto způsobem pro blaho kláštera, domu Božího a svých bratří horlivě pracuje, dožil se opat Augustin se svěžím tělem i duchem dvojího jubilea: padesátého obnovení slavných slibů řeholních a padesátiletého kněžství — důkaz to, že dlouhý život právem lze pokládati za odměnu ctností a šlechetných činů. Druhým opatem byl

Viktor *Schlossar*; * 1793 v Klocksdorfu na farnosti drahotušské na Moravě, do školy chodil v Lipníku, studoval v Kroměříži a v Olomouci, vstoupil do řádu r. 1814 a posvěcen jest r. 1819 na kněžství. Kaplanoval v Rajhradě, administroval faru šlapanickou, r. 1820 stal se novicmistrem, pak sekretářem opatovým, po té prefektem kuchyně a r. 1832 zvolen za druhého opata rajhradského. Byl to muž vzorných mravů, obezřetný v jednání, výmluvný, soucitný, trpělivý a o všechny bratry pečlivý, okrasy domu Božího a kázně řeholní nad míru dbalý. Kardinálem Bedřichem ze Schwarzenberga jmenován byv spoluvisitatorem klášterů augustianských, vydal se roku 1854 do Čech a když zpět se navrátil zdánlivě zdráv, raněn jest mrtvicí dne 16. srpna 1854. V archivě rajhradském ostalo po něm 20 prací rukopisných obsahu historického, filosofického, exegetického, jakož i různé traktáty a výpisky. Třetím opatem byl

Guntýř Jan *Kalivoda*. Narodil se dne 26. prosince r. 1815 v Brně ze zámožných rodičů, kteří nadaného syna záhy vedli k Bohu. Po studiích gymnasijních vstoupil do bohosloví v Brně a r. 1838 do řádu sv. Benedikta v Rajhradě, kde r. 1841 složil slavné sliby a byl vysvěcen na kněze. Zprvu vypomáhal ve správě duchovní farnosti rajhradské a r. 1845 povolán za professora náboženství a vychovatelství na filosofickém učilišti v Brně, kde jsa žákům svým pravým otcem jemnou povahou svou, účinnou láskou křesťanskou — chodil na chudobné studenty dům od domu, zvláště po pekařích a mydlářích, žebrat — a hlubokým přesvědčením ná-

boženským nejednomu mladíku zachránil čistý, něžný pel mysli a srdce, jejž nazýváme vroucností náboženskou.

Ale ochuravěv neduhem krčním byl nucen po šesti letech vzdáti se professury a uchýliti se do zátiší klášterního. R. 1851 ustanoven opatem Viktorem za mistra novicův. Jaké vážnosti, úcty a lásky dovedl sobě bratr Guntýř zjednati u svých spolubratří, zřejmo z toho, že, když po smrti opata Viktora (1854) voliti jim bylo opata nového, všech 22 hlasů padlo na Kalivodu, který takto jednohlasně za preláta rajhradského zvolen jest.

A bratří nemohli zajisté lepší volbu učiniti; staralt se o klášter tak, že jej v dobách těžkých netoliko hmotně povznesl, nýbrž učinil staroslavné štípení Břetislavovo skutečně osadou synů Benediktových vzácné ryzosti a vzorné činnosti. Ušlechtilý duch sv. Benedikta vanul ve klášteře tom, věda, duchovní správa i vlastní zbožnost stejně horlivě se pěstovaly. Opat Guntýř pečoval rovněž o okrasu chrámu Páně; tak v Syrovicích, Ostrovačicích, Domašově, v Rajhradě, kde r. 1863 dal postaviti sochu Břetislavovu od Maxe a pořídil dva sličné obrazy: sv. Benedikta a sv. Scholastiky od Führicha. Nad to postaral se ještě o mnoho jiných potřeb kostelních pro svou klášterní svatyni.

Knihovna klášterní nabyla za Kalivody značného rozšíření co do místa i rozmnožení — co do počtu děl — na 60 tisíc svazků. Vědecká snaha mnohých členů řeholních nalezla v něm ochotného podporovatele, jehož literární činnost vlasteneckou s opravdovou účastí sledoval a podporoval; byltě opat Guntýř věrným synem svého národa. Mateřský jazyk nabyl za něho v Rajhradě přirozeného práva svého, spravedlnost byla jeho heslem i ve veřejné činnosti na sněmu zemském. Veliké zásluhy získal si o ústav hluchoněmých v Brně, jehož kuratorem byl v letech 1859—1878, koupí domu, zřizováním míst nadačních, zvýšením zemského příspěvku atd. Ký div, že když dne 20. listopadu 1879 slavil 25leté jubileum svého opatování, slavnosti té súčastnil se nejen klášter, nýbrž všechno duchovenstvo diecésní, ano celá Morava. Císař pán vyznamenal jej při této příležitosti komandérským křížem řádu Františka Josefa a r. 1882 jmenoval jej doživotním členem panské sněmovny.

Bohužel, zachvátila šlechetného Kalivodu r. 1879 těžká nemoc, jejížto následkem byla stálá churavost, až konečně v únoru roku 1883 ulehl na lůžko, z něhož více neměl povstati; zesnul v Pánu dne 6. dubna 1883, vzav s sebou na věčnost zásluhy života u věrné

službě Boží stráveného a zanechav po sobě památku kněze vzorného, syna vlasti výborného, muže naskrz šlechetného.[1])

Čtvrtým v řadě opatů rajhradských jest nynější vysoce důst. pan prelát Benedikt Karel *Korčian*, narozen v Německých Prusích u Vyškova dne 13. srpna r. 1840. Ačkoliv studia gymnasijní konal na ústavě německém (v Kroměříži), přece vždy upřímně a otevřeně znal se ku svému českému původu. To vlastenecké uvědomění dovršeno u něho v Rajhradě, kamž jako gymnasista vstoupil dne 17. srpna r. 1859. Po noviciátě studoval v Brně. Slavné sliby složil o slavnosti svatého patrona svého a zakladatele řádu dne 21. března r. 1865. Téhož roku, dne 2. července, byl posvěcen na kněze. Celý svůj život jako kněz strávil v duchovní správě. Nejprvé pracoval jako kooperator výpomocný u svého zesnulého strýce Frant. Knappa, tehdy faráře v Uh. Brodě, později kanovníka olomouckého. Po té působil na klášterních farách v Domašově (jako kaplan) a Rajhradě (jako kaplan a později jako farář). Roku 1878 stal se převorem kláštera. Po smrti šlechetného preláta Guntýře Kalivody zvolen P. Benedikt Korčian opatem dne 26. června r. 1883.

V době jeho patnáctiletého opatování jest rok 1890 nad jiné důležitým a památným: dočkalť se v něm 25letého jubilea kněžského a abrahamovin, kteréžto památky oslaveny v Rajhradě dojemně i okázale. Téhož r. 1890 zvolen byl po prvé za kurii velkostatkářskou poslancem na moravský sněm zemský. Při nových volbách r. 1896 byl zvolen jednomyslnou volbou opětně; když pak sněm se nově ustaviti měl, jmenován byl pro toto sněmovní období náměstkem zemského hejtmana. R. 1891 dostalo se mu vyznamenání nad jiné stkvělého tím, že J. V. císař pán jmenoval jej doživotním členem panské sněmovny na říšské radě. A tak na vděčnou paměť budiž podotknuto, že v těchto sborech zákonodárných nikdy nezadal práv vlasti a národa svého, že nikdy nehlasoval jinak, než jak slušelo na věrného milovníka lidu, pravdy a spravedlnosti.

Obraz činnosti a požehnaného působení jeho nelze v tomto úzkém rámci podati. Stručně jen připomínáme jeho neobyčejnou štědrost a dobročinnost, jíž často hojně doznali: škola rajhradská, jejíž jest patronem, ústavy chudinské a lidumilné, spolky humanitní i jednotlivci. Nejkrásnějším květem u věnci zásluh a prací

[1]) Šťastný, Obzor v Brně, roč. V., 1882, č. 1. a roč. VI., 1883, č. 8.

jeho bude: ozdoba domu Božího. Nádherně obnovené průčelí klášterního chrámu Páně s překrásným obrazem mosaikovým, představujícím Neposkvrněné Početí, z venku — a velebný mramorový oltář uvnitř, zbudovaný na památku 850letého založení kláštera knížetem Břetislavem, nejvýmluvnější řečí hlásati budou světu jeho uměnímilovnost a nadšenost pro všechno dobré, veliké, krásné a — svaté.

b) jiní, zejména literárně zasloužilí mužové na Rajhradě.

Otmar *Conrad,* * 1729 v Ivančicích, studoval v Krumlově, Znojmě a v Brně. Do řádu rajhradského vstoupil r. 1746 a posvěcen na kněze roku 1753. Z počátku působil v domě řeholním jako kazatel, učitel filosofie, bohosloví, bibliothekář, sekretář, novicmistr. R. 1764 zvolen 15 z 18 hlasů za probošta rajhradského, ve kterémžto úřadě velice činným se prokázal, mnoho oprav a staveb provedl, nové fary zřídil (v Syrovicích a v Domašově), zboží klášterní koupěmi rozmnožil i novou ves »Othmarsdorf« založil. Zemřel 1812.

Tiskem vydal: »Assertiones theologicae speculativo-dogmaticae de sacramentis in genere«, Brunae 1751 a téhož roku tamtéž »Conclusiones theologico-scholastico-dogmaticae«. Roku pak 1760 »Positiones theologico-dogmaticae de gratia Salvatoris«. Mimo to zanechal mnoho rukopisných traktátů, řečí a pojednání.

Antonín *Klappitz,* rodem ze Štokeravy v Rakousích (* 1732), vstoupil do řádu 1752 a vysvěcen na kněze r. 1759. Po smrti svých rodičů daroval dosti značné dědictví klášteru. Klappitz učil v domě řeholním filosofii, bohosloví, od r. 1788 byl knihovníkem, napsal a vydal rozličné dissertace a traktáty (De Deo uno, trino, de gratia) a raněn byv mrtvicí, zemřel 8. května 1795.

Aleš *Habrich,* rodem z Buzovic (* 1736), studoval v Brně, Olomouci, do řádu vstoupil roku 1758 a vysvěcen jest na kněze r. 1763. Zastával různé úřady v klášteře a r. 1775 povýšen za převora. Po té oddal se studiu domácí historie, prohlédl rozličné archivy, srovnal, důležité listiny opsal, až dospěl ku sestavení vzácných děl genealogických, místopisných, knihopisných, z nichž tiskem vyšla: Jura primaeva Moraviae, Brunae 1781, kromě některých dissertací. Práci Pitrovu o všech klášteřích benediktinských dodělal, přepsal a k tisku upravil, jakož i »Necrologium bene-

dictinum monachorum O. S. B. per Bohemiam, Moraviam et Silesiam« a jiné namáhavé práce provedl. Raněn byv mrtvicí, zemřel r. 1794.

Petr *Seitl*, narozen roku 1747 ve Slavkově, studoval v Brně, r. 1763 vstoupil do řádu a r. 1770 posvěcen na kněze. Vypomáhal ve správě duchovní, zejména ve škole, působil na několika farách a r. 1800 učiněn novicmistrem. Přisluhuje dnem i nocí r. 1805 raněným vojínům v nemocnici rajhradské svátostmi umírajících, onemocněl zimnicí a v měsíci lednu jí podlehl. Zůstavil po sobě ve knihovně klášterní rozličné traktáty, exhorty a řeči.

Řehoř *Sazavský*, narozen 1756 ve Žďáře na Moravě, filosofii a 2 léta bohosloví studoval v Olomouci, načež r. 1775 přijat na Rajhrad a r. 1783 vysvěcen na kněze. Kaplanoval v Rajhradě, Domašově, kde obíraje se studiemi mathematickými a mechanikou, zřídil r. 1795 větrný mlýn vlastní konstrukce, který však se neosvědčil. Šťastnější byl svým novým nástrojem na měření dřev (Baummesser), o němž vydal r. 1810 zvláštní spisek. Po té kaplanoval ještě v Syrovicích, r. 1806 stal se převorem a zároveň farářem v Rajhradě. Po smrti probošta Otmara r. 1812 řídil klášter a přičinil se nad jiné o konečné odloučení Rajhradu od Břevnova a o zřízení samostatného opatství v Rajhradě, oč již od roku 1683—1743 bylo usilováno. Ale za prvního opata nebyl roku 1813 zvolen Řehoř náš, nýbrž P. Augustin Koch, farář ostrovačický.

Sazavský šel na jeho místo do Ostrovačic, leč po roce povolán opět za převora a faráře na Rajhrad, kde 5. dubna 1815 raněn byv mrtvicí, zesnul v Pánu. Tiskem vydal pět spisků, a v rukopise zanechal jich 11, většinou mathematických a mechanických pojednání.

Pavel Vincenc *Casparides*, narozen 1776 v Poličce v Čechách, studoval filosofii v Olomouci a vstoupil r. 1794 do řádu rajhradského. Bohosloví studoval ve Vídni a v Praze, a na kněze byl posvěcen r. 1800. Po té dvě léta učil doma kleriky filosofii, načež povolán do Broumova na gymnasium. Pro nemoc vrátil se však r. 1803 zpět na Rajhrad, kde kaplanoval po 2 léta, načež šel za vojenského kněze. Opětně těžce onemocněv, vrátil se r. 1808 domů a po 2 letech poslán na faru domašovskou. Roku 1813 povýšen za převora rajhradského, leč pro mnohé práce vzdal se úřadu toho a poslán jest na faru do Ostrovačic, kde 4. prosince

r. 1817 zemřel. Zanechal drahně rukopisů z rozličných oborů věd bohosloveckých.

Václav Mikuláš *Kříž*, narozen 6. prosince 1783 v Poličce v Čechách, nabyl prvého vzdělání svého u Piaristů v Litomyšli. Do kláštera benediktinského dne 13. listopadu 1801 vstoupiv, učinil tam řeholní sliby 1. listopadu 1805, načež konal bohovědecká studia r. 1807—8 v Praze a v Brně r. 1809 je ukončil a na kněžství 30. srpna jest vysvěcen. Kaplanovav v Šlapanicích v letech 1809—13, vrátil se do kláštera rajhradského, kdež jest mu svěřen úřad sakristy a pokladníka. Od 24. května roku 1815 do 9. ledna 1829 vedl duchovní správu v Syrovicích, pak pomáhal ve Starém Rousinově 1829 a konečně v Heflajnu, kdež setrval až do roku 1832. Vrátiv se do kláštera byl tam dohlížitelem nad sakristií a večeřadlem. R. 1859 slavil Kříž své kněžské druhotiny a r. 1869 své šedesátiny. Zemřel po krátké chorobě 13. října 1872, stráviv v klášteře 71 let a byv knězem 63 let. Kříž pěstoval s oblibou svůj jazyk mateřský, sám na sebe jsa odkázán a nikoho nemaje, s nímž by se mohl poraditi. Sestavil si s pílí věru úžasnou Český dobropis, jejž nazval *pravizem*, a pracoval vytrvale proti odnárodňování lidu slovanského. Na své štaci v Syrovicích zpíval, maje v ruce housle, s lidem, sám písně skládaje a ku známým nápěvům slova přičiňuje. Tím povstala jeho sbírka písní (celkem 260) dílem náboženských, dílem světských, jež Chasoviny a Syroviny nazval a které v okolí rajhradském namnoze zdomácněly. Kříž jest nejvíce, zejména i v Čechách, znám slovozpytem čili etymologií svojí, v níž snažil se dokázati, že jazyk slovanský patří k nejstarším na světě. Pracoval neunavně na základě pouze fonetickém, a »badání« jeho v tomto ohledu uložena jsou v jeho Slovníku (v rukopise), jejž chová klášter rajhradský. Dílo toto zasluhovalo by bedlivého prozkoumání a přehlédnutí od zkušených filologův. Leckteré zrnko užitečné bylo by tu nalezeno a potomstvu zachováno. Ostatně celé dílo pro zvláštnost svou zasluhuje uveřejnění. Fonetické postupování bylo také jeho vodítkem při jeho badání ohledně Slovanstva. Nebylo tehdy ještě Šafaříkových Starožitností, když Kříž se snažil vší mocí dokázati, že Slované jsou v nynějších a bývalých svých krajinách praobyvateli, a také mapu sobě nakreslil, jež neliší se dle svědectví znalců valně od mapy Šafaříkovy. R. 1843 vydal Kříž tiskem *Nejkratší kancionálek* čili zpěvníček pro katolické křesťany.

Beneš *Richter*, * 1791 v Přerově, studoval u Piaristů, k nimž

z počátku vstoupil do řádu, potom však vystoupil, studoval bohosloví v Brně a v Praze, r. 1815 přijat na Rajhrad a roku 1817 posvěcen na kněze. Učiněn byv knihovníkem, pořídil nový katalog a strojil se právě k systematickému uspořádání knihovny, když v tom poslán jest za professora na filosofické učeliště do Brna roku 1819. Podrobiv se přísným zkouškám, povýšen v Praze r. 1834 na doktora filosofie. R. 1835 povolán do Augsburku za rektora nově zřízeného lycea benediktinského u svatého Štěpána. O prázdninách roku následujícího cestoval po Švýcarsku, Francii, Italii, navštívil Řím, Monte Cassino; o dalších pak prázdninách procestoval Německo i Anglii. Poděkovav se z obtížného úřadu, vrátil se roku 1841 na Rajhrad, vyznamenaný záslužným řádem bavorským. Po té povolán do Vídně do komise pro vypracování nového učebného řádu gymnasijního, načež po roce obdržel professuru náboženství a paedagogiky na universitě vídeňské. Za příčinou nových změn na obzoru politickém Richter vzdal se roku 1846 professury, vrátil se do kláštera a přijal právě uprázdněnou faru ostrovačickou.

Jako všude, osvědčil se i ve správě duchovní, jmenován vikářem (děkanem) škol ve střídnictví rosickém a pro zásluhy své čestným konsistorním radou brněnským. Strádaje již dlouhá léta vadou srdeční, podlehl konečně chorobě své dne 10. července 1859. Vydal česky a německy kázaní (Řeč při pohřební slavnosti císaře Františka, v Brně 1835), Návod ku správnému řízení knihovny (1836), Ueber intellectuelle und moralische Ausbildung des Menschen (Augsburg 1841), Die Gnadenmittel (Vídeň 1846) a několik rukopisů jeho je uloženo v archivě a ve knihovně klášterní.

Řehoř Tomáš *Volný,* topograf a historik. Narozen 20. prosince 1792 v Příboře na Moravě, kde otec jeho byl dosti zámožným soukenníkem. V letech 1805—1811 studoval na piaristském gymnasiu ve svém rodišti, kde již tehdáž vzbudila Schwoyova Topografie Moravy pozornost mladíkovu, přivábivši ho na pole topografie, na němž pro vlast svoji od té doby tak mnoho byl vykonal. Na to odbyv r. 1811—1812 filosofická studia v Brně, odebral se do Olomouce, aby puzen srdcem svým a přáním matky své, věnoval se duchovnímu stavu. R. 1816 vstoupil do kláštera v Rajhradě. Odbyv si před svým vstoupením do řádu studia theologická, byl 29. března 1818 na kněze vysvěcen, načež přišel za kooperatora do Kounic, počátkem pak školního roku 1821 nastoupil professuru

všeobecného dějepisu a filologie na filosofickém ústavě v Brně. Šťastným taktem uměl prof. Volný činné mladíky vzdělávati a utvořiti si z mladých sil společnost, jež by vzdělávala pole dějepisu českého. »Taschenbuch für Geschichte Mährens und Schlesiens« byl orgánem této společnosti. Monografie osvícených rodin moravských, proplétané historickými náčrtky ze světské a církevní historie, jakož i z národních pohádek a pověstí, tvořily tam krásný celek. V tato léta spisovatelských pokusů Volného připadá jeho seznámení se s baronem Hormayrem a otcem slovanské filologie, abbém Dobrovským. Nedostatkem vhodných školních knih dějepisných pobádán byv, vydal Volný přednášky své jako »Lehrbuch der allgemeinen Geschichte« (ve Vídni 1830) pro své žáky. R. 1830 počínaje procestoval celou Moravu a sestavoval si hojný materiál k pozdějším svým pracím. Stálými studiemi dějepisu, korrespondencemi a ústním jednáním s muži, jako Hormayr, Knoll, Boček a Richter veden byl ke způsobu, jak užiti materiálu pracně shledaného, a tím povstalo r. 1835—1842 samostatné jeho hlavní dílo, »Die Markgrafschaft Mähren topografisch, statistisch und historisch geschildert« (dle tehdejšího rozdělení na okresy) v 6 dílech (v Brně, vlastním nákladem), věnované mecenáši Volného, nejvyššímu kancléři Antonínu Bedřichu hraběti Mitrovskému. Mezi tím jej r. 1822 jmenovala moravsko-slezská společnost pro přírodo- a zeměznalství k doporučení Chmelovu v řadě prvých členův. R. 1840 učinil totéž spolek pro dějepis marky braniborské, r. 1844 zvolen za člena královské dánské společnosti pro norské starožitnictví v Kodani a j. v. Stálé jeho cesty sloužily ke zdokonalování pramenů ke druhému jeho hlavnímu dílu: »Die kirchliche Topographie«. Toto dílo pojistilo mu navždy prvé místo mezi moravskými učenci, obsahujíc v 8 dílech tolikeré množství historického materiálu, že pozdějším historikům se nezbytným stává a jen málo zbývá jim ku prozkoumání. Podivuhodný jest počet listin pro sepsání díla tohoto excerpovaných. Tak oznamuje Volný dne 19. července 1849 proboštu kroměřížskému, že učinil výpisy z 5000 regest tamějšího archivu a že v kapitulním archivě olomouckém zpracoval 1560 listin; také půjčeny mu od tehdejšího arcibiskupa olomouckého, svobodného pána ze Sommerau Beck, původní listiny do Rajhradu. Aby měl více pokdy, žádal za propuštění z úřadu professorského, navrhnuv na místo své dra. Bedu Dudíka; leč překážkami rozličnými vyhověno žádosti této teprve v polovici r. 1847. Když pak po veřejné 22leté vzorné činnosti do klášterní samoty se odebral,

poctěn úřadem novicmistra a vyznamenán důstojností podpřevorskou. R. 1848 císařská akademie věd ve Vídni zvolila Volného prvého za člena třídy filosoficko-historické, který také hned pro akta téže akademie několik příspěvků podal. Téhož roku udělena mu hodnost doktorská při 500leté slavnosti založení pražské university. Uvážíme-li, že klášterní řád četných prací předpisuje, Volný pak tím více jako novicmistr a historiograf kláštera rajhradského pracemi byl zanesen, dlužno se věru diviti, jak mohl, vzdav se světských svých hodností, tolik pracovati. Vydával Volný od r. 1856 každoročně jeden díl své církevní topografie a to vlastním nákladem, rozdělenou na dvě diecése moravské, k níž po ukončení přidal ještě generální rejstřík. Biskup brněnský odměnil píli Volného jmenováním jeho titulárním konsistorním radou, císař František Josef I. udělením řádu Františka Josefa 1854. R. 1868 při příležitosti svého kněžského jubilea (5. dubna) povýšen za skutečného konsistorního a císařského radu. Při té příležitosti odevzdáno mu od brněnského komitétu album s fotografiemi všech posud žijících žákův jeho, jichž počet dosahoval č. 700, dle ročníků spořádanými a veškery vrstvy tehdejšího vzdělaného světa českomoravského představujícími. Taktéž zvolen při této příležitosti za čestného měšťana rodiště svého Příbora. Volný kandidoval po dvakráte na opatství, marně sice, leč po druhé své kandidatuře za preláta V. Schlossera, s nímž byl dříve v nejužším přátelství, byl hlavou všech reforem klášterních, za toho preláta učiněných, jimiž klášter tvářnost a jméno »rigorosního a reformovaného« obdržel. Zvláštní zalíbení měl také v archaelogii, zvláště když u Rajhradu (na vinohradě rybešovském) nalezeny staré keltické hrobky a výrobky průmyslu oné doby. Povzbuzoval rád mladší druhy k činnému literárnímu životu a seč mohl přímluvou svou u preláta podporoval; v pozdějších letech však jako ze strachu, že čilý literární život škodí kázni domácí, kladl více váhy na ukrytý, neokázalý — třeba i méně činný život klášterní. Zemřel v Rajhradě 4. května 1871.

Jan Bapt. Antonín *Mücke*, narozen 1793 v Přerově, studoval v Kroměříži, r. 1809 vstoupil do řádu piaristského, vystudoval filosofii i první ročník bohosloví, po té byl vychovatelem ve Vídni v několika domech šlechtických a teprve r. 1831 vstoupil do řádu a r. 1836 posvěcen na kněze. Pak učiněn novicmistrem Bedy Dudíka, r. 1838 bibliothekářem a r. 1843 sekretářem opatovým. R. 1858 zlomil si pravou nohu, byl léčen u Milosrdných v Brně

i na Hořičkách u Jana Picha, ale nepozdravil se již a mrtvice učinila dne 25. listopadu konec jeho životu. Byl výborným filologem a mluvil plynně sedmi jazyky.

Antonín *Rücker*, narozen 30. září 1794 v Schönwaldu v Čechách, studoval v Olomouci, vstoupil r. 1813 do řádu piaristského, odbyl filosofii v Mikulově, r. 1817 přijat na Rajhrad a r. 1821 posvěcen na kněze. Z počátku vyučoval na škole trivialní v Rajhradě a zastával spolu ředitele kůru, pak působil v duchovní správě v Rajhradě a Nikolčici; po té stal se knihovníkem klášterním, při čemž připravoval se k professuře všeobecného dějepisu. Po r. 1832 přidělen opatovi za rádce v záležitostech ekonomických ku provedení inventáře klášterního zboží; leč uprostřed práce povolán po odchodu Richtrově za professora do Brna na učeliště filosofické. Veřejná činnost ta netěšila ho však dlouho, zatoužil po zátiší klášterním a r. 1843 vrátil se na Rajhrad do své milé knihovny, kde protrávil ostatní život, neznaje jiných cest než těchto tří: do chóru, do refektáře a do knihovny. Tu mnoho uspořádal, pořídil katalog věcný, repertorium atd. Zanechal přes 20 rukopisů vlastních z rozličných oborů věd a zemřel 5. února r. 1859.

Ozdobou benediktinů rajhradských je známý historiograf moravský Beda *Dudík*. Narodil se dne 29. ledna 1815 v Kojetíně, studoval na gymnasiu v Kroměříži, filosofii v Brně a vstoupil r. 1836 do řádu benediktinského na Rajhradě, kde rozhodl se pro studium klassické filologie a všeobecného dějepisu. Vysvěcen byv na kněze roku 1840 převzal po Ř. Volném stolici klassické filologie a r. 1843 všeobecných dějin na lyceu brněnském a přispíval do Schmiedlových: »Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst«.

Za nepokojů roku 1848 odebral se na Rajhrad a vydal spisek »Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpukte der Statistik«, v němž přimyká se k nesprávným myšlenkám Dahlmannovým a snaží se očistiti z podezření, že náleží k výstřední straně české.

Když téhož roku chtěl klášter rajhradský oslaviti 800letou památku svého trvání, byl vyzván Dudík, aby napsal historii klášterní. Dudík přijal na se úkol mu svěřený, a čerpaje z arcibiskupského archivu kroměřížského, vydal »Geschichte des Benediktinerstiftes Raigern« (I. sv. Brno 1849, II. sv. Vídeň 1868), ve kterém přihlížel zároveň k dějinám celé země.

Po událostech r. 1848 vrátil se do Brna, stal se učitelem na nově zřízeném gymnasii, prohlédl a popsal některé dějinné prameny archivu zemského, vydal r. 1850 »J. P. Cerroni's Handschriftensammlung«. Roku 1851 vyslán byl od zemského výboru moravského do Švédska, aby pátral po knihách, v letech 1642 až 1648 od Švédů ze země odnesených. Na této cestě 300 archů rozličných pramenů nalezl, sestavil seznam škod, jež Morava za vpádů švédských na literatuře a uměleckých pokladech utrpěla, a vydal zprávu o své cestě »Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte«, v Brně 1852. Stkvělý výsledek ten pohnul moravský výbor zemský, aby vyslal Dudíka r. 1852 a 1853 do Italie ku prozkoumání archivů v Monte Cassině a ve Vatikáně. O nálezech svých podal zprávu ve spise: »Iter romanum« (Vídeň 1855, 2. sv.); dílo to je zajímavo zvláště pro regesta zemská.

Kromě této práce vydal, vyzván byv zemským výborem moravským, dobrozdání o státoprávním postavení vévodství slezského k Moravě a o vzniku enklav moravských ve spise: »Des Herzogtums Troppau ehemal. Stellung zur Markgrafschaft Mähren«, Wien 1857.

Dílo to obsahuje velmi cenný materiál historický, ale nesprávné dedukce právnické. Za práci tu jmenován jest Dudík roku 1855 historiografem moravským a arcikníže Maximilián povolal ho, aby sebral a uspořádal archiv řádu německého. Dudík navštíviv všechna místa, kde řád ten měl svá sídla, vykonal ve 4 letech svěřený sobě úkol, vydal spisek o nalezení ostatků sv. Alžběty, uspořádal kabinet starožitností, mincí a pečetí řádových a vydal o mincích stkvostné dílo: »Des hohen deutschen Ordens Münzsammlung«, Wien 1858, s 532 mědirytinami.

Maje přístup do archivu při c. k. ministerstvu vojenství ve Vídni, sbíral tam pilně doklady o Valdšteinovi a podal mnohé dosud neznámé a zajímavé zprávy v díle: »Waldstein von seiner Enthebung bis zur abermaligen Uebernahme des Armeeoberkommandos,« Wien 1858, a v díle: »Waldsteins Korrespondenz,« tamtéž 1865—1866. Za pobytu svého ve Vídni habilitoval se tam na universitě jako docent pro studium pramenů středověkých, leč dlouho tam nevytrval, byv zemským výborem moravským vyzván, aby napsal dějiny Moravy. Přesídliv tudíž do Brna, podnikl roku 1859 studijní cestu do Německa a Francie. Výsledkem badání jeho byly Dějiny Moravy (Mährens allgemeine Geschichte, Brünn 1859—88). Dílo to vyšlé ve 12 svazcích a sahající až do r. 1350

je velmi cenné, založené na nejnovějších pramenech, ale na příliš širokém základě, bez jasného přehledu a vlasteneckého nadšení. Názor svůj, o Velehradě pronesený v díle prvém práce své, později odvolal a prohlásil za mylný.

R. 1865 svěřena mu byla obtížná úloha, aby vymohl na ruské vládě vrácení jmění, náležejícího krakovským klášterům.

R. 1866 vyslán jest jako úřední zpravodaj ku armádě italské, a zprávy jeho uveřejňované ve »Wiener Zeitung« vynikají pěkným a správným líčením. Souborně byly zprávy ty vydány r. 1870 pod názvem: »Erinnerungen aus dem Feldzuge 1866 in Italien.«

R. 1869 provázeje našeho mocnáře, císaře Františka Josefa I. na jeho cestě na Východ a k otevření průplavu suezského, vylíčil cestu tu ve spise: »Kaiserreise nach dem Orient 1869« (do češtiny přeložena jeho bratrem P. Ant. Dudíkem, farářem vyškovským), dále cestoval za studiemi archiválními do Francie, Belgie, Hollandska a r. 1883 po druhé do Říma, pečoval o důstojné zastoupení Moravy na výstavě vídeňské r. 1873 a podal k tomu mnoho zpráv a pojednání, velmi cenných to příspěvků ku poznání ethnografie moravské.

R. 1874 pozván byl k mezinárodnímu sjezdu do Kijeva, kde přednášel rusky: »O předhistorických pohřebištích pohanských na Moravě«, načež po deset týdnů zdržoval se v Moskvě za studiemi archivalními. Roku 1879 meškal za týmže účelem v Petrohradě.

Nemalou zásluhu získal si rovněž tím, že r. 1878 vymohl, aby ze Švédska vráceno bylo drahně rukopisů, které uloženy jsou v zemském archivě brněnském.

Velikého díla svého »Dějiny Moravy« (vydány česky v Praze u Tempského) nedokončil, dospěv pouze do roku 1349. Raněn byv mrtvicí, zemřel na Rajhradě dne 11. ledna 1890.

Kromě výše jmenovaných spisův a článkův do »Oesterr. Revue«, do »Časopisu Matice moravské« a do zpráv cís. akad. nauk ve Vídni, vydal ještě: Kleinodien des hohen Deutschen Ritterordens in Wien (dílo stkvostné se 60 fotografiemi, Vídeň 1866), Archiv im Königreich Galizien und Lodomerien 1867; Handschriften der fürstl. Dietrichsteinschen Bibliothek in Nikolsburg 1868; Bibliothek und Archiv im fürstl. erzbischöfl. Schlosse zu Kremsier 1870; Preussen in Mähren 1742 (1870); Synodal-Statuten der Olmützer Kirche vom Jahre 1568, Brünn 1870; Statuten der Dioecese Olmütz von J. 1413, Brünn 1871; Statuten

des ersten Prager Provincial-Concils vom 11.—12. November 1349, Brünn 1872; Synodal-Statuten des Bischofs Ernst von Pardubitz für die Prager Dioecese von 18. October 1343, Brünn 1873; Karls von Žerotin boehmische Bibliothek in Breslau (Praha 1877); Geschichtliche Entwickelung der Buchdruckereikunst in Mähren 1486—1621 (Brünn 1879); Schweden in Böhmen und Mähren 1640—1650 (Wien 1879), ve kterém spise vynesl na jevo drahně věcí, k nimž dříve nebylo přístupu.

Dudík byl čestným členem všech učených společností u nás i v cizině, vyznamenán rozličnými řády ode všech téměř vlád evropských, rovněž i od vrchnosti církevní. R. 1883 dostalo se mu pak vyznamenání z Říma, z jakého netěšil se dosud žádný kněz na Moravě. Papež Lev XIII. byv upozorněn na veliké zásluhy, jež získal si Dudík o církev a vědu, jmenoval jej čestným opatem a připojil k němu titul kdysi slavného na Moravě opatství benediktinského v Třebíči, jež zaniklo na sklonku XV. století válkami mezi Jiřím a Matyášem. S titulem tím byla spojena všechna práva a výsady, jichž opatové řádu sv. Benedikta užívají (kříž prelátský, infule atd.). — —

Benno Mořic *Tiray*, narozen 11. září 1818 ve Velké Byteši, studoval v Brně, maje jako výborný zpěvák a hudebník výživu z fundace u sv. Jakuba, neboť rodiče jeho nezámožní nemohli synka podporovati. Odbyv filosofii, přijat na Rajhrad r. 1838; ukončiv studia theologická, vysvěcen na kněze r. 1843. Kaplanoval v Rajhradě, Domašově, od r. 1863 byl provisorem klášterním. Strádaje chorobou jaterní, pobýval několikráte v Karlových Varech a konečně r. 1864, počátkem ledna, nemoci své podlehl. Skládal mše, hymny, čtverozpěvy a motetta, jichž v archivě klášterním zanechal 28.

P. Vojtěch *Slouk* narodil se 15. května 1825 v Žabčicích, byl podučitelem v Začanech, opustil však tuto dráhu a vstoupil za bratra laika do kláštera rajhradského; řeholní roucho přijal 22. července 1847. Veliká zbožnost, kterou se vždy vyznamenával, vzbudila v něm touhu státi se knězem. Nedostatek všeho vyššího studia zdál se překážkou nepřekonatelnou, avšak neúmorná vytrvalost a neobyčejné schopnosti přemohly všecky obtíže, tak že gymnasijní i theologická studia soukromě s dobrým prospěchem vykonal a 22. ledna 1860 na kněze byl vysvěcen. V duchovní správě, ku které později určen, vyznamenával se horlivostí a příkladným životem. Jeho hlavně přičiněním zbudován

v Opatovicích k Rajhradu přifařených filiální kostel, jenž mimo jiné památky jeho činnosti chová též oltářní obraz od něho malovaný. Později působil jako duchovní správce v Ostrovačicích a na konec zase v Rajhradě. R. 1893 pro krátkozrakost a jiné choroby byl nucen duchovní správy se vzdáti. Se zvláštní zálibou pěstoval četbu katolických mystiků, řádových a domácích dějin, jmenovitě pro malbu a mechaniku. V klášterní knihovně rajhradské nalézá se veliký samohybný globus, jím zhotovený. Neméně důmyslný jest srovnávací hodinový stroj, ukazující denní doby na důležitějších bodech zeměkoule. Když nebožtík farář špičský vyjednával s olomouckou radou o opravě tamějšího orloje, radíval se nejvíce s P. Vojtěchem Sloukem o podniku tom, s něhož pro peněžní překážky sešlo. Malbou zaměstnával se P. Slouk ještě v posledních letech, kdy choroba oční valně se byla zhoršila, tak že více pocitem v prstech nežli zrakem znamenal dotyk štětce s plátnem. Jsa takto ve všem samoukem v nejpřísnějším slova smyslu, rád o pracích svých vykládal a vysvětlení podával, ale veškeré chvále se vyhýbal, lituje jen, že nepopřáno mu více vykonati. Ve velikých utrpeních zachovával mysl klidnou, do vůle Boží oddanou. Drsný někdy, jak pochopitelno, zevnějšek skrýval duši šlechetnou, povolání řeholnímu a kněžskému cele oddanou. Zesnul v Pánu dne 2. března r. 1898.

P. Method Ignác *Halabala* narodil se v městě Hulíně na Hané dne 16. listopadu 1833. Vystudovav gymnasium ve Strážnici a v Kroměříži, odebral se na polytechniku vídeňskou, kdež věnoval se studiu strojnictví a kreslení, zároveň soukromě pěstuje slovanský jazykozpyt. Než přerušiv po dvou letech studia ta, vstoupil do kláštera rajhradského dne 19. června r. 1855. Při oblečení v roucho řeholní obdržel na žádost svou — jakožto vroucí ctitel svatých bratří Soluňských — jméno Methoděj. Slavné sliby složil 20. srpna 1858 a na kněze posvěcen byl o svátku svatého Prokopa dne 4. července r. 1859. Jako kněz byl obzvláště činným v duchovní správě až do r. 1882, to jako kaplan rajhradský do r. 1874, ostatní dobu jako farář v Syrovicích. Řečeného roku 1882 uchýlil se opět do zátiší klášterního, aby se cele mohl věnovati zamilovaným svým studiím z oboru historie, archaeologie a jazykozpytu slovanského. Při tom zastává až podnes úřad kustoda klášterních sbírek musejních.

R. 1886 podnikl pouť do sv. země. Brzy po návratu svém

vyznamenán byl rytířským křížem řádu Božího Hrobu v Jerusalemě.

Činnost jeho literární jest neobyčejně bohata. Již jako mladistvý studující pilně přispíval do časopisův i listů denních a jest posud neunavným jejich dopisovatelem. V tomto směru může P. Method Halabala slaviti letos 50leté jubileum spisovatelské. Nejvíce však vynikl pracemi dějepisnými, ethnografickými, archaeologickými a pod., z nichž některé otištěny byly ve »Sborníku Velehradském«, jiné v kalendáři »Moravanu« a v časopisech českých i moravských.

Zmínky zasluhují jeho přečetná kázaní, uveřejněná v »Blahověstu« a »Posv. kazatelně«, jakož i cestopisné dílo »Cesta do svaté země«, otištěné po částech v několika ročnících kalendáře »Moravana«.

Samostatně vydal:

»Slavíček«. Sbírka písní národních.

Svatí Cyrill a Method, věrozvěstci, učitelé i apoštolé slovanští. Životopisný nástin, sepsán na památku pouti a slavnosti jubilejní na Velehradě léta Páně 1885. V Brně 1885. Tiskem a nákladem benediktinské knihtiskárny. Str. 62. Cena 20 kr.

Apology mravné čili bajky, podobenství a přísloví z mravného mudrosloví svatého Cyrilla, apoštola i učitele slovanského. Brno 1885. Benediktinská knihtiskárna. Str. 126. Cena 50 kr.

Životopis krále Svatopluka. (Spis jubilejní, sepsán u příležitosti millenaria úmrtí krále Svatopluka roku 894.) Brno 1893. Benediktinská knihtiskárna. Str. 64. Cena 40 kr.

P. Bonifac *Vajda*. Narodil se ve St. Dvorovicích dne 18. září r. 1839. Oblečen byl v roucho benediktinské r. 1859, složil tu slavné sliby 4. dubna 1864 a na kněze vysvěcen 4. června 1864. Jako mladý kněz stal se inspektorem statků klášterních a v úřadě tom vytrval až do nynějška. Veliké zásluhy získal si o české rolnictvo tím, že zájmy jeho hájil proti německé většině po mnohá léta v moravské hospodářské společnosti. Byl také inspektorem českých hospodářských škol na Moravě a psal odborné články do různých časopisů hospodářských.

P. Jan Sarkander *Navrátil*, narozen 5. ledna 1840 v Grygově u Olomouce na Moravě; vykonav studia gymnasijní v Olomouci a v Brně, vstoupil r. 1860 do kláštera rajhradského, r. 1866 složil slavné sliby a vysvěcen jest na kněze. R. 1870 svěřen mu úřad mistra noviců a r. 1883 jmenován podpřevorem.

Ač často strádal nemocí, byl přece dosti literárně činný a vydal tiskem: Konvalinky. V Brně 1872. Vřelá láska k Bohu, horlení pro ctnost a dobré skutky jsou předmětem jeho veršů, většinou didaktických. R. 1873 uveřejnil lyricko-epickou báseň »Český Achill Břetislav« a pašijovou hru »Bílá sobota«. R. 1880 »Život sv. Benedikta« v Zábavné bibliotéce. Pro tuto knihovnu přeložil z vlašského, r. 1870: »Vestálka« a »Lodník Tiberský«, r. 1875: »Poslední dnové Jerusalema« a »Kletba«, r. 1878: »Dvě srdéčka«, r. 1879 »Oktavia« a r. 1880 z německého: »Nový Job«.

Přispíval do časopisu »Čech«: Cestopis do Kladska r. 1871; Životopis dr. Řehoře Volného r. 1872; Václava Kříže r. 1873; do brněnského »Hlasu«, do »Školy Božského Srdce Páně«, do »Květů marianských« verši, životopisy svatých a různými statěmi. Mimo to sepsal drahně příležitostných básní českých i latinských, z nichž některé vydány jsou tiskem (Ad secunditias trium fratrum Raigradiensium, Concentus Musarum in honorem P. Greg. Volný anno 1868).

Roku 1884 povolán P. Sarkander do Říma, aby v archivě vatikánském pracoval o vydání regest římských papežů. Jeho nejpřednějším dílem v tom směru jsou *Regesta Clementis V.*, vydaná tiskárnou sv. Otce. Za své zásluhy odměněn od papeže Lva XIII. velikou stříbrnou medailí.

P. Placid *Mathon*. Narodil se 24. února r. 1841 ve Slavětíně, osadě patřící do farnosti měrotínské u Litovle; dáno mu na křtu svatém po otci jméno Jan Nepomucký. Otec, jenž byl kovářem, rozšafný to muž, bedlivě dbal o vzdělání svých dítek. Nejstarší syn František (říšský poslanec a bývalý ředitel obecní reálky v Brně, věhlasný národovec dr. Mathon) odbyv gymnasium a filosofii v Olomouci, odebral se na universitu pražskou, aby svá studia doplnil. Mladičkému Janu bylo předně choditi do značně vzdálené školy v Kovářově, poněvadž ve Slavětíně tenkráte ještě školy nebylo. Na to dán do Unčova, aby se tam na hlavní škole naučil němčině. Vykonav pak šest gymnasijních tříd střídavě v Brně, v Olomouci a opět v Brně, přihlásil se do kláštera rajhradského, kde, oděn byv v roucho řeholní 17. srpna 1859, obdržel klášterní jméno Placidus. Dokončiv noviciát připravoval se v Brně na zkoušku maturitní, stáhnuv sedmou a osmou třídu v jedno. Ačkoliv z toho těžce onemocněl, nicméně zkouška dopadla velmi dobře. Studia bohoslovná konal první dvě léta v Brně, ostatní pak soukromě ve klášteře. Složiv dne 21. března r. 1865

slavné sliby řeholní, byl téhož roku dne 2. července od bývalého papežského nuncia, později kardinála Falcinelliho, ve klášterním chrámu Páně vysvěcen na kněze. Na podzim ustanoven katechetou na škole tehda dvoutřídní v Rajhradě, kteryžto úřad po dvě léta bedlivě zastával.

Léta 1867 začal vydávati »Školu Božského Srdce Páně«, měsíční list pro katolíky, zvláště pro zbožné spolky a bratrstva mezi Čechoslovany. Každý začátek bývá těžkým; toho zakusil také Mathon. Jaké překážky a obtíže bylo mu často překonávati, ví a může posouditi jen, kdo ho vídal pracovati a kdo s ním pracoval. Leč podnikavý jeho duch nelekal se překážek ani obtíží, ba k novým pobádal ho podnikům. Věda, jak lid náš rád čítá, a vida, kterak neplechou kolportáží nemravné romány po vlastech našich se rozšiřují, ustanovil se po dlouhé úradě na tom, podávati lidu nezávadné zábavné i poučné čtení jak původní, tak v překladech z jiných jazykův. I počal léta 1870 vydávati »Zábavnou bibliotéku«, k níž připojoval, aby i na vkus lidu působilo se, pěkné prémie — obrazy svatých. Ač nebylo všecko v »Zábavné bibliotéce« výborné a znamenité, což zvěčnělý sám uznával, nicméně úmysl Mathonův byl dobrý a vší chvály hodný.

Poněvadž mu práce neustále přibývalo, donucen byl na podzim léta 1882 z Rajhradu přestěhovati se do Brna, aby spisy pro tisk určené mohl snáze říditi a vydávati. Tu teprve začal podnikatelský jeho duch se rozvíjeti. Léta 1876 počal vydávati »Časové listy«, z nichž jediný spisek »Likér de bluj« od V. Kosmáka na světlo vyšel, kdežto ostatní, jako »O talmudistech« atd., propadly konfiskaci. Od r. 1878—79 pořádal kalendář »Moravan« s prof. Vladimírem Šťastným; od roku pak 1880—1887 vydával »Moravana« sám. Jaké obliby tento kalendář požíval a požívá, netřeba doličovati. Poslední léta vydával také německý kalendář »Vaterländischer Kalender« a na r. 1886 vydal »Kalender von Lourdes«.

R. 1879 počal s »Ascetickou bibliotékou«.

Poněvadž mu práce pod rukama rostla, cítil se puzena pomýšleti na zřízení vlastní knihtiskárny, což také se svolením svého duchovního představenstva r. 1881 provedl. Na to později zakoupen v Brně dům v Dominikánské ulici číslo 4., v němž zřízena benediktinská knihtiskárna, poctěná od sv. Otce Lva XIII. názvem papežská. Nejdůstojnější pan biskup brněnský, Dr. František Saleský Bauer, knihtiskárnu 5. ledna 1883 slavnostním způ-

sobem církevně požehnal. Mimo běžné práce, jež v novém závodě se tiskly, vydán předně »List oběžný sv. Otce Lva XIII.« »Grande munus« (»Vznešený úkol«) ze dne 30. září r. 1880 latině, česky, německy, maďarsky, vlašsky, španělsky, francouzsky a anglicky. Jest to list pro slovanské národy veledůležitý a přeútěšný, jímž si sv. Otec získal nehynoucí památku mezi Slovany.

Roku 1882 počal vydávati časopis »Anděl strážný« pro školní a dospělejší mládež, jenž ihned z počátku a doposud veliké těší se oblibě a zdárně prospívá. R. 1883 vydal kancionály veliký, prostřední a malý. Ačkoli Mathon byl, jak vidno, nadmíru zaměstnán, nicméně podjal se práce, jíž jako horlivý ctitel marianský dlouho v srdci a mysli své se zabýval. R. 1884 dokončil a vydal »Život Panny Marie a sv. Josefa«; a téhož léta počal vydávati »Květy Marianské«, list měsíční ctitelů Panny Marie.

Čilý duch jeho však ještě nestanul. »Jest potřebí listů pro obecný lid a pro třídu dělnickou,« říkával. Po dlouhých úvahách a poradách odhodlal se roku 1885 vydávati čtyři listy: »Obecné noviny«, »Dělník«, »Brünner Rundschau« a »Der Arbeiter«. Po čase vydal několik menších spisků, jako »Křížová cesta« dle sv. Leonarda, »Ročenky sv. dětství« od léta 1871—1886, »Život sv. Havla«, »O kříži sv. Benedikta« v jazyku českém, německém, polském i ruském, »Lístky sv. Růžence« a j. Nákladem pak knihtiskárny vydal mnoho větších i menších spisů.

Při tom všem byl i jinak mnohonásobně zaměstnán. V klášterním chrámu rajhradském zavedl májovou pobožnost, řídil bratrstva sv. růžence a ustavičného klanění se nejsv. Svátosti, zavedl a řídil v zemích koruny svato-václavské apoštolát modlitby. A kterak horlil a co všecko podnikal pro obnovu a zvelebení sv. Hostýna a jakých si tu dobyl zásluh! Vida překážky, které stavěly se v cestu pro zřízení duchovní správy na této svaté hoře, vyprosil si od arcibiskupské konsistoře olomoucké, aby tam častěji směl dojížděti, mši sv. sloužiti, kázati i zpovídati, což po delší dobu, seč byl, konal.

Rovněž snažil se jako jednatel Matice velehradské zvelebiti Velehrad a rozšířiti úctu sv. apoštolů Cyrilla a Methoda. K jubilejnímu r. 1885 vydal: »Poutní knihy velehradské« jazykem českým i německým nákladem tiskárny i dal vymalovati obrazy sv. apoštolů Cyrilla a Methoda za značnou sumu peněz od prof. Pirchana v Brně a od prof. Seitze v Římě (nákres od Seitze, malba pro-

vedena od v. Rhodena), jež pak ve mnohých tisících exemplářích a v rozličných velikostech dal rozšířiti.

Společenského života nikterak se nestranil. V Rajhradě byl spoluzakladatelem čtenářského spolku »Břetislav«, v němž jako první jeho předseda bedlivě dbal, aby členové se poučovali častými a velezajímavými přednáškami a slušnými zábavami. Účast měl i v četných spolcích a podnicích, podporuje a dobročině, seč byl. Byltě milým společníkem a štědrým hostitelem i vždy ochoten, kdy a komukoliv v něčem a něčím mohl posloužiti. Požádán byv, milerád vypomáhal mší sv., kázaním a ve zpovědnici. Avšak neúmornou pílí a snahou bylo zdraví jeho podkopáno tak, že v říjnu 1886 pro churavost vzdav se řízení knihtiskárny a spojených s ní literárních podniků, uchýlil se do zátiší klášterního, kde převzal úřad provisora. Poněvadž lázně karlovarské mnoho mu neprospěly, odebral se na radu lékařskou do Italie. Již r. 1880 vykonal při jubilejní slavnosti benediktinské pouť na Monte Kassino a odtud zpět do Říma, kde v soukromém slyšení vyprosil od sv. Otce Lva XIII. apoštolské požehnání spolupracovníkům a čtenářům »Školy B. S. P.« (Roku 1885 vykonal pouť do Lúrdů.) Tentokráte, roku 1886, pozdržev se několik toliko dní v Římě a navštíviv posvátná místa odebral se do Neapole a na radu věhlasného lékaře Cantaniho do Salerna a Amalfi. Odtud za krátkou dobu navrátiv se domů, doufal, že jest vyléčen. Zarputilá však choroba donutila ho opět v Karlových Varech hledati pomoci. Ale červ nemoci, k němuž se přidal ještě plicní neduh, zahlodal se do jeho života i užíral mu útlé kořínky, až neuprosné smrti, v sobotu 28. července u věku 47 let, podlehl. »Dokonav v krátku, vyplnil časy mnohé.«

Maurus *Kinter*, narozen r. 1842 v Brně, vychodil v rodném městě školy nižší a střední, načež vstoupil do kláštera rajhradského roku 1859. Bohosloví studoval v Brně i doma soukromě a byl r. 1864 vysvěcen na kněze. Po té ustanoven knihovníkem klášterním a po dvou letech archivářem, nad to pak roku 1870 kustodem musea fysiologického. Při tom, kde a jak mohl, vypomáhal ve správě duchovní. Ve knihovně uspořádal katalogy knih, inkunabulí a rukopisů. R. 1880 založil a rediguje časopis »Studien und Mittheilungen aus dem Benediktiner- u. Cistercienser-Orden«, do něhož napsal drahně statí větších a menších. Nad to přispívá pilně do rozličných německých časopisů a tiskem vydal o sobě: Životopis Guntýře Kalivody r. 1879, Die Herrschaft Hochwald,

v Brně 1868, monografii Friedrich Graf von Waldstein, Erzbischof zu Prag (1675—94) v Oesterr. Vierteljahrschrift für kathol. Theologie 1869—1870 a Drangsale Iglaus während der Schwedenzeit v časopisu »Moravia« r. 1878. Úřad archivářský a redaktorství zastává zdárně až podnes.

P. Pius *Miklík,* narodil se v Dobroticích u Holešova dne 15. srpna 1848, studoval gymnasium a bohosloví v Olomouci, načež po skončených bohosloveckých studiích vstoupil do Rajhradu r. 1876. Slavné sliby složil dne 24. října 1880, a na kněze vysvěcen byl dne 8. února 1879. Skoro celý svůj kněžský život strávil v duchovní správě v Domašově, kdež až do r. 1893 byl kaplanem a nyní jest tamtéž farářem. Překládal a psal do prvních ročníků »Školy B. Srdce Páně«.

P. Cyrill *Kráčmer*, narodil se ve Slavětíně dne 7. října 1850, studoval v Kroměříži a v Brně. Do Rajhradu přijat byl r. 1874. Slavné sliby tu složil 29. září 1878, načež dne 2. července 1879 byl v Solnohradě vysvěcen na kněžství. Působil po několik let jako horlivý pomocník † P Placida Mathona v benediktinské knihtiskárně v Brně. R. 1884 stal se výpomocným kaplanem v Polici n. M. (na faře benediktinů břevnovských), později v Machově. Od r. 1888 jest provisorem kláštera.

P. Marian *Zbrožek,* narodil se v Lípové 31. května 1850; studoval gymnasium v Kroměříži jako chovanec pacholeckého semináře. Členem řádu benediktinského v Rajhradě jest od roku 1870. Slavné sliby složil a na kněze byl vysvěcen roku 1874. Nejprvé kaplanoval v Rajhradě, načež r. 1889 jmenován farářem v Ostrovačicích, kde působí dosud. Psal do »Školy B. S. P.« a byl horlivým její šiřitelem.

P. Petr *Hlobil*, narodil se dne 26. srpna 1854 v Kroměříži, kdež také studoval na gymnasiu tehdy německém. V roucho benediktinské oblečen byl dne 7. září 1872. Slavné sliby složil dne 1. dubna 1877 a téhož roku 18. října na kněze byl posvěcen. Od toho času stále jest horlivě činný v duchovní správě v Rajhradě: mnohá léta jako kaplan, od r. 1893 jako farář.

Od r. 1886 rediguje »Školu Božského Srdce Páně«. Za dobu tu mnoho práce věnoval tomuto časopisu, do něhož neunavně přispíval už celé desítiletí před tím. To zajisté bylo rozhodujícím, když jednalo se o důstojného nástupce † P. Mathona v řízení »Školy B. S. P.« Mimo to byl P. Petr Hlobil nejlépe zasvěcen v úmysly a touhy zvěčnělého zakladatele a prvního

redaktora »Skoly« ve příčině povznesení tohoto po vlastech našich nejznámějšího měsíčníku náboženského. Jak úmysly a snahy ty uvedl ve skutek, nejlépe dokazuje cenný obsah posledních ročníků »Školy«.

Dokud redaktorství nevyžadovalo všeho volného mu času, přispíval i do jiných časopisů, zvláště do »Květů Marianských«. Samostatně vydal:

»Hořké umučení Pána našeho Ježíše Krista«. Podle vidění Kateřiny Emerichovy. Stran 416. Cena 90 kr. Brno 1893. (I. vyd.) Knihtiskárna benediktinská.

»Panna Maria Lourdská«. V jazyku francouzském sepsal Jindřich Lasserre. Stran 465. Cena 1 zl. 50 kr. Brno 1883. Benediktinská knihtiskárna.

P. Karel *Šťastný*, narodil se v Brně dne 13. května r. 1858. Obecné a přípravné školy navštěvoval v Brně, tam absolvoval také vyšší gymnasium, načež odebral se na filosofickou fakultu university pražské; chtěje se věnovati professuře, oddal se studiu moderních jazyků, hlavně studiu češtiny a spřízněných jazyků slovanských. Záhy počal býti literárně činný. V našich poměrech literární činnost mladého spisovatele uvažována býti musí podle okolností, v nichž jemu bylo žíti, a podle obtíží, jež mu bylo překonávati. Těchto bylo u Šťastného dosti. Hmotné postavení jeho nebylo nikterak závidění hodno. A přece i za těchto poměrů pracoval, seč byly jeho síly.

Ve 20. roce věku jeho nastal netušený obrat pro životní budoucnost; Šťastný před ukončením studií filosofických vstoupil v Rajhradě do řádu benediktinského. Při oblečení v roucho řehole sv. Benedikta dne 15. srpna 1878 obdržel pro příští svůj život klášterní jméno Karel; před tím slul Alois. Po odbytém roce zkušebním a čtyřech letech studií bohosloveckých, jež konal v Brně a Solnohradě, vysvěcen byl na kněze dne 16. července roku 1883.

Již za studií bohosloveckých, zvláště však po svém vysvěcení na kněžství, byl horlivým podporovatelem v Pánu zesnulého P. Placida Mathona, zakladatele benediktinské knihtiskárny, v redigování četných časopisů katolických, jež nákladem téže knihtiskárny jsou vydávány. Ale na jaře r. 1884 tento směr jeho literární činnosti z velikého dílu byl zastaven; P. Karlu Šťastnému bylo tehdy zároveň s dp. P. Sarkandrem Navrátilem, podpřevorem rajhradského kláštera, z rozkazu panujícího sv. Otce vydati

na cestu do Říma, by tam, tvoříce zvláštní sekci vědeckou, v archivě vatikánském pracovali o vydání regest papeže Klementa V. Pod modrým nebem italským však P. Karlovi nehrubě svědčilo. Nicméně v pozdním podzimu roku 1884 odebral se tam podruhé.

Když pak po tomto druhém pobytu v Římě do vlasti se vrátil, zárodek plicní choroby, jenž po několik let již v něm klíčil, tak dalece pokročil, že se nedal více zažehnati. A právě v tomto stavu — teprve po úplném návratu z Říma — nastala P. Karlovi doba namáhavé činnosti literární. Ještě za živobytí P. Placida Mathona, r. 1886 převzal vedení »Dělníka«, »Obecných Novin«, úplnou redakci »Zábavné« a »Ascetické bibliotéky«, a r. 1888 pořádání kalendáře »Moravana«. Všechny tyto časopisy a bibliotéky podávají důkaz o jeho přičinlivosti, pisatelské horlivosti, bdělosti a obratnosti. Původních prací jeho jest dosti, namnoze ovšem zpracování. Nejvíce vynikl P. Karel Šťastný jako žurnalista. Z péra jeho vyšla řada článků uveřejněných v »Obecných Novinách« a zvláště v »Dělníku«. Mnoho času věnoval také studiu sociální otázky. A jako v časopisech, dařila se mu práce i v kalendáři »Moravanu« a v »Zábavné bibliotéce«. Zvelebil je svou přičinlivostí tak, že nezůstaly pozadu za podobnými podniky, ba vážností, opravdovostí a jadrností nad jiné vynikly, ač nepracovala pro ně reklama novinářská, ač neměly umělých lákadel obrázkových a nádherné úpravy. Za této stálé činnosti, hlavně žurnalistické, za železné píle a ochotné práce při všem, zvláště co se týká kruhů dělnických, dvakráte odebral se v zimě na zotavenou do luzného údolí gorického. Než ani opětovaný pobyt v mírnějším ponebí nákazy plicní nezastavil. Zdravotní stav P. Šťastného napínavými pracemi byl den ze dne horší. Poslední ještě dobou těšil se, že odebéře se do Velké Routky — s nadějí, že až trochu okřeje, pojede na zimu ku krásnému břehu Adrie, aby se zotavil úplně. Ale Bůh jinak s věrným sluhou svým naložil . . . Počátkem června zhoršil se stav P. Karla Šťastného velice; ulehl a více nepovstal. Dne 20. června r. 1891, před svátkem patrona svého sv. Aloisia, skonal ve kruhu modlících se bratří řeholních. Za práce v papežském archivě vykonané byl P. Karel vyznamenán od sv. Otce Lva XIII. velkou stříbrnou medailí; a o tom vyznamenání se nikomu ani nezmínil. Tak byl skromný!

P. Benno Heřman *Schaffra* narodil se v Brně dne 3. ledna r. 1858. Studia konal na gymnasiu německém v letech 1868—1876

s prospěchem vždy výtečným. Do řádu sv. Benedikta v Rajhradě, kamž spěly vždy všecky tužby mladistvého studenta, přijat r. 1876, kteréhožto roku dne 10. srpna rouchem řeholním přioděn. Studia bohoslovecká konal v Solnohradě, kdež i dne 17. července 1881 na kněze byl vysvěcen.

P. Benno Schaffra jest kněz neobyčejného vzdělání; jeho znalost věd, zvláště theologických, obdivuhodná. Brzo po vysvěcení byl kooperátorem v Rajhradě, pak novicmistrem. Od r. 1890 jest farářem v Syrovicích u Rajhradu. P. Benno Schaffra chová v rukopise mnohá pojednání z oboru věrouky a mravovědy. Samostatně vydal překlad známého oblíbeného díla Fabrova: »Ježíš nade všecko«. Ascetická bibliotéka. Brno 1888. Stran 440.

P. Gunther Karel *Schoessler* narodil se v Uh. Skalici dne 16. června 1860. Gymnasium studoval v Kroměříži. Jako gymnasista (VI. tř.) vstoupil do řádu dne 9. října 1875. Po noviciátě byl poslán do Solnohradu, kdež dokončil gymnasium a studoval bohosloví. Dne 22. října 1882 vysvěcen jest na kněžství a byl od té doby po dvě léta přidělen ku správě hospodářství. Do r. 1893 pak kaplanem farnosti rajhradské a od r. 1893 je pořadatelem českého i německého časopisu včelařského pro Moravu, »Včela brněnská« a »Honigbiene«. V letech 1886—96 přispíval do »Hlídky literární«. R. 1888 vydal v »Ascetické bibliotéce« překlad P. Lehenova spisu »Cesta k ráji srdce«, 2 díly, stran 354.

P. Gunther Schoessler vyniká nevšední znalostí jazyka ruského, italského a francouzského.

Dr. Pavel *Vychodil.* Mezi spisovateli českými, kteří za dnů těchto rozličná odvětví našeho vědeckého písemnictví pěstují s neobyčejným zdarem a velikou ctí, přední místo zaujímá tento po vlastech našich co nejchvalněji známý benediktin rajhradský.

Narodil se v Přemyslovicích u Prostějova dne 18. dubna r. 1862. Prvního vzdělání dostalo se mu na tamější škole národní. Studia gymnasijní konal jako chovanec pacholeckého semináře v Kroměříži, zprvu v semináři samém, později na gymnasiu státním. Na obou ústavech vynikl nade všecky vrstevníky své jak nadáním, tak pilností a vytrvalostí.

Po maturitě s výborným prospěchem složené vstoupil do řádu benediktinského v Rajhradě dne 1. září 1881. Bohosloví studoval první dvě léta na fakultě theologické v Solnohradě, ostatek v Brně. Jak v Solnohradě, tak v Brně těšil se právem z největší přízně svých professorů, u svých kollegů pak byl v nemalé oblibě a lásce. Slavné

sliby složil dne 18. října 1885 a roku následujícího 1886 26. července vysvěcen jest na kněžství. V klášteře byl nejprvnějším jeho úřadem lektorát theologie, později svěřen mu i úřad novicmistra, při čemž neobyčejně pilný P. Pavel každého roku aspoň jedno rigorosum složil. Na doktora theologie povýšen v Solnohradě v červnu r. 1890. Od podzimu r. 1896 jest ředitelem knihtiskárny v Brně.

Dr. Pavel Vychodil jest vedle Volného a Dudíka nejslavnějším spisovatelem z benediktinů rajhradských. Ač teprve 36 roků stár, sepsal již řadu pojednání i celých děl ceny trvalé z oboru aesthetiky, apologetiky, filosofie, historie literární atd. Přeložil také několik znamenitých spisů Aristotelových z řečtiny a opatřil je vysvětlivkami, svědčícími o porozumění tak důkladném, že právem vzbudil tím obdiv nejpřednějších filologův a filosofů českých. A kdyby tohoto ani nebylo, činnost jeho jakožto literárního kritika a redaktora dříve »Hlídky literární«, nyní »Hlídky«, měsíčníku vědeckého s náležitým zřetelem k apologii a filosofii, pojišťuje mu jméno zvučné. Tyto neobyčejné zásluhy jeho ocenili náležitě dávno již i sami nepřátelé katolické literatury, nejnověji pak došly stkvělého uznání tím, že dr. Pavel Vychodil jmenován jest dopisujícím členem České Akademie.

Samostatně vydaná díla jeho jsou:

»Aristotelova kniha o básnictví.« Druhé vydání. Stran 63. »Aristotelovy knihy o duši.« Stran 108. Brno 1885. Benediktinská knihtiskárna. Cena 55 kr. »Aristotelova Ethika Nikomachova«. Brno 1888. Str. 270. Benediktinská knihtiskárna. Cena 1 zl. 20 kr. »Aristotelova Politika.« Stran XXXVIII a 216. Cena 2 zl. 50 kr. V Praze 1896. Sbírky spisů filosofických, vydaných Českou Akademií, č. I. »Důkazy o jsoucnosti Boží a dějiny jejich.« Brno 1889. Benediktinská knihtiskárna. Stran 124. Cena 50 kr. »Knihovna lidu.« Sbírka úvah o knihách pro lid. Díl I. Str. 128. Brno. Benediktinská knihtiskárna. Cena 35 kr. »Apologie křesťanství. Díl I. Str. 320. Cena 1 zl. 95 kr. Díl II. Sešit 1. str. 80. Cena 50 kr. Brno. Benediktinská knihtiskárna. »Básnictví a mravouka.« Praha r. 1897. Str. 79. Cena 40 kr. (Vzdělavací knihovny katol. sv. III.) »Poetika.« Str. 508. Brno 1897. Benediktinská knihtiskárna. Cena 2 zl. 10 kr.

P. Augustin Alois *Vrzal.* Narodil se v Popovicích u Kroměříže 14. dubna 1864. Studoval na českém gymnasiu v Přerově, načež vstoupil do řádu benediktinského v klášteře rajhradském (8. září 1884), kdež dáno mu klášterní jméno Augustin. Po skon-

čeném noviciátě a po složených slavných slibech (21. října 1888) vysvěcen na kněze 28. července 1889. Theologii studoval částečně v Brně na bohosloveckém ústavě, částečně privátně doma v kláštеře. Už jako student obíral se se zálibou studiem slovanských jazyků, zvláště polštinou a ruštinou. Do kláštera přišel už s pěknou sečtelostí v polské literatuře a pěknou bibliotékou polských klasiků. Studium ruštiny a ruské literatury zabralo v řádě veškeren jeho prázdný čas, jenž mu zbyl vedle studií theologických a povinností řádových — později kněžských. Sám prodělav a proživ všechny ty potíže, s jakými bývá zápasiti při probírání ruské literatury, zvláště moderní, jež tolik obliby došla v době nedávné, umínil si sepsati rukověť literatury ruské tohoto století. Zprvu pomýšlel jen na výtah ruských dějin literatury od A. M. Skabičevského, jež vydány v roce 1891 a zahrnují hlavně období od r. 1848—1890. Ale brzy zahloubávaje se dále do ruských pramenů dějin literárních celého tohoto století i minulého, pokud v něm kotví mohutný rozmach dnešní literatury ruské, založil plán svůj šíře. Seznaltě také neúplnost a strannickost Skabičevského a viděl tudíž, že pěkné a moderním duchem nesené jeho dějiny nutno namnoze pozměnit a doplnit. Tak vzrůstaly mu pod rukou obšírné »Dějiny ruské literatury«, z různých pramenů ruských snesené, z vlastní četby a z vlastního studia vytvořené. Jak dílo jeho liší se od původně zamýšleného výtahu dějin Skabičevského, vidno už ze srovnání obou knih. Dějiny Skabičeského čítají velikým tiskem 532 str., dějiny Vrzalovy 939 stran hustého tisku. Jsou to nejobšírnější dějiny ruské literatury vůbec. Tak zevrubných a důkladných dějin nemá ani žádná cizí ani ruská literatura sama — v jednom jediném soustavném díle! »Dějiny ruské literatury« vydány pod pseudonymem A. G. Stín u Šaška a Frgala ve Velkém Meziříčí na Moravě. Spisovatel i nakladatel věru podjali se tu neznětně velikého, předůležitého činu pro českou literaturu a slovanskou vzájemnost vůbec. Česká intelligence měla by se přičinit aspoň nakladatele odměnit zaslouženou pozorností. Spisovateli samému, jenž z počátku hned věděl, že musí pracovati jen a jen z lásky k věci, jiné odměny že čekati nesmí a nemůže ve stísněných našich poměrech, už samo rozšíření díla jeho a široká známost nejmohutnější literatury světové v českých vlastech bude nejlepší odměnou.

Od r. 1888 objevují se v různých listech českomoravských překlady z ruštiny od A. G. Stína. Řada těchto překladů po časo-

pisech i sbírkách knihových jest už veliká. Vyjmenovati je, minulo by se s účelem tohoto upozornění. Jsou to hlavně spisovatelé po Tolstém méně známí, ale přece jména zvučného, z nichž nejlepší perly vybírá a zasazuje do české klenotnice literární mravenčí píle A. G. Stína — Augustina Aloisa Vrzala.

P. Kristin *Lux* narodil se v Rychnově nad Kněžnou 15. ledna r. 1865. Vystudovav tamtéž gymnasium, vstoupil do řehole benediktinské v Rajhradě r. 1882. Slavné sliby složil dne 15. října r. 1887 a na kněze vysvěcen byl 22. dubna r. 1888. Brzo po té převzal na nějaký čas za churavého P. Karla Šťastného redakci »Obecných novin« a »Dělníka«. Redigoval po šest měsíců oba tyto čtrnáctidenníky také r. 1889 a r. 1890, poněvadž choroba P. Karla se nejen nelepšila, nýbrž víc a více se zhoršovala. V červnu r. 1891, když už pozemské okamžiky P. Karla Šťastného byly sečteny, uvázal se v redakci těchto listů definitivně. R. 1893 ustanoven byv kaplanem a katechetou v Rajhradě, musil se redakce jejich vzdáti. Podržel však tehdy přece a dosud vede redakci »Květů Marianských«, kteréž letos patnáctý rok vycházejí a za jeho pořadatelství čtrnáctou pouť roční po Moravě i Čechách konají, jakož i redakci kalendáře »Moravana«, již také hned po smrti P. Šťastného přejal.

Prokop Bartoloměj *Sup* narodil se 22. srpna 1866 v Senici na Litovelsku na Moravě. Studoval v Olomouci na českém gymnasiu. Po skončených studiích rok učiteloval, ale pak zvolil si život řeholní. Dne 8. září 1887 vstoupil do řádu benediktinského v Rajhradě a obdržel jméno klášterní Prokop. Studia theologická vykonal privátně, 18. října 1891 složil slavné sliby a 31. července roku 1892 vysvěcen na kněze. Vystoupil literárně básničkami ve »Škole Božského Srdce Páně« a »Květech Marianských«, které je přinášely v letech 1888—1891 pod pseudonymem P. Š. Senický. Spolu připojil se ke spolupracovníkům »Hlídky literární«. Od r. 1893 redigoval »Obecné Noviny« a »Dělníka«, vydávané střídavě každý týden v Brně benediktinskou tiskárnou. Když po přenesení »Hlasu« z tiskárny akciové do benediktinské »Obecné Noviny« spojeny s »Týdenníkem Hlasu« (r. 1897), převzal vedení tohoto »Týdenníku Hlasu«. Od roku 1897 také vede »Rozhled« v »Hlídce«. Od r. 1893 věnuje se výlučně žurnalistické činnosti a hlavně hospodářsko-socialní stránce její. Toho druhu článků vyšlo z péra jeho značné množství a ve všech zračí se bedlivé studium a dokonalá znalost předmětu.

P. Sup pokusil se také o práce překladatelské. Přeložil z polštiny Boleslava Prusa »Placówku« (»Na přední stráži« v »Zábavné bibliotéce« v Brně roku 1890) a J. J. Kraszewského »Řím za Nerona« (»Škola Božského Srdce Páně« r. 1890 a 1891) a jiné drobné povídky.

P. Alois Josef *Kotyza* narodil se dne 27. února 1869 v Drysicích u Vyškova. Vychodiv zde obecnou školu, počal r. 1880 konati studia gymnasijní v Kroměříži v knížecím arcibiskupském semináři pacholeckém. Zde vytrval, i když poslední třídy navštěvoval na státním gymnasiu německém. Po maturitní zkoušce však nemohl odolati touze státi se knězem řeholním. Vstoupil do řehole benediktinské v Rajhradě dne 30. září 1888 a slavné sliby složil dne 16. října 1892. Asi rok později (dne 30. července 1893) vysvěcen byl na kněze. Od r. 1896 jest kooperatorem ve farnosti rajhradské.

Literární činnost svou započal překládáním rozličných článků z oboru socialního pro »Dělníka«, psaním úvah pro »Květy Marianské«, upravováním zpráv z katolických missií pro »Školu Božského Srdce Páně«; v tomto oboru posledním jest činný stále.

Samostatně vydal v českém jazyku dvě rozjímavá díla, z nichž jedno je sv. Alfonsa Liguori, druhé sv. Františka Saleského: 1. »Návod, jak máme Ježíše Krista milovati.« Od sv. Alfonsa M. z Liguori. (»Ascetické bibliotéky« č. 29.) Brno 1890. Stran 262. 2. Sv. Františka Saleského: »O pravé zbožnosti.« (»Ascetické bibliotéky« č. 36.) Brno 1893. Stran 506.

P. Placid *Buchta* narodil se dne 3. února 1870 v Rakodavech na Moravě, absolvoval s vyznamenáním české gymnasium v Olomouci, načež do Rajhradu přijat a oblečen byl dne 8. září 1889; slavné sliby složil dne 15. října 1893 a vysvěcen jest na kněžství dne 29. července 1894. Jest v klášteře jako lector theologie a skládá rigorosa theologického doktorátu v Olomouci. Mimo stálé spolupracovnictví časopisu »Mír« v Olomouci (úvodníky i drobnější články a zprávy) vydal samostatně: »Problem svobody u Kanta.« (Otištěno jakožto rukopis z »Hlídky« r. 1896 a 1897.) »Život dle náboženství«. Příruční knížka pokynů a modlitěb hlavně pro vzdělanější kruhy mužské, již dle Tilmanna Pesche S. J. převedl na jazyk český a vydal v Olomouci 1898 nákladem českého knihkupectví R. Prombergra. Přispěl do kalendáře »Moravana« statěmi historickými, z nichž zvláště zmínky zasluhuje »Životopis sv. Jana Nepomuckého« (»Moravan« na r. 1896) a »Rajhrad«. Dějepisný náčrtek

k jubilejnímu roku 1895. Poslední vydáno také jako zvláštní otisk z »Moravana«. Mimo to napsal rozličné úvahy do »Květů Marianských« a již po několik roků opatřuje ve »Škole Božského Srdce Páně« stálou rubriku: »Zájmy Krista Pána v různých zemích.«

Z ostatních zasluhují ještě zmínky: Bábíček, Drescher, Grüber, Haberhauer, Harlacher, Heisler, Keller, Khinell, Knopp, Knorr, Müller, Okánik, Ottmanský, Rubin, Schaller, Schmid, Schmidt, Wagner, Winkler, o nichž příslušná data dočteš se ve spise »Scriptores ordinis s. Benedicti, qui 1750—1880 fuerunt in imperio austriaco-hungarico; Vindobonae 1881 sumptibus ordinis edidit Leo Woerl. Výborné práce této použili jsme i my, doplnivše z ní příspěvky, jež došly nás z přátelské ochoty cestou soukromou, z Broumova od P. V. Wintery a z Rajhradu od P. Kristina Luxe O. S. B.

„Quo vadis?" v klášteře břevnovském.

DÍL TŘETÍ.

ÚCTA SV. VOJTĚCHA U LIDU.

I.

Slavné jméno Vojtěchovo uctíváno po vše věky v naší milé vlasti. Již starý kronikář český Kosmas volá po přenesení svatých ostatků světcových do Prahy s nadšením: »O nimium felix metropolis Praga, olim duce Wenceslao sublimata, nunc beato praesule Adalberto decorata, a domino Deo tibi collata excipis gaudia geminata.« [1]) Vděčnost a láska, kterouž oddáni byli západní Slované apoštolu svému, vábila nábožné duše z krajin půlnočních tak, že často přicházeli zbožní poutníci ke hrobu oslavence našeho. Mnohé nehody postihly národ náš, četné pohromy přivalily se na milou naši vlast, ale po vše věky udržela se v srdcích vděčného lidu československého oddanost a láska ku svatému velepastýři našemu.

Po všech končinách československých zasvěceny jsou četné svatyně ku cti tohoto prvního biskupa, apoštola-mučeníka z krve české; nejstarší a nejoblíbenější píseň svou naznačili jeho jménem, při každé příležitosti, ať v radosti ať v žalosti, ve chrámech i na bojištích zpívávali ji naši praotcové a zpíváme ji podnes, ujištěni jsouce, že svatý patron náš nezapomíná před Bohem ve slávě nebeské rodáků svých na zemi!

Po šest věkův přibývala každým stoletím i rostla poctivost a sláva jména Vojtěchova po vlastech slovanských na západě. Než i slunce na obloze zakryjí časem na nějakou dobu závistivé mraky: nejinak chtěla též závist a utrhačnost lidská zkaliti slávu svatého biskupa našeho v národě našem. Když se totiž v XV. století učení husitské v Čechách rozmohlo, a následkem lidských neřestí a vzbuzených vášní nejedny pravdy víry katolické počaly se zamítati, přišlo rovněž i učení o svatých v lehkost. A tu dotýkáno

[1]) Prameny dějin českých, díl II. str. 77.

se též sv. biskupa našeho Vojtěcha, i obviňován, jako by byl býval nepřítelem obřadu a jazyka staroslavského v Čechách. Čeští bratři aspoň nejednou vytýkali sv. biskupovi našemu toto »provinění«. Někteří následovníci českých bratří pokročili o krok dále a neunavenou horlivostí usilujíce nejen zlehčiti, nýbrž i v potupu vydati samu církev katolickou, zlehčiti hledí též přede vším oslavené svaté syny její. A tak stalo se, že tu i onde proskakují znova o svatém Vojtěchu našem hlasové, jakoby byl býval obzvláštním přítelem Němcův, ano v době naší nerozpakují se někteří nazývati světce našeho přímo císařským úřadníkem německým v Čechách.[1]) Kdokoli poznal dokonale a umí svědomitě uvážiti vše, což nám zachováno jest o životě apoštolského tohoto dědice našeho, snadno nahlédne, že to i ono lež jest a klam. Pravdať sice, že svatý náš Vojtěch byl biskupem církve katolické obřadu latinského; ale kde a čím to medle dokázal, že by byl nepřítelem jazyka slovanského? Nemním, že by třeba bylo, doličovati mnohými slovy a vyvraceti všeliké křivé úsudky o sv. biskupu našem; lež poráží se nejlépe skutky. Že sv. Vojtěch nebyl nikoli protivníkem, ale srdečným milovníkem národa slovanského, vysvítá patrně z celého života jeho. Dostav se za mládí svého do školy děvínské, chován byl sice ve městě, osazeném Němci, avšak žije v území slovanském, nepozbyl ani známosti řeči, ani uvědomění národnosti své slovanské. Navrátiv se zajisté do Čech, v krátce došel v národě tolik důvěry a přízně, že mladičký zvolen jest za biskupa proto, poněvadž byl »rodák výtečný netoliko rodem a bohatstvím, nýbrž i mravy a životem«. Kde kdo zná, kterak tehdy Čechové na pozoru měli se před sousedy svými, a že nebyli by věru nabyli důvěry ku přišlému z Němec rodáku svému, kdyby při něm byli znamenali nenárodní smýšlení, nechuť k jazyku českému, nelibost k národnosti slovanské. A že svatý Vojtěch, byv posvěcen na biskupa, nezměnil, nezhoršil se, toho jsou opět apoštolské pouti a veškeren život jeho důkazem pádným. V Čechách, jmenovitě v Praze, mezi panstvem potkával se sice apoštolský horlitel s těžkostmi, které ho přinutily odejíti z vlasti, a my vyložili již na svém místě příčiny strasti této. Než kdo neví, kterak se dařilo muži Božímu jinde mezi národy slovanskými? Že v Uhřích nalezlo křesťanství žádoucí průchod, jest jeho zásluhou;

[1]) Dr. Kryštůfek, Všeobecný církevní dějepis. Středověk. Část I., str. 418. Dr. Kryštůfek tvrdí tak po Gfrörerovi a Dudíkovi; leč tvrzení to dr. Kalousek i H. G. Voigt rozhodně zamítají.

že na Slovensku nového života i rozkvětu dočkala se víra i církev Boží, stalo se jeho snahou; že v Polště tak rychle, snadně a utěšeně dokonáno jest obrácení celého národa, toť jeho činem a dílem. Kdo zná letopisy oněch věkův, dobrou zajisté má o tom povědomost, kterak se tehdy národové slovanští obávali sousedů Němcův, zavírajíce prahy své i srdce svá před nimi. Kdo tedy a kterak nám vysvětlí onu přízeň, oddanost a lásku, kteréž byl sv. Vojtěch došel u dotčených národů slovanských? Co se nás tkne, my za to máme, že by se i sv. blahověstu našemu nebylo vedlo hrubě lépe, než jiným kněžím od západu, by se o něm byla rozešla i potvrdila pověst, že jsa ve službě německé, nepřítelem jest národnosti slovanské. Leč zdá se nám, že, ač pokusili-li se Vršovci o rozšiřování podobných útržek jako novější protivníci sv. biskupa, ani v Čechách se jim mnoho nevěřilo. Jak povědomo, Břetislav, rekovný onen obnovitel moci české, zmrhané bídným Boleslavem Ryšavým, neměl na počátku panování svého příliš mnoho náklonnosti k Němcům. Statečný tento vojvoda zamýšlel, jak z nejedné věci vysvítá, založiti říši slovanskou na západě; tažení jeho do Polska, jakož i vybojování polských vlastí na západě, zdá se nám býti ve spojení s těmito záměry. I tážeme se, zdaliž by kníže s takovými záměry, zdali by národ od věkův o neodvislost národní bojující a tudíž v ustavičné nevoli s Němci žijící, zdaž by se vítěz Břetislav s válečným lidem svým byli s nadšením hrnuli ke hrobu sv. biskupa, kdyby jej byli za živa slušně pokládati směli za protivníka své řeči a národnosti? Nemníme, že by odpověď k této otázce svědčiti mohla na potvrzenou utrhačných domněnek a lživých úsudkův o svatém blahověstiteli našem. Kdyby třeba bylo, dovedli bychom zřejmě dokázati, že byl sv. Vojtěch upřímným synem a věrným milovníkem jazyka slovanského. Kdyby byl měl náš sv. biskup srdce své nakloněné více k Němcům než k Slovanům, kdo by mu byl bránil, zůstati v Němcích u císaře, který si ho tolik zamiloval a tak vážil? Kdo jej nutil, život svůj věnovati snahám o vzdělání a osvícení, o obrácení národův slovanských ku Kristu? Domnívaje se v pokoře ducha svého, že by nebyl dosti schopen k dílu na drahé vinici Páně, zdaž nepečoval svatý náš o to, aby nástupcem jeho na biskupské stolici pražské byl opět Slovan? Ale netřeba nám ani takových otázek, mámeť zajisté věci některé bližší, ježto dosvědčují patrně, kterak se svatý náš biskup k Slovanům znal — Slovanem cítil.

Nebudeme se tu dovolávati starobylé písně: »Hospodine, pomiluj ny,« kteráž sv. Vojtěchu právem se přičítá; mlčením omineme staropolskou píseň »Bogarodzica dĕvica«, jižto byl vedle podání sv. Vojtěch zůstavil Polákům; připomeneme toliko, že, kdekoli o sv. biskupovi našem souvěcí spisovatelé činí zmínku, vždy jej květem krajin slovanských býti praví; podotýkáme toliko, že sám svatý mučeník Boží, přišed k Prusům pohanským, zřetelně vece: »Já rodem, já krví Slovan jsem.« A tento ráz slovanský zřetelně se objevoval v životě jeho tou měrou, že spisovatel jeden ruský,[1]) jinak jízlivý odpůrce naší církve, tím právě vysvětluje sobě veliký a rychlý vzrůst církve katolické v národě polském. »Vojtěch,« tak píše řečený Rus, »vládna dokonale jazykem slovanským, vynikaje darem slova, svrchovanou nezištností, přísným a vzorným životem, usjednotil v sobě všeliké známky *národního* hlasatele víry.[2])

Protivníci sv. biskupa našeho činí však proti muži Božímu ještě jednu námitku, obviňujíce ho, jakoby byl býval protivníkem slovanského obřadu, a to prý hlavně bylo příčinou odporů, nesnází a příkoří, činěných mu v Čechách. Neľodláme a nemůžeme se tuto meškati příliš, vyvracujíce všeliké křivé domněnky v tomto směru; sám zajisté spisovatel pojednání »O počátcích křesťanské víry v Polště«, nucena se viděl vyznati: »Krvavý osud, s jakým se potkal v Čechách Vojtěch, přivedl ho k mírnosti, tak že přestal ukazovati se zjevným nepřítelem východních obřadův a že nestavil východního vyznání víry na roveň s pohanstvím, přestávaje na přijetí hlavního článku římského vyznání víry o prvenství papežově v církvi.« My však bohda dovedeme snadno dokázati i spisovateli

[1]) Innokent (Ivan Borisov) * 1800, ruský bohoslovec a spisovatel stal se r. 1840 biskupem vologodským, r. 1841 arcibiskupem charkovským, r. 1848 chersonským a 1856 jmenován členem sv. synodu. † 1857. Napsal »Poslední dni pozemského života Ježíše Krista«, »Život sv. apoštola Pavla«, »O hříchu a jeho následcích« a »Slova i řeči«.

[2]) Dotčený spisovatel, výmluvný to biskup pravoslavný *Innokent*, nehrubě tomuto povděčen, že chtěj nechtěj vydati musil o sv. biskupovi našem takové svědectví, aby aspoň poněkud pokalil jasnou záři svatosti Vojtěchovy, dokládá, že prý se byl sv. náš biskup propůjčil německému císaři za prostředníka, jímžto měl kníže polský přiveden býti v podrobenost říše německé. Na to netřeba biskupovi Innokentovi nic více říci, leč že sobě vymyslil něco, čehož nikdy historickými důvody nedotvrdil. Ze starobylých pamětí víme zajisté, že působení sv. Vojtěcha v Polště počalo o mnoho let dříve, než se stal důvěrníkem císařovým.

dotčeného článku, jakož i soudruhům jeho, že sv. Vojtěch, ačkoli byl biskupem katolickým latinského obřadu, nebyl nikterak protivníkem obřadu východního. Jak známo, snášejí se v tom mnozí učení Slované, že píseň »Hospodine, pomiluj ny« jest památkou staroslovanského obřadu v Čechách.

Než, čím to, že píseň tato hned od nejdávnějších časův sv. Vojtěchu se přičítá? Kdyby byl svatý náš býval zapřisáhlým protivníkem řečeného obřadu staroslovanského, pochybujeme, že by mu byli Čechové připisovali drahou onu památku. Mimo to máme však důkaz ještě pádnější. Svatý Vojtěch odešed poprvé z Čech, umyslil sobě na hoře kasinské dáti se do řehole. A kde potom hledal přijetí? U opata Nila ve klášteře valliluckém, ve klášteře obřadu řeckého. Není-li to důkazem patrným, že ve svatém srdci biskupa našeho nebylo nijaké nechuti k obřadu východnímu? A konečně, ať již déle nešíříme slov, připomeneme ještě slavný onen výjev ve Hnězdně při hrobě sv. biskupa našeho. Vojvoda Břetislav a biskup Šebíř velmi zjevně vytýkali tam otcům našim neřesti všeliké, pro kteréž horlitel Boží toužil na Čechy, ale příčinou obřadu slovanského nepovědíno ani slova. Nesluší-li tedy souditi, že v té věci sv. Vojtěch s národem českým sporův neměl? Ale dosti již této vynucené obrany! Kdo poznal poněkud aspoň povahu a ráz sluhy Páně, domyslíť se velmi snadno, že v srdci, posvěceném rekovskou, čistou, ryzí láskou Kristovou, nemohlo se nikterak směstnati smýšlení, kteréhož jediné černé duše bývají schopny.

Apoštolský biskup náš, stkvěje se láskou mezi cizozemci, stkví se jí zajisté mezi kmenovci, mezi rodáky a bratry slovanskými. Vědouce, z jakých pramenův povstaly řečené útržky, nadějeme se bezpečně, že jako blud všeliký, pominou i lživé a křivé domněnky a ve světle věčné pravdy, jako hvězda na obloze stkvíti se bude sv. Vojtěch na oslavu národa našeho, jsa ochráncem vlasti, víry a církve naší, jsa milovníkem a orodovníkem naším po věky.[1])

Končíme tuto nemilou obranu nestranným soudem, který r. 1897 v prvém čísle svém uveřejnila Česká Revue; citujeme slovně:

»Vojtěch, chtěje raději trpěti než bojovati za své idee, odcizil se otčině, ale přes to jeví se Čechem dobrým, možno snad říci,

[1]) Štulc, Sv. Vojtěch v Blahověstu 1849, str. 411—412.

že velikým. Odchovanec německo-latinské školy magdeburské, jediný z českého kléru, ujal se práce, jež, kdyby byla nalezla v českém duchovenstvu následníků a vzdělavatelů, mohla nám snad zachrániti polabské Slovany. Sv. Vojtěch chtěl státi se apoštolem Luticů, kázal slovo Boží pohanským Prusům a v jejich zemi zpečetil své snahy krví mučenickou — první český Boží bojovník, jenž předešel husitské Boží bojovníky Sirotčích polních vojsk ku břehům Baltu.

Apoštolem Slovanů se nestal, ale zásluhou jeho bylo přece, že ve Hnězdně, v krajinách, kde později měl slovanský a německý život zápasiti o půdu, bylo založeno přes protesty německých prelátů arcibiskupství na Němcích nezávislé. Ironie osudu tomu chtěla, že sv. Vojtěch, patron Čechů a Poláků, stal se patronem poněmčeného Pruska, že dnes jeho jméno přijato jest vedle jmen Fridrichů a Vilémů v král. rodě pruském k tradici, proti níž byl stál a proti níž bojuje, padl. Svatý Vojtěch dědiců svých snah nenalezl, porozumění nedošel — pokřestění severních Slovanů a Prusů ujali se Němci.« [1])

1. Česká ikonografie svatovojtěšská.

Slávu a čest sv. Vojtěcha rozhlašují od dávných dob jeho obrazy na pečetích, mincích, medailích, miniatury, rytiny, obrazy tabulové, malby olejové, skulptury, sochy, poprsí, basreliefy atd.; o těchto svatovojtěšských památkách ikonografických promluvíme v této stati, podotýkajíce předem, že výčet náš není nikterak úplný.

Obrazy sv. Vojtěcha na pečetích.

O pečetích kláštera břevnovského ze 13.—16. století napsal Bienenberg, [2]) že představují sv. Vojtěcha v biskupském ornátě s mitrou a berlou vedle sv. Benedikta. V universitní bibliotéce pražské vidíš při listu z r. 1407 vysutou pečeť břevnovskou, vytištěnou pečetidlem 14. století. Jest kulatá, 5·8 cm. průměrná, mezi dvěma provázkovými čarami kruhovými čte se starou lapidálkou: »S. Břevnov. monasterii«. Sv. Vojtěch, září svatých ozářený, sedí v záhybovaté kasule a v albě ovroubené křížovým ornamentem,

[1]) Česká Revue, I. roč., č. 1, 1897.

[2]) Bienenberg K., Alterthümer I., 158, tab. IV., obr. 14; Beneš Frant. v Památkách archaeologických VII., 262; dr. Ambros, Der Dom zu Prag.

jímž i pallium ozdobeno jest; na hlavě má nízkou trojhrannou mitru; v levici drží prostou berlu pastýřskou, pravicí pak uděluje požehnání, maje palec, ukazováček a střední prst pozdvižený dle obyčeje latinské církve (na znamení sv. Trojice). Že jest tu svatý Vojtěch vyobrazen, dosvědčují vedle něho písmena S. A., o svatém Benediktu vedle něho S. B. I pečeti kláštera rajhradského a opatovského bývaly obrazem sv. Vojtěcha ozdobeny. Starší a památnější jest pečítka kapituly ostřihomské z 12. neb z počátku 13. století, již v »Mittheilungen d. k. k. Centralkommission«, 1859, 249 vyobrazenou najdeš; vidíš na ní poprvé sv. Vojtěcha. Na staré pečeti kapituly pražské zříš sv. Vojtěcha a sv. Václava, celou postavou stojící mezi třemi sloupky, spojenými kulatými oblouky, nad nimiž věž se třemi lomenými oblouky vyniká. Sv. Vojtěch drží berlu, pravicí pak žehná jako na pečeti ostřihomské; svatý Václav má v pravici prapor, v levici štít s orlicí. V obloucích nad hlavami čte se: »Sanctus Adalbertus a Sanctus Venceslaus«. Mezi oběma vroubkovanými kruhy po okraji běží minuskulový nápis: sigillum + majus + capituli + sacre ÷ pragensis ∓ ecclesie. Mezi slovy sacre a pragensis jest ve štítu polokruhém znak biskupství a kapituly: v černém poli zlaté břevno položené na příč.[1])

Miniatury.

V rukopisech, ozdobených drobnomalbou, najdeš sv. Vojtěcha typicky jako biskupa vyobrazeného, beze všech odznaků neboli attributů. Tak v rukopisné knize, zvané »Liber viaticus« Jana ze Středy, biskupa litomyšlského v letech 1354—1364; dále v brevíři, který Benedikt, biskup kaminský, r. 1393 daroval klášteru třeboňskému; v obou je drobnomalba dokonalá, jemná a výrazná.[2]) Mimo to ještě ve dvou brevířích universitní knihovny pražské nalézá se pěkná miniaturní kresba sv. Vojtěcha.

Rovněž v utrakvistickém graduálu, psaném Janem Kantorem v letech 1547—1572, nalézá se v iniciálce písmena R při officiu Všech Svatých sv. Vojtěch po levici sv. Václava.[3])

---

[1]) Viz A. Rybičky: O erbích, pečetích a znacích stavu kněžského, 1862, 4.

[2]) Liber viaticus chová se nyní v zemském museu, brevíř a graduál v knihovně universitní; onen pod signaturou VI., G. 6, tento sub XVII., A. 3.

[3]) Srovnej Jos. A. Hanslika, Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek, str. 72 a 627, pak Fr. Beneše stať »Libice a památky kultu sv. Vojtěcha« v Památkách arch. VII., str. 264, a K. Konráda, Dějiny posvátného zpěvu staročeského, díl II., str. 194—456.

Na letošní výstavě knih moravského průmyslového musea v Brně (1898) nalézal se missál, vynikající jemnou technikou a zajímavým znázorněním Svatých, jako sv. Vojtěcha (prsa proklaná mečem), sv. Václava atd.[1])

Obrazy na mincích.

O kultu sv. Vojtěcha svědčí rovněž české mince s rytinkami sv. patrona našeho, s nimiž poprvé setkáváme se na denárech Vladislava I. (1108—1125), na jichž rubu vyobrazen jest svatý Vojtěch a sv. Václav s nápisem: S. Wenceslaus E. Adalbe(r)tus. Na aversu je obraz Vladislava I.

Nástupci tohoto knížete zdobívali častěji české peníze obrázkem světce našeho buď samotného nebo se sv. Václavem. Na denáru Vladislava II. (1140—1173) klečí sv. Vojtěch a sv. Václav proti sobě.

Na denáru Soběslava II. (1173—1178) stojí svatý Vojtěch v ornátu u oltáře a osobě před ním stojící buď žehná, nebo jí udílí sv. biřmování.

Rovněž i denár knížete Václava II. z r. 1191 má obraz našeho patrona.

Denár Přemysla Otakara I. má poprsí sv. Vojtěcha na aversu a obrázek Přemysla Otakara I. na rubu.

Celkem nalézáme obraz sv. Vojtěcha na českých mincích asi patnáctkráte.

Polský Boleslav Chrabrý razil také mince s hlavou svatého Vojtěcha.

Medaille

s obrazem sv. Vojtěcha náležejí k největším vzácnostem numismatickým; mezi sběrateli našimi známa jest pouze jedna stará medaille se svatým Vojtěchem, chovaná v zemském museu, na jejímž líci jest světec náš oděný pluviálem a mitrou, pravici zvedá k žehnání, v levici pak drží berlu.[2])

Jiná medaille se svatým Vojtěchem vyšla z dílny pražského zlatníka Kettnera.

---

[1]) Chytil K. dr., Illuminované kodexy moravské ve Věstníku české akademie pro vědy, slovesnost a umění. Roč. VII., č. 4, str. 234.

[2]) Viz Album Svatovojtěšské, str. 47—48; E. Fiala, Beschreibung der böhm. Münzen; Beneš, Památky arch. VII., 262.

Za příčinou loňského jubilea svatovojtěšského ráčil J. E. nejdůstoj. p. kardinál kníže arcibiskup pražský Frant. de Paula ze Schönbornů svoliti, aby vydána byla památní medaille. Na prvé straně je poprsí našeho drahého biskupa, provedené věrně dle zachovaných památek, skulptur a fragmentů. Mitra, rukavice a berla modelovány dle památek v pokladu velechrámu svatovítského, hlava dle podoby ochozu naší velesvatyně na jižní tëmpoře, dle sochy mistra Prokova na Horách Kutných a oltářního obrazu na Libici od Fr. Maška. Kolem poprsí je prostý latinský nápis. Na druhé straně je poprsí kardinála, knížete arcibiskupa pražského hraběte ze Schönbornů. Modelování medaille provedl akademický sochař B. Vlček, modelář v ryjecké a umělecké továrně J. B. Pichla v Praze, kteryžto závod zmíněnou medailli vydal svým nákladem. Potřebné fotografie byly pořízeny Gustavem Toužilem, redaktorem »Katolických Listů« v Praze. Tato medaille vydána ve stříbře, bronzu, aluminiu a sloučenině. [1])

Pro lid byla vydána bílá kovová medaille s poprsím svatého Vojtěcha na jedné straně a s libickým kostelíčkem na straně druhé. [2])

Obrazy mosaikové.

Mosaikou vyrozumívá se obraz z malých barevných kaménků nebo průhledných temných kousků skla uměle sestavený, jenž pro tuto vlastnost svou obzvláště hodí se k účelům monumentálním. Mosaika byla známa Řekům i Římanům; umění křesťanské používalo jí už v katakombách. Když pak počaly se stavěti chrámy křesťanské, užíváno mosaiky jakožto hlavní okrasy na podlaze, stěnách i plochách klenbových. Mosaiku uvedl do Čech Karel IV. Na velikém obraze mosaikovém, jenž nalézal se na jižním průčelí chrámu svatovítského a nyní prozatím snesen jest, spatřiti lze v popředí mezi zemskými patrony *klečící postavu sv. Vojtěcha,* oděnou pluviálem a mitrou bílou; kasule je hnědočervená. Přechod k světlu naznačen jest tóny zelenohnědými a zahnědlými.[3])

Mosaika ta je práce vlašská; některé částky jsou provedeny dokonale, jiné méně; zvláštností její jest, že k vypodobnění barvy těla, obličeje, rukou nebylo použito hmoty skelné, nýbrž rozští-

[1]) Viz Katolické Listy ze dne 7. března 1897.
[2]) Katolické Listy ze dne 23. dubna 1897.
[3]) Památky archaeologické VII., str. 264.

paných křemenů, chalcedonů, opálů a j. v. Malta záležela z vápna, jemného písku a moučky cihlové. Obraz byl dokončen r. 1371. Požárem z r. 1541 utrpěl značné pohromy, která ještě zvýšena byla vlhkem do mosaiky vnikajícím; tím stalo se, že některé částky zcela opadaly, což nejvyššího purkrabí Karla hraběte Chotka pohnulo k tomu, že dal r. 1837 zmíněný obraz malířem Gurkem obnoviti. Leč ani po té obnově nebyl zachráněn před další zkázou.

Mimo tento veliký mosaikový obraz ve velechrámě sv. Víta v Praze neexistuje za Alpami pražádná poněkud větší mosaiková stěnomalba.[1])

Rytiny.

Po vynalezení knihtiskařství byly miniatury nahrazovány *dřevoryty* a *mědirytinami*. Nejstarší dřevoryty sv. Vojtěcha zdobí liturgické knihy pro potřebu církevní naší arcidiecése v cizině tištěné a nepochybně i tam zhotovené; nejsou tudíž původu domácího. Dřevoryty v tiscích norimberských: břevíř z r. 1492 a ritual z r 1496 pocházejí asi od Mich. Wohlgemutha; dřevoryt pak v tiscích lipských v missálu z r. 1498 a 1522 vyšel buď z dílny Burgmaierovy nebo Cranachovy. Na obou těchto rytinách viděti sv. Vojtěcha v rouše biskupském se znakem arcibiskupství pražského.

V českém Passionale, tištěném v Praze r. 1495, počíná život sv. Vojtěcha pěknou dřevorytinou našeho patrona.[2]) Pokrok ve dřevořezbě je už patrný. Z mědirytin uvádíme ještě 17 ploten Doomsových k Boleluckého knize »Rosa Boëmica«,[3]) dále rytinu Samuela Dvořáka v díle »Zodiacus illustrium Ecclesiae siderum«, Pragae 1676, a jemnou rytinu Ant. Birckharda († 1748).[4])

Obrazy tabulové ze XIV. a XV. století.

Sem spadá votivní obraz pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi, jejž na smrkové desce maloval *Dětřich Pražský* à la tempera; obraz jest as 2 lokte vysoký a přes $1\frac{1}{4}$ lokte široký.

---

[1]) Mockr, »Obrazy mosaikové« v Časopise katolického duchovenstva, roč. 1883, str. 193—199; Ambros, Der Dom zu Prag, str. 272.

[2]) Rovněž karty na hraní, v Norimberce tištěné, mají vyobrazení sv. Václava, sv. Vojtěcha, Víta atd.

[3]) Viz Album svatovojtěšské, str. 48, a Dlabačův Künstlerlexicon I.

[4]) Šestnáct těch ploten měděných nalezl ve staré skříni bývalý farář svatovojtěšský P. V. Nykles a uložil je v museu města Prahy.

Příční pás dělí jej na dvě pole; v hořejším jest Bohorodička s Ježíškem a v dolejším poli klečí uprostřed Jan Očko z Vlašimi s infulí na hlavě, v ornátě biskupském a drží v sepjatých rukou kříž. Před ním stojí sv. Vojtěch a klade ruku na jeho ruce.[1]) Obraz ten jest nyní v rudolfinské obrazárně v Praze pod číslem 687.

Z maleb středověkých zmiňujeme se zvláště o sv. Vojtěchu na rámci vzácného obrazu *tváře Kristovy* ve chrámě svatovítském; sv. biskup náš stojí na hvězdnatém obláčku, tvář jeho je přísná, ascetická; na kadeřavé hlavě má nízounkou mitru, kasule je fialová se zelenou podšívkou, tunika červená, alba bílá; jiné odznaky jsou berla a kniha.[2])

V *Dubečku*, na farní osadě uhříněveské, byl starý tabulový obraz, představující sv. Vojtěcha v rouše měšním s mitrou, berlou a knihou v rukou. Nyní je v obrazárně rudolfinské v Praze.

Rovněž v *Blanici* u Bavorova býval starožitný obraz, na němž vedle sv. Jiljí a sv. Prokopa i sv. Vojtěch jest zobrazen. Nyní jsou tam pouze kopie a originál uschován ve sbírce starožitných památek knížete Adolfa ze Schwarzenberga.[3])

Obrazy olejové ze XVII. a XVIII. století.

Ve chrámě Matky Boží před Týnem v Praze jest při čtvrtém pilíři oltář sv. Vojtěcha s obrazem od *Karla Skrety* (1610—1674), jejž r. 1648 zříditi dal Karel Hlad z Proseče. Duplikát tohoto obrazu je na postranním oltáři v dómě litoměřickém.[4])

Ve vojenském farním kostele sv. Vojtěcha u Prašné brány v Praze je zdařilý obraz Mich. Leop. Willmanna (1630—1706) »Smrt sv. Vojtěcha«.

Rovněž Petr Jan *Brandl* (1668—1735) oslavil výborným štětcem svým několikráte našeho sv. patrona; tak pro chrám v Doksanech vytvořil krásný obraz »Umírající sv. Vojtěch« a pro kostel břevnovský »Setkání se sv. Vojtěcha s knížetem Boleslavem II.« na místě, jež jim označil ve snách Bůh ke zbudování

[1]) Viz Památky archaeologické, roč. I., 1855, str. 231, a Mikovcovy Starožitnosti I., 154.

[2]) Památky archaeologické, roč. VII., str. 264.

[3]) Album svatovojtěšské, str. 49.

[4]) Jiný obraz Skretův byl v kostele v Emausích. Viz Pazourek, Carl Screta, str. 71—72, a Beneš ve Světozoru 1867, č. 84 a 39.

kláštera. Témuž umělci přičítá se právem jiný obraz sv. Vojtěcha *v refektáři* kláštera břevnovského.[1])

Ignác Raab S. J. (1715—1787) namaloval pro chrám svatého Klimenta v Praze cyklus obrazů sv. patronů českých, mezi nimiž jest i zdařilý obraz sv. Vojtěcha. Reprodukce všech těchto obrazů najdeš v Albu svatovojtěšském. I ve chrámě svatojakubském na Starém městě v Praze je na oltáři sv. Václava starší obraz sv. Vojtěcha.

Sv. Vojtěch bývá také často na *křídlových oltářích*; jeden takový jest v Budějovicích, jiný v Chudenicích, nejstarším však je asi v presbytáři stoličního chrámu krakovského z polovice XIV. století. Na křídlech původního zavírajícího se oltáře je sv. Vojtěch a sv. Stanislav, biskup. Na obrazích těch zřejma jest škola česká, jak za dob Karlových mohutně v Polště vykvetla.[2])

Svatovojtěšské obrazy z našeho století.

Z nich zasluhují zmínky alespoň tyto: Frant. *Tkadlíka*, nebo Kadlíka (1787—1840) »Sv. Vojtěch vrací se do vlasti a žehná jí« z r. 1824; Fr. *Kryšpína* krásný na zlaté půdě malovaný obraz světce našeho krášlí hlavní oltář u sv. Ducha v Hradci Králové. Pro kostel libický maloval dovedný portretista Frant. *Mašek* (1799—1862) obraz sv. Vojtěcha, kterak stoje s Radimem na Zelené Hoře žehná zemi, po dešti prahnoucí. Jos. *Manes* provedl predelový obraz sv. Vojtěcha v karlínském kostele sv. Cyrilla a Methoděje na oltáři sv. Václava.

O triptychonu *Maixnerově* ve chrámě sv. Vojtěcha v Jirchářích (v Praze) děje se zevrubnější zmínka ve stati »Chrámy«. Rovněž pěkný je obraz *Sequensův* ve chrámě píseckém z r. 1883, Ant. *Lhoty* »Apotheosa sv. Vojtěcha«, Karla *Javůrka* »Sv. Vojtěch béře v ochranu kající hříšnici před zuřivou mstou Vršovců«, Felixa *Jeneweina* »Sv. Vojtěch opouštěje Čechy modlí se na pomezí za svou vlast«.

Malíř Vojt. *Hynais* ozdobil r. 1875 kapli českého hospice v Římě originálními freskami, mezi nimiž jest i obraz sv. Vojtěcha.

[1]) Jiný obraz Brandlův nalézal se v kostele sv. Vojtěcha v Jirchářích (v Praze) a na stěně chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. Viz Beneš ve Světozoru 1867, č. 21.

[2]) Viz Alex. Prezdzieckiego i Ed. Rostowieckiego Wzory sztuki średniowiecznej (Památky středověkého umění), Varšava 1853—1854.

I v seminářském kostele v Hradci Králové zobrazili mniši *beuronští* po svém způsobu světce našeho na oltáři sv. Josefa.

Fresky.

Freskové malby na široké klenbě chrámu Páně u sv. Markéty v Břevnově provedeny jsou od pražského malíře Steinfelsa v barvách světlých a dle významu svého vzaty jsou z dějin řádu benediktinského vůbec a z dějin kláštera břevnovského zvláště. Fresky v lodi chrámové rozděleny jsou ve 4 pole; v poli prvém spatřujeme sv. Vojtěcha a 5 sv. bratří mučeníků ve slávě nebeské se radujících. Ve druhém poli kříž, k němuž s levé strany se blíží sv. Alexius a Bonifacius, s pravé sv. Markéta. Ve třetím poli Anastase, prvního opata břevnovského, arcibiskupa Gaudentia, bratra sv. Vojtěcha, bl. Vintíře, sv. Prokopa a sv. Vojtěcha, zakladatele kláštera. Na čtvrtém poli za varhanami je skupina českých patronů, sv. Vojtěcha, sv. Václava, sv. Ludmily a knížete Boleslava II.

V lodi na straně evangelní blíže mřížek stojí oltář sv. Vojtěcha se známým obrazem od Petra Brandla.[1])

Skulptury a sochy.

Bienenberg pokládá kamenný obraz sv. Vojtěcha na kostnici v Šonově u Broumova za nejstarší skulpturu v Čechách. »Dílo to surové jest 76 cm. zdéli a 37 cm. zšíři; vidíš tu muže majícího v ruce hůl, lituu augurů římských podobnou; na hlavě má korunu trojím ornamentem liliovým ozdobenou, což ovšem nesvědčí o sv. Vojtěchu, ačkoli Bienenberg slovy Dobnerovými se dokládá, že byl sv. Vojtěch rodu královského.«[2])

Ve vsi zvané »Svatý Jakub« u Kutné Hory spatřuje se na boční zdi romanského kostela skulptura, jež, jak se zdá, představuje sv. Vojtěcha; na hlavě má nízkou mitru, v pravici berlu, v levici knihu; oděn pak jest tunikou a pláštěm beze sponky. O stáří této svatyně svědčí zpráva, že v ní r. 1165 biskup Daniel vysvětil oltář P. Marie u přítomnosti krále Vladislava I. a královny Jitky.[3]) Ze středověkých kamenných skulptur sv. Vojtěcha nejkrásnější a nejušlechtilejší je poprsí tohoto světce ve vnějším

[1]) Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty, str. 174—178.

[2]) Bienenberg, Alterthümer I., 158; Beneš Fr. v Památkách archaeologických VII., 264.

[3]) Jan Řehák, Hora Kutná a její okolí. V Kutné Hoře 1879, str. 205.

ochozu presbyteria kostela svatovítského, které snad pochází od *Petra Parléře* (1356—1392); zlatá záře i pomalování během času se všech svatých ochozu pražského vyvětralo a opršelo.[1])

Starý a proto velmi cenný je basrelief sv. Vojtěcha *na tumbě sv. Ludmily* v kostele sv. Jiří na hradě pražském, jenž patří mezi nejvzácnější řezby XIV. století.[2])

V libišském kostele na zídkách v okenních výklencích jsou postavy Svatých, vždy dva proti sobě v každém okně. Mezi 10 figurami stojí na místě osmém postava sv. Vojtěcha.[3])

Malá skulptura sv. Vojtěcha asi ze XIV. století jest též na obrazovém rámci v městském museu pražském. Vyobrazení její najdeš v Albu svatovojtěšském na str. 13.

V Kutné Hoře, v král. kapli Vlašského dvora spatřuje se pěkně řezaný polovypouklý obraz sv. Vojtěcha z r. 1496 na křídlech zavíracího oltáře vedle basreliefu sv. Ludmily. (Viz vyobrazení v Albu svatovojtěšském na listě 42. vzadu.)

Sochy.

Sloup se sousoším Panny Marie na Hradčanském náměstí z r. 1736 má mezi patrony zemskými i sochu sv. Vojtěcha. Sousoší to pochodí od Jana Ferd. Brokoffa.

Morový sloup na Malostranském náměstí v Praze, jejž zhotovili společnou prací Ondř. Quitainer a Jan Ferd. Brokoff r. 1715, má rovněž na podstavci pěknou sochu našeho sv. patrona.

Na Karlově mostě je socha sv. Vojtěcha, již provedli oba Brokoffové, otec a syn, a r. 1709 dal ji postaviti staroměstský radní, Marek Joanelli. Svatý Vojtěch v rouše biskupském žehná pravicí, v levici pak drží knihu, berlu a veslo. Na podstavci jsou 4 andělíčkové, znak a nápis: »Marek Joanelli, radní král. Starého města pražského, k veřejné úctě zřídil.«

I na mostní věži staroměstské je v průčelí krásná socha sv. Vojtěcha vedle sv. Zikmunda, pod nimiž stojí český lev. Socha ta je výmluvným svědkem o výši sochařského umění na sklonku XIV. století u nás.

Na Petříně mezi věžmi na severní straně kostela sv. Vavřince, stojí ve výklenku kamenná socha sv. Vojtěcha, již zhotovil sochař Fr. Dvo-

---

[1]) Beneš v Památkách VII., str. 264.
[2]) Beneš v Památkách arch. VII., 264.
[3]) Viz Památky arch., díl I., 116.

řáček a daroval Fr. A. Šusta, majitel vinice Nebozízku r. 1842. Zbožný dárce byl k tomuto věnování pohnut starobylým podáním, že sv. Vojtěch přiměl Boleslava II. k založení kaple sv. Vavřince na tomto místě, kterou prý i sám posvětil.[1])

Ve svatyni svatovítské a to v kapli vlašimské spatřuje se ze stříbra tepané *poprsí* sv. Vojtěcha, jež r. 1729 dal pořídíti arcibiskup Ferdinand hrabě Küenburg; poprsí to ještě se třemi jinými stávalo kdysi na hlavním oltáři.

Nad západním či hlavním průčelím chrámu sv. Markéty v Břevnově stojí s obou stran sochy sv. Vojtěcha a Boleslava II. Západní průčelí chrámu sv. Vojtěcha v Jirchářích (v Praze) má nad portálem sochu sv. Vojtěcha. Severně od Děčína, mezi Středním a Dolním Gruntem na levém břehu řeky Labe stojí na srázném úskalí socha sv. Vojtěcha, zbožné a spolu výstražné znamení plavcům, neboť kdysi nebezpečné proudy pod touto skalou hrozily jim záhubou.

Ve studnickém kostelíku sv. Vojtěcha u Telče na Moravě zachovaly se ze starobylého oltáře gotického (as z XV. století) pozoruhodné sochy a mezi nimi i socha sv. Vojtěcha, jež vyniká ušlechtilostí tvarů, nenuceností pohybu a výrazností tváře. Světec náš drží knihu ve zvláštním váčku; váčky ty jsou zvláštností druhé polovice XV. století.

Do téže asi doby spadá skládací oltář v Letařovicích u Českého Dubu, na němž uprostřed stojí socha sv. Vojtěcha mezi dvěma anděly. [2])

Z nejnovějšího sochařství českého uvádíme basrelief svatého Vojtěcha na hrobce rytíře Lanny ve Volšanech od L. Šimka, dvě bronzové polovypukliny na dveřích chrámu karlínského od K. Dvořáka, dále sochy Bern. O. Seelinga, jež zdobí zevnějšek kaple na staroměstské radnici a Prašnou bránu v Praze a pak ze dřeva řezané sošky na gotickém oltáři Bolestné Panny Marie ve chrámě týnském od Veselého; konečně sochu sv. Vojtěcha od *Amorta* a jinou od *Suchardy*. Tato poslední zdobí arcibiskupský park v Dolních Břežanech. Reprodukci prvé sochy přinesl Světozor roku 1894 na stránce 565 a druhé sochy roku 1895 na stránce 196.

---

[1]) Ekert, Posvátná místa, díl I., str. 319.

[2]) Vyobrazení i popis najdeš i v Albu svatovojtěšském na str. 51 a na listech 43 a 44.

K loňskému jubileu svatovojtěšskému modeloval J. V. Pekárek, žák Myslbekův, na podnět J. E. nejdp. kardinála arcibiskupa hraběte ze Schönbornů krásnou pamětní medailli, jejíž reprodukci přineslo známé Album svatovojtěšské na str. 52.

Kameny a šlápěje.

Zbožný lid český měl ve zvláštní úctě každé místečko přítomností drahého našeho biskupa posvěcené a tudíž podnes ukazují se po Čechách mnohé *kameny* a *šlápěje*, kde stoje světec náš kázal lidu slovo Boží nebo po cestě odpočíval. Na břehu labském u Neratovic, kde byl sv. biskup náš ztýrán od převozníků, vedle samoty u Hájku stojí kostelíček s černým, ze země vyčnívajícím kamenem, kolem něhož železná mříž. Kostelík ten dal zbudovati v XVII. století Ferd. Vilém hrabě Slavata, držitel panství obřistevského. Kámen, na němž světec náš po svém trýznění odpočíval, ostal jeho přátelům památný, i postavili tam zprvu Boží Muka, později kapličku, již hrabě Slavata proměnil v úhledný kostelík.[1])

O pouti svatovojtěšské bývá tam mše sv. a kázaní pro četné poutníky a ctitele našeho sv. patrona.

U Milavče dlouho ukazovali kámen, na němž prý sv. Vojtěch vraceje se z Říma do vlasti, sedě usnul.[2])

Jiný kámen, na němž prý sv. Vojtěch stál a zemi české žehnal, ukazují u oltáře v kapli na Zelené hoře. A opět jiný kámen nalézal se do nedávna pod Zelenou horou ve trávě, na němž spatřovaly se stopy obuvi sv. Vojtěcha. Dosud se tam říká »u šlápěje«.

Mezi Chlumkem a Štědrým vrchem za Vrčení biskup Vojtěch na jednom kameni odpočívaje usnul, načež celého těla jeho znamení na něm památkou ostalo. Na tom pak místě později (v XVII. století) Adam ze Šternberka zbudoval prostrannou kapli, kde se ten kámen dosud spatřuje. Mnozí lidé velikou bolestí hlavy soužení, když na ten kámen hlavu do toho místa, kde hlava svatého Vojtěcha jest vytlačena, s pobožností kladou, bolesti prý rázem zproštěni bývají.

Manželka Adamova, Maximiliana, říšská hraběnka z Hohenzollern, vyzdobila kapli mnohými obrazy sv. patronů českých.

---

[1]) Ježek, Ze života sv. Vojtěcha, str. 18—19; Památky arch. I., 117.

[2]) Scheller, Klatovsko, 75.

Nedaleko ní stávala poustevna a v ní bydlil po léta poustevník jako strážce kapličky, jenž z milodarů žil.[1])

Rovněž v Borku na Nebilovsku jest kaple sv. Vojtěcha, jíž říkají »církvička na planinách«. V kapli té jest za mříží před oltářem veliký kámen, na němž se ukazují vytlačená kolena. Na tom kameni prý sv. Vojtěch kleče se modlil, a kdo na kameni tom klečí, bývá prý zbaven bolestí v nohou.[2])

Zvony.

Rovněž mnohé zvony po Čechách i v cizině mají jméno po našem sv. patronu. Z nich uvádíme alespoň tyto:

Na věži chrámu sv. Vojtěcha Většího na Novém městě pražském je největší zvon »Vojtěch«; váží as 14 metr. centů a byl ulit roku 1540 od novoměstského zvonaře mistra Ondřeje.

Na věži chrámu vojenského v Praze u Prašné brány je rovněž zvon »Vojtěch« z r. 1697.[3])

Na Libici druhý větší zvon ozdoben na jedné straně polovypouklým obrazem sv. Vojtěcha. Zvon ten, prudkostí ohně rozlitý, byl znova přelit r. 1763. Větší ze dvou menších zvonků má tento nápis: »Dne 21. září 1832 prudkostí ohně rozlitý, opět nákladem důchodu náboženského byl ke cti sv. Vojtěcha r. 1835 zvon tento ulitý.[4])

R. 1897 zvon na Skalce v Praze zasvěcen sv. Vojtěchu s tímto nápisem: »Vojtěchi sancti mens esto clangor honori.«

Jako ve Hnězdně, podobně ohlašuje ostřihomský zvon svatovojtěšský kovovým hlasem svým do dálného kraje veliké svátky, vybízeje věřící ku návštěvě chrámu Páně.

Zvon hnězdenský dal r. 1686 znova přeliti světící biskup Vojtěch Stawowski nákladem 12.000 zl.[5])

Zvon ostřihomský vážící 82 centů dal uliti r. 1860 kardinál Jan Scitovszky, arcibiskup ostřihomský.[6])

---

[1]) Zpráva Balbínova v Bollandistech Acta Sanctorum XII. Aprilis tom. 3, p. 202.

[2]) Reinsberg-Düringsfeld, Festkalender na r. 1862; Památky archaeologické, díl VII., část II., str. 259.

[3]) Ekert l. c., 448.

[4]) Beneš, Libice v Památkách archaeologických, díl VII., str. 257.

[5]) Koszutski, Żywot św. Wojciecha, str. 381.

[6]) Podlaha, Úcta sv. Vojtěcha v Uhrách. Časopis katol. duchovenstva r. 1897, str. 535.

2. Úcta sv. Vojtěcha v Polště a ve Slezsku.

Veliké zásluhy o rozšíření a utvrzení křesťanství v Polště má vedle jiných věrozvěstů a pak české kněžny Doubravky — sv. Vojtěch; proto chová jej národ polský v paměti vděčné a klade jej mezi sv. patrony své na místo nejpřednější.

Hlavní místo úcty jeho jsou: *Třemešno* (Tremessen), *Hnězdno*, *Krakov* a *Opolí*.

V Třemešně, kde bylo první pohřebiště světce našeho, nalézá se v kostelním pokladě veliký *kalich*, jehož byl sv. Vojtěch užíval na své cestě missionářské v Prusích. Byl to původně pohár (číše) zhotovený z drahokamu achatového, jenž později byl opatřen zlatou nohou. Kupa kalichu vykroužena jest z jediného kusu achatu a vsazena do zlatých obroučeк, z nichž dolejší má okraj okrášlený stylisovanými květy liliovými. Uzel nohy či podstavce zdobí rostlinné arabesky, jež v ladně zatočených liniích obvíjejí podoby člověka, lva a dvou ptáků. V téže osadě uprostřed kostela je oltář sv. Vojtěcha o čtyřech sloupích, na nichž nalézají se sochy andělů. V kostele tom jest také několik kostí sv. Vojtěcha, jež jako vzácné relikvie chovají se u veliké poctivosti; z těch největší je *část ruky* či ramene.[1])

Střediskem úcty sv. Vojtěcha v Polsce je však Hnězdno, kamž bylo tělo světcovo dne 6. listopadu 999 z Třemešna slavnostně přeneseno a v chrámě Panny Marie na nebe vzaté uloženo. Sem ke hrobu sv. Vojtěcha putoval r. 1000 císař Ota III. a r. 1008 Emerich, syn uherského krále Štěpána. R. 1038 přeneseny ostatky sv. Vojtěcha, bl. Radima a sv. pěti bratří z Hnězdna do Prahy. Leč již od XII. století uctívány tam veřejně některé relikvie sv. Vojtěcha, které snad mimo hrob byly chovány a tudíž snadno mohly býti ukryty. R. 1113 přišel Boleslav Křivoústý do Hnězdna, daroval na zbylé ostatky zlatou rakvičku a prosil sv. Vojtěcha o přímluvu před Bohem za říši polskou. U rakve té modlila se rovněž sv. Hedvika, kněžna polská a slezská, bl. Jolanta, jakož i její manžel Boleslav Pobožný. Vladislav Lokýtek nejednou prosil u rakve sv. Vojtěcha za požehnání pro Polsku. Královna polská Jadvika několikráte přijela do Hnězdna pomodlit se u ostatků sv. věrozvěsta a apoštola Polanů. Vladislav Jagajlovec po stkvělém vítězství u Tannenberka a Grünwaldu (r. 1410) blíže Działdova

[1]) Koszutski, Żywot św. Wojciecha, str. 247.

přišel pěšky z Třemešna do Hnězdna, aby sv. patronovi poděkoval za přispění. Jan Olbracht a Zikmund III. konali tam pouti, a posléze zmíněný král věnoval tam veliký zvon, nazvaný »Vojtěch«, který jest ve Hnězdně tím, čím »Zikmund« v Krakově. Posledním vojevůdcem polským, jenž prosil o požehnání pro zbraně polské, byl Henryk Dąbrowski, tvůrce polských legií; učinil tak r. 1794, dříve než z Hnězdna vytrhl do boje.

Kathedrálu hnězdenskou zbudoval kníže Měčislav I. ke cti Panny Marie na nebe vzaté asi r. 970. V této svatyni konal biskup Vojtěch služby Boží a tam později byl i pochován. Při chrámě tom měl také prestol svůj rodný Vojtěchův bratr a věrný jeho průvodce Radim neboli Gaudentius, první arcibiskup hnězdenský (1000—1006). Z prvotní stavby téměř nic se nezachovalo; bylať již ve XIV. století a po velikých požárech v XVII. a XVIII. stol. opět a opět přestavována. Jest tudíž na jevě, že kathedrála tato nemůže se honositi mnohými starožitnostmi. Přece však zachovalo se v ní několik převzácných památek uměleckých, a to právě těch, které se vztahují k sv. Vojtěchovi.

Již vchod kathedrály hnězdenské označen byl v dobách pradávných způsobem velevýznamným: na *bronzových, dvoukřídlových dveřích* zobrazeny jsou hlavní výjevy ze života sv. Vojtěcha. Celkem je tam 18 obrazů. První řada počíná se na levém křídle dole; spatřujeme tam:

1. Narození a křest sv. Vojtěcha;
2. Obětování chorého dítka Matce Boží.
3. Vstoupení sv. Vojtěcha do školy děvínské.
4. Sv. Vojtěch modlí se v noci bos a s odkrytou hlavou před kostelem.
5. Císař Ota II. podává Vojtěchovi berlu.
6. Sv. Vojtěch vyhání ďábla z posedlého.
7. Sv. Vojtěchu zjevuje se ve snu Pán Ježíš a poroučí mu, aby zabránil prodávání křesťanů židům.
8. Sv. Vojtěch, nemoha sám vykoupiti otroků křesťanských, přivádí čtyři takové nešťastníky ke knížeti Boleslavovi, prose ho, aby jich vykoupil.
9. Sv. Vojtěch v klášteře římském obsluhuje v refektáři řeholní bratry své.

Na křídle pravém jsou od shora dolů tyto výjevy ze života sv. Vojtěcha:

1. Sv. Vojtěch přijíždí na lodi do Pruska.

2. Křtí pohany.

3. Káže pohanským Prusům, kteří odvracejí se od něho.

4. Radim slouží mši sv. na poli blíže Romove. Před oltářem stojí sv. Vojtěch s berlou v ruce se dvěma průvodčími. Stranou od oltáře objevují se ozbrojení Prušané.

5. Pohanský kněz neboli vůdce Prusův zabíjí světce sekerou.

6. Orel ostříhá těla i hlavy nabodnuté na kůl.

7. Vykoupení těla světcova.

8. Průvod se svatým tělem do Třemešna.

9. Uložení těla mučeníkova ve Hnězdně.

Jest to překrásné dílo umělecké z počátku XII. století, jež daroval chrámu Boleslav Křivoústý, aby bylo pevnou »stráží« hnězdenské svatyně.

Dvéře jsou lité (z mědi, zinku a mosazi v nestejném smíšení; v levém křídle převládá měď, v pravém mosaz) a ciselované. Polovypukliny otočeny jsou vkusným ornamentem z listí, květův i ovoce, v němž umístěny jsou tu a tam lidé, lvi, koně i různá jiná zvířata; uprostřed každého křídla jest lví hlava, svírající v tlamě kruh.

Dvéře ty nazývány jsou branou *zlatou* (porta aurea), jindy opět branou *královskou* (porta regia).

Napoleon I. dal jedno křídlo této brány — proč? nevíme — podtíti, takže jest o něco kratší.[1])

Uprostřed kathedrály hnězdenské stojí velkolepý památník, tak zvaná *konfesse sv. Vojtěcha.* Na širokém podstavci spatřujeme čtyři sochy zhotovené r. 1896 sochařem Marcinkowským, představující kněze, rytíře, měšťana a vesničana v krojích doby Boleslava Vel., ani klečíce drží na ramenou svých ozdobná nosítka, na nichž spočívá krásná stříbrná rakev. Pod rakví stojí šest orlů s korunami na hlavách na znamení, že Hnězdno bylo kdysi hlavním městem království polského, jehož nejčelnějším patronem jest sv. Vojtěch. Každý orel opírá spáry své o stříbrnou kouli. Na víku rakve spočívá postava sv. biskupa skorem v přirozené velikosti. Světec jest tu znázorněn v plném rouše biskupském, an v pravici třímá berlu, na jejímž vrcholu jest kříž, a levici opřenu má o knihu na levém koleně postavenou. Hlava a svrchní část těla o pravou ruku podepřená poněkud jest pozdvižena; zdá se,

[1]) Koszutski, Chwalebny Żywot św. Wojciecha, Gniezno r. 1885, str. 316—337.

jakoby světec povstati chtěl z hrobu a na novo hlásati slovo Boží. Boky rakve ozdobeny jsou desíti mistrně vytepanými polovypuklinami, na nichž jsou znázorněny výjevy ze života sv. Vojtěcha. Pomník obklíčen jest ballustrádou, v jejíž čtyřech rozích zvedají se mohutné točité sloupy, nesoucí ozdobný baldachýn, tak že celek činí dojem ciboriového oltáře, a to tím spíše, ježto před památníkem jest skutečně stůl oltářní. Krásný tento pomník postaviti dal r. 1662 Vojtěch Pilchowicz, světící biskup hnězdenský, nákladem 30.000 zl.; zhotovil jej Petr Rennen v Gdansku. Poláci nazývají památník ten »hrobem sv. Vojtěcha«, tvrdíce, že ve stříbrné rakvi jsou uloženy ostatky sv. biskupa, čemuž ovšem, jak jsme dokázali, tak není, aspoň nikoliv v té míře, jak se domnívají Poláci. [1])

V jedné z postranních kaplí stoličního chrámu chová se krásná *polovypuklina ze dřeva řezaná*, představující sv. Vojtěcha pod gotickou kružbou; jest to zbytek ze starobylých gotických lavic kanovnických.

V archivě kathedrálním chová se t. zv. »*missál sv. Vojtěcha*;« jsou to vlastně perikopy evangelní na neděle i svátky, zlatem na pergameně psané a překrásnými drobnomalbami ozdobené. Nádherný tento rukopis daroval prý kathedrále hnězdenské svatý Vojtěch. A skutečně náleží prý dle všech známek do stol. X. [2]) Pozoruhodny jsou i desky jeho ze XVII. stol. červeným aksamitem potažené a stříbrným kováním ozdobené; na zadní desce spatřujeme v rozích polovypuklé, vytepané obrázky sv. Václava a sv. Vojtěcha. [3])

V pokladnici chrámové uložen jest stkvostný zlatý, bohatě safíry i perlami posázený reliquiář na způsob skříňky s víkem; reliquiář ten obsahuje částečku z hlavy sv. Vojtěcha. Na bocích této vzácné památky vyryty jsou výjevy ze života sv. Vojtěcha. [4])

---

[1]) Album svatovojtěšské, str. 40; Koszutski, Żywot św. Wojciecha, str. 391 a násl.

[2]) J. Kothe (Verzeichniss der Kunstdenkmäler der Provinz Posen IV., str. 97) klade tento missál do XII. století, a M. Sokołowski připisuje jej škole pražské. Srovnej dále: Koszutski, Żywot św. Wojciecha, str. 400, a Polkowski, Katedra gnieznieńska 1874.

[3]) Album svatovojtěšské, str. 42.

[4]) Výjevů těch je osm: 1. obětování Vojtěchovo ve chrámě při jeho těžkém onemocnění; 2. Vojtěch učí se na škole děvínské; 3. vymítání zlého ducha z posedlého; 4. Vojtěch káže pohanským Prusům; 5. usmrcení sv.

Krásné toto dílo nezhotovil r. 1494 zlatník Jakub z Poznaně, nýbrž pouze předělal je ze zlaté rakvičky, již svatyni daroval Boeslav Křivoústý.[1]) Kathedrála hnězdenská měla také ornát, v němž sv. Vojtěch sloužil mši sv.; ale Švédové, kteří z Polsky mnoho pokladů odvezli, vzali s sebou i tuto drahou památku. V haličské vsi Muchařu u Kęt mají v kostele malé částky tohoto ornátu.

Kodex sv. Vojtěcha.

Knihovna kapituly hnězdenské chová velmi cenný rukopis pergamenový o 200 stranách. Učenci tvrdí o něm, že byl napsán v X. stol., že jej sv. Vojtěch sám přinesl do Hnězdna a ubíraje se na cestu missionářskou k pohanským Prusům, zde jej zanechal. A z té příčiny nazván rukopis ten kodexem sv. Vojtěcha. Nalézá se v něm na prvé straně latinská antyfona ke cti sv. Vojtěcha, jež v českém překladě zní asi takto: »Ó velký hlase! přizpůsob se, abys hřímal chválu všude, až kam sahá klenba nebes; raduje se země takovým tělem obohacena, veselí se a plesá, hodna budouc takového pastýře. Ó svatý Vojtěchu, mučeníku, rač přijati prosby naše! Alleluja.«

Zdá se, že antyfona ta byla složena k uctění nalezených některých ostatků sv. Vojtěcha a byla zpívána u příležitosti nově vystavěného oltáře s náhrobkem, do něhož vzácné reliquie jsou uloženy.[2])

Zároveň na prvé straně kodexu je poznamenáno: »Hic liber bti Adalberti episcopi et martyris. —

R. 1882 založena ve Hnězdně *Stráž sv. Vojtěcha*, družstvo na vydávání náboženskо-vzdělavacích spisů, aby z jich výtěžku mohlo zříditi *sirotčinec* a *útulnu* (záštitu) *pod ochranou sv. Vojtěcha* v městě Hnězdně. Vydala již drahně knih, mezi nimi i *Život sv. Vojtěcha* a *sv. Cyrilla i Methoda* za roční předplatné 90 kr. První čtvrtek každého měsíce slouží se mše sv. u hrobu sv. Vojtěcha na úmysl žijících i mrtvých členů tohoto sdružení.

Vojtěcha; 6. mrtvé jeho tělo ležící na prkně a hlava visící na stromě; 7. Vojtěch nese v ruce svou vlastní hlavu; 8. vykoupení těla světcova Boleslavem Chrabrým. Koszutski, Żywot św. Wojciecha, str. 411.

[1]) Koszutski, Żywot św. Wojciecha, str. 409.

[2]) Dr. Lukowski, Rzekomy kodeks św. Wojciecha v Rocznikach Towarzystwa Przyjaciol Nauk Poznańskiego. Roč. XI., 417—441. Vyšlo i o sobě v Poznani 1881.

O kultu sv. Vojtěcha v *Krakově* svědčí mnohé starobylé památky; tak zejména starožitný kostelík zasvěcený ke cti našeho rodáka na náměstí krakovském, na místě, kde světec náš hlásával slovo Boží. Z původní romanské stavby zachovalo se ještě zdivo, portál a okénko. V kostelíku je nepříliš zdařilý obraz sv. Vojtěcha z počátku XVII. stol. a barokový reliquiář s částkou ostatků jeho z r. 1712. V kathedrále krakovské nalézá se obrovský, skorem 6 m. vysoký obraz sv. Vojtěcha ze XIV. stol. na dřevě malovaný; jest to zbytek z dřívějšího gotického hlavního oltáře. Na hlavním oltáři farního kostela Panny Marie, který stojí na předním náměstí krakovském, spatřiti lze mistrnou sochu sv. Vojtěcha pod bohatým gotickým baldachýnem. Socha ta jest umělou prací mistra Víta Stwosze. Dominikánský chrám krakovský chová veliký obraz ze XVII. stol., znázorňující živě mučenickou smrt sv. Vojtěcha: před oltářem, u něhož byl právě mši sv. sloužil, klesá světec náš pod ranami pohanův; v pozadí znázorněno jest vykoupení mrtvoly světcovy z rukou Prusův. O starobylé kazatelně, stojící před kostelem sv. Salvatora na Zvěřinci u Krakova, vypravuje se, že stojí na místě, kde sv. Vojtěch kázával; kostel pak sám že býval kdysi božištěm pohanským, jež náš biskup posvětil na chrám Spasitelův. Tento kostel náleží nyní k farnímu kostelu a klášteru zvěřineckému, v němž Boleslav Jablonský býval proboštem.[1])

Jméno sv. Vojtěcha bylo v Polsku velice ctěno a při křtu sv. mnohým osobám dáváno. Vladislav I. (1080—1102) a Boleslav III. a j. razili peníze s obrazem sv. Vojtěcha; rovněž na mincích arcibiskupů hnězdenských z XII. stol. nalézáme podobu světcovu. Také nejstarší pečeť kapituly hnězdenské nese obraz sv. Vojtěcha.

Jako byl Čechy naučil zpívati velebnou píseň »Hospodine pomiluj ny«, tak složil sv. Vojtěch Polákům tklivou píseň »Bogarodzica dziewica«, v níž stručně vysloveny jsou hlavní pravdy naší víry, pročež nazývá ji P. Skarga právem — polským katechismem. [2])

Jako v Cechách, rovněž tak i v Polsku vypravuje se o mnohých místech, jež sv. Vojtěch svou přítomností posvětil.

Ve slezské obci *Opolí* uzdravil světec náš dceru pohanského hetmana Vyzimíra a získal pak tamější obyvatelstvo Kristu. Kde

[1]) Album svatovojtěšské, str. 42; Památky archaeol., roč. III. a VII.; Konrád, Krakov v časopise Vlasť, roč. I., str. 70 a násl.

[2]) Album svatovojtěšské, str. 43.

dříve stávaly modly, kde bylo božiště pohanské, tam vztyčil kříž, na jehož místě zbudována později kaplička, která tam stojí podnes. Ve vsi Modlnici nedaleko Krakova stojí prastará lípa a kaplička na onom prý místě, kde svatý Vojtěch kázal a sloužil mši svatou.[1])

Ve *Stryszowě* zříš sochu sv. Vojtěcha a pod ní zřídlo dobré vody, jež prý vytrysklo na prosbu světcovu.

Podobně jako v Čechách ukazují se i v Polsku kameny, šlápěje a studánky svatovojtěšské.

Cestou do Hnězdna apoštoloval Vojtěch ve vsi *Budziejewo*, kde blíže kostela jemu ke cti zasvěceného na louce leží veliký kámen, s něhož prý biskup náš hlásal slovo Boží. Rok co rok bývá tam slavná pouť, procesí přicházívají se všech stran a kněží káží lidu s tohoto kamene. Nedaleko kamene je studánka.

Ve vsi *Vlkově* v lese u Pomarzan byl rovněž kámen se šlápějí lidskou, o němž šla pověst, že tam Vojtěch kázal. U jezera Gopla blíže *Střelny* viděti lze tři kameny; přes jeden jel světec a byl by svrhl, leč kámen změknuv povolil a kolo v něm se otisklo. Na druhých dvou kamenech odpočíval prý sv. Vojtěch, modlíval se a učil lid. Lid kameny ty míval v úctě; nemocní olupovali s nich mech, vařili thé a pili jako lék. Jelikož v důlkách těch kamenů držela se voda, omývali si jí nemocní bolavé oči nebo jiné údy chorobné.

V Třemešně nedaleko Hnězdna je studánka sv. Vojtěcha, z níž biskup náš prý píval, kdykoli šel z Hnězdna do tamějšího kláštera.[2])

Čechové i Poláci uctívají sv. Vojtěcha slavnostním řádem s oktávem; Moravané ve stoličných chrámech a pak v diecési olomoucké svátkem dvojným I. třídy. Rovněž ho oslavují Slezané, řád německých rytířů a řád křižovníků s červenou hvězdou.

Tolik snad postačí ku povzbuzení, aby slavnostního uctívání staré stopy nevybledly z paměti potomstva.

---

[1]) Wahner, Ist der hl. Adalbert, Bischof von Prag, auf seiner Missionreise zu den heidnischen Preussen oder vielleicht ein andermal in Oppeln gewesen? Oppeln 1868; Koszutski, Żywot św. Wojciecha, str. 127 a násl.

[2]) Koszutski l. c., str. 162—175.

3. Úcta sv. Vojtěcha v Prusích.

Jen dobu kratičkou, pouze asi 14 dní, pobyl sv. Vojtěch na své cestě missionářské r. 997 v Prusích; po několikráte pokoušel se pohanským obyvatelům kázati evangelium. Slovo jeho nebylo však přijato, proto již již uchyloval se z Prus, hodlaje pohanským Luticům donésti evangelium. Když už nastupoval cestu zpáteční, skončil náhle marný jeho v Prusích pokus dne 23. dubna roku 997.

Leč jako v prvních dobách křesťanských krev mučeníků bývala semenem nových a nových křesťanů, tak i nyní mučenictví Vojtěchovo nemohlo zůstati bez hojného ovoce. Světec náš umřel v Prusích a za Prusy v době, kdy země jejich sotva dle jména byla známa; teprve skrze sv. Vojtěcha a skrze jeho životopisy, v nichž jméno »Prus« poprvé se objevuje, toto jméno kmenové proniklo tehdejším vzdělaným světem, až konečně jediné zůstalo. Proto také právem sv. Vojtěch oslavován jako duchovní praotec (der geistige Stammvater) této země a ještě naše doba uznává ho za apoštola Prusů.[1])

Od té doby, co sv. Vojtěch mučenickou smrt byl utrpěl, vždy ještě odporovali pohanští Prusové evangeliu Ježíše Krista; i ačkoli křižákům řádu německého se podařilo křesťanství v oněch krajinách poněkud rozšířiti, přece v hlavní krajině Sambii až doposud pohanská modloslužba se udržela. Za tou příčinou vyzval papež Innocenc IV. krále Přemysla Otakara, aby mocí svou křižákům se propůjčil. Po smrti tohoto papeže zase nástupce jeho Alexander IV. minoritu Bartoloměje do Čech roku 1255 vyslav, totéž přání králi projevil. Přemysl Otakar v prosinci 1255 skutečně podjal se křižáckého tažení proti Prusům se 60.000 bojovníky z Čech i Německa; také Rudolf z Habsburgu, napotomní císař, výpravy té se súčastnil. V háji Romove, kde náš svatý biskup Vojtěch krev mučenickou vycedil pro Krista, zničeny jsou pozůstatky modloslužby, a král český dobyl úplného vítězství nad Prušáky. Otakar žádal, aby pohané přijali křest svatý; když se tomu ochotně podvolili, ihned biskup olomoucký Brun jim svátost křtu uděloval. Král český sám prvnímu šlechtici pruskému za kmotra se postavil, v čemž jiní pánové jej následovali.

---

[1]) Ermlaendisches Pastoralblatt za r. 1890, jejž vydává dr. Fr. Hipler, kanovník kathedrální kapituly ve Frauenburgu.

Oba první pokřtěné Prušáky král stkvostnými rouchy obdaroval a jako bratry křesťanské je pozdravil. Vidouce Prusové, jak vlídně křižáci s pokřtěnými zacházejí, houfně se ku přijetí křtu sv. hlásili. Otakar založil tam opevněné město, kteréž jemu ke cti nazváno Královec (Königsberg), a ustanovil, aby tu byl zbudován stoličný chrám nového biskupství sambického; chrám ten posvěcen jest ke cti sv. Vojtěcha, apoštola Prusův.[1])

Později sice Prušáci se opět pozdvihli proti řádu křižáků německých; r. 1283 však odpor jejich zlomen na vždy. [2])

V Prusích uznávali vždy a uznávají dosud sv. Vojtěcha za svého apoštola a patrona, a proto ctí jeho památku nejenom církevně, officiem a mší sv., nýbrž i veřejně svátkem zasvěceným. Jak v diecési varmiňské, tak v chelminské, slaví se svátek svatého Vojtěcha jako svátek dvojitý první třídy s oktávou, a jest svátkem zasvěceným. Nekoná se však v den jeho smrti mučenické dne 23. dubna, nýbrž ve středu po třetí neděli po Velikonoci a sice z této příčiny: Ze mnohých dnů kajících, které byly ustanoveny v prvních dobách církve křesťanské nebo které ještě dosud zachováváme v katolické církvi, mají lutherané v jednotlivých provinciích německých toliko jeden až čtyři dny kající nebo prosebné do roka, tak řečené Busstage nebo Bettage. Jsou to dny sváteční, to jest, konají se kající služby Boží s kázaním a zapovídají se služebné práce. V Prusích jest nařízen takový den prosebný na středu po třetí neděli po Velikonoci. Na žádost pruského krále Bedřicha Viléma II. ustanovil papež Pius VI. listem ze dne 19. dubna 1788, aby katolíci v Prusku světili tuto středu po »Jubilate« jako den sváteční a modlili se za požehnání

---

[1]) V kronice Pulkavově čteme o tom, jak následuje: »Toho léta (1256) knieže Přěmysl s Brúmem, biskupem olomúčským, s markrabí bramburským do Prus vtrhli a nepřietelsky jsú všecku zemi poplenili a spálili ... Mocnější pak a věčší pruščí, takž jakž tomu věřímy, božím strachem ohromeni jsúce, slyšiece takú slovútnost jméne kniežete českého, se vší pokorú přišli před ňeho i s životy i sbožím sě jemu dávajíce, jěžto když Přěmysl dobrotivě přijal na milost rozličnými radami i návody ke křtu svatému je pobiedil ... Odtavad pak jeda Přěmysl slovútné kniežě české s oné strany tej vody, jiež Pregr řiekají, k jedné hořě přijed hrad a město založil, a tak k svéj paměti od svého dóstojenstvie Králova hora nebo jinak Khungsberk obecným příslovím, i učinil tu kostel a stolici biskupovú na čest s. Vojtěchu, jenž od Prušanóv umučen byl, i nazval to biskupstvie Sabimienské biskupstvie.« Prameny dějin českých, díl V., str. 300.

[2]) Borový, Dějiny diecése pražské 1874, str. 112—113.

úrody zemské. Tu položili biskupové pruští, aby tento státem ustanovený svátek měl také církevní podklad, na tento den svátek apoštola a patrona Prusů, sv. Vojtěcha, což bylo tím spíše na snadě, ježto třetí neděle po Velikonoci a výroční památka umučení sv. Vojtěcha častěji v témže měsíci dubnu připadává. A vším právem takto společně pruští katolíci i protestanti oslavují sv. Vojtěcha, neboť sv. biskup nejenom společným jejich pohanským předkům sv. evangelium Kristovo nabízel a za jejich spásu život obětoval, nýbrž také společnou jejich vlast pruskou svou apoštolskou činností a smrtí světu známou učinil a oslavil. Neboť Prusy okolo r. 1000 a ještě dlouho potom u severních národů Dánů, Švédů, Norvegů, Němců, jako u Adama Bremského, jmenovaly se Sambií (Samland), nebo také Sambií a Kuronskem (Kurland), k němuž se také Varmie (Ermland) počítá, a ve starém a středním věku až do časů Karla Velikého a Alfreda Velikého v Německu a v Anglii Aestierland se nazývaly.

Svatý Vojtěch má tedy zásluhy o celou zemi pruskou, proto všichni její obyvatelé, katolíci i protestanté, světili společně jeho 900letou památku.

Vedle vlastního svátku sv. Vojtěcha, památky jeho mučenické smrti dne 23. dubna nebo ve středu po třetí neděli po Velikonoci, slaví se dne 20. října nejenom v polských, nýbrž i v pruských diecésích ještě druhý svátek »přenesení sv. Vojtěcha« (festum Translationis Sancti Adalberti) z Třemešna do Hnězdna, což se dne 6. listopadu r. 999 událo.[1])

Úzce se svěcením svátků sv. Vojtěcha souvisí ještě ten utěšený zjev, že se dává v Prusích nezřídka jméno křestní »Adalbert«, tak že, kdo se v jižním Německu objeví s jménem křestním Adalbert, pokládá se za Prusa.

Když rok 1848, přinesl v Německu volnější život církvi katolické, založili duchovní diecése varmiňské spolek, jehož údové zaopatřovali by modlitbou a peněžitými příspěvky svým bratřím katolíkům, kteří žijí mezi jinověrci v diaspoře, dobrodiní katolické církve skrze katolické kněze, katolické chrámy a katolické školy. A když tento spolek vytkl si vznešený účel zachrániti své bratry katolíky v cizině pro církev katolickou a pro nebe, zajisté dobře si vyvolil za svého patrona sv. Vojtěcha, jenž za pravou víru v té krajině život svůj obětoval. Později připojil se »spolek sv. Voj-

[1]) Zázraky sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., 311.

těcha« diecése varmiňské k velikému německému missionářskému »spolku sv. Boniface«. Při tom podržel svoji samosprávu, a také příspěvky, které se v biskupství varmiňském seberou, věnují se od diecésního představenstva missionářského okršku diecése varmiňské, ale jmenuje se od té doby »spolkem sv. Boniface a Vojtěcha«. Jeho činnost je velice požehnaná. Skoro každého roku zakládá nějakou missionářskou osadu ve veliké varmiňské diaspoře, jež celou východní provincii a veliké části západní provincie pruské zahrnuje.

Spolek založil již asi 30 kostelů v krajinách, dříve zcela protestantských, z nichž mnohé k úctě sv. Vojtěcha. [1])

Nejstarší pruské vyobrazení svatého Vojtěcha nalézáme na krásném oltáři, jejž r. 1504 velmistr řádu německých rytířů, vévoda Bedřich Saský, zříditi dal v kostele sv. Vojtěcha v Tenkittenu a jenž nyní v zámecké kapli v Marienburgu se nalézá. Na zadních stěnách křídel oltářních znázorněny jsou čtyři výjevy ze života světcova: 1. sv. Vojtěch slouží mši svatou před mučenickou smrtí svou; 2. sv. Vojtěch káže pohanům, z nichž jeden hřeby pobitý kyj na světce napřahá; 3. pohané rozsekávají tělo světcovo; 4. Poláci, přibyvší do Prus, sbírají pozůstatky těla světcova.

Kostel thierenberský v Sambii chová dřevěnou sochu svatého Vojtěcha z počátku XVI. století, která umístěna jest nad znakem posledního katolického biskupa Günthera (1505—1518). Pruský král Bedřich Vilém IV. dal před farním chrámem fischhausenským postaviti zdařilou terrakotovou sochu sv. Vojtěcha, dílo sochaře Siemeringa. [2])

Hledajíce dále úctu našeho sv. Vojtěcha po písčitých březích moře baltického a řeky Visly, vidíme ji v katolické tamější literatuře, která ráda se zabývá svatým Vojtěchem a jinými slovanskými, obzvláště polskými světci. Tak to činí:

a) »Pastoralblatt für die Dioecese Ermland« (»Pastýřský měsíčník pro diecési varmiňskou«). Vydává a rediguje dr. Fr. Hipler, kanovník kathedrální kapituly ve Frauenburku. Vychází měsíčně ve Braunsberku, konaje letos již třicátou prvou roční svou pouť. Vldp. redaktor jest vřelým ctitelem sv. Vojtěcha. Ve jmenovaném listě z roku 1890 nalézáme: »Životopis sv. Vojtěcha«, sestavený

[1]) Vojáček Method O. S. B, »O úctě sv. Vojtěcha v Prusích« v Blahověstu 1895, str. 221 a následující, jehož článku jsme zde použili.

[2]) Album svatovojtěšské, str. 46.

na základě nejstarších historických pramenů; »Homilii sv. Vojtěcha ke svátku sv. Alexia« v původním latinském znění; »Život svatého Bruna, apoštola Prusů«, jenž napsal také jeho život, známý jako Vita II. S. Adalberti. »Pastoralblatt für die Dioecese Ermland« jest též orgánem spolku »sv. Boniface a Vojtěcha«.

b) Dále: »Ermländische historische Zeitschrift«; vychází ve Braunsberku, ve východní provincii pruské. Mezi jiným napsal tam dr. Augustin Kolberg v VII. svazku, ve článku »Lobgedicht auf den hl. Adalbert« důkladný životopis sv. Vojtěcha. Pojednání toto vyšlo také v samostatném spisku. Pak *c)* »Ermländischer Hauskalender, Sanct Adalberts Kalender«, který vydává Julius Pohl, kanovník kathedrální kapituly ve Frauenburku. I tento vldp. redaktor jest vroucím ctitelem sv. Vojtěcha. »Varmiňský domácí kalendář nebo Kalendář sv. Vojtěcha« jako svým názvem tak obsahem hlásá úctu sv. Vojtěcha již skoro čtyřicet let.[1])

Že Prusové pevně hájí svého mínění, že mají pravé ostatky sv. Vojtěcha, vidíme v tom jejich vřelou úctu k sv. Vojtěchu jakožto svému apoštolu a patronu. Uvedeme-li si nyní ke konci zkrátka na mysl, kterak v Prusích sv. Vojtěchu jako svému apoštolu a patronu svěcením jeho svátku, chrámy a kaplemi, missionářským spolkem, v písemnictví a jinak úctu svou dávají na jevo, naplňuje nás to zajisté, jeho rodné krajany, svatou radostí. Leč co jsme zde uvedli, není všecko; především mnoho asi chybí, zejména pokud se týče literatury o sv. Vojtěchu v zemích pruských. [2])

4. Úcta sv. Vojtěcha v Uhrách.

Jak bylo již výše zmíněno, rozcházejí se historikové o tom, v kterou dobu spadá apoštolská činnost našeho sv. biskupa v Uhrách; dle jedněch přišel tam na visitační cestě své r. 984, dle jiných o deset let později. Někteří rozhodli se pro dvojí pobyt světcův v Uhrách, k nimž i my se přidáváme. Podle našich středověkých kronikářů a dle dr. Dudíka šel Vojtěch do Uher na zpáteční cestě z Říma přes Modruš charvatskou, ač tomu zase odporují domácí pověsti o Milavči, Zelené Hoře, Plzni atd.

---

[1]) Verlag von Huy's Buchhandlung (Emil Bender) in Braunsberg, Ostpreussen.

[2]) Vojáček Method l. c. v Blahověstu 1895, str. 122.

Křesťanský lid v západních a severních Uhrách bydlící měl vždy u vděčné paměti působení světce našeho v tamějších krajinách a uctíval jej jako svého patrona, jak tomu rozličné stavitelské, umělecké i literární památky dosud nasvědčují.

Štěpán, prvý král uherský, zvěděv o mučenické smrti svatého Vojtěcha v Prusích, první jemu ke cti zbudoval chrám v Ostřihomě (jak tvrdí Damalevicius in elegio s. Adalberti) a dal se v něm r. 1000 korunovati. Zbožný syn jeho Emerich vykonal pouť ke hrobu našeho patrona do Hnězdna as r. 1008. Svatovojtěšská svatyně v Ostřihomě byla r. 1196 zničena ohněm a tu vybudoval tehdejší arcibiskup Job chrám předešlého nádhernější, v němž mimo jiné nalézal se mramorový relief představující Pannu Marii, sv. Vojtěcha a sv. Štěpána. Když r. 1543 dobyli Turci Ostřihoma, učinili si ze svatyně té svou modlitebnici, načež po jejich odchodu předsevzal důkladnou opravu chrámu ostřihomského kardinál Dionysius Széch, jsa při bohulibém díle tom štědře podporován Janem Hunyadem. Za opětných a častých nájezdů tureckých v XVI. a XVII. století utrpěl chrám svatovojtěšský velikých škod, že zbyly z pěkné svatyně takřka jen pouhé zříceniny, jež konečně arcibiskup hrabě Frant. Barkoczy dal r. 1762 odkliditi, hodlaje na jeho místě zbudovati chrám nový ke cti sv. Štěpána. Leč po smrti Barkoczyově nebylo na stavbě pokračováno a teprv v našem století kardinál Alexander Rudnay rozhodl se vystavěti na tom místě novou svatyni ke cti bl. P. Marie a sv. Vojtěcha. Základní kámen položen jest r. 1822 a velkolepá stavba dokončena r. 1856, kdy nový chrám byl posvěcen.

Basilika Ostřihomská s velikou kopulí vypíná se majestátně na nízkém návrší nad veletokem Dunaje, obrácena jsouc zadní stranou k řece.

V této kathedrále stojí na pobočním oltáři krásná socha sv. Vojtěcha z kararského mramoru, mimo to chovají se tam dva ostatky z těla sv. biskupa v drahocenných reliquiářích: část *ramene* v reliquiáři, jenž upraven jest na způsob ruky, a část *lebky* ve schránce, která má podobu monstrance. Prvou reliquii přinesl r. 1874 kardinál Simor z Říma, z bývalého chrámu sv. Vojtěcha, nyní sv. Bartoloměje, již tam byl uložil císař Ota III. Oba stkvostné reliquiáře pořídil svým nákladem výše zmíněný kníže církevní, kardinál Simor.

Chrámů zasvěcených sv. Vojtěchu napočítali jsme v Uhrách drahně, z nichž stářím vynikají svatyně v *Hatvanu* a v *Muszle*;

tento poslední pochází prý přímo od sv. Vojtěcha, jenž dle pověsti dal ho zbudovati a sám i posvětil.

Vyobrazení sv. Vojtěcha dřevorytem nalézáme v missálu z r. 1507, 1511, tištěném v Benátkách u Mik. Frankfurtera. Krásnou *miniaturou* sv. Vojtěcha na pergameně malovanou ozdoben jest missál z r. 1592, jehož pěknou inicialu přineslo Album svatovojtěšské.

Z *obrazů* nejznámější jest »Křest sv. Štěpána« od Julia Benczura z r. 1867, který již častokráte byl reprodukován.

Nejstarší *skulptura* sv. Vojtěcha nalézá se v kapli sv. Barbory, jež r. 1477 byla postavena u marianského kostela v *Báňské Bystřici*; je to poprsí, které představuje světce s mitrou na hlavě, s berlou v levici a s otevřenou knihou v pravici.

Pečeti. Na pečeti kapituly Ostřihomské ze XII. nebo XIII. stol. je obraz sv. Vojtěcha. V kapitulním archivě ostřihomském chová se starobylé mosazné pečetidlo také s obrazem sv. Vojtěcha; je arcit už poněkud poškozeno. Rovněž ostřihomská diecésní knihovna užívá podobné pečeti. Kanovníci kapituly ostřihomské nosí na prsou kříž, v němž uprostřed je malý emailový obrázek sv. Vojtěcha.

Znaky. Komitát ostřihomský má také ve svém znaku obraz našeho světce.

Liturgie. Nejstarší rukopisné missály uherské mají zvláštní formulář mešní na den sv. Vojtěcha s pěknou sekvencí; podobně i missály tištěné. V některých je i zvláštní formulář »Translationis sti Adalberti«.

Rovněž ve starých uherských brevířích ať rukopisných ať tištěných nalézá se zvláštní officium sv. Vojtěcha.

Také *poesie* ať latinská ať maďarská nebo jiných národů Uhry obývajících snažila se úctu k světci našemu zvelebiti a památku jeho oslaviti.

Literatura uherská vykazuje drahně životopisů sv. Vojtěcha; z doby starší uvádíme životopis obsažený ve knize »Legendae Sanctorum regni Hungariae« tištěné v Benátkách r. 1498.

Z novější literatury spadají sem vědecky psané životopisy Ferd. Knauze, Mich. Hatvani-a, Karla Lányi-ho. Z prací populárních jmenujeme biografii sv. Vojtěcha z péra Jana Zalky a Kolomana Rostkyho.

Valný počet korporací a ústavů postavil se pod ochranu sv. Vojtěcha; nejstarším a nejznamenitějším ze všech ústavů pod ochranou světcovou jest ovšem první a nejslavnější arcibiskupství

uherské, totiž stolec ostřihomský. Stářím i slávou řadí se k němu kathedrální kapitula ostřihomská. Kapitula tato vydržovala školy, pro něž rovněž za patrona zvolila sv. Vojtěcha. Taktéž rozsáhlá panství kapitulní poručena jsou ochraně světcově, mnohá hospodářská stavení ozdobena jsou jeho obrazem.

K rozkvětu diecése ostřihomské pod jařmem tureckým a pod nátlakem protireformace úpící přispěla nemálo činnost semináře a konviktu pod ochranou sv. Vojtěcha r. 1616 v Trnavě založeného. Velikomyslný zakladatel, Petr Pázmány, svěřil ústav ten řádu jesuitskému. Mnoho dobrodinců přivtělilo k němu nadace, takže značný počet nemajetných žáků mohl býti zdarma vydržován. Školy trnavské brzy prosluly tou měrou, že mladíci všech národností tam přicházeli na studie; r. 1643 studovalo tam 1065 žáků, z nichž 300 bylo chovanců svatovojtěšského semináře a konviktu. Nyní jest rozsáhlá budova slavného někdy ústavu spolu s bývalou krásnou kaplí sv. Vojtěcha majetkem vojenského eráru, a jest v ní umístěna invalidovna. Humanní ústav pro zaopatřování vysloužilých kněží nese rovněž jméno našeho světce, jest to Adalbertinum, založené kardinálem Janem Scitovszkým r. 1857. Nyní dostává deset zasloužilých kněží roční pensi ze jmění tohoto ústavu.

Z jiných ústavů církevních mimo diecési ostřihomskou ležících uvésti sluší proboštství a kapitulu sv. Vojtěcha v Rábu s proboštem a čtyřmi kanovníky. Doba založení není známa, jméno probošta této kapituly vyskytuje se však již r. 1348. V XVII. stol. byla kapitula svatovojtěšská přivtělena ku kapitole rábské. Titul proboštský však dosud se udílí a jest spojen s hodností t. zv. »praepositus minor« v kapitule rábské.

V nejnovější době přijal jméno sv. Vojtěcha spolek slovenský pro vydávání nábožensko-mravných a jiných v duchu katolickém psaných knih, jakož i knih pro katolické školy národní, jehož stanovy, Ondřejem Radlinským vypracované, přijaty jsou s některými změnami v konferenci trnavské dne 14. prosince 1869.

Výroční slavnosti na počest sv. Vojtěcha konány byly v Uhrách od pradávných dob. R. 1208 daroval arcibiskup Jan ostřihomské kapitule důchody ze dvou vesnic za tím účelem, aby v den Translationis s. Adalberti kapitulárům každého roku vystrojena byla hostina. Nyní koná se slavnost sv. Vojtěcha jakožto titulární slavnost metropolitního chrámu ostřihomského druhou neděli po Velikonoci. Slavnost ta obdařena jest plnomocnými odpustky od papeže Pia IX. ze dne 28. listopadu 1854. Pontifikální mši sv.

koná ten den sám arcibiskup; slavnostní kázaní svěřováno bývá některému proslulému kazateli.

Konečně pak vzpomenouti dlužno toho, že uherský král Karel Robert Neapolský v korunovační přísaze své i sv. Vojtěcha vzpomíná a slibuje, že bude práva kostela svatovojtěšského chrániti.[1])

5. Úcta sv. Vojtěcha v Římě.

Jak známo, přinesl r. 1000 do Říma část ostatků sv. Vojtěcha (ruku) [2]) císař Ota III. a uložil je ve chrámě, který ke cti Boží a sv. mučeníka na ostrově tiberském zbudoval, a to na místě, kde kdysi stávala svatyně pohanského boha Eskulapa. Chrám svatovojtěšský stojí sice na »isola di Roma« dosud, leč nyní slove obyčejně chrámem sv. *Bartoloměje*, jehož sv. ostatky císař Ota III. v kostele tom rovněž byl uložil, obdržev je od města Beneventa darem. Mimo to byly tam uloženy ještě ostatky sv. *Pavlína* Nolánského, dle kteréhož světce chrám ten rovněž býval nějaký čas pojmenováván. Leč název »chrám sv. Bartoloměje« nabyl od XII. stol. vrchu a udržel se až podnes.

Nynější svatyně, ozdobená v průčelí krásnou mosaikou, rozdělena jest čtrnácti antickými sloupy ve tři lodi; sloupy ty z části granitové, z části mramorové pochodí bezpochyby z bývalého chrámu pohanského.

Stěny apsidy ozdobeny jsou obrazy Svatých, mezi nimiž je i obraz sv. Vojtěcha.

Tělo sv. Bartoloměje nalézá se ve hlavním oltáři, ostatky pak sv. Vojtěcha, sv. Pavlína a ještě jiných světců uloženy jsou ve zvláštní kapli, která byla papežem Juliem III. asi r. 1550 upravena z bývalé sakristie a k evangelní straně presbytáře přiléhá. Nově zřízený oltář v kapli té ozdoben jest obrazem, na němž vymalován sv. Vojtěch vedle světců ostatních (sv. Pavlína, sv. Exsuperantia a sv. Marcella), jichž sv. ostatky na oltáři tom se nalézají.

V kostele tom je před presbybářem na schodišti *studnice* s mramorovým roubením, na němž jsou vytesány čtyři reliefy:

---

[1]) Podlaha, »Úcta sv. Vojtěcha v Uhrách« v Časopise katol. duchovenstva 1897, str. 537—539.

[2]) V »Zázracích sv. Vojtěcha« (Prameny d. č., díl I., str. 312) čteme: »Král Boleslav (Chrabrý) mezi přemnohými stkvělými dary *rámě* sv. Vojtěcha nejslavnějšímu císaři (Otě III.) dal, jež on nade všechny dary nejraději přijal.«

v průčelí relief Krista Pána, na straně evangelní relief sv. Bartoloměje, na zadní straně obrácené k oltáři relief císaře Oty III. s žezlem a kostelem a na straně epištolní relief sv. Vojtěcha. Světec náš zobrazen tu prostovlasý s plnovousem, an v pravici drží berlu biskupskou a v levici otevřenou knihu. Provedení skulptur těch je hrubé, leč pro nás je prastará památka ta důležita tím, že se nám s ní zachovalo nejstarší dosud známé vyobrazení našeho svatého patrona, jež bylo pořízeno nepochybně nedlouho po smrti císaře Oty III. Ze studnice výše zmíněné pívali kdysi příchozí poutníci vodu a to s velikou důvěrou proti rozličným neduhům, jelikož prý v ní se nalézaly ostatky svatých.

Na památku dřívějšího posvěcení tohoto chrámu ke cti sv. Vojtěcha dal r. 1873 monsignore K. Jaenig, rektor Animy v Římě, vytesati po stranách hlavních dveří nápis: Hic et Adalberti palmas coluisse licebit, una pedum Pragae tenuit, Stephanum altera tinxit (Zde i sv. Vojtěcha ruce uctívati lze, jedna držela berlu biskupskou v Praze, druhá křtila Štěpána).[1])

6. Úcta sv. Vojtěcha ve Spojených obcích severoamerických.

(Dle statistických dat z roku 1890.)

Ve Spojených obcích severoamerických zasvěceny jsou svatému Vojtěchu dvě české osady a mnohé spolky katolické.

Česká osada sv. Vojtěcha ve *Wahpetonu* (v státě Jižní Dakota) povstala vlastně již r. 1879, ale tehdy spojena byla v jedno s osadou německou, zasvěcenou sv. Janu Křtiteli. R. 1884 usnesli se však Češi založiti samostatnou českou osadu znova. Během krátké doby, již roku 1885, měla osada zbudovaný chrám Páně a žádala svého biskupa o českého kněze. Tehdy patřila do diecése Sioux Fallské (Severní Dakota), již spravoval ndp. biskup Martin Marty. Prozatím dojížděl do nové osady vlp. Tomáš A. Bílý, jenž českým katolíkům sv. svátostmi, hlavně v čase velikonočním, přisluhoval.

Hned téhož roku dosazen tam první duchovní vlp. Václav Dvořák a roku následujícího (1887) posvětil ndp. biskup Marty chrám Páně, udílel svaté biřmování a ustanovil za patrona osady

[1]) Album svatovojtěšské, str. 38; Eichler, Římské upomínky, str. 16; Tadra, Kulturní styky Čech s cizinou, str. 63—64; Woerl's Rom, str. 138.

sv. Vojtěcha. R. 1889 stal se vlp. Dvořák duchovním správcem v Táboře (ve státě Severní Dakota) a místo jeho v osadě sv. Vojtěcha přejal vlp. Tomáš Rabsteinek. Tento kněz narodil se v Kozlanech v plzeňském kraji v Čechách a již od 12. roku svého věku dlí v Americe, kdež v ústavě benediktinů v St. Vincentu (stát Pennsylvania) se vzdělával. Za jeho správy pokročila osada znamenitě v před, neboť zaplacen dluh za kostelní pozemek, opraven a vyzdoben chrám Páně nákladem 500 dolarů, farní příbytek opraven a pořízeno stavivo na novou českou školu osadní.

R. 1890 byla osada sv. Vojtěcha vyňata z dosavadní diecése Sioux Fallské (Severní Dakota) a přivtělena ku nové diecési Jamewstonské (Jižní Dakota), jíž v čelo postaven ndp. biskup Jan Shanley.

Druhá česká osada sv. Vojtěcha povstala r. 1882 ve městě *Clevelandě* ve státě Ohio, kde před tím stávalo již tré českých osad.[1]) Novou tuto osadu založili češ.í občané *eastclevelandští*, kteří byli členy spolku sv. Vojtěcha stávajícího od r. 1879. Hned tehdy, když založen byl spolek sv. Vojtěcha, pomýšlelo se na zařízení české osady, která však v život uvedena byla teprv r. 1882. Až do tohoto roku patřili eastclevelandští členové spolku svatého Vojtěcha do osady sv. Václava, která měla kostel svůj na rohu ulice Burwell a Arch.

Velká vzdálenost chrámu Páně, a zejména školy, byla příčinou, že členové spolku sv. Vojtěcha, k nimž se přidali i mnozí z osady sv. Václava, se usnesli, zaříditi samostatnou osadu a kostel, hlavně však, a to nejprvé, školu.

Duchovní správce osady sv. Václava, vlp. Hynek, byl jim radou i skutkem nápomocen. Se svolením ndp. biskupa clevelandského, Richarda Gilmoura, zakoupen byl r. 1882 pozemek v ulici lincolnské v East-Clevelandu a r. 1883 počata i skončena stavba školy o dvou světnicích s malým presbyteriem.

R. 1884 přikoupen pozemek vedle školy a r. 1887 na radu vlp. Hynka bylo ujednáno, aby se přistavěla z předu věž, po levé straně presbyteria sakristie a aby se pořídil zvon. Zvon daroval Jan Matoušek a nový oltář gotický vlp. Hynek. Rok na to (1888) koupili osadníci ještě vedlejší dům pro faru a již v září poslal jim ndp. biskup prvního duchovního správce vlp. Jana Malechu, Čecha od Budějovic, jenž vysvěcen byl v semináři clevelandském

[1]) Sv. Václava (r. 1867), sv. Prokopa (r. 1872), Panny Marie (r. 1882).

a až dosud působil na osadě irské. V říjnu pak posvětil ndp. biskup R. Gilmour chrám Páně, který dosud za školu sloužil a obec pokřtěna na jméno *sv. Vojtěcha.*

V nové osadě založeny čtyři katolické spolky, mužské i ženské, a r. 1890 zakoupen opět pozemek, na němž stojí dva domy. V jednom zřízena škola a druhý určen pro sestry kongregace de Notre Dame, které školní dítky vyučují. Mimo to zakoupen i krásný a veliký pozemek pro nový chrám Páně.

Spolky sv. Vojtěcha ve Spojených obcích severoamerických.

Mezi spolky první římsko-katolické ústřední jednoty náležejí tyto:

1. V Chicagu ve státě Illinoisu (195 členů); 2. v Streatoru, ve státě Illinoisu (36 čl.); 3. v Ironwoodu, ve státě Michiganu (20 čl.); 4. v St. Louisu, ve státě Missouri (80 čl.); 5. v Clevelandě, ve státě Ohio (93 čl.); 6. v Montpellieru ve státě Wisconsinu (30 členů).

II.

Chrámy zasvěcené sv. Vojtěchu.

1. Chrámy a kaple v církevní provincii české.

a) V Praze.

Četné památky úcty svatovojtěšské v královské naší Praze jsou nejvýmluvnějším toho důkazem, jak velice ctili již naši předkové drahého biskupa českého z rodu Slavníkova, jemuž bylo v srdci naší vlasti zasvěceno několik svatyň. Z těch uvádíme na prvém místě:

1. *Farní chrám sv. Vojtěcha v Jirchářích.* Mírnému návrší, jež na východní straně Karlova náměstí kloní se povlovně na sever a srázněji na západ k Vltavě, říká se od nepaměti »na Zderaze«. A pod ním sídlili již ve XIII. století při řece koželuzi a jirháři v předměstí, které nazývalo se »pod Zderazem«, »Podzderazím« nebo »v Jirchářích«. V tomto předměstí stál už před založením Nového města farní kostel sv. Vojtěcha, jenž na rozeznání od kostela sv. Vojtěcha v Podskalí jmenován býval »kostelem sv. Vojtěcha Většího«.

Původní svatyně ze XIII. století zachovala se podnes; je to starogotická, nízká severní loď nynější budovy chrámové; k tomu skrovnému kostelíku přistavěna byla později nynější loď hlavní. Západní průčelí má nad portálem sochu sv. Vojtěcha. Na hlavním oltáři, který dle nákresu prof. Pacolda ve slohu gotickém r. 1875 jest zhotoven, spatřují se v hořejší dřevěné části na zlaté půdě namalované obrazy ze života sv. Vojtěcha, jež provedl akademický malíř Petr Maixner. Uprostřed káže světec náš lidu po svém návratu z Říma. V pozadí mezi posluchačstvem stojí kníže Boleslav II. s chotí.

Na straně evangelní zobrazen sv. Vojtěch, jak bos a s rukama sepjatýma krátí pokorně ku svému nastolení.

Třetí obraz vypodobňuje mučenickou smrt svatého patrona našeho v Prusích.

Nad každým z těch tří obrazů je gotický baldachýnek.

Pod okny presbytáře napsána je starobylá píseň svatovojtěšská »Hospodine, pomiluj ny!«

Největší zvon na věži chrámové slove »Vojtěch«.

V minulém století kvetl u sv. Vojtěcha sbor českých literátů, kteří měli v kostele zvláštní kruchtu a o nedělích i svátcích mívali v 8 hodin mši sv., odpoledne pak nešpory a jiné pobožnosti, až r. 1785 byli zrušeni.

2. *Vojenský farní kostel sv. Vojtěcha u Prašné brány v Praze I.* je menší budova s malou věží v průčelí, v níž visí dva zvonky z r. 1697 (Vojtěch a Jan Nepom.). Nade dveřmi průčelními je nápis: Anno 1694 a znak arcibiskupa Jana Bedřicha hraběte z Valdštýna, jenž kostel počal stavěti, ale nedostavěl; učinil tak jeho nástupce, arcibiskup Jan Josef hrabě *Breuner* r. 1697.

Hlavní oltář má větší obraz, představující *smrt sv. Vojtěcha*, malovaný od Willmanna.

Na místě nynějšího kostela a sousední školy kadetní bývalo kdysi *sídlo královské*, jež později zpustlo, až r. 1641 koupil je kardinál Arnošt Harrach a zřídil tam duchovenský seminář s filosofií a theologií; budova ta byla stále rozšiřována, až arcibiskup Jan Bedřich z Valdštýna položil i základy k nynějšímu kostelu sv. Vojtěcha.

Hlavní oltář pořízen jest nákladem farářů a děkanů na vinici Páně pracujících, bývalých to chovanců semináře.

R. 1777 přeložen seminář do Klementina, rozsáhlá budova odevzdána účelům vojenským, a kostel, byv znesvěcen, stal se

vojenským skladištěm, až teprv r. 1811 znova vysvěcen a určen službám Božím, pro vojsko konaným; tak je až dosud. Bohoslužbu vykonávají tam vojenští duchovní pražské posádky. V posledních dnech pašijového téhodne bývá tam v Božím hrobě vystavena velebná svátost a v sobotu pak je slavné vzkříšení s obvyklou parádou vojenskou.

Ve chrámě tom požehnáno bývá *sňatkům* osob vojenských. —

Slovanský klášter v Emausích založen ke cti sv. Jeronyma, Cyrilla, Methoda, Vojtěcha a Prokopa [1])

Zrušené nebo zaniklé chrámy sv. Vojtěcha v Praze.

Kostel sv. Vojtěcha na Pohořelci. Stál na půlnoční straně náměstí pohořeleckého a zničen byl bezpochyby r. 1420 od Husitů. O tomto málo známém chrámu děje se určitá zmínka r. 1553, kdy jistý Václav Pikoun z Jinonic z pokuty za spáchanou vraždu měl jíti v neděli III. postní, od tohoto kostelíka sv. Vojtěcha v kajícím průvodu se svými bratry strýčenými, Mikulem a bratry jeho, a s jinými přátely, aby bylo v počtu 20 osob, ke kostelu sv. Benedikta na Hradčanech.[2])

Farní kostel sv. Vojtěcha Menšího v Podskalí stával blíže potoka Botiče v dnešní třídě vyšehradské již za krále Václava II.; výslovně se uvádí poprvé r. 1362.[3]) Za válčení Pražanů s královskou posádkou vyšehradskou byl chrám ten r. 1420 vypálen, později (v XVII. století) usadili se při něm Ambrosiáni a r. 1784 z rozkazu císaře Josefa II. jest zrušen. Při této svatyni bylo rovněž zvláštní bratrstvo literátů.

b) V arcidiecési pražské.

1. *Přerov Starý* ve vik. českobrodském má farní chrám založený r. 1681 ke cti sv. Vojtěcha. Přerov náležel ode dávna klášteru břevnovskému s Břístvím, Vykání a jinými dědinami v okolí, jež světec náš tomuto klášteru byl daroval.

2. *Sluhy*, farní osadu v střídnictví brandýském, zdobí rovněž chrám sv. Vojtěcha, na jehož hlavním oltáři je obraz ma-

[1]) Krásl, Sv. Prokop, str. 165.
[2]) Tomek, Dějepis města Prahy, díl II., str. 104, 335 a 336.
[3]) Týž, díl II., 240; Ekert, Posvátná místa, díl II., str. 330 a 493.

lovaný prý od Skrety. Kostel ten vystavěl pražský děkan Vít (1240—1271) a r. 1270 daroval biskup Jan III. z Dražic desátky z této vsi klášteru zderazskému v Praze.

3. Nedávno zbudovaný farní chrám na *Březových Horách* u Příbrami je také zasvěcen sv. Vojtěchu.

4. *Jílové,* královské horní a okresní město ve vikariátu mnichovickém, má již od r. 1384 farní kostel sv. Vojtěcha; chrám ten byl roku 1542 rozšířen a nalézá se v něm pěkný obraz Brandlův.

5. Ve *Vejprnicích* na Plzeňsku je rovněž pěkná svatyně svatovojtěšská z r. 1352 a přestavěná r. 1725 ve vlašském slohu. Fresky pochodí od Spitzera, Redelmeyera a Hagera; oltářní obraz maloval Jul. Lux.

6. Ve vsi *Štáhlavech* nad Brandavou ve vik. rokycanském nalézá se také farní chrám sv. Vojtěcha. Kostel býval zámeckou kaplí, zřízenou r. 1638 Jiřím Petrem z Kokořova, jež r. 1762 byla rozšířena a r. 1813 farářem osazena.

7. Podobně v *Počaplích*, ve střídnictví roudnickém, připomíná se farní chrám sv. Vojtěcha již r. 1384. Nynější pěknou svatyni vystavěl r. 1724 Kilian Dinzenhofer. Na oltářním obraze žehná světec zemi české se Zelené Hory; obraz maloval Frant. Lichtenreuter.

8. V okresu tepelském, as hodinu jižně od Teplé, je ves zvaná *sv. Vojtěch* (Sct. Adalbert) s kostelíkem z r. 1586 zasvěceným sv. Vojtěchu. Dle pověsti prodléval v těchto místech světec náš, když z Říma vracel se do Čech zpět. Při kostele bývala kdysi poustevna.

9. *Filiální chrám* svatovojtěšský je *ve Slatině* u Velvar.

10. Svatovojtěšský kostelík u Neratovic, v »Hájku« zvaný, zbudován jest Ferdinandem Vilímem hrab. Slavatou v XVII. století; více o něm dočteš se mezi pověstmi.

Jihovýchodně od Votic shlíží s temene vrchu *Větrova — kaple sv. Vojtěcha*, vystavěná r. 1680 Ferdinandem hrabětem z Vrtby.[1])

Ve vik. rokycanském mezi Chvalenicemi a Borkem v místě zvaném »Na planinách« stojí rovněž *kaple sv. Vojtěcha*, kterou r. 1684 dal vystavěti svob. pán Jan Arnold z Engelsflussu. O pouti svatovojtěšské bývá tam mnoho poutníků z blízka i z dáli.

---

[1]) Vlasák, Okres votický; Sedláček, Sommer a jiní.

Jiné kaple sv. Vojtěchu zasvěcené jsou: v *Příčovech* u Sedlčan z r. 1712, v *Ostrově* u Kostelce, v *Glasbergu* u Kraslice, u *Mýta*, zámecká kaple v *Kostelci* nad Černými Lesy ze XIV. století, v *Terešově* u Drahoňova Újezda a u *Kounova*.

c) V diecési královéhradecké.

1. V *Broumově* je klášterní chrám sv. Václava a sv. Vojtěcha, zbudovaný v letech 1683—1733 a bohatě ozdobený malbami domácích mistrů. Hlavní oltář zhotovil r. 1705 Jan Brokoff. Nynější obraz oltářní, »Apotheosa sv. Vojtěcha«, maloval roku 1861 Ant. Lhota.

2. Farní ves *Vlčice*, v okresu trutnovském, má chrám založený ke cti sv. Vojtěcha, který již r. 1365 se připomíná.

3. Hlavní sídlo Slavníkovců, *Libice*, má na místě bývalého kostela sv. Jiří svatyni, zasvěcenou sv. Vojtěchovi. Z původního chrámu sv. Jiří zbudovaného za časů Vojtěchových nezbylo nic; z přestavěného, což stalo se v XV. nebo počátkem XVI. století — Bolelucký ve spise »Rosa Boëmica« nazývá jej ještě chrámem sv. Jiří — zbývá pouze presbytář a sakristie s vykrajovanými žebry. Ostatní část kostela jest stavba novější s věží v čelní straně. Presbytář osvětlují tři úzká okna gotická. Obraz hlavního oltáře, jejž mezi lepší obrazy malíře Fr. Maška († 1862) sluší pokládati, představuje sv. Vojtěcha, kterak stoje s Radimem na Zelené Hoře, žehná české zemi po dešti prahnoucí. Obraz je mezi dvěma římskými sloupy, na nichž krásně rozčlánkovaný architrav, na něm pak trojhranný štít spočívá. [1])

4. V *Německém Brodě* je hřbitovní kostel sv. Vojtěcha ze XVI. století na místě, kde sv. Vojtěch, odcházeje z vlasti, stanul a odpočíval.

5. Filiální kostely svatovojtěšské jsou v *Běcharech* u Vrsce a v *Bojišti* u Ledče.

Kaple: v *Tisové* u Č. Heřmanic na Litomyšlsku z r. 1755 a zámecká kaple v *Běstvíni* u Chotěboře.

---

[1]) Památky archaeologické, díl VII., sv. II, str. 257.

d) V diecési litoměřické.

1. *V Ústí nad Labem* jest dominikánský klášter sv. Vojtěcha.

2. Kostel na předměstí »Zásadě« v *Litoměřicích*, kdysi proboštský, nyní městskému děkanství podřízený chrám kommanditní, v němž nyní zejména studující gymnasijní scházejí se ke společným službám Božím. Svatyně ta připomíná se ve knihách erekčních již r. 1410.

Za reformace byl farář od sv. Vojtěcha zapuzen a kostel od žoldnéřů Bannerových téměř se zemí srovnán. R. 1703 byl znova vystavěn a r. 1770 ozdoben věží.

3. Jiný farní kostel sv. Vojtěcha nalézá se na osadě zvané *Kruh* ve vikariátě dokském; připomíná se už r. 1408. Filiální kostel je v *Krtech* (Gerten) u Jesenic z r. 1651.

Kaple svatovojtěšské jsou v *Hutí* (Lobau) u Šumburka, v *Oberberzdorfu* u Liberce a v *Radčicích* vikariátu bílinského.

4. Na výstavbu jubilejního kostelíčka svatovojtěšského v chudé obci *Rohozecké Bukovině* u Turnova konají se právě přípravy a sbírky. Bude to jediná svatyně v Čechách, kterou má býti trvale oslaveno svatovojtěšské jubileum v chudém kraji našeho Pojizerska.

e) V diecési budějovické.

1. Na Domažlicku, ve vsi *Milavči*, je farní chrám sv. Vojtěcha. Dobner měl za to, že sv. Vojtěch, vraceje se po druhé do Cech, nedošel dále než do Milavče. Hájek vypravuje, že v Milavči pastýři, vyhánějíce stáda, netroubí, bojíce se, aby neohluchli. Pověst o tom najdeš na svém místě.

2. V *Horšově Týně* v předměstí klášterním je kostel zasvěcený pražským kardinálem Arnoštem z Harrachů r. 1652 ku cti nejsvětější Trojice a zemských patronů sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Při té svatyni založil Maximilian hrabě z Trautmannsdorfu klášter kapucínský a řád ten je v něm podnes. [1])

3. V *Ratibořských Horách* je farní chrám z r. 1722.

4. Ve vikariátě vimperském je farní osada *Lštění* s chrámem sv. Vojtěcha ze XIV. století.

Kaple ke cti sv. Vojtěcha pak jsou: v *Zámostí* u Hluboké, ve »*Čtyřech Dvorech*« u Budějovic; v *Jivně* u Rudolfova; v *Mi-*

[1]) Krásl Fr. dr., Kardinál Arnošt hrabě Harrach. Praha 1886, str. 272.

chově u Katovic; v »*Boučku*« u Kasejovic; ve *Škudrech* u Volenice; v *Střebejcině* u Předslavi, ve *Vojtěšicích* u Merklína; v *Tětětlicích* (vikariát lukavický); na »*Hůrce*« u Slavikovic; v lese *Chlumci* u Vrčeně; v *Petrovicích* u Němčic; v *Nevěsicích* u Starého Sedla; v *Oulehli* u Předslavic; v *Mečichově* u Záboře; ve *Svinech* u Veselí; v *Klokotech* u Tábora; u *Vodňan* z r. 1730; v *Měkynci* u Bílska (Blska) a v *Hodějově* u Krasilova.

II. Chrámy zasvěcené sv. Vojtěchu mimo Čechy.

V arcidiecési olomoucké.

Farní chrám ve *Slavičíně*, děkanátu pozlovického, jest jeden z nejstarších chrámů, jehož fara se připomíná ve starých památkách již r. 1256.

V diecési brněnské.

Filiální kostel ve *Studnici*, děkanátu telčského, pocházející z počátku XV. stol. V něm je starobylá socha sv. Vojtěcha. Obě diecése, olomoucká i brněnská, zasvěceny jsou ochraně několika svatých patronů, mezi nimi i sv. Vojtěchu.

V arcidiecési hnězdensko-poznaňské:

a) v poznaňské diecési:

1. Farní chrám sv. Vojtěcha v Poznani, založený r. 1246; zbudován Przemyslavem;

2. farní chrám ve vsi Rusku, děkanátu boreckého; chrám dřevěný; kdy založen, neznámo;

3. farní chrám v městečku Margoninu, děkanátu czarnkówského; zděný, založen před r. 1350;

4. farní chrám ve vsi Smolicích pod Kobylinem, děkanátu jutrosinského, dřevěný, založen r. 1446;

5. farní chrám ve vsi Janków Zaleśny, děkanátu kozminského; dřevěný, založený v XV. století;

6. farní chrám ve vsi Chrzypsku pod Sierakowem, děkan. lwoweckého; zděný, gotický, založen r. 1465.

V děkanátu nowemiastském dva farní chrámy:

7. ve vsi Pogorzelici, zděný, neznámo kdy založený, r. 1887 posvěcený a

8. ve vsi Wilkowyji, zděný, založený v XIII. století a r. 1892 posvěcený;

9. filiální zděný kostel ve vsi Rojówu, patřící ku proboštství v městě Ostrzeszówu, děkanátu téhož;

10. dřevěný kostel filiální ve vsi Wojciechowo, proboštství v městě Miedzyrzeczi, děkanátu pszczewského;

11. proboštský kostel v městě Bnině, děkanátu środského (Środa), kostel sv. Vojtěcha a sv. Hedviky, vdovy, založen před r. 1442, zděný;

12. proboštský chrám v městě Człopě (Schoppe) v děkanátě wałczském, dřevěný; neznámo, kdy založen;

13. farní kostel ve vsi Dalewě a Kaszczoře, děkanátu wschowského; poslední je zděný a byl založen v XIV. století;

14. proboštský chrám v městě Trzcielu děkanátu zbąszyńského, zděný; kdy založen, neznámo.

b) v hnězdenské diecési:

1. Metropolitní chrám Páně ve Hnězdně zasvěcen jest (titulus) Nanebevzetí Panny Marie a patronem má sv. Vojtěcha, jehož svátek i Přenesení ostatků sv. Vojtěcha k význačným slavnostem velechrámu hnězdenského se čítají.

Mimo to:

2. V Budziejewu (Budziejewo) jest veřejná kaple sv. Vojtěcha, náleží do farnosti popowské v děkanátu sv. Petra a Pavla.

3. farní chrám v Parchanie;

4. farní chrám v Kobiernu, děkanátu krotoszynského;

5. farní chrám sv. Vojtěcha v Stodolech, do r. 1896 dřevěný, byl stržen a nový, zděný na jeho místo postaven (v děkanátě kruświckém);

6. farní chrám v Sadkách, zděný (děkanátu nakłenského (Nakło);

7. farní chrám v Lewkówě, zděný, v dekanátě ołobockém.

Svátek sv. Vojtěcha náleží k význačným slavnostem proboštského chrámu v městě Trzemesznu (Třemešno).

8. V jakémsi vztahu s kostelem sv. Vojtěcha rzeszówským jest farní kostel ve vsi *Staromeście*, *sv. Vojtěchu*, Martinu a sv. Kateřině původně zasvěcený. Zde totiž vlastně původ vzalo město Rzeszów, které teprve později přeneseno bylo na nynější místo své a v město vzrostlo. Založení zdejšího kostela jest jedno z nejstarších; dle starých listin o znovuzřízení tohoto kostela založen

byl od Jana Pakoslava z Rzeszówa jakožto chrám mateřský ostatních blízko ležících. R. 1624 byl chrám od Tatarů vypálen, avšak brzy byl opět znova vystavěn a důchody jeho zlepšeny. R. 1686 Stanislav Pękoszewski, farář staromieścieský, chrám zděný přestavěl a r. 1745 jej biskup přemyšlský, Václav Jeronym Ogończyk z Bohuslavice Sierakowski (1742—1759) posvětil, při čemž dosavadní titul sv. Vojtěcha, Martina a Kateřiny zaměněn jen v titul sv. Kateřiny.

9. Farní kostel ve vsi *Bielinách* děkanátu rudnického. Dříve patříval k diecési krakovské. Kdy založena byla zdejší farnost, neznámo, ale dle starých památek písemných jest za to míti, že v první polovici XIV. stol. O faře zdejší zmiňuje se zpráva o vybírání desátku šestiletého (decima sexennalis), který Klement V. na sněmě vienenském uložil a který v Polsku r. 1326 od Ondřeje z Vezulis, kanovníka vratislavského, a Petra z Alvernia pro fiskus papežský sbírán byl. V této zprávě jmenují se faráři a farnosti diecése krakovské a tu v děkanátě sandomirském poznamenán »Cechoslaus pleban ecclesiae in Bielin« (= Bieliny).[1])

Kostel sv. Vojtěcha *zděný* vystavěla Alžběta, dcera Michala Korybuta Wiśniowieckiho a Kateřiny Anny Dulské, choť hraběte Zamojskiho, palatina smolenského, která r. 1770 zemřela, jak náhrobek v témže kostele dosvědčuje. Chrám posvěcen byl r. 1852.

Mimo to stávaly v diecési přemyšlské tyto — nyní již zbořené — kostely:

1. V Přemyšlu samém, mimo hradby (propugnaculum) města při cestě ku vsi *Nehrybce* vedoucí mezi branou lvovskou a baštou Wladycze byl kostel dřevěný, jenž r. 1638 při požáru (na den sv. Benedikta) v Přemyšlu povstalém shořel. Na to byl obnoven ku cti svatých Valentina, Stanislava a *Vojtěcha*. Později opět vyhořel, přenesen byl do města a titul jeho změněn na sv. Rocha. Nyní jest to kostel špitálu chudých zasvěcený sv. Duchu.

2. V městě *Krosně* (Krosno) téhož děkanátu stával kostel sv. Vojtěchu zasvěcený za řekou Wisłokem.

V gubernii varšavské.

Pod Kališem, krajským městem na řece Prosně v království polském na hranici poznaňské, leží ves *Zawodzie* s kostelem založení sv. Vojtěcha, vystavěným dle pověsti na místě, kde svatý

[1]) Theiner, Monum. histor. Polon., tom. I. fol. 228 et seq.

apoštol náš hlásal víru Kristovu. Svatyně pochází z konce X. nebo XI. století; byla farním chrámem až do r. 1406, pak několikráte přestavována a opravována, neboť je celá dřevěná. Až do r. 1892 nalézal se tam památný, starožitný skládací a rozvírací oltář, jehož užívala knížata haličská v ležení. Uprostřed oltáře stála socha sv. Vojtěcha a nad ním něco přes půl metru vysoké sošky 12 apoštolů prací Víta Stwosza. Toto tryptychon přeneseno r. 1892 do kollegiátního chrámu v Kališi, aby ušlo zkáze požárem. V náhradu postaven tam oltář nový se sochou sv. Vojtěcha od řezbáře jiného.

Protože socha světce našeho na oltáři má jednu ruku holou a na druhé rukavici, vypravuje si lid tuto pověst: Když sv. Vojtěch kázal slovo Boží v Kališi, položil na zemi vedle sebe rukavice; leč tu jeden z posluchačů přistoupiv až k sv. biskupovi, ukradl mu rukavičku. Spozorovav po kázaní sv. Vojtěch, co se bylo stalo, pronesl prý kletbu, aby na věčnou pamět tohoto ohavného skutku nikdo z přítomných posluchačů ani jejich potomků nestal se *knězem*, hlasatelem slova Božího. [1])

O jubilejní slavnosti svatovojtěšské konány jsou v Kališi sbírky na opravu a obnovu starobylého kostelíka na »Zawodziu«.

Jiné svatyně zasvěcené sv. Vojtěchu v gubernii kališské jsou v *Rudzie*, okresu wieluńského, a v *Męce*, okresu sieradzského.

V diecési varmiňské.

K nejstarším kostelům zasvěceným sv Vojtěchu v Prusích čítati dlužno: Chrám v Chomoru pocházející z r. 1249; ale chrám ten i s městem dávno již zmizel s povrchu zemského; biskupský chrám v Královci (vystavěn r. 1302 biskupem Siegfriedem), farní kostel v Lautenburgu (založen r. 1301) a konečně kostel, jenž stával na mučeništi sv. Vojtěcha. Novějšího původu jsou: biskupská kaple ve Frauenburgu (dokončena r. 1850) a farní kostely v Sensburgu (vystavěn 1860, rozšířen 1895), Riesenburgu (1876—77) a Lycku (založen 1893, posvěcen 1897).

V diecési chelminské.

Farní svatyně v Bobavě, Kielnu (Kölln), Rogožnu (Roggenhausen), Jehlenci (Jehlenz), Raslasině, Jablonově, Církvici (Gr.-

[1]) Tygodnik illustrovany, č. 71, str. 335, Varšava 1897.

Zirkwitz) a Soldavě (zřízena r. 1858 jako svatyně missijní, 1860 farní, 1896 nově vystavěna. [1])

Chrámy sv. Vojtěchu zasvěcené v diecési vratislavské.

1. *St. Adalbert*, arcikněžství vratislavské, farní chrám svatého Vojtěcha, původně chrám dominikánský, založený od Petra Wlasta ve XII. století a pak ve XIII. a XIV. století nově stavěný.

2. Gymnasijní kaple sv. Vojtěcha ve *Velké Střelici*, krajském městě, v arcikněžství téhož jména. Gymnasium jest simultánní.

3. *Nicolai*, farní chrám sv. Vojtěcha; farnost je řeči polské a něco německé (katolíků 18631, protestantů 737, židů 266), arcikněžství téhož jména St. Nicolai O.—S.

4. *Radzionkov*, arcikněžství tarnovické, řeč polská, katolíků 12.577, protestantů 195, židů 70. Farní chrám sv. Vojtěcha.

V diecési krakovské.

1. Chrám sv. Vojtěcha na větším náměstí v Krakově.

O založení kostela tohoto není ničeho historicky zajištěného známo. Pověst však vypravuje, že na místě, kde chrám stojí, r. 995 sv. Vojtěch míval kázaní a původně že tu bylo obětniště pohanské. Když pak sv. Vojtěch r. 997 mučenickou smrtí zemřel, tu k jeho úctě prý vděční obyvatelé tento chrám zasvětili. Stavba presbyteria, sestávajícího z kvádrů kamenných, ukazuje jistě na XI. století. Kostel přestavěn byl r. 1611 z části péčí Valentina Fontana, doktora filosofie a mediciny na universitě jagellonské, a Šebestiána Mirosze, beneficiáta. R. 1778 přistavěna opět část (kaple bl. Vincence Kadłubka) rovnající se rozsahu dosavadního kostela. R. 1683 úplně kostel obnoven. Mimo sv. Vojtěcha kázali tu sv. Hyacint Odrowąż a sv. Jan Kapistrán. R. 1250 děje se tu zmínka o prvním beneficiátu. Dle ustanovení biskupa krakovského Vojtěcha Jastrzębiece z r. 1423 spojována tato prebenda s úřadem jednoho z professorů filosofie. Ten měl povinnost denně sloužiti mši sv. Nyní může kterýkoli kněz diecése krakovské kostel tento spravovati. R. 1731 dne 23. září byly sem v slavnostním průvodě přeneseny ostatky sv. Jana Nepomuckého z kathedrály krakovské a r. 1741 11. června rovněž tak ostatky sv. Onufria. R. 1883 kostel zevně opraven.

[1]) Album svatovojtěšské, str. 46.

2. Chrám sv. Vojtěcha v *Modlnici Wielke*. Kdy byl chrám tento vystavěn a posvěcen, není známo. První zmínka o kostele tomto uvádí se z r. 1440 v »Liber Beneficiorum« Jana Dlugosze. Inventář z r. 1582 o tomto chrámu připomíná toto: »Kdy kostel tento vystavěn byl, neznámo jest. Když však před několika roky stářím již sešlý hrozil sesutím, tehdy pan Szlatkowski, nájemce emphyteuta dvora Zabierzów, muž zbožný, svým nákladem nemalým chrám obnovil a ozdobil, a v něm pohřben jest.

V Modlnici na pozemcích dvora modlnického stávala starobylá dřevěná a prostranná kaple *sv. Vojtěcha*, kdež mše svatá sloužena býti směla, která ku konci 18. století, ač v dobrém stavu se nalézala, beze vší příčiny od majitele panství modlnického úplně jest zbořena. Zmíněný výše inventář o této kapli k r. 1582 praví: »Lidé staří a svědomití vyprávějí, jak od předků svých slýchali, že sv. Vojtěch ubíraje se z Krakova do Pruska, až na toto místo, kde již veliký les počínal, od obyvatelů krakovských byl doprovozen. Na tom místě, kde nyní kaple stojí, sv. Vojtěch, než se s nimi rozloučil, kázaní k lidu měl a od modliteb, které s lidem konal, vesnice, dříve *Zagórze* zvaná, obdržela jméno *Modlnica*«. Nyní pouze stará, košatá lípa místo ono naznačuje, kde kaple ta stávala.

3. Podobná tradice pne se ku kostelu sv. Vojtěcha v Drogynii, děkanátu myślenického. Tento kostel dřevěný, kolem r. 1301 založený, byl r. 1760 od světícího biskupa krakovského, Františka z Potkany Potkańského posvěcen.

Když prý sv. Vojtěch do Polska z Uher se ubíral, kapli malou zde již tehdy stávající nalezl a v ní pokřtil majitele pozemků drogyńských. V kostele pak nalézá se obraz, jenž tento křest sv. Vojtěchem vykonaný znázorňuje.

R. 1750 tehdejší majitel panství drogyńských, Adam hrabě ze Zakliczyn Jordanu, svým nákladem od základů dřevěný kostel vystavěl, který v době novější úplně byl opraven. Pozemky plebánům zdejším patřící bývaly rozsáhlé a mnohými právy a výsadami zemskými opatřeny.

4. Kostel sv. *Vojtěcha v Bulowicích*, děkanátu oświęcimského, byl prý, jak dí tradice, původně vystavěn od sv. Vojtěcha, když z Čech do Polska se bral. Původní kostel byl dřevěný a není povědomo, kdy byl vystavěn. V knize »Beneficiorum« z r. 1440 a »Retaxat.« z r. 1529 se nepřipomíná; ves Bulowice patřily k farnosti Kęty; kostel znova vystavěn byl od dvou majitelek panství

bulowického, stal se filiálním farního kostela kętského, průběhem času zbaven obročí, a r. 1814 vyhořel. Na to zřízena tam r. 1817 lokální kaplanka s přivolením císaře Františka I. a téhož roku nynější zděný kostel postaven a nadán pomocí příspěvků od majitelů panství, avšak největším dílem od obyvatelů rolníků samých a r. 1822 od tarnovského biskupa Řehoře Tomáše Zieglera dne 25. září jest posvěcen.

5. Starobylý kostel v *Mucharzi* děkanátu sušského (Sucha) zasvěcen jest *sv. Vojtěchu*, o němž pověst vypravuje, že na cestě své do Polska vesnici Mucharz navštívil. Kostel tento vystavěn byl dávno před rokem 1389 z pevného kamene, r. 1688 od základů opraven a r. 1690 od světícího biskupa krakovského, Stanislava Szembeka, posvěcen ku cti narození P. Marie a svatého *Vojtěcha*. Nový kostel zděný postaven byl r. 1868 a posvěcen 5. září r. 1881 od kardinála Dunajewskiho, knížete biskupa krakovského, ku cti sv. Vojtěcha.

6. Kostel sv. Vojtěcha v Jeleśnii děkanátu żywiecského, zděný, vystavěn byl r. 1626.

Původně vystavěli tu obyvatelé kol r. 1590 malý, dřevěný kostelík, který k farnosti żywiecské náležel. Roku 1626 odděleno bylo 10 vesnic od fary żywiecské a zřízena byla samostatná fara, kterou královna Konstancie, manželka Sigmunda, krále polského, nadala. Zřízení této fary kanonicky potvrdil r. 1628 Martin Szyszkowski, biskup krakovský, a r. 1658 12. prosince byl kostel jeleśnijský posvěcen od světícího biskupa krakovského, Mikuláše Oborského. Ale r. 1693 počal farář jeleśnijský Šebestián Szal-Drzeński stavbu nového kamenného kostela, který v 9 letech týž farář dostavěl. Kostel tento r. 1793 rozšířil a skoro znova vystavěl jeleśnijský farář Ignác Pawluszkiewicz, před tím professor a mistr filosofie na universitě krakovské, a téhož roku nově upravený kostel posvětil Amandus Janowski, biskup tarnovský.

7. Kostel sv. Vojtěcha v Staniątki r. 1216 založil a nadal Klement hrabě Gryf v Klimontówě a Ruszcze, kastelán krakovský, kostel ku cti *sv. Vojtěcha* s klášterem benediktinek, v paměť dcery své jediné Visenny, první abatyše. Kostel tento posvětil krakovský biskup Vislav (Vislimir) Zabawa Kościelecki (1231—1242). Zbožný zakladatel, jenž v bojích proti Tatarům v Chmielniku r. 1241 padl, jeho manželka Reklava, dcera abatyše Visenna a synáček Dojutrek (jenž jediný den žil, jen jitra dočekal, odkud jeho jméno) pohřbeni v hrobce pod sakristií. Rodinné jmění zakladatelovo po

jeho smrti přešlo na dceru abatyši Visennu, která je opět darovala konventu staniątskému. Chrám sv. Vojtěcha v Staniątkách byl r. 1881 obnoven a malbami ozdoben. Při chrámu v jedné kapli chová se zázračný obraz Bolestné P. Marie.

Abatyše kláštera tohoto smí užívati mitry jakési zvláštní formy, jaké polské vznešené paní v dobách nejstarších nosily.

Staniątki jest vesnice, patřící do farnosti brzezijské, děkanátu niepołomicského.

Svatému Vojtěchu ještě zasvěceny jsou kostely:

8. Farní chrám v Jaworznu, v děkanátu nowagorském; kdy byl založen, neznámo, r. 1833 rozšířen a posvěcen od biskupa amathuntského titul. Antonína Zaleskiho, administrátora diecése krakovské.

9. Farní chrám v Dankowicích, děkanátu białského, založený r. 1100; kdy byl posvěcen, známo není. Skoro po sto roků byl chrám tento v držení Ariánů;

10. farní kostel sv. Jiří a sv. *Vojtěcha* v městě Zatoru, jeden z *nejstarších* kostelů. Má se za to, ač určiti zcela nelze, že posvěcen byl r. 1393.

V diecési přemyšlské.

(Rit. lat.)

Sv. Vojtěchu zasvěceny jsou chrámy:

1. Farní ve vsi Staszkówce, děkanátu bieczského; kdy chrám vystavěn a posvěcen byl, není známo; fara jedna ze starších, z r. 1655, ač o jejím založení též není nic povědomo.

2. Farní ve vsi Szymbarku, téhož děkanátu, německé to kolonii, zvané Schönberg. Chrám jest zděný a posvěcen byl roku 1850.

3. Filiální chrám ve vsi Bachórzu, při němž se exposita nalézá a podřízen jest faře ve vsi Wesole, děkanátu dynówského. Chrám tento i s jeho jměním koupila od Rusínů paní Kateřina Wopowska, majitelka panství dynówského (neb denówského) a po žádosti přemyšlského biskupa Vavřince Grzymala z Goślice Goślickiho (1593—1601) dala přifařiti tento chrám r. 1593 k farnosti hartské. Nynější zděný kostel byl znova vystavěn r. 1873 ku cti sv. Vojtěcha a posvěcen r. 1891 přemyšlským světícím biskupem Jakubem Glazerem, titul. biskupem gabalitským.

4. Farní kostel v Grębówě. Tato ves patřila dříve do diecése krakovské. R. 1524 postavili zde obyvatelé několika blízkých

vesnic, kteří v době, kdy řeka se rozvodnila, do svých příslušných farních kostelů choditi nemohli, kapli sv. Vojtěcha. Roku 1604 tehdejší biskup krakovský, Bernard kardinál Ciolek Maciejowski (1601—1608), když tu konal kanonickou visitaci, tuto kapli povýšil na kostel farní a přikázal mu za důchody některé biskupské desátky z polí. Nynější kostel zděný vystavěn byl r. 1770 a posvěcen r. 1870.

5. Farní kostel ve městě Rzeszówě zasvěcen jest sv. Vojtěchu a Stanislavu, biskupům a mučeníkům, patronům království polského.

Kraj tento rzeszówský osadil Kazimír Veliký osadníky saskými, kteří hlavně o svátku sv. Vojtěcha veliké trhy tu mívali. Tak poznamenává o nich Starowolski ve své »Polonia«. Faru zde založila šlechetná rodina Rzeszowskich.

R. 1621 kostel a fara vyhořely, ale opraveny byly od Jana Bartholda Rodakowského, kollegiát. kanovníka wišlického a faráře rzeszówského, jemuž obětivě nápomocen byl Mikuláš Spytek Ligęza z Borku, hejtman biecký. R. 1486 obohatila obročí desátky a důchody z lázní rzeszówských paní Marketa, choť Mostissa z Vel. Koźminu, dědička statků Rzeszówa a Dynówa. R. 1684 theol. doktor Lukáš, kanovník krakovský, probošt oświęcimský a farář rzeszówský, založil tu 7 mansionářů, načež tehdejší biskup přemyšlský farnost na titul a důstojenství proboštské povýšil. Vedle toho byly tu 2 prebendy a 1 altarista. Toho všeho již dnes však není.

V diecési tarnówské.

1. Proboštský chrám v Starém Wiśniczu, děkanátu bochniaského; původně zřízen byl kostel r. 1232 v Rogozie, nynější kamenný postaven roku 1520 a posvěcen roku 1545. Roku 1539 bylo to proboštství s 6 mansionáři a 3 filiálními kostely: Brzeźnicí, Łapczycí, Chronówem.

2. Farní chrám v Boleslawi, děkan. dąbrowského. Původní kostel vystavěn r. 1605 (od Stanislava Ligęzy) a posvěcen od svět. bisk. krakovského Tomáše Oborskiho, bisk. laodicejského r. 1653; nynější kostel zděný, z r. 1731 pocházející, posvěcen byl od Jana Skarbeka, arcib. lvovského.

3. Farní chrám v Cmolasu, děkan. kolbuszowského, zasvěcen je svatému Stanislavu a Vojtěchu, dřevěný z r. 1468, posvěcen r. 1674.

4. Farní kostel v Szczawnici, děkan. ląckého, zděný, r. 1550 postavený a r. 1892 posvěcený.

5. Farní chrám v Gawłuszowicích, děk. mieleckého, z r. 1245, dřevěný; posvěcen r. 1865.

6. Farní chrám v Rožnówu, děkan. czchowského, dřevěný, postaven r. 1661, posvěcen r. 1705; fara zřízena od Jana Piaskowa Skala Wielopolskiho, kastelána ve městě Wojniczi; před tím byl kostel filiálním k farnosti tropieské.

7. Farní chrám v Lisiogóře, děkanátu tarnówského, zděný z r. 1343.

V diecési tarnovské působí dobře »Jednota sv. Vojtěcha« pro pěstování posvátné hudby a zpěvu církevního.

V arcidiecési lvovské.

(Rit. lat.)

1. Farní kostel v Bilce Szlachecké, děkanátu lvovského, založen r. 1441, kostel zděný r. 1869 rozšířen a posvěcen.

2. Farní kostel v městečku Stojanówě, děkanátu busckého, založen r 1624 od manželů Vojtěcha a Anny Kadlubiskie; kostel dřevěný požárem byl spálen. Patřil až do roku 1791 k diecési přemyšlské.

3. Farní kostel v městě Cieszanówu, děkanátu lubaczowského. Kostel tento vystavěn byl nákladem Alexandra Stanislava Bełzeckiho, palatina podolského, r. 1677 a stal se klášterním chrámem konventu dominikánského. Fara při něm zřízena 1780; klášter zrušen r. 1788. Posvěcen byl kostel tento r. 1827. Až do r. 1791 patřil k diecési přemyšlské.

4. Farní chrám v Rosochowaciecu, děkanátu trembowelského, založen r. 1851, posvěcen r. 1890, kostel zděný.

V arcidiecési ostřihomské

jsou tyto kostely:

1. Basilika kathedrální Nanebevzetí Panny Marie a svatého Vojtěcha na hradě ostřihomském, která r. 1856 slavnostně byla posvěcena.

2. Farní chrám v Bajna (distriktu bajóthského); stará to fara; chrám byl obnoven r. 1688.

3. Farní kostel ve městě Verebély, téhož distriktu; farnost zdejší stává již od r. 1358. (Též žije tu lid slovácký.)

4. Farní kostel v Udvardu, téhož distriktu, stávající od roku 1628; opraven byl roku 1698. (Rovněž tady žije lid slovácký.)

5. Farní chrám v Sárfő, distriktu szempczského; farnost stará, žije tu *jen* lid slovácký.[1])

Z četných ostatních kostelů, sv. Vojtěchu zasvěcených, uvésti dlužno chrám v *Hatvanu*, jenž nyní s tamějším kurátním proboštstvím jest spojen. Povšimnutí zasluhuje také tradice, týkající se farního chrámu v Muszle, v komitátě ostřihomském, jejž prý sám sv. Vojtěch dal vystavěti. Z listin ze XII. století jest známo, že v Muszle již tehdáž býval kostel. Zmíněná tradice nezanikla ani za dob tureckého panství a podnes všeobecně jest rozšířena.[2])

V diecési *raabské* (Jaurin, Györ) jest realní skutečné proboštství sv. Vojtěcha »de Monte Jaurino«, které spojeno jest se šestou hodností v kathedrální kapitule raabské[3]) mezi *dvaceti řaděnými* místy kapitulními.

V arcidiecési kaločské jest sv. Vojtěchu zasvěcen farní chrám v Homokmégy, distriktu keczelského, který vystavěn a posvěcen byl r. 1877.

V diecési sedmihradské nacházíme dva kostely:

Farní v Böö, arcijahenství marosského. Farnost tato zřízena byla r. 1764; a

filiální kostel v Bélafalvě, ve farnosti polyánské (komitátu Háromszék), arcijahenství kézdi- a orbaiského.

---

[1]) Catalogus: lingua *sl.*

[2]) Podlaha, Úcta sv. Vojtěcha v Uhrách. Časopis katol. duchovenstva r. 1897, str. 534.

[3]) Pořad hodností: Probošt kapituly (Praep. *Major*), Lector, Cantor, Custos, Probošt sv. Salvatora de Pápocz, Probošt sv. Vojtěcha na hoře Raabské, Arcijahen kathedrální, 6 arcijahnů okršků v diecési, kanovník scholastik a 6 kanovníků čestných.

v Uh.

Svatovojtěšské památky ve chrámu svatovítském a jinde po Čechách i Moravě.

U příležitosti 900letého jubilea byla z emailové skříňky ve velkém oltáři velechrámu sv. Víta vyňata hlava sv. Vojtěcha, kde dosud s jinými ostatky sv. patronů našich jest chována. Jeho Eminencí ndp. kardinálovi Františku hraběti ze Schönbornu jednalo se o to, aby ještě stkvostněji byla ozdobena nežli dosud. Práce té podjaly se jeptišky benediktinky u sv. archanděla Gabriela na Smíchově. K rozkazu Jeho Eminence přivezli ve zvláštní schránce hlavu tu kanovníci metropolitní kapituly Mich. Hornsteiner a dr. Fr. Krásl do jmenovaného kláštera na Smíchově. Benediktinky tamější přijaly ji s velikou poctivostí a nesly ji u slavném průvodu po chodbách klášterních do oratoria.

Hlava sama je podlouhlá a trochu užší než bývá hlava obyčejná, barvy nahnědlé a mimo očekávání zachovalá; pouze dolní čelist jest porouchána. Hlava ta bude opět uložena ve velikém oltáři velechrámu svatovítského v emailované skříňce vedle ostatků jiných sv. patronů českých.

Kromě tělesných ostatků sv. Vojtěcha, uložených v tak zvaném hrobě sv. Vojtěcha, v poprsí (herma), reliquiáři (plenarius) a výše zmíněné hlavy sv. Vojtěcha ve velikém oltáři, honosí se naše velesvatyně ještě jinými památkami po sv. biskupovi, z nichž nejznámější jsou tyto:

1. *Mitra* sv. Vojtěcha; má podobu ve starší době vůbec obvyklou, jest poměrně velmi nízká a hořejší kraje její do špice vybíhající jsou zcela rovny, nikoli úsekovity. Výška její obnáší 28 cm a skoro tolikéž i šířka. Zhotovena jest z hedvábného aksamitu barvy karmínové. Na přední straně spatřiti lze přišitý řecký monogram Kristův JHC, na zadní straně pak XPC, nad nimiž (po obou stranách stejný) románský jednoduchý ornament v ladně prohnutých liniích se rozkládá, vybíhaje uprostřed v rovnoramenný kříž.[1]) Nad křížem i po obou jeho stranách jsou tři šestirohé hvězdice. Písmena na rozích jsou pěknými románskými

[1]) Vyňato z pojednání »Vyšívaná roucha bohoslužebná na národopisné výstavě československé r. 1895« od Ed. Šittlera a dr. Ant. Podlahy v »Methodu« r. 1895, str. 118—123.

lalůčky zdobena. Vyšívání — nyní již ovšem velmi sešlé — zhotoveno jest způsobem, jehož začalo se užívati asi počátkem XIII. století, a jenž od některých terminem »opus anglicum« (steh anglický) bývá nazýván. Jsou totiž písmena i ornament proloženy stříbrným, výtečně zlaceným tenkým plíškem, jenž přehnut jest přes výstřižek pergamenový.[1]) Výplně tyto pošity byly dosti velikými, nebroušenými rubíny, z nichž na přední straně dosud 1, na zadní 5 se spatřuje. Kaménky jsou provrtány — a perličkou, jíž nit provlečena — na pergamen přišity.

Kontury celého výkresu tvoří dvě řady vedle sebe našívaných perliček, na hedvábné niti navlečených. Vedle nich zvenčí obíhá přišívaná nit ze zlata spiralového (tak zvaného bouillonu nebo canetillu). Spodní část mitry ozdobena jest (nepochybně v době pozdější) 3 cm širokou páskou, na níž vyšito jest na zlaté půdě proplétající se listoví. Podložka ornamentu však není více zlatý plech a pergamen, nýbrž plátno. Kontury opět utvořeny jsou ze šňůrek perličkových. Modré a červené kaménky jsou oble broušeny a v mědi osazeny. Přišity jsou za ouško vespod.

Mitru tuto kladou někteří nikoliv do doby sv. Vojtěcha (982—997), nýbrž do doby daleko pozdější.[2]) Tak na příklad dr. Bock[3]) soudě podle uvnitř nalezené látky, prý maurské (podobné látce, z níž domnělá kasule svatováclavská zhotovena jest), století XII. jí přičítá.

»Výběr z umělecko-průmyslových předmětů z retrospektivní výstavy v Praze 1891«, kdež její zadní stranu velmi zdařile světlotiskem vyobrazenou spatřiti lze,[4]) do století XIII. nebo XIV. ji položiv, za obal zbytků mitry původní ji považuje.[5]) Podobnou mitru »de axamit rubea, cum litteris quisbusdam exoticis ex gemmis et auro, cujus fimbria in circuitu est gemmata quibusdam floribus« uvádí Pešina[6]) v inventáři pokladu svatovítského na

[1]) Pergamen, jehož bylo použito, jest popsán. Písmo jeví charakter XIII. století.

[2]) Rohault de Fleury v důkladném díle svém »La Messe« zobrazil ze století X. toliko pečeť z r. 968, na níž spatřujeme biskupa s nízkou mitrou na hlavě, ozdobenou napřed třemi malými kruhy.

[3]) L. c. I., 205.

[4]) Tab. I.

[5]) O mitře sv. Vojtěcha zmiňuje se také Bolelucký ve spise »Rosa Boëmica«, řka, že dal r. 1667 zobraziti ji na rytině, představující sv. Vojtěcha.

[6]) Phosphorus septicornis, str. 427, č. 5, Srov. Dr. Zíbrt: »Dějiny kroje v zemích českých«, str. 393.

hradě pražském z r. 1368, nazývaje ji mitrou Ondřeje, biskupa pražského (1214—1224).

2. Druhou starožitností vzácnou jest rukavice sv. Vojtěcha, jež chová se rovněž v pokladě svatovítském. [1])

Rukavice tato, nyní již ovšem velice sešlá, zhotovena jest sešíváním jednotlivých částí, vystříhaných z jakéhosi tkaniva, jež majíc vlas nyní již stářím otřelý, nápadnou podobu s pletivem jeví. [2]) Do švů — zejména tam, kde jednotlivé prsty byly všívány — vložena byla k vůli větší pevnosti úzká, hnědě po obou stranách orámovaná portička, kterouž ještě na dvou místech spatřiti lze.

Tkanivo toto zhotoveno z vlny velmi jemně předené, ačkoliv se zdá, jakoby i jiná látka, len anebo hedvábí, přimíšena byla bývala. [3]) Při spodním konci vsunuty tři rovnoběžné proužky

---

[1]) O užívání rukavic jakožto součásti roucha liturgického činí se zmínka již v VII. stol. po Kr. (na př. v životopise sv. Hildeberta, † 680); v tak zv. Missa Illyricorum, jež pochází nejpozději z X. století, nalézá se již zvláštní modlitba, kterouž biskup říkati má, oblékaje rukavice; podobná modlitba nalézá se v sakramentáři Ratolda, opata kōrbejského († 986); ve stol. XI. udílejí papežové některým opatům právo nositi spolu s jinými odznaky biskupskými také i rukavice. Ve středověku nazývaly se rukavice gwantus nebo wantus, což jsou latinisovaná jména germánská. Srov. Bock II., 131 a násl.; Ch. Rohault de Fleury, La Messe, vol. VIII. (1889), str. 191—197 (článek: Gants liturgiques).

[2]) Rukavice pletené vyskytují se podle úsudku některých badatelů teprve ve stol. XVI., kdy umění pletařské bylo vynalezeno. Srovnej Bock, l. c. II., 146, ačkoliv jiní uvádějí doklady, že ještě do X. století rukavice nesešívané, »inconsutiles«, tedy pletené, a to obyčejně bez prstů se nosívaly. Srovnej Müller-Mothes: »Archaeologisches Wörterbuch« (Leipzig und Berlin, r. 1877) pod heslem: »Handschuhe«.

[3]) V době románské byly rukavice pontifikální z různých látek zhotovovány. Bylyť vystřihovány a šity dílem z plátna (dle Bruna z Asti, † 1125), dílem z těžkého cendelínu, jenž hustým tkanivem svým rovnal se látce, z níž vyrobeny byly sandály biskupské (Bock, l c. II., 135; z takovéto husté a na svrchní straně huňaté látky zhotoveny jsou na př. rukavice sv. Tomáše Kanterburského († 1170), jež chovají se ve chrámě v Couflensu v Savojsku. Rohault de Fleury, l. c., 194. — Racinet: »La costume historique« III., (Paris 1888), list 193), a dílem tkány na způsob tkaniva trikotového z bílého hedvábí. Takovouto rukavici ze šedého tkaniva (d'un tissu gris) uvádí Rohault de Fleury z pokladu chrámu Saint-Sernin v Toulouse, která prý náležela sv. Germierovi, biskupu toulouskému († 561), kterou však Rohault klade za století XII. (Viz vyobrazení u Rohaulta de Fleury na tabulce DCLXXIX.) Srov. tamže rukavici hedvábnou, nalezenou ve hrobě opata saint-germainského Morarda († 909). A této rukavici podobá se co do tkaniva naše rukavice svatovojtěšská. (Srov. Bock II., 139: »Aus einer nicht viel jüngern Epoche

z barevného hedvábí, jež prostičkým vyšíváním ve zlatě jsouce ozdobeny, tvořily »praetextam«. [1]) Proužek prostřední jest poněkud širší (14 mm), zelený s modrou obrubou při krajích, na němž jednoduchý románský vlysek (proti sobě spirálovitě se zavinující křivky) ve zlatě jest vyveden.

Zlatá — a sice plíšková — nit není našívaná, nýbrž prostě okolo jednotlivých vláken tkaniva na příslušných místech výkresem označených ovinována. Dva krajní proužky jsou velmi úzké z hedvábí modrého se hnědým ovroubením. I na nich jeví se prostička ozdoba svislých vlnitých čárek, kteréž pásku jakoby přepínaly, obtáčením zlatou nití vyvedená. Po obou stranách celé této ozdoby patrny jsou zlaté tečky. Spodní kraj rukavice též jest zlatou nitkou ozdoben a drobounkým cimbuří podobným ozubením zakončen.

Uprostřed na hořejší straně rukavice svatovojtěšské spatřujeme malou, stříbrnou, ze šesti polokruhův utvořenou destičku s emailovým obrázkem sv. Benedikta na tmavomodré půdě. Světec zobrazen jest sedící, oděn v řasnaté mešní roucho zelené barvy, palliovým křížem ozdobené. Komže jest fialová, talár žlutý. Tvář světcova s benediktinskou tonsurou, s krátkým vousem na bradě jest velmi výrazná, vzdávajíc, jakož i celé dílko toto, velikou chválu svému rytci. Ve pravici dolů skloněné drží světec biskupskou berlu románského, jednoduchého tvaru, jejíž závit vyplněn jest smaltem červeným. Levicí pozdvihuje blánku tyrkysové barvy s nápisem † SV BENEDICT' †.[2])

(XIII. Jahr.) herrührend trifft man heute noch im Schatze zu St. Veit in Prag bischöfliche chirothecae an, die, irren wir nicht, als diejenigen des heil. Bischofs Adalbert bezeichnet werden. Dieselben, als Reliquien in einem Glasverschlusse aufbewahrt, bestehen aus einem Gewebe aus weisser Seide...«)

[1]) Tato vyšívaná dolejší část — »praetexta« — rozšiřovala se při rukavicích z doby románské pozvolna, ale stejnoměrně až k okraji, a dala se lehce — jsouc hebká — přes okraj rukávův alby a taláru přehrnouti, aniž třeba bylo ji rozstřihovati a zapínati. Vyšívání její tvořilo pak zároveň vkusný a ozdobný lem zmíněných obřadných rouch. Když pak později výzdoba tato, jsouc bohatší (»limbi, praetextae in circuitu«), nabyla vzhledu tuhých manžet, nutila ovšem zhotovovati rukavice při zpodu rozstřižené, jež po oblečení zapínány nebo svazovány býti musily.

[2]) Omylem zajisté četl Frant. Beneš slova tato za ADA(lbertus), jakož i destičku za vyšívaný obraz považoval. Viz »Památky arch.« VII. (1868), str. 261.

Obrázek celý lehce je vyryt do destičky a pokryt průhledným inkrustovaným smaltem, [1]) jenž při spodním konci již valně jest setřen.

Takové destičky kovové, pokryté z pravidla různobarvým emailem, nazývaly se ve středověku »lamina, tasselli, paraturae, fibulae, monilia«, a činí se o nich výslovná zmínka ve XII. století; praví papež Innocenc III. (1198—1216), že pontifikální rukavice »circulum aureum desuper habet«. Připomínáme ještě, že inventář chrámového pokladu svatovítského, sestavený roku 1387, vykazuje v rubrice »De chirothecis« několik přestkvostných rukavic.[2])

Dílko toto, ač neveliké, znamenitým jest uměleckým stkvostem.

Rukavici tuto starobylé podání obestřelo legendou, že ji sv. Vojtěch, zázračně bratry svoje na Libici povražděné pochovávaje, při výkonu tom byl v Čechách zapomněl.[3])

3. *Kasule* sv. Vojtěcha nezachovala se v původním svém tvaru, nýbrž přistřižena byla později v nynější formu t. zv. »boromejskou«. Nyní jest zadní strana kasule 120 cm dlouhá a 85 cm široká; přední strana 107 cm dlouhá a 65 cm široká. Není ozdobena vidlicovitým křížem, jakýž zpravidla spatřujeme na kasulích, aniž okrášlena jest jakýmkoliv jiným vyšíváním, nýbrž ušita jest ze stkvostné látky, jež sama sebou již celému rouchu přebohatou jest ozdobou. Ve tmavofialové pozadí hedvábné vetkán jest zlatem, jež opředeno hedvábnými nitěmi, bohatý vzorek: v kruhově se zatáčejícím větvoví spatřujeme pěkně stilisovaného ptáka s dlouhým labuťovitým krkem a s pozdviženýma křídloma. Jest to stkvostný výrobek orientálního tkalcovství, jež za středověku zásobovalo

---

[1]) Email incrusté, opus musivum nanášen býval na předmět tak, že barvy jednotlivé bezprostředně sebe po způsobu mosaik se dotýkaly, aniž mezi nimi jakých rozdělujících přihrádek bylo, jak tomu při emailu buňkovém i sklípkovém. Bylo ho užíváno se zálibou v nejstarší periodě západního umění až do stol. XIII. Srov. Müller-Mothes: Archaeologisches Wörterbuch« (Leipzig und Berlin 1877) pod heslem: »Email«.

[2]) Primo chirothecae argenteae deauratae cum limbo ... circum manicam argentum deauratum habentes, et in parte superiori agnum in fibula, et in secunda episcopus sedens in cathedra; item aliae chirotheeae cum fibulis etc.«

[3]) Viz Pešina z Čechorodu, »Phosphorus septicornis« (Praha 1673), str. 472—473; dr. Podlaha ve »Vlasti« 1895, str. 937.

celou Evropu vkusně vzorkovanými svými látkami. Roucho toto obdržel sv. Vojtěch od císaře Oty III. [1])

4. *Hřeben* sv. Vojtěcha ze slonové kosti řezaný (12·5 cm dlouhý, 11·5 cm široký) opatřen jest dvěmi řadami dlouhých zubů, ve střední části pak ozdoben jest na obou stranách vkusným ornamentem románským: na přední straně spatřujeme Beránka Božího v kruhu, jejž drží dva andělé; na zadní straně pak dvě fantastické postavy zvířecí. Ozdobný hřeben náležel kdysi k náčiní pontifikálnímu. Při oblékání pontifikálií česávali jím klerikové biskupa, při čemž se biskup, tak jako nyní při umývání rukou a při oblékání jednotlivých pontifikálních rouch, modlíval zvláštní případnou modlitbu. Dle starého pontifikálu pařížského zněla modlitba ona takto: »Intus exteriusque caput nostrum totumque corpus et mentem meam, Tuus, Domine, purget et mundet Spiritus almus.« [2])

5 Jiné menší památky po sv. Vojtěchu v pokladu chrámu svatovítského chované jsou: *pontifikální prsten* s velikým ellipsovitým kamenem zahnědlým a s nápisem »*Pax tecum*« na zlatém obroučku; jiný *prsten* — prostý toliko zlatý kroužek, s něhož kamének odlomen — jejž někteří pokládali za náušnici; zbytky dvou *pontifikálních křížů*, snad spodní jejich částky, beze vší ozdoby, a konečně *zrnko růžencové*. Ačkoliv růženec, jakž jej nyní známe, zavedl teprve na začátku XIII. století sv. Dominik, přece již dávno před tím počítali mnichové modlitby, jež odříkávali na zrnéčkách na šňůře navlečených. [3])

Jiné památky svatovojtěšské po Čechách a Moravě.

1. V pravdě vynikajícím stkvostem umění vyšívačského jest *rukavice* sv. Vojtěcha ve Staré Boleslavi. Rukavice sama (vlastně jen nepatrné zbytky z ní na jiné, podložené, našité) jest z hedvábí stářím sežloutlého pletena. Okraj její tvoří pás, [4]) jenž se stkví

[1]) Album svatovojtěšské, str. 18; Pešina, Phosphorus septicornis, str. 507; Beneš Fr. v Památkách arch. VII., 261; Mádl ve Zlaté Praze r. 1891, str. 568; Jiná kasule sv. Vojtěcha, tak zvaná »casula aurea«, ukazována kdysi i ve Hnězdně. Viz Invent. eccl. cathedr. Gnezn., p. 952.

[2]) Album svatovojtěšské, str. 20.

[3]) Pešina, Phosphorus septicornis, str. 507; Beneš Fr. v Památkách archaeologických VII., 262; Album svatovojtěšské, str. 20.

[4]) Široký tento pás, jenž pokrýval zápěstí a dolejší okraj rukávů alby nebo rochetky, posud jest součástí pontifikálních rukavic. Ve středověku nazývány byly tyto široké pásy: limbi, praetextae in circuitu, nebo i manica e

překrásným figurálním vyšíváním. Spatřujeme tam tři poprsí: Krista Pána, sv. Petra a sv. Pavla, o nichž možno věru říci po způsobu starých, že »jehlou jsou malovány«. Každá z vyobrazených osob vyšita jest v náplni, utvořené ze čtyř polokruhů, vroubených dvojitou šňůrou drobných perliček na hedvábné niti navlečených, z nichž arciť již jen pranepatrné zbytky se zachovaly. Náplně tyto spojeny jsou dvěma malými, zeleně podloženými, zlatem vyšitými, kruhovými terči. Jiné dva terče při koncích pásky mají červené jádro. Vyšíváno jest na dosti hrubém, ale pravidelně mřížkovaném plátně, což umožnilo vyšívající ruce dělati stehy úplně stejnoměrné.

Náplně samy měří v průměru 6·2 cm a zabírají celou šíř pásky. Prostřední nese obraz Spasitelův. Půda jest pozlacenou nití, nyní již značně otřelou [1]) vyšívána tak, že se jeví po celé ploše rozprostřený vlnitý obrazec, tvořený rovnoběžnými kosmými čarami, jež směrem vodorovným ve velmi ostrém úhlu lámány jsou. Tak tomu jest i v obou druhých náplních. Ostatní pak půda pásky jest rovněž zlatem vyšívána, leč tak, že stehy vždy čtyři pospolu tvoří pravoúhlé mřížkování.

Postavy Spasitele i obou apoštolů vyšívány jsou toliko hedvábím, a to tak drobounce, že to až úžas vzbuzuje. Stehy píchány jsou vždy do prostřed stehu předcházejícího, takže tvoří souběžné řady drobounkých řetízků, jež ne všechny jedním směrem, nýbrž podle potřeby nákresu, vždy několik, aby jeden záhyb roucha nebo sval v obličeji a pod. vyplnily, spirálovitě do sebe se zavíjejí. [2])

Spasitel, hledící plným obličejem přímo v před, oděn jest rouchem červeně (karmínem) konturovaným i stínovaným, jež kolem hrdla zlatou má obrubu. Roucho svrchní, přes ramena splývající, jest modré. V pravici drží jakousi čtyřhrannou, zelenou destičku. Levice spočívá na prsou. Vlas i vous jsou hnědy. Kří-

---

v užším smyslu. (Srov. Bock II., 138) Nyní nazývají je francouzští spisovatelé (Mgr. Barbier de Montault ve spise Les gants pontificaux 1877 a j.) prostě: »manchettes«.

[1]) Až do XV. století užívalo se — zejména ke zlatým tkaninám — hedvábných nití, jež pomocí neznámého nyní pojiva přímo byly pozlacovány Teprve v XV. století začalo se užívati hedvábných nití, zlatým drátem opředených. Pokusy, jež činěny byly k vypátrání způsobu, jímž až do XV. stol. hedvábné niti byly pozlacovány, nevedly k cíli. Srovnej Bock I., 48—50. Nyní připravují se zlaté niti k vyšívání také ze stříbrného, velmi jemného drátu, který silně v ohni jest pozlacen.

[2]) Vyšívací způsob tento — bez odporu ze všech nejumělejší — nazýván bývá nyní, jak už řečeno, steh anglický — opus anglicum.

žová svatozář jest vyšita karmínem. Škoda, že obličej přeložením v záhyb valně jest vytřelý.

Po pravé straně vyšita jest podoba sv. Petra (která nejlépe jest zachována, poněvadž přiléhajíc ku stěně reliquiáře a tudíž ukryta jsouc, více byla ochráněna), jenž zpola ku Kristu jest obrácen. Šat jeho jest modrý, plášť tmavou červení konturován. Pravici má jako ku poučování pozdviženu, v levici nese stříbrný klíč, ozubem vzhůru obrácený. Tvář jest velmi výrazná; vous i věnec vlasů (corona) jsou šedomodře stínovány.

Sv. Pavel po levici, rovněž zpola ku Kristu hledící, vypodobněn jest v zeleném rouše, červeně konturovaném plášti, s mečem na rameno položeným v pravici. Dlouhý vous i vlas po skráních jsou hnědé. Čelo jest — tradicionelně — lysé.

Překrásný tento pás byl k rukavici přišit nepochybně ve stol. XIV., jak tomu nasvědčuje způsob vyšívání.

Dílo toto, jemuž co do jemnosti a krásy provedení u nás i jinde sotva se kterékoliv jiné vyrovná, výborným jest dokladem, jak vyspělé bylo umění vyšívací — zajisté zásluhou zbožných a pilných řeholnic našich — v dobách rozkvětu naší křesťanské kultury.

2. *Patena*, chovaná v klášteře břevnovském, o níž tvrdí zbožné podání, že náležela kdysi sv. Vojtěchu, hlásí se výzdobou již do doby gotické. Jest možno, že stará patena románská v době pozdější opatřena byla úpravou gotickou, v níž se nám nyní jeví. Střední prohloubená část ozdobena jest tepaným veraikonem, jejž drží dva andělé. Široká, plochá ovruba ozdobena jest svrchu i vespod puncovaným ornamentem rostlinným a dvojím soustředným nápisem kruhovým při vnějším i vnitřním okraji. Čteme tu v gotické majuskuli na okraji zevnějším: † »Respice mortalis, pro te datur hostia talis: ego immortalis morior, ne tu moriaris; mortem morte domo, ne moriatur homo. A na okraji vnitřním: † Pro te sum natus, pro te mortificatus.«[1]) Slova nápisu zevnějšího oddělena jsou od sebe tečkami, slova nápisu vnitřního čtyřlistými růžicemi. Pozadí písmen je mřížkovaně vyryto.

3. Jiná vzácná památka svatovojtěšská chována byla kdysi v kostele *vrbčanském*, totiž *korouhev sv. Vojtěcha*. O ní dočítáme

[1]) Památky archaeologické, díl XVII., z r. 1879, str. 438—442; Album svatovojtěšské, str. 20; Holub B. J. v Časopise společnosti přátel starožitností českých v Praze, roč. II. (1894), str. 85.

se ve starých letopisech toto: »Kníže Soběslav před bitvou se Sasy (20. února 1126) poslal kaplana svého Víta do vsi, která slove Vrbčané, jemuž byla věc známa, kterýž nalezl na stěně kostela korouhev sv. Vojtěcha, biskupa, i zavěšena jest na kopí sv. Václava. Kopí to nosil zmíněný kaplan, pokud boj trval, v průvodu knížete, obklopeného jinými kaplany, probošty a světskými pány a' vyzýval bojovníky k udatnosti pod ochranou svatých dědiců českých; Bůh pak porazil vojsko nepřátelské.«[1]) Nevíme sice, jakého způsobu byla ona korouhev a zdali sám sv. Vojtěch jí užíval, či snad jeho rod; jisto však jest, že Vrbčany náležely k panství Slavníkovu.

4. Za časů Karlových chována byla ve chrámě svatovítském i *berla sv. Vojtěcha*, do níž zasaditi kázal Karel IV. část berly sv. Petra, ozdobiv ji nad to zlatem, perlami a drahokamy.

V inventáři chrámu olomúckého z r. 1413 dočítáme se, že v pokladě tohoto velechrámu býval *dřevěný koflík sv. Vojtěcha*, jejž lid »korčák« nazýval.[2])

Ziegelbauer ve svém spise »Epitome hist. mon. Brevn.« pag. 124 uvádí v seznamu svatovojtěšských památek břevnovských *dvě rukavice* (chirothecae) sv. Vojtěcha, leč Piter v díle svém »Thesaurus absconditus« p. 85 nečiní již o nich zmínky žádné.

IV

Sv. Vojtěch smírcem a orodovníkem, patronem a ochrancem.

Sv. Vojtěch smiřuje Břetislava s knížecím otcem.

V Rýmované kronice české na str. 107 čteme:

»Svatý Vojtěch Bračislavovi sě pokáza
a otciu se mu pokořiti káza.
Proto syn otciu v pokoru jide,
ale však, boje sě otcě, z země vynide.

[1]) Kosmovi Pokračovatelé v Pramenech dějin českých II. k r. 1126, str. 204; Tomek, Dějepis města Prahy, díl I., str. 104—105; Album svatovojtěšské, str. 21.

[2]) Časopis Method, roč. XIII., str. 28, a roč. XV., str. 117.

A k tomu Pulkavova kronika vypravuje ještě toto:

»Ve sporu knížete Břetislava s otcem, když prvý přitáhl s vojskem ku Praze a rozbroj mezi otcem a synem byl již velmi na pováženou: zjevili sě jisté noci světí mužie sv. Václav a sv. Vojtěch vězňóm v žaláři na hradě pražském a ihned ze všeho vězenie zprostili jsú jě, a přikázali jsú jim a řkúce, aby děkujíce Hospodinu a jeho jmě svaté chváléce, přišli do pražského kostela a všemu lidu i všie zemi pokoj zvěstovali. Kteréžto přikázánie skrzě ty jisté vězně náboţně naplněno jest, jakž ten jistý div v pašiji sv. Václava naplnějie se čte.« [1])

Český kníže Soběslav I. před válkou s králem Lotharem r. 1126 poroučí sebe i zemi svou v ochranu sv. Václava a sv. Vojtěcha.

R. 1126 dostal jest zprávu český kníže Soběslav, že král Lothar hrozí Čechům, k válce se strojí, zemi zhubiti zamýšlí, jestliže by jak nejrychleji Soběslava nevypudili a nesvolili, aby jim Ota Olomoucký dosazen byl za kníže. Ale kníže Soběslav, nedbaje nic na tyto řeči, hlasem mírným krátce odpověděl: »Doufám v milosrdenství Boží a v zásluhy svatých mučeníků Kristových, Václava a Vojtěcha, že naše země nebude vydána v ruce cizozemců.«

Od té chvíle tedy kníže nejrozšafnější přemítaje celé myšlení své v Hospodinu, obcházel chrámy modle se, aby mu v protivenstvích pomocna byla božská ochrana na přímluvu sv. Václava a sv. Vojtěcha.[2]) — —

V žalozpěvu nade smrtí Viléma Zajíce z Valdeka († 1319) čteme v dodatku:

Pomoz nám, svatý Vojtěchu,
a dada Čechům útěchu,
aby ten přežádoucí štít
s tebú rozšířil svatý Vít.[3])

---

[1]) Kronika Pulkavova v Pramenech V., str. 251.

[2]) Pokračovatelé Kosmovi v Pramenech dějin českých II., str. 255.

[3]) Prameny dějin českých, díl III., str. 231.

Sv. Vojtěch a zemští sv. patronové orodují za českou zemi.

O nočních zjeveních na hradě pražském kolovaly v různých dobách různé pověsti; mezi nejkrásnější z nich náleží tato: Na zimu roku 1753 stál na hradě pražském, naproti chrámu sv. Víta, nočního času granátník na stráži. Byla půlnoc. Obloha byla těžkými mračny potažena, vichřice skučela, a již začaly padati veliké krůpěje deště. Voják skryl se do své budky. Na věži tlouklo dvanáct. V tom okamžiku osvětlil se vnitřek kostela, a bylo slyšeti hlas varhan. Vojákovi začalo tlouci srdce. Tu otevřely se dvéře chrámové a z nich vystoupila vysoká postava ve dlouhém, bílém rouše. Tvář nebylo po tmě rozeznati. Postava blížila se přímo ke stráži, která dle povinnosti své třesoucím se hlasem zvolala: »Stůj! kdo to?« Ale postava nedbala na volání, nýbrž pokročila až k samému vojáku, pak se zastavila a hodila mu k nohám hrst pšeničných zrn. Po té, obrátivši se, vrátila se nazpět do chrámu. Voják však znamenal se svatým křížem, neboť věděl, že postava nebyla lidskou bytostí. Když byl vystřídán, oznámil svým představeným, co se mu bylo přihodilo.

Druhého dne šel voják, na něhož přišel pořad, s tajnou úzkostí na stráž proti zámeckému kostelu, neboť se bylo rozneslo v setnině, co se stalo jeho předchůdci. Když tlouklo dvanáct, opět se osvětlil kostel, varhany zněly, dvéře chrámové se otevřely, a z nich vyšla vysoká postava v dlouhém, bílém rouše, kráčela přímo ke stráži, a nedbajíc jeho volání, až před samým vojákem se zastavila, hodíc mu hrst peněz k nohám. Potom se vrátila a zmizela zase ve chrámě, jehož dvéře zavřely se za ní. Vojáka obešla hrůza a, když byl vystřídán, vypravoval, jaké měl zjevení. Třetí noc postaven na stráž muž osvědčené srdnatosti, jemuž dal setník sám ponaučení, jak se chovati, kdyby se mu zjevila zase bílá postava, nařídiv mu, kdyby se neozvala na jeho volání, aby na ni vystřelil. Zjevení opakovalo se jako předešlé dvě noci. — V určitou hodinu se objevila opětně známá postava, kráčela přímo ke stráži, voják zvolal: »Stůj! kdo to?« a když nedostal odpovědi, založil ručnici, namířil na bílou postavu a spustil. Postava nehnula se, ale hodíc vojáku k nohám kulku a krvavý šat, pravila: »Roku 1754 hojná úroda, 1755 peněz dosti, 1756 veliké krveprolití.« Po těch slovech, promluvených z hluboka jako hlasem hrobovým a provázených lkajícími zvuky

varhan, zmizela postava ve dveřích chrámu, který se znova zahalil v předešlou tmu.

Vojáka nalezla hlídka bez sebe na zemi ležícího, i musila jej odnésti na strážnici. A co byla předpovídala postava, vyplnilo se; rok 1754 byl velmi úrodný, následujícího roku byla hojnost peněz, válka pak, která, vypuknuvši roku 1756, trvala po celých sedm let, zahubila množství lidských životů.

Od těch dob dlouho nic nebylo slyšeti o nočním zjevení ve dvoře hradu pražského před hlavním chrámem, až opět ve válkách, jež následovaly po revoluci francouzské. Brzo to byla známá bílá postava, brzo veliký, černý pes, kteří se o půlnoci zjevovali vojákům na stráži, a pokaždé byl při tom vnitřek chrámu osvětlen, varhany zněly, ano i hlasitý zpěv bylo slyšeti z kostela.

Pověst o tom roznesla se po celém městě, a byli mnozí, kteří z toho věštili těžké nehody pro naši vlast.

Byl pak mezi kostelníky svatovítského chrámu jeden nad soudruhy své zmužilejší, který zvědavostí trápen, umínil si vypátrati, co se o půl noci v kostele osvětleném děje. I skryl se za tím účelem na tajném místě, odkud pohodlně mohl přehlédnouti celý kostel, sám nejsa viděn. Spatřiltě podivné věci. Když odbila dvanáctá, rozžaly se mžikem všecky svíčky na oltářích a na lustrech se stropu visících samy od sebe, varhany začaly vážnou předehru a kostel naplňoval se lidem obojího pohlaví ve staročeském kroji, o kterémž nevěděl skrytý pozorovatel, odkud se bral. Najednou rozlítnou se dvéře svatováclavské kaple a z ní vychází slavný průvod, podobný onomu, jaký se konává každou neděli a svátek po kázaní, ale mnohem četnější a stkvělejší. V čele jeho šli tak zvaní literáti neboli zpěváci z kůru ve svém obřadním rouše, za nimi kanovníci, mezi nimiž skrytý kostelník zřetelně poznal postavu sv. Jana Nepomuckého, za kanovníky kráčel sv. Vojtěch v čepici a biskupském ornátě s berlou v ruce, pak následoval sv. Václav pod korunou královskou, která spočívala v hrobě na jeho hlavě, a konec průvodu činil dav nábožného lidu v důstojném a malebném kroji staročeském, všichni zpívajíce povýšeným hlasem píseň starocírkevní: »Hospodine, pomiluj ny.« Průvod ubíral se přímo k velikému oltáři, kde sv. Vojtěch sloužil pontifikální mši a sv. Jan mu přisluhoval. Vše dálo se způsobem a pořádkem, jako doposud se děje v témž chrámě o nějakém svátku. Když bylo po mši, sv. Vojtěch sňav biskupskou čepici svou, poklekl na stupních oltářních a kolem něho

všichni patronové čeští, i jali se vroucně modliti za spásu vlasti, při čemž svatý biskup předříkával a ostatní jeho slova opakovali. Pomodlivše se vzchopili se, a celý průvod v předešlém pořádku se ubíral zpět do kaple sv. Václava, zpívajíce opět dotčenou píseň sv. Vojtěcha, z níž právě, an za průvodem těžké dvéře se zavíraly, doznívaly verše: »Ty spáse všehomíra, spasiž ny i uslyšiž, Hospodine, hlasy naše!«

Jakmile zmizel průvod patronů českých, zhasla světla, a předešlá tma a ticho rozhostily se po chrámě; jenom věčná lampa kmitala se před hrobem sv. Jana. Kostelníka obešla posvátná hrůza, a s citem podivně rozčileným opustil svou skrýš.

Druhého dne celá Praha sobě vypravovala o jeho nočním vidění, kteréž vůbec vykládáno v ten smysl, že vlasti české nastává veliké nebezpečenství, za jehož odvrácení svatí patronové čeští přímluvu svou skládají u věčného Slitovníka. Po skončení válek napoleonských, z nichž česká země vyšla bez patrnější pohromy, přičítal to hlas lidu vydatné přímluvě svých svatých patronů.

Sv. Vojtěch patronem rolníků, plavců, spolků, družstev a společenstev.

Protože životopisec Jan Kanapar vypravuje o sv. Vojtěchu, že i ruční prací se obíral, a byl-li z jara nebo na podzim čas setí, že spěchával na pole, a když byl zasel, těšíval se, že vlastníma rukama vydělal si chleba . . .,[1]) byl ode dávna světec náš patronem rolníků, kteří při práci své jej vroucně vzývali a po vykonané práci polní o vláhu ho prosili.

Naše úsloví: »Zač stojí království české? — Za tři májové deště!« připomíná na déšť, který svatý Vojtěch vyprosil po svém návratu z Říma zemi české, a zároveň svědčí o tom, jakým dobrodiním byl déšť ten pro ni.

Nejstarší české kalendáře, tak zv. *minucí*, jemu ke cti vydávány, jak o tom svědčí minucí hospodářská ke cti sv. Vojtěcha r. 1783 v Praze u Fr. Jeřábka vydaná.[2])

Také *plavci* ctí sv. Vojtěcha jako svého obzvláštního patrona; zejména při plavbě z Děčína do Žandova, mezi Středním a Dolním

[1]) Kanaparův Život sv. Vojtěcha v Pramenech d. č. I., str. 242.
[2]) Jungmannova literatura, str. 472, č. 1414.

Gruntem, kde uprostřed mohutných skal nebezpečné proudy hrozívaly plavcům záhubou, vzýván býval za ochranu zvláštní modlitbou nebo zpěvem.

Dědictví sv. Vojtěcha.

V pražské arcidiecési působí již drahně let blahodárný spolek sv. Vojtěcha ku podporování chudého a onemocnělého kněžstva pod názvem »Dědictví sv. Vojtěcha«. Myšlenka k založení tohoto dědictví pronesena byla r. 1861 v »Časopisu katol. duchovenstva«, a došla ohlasu. J. E. zvěčnělý kardinál Bedřich ze Schwarzenberků svolil k jeho zařízení listem daným dne 1. února 1862. Tehdejší světící biskup Petr Krejčí pověřen sestavením stanov, jež shrnuty byly v 26 odstavců. V § 1. označen účel spolku: podporování světských duchovních z pražské diecése ohledem na nuznost a zasloužilost jejich; proto dán spolek ten pod ochranu sv. Vojtěcha, otce chudých a nuzných duchovních zvláště. Údy mohou býti jen světští duchovní z pražské diecése s ročními příspěvky 10, 8, 6, 4 a 2 zl.; zakladatelem, kdo jednou pro vždy složí 200 zl.

Jednota »Dědictví« postavena pod péčí kn. a. ordinariátu; záležitosti jednoty vede ředitelstvo, totiž přednosta a zástupce přednosty, jmenovaný kn. a. ordinariátem, jeden kanovník při hlavním chrámu Páně sv. Víta, zvolený od vždy věrné kapituly pražské a 4 v Praze sídlící kněží světští, zvolení pražským duchovenstvem světským a potvrzení kn. a. ordinariátem. § 13.

Výroční slavnost jednoty je na den sv. Vojtěcha, kdy slouží se mše svatá za živé a mrtvé spoluúdy a dobrodince jednoty. § 12.

Právo ku podpoře mají nejen spoluúdové jednoty, nýbrž *veškeří* pomoci potřební kněží světští v arcidiecési pražské. Ředitelstvo zavázáno postarati se o to, aby též kněží ostýchaví, o jichžto nouzi a potřebnosti na jisté cestě se doví, došli pomoci, byť sami o pomoc nežádali.

Komu dostalo se pomoci, povinen jest v témž roce jednu mši sv. obětovati za živé i zemřelé spoluúdy a dobrodince jednoty a pamětliv jich býti na modlitbách při mši sv., zejména na den sv. Vojtěcha. §. 21.

Nahrazovati pomoc obdrženou kněz obdařený není povinen, i kdyby se později jeho postavení zlepšilo; ale zůstane mu na dobré

vůli, chtěl-li by pak z vděčnosti něčím přispěti k rozmnožení dotčeného dědictví. § 22.

Rozejde-li se jednota, rozhodne světské duchovenstvo, co se má díti se jměním jednoty. § 24.

Účty o důchodech a vydáních jednoty uveřejní každého roku kníž. arcibisk. ordinariát a nahlédnouti v ně v kanceláři knížecí arcibiskupské konsistoře každému spoluúdu dle žádosti se povolí. § 26. [1])

Družstvo sv. Vojtěcha.

Pod ochranou sv. Vojtěcha ustavilo se r. 1896 zvláštní družstvo k vydávání katolického denníku pode jménem »Katolické Listy«, duchovenského orgánu v Čechách.

Družstvo výše zmíněné, jehož předsedou je hr. Vojt. Schönborn a místopředsedou kanovník dr. Krásl, plní úkol svůj stkvěle s obětmi velikými; naše »Katolické Listy« stojí dnes již na výši spřízněných jim časopisů jinojazyčných. Kéž by se horlivému družstvu sv. Vojtěcha dostávalo i na dále podpory tak všestranné i účinné jako dosud! Bylo by to věru nám ke cti a dobré věci na prospěch.

Společenstvo sv. Vojtěcha.

Spolek sv. Vincence v Praze zavedl r. 1897 zvláštní, velice příhodné a časové zařízení, totiž »Společenstvo sv. Vojtěcha«, družstvo členů spolku svatého Vincence, jež si obralo za úkol, zjednávati užitečné zaměstnání a přiměřenou zábavu škole odrostlým hochům a mladíkům v nedělní odpoledne. Přes krátkou dobu své činnosti nabylo toto zařízení pevných základův i potřebuje pouze hmotných prostředků, aby i na dále vyhověti mohlo svému dobrému a praktickému účelu. [2])

Sv. Vojtěch ochrancem studánek a pramenů.

Sv. Vojtěch byl ode dávna ctěn jako přímluvce za potřebnou vláhu, a proto spojováno bylo jméno jeho s prameny a studánkami, u nichž často spatřujeme jeho sochy, ku kterým až po dnešní časy v dobách velikého sucha prosebné průvody se konají.

---

[1]) Viz Časopis katol. duchovenstva, roč. 1862, str. 151 a 550—552, kde stanovy »Dědictví sv. Vojtěcha« jsou otištěny.

[2]) Národní Politika ze 22. prosince 1897, čís. 353.

Ochraně sv. Vojtěcha, jakožto patrona deště, poručeny jsou v Čechách mnohé studánky, z nichž uvádíme alespoň tyto:

V *Milavči* u Domažlic jest studánka a »lázeň« zvaná *Vojtěška*;[1]) studánku tu sv. Vojtěch buď objevil nebo posvětil. Nemocní pijí z ní vodu proti rozličným chorobám, vzývajíce světce našeho za přímluvu a mnozí prý skutečně nabyli tak ztraceného zdraví.

Jdeš-li od Zelené Hory k Nepomuku, přijdeš rovněž ke studánce zvané Vojtěška; pramen vytryskuje ze skály, je čistý, studený a léčivý. Na bílou neděli chodí tam procesí s korouhvemi a duchovenstvo i lid vzdávají Bohu a sv. Vojtěchu dík způsobem od starodávna zachovávaným. V ten den udělují pánové zámku zelenohorského hojné almužny chudým, jinak prý tam v noci straší a duchové děsně řádí. [2])

Za vsí Vrčení mezi dvěma vrchy stojí kaple sv. Vojtěcha a nedaleko ní je zase studánka »Vojtěška«; sv. biskup náš střelil tam prý po jelenu, leč když se ho chybil, zaryl se šíp do země, z níž ihned vytryskl hojný pramen vody.

V Chebsku, as hodinu jižně od Teplé, je německá ves sv. Vojtěch (Sct. Adalbert) s kostelem sv. Vojtěcha z r. 1586. Dle pověsti prodlel tam nějaký čas světec náš, když z Říma vracel se do Čech, a studánka, z níž pil, sluje podnes »Vojtěch-Born«.

Nedaleko kostela ve Lštění nalézá se »Dobrá voda« rovněž pod ochranou sv. Vojtěcha.

Při kapli v »Boučku« u Kasejovic nalézá se rovněž léčivý pramen svatovojtěšský.

U Zdeboře jest pod oltářem sešlé kaple sv. Vojtěcha »zdravá studánka«. Sv. Vojtěch prý tam kdysi odpočíval.

Blíže hřbitovního kostela v Německém Brodě je studánka, jíž studně »svatovojtěšská« říkají, protože prý z ní sv. Vojtěch pil. Dle jiné pověsti k jeho modlitbě vytryskl ze země občerstvující pramen s mocí léčivou.[3])

Hora Kutná zásobena jest skoro výhradně vodou bohatého pramene studánky sv. Vojtěcha u *Bilan*, kteráž vede se přes dvoje návrší a kamenný most, 45 m dlouhý, dílem dřevěnými,

---

[1]) Beneš v Památkách archaeologických VII., str. 259.

[2]) Hájek ve své Kronice a Bolelucký ve spise Rosa Boëmica.

[3]) Ježek, Ze života sv. Vojtěcha, v Praze 1897, str. 24.

dílem železnými rourami až do pivovaru loreckého. Délka celého vodovodu obnáší 4200 metrů, jehož Kutnohorští užívají již od konce XV. století, majíce naň potvrzovací list od krále Vladislava II. z r. 1493.[1])

Frind ve své »Kirchengeschichte Boehmens«, díl I., str. 29, vypravuje o studnici v Litoměřicích, z níž světec náš píval a při níž po denní práci někdy odpočíval.

Nejznámější studánkou svatovojtěšskou jest *studánka ve klášteře břevnovském.* Na tom místě prý sešel se Boleslav II. se sv. Vojtěchem ranního času, měvše oba stejný sen: kde ráno uzří jelena píti ze studánky, tam že jest místo příhodné k založení kláštera. Že pak leželo ve studánce dubové břevno, dáno prý klášteru jméno Břevnov. Když klášter ten stavěli, často prý sv. Vojtěch u studánky té prodléval.[2])

V.

Jubilejní slavnosti svatovojtěšské.

Lonské svatovojtěšské triduum bylo nejen v Praze, nýbrž i jinde po Čechách stkvělou manifestací, že jsme dosud národem svatováclavským, oddaným věrně svaté víře otců svých a že dovedeme býti patřičně vděčni velikým mužům, kteří s pravou věrou skýtali našim praotcům i dobrodiní vzdělanosti křesťanské. Vším právem zaplesala tudíž naše vlast v památné dny jubilejní nad zásluhami velikého biskupa a světce našeho Vojtěcha, jehož jediná snaha nesla se k tomu, aby svatou víru a svatý mrav v české zemi upevňoval a jenž, dvakráte byv svými krajany odpuzen strojeným proti němu nepřátelstvím, odešel posléze do ciziny, aby mezi pohany jako věrozvěst přijal korunu mučenickou.

Krásné ty dny zůstanou zajisté trvale v milé paměti všech československých katolíků!

Aby ani z paměti vděčného potomstva nikdy nevymizely, podáváme zde stručné vylíčení výše zmíněných slavností a to předem v Praze a pak i všechnu jinou oslavu jubilejní po Čechách, ano i v cizině.

---

[1]) Řehák, Kutná Hora, 1879, str. 7.

[2]) Beneš Fr., Libice a památky kultu sv. Vojtěcha. Viz Památky archaeologické VII., str. 260.

a) pastýřské listy.

Prvním krokem, vybízejícím k patřičné oslavě devítisetletého výročí mučenické smrti sv. Vojtěcha, byly pastýřské listy, jež v měsíci dubnu minulého roku jubilelního vydaly nejdůstojnější episkopáty v Čechách, na Moravě, v Uhrách, ve Slezsku, v Polsku a v Prusku, když chystaly se ku slavnostem svatovojtěšským. Z těchto otcovských, srdečných promluv, svědčících duchovenstvu a věřícímu lidu, podáváme zde některé, pokud nám byly přístupny, alespoň v úryvcích, vyňavše z nich odstavce, po našem soudu nejdůležitější.

Z pastýřského listu, určeného věřícím arcidiecése *pražské*, vyjímáme toto:

»V duši člověka již od přirozenosti vložena jest úcta ke všemu, co jest veliké a vznešené. Skutky proslulých mužů, moudrých panovníků, mocných vítězův, učencův a všech těch, kteříž si získali o současníky své i potomstvo velikých zásluh, žijí ve vděčné památce národa. Zvěst o těchto skutcích přechází s pokolení na pokolení, jedno století hlásá je druhému.

Čím však vzácnější a drahocennější jest dar, tím více si vážíme toho, jenž nám jej přinesl, tím vděčnější jsme dárci. Jestli si právem na výsost vážíme oněch mužů, kteříž jako státníci neb rekovní vojevůdcové vlast naši oslavili, aneb kteří jako umělci a učenci ušlechtilý nám připravili požitek, aneb novými vědomostmi nás obohatili, jestli takovýchto mužů velice si vážíme a vděčně je ctíme, čím vzácnější musí nám pak býti památka na muže, kteří apoštolským slovem svým a svým svatým životem přinesli nám víru a s ní i naději na život věčný.

Mezi takovými muži stkví se na předním místě sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, učitel, apoštol a mučeník, neboť on jako neunavný apoštol rozséval ve vlasti naší símě božské pravdy sv. víry katolické a půdu pro ně svou slavnou mučenickou smrtí zúrodnil.

A proto jest naší povinností, abychom památku sv. Vojtěcha ctili.

Ovšem nemůžeme svým oslavováním a svým uctíváním ničím přispěti ku zvýšení té slávy, kteréž sv. Vojtěchu na věčnosti se dostalo, ničím přispěti k rozmnožení té blaženosti, kteréž svatý patron náš u věčném patření na tvář Boží požívá. Ale nicméně bylo by nevděkem, kdybychom naň zapomínali; neboť povinnost

býti vděčným nikdy nepomíjí, zvláště když dobrodiní, kteréž jsme přijali, stále ještě trvají.

Ku své veliké radosti prohlásiti můžeme, že jako ostatní sv. patronové zemští, tak zejména i sv. Vojtěch v celé naší vlasti veliké požívá úcty. I v nejodlehlejších dědinách jest dobře znám a uctíván.«

Po té následuje vylíčení života a blahodárného působení našeho sv. biskupa a pěkný list pastýřský končí takto:

»Veliké bouře za časů našich zmítají lidskou společností: prosme patrona našeho sv. Vojtěcha, aby nám zjednal mír a pokoj žádaný mezi jednotlivými třídami společnosti, aby vyprosil nám svornost mezi oběma národy, kterýmž Bůh ve své prozřetelnosti naši zemi k stálému obývání vykázal, by v jedné svaté víře touž nadějí obživeni a touž láskou rozníceni v míru pod společným praporem kříže Kristova k věčnému cíli svému se brali.

Konečně vznáším k vám ještě následující prosbu. Jubileum sv. Vojtěcha roznítiž v srdcích vašich horlivost pro dostavění ctihodného velechrámu sv. Víta, jenž jest slavné místo odpočinku sv. patronů našich. Nikdo nebude za tak těžkých časův žádati od vás velikých obětí; velmi malé jsou příspěvky, kterých žádá od údů svých spolek pro dostavění velechrámu. Žádám vás tedy, abyste se hojně na zbožném díle tom súčastnili a takto onomu světci, z jehož slavného jubilea se těšíme, spojenými silami pomník lásky a vděčnosti postavili.«

Zároveň oznamuje J. Eminencí svým diecésánům, že apoštolské stolice k jubilejním slavnostem svatovojtěšským ráčila uděliti pro celou církevní provincii českou:

a) plnomocné odpustky pro jednou všem věřícím, kteří ve dnech 23., 24. a 25. dubna, ustanovených ke slavení jubilea v Čechách, sv. svátosti přijmou, metropolitní chrám sv. Víta v Praze, nebo jiný kostel, sv. Vojtěchu zasvěcený navštíví a tam na úmysly sv. Otce se pomodlí, rovněž osobám bydlícím v klášteřích nebo v nemocnicích, navštíví-li vlastní kostel nebo soukromé oratorium;

b) odpustky 7 let a 7 kvadragen každého dne výše zmíněného tridua všem věřícím, kteří se srdcem alespoň skroušeným a nábožně budou přítomni třídenní pobožnosti konané ve chrámě metropolitním, nebo v kterémkoli jiném kostele nebo veřejném oratoriu a tam na úmysly sv. Otce se pomodlí;

c) kromě toho ráčila Jeho Svatost dovoliti, aby v metropolitním chrámu po všecky 3 jmenované dny, v ostatních pak kostelích pražské arcidiecése dne 23. dubna o výroční památce sv. Vojtěcha nebo v následující neděli, dne 25. dubna, v kostelích, v nichž se tento den obyčejně slaví památka sv. Vojtěcha — mohla se zpívati jedna slavná votivní mše k uctění sv. Vojtěcha, jakkoli připadá jubilejní triduum v oktávu slavnosti Vzkříšení Páně a na neděli bílou či provodní. [1])

Pastýřský list diecése královéhradecké.

Nejdůstojnější biskup královéhradecký vydal za příčinou jubilea svatovojtěšského pastýřský list ke svým diecésánům, z něhož podáváme zde alespoň několik úryvků na věčnou pamět.

Po krátkém úvodu promlouvá nejdůst. velepastýř ke svým ovečkám tato slova:

»Dočkali jsme se léta Páně 1897, a jest tomu letos právě devět set let, co smrtí mučenickou zemřel sv. Vojtěch, slavný biskup pražský, biskup celé české země. Rok letošní jest tedy rokem neobyčejné radosti, rokem plesu duchovního, rokem jubilejním. Letos obzvláště jest zapotřebí připomenouti si život svatého Vojtěcha a obzvláštním způsobem uctiti slavného biskupa českého, pronásledovaného a umučeného pro horlivé zastávání úřadu svého.« Načež uvádí životopis svatého vlastence a věnuje pozornost pronásledování, jehož se dostalo sv. biskupu za jeho horoucí lásku k lidu křesťanskému: »Navrátiv se do Čech usiloval o to, aby lid a panstvo ustalo od obyčejův a neřestí pohanských, zvláště aby se neděle náležitě světila — aby se manželství drželo způsobem křesťanským, jelikož u panstva dosud pohanství nevyhynulo, — aby přestaly pověrečné obyčeje pohanské, zvláště při pohřbech a ctění zlých duchů. To vše od národa žádati bylo zajisté svatou povinností biskupovou. Ale jak se mu odměňoval za jeho péči národ? — Zatvrzelci vzali proto svatého biskupa v nenávist, za jeho péči o spásu jejich duší odplatili se mu nevděkem, posměchem a hanou. A již tenkráte ukazovaly se dvě strany v národě. Slavníkovci, to byl rod sv. Vojtěcha, a Vršovci, kteří jim moci jejich záviděli, a proto bychom řekli — z politických příčin sv. Vojtěchu nepřáli, ač jemu nezáleželo ničeho na

[1]) Ordinariátní list arcidiecése pražské 1897, č. 9.

světských věcech — na politice — nýbrž jedině na náboženství.« Vším právem navazuje ndp. biskup na události ve své diecési, jež jsou výplodem podobných machinac, jakými Vršovci štvali proti nemilému rodu křesťanských Slavníkovců. Pochopujeme a cítíme se vznešeným velepastýřem docela slova, jež vložil ve svůj list: »Z kalicha hořkosti a utrpení, z něhož pil sv. Vojtěch, dáno jest píti i biskupu vašemu nynějšímu. Před Bohem živým a vševědoucím pravil jsem a pravím opět: O nic jiného se mi nejedná, než o zachování náboženství! — Ale vím, že to ani tenkráte mnoho platno nebude u těch, kteří v srdci od Boha odpadli a jen za ziskem, za slávou, za rozkoší se ženou. Jízlivě — jako druhdy sv. Vojtěchu — odpovědí zase.

Devět set let je tomu, co v zemi naší žil, působil a trpěl sv. Vojtěch. O nic jiného se mu nejednalo, než aby přestala pohanská nevěra, pohanská surovost a zpousta mravů, aby vše se řídilo a spravovalo zákonem Kristovým. A právě to bylo, co sv. Vojtěchu přineslo na místo vděku zášť, potupu a posměch, tak že se bezbožníkům takřka vyvrhelem vlasti stal. Jim se jednalo hlavně o moc a o věci světské — jak jsem již dříve pravil — o to, čemu se nyní říká politika, a když se báli, že by sv. Vojtěch jim v tom překážel přísným vedením lidu k náboženství, tu hořeli ohněm zlosti a pýchy proti němu a nedali si pokoje, až z vlasti odešel. — Byli ovšem v Čechách i lepší křesťané, kteří zavrhovali pusté řádění odpůrců proti sv. Vojtěchu, ale zůstali více ve skrytosti, nepostavili se veřejně na odpor jeho tupitelům, a sám kníže kolísal sem i tam a ustupoval bezbožníkům. — Uznáváme pak právem,« dí arcipastýř královéhradecký, »že poučení z dějin plynoucí nám zůstalo zastřeno. Osoby vidíme jiné, ale boj týž. Způsob pak boje jest skoro intensivnější než před 900 lety, kdy neměli tolik prostředků, jimiž by nepřátelé víry veřejné mínění falšovali. Ano, za doby naší vystupuje proti víře svatováclavské a svatovojtěšské ještě více nepřátel, než za dob svatého Vojtěcha. Tenkráte nebylo tu církví nekatolických jako nyní, a o úkladech cizího národa proti víře katolické nečteme též ničeho.« Jedno přání jen má ndp. velepastýř na srdci: »Vraťte se s celým srdcem svým k učení Kristovu, jak je hlásal sv. Vojtěch. Ó, kéž by tento veliký trpitel a mučeník pro pravdu předstoupil v den svého umučení před trůn Boží a volal za ubohý lid český: »Odpusť, odpusť, Hospodine, lidu svému!« Kéž by se jeho přímluvou rozhárané vlasti naší dostalo žádoucího pokoje a štěstí!

Kéž by svatý mučeník vyprosil nepřátelům svatého náboženství ve vlasti naší odpuštění, nám pak všem šťastnou hodinku smrti!«

Pastýřský list diecése litoměřické.

Jeho Excelence ndp. biskup litoměřický, dr. Em. Schöbel, vydal v ordinariátním listě následující provolání: »Dne 23. dubna t. r. bude tomu 900 let, co sv. Vojtěch podstoupil smrt mučenickou a vydobyl si palmu života věčného. Poněvadž jako biskup pražský onu část naší drahé vlasti, která tvoří nyní diecési litoměřickou, s pastýřskou horlivostí spravoval a tento pastýřský úřad s neunavnou pílí a bedlivostí zastával, a ježto dále jest jedním z našich mocných zemských patronů, jest zajisté záhodno a spravedlivo, bychom i my památku Jeho s radostí a vděkem oslavili, Bohu, Pánu svému, díky vzdávajíce za veškerá dobrodiní, která nám na přímluvu sv. Vojtěcha mučeníka udělena byla. Nechť nás chrání sv. Vojtěch svou mocnou ochranou a přímluvou u trůnu Nejvyššího.« Ve všech farních kostelích diecése bude se konati na Bílou neděli přiměřené kázaní a zpívané služby Boží. Při odpolední pobožnosti (při litaniích nebo při nešporách) bude vystavena Nejsvětější Svátost Oltářní a na konec slavné »Te Deum laudamus«.

V diecési budějovické nebyl vydán zvláštní pastýřský list na oslavu sv. Vojtěcha; ndp. biskup konal však visitační cestu ve krajích, kde světec náš po své cestě zanechal stopy. Při této visitaci konány byly promluvy na počest sv. Vojtěcha.[1])

Pastýřský list diecése brněnské.

Ndp. biskup dr. Fr. S. Bauer nabádal své diecésány k oslavě jubilea svatovojtěšského těmito otcovskými slovy: »Mezi spolupatrony svými uctívá moravská provincie církevní od staletí i sv. biskupa a mučeníka Vojtěcha. Zvláštní tato úcta sv. Vojtěcha zakládá se na domněnce, že, když bylo zřízeno pražské biskupství, i naše vlast za doby té, historicky ještě nedosti objasněné, do obvodu nového tohoto biskupství byla zahrnuta; došla pak uznání a potvrzení, když papež Klement VI. r. 1344 pražské biskupství na arcibiskupství povýšil a biskupství olomoucké, které až po tu dobu náleželo k arcibiskupství mohučskému, jemu podřídil.

[1]) Dle soukromého dopisu vldp. kancléře P. Josefa Hůlky.

Dne 23. dubna r. 997 dokončil sv. Vojtěch dráhu apoštolského života svého jako mučeník za sv. víru naši. Devítisetletou památku mučenické smrti jeho oslavují zvláště tři diecése: varmiňská, ve které svůj život za víru položil, pražská, jejíž biskupský prestol mučenickou korunou ozdobil, a královéhradecká, ve které se narodil. Než, zajisté máme i my dosti příčin, abychom uvažujíce, jakou horlivostí a věrností u sv. víře sv. Vojtěch vynikal, ve víře znova se utvrdili a do jeho obrany a přímluvy se poručili. Hod Boží velikonoční, najmě epištola a evangelium, neděle provodní a slavnost prvního sv. přijímání, která tuto neděli se konává, vhodné příležitosti k tomu poskytují. Žádají se tedy správcové duchovní, aby věřícím památnou slavnost sv. Vojtěcha oznámili, do kázaní o neděli provodní pojali a toho dne při dopoledních neb odpoledních službách Božích slavným »Te Deum« zvelebili.«

Z pastýřského listu diecése vratislavské.

Arcibiskup kardinál Kopp dí v pastýřském listě mezi jiným, jak následuje: »Dne 23. dubna 997 postoupil sv. Vojtěch ve východních Prusích smrt mučenickou. — Země, v níž dotrpěl, jakož i ona, kam ostatky jeho byly přeneseny, Čechy, kde byl biskupem, chystají se oslavili 900letou tuto památku. Diecése vratislavská má rovněž příčinu, aby se připojila ku slavnostem těm, neboť sv. Vojtěch také ve Slezsku kázal, začež také zde požívá náležité úcty. Již nejstarší kalendáře vratislavských chrámů obsahují jeho jména, a jeho svátek slaven byl vždy významně.« Načež vyzývá všecky duchovní správce, aby v kostelích sv. Vojtěchu zasvěcených byla dne 23. dubna sloužena slavná mše sv., a mimo to dne 20., 21. a 22. dubna bylo slavné požehnání.

List apoštolské stolice arcibiskupu hnězdensko-poznaňskému.

K 900letému jubileu úmrtí sv. Vojtěcha poslal sv. Otec Lev XIII. arcibiskupu hnězdenskému, dru Stablewskému, vlastnoruční list, v němž uděluje odpustky ctitelům sv. Vojtěcha a účastníkům slavnosti 900leté. Úvod listu tohoto, jenž jedná o tomto slavném patronu našem, zněl takto: »V řadě vrchních pastýřů, kteří se zasloužili o rozšíření katolické víry mezi Slovany, zaujímá sv. Vojtěch jedno z nejslavnějších míst. Zdá se, jako by tento sv. biskup jen proto ze svého pražského biskupství byl býval úklady nevěřících vypuzen, aby národům v temnotě nevěry

ještě pohříženým přinesl světlo víry křesťanské. Jako pravý apoštol prošel ve své svaté horlivosti Moravu, Chorvatsko, Slezsko a Polsko a nesčetné duše tu ku Kristu přivedl. Když byl delší čas strávil ve Hnězdně, obrátil se do Prus a svou vlastní krví a přeslavnou smrtí ve Fischhausích potvrdil tu víru, kterou do duší byl vštípil. Chvályhodný jest proto úmysl váš, 900letou památku slavné smrti tohoto svatého uctiti zvláštní slavností, zvláště když Hnězdno za svou důstojnost jakožto biskupské sídlo jen sv. Vojtěchu má co děkovat a nad to ostatky tohoto Svatého přechovává v lůně svém.«

Na základě tohoto vlastnoručního listu sv. Otce Lva XIII. vydal arcibiskup hnězdensko-poznaňský, dr. Florian Stablewski svým věřícím pastýřský list, v němž důrazně vyzývá své diecésány k hojným poutěm do Hnězdna, jež posvěceno bylo apoštolskou činností sv. Vojtěcha . . . a spolu oznamuje, že papež Lev XIII. ráčil za příčinou slavností jubilejních milostivě uděliti:

a) plnomocné odpustky všem věřícím, kteří v týdnu před nebo v týdnu po svátku sv. Vojtěcha, který se toho roku slaví dne 2. května, tedy v době od 26. dubna do 10. května, sv. svátosti přijmou, některý kostel navštíví a v něm na úmysly sv. Otce se pomodlí;

b) plnomocné odpustky za týchž podmínek v oktávu před svátkem »přenesení sv. Vojtěcha z Třemešna do Hnězdna« dne 20. října, tedy v době, od 13. do 20. října;

c) odpustky neplnomocné 300 dní, jež mohou se získati každého dne v době od 26. dubna do 20 října, všem věřícím, kteří stoličný chrám ve Hnězdně navštíví a se srdcem alespoň skroušeným na úmysly sv. Otce tam se pomodlí.

Apoštolská stolice zaslala Ondřeji, biskupu varmińskému, list tohoto znění:

Venerabili Fratri Andreae Episcopo Varmiensi Leo PP. XIII.

Venerabilis Frater, salutem et Apostolicam Benedictionem. Significari Nobis curavisti, Te, nono exeunte saeculo, ex quo Sanctus Episcopus Adalbertus Prussiae Patronus martyrium fecit, peculiaria in tua Dioecesi Varmiensi indixisse solemnia, atque cupere, ut ea auspicata occasione coelestium munerum thesauros reserare dignaremur. Nos tuis votis, quae in spirituale fidelium bonum cedunt, libenter obsecundantes, omnibus et singulis utriusque sexus christifidelibus vere poenitentibus et confessis ac S. Communione refectis, qui hoc anno Dominica quarta post pascha,

quae in tua Dioecesi ad Sti Adalberti festum celebrandum assignata est, a primis vesperis usque ad occasum solis diei huiusmodi quamlibet eiusdem Dioecesis Ecclesiam devote visitaverint, ibique pro Christianorum Principum concordia, haeresum extirpatione, peccatorum conversione ac S. Matris Ecclesiae exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum suorum Indulgentiam et remissionem, quam etiam animabus christifidelium, quae Deo in charitate coniunctae ab hac luce migraverint per modum suffragii applicari possint, misericorditer in Domino impertimus. Quoniam vero, quemadmodum Nobis exposuisti, Venerabilis Frater, non omnes fideles praefata Dominica ad s. Synaxim accedere possunt, concedimus, ut hi unum alium diem durante tempore paschali, quod ratione memoratae solemnitatis ad quartam post Pascha Dominicam protraxisti, pro arbitrio seligant supradictam indulgentiam consecuturi, servatis, quas superius innuimus, conditionibus, et servata, si fieri possit, etiam paschalis praecepti satisfactione, altero die intra praefixum temporis spatium ad sacram Synaxim accedendo. Praesentibus hoc anno tantum valituris. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XVII. Aprilis MDCCCXCVII. Pontificatus Nostri Anno Vigesimo.

Pro Domino Card. Macchi, Nicolaus Marini, substitutus.

Spolu udělil náš sv. Otec na 10 let:

a) plnomocné odpustky všem věřícím, kteří o slavnosti sv. Vojtěcha, t. j. čtvrtou neděli po Velikonoci sv. svátosti přijmou, kterýkoli kostel navštíví a tam na úmysly sv. Otce se pomodlí;

b) plnomocné odpustky všem věřícím téhož biskupství, kteří by kterýkoli rok o neděli IV. po Velikonoci, kdy se tam koná výroční památka sv. Vojtěcha, navštívili ve Frauenburku kathedrální svatyni bl. Panny Marie na nebe vzaté, v ní hodným přijetím sv. svátostí se posilnili a za svornost knížat křesťanských, vykořenění bludařstva, obrácení hříšníků a povýšení svaté matky církve nábožně Boha prosili. Odpustky ty mohou i duším v očistci per modum suffragii přivlastněny býti.[1])

Varmiňský biskup Ondřej v pastýřském listě ze dne 2. února r. 1897 vyzývaje k oslavě sv. Vojtěcha rozebírá zevrubně život

---

[1]) Vyňato z časopisu »Pastoralblatt für die Diöcese Ermland«, redakcí dr. F. Hiplera ve Frauenburku, č. 5, ze dne 23. dubna 1897, str. 58.

světcův jako vzor a pravidlo pro náš život a to tím způsobem, že na tom závisí naše časné i věčné blaho. I pojednává:

I. o věrnosti u víře Ježíše Krista, v níž byl sv. mučeník náš od mladosti utvrzen, v čemž ho máme následovati;

II. o vyznávání této víry v životě, při čemž poukázal na dvě přední ctnosti světce našeho: sebezapírání i trpělivé snášení utrpení, jakož i dokonalou věrnost v plnění povinnosti stavu svého;

III. o něžném držení se Krista, hlavy církve, a jeho viditelného náměstka, nástupce sv. Petra, římského papeže, jak to činil sv. patron náš biskup Vojtěch, utíkaje se v mimořádných poměrech do Říma hledat tam rady a pomoci.

V pastýřském listě druhém ze dne 23. dubna píše nejdůst. p. biskup, jak následuje:

»V dnešní jubilejní den,« kdy před devíti sty lety sv. Vojtěch tyto naše kraje oslavil mučenictvím, obraťmež především srdce i hlasy své k Bohu, děkujíce mu za neskonalou milost, jíž nás do lůna sv. církve své povolati a času změnami v ní podivuhodně zachovati ráčil. Zároveň i upřímnou láskou milujme a patřičnou úctu vzdávejme onomu sv. mučeníku, jenž hoře láskou ke Kristu, vše opustil a krev svou prolil, aby nesmrtelné duše získal Spasiteli.

Jak bychom dnešní den slavný patřičně zvelebili, oznámil jsem vám již na den sv. Štěpána, mučeníka a počátkem postu čtyřicetidenního. Dle toho bude výroční památka mučenictví (23. dubna) slavena v našem chrámě stoličném s oktávem, vlastní pak slavnost sv. Vojtěcha (o IV. neděli po Velikonoci) v městě Královci, ve farní to svatyni téhož světce rovněž s oktávem, slavnými službami Božími a kázaním; v ostatních pak chrámech naší diecése nařizujeme pouze v tento den slavnou bohoslužbu s výstavem nejsvětější svátosti Oltářní po 13 hodin. Sv. Otec Lev XIII. zvláštním listem (breve) Nám poslaným ráčil dobrotivě tento slavný den obmysliti plnomocnými odpustky. Na trvalou pamět tohoto letošního jubilea žádám, aby konány byly po celé diecési sbírky na dostavění kostelů ke cti sv. Vojtěcha v městech Lycku a Sensburku zbudovaných, dále na zřízení svatyně v Pankrici (in Pangritii Colonia) v předměstí elbinském a konečně na zřízení katolických sirotčinců v Lycku, Christburku a Marienburku.

Nadějí se kojím, milovaní bratři, že na pamět letošního jubilea patrona naší diecése nejen sami dle možnosti své přispějete, ale i své osadníky k hojným příspěvkům na vznešený účel ten vybízeti neopomenete.«

b) Jubilejní slavnosti v Praze.

Pořádek služeb Božích v triduu 23., 24. a 25. dubna, konaném v Praze na oslavu 900leté památky mučenické smrti sv. Vojtěcha,

stanoven takto:

I.

Dne 22. dubna ve svatvečer slavnosti v metropolitním chrámu:

1. Odpoledne ve 3 hodiny slavné pontifikální nešpory (bez požehnání), po nich průvod do kaple »Vlašimské« k ostatkům sv. Vojtěcha, jež ve slavném průvodu se přenesou do kaple »Pernštýnské« na oltář k tomu upravený. (Nešpory v barvě bílé infra Oct. Paschae ut in Direct. cum commem. S. Adalberti, průvod v barvě červené.)

Pontifikant Jeho Eminence nejd. arcipastýř.

2. Večer od 7.—8. hodiny zvonění všemi zvony na všech chrámech pražských.

II.

Dne 23. dubna dopoledne:

1. Tiché mše svaté u ostatků sv. Vojtěcha od 6 hod.

2. V 6 hodin zpívaná matura.

3. O 8. hod. shromáždí se veškerý klerus pražský s metropol. kapitulou v arcib. residenci.

4. O ½9. hod. odebéře se Jeho Eminence nejd. arcipastýř ve slavném průvodu veškerého duchovenstva do velechrámu svatého Víta. (Vstup do chrámu staveništěm do levé lodi postranní k oltáři sv. Jana Nep. k uctění Nejsvět. Svátosti, odtud ku hlavnímu oltáři.)

5. V 9 hodin české kázaní koná nejd. pan biskup královéhradecký, Eduard Jan N. Brynych.

6. V 10 hodin slouží Jeho Eminence slavnou pontif. mši sv. (Missa votiva de S. Adalberto v barvě červené, sbor svatovítský zpívá »Missa Papae Marcelli« od Palestriny), po mši sv. požehnání s Nejsv. Svátostí

7. V 11 hod. německé kázaní koná veled. pan rektor Jiří Freund, C. Ss. R.

(Po něm. kázaní vrátí se Jeho Eminence povozem do residence.)

Dne 23. dubna odpoledne:

8. Ve 4 hod. slavné pontif. nešpory, po nich požehnání s Nejsv. Svátostí (Vesperae infra oct. Paschae ut in Direct. cum commem. S. Adalberti, barva bílá). Pontifikant ndp. biskup budějovický dr. Martin Říha.

9. Průvod s Nejsv. Svátostí k oltáři sv. Jana, kdež se Nejsv. Svátost uloží, odkudž místo do kaple svatováclavské béře se průvod k ostatkům sv. Vojtěcha. Choralisté a lid zpívá cestou píseň svatováclavskou a svatovojtěšskou.

10. O ½6. hodině u ostatků sv. Vojtěcha litanie ke všem svatým a líbání sv. ostatků.

11. Večer se zvoní »klekání« slavnostně velikými zvony.

III.

Dne 24. dubna:

(Den důstojných OO. benediktinů emauských, kteří obstarají tento den kázaní, zpěv a přísluhu při pontifikální mši svaté a nešporách.)

Dopoledne:

1. O 6. hod. tiché mše sv. u ostatků sv. Vojtěcha.

2. V 6 hod. zpívaná matura.

3. V 7 hodin tichá mše svatá Jeho Eminence u ostatků sv. Vojtěcha.

4. V 9 hod. české kázaní koná dp. P. Prokop Baudyš, kněz ř. sv. Benedikta z Emaus.

5. O 10. hod. slavnou pontif. mši sv. slouží Jeho Excellence nejd. p. biskup řezenský, dr. Ignác Senestrey (Missa votiva de St. Adalberto v barvě červené), po mši sv. požehnání s Nejsv. Svátostí.

6. O 11. hod. německé kázaní, koná vldp. P. Odillo Wolff, převor kláštera emauského v Praze.

Odpoledne:

7. Ve 4 hod. slavné pontif. nešpory s požehnáním a průvodem ku sv. ostatkům jako den předešlý. (Vesp. infra Oct. Paschae ut in Direct. cum commem. St. Adalberti.) Pontifikant Jeho Excellence njdp. biskup litoměřický, dr. Emanuel Jan Nep. Schöbel.

8. O ½6. hod. u ostatků sv. Vojtěcha litanie ke všem Svatým a líbání sv. ostatkův.

9. Večer se zvoní »klekání« slavnostně velkými zvony.

IV.

Dne 25. dubna. Dopoledne:

1. O 6. hodině mše sv. sloužená Jeho Eminencí u oltáře s ostatky sv. Vojtěcha, při níž

2. generální přijímání spolků katol. a lidu.

3. V 7 hod. zpívaná matura.

4. V 9 hod. české kázaní koná nejdůstojnější pan biskup budějovický, dr. Martin Říha.

5. O 10. hod. slavnou pontif. mši sv. slouží kníže-arcibiskup olomoucký, dr. Theodor Kohn (Missa votiva de St. Adalberto v barvě červené; sbor svatovítský zpívá: »Missa in honorem St. Adalberti« od Josefa Förstera); po mši požehnání s Nejsv. Svátostí.

6. O 11. hod. německé kázaní koná vldp. P. superior Viktor Kolb z Tov. Ježíš.

Odpoledne:

7. O $^1/_2$2. hod. vyjde z Karlína slavné procesí, k němuž se cestou přidají katol. spolky, jednoty a lid a odebéřou se ku velechrámu svatovítskému.

8. O 3. hod. slavné pontif. nešpory (bez požehnání) koná nejdůstojnější pan biskup brněnský, dr. František Bauer (Vesperae in Albis ut in Directorio cum commem. St. Adalberti, barva bílá).

9. Po nešporách průvod s ostatky sv. Vojtěcha po hradčanském náměstí za vedení Jeho Eminence nejdůst. arcipastýře (barva paramentů červená). Průvod vyjde z chrámu dveřmi u kaple sv. Zikmunda staveništěm kolem bývalého hrobu sv. Vojtěcha, vrátí se pak do chrámu dveřmi u oltáře sv. Jana.

10. Po návratu uložení sv. ostatků v kapli »Vlašimské«.

11. Jeho Eminence odebéře se pak s duchovenstvem ku hlavnímu oltáři, kdež se vystaví Nejsv. Svátost a zpívá »Te Deum«, po němž požehnáním Nejsv. Svátostí slavnost se končí. (»Te Deum« od Jos. Förstera zpívá sbor svatovítský.)

Výzdoba zevní.

Kdyby obyvatelstvo pražské bylo bývalo vyzváno k okrášlení domů, byla by většina jistě tak učinila.

Že se tak nestalo, omezila se všecka vnější výzdoba pouze na Hradčany a na farnost svatovojtěšskou v Jirchářích. Chrám

svatovítský, jelikož dosud není dostavěn, proměněn ze předu ve stavbě v zelený háj.

Nad vchodem do svatyně stkvěl se zlatý nápis latinský: »Adalberte, Praesul clare, Salve et Jesum exorare pro tuis clientibus« (»Vojtěchu, jasný biskupe, buď pozdraven a oroduj u Ježíše za své vyznavače!«) I kaple pernštýnská a vlašimská vkusně byly dekorovány. Náměstí hradčanské, prapory ozdobené, mělo slavnostní ráz.

Svatvečer.

Již ve svatvečer vojtěšský konaly se slavné nešpory ve chrámě svatovítském. Po nešporách ubíral se průvod do kaple vlašimské v obvyklém pořádku s Jeho Eminencí v čele, kdež vyzdviženy ostatky a vystaveny na připraveném slavnostním místě v kapli pernštýnské. Jeho Eminencí vykonal modlitby; průvod za zpěvu »Hospodine, pomiluj ny!« ubíral se k hlavnímu oltáři, kdež pobožnost se skončila. Zbožný lid pak dlouho ještě uctíval drahé pozůstatky.

Illuminace ve farnosti sv. Vojtěcha v Praze, na Malé straně a na král. Hradčanech.

Dp. Melichar Janata, farář svatovojtěšský, vyzval provoláním i poučením v chrámu Páně své osadníky, aby svatvečer nadcházejícího 900letého jubilea mučenické smrti českého svatého věrozvěstce Vojtěcha uctili osvětlením svých domů. Vyzvání toho uposlechli téměř veškeří katoličtí obyvatelé svatovojtěšské čtvrti té. Osvětlení počalo za hlaholu zvonů v 7 hodin večer. Mnoho domů o 3 až 4 poschodích, od Národního divadla až po Karlovo náměstí, od Vltavy až k Uršulinské ulici bylo úplně a bohatě osvětleno a transparenty opatřeno. Nejen zámožní obyvatelé, než i méně majetní, živnostníci a dělníci osvětlili svá okna, opatřivše je sochami a obrazy svatých a květinami. Přičiněním maj. domu Cyrillo-Methodějské knihtiskárny pana V. Kotrby byla ulice Pštrossova osvětlena obloukovou lampou elektrickou. Krásně vyjímalo se též prvé poschodí domu p. Václ. Lufra, ozdobené sochami všech sv. českých patronů a bohatými dekoracemi. Fara, také domy a mlýny Šítkovy, ulice Myslíkova a nábřeží čarovně odrážely se v hladině Vltavy. Imposantní byl to dojem, zvýšený velebným hlaholem nesčetných zvonů stověžaté Prahy, jenž po-

trval celou hodinu. Davy lidu přicházely k sv. Vojtěchu pokochat se pohledem na osvětlení. Přemnozí litovali, že nebyla celá Praha osvětlena ke cti a slávě sv. Vojtěcha. Také v ostatních částech města bylo mnoho domů osvětleno; tak zejména na Ferdinandově třídě klášter Voršilek. Na Malé straně a na Hradčanech osvětleny a prapory vyzdobeny byly paláce šlechticů. Velice stkvostně byla osvětlena residence arcibiskupská.

I.

První den posvátného třídenní započal *úctou kněží*. Všecky diecése koruny svatováclavské byly zastoupeny; nescházeli ani zástupci Slezska. Od 6. hodiny ranní slouženy mše svaté, jimž zbožně obcovali věřící, kteří dychtivě čekali na průvod kněžstva s arcipastýři v čele. Celý episkopát český byl súčastněn.

Průvod zahájili bratří Vojtěchovi, dle řehole mnichové emauští se svým opatem, za nimiž šli kapucíni a františkáni a dominikáni, vždy s představenými svými; generální opat vsdp. Starý ze Strahova, vsdp. opat Clementso z Teplé, vždy s četnou deputací zdobili průvod. Následoval seminář s představenstvem, za nímž vedl křížovnický řád ndp. generál dr. Horák, maltány vsdp. převor Warter, jichž následovali hlavní faráři pražští a ostatní duchovenstvo ve valném průvodu. Všechny kapituly súčastnily se buď plně, buď četně, professoři theol. fakulty, rector magnificus dr. Kryštůfek, dr. Sýkora, dr. Pachta. Malebný byl pohled na nejdůstojnější biskupy a preláty, když zaujali místa svá. Senior episkopátu českého Jeho Excellence nejdp. biskup Schöbel, vedle něhož seděl vzácný nám host dr. Ignác Senestrey, biskup řezenský, po jehož pravici seděli opatové praemonstratští. Na straně episkopální zaujaly místa nejdůst. kapituly svatovítská a vyšehradská v plném počtu. Celkem 7 biskupů přítomno bylo slavnosti; kromě již jmenovaných súčastnili se slavnosti světící biskup msgr. Kalous, svět. biskup münsterský hr. Galen. V přečetném zástupu prelátů bylo spatřiti všechny hodnosty církevní až po kardinála; zajisté vzácné to podívání. Slavnostním bodem byla řeč nejdp. biskupa Brynycha. Řeč založil na slovech Páně: »Já jsem pastýř dobrý« a líčil boj, jejž vedlo a vede pohanství proti křesťanství, moderní materialismus a svatá víra, která oblažuje národy a povznesla i národ náš, jenž byl mocným, dokud byl víře své věren. Důmyslně dotekl se útoků na gloriolu oslavencovu, vyzývaje posluchače

ku věrnosti v apoštolské víře, za niž Vojtěch vylil krev svou. Po slavnostní pontifikální mši sv. kázal ohnivý P. Freund, rektor C. SS. R., o víře. Na kruchtě zpívána Palestrinova »Missa Papae Marcelli«. Po mši sv. odejel J. Eminence do paláce. Odpoledne s podobnou okázalostí konány nešpory, jichž pontifikantem byl ndp. biskup Říha, po nichž opět byl průvod, při němž zpívána píseň sv. Václava a sv. Vojtěcha. O půl 6. hod. podány byly ostatky k uctění, které po celý den četně a bez přestání věřícími navštěvovány. Bylo věru radostno pozorovati úctu lidu českého k svému sv. krajanu a vlastenci.

II.

Den benediktinů.

Druhý den svatovojtěšského třídenní (tridua) měli na péči členové řádu benediktinského v Emausích.

Již ráno budili po Praze pozornost mnichové emauští, ubírajíce se se svými chovanci a žáky k oslavě prvního Čecha, mnicha benediktinského. Od rána slouženy mše svaté u ostatků světcových, při nichž vždy četně obcovali věřící.

O 7. hodině sloužil Jeho Eminencí nejdůstojnější p. kardinál mši svatou.

V 9 hodin začalo kázaní dp. Prokopa Baudyše O. S. B. z Emaus. Mnich líčil sv. Vojtěcha jako mnicha vzorného, který všem káže svým příkladem sebezapření. Jednotlivostí jeho života využitkoval pro přítomnou dobu jako poučení.

V presbytáři byli z ndpp. biskupů: litoměřický dr. Jan Schoebel, jemuž po pravici seděl brněnský biskup dr. František Bauer a Budějovický dr. Martin Říha a světící biskup msgr. Ferd. Kalous, deputace vsd. litoměřické kapituly. Protějškem nejd. episkopátu byla vždy věrná metropolitní kapitula. Důstojní členové emauského kláštera zaujali místa po obou stranách volného presbytáře. Pontifikální mši sv. sloužil ndp. biskup řezenský dr. Ignác Senestrey, při níž hlaholil v Praze vůbec známý zpěv mnichů emauských.

Bylo nám při něm, jako čteme ve »Vyznání« sv. Augustina, když naslouchal, jsa v Miláně učitelem řečnictví, sladkým zpěvům v kostele milánském. Zpěv jejich nebyl jen precisní, to by bylo malou chválou, ale zpěv jejich byl zbožný a to právě liší zpěv jich od

každého perfektního zpěvu jiného, byť vycházel z úst sebe dovednějších. Obrazy svatých jen zbožní malíři dovedně a skutečně se svatým výrazem namalovali. Podobně jest se zpěvem církevním. Z úst světských vychází a vyznívá světsky. Přesné zachovávání liturgických předpisů činí služby Boží dojemnými. Zde nejlépe křesťan porozumí slovům Augustinovým; mše sv. jest nejvznešenější divadlo.

Mnohému se zdají snad slova jeho nápadná; srozumitelna jsou, kdykoli vidíme posvátnou liturgii se svědomitou přesností konati. Mocný vliv vznešené liturgie naší ukázal se nezřídka v dějinách. Jsme přesvědčeni, že i mysl lehčí neodolá dojmům a že měkne, byť byla tvrdou. Zpěvy chovanců emauských těšily se viditelné pozornosti. Tak asi i sv. Vojtěch, dojat něžnou řeholí benediktinskou, poslechl hlasu rádce Nila a volil za otce sv. Benedikta, o němž Procházka, professor brněnský, kdysi tvrdil a dokazoval, že byl Slovanem.

Nechováme tvrzení a důvody jeho o své váze a podotýkáme, že nebylo žádných sporů v církvi mezi oběma liturgiemi, jak by některé oči rády viděly. Vždyť posvátný Řím hostil v sobě v době sv. Vojtěcha řehole východní i s jejich odchylnou liturgií a podnes otevírá chrámy své s úctou patrnou stoupencům různých obřadů. Kdo moudrý přihlížeti bude k šatu různému, kde srdce jest jedno? A kdo bude podkládati jiné snahy, kde jest jedna snaha: služba Boží! Jest všeobecně po Praze známo, že kostel na »Slovanech« se těší veliké oblibě a že nepřijdete ve dne do něho, abyste nenašli klečících lidí v něm. Zpěv církevní, jenž doprovází milostnou oběť Páně, jest nadán zvláštním vlivem tajemným.

Po ukončení pontifikálních služeb Božích promluvil německy o sv. Vojtěchu vdp. převor kláštera emauského P. Odillo Wolff. Sobota dala i venku zřejmý poutní ráz okolí chrámu sv. Víta, poněvadž týž den konala se pouť ve starobylém kostele u sv. Jiří, který byl rovněž četně navštěvován. Mezi hosty byl nejvzácnější zajisté ndp. kardinál sám.

Odpoledne ve 4 hodiny při přeplněné svatyni svatovítské započaly nešpory. Pontifikantem byl Jeho Milost litoměřický biskup dr. Schöbel, jemuž assistovali nejdpp. biskupové brněnský a budějovický.

Po nešporách zpíval sbor benediktinů sequenci ke cti svatého Vojtěcha. Nával obecenstva byl tak veliký, že bylo třeba

raziti cestu. Podobně četná návštěva trvala celé odpoledne až do závěrečné pobožnosti, jež končila uctěním sv. ostatků.

III.

Ranní slavnost na počest sv. Vojtěcha, totiž přijímání katolických spolků, potěšilo každého katolíka. Jeho Eminence přesně v 6 hodin sloužil mši svatou při plném kostele. Řada mužů, která ke stolu Páně přiklekala, byla tak četná, že musil ndp. biskup msgr. Kalous u sv. Jana v milém úkolu vypomáhati. Teprve po 8. hodině skončeno sv. přijímání. Tato oslava byla zajisté nejkrásnější a nejvíce potěšující. Mše sv. se stále střídaly u ostatků sv. Vojtěcha. O 9. hod. kázal ndp. biskup budějovický o sv. Vojtěchu při naplněném kostele. Vzpomenuv míst ve své diecési, kde sv. Vojtěch meškal, končil prosbou, aby déšť milostí vyprosil lidu českému, jakož i hojnost a pokoj v zemi naší.

Pontifikantem byl ndp. kníže-arcibiskup olomoucký, dr. Kohn, jemuž s benediktinskou přesností akolythovali pp. alumnové pražští. Z ndp. episkopátu přítomni byli: dr. Schöbel, dr. Bauer, msgr. Kalous a všichni hodnostové vždy věrné kapituly. Závěrečné kázaní měl dp. P. Viktor Kolb, superior S. J. Mluvil o zásluhách sv. Vojtěcha o zemi českou, o boji duševním, který sv. mučeníka pronásledoval po celou dobu, než se rozhodl opustiti milovanou vlast a národ. Nadšený řečník naplnil hlasem svým celou prostoru chrámovou bez újmy lahody řeči.

Odpoledne ve 3. hod. byly ve chrámě sv. Víta slavnostní nešpory, jež konal ndp. biskup brněnský dr. Bauer, při nichž alumni zpívali.

Manifestační průvod.

V půl druhé odpoledne sešly se katolické spolky v Karlíně. Průvod podobal se řece, která z počátku slabší — každou chvíli z obecenstva nové proudy přijímá. Průvod zahájila marianská kongregace mužů s odznaky a praporem, jednota katolických tovaryšů z Prahy v plném počtu, pak následovali členové katolického lidového spolku a politického klubu katolického dělnictva, vzdělavací jednota katolických jinochů a mužů na Král. Vinohradech. Všeobecné pozornosti se těšila svatojosefská jednota v Praze-VII. s praporem, za níž kráčela řada mladistvých družiček a dámský odbor téže jednoty. Průvodu dále se súčastnily

mnohé spolky a četná bratrstva, cestou zpívajíce staročeské chorály a písně. Cestou ke Hradčanům se přidružovaly jiné spolky, většinou prapory a odznaky. V Ovocné ulici připojily se městské ozbrojené sbory v plném účastenství s hudbami. V téže ulici se připojila čestná setnina měšťanské gardy na koních. Nával obecenstva vzrůstal každým krokem ku Hradčanům, kdež konečně zaujala každá korporace své místo. Ve velechrámě mezi tímto shromažďováním spolků se končily slavné nešpory, po nichž se seřadil průvod, v němž byly neseny drahé ostatky patrona české země. Pohled na Hradčanské náměstí plnil každého Čecha chloubou, když patřil na vlnící se zástupy lidu ve všech prostorách náměstí se tísnícího. Znalci v odhadování počtu lidu z doby výstavní čítali počet účastníků slavnosti přes 100.000 hlav. Mládež vůbec súčastněna nebyla, tedy byly to skoro vesměs osoby dospělé.

Ruch na král. Hradčanech.

Hluboký, velebný dojem zanechala jubilejní velikolepá manifestace katolické Prahy na král. Hradčanech v srdcích a duších statisíců věrných Čechův a upřímných vlastenců. A nejen Čechové z království, ale i milí a drazí bratří Moravané, Slezáci, hosté z Lužice a přemnozí poutníci z ciziny zavítali do majestátní Prahy stověžaté, aby obcovali poslednímu, velikolepému aktu slavnosti našeho českého patriarchy sv. Vojtěcha. Již od ranních hodin proudily davy Pražanů na král. Hradčany do velechrámu svatovítského, ba přibyla mnohá větší i menší procesí z pražského okolí. Po hodině polední lidu přibývalo, a záhy celé proudy obecenstva příslušníků všechněch stavů plnily tré nádvoří královského hradu a Hradčanské náměstí. Rázem 2. hod. dostavil se policejní inspektor p. Tobiáš a rozestavil četu stráže podél dráhy slavnostnímu průvodu prkny vytčené. Jízdní policejní stráž zůstala ve středu náměstí. Náměstí samo od arcibiskupského paláce a domů nejdůstojnější kapituly s paláci i domy občanskými a ústavy bylo nádherně vyzdobeno. Všude vlály prapory barev papežských, národních a říšských; arcibiskupský palác byl s oken i balkonů dekorován šarlatem a zlatem. Velechrám svatovítský stkvěl se od hlavní věže až po lodi v ozdobě praporů a chvojových věnců. Z celé řady oken hradních zíralo panstvo na ten pestrý ruch a šum. Jakoby svatý patron český k radosti svých věrných byl se přimluvil, valně zachmuřené, mlhavé nebe jasnilo se, a tak zůstalo

bez deště. Kdo díval se s Hradčan na krásnou Prahu, uhlídal, že plní se mosty řadami slavnostních průvodů. Kapely tří ozbrojených sborů měšťanských vířily pěknými pochody, a krátce po druhé hodině přijela měšťanská eskadrona jízdy s praporem a velitelem p. Rašínem rytířem z Ryzmburku na Hradčanské náměstí. Sbor měšťanských granátníků s praporem, s velitelem p. Hrodějem, s historickými sekerníky a kapelou dostavil se a tvořil pohyblivý špalír.

Tou dobou přijel na hrad pražský dvorní rada a policejní ředitel Jiří Dörfl a policejní rada pan Křikava. Pan dvorní rada obešel ihned prostranství a dal bezpečnostní rozkazy všem strážím, neboť nával vůčihledě rostl. Měšťanský sbor pěchoty s praporem a hudbou, se setníkem p. Balatkou postavil se v levém boku, ostrostřelecký sbor s praporem, hudbou a velitelem p. Nocarem zaujal místo na pravo. Neunavným pořadatelem slavných sborů měšťanských byl granátnický setník pan Petzold, který rozdělil jednotlivé funkce sborů na náměstí i v průvodu. Sbor pořadatelů slavnostních, čítající 200 členův obřadně označených, měl skutečně velikou práci.

Za sbory měšťanskými přišli spolkové a kongregace damské i mužské a zaujali pořadem špalíry od velechrámu svatovítského až nad sad na náměstí. Mnoho ekypáží šlechtických i občanských dojíždělo na hrad, a veškeré duchovenstvo pražské a okolní v úborech ubíralo se do chrámu. Rázem 3. hodiny vyjel Jeho Eminence ndp. kardinál kníže-arcibiskup František de Paula ze Schönbornů z paláce ve slavnostním povoze do velechrámu.

Slavnostní průvod s ostatky

seřaděn následovně:

V čele kříž, za nímž se ubírali milosrdní bratří, kapucíni, františkáni, augustiáni, dominikáni, zástupci řádu piaristův, minoritův, celý klášter benediktinův emauských, kongregace redemptoristův s P. ministrem Rollem, praemonstráti strahovští a tepelští s vsdpp. opaty Starým a Clementsem, řád křižovníků se svým ndp. generálem dr. Horákem, řád maltánský s vldp. podpřevorem, za nimiž šli ctihodní pp. alumni kníž. arcib. semináře s představenými. Mezi alumny a duchovenstvem pražským, které velmi četně bylo zastoupeno, šla chrámová hudba. Pak následovaly bohoslovecké fakulty, česká a německá. Za fakultami ubíraly se všechny

kapituly: staroboleslavská, vyšehradská a vždy věrná kapitula metropolitní. Za kapitulami šel nejdůstojnější episkopát český a moravský: ndpp. J. Exc. dr. Schöbel, biskup litoměřický, dr. Fr. Sal. Bauer, biskup brněnský, dr. Martin Říha, biskup budějovický, msgr. Ferdinand Kalous, biskup světící a probošt staroboleslavský; průvodu súčastnil se také hrabě Galen, světící biskup monastýrský.

Pak nesena část ostatků sv. Vojtěcha ve stříbrném poprsí, zvaném herma, uložená, kterouž nesl řeholní bratr Vojtěchův, dp. Odillo Wolff, převor z Emaus.

Dále nesen drahý poklad českého národa, vetché kosti svatého biskupa a apoštola, kteréž uloženy byly ve velmi těžké olověné schránce, v níž r. 1880 jsou nalezeny. Schránka pokryta rouchem červeným, protkávaným. Ostatky nesli jahnové. Za ostatky kráčel J. Em. ndp. kardinál kníže-arcibiskup pražský Schönborn v plném zlatohlavovém ornátě s četnou assistencí.

Průvod uzavírala deputace městské rady pražské. V průvodu bylo lze pozorovati z vynikajících osob Jeho Excellenci hraběte Fr. Thuna s řádem zlatého rouna, knížete Karla Schwarzenberka, knížete Morice Lobkovice, hraběte Ervína Nostice, hrabata Karla a Vojtěcha Schönborny a přečetné jiné vzácné notability.

Úchvatný byl dojem, když na přeplněné náměstí vneseny ostatky sv. mučeníka; dojem bylo lze čísti ve tváři obecenstva Mezi průvodem zpívány chvalozpěvy na počest sv. biskupa. Po každém verši zazpívali alumni Alleluja, kteréž hudba opakovala, načež společně zapěna celá píseň svatovojtěšská »Hospodine, pomiluj ny«. Zpívány hymny: »Pozdravena buď, koruno knížat« (hymnus z nešpor), »Již milý den zasvítá«, ze chval sv. Vojtěcha »V jakých radostech se kochají«, hymnus jitřní a žalm 1. »Blahoslavený muž«, a 150. »Chvalte Pána ve svatých jeho«.

Průvod obešel Hradčanské náměstí, což trvalo hodinu, a vracel se zpět do svatyně v témže pořádku, jak jsme nahoře vypsali. Chrám sám byl reservován pro nedostatek místa pro hlavní průvod a deputace jednotlivých korporací.

Průvodu toho súčastnily se:

Pod znamením kříže a s korouhvemi šel třetí řád sv. Josefa z Bubenče a třetí řád sv. Dominika. Velice pěkně a důstojně zastoupena byla jednota svatojosefská z Holešovic s praporem. V čele velikého tohoto spolku kráčel damský odbor, a to řady družiček

v bílých a krémových úborech s palmami. Přední družička nesla košík s květinami, poslední polštář s věncem palmovým. Pak následoval spolek pražských domovníků, Marianský ústav z Prahy v Ječné ulici, spolek »Samaritán« z Prahy s praporem, vzdělavací jednota katolických jinochů a mužů na Král. Vinohradech; jednota katolických tovaryšů v Prahy s praporem; Marianská kongregace z Prahy; katolicko-politická jednota pro království české; procesí z chrámu Páně sv. Cyrilla a Methoda z Karlína; křesťanská akademie; podpor. spolek bratrstva na Smíchově; jednota marianská z Košíř; katolický lidový spolek pro Prahu a okolí; katolická beseda pražská; sbor vzájemně se podporujících střelců hradčanských. Spolky a sbory měly po většině prapory. Malebný byl průvod jednoty pro dostavění velechrámu sv. Víta na hradě pražském. Přes 100 dělníků a hutníků v malebných krojích historických kráčelo před hodnostáři stavebního oddělení c. k. místodržitelství. Dále spolek sv. Václava ze Smíchova a jednota sv. Václava z Prahy.

Poslední tito spolkové započali průvod slavnostní před veledůstojným duchovenstvem a řeholemi pražskými. Po té kráčeli pp. zástupcové královského hlavního města Prahy.

Když průvod za hlaholu zvonů a zpěvů staročeských dospěl na prvé nádvoří a ndp. kardinál za schránkou s ostatky sv. Vojtěcha vešel v nádvoří, volala vojenská stráž do zbraně a hradní stráž vzdala zbraní čest. V té chvíli zavzněly na náměstí kapely měšťanských sborů generálním pochodem, a sborové vzdali zbraní i prapory čest vcházejícímu průvodu slavnostnímu. Tak obešel průvod náměstí. Jako ohromné moře lidu kupily se davy účastníků po celé prostoře, a policie měla velikou práci, aby řady do průvodu se neprolomily, neboť tlačenice byla nesmírná. Té chvíle bylo dle úředního odhadnutí na náměstí přes 100.000 lidí. Policie a sborové měšťanští udržovali řady diváků v mezích, tak že po celou dobu slavnosti neudála se nejmenší nehoda, což bylo skutečně divem. Potom vrátil se průvod do velechrámu.

Uložení sv. ostatků.

Duchovenstvo vešlo do chrámu dveřmi u sv. Jana a postupovalo kolem kaplí. Fakulta a nejdůstojnější kapituly zastavily se u kaple vlašimské, do níž vstoupili toliko ndpp. biskupové s Jeho Eminencí. Alumni zpívali případné antifony: »Pod oltářem Božím

sídlo jste obdrželi, svatí Boží, orodujte za nás u Pána Ježíše Krista«, a častěji prozpěvovali poslední slova našeho patrona: »Jsem rodem Slovan, jménem Vojtěch, slibem mnich, druhdy biskup a nyní z povinnosti váš apoštól.« Po modlitbě uloženy sv. ostatky pod oltář v kapli vlašimské. Jeho Eminence odebral se pak s celou assistencí k hlavnímu oltáři, kdež zapěno »Te Deum«, a požehnáním církevním slavnost skončena.

Defilování sborů a spolků.

Mezitím upravovali pp. pořadatelé náměstí k defilování kolem arcibiskupského paláce, což dalo velikou práci. Jakmile objevil se slavnostní vůz J. Em. ndp. kardinála v prvním dvoře, propukl lid v jásot a bouřlivé volání »Sláva« a »Vivat«, což opakovalo se i po náměstí, až kočár vjel do paláce. Tolikéž bylo, když jel povoz s ndpp. biskupy dr. Říhou a dr. Bauerem i světícím biskupem ndp. Ferd. Kalousem ze Staré Boleslavi. Hodnostářové tito s Jeho Eminencí ndp. kardinálem objevili se záhy na hlavním balkonu paláce, vysokorodí pp. členové rodiny hrabat ze Schönbornů byli v oknech, kdežto notabilita a korporace vešly pod balkon. Na pokyn setníka p. Petzolda započalo defilé. Eskadrona měšťanské gardy, ostrostřelci, pěchota a granátnický sbor, jehož kapela hrála pak všem ostatním spolkům a jednotám. J. Em. velice vlídně děkoval s balkonu všem praporům a důstojníkům, a když nastupovaly spolky občanské a statečná hutní chasa svatovítská, mávali členové klobouky a čapkami k balkonu, při čemž byla bouřlivě »Sláva Jeho Eminenci!« provolávána. Nadšení bylo veliké, lid provolával s sebou, tak že v tom okamžiku srdce každého citelného člověka radostí se zachvívalo. Defilování bylo za půl hodiny skončeno a spolky táhly pak přes Malou stranu a Karlův most do Prahy. Na náměstí Hradčanském bylo čilo až do večera, neboť davy cizinců i Pražanů procházely ještě za soumraku velechrámem a památným sídlem slavných králů českých.

Moravská deputace.

Všeobecnou pozornost budila deputace lidu moravského, již přivedl do Prahy statečný říšský poslanec dr. Antonín Cyrill Stojan. Stkvostně vyjímali se bratři Slováci kunovští v pestrých krojích slováckých.[1])

Předními členy deputace moravské byli: dr. Hruban, vůdce katolické strany moravské, J. Harna, městský radní z Kroměříže, Kadlčák, nadučitel z Frýdlantu, redaktor P. Tomáš Šilinger z Brna, redaktor Jiříček z Olomouce, Alois Hrudička, děkan z Telče, z Rajhradu P. Maurus Kinter, O. S. B., redaktor ze St. Brna P. Jan Dvořáček a jiní.

Vůdci Slováků kunovských byli Fornušek Jiří, Hábasta, Hráček a Kalný.

Moravská deputace byla přijata v audienci od Jeho Eminence nejdůst. p. kardinála i od ostatních přítomných pp. biskupů. Laskavou pozornost věnoval jí rovněž J. Excellence p. hrabě Fr. Thun.

Slavnosti jubilejní v některých chrámech na Starém a Novém městě pražském.

Jubileum sv. Vojtěcha konáno také ve *ve hl. chrámě Páně u Matky Boží před Týnem*, kde je oltář svatovojtěšský s obrazem od Karla Skrety; dne 23. dnbna byla slavná mše votivní a po celý oktáv ráno mše sv. a odpoledne litanie s požehnáním.[2])

Podobně i ve vojenském kostele, založeném ke cti sv. Vojtěcha u Prašné brány, konány byly po celý oktáv služby Boží o 9. hodině.

V chrámě svatojakubském na Starém Městě nalézá se na oltáři sv. Václava též obraz sv. Vojtěcha. Proto o oktáv sv. Vojtěcha, v pátek 30. dubna, byla konána slavnost sv. Vojtěcha tímto pořádkem: Ráno v 6 a v 7 hodin tiché mše sv., při nichž též sv. přijímáním přisluhováno; v 8 hodin mše sv. se zpěvem lidu za průvodu varhan a sv. požehnáním, v 10 hodin velká mše sv. s assistencí a sv. požehnáním. — Odpoledne o 6. hodině slavné litanie a sv. požehnání, načež bylo kázaní o sv. Vojtěchu.[3])

---

[1]) Dle Katolických Listů ze dne 26. dubna 1897, č. 115.

[2]) Katolické Listy ze dne 29. dubna 1897.

[3]) Katolické Listy ze dne 22. dubna 1897.

Ve farním chrámu Páně sv. Vojtěcha *v Jirchářích* byly ve čtvrtek dne 22. dubna slavné nešpory; v pátek (23. dubna) měl slavnostní kázaní vsdp. kanovník K. Kmoch, ředitel ústavu hluchoněmých, načež konal pontifikální mši sv. světící biskup msgr. Ferd. *Kalous*.

Odpoledne kázal místní farář vldp. M. Janota a po té byly opět slavné nešpory. Po celý oktáv byla ráno zpívaná mše svatá a odpoledne kázaní s požehnáním. V oktávě kázali: P. Kašpárek, Konečný, dr. Podlaha, Steinocher, prof. Vacek, Votka S. J. a Jan Zima. Osmidenní slavnost zakončena nešporami, které měl vsdp. kanovník dr. Fr. Krásl.

V klášterním kostele beuronských benediktinů v Emausích konalo se památné výročí svatovojtěšské úterý po neděli bílé, dne 27. dubna, slavnými službami Božími, při nichž zdobil hlavní oltář obraz sv. Vojtěcha, jenž byl odhalen při závěreční jubilejní slavnosti posvátného tridua. —

Ne menší oslavou památného jubilea svatovojtěšského byly sv. *missie*, které Jeho Eminencí pan kardinál kníže arcibiskup pražský zařídil v některých kostelích v Praze a v předměstích od 3. do 13. dubna 1897 a to u P. Marie Vítězné na Malé straně, v klášteře Voršilek, u sv. Ludmily na Král. Vinohradech a u svatého Cyrilla a Methoda v Karlíně. Missie ty konali ctih. Otcové kongregace Nejsvětějšího Vykupitele.

Dále konány missie u sv. *Ignáce* a u sv. *Jiljí*. Návštěva byla velmi četná. J. Eminencí podával sám kommunikantům u sv. Jiljí (v klášteře dominikánském) a v Karlíně a sám ukončil missie u Panny Marie Vítězné na Malé straně.

Na venkově konány sv. missie v Počaplích na Labi, ve *Svojšíně* a *Verměřicích*.

Aby alespoň jedna česká škola střední v Praze měla účast na slavnostním triduu, konány byly ve školním chrámě Páně na Skalce pro studující c. k. vyšší realky pražské ve dnech od 22. do 25. dubna *velikonoční rekollekce*, jež řídil P. Klapouch S. J.

Závěrkem svatovojtěšských slavností v Praze byla o bílé neděli večer (25. dubna) konána velikonoční hra, představující Vzkříšení Páně, kteréž svým obvyklým precisním způsobem provedli mnichové emauští se svou školou. Hra, která měla přesný náboženský ráz a která vlastně ve zpěv oděla slova Písma, ko-

nala se v klášterním chrámu Páně před oltářem. Plynové osvětlení dodávalo krásného rázu večernímu přítmí kostela. Slavnostní hře velikonoční byl přítomen J. Eminence pan kardinál Schönborn a čtyři nejd. pp. biskupové: brněnský, budějovický, světící biskup Kalous a hr. Galen, světící biskup z Monastýru.

Před vlastní hrou předcházely »chvály Hincmarovy«, jak se nazývaly prastaré ovace při slavnostech. Tak i tenkráte obsahovaly chvály Hincmarovy blahopřání J. Svatosti Lvu XIII., Jeho Veličenstvu, Jeho Eminencí, nejdůstojnějším biskupům, duchovenstvu a přítomnému obecenstvu. Načež následoval proslov s hymnou na počest sv. Vojtěcha.

Hra velikonoční začala zpěvem žen, hledajících Pána v hrobě. Nejkrásnější částí byl výjev, znázorňující zjevení se Páně učeníkům jdoucím do Emaus a zjevení se apoštolům. Hra — ač slušno-li ten zbožný výkon pouhou hrou nazvati — končila velebným hymnem na vzkříšeného Pána. Závěrkou slavnosti byl opět hymnus na sv. Vojtěcha, modlitba k sv. patronu našemu a arcipastýřské požehnání. Zpěvem »Hospodine, pomyluj ny« actus festivus velebně byl ukončen.[1])

c) Jubilejní slavnosti svatovojtěšské po Čechách.

V *Břevnově* u Prahy. Památka sv. Vojtěcha, mučeníka Páně, patrona české země a zakladatele opatství břevnovského bývala jindy tam oslavena více pro klášter (in choro) než pro věřící lid. Teprv r. 1864 dne 23. dubna byla tam přičiněním faráře P. Ondřeje Veselky ponejprv poněkud slavněji a veřejněji konána, aby také lid se jí súčastnil. O $^1/_2$10 hodině po zpívaném choru měl zmíněný farář před valným počtem shromážděných věřících slavnostní kázaní, po němž vik. sekretář a farář stodulecký Vojtěch Kratochvíle sloužil s četnou assistencí velkou mši sv. Odpoledne pak vedl František Farář, duch. správce jinonický, s assistencí průvod ke studánce Vojtěšce, kdež litanie k sv. Vojtěchu se pomodlil a do chrámu Páně se navrátiv, požehnání s velebnou svátostí udělil. Toť začátek průvodu do Vojtěšky v klášteře břevnovském! O památné slavnosti jubilejní kromě kázaní, mší sv. a nešpor konáno v neděli dne 25. dubna rovněž procesí ke studánce sv. Vojtěcha v zahradě klášterní, kde duchovenstvo s lidem modlilo se litanie. Po návratu do farního kostela bylo obvyklé požehnání.

[1]) Katolické Listy ze dne 27. dubna 1897.

Téhož dne súčastnil se konvent břevnovský nešpor a hlavního procesí u sv. Víta na Hradčanech.

Také v *Broumově*, filiálním to klášteře břevnovském, bylo patřičně oslaveno jubileum světce našeho.

V *Davli*. Na oslavu 50letého panovnického jubilea císaře Františka Josefa usnesla se obec davelská postaviti v obci Davli jubilejní kapli, ve které bude občas sloužena mše sv. pro školní mládež místní čtyřtřídní školy. Základní kámen ke kapli položen byl ve výroční den 900leté smrti sv. Vojtěcha. Obřad církevní za velikého účastenství obyvatelstva vykonal dp. Jan Mačí, kaplan u sv. Kiliána, jenž proslovil též přiměřenou řeč. Staročeským chorálem »Hospodine, pomiluj ny« byla slavnost ukončena. Kaple byla vysvěcena roku 1898.

V *Domažlicích a v Milavči*. Každoročně ubírá se z král. města Domažlic na den sv. Vojtěcha processí do Milavče, kdež památka sv. Vojtěcha v úctě se chová. Dle pověsti meškal při této dědině sv. Vojtěch, když po druhé z Říma do vlasti se vracel a odtud krajině té i celé vlasti žehnal. Na pobyt světcův připomíná studánka Vojtěška, z níž mocný pramen léčivé vody se prýští, a kostel, ku poctě sv Vojtěcha zasvěcený, který jest farním kostelem pod protektorátem města Domažlic. K oslavě jubil. památky sv. Vojtěcha konalo se processí obzvláště okázale a stkvěle. Po velké mši sv., kterou sloužil vdp. děkan Dobrý za assistence obou pp. kaplanů, a jíž obcoval purkmistr Hana, členové městské rady a výboru, jakož i množství věřících, ubíral se mohutný průvod, jejž vedl řečený děkan za četné assistence, do Milavče. Průvodu toho se súčastnila městská rada, dítky školní a značný zástup věřícího lidu, jenž čítal na půldruhého tisíce hlav. Za zpěvu nábožných písní, doprovázených hudbou, a za velmi příznivého počasí průvod brzy se octnul před Milavčem, kdež důst. farář milavečský, Fr. Lang, průvod očekával. V Milavči vystoupil na kazatelnu farář Lang a v pěkné řeči vylíčiv život sv. Vojtěcha, dodal, že boj mezi pohanstvem a křesťanstvem, jehož obětí se stal sv. Vojtěch, dosavade trvá; poukázav pak na rozličné formy novopohanství, prohlásil s přesvědčením jisté vítězství křesťanství. Po službách Božích ihned průvod u vzorném pořádku nastoupil cestu zpáteční. Ovšem, že každý účastník té pobožnosti také navštívil studánku sv. Vojtěcha, aby buď sám vodou její se občerstvil, anebo v nádobě léčivé té vody donesl domů.

V děkanském pak kostele ukončena pobožnost udělením požehnání s Nejsvětější Svátostí. V neděli na to konala se v Milavči pouť sv. Vojtěcha, ku kteréž opět veliké množství věřících z okolních osad se sešlo.

V diecési budějovické konány sv. missie na *Modré Hůrce*. *Na Libici.* Jestliže půl vzdělané Evropy oslavovalo 900leté jubileum mučenické smrti sv. Vojtěcha, biskupa a patrona české země, jest samozřejmo, že i rodiště oslavencovo, Libice, snažilo se uctiti požehnanou památku svého sv. rodáka. Z té příčiny od 19. až do 25. dubna konána tam sv. missie; přes 900 kajicníků přijalo v těch málo dnech sv. svátosti, což při malém počtu duší, asi 1500, při velikém počtu jinověrců, daleko přes 1000, v době jarní polní práce, bylo zajisté číslo potěšitelné. Ano, rodáci svatého Vojtěcha přihlásili se k víře jeho i své, oni po celou dobu sv. missie podávali důkazy, že váží si svého náboženství.

Středem a vrcholem celé slavnosti byl pátek dne 23. dubna, vlastní den narození sv. Vojtěcha pro nebe. Na všech domech katolických vlály prapory českých barev. Odpoledne pak nastala pravá slavnost, svěcení totiž missionárního kříže. Kříž přijel posvětit sám nejvyšší pastýř diecése královéhradecké, ndp. biskup Eduard Jan Nep.; z Hradce samého ku zvýšení slavnosti zavítalo mnoho duchovních. Ke 4. hodině ndp. velepastýř přijel od Poděbrad, provázen vdp. proboštem poděbradským L. Mazačem, c. k. okr. hejtmanem Rebensteigrem a ředitelem panství poděbradského Salichem. Jeho Milost ve farním domě se oděla v roucha bohoslužebná, načež hnul se průvod v obvyklém pořádku při podobných slavnostech. Průvod 28 duchovních uzavíral ndp. biskup se svými assistenty, dpp. vikaristy Kleplem a Hubertem, provázen jsa dp. ceremonářem Josefem Novotným. Za ndp. biskupem kráčeli p. okr. hejtman a ředitel panství; v zadu pak šli ostatní účastníci zpívajíce »Tisíckrát pozdravujeme Tebe«. Když se došlo na místo, kde missionární kříž měl býti postaven, a kříž skutečně vztyčen a od ndp. biskupa posvěcen, tu veškeré četné shromáždění obnovilo křestní sliby. Po svěcení vystoupil ndp. biskup na kazatelnu a radostí zaplálo oko jeho, když viděl před sebou tolik posluchačů, kteří všichni pozorně naslouchali, když světitel líčil význam missionárního kříže.

Po kázaní udělil ndp. biskup požehnání Nejsv. Svátostí Oltářní. Všichni tlačili se k němu, by mu políbili ruku, a on téměř nesen byl na rukou svých oveček. Byla to slavnost krásná,

která utkví účastníkům v paměti až do smrti, vždyť mnozí pravili: »Takového něco jsme dosud neviděli a sotva kdy uvidíme.« V sobotu pokračováno ve sv. missii, a v neděli missie ukončena. Velmi dojemné bylo odpolední kázaní vdp. missionáře, když se loučil s osadou, při čemž bylo slyšeti hlasitý pláč. Potom dpp. missionáři odjeli ku Praze, a tak slavnost skončena. [1])

Kromě na Libici konány sv. missie v biskupství královéhradeckém v *Chocni* a v *Choteboři.*

V Obříství a okolí. Blíže Neratovic, podle české severní dráhy, stojí památná kaple sv. Vojtěcha a to na místě, kde dle pověsti sv. biskup náš převozníky neratovskými byl ztýrán. Kaple ta v celém okolí ve veliké úctě se chová. A proto konána tam obvyklá pouť svatovojtěšská r. 1897 s nevšední okázalostí. V sobotu večer bylo v Obříství, Dušníkách, Semelkovicích i v Libiši stkvělé osvětlení. Ať chudý, ať bohatý, ať katolík, ať evangelík, — jichž zvláště v Libiši mnoho — všichni osvětlili svá okna. Při tom hrály hudby, doprovázeny střelbou z hmoždířů. I v Neratovicích stříleno bylo po tři dny.

V neděli ráno po 8. hodině spěchala processí za neobyčejného účastenství ku kapli sv. Vojtěcha, a sice z Obříství, Chlumína, Kojetic, ano i ze vzdálených Všetat a Záboře vesměs vedena duchovními správci. Slavnostní kázaní proslovil dp. Ant. Postřihač, kaplan u sv. Mikuláše v Praze, pojednav vhodně o náboženství a vlastenectví. Pak byla slavná mše sv. za assistence všech přítomných duchovních. Krásnou figurální hudbu i zpěv s pravou virtuositou obstarali s nevšední ochotou ct. páni učitelové i dámy z okolí. Kéž by tisíce návštěvníků jubilejní pouti podržely v srdcích svých světlo pravé víry, jež v tomto kraji sv. Vojtěch hlásal.[2])

V Počaplích na Labi. Devítisetletá památka mučenické smrti svatého Vojtěcha, patrona farního kostela, byla oslavena předcházející sv. missií. Pro náhlé onemocnění p. missionáře musilo se však od konání sv. missie na ten čas upustiti, byla však později. Ale pouť svatovojtěšská dopadla stkvěle; byly tam troje služby Boží. Lidstva sešlo se tolik, že slavnostní kázaní, jež měl P. Ettel, provinciál řádu kapucínského na Hradčanech, musilo venku před kostelem býti konáno. Slavnostní kazatel vylíčil svatého Vojtěcha jakožto Bohu-, lidu- a vlastimilého. Kázaní to vý-

[1]) Katolické Listy ze dne 30. dubna 1897.
[2]) Katolické Listy č. 117, str. 3—4.

borně promyšlené a přednesené činilo hluboký dojem na posluchače a zajisté, že utkvělo na dlouhá léta v dobré paměti. Na to měl v kostele slavnou mši sv. vdp. dr. Kordáč, rektor bisk. semináře litoměřického, a po ní dávány ostatky sv. Vojtěcha k líbání. Při službách Božích střídleno hojně z hmoždířů. Farář počaplský podělil na památku děti i mnohé odrostlé krásnými obrázky. [1])

Ve Voticích. U Votic »na Větrově« stojí starobylá kaple sv. Vojtěcha, již tam dal r. 1680 postaviti Ferdinand hrabě z Vrtby. Podání lidu vypravuje, že na tom místě světec náš odpočíval. Rok co rok na den sv. Vojtěcha koná se u kaple této pěkná slavnost církevní. Z města i z okolí vystupují toho dne na Větrov zástupové poutníků, kteří seřaděni za kostelními korouhvemi opěvují život sv. patrona písněmi dle staré legendy složenými Zpěvy ty po lese se rozléhající dojímají mocně srdce účastníka i pozorovatele.

R. 1896 dne 19. května byla zmíněná kaple svatovojtěšská v noci bohaprázdnými tuláky zpustošena a zneuctěna: oltářní obraz roztrhán, rám rozbit, svícny přelámány, rozličné ozdoby roztrhány, zkrátka, vše zničeno.

Jelikož se blížil jubilejní rok svatovojtěšský, pomýšleno na důstojnou obnovu oblíbené této kapličky. Sbírkou ve farní osadě votické, ouběnické a bystřické sehnáno na 100 zl., za něž kaple vymalována, obnoven oltář a opravena dlažba; okna opatřena byla plechem pobitými okenicemi a rovněž i nové dvéře pořízeny s bezpečným zámkem.

Nový obraz oltářní, představující sv. Vojtěcha, dala akadem. malířem Šeivlem z Prahy vymalovati baronka Amalie z Nádherných a Borutina, majitelka panství janovického. Mimo to dala též dobročinná paní starý dosavadní rám obnoviti a čistě pozlatiti. Jistá slečna z Prahy věnovala vkusné antipendium a jiný dobrodinec daroval pro oltář 6 pěkných svícnů. O druhém svátku velikonočním r. 1897 vykonána byla *benedikce* opravené kapličky, aby v jubilejní den sv. Vojtěcha byla již přístupna poutníkům. Den ten byl pro celé okolí pravou slavností, na níž účast bralo místní zastupitelstvo votické, mnoho spolků a veliký zástup věřícího lidu.

Na den sv. Vojtěcha, dne 23. dubna, konala se v kapli na

[1]) Katolické Listy ze dne 1. května 1897.

Větrově pouť, ku kteréžto slavnosti drahně processí s duchovními z blízka i z dáli tam zavítalo.

Diecésní sjezd katolíků v Hradci Králové. Diecése královéhradecká oslavila 900leté jubileum svatovojtěšské v měsíci srpnu diecésním sjezdem katolíků v Hradci Králové, neboť v jubilejním pastýřském listě pravil nejdůst. p. biskup Eduard Brynych v tato slova: »Sjezdem katolíků naší diecése chceme oslaviti jubilejní rok svatovojtěšský tím, že se přihlásíme veřejně k víře otců svých, k víře svatováclavské, svatovojtěšské, a že budeme hleděti v ní se posilniti a jí v životě veřejném i soukromém se spravovati.« Diecésní sjezd katolíků v Hradci Králové pořádán byl u příležitosti posvěcení domu »Adalbertina« ve dnech 22., 23. a 24. srpna za velmi hojné účasti katolíků nejenom diecése královéhradecké, nýbrž i ostatních diecésí českomoravských.

Působením nejdůst. pana biskupa Edvarda Jana postaven byl v Hradci Králové velikolepý diecésní spolkový dům, středisté katolických spolků a srdce katolického života diecése hradecké. Dům ten nazván jest ku poctě sv. Vojtěcha »Adalbertinum«. Je v něm kaple, veliký sál, místnosti pro spolkové záležitosti, biskupská tiskárna, pohostinské pokoje a vše jiné, čeho vyžaduje jeho účel. Jeho posvěcením v neděli dne 22. srpna odpoledne zahájen byl sjezd katolický. Imposantní průvod ubíral se z kathedrály do »Adalbertina«; na tisíc příchozích jenom z řad řemeslnictva a dělnictva pod šestnácti prapory, na sta duchovních, tisíce účastníků ze všech ostatních stavů.

Svěcení vykonal nejdůst. pan biskup, při němž promluvil nadšenou řeč na základě hesla: »Obnovte se«. Křesťanství obnovilo znenáhla starý pohanský svět, křesťanství obnoví i nynější náš svět, novomodním pohanstvím prosáklý.

Večer byla v Klicperově divadle první schůze, při níž promluvil Karel Ervín hrabě Nostic »O politice«.

Druhého dne v pondělí 23. srpna sloužil nejdůst. pan biskup v kathedrálním chrámu Páně pontifikální mši sv., při které zapěly cyrillské jednoty chorálem. Po té ve druhé schůzi proslovil řeč ředitel Fr. Lepař »O životě rodinném«, redaktor Fr. Štábl »O tisku«, professor dr. G. Domabyl »O českých dějinách«.

Odpoledne ve třetí schůzi měl řeč hospodářský správce Krubner a rolník Ječný »O rolnické otázce«, dělník V. Myslivec z Prahy »O otázce dělnické«.

Třetího dne v úterý dne 24. srpna ve čtvrté schůzi pronesl

řeč nejdůst. pan biskup Edvard Brynych« »O otázce školské« a dr. Horský »O otázce socialní«, čímž byl katolický sjezd ukončen.

Účastníci katolického sjezdu v Hradci Králové, poučeni byvše o důležitosti a nutnosti křesťanství praktického, t. j. má-li lidstvu vůbec a našemu národu zvlášť býti dobře, musí jej všude a ve všem pronikati nauka Kristova, a potěšeni a posilněni k nové vytrvalé a užitečné práci na tomto základě volali si při rozchodu: Na přesrok na sjezdě všech českých katolíků v Praze »Na shledanou!«

Mimo diecésní sjezd katolíků, jenž s posvěcením Adalbertina konán na oslavu jubilea svatovojtěšského, slaven v diecési královéhradecké také svátek sv. Vojtěcha dne 23. dubna. J. M. nejdůstojnější p. biskup nařídil totiž v pastýřském listě svém toto: »Ve všech kostelích naší diecése, sv. Vojtěchu zasvěcených, budiž na den sv. Vojtěcha konána zpívaná mše sv. a u večer pobožnost před Nejsvětější Svátostí na ten úmysl, aby Pán Bůh naši vlast pohrom, jakými jí nové pohanství hrozí, uchrániti ráčil. V ostatních pak kostelích budiž totéž s přiměřenou řečí konáno v neděli po sv. Vojtěchu.«

Případným zakončením slavností svatovojtěšských v Čechách byla pouť »Svatováclavské Jednoty« z Prahy do Libice, rodiště sv. Vojtěcha, ustanovená na neděli dne 5. září. Pouť ta dopadla přese všecku nepohodu předcházejících dnů velice stkvěle. Mezi účastníky dlužno uvésti Marianskou kongregaci u sv. Ignáce, která tak, jako jednota Svatováclavská přijela s praporem, Křesťansko-socialní spolek žen a dívek, Spolek křesťanských matek od sv. Kajetána a m. j. Mezi poutníky byla nejedna vynikající osobnost, z nichž zvláště jmenovati dlužno J. O. hraběte Vojtěcha ze Schönbornů, který k pouti té dal první podnět. Z kněží súčastnili se vsdp. kanovník dr. Frant. Krásl, jenž vedl průvod, prof. Havránek, P. Em. Žák, P. Železný, P. Vrátný, P. Jul. Košnář. Na nádraží libickém seřadili se poutníci a za zpěvu chorálu svatovojtěšského ubírali se k libickému kostelu. Průvodu vyšlo vstříc libické procesí, vedené farářem libickým vdp. Tom. Blažkem, libickým kaplanem Ant. Zikešem a admin. v Sánech P. Kladivou. Když oba zástupy splynuly v jedno, byl pohled na průvod takřka úchvatný. Hlahol chorálu staročeského nesl se široko daleko a co více, pořádek byl přímo vzorný, ač zástupy rostly téměř krok za krokem. Po tiché mši sv. vystoupil na kazatelnu dp. J. Košnář z Prahy, aby proslovil první slavnostní kázaní, v jehož úvodu

přál dědině svatovojtěšské pokoj, mír a požehnání jménem poutníků pražských, jakož i to, aby památka svatého rodáka libického, velikého mučeníka a patrona národa českého nevyhynula na věky. Další řeč vinula se kolem víry naší, jíž jako dědictví po svatém Vojtěchu dlužno si vážiti, a to nejen jednotlivci, ale i národu celému. Po kázaní sloužil pontifikální mši svatou vdp. kanovník dr. František Krásl za asistence desíti duchovních. Při té zpěváci libičtí zapěli velice dojemně sbory a příslušné vložky. Odpoledne před 2. hod. byla vycházka na hradiště libické, kde příslušné výklady podal vedle vdp. kanovníka též i vlp. kaplan libický P. Zikeš, jež ukončil provoláním slávy požehnané památce sv. Vojtěcha. Po modlitbě sv. růžence kázal ještě prof. Havránek, jehož řeč byla plna nadšení a mocně uchvátila věřící, jimiž chrám byl přeplněn. Pouť skončena sv. požehnáním, hymnem sv. Ambrože a závěrečnou řečí kanovníka dr. Fr. Krásla, při níž nezůstalo snad ni jedno oko suché. Libičtí osadníci doprovodili po té průvod opět k nádraží, kde dojemně loučili se s Pražany se staročeskou upřímností a láskou.[1])

d) Jubilejní slavnosti svatovojtěšské na Moravě.

I sesterská Morava brala účast na jubilejních slavnostech svatovojtěšských nejen v Praze, nýbrž i doma. V biskupských, farních i klášterních chrámech po celé Moravě konány slavné služby Boží a mimo to ještě na posvátném *Velehradě*, ve *Studnicích* u Telče a ve *Slavičíně* konány slavnosti zvláštní. Slavnost ve Studnicích je tím zajímavá, že oslava svatého Vojtěcha byla tam sloučena s oslavou apoštolů slovanských, svatého Cyrilla a Methoda.

Na Velehradě.

Dne 19. dubna m. r. v pondělí velikonoční oslavovali členové »Katolicko čtenářského spolku« československého arcipastýře a velikého apoštola sv. Vojtěcha v místnostech spolkových. Obrazy sv. Otce Lva XIII. a pod ním nejd. arcipastýře Theodora v záhonku vonného kvítí sloužily za výzdobu. P. T. pan děkan z Boršic s dpp. faráři z Buchlovic, Jalubí a Kunovic a prof. Alf. Sauer z Uh. Hradiště zavítali na slavnost.

Po kantátě: »My jsme národ katolíků, sv. Václave, navzdor

[1]) Katolické Listy ze dne 7. září 1897, č. 248, str. 4.

křiku odpadlíků,« promluvil dp. Antonín *Rejzek*, T. J., ke shromáždění o významu slavnosti, řka: »Běda národu nevděčnému k těm, již mu činili dobře. Na posvátný Velehrad vede nás přímo 900letá památka slavného biskupa českomoravského, kde sv. apoštolé naši slovanští Cyrill a Method nám Slovanům kolébku sv. katolické církve postavili a rozžehli světlo sv. víry, jímž napotom svítil sv. Vojtěch národům slovanským nejen v Čechách a na Moravě, nýbrž i ve Slezsku, v Uhrách, v Polsce a v pohanských zemích pruských. Mezi 30 velmoži, kteří s Bořivojem na Velehradě z rukou sv. Methoděje přijali křest sv., byl beze snadu jeden z předků vysokého rodu Slavníkova. Ideálem bylo sv. Vojtěchu státi se missionářem a apoštolem a v hojné míře dostalo se mu obého i s apoštolskou mzdou.«

Po úchvatné řeči této přednesla jednota cyrillská velebný chorál »Zdráv buď, svatý Vojtěchu, viastí našich milý strážce«, načež byla na programu báseň čestného člena »Katol. čten. spolku« Beneše Kuldy »Český náš národe, národe světců«. Následovalo vrchnopastýřské požehnání ndp. arcibiskupa olomouckého, jehož zaslání provázeno bylo slovy: »Jeho kníž. Milost byla mile dojata ujištěním mužů katolíkův o lásce k církvi sv. jakož i k velepastýři a uděluje všem vrchnopastýřské požehnání, prose Bohorodičku, by na přímluvu sv. věrozvěstů našich apoštolů a sv. Vojtěcha přijala je a jich rodinu pod plášť milostný.«

Starobylou písní svatovojtěšskou zakončena slavnost velehradská.

Dne 10., 11. a 12. srpna 1897 uspořádali ctih. páni českomoravští bohoslovci pouť, schůzi a akademii posluchačů vysokých škol na Velehradě. Při akademii měl ctihodný pán H. Beránek přednášku »O sv. Vojtěchu«.

Ve Studnicích u Telče.

Loňský svátek sv. Cyrilla a Methoda (dne 5. července) neupadne zajisté věřícím kraje telečského tak hned v moře zapomenutí, neboť toho dne slavena společně s památkou sv. věrozvěstů slovanských i *devítistá ročnice mučenicke smrti sv. Vojtěcha*, patrona starobylého kostelíka studnického u Telče, jediné to svatyně v celé diecési brněnské, světci tomu zasvěcené. Dle starého podání stojí filiální kostelík studnický na místě, kde sv. Vojtěch kdysi byl odpočíval. Svatyně tato byla loni důkladně i vkusně opravena.

Věřící ze všech téměř farností děkanství telečského, doprovázeni svými duchovními správci, sešli se v městě Telči, odkud bral se velikolepý průvod za hlaholu zvonů a radostných zpěvů do Studnic ku sv. Vojtěchu, kde už čekala processí z Třeště, Růžené, Pavlova a Urbanova. K velikým zástupům lidu promluvil vzletně dr. Rob. *Neuschl*; v delší řeči ukázal, co prospělo a prospěje národu našemu k pokoji, vylíčiv všecko neštěstí, jež stihlo naše předky zpronevěrou Husovou a později jedem německého protestantismu a poukázav spolu k neštěstí, v jaké upadá i nyní národ náš, neváží-li si pokladu sv. víry. Na konec připomenul, jak z kalicha utrpení, z něhož pil sv. biskup Vojtěch, píti jest i nynějším nejdůstojnějším biskupům po vlastech československých. Po slavné mši sv., již sloužil vdp. děkan z Telče P. Alois *Hrudička* za přísluhy mnohých kněží, uděleno venku požehnání velebnou Svátostí a zapěna starobylá píseň »Hospodine, pomiluj ny!«, načež hlavní průvod vrátil se do Telče.

Milou památkou poutníkům byl obrázek sv. Vojtěcha, pořízený dle starobylé sochy světcovy v kostelíku studnickém, jenž tam byl prodáván členy jednoty svatojosefské.

Telčanům pak zbyla nad to v paměť svatovojtěšského jubilea konference sv. Vincence Paulanského ku podporování chudých. Tak bylo a bude trvale a prakticky uctěno jméno sv. Vojtěcha, štědrého dobrodince chudiny.

Ve Slavičíně.

V arcidiecési olomoucké v děkanátu pozlovickém jest jeden z nejstarších chrámů ve *Slavičíně*, zasvěcený sv. Vojtěchu. Fara při něm připomíná se ve starých památkách již r. 1256. Jubileum svatovojtěšské bylo tam slaveno v svatvečer před sv. Vojtěchem litanií a požehnáním; o slavnosti samé, konané dne 25. dubna, bylo přiměřené kázaní, jež měl vikář O. P. z Uh. Brodu, po něm byla slavná mše svatá s assistencí a odpoledne zpívaná litanie s »Te Deum« a sv. požehnáním. Mimo to konána tam na sklonku roku 1897 *obnova sv. missie* kněžími kongregace Nejsvětějšího Vykupitele z Červenky, jež potkala se za všeobecné účasti s výsledkem stkvělým. Kommunikantů bylo na 4000 osob.

e) Jubilejní slavnosti v Uhrách.

Požehnaná činnost apoštolská sv. Vojtěcha nevztahovala se toliko k Čechám a Moravě, nýbrž i k *Maďarům, Polanům* a *Prusům*, a proto i tito národové oslavovali způsobem důstojným 900leté jubileum jeho smrti mučenické.

V arcidiecési *ostřihomské*, která je posvěcena šlápějemi sv. patrona našeho, hleděli zvelebiti loňské jubileum slavnými službami Božími, zejména v Ostřihomě, kde sv. Vojtěch křtil nebo biřmoval syna knížete Geyzy, potomního prvního krále uherského sv. Štěpána. Neméně pěkné byly slavnosti v Rábu, v Hatvanu, Muszle, Bajně, Verebély, Sárfö a jinde.

Podobně dála se oslava jeho i na *Slovensku* po městech a venkově. Slovenské »Narodnie Noviny« přinesly dne 23. dubna o sv. Vojtěchu pěknou stať, v níž vzpomínajíce hlavně jeho pobytu na Slovensku r. 984 a křtu sv. Štěpána končí slovy: »Po devať sto rokach, v deň jeho mučenickej smrti rozpomíname sa na pražského biskupa v minulosti slovenského národa, kde celú jednu dobu objasňují deje s menom sv. Vojtecha spojené.«

f) Jubilejní slavnosti svatovojtěšské ve Hnězdně a ve krajích polských i ruských.

Ve Hnězdně, dne 26. dubna 1897.

Milý příteli!

Odjížděje o svátcích velikonočních z matičky Prahy za vědeckými studiemi v museích do metropole nad Sprévou, dal jsem Vám při loučení našem čestné slovo, že nemoha se súčastniti slavností svatovojtěšských ve vlasti, vybavím se koncem dubna z prací svých, podniknu malý výlet do Hnězdna, a co a jak jsem tam shledal, s Vámi sdělím. Pohříchu byl bych málem na slib svůj zapomněl, kdybych byl náhodou v pátek večer dne 23. dubna nezašel do kavárny Bauerovy »pod lipami« a tam novinami českými nebyl býval upozorněn, že právě týž den svatovojtěšské slavnosti v Praze již započaly.

Proto druhého dne ráno spěchám s malým vakem na nádraží a nejbližší vlak unášel mne přes Frankfurt nad Odrou k Poznani. Bohužel jel jsem vlakem osobním a tudíž teprve odpoledne stanuli jsme v Poznani, kde jsem vystoupil a ostal, neboť

vlak hnězdenský nedávno před tím odejel a příští měl odejeti teprve s večerem. Učinil jsem tak jednak, abych si prohlédl bývalé hlavní město staré Velkopolsky, jednak že jsem se obával, abych snad ve Hnězdně pro nával cizinců neměl nesnáze s noclehem.

Město Poznaň neučinilo na mne valného dojmu a také nemíním Vás týrati zevrubným výpočtem jeho památností, podotýkaje pouze, co snad Vás bude zajímati, že je tam kostel svatého Vojtěcha, a že jedno předměstí na břehu Varty po našem světci jméno má. Snad by mne byla zajímala bibliotéka Raczyńskich, ale na prohlédnutí této vzácné knihovny bylo již pozdě.

Stará, počernalá radnice stojí uprostřed nevelikého náměstí, jako opuštěná truchlící žena; poslouchám — lid mluví polsky, rozhlížím se kolem, vidím Poláky, ale přece to nejsou Poláci, jak je znám z Krakova nebo z Varšavy; lid ten připomíná spíše od pohledu Lotyše kurlandské. A pak je na něm znáti tuhý boj o existenci životní i národní. »Vyhubiti (ausrotten!) lid polský«, jež stalo se heslem státu pruského v naší době, nebyla pronesena řečníkem v ohnivé diskusi parlamentární, nýbrž vyšla klidně a rozvážně z úst německého filosofa.

Ubytovav se v předním mi doporučeném hostinci, nalezl jsem tam společnost čistě německou; pouze ze sousední nálevny u výčepu zalehlo k nám do vnitř, když se otevřely dvéře, to ono slovo polské.

V neděli ráno (dne 25. dubna) jdu na nádraží za zástupy lidu, jež se tam se všech stran hrnuly; měl totiž býti do Hnězdna vypraven zvláštní vlak poutnický za příčinou první slavnosti jubilejní. Boje se návalu obecenstva ve vozích, rozhodl jsem se pro vlak osobní, který jel před poutnickým. — »Proszę o jeden drugiej do Gniezna,« pravím u pokladny nádražní, chtě se pochlubiti svou trochou polštiny. Ale pan pokladník prohlíží si mne, vrtí hlavou, zahledí se do mne, jakoby mne chtěl svýma černýma očima probodnout a zvolá po chvíli: »Versteh' Sie nicht!«

A já bloud myslil, že jsem v Polsku a svou znalostí polštiny že učiním dobrý dojem.

Cesta drahou z Poznaně do Hnězdna trvá obyčejně hodinu, my však jeli poněkud déle, ano na každé stanici drahně lidí přistupovalo.

I vytáhnu svého kapesního průvodce Woerla, abych konal předchozí, orientační studie. A tak na rychlo dovídám se, že

Hnězdno, královské město pruského vládního obvodu bydhoštského, ležící v úrodné krajině mezi pahrbky a třemi jezery na křižovatce železnic, čítá i s vojenskou posádkou na 20 tisíc obyvatelstva, z nichž je nadpoloviční většina polská a katolická, že má 9 katolických chrámů a jeden evangelický, arcibiskupskou konsistoř se světícím biskupem (arcibiskup sídlí od r. 1821 v Poznani), bohoslovecký seminář, gymnasium, vyšší dívčí školu, rozličné zemské úřady, krajský soud, ústavy humanitní a kasárny, že dle pověsti město to bylo založeno Lechem as r. 550, bylo sídlem knížete Popela, Ziemovita a nástupců až do Mečislava, jenž r. 965 ve Hnězdně byl pokřtěn a na místě chrámu pohanského křesťanský kostel tam vystavěl, v němž byla pohřbena kněžna Doubravka a sv. Vojtěch. R. 1000 přijal a uvítal zde velmi okázale Boleslav Chrabrý německého císaře Otu III., jenž putuje sem ke hrobu sv. Vojtěcha, u příležitosti té založil zde arcibiskupství, prvním pak arcibiskupem učiněn Radim či Gaudentius, bratr Vojtěchův. R. 1038 utrpělo Hnězdno velice vpádem českým, rovněž domácími (1236) a křižáckými válkami (1331); také bylo nějaký čas v rukou Švédů (1655—1656). Ve středověku bylo Hnězdno sídelním a až do r. 1320 korunovačním městem polských králů. Od r. 1793 a 1814 (po druhé) patří Prusku. Hnězdenské arcibiskupství obsahovalo vedle pruských i biskupství vratislavské, kaminské a labušské, od XII. století i poznaňské. Arcibiskup byl legátem papežské stolice a od r. 1416 primasem polským s právem korunovati polské krále. Od r. 1572, nastalo-li v Polsku bezvládí, zastupoval primas hnězdenský jako »interrex« ve vládních věcech krále samého.

Zatím co jsem ve své příručce cestovní tyto řádky zvolna pročítal a duchem zalétal do časů vodou dávno uplynulých, minuli jsme stanice Kobelnici, Biskupice, Pudewice, Weissenburg, a již zřím před sebou cíl pouti své — staroslavné město Hnězdno.

Můj protějšek ve voze, polský farář, nebo, jak se mi představil, proboszcz, poznávaje ve mně cizince, ochotně mi oknem ukazuje, že tam v tom kostele o dvou věžích s měděnou střechou je hrob sv. Vojtěcha se vzácnými památkami, že vše tam nádherné a samé zlato, až prý mi z toho přejde zrak. Když jsem mu za jeho ochotu poděkoval a zároveň se představil, že jsem Čech a Pražan, pousmál se, a po chvíli, když jsme právě slézali s vozu, doložil polsky na rozchodnou: »Ó, vy tam v Praze nic nemáte, my

však máme svatého patrona našeho celého. S Bohem! Na shledanou!«

A s tím se Vám, jsa již dnes všecek tělesně i duševně znaven, poroučí

oddaný

Dr. J. Š.

II.

Ve Hnězdně dne 27. dubna 1897.

Dnešní dopis počínám s jakousi obavou, vyhovím-li jím přání a účelu Vašemu čili nic; leč těše se známou průpovědí: Etsi desint vires, tamen est laudanda voluntas, vpadám hned in medias res.

Hnězdno, toto jindy tiché město provinciální, dnes by věru nikdo nepoznal; na tisíce poutníků přichází sem denně, dráha je dopravuje ve zvláštních vlacích po 1000—1500 osobách. Mimo to přicházejí sem z blízka i z dáli četná processí pěšky. Tam, kde jindy mezi pouliční dlažbou roste z jara klidně tráva, proudí dnes od rána do večera nepřehledné davy lidu, že nutno často cestu pracně si raziti, chceme-li rychleji ku předu.

Poutníci nepřicházejí sem pouze z Německa, Polska, Ruska a Rakouska, nýbrž až z Ameriky přišlo sem několik karavan. Když včera na nádraží jistý poutník z Ruska ptal se, kudy se dostane k dómu, bylo mu odpověděno: »Jak vyjdete ven před nádraží, dejte se jen za ostatními; proud lidu vás tam již dovede.« Cestující, kteří jedou přes Hnězdno do Toruně a Gdanska nebo do Poznaně, Vratislavi či Berlína, diví se těm zástupům lidu s korouhvemi, prapory, kříži, soškami a rozličnými odznaky, tlačícím se na nádraží a před ním. Město samo, jež přečetnými novostavbami činí dojem moderního města, je pěkně okrášleno; již u nádraží zříš slavnostní bránu. Vysoké, bílé stožáry ovinuty jsou jedlovou zelení. I četné domy a obchody jsou dekorovány věnci. Čím blíže přicházíš ke kathedrále, tím více domů vidíš ozdobených, zejména v ulici tumské, jež vede k dómu, pak farské a františkánské. Před náměstím u stoličního chrámu stojí veliká brána slavnostní s nápisem: »Św. Wojciechu, módl sie za nami!« Na věncoví, jež táhne se po ulicích, visí obrazy sv. Vojtěcha, na domech jeho sošky; ve výkladních skříních knihkupců, u fotografů a papírníků zříš fotografie dómu a všech jeho památek svato-

vojtěšských. Největší reliquií dómu hnězdenského je částečka z hlavy sv. Vojtěcha ve stkvostném zlatém pouzdře (v podobě rakvičky), zářícím vzácnými safíry, již jindy dne 23. dubna a pak ve výroční den přenesení ostatků z Třemešna do Hnězdna podává starší kanovník lidu k líbání. Reliquiář ten nesen byl při slavném processí odpoledne dne 25. dubna u přítomnosti arcibiskupa dra. Stablewského a světícího biskupa Andrzejewicze, kanovníků hnězdenských a poznaňských kolem kathedrály za velebného zpěvu starobylé písně »Bogarodzica«. Když došel slavnostní průvod k missionářskému kříži z r. 1892, proslovil nejdůstojnější arcipastýř nadšenou a dojemnou řeč úvodní k jubilejním slavnostem svatovojtěšským a ke svatým missiím, které byly s nimi spojeny. Celkem budou zde konány troje missie, a to první, jež už započaly, v kathedrálním chrámu od 25. dubna do 2. května, druhé v téže svatyni od 3. do 9. května v jazyku polském; třetí pak v kostele františkánském od 1. do 4. května v řeči německé.

Po celou slavnost konány budou v kathedrále o 10. hodině pontifikální služby Boží s kázaním, odpůldne pak pobožnost růžencová a na večer slavné nešpory s kázaním. Dne 10. května — jak dočetl jsem se v »Kuryeru Poznańskim« — budou slavnosti svatovojtěšské ukončeny podobně jako byly zahájeny: pontifikálními nešporami, poslední promluvou arcibiskupa Stablewského a slavným průvodem s reliquiářem kolem dómu.

Ve starobylém kostelíku sv. Jiří bude vždy odpoledne o 4. hodině udělována svátost biřmování.

Kathedrála hnězdenská, již mohl jsem si teprve dnes řádně prohlédnouti, zbudována byla Mečislavem I. v letech 966—977; z původní stavby téměř nic se nezachovalo, neboť po několika velikých požárech v XIV., XVII. a XVIII. věku byla opět a opět přestavována, takže se jeví stavbou zcela moderní, nikoli starožitnou. I vnitřek svatyně je celý moderní, nový, veliký, o třech lodích, prostorný a až příliš světlý, beze slohu a zvláštního rázu. Kolkolem v lodích pobočních je 14 kapliček s oltáři a pomníky znamenitých osobností, jako arcibiskupa Jakuba III. († 1480), arcibiskupa Zbigněva Olešnického († 1493), kanovníka Jana Grotha († 1532) a j. v., uprostřed pak chrámu září ve zlatě velikolepý náhrobek sv. Vojtěcha, zbudovaný v podobě známé konfesse sv. Petra v Římě, a za ním pak rovněž zlatý veliký oltář hlavní. Zdá se nám, že toho zlata bylo tam naneseno až příliš, zejména na oltáři

a na stěnách; pohříchu není to zlato třpytivé, nýbrž matné, spíše zlatá barva než stkvěle zářící kov. I ta ballustráda, čtyři vysoké točité sloupy, v rozích nesoucí baldachýn, vše je pozlaceno, zlatem až přesyceno. Pod ozdobným baldachýnem pozvedá se kamenný oltář, na něm v rozích 4 stříbrné postavy, představující kněze, rytíře, měšťana a vesničana, ani klečíce drží na ramenou stříbrnou rakev, v níž jsou uloženy některé ostatky sv. Vojtěcha.

Na rakvi, opírajíc se poněkud o pravou ruku, v níž drží berlu s křížem na konci, pozvedá se, jakoby chtěla povstati, postava světcova v plném odění biskupském s mitrou na hlavě, levici pak má opřenu o knihu, postavenou na levém koleně.

Pod rakví stojí 6 orlů s korunami na hlavách; každý z nich opírá spáry své o stříbrnou kouli. Až do r. 1896 spočívala rakev sv. Vojtěcha bezprostředně na oltáři, podpírána jsouc zmíněnými 6 orly; r. 1896 slovutný řezbář Vl. Marcinowski zhotovil výše vzpomenuté čtyři postavy lidské, z nichž zejména postava kněze a rytíře jsou prací mistrnou. Vzhledem k celému náhrobku jsou však postavy ty poněkud malé; velikost přirozená byla by zde věru na místě. Poněvadž postavy ty klečí, zdají se nám zdola menší než vlastně jsou. Přes to vše může velikolepý sarkofag sv. Vojtěcha stoličnímu chrámu hnězdenskému záviděti celý svět.

První náhrobek sv. Vojtěcha nákladem svým pořídil r. 1486 arcibiskup hnězdenský, Jakub de Sienno; dnešní konfesse je původkyní kapitula hnězdenská, která ji zbudovala z rozličných na ten účel věnovaných darů. Stříbrnou rakev, jejíž boky ozdobeny jsou 10 mistrně vytepanými polovypuklinami, znázorňujícími výjevy ze života světcova, daroval r. 1662 Vojtěch Pilchowicz, biskup hipponský, suffragán varmiňský a kanovník hnězdenský; práci tu provedl za 30 tisíc zlatých Petr Rennen, zlatník v Gdansku.

Obrazy na bocích rakve představují:

1. Volbu sv. Vojtěcha za biskupa;
2. vjezd jeho do Prahy;
3. Vojtěch sytí denně 12 žebráků a slouží jim;
4. káže pohanským Prusům;
5. ničí modloslužbu;
6. koná oběť mše sv., při níž Prusové ho usmrcují;
7. po rozčtvrcení těla pověšena hlava na žerď;
8. kníže Boleslav vykupuje tělo světcovo;
9. poslové blíží se k Třemešnu se svatým tělem; Boleslav Chrabrý uctivě je od nich přijímá;

10. Ota III. odjíždí s drahocennou reliquií (rámě sv. Vojtěcha) z Hnězdna, podarovav Boleslava kopím sv. Mořice a korunou královskou.

Mimo to jsou tam ještě tři nápisy bez obrazův: »Pro zásluhy sv. Vojtěcha, vyslyš nás Kriste!« Stručné vylíčení smrti světcovy i vykoupení jeho sv. ostatků a dedikace Vojtěcha Pilchowicze, biskupa hipponského, suffragána, kanovníka varmiňského a hnězdenského.

Před náhrobkem visí 3 stříbrné lampy, jež o nedělích a svátcích zpravidla se rozžehují.

Jinou památností vzácnou je *rámě* (část) *sv. Vojtěcha* a pak *achatový kalich*, obé z kostela třemešenského, jež také jsou zde vystaveny na oltáři k veřejnému uctění.

Ve chrámě hnězdenském je i hrob české kněžice Doubravky, choti Mečislavovy; tělo její odpočívalo v hrobce pod velikým oltářem až do r. 1842, kdy Ed. hrabě Raczyński s povolením kapituly hrob ten otevřel a nalezené kosti do nové, kamenné rakve uložil.

Odcházeje hlavními dveřmi ze svatyně hnězdenské, povšiml jsem si ještě důkladně i této vzácné památky starožitné. Poláci ji nazývají »bramą śpiżową« (branou bronzovou, zlatou); dvéře ty jsou lité a ciselované, na nichž spatřuje se 18 výjevů ze života sv. Vojtěcha. Polovypukliny ovinuty jsou různými ornamenty; uprostřed každého křídla je lví hlava, svírající v tlamě kruh. Umělecké dílo to daroval svatyni Boleslav Křivoústý. Napoleon I. dal jedno křídlo brány té z příčiny neznámé podtíti, takže jest skutečně o něco kratší.

V sakristii jsou umělé práce zlatnické z XV.—XVIII. století a stkvostné paramenty.

Ve věži chrámové i veliký zvon je pojmenován po našem sv. patronu —

Prohlédnuvše si kathedrálu i její památnosti, vraťme se opět mezi lid na náměstí. Mezi poutníky předčí většinou Poláci; sedláci procházejí se ve dlouhých kabátech, těžkých botech s velikými černými plstěnými klobouky na hlavách; podle nich vykračují si selky v pestrobarevném svátečním úboru s krajkovými čepci na hlavách, na těle pak s kabátci z tuhého, šustícího hedbáví. Jiné mají ovinuty hlavy pestrými hedbávnými šátky, na těle různobarevné sametové šněrovačky, batistové košile s nadmutými rukávy. Mladé dívky nosí se téměř tak jako ženy, mají však jen

pramalé čepečky a mnohé z nich spuštěné vzadu dlouhé pletence vlasů, což jim pěkně sluší.

Veliká processí táhnou do města za hlaholu zvonů všech katolických chrámů hnězdenských, za zpěvu »Bogarodzica« a hudby při osvětlení oken ať ráno, ať odpoledne nebo s večerem. Nejedno processí čítá na 4000 hlav s četnými korouhvemi a prapory barvy modré, zelené, červené, žluté, bílé a zelenobílé, z nichž zejména veliké bílé prapory panen růžencových a zelenobílé spolků mládeneckých bijí do očí. Prapory spolkové mají rozličné odznaky, jakož i příslušníci spolků těch. Různobarevné praporce a široké stuhy na vše strany vlající dodávají průvodům zajímavé malebnosti.

Všecka processí rozestaví se vždy na konec pobožnosti před palácem biskupským, jenž stojí naproti kathedrále, arcibiskup dr. Flor. Stablewski objeví se pak zpravidla na balkoně, promluví krátce zvučným hlasem svým k lidu a uděluje přítomným vrchnopastýřské požehnání. [1])

Na protější straně náměstí stoliční svatyně stojí kazatelna, odkud missionáři z kongregace Nejsvětějšího Vykupitele každou hodinu k lidu činí promluvy polské i německé. Mluví všickni tak silným hlasem, že tisícům lidí, již obklučují kazatelnu, neujde ani jediné slovo.

V pozadí velikého náměstí jsou krámy a boudy, v nichž prodávaji se rozličné devotionalie, obrázky, růžence, medalionky a jiné dárky na památku.

Nepěkný dojem činí zde množství mrzáků a jiných žebráků, kteří sem ze všech končin se sešli a po celé dny pronikavým skřekem a sípavým hlasem dožadují se almužny. Čizinci zdá se, jakoby dlel někde na dalekém východě.

Že i množství dlouhoprsťáků, tak zvaných kapsářů, se sem dostavilo (někteří až z Berlína), podotýkám jen mimochodem; kněžstvo veřejně v kostele varuje před nimi příchozí poutníky.

Rozumí se samo sebou, že město Hnězdno vyjma vzácné památky chrámové jako jsou: veliký náhrobek či konfesse sva-

[1]) Když při jedné takové promluvě dalo se náhle do deště, arcibiskup pohleděv k nebi zvolal: »Pada oto i niebo zachmurzono. Tak i v naszych losach jak krople deszczu padają łzy nasze, niebo pokryte chmurami a oko stęsknione za słońcem nie może sie łatwo dopatrzeć promyka.« Načež po chvíli v posvátném zanícení doložil: »Padejte jen, rosné kapky s nebe, a zavlažte srdce naše, aby v nich neuvadla nikdy láska k Bohu a milé otčině.«

tého Vojtěcha, kovové hlavní dvéře ve slohu byzantském s 18 vypouklými obrazy ze života světcova, zlatý missál atd. skýtá ještě leccos, čeho dlužno si povšimnouti.

Ve stoliční škole (Domschule) je výstava rouch chrámových. Na jeloneckém jezeře několik set kroků od dómu je Gawellův etablissement, kde předvádějí se obecenstvu veliké obrazy ze života sv. Vojtěcha. Že tam není nedostatek rozličných panorám a jiných věcí na podívanou, leží na bíledni. Zejména kolem závodu Gawellova je nadobyčej živo; zde zříš karavanu Laponců, kteří zpravidla provádějí své produkce v zahradě zoologické, tam je Fuhrmannovo světové panoráma, pak vzduchoplavba, houpačky, parní kolotoč a j. v. I koncerty, ohňostroje a podobné bývají tam. V hostincích a v obchodech je plno cizinců.

Veliký nával poutníků očekává se ve dnech 2. a 3. a pak 8. a 9. května, kdy přibudou největší vlaky.

Pěkné počasí jarní, jež nastalo počátkem slavností jubilejních, činí modrými jezírky obklopené a v samých zahradách ležící město Hnězdno velmi půvabným.

Tím končím, an za hodinu odjíždím již zpět do Berlína ku pracím svým. Pohlížejte na toto prosté a stručné vylíčení slavností hnězdenských jako na líčení laika, jenž psal za prvních dojmů beze všech dalších praetensí. A s tím, nemaje na ten čas co jiného psáti, Vašnosti ku paměti se připomíná

v dokonalé úctě oddaný

Dr. J. Š.

Druhé jubilejní slavnosti svatovojtěšské ve Hnězdně konaly se ještě v oktávě před svátkem přenesení sv. Vojtěcha z Třemešna do Hnězdna ve dnech od 13.—20. října 1897. —

Vedle těchto okázalých slavností ve Hnězdně slavili po celé arcidiecési hnězdensko-poznaňské jubileum sv. Vojtěcha v neděli dne 2. května velikou mší sv., kázaním, písněmi svatovojtěšskými a chvalozpěvem »Te Deum«.

V Krakově.

Po Hnězdně předčil v polských krajích oslavou sv. Vojtěcha *Krakov.* V pátek dne 23. dubna, o jubilejním výročí mučenické smrti světce našeho konána první slavnost v prastarém kostelíčku sv. Vojtěcha na náměstí krakovském, kde dle podání apoštol

Polanů činil kázaní k lidu. Následující pak neděli slavena byla devítistá ročnice nebeských narozenin sv. Vojtěcha v kostele nejblah. Panny Marie. Slavnou mši pontifikální měl v bohatě osvětleném a věřícími všech stavů přeplněném chrámu nejdůstp. kníže biskup krakovský J. M. Puzyna za přítomnosti stoliční kapituly, místního duchovenstva a alumnů diecésního semináře. Po evangeliu proslovil prelát dr. Chotkowski slavnostní kázaní, jež upomínalo na nejlepší dobu kazatelství polského. [1])

Rovněž i v *Těšíně* konány případné slavnosti svatovojtěšské.

Jubilejní slavnosti svatovojtěšské v Gawłuszowicích.

(Diecése tarnovská.)

Ve vsi zvané Gawłuszowice, ležící nad ústím Visloky do Visly, ve vikariátu mieleckém, stojí starodávný kostel dřevěný, zbudovaný r. 1677 nákladem Maxim. Osolińského.

Kostel ten je 15 sáhů dlouhý a 8 sáhů široký.

Starý kostelík z r. 1245, stojící nad samou řekou Vislokem, odnesla r. 1685 veliká voda.

Staré podání vypravuje, že starý kostelík stál na místě, kde kdysi sv. Vojtěch kázal lidu. Poněvadž i starý i nový kostel byly posvěceny ke cti sv. Vojtěcha, jest pravdě podobno, že dávná pověst není planá.

Na hlavním oltáři je dobře zachovaný obraz, představující sv. Vojtěcha v rouše biskupském a třímajícího v ruce veslo.

Péčí místního faráře dr. Adama Kopycińského konala se jubilejní slavnost na osadě té velmi okázale.

Od 19. do 23. dubna trvala renovace sv. missie za vedení Bern. hraběte Łubieńského, rektora OO. redemptoristů z Mościsk, a kněze P. Vojtěcha Styky.

Kommunikantů bylo 2300.

Na den sv. Vojtěcha celebroval pontifikální mši sv. St. Walczyński, probošt kapituly tarnovské, který tam schválně přijel. Před bohoslužbou posvětil p. probošt nový zvon s nápisem:

997.

O devítisté ročnici mučenické smrti sv. Vojtěcha,
patrona Polska i farní osady Gawłuszowické.

1897.

---

[1]) Kuryer Poznański ze dne 28. dubna 1897, č. 96.

Na druhé straně zvonu je bílý orel z časů jagellonských s korunou Kazimíra Velikého a pod ním slova:

»Boże zbaw Polskę«.

Po svěcení promluvil p. probošt k lidu. Po té posvětil ještě dvě korouhve; na jedné z nich je namalován zdařilý obraz, představující sv. Vojtěcha, an slouží mši sv., při níž ministruje starý polský sedlák v bílé haleně.

Po kázaní, jež měl výmluvný kněz Bern. Łubieński, dáno lidu požehnání reliquiemi sv. Vojtěcha, jež loni tomuto farnímu kostelu daroval biskup tarnovský Ig. Łobos.[1])

„Na Zawodziu" u Kališe v království Polském.

»Na Zawodziu« u Kališe oslaveno 900leté výročí svatovojtěšské ve starém dřevěném kostelíčku, který dle pověsti zbudován byl v době, kdy sv. Vojtěch ubíral se na missii do Prus. V kostelíku tom jsou tři oltáře, jeden velký a dva pobočni malé; na velikém nacházela se socha sv. Vojtěcha, zhotovená slavným řezbářem Vítem Stvošem, která později přenesena na vedlejší oltář levé lodi kollegiátního chrámu kališského a nahrazena jest podobnou sochou jiného řezbáře.

Dne 2. května o 10. hodině dopoledne vyšlo z kollegiátní svatyně kališské po mši sv., při níž zpívána mužským sborem starobylá píseň »Boga-Rodzica« a po ní »O sanctissima«, processí čítající na tisíce věřících, provázené několika kněžími a členy kapituly do kostelíka »Na Zawodziu«. Tam zpívána byla slavná votivní mše, při které zpěváci za řízení p. Niteckého zapěli několik sborů kostelních.

Po té kázal na hřbitově s upravené kazatelny kanovník Jabłkovski. Odpoledne konány nešpory a po nich kázal kanovník Szafnicki; vylíčil stručně život sv. mučeníka a význam 900letého jubilea. Teprve po deváté hodině večerní vrátil se nepřehledný zástup lidí zpět do Kališe.[2])

---

[1]) Kuryer Poznański ze dne 3 května 1897.

[2]) Kuryer Poznański ze dne 5. května 1897.

g) Jubilejní slavnosti v Prusích.

Sv. Vojtěch dokonal svou pouť pozemskou v Prusích, dle podání v krajině sambijské u nynější dědiny, zvané Tenkitten, na blízku města Fischhausenu, ležícího ve vládním okresu královeckém ve východní provincii pruské, a proto i v těchto končinách konány slavnosti jubilejní.

Ve *Frauenburku*, biskupském to sídle diecése varmiňské (Ermland), která se spojenou s ní starou diecésí sambijskou (Samland) výše dotčené mučeniště sv. Vojtěcha v sobě uzavírá, konány o loňském výročí jubilejním po celou oktávu ve stoliční svatyni slavné služby Boží a sv. missie.

Biskupská residence, příbytky kanovníků a jiné domy byly pěkně vyzdobeny.

Podobně oslaveno bylo sv. missiemi a velikými službami Božími jubileum svatovojtěšské v *Královci* (Königsberg), bývalém to sídle biskupském diecése sambijské a to ve dnech od 13. do 26. května.

V ostatních farních kostelích diecése varmiňské konala se o svátku sv. Vojtěcha 13hodinná pobožnost před vystavenou nejsvětější Svátostí Oltářní s případným kázaním o svatém patronu Prusův.

Mimo to na trvalou pamět lonského jubilea sv. Vojtěcha zbudován bude nový chrám k jeho poctě v kolonii pangritzcké u Elblągu, na jihozápadní straně zátoky fryžské, a založeny budou katolické domy pro sirotky a katechumeny v *Lycku, Christburku* a *Marienburku*, jež povedou řeholní sestry. Nejdůst. biskup varmiňský J. M. Ondřej *Thiel* oznamuje hned na počátku minulého roku pastýřským listem jubileum svatovojtěšské i způsob jeho oslavy, žádal věřících, aby na výše zmíněné účely přispěli milodary. Tento nejdůst. arcipastýř připutoval v srpnu r. 1897 do Prahy uctit ostatků našeho sv. patrona.

V diecési *chelmnenské* (Chelmno, Kulm, pro západní provincii pruskou) konala se třídenní slavnost svatovojtěšská ve stoliční svatyni v *Pelplinu* a pak ve farním kostele sv. Vojtěcha na předměstí *St. Albrecht* u Gdanska ve dnech od 25.—27. dubna; v ostatních chrámech farních konala se dne 25. dubna třináctihodinná pobožnost před vystavenou velebnou Svátostí Oltářní.[1])

[1]) Kuryer Poznański ze dne 28. dubna 1897, č. 96.

Nad to pak na trvalou pamět loňského jubilea bude vystavěn kostel v Rosenberku a zřízen gymnasijní konvikt v Chelmnu.

Konečně v diecési *vratislavské* oslaveno bylo jubileum svatovojtěšské odpoledními pobožnostmi ve dnech 20.—22. dubna a velikými službami Božími dne 23. dubna.

Případná slavnost konána i v městě *Opolí*, kde vděčná pamět na světce našeho dosud žije.

Ale nač shledávati ještě dále zprávy o slavnostech svatovojtěšských v jednotlivých diecésích pruských, když sami *pruští protestanté* měli v nich účast opravdu čestnou.

Berlínský časopis orthodoxních protestantů »Kreuzzeitung« uveřejnil počátkem měsíce dubna 1897 toto provolání: »Dne 23. dubna 1897 bude tomu 900 let, co Vojtěch, biskup pražský, zemřel smrtí mučenickou, pokoušeje se pohanským Prusům hlásati evangelium. Byť pak jeho snaha nebyla přímo korunována výsledkem zevnějším, přece jeho kázaním urovnána jest cesta křesťanství v Prusích, kdež později jeho světlo skutečně vzešlo. Právem nazývají dějiny Vojtěcha apoštolem Prusů. Odvážný skutek víry musí potrvati v posvátné vzpomínce. Řád německých rytířů uctil památku Vojtěchovu kaplí, kterou dle podání zbudoval na místě jeho mučenictví u Tenkittenu blíže města Fischhausenu (Rybáki). Kaple ta, od věřících často navštěvovaná, podlehla severním bouřím a přívalům východního moře a sesula se roku 1669. Na ssutinách kaple čněl od roku 1822 dubový, od roku 1834 železný kříž; i tento kříž jde zkáze vstříc a pusto je kolem něho. Na podnět východopruské provinciální synody sešli se podepsaní, aby vyzvali evangelíky východních Prus, postaviti důstojnější pomník mučeníku, jenž před 900 lety káže Prusům evangelium, krev svou vycedil. Na výši příspěvku, které nás dojdou, bude záležeti jakost pomníku. Všichni, kdo si víry váží, vědomi jsouce požehnání křesťanství, a kdo chtí udržeti v živé paměti jednu z nejdůležitějších upomínek staropruských dějin, nechť nám laskavě poskytnou příspěvků.«

Mezi podpisy nalézáme předsedu hraběte Jindřicha Lehndorffa, generálního adjutanta J. Veličenstva, hraběte Viléma Bismarka, vrchního presidenta východní provincie pruské, Brauna, generálního superintendenta, a celou řadu vynikajících předáků. O devítisté ročnici smrti sv. Vojtěcha byl u Tenkittenu položen základní kámen k tomuto novému, důstojnému pomníku svatého Vojtěcha, při kteréž slavnosti proslovil řeč tajný rada professor

JUDr. Zorn z Královce. Město Fischhausen bylo pěkně vyzdobeno. Nad to nařídila protestantská konsistoř v Královci, aby o následující neděli ve všech kostelích východní provincie pruské při kázaních bylo vzpomenuto sv. Vojtěcha.

V Antverpách. Ani v Antverpách neobešlo se jubileum svatovojtěšské bez oslavy. Malý hlouček tu a tam roztroušených Čechů zapěl ke cti světcově pomocí několika Poláků originelní píseň dvouhlasnou, jež učinila na přítomné veliký dojem.

Byla to první větší manifestační schůze našinců a katolických Poláků z Haliče v Antverpách, jež zajisté povede ku sblížení a sdružení se našich krajanů v cizině.

I v *Paříži* oslavili tamější Poláci 900letou památku mučenické smrti sv. Vojtěcha přiměřenou slavností.

Ale ještě nejsme u konce s líčením oslavy 900letého jubilea smrti svatého Vojtěcha. Milý náš svatý krajan byl minulého roku nejenom oslavován za hranicemi koruny svatováclavské, nýbrž i za oceánem. Naši bratří v Americe, Čechové a Čechoameričané v Chicagu a jinde spojili se s námi v jubilejním holdu, vzdávaném sv. Vojtěchu. V benediktinském opatském chrámu Páně v Chicagu konaly se slavné služby Boží a postaven byl nový oltář sv. Vojtěcha, v němž byla uložena částka ostatků sv. Vojtěcha, kterou dostalo opatství sv. Prokopa r. 1875 od papeže Pia IX. z chrámu sv. Bartoloměje na ostrově Tiberském v Římě.

Za velikolepé slavnosti položen byl též v Chicagu základní kámen k novému kostelu sv. Vojtěcha, do něhož přijde svým časem onen oltář se sv. ostatky.

Americký časopis »Katolík«, jejž vydávají benediktini, vyšel dne 24. dubna ve stkvostném rouše, s velikou podobiznou svatého Vojtěcha, kterak světec náš, vraceje se do Čech, modlí se na Zelené Hoře za blaho české země. Mimo to Jan Malecha, farář osady sv. Vojtěcha v East Clevelandu, vydal »Jubilejní vzpomínku na památku 900leté mučenické smrti sv. Vojtěcha«, jejíž úprava jest krásná a obsah vybraný.

Takovýmto způsobem závodili mezi sebou v uplynulém roce vděční Čechoslované, Polané, Prusové a Uhři v oslavě sv. Vojtěcha u příležitosti 900leté památky mučenické jeho smrti. Tato velikolepá oslava sv. Vojtěcha naplňuje nás katolíky posvátnou radostí, poněvadž byla stkvělou manifestací katolického ducha za doby naší, kdy křesťanská víra a láska u mnohých hasne; naplňuje nás posvátnou chloubou jako Čechy, ježto týkala se našeho

krajana, prvního biskupa Čecha, patrona a dědice země české — sv. Slavníkovce Vojtěcha. Jubilejní oslava sv. Vojtěcha byla konečně zřejmým důkazem jeho veliké úcty a krásným odleskem jeho slávy, které jako vynikající světec a mučeník požívá na zemi a na nebi. A proto nemůžeme lépe ukončiti, než slovy z jubilejního pastýřského listu milovaného našeho arcipastýře, Jeho Eminence nejdůstojnějšího pana kardinála knížete arcibiskupa pražského Františka de Paula ze Schönbornů: »S obnovenou tedy důvěrou utíkejme se k velikému sv. biskupu pražskému. Prosme ho, aby víru naši přímluvou svou posilnil, aby oživil naději naši na věčnou blaženost a vyžádal, by láska Boží účinná přebývala v našich srdcích. Veliké bouře zmítají za našich časů lidskou společností. Prosme svého svatého patrona Vojtěcha, aby zjednal žádaný mír a pokoj mezi jednotlivými třídami společnosti, aby vyprosil svornost mezi oběma národy, kterýmž Bůh ve své prozřetelnosti naši zemi k stálému obývání vykázal, by v jedné svaté víře touž nadějí oživeni a touž láskou rozníceni v míru pod společným praporem kříže Kristova k věčnému svému cíli se brali.«

VI.

Básně, hymny a chvalořeči.

Ku zvelebení loňských slavností jubilejních vydány v různých časopisech básně (latinské, české, polské i německé), hymny, rythmy a chvalořeči, uveřejněny staré sekvence a různá čtení (lekce), elogia, z nichž některé zde podáváme ukázkou.

Chvalořeč sv. Vojtěcha

biskupa a mučeníka pražského, českého patrona, Uher, Polsky, Pruska apoštola, k devítistému roku od jeho úmrtí.

Laudet Praga bonum Pastorem almumque Patronum
praesul Adalbertus fidei Defensor apertus
Cultor virtutis docuit praecepta salutis
mundanamque viam sprevit coluitque Mariam
is populum verbis numquam obiurgavit acerbis
Comis mansuetus cordis bonitate repletus
profuit exemplo fuit ingens gloria templo

indixit bellum pompis iuvitque misellum
carni non favit coelestia semper amavit
forma gregis factus divino numine tactus
usque illud fassus crudelia vulnera passus
occubuit laete Martyr sanctaque quiete
clarus Adalbertus coelesti laude refertus
e solio genti pergat succurrere egenti
Defensorque gregis sit Dux custodia regis
Factori rerum commendet denique clerum
qui capiti caro Benedicti ex ordine claro
plausit et indixit festa et pia carmina dixit.

Vojtěcha biskupa nechť chválou velebí Praha stálou,
jenž hlasatel míru bránil stkvěle Kristovu víru,
vždy pěstil jasnou ctnost cestou lid veda spasnou,
zhrd' životem všedním, Marii ctil v zápalu vroucím,
nikdy řečí drsnou nezarmoutil národa Vojtěch.
Bylť mírný a tichý, dobrotou duše na věky slavný,
vzor ctnosti všeliké, velká zdoba Kristovy církve,
světskou slávu zavrh' a pomáhal v bídě a nouzi,
nepřál nikdy tělu, hvězdné v duchu vítaje vlasti,
pastýř stáda neunavný vždy ve zápalu božském
Hospodinu sloužil; záhy však smutně vražedným
sklán ramenem, korunou krvavou čelo krášlil.
Vojtěchu, patrone náš slavný, naše prosby uvítej!
Žehnej vlasti drahé, pomocí svou k národu pospěš,
stádo opatruj dál, našeho chraň císaře, krále;
Strůjci sudeb věčných na konec své bratry odevzdej,
již v řeholi slavné Benedikta vzdávali pocty
hlavě drahé a zbožnou ji vždy chválili písní! [1])

[1]) Příloha Katolických Listů k č. 113. Překlad chvalořeči té pořídil K. Burian, O. Cr.

S. ADALBERTI EPISCOPI ET MARTYRIS

PRUSSIAE APOSTOLI ET PATRONI ANNIVERSARIUM NOVIES SAECULARE

DIE XXIII. MENSIS APRILIS MDCCCXCVII SOLLEMNITER CELEBRAT CLERUS POPULUSQUE WARMIENSIS.

Mane pueritiae
Fulsit donis gratiae
Pro rectorum gloria

Adalbertus inclytus,
Martyr praesul praeditus
Ex magnis natalibus.

Infans fit oblatio
Cleroque prodigio
Redditur parentibus.

Scholis ut apponitur
Virtutum efficitur
Lucerna Saxoniae.

Daemon prodit pessimus,
Quod pastor sanctissimus
Factus sit Bohemiae.

O beatus pontifex,
Quem supernus artifex
Adstans somno excitat
Et se vendi clamitat.

Romae in monastica
Vita, laus mirifica,
Visu coelum patuit:
Vox dulcis insonuit.

Lapsu actum vas confractum
Cum sincero levat mero
In nullo deperditis.

Imperator fit amator
Sancti viri, erudiri
Suis suetus monitis.

Adalberte pie, per te
Languor cedit, panem edit
Ignara septennio.

Culpae iure moriturae
Te impendis, dum intendis
Reae et martyrio.

Coelo decus destinatum
Auro legis exaratum
Munus, tibi egregia
Quod praestat sponsa filia.

Gregem sequi te nolentem
Linquis, Hungarorum gentem
Vocas ab idololatria,
Sclavos cum Polonia.

Transis tandem in Prussiam
Verbo parans Dei viam,
Tibi morte laeta sorte
Crucem fundas corpore.

Ó patrone tu benigne,
Throno Christi consors digne,
Te precantes, naufragantes
Salva mundi aequore.
Amen dicant omnia.[1])

Hymnus

Blasii Verghetti, Anagniae majoris ecclesiae, theol. doctoris.[2])

Martyrem Adalbertum, praeclara e gente Bohema
Hymnis laetitiae concelebrare decet.

Chorus.

Martyri Adalberto fac nos iungamur, Jesu.
Nomen Adalberti lingua laudetur ab omni:
Plaudet Adalberto Regia Coelicolûm.

Gloriam Adalberti, virtutum exempla, puelli.
Dicite, et antiquae nobilitatis opes.

Chorus, ut supra.

A teneris annis studuit placuisse Mariae,
Cuius praesenti numine convaluit.

Chorus, ut supra.

Praestans ingenio, Pragensi in Sede locatus,
Lumen erat coecis, pauperi et auxilium.

Chorus, ut supra.

Efficitur Monachus: Benedicti exempla secutus,
Usque pius sanctâ simplicitate nitet.

Chorus, ut supra.

---

[1]) Pastoralblatt für die Dioecese Ermland č. 5 ze dne 23. dubna 1897.

[2]) Katolické Listy ze dne 25. dubna 1897 č. 114. Hymnus ten přeložil Karel Burian, křižovník.

Pro grege multa tulit, fideique elementa Polonos,
Hungariae et populos leniter edocuit.
Chorus, ut supra.

Is, dum sacra litat, gladio confossus iniquo,
Occumbit Martyr coelica regna petens.
Chorus ut supra.

Devotum Clerum et populum bonus adspice coelo,
Atque tuis validam Fratribus affer opem.
Chorus, ut supra.

Rythmus.

Bohemorum splendor clare,	Jasná hvězdo slavných Čechů,
Adalberte, Praesul care,	kníže drahý, náš Vojtěchu,
Tibi vota solvimus.	Tobě chválu vzdáváme;
Redit pompa saecularis	ze propasti věků vstává
Dedicata tuis raris,	znova dnes Tvých činů sláva,
Adalberte, meritis.	jíž Jsi skráň Svou ovinul.
Hungarorum es patronus,	Uhrů vlast Tě oslavuje,
Te salutat et Polonus:	Tebe Polska pozdravuje,
Tibi plaudit Prussia.	pruský velebí Tě ret.
Sectatores Benedicti	Benedikta synové Ti
Nomen Martyris invicti	neustanou hymny pěti,
Omnes laeti praedicant.	mučeníku vítězný!
Tibi puero Maria,	K Tobě děcku, Páně Matka
Mater clemens, dulcis, pia	milostivá, zbožná, sladká
Aegrotanti profuit.	v nemoci se sklonila.
Primo flore iuventutis,	V mládí Tvého prvém květu
Tuae omnigenae virtutis	zářila již všemu světu
Nitescebant decora.	Tvoje ctnost svou nádherou.
Pastor factus, forma gregis,	Stáda pastýř neunavný
Observator divae legis,	zákona byl's strážce slavný,
Deperibas Dominum.	jejž nám zjevil Hospodin.

Stipem pauperi erogare	Pro chudého chleba mělo
Tu solebas, et domare	srdce Tvé, však vlastní tělo
Corpus cruciatibus.	trýzníval jsi mrtvením.
Tu pedester ad sacrata	K místům drahým posvěceným
Loca, votis celebrata,	se srdcem Jsi rozníceným
Ibas in supplicium.	putoval rád kajicně.
Mundi factus peripsema,	Stav se povržením světu
Martyr obis: gens Bohema	v mučenickém skonal's vznětu,
Sacrum corpus obtinet.	vlast si vzala tělo Tvé.
Adalberte benedicte,	Patrone náš velebený,
Gloriae nunc stolâ amicte,	slávy jasem ozářený,
Audi preces populi.	prosby Svého lidu slyš!
Pro peccatis tuae gentis	Vzhlédni k Svému Hospodinu,
Iram Dei Omnipotentis	by netrpěl za svou vinu
Numquam cesses flectere.	národ Tvůj tak zkoušený.
Fac ut fides reflorescat,	Dej, ať víra zas se vznítí,
Spes et Charitas splendescat,	naděje a láska svítí,
Pax ubique fulgeat.	mír se snese na zemi.
Patrem, Natum, Paracletum	Otci, Synu, Duchu vzdejme
Laudent omnes: hymnum laetum	chválu všichni — hymny pějme
Adalberto concinant. Amen.	ve nadšení Vojtěchu! Amen.

Anagniae,
Idib. Mart. MDCCCXCVII.

Blasius Verghetti,
Anagniae Maioris Ecclesiae
Doctor Theologus.

Přeložil

Karel Burian,
O. Cr.

Sequence ku cti sv. Vojtěcha.

V knihovně kláštera strahovského chová se vzácný a drahocenný rukopis ze druhé polovice XV. století. Jest to missál psaný na pergaméně s překrásnými inicialkami a nad míru jemnými malbami miniaturními, jest dobře zachován a neporušen, až na to, že při vazbě roku 1681 zhotovené okraje poněkud příliš byly

seříznuty. Missál tento pochází z roku 1483, jak zřejmo z nápisu uvedeného dole na přední stránce předposledního listu: »Finis hujus operis A⁰ 1483«; obsahuje 286 pergamenových listů v malém foliovém formátě a jest vázán v deskách z červené kůže, bohatými zlatými ozdobami opatřených. Rohy ozdobeny jsou mosazným kováním, jehož prostředek tvoří vypukliny; celá kniha spjata jest dvěma dobře zachovalými sponami mosaznými.

Pisatelem missálu tohoto byl kanovník praemonstrátský z kanonie lucké u Znojma na Moravě, jehož obraz i jméno jest hned na první straně prvního listu, následujícího po kalendariu a obsahujícího formulář mše sv. pro první neděli adventní. Celou tuto první stránku zdobí překrásná a stkvostná arabeska, uprostřed níž v levo jest modrý štít s bílým jednorožcem, nad nímž lze spatřiti klečícího řeholníka praemonstrátského, nad jehož hlavou na modré pásce zlatými majuskulemi napsáno: »Frater Benedictus, Canonicus Ecclesiae Lucensis,« kterýž nápis byl povždy za jméno pisatele tohoto missálu a malíře ozdobných obrazů jeho považován.

Na listě 190. missálu tohoto jest a to in corpore po svátku sv. mučeníků Tiburcia a Valeriana a před svátkem sv. Jiří formulář mše sv. na svátek sv. Vojtěcha (Adalberti Martyris) »Protexisti« s jinými arcit kollektami než jakých v nynějším formuláři v »Proprium Provinciae Pragensis« užíváme i s jinou epištolou Justum deduxit Dominus) a s evangeliem: »Ego sum vitis« (Joan. 15). Po lekci následuje »Alleluja« s veršíkem doslovně takto: »Alleluja. V. Laetabitur justus in Domino et sperabit in eo et laudabuntur omnes recti corde.« Po tomto veršíku umístěna jest ku cti a slávě sv. Vojtěcha t. zv. prosa nebo sequence, zavírající v sobě deset slok, jimiž vyzývá se národ český, aby zpěvem a hudbou projevil radost svou nad dary nebeskými, poskytnutými mu prozřetelností Krista Ježíše; dále vyzývá se i Praha ku plesání nad korunou, kterouž uvila jí vzácnou umělostí prozřetelnost božská; nazván tu jest sv. Vojtěch květem stkvoucím, ustavičně pučícím a kvetoucím; velebí se tu dále jeho čistota mravů, pak jeho mučenictví v zemi pruské, kdež jej národ sveřepý, boje se ho, nepřijal a opětný jeho návrat do vlasti české, jejímž jest na nebi neunavným povždy přímluvčím.

Zníť pak sequence ta následovně:

Hodiernae lux diei celebris in martyris Dei clarescit memoria.
Decantentur (h)armoniae, sonent cordis symphoniae, laudet euterpeya.
Jocundetur plebs bohema, cui coeli misit dona Christi providentia.
Praga plaudat sub corona, quam confecit arte bona divina providentia.
Flos est tuus Adalbertus, cujus color est repertus, candens, vernans, germinans.
Castitatis vi refertus, labem carnis inexpertus, in candore germinans.
Florem rosae maritavit castitati, dum perlavit ejus pectus lancea.
Rore coeli suos pavit, quem Prussorum gens expavit nec admisit ferrea.
Salve martyr, qui regre..sus a Prussia, figis gressus in tua Bohemia.
Advocatus indefessus sis ut nobis es consessus a coelesti curia.

Jest tudíž na jevě, jaké úcty sv. Vojtěch požíval již od časů dávnověkých v církvi své a za jakou ozdobu a chloubu vlasti naší české a za jak mocného v nebi přímluvce národa českého povždy byl pokládán.[1])

Čtení (lekce) nejstaršího tištěného varmiňského brevíře (z r. 1494) na den sv. Vojtěcha.[2])

Lectio II. Beatus Adalbertus natione sclavus ex regio semine et deo deuotis parentibus ortus fuit. Hic literis appositus proficiebat etate et sapientia: et domum parentis sui non est egressus: donec psalterium cordetenus didicisset. Mittitur itaque ad archiepiscopum adalbertum: qui praeerat ciuitati quae vrbs virginum nominatur: vbi cum secularis philosphie scientiis sufficienter instructus esset: mortuo archiepiscopo predicto: rediit ad patriam ad parentes. Sanctitate igitur vite et morum honestate, opinione ac fama omnibus spectabilis habebatur. Unde non multo tempore elapso in episcopum pragensem eligitur et consecratur. Susceptus itaque a clero et populo cum ingenti gaudio cunctis diebus pontificatus sui deo fideliter servuiebat.

---

[1]) Příloha Katolických Listů k č. 114, str. 14—15.

[2]) Brevíř ten byl vytištěn v Norimberce. Pojednáno bylo o něm v časopise »Pastoralblatt für die Dioecese Ermland« r. 1893 na str. 141.

Lectio III. Sanctus Adalbertus ad dyocesim suam reuersus, videns quod in populo suo nil proficiebat, auctoritate apostolica sibi concessa in vngariam est profectus, ubi cum verbo pradicationis et multis miraculis innumerabilem populum conuertisset, in sambiam terram specialem in pruscia venit adiunxitque se cuidam prutheno, quem ad fidem conuertit et in hospitio eius mansit. Imminente vero passione eius tempore, cum missam celebraret indigene terre predicte hoc intelligentes inter se clamorem excitauerunt dicentes: Eamus et hunc in cantatorem et maleficum occidamus. Unde quasi furibundi Christi atletham inuadunt. Et ecce ydolorum sacerdos iaculo penetralia cordis eius transfixit. Deinde concurrunt omnes et percussuras commiscentes eum occiderunt.

Oratio. Da nobis, quaesumus domine deus noster, ut intercedente pro nobis beato et glorioso martyre tuo atque pontifice Adalberto illius oraculo proficere et terrena potius contemnentes sempiternam valeamus possidere laetitiam.

K 900letému jubileu sv. Vojtěcha.[1])

V tu vřavu všední, v příboj hesel divý,
jenž ideály svaté deptá v prach,
jak Promethea Olymp závistivý —
dnes paprsku se dere jasný nach!
Idejí dávných zářeplné zkazky,
křesťanské hymny věkověčně mladé,
symboly víry, naděje a lásky
Čechie — matka v zbožné úctě klade
na Vojtěchův hrob v českém Pantheonu —
ve pražském dómu za hlaholu zvonů!

Ó dóme svatovítský, hrobko slávy,
idole Čechů, místo svatosvaté,
nad štítem tvým duch českých dějin staví
dnes peruti své k letu rozepjaté!

---

[1]) Český Východ v Chrudimi ze dne 24. dubna 1897, č. 17.

Ve stěnách tvých jsou děje naše psány,
ty děje práce, sterých utrpení,
vítězství naše, bolů našich rány,
noc úpadku i slávy rozednění!

V tvých dějin listy zrak můj rozechvělý
dnes zírá, hledaje tu krve blánu,
kde Vojtěchův duch láskou Boží smělý
psal život Svůj, spěchaje v nebes bránu! —
A před mou duši anděl rozevírá
trnovou cestu Vojtěchova žití,
kříž za křížem ku nebi v bolu zírá
a v náručí mu krve nach se nití!

To známá cesta učeníků Páně,
jí každý v trpkém záporu jít' musí,
kdo modly času kácí odhodlaně,
jež pravdu Boží stínem noci dusí! —
I Ty's jí šel, ó mučeníku svatý,
naději velkou maje v nitra klínu,
že duch Tvůj láskou Ježíšovou vzňatý
ku Kristu svábí drahou domovinu!

Zklamán však, k většímu jsi rozpjal letu
Svou duši, v dálné pospíchaje kraje,
bys cizí lány získal Parakletu,
jež víry svaté nepoznaly taje!
Na břehy Baltu v orla letu smělém
kříž Kristův nesl's, světlo víry pravé,
bys rozžehl, v šatu zkrvavělém
Tě zmírat zřely vlny moře dravé
v modlitbě lásky dosud neslýchané:
»Co činí, nevědí, jim odpusť, Pane!«

Již věků devět v hloubi létlo času,
sta bouří velkých nad Cechií hřmělo,
nad dómem svatým, který v milojasu
dnes nad hrobem Tvým zdvihá svoje čelo!
Ó viz, Vojtěše, v české Svoje lány,
lid krve Tvé má starou svoji víru,
Tvůj lid, cizoty dechem často štvaný,
přec neztratil své srdce v času víru!

Tvůj lid dnes spěchá v nadšení v své chrámy
a srdce jeho láskou k Tobě vroucí
hlaholí vzdechem sterým, modlitbami:
»*Vojtěše, za nás pros i za budoucí!*«

Vladimír Hornov.

Ku czci świętego Wojciecha

v 900-letnią rocznicę męczeństwa.[1])

Niech modłów chórem brzmi katedry strop prastaréj,
I niech z kościelnych wież potężnie bije dzwon:
Dziś wielki święczim dzien zasługi i ofiary,
Gdy pierwszy święty nasz męczeński poniósł zgon.

Za swą królewną v ślad z sąsiedniéj czeskiéj ziemi
z miłością przybyl on oświeczać bratni lud
I glosil »dobrą wieść« ustami natchnionemi
Od stromych stoków Tatr aż do Baltyku wód.

I pośród mrocznych puszcz, przez knieje i przez lasy,
I pośród jasnych pól, gdzie skrzętny snul się kmieć.
I śród horodyszcz ścian, zkąd rycerz biegl w zapasy,
On światlo wiary niósl — pogaństwa zrywal sieć.

A wszędzie, kędy szedl i wiary zlewal zdroje,
Wznosil się Boży dom nastawal mir i lad,
Aż przeszedl wszystek kraj — owczarnię całą swoję —
I jako pasterz dusz, w stolecznym grodzie siadl.

A dla owieczek tych, co silą swéj pravicy
Przez dlugi wieków rząd bronili mieczem krzyź,
On wzniosly stworzyl hymn na cześć Bogarodzicy,
Co z piersi zbrojnych bil, jak dźwięczny dzwonu śpiź.

I sam, jak żolnierz, padl nad morską — heń zatoką...
Lecz cenny byl to dar — męczeńska święta krew
Spoila z wiarą kraj, złączyla go z opoką,
Co u piekielnych bram burz rwących przetrwa wiew.

---

[1]) Kuryer Poznański ze dne 1. května 1897, č. 99.

Rocznica godna czci! wielokroć pamiątkowa!
Dziś pierwszy święty nasz męczeński poniósł zgon . . .
Ze lzami módl się doń, owczarnio Wojciechova,
On modly twe i lzy przed Boski złoży tron.

I. B. Aksel.

K uctění památky sv. patrona vychází ve Hradci Králové od r. 1897 *Knihovna sv. Vojtěcha*, t. j. sbírka spisů theologických v nejširším smyslu slova, určených hlavně pro duchovní správu, za redakce prof. dr. Šulce.

Prof. Fr. Janovský v Brně vydal roku 1897 kázaní na dobu svatodušní »Paraklytus« v pamět devítisté ročnice mučenické smrti sv. Vojtěcha, biskupa a dědice drahé naší vlasti.

Jako u nás v Čechách, podobně v zemích polských a německých přinesly časopisy na oslavu jubilea svatovojtěšského slavnostní články a vědecká pojednání, i byla vydána celá řada menších a větších spisův o sv. Vojtěchu. Zvláštní zmínky zasluhuje přání, které vyslovil dr. Frant. Hipler, kanovník ve Frauenburku ve svém článku »Zum St. Adalbertsjubiläum«, uveřejněném ve vědecké příloze předního německého katolického denníku »Germania«: »Nechať svatovojtěšské jubileum je u nás podnětem, aby apoštol Prusů netoliko ve východních, nýbrž ve všech pruských diecésích jako patron byl ctěn a vzýván, a aby jeho svátek ve všech kostelích těchto diecésí byl svěcen, až by jednou snad na celou církev byl rozšířen.«

Končíme tuto stať závěrečnými slovy první promluvy arcibiskupa hnězdensko-poznaňského konané dne 25. dubna 1897 při zahájení loňských slavností jubilejních:

»Ty św. Wojciechu! z niebieskiéj krainy wyproś nam laskę tego blogoslawieństva dla téj biednéj ziemskiéj krainy, dla tego ludu naszego ukochanego, który Cię tak umiloval, tyle świątyń i oltarzy Ci wznosil, tylu modlitwami Cię wielbil i wielbi. Wyproś nam laskę wyznawania wiary, czystości życia, bojaźni Bożéj aż do ostatniego tchnienia naszego, choćby nas Bóg mial prowadzić drogami prób najcięższych. Tyś żywym będąc porywal serca ojców naszych do krzyża św., spojrzyj z niebieskiéj krainy na nędze i lzy nasze, zakryj błędy, ulomności i grzechy nasze a pokuty i modlitwy nasze ponieś przed tron Boży!

Podwój orędownictwvo Twoje za nami, aby ten lud stawal się coraz lepszym, aby coraz świętszem życiem wielbil Boga, aby coraz mniej pomiędzy nami bylo grzechów: przyczyn gniewu i chlosty Bożej. Wyjednaj nam też modlitwą swoją miłość i zgodę bratnią, wyrozumialość wzajemną, dobrą wolę w uczynkach naszych, abyśmy pod skrzydlami matki naszej wspólnej, Kościola naszego świętego, zjednoczeni, przetrwali wszystkie trwogi a doczekali się już tu na ziemi tego pokoju, który tylko jest z Chrystusem i przez Chrystusa!«

VII.

Miscellanea.

V čem sv. Vojtěch byl první?

1. Oslavenec náš byl první Čech na prestolu biskupském, první Čech, jenž vstoupil ve šlápěje a pravomoc apoštolův.

Dále byl první *mnich* řehole sv. Benedikta.

Sv. Vojtěch jest první z Čechů, o němž známo, že jako poutník vykonal největší *cesty* po Evropě v době, kdy prostředků kommunikačních bylo ještě poskrovnu. Na jihu dospěl až na horu kassinskou a do Valliluky u Bari, na západ až za Paříž, na sever do krajin baltického moře a na východ až do Ostřihoma.

Sv. biskup náš byl první Čech, o němž historicky známo, že *plul po moři*, a to za účelem, aby na území pobřežním, kam jiní jezdili jen pro vzácný jantar, rozséval perly pravd evangelických, aby tam, kde jiní se obohacovali, prolil svou krev.

Vojtěch byl první Čech, jenž *měl styk s Prusy*.

Konečně byl prvním synem našeho národa, jehož život byl velice *pohnutlivý*: na Libici zrozen, v Děvíně na školách vzděláván, v Čechách biskupem, na Aventině řeholníkem, v Uhrách a v Polsku apoštolem, v Prusku mučeníkem, ve Hnězdně pochován a konečně do Čech přenesen.

První Čech, jemuž *vlast jeho nestačila*, neboť veliké srdce veliké tužby mívá.

2. Stará kronika hildesheimská k r. 1000 vypravuje takto: Císař Ota III. ubíral se v postě do Polska; tam svolav synodu zřídil 7 biskupství a Gaudentia učinil arcibiskupem v Hnězdně k vůli Vojtěchovi. Vraceje se, byl o květné neděli v Děvíně, Velikonoce slavil v Kvedlinburce a Letnice v Cáchách. Dle Jana

Noppia položil tehdy v Cáchách základy ke chrámu sv. Vojtěcha; a dle téhož kronikáře daroval císař této svatyni část hlavy sv. Vojtěcha. Jindřich II. stavbu dokončil a zřídil při kostele kollegiátní kapitulu. Reliquie světcova za válečných bouří ztratila se a teprve r. 1475 dne 1. září za přítomnosti Bedřicha III., nuncia apoštolského, a mnohých knížat i lidu v chrámě nalezena a slavnostně vyzdvižena jest. A skutečně mezi svatými ostatky, jimiž tato svatyně se honosí, uvádí se na místě sedmém hlava sv. Vojtěcha.

V listině zakládací čteme: »Quoniam indubitanter scimus in conspectu Dei placere, Sanctorum loca instituere, et sublimare spe divinae remunerationis: pro remedio animae nostrae, conjugisque nostrae dilectae Cunigundis, videlicet Imperatricis Augustae, nec non parentum nostrorum, cum etiam pro confirmando sub Divina protectione regni nostri statu, ecclesiam in honorem S. Adalberti Martyris et Episcopi, in monte contermino Sedi nostrae Aquensi a nobis fundatam, omni libertate donamus etc. Anno MXVIII, Indictione regni nostri XVII, Imperii v. Actum Aquisgrani feliciter.« Acta Sanctorum XII. Aprilis, tom. III., pag. 180.[1])

3. I německý císař Bedřich uctívá sv. Vojtěcha. Německý císař Bedřich, uděliv Vladislavovi II. titul a korunu královskou, ustanovil, aby mohl Vladislav nositi korunu tu »na božie narozenie, na velikú noc, na letnice, na sv. Václava, na sv. Vojtěcha, aby tiem ti světí dědici větší chválú poctěni byli.«[2])

4. Mimo Prahu nalézají se ostatky sv. Vojtěcha: V Cáchách (část lebky)[3]), ve Hnězdně (část lebky a menší kostičky), v Třemešně (rámě), v kathedrále varmiňské (prst a část ruky), v kathe-

---

[1]) Haec ibi quae ad XIV. pertinere probat martyrologium Aquisgranense, ubi dicto die notatur Dedicatio S. Adalberti in Aquis.

[2]) Kronika Pulkavova v Pramenech d. č. V., str. 268.

[3]) Přinesl ji tam Ota III. r. 1000, vyměniv ji s Boleslavem Chrabrým za zlatou židli, na níž mrtev seděl císař Karel Veliký. Reliquie ta přišla v zapomenutí a byla teprve r. 1475 objevena. Z té doby pochodí tamější pěkný reliquiář. Viz: Noppius, Aachner Chronik, Köhn 1632, pag. 76; dr. Bock, Die Reliquienschätze, a Floss, Gesch. Nachrichten über die Aachener Heiligthümer. Z té reliquie dána r. 1696 částečka malá farnímu kostelu sv. Vojtěcha v Lutichu (Lüttich). — Ve výklenku vedle zvonice v Cáchách stojí pěkná socha sv. Vojtěcha v životní velikosti ze XIII. nebo XIV. věku. R. 1878 dal sochu tu obnoviti farář Nottenbaum.

drále lundské ve Švédsku [1]) (reliquiae in quarta pixide eburnea), v Krakově, Ostřihomě, u sv. Bartoloměje v Římě. Část ramene (brachium s. Adalberti) dal Ota III. r. 1002 klášternímu chrámu v Pereu.

5. Invocatio s. Adalberti juxta Surium: Vocat nunc Te cor contritum, vocat nostrorum temporum infinitus error: clamat, Tibi felicissime Martyr, nostrarum miseriarum magnus clamor. Tu cum purpureis proceribus in conspectu Dei delectatus, tu cum suavisonis Angelorum vocibus intra sancta sanctorum epulatus, ne obliviscaris veros captivos, non sentientes, in quanta tribulatione versemur. Tu, qui multa potes ad Regis cortem, fac nobis legem et justitiam de iniquo odio tantorum hostium. Ad grandem miseriam necessarium est magnum adjutorium. Veniat Tecum non unus Sanctus: salus hominum quorum est ars, stet tecum Angelorum sana pars. O amor, qui regis omnia coelo, respice miseras terras animo benigno, in quibus hoc aevo magna grassatur iniquitas. Fac, quod fecisti, terra factus propter pietatem, fuso sanguine propter nimiam caritatem. Dic tu ante omnes, dic bone Adalberte: »Deus optime, miserere nostrae ruinae varios labores, compesce aestuantis avaritiae in immensum crescentes errores: qui amorem Dei, maxime hoc aevo, commutare volunt in amorem saeculi, bonum dicentes, malum in finem ferentes; permittunt delectare, et faciunt laborare; dicunt se adjuvare, et non nisi nocere noverunt.« Si quid potes, imano quia potes, nostris medere vulneribus. Amen.

---

[1]) Dříve v Dánsku; dcera Boleslava Chrabrého provdala se za dánského krále Kanuta či Knuta Velikého, a tak se tam zmíněné sv. ostatky dostaly. Kolberg, Ein Brief des hl. Adalbert von Prag, str. 39; Langbeck, Scriptores rerum Danicarum VIII, 450.

DODATKY.

(PRAMENY.)

I.

Utrpení sv. Vojtěcha.

1. Sanctus Adalpertus, primis Sclauorum natalibus Slauuinihc patre et Adilburc matre editus, prahcticae uirtuti inherens theoricaeque desudans, ascendendo succrescit, donec pubeda uixdum episcopale in Praga conscendit culmen. Sedis quoque suae aecclesiam pastorali regimine, ut dignum erat, quinque annorum percurricula regens, intra semetipsum tam glorianter sese in populo haberi detestando, ac de hac gloria exui ambiens Romam pedetemptim aggressus est, ultra mare concupiscens exulari, sed ab apostolico retardatus est. Incolarum autem eiulatio, spem suam abesse condolens, Willigisum Magontiensem archiepiscopum pro reditu patris sui interpellabant, uti auctoritate sua eum reuocaret. Suscepta enimuero hac epistola vir domino plenus uoluntati suorum remeando satisfecit. Paulisper in aduentu suo eos demulcens itemque eodem anno paucis secum sumptis Romam regrediens, Johanne papa consentiente, in monasterio sancti Bonifacii monachico induitur habitu. Tribus tantummodo annis cum his moratus fratribus. Ottone igitur tertio imperatore urbis Romane excelsa menia ingrediente, inibi sanctum uirum inueniens, ut ad Saxoniam exiret, multipliciter et humiliter exoratus est. Cesaris petitionem haud renuens, uoluntatem suam impleuit. Saxonica tellure in breui recedens, in Polaniam regionem cursum direxit, et ad Mestris locum diuertens, coenobium ibi construxit, monachosque quamplures congregans Aschricumque abbatem eos ad regendum constituit, qui postea archiepiscopus ad Sobottin consecratus est; in quo loco aliquantisper moratus est.

2. Post hec uidelicet sumpto baculo paucis se comitantibus latenter quasi fugam moliens Pruzae se intulit regioni. Urbi quoque Cholinun appropinquans, venerat in quoddam nemus ciuitati pro-

pinquum, satis uenustum, in quo erat planities iocunda, eodemque die uigilia erat sancti Georgi martiris. Cespite hoc Aprili considens, congressoribus suis Radim et Bugusse: conveniens mihi, inquit, uidetur, quatenus hoc gramine pulchro pernoctemus, et uespertinales nocturnalesque laudes rerum creatori suoque militi persoluamus, ac eo propitiante, orto sole, officiis missarum peractis ciuitatem, prout uenimus, ingrediamur. Frater autem eius Radim, mutato nomine Gaudentius dictus, qui postea archiepiscopus effectus: quid nobis agendum est, aiebat, quoniam esuriendi inopia lassi sumus? Obtice, frater, presul infit, noli contristari, deus prouidebit suos. Uoluntas tua mox saturabitur domini prouidentia. Officio uespertinali finito, ipse ab eis paulum recedens, siluaticos per campos uagando tantam attulit eis fungorum herbarumque copiam atque dulcedinem, uti uariorum ciborum superhabundantia se vesci, qui aderant, congauderent. Lucifero excussa nocte assurgente astro, qui tunc erat canendus, insegnis insistebat imno. Prius enim, quam quintam oroscopos tangeret umbram, sacrum celebrabat officium, eoque finito, abstracta tantum casucula reliquo episcopalis uestimenti ornamento indutus, comitatu cum paruo urbem, que Cholinun uocatur, inpauidus adiit. Erat enim ante introitum portae illius profundum specus, longitudinis non paruae, ita tenebrosum, quod is, qui foris et intus erat, non uideri sed audiri ab altero potuit. Presul uero uenerandus audacter accedens, ferulaque sua postes portae, ut episcoporum mos est, pulsans: aperi infit, ianitor! angelus regis gloriae intraturus est; ipse rex dinoscitur uirtutum omnium, cuius freno et potestate regitur machina coeli et terrae. Urbanus custos: quenquam intromitti noster mos non est, respondere fertur, sed regrediens in eminenti, qui urbi praeminet, te ostende cumulo, ut, quis sis, prius videaris: tunc demum primate iubente intrandi licentia haud tibi denegabitur. Haec dicenti athleta domini oboediens in praemonstrata se videndum praesentauit altitudine.

Viso sancti domini vultu custodum unus terribiliter mirum alto clamore vociferauit, atque mox more irascibilium apum quasi tumultuantis populi, quicquid virorum ac mulierum inerat concurrere. Improbi quoque facto agmine unanimiter circumvallantes sanctum dei, quis sive unde esset, ammirati sunt. Unus videlicet ex eis, cui antea cognitus erat, eum esse, qui populum aquaria submersione pessumdaret, loquebatur: nosque simili modo

perdere uenerat. Quid est verbis morandum? non densior grando sata conterendo furit, quam armata lapidibus manus caput suum penitus conterrendo saeuiuit, nec furori nimio ante pepercit, quam mitram uillosam, qua pro pilleo usus est, penitus dilacerabat. Circumfusus proprio undique cruore, immobilis docendo perstitit, donec limphata gens lapidandi uiribus defecerat, et martirem sanctum ultimum claudere sperabat diem. Weihtahc almus maioris triumphi gloriam sibi esse paratam agnoscens, regrediebatur memoriam defunctorum uigilias canendo caelebrans, orationes usque ad dicendas peruenit. Interdum eleuatis ad collum digitis stolam humeris applicauit. Bugussa uero subdiaconus suus retro respiciens, octo uiros post se properantes contemplauit, quod mox pio presuli palam fecit. Ille molliter ridens ab inceptis non obticuit orationibus; subitoque in illum irruens ex illis unus, extensa dolatura capitali eum martirisauit sententia. Corpus (vero) trunctatum corruit in terram, spiritus autem polorum intrauit gloriam. Asseclae uidelicet eius in fugam conversi, proximae latibulis se seruandi causa dedere siluae.

3. Trucidatores nefandi eleuato capite fixere illud in altum sudem; reliquum corpus amni prope fluenti inmersere, inuidentes coruscantem populo lucere lucernam. Interea quoque, dum hec agebantur, caput de sude oracula aeternae eructabat uitae. Ast ubi homines nefandi uelle suum in sanctum dei perfecere, notae urbis claustro sese intulere. Viatoris cuiusdam, ut fertur, gressus iuxta semitam fluentis amnis, quo haec contingebant, situs erat, qui caput fixum cernens de sude depositum sua abdidit in pera, Pulslaique ad ciuitatem, Chnazina uocitatam, concitato cucurrit tramite. Stansque coram principe rem sancti martiris omnem, sicut nouerat, ordinaliter exposuit, abstractoque de pera capite in medio manifestauit. Quidam procul dubio super impositi sceleris reatu ferreo compede per crura inretitus, qui sequenti mane decollandus erat, contemplato sancti martiris capite, catenam de cruribus dissilire gaudebat, qui per merita testis dei a proscripta liberatus est paena. Hoc primum perhibetur esse suum signum. Hanc insoliti uirtutem signi ammirantes, in quorum praesentia beati martiris passio peracta est, aduenere, ueroque testimonio, que uiator retulit, confirmauere. Pulslavo quoque tantae sanctitatis cupidus, pecunia sua uiatori data ipsum emit caput sanctum, ac misso magni thessauri pondere, nuntios suos cum discipulis sancti Adalberti ad redimendum reliquum corpus direxit. Mira res et

inaudibilis: sex dies corpus almum in flumine, cui inmerserant, requievit; septimo autem die piscino more defluit ad ripam, ubi inveniebatur; tribus uidelicet diebus caput in sude fixum ab aquila, ne ab ullo uolucrum tangeretur, custoditum. Pulslauuo praefatus, dum a praeeuntibus sanctum cadauer uenire cognosceret, cum infinita se comitantum frequentia obuiam iens, condigno honore suam deportari fecit in urbem, ac in basilica, quam Misico, bonae uir memoriae, domino fabricauerat, reuerenter collocauit, ubi deo praestante assiduis uirtutum in dies floret signis.

II.

Kanaparův život sv. Vojtěcha.

1. Est locus in partibus Germaniae, dives opibus, praepotens armis ferocibusque viris, quem incolae Sclavoniam cognomine dicunt. Huius maxima pars infidelitatis errore praeventa, creaturam pro creatore, lignum vel lapidem pro deo colunt; plerique vero nomine tenus christiani, ritu gentilium vivunt; quibus causa periculi fit res salutis. Nonnulli tamen ex eadem gente et bene credunt et pro spe futurae mercedis bona opera agunt. Igitur in illis finibus, ubi christianitatis religio pulcherrima floruit, erat vir Zlaunic nomine, potens in honore et divitiis, amore iustitiae ac operibus misericordiae perrarus civis; vir magnus inter cunctos eius terrae habitatores, auro et argento locupletissimus, inter delicias fidus custos divinae legis, ambulans sollicite iuxta precepta sacerdotum, carus toto pupulo, sed proprie amicus pauperum. Hic accepit uxorem dignam generis sui, et ipsam honestis moribus plenam; quae audiendo verba vitae plus sitiuit, et eadem operando famem non explevit; nec delectabatur matronarum pompis, nec auro lapidibusque preciosis, pro minimo ducens, quae stulti maxima putant. Sancta erat moribus, sancta sermonibus, fortis ut dicunt in ieiunio, familiaris deo in oratione: mater lugenti pupillo, peregrino et viduae gratissima soror. Pro his ergo et his similibus, quas ambo egerant, virtutibus honoraverunt eos nobiles et divites et coluerunt maxime pauperum turba.

2. Itaque cum de tam praenobili coniugio sancta proles merito foret nascitura, inter magnanimos iuvenes, quos procreaverant, natus est illis puer speciosior cunctis; cui post in sacri baptismatis lavacro datum est nomen Woytech. Iste quantus esset facturus, cum ignoratum fuerit, parentes pepercerunt formae eius, et prae

nimia pulchritudine, quam habuit, destinaverunt eum seculo. Quicquid autem pius error, verum mala venia, parentum in hoc deliquid, mox culpae proditor coelestis irae gladius correxit. Cerneres namque infantuli corpusculum subita magnitudine excrevisse, et prae nimia inflatione ventrem toto corpore maiorem; sic in horas maiore dolore addito periculum mortis imminere coepit. Turbantur parentes; decurrunt ubertim lacrimae patris, et curvis unguibus lacerat ora pallida nutrix; stant moesti fratres; saevit dolor inter viscera matris, nec vox nec animus nec color certa sede manent. Tandem sub ipsa morte confugiunt ad pium et misericordem dominum, et quae pro hominum necessitate plus omnibus sanctis succurrere solet, matrem domini appellant. Inde veniunt ad templum cum magna humilitate et deiectione cordis; ponentesque puerum supra altare sanctae Mariae, votum placabile voverunt eum domino. His ita actis, aversa est indignatio dei, et extenuato ventre puer pristinae redditur pulchritudini.

3. Parentes vero, qui causa huius mali erant, poenitentia ducti glorificaverunt dominum, qui pro melioratione hominum irae suae flagella disponere novit. Puer autem proficiens aetate et sapientia, ubi tempus erat, christianis inbuitur litteris; nec egressus est domum patris donec memoriter dedicit psalterium. Proinde pro discendis liberalibus studiis misit eum pater ad archiepiscopum Adalbertum, qui ab eo, quod verbis docuit, moribus et vita nusquam recessit. Praeerat autem idem sacrae urbi, quae latine virginum civitas, graece Parthenopolis vocatur; urbs quondam nota populis, et una ex magnis urbibus, dum primus Otto sceptra regalia rexit; nunc autem pro peccatis semiruta domus et malefida statio nautis. Ipso tempore erat magister scolarum Octricus quidam philosophus, sub quo turba iuvenum et librorum copia multa, nimis crescente studio, floruerunt. Ergo archiepiscopus ille puerum cum magna caritate suscipiens, dat sibi confirmationem sacrosanctis crismatis, et suo nomine Adalbertum appellans tradidit scolis. Aderat sibi discenti spiritus semper individuus comes, et cucurrit divite vena ingenium, ratio et sensus.

4. Toto autem tempore scolaris studii non emulatus fuerat facientes iniquitatem, nec stetit in consilio eorum, quibus erant inutilis actus et puerilia negocia; sed mox ubi longius aliquid positus magister ei locum praebuit, occultis itineribus ad sanctorum martyrum domicilia confugit. Ibi secundum mensuram temporis orationum vota persolvens, rursum ante occursum magistri loco suo resedit. No-

ctibus quoque, ut opus suum bonum ab humani laudibus occultaret, circuit pauperes, debiles et caecos, quibus secundum modum miseriarum amica solamina praestat. Verum ne a bonae operationis studio cessaret, pater et eius optima mater omnia sufficienter dederunt. Quin et magistro suo aurum et argentum et quaecumque oculis hominum dignissima erant offerentes, caro filio doctrinam magno precio emerunt. Ille vero indefesso cursu ad omne virtutum exercitium semet ipsum semper extendens, inter suos collegas pulcherrimus processit. Recessu magistri, quando caeteri inanibus ludis et ioco laborem legendi sibi minuerunt, ille vero, Davitici nectaris mella degustans, spiritali risu se solatur. Quando illi prandentes in angulis scolae dulcia obsonia magistro furantur, ille furtivas orationes dominae suae mittens, angelicam dapem sibi mercatur.

5. Videamus nunc inter alias virtutes, quas habuit, sanctae simplicitatis quam ditissimus erat. Quadam die dum iret de scolis, unus, qui erat socius itineris, praetereuntem puellam humo prostravit, et causa ludi eum desuper proiecit. Concurrunt scolares, et quidnam foret acturus, cum ingenti chachinno exspectant. Ille vero quia vestitam virginem tetigit, o bona stultitia! iam se nupsisse verissime credidit. Inde erigens se de inuisa virgine, dedit se bene simplex puer in amarissimas lamentationes, atque continuo imbre oculos humectans: heu me! nupseram, inquit, et criminis machinatorem digito monstrans: hic me nubere fecit! Haec et his similia deo plenus infantulus iam tunc agendo, multorum oculos in se defixit, mirantium eius acta et dicentium· Benedicens benedixit hunc puerum deus, qui infra limina pueritiae adhuc positus, ad optima quaeque sic arduus surgit. O ter quaterque beatus, si haec humanitatis studia tota devotione adimpleverit, et arrepti operis cursum congruo exitu terminaverit! Quibus vero cognitus erat pater et eius mirifica mater: non est mirum, aiunt, si tantus est de tantis parentibus ortus. Patris iustitia floret in eo, et maternae pietatis imago in purpureo pectore vernat. Quot annis studuit, incertum est; sed quia saecularis philosophiae sat scientissimus erat, novimus omnes. Quem dominus, credo, ad hoc humanae philosophiae studere voluit, ut post divinae sapientiae montes faciliore gressu scandere posset; aut pocius saeculi amara parvulus potare debuit, ut post vir factus dei dulcia avidiore animo hauriret.

6. Post haec magister scolarum, imperatoris servitio ascriptus, accessit in regiam curtem. At archimandrita Adalbertus debitum naturae persolvens, ex hoc pelago ad litora sempiternae beatitudinis transvolarat. Alumnus autem ille patriam carosque propinquos revisens, sub sacrae civitatis Pragae episcopo arma christianae militiae militaturus assumpsit. Nec multo post coepit languor pessimus eundem episcopum, et detestabili fine clausura vitam venit ei ultima dies. Nam in extremo anhelitu, cum tamen adhuc magna pars animae superstes foret, astantibus, quorum ille adolescens unus erat, hanc fabellam aegra voce retulit: ei mihi! qualis eram et quantum diversus ab illo, qualem me nunc esse vellem! Ei me miserum! perdidi dies meos; iam poenitentiae fructus nusquam! Perii! Ubi nunc honor meus et inanes divitiae? O caro putribilis et esca vermium, ubi nunc gloria et pulchritudo vanitatis tuae? Decepisti me decepisti, fallax seculum, promittens mihi annosam aetatem, et ecce! insperatae mortis gladio ut male interemisti animam meam! Sed meum scelus utcumque veniabile tamen erga pium dominum foret, nisi quod commendatae plebis scelera ad cumulum miseriarum accedunt. Voluptates enim et desideria eis pro lege erant; nec prohibui furentem, nec prohibere potui sponte pereuntem populum, qui adhuc hodie nil sciunt vel faciunt, extra quod digitus satanae in eorum cordibus scripsit. Ve mihi, quia silui! Hoc est, quod dolet, et dolebit in aevum. Nam ecce! dirae mortis victima in infernum recta via proficiscar, ubi vermes mei non morientur, et ignis meus ardebit in aeternum, et ultra! Sic ait, et citius dicto obdormivit; factusque est planctus magnus super eum. Timuerunt autem timore magno, sed prae omnibus adolescens Adalbertus, qui his diebus deliciosus miles erat. Nocte eadem sacco indutus cilicino et caput cano cinere respergens, singulas circuit aecclesias; pauperibus quoque, quae habuit, large dispergens, se et causam suam precibus domino commendavit. Ipsi autem episcopatus honorem iam tunc aliqui tacitis repromissionibus, nonnulli publico sermone promiserunt

7. Post mortem vero episcopi non longe ab urbe Praga factus est conventus desolatae plebis una cum principe illius terrae; et fit diligens inquisitio, quem pro illo ponerent. Responderunt autem omnes uno ore: et quis alius, nisi indigena noster Adalbertus, cuius actus, nobilitas, diviciae ac vita cum honore concordant? Hic quo ipse gradiatur, optime novit; hic etiam ducatum animarum prudenter amministrat. Eodem die dominico, quando

haec electio facta est, quidam validissimo daemone raptus fertur in aecclesia, ubi sedes episcopalis est; et coepit palam confiteri mala sua, quorum sibi conscius erat. Tunc convenerunt ministri dominicalis mensae, orantes pro eo et sacris verbis inimicum persequentes. Exclamavit autem per os illius impurissimus daemon dicens: quid mihi ac vobis? Venistis detrudere me de hoc habitaculo meo! Quid prodest iactare vos inania verba? Ego illum, qui sessurus est in ista sede, valde timeo; ubicumque eum video vel audio, non ausus sum stare. Et continuo spumans daemon murmura et horrisona verba ingeminat; et diris dentibus diu infrendens, ad ultimum exivit homine sano. Die postero ante ortum solis venit nuntius dicens, quia heri dominus Adalbertus consensu publico electus est in episcopum. Concurrunt populus cum clero, glorificantes et gratias agentes domino, quia volens nolensque nequam spiritus confessus est electionem illius.

8. Rediens interea de Sarracino bello, adiit Veronam imperatorius apex, scilicet Otto secundus, cui fuit manus in proelio fortis, in parvo corpore maxima virtus; augustus melior bono patre, et ut fama meminit, per omnia caesar christianissimus. Idem tunc victor et victus recolligendo milite huc venerat, volens ultum ire damna victoriae, sed nesciens, quia mors eum proxima pulsat. Ad hunc ergo Sclavonica manus perrexit, ferens legationem de parte ducis et obtulit electum episcopum, rogans eius manu popularem confirmari electionem. Non minus imperator eorum dignae peticioni adquiescens, dat ei pastoralem virgam; et, cuius suffraganeus erat, Mogontino archipraesuli in episcopum direxit consecrandum. Consecratus ille festo amicorum domini nostri Jesu Christi, Petri et Pauli, multo comitatu equitat in dulcem patriam. Equus autem, cuius tergo insederat, non more frementium equorum nec properis cursibus gradiebatur, neque auro et argento portat fulgentia frena; sed in rusticum morem torta canape ora strictus, incessit ad arbitrium sedentis. Ventum est ad sanctam civitatem Pragam, ubi dux praeclarus Wencezlaus quondam regnum tenuit ac in dei servitio vivere suum egregie perduxit; postea vero sub impii fratris ferro nobile martyrium consummans, manifestis inditiis ac ingentibus usque hodie miraculis sua merita probat. Ibi tum novus ille pontifex vincla pedum solvens, nudo pede intrat urbem, hinc humili et contrito corde orationis iura persolvens, magno gaudio civium episcopalem cathedram obsedit.

9. Erat autem cunctis diebus pontificatus episcopii sui pie ac fideliter serviens domino, sed multo tempore ac inproficuo labore christianitatis normam exercens in populo. Res aecclesiasticas sub aequa divisione distribuit in quatuor partes; primam partem pro necessariis vel ornatibus aecclesiae; secundam canonicorum commoditatibus asscripsit; terciam vero in agmina pauperum proflua miseratione expendens, ultimae partis summulam pro suis usibus servat. Praeterea omni die festo plurimos pauperes elimosinarios ad misericordiae opera vocat, quae eis necessaria erant, affluente copia ministrans. Item cotidianis diebus ter quaternos habere solitus erat, quos in apostolici nominis honorem dape et potu saciat. Raro autem extra testum aliquod vidit eum meridianus sol manducantem, et numquam media nox somno indulgentem. Stat lectus paleis plumis et ostro rigidus, die oculos hominum pascens; nocte vero aut habuit fratrem Gaudentium aut caecum natum, extra quos suo cubili amicissima familiaritate iunctos, et se tercium, nemo quartus recubuit in una domo. Ipsi vero nuda humus, vel lene cilitium, et lapis pro capitis sustentaculo, somnum dabant. Numquam saturo ventre ivit dormitum, et nondum expleto sopore surgit ad solitae orationis convivia. Corpus vero et corporis incentiva acerrimis attriverat ieiuniis, nec ulli umquam voluptati animum dare volebat. Parva quies oculis et nulla venia est defectis pedibus.

10. Lustraverat enim carcerem et carcere positos, quorum longa series et infinitum agmen erat. Nulli plus nota propria domus, quam sibi erat, quis, quo nomine et in qua parte cubaret infirmus, aut quot capita rediviva salus vitae, quot fatalis hora mitteret laeto. Quorum omnium post pia obsequia, si seminis tempus erat, ad campum decurrit, et sacione peracta unde viveret, propriis manibus se laborasse gaudebat. Hinc viator intrepidus aderat sacris aedibus; saepius domino precator inportunus caelestes fores pulsat: nunc longis genuflexibus orationem protrahit, nunc aegra suspiria cordis multo flumine rigat. De completorio usque ad primam non exiit sermo de ore eius, et ad instar monachicae professionis nocturna silentia servat. Post primam pastoralibus causis studia sua impendit, audiens diligenter, quid cum praedato paupere peregrinus et vidua eiularent. Quando autem exteriore cura vacabat, usque ad missae celebrationem Dauidicis utitur colloquiis. Homini non locutus est verbum, quamdiu dominicae mensae infulatus astitit et supra sancta

sanctorum immolat angelicum panem. Post aut opera manuum laborat, aut cum caris capellanis sacrae lectionis cibaria degustat. His ociis longum diem, talibus negotiis totam ducere noctem. Hi sibi mores, hoc studium, heac erat meta vivendi.

11. Post completorium cum solitis orationibus incubaret, quidam pauper, cui nil praeter vitam et membra impius latro reliquit, miseris ululatibus templi ostia pulsat. Quo audito cum de erogatis opibus nulla superfuissent, coepit curiosius excogitare, quid illi dare posset; et cum nihil aliud occurreret, ingressus cubile, quod solum habuit, tulit inde sericum pulvinar, cui abstrahens sericum, plumas circumquaque per domum respersit; deinde ad iacentis mendici clamorem recurrens, inanem purpuram in rugas complicavit et per coeuntium ianuarum foramina emittens, hoc fertili dono manum pauperis accumulavit. Cuius furti auctor cum lateret, cumque Myzl domus suae camerarius hoc inter pueros asperius requirere vellet, prohibuit eum dicens: nequaquam inimicus hoc fecit, sed qui indigens erat, forsitan pro explenda necessitate assumpsit.

12. Inter haec sancta opera non desiderat pluere praedicationis verba; nec sibi solum bonus, nec nisi cum pluribus coelestium gaudiorum particeps esse voluit; singulis compassione proximus, et prae cunctis in contemplatione suspensus; sic alta petens, ut proximorum infirma non despiceret; sic infirmis proximorum congruens, ut alta petere non desisteret; sic discretionis artem servare novit, ut esset in eo et iuste consulens misericordia et pie saeviens disciplina. Ipsi autem contratria voluntate ad carnalem sensum lapsi, bonum pastorem sequi noluerunt. Novo quippe modo cum essent coelestibus bonis pasti, peccatorum fecibus explebantur. Ille spiritalibus adiutoriis caulas suas praemunire instat; illi destruere, quod fecit, diabolicis inpugnationibus festinant. Ille a captivitate daemonum et vitiorum populum liberare parat; illi eo arcius se in omni peccato obligare non cessant. Vidit ergo episcopus, quia divinis legibus adversum ire omnibus modis festinarunt: vidit, quod abdurato corde in deum grandia quaeque et nova scelera adimplere meditantur; vidit optimae gubernationis frustrari lacertos, plus etiam obesse sibi quam populo prodesse. Deflet ergo peccatum, et amarissimo luctu prosequitur dampna perditae gentis. Ad ultimum cogitat, melius esse relinquere quam in caeco et sponte pereunte populo operam perdere. Quod maxime de tribus causis actum esse dicunt, quia huius rei ordinem

ipso narrante comperierunt. Prima et velut principalis causa propter plures uxores unius viri; secunda propter detestanda coniugia clericorum; tertia propter captivos et mancipia christianorum, quos mercator Judaeus infelici auro emerat emptosque tot episcopus redimere non potuit. In somnis quoque apparuit ei dominus, suscitans eum et de lento sopore surgere iubens. Inquid ille: Quis es tu tam imperiosae auctoritatis, vel cuius rei gratia quietem frangere iubes? Respondit: Ego sum Jesus Christus, qui venditus sum, et iterum vendor Judaeis, et tu adhuc stertis? Ille expergefactus, secum tacito corde pertractat, quidnam haec visio vellet. Admovet solvendae quaestiunculae socium elegantem virum Williconem. Hic honore praepositurae praeerat caeteris, hunc vir sanctissimus omnium consiliorum suorum participem fecit. Cui cum suam visionem exponeret, respondit in propria verba et cogitationes ille mitissimus heros: quando venduntur christiani Judaeis, hanc venditionem patitur ipse Christus, cuius nos corpus et membra, a quo movemur et sumus.

13. Haec sanctus episcopus aequa lance perpendens, et ab imo cordis longa suspiria trahens, amplius stare timuit; sicque consilio doloris accepto, venit Romam, et apostolicae sedis pontificem, quid in tanto suo populique discrimine foret acturus, gemebundis quaestibus inquirit. Commendatus, inquid, mihi grex audire me non vult, nec capit sermo meus in illis, in quorum pectoribus daemonicae servitutis imperia regnant; et ea regio est, ubi pro iusto virtus corporis, pro lege voluptas dominatur. Ad haec apostolicus: fili, inquid, quia te sequi nolunt, fuge quod nocet. Operae precium est enim, si cum aliis fructum agere non potes, vel te ipsum non perdas. Quare meo consilio arripe tibi ocia contemplationis, et sede inter eos, qui vitam quietam in studiis dulcibus et salubribus agunt. Hac itaque velut divina responsione animatus cum ad futura sanctorum gaudia ardenti desiderio anhelaret, statuit secum natale solum notioresque populos derelinquere. Vult pro domino peregre proficisci, atque velut sub alio sole inopem ducere senectam. Omnia dura et aspera pro dilecto Jesu dulcia sibi visa sunt; pro divite Christo angustam pauperiem pati, non tam labor quam ingens amor erat. Post hanc suae mentis deliberationem argentum pauperibus large distribuens, episcopalem cameram evacuat.

14. Erat autem ipsis diebus Romae imperatrix augusta Theuphanú, mater eius, qui modo regnat, tercius et deo iuuante ma-

ximus Otto; cui pia cura circa pauperes cum summatibus viris et bene quaerentibus Christum sincerissima dilectio fuit. Haec comperto, quod gratia orationis exulans ille usque Hierosolimam pergere vellet, clam venire illum fecit, et argenti tantum, quantum iuuenis Gaudentius vix levare posset, pro viatico accipere fecit. Quod eadem consequenti nocte pauperibus fideliter divisit, atque ab uno denario totum expendens, nil sibi retinuit. Deinde pueris remissis in patriam, mutat habitum; et asinum pro portandis oneribus mercatus, cum tribus numero fratribus socium iter assumpsit. Habens itaque animum Hierosolimis sepulcrum domini visere, venit ad montem Casinum, in cuius cacumine monasterium sedet, quod in hoc loco primus construere coepit beatissimus pater, monachorum flos et gloria, Benedictus; ibi quoque, ut Gregorii mellifluum os sonat, ultimam partem vitae deguit, et verae religionis exemplar omnibus, qui in Christo pie vivere volunt, digito conscripsit. Hic tum licet agnitus non fuisset, tamen domino, quod futurum erat, providente, honorifice hospicio susceptus est. Post paucos autem dies cum iter coeptum agere vellet, accessit ad eum illius loci abbas, et cum ipso admodum inlustres viri, haec consilia velut ab divina arce ferentes: viam, inquiunt, quam acquirendae beatitudinis causa coepisti, longe est a recta via et ab illa, quae ducit ad vitam. Perplexitatibus quippe fugacis saeculi carere magni animi est; sed cotidie loca nova mutare minus laudabile est. Sicut enim hiberni maris inconstancia malum nautis, ita vagatio de loco in locum periculum suis sequacibus minatur. Stare autem loco et supernis usibus eo liberius perfrui, non nos, sed praecepta maiorum virorumque forcium exempla tibi dicunt. Quod consilium providus heros non secus quam divinitus datum accipiens, ibi finem laboris et errabundae vagationis ponere cogitavit.

15. Haec eo cogitante, frustratur eum deus, volens dilecti hominis desideria aliquantulum dilatare, ut quanto nunc amara primum et labore parta, tanto post dulciora fuissent. Nam cum ibi monastica lege vivere vellet, cumque a minimo usque ad maximum omnes hoc libentissime vellent, repente attonitas terribile verbum transverberat aures: et bonum est, inquiunt, ut stes nobiscum. Hic monachicum induas habitum; hic deo placiturum vivere ducas; nostras quoque ecclesias novo opere constructas, cum sis episcopus, sacrare potes. Quo audito, ille heros iam dudum intra se turbatus, haec ira dictante reddidit: utrum me hominem vel asinum putatis, ut cum amota filiorum cura episcopus esse desisterem, nunc sub

nomine episcopi vestras domus consecrarem? Nec mora, ivit deorsum per montis convexa, et quasi duorum dierum itinere acto ad magnum virum Nilum perrexit, cuius nobile meritum in monastico ordine velut novus lucifer in aetherio axe refulget; sub quo etiam duce ac divinae artis magistro discipulorum plurima manus deo militarunt. Hi vero omnes propriis manibus victum quaerentes, secundum regulam sancti patris nostri Basilii coelestibus vestigiis innituntur. Hac fama ductus, aggreditur sanctum senem, et provolutis genibus diu profudit lacrimas, quaerens ab illo responsa et amica solatia. Quem intuitus domnus abbas Nilus, cuius meriti in conspectu domini viveret, iam in primo sermone cognovit, qui et usque hodie ita amore Christi ferventem non meminit se vidisse aliquem iuvenem. Et recepissem te, inquid, dulcis nate, nisi haec susceptio mihi meisque nocitura, tibi tamen minime esset profutura. Etenim ut iste habitus et barbae pili testantur, non indigena sed homo Graecus sum. Terra autem quantulacumque est, quam ego et mei mecum incolunt, illorum, quos tu bene fugis, propria est. Si, quod deo volente nimis vellem, una nobiscum cohabitaveris, tollunt illi, quae sua sunt; ego cum caris filiis expellor totus, tu de incerta re plus incertus eris. Quin immo accipe patris consilium, et unde digressus es, repete urbem Romam. Quo cum angelo bono te ducente perveneris, domnum abbatem Leonem nobis amicissimum ex nostra omniumque persona salutes, atque epistolam nostram feras in haec verba: aut te apud se, quod plus volo, retineat, aut si ei difficile apparet, ad abbatem sancti Sabae mea vice commendet.

16. Hac spe confirmatus, regreditur ad sacratam arcem, urbium dominam et caput mundi Romam. Inde, cui monasterio abbas Leo praefuisset, diligenter inquirens, ad sanctorum limina Bonifacii et Alexii monstrante populo perductus est. Postquam ingressus est, et cum abbate datur copia fandi, obtulit salutationem et litteras, quas miserat abbas Nilus. Quibus perlectis, et ex longo usu spiritum probare doctus erat, priusquam recepisset illum, arguta arte cuncta explorat. Primum coepit indignationem simulare; quis, qua mente praeditus esset, averso vultu indagare, aspera et dura illi praedicens, cunctaque archana mentis eius sagaci ingenio perquirens. Justum vero ac tenacem propositi virum nec dira hominis responsio frangere valuit, nec venientia temptamina a semel arrepta voluntate revocare potuerunt. Abbas vero Leo ubi non solum (non) avertere a suo praeposito, sed etiam

dira praedicando plus accendere poterat, accepturum se fore illum pollicetur. Statuit autem, domnum apostolicum cum humiliato antistite prius convenire, ut quicquid agendum foret, tanti patris sententia suorumque cardinalium consilia deliberarent. Post haec rite peractis omnibus, qua die dominus discipulorum suorum pedes lavit ac lintheo extersit, monachilem habitum sanctus ille episcopus accepit. Sabbato sancto, quando baptizati catecumini criminalibus vinclis solvuntur, soluta est et ipsi capite pendens cuculla. Hinc secundum regulae morem fratrum numero addictus, quaerendum angusto calle coepit ardentius cupere Christum. Duo autem ex fratribus, qui cum eo erant, iam dudum videntes, quia se monachum facere vellet, non bene relicto clipeo fugam dederunt. Solus vero Gaudentius exemplo constantis viri remanens, cum beato viro monachatum atque probabilem conversationem consecutus est; qui etiam sibi carne et spiritu duplex germanus, et ab infantia semper fidissimus comes adhaesit.

17. Ipse vero omni oboedientia ac humilitate ambulans inter fratres, contra bella temptantium viciorum intrepidus tyro accingitur. In cogitationibus suis ad humilem confessionem semper confugiens, quassatae mentis archana spiritalibus viris pandere non cessavit. Cessante vero temptationum imbre, in novam messem virtutum floruit, ac post vitiorum victoriam solito clarior eluxit. Processit ergo ut lux splendens, et crevit usque ad perfectum diem. Obedientia, qua donavit eum suus abbas, huiuscemodi erat, ut coquinae fratrum aquae ministratorios usus humero apportaret, manibus quoque eorum lavandis simile obsequium ageret. Sic se cunctis fratribus servire laetatur. Nec moratur interea aemulus hostis, nunc aperto bello, nunc latentibus insidiis hominem dei inpugnaturus. Et cum testatia vasa nunc aqua, aliquando vino plena portaret, praedictus hostis callido astu lapsus parat, ac ut confracta in partes spargerentur efficiens, sacri viri faciem ingenti rubore perfudit. Haec dum multociens fierent, et ipse tot vicibus veniam prostrato corpore peteret, tandem ultor eius confus onis respexit ad haec negocia deus. Nam una dierum cum fratrum mensae aportaturus foret merum, offenso pede corruit ipse super vas, et vas ingenti cecidit super marmora lapsu. Audit a longe pater monasterii, cunctique fratres per ordinem, quomodo labitur ille heros, nescientes, quia hunc casum prosperrima adversitas comitaretur. Ita enim vas sanum et vini porcio non minuta reperitur, acsi nulla facta foret ruina. Item nobilis quaedam femina monasterium hoc

causa orationis ingreditur; et cum caritatem ibi facere iussa foret, iam septem annis panem se non gustasse profitetur. Ille vero hunc abstinentiae morem pro infirmitate adhaesisse ei regnoscens, allato pane salutiferae crucis signaculum inpressit, ac deinde prandenti matronae eum apponens: in nomine domini mei Jesu Christi, filia, inquid, manduca panem. Non licet tibi sanctam caritatem violare; pro eius enim amore hoc parum prandii accipere iussa es. Ad hanc vocem credula mulier panis munera degustans, cum gratiarum actione regreditur in domum suam. Exhinc ergo communi cibo usa, rem novam sibi contigisse civibus narrat; ac glorificat vox omnium dominum deum. Nec praetereundum est, qualiter cuiusdam Johannis filiam, qui nunc Urbis praefectus esse dinoscitur, atrocissimus febrium dolor vexare coepit. Quam cum homo dei sacratissima sua manu tangeret, omnis languor corporis eius imperio abcessit.

18. Archiepiscopus vero Mogontinus beati praesulis gregem sine pastore ire conspiciens, misit legatos cum litteris, per quos domnum apostolicum de sancti viri reditu interpellat. Factaque est Romae sinodus pro hac causa; et oritur utrimque litigium grande, ex una parte eorum, qui monachum perdere timuerunt, ex alia eorum, qui pastorem suum cum auctoritate quaesierunt. Cumque inuicem pugnantibus sententiis utraque pars diu decertaret, tandem dubiam nunciorum primas vix promeruit victoriam. Hic ipse primas frater erat ducis, cuius terrae, qui exigebatur, episcopus praefuit. Tum apostolicus non tam voluntate quam iure dei permotus, talia respondit: reddimus, quod iuste quaerunt, quamvis de bono patre iam degenerassent filii, et dabimus eum hac lege: si audierint eum, teneant cum dei benedictione, faciantque sub eo fructum centuplum. Si autem a consueta iniquitate sua recedere nolunt, hic noster absque periculo sui capitis malorum consorcia declinet. Haec ubi dicta dedit, finita est sinodus; et soluto coetu, redierunt quisque in domum suam. Abscedunt legati, monachis tristibus, et laeto animo ac magna exultatione. Cumque emenso itinere Pragam venirent, eunt ei obviam omnis aetas et sexus, et quasi cum ingenti gaudio acceperunt eum. Dant manus ac promittunt omnia, velut qui de sua reversione oppido gauderent, secundum eius praecepta priorem vitam plenissime emendare vellent.

19. Sed paulō post cepit eos ignava mollicies, et neglectis praedicationibus itur in omne nefas. Veterum quippe viciorum recordationibus praeventi, in carnalem partem relabuntur, et pereunt

labor pastoralis et diligens cura boni patris. Inter haec luctuosum et miserabile crimen exoritur. Mulier cuiusdam nobilis cum clerico adulterasse publice arguitur. Quam cum more barbarico parentes dedecorati coniugis decapitare quaererent, fugit illa per celeres auras, donec voce et cursu usque ad optatum pervenerat episcopum. Volens autem de illorum manibus mulierem liberare, clausit eam in monasterio sanctimonialium, quod sub vocabulo et veneratione sancti Georgii consecratum, firmissimis moenibus vallatur. Clavim vero aecclesiae custodi fideliter commendat, credens, ut femina inter feminas solacia doloris et sub altaris defensione vitae securitatem haberet. Crimen quoque in se referre voluit, ut se sceleris auctore magnum aliquid fieret: scilicet ut per poenitentiae fructus aut illam vitae servaret, aut ambo simul iussi morerentur. Qua voluntate quia martyrii coronam exposcens erat, adimpleret utique quod voluit, nisi eum prudenter domnus Willico prohiberet. Impia manus interea absconsae mulieri ferrum necemque parans, armato milite episcopale forum irruperunt. Quaerunt minis et contumacibus dictis episcopum, qui contra divinum fas et legalia iura adulteram defendere vellet. Quod ille divinae contemplationis ocio vacans ubi aure percepit, cum velut divisae noctis hora esset, dicto versu fregit silentia, et in quo clausus erat exivit de templo. Deinde qui secum erant fratribus pacis oscula libans: bene valete, inquid, et pro me misero ferte pia vota Christo! Inde totus ardore martyrii flagrans, non tardiore desiderio et cursu, quam qui fugit hostem, sponte venit in hostem; ac medium agmen intrepido gressu incedens: si me quaeritis, inquid, praesto sum. Unus autem ex illis, cui cum bonis semper laeva voluntas erat, omnium ore talia respondit: cassa spes martyrii te tenet et nobilis gloria laeti. Errat pro certo haec sanctitas, quae nostrum vult fieri peccatum. Non inplebitur tua voluntas, sed agitur aliquid, quod plus dolet; quia nisi haec meretrix nobis citius reddatur, habemus fratres tuos, in quorum uxoribus prole et praediis hoc malum ulciscamur. Haec dum furens Sclavus contra episcopum dilatravit, ecce corruptus auro proditor adest; qui excerpens eos clam ex agmine vocat, seque itineris ducem praebens, domum, in qua clausa erat, domusque custodem manifestat. Custos vero tentus ab illis, nunc minis, nunc amicis affatibus, ut illam in manus eorum redderet, diu probatur; ad ultimum mortis timore perterritus, non sic sibi creditam cruentis hostibus prodidit feminam. Rapitur infelix, frustra pressis altaribus, et sub manu coniugis capitalem iussa est subire senten-

ciam. Quod cum ille, velut vir iustus, facere nollet, sub gladio vilis vernulae truncata, poenas male usi corporis capite exsolvit.

20. His atque horum maioribus popularis nequitiae studiis cum sermo docentis episcopi contraire nequiret, flet bonus pastor, quia in morbido grege signa salutis nulla inesse prospexit. Hinc pro spectandis sequentibus malis oculos claudere volens, dulcis Romae moenia revisit, et nave monasterii mutat pastoralia frena. Congaudent illo redeunte monasticae plebis sacra collegia, ac sanctitatis suae amore pariter et utilitate perfruuntur. Dilexerunt eum omnes, sed prae omnibus abbas suus, qui et post se totis cohortibus fratrum praefecerat illum. Ille autem omni vilitate et extremitate contentus, quanto magnus erat, tanto se cunctis inferiorem praebuit; quanto spiritalibus divitiis dives, tanto in oculis hominum parvus, pauper et despectus esse cupiverat. Dicunt autem abba et fratres eius de eo, quia in omni virtute ad unguem perfectus est, et extra martyrium vere sanctus erat. Sic de die in diem semper novus et se ipso robustior succrescens, ad divina contemplationis fastigia velut castissima turtur evolaverat. Volens autem dominus ostendere servo suo, cuius meriti viveret in conspectu suo, monstrat ei per visum duos ordines in coelo, unum purpureo, alterum niveo amictu, quibus sub diversa specie singulare meritum et propria merces; ambobus tamen esca et potus erat laus perpetua creatoris. Et facta est vox ad eum dicens: inter utrosque est tibi locus, convivacio mensae et aptissimus honor. Cuius rei visionem abbati suo cum exponeret, non hoc de se, sed velut sanctissimus Paulus reuelationis suae mysteria de alio homine narrat: scio, inquid, huiusmodi hominem, cui dominus per visum talia ostendit et haec ipsa donaturum se promittit.

21. Hoc ipso tempore iter agit Romam rex Francorum Otto tercius, pulchri caesaris pulcherrima proles. Decursis quippe puerilibus annis, cum iam velut prima lanugine barbae floreret, tempus et virtus maior annis, imperatoriam sibi exposcerant dignitatem. Roma autem cum caput mundi et urbium domina sit et vocetur, sola reges imperare facit; cumque principis sanctorum corpus suo sinu refoveat, merito principem terrarum ipsa constituere debet. Suus ipsis diebus pontifex acerrima febre correptus, corpus terrae, animam coelo, utraque in sua dimisit exordia. Rex autem Otto Alpium nives multo milite transmeans, iuxta sacram urbem Ravennam regalia castra metatus est. Ibi in eius occursum veniunt epistolae cum nunciis, quas mittunt Romani proceres et

senatorius ordo. Primo illius adventum, velut toto tempore paternae mortis non visum, totis visceribus desiderare ac debita fidelitate pollicitantur exspectare; deinde in morte domni apostolici tam sibi quam illis non minimam invectam esse partem incommodorum annunciant, et quem pro eo ponerent, regalem exquirunt sententiam. Erat item in capella regis quidam clericus nomine Bruno, secularibus litteris egregie eruditus et ipse regio sanguine genus ferens; magnae scilicet indolis, sed quod minus bonum, multum fervidae iuventutis. Hunc, quia regi placuit, a maioribus electum Magontinus archipraesul Willigisus et suus collega Hildebaldus episcopus adduxerunt Romam; proinde a Romanis honorifice acceptum, ad hoc ordinati episcopi apostolico honore promulgarunt. Superveniens etiam rex Romano more egregie accipitur; deinde et magno gaudio omnium imperatorum attigit apicem. Laetantur cum primatibus minores civitatis, cum afflicto paupere exultant agmina viduarum, quia novus imperator dat iura populis, dat iura novus papa.

22. His temporibus christianissimus ille caesar, cui circa servos dei maximum studium semper et diligens cura fuit, crebro alloquitur sanctum Adalbertum, et habebat eum sibi familiarem, audiens libenter, quaecumque sibi diceret. Archiepiscopus vero Willigisus veterem quaerimoniam canens, domnum apostolicum de sancti hominis reditu interpellat; congeminat vota cum votis, et ut reportaret illum, modis omnibus instat. In apostolica quoque sinodo canonum testimonia revolvens, coram omnibus se iusta petere clamat; peccatum esse, singulis aecclesiis maritatis solam Pragam suo pastore viduari; iuste poscentibus benivolam aurem, viduae aecclesiae maritum suum praebere, libera mente postulans erat. Rursum ex itinere, quo versus est ad patriam, continuis litteris hoc idem reiterare non cessat; nec dimisit prius, donec pollicitus est domnus apostolicus, facturum se esse, quae vellet. Tristatus est autem homo dei, quia relinquere cogitur monasterium. Praescierat enim, quia populum, cui pastoralem curam debuit, a via sua mala nemo flectere quisset. Sed tristem eius animum hoc valde solatur, quia si in commissis sibi animabus dignos fructus agere nequisset, extraneis et non baptizatis praedicator missus fuerat. Ergo multis lacrimis fratrum dulce monasterium linquens cum summae discrecionis viro Notherio episcopo ultra Alpes proficiscitur.

23. Cumque velut duorum prope mensium iter agerent, venerunt

Magunciam, ubi regressus ab Italicis horis imperator commoratus est. Cum quo vir dei mansit bonum tempus, qui valde familiarissimus sibi erat; et nocte pariter ac die velut dulcissimus cubicularius imperiali camerae adhaesit. Hoc autem non sic, velut saeculi aliquo amore captus, sed quia dilexit ipsum, et dulcibus dictis ad amorem coelestis patriae accendere voluit. Nam die sive nocte, cum turba locum dedit, sanctis alloquiis aggreditur illum, docens, ne magnum putaret, se imperatorem esse; cogitaret, se hominem moriturum, cinerem ex pulcherrimo, putredinem et vermium escam esse futurum; viduis se exhibere maritum, pauperibus et pupillis monstrare se patrem; timere deum ut iustum ac districtum iudicem, amare ut pium veniae largitorem ac misericordiae fontem; sollicite pensare, quam angusta via, quae ducit ad vitam, et quam perpauci, qui intrant per eam; bene agentibus esset per humilitatem socius, contra delinquentium vicia per zelum iustitiae erectus. Ad hunc modum plura subnectens, monet carum filium, praesentis vitae bona despicere, aeternitatis electionem desiderare, mansura quaerere, in rebus temporalibus et transitoriis fiduciam non habere. Cunctis, qui in regia domo erant, servitutem serviens, velut servus omnium, sic eorum vilissima quaeque manibus tractat, et omni humilitate eorum servitia facit. Noctibus quoque cum carpserant somnum, calciamenta eorum componere cura fuit; ab ianitore usque ad principem regiae domus omnium caligas aqua abluit, et purgatos sordibus eos suo loco restituit. Ad hunc modum plurima servitia egit in camera; quanto quaeque vilissima erant, tanto libentius ea pro humilitate ministrat. Sed serviminis auctor diu incognitus latuit, donec quidam Wolpharius, imperialis minister et sibi dilectus cubicularius, sanctum prodidit furem.

24. Vidit quoque ibi somnium nocte una, quod huiusmodi erat. Putabat se fratris sui curtem adire, et media curte stare domum, cuius structura aspectu erat delectabilis, parietes et tecta nivei candoris; intus duo lecti, unus sibi, alter fratri suo deputatus erat: uterque scilicet, ut decuit, multum honoris gerens; sed lectulus suus omnem gloriam alterius longe praecellens, totus purpureo splendore et sericis ornamentis amictus, ad caput vero aurei staminis lintheo pulcherrime redimitus. Sursum vero in capite erat aureis litteris scriptum: Munus hoc auctentum donat tibi filia regis. Cuius visionis ordinem cum aliquibus narrando exponeret: vide, inquiunt illi, quia Christo domino secundante martyr eris

futurus. Regis filia, quae dat tibi regia dona, hoc est domina coeli, sacratissima virgo Maria. Hoc audiens ille, factus est laetissimo animo; et ingressus cubiculum cordis, egit gratias sancto sanctorum angelorum domino et omnipotenti Christo. Hinc matrem gratiarum, quae regis solio proxima sedet, prona cervice et gavisae mentis iubilo adorat: gloria tibi, inquiens, virgo, maris stella, quae me ut pia domina humillimum servum tuum respicere dignata es.

25. Hac ipsa tempestate adiit Turoniam quaerens auxilio sanctum senem Martinum. Nec praeteriit Floriacum, qui beatissimum corpus confessoris nostri et patris Benedicti suo gremio collocare meruit; ubi etiam, quis ille sit domino, caecorum visus, claudorum gressus, surdorum auditus et coelestium miraculorum multa milia protestantur. Horum duorum carissimorum patrum sacris confabulationibus pastus, laeto animo regreditur ad imperiale domicilium. Inde quid sibi menti foret, quae volente deo agere vellet, sub lucem proferens, coepit cum dilecto caesare familiarem extremum sermonem habere. Finita locutione, pacis oscula invicem libant, et amplius numquam sociandos non absque dolore separant amplexus. Vir ergo sanctus eius caram vitam carissimo Jesu multum commendans, secundum placitum archipraesulis sui ad apostatricem gentem pergere coepit. Sapuit ipse, quod consilio suo non obaudirent, sed ne inobediens esset, iussum iter adimplere maluit. Hoc etiam eius animo magnam spem tribuit, quia si non in filiis, in alienis et barbaris animarum lucra congregare potuit. Erant enim multae nationes per circuitum, per quas aut sibi martyrium, aut eis baptismi gratiam conferre potuit. Gens autem haec sceleratissima, ad quam redire compulsus est, in odium sui nominis grande nefas peregerunt. Nam parentes suos nobiles et praeclaros viros, misero vulnere prosternunt; fratres fratrumque filios, masculum una cum insonte femina, omnes morte sevissima dampnarunt; civitates quoque eorum igne ac ferro devastantes, omnia eorum bona in captivitatem redegerunt. Unus autem ex suis fratribus, dum haec mala domi geruntur, cum Bolizlavo Palaniorum duce foras in expeditione imperatoris erat. Dux vero ille pro amore sancti fratris magnis promissis et amicis opibus eum solatur.

26. Ergo pro his sceleribus aditum sibi clausum esse putans ille sanctissimus heros, noluit frustrari adventum suum; sed declinavit ad praefatum ducem, quia sibi amicissimus erat, et si se

recipere vellent, per eius missos explorare potuit. Quo facto, econtra illi magna indignatione remittunt ei irae et furoris plena verba, dicentes: sumus peccatores, populus iniquitatis, gens durae cervicis; tu sanctus, amicus dei, verus Israhelita, et tibi omnia cum domino. Tantum ac talem non portant cohabitationes et consorcia iniquorum. Et tamen unde novum hoc genus, ut tociens repulsos, tociens abiectos non unius sed diversarum mentium requirat episcopus? Agnoscimus, ingeminant, quid sub colore pietatis mendosum tinniat haec sanctitas. Nolumus eum, quia si veniet, non venit pro nostra salute, sed pro puniendis malis et iniuriis, quae fratribus suis fecimus et fecisse iuvat. Non est, qui recipiat eum, non est usque ad unum. Haec et his similia audiens beatus episcopus, tanto laeticiae risu exuberat, ut pene a solito rigore magnum aliquid excederet. Disrupisti, inquid, vincula mea. Tibi immolo gloriam et sacrificium laudis, quia pastoralis curae funes et vincula de meo collo ipsorum refutatio liberavit. Fateor me hodie, o bone Jesu, totum esse tuum; tibi, dominator virtutis aeternae, laus, honor et gloria. Noluisti eos, qui te nolunt et qui a via veritatis in desiderio declinant.

27. Inde adversus diram barbariem prophanosque idolâtras gladium praedicationis acuens et aptans, cum quibus primum, cum quibus postmodum dimicare oporteret, animo deliberare coepit; utrum Liuticenses, quos christianorum praeda miserorumque hominum dampna pascunt, an Pruzzorum fines adiret, quorum deus venter est et avaritia iuncta cum morte. Tandem alternanti pocior sentencia successit animo, ut quia haec regio proxima et nota fuerat duci praedicto, Pruzziae deos et idola iret debellaturus. Dux vero cognita voluntate eius, dat ei navem, et ipsam pro pace itineris terdeno milite armat. Ipse vero adiit primo urbem Gyddanyzc, quam ducis latissima regna dirimentem maris confinia tangunt. Ibi, divina misericordia adventum eius prosperante, baptizabantur hominum multae catervae. Ibi, missarum sollempnia celebrans, patri immolat Christum, cui non post multos illos dies se ipsum pro hostia fuerat oblaturus. Quicquid vero superfuit de eo, quod ipse et novi baptizati communicarunt, colligere iubet, et mundissimo panno involutum sibi servabat pro viatico deportandum.

28. Postera autem die salutatis omnibus inponitur carinae et pelago, et tollitur ab eorum oculis, numquam postea videndus. Hinc nauticum iter velocissimo cursu peragens, post paucos marinum

litus egreditur, et reversa est navis cum armato custode. Ipse autem pro praestitis beneficiis gratiam vectoribus et vectorum domino agens, remansit ibi cum geminis fratribus; quorum alter presbiter Benedictus, alter dilectus et a puero sibi comes frater Gaudentius erat. Tunc magna fiducia Christum praedicantes, intrant parvam insulam, quae curvo amne circumvecta, formam circuli adeuntibus monstrat. Venientes vero loci possessores cum pugnis expulerunt eos. Et quidam, arrepto naviculae remo, astitit episcopo propius, et ut forte psalmos in libro decantaverat, ingenfem ictum inter scapulas dedit. Excussus manibus volat in diversa codex, et ipse extenso capite et membris iacet humo prostratus; sed exterius afflicto corpore quid pia mens intus ageret, risus cordis per vocis organum mox patefecit. Gratias tibi, inquid, domine, quia etsi amplius non erit, saltim vel unum ictum pro crucifixo meo accipere merui. Transiens vero in aliam partem fluminis, stetit ibi sabbato. Vespere autem facto dominus villae divinum heroa Adalbertum transduxit in villam. Congregat se undique inhers vulgus, et quid de illo foret acturus, furibunda voce et canino rictu exspectant. Tunc sanctus Adalbertus, quis et unde esset, vel ob quam causam illuc veniret, interrogatus, talia econtra miti voce respondit: sum nativitate Sclauus, nomine Adalbertus, professione monachus, ordine quondam episcopus, officio nunc vester apostolus. Causa nostri itineris est vestra salus, ut relinquentes simulacra surda et muta, agnoscatis creatorem vestrum, qui solus, et extra quem alter deus non est; et ut credentes in nomine eius vitam habeatis, et in atriis inmarcescibilibus coelestium gaudiorum premia percipere mereamini. Haec sanctus Adalbertus. Illi autem iam dudum indignantes et cum clamore blasphemiae verba adversus eum proclamantes, mortem sibi minantur. Et extimplo terram baculis percutientes, fustes capiti eius apponunt, et infrendunt dire dentibus in eum: magnum sit tibi, inquiunt, quod hucusque inpune venisti; et sicut celer reditus spem vitae, ita tibi parvae morae necis dampna creabunt. Nobis et toto huic regno, cuius nos fauces sumus, communis lex imperat et unus ordo vivendi; vos vero, qui estis alterius et ignotae legis, nisi hac nocte discedatis, in crastinum decapitabimini. Ipsa vero nocte in naviculam inponebantur, et retro ducti manserunt quinque dies in quodam vico.

29. Haec dum in illa parte geruntur, ecce in monasterio, ubi ille talis nutritus fuerat, cuidam converso Iohanni Canapario talia

dominus per visum ostendit. E summo coelo velut volantia deorsum veniunt usque ad terram duo linteamina, alba sicut nix et munda absque omni sorde et macula. Ambo sua honera, singulos quidem viros, de terra levant; ambo felicissimo cursu nubes et aurea sydera transnatant. Unius nomen extra ipsum, qui haec vidit, admodum paucissimi sciunt; alter vero erat, ut adhuc hodie ipse meminit, domnus Adalbertus, cui angelicus minister iam coelestis mensae convivia praeparavit. At pater Nilus ignotum est, quid de eo videret; sed dulcibus scriptis eundem virum ita alloquitur: scias dulcissime fili, quia amicus noster Adalbertus ambulat cum spiritu sancto, et beatissimo fine praesentem vitam erit terminaturus. Item fratri Gaudentio, quae opere futura erant, nocturna quies textis ambagibus dixit. Expergefactus ergo, si vellet audire somnium suum, interrogat dilectum patrem. Respondit autem ipse: dic, si quid habes. — Vidi, inquid, in medio altaris calicem aureum, et hunc vino semiplenum; custos vero eius nemo erat. Me itaque volente bibere merum, opposuit se mihi minister altaris, et audacibus meis coeptis velut quadam imperiosa auctoritate contradixit, qui nec mihi nec alicui hominum hanc licentiam dare vellet, pro eo quod tibi in crastinum pro mistica refectione foret servatum. Haec eo loquente, fugit somnus ab oculis, et occupat trementia membra torpor ingens: deus, inquit, fili, prosperet hunc visum! Fallaci somnio neminem credere oportet.

30. Iam exsurgente purpureo die, coeptum iter agunt, et davitico carmine viam sibi abbreviant et dulcis vitae gaudium continuo appellant Christum. Inde nemora et feralia lustra linquentes, sole ascendente ad meridiem, campestria loca adierunt. Ibi fratre Gaudentio missam celebrante, sanctus ille monachus communicavit, et post sacram communionem pro alleviando labore itineris pauxillum obsonii accepit. Et dicto versu et sequenti psalmo, surgit de gramineo cespite, et quantum iactus est lapidis vel missus sagittae, progressus loco resedit. Hic cepit eum somnus; et quia diutini itineris fessus erat, pleno cornu profudit eum sopori fera quies. Ad ultimum pausantibus cunctis, affuit paganicus furor, et irruerunt super eos impetu magno, et iniecerunt omnes in vincula. Sanctus vero Adalbertus stans contra Gaudentium et alium fratrem ligatum: fratres, inquit, nolite contristari! Scitis, quia haec patimur pro nomine domini, cuius virtus ultra omnes virtutes, pulchritudo supra omnes decores, potentia inenarrabilis,

pietas singularis. Quid enim fortius, quid eo pulchrius, quam dulcem pro dulcissimo Jesu fundere vitam? Prosilit e furibundo agmine igneus Sicco et totis viribus ingens iaculum movens, transfixit eius penetralia cordis. Ipse enim, sacerdos idolorum et dux coniuratae cohortis, velut ex debito prima vulnera facit. Deinde concurrerunt omnes, et vulnera miscentes, iram exsaturant. Profluit purpureus sanguis per foramina utriusque lateris; ille oculis ac manibus stat orans in coelum. Exiit rubeus amnis divite vena, et extractae hastae septem ingentia vulnera pandunt. Ille vinclis solutis extendit manus in modum crucis. et suppliciter fusis precibus pro sua et persecutorum salute ad dominum clamat. Sic illa sancta anima carcere suo evolat; sic nobile corpus protenta cruce terram occupat; sic quoque multo sanguine vitam fundens, beatis sedibus et semper carissimo tandem perfruitur Christo. O sanctum et beatissimum virum, cuius in vultu angelicus splendor, in corde semper Christus erat! O pium et omni honore dignissimum, qui crucem, quam voluntate semper et animo portavit, tunc etiam manibus et toto corpore complexus est! Accurrunt undique armis dira barbaries, et nondum expleto furore, auferunt corpori nobile caput, et separant exsanguia membra. Corpus vero loco dimittentes, caput palo fixerunt, et laeto clamore sua scelera laudantes, reversi sunt unusquisque ad proprias sedes. Passus est autem sanctus et gloriosissimus martyr Christi Adalbertus 9 Kalendas Mai, imperante rerum domino Ottonum tercio pio et clarissimo cesare, feria 6; scilicet ut qua die dominus Jesus Christus pro homine, eadem die homo ille pro deo suo pateretur. Cui est misericordia in saeculum, honor, laus et imperium in saecula saeculorum. Amen.

III.

Brunův život sv. Vojtěcha.

1. Nascitur purpureus flos Boemicis terris, maior filius ex parentibus magnis; aureum pomum processit e nobilibus ramis; progreditur pulchra facie, sed pulchrior spiritu, Wogitihc puerulus, quod nomen interpretatum sonat: consolatio exercitus. Pater eius erat uir magnus et prepotens; substantia eius integra, possessio diffusa. Est ei mortalium felicitatum copia, sub se positorum hominum unda, familia multa perstrepens, argento et auro plena domus.

Cum esset dominus terre, fuit tamen mediocris homo; oratio rara, sed habitaverat secum misericordia bona; neglecta castitas, et larga pauperum cura. Mater claro ex genere Sclavorum erat nobilissima digna iugalis iuncta digno marito; marito videlicet qui tangit reges linea sanguinis, quem longe lateque iura dantem hodie tremunt populi, Heinrico regi accessit proximus nepos. Femina, aiunt, casta moribus, plena elemosinis, fidem loquens operibus, nobilitati sue pulchrum responsum dedit. Sed discipula virtutis, bene fit rea custos fratris. Nam dum zelat zelo castitatis, dum fit familiarius famula orationis, dat viro occasionem peccandi non cum una, sed cum feminarum turba. Bonus pater, sed melior mater, optimus qui nascitur ex ipsis.

2. Lacte plenus interea parvulus homo febricitans, mortem vicinam parentibus minatur, fletum movet oculis videntium suos sidereos vultus. Pater fecit spissum gressum, ad quem amat pre filiis filium, testatur crebris lacrimis, quantus vivat amor pueri in visceribus patris. Mors amara in foribus, ecce occurrit salus bene cogitantibus. Dixerunt ergo territi parentes tremula prece: non nobis, domine, non nobis vivat puer iste; sed clericus in dei matris honore portet iugum tuum pulchra cervice. Sic dicunt ponuntque super altare virginis, et recessit in ictu oculi vis doloris. Infantulus ad se redit sospes in omnibus membris. Bona angelorum imperatrix augusta, perpetua virgo, sic in se clamantium ad deum portat hominum vota, dum negare nescit corde petentibus, dum de celo fert opem egris mortalibus, splendida stella maris. Signasti servum, virgo Maria, tuum.

3. Qui cum intra plenilunium sensibilis pueritie venisset, rudisque lingue meatus ad loquelam extenderet, primis elementis inficiendus, presbyterorum datur in manus. Tunc minister eius, qui infantilibus cunis familiarius adhesit, ut mos est humani ingenii, laborem fugiens parandis literis se comitem subtraxit. Propter quod arduum iter desperat, semel et secundo concita fuga ad dulces parentes perrexit. Quo facto pater infrendens diris ictibus et vitalibus plagis fugam correxit, et cum indignatione sequens, non ab re filium tradidit amare salubribus scholis. Nam aperuit deus puero aurem cordis, et interiecto mensis spatio tanta gratia perfudit, ut exinde parvo seniori usque ad unguem philosophiae, eius papas morum et magister sensuum foret.

4. Decursis itaque rudis infantie balbutientibus annis, Wogitihc Davitico nectare potatus, parvoque melle dulce canentis Gre-

gorii pastus, ut partem suam comedat, ad septem panes sapientie portatur, traditur, inquam, ad ingenuam Parthenopolim, Theutonum novam metropolim, liberalibus disciplinis imbuendus; quam urbem rex maximus, primus trium Ottonum, imperator augustus, in magnum archipraesulatum erexit, et ut hodie cernere est, sancto Mauritio in fluminis Albis pulchro litore, pulcherrimam domum prope construxit. Urbis episcopus tunc Adalbertus, ipse et primus, qui, quem suo nomine Adalbertum vocavit, bone indolis puerum Wogitechum secundo crismate linivit. Hec cum facta essent, non norunt, postea quando finito scole duello domum redeunt, recordata est mater pueri, quia Pruzis episcopus gentium positus, cum idem Adalbertus per regnum patris iter ageret, deducit filium cum ungendis pueris, ut tunc primo eum crismate episcopus liniret.

5. Igitur ad frontem scole hospes processit, ianuas timoris intrat, ubi plures epulas appositas cernere erat, quas, prout cui vene in levo pectore saliunt, amena turba discipulorum avido ore carpebat. Scolis praeerat tunc Ohtricus quidam facundissimus, etate illa quasi Cicero unus, cuius memoriale clarum usque nunc per omnem Saxoniam habetur; quem, quantus foret, discipulorum facies inspecta sine lingua sonat, et per vicinas urbes circumquaque diffusa sophia digito monstravit. Apponuntur pedagogus et herus legere, sicut consuetudo erat domi discere; adest puero divina gratia, currunt divite vena ingenium, sensus et ratio. Hoc autem asserunt mirabile in eo, si forte magister amoveret pedem, ut proprium est vagis puerorum animis, aliquando prodeunte ludo totum consumpserat diem. Cumque de lecta lectione nec verbum saperet, et bene iratus magister flagellare inchoaret: dimitte me, inquit, legam; et dimissus, ut rem notam, optime legit. Dicunt etiam tribus linguis pro una locutum; cum scope tergum verrunt, et ferientia flagella dolentem carnem frangunt. Auditoribus enim usus erat latialiter fari, nec ausus est quisquam coram magistro lingua barbara loqui. Unde admotis urentibus virgis, primum, mi domine garrit, iam cum increscit dolor, qui legem non habet, eodem verbo nunc Saxo, nunc Sclavus misericordiam clamat.

6. Annos ter ternos in area studii palestram exercet ingenii; effodiens terre cordis obrutos sensus contra ignorantie densam noctem prendidit scientie diem. Post capella regis magistrum tulit. Scola dixit: sat prata biberunt, discipulorum divisa manus certas sedes domosque revisunt. Repatriat novo nomine Adalbertus, por-

tans secum dulces sapientie liquores; dat caris parentibus visus filius gaudium magnum. Hoc toto tum tempore adeo lascivus, ut homo, incubat terrenis delìciis, vacat puerilibus iocis; querens cibum et potum, ut pecus incurvat vultum, nescit rectus cernere celum.

7. Moritur interea Boemie provincie episcopus; et si est, ut auditum, coram astantibus desperata voce testatur, quod ab nigris spiritibus immundis ad tartareum chaos incaute portatur. Presens enim erat tunc Adalbertus, unus extrema videntium, et verba morientis aure audientium; quem ut ipse post abbati in monasterio dixit, visionis illius magnus horror invasit, et ad primam salutem direxit. Exinde emendare mores, frena ponere animis, desideria carnis igne divini amoris excoquere cepit.

8. Conveniunt dux terre et maior populus, et pro eligendo pastore varias sententias ducunt; omnes tamen ad ultimum manus levant, aëra clamoribus implent, non habere meliorem, nec alium oportere esse suum episcopum, quam indigenam Adalbertum, cuius nobilitas, divitie, alta sapientia et placabiles mores cum tanto honore concordarent. Ergo in hec verba levatur terre episcopus, mutata mente, pius Adalbertus. Hac ipsa die, ubi erat episcopium, audientibus multis, locutum est daemonium, cum presbyteri sacris imprecationibus urgerent, ut exiens de homine possesso daret honorem deo vivo: quid mihi molesti estis? inquit. Ve satis est mihi! Amplius hic stare non possum, quia electus hodie est populo terre episcopus, quam valde timeo, christicola Adalbertus. Sic ait, et quasi citius dicto cessit daemon impudens spiritui sancto, et ut flagello fugatus exivit homine sano. Cui rei homo, qui hora illa praesens erat, Willico quidam, bonus clericus et sapiens, visibile testimonium asserebat, quod nos legimus, cum ad abbatem nostrum hoc scripto filius mandaverat. Ipsum episcopus Adalbertus sue ecclesie praepositum habuit; post super cordis arida flante spiritu sancto, nobilem monachum mons Cassinus recipit.

9. Igitur electus episcopus auricomam Italiam vadit; quem obese cluse artas vias egressum prima civitas Verona recepit, que in fauce regni pulcre levat caput. Ibi eum pastorali virga investivit Otto secundus, qui tunc loco patris rapidis cruribus montem imperii scandit; sed non dextro omine, nec vivo matureve sapientie signo rem publicam rexit; et dum omne quod vult regem oportere sequi, non bene, putat, collectum orbem amisit, et quam patris terror peperit, pacem interfecit. Sensit Theutonum tellus

patrem scilicet mortuum, nautam maris; sensit dormientem aurigam orbis, cum quo prospera dei cucurrerunt, multa bona christiane religioni accreverunt. Migrans migravit Otto pius, Otto rigidus, fluxa gubernare doctus, cuius aurea tempora nunc gravi gemitu memorat, quando pressa malis sancta ecclesia absque ulla requie hostes insurgere dolet. Duorumque oblita Ottonum, antiquum nominat: vere inquiens meus »felix mundus erat, Otto dum sceptra gerebat«. Ergo archimandrita Mogontinus, gravis homo, Willigisus Adalberto, cui deus interiori gratia benedixit, venerabile caput oleo unxit, et in presentia imperatoris ad sacerdotii altitudinem provexit.

10. Ea tempestate effera gens Luttizi pagani iugum christianitatis deponunt, et — quo errore adhuc laborant — post deos alienos erecto collo cucurrerunt, et, qui fugientes fugere nequeunt, christiani multi ceciderunt gladio. Tunc peccato Ottonis multa mala surrexere, maxima ubique et miserrima naufragia emerserunt, res publica turpitudines passa de solio descendit, christiana religio lacera iram dei sensit. Actum est bellum cum Polanis, dux eorum Misico arte vicit, humiliata Theutonum magnanimitas terram lambit, Hodo pugnax marchio laceris vexillis terga vertit. Alia hora, quem rex congregat optimus populus et, qualem postea videre non contigit, valde grandis exercitus, cum esset melius zelo pugnare cum paganis, sine reverentia fraterne christianitatis congrediuntur cum Karolinis Francis. Expectare non audent, qui in viribus regni iratum imperatorem sciunt, non durantes virorum fortium cedunt hostes ad impetum fortissimum. Sed dum vino ventrique collum flectunt, regnante Ottonis infortunio, victores in turpem fugam desinunt. Ultimum et lacrimabile bellum confecit cum nudis Sarracenis, quorum dum ultra incredibilem modum numerus excrevit, cede cadauerum lassa dextera defecit, et bellantium heroum virtus fracta succubuit. Stratus ferro occidit flos patrie purpureus decor flave Germanie, plurimum dilectus augusto cesari, qui cum stupentibus oculis nefas horret, tandem pudet, quia mulierem audivit, tandem sero penitet, quia infantilia consilia secutus, sententias maiorum proiecit. Qui putas color queve facies talia cernenti erat? Que tibi, que magnanime uvenis illa dies erat, quando in potestatem Sarracenam populum dei traditum vidisti, et sub pedibus paganorum christianum decus laceratum aspexisti? Vere ut quidam spiritu canens domino ait: cum sis iustus iuste omnia disponis; eum

quoque qui debet puniri recte condempnas. Quodsi augende christianitatis gratia non terre causa cecidissent, tanti boni cum aliter nequeat, homo natus ad laborem nisi mori debeat. Adeo sevum vulnus doloris mater ecclesia pro nichilo curaret. Sed ve nostro miserabili evo! quia nemo rex studium habet, ut convertat paganum, quasi deus de celo iubeat. Diligunt honorem suum, o Christe, non lucrum tuum. Post sanctum et imperatorem magnum Constantinum, post optimum exemplar religionis Karolum, ut converterent paganos ad Christum, nomen et rem glorie coram deo et hominibus pauci acceperunt; est eheu pro peccatis, qui persequatur christianum, et nullus prope dominus rerum, qui ecclesiam intrare compellat paganum. Ergo rex puer, cernens caros ablatos, optimates occisos, nescius quo se vertat, irato deo quo vadat, maximam filiam criminum, desperationem impegit. Illud post miseriam sequens, quod poetarum quidam iacens in marmoreis hortis cantat: una salus victis nullam sperare salutem, emisso equo dedit se in mare. Nat sonipes; ubi lassus cessat. Ipse rex nandi peritus super undas diu natat, donec obvia navis Grecorum fessum levat, et extra spem care coniugi et superstiti populo incolumem reddit. Erat ut accepimus vivida virtus in eo, fervida et effrena iuventus, manus prompta bello, sed rara unquam cum consilio. Multa bona fecit, sed quia etas lubrica errare fecit, et plura praecipitatione peccavit. Prope semper perdidit diebus suis, ubi prelium cepit; extra Theutonum consuetudinem, pugnantibus eis, secutum est omne infortunium. Est cuius efficiens causa contra dominum regis tacita offensa.

11. Retro sumit iter sanctus episcopus Adalbertus; venit in terram suam, pulchre regens animam suam, et pascens bene optimis pascuis subditam plebem. Res episcopii in partes partitus, quatuor divisiones fecit, unam clerus, alteram agmen pauperum suis usibus sumpsere; tertiam mater ecclesia pro captivorum redemptione et sua restauratione possedit; quartam ipse cum coherentibus sibi ad necessarios sumptus recepit. Cernere erat alium hominem, o qualem, o quantum mutatum ab illo, qui paulo ante post pulchra temporalia equorum cursu cucurrit, aut tota mente in terrenis actibus iacebat, vel in desideriis errare sine magistro doctus erat. Rediit ad se! recognovit propter quod deus hominem fecit! mutavit amorem, correxit pedem! divina concupiscens et sola celestia suspirans. Delicias egre fert! divitias non vult. Aurum computat pro nullo, argentum pro luto, et quecumque

humana vanitas usque ad mortem amplectitur et amat, alta mente despexit. Horum vero quicquid est in pauperum usus et ornamenta ecclesie, ut dixi, et ad sola utilia convertere cura erat. Noluit regnum dare divitiis! intellexit se dominum ipsis secundum illud: dilige denarium, sed parce dilige formam. Seculum et eius pompam, quam clericus tota mente quaerebat, episcopus tota mente fugere cepit. Una cogitatio, unum studium erat, nichil concupiscere, nichil quaerere praeter Christum. Inter hec o domine quam bonus et suavis spiritus tuus in omnibus! et utique non volentis neque currentis, sed miserentis est dei, cuius nunc spiritu compunctus laborare cepit episcopus Wogitihe! in digito dei facere et docere episcopalia potuit. Quid non potest omnipotens cum vult, cum meliora cogitat deus? Vult neminem perire, immo suorum neminem patitur perire! pura bonitas, sana eternitas! una veritas, sola dulcedo! tota pulchritudo, secreta salus et beata praesentia! pulchra càritas et cara eternitas et cara misericordia deus. Quem loqui, quem suave sedulo meditari, o quam delectabile, felix et insatiabile! cuius lucis absentes radios nos vere miseri, nos vive glorie exules, nos mortui et ceci patienter sustinemus! utique quia quam suave et incompaſabile bonum perdidimus, ad maiorem cumulum miserie merito ignoramus. Auribus nostris audivimus, quam mirabilis in operibus sis maxime, o domine! o dulcedo, vita et panis angelorum! agnovimus te in misericordiis tuis, cuius risus et sacer ludus esse solet una hora vertere impium, et facere sanctum! sicut est: respexit dominus Petrum, et Matheum ex publicano quoque dedit apostolum, et ex lupo fecit optimum Paulum. Ita cuncta opera dei valde bona, maxime misericordia et redemptio salutaris dei! in cuius nunc virtute veteres pennas proiecit, et novos mores assumpsit celicola Adalbertus, cui dum acerrimis ieiuniis longos soles ducere, macris vigiliis incentiva carnis domare, continuis genuum flexionibus veniam peccatorum impetrare, perdia et pernox cura erat. Quomodo sacra lectio in cordis palato sapiat, quantum psalmorum nobile carmen in oculis dei valeat! hoc ipse aut nemo probavit. Sentiens sensit deum propitium et, cuius oratio dat spiritum sanctum, intime gustat dulcem salvatorem. Quantum ad exteriorem hominem, maiores labores plus districtum et austerum vivere nunc in episcopio quam post in monasterio habuit. Refugit non solum, quod suave est, sed ipsi etiam nature necessaria negavit, incurrens beate memorie verbum: O nimium felix, cui parcus sufficit usus. Contra varias voluntates et labia insur-

gentium vitiorum omni arte, omni studio virtutum occurit, donec desideriorum spinas velleret, terrenasque delectationes vinceret. Multa passus, proficuum et ingentem sudorem consumpsit. Mirantur fervorem suum omnes, qui eum ante noverant et qui prope latus vadunt, amatores carnales rigidum vivere odio habent. Ita fame et siti non sine causa laborat! frigore nimio, vigiliis et hirsuta veste sine misericordia corpus affligit. Desiderium quippe eius in deo erat, et postpositis cogitationibus malarum curarum, quas amor vanitatis habet, animam semper in manibus habuit, nullum volens habere inimicum, nisi inimicum. Debellat eius apertas, et cavet eius occultas nequitias! cui utique tot colaphos dedit, quot opera bona fecit. Calcat mundum sub pedibus, subiecit libero animo terre felicitates! habens spem celo, nec sensit transitorios labores. Semper aborsum fugiens, quo caro trahit, omni annisu festinans sursum quo spiritus vocat. Bene vixit, bene docuit; ab eo quod ore dixit nunquam opere recessit. Populus autem erat dure cervicis, servus libidinum factus; miscebantur cum cognatis, sine lege, cum uxoribus multis. Mancipia christiana perfidis et Judeis vendebant; dies festos confusa religione observant, dies vero ieiuniorum, voluptatibus vacantes, omnino non curant. Ipsi clerici palam uxores ducunt, contradicentem episcopum iniquo odio oderunt, et sub quorum tutela quique fuerunt, contra ipsum maiores terre excitaverunt. Erat autem labor plurimus, contradictio crescens; et cum emergentia mala emendare non posset, ubi piscatio sua nichil cepit, sanctus episcopus locum dare necessarium duxit.

12. Itaque ad sanctam civitatem, ubi memoriale sanctum, ubi sepulchrum domini est, pedester venire affectans, matrem martyrum, apostolorum domicilium, auream Romam intravit. Ibi tunc pulchrum luctum greca imperatrix augusta, que iam longos dies mortuum flevit, sepulti coniugis memoriam reparat, dulcem Ottonem elemosinis et orationibus celo commendat. Non enim diu supervixit Otto cesar, postquam rei publice talem errorem genuit, christianorum tot mortibus paganorum animos satiavit. Mira res. In tantis adversis illum circumfluentibus non resipiscit; quid contrarium ministro eterni imperatoris gesserit, quid pio Laurentio peccaverit, non recognoscit. Episcopatum, quem pater in sacrum honorem pretiosissimo martyri erexit, ambitione suorum in peccatum ductus filius destruxit; non faciens ordinem, quasi qui aquam in mare fundit episcopatum deiecit, ut plenum deliciis archiepisco-

patum ditaret. Tulit episcopum optimo Laurentio, posuit Parthenopoli archipraesulem nostro Mauritio; factum est contra jus in ecclesia dei, donec adveniens novus rex et religiosissimus errorem correxit. Post tres Ottones Heinricus christianissimus ecce venit. Propter hoc peccatum velut pater, pugnante Laurentio, ubivis gentium victoriam fecit, ita filius leso Laurentio victoriam perdidit, diebus suis omnem confusionem recepit. Avertente faciem deo, que sit tua virtus, o homo? specta nunc in homine uno! Quid prodest bellicus ardor? Quid valet virtus nec suo loco? Age fac cuncta cum consilio. Quorsum venis sapiens iniquo deo; sicut scriptum est: non est consilium nec ratio contra dominum. Quapropter audiamus bonum consilium, quo dicitur: omnes vires et cogitatum tuum iacta in dominum, quia ipse te enutriet; spera in domino, et ipse faciet. Inspiciamus magne indolis virum, ex multo merito imperatorem augustum. Ecce dum peccat, et non emendat, plenus adversis; media vita moritur, iacet nunc inglorius, o! utinam et non reprobus, pulchre virtutis alumnus! Prius vero quam moreretur, ut ad penitentiam hominem stimularet, sicut est solus semper clemens deus, talem visionem cuidam sapienti ostendit, quam ut auditam recolimus, infra notare non absurdum putamus. Nocte intempesta, quando altus sopor occupare solet homines, vidit ipsum de quo agimus regem Ottonem aureo solio sedentem, sub pedibus eius argenteum scabellum; episcoporum et astantium procerum circa ipsum prospexit seriem longam. Intravit autem decora facie ad instar ignis iuvenis, quem nivea vestis vestivit et purpurea stola in pectore cinxit. Nec stat, via vadit, argenteum scabellum de pedibus cesaris cum indignatione subtraxit, et averso vultu ianuam petit. Quod egre ferens post illum cucurrit, tale somnium cernere qui meruit. Queso, inquit, domine mi, dedecus ne facias, subpedaneum reddas, quisquis es qui tanta audes, obsecro, regem coram populo ne confundas. Hec magna potentis Laurentii aurea persona erat, sicut illi episcopo post agnoscere deus concesserat. Qui dixit illi: immo, si meum dedecus non emendat, maiora faciam; subtracto scabello ipsum de solio deponam. Huius visionis terrorem minasque exitiales cum cognovisset rex puer, facinus non correxit; sive amor hominis suasit, sive ira dei iussit. Huic in parvo corpore melior virtus, magnus amor et fides suis, larga manus sine quaerela cunctis, sapientia maior in annis, pia humanitas dei servis, confessio et oratio bona regnum tenuerunt; sed heu pena de statuendis

episcopis, ut est humanum peccare, in pluribus periculose exercuit iocum iuventutis, et cum esset in pulchro usu super doctrina librorum, sola infelicitas bellorum victoriam tulit. In medio cursu, cum dulcissima vita et gratissima lux iuvenibus hec est, non adiuvat honor regis, fit victima mortis; pulvis in pulverem redit. Videte quantum glorie cesar reliquit! Sed pecatum, quod vivens neglexit, mortuo marito emendare uxor superstes instabat; legatos mittit, elemosinas et orationes multorum, per quos propitium redemptorem appellaret, ut peccatorem regem ab incendio liberaret. Hec tunc, ubi sanctum virum adesse cognovit Adalbertum nominatissimum episcopum, et Hierosolimam properare audivit, clam ad se vocat; oransque, ut pro anima senioris oraret, massam argenteam obtulit ingentem. Ubi accepit vir dei onus argenti, suo itineri aut necessitati parum providens, omnia secutura nocte pauperibus expendit.

13. Nec mora, magnam Romam egressus, ad sanctam civitatem Hierusalem praeter spem imperfectum iter assumpsit. Nam ea via ductus montem Cassínum usque pervenit, ubi beatus Benedictus cáram sedem posuit, et multos filios Christo generans, pulchram militiam pulcherrime finivit. Ibi abbatis et fratrum piis monitis castigatus, ne inutili vagatione vitam expenderet; loco staret; ita melius virtutum fructus congregaret. Deum vero propitium bene vivens omni loco inveniret, ut illud in psalmo: in omni loco dominationis eius benedic anima mea domino; et rursum Hieronimi sententia bona: non Hierosolimis venisse, sed Hierosolimis bene vixisse laus sive salus est. Animadvertit divinum animal habens oculos ante et retro, ita esse, ut dicunt, nec stetit in suis distinctionibus, dans locum salubribus consiliis. Legerat enim hoc periculum esse hominis, si non spiritualium maiorum adquiesceret consiliis. Nec mora montem festinus descendit, et quem in philosophia Christi perfectiorem discipulum invenit, patrem Nilum calida spe accensus petivit, sub quo parvulus factus iugum Christi ferre et obedientie aureas litteras parare satagebat. Amplexusque genua senis, in hoc firmus herebat. Non negat pater Nilus. Ast, inquit, homo ego sum Grecus, melius conveniunt, cum quibus agas, monachi latini. Redeas Romam, nutricem sanctorum filiorum. Quere nobilem abbatem, amicum nostrum Leonem; dic me misisse te rudem discipulum ad talem magistrum. Hoc duce itineris prelia dei pugnaturus securus incipe; ad servitutem dei fortiter accede, sub hoc patrono contra adversantia cuncta anime ad deum

progredienti salvus enatabis, et maiore flamma, que nunc in te ardet, accensus, excrescet cottidie in te deus et dei focus.

14. Fecit ut homo dei bonus dixit: ad sanctum Bonifacium monachilem vestem accepit; sub abbate quo diatim regula duce militavit. Pedem iunxit obedientie imperio, et tamquam ad epulas, ita ad complenda iussa festinus, et si quis quid praecepit, adeo laetus quo plus vile erat, servitium omne libens facit; cuncta humilia diligenti studio in se format, ut ad similitudinem dei propius scandat. Obliviscitur se episcopum, factus parvulus in medio fratrum. Coquinas purgans, ebdomadas intentissime procurat, scutellas lavat, et ad necessaria cuncta cocorum cursu pervolat. Manibus fratrum aquam de puteo ministrat, mane ad claustra, vespere, meridie ad mensam aquas humero apportat; ut enim vespere, mane et meridie integre congregationi serviret, talem obedientiam de abbate rogans accepit. Cogitationem tacitam in se regnare numquam permisit; quicquid accedens ad animum diabolus dixit, statim senioribus palam fecit. Acutissime autem interrogavi de scripturis sanctis, sedulo percunctatus de certantibus vitiorum vel virtutum naturis. Sed ad hec, quod ante nescivit, quaerenti illi recte abbas respondit, ut ipse non semel ad nos dixit; unde luce clarius constat, quia inspiratio dei erat, et gratia discipuli hec erat. Jacit in domo anime sue fundamenta profundae humilitatis; ex quatuor virtutibus instar crucis expressis: prudentia, iustitia, fortitudine, temperantia angulares lapides erexit, ex quibus durabiles parietes vivo saxo construxit, quos cavo ferro obedientie explanat, albo limo patientie munivit. De hinc que duplo calamo texit dive caritatis aurea tecta superposuit. Templum domini se fecit, regale cubile filio regis intra se praeparavit. Orationum lectionumque studiis eo licentius incubuit, quo negotia praepedientis seculi nulla ad aurem venerant; nulle cure vel pericula regendarum animarum vexabant. Ex quo vel ex cuius ore nunquam contentio, nunquam venit amara murmuratio. Et cum abbas vehementissime eum increparet, occurit benigna patientia, et semper flexa humiliatio. Erat laetus ad omne iniunctum opus, non solum maioribus sed etiam minoribus obedire paratus; que est prima via virtutis ad summa tendentibus coelicolis viris. Quinquennio pleno miles monasterio erat, dulcedine morum cunctis placens, altitudine virtutum longe antecellens. Si cui forte venit invidia suae sanctitatis, hunc humilitate cito placabat. Proficiebat de die in diem, de virtute ad virtutem. Processit in hospitio suo hospes Christus; tamquam in

gradibus eburneis rex coronatus procedens processit, et usque ad perfectum diem crescere fecit.

15. Post populus terrae episcopum suum revocat; sancti viri papatem Radlam sapientem et — quia frater carnis domino terrae fuit — Christianum monachum virum eloquentem in hoc opus eligunt. Hi duo cum litteris metropolitani Romam veniunt, de reditu pastoris papam apellant, populo penitenti matrem suam requirunt. Promittunt ex ore populi errata corrigere, que deliquerunt solvere, desinere a malis, studium dare bonis. Abcessus sancti viri contrarius erat domno pape; talem margaritam a suo corpore avellere, durum erat magne Rome. Sed facta sinodo, ratio obtinuit, quia gens sua plenam satisfactionem pollicens vocat, dimissum gregem contra voluntatem repetat. Amborum, pape et abbatis, imperio parens, fracto suo libitu flens episcopus ad episcopium redit, pro cuius regimine virgam, pro pignore anulum dante apostolice accepit. Dominica die veniens venit domum, ad unam civitatem, ubi ipsa die mercatus erat magnus; que visio non parum adduxit tristitie sancto viro. Ad eos vero, qui se reportarunt, improperando sic ait: ecce vestra promissio bona: penitentes vestri nec feriantur hac die sacra! Stetit tamen in episcopio suo, pascens macrum pupulum divino pabulo, et si vellent, potans salutari poculo. Primum novo adventu pastorem verentur, quasi vivi fideles matrem ecclesiam petunt, et parum repressa mala consuetudine, quasi cum christianis actibus Christum adorant. Verum nova religio cito dorsum vertit, antiqua consuetudo superiorem manum tenuit; spreto deo carnalem populum caro traxit; delectata iniquitas desideriorum vias currere praecepit. Voluptas pro lege erat; cui servire regnare est, unum dominum nolunt; ad ignominiam suam, ut multis dominis servitia agant, nectunt sibi funes peccatorum, quibus trahi valeant in eternum exitium, quia discere nolunt, ubi sit sapientia, ubi sit vita, lumen oculorum et pax.

16. Accidit, ut solet humanis erroribus, ut quaedam matrona ingenitam nobilitatem oblita, scortum faceret, et palam facto peccato, maritus vitam mulieris quaereret. Ipsa autem ad episcopum concita ala pedum confugit; quam in oratorio sancti Georgii retro altare abscondit, ut satisfactionem suaderet, et vitam servaret. Ecce adest ex improviso armata manus; et si non redderet moecham, ambobus episcopo et femine minantur gladium. Audivit sonitum armorum et minas verborum procaces, audivit episcopus

letus, et si forte semper martirium optatum nunc miserante deo inveniat, tacita cogitatione ruminat, dubio gaudio exultat. Ah mala mens! et peior vox! Index venit, secretum prodidit, ubi latebat mulier, digito monstravit. Quid prodest refugium ad sancta sanctorum? Quis curat regnante barbarismo fas christianum? Frangunt templum, prensis crinibus quam educunt, tremulam mulierem capite truncant. Crescunt culpae, vetera scelera non cadunt, nova cottidie surgunt. Quicquid boni promiserunt, mentitos esse voce operum dicunt. Unde cogitans episcopus, quod nec illis, nec sibi cassus labor profuisset, animae vero suae talis statio obesset, papati suo ait: scias certum, aut, ubi sum ego venies, aut amplius me nunquam videbis. Ipsi tamen erat labor magnus non praeterire, quominus admoneret clerum et populum, secundum quod etas, discretio, gradus et qualitas criminis postulavit; nec dabat somnum oculis, qua arte, qua virtute compescere posset nascentes errores, inquirens. Non tacendum, quod iuxta positis Ungris nunc nuntios suos misit, nunc se ipsum obtulit, quibus et ab errore parum mutatis umbram christianitatis impressit.

17. Ergo divus heros ascendit equos, dulcem Romam revisit, et quasi post pericula maris quassata navis occupat optatum portum, sic secretos monasterii sinus, ac caram requiem intrat; amplexus pulchram Rachel, obliviscitur laboriosam Liam, utitur sacris deliciis, esurientis anime pulchros ritus, orationum lectionumque perfruitur felicibus ferculis. Usus vero sibi maximus erat colloquia quaerere spiritualium et seniorum, qui crebro illic pro caritate abbatis plures confluxerant: Graeci, inquam, optimi veniunt, Latini similes militarunt. Superioribus quatuor pius Basilius, inferioribus quatuor magnus Benedictus dux sive rex erat. Inter quos medius incedens deum sitiens Adalbertus, verba vite sumit et gluttit; raptus in altum cum fratribus dulcius contemplatur deum. O quantotiens obortis lacrimis memini dicentem, cum causa aedificationis agressus essem Johannem abbatem: ubi sunt, inquit, margaritae meae? Ubi sunt dulces cibi animae meae? Cum convenerunt sancti viri, pluebant ibi sermones dei, accense sententie mutuo cursant, arsit ignis super terram cordis, testatur praesentem deum unda compunctionis. Hoc Gregorius abbas, hoc erat Nilus pater, hoc Johannes bonus et infirmus, hoc simplex Stratus et super terram angelus unus, hoc ex Rome maioribus Dei sapiens Johannes, hoc silens Theodorus, hoc Johannes innocens, hoc simplex Leo, psalmorum amicus et semper praedicare paratus. Ad hec quamvis

soleant signa et prodigia ostendere non facere sanctum, animum piis moribus coluit, ita quod ex parte et nos cognovimus Adalbertus signorum operarius adhuc in vita claruit. De quibus est illud, scilicet dum fratribus serviret, et offenso crure supra durum marmor satis valde cecedisset, quia vinum nescio, an aquam portavit testitudine, cum eo quod intus erat, illaesam servavit. Audierunt ex mensa fratres clarum sonum, quod nemo dubitavit fractum, mirantur omnes vas sanum. Solebat prius obedientiam facienti multotiens fragile vas frangi, et cum pro peccato negligentie veniam peteret, angelus superbie humilitatem eius aegre ferens, ut pro nimia frequentia verecundiam ingereret, mala voluntate, ut testitudinem frangeret, adiuvit. Sed quia non cessavit obedientia, nec generavit fastidium maiorum tristitiam, servo suo deus solatium dedit in gravi ruina! et tunc illaesa testudo apparuit, et postea, puto, nunquam aliam fregit. Dicunt etiam laborantem oculis filiam, nescio cuius, cum manum imponeret, oratione sanasse. Alteri quoque cum monasterium causa orandi pro medela infirmitatis intraret, quem tribus annis sumere non potuit, sanctus panem pro benedictione obtulit! et primum insueto hoc cibo hesit: sed qui aderant, quod vir dei benedixit cum manducare suasissent, sumpta fiducia parum gustavit, et ex illa die, quem omnes possunt, qui vivere volunt, sine invidia panem manducare cepit. Hunc episcopum nostro seculo indignum, cum sine baculo iter agens Ravennam veniret, cur sine virga pastorali vir tantus incederet, optime cautus dei servus, proprium nomen Durans, interrogavit. Respondens memorie verbum ille homo, qui vere potuit loqui: vivit deus, in cuius conspectu sto; facile est, inquit portare baculum; difficile reddere rationem, cum venerit in iudicio districtus iudex vivorum et mortuorum sive in vitam, sive in ignem aeternum mittendorum. Hunc aliquando sanctimonialis femina, que tempore adolescentie sat cognovit, factum episcopum, credo Parthenopoli vidit, cuius scola ad gloriam dei talem alumnum nutrivit; et admirans, cur, que dat licentior etas, et a ioco et risum moventibus verbis ita episcopus iuvenis abstineret! ait sancto viro diverse mentis femina: alium Adalbertum video. Cur qui quondam eras pulcherrime laetus homo! es nunc severus ut rigidus Cato? Nonne cum magister scolarum sapientiam docere venit ad nostrum cenobium, nobiscum ludendo duxeras totum diem laetum? Ille graviter suspirans proiecit verbum cordis: vere scias domina, quia quicquid feci talium iocando vobiscum, alto et

acerbo vulnere dolet animum meum. Alia hora furibundo animo Aschericus clericus suus contra sanctum virum arguendo, increpando, cum multa inutilia loqueretur ultra limitem rationis proterva contentione progressus, quasi quem amplius videre nollet, magna amaritudine dirimit. Arrepto itinere tota die ipse, et cum eo suus homo equitavit. Errare ceperunt, ut quam notam habebat sicut manum viam invenire non valens, ex pena cognovisset, quam grave peccatum contendendo contra episcopum deliquit; et ad vesperum noctis casso labore reversus in urbem, quicquid ira dictante propter humanitatem deliquit, penitere coram deo toto corde cepit. Similiter vidua quedam occurens equitanti, cum nude penurie aliquam consolationem quaereret, mecum hic nihil habeo, inquit, cras veni ad civitatem, sumens a me tue necessitati, que dare valeo cum caritate. Cumque dimissa muliere cepto itineri insisteret, quem melior cogitatio tetigit, vocans mulierem episcopus dixit: quis scit, si usque mane vivamus? Hodie compleat acceptio datum! ne ego iudicium, illa sentiat damnum. Et data cappa, qua amictus erat, reliquit exemplum bonum. Opus non tardet nescientibus, quid futura pariat dies.

18. Interea purpura natus Otto rex tertius causa scandendi culmen imperii, ut mos est a magno Karolo regum Francorum, multo comitatu Romam intravit; optatum diu caput Latine terre ostendit, quasi post deum secunda iustitia veniat. Iniqui omnes tremunt, boni magno gaudio gaudent. Fecit propter quod venit; quem ipse in capellam suam tractum posuit, papa Gregorius cesarem, benedixitque; populus Kyrie eleyson celsa voce canunt. Ascendit unctus cum corona imperii imperator augustus, gerens sydereos vultus, et bone voluntatis plena praecordia ferens. Post hec facta est synodus; et zelo iuris ductus Mogontinus archiepiscopus antiquam cantilenam cantat, et episcopum sanctum a quiete monasterii ad relictos greges abstrahere parat. Assentit papa Gregorius, et semel susceptum impune non posse dimittere gregem scripturarum voce testatur. Sive velit, sive non velit, vir dei eat, sedentes episcopi inquiunt; aliter vincula nectant anathematis! At ille secretum petens ad papam ait: hostis quieti meae invidet, qui vos suo stimulo instigat, ut eo me redire compellatis, ubi animarum fructum non faciam, detrimenta autem mea in anima sumam. Mitiga erumnam meam; defectui meo pone remedium; tristi abcessui meo da vel solatium unum. Si audiunt oves meae, quam clamo vocem, vivens morior cum eis; si non,

pietas tua mihi succurrat, ut vel verba vite eis spernentibus, cum licentia tua vadam ad exteras et incultas gentes, que nesciunt nomen dei praedicare. Acquievit libens voluntati hominis dei papa Gregorius, ut erat satis bonus, quantum permisit vaga iuventus. Reliquit sanctus Adalbertus monasterium non sine magno planctu suo et fratrum, moleste ferens ruptam quietem; sed habens de albo martyrio spem vivam, de quo in suo pectore ardebat desiderium longum. Homo dei ne timeas; habens causam vade securus; stella maris tuum iter praeibit, et dux bonorum Petrus fidelissimus comes coherebit.

19. Igitur cum puero imperatore Alpium nubila tranans, causa orationis Turonum pedibus petit, ubi corpore iacens, beneficia praestat, qui nullo loco clamantibus se negat, baculus pauperum, dulcissima mater peccatorum, benignus Martinus et larga manu dare paratus. Parisium quoque pedester venit, ubi sanctus et pretiosissimus martyr ariopagita Dionisius fuso sanguine corpore requiescit, qui Athenis philosophie studuit, ubi quem Paulus praedicat, ignoto deo ara posita erat; qui etiam evangelizandi responsa ad Gallos accepit, quando optimus Clemens Petri sedem tertius sedit, et dum paganis Christum ingereret, pulcherrimo martyrio vitam finivit. Cuius hoc inter cetera est gloriosum et mirabile, quia post necem religiosus truncus proprium caput manibus portavit, et sequens multitudo angelorum laudes deo cecinerunt. Populo celi semper gaudium est de triumpho terre, unde et nunc exultans iubilat de carissimo Dionysio, et »gloria tibi domine in excelsis« exultat, ad quem misericordie largum si quis peccator confugerit, nunquam sine misericordia recedit. Huic caput inclinans, ad Floriacum monachorum ingens cenobium avido cursu volat, ubi corpore iacet et miraculis fulget magister mundo morientium, et tota mente celestia quaerentium, re scilicet ac nomine Benedictus! vino et oleo infirmorum medicus pulcher, sub umbra alarum pullorum dei toto orbe inclita mater. Nec dimisit, ubi corpus discipuli quievit, ubi et primus monachorum gregem rexit, abbas Maurus, signo sanctitatis et miraculorum dulcedine magistro simillimus. Horum sacra domicilia, et si qua occurrunt similia, quem desiderium aeternorum afflavit, Adalbertus pede circumvolat, adiutores ad sua praelia vocat.

20. Hinc ad imperatorem redit, qui hominem deia deo dilexit; cuius morem nobilem novimus, quia omnes bonos eo plus amare studuit, quo quemque habita bonitas maiorem fecit. Cum quo ali-

quos dies commoratur, nec nocte nisi ante conspectum imperatoris iacere permissus est. Horis congruis semper de celestibus docuit regis pueros, et circapositos proceres suavissime admonuit, ne vel in parum infimis et terrenis cor figerent, et procul a regno dei proiecti, pro parvo gaudio eterna tormenta subirent. Noctibus quoque calceos dormientium clam raptos aqua abluit, discipulus humilitatis manibus suis lutum tulit, lotos restituit. Ibi nocte soporem parum molli lecto requiescens, vite sue desiderabilem terminum aspexit, quamvis ipse non nosset, quid sibi somnium vellet, donec tactus spiritu alienigena hoc revellavit. Putabat se videre in domo maioris fratris duos lectos bene praeparatos: unus erat suus, alter erat fratribus destinatus. Pulcher ille et decorus, sed qui suus debuit esse, multo pulchrior refulsit, purpureus et floridus, et incomparabili ornamento vestitus. Erat autem in superiore parte panno capitali aureis litteris inscriptum:

Munus hoc donat tibi filia regis.

Quod somnium cum coram imperatore quibusdam familiaribus exponeret; cui vivax ingenium natura dedit, et facundia insignem fecit, Leo palatii episcopus, pulchre alludens ait: homo tibi contrarius, cito inveniens, quodquaeris, dono virginis procul dubio martyr eris. Nec minus quod vidit de lecto fratrum, partim ante se vidit, partim hoc anno esse completum, sic collige mecum.

21. Quinque fratres habuit, omnium animas gladius pertransivit. Ex quibus maior frater in servitium imperatoris profectus paganorum expugnationes adjuvit, ubi et cum Bolizlavo Polanorum duce gratiam amicitie promeruit. Quaerelas etiam imperatori fecit, quod dux Boemiorum Bolizlavus sine misericordia sibi suisque fratribus plura mala fecisset. Huius usque in adventum et seros reditus relicti domi quatuor fratres pacem impetrarunt; ex parte ducis securitatem et sacramenta acceperunt. Proh divinam humanamque fidem! Numquid non est catholicus melior pagano? Vae homini, cui in cordis vena malus dolus salit! Eheu nostra infelicia tempora! Sapientem vocamus, cui fallere ingenium callet, cui in ore mel, in corde fel latet. Ecce iterum Judas, qui per pacem didicit facere bellum, promittit vitam, ut inferat mortem; dat Bolizlavus fidem, ut inopinato occidat fratrem. Nec longe quaeras exemplum: in eadem linea sanguinis occidit frater suus sanctissimum Ventizlavum. Interea quis non deploret squallores miserie nostre, quis non exhorret cecum natum hominem nostrum? Dum nescit cavere minus, incurrit peccatum maius; dum vadit, quo

ceca voluntas ducit, nascitur peccatum de peccato! non habet finem, donec cadat unde non resurgat in delictum maximum! et fit misero modo, quia cum potest, non vult; ut dulce peccatum non valeat dimittere post, etiam cum vult. Ita et nunc aliud cogitans, aliud loquens pervenit ad homicidium, ut vindica domine sanquinem vox clamet de terra ad celum. Homo complesti propheticum apponens iniquitatem super iniquitatem! expecta nunc illud evangelicum: sanguis, qui effusus est, super te et super filios tuos. Itaque sacramento fidunt, liber populus per campum ambulat; non enim data fide bellum cogitat. Stat proximo periculo civitas secura. Ecce hostes ex improviso veniunt; armatus exercitus aperte bellum dicunt, et diffusa multitudine civitatem circumcingunt. Sexto die in vigilia pretiosi martyris Ventizlavi bella incipiunt, nichilominus et sabbato certatim insistunt; honorare festum ignorant, quia dulcia scelera tanquam epulas amant. Nec iuvat quod urbani diem sanctum venerari petunt; contra quos forenses superbie verba iaculant: si, inquiunt vester sanctus est Ventizlavus, noster utique est Bolizlavus. Sed quamvis post caperent civitatem, penas dedit asperum verbum. Civium namque gladio die illa ceciderunt hostium multa capita, et omnes, qui in illo consilio fuerunt, aut moriebantur, aut ceci et dispersi vivunt. Cessit civilibus bellis saucia civitas, miserabili exilio sunt familie disperse bona cuncta iacent in manu inimicorum. Inundat planctus mulierum:, stupet mortua facies puerorum; geminatis dextris virorum stat silentium speculantium clericorum. Sancti viri fratres quatuor, strenui bello et nescii cedere loco, dum, de quo dixi, Radla clericus consilium dedit, parum valentia arma dimiserunt, et quam praeliando pulchram mortem putarunt, confugiendo ad ecclesiam — ut est in humanis oculis — turpem acceperunt. Nam falsa data est spes vivendi; et dum exeuntes ecclesiam sponte in manus hostium vadunt, fefelit manus senioris et in conspectu omnium pulchra corpora subierunt capitalem sententiam.

22. Hec tunc scilicet fuerunt; sed quando digna indigni scribimus, nunc est mortuus gladio frater maximus. Completa autem est pii Adalberti visio tota, dum ante se bis duorum fratrum, post hoc anno maximi fratris mors est subsecuta; quorum mortibus mors sua quam praestantior foret, quorum lecto suus lectulus quam pulchrior emineret, omnis intelligit, qui ipsum causa dei, illos causa seculi et defendende vite cecidisse cognoscit. Vidit etiam in monasterio et aliam visionem, quam non de se, sed quasi

de aliquo alio reverentissimis viris exposuit. Agnosco hominem, cui duos ordines in celo deus arridens digito praemonstravit, unum purpurei splendoris, alterum ultra quam dici possit nivei candoris. Inter hos et illos, blanda vox ait, manet te locus et certa sedes.

23. Ergo quem suo labori adiutorem deus praeparavit, ducem Polanorum, Bolizlavum, rerum dubius petit. Cuius auxilio nuntios suos miserat ad populum sibi commissum, et multocies contradicentem interrogans, si eum recipere vellent. Interim cum Bolizlavo nuntiorum adventum expectat. Qui cum redirent, plenam contumeliis legationem referunt. Bene venias inquiunt episcopus ad non semel refutatam plebem. Mira res! Ad populum sponte venis, quem semper invitum vocare et necesse erat tenere. Scimus, que cogitas, o homo! Omnino nolumus, nec est tibi locus in populo tuo, qui vis vindicare occisos fratres vulnere magno. Accipiens ille libellum repudii et superborum contumelias, non minus letus efficitur, quam homines, cum sicubi non sperant, leta verba et horum oblationes accipiunt. Disrupisti inquit ille deus vincula mea! Hoc est quod exspectans exspectavi, desiderio desideravi. Ablatum est periculum meum. Qui respondet in faciem, quia me non vult, quomodo possum regere gregem? Euge! non timeo revocantem amplius papam, nec tristia ferentem metropolitani inmitis epistolam. Qui antehac paganicis operibus in fugam vertunt, ecce palam verbis: nolumus te dicunt.

24. Igitur soluto fune liber episcopus, apprehendit, circumfluentibus ulnis desiderium, quod in corde ardebat, martyrium pulchrum, apostolica ad hoc usus licentia. Duos socios, quos cogitat fortiores sacro bello, et aptiores portando evangelio, itineris comites sumpsit. Prius tamen, ut mater regula docet et viva verba patrum lingua monent, oratione fratrum voluntatem dei exquisivit, et consilio fratrum quasi ferrea clamide munitus, agonem currere cepit. Dux itaque Bolizlavus diligebat eum. Quem monet, ut se adiuvet; videns videat, quomodo in terram Pruzorum navigio maris iter exponat, propter quaerendas animas et scindere vomere dei incultas gentes. Complet dux iussa spiritualis patris; quamvis ut secum staret divitem voluntatem haberet, verum occurrere sancto proposito non ausus erat. Est in parte regni civitas magna Gnezne, ubi sacro corpori placuit, ubi mille miraculis fulget, et si corde veniunt, recta petentibus salutes currunt. Ibi ergo, quia in via sua erat, cuius longo tempore silentium exercuit missam celebrat, sacras hostias obla-

turus, viva mox hostia et ipse Christo futurus. Baptizat populum grandem nimis, inde nullas moras nectit, navem ascendit, quam ne prophanus quis tangere praesumat, dux sollicitus multo milite armaverat. Post non multos dies carina secante terga maris, deum nescientibus illabuntur Pruzorum terris. Festinantes vero naute sanctum onus deponunt, et nocturno auxilio remeantes, securam fugam capiunt. Rapit iter homo dei plenus, iacturus retia sua super horrisonum mare, si forte veniat, quod in mensa dei comedere ponat, aut si nullum piscem capiat saltim in nomine filii dei oblatum calicem bibat. Fervet in eo spes ardua pro Christo moriendi, et in viridi corde vivus ignis vim habet ardendi; tamquam in aureo altari accensa aromata flagrant et fumantia scandunt. Ergo miles dei cum duobus sociis intraverat parvum locum, qui circumlabente unda fluminis imitatur insule vultum. Ibi aliquos dies steterunt; et fama volans paganorum auribus adduxit, habere se hospites ignoto habitu et inaudito cultu.

25. Primum ex improviso homines numero non plures parva nave veniunt; dant saltum ad terras, barbarum nescio quid frendunt; magna ira fumant, et hospites quaerunt. Ros regis, id est psalmi, ros mellis tum episcopo in ore fuerat: codex psalmorum ante se in gremio iacuit, in quo omnia verba oris dei, in quo summa salutis et vita hominis certa manent et clausa sedent. Ad quem unus ex ipsis peiorum pessimus proprius accessit nil boni loquens nodosa brachia alte extollit, et cum conto, quo minavit navem, celestia ruminantem episcopum inter scapulas fortissime percussit: si non abitis, inquit, citius capite plectemini, vexati duris poenis et mortibus multis. Evolat e manibus volumen excussum; alia ex parte ipse humi stratus dat oscula viridi terre; mente extentus et corpore toto. Exterior corrumpitur homo, interior ad vitam novatur; per penetral cordis erupit vox letitie et salutis. Benedictus, inquit, deus, benedicta misericordia dei! Si plus non accipiam pro crucifixo meo, unum pretiosum ictum habeo! Homo, putasne simplex plaga splendeat in dorso tuo? Aut pretium habeat super terram, talia libenter pati in memoriam filii dei vivi. Utique non sic margarita splendet in sterquilinio, non purpura regis in populo nec facies rose in terre gremio, adhuc nec aureus sol in celo, ut est in corde pulchro una percussio, quam habes letus glorie pro Christo tuo! Quid tunc? foras proiecti veniunt in mercatum, ubi confluxerat unda populorum. Circumstant subito celicolam virum longo agmine capita

canum; pandunt cruentos rictus, interrogant unde esset? quid quaereret? quare venisset, quem nemo vocavit? Lupi sanguinem sitiunt, minantur mortem, quod ad eos portet vitam! Donec loquatur vix exspectant; horrent et derident; melius enim non sciunt; loqui iubent et capita movent. Accinxit vir lumbos, os aperuit, et quia multa audire nequeunt, breviter alloquitur: de terra Polanorum, quam Bolizlavus proximus christiano dominio procurat, ad vos pro vestra salute venio; servus illius, qui fecit celum et terram, mare et cunta animantia. Venio vos tollere a manu diaboli et faucibus immanis averni, ut cognoscatis creatorem vestrum et deponatis sacrilegos ritus, abrenuntiantes mortiferas vias cum immunditiis cunctis, et ut loti balneo salutis, efficiamini Christiani in Christo, habentes in ipso remissionem peccatorum et regnum immortalium celorum. Hec sanctus; illi vero contra iam dudum dedignantes, celestia verba irrident, baculis terram percutiunt, aërem mugitibus implent, manus tamen non iniciunt, sed furorem dictant, et verba districte severitatis ad aures hospitum mittunt. Propter tales, inquiunt, homines nova non nascuntur animalia, vetera moriuntur. Exeuntes exite de finibus nostris; si citius non retro pedem ponitis, crudelibus poenis afflicti, mala morte peribitis. Illis vero, qui in ingressu regni positi bonos hospites eo loci dimiserunt, mortem minantur; domum incendere, divisis rebus uxores et filios vendere, spumante ira pollicentur.

26. Videns athleta Christi nullum fructum animarum sequi, et desiderate mortis spem auferri, deiecit animum et tristitia magna affectus, varios curarum estus in casto pectore versat; dixitque fratribus: pressi magnis adversis, quid consilii arripimus? Quo nos vertamur, nescio. Habitus corporum et horror vestium nostrarum, ut video, paganis animis non parum nocet; unde, si placet, vestimenta mutemus, cesariem pendentibus capillis crescere sinamus, tonse barbe comas prodire non prohibeamus; forsan non agniti, melius habemus salutem operari; similes eorum effecti, familiarius cohabitamus, alloquimur et convivimus; laborantes quoque manibus propriis victum quaeramus ad instar apostolorum, absconsa mente revolvamus sensum psalmorum. Interea prosperante misericordia salvatoris fit aliquid salutis ut dum hac arte et hac fraude eos opinio deludit, evangelizandi occasio certa veniat, ita ut inventarum animarum thesaurum magnum lucremur, aut dulcem vitam pro dulcissimo Christo fundentes, desiderata morte

moriamur. Ergo viso consilio meliora sperans, conceptum merorem gaudii gladio occidit, egressurus regionem malam, accensis animis movet gressus. — Ad ferocium quidem Luiticum idola surda predicationis equos flectere placuit, quorum linguam cognovit et quos nec dum visus, mutata veste et habitu fallere potuit. Hoc tunc ingenio hoc bono dolo cogitavit, ut Christo reperiret novum populum, aut longis desideriis ponere finem. Sed o venerabile caput, quid te fatigas implexis cogitationibus? Prope est, quod queris. Non necesse habes initiare longam viam; dabit tibi breviori via deus, quod tanto tempore quaesisti, recto ore, mundo corde, animo toto. Ecce iuxta te pulchritudo tua, ecce in foribus cuius nescit homo pretium felix, et incomparabile martyrium ut nostro etiam aevo virginis ille filius, insperato faciet martyrem suum! O quam pulchre ridet celum, quando cum corona intrantem videt Sclavum!

27. Rome interea monasterio, quo sanctus iste philosophia Benedicti patris nutritus erat, divina revelatio hec dicta dedit: inter plures visiones, quas rapta mente, sepe levatus vidit et ita crucifixus mundo, Joannes monachus et abbas, venerunt a celo usque ad terram descensu delectabili, aspectu pulchro, duo linteamina ut nix candida, absque ruga et macula. Unum ex eis accepit, quem querere venit; possedit carum pignus et dulce onus; fruens fruitur suo Adalberto, intrat celum aureum tramite recto. Quem aliud linteum suo amplexu acciperet et ad deum portaret, ab eius ore, fateor, numquam excutere potuimus, et ideo, sive hic sive alter sit, certa mente nescimus. Nec hoc nos fatigat, qui nostrum intercessorem in manibus habemus. Adalbertum, domine, tuum sancta sanctorum intrasse, cognovimus et amantes veneramur. Cum numquam sanguinem funderet, que est prima beatitudo et passi Christi quedam similitudo, tamen alta morum humilitate et puro dei amoris intuitu vere esset filius celorum, et qui numquam peccaverunt, frater angelorum.

28. Hac hora pater Nilus ad monasterium eius per spirituales fratres hec verba miserat, dicens: Notum sit vestrae dilectissimae fraternitati, quia amicus noster viam bonam habet; vere Adalbertus, qui vere cum spiritu sancto ambulavit. Interea ipse Adalbertus in terra pagana cum sociis suis carpit iter secus litora maris, et fit repente collisio undarum, quasi se moveat aliqua ingens bestia maris, et ad aures gradientium fragor ille validus venit. Comites securi audiunt; medius senior atrocissime obstupuit, et velut pavida mulier consternatus exhorruit. Cui Gauden-

tius, ex parte patris caro et frater suus, subridens ait: pavit fortitudo tua, audacissime miles. Si saliret super nos armata et ad bellum prompta manus, quid tunc ageres, qui nunc inania times? Respondit: nos sumus fragiles, tu fortis; nos imbecilles, tu potens; nos certe et minima timemus; sed eo melius deus noster refugium et virtus, quo est maior inopia timentis et virium parva suppelex. Eo felicius, eo gloriosius diligam te, domine virtus mea, quo sentiens meam infirmitatem, cognosco te meam virtutem.

29. Vidit et idem Gaudentius sequenti nocte somnium, quod ludentibus verbis irrisit pavescentem episcopum. Ingressus delectabile oratorium, cognovit paratum pontificem Adalbertum celebrasse missam. Commesto autem sacrificio, cum vestimenta plicarent, propius accessit ad cornu altaris, cuius in medio stat aureus calix; acclinat collum, os ponit, haurire de aureo calice parat. Volat cursu custos sacri altaris et unde talia praesumat, insolentem Gaudentium severioribus dictis increpans: non licet, ait, fauces tuas de aureo calice sumere pocula vite. Solus totum bibere debet, qui Christo immolato missam oratione legavit; tibi sicco palato nec gutta remanebit. Mane facto, Gaudentius infit: audi, senior meus, noctis somnium, quod vidi. Expleta missa, quam celebrasti in templo dei, accessi potum sumere de aureo calice, qui stetit in medio altari; et prohibuit me minister altaris dicens: alieno nequaquam licet; pontifex totum sumere debet! Respondit beatus Adalbertus passioni propinquus: mi frater, iubente deo somnium tuum prospere vadat; peccans caro peccati donum dei non impediat, misericordia creatoris victoriam tollat.

30. Igitur sexta feria Gaudentius, sancto viro duplex germanus, cum scandens sol tres horas complesset, missarum solemnia in leto gramine celebrat. Post parum obsonii recumbentes, ut in fortitudine cibi positum vigorem fessa membra resumerent, et viam longam sine labore reparati pedes citius minarent. Pulsa fame recreati surgunt et pergere incipiunt, et non longe ab eo loco, cibum ubi sumunt, invalescente lassitudine caput ponunt, et vexata corpora somno indulgent. Dormitaverunt omnes et dormierunt; adest sonitus armorum, fulgurans hasta, sonans clyppeus et gladius acutus. Cuius frater a Polanis occisus erat, zelo ductus barbarus venit; nec non cum quo, qui exultant in rebus pessimis, conspiravere penitentia ducti, quia eos prius dimiserunt, impetu

tunc appropinquarunt. Nec mora equos dimittunt, volatili pedum fuga accurrunt, requiem hostium turbant, vincula iniciunt, tamquam latrones deberent, manus et brachia christianorum stringunt. Stupent fratres, et non suaviter expergefacti, insperato animo vincula et hostes agnoscunt. Nec minus qui semper hoc spectaculum omnibus votis desideriisque accensus quaesivit, nunc magnus Adalbertus timet; quasi homo amarae mortis gustum exhorret, ultra quam solet consternata mens ignavia laborat; moritura caro colorem mutat, pavore vita tremula hebet. Nec miretur vel fractum defecisse sanctum, qui tot annis inter temptationis ventos inconvulsa arbor stetit; maxime nunc, quando propinquante termino palmam accipere debet. Nonne maior dominus, redemptio nostra, Christus propinquante passione sanguinem sudat, et qui potestatem ponendi et sumendi animam habet, sequentibus discipulis tristem se asserit usque ad mortem? Si deus trepidat, turpe est, ut homo paveat, cum carnis mors prope accedit? Purgantur electi timore mortis, sine quibus non sunt, a levibus peccatis, et, si qua vestigia remanent, criminum raris maculis. Vir bone, quid times? Cur inermi pavore tabescis? Deo tuum sanguinem fundis, quo fuso securum commeatum et liberum iter habes ad coelum, sine occursu insultantium daemonum, sine obiectione vel minima peccatorum. Martyribus certe non occurrit accusans satan, nec verbum opponit, procul fugiens, eo quod salvatoris umbram imitantur; et sicut dominus sine peccato propter nos mortuus est, ita et martyres, quamvis criminum rei, fuso sanguine propter deum omnino cunctis peccatis carebunt.

31. Ceteri sancti, quamvis candidam et odoriferam vitam ante oculos dei habuerint, de hoc seculo securi non recedunt, sed circa extremam horam infinita angustia laborant, nescientes, utrum eorum munda vita ab eo iudicetur digna, cuius comparatione sunt inmunda omnia. Martyrio autem stat sua ratio restituta, et singularis gloria, quam accipere dono dei promeruit rara avis terrarum, felix martyr, infelicium Adalbertus nostrorum temporum. O quam beatum, o quam glorie plenum ita mori, ut non appareant ulla peccata, quoniam que secundum finem lavantur baptismo, extinguuntur in martyrio. Iam quanta dignitas, quanta securitas letitie? O quales opes et divitie claudere in momento oculos, quibus homines videbantur et mundus, et aperire statim interiores, ut videantur angeli et deus, cuius pulchrum est omne, quod fecit, et pulcherrimus ipse. Nec erit iam ullum

malum, quia eo pervenitur, ubi adest omne bonum. Ubi quid nescit, qui omnia scientem novit? Quid non habet, qui omnia habentem habet? Ubi quem non potest adiuvare miserum, cui est praemium deus ostendens se ipsum? Harum sententiarum habemus te testem clarum qui, in hoc mundo positus, morum virtutibus viruisti, et in his servata humilitate mirabilius claruisti, nunc pro Christo mortuus celesti beneficio et miraculorum dulcedine ciarior, immo clarissimus innotescis. Palam loqueris sub celo nil esse pulchrius, nil quicquam dulcius quam pro dulcissimo Jesu Christo dulcem dare vitam! et nunc monstras nimirum quam bene vivas, ad cuius mortua ossa tot salutes exeunt, tot signa misericordie sine taedio currunt.

32. Aiunt, qui in illo agone fuerunt, nec unum verbum fecisse pallidus episcopus, nisi, quando ligatum ad montis supercilium ducunt, ubi septem lanceis pulchra viscera forant, ad illum, cuius tunc lancea primum debuit ictum et torvo aspectu occidendum martyrem loco statuit, hoc unum verbum: Quid vis pater? exili voce interrogans fatur. Habes, quod semper volebas, mori passus pro desiderato Christo, hac die felix victima functus, qua die salvator pro te et pro mundo crucifixus et ipse tunc sanans languidum, magnum totum hunc mundum, nunc vero te faciens martyrem suum. Nil timeas periculum, eo quod est mors amara, mors anxia. Nam si esset nulla mortis molestia, canente melifluo Gregorio, non esset tanta martyrum gloria. Septem donis ditavit te Christus, virtute multa fluxit tibi gratia sancti spiritus; nunc in eius honorem septem lanceis confossus amplectere desiderabilem Christum. Quicquid peccasti in hoc tempore, quod volvitur septem diebus, expians et expurgans septem vulneribus, calca abyssum et terram sub pedibus; ultra omnem creaturam scandens apprehende dulcem creatorem. Beatus homo, quem possedit gioria paradysi! quem accepit confessio et pulchritudo ante oculos dei, ut sapiat ex sententia, que solet dicere: quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae preparavit deus diligentibus se. Vocat te nunc cor contritum, vocat nostrorum temporum infinitus error! clamat tibi, felicissime martyr, nostrarum miseriarium magnus clamor. Tu cum purpureis proceribus in conspectu dei delectatus, tu cum suavisonis angelorum vocibus inter sancta sanctorum epulatus! ne obliviscaris veros captivos, non sentientes, in quanta tribulatione stamus. Tu qui multa potes ad regis curtem, fac nobis legem et iustitiam de iniquo odio tan-

torum hostium; quia et nunc cum Christo regnum tenens, necesse est satyricum illud plores: O curas hominum, o quantum est in rebus inane. Ad grandem miseriam necesse est magnum adiutorium. Veniat tecum non unus sanctus salus hominum, quorum est ars! stet tecum orans angelorum sana pars! O amor, qui regis omnia e celo, respice miseras terras animo aequo, est quarum iniquitas maior hoc aevo. Fac, quod fecisti terra factus propter pietatem, fuso sanguine propter nimiam caritatem. Dic tu ante omnes dic, ex quibus novus martyr enatasti, dic bone Adalberte: »melior deus miserere nostre lune varios labores«. Compesce estuantis avaritie in inmensum crescentes errores; qui meretricis pulchritudine amorem dei maxime hoc aevo commutare volunt in amorem seculi, bonum dicentes, malum in fine ferentes! Promittunt delectare, et faciunt laborare! dicunt se adiuvare, et nesciunt nisi nocere. Cui convenit illud poete: Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps; immo convenit illud evangelicum: quid prodest homini, si universum mundum lucretur, anime vero sue detrimentum patiatur? Quod flet in sacro eloquio, qui securus sui de nostro periculo est timidus! qui stantes inter mille gladios nunquam dormientis diaboli, habentes et ingenite nature centum pericula, nutrimus adhuc avaritie sevam pestem, ut res extra nos perdat intus nos. Eheu! inquit, in praesentium rerum voluptatibus positi, quo amplius concupita adquirimus, eo amplius ac multiplicius os patens avaritie in inmensum aperimus. Nescio, monstri quid simile patimur? Post expletionem voluptatum amplius esurimus, et adeptis carnalium rerum voluptatibus, sufficit nunquam dicimus. Hoc est commune malum omnium, maxime hec est miseria mei, et si sunt mei similium! qui toto spiritu alta cogitare debuimus, prope sola carnalia cogitamus. Si quid potes, nostris medere vulneribus.

33. Primum dux et magister nefarie cohortis ardenti furore igneus perforat penetralia cordis, post saliente malitia et currente manu ceteri scelus peragunt. Ut autem ostenderet clemens divinitas, quia soluta erant servo suo carcer seculi, compedes magne et peccatorum vincula cuncta, postquam sanctum corpus secarunt, nemine volvente ligature manuum se solverunt. Ipse vero amicam mortem amplexus, quam semper sequens dilexit, in modum crucis manus extendit. Cadens cadaver matrem terram occupat; anima sancta ad vitam feliciter intrat; admirans risum dei et gaudia canentis celi. Reli-

quisti sub pedibus pulchrum hoc quod apparet; experire nunc quod intrinsecus latet; post fletus hominum transi in letum numerum angelorum, ubi te vident leti omnes sancti, maxime martyres Christi! Adhuc ultra angelum, martyr, ad martyrum regem ascende cum gloria, ad vivum salvatorem, ad ipsum, a cuius conspectu fugit celum et terra; loquere facie ad faciem, quasi homo ad amicum suum! Effugisti, quid non amaritudinis? quid non habes dulcedinis? ubi sunt alte complectationes interne refectionis, ubi est cibus et potus laus perpetua creatoris.

34. Ipsa die dicunt, dum quidam presbyter missas faceret, sacras hostias iuxta ritum religionis offeret, revelans spiritus ad aures dixit, ut beati martyris Adalberti suffragia laboranti mundo imploret. Paret ille libens monitis divinis et intra memoriam sanctorum martyrum Adalbertum vocat, ut pro nostris erroribus divine misericordie mactata hostia intercedat. Igitur impii viri duos fratres inmisericorditer ligatos secum portant, et sancti viri nobile caput a reliquo corpore dividunt, et sub fida custodia utramque partem custodiunt. Ne cogites religionem faciant, qui prophanare tantum sapiunt; a duce finitimo Bolizlavo grandem pecuniam accepturos se putant, ut res erat, quando reverentissimum corpus et caput, desiderabilem thesaurum vendunt. Vos fecistis vestram insaniam, sed ignorando o qualem genuistis beatitudinem! ut recordatur volendo vos convertere ad Christum salvatorem, dedistis ei nolendo immortalem dignitatem. Martyrizatus est autem pretiosissimus martyr, Karissimus Adalbertus, qua die pius Georgius est saxo tritus. Bene autem una die, quia se petentibus ambo boni confulgent crebris miraculis, et presto sunt egris mortalibus. Ecce iterum boni, et estis michi sepe vocandi. Loquimini, orate ad Christum, ad cor celi! surgat stella maris, beata dei genitrix! iungat se angelus Michahel et propitius Petrus! sequatur et omnis sanctus! Propter deum loquimini bonum de vivis miseris, bonum in conspectu principis; praestante domino deo propter dilectum filium in spiritu sancto, cui est gloria, hominum salus, regnum et imperium, sana pars angelorum, cum quo fuere et sunt et veniunt aurea regna immortalium seculorum. Amen.

IV.

Z Kosmova letopisu českého.[1])

Interea rediens philosophiae de castris, ubi decem aut plus militarat annis, secum haud modicam librorum copiam referens, aderat spectabilis heros nomine Wogtech, adhuc ordine subdiaconus; qui velut tener agnus inter oves sui pastoris super morte moerentes, sedulus exhibebat exequias funebres; orationibus diurnis instans simul et nocturnis animam patris universalis elemosinis commendabat deo largis et precibus sacris. Quem dux Bolezlaus et eius optimates, in tam bono opere devotum cernentes et in futurum devotiorem fore sperantes, gratia Spiritus sancti inspirante, iuvenem nimis renitentem rapiunt et adducunt in medium, atque inquiunt: Nolis, velis, noster episcopus eris, et Pragensis vel invitus episcopus vocaberis. Tua nobilitas, tui mores et actus optime concordant cum honore pontificatus.

Tu nobis bene talos a vertice notus ad imos.

Tu bene scis nobis pandere viam, qua itur ad coelestem patriam. Iussa tua nobis quam posse sequi, tam velle necesse est. Te dignum omnis clerus, te universus idoneum episcopatu acclamat populus. Facta est autem haec electiò non longe ab urbe Praga Levigradec in oppido XI Kal. Mart. eodem quo obiit Diethmarus episcopus anno.

Ea tempestate rediens de Saraceno bello adiit Veronam urbem praecellentissimus imperator Otto secundus, pacis amator, iustitiae cultor, gloriosissimo patre primo Ottone gloriosior, qui in omnibus proeliis extitit victoriosissimus victor. Ad quem Sclavonica manus Boemiae cum electo pergit episcopo, ferens ex parte ducis legationem ac totius cleri atque populi petitionem, quo imperiali nutu eorum communem confirmaret electionem. Igitur serenissimus imperator condescendens eorum dignae petitioni III Non. Junii dat ei annulum et pastoralem virgam: et, cuius suffraganeus erat, Willigisus, Maguntinus archipraesul, qui ibi forte aderat, iussu imperatoris consecrat eum in episcopum nomine Adalbertum. Nam archipraesul Adalbertus Magidburiensis ecclesiae olim confirmans chrismate, hoc proprio suo vocitarat eum nomine. Consecratus autem III Kal. Julii cum suis sequacibus equitat in dulcem

[1]) Prameny d. č. II., str. 38—46.

patriam, et ut pervenit ad civitatem Pragam nudo pede et humili corde, clero et omni plebe prae laetitia modulante episcopalem obsedit kathedram. Huius tam praeclari pastoris Adalberti consilio et praedictae et dilectae suae sororis abbatissae Mariae interventu dux Bolezlaus, quicquid praesul Pragensis usque hodie in suo possidet vel obtinet episcopio, vel quicquid abbatissa optavit dari et fieri utilitatis in suo coenobio, gratuita utrique concessit pietatè et canonum sacra confirmavit auctoritate.

Anno dominicae incarnationis 981 obiit Slavnic, pater sancti Adalberti, cuius de moribus et vita licet plurima eniteant memomoriae digna, ex quibus ut referamus pauca, coepta intermittimus nostra. Erat enim vir laetissimus ad omnes facie, in consiliis serenissimus mente, alloquiis blandissimus, locuplex diviciis quam secularibus tam spiritualibus. In domo illius honestas fulgebat et sincera dilectio, iudicorum rectitudo et procerum multitudo. In operibus eius erat legum cognitio, pauperum refectio, moerentium consolatio, peregrinorum receptio, viduarum et orphanorum defensio. Huius tam insignis ducis metropolis fuit Lubic, sita loco ubi amnis Cydlina nomen perdit suum, intrans liberioris aquae in fluvium Labe. Habuit autem sui principatus hos terminos. Ad occidentalem plagam contra Boemiam rivulum Suriam et castrum, quod est situm in monte Oseca iuxta flumen Msam. Similiter plagam ad australem contra Teutonicos orientales has urbes habuit terminales: Chinov, Dudlebi, Netolici usque ad mediam silvam. Item solis ad ortum ad Moraviae regnum castrum sub silva situm, nomine Luthomisl, usque ad rivulum Svitawa, qui est in media silva. Item ad aquilonalem plagam contra Poloniam castellum Cladzco, situm iuxta flumen nomine Nizam. Hic dux Slavnic, quamdiu vixit, feliciter vixit.

Anno dominicae incarnationis 984 obiit Romae caesar Otto secundus. Huic imperatori Adalbertus, praesul Pragensis, adeo fuit familiaris et carus obsequiis, ut in pascha domini, quod celebravit rex Aquisgrani in palatio coram omnibus episcopis, haec eum officii celsitudine sublimaret, quo sibi coronam inponeret et maiorem missam celebraret, quod solum fas erat, ut archiepiscopus faceret. Post festum vero cum iam acciperet a caesare licentiam redeundi ad patriam, sevocat eum caesar in secretarium, et faciens suorum confessionem peccaminum, commendat se piis recordationibus eius orationum. Insuper dat ei paramenta, in quibus missam celebrarat in pascha, scilicet albam, dalmaticam, casulam, cappam et faci-

terium, quo ea habeat sui ob memoriam. Quae usque hodie in Pragensi ecclesia honorifice habentur et dicuntur paramenta sancti Adalberti.

Anno dominicae incarnationis 987 obiit Strezizlava, sancti Adalberti mater venerabilis et deo acceptabilis matrona, tantae et tam sanctae sobolis dici mater et esse digna.

Anno dominicae incarnationis 990 sanctus Adalbertus Romae ad sanctum Alexium, inscio abbate, quis esset, factus est monachus.

Nec transiliendum censeo, quod ab aliis praetermissum video. Nam praesul Adalbertus videns, quod grex sibi commissus semper in praecipicium iret, nec eum ad rectam viam convertere quiret, timens, ne et ipse cum pereunte plebe periret, non ausus est cum eis amplius stare, nec passus est suam ulterius incassum praedicandi operam dare. Sed cum iam iamque Romam iter arripere vellet, forte fortuna tempore in ipso Ztrahquaz, de quo supra retulimus, sui abbatis cum licentia venerat de Radisbona, post multos annos visere patriam dulcem et cognatos atque fratrem suum Boemiae ducem. Cum quo vir dei, praesul Adalbertus, secretum petiit et colloquium tenuit, multa conquestus de infidelitate et nequicia populi, de incesta copula et super illicita discidia inconstantis coniugii, de inobedientia et negligentia cleri, de arrogantia et intollerabili potentia comitum. Ad ultimum omnem intentionem sui cordis sibi aperuit, quod vellet Romam apostolicum consultum ire, et ad gentem apostatricem numquam redire. Inter haec et ad haec haec addidit: Et bene est, inquit, quod tu frater nosceris esse ducis, et huius terrae ex dominis originem ducis: te plebs ista mavult dominari, et tibi magis obedire quam mihi. Tu consilio et auxilio tui fratris superbos comprimere, negligentes arguere, inobedientes corrigere, infideles increpare poteris. Tua dignitas et scientia, tui habitus sanctimonia multum concordant ad pontificalia regimina. Quod ut fiat, ego tibi cum dei voluntate et mea potestate concedo, et ut liceat me vivente, istic episcopus ut sis, aput apostolicum omnibus votis intercedam. Et quem forte manu tenebat episcopalem baculum, ponit sibi in sinum. Quem ille, quasi furibundus in terram proiecit, et haec verba insuper adiecit: Nolo aliquam dignitatem in mundo, honores fugio, pompas seculi despicio: indignum me iudico episcopali fastigio, nec tantum pondus pastoralis curae ferre sufficio. Monachus sum, mortuus sum: mortuos sepelire non possum. Ad haec praesul respondit:

Scias, frater, scias, quod modo non facis cum bono, facies autem postea, sed cum tuo maximo malo. Post haec praesul, ut proposuerat, Romam iter arripit, et gentem suis praeceptis inobedientem relinquit. Et quia tunc temporis dux non erat suae potestatis, sed comitum, comites versi in dei odium, patrum iniquorum pessimi filii, valde malum operabantur facinus et iniquum. Nam sub quadam festiva die furtim irrumpunt urbem Lubic, in qua fratres sancti Adalberti et milites urbis universi velut oves innocentes assistebant sacris missarum solempniis festa celebrantes. At illi ceu lupi inmanes urbis moenia irrumpentes, masculum et femimam usque ad unum interficientes, quatuor fratribus sancti Adalberti cum omni prole ante ipsum altare decollatis, urbem comburunt, plateas sanguine perfundunt, et cruentis spoliis ac crudeli praeda onerati hilares ad proprios redeunt lares. Interfecti sunt autem in urbe Lubic quinque fratres sancti Adalberti a. dom. inc. 995, quorum nomina sunt haec: Sobebor, Spitimir, Pobrazlav, Porey, Caslav.

His ita peractis, dux Bolezlaus inito consilio cum clericis, Maguntinum praesulem his sollicitat verbis: Aut nostrum pastorem Adalbertum ad nos revoces, quod magis volumus, aut alium nobis in sui loco ordines, quod inviti poscimus. Nam Christi ovilia adhuc in hac gente fidei novicia, nisi eis assit vigilans pastoris custodia cruentis lupis optima recta fiunt edulia. Tunc metropolita Maguntinus sollicitus, ne populus nuper Christo adquisitus, relapsus in antiquos pereat sacrilegos ritus, mittens legatos ad apostolicum clamat, ut aut viduatae Pragensi ecclesiae maritum remittat, aut alium in loco sui ordinari permittat. Et quoniam servus dei Adalbertus iussu apostolici factus liber a custodia gregis dominici in coenobio sancti Alexii cum senatoribus coeli infra amoenam curiam terreni conversabatur Elisii,

Hunc domnus papa, suus et pius insimul abba,
Talibus alloquiis moestum solantur amicis:

O fide dulcissime et frater amantissime, per caritatem dei te deprecamur, et per amorem proximi obtestamur, ut ad tuam parochiam dignanter redeas regimenque tuarum ovium diligenter recipias. Si te audierint, deo gratias: si te non audierint, fugientes te fugias, ne cum pereuntibus pereas, et ad nationes exteras praedicandi licentiam habeas. Hac praesul valde exhilaratus sententia, quod sibi sit data docendi exteras gentes licentia non sine magna moesticia fratrum dulcia linquit consortia. Et cum viro summae

discretionis praesule, nomine Nothario, adiens archiepiscopum Maguntinae urbis, in palatio rogat, quo per eius missos scire posset, si se suus grex recipere vellet. Quo facto, quid sibi suus grex responderit, aut quam ob causam eum non receperit, vel ad quas gentes inde transierit, quantae etiam frugalitatis omnibus diebus sui episcopii fuerit, quanta morum honestate enituerit, scire poterit, qui vitam eius seu passionem legerit.

Nam mihi iam dicta bis dicere non placet ista.

Tunc Ztrahquaz, frater ducis, de quo supra meminimus, videns episcopum quasi iure et regulariter a sua plebe repudiatum, tumido fastu exarsit in episcopum. Et quia facile est volentem cogere, protinus hunc ydiotam et sicophantam populus nequam in episcopalem levat kathedram. Sic enim, sic deus saepe permittit per sui providentiam pravorum hominum invalescere potentiam, sicut in hac inregulari electione ludicra praevaluere Cereris generi. Nam fuit hic Ztrahquaz veste compositus, mente tumidus, actibus dissipatus, oculis vagus, verbis vanus, moribus ypocrita, et totius erroris mandrita, atque in omnibus operibus malis iniquorum archigeronta.

Plura referre pudet Ztrahquaz de praesule pseudo.

Sufficiunt pro multis pauca. Ventum erat Maguntinae sedis ad archipraesulem; ubi peractis omnibus, quae agenda erant, per ordinem, sicut fieri solet, post examinationem episcopalem, choro letaniam modulante, dum procumbit super tapetia archipraesul infulatus ante altare, et post eum inter duos suffraganeos, qui ordinandus erat Ztrahquaz dum prosternitur in medio, heu dira condicio, arripitur atroci daemonio: et quod servus dei olim sibi praedixerat clanculo, palam fit coram clero et omni populo. Hactenus haec inseruisse sufficiat.

Anno dom. inc. 996 postquam insignis signifer Christi, praesul Adalbertus, retibus fidei coepit Pannoniam simul et Poloniam, ad ultimum dum in Pruzia seminat verbum dei, hanc praesentem vitam pro Christo feliciter terminavit martirio IX. Kalendas Maii, feria VI. Eo anno fuit pascha VII. Kalendas Maias.

V.

Z rýmované kroniky české.

(Prameny dějin českých III., str. 65—67.)

Prvý biskup mnich, ten Sasic bieše
a Dětmar jménem slovieše.
Druhý svatý Vojtěch, ten také mnich bieše.
Otec jeho jmě Slavník jmějieše,
matka jeho Střezislava bieše,
sestřěnec kněziu zlickému bieše.
(Slavník ten v Liubici dvorem sedieše).
Ale že cti netbajieše,
Strachkvasovi mnichu biskupstva postúpiti chtieše,
ale Strachvas přijieti nerodieše.
Tehdy mu svatý Vojtěch pověděl:
»Synku, jáz to dobřě vědě,
ty nynie moha, i nechceš přijieti,
potom budeš chtieti,
a nelzěť bude jmieti.«
Svatý biskup chtieše liud pohanských obyčejóv odvesti,
chtě jej ke křesťanským obyčějóm přivesti,
by v pravé manželstvo vstúpili,
a pohřěb u svatých jměli,
a trhu v neděliu nedieli,
liudí robotných nejměli.
Když kopřiv z své zahrady nemóž' vypleti,
musí všiu zemiu zakleti.
Zaklev zemiu, svatý Vojtěch do Říma jide,
proti jeho vóli Strachkvas na biskupin stolec vznide.
Když jeho na biskupstvo světiechu
a kněžie około jeho stojiechu,
črt v Strachvas vstúpi;
doniudž duše, dotud z něho nevystúpi.
Pak svatý Vojtěch do Čech sě vráti,
otklev zemiu, do Polan jide, chtě tam kázati.
Opěť zaklev zemiu, do Prus jide,
odtud s korunú mučenníkovú k Bohu dojide.

To sě sta léta od narozenie božieho
po devieti set po devieti dcát šestého.
Z jeho smrti ciesař Čechy vini,
bez jich děky Tekdaka biskupem učini.

VI.

Z passionálu pražské kapituly metropolitní.

(H. 12 v 4° na papiře l. 44b—45a.)

Text passionálu shoduje se v podstatě s rýmovanou kronikou, pročež klademe zde jen ty odchylky, jež jsou poněkud charakteristické.

Když byl biskupem Vojtěch, kněz svatý,
syn zemský, šlechtic, a ovšem bohatý.
Otec jeho Sladovník bieše,
matka jeho Střězislava slovieše.
Ten Sladovník v Hluboci seďal,
až do Moravy tudy vše dědiny jměl.
To syn jeho Vojtěch té cti svěcké netbajieše
biskupstva Strachokvasovi postúpiti chtieše,
ale Strachokvas nerodi přijíti atd.

V tu dobu svatý Vojtěch před papežem mši slúžieše,
a když po božiem tělu tajně stojieše,
anděl božie kázal jemu do Čech na cestu vstáti,
v Hlubnici své bratřie zbitú pochovati.
V ten čas anděl jeho postavi v Hlubnici,
i uzře, že jeho bratřie ležie zbiti.

Po devieti stech po devieti nást léta šestého.
Jeho smrti papež Čechy vzvini,
a bez jich děky Tehdala Sasičě biskupem učini.[1])

[1]) Prameny d. č. III., str. 299.

VII.

O svatých pěti bratřích.

(Z rýmované kroniky české. Prameny d. č. st. 75—76.)

Toho časa českých mníškóv šest,
poznavše toho světa lest,
u polské lesu sediechu.
Zelicě za obyčěj jedˈiechu,
chleb po řiedku jmějiechu
jahly na velikú noc jediechu,
masa, sýra, vajec i jmenovati nechtiechu.
Rohožě za posteli jmějiechu,
kámen hlavé za podušku kladiechu.
Hrozným bitím na modlitvě sě tepiechu,
řiedko kdy co mezi sobú mluviechu.
Jedno když bič v svej ruce jmějiechu
tehdy takto diechu:
»Otpustíš-li mi, hřešíš,
tepa dobře, mě spiešíš.«
Tehdy Mezka, polský kněz bohatý,
vzvěděv jich život tak svatý,
poslav posla k nim věrného,
da jim sto hřiven střiebra čistého,
aby jím své chudoby zbyli,
za-ň snažně Boha prosili.
Uzřěvše střiebro, mluviti sě jechu,
již u pól létu k sobě nemluvili běchu,
řkúc: »Toto jest duši zátopa
a do pekla náhlá stopa.
Ktož sě tohoto přídržie,
u přiezni Boha neobdržie.«
Proto o něm nic netbachu,
šestého z sebe, točiúš Barnabu, poslachu,
by kněziu střiebro vrátil opět.
A tu osta bratróv pět,
Benedikt, Matěj, Jan, Kristin, Isaak jim diechu;
Barnabu s střiebrem vyslali běchu.
Zlodějie na ně přijidú
a v jich chyšku vnidú

jechu sě střiebra hledati.
Když jim nejmiechu co dáti,
pět bratří po liútých mukách hrdla řězachu,
a tak je k Bohu poslachu.
To sě sta léta od narozenie syna božieho
po tisiúciu čtvrtého.

VIII.

Přenesení sv. Vojtěcha.

Pak kněz (kníže Břetislav), chtě pomstiti děda svého,
jede na Mezku, knězě polského.
Mezka proti jemu mocně vynide,
a v tom boju Mezka snide.
Ot Čech až do Hlohova
neslyšal by byl polského slova;
neb všiu zemiu popelem postavi.
Bračislav v Hnězdně české stany zstavi.
Ottud pěti bratří těla vzěchu,
i svatého Radima ottud vzpodjechu.
Svatý Vojtěch neda sebe vzieti,
až musichu tři dni pósť přijieti.
Sliuby veliké činiechu:
krčmy v svátek zapověděchu,
pravé manželstvo sliúbichu,
pohřěb na poliu zatratichu,
robotné liudi zprostichu.
Ktož by to rušili, ti biskupem kleti běchu.
A když to rychle zděchu,
tělo sv. Vojtěcha podjechu;
neb jím dřieve proto kleti biechu.
Toho sě otpověděvše, domóv jej vzěchu,
a všěcky jiné pobrachu svaté.[1])

[1]) Prameny d. č. III., str. 87.

IX.

List Thietpaldův psaný sv. Vojtěchu.

Ze sbírky rukopisů, jež náležely benediktinskému klášteru v Tegernsee, vydal roku 1729 list tento Bernard Pez v díle Thesaurus Anecdotorum (Tom. VI., str. 131, August. Vindel. et Graecii). Rukopisů těch nemohl se však Bielowski již nikde dopíditi a proto ve svých »Pomniki dziejowe Polski,« Lwów 1864, otiskl list náš dle vydání Pezova.[1]) List svědčí o stycích Vojtěchových s benediktiny bavorskými, jakož i o zvláštní úctě, již ku světci našemu chovali.

Výše zmíněný list zní takto: »Divini fluoris rore madenti, sanctae Prissiensis ecclesiae cathedrae praesidenti, Adalperto, unicae sibi dilectionis episcopo, Thietpaldus, spiritu pauperum etsi extimus, aspersionem sanguinis Christi, et quicquid illud est, quod egregius praedicator cum Christo in Deo absconditum esse testatur. Novi, praesul venerande, nihil sanctitatem vestram philosophicae compilationis a mei pauxillitate exigere; sed si qua in re sunt, simplici potius veritate cudere velle, minime recordans, quia stultam fecit Deus sapientiam mundi hujus, postquam exsiccavit fluvios Ethan. Prae dulcitudine enim decem chordarum Davidis, intromittensque Dei, quantum ex me, suis, pene oblitus sum totidem categoriarum Aristotelis. Quo circa elegi abjecta quasi et mediocria, cui ad unguem labra non maduere Pegaseo fonte, Domino meo praesentare magis, quam, in quibus tantum inhonestius caderem, scrupulosius insuadere. Si fatuus dicor remordens circuitum, gratias ago: et id quidem merito, dummodo refocillatum me fatear furfure Platonis et te patrem cognoscam saciatum super ferculum Salomonis. Quid plura? Inprimis vos valere, et in omnibus prospere agere meum pro certo sciatis gaudere: quia, ut decet in Domino, ex vestrae commoditatis, vel, quod absit, ineptiae, utcunque se habeat, cumulo meum commodum vel infortunium specto. De voluntaria vero servitutis meae in vos qualitate quid opus est verbis, cum ultra omnem vestrae subjectionis clericum vel clientem iuxta majorem rerum mearum facultatem me in omni loco (non) possitis habere promptiorem simul et devotiorem.

[1]) Bielowski, Monumenta Poloniae historica, Lwów 1864, I. díl, str. 150.

Rejstřík jmenný a věcný.

Čísla znamenají stránky.

A.

Actus liturgicus, hra velikonoční, 27.
Adalbert Bremský, arcibiskup, 204.
Adalbert, opat weissenburský, později arcibiskup děvínský, 72, 73, 75, 78, 85, 260.
Adalbertinum v Hradci Králové, 671.
Adalram, arcibiskup solnohradský, 176.
Adam Bremský, kronikář, 204.
Ademar, kronikář, 22, 177.
Adilburka, manželka Slavníkova, 49, 55, 56, 57, 58.
Adleta, sestra knížete polského Měčislava, 167, 191, 192.
Aestilové, kmen, 197.
Achtum, kníže uherský, 13, 14.
Aksel J. B., spisovatel polský, 701.
Alberik, kronikář, 172.
Album Svatovojtěšské 39.
Alexander IV., papež, 349.
Aligernus, opat v klášteře kasinském, 145.
Alkuin, učenec, 74.
Altaich Horní (benediktinský klášter) 344, 345.
Alzog dr., professor a spisovatel, 250.
Alžběta, sestra Brunova, 17, 52, 103.
Ambros dr., spisovatel, 273, 277.
Amort Vil., sochař, 587.
Analekty Varmiňské 20, 22.
Anastas (Askrik, Astrik), opat břevnovský, 168, 191, 324, 331, 332, 333, 380.
Andrzejewicz, světící biskup hnězdensko-poznaňský, 680.
Annaly Baroniovy 25.
Annaly Kvedlinburské, letopisy 16.
Arcibiskupství: děvínské 87; mohučské 90, 99, 646; moravské 81, 86; ostřihomské 168; pražské 98.
Arnold, kanovník pražský, 340.
Arnulf, vévoda bavorský, 49, 54, 55, 58, 80, 82.
Askrik, vychovatel Vojtěchův, 76, 332, viz Anastas.
Assemani J. A., učený spisovatel, 72.
Aventin, vrch a klášter v Římě, 129, 170, 180, 702.
Aventin Jan, historik, 79.

B.

Balbín, historik, 18, 22, 23, 24, 25, 168, 251, 252, 276, 328, 388, 482, 489, 490.
Banner, švédský vojevůdce, 457.
Basil sv., zakladatel basilianův, 16, 168.
Basnage, spisovatel, 17.
Baudyš Prokop, kněz řádu sv. Benedikta v Emausích, 652, 656.

Bauer Fr. S. dr., biskup brněnský, 646, 653, 656, 658, 661, 663.
Bavor, opat břevnovský, 318, 340.
Bavorovský Adam Ben., opat emauský, 315, 442, 456.
Bavory 50, 54, 91, 93.
Beckovský, kronikář, 27, 492.
Bedřich, císař německý, 703.
Bedřich II., král pruský, 492, 498, 499, 507.
Bedřich Saský, vévoda, 203.
Bedřich, vévoda olomoucký, 316.
Bedřich Vilém III., král pruský, 319.
Bedřich Vilém IV., král pruský, 204, 600.
Bechyňsko, župa, 50, 156.
Bělochorvati 50.
Bělovský (Bielowski), spisovatel polský 3, 18, 247, 257.
Benedikt, biskup a legát na Moravě, 80.
Benedikt, praemonstrát z Lucka u Znojma, 696.
Benedikt s pěti sv. bratřími, viz sv. pět bratří.
Benedikt, soudruh sv. Vojtěcha (Bohuš) 192, 206, 212, 213, 224, 226, 227, 229.
Benedikt sv., 6, 143, 180, 185.
Benedikt VI., papež, 89, 90, 91, 175.
Benedikt VII., papež, 94, 121, 179.
Benedikt IX., papež, 221, 222.
Benedikt XII., papež, 359.
Beránek H., bohoslovec, 674.
Berenburgové (Ursinové) 23.
Berka z Dubé Hynek 317, 353, 354, 362, 363.
Berka z Dubé Ladislav, opat u sv. Mikuláše v Praze, 459.
Berka z Dubé Zbyněk, arcibiskup (1595—1606), 428, 432.
Berla sv. Vojtěcha 633.
Bernard Halberstadtský 71, 136.
Berně kláštera břevnovského 375.
Berounka, řeka, 48.
Bertold, bratr krále Arnulfa, 54.
z Bienenberka, rytíř Karel Josef Biener, spisovatel, 328, 578, 585.
Biesiada literacka, časopis, 41.
Bílá Hora, 522.
z Bílenberka, Matouš Ferdinand Sobek, benediktin břevnovský, prvobiskup královéhradecký a arcibiskup pražský, 24, 476, 481, 482, 483—492.
Bílinský Michal, opat sázavský, 441.
Biskup nitranský 98.
Biskupové slovanští 86, 87.
Biskupství: braniborské 71, 87; havelberské 71, 87; kaminské 678; krakovské 101; labušské 678; meziborské 71, 87; míšenské 71, 87; oldenburské 87; olomoucké 646; poznaňské 71, 87, 678; pražské 49, 85, 86, 101, 175, 646; stargradské 71; vratislavské 678; žičské 71, 87.
Bismark Vilém hrabě, 204, 688.
Bittner David, benediktin broumovský, 520, 537.
Bláha Armand, benediktin břevnovský, 527.
Blažej, opat sázavský, 340.
Blažek Tom., farář na Libici, 66.
Bobowski M. dr., spisovatel, 286.
Bobřané, kmen, 96.
Boga-Rodzica, píseň polská, 41, 190, 270, 271, 284—288, 576, 595.
Bohuše (Bugussa), průvodčí sv. Vojtěcha, 4, 5, viz Benedikt.
Bolelucký, farář a spisovatel, 21, 23, 24, 55, 56, 62, 63, 65, 66, 67, 168, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 283, 284, 582, 612.
Boleslav I. Ukrutný 57, 83, 84, 85, 86, 87, 102, 116, 123, 136, 156.
Boleslav II., kníže české, 48, 49, 50, 59, 60, 78, 87, 88, 89, 90, 96, 97, 100, 101, 103, 112, 114, 115, 120, 135, 136, 137, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 161, 162, 164, 182, 188, 189, 252, 275, 312, 315, 321,

322, 325, 326, 332, 378, 587, 641.
Boleslav III. (Ryšavý) 157, 158, 159, 162, 575, 595.
Boleslav Chrabrý 5, 9, 12, 15, 16, 60, 158, 159, 164, 170, 189, 190, 193, 194, 204, 214, 217, 221, 580, 678, 703, 704.
Boleslav III. Křivoústý 249, 252, 590, 592, 594, 682.
Boleslav Mladá 159.
Bollandisté 5, 24, 72, 267, 388.
Bonfinius, spisovatel, 168.
Bonifac, opat hradištský, 329.
Bonifac VIII., papež, 143.
Bonifac IX., papež, 366, 368, 504.
Bonifac sv., apoštol Němců, 99.
Bonifanti svatovítští 348, 349.
Borislav, kníže Pomořanů, 194.
Bořek Otomar, benediktin břevnovský a spisovatel, 527.
Bořivoj, kníže české, 79, 80, 102, 123, 674.
Boso Meziborský, biskup, 72, 279.
Bouška Sigmund, benediktin břevnovský a spisovatel, 531.
Božej, župan z rodu Vršovců, 63.
Brančavský Benno, probošt rajhradský, 520, 527.
Brand František, benediktin břevnovský a děkan v Polici, 531.
Brandl J. P., malíř, 474, 583, 585, 611.
Brandl Vinc., archivář a historik, 272.
Bratři sv. Vojtěcha 60, 65.
Braun, generální superintendant, 204, 688.
Breuner hrabě Josef Jan, arcibiskup pražský, 477, 478, 609.
Brevíř varmiňský, nejstarší tištěný, 697.
Brokoff Jan Ferd., sochař, 586, 612.
Broumov, město, 353, 356, 358, 362, 367, 398, 399, 408, 430, 453, 455, 457, 483, 484, 488, 494, 495, 497, 506, 507, 509, 511, 512, 513, 515, 520.
Brož z Horsteinu Šimon, suffragan arcibiskupa pražského, 24, 273, 274.
Brun, biskup augšpurský, 14.
Brun Kverfurtský, biskup, životopisec a missionář, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 67, 69, 73, 75, 76, 85, 149, 156, 169, 170, 173, 174, 180, 183, 187, 191, 200, 204, 231, 232, 272.
Brusel, město, 21.
Brynych Ed. J., biskup královéhradecký, 651, 655, 667, 671, 672.
Břena, sestra sv. Václava, 56.
Břetislav, kníže, 100, 118, 218, 219, 220, 222, 223, 232, 234, 244, 252, 316, 322, 335, 575, 577, 633.
Břevnov, klášter, 46; opatové břevnovští, statky břevnovské atd. viz tato hesla.
Bříství, ves, 46, 320, 327, 357, 358, 360, 367, 373, 400, 403
Budějovice, hrad a město, 50.
Büdinger Max., historik, 82.
Buchta Placid, benediktin rajhradský a spisovatel, 569, 570.
Buh, řeka, 97.
Burkard Caroloman, rytec, 538.
Burkard Míšenský, biskup, 72.
Burkhart Jan, soukeník, 433, 435, 436, 443.
Burkhart Pavel, 437.
Burian K., křižovník a spisovatel, 695.

C.

Cáchy, město, 702, 703.
Canisius, člen řádu tovaryšstva Ježíšova, 418.
Casparides Vincenc, řeholník rajhradský a spisovatel, 547.
Celestin V., papež, 143.
Cella benediktinská v Přimdě 314;

v Brzvanech 314; v Rajhradě 316, 323.
Cerularius, patriarcha cařihr., 126.
Cidlina, řeka, 61, 62, 63.
Císař německý Bedřich uctívá svatého Vojtěcha 703.
Clementso, opat v Teplé, 655, 660.
Clo v Březnici 323; v Hartmanicích 358, 371, 400; v Litoměřících (ze soli) 371, 400; v Náchodě 362; v župě prachenské 362.
Conrád Ottmar, mnich rajhradský a spisovatel, 546.
Cornerus David, benedikt. broum., 520.
Cranach, malíř, 582.
Crugerius Jiří, jesuita, spisovatel, 22.
Crescencio Řehoř de, kardinál, 341.
Cyrill sv., 79, 179, 674.

Č.

Čakovice, ves, 485.
Čapek Florian, benedikt. broum., 520, 527.
Čáslav, bratr sv. Vojtěcha, 60, 164.
Čáslavsko, kraj, 61.
Čeip Jošt, benedikt. břevn., 527.
Čelakovský Fr. L., spisovatel, 277.
z Čenkova a Frenstettu Matěj Stehlík, professor, 530.
Černí Uhři 13.
Červená Rus, krajina, 115.
Červeň, hrad, 97
Čtvrtečka Pius, benedikt. broumov. a spisovatel, 539.

D.

Dąbrówka, ves, 195.
Dąbrowski H., vůdce polský, 591.
Dalimil, kronikář český, 26, 46, 50, 226, 250.
Daniel, biskup a legát na Moravě, 80.
Daniel (Milík), biskup pražský, 340, 585.
Dánsko, země, 89, 704.
Daun, maršál a vojevůdce, 507.
Dekanát broumovský, 339.
Deocarus, mnich břevnovský, 389.
Desátek papežský, 376.
Desátky kláštera břevnovského, 320, 321, 322.
Desiderius Didier, opat, 143.
Děčané, kmen, 95.
Děd, hrabě, 136.
Dědictví sv. Václava 489.
Dědictví sv. Vojtěcha 638.
Dědošané, kmen, 96.
Děthard, opat sázavský, 336, 389, 392.
Dětmar, biskup pražský, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 276, 278, 279, 281, 311.
Dětmar Meziborský, kronikář, 8, 16, 19, 64, 73, 75, 101, 151, 278.
Dětřich Pražský, malíř, 582.
Dětřich Vít, 66.
Děvín (Magdeburk), město, 7, 8, 17, 71, 75, 88, 169, 702.
Dienzenhofer Kilián, stavitel, 611.
Dienzenhofer Krištof, stavitel, 474.
Dittersbach, dvůr, 511.
Dlugoš, historik polský, 21, 176, 232, 244, 245, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 286, 619.
Dobner Gelasius, spisovatel, 18, 19, 21, 22, 25, 388.
Dobroslaus, rektor v Krakově, 177.
Dobrovský Jos., učený slavista, 272, 273, 276, 277.
Dobrý, děkan v Domažlicích, 667.
Dohnálek Cyrill, benedikt. a farář v Orlové, 531.
Domažlici, kmen, 93.
Dooms Kašpar, rytec, 24.
Doudleby, hrad župní, 47, 49, 328.
Draguš, hrad, 64.
Drahomíra, kněžna česká, 48, 49, 57.
Drauschovius Petr Kašpar, děkan nepomucký, 26.
z Dražic Jan III., biskup pražský, 503.

z Dražic Jan IV., biskup pražský, 235, 251, 357, 358, 360, 381, 611.
Drexler Anselm, spisovatel, 537.
Družstvo sv. Vojtěcha, 40, 638.
Dubravius J., spisovatel, 22, 251.
Dúbravka, dcera Boleslavova, 136, 379, 678, 682.
Dudelin, biskup braniborský, 72.
Dudík Beda, historik moravský, benediktin rajhradský, 67, 93, 97, 98, 100, 106, 113, 167, 175, 550, 552—555, 601.
Dudo, biskup havelberský, 72.
Dümmler, historik německý, 100.
Dunaj, řeka, 14, 101.
Dunajewski, kardinál a biskup krakovský, 620.
Durinsko, země, 136.
Dyje, řeka, 92.
Dyleň, hora, 93.
Dvéře bronzové (brána zlatá či královská) ve Hnězdně 591, 592, 682, 684.
Dvořák Meinrad, benedikt. břevn., 531.
Dvořák Samuel, rytec, 24, 582.
Dziennik Poznański, časopis polský, 42.

E.

Eger Kajetán, benedikt. břevnov., 531.
Ekhard, markrabí, 137.
Ekkart, biskup pražský, 120.
Eimer Kašpar, opat u sv. Jana pod Skalou, 537.
Elstera (bílá), řeka, 94, 99.
Emler Jos. prof. dr., spisovatel a archivář, 3, 18.
Eppo, župan bílinský, 323, 335.
Erben Karel Jaromír, spisovatel, 128.
Erchenbald, biskup štrasburský, 104.
Etablissement Gawellův ve Hnězdně 684.
Ettel, provinciál řádu kapucínského na Hradčanech, 669.
Expositura benediktinská v Tuškově 314.

F.

Fara libická 62.
Farář František, duch. správce jinonický, 666.
Faráři na Libici (nota) 66—67.
Fastr Methoděj, benedikt. břev., 531.
Ferdinand I., císař, 413, 415, 417, 419.
Ferdinand II., císař, 451, 452, 453, 456.
Fernando, legát papežský, 397.
Filip, biskup eichstaettský, 355.
Fischhausen, město v Prusku, 648, 687, 688, 689.
Forstr Aug., benedikt. broum., 520.
Foytství broumovské 348, 353.
Fragmentum praebendarum ecclesiae s. Georgii 22.
František I., císař, 514, 515, 542, 620.
František Josef I., císař, 516, 551, 553.
Freher, historik, 5, 18.
Freund Jiří, rektor C. Ss. R., 651, 656.
Frida Jeronym, benedikt. břevn., 519, 531.
Fridland, město, 339.
Fridrich Falcký, 449, 450.
Fridrich Rakouský Krásný, vévoda, 355.
Frind Ant., spisovatel něm., 641.
Fritsch Petr, benedikt. a hodinář, 538.

G.

Gabert Sig., benedikt. břevn., 527.
Gaberth Marián, benedikt. břev. a professor, 531.
Galen hr., světící biskup monastýrský, 655, 661, 666.
Galindi (Goljadi), kmen, 197.
Gallové 185.
Gallus, mnich břevnovský, 394.
Gallus Martin, polský kronikář, 5, 20, 22, 247.
Gawluszowice, ves, 685.
Gdansko, město, 20, 194, 195, 205.

Gehrke, historik, 22.
Gerard sv., 173, 382.
Gerbert, učenec, 5, 19, 75, 182.
»Germania«, katolický časopis německý, 42, 701.
Gero, markrabí braniborský, 135.
Gerson V., malíř polský, 41.
Gejza, kníže uherské, 98, 167, 171, 172, 192, 333, 676.
Gfrörer, spisovatel německý, 87, 113.
Giesebrecht V., spisovatel, 3, 34, 100, 202.
Gilý Ivan, benedikt. břev. a prof., 531.
Gimsa Bruno, benedikt. břevn. a professor, 538.
Gisela, sestra Jindřicha, vévody bavorského, 13, 171.
Giseler, biskup meziborský, 78, 94.
Glanfeil (Glannafolium, Saint Maur nad Loirou) 185.
Glos Jan, praefekt římský, 182.
Goldpurg Kar. dr., benedikt břevn. a spisovatel, 537.
Gotové, kmen, 196, 197.
Gotsch Leopold, benedikt. břevn., 520.
Groth Jan, kanovník hnězdenský, 680.
Grunau Šimon, kronikář, 22.
Gryf Klement hrabě, kastelán krakovský, 620.
Gumpold, životopisec, 79, 82, 83.
Gustav Adolf 454, 455.
Gymnasium broumovské 475, 520, 521.

H.

Habrich Aleš, benedikt. rajhr. a spisovatel, 546.
Hadrian II., papež, 88, 111.
z Háje František, hejtman, 408.
Hájek, kronikář český, 26, 55, 65, 227, 251, 276, 290, 301, 312.
Halabala Ignác Method, benedikt. rajhr. a spisovatel, 556.
Hanel, spisovatel, 178.
Hausdorf Rupert, benedikt. břevn. a spisovatel, 520, 537.
Hanuš Ign., spisovatel, 274.
Harrach Arnošt, kardinál a arcib. pražský, 27, 456, 486, 488, 609, 613.
Hauck Albert, spisovatel, 100, 104.
Havel, písař, 357.
Havránek J., professor, 672, 673.
Havraň, župa, 64.
Heger, protest. farář v Tenkittenu, 39.
Heimburský Jindřich, letopisec, 233.
Helikard, biskup pražský, 380.
Helmold, kronikář, 64.
Helwich, spisovatel, 25.
Henschen, spisovatel, 17, 18.
Herber, spisovatel, 178.
Hergenröther J. dr., historik, 73.
Herimon, vévoda český, 45.
Herma sv. Vojtěcha, 241, 661.
Hiller Ferdinand, benedikt. břevn. a professor, 532.
Hiltin Jan, biskup, 204, 205.
Hipler Fr. dr., kanovník a spisovatel, 21, 39, 42, 268, 288, 701.
Hizo, mnich břevnovský, později biskup pražský, 334, 380.
»Hlas«, časopis v Brně, 41.
Hlava Gothard, benedikt. břevn., 532.
Hlavňov, škola, 515.
Hlobil Petr, benedikt. rajhr. a spisovatel, 562, 563.
Hněvsa, Vršovec, 161.
Hnězdno (Chnazina, Gnesen), 4, 20, 60, 189, 190, 191, 192, 200, 216, 218, 589, 590, 591, 648, 676, 677, 678, 679, 680, 683, 684, 702.
Hohmann Tobiáš, opat v Kladrubech, 469, 470.
z Holešova Jan, mnich břevnovský, 23, 272, 273, 274, 275, 369, 390, 397, 398.
Hollas Damian, benedikt. břevn., 532.

Holub Bonifac, benedikt. břevn. a spisovatel, 532.
Homilie ctihodného Bedy, 268.
Homilie sv. Vojtěcha, 267.
Homola Rafael, benedikt. břevn. a professor, 532.
Honorius III., papež, 341.
Höppner Jakub, benedikt. břevn. a spisovatel, 537.
Horák dr., generál řádu křižovn., 655, 660.
Horák Kristian, benedikt. břevn. a professor, 527.
Hornov Vlad., spisovatel, 700.
Horský R. dr., farář a spisovatel, 672.
»Hospodine, pomiluj ny!« píseň, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 277—284, 396, 576, 577, 595.
Hostinský O., professor, 280.
Hradčany 653, 659, 660, 661, 663.
Hradecko, kraj, 107.
Hradiště u Libice, 64.
Hron, řeka, 98.
Hron Kil., benedikt. břevn., 520.
Hrudička Al., děkan v Telči, 675.
Hřeben sv. Vojtěcha, 630.
Hubený Leander, benedikt. břevn. a spisovatel, 532.
Hübner Aleš, benedikt. břevn. a spisovatel, 537.
Hugo Žičský, biskup, 72.
Hůlek Joachim, benedikt. břevn., 527.
Hundius Viguld, historik, 79.
Hus Jan, 369.
Hutberk, škola, 515.
Hýbl Fr., spisovatel, 18.
Hymnaria břevnovská 396.
Hymny latinské, jež obsahují data k biografii sv. Vojtěcha: »Woythech sancti tam praeclari« 21; »Laudem dignam tam praeclari« 21; »Hodiernae lux diei« 21; »Mane pueritiae« 21.
Hynais Vojt., malíř, 584.
Hynek, biskup olomoucký, 359.

Ch.

Chanovský Alb., jesuita-spisovatel, 22.
Chebsko, kraj, 93, 99, 100.
Chlodomastaeus Šimon, prob. břevnovský 449, 451.
Chmel Jakub dr., benedikt. břevn. a spisovatel, 509, 510, 511, 532.
Chnazina viz Hnězdno.
Chociszewski Jos., spisovatel, 38.
Cholinun, město v Prusku, 4, 200, 201, 202, 209.
Chomora (Komerau), město pruské, 201.
Chorvati, kmen český, 50.
Chorvati bílí, kmen, 98.
Chorvatsko bílé, kraj, 97.
Chotkowski dr., prelát, 685.
Chrám sv. Bartoloměje na ostrově tiberském v Římě 689.
Chrám sv. Benedikta v Břevnově 335, 355, 371, 394, 418.
Chrám u sv. Ducha v Broumově, 517.
Chrám sv. Jimrama v Nitře 176.
Chrám sv. Kosmy a Damiana ve St. Boleslavi 223.
Chrám Marie Panny ve Hnězdně 38, 214, 215, 648, 678, 680, 682.
Chrám bl. Marie Panny na nebe vzaté ve Frauenburku 649, 650.
Chrám sv. Mořice v Děvíně 9, 70.
Chrám sv. Václava ve St. Boleslavi 222.
Chrám sv. Václava v Broumově 466.
Chrám sv. Víta 62, 82, 83, 84, 105, 107, 110, 235, 236, 643, 651, 653, 654, 657, 658, 659.
Chrámy svatovojtěšské v Praze: v Jirchářích 608, Vojenský u Prašné brány 609; v Čechách: ve Starém Přerově, Sluhách 610, na Březových horách, v Jílovém, Vejprnicích, Šťáhlavech, Počaplích, Sct. Adalbert u Teplé, ve Slatině u Velvar 611, u Neratovic

611, 669, v Broumově 466, 612, ve Vlčici u Trutnova, na Libici, v Něm. Brodě, v Běcharech u Vrsce a v Bojišti u Ledče 612, v Ústí nad Labem, v Litoměřicích, v Kruhu, Krtech, v Bukovině Rohozecké 613, v Milavči 613, 667, v Horšově Týně 613, v Ratibořských Horách 613 a ve Lštění 613; na Moravě: ve Slavičíně 614, 675, ve Studnicích u Telče 614, 674; v diecési poznaňské: v Poznani 614, 677, Rusku, Margoninu, Smolicích, Jankowě Zaleśném, Chrzypsku, Pohořelici 614, ve vsi Wilkowyji, Rojowu, Wojciechowě, Bnině, Czlopě, Dalewě, Kaszczoře a Trzcielu 615; v diecési hnězdenské: ve Hnězdně, Budziejewu, Parchanie, Kobiernu, Stodolech, Sadkách, Lawkowě, Staroměście 615, Bielinách 616; v gubernii varšavské: na Zawodziu pod Kališem 616, 686, v Rudzie a Męce 617; v diecési varmińské: v Chomoru 617, Královci 598, 617, 659, Lautenburgu 617, Sensburgu 617, 650, Riesenburgu 617, Lycku 617, 650 a kaple ve Frauenburgu 617; v diecési chelminské: v Bobavě, Kielnu, Rogožnu, Jehlenci, Raslasině, Jablonově, Církvici 617, v Soldavě 618; v diecési vratislavské: ve Vratislavi, Velké Střelici, Nicolai, Radzionkově; v diecési krakovské: v Krakově 595, 618, 684, Modlnici Wielke, Drogynii, Bulowicích 619, v Mucharzi, Jeleśnii, Staniątkách 620, v Jaworznu, Dankowicích, Zatoru 621; v diecési přemyšlské (r. l.): v Staszkówcích, Szymbarku, Bachórzu, Grębówě 621, v Rzeszówě 622; v diecési tarnovské: ve St. Wiśniczu, Boleslawi, Cmolasu 622, ve Szczawnici 623, Gawluszowicích 623, 685, Rożnowu, Lisiogóře 623; v arcidiecési lvovské: v Bilce Szlachecké, Stojanówě, Cieszanówu, Rosochowaciecu 623; v arcidiecési ostřihomské: v Ostřihomě 217, 602, 623, Bajně, Verebély 623, Udvardu, Sárfö 624, Hatvanu 602, 624 a v Muszle 602, 624; v diecési rábské: proboštství v Rábu, v diecési koločské: v Homokmégy a v Sedmihradsku: v Böö a Bélafalvě 624; v Cáchách 19, 217, 703; v Lutichu 703; v Římě 40, 217.

Chrám sv. Vojtěcha v Břevnově 335, 355, 394.

Chrám nový a oltář sv. Vojtěcha v Chicagu 689.

Chrám sv. Vojtěcha v Pankrici, 650, 687.

Chrám v Kališi 686.

Chrám v Rosenberku 688.

Chrasť, panství, 487.

Chrąszcz J. P., spisovatel 39.

»Chronica Bohemorum accurata«, rukopis, 25.

Chrudim, město, 373.

z Chvaletic Václav, mnich břevnovský, 369, 391, 397, 398.

Chvály Hincmarovy 666.

Chýnov, hrad, 47, 328.

I.

Ibrahim ibn Jakub, cestovatel, 101.

Idzikowski, historik, 177, 178.

Ikonografie česká svatovojtěšská: pečeti s obr. sv. Vojtěcha: 578, 579, 603; miniatury 579, 580, 603; obrazy na mincích 580; medaille 580; obrazy mosaikové 581, 582; rytiny 582; obrazy tabulové ze XIV. a XV. století 582, 583; obrazy olejové ze XVII. a XVIII. stol. 583; obrazy z našeho století 584, 603; fresky 585; skulp-

tury a sochy 585, 603, 605; sochy 586.
Ingelheim, město, 185.
Innocenc III., papež, 338, 340.
Innocenc IV., papež, 345, 346.
Innocenc VI., papež, 363.
Innokent I. B., arcibiskup a spisovatel ruský, 576.
Interpolator k Ademarově kronice 22.
Isák, jeden z pěti sv. bratří, 226, 227, 231, 232, 233.
Isingrin, biskup řezenský, 81.
Itz z Mildenštejna Ed. dr., spisovatel, 532.

J.

Jabłkowski, kanovník v Kališi, 686.
Jacek sv., dominikán, 177.
Jakub III., arcibiskup hnězdenský, 680.
Jan, arcibiskup a legát papežský, 80.
Jan, biskup moravský, 81.
Jan, biskup olomoucký, 360.
Jan II., biskup pražský, 320, 345.
Jan III., biskup pražský, 318, 348.
Jan I., biskup sambijský, 202.
Jan II., biskup sambijský, 202.
Jan, jeden z pěti svatých bratří, 10, 11, 13, 229.
Jan Kapistran 177, 618.
Jan I. Lucemburský, král český, 352, 354, 355, 358, 359, 361, 381.
Jan, mnich břevnovský, později biskup olomoucký, 334.
Jan, mnich břevnovský, později probošt rajhradský, 390.
Jan VIII., papež, 88, 123, 126.
Jan IX., papež, 80, 81.
Jan X, papež, 111.
Jan XIII., papež, 71, 85, 87, 88, 102.
Jan XV., papež, 141, 182, 183, 283, 323, 324, 378, 503.
Jan XXII., papež, 143.
Janata Mel., farář u sv. Vojtěcha v Praze, 654, 665.
Jankowski Č., spisovatel, 41.
Jankovský Bart., bened. břev., 527.
Janoušek J., professor, 40.
Janovský Fr., professor, 701.
Járomír (Gebhard), biskup pražský, 90, 91, 100, 101.
Jaromír, syn Boleslavův, 159.
Jaschke Prokop, bened. břevn. a rytec, 538.
Javůrek Karel, malíř, 584.
Ječný, rolník, 671.
Jedlička Basil, benediktin břevn. a hudebník, 532.
Jednota cyrillská 674.
Jenewein Felix, malíř, 584.
z Jenštejna Jan, arcibiskup pražský, 366.
Jeronym Pražský, apoštol Litvanů, 251.
Jeřábek Athanáš, benediktin břevnovský a professor, 532.
Jesenský Martin, benediktin břevnovský, 532.
Ježek J., professor, 40.
Jiljí, biskup míšeňský, 188.
Jindřich, bratr Oty I., 54, 55, 136, 137.
Jindřich III., císař, 221.
Jindřich IV., císař, 90, 91, 100, 175.
Jindřich Korutanský 354.
Jindřich I. (Ptáčník), král, 54, 82.
Jindřich II., král německý, 12, 13, 14, 15, 16, 52, 53, 54, 55, 159, 182, 224, 230, 703.
Jindřich Minsterberský, kníže, 410, 411, 524.
Jindřich, vévoda bavorský, 55, 78, 115, 136, 174.
Jindřichův Hradec, město, 27.
Jireček Herm. dr. 90
Jireček Jos. 276, 277.
Jiří Poděbradský, král český, 405, 406, 407.
Jiří Štýrský, opat sázavský, 441.
Jordán Poznaňský, biskup, 72.

Josef II., císař, 66, 314, 512, 513.
Jubilejní slavnosti svatovojtěšské: *a*) pastýřské listy pro diecése: pražskou 642—644, královéhradeckou 644—646, litoměřickou 646, brněnskou 646—647, vratislavskou 647, hnězdenskou 648, varmińskou 649—650, list apoštolské stolice arcibiskupu hnězdensko-poznańskému 647—648 a list papežem Lvem XIII. zaslaný biskupu varmińskému 648; *b*) jubilejní slavnosti v Praze: pořádek služeb Božích 651—653, výzdoba zevní 653—654, svatvečer 654, illuminace ve farnosti sv. Vojtěcha v Praze, na Malé straně a na král. Hradčanech 654—655, první den slavnostní 655 až 656, den benediktinů 656—658, třetí den slavnostní: služby Boží 658, manifestační průvod 658—659, ruch na král. Hradčanech 659—660, slavnostní průvod s ostatky 660—662, uložení sv. ostatků 662—663, defilování sborů a spolků 663, moravská deputace 664; slavnosti jubilejní v některých chrámech na Starém a Novém městě pražském: u Matky Boží před Týnem 664, ve Vojenském kostele u Prašné brány 664, u sv. Jakuba 664, u sv. Vojtěcha v Jirchářích 665, v Emausích 665; sv. missie na oslavu jubilea v některých chrámech pražských a předměstských 665, sv. missie na oslavu jubilea na venkově 665, hra velikonoční v Emausích na oslavu jubilea 665, 666; *c*) jubilejní slavnosti svatovojtěšské po Čechách: v Břevnově 666; v Broumově 667, v Davli 667, v Domažlicích a v Milavči 667, 668, na Libici 668, 669, v Obříství a okolí 669, v Počaplích na Labi 669, 670, ve Voticích 670, 671, diecésní sjezd katolíků v Hradci Králové 671, 672, pouť z Prahy do Libice 672, sv. missie na Modré Hůrce 668, v Chocni 669, v Chotěboři 669; *d*) slavnosti na Moravě: na Velehradě 673—674, ve Studnicích u Telče 674—675, ve Slavičíně 675; *e*) v Uhrách: v arcidiecési ostřihomské, v Rábu, v Hatvanu, v Muszle, Bajně, Verebély, Sárfö, na Slovensku 676; *f*) v krajích polských a ruských: ve Hnězdně a arcidiecési hnězdensko-poznańské 676 až 684, v Krakově 684—685, v Těšíně 685, v Gawluszowicích 685—686, »na Zawodziu« u Kališe 686; *g*) v Prusích: ve Frauenburku 687, v Královci 687; v diecési chelmińské: v Pelplinu 687, ve St. Albrecht u Gdanska 687, v diecési vratislavské 688, v Opolí 688.
Judita, dcera Arnulfova, 54, 55, 58
Judita, královna, 315.
Julius II., papež, 143.
Jungmann Jos., spisovatel, 277.
Jurik, mnich břevnovský, 329, 330, 331.
Jurik (Georgius), mnich rajhradský, 316.
Just Vintíř dr., benediktin břevnovský a professor, 539.

K.

Kade A. dr., spisovatel, 21, 224, 231.
Kaindl R. F., historik, 5, 7.
Kalich sv. Vojtěcha v Třemešně, 590, 682.
Kalina A. dr., spis. polský, 286.
Kalivoda Jan, opat rajhr., 543.
Kalous Ferd., světící biskup, 655, 656, 658, 661, 663, 665, 666.
Kalousek Jos. dr. a prof., 18, 40, 55, 56, 58, 92, 98, 99, 100, 127, 128, 139.
Kameny svatovojtěšské, 588.

Kanapar Jan, opat a životopisec, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 48, 51, 55, 57, 58, 59, 68, 76, 77, 79, 105, 140, 162, 167, 170, 174, 182, 200, 215, 217, 288, 637.
Kaněra Cyrill, benedikt. břevn. a spisovatel, 532.
Kanovníci pražští 117.
Kantor Jan, písař, 579.
Kaple: v Davli 667; sv. Jana na Vyšehradě 166; sv. Jiří v Kouřimi 371 a 400; Pernštýnská u sv. Víta 651, 654; sv. Vavřince na Petříně 166; Vlašimská u sv. Víta 651, 652, 654, 663.
Kaple svatovojtěšské po Čechách: na Větrově u Votic 611, 670; »na planinách« u Chválenic 611; v Příčovech u Sedlčan, v Ostrově u Kostelce, v Glasbergu u Kraslice, u Mýta, v Černém Kostelci, v Terešově, u Kounova, v Tisové na Litomyšlsku, v Běstvíni u Chotěboře 612; v Hutí, Oberberzdorfu, Radčicích, v Zámostí u Hluboké, ve Čtyrech Dvorech, v Jivně 613; v Michově, v Boučku, Škudrech, Střebejcině, Vojtěšicích, Tětěticích, na »Hůrce«, u Vrčeně, v Petrovicích, Navěsicích, v Oulehli, Mečichově, Svinech, Klokotech, u Vodňan, Měkynci a v Hodějově 614.
Karamuel, opat emauzský, 487.
Karásek Vavř., bened. břevn., 533.
Karel I. (Veliký), císař, 111, 703.
Karel IV., král a císař, 26, 250, 314, 352, 361, 362, 365, 381.
Karel Lotrinský, vejevůdce, 497, 506.
Karlín, předměstí Prahy, 653, 658.
Kassiodor, státník a učenec, 74.
Kasule sv. Vojtěcha, 629.
Kašubové, kmen polský, 195
Katastrofa libická 60, 164—165.
Katolicko-čtenářský spolek 673, 674.
Katolické Listy 40.
Kázaní (sermones) latinská, v kterých se dovídáme o životě sv. Vojtěcha: »Vidi alterum angelum« 21; »Legitur de S. Adalberto« 22; »Egredere de terra« 22.
Kazimír I., kníže polské, 247, 252.
Kazimír Veliký, král polský, 622, 686.
Kętrzyński dr., spisovatel polský, 5, 7, 20, 21, 58, 100, 101.
Kéza Šimon, kronikář, 173.
z Khüenburka Ferdinand, arcibiskup pražský, 479, 480, 587.
Khunt Fort, převor břevn., 533.
Kinter Maurus, benedikt. rajhr. a spisov., 561.
Kirschmann (Keresander) Klement, pastor, 437, 439.
Kladiva, kněz a admin. v Sánech, 672.
Kladsko, hrad, 47, 50, 329, 331.
Klapouch P. S. J. 665.
Klappitz Ant., benedikt. rajhr. a spisovatel, 546.
Klár Pavel Alois, spisovatel, 277.
Klášter aventinský (sv. Boniface a sv. Alexeje v Římě) 9, 17, 147, 170, 184, 267, 312.
Kláštery benediktinské: v Břevnově 155, 166, 312, 313, 453, 503, 506, 641; v Rajhradě na Moravě (sv. Petra a Pavla) 313, 316, 318, 338, 355, 357, 359, 382, 398, 420, 447, 462, 463, 514, 522, 540, 541, 542, 579; v Polici nad Metují: 313, 316, 317, 318, 338, 351, 359, 302, 420, 423, 466, 500, 501, 518, 512, 513; v Broumově: 383, 319, 327, 328, 338, 360, 382, 453, 466, 475, 491, 498, 500, 501, 506, 508, 512; ve Wahlstattu ve Slezsku 313, 319, 320, 382, 475, 494, 495, 506; v Emauzích v Praze 127, 129, 313, 442, 451, 486, 503; na Bezděz 313,

512; na Ostrově 313, 351, 486; u sv. Jana pod Skalou u Berouna 313, 382, 453, 461, 477, 503, 512; na Velízu u Žebráka 313; v Zátoni u Krumlova 313; v Sázavě 127, 314, 322, 336, 338, 352, 382, 417, 423, 441, 462, 464, 477, 490, 503, 512; v Opatovicích 314, 319, 382, 503, 579; v Křesoboru ve Slezsku 314, 477; v Kladrubech u Plzně 314, 453, 503, 512; ve Vilémově u Čáslavi 314, 382, 503; v Uherčicích na Moravě 314, 382; v Postoloprtech 314, 382, 503; v Podlažicích 314, 356, 382; na Novém městě v Praze (sv. Ambrože) 314; na Starém městě (sv. Mikuláše) 315, 382, 453, 457, 464, 503, 512; Hradiště u Mnichova Hradiště 315, 316, 382; v Litomyšli 315, 382; v Želivě 315, 382; u sv. Jiří v Praze (ženský) 64, 65, 105, 315, 503, 512; »Milosrdenství Božího« (sv. Ducha) v Praze (ženský) 315, 360; v Teplici (ženský) 315, 503; na Smíchově (ženský) 315; v Hradišti u Olomouce 382; ve Klášterci 382; u sv. Tomáše v Praze 382; v Třemešně 190, 191, 213; v Ochsenhúzech 18.
Klášter fleuryský 185.
Klášter sv. Maximina v Treviru 72.
Klášter (řecký) sv Michala u Bari.
Klášter sv. Mořice (Mauricia) v Děvíně 71, 72.
Klášter varadinský 168.
Klášter na Zvěřinci u Krakova 595.
Klášterec u Riesenburku (Klösterchen) 201.
Klement VI., papež, 646.
Klinke, vikář a spisovatel, 39.
Klouček Bened., benedikt. břevn. a spisovatel, 533.
Knauz Ferd., historik, 175.
Knihovna: břevnovská 23, kapituly krakovské 21, kapituly pražské 19, 23, kníž. Metternicha v Kynžvartě 18, královská v Berlíně 22, královská v Mnichově 3, 20, marianská v Gdansku 20, universitní v Praze 18, 20, 23.
»Knihovna sv. Vojtěcha«, časopis ve Hradci Králové, 701.
Knorr Ondřej, pastor, 439, 440, 443.
Knut (Kanut) Veliký, král dánský, 704.
Koblitz Ant., benedikt. břevn. a professor, 539.
Kodex sv. Vojtěcha 594.
Kodex bruselský 22.
Kodex mnichovský 22.
Kodex upsalský 20.
Koflík dřevěný sv. Vojtěcha 633.
Kohn Th. dr., arcibiskup olomoucký, 653, 658.
Koch Aug., opat rajhradský, 542.
Kolář Emilián, benediktin břevn., 533.
Kolb Viktor, superior z Tov. Ježíš., 653, 658.
Kolberg dr., kanovník a spisovatel, 3, 19, 20, 22, 39, 56, 69, 167, 172, 205, 253, 254, 257, 260, 265, 704.
Kolín, město, 61.
Koloč (Kalocza), město v Uhrách, 168.
z Kolovrat Hanuš 242.
Konference sv. Vincence Paulanského v Telči 675.
Konfesse sv. Petra v Římě 680.
Konfesse sv. Vojtěcha v Hnězdně 592, 680, 681, 683.
Königsmark Konrád, biskup vratislavský, 398, 399, 405.
Konopka Ant., spisovatel, 38.
Konrád, biskup olomoucký, 345, 346.
Konrád III., kníže znojemské, 235.
Konrad I, král, 54.
Konrád Karel, professor a spisovatel, 272, 275, 277, 279, 280.

Konstancie, choť vévody Jana, 182, 191.
Konstantin Porfyrogeneta, spisovatel řecký, 50.
Konstantin (Cyrill) sv. 128.
Konvikt gymnasijní v Chelmnu 688.
Kopp, arcibiskup vratislavský a kardinál, 647.
Kopyciński Ad. dr., farář v Gavluszowicích, 685.
Korčian K. Bened., opat rajhrad., 545.
Kordáč dr., rektor bisk. semináře v Litoměřicích, 670.
Körös, řeka, 13.
Korouhev sv. Vojtěcha 46, 632, 633.
Kosmas, letopisec český, 18, 20, 21, 22, 41, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 59, 67, 68, 79, 83, 84, 91, 97, 100, 102, 104, 106, 109, 110, 114, 118, 119, 122, 158, 161, 169, 170, 176, 182, 218, 219, 221, 224, 226, 244, 245, 247, 248, 250, 251, 275, 276, 278, 326, 328, 336, 389, 573.
Kostely: Františkánský a sv. Jiří ve Hnězdně 680; kostel ve Hrobech 443 a 444; sv. Jiří na Hradčanech 62, 102, 103, 657; sv. Jiří na Libici 62, 65, 66, 167; sv. Klimenta na Levém Hradci 112, v Kostelci u Plzně 372; Panny Marie v Broumově 360, 367, 368, 436, 437, 443, 478; kostel Panny Marie v Břevnově 358; na hradě pražském 102; v Krakově 685; na Libici 62, 65, 66; v Polici 356, 357; kostel v Nečtinách 372, 373 a u sv. Tomáše v Praze 319, 320, 351.
Kostelec nade Mží u Plzně 312.
Košín Václ., opat sázavský, 477, 478.
Košnář J., katecheta, 672.
Košťál Klement, benedikt. břevn. a mathematik, 533.
Kotyza Al. Jos., benedikt. rajhr. a spisovatel 569.
Kouba, řeka, 93.
Kouřim, hrad a město, 19, 46, 47, 51.
Kouřimsko, kraj, 107; župa 46, 50.
Kozák Roman, benedikt. břevn., 533.
Kráčmer Cyrill, benedikt. rajhr., 562.
Krakov, hrad a město, 21, 97, 98, 100, 180, 590, 684.
Král Ondř., benedikt. břevn. a dovedný kovář, 527.
Královec, město, 598.
Krásl Fr. dr., kanovník a spisovatel, 154, 639, 665, 672, 673.
Kratochvíle Vojt., farář stodulecký, 666.
Krejčík, řezbář, 66.
»Kreuzzeitung«, evangel. časopis v Berlíně, 688.
Krch, professor a spisovatel, 56, 57, 125.
Kristian II., kurfirst saský, 437.
Kristian, životopisec, 57.
Kromer, historik, 168, 244, 250.
Kronika hildesheimská 702.
Kronika magdeburská 16.
Krosno, město, 94, 96.
Krotkovský Prokop, benedikt břevn. a spisovatel, 533.
Krubner, hospodářský správce, 671.
Krušina z Lichtenburka Hynek, vojevůdce, 399, 402.
Kryšpín Fr., malíř, 584.
Kryštůfek Fr. dr. a prof., 56, 57, 58, 82, 113, 655.
z Křesobora Konrad, biskup vratislavský, 398, 399, 405, 523.
Křesťan Rajmund, benedikt. břevn., 533.
Křišťan (Kristian), pasovský biskup, 56, 57.
Křišťan, jeden z pěti sv. bratří, 226, 227, 231, 233.

Křišťan (Strachkvas), mnich, syn Boleslava Ukrutného, 139, 140, 152, 388.
Kříž Václ. Mik., benedikt. řajhr. a spisovatel, 548.
Kuffe Michal, benedikt. břevn. a spisovatel, 537.
Kulda Ben. Meth., kanovník na Vyšehradě, 674.
Kunhuta, královna česká, 324.
Kunhuta, manželka Lipolda, vévody bavorského, 55.
Kurfirstové braniborští 196.
»Kuryer Poznański«, polský denník, 42, 680.
Kuthen Mart., kronikář, 251, 261.

L.

Labe, řeka, 14, 24, 61, 70, 80, 95.
Lambertus Schaffnaburgensis, letopisec, 72.
z Landštejna Vilém 358.
Lang Fr., farář milavečský, 667.
Lange, spisovatel, 42.
z Lanse Ludvík, velmistr řádu německých rytířů, 202.
Łaský Jan, spisovatel polský, 285
Latinská liturgie 81, 85, 88, 127, 154.
Lebduška Eman., benediktin břevnovský a professor, 533
»Lech«, časopis polský, 42.
Lech, kníže polské, 678.
Lehndorff Jindř., hrabě, 204, 688.
Lehnice, město, 96.
Leichius J. H., spisovatel, 72.
z Lekna Bohumír, opat, 201.
Lemuzi, kmen, 95.
Leopold I., císař, 166, 236, 464, 467, 471.
Lepař Fr., spisovatel, 671.
Lešek, kníže polské, 135.
Letopisec saský 172.
Letopisy hildesheimské 72.
Letopisy kvedlinburské 16, 72.
Levý Hradec, kníž. hrad u Prahy, 112.
Lev, kněz břevnovský, 391.
Lev, opat aventinský, 6, 7, 8, 17, 148, 170, 180, 181.
Lev Ostienský 8, 251, 252, 253.
Lev XIII., papež, 80, 647, 648, 650, 666, 673.
Lev z Vercelli 186.
Lewicki, spisovatel polský, 160.
Lhota Antonín, malíř, 584, 612.
Liber de passione martyris 522.
Liber viaticus, rkp., 579.
Libice, ves a hrad, 23, 45, 47, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 162, 165, 673, 702.
Libutius, mnich, 72.
z Lichtenšteina Karel kníže, 451, 453.
Lipold, otec Arnulfův, 54, 55.
Lippert Jul., historik, 329, 383, 384.
List záslibný sv. Vojtěcha 24, 255, 256.
Literatura svatovojtěšská pruská 600, 601.
Literatura svatovojtěšská uherská 603.
Litoměřice, město, 95.
Litoměřicko, kraj, 107.
Litomyšl, hrad, 47, 50, 329.
Litvané, kmen, 196.
z Lobkovic Zdeněk Popel 233.
Łobos Ig., biskup tarnovský, 686.
Lodereker Petr, opat emauský, 533.
Lohelius Jan, arcibiskup pražský, 236, 439, 442.
Lohmeyer K., historik, 5.
Lochmann Eleutherius, františkán, 528.
Loketsko, kraj, 95.
Lonovics, spisovatel maďarský, 172.
Loserth, professor, 18, 100, 104, 122.
Lothar III., král německý, 46.
Lotyši, kmen, 196.
Louňovice, statek, 490.
Łubieński hrabě Bern., rektor OO. redemptoristů z Mościsk, 685, 686.

Lučané, kmen, 95, 161.
Ludmila sv. 56, 57, 80, 102, 124.
Ludvík, král český, 415.
Lukas Michael, převor broumovský, 446.
Lupač z Hlavačova, kronikář, 336.
Lutici, kmen slovanský, 16, 72, 83, 137, 139, 151, 152, 157, 190, 208.
Lux Kristin, benediktin rajhradský a spisovatel, 568, 570.
Luxet, náčelník kraje pruského, 206.
Lužnice, řeka, 93.

M.

Mabillon, spisovatel, 17.
Maciejowski C., biskup krakovský, 622.
Mačí Jan, kaplan u sv. Kiliána, 667.
Maďaři 83.
Mailberk, městys, 92.
Maixner Petr, malíř, 584, 609.
Malha Emilian, benediktin břevnovský, 527.
Malocha Jan, farář americký v East Clevelandu, 40, 689.
Manes Jos., malíř, 584.
Manso, opat na Monte Cassino, 144.
Mapa Čech Komenského 24.
Mapa Čech Sadelerova 24.
Mapa Čech v Boleluckého »Rosa Boëmica« 214.
Marcinkowski Vl., sochař, 592, 681.
Marek, probošt na hradě pražském, 118, 119, 120.
Marie Anna, arcivévodkyně, 514.
Marie Terezie, císařovna, 493, 494, 505, 510, 512, 519, 520, 527, 529, 538.
Marienburk, město v Prusku, 203, 600.
Marignolova kronika 22, 229.
Markoti Kl., bened. břev., 527.
Markus, kněz břevnovský, 391.
Martin, opat břevnovský, 318.
Martin V., papež, 504
Mašek Fr., malíř, 66, 581, 584, 612.
Matěj, probošt břevnovský, 369.
Mathon Placid, bened. rajhrad. a spisovatel, 558–560.
Matauš Bernard dr., bened. břev. a professor, 533.
Matouš, jeden ze sv. pěti bratří, 226, 227, 231, 232, 233.
Matouš Ferdinand, arcibiskup pražský, 458, 459, 460, 461.
Matoušek Timothej, bened. břev. a spisovatel, 533.
Matyáš, císař něm., 439, 441.
Maxmilian II., císař, 421.
Medek Martin, arcibiskup (1581 až 1590), 427.
Meissner Ludvík, bened. břevnov. a spisovatel, 537.
Menhart Bamberský 234.
Merkl A., opat u sv. Mikuláše, 481.
Mestris, klášter (Třemešno), 4.
Method sv., 79, 80, 81, 85, 123, 127, 277, 674.
Metličany (lokalie) 515.
Mezibor (Merseburg) 13, 71, 94.
Měčislav, kníže polské, 4, 89, 90, 97, 101, 115, 135, 136, 137, 151, 190, 216, 217, 225.
Mělník, město, 95.
Miechowski, kronikář polský, 232, 244, 250.
Mierzyński A., spisovatel polský, 25.
Michal, biskup řezenský, 83, 84, 85.
Miklík Pius, bened. rajhrad., 562.
Mikuláš, biskup pražský, 345, 349.
Mikuláš, převor břevnovský, 369.
Mikuleš, mnich, 382.
Milaveč, ves, 23, 153.
Milčané, kmen, 96.
Milo, biskup mindenský, 129, 169, 257, 258, 266.
Miltic z Bolehradu Arnošt Jan 445, 446, 448, 449.
Minich, učitel poděbradský, 62.
Mír toruňský 196.
Miroslav, mnich, 393.
Missál metropolitního chrámu pražského z r. 1522, 21.

Missál z XV. stol. v knihovně strahovské 695, 696.
Missál sv. Vojtěcha ve Hnězdně 593, 684.
Míšeň, hrad i město, 71, 115, 136, 137.
Mitra sv. Vojtěcha 625, 626.
Mixánek Josef, bened. břevnov., 534.
Mlada, abatyše, 52, 85, 87, 88, 102, 103.
Mldava, řeka, 94.
Mnich Sázavský 73.
Moebius dr., spisovatel, 58.
Mohan, řeka, 99.
z Mohelnice Antonín, arcibiskup pražský, 421, 423, 424, 503.
Mohuč, město, 19, 179.
Mojmír II., kníže velkomoravské, 92.
Mojslaw, vladyka český, 45.
Monte Cassino, klášter a město, 143, 144, 491, 702.
Morati Linhart, bened. břev. 527.
Morava, řeka, 101.
Morava, země, 47, 98, 101, 648, 674, 676.
Morávek Wolfgang, bened. břev. a spisovatel, 534.
Mrlina, řeka, 64.
Mstislav, kníže bodrcké, 115, 136, 137.
Mück Antonín Jan, bened. rajhrad. a filolog, 551.
Müller Bonaventura, bened. břev. a spisovatel, 540.
Murawski Bern., spisovatel, 39.
Myslivec V., redaktor, 671.
Myśl (Myšl), sluha sv. Vojtěcha, 7,
Mže (Berounka), řeka, 47, 48, 49. 93.

N.

Náboženství Prusů 197, 198, 199.
Nadání biskupství pražského 49.
z Nádherných Amalie baronka 670.
Náchod, město, 512.
Napoleon I., císař, 592, 682.
Náprstek Vilém, dr., benedikt. břevn. a professor, 534.
»Narodnie Noviny«, slovenský list, 676.
Navrátil Jan Sarkander, benedikt. rajhr. a spisovatel, 557, 558.
z Nečetic Adam, kanovník, 390.
Neklan, kníže české, 161.
Německo 12, 53.
šl. Némethy Ludvík, bibliothékář knihovny ostřihomské, 171.
Nerinio, historik, 267.
Nestor, letopisec ruský, 97.
Netolice, hrad, 47, 49, 50.
Netolice, ves, 328.
Nethimer, vladař Prusů, 16.
Neuschl Rob., dr. a prof. v Brně, 675.
Neplach, kronikář, 22.
Nida, řeka, 98.
Nil, opat v klášteře vallilucké, 6, 8, 145, 146, 147, 181, 209, 657.
Nisa, řeka, 24, 47.
Nitra, město, 176.
Nitra, řeka, 98.
Noppius Jan, spisovatel něm., 703.
Nostic Erv. K., hrabě, 67.
Notar, biskup(?), 81.
Notker, biskup, 184.
Nottenbaum, farář v Cáchách, 703.
Novotný Josef, ceremonář, 668.
Novotný Placidus, probošt rajhradský, 467.

O.

Obrana, časopis, 40.
Očko z Vlašimi Jan, arcibiskup pražský, 364, 582, 583.
Oda, dcera Dětřicha, 136.
Odra, řeka, 24, 193.
Ohře (Oharka), řeka, 99, 161.
Oldřich, syn Boleslava II., 159.
Oldřiš, hrad, 159.
Olešnický Zbigněv, arcibiskup hnězdenský, 680.

Olga (Helena), ruská kněžna, 72, 73.
Oltář sv. Jana Nep. u sv. Víta 652, 658.
Oltáře v chrámu sv. Vojtěcha na Libici 66.
Oltáře křídlové 584.
Ondřej, biskup pražský (1214-1224), 65, 340, 341, 343.
Ondřej, biskup varmiňský, 648, 649.
Opatové břevnovští: Anastas († 1023) 324, 331, 332, 333, 380; Jeronym (996—1011) 333; Řehoř I. (1071—1023) 334, 380; Arsenius (1023—1035) 334; Menhart (1035—1089) 323, 335, 336, 380, 388, 389, 394; Vojtěch (1089—1110) 336; Klement I. (1119—1127) 326, 336, 388, 389, 519; Oldřich (Udalricus) (1127—1129) 337; Petr I. (1129 až 1167) 337; Jindřich I. (1169 až 1197) 337; Zdeněk (Sdeno) (1197) 337; Kuno (Chuno) (1194 až 1217) 317, 318, 330, 338, 340; Dluhomil (1217—1236) 320, 325, 340, 342, 344, 345; Pavel I. (1236—1238) 245; Klement II. (1238—1240) 323, 345; Vít (1249—1253) 345, 346; Martin I. (1253—1278) 319, 321, 346, 351, 523; Křišťan (1278 až 1284) 320, 350, 351, 351; Pavel II. Bavor (1291—1332) 318, 340, 352, 354, 355, 366, 357, 390, 394; Theodor (Dětřich) (1332—1336) 358, 359; Předbor (1336—1360) 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365; Diviš I. (1360—1366) 363, 390; Oldřich (Ulrik) (1366—1381) 363, 364; Jindřich II. z Lechovic (1381 až 1385) 364, 365, 367; Diviš II. 1385—1409) 366, 368, 370, 393, 401; Žibřid (Zyfrid) (1409—1419) 368, 369; Mikuláš (1419—1426) 396, 397, 398, 399, 400; Heřman (1426—1449) 402, 403, 404, 523; Jan I. (1449—1459) 405, 523; Havel (1459—1463) 406, 412, 523, 524; Řehoř II. (1463—1464) 407, 524; Petr II. (1464—1474) 407, 524; Jan II. (1474—1481) 409; Řehoř III. (1481—1483) 410; Pavel III. (1483 1495) 410; Kliment III. (1495—1506) 411; Řehoř IV. (1506) 412; Vavřinec (1506 až 1515) 413; Jakub I. (1515 až 1537) 414; Matěj (1537—1553) 416, 417; Jan III. Chotovský z Chotova (1553—1675) 419, 420, 432, 423, 424, 432, 524; Martin II. Korýtko z Pravdovic (1575—1602) 391, 424, 425, 426, 428, 429, 432, 524; Selender Wolfgang z Prošovic (1602 až 1619) 428, 429, 430, 431, 432, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441. 442, 443, 445, 446, 447, 520, 522, 524, 536; Jan Benno Falk z Falkenberka (1621 až 1646) 450, 451, 452, 454, 456, 458, 482. 491, 520, 524; Alexius Hübner (1646—1652) 459, 484, 485; Augustin Hieronymus Seifert (1652—1663) 460, 462, 463, 484, 485, 491, 525; Tomáš Sartori (1663—1700) 463, 465, 468, 469, 471, 472, 473, 519, 520, 525; Otmar Daniel Zincke (1700—1738) 319, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 519, 524, 528; Benno II. Löbel (1738—1751) 313, 481, 493, 519, 537, 538; Fridrich Grundmann (1752—1772) 501, 502, 505, 506, 508, 509, 519, 520, 526, 539; Štěpán Rautenstrauch (1773—1786) 511, 512, 513, 519, 520, 526, 539; Jakub II. Chmel (1786—1806) 513, 514, 519, 526; Boehm Fortunat (1806—1818) 514, 515, 519, 526, Placid Beneš dr. (1818 až 1844) 515, 519, 531, Jan Nep. Ignat Rotter (1844—1886) 515,

516, 517, 518, 521, 526; Smolík Rupert dr. (1886—1887) 518; Bruno Čtvrtečka (1887) 518, 539.
Opava, řeka, 96.
Opočnice, ves, 61.
Opolí, město ve Slezsku, 27, 177, 178, 179, 590.
Osada sv. Vojtěcha v Clevelandě 607.
Osada sv. Vojtěcha ve Wahpetonu 606.
Osek, hora a hrad, 47, 48, 49, 328.
Osek, ves u Kolína. 62.
Oskobrhy, pohoří, 61.
Oslava sv. Vojtěcha: Chvalořeč 690, hymnus 692, hymnus Blasii Verghetti 693, rythmus 694, sequence ku cti sv. Vojtěcha 695, lekce na den sv. Vojtěcha 697, báseň k 900letému jubileu 698, ku czci św. Wojciecha 700.
Osoliński Maxim. 685.
Ostatky sv. Vojtěcha mimo Prahu 703, 704.
Ostatky sv. Vojtěcha v Uhrách 602.
Ostrava, řeka, 96.
Ostrožné (calcaliares) 375.
Ostřihom, město v Uhrách, 172, 174, 175, 589, 676, 702.
Ota I. (Veliký), císař, 50, 54, 71, 72, 73, 78, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 104, 121, 135.
Ota II., císař, 54, 72, 78, 88, 89, 104, 113, 115, 129, 136.
Ota III.. císař, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 18, 19, 60, 115, 136, 137, 157, 164, 170, 182, 183, 185, 188, 215, 216, 217, 231, 252, 296, 602, 630, 678, 702, 703, 704.
Ota, markrabě braniborský (1278 až 1283) 350.
Ota sv., biskup bamberský, 195.
Othlo, životopisec, 79.
Otrik (Othrik neboli Otherich, Oktrik), učitel v Děvíně, 73, 75, 76, 77, 78.
Otto Anselm, benedikt. břevn., 521, 534.
Otturin, průvodce císařův, 73.
Öxle Dominik, benedikt. břevn. a professor 539.

P.

Pachta Josef dr. a prof. 277, 279, 280, 282, 655.
Palacký Fr., historik, 5, 100, 167, 276, 277, 311.
Panství libické 46.
Panství Přemyslovců 80.
Panstvi rodu Slavníkova 47, 48, 50.
Paprocký, spisovatel 26, 62, 276.
»Paraklytus«, kázaní k jubileu sv. Vojtěcha, 701.
z Pardubic Arnošt, arcibiskup pražský, 238, 360, 503.
Parléř Petr (1356—1392), stavitel, 586.
Parth Vavřinec, mnich břevn., 520, 537.
Paříž, město, 185, 702.
Passio s. Adalberti 3, 4,. 25, 50, 200.
Passio s. Gorgonii 169, 258, 259, 260, 265, 266.
Passio »Anno Ottonis III. quarto« 22.
Passionál český 26.
Patena sv. Vojtěcha 632.
Paternus, hrad, 11.
Patz Euseb, benedikt. břevnovský, 520.
Paulin sv., biskup nolanský, 252.
Pečeněhové, kmen, 14, 15, 97.
Pejřímovský Martin, bened. břev., 534.
Pekárek J. V., sochař, 588.
Pelcl Frant. Mar., spisovatel, 27.
Pěna, řeka, 193.
Pereum, ostrov blíže Ravenny, 9, 11, 228.
Persanta, řeka, 193.
Perlbach, spisovatel, 20, 22.

Pertz Jiří J., učenec a historik, 5, 6, 7, 8, 17, 18, 20, 22.
Peřina Rud, bened. břevnov., 520, 534.
Pešina z Čechorodu, kanovník a spisovatel, 22, 24, 628, 629.
Petera Ondřej, pán na Libici, 62.
Petr, arcibiskup mohučský, 355.
Petr Damiani sv., kardinál, biskup, 11, 228, 231.
Petr, kardinál a papežský legát, 337.
Petr, mnich břevnovský, 390.
Petr, opat a letopisec zbraslavský, 355.
Peythersberg Benno, bened. břev. a professor, 509, 530.
Pfeiffer N., bened. břevn., 530.
Piastovci 167.
Pilchowicz Vojtěch, světící biskup hnězdenský, 593, 681, 682.
Pilice, řeka, 98.
Pirmus Antonín, probošt rajhradský, 541.
Piter Bonaventura, benediktin břev. a historik, 25, 328, 509, 519, 528, 529.
Pius IX., papež, 689.
Placentius Jan, bened. břev. a spisovatel 520, 536.
Plackwitz Joachim v Broumově 433.
Platy roční kláštera břevnovského 373, 374.
Platz Euseb, bened. břevn. a prof., 540.
Plebanové (Parochové) 118.
Plenarium sv. Vojtěcha 242.
Plodek Kristin, benedikt. břevn. a kartograf, 534.
Plzeň, město, 19.
Plzeňsko, kraj, 107.
Pobraslav, bratr sv. Vojtěcha, 60, 164.
Poděbrady, město, 61, 62, 65, 67.
Podivín, tvrz, 122, 341.
Podlaha dr. 39, 665.
Podunajsko 98.
Pohl Alfons, benediktin břevnov., 540.
Pokračovatel Reginonův 73.
Pokračovatelé Kosmovi 22, 65.
Pokřtění lechů v Řezně 79.
Pokuj, strýc Boleslava Chrabrého, 171.
Polabané, kmen, 71, 94, 164.
Polané, kmen, 137, 139, 151, 152, 676.
Police, město, 407, 411, 417, 437, 441, 446, 455, 457, 470, 474, 488, 506, 509, 512, 513.
Polovypuklina ze dřeva řezaná, představující sv. Vojtěcha ve Hnězdně, 593.
Polsko 9, 10, 12, 13, 15, 17, 20, 47, 48, 60, 101, 170, 187, 189, 648, 674, 678, 702.
Pomniki dziejowe Polski, dílo literární, 3, 18.
Pomořany, země, 20, 193, 194, 196, 204.
Pontanus z Preitenberka Berthold, spisovatel, 22, 251.
Popel, kníže polské, 678.
Poprsí sv. Vojtěcha 587.
Pořej (Poraj), bratr sv. Vojtěcha, 60, 61, 164.
Postřihač Ant., kaplan u sv. Mikuláše v Praze, 669.
Povaha Slavníkova a Střezislavina 58.
Pováží, krajina, 98.
Pověsti o sv. Vojtěchu: Biskup Vojtěch ztýrán u Přerova 297; Hospodine, pomiluj ny! 297; lípa na Libici 298; na přívoze u Neratovic 298; u Milavče 299; na Zelené Hoře 299; Vojtěch slouží mši sv. před papežem 300; klášter Tata v Uhrách 301; v Opolí 302, 595; v Polsku 303, 596; v Pomořanech 304; »Vojtěška« v Břevnově 313.
Poznaň, město, 676, 677.
Praha, město, 7.
Pražsko, kraj, 107.

Privilegie kláštera břevnovského 324, 326, 340, 342, 343, 346, 347, 359, 367, 403, 413, 414.
Proboštství benediktinská: v Broumově 362, 367, 373, 374; na Dřevíči 314; v Grüssau 382; v Kostelci nade Mží 362, 367, 582; v Nezamyslicích 362, 382; v Nové Vsi 382; novodvorské u Vratislavi 314; v Polici 362, 367, 373, 374, 484; v Přeštici 314; v Rajhradě 362, 367, 373, 374; slanské 313; teslinské 313; ve Vrchlabí 314, 382; wahlstattské ve Slezsku 314; ve Zbýšově 314; v Žatci 314, 382.
Prohaske A. dr., spisovatel, 7, 38, 42.
Procházka Mat., professor v Brně, 657.
Prokop sv. 334, 338, 352.
Prokop II., opat sázavský, 460.
Prokov, rytec a sochař, 581.
Protestantismus 431, 432, 675.
Prsten pontifikální a menší památky po sv. Vojtěchu u sv. Víta 630.
Prucha K. dr., světící biskup pražský, 237.
Prusové (Prušané, Pruze) 4, 16, 193, 195, 196, 197, 201, 597, 676, 688, 702.
Prusko, stát, 678.
Prusy, země, 6, 7, 9, 13, 16, 17, 20, 50, 195, 196, 197, 599, 647, 648, 674, 702.
»Przegląd powszechny«, časopis polský v Krakově, 42.
Předbor, opat polický, 317.
Předlohy Kosmovy 22.
Předměstí sv. Vojtěcha v Poznani 677.
Přemysl Otakar I. 317, 318, 323, 325, 329, 339, 341, 343, 344, 345, 346, 349, 350, 523, 580.
Přemysl Otakar II. 319, 347, 350, 381, 597.
Přemyslovci 47, 51, 57, 156, 157, 158, 159.
Přemyšl, hrad, 97, 115.
Přibislava, sestra sv. Václava, 56.
Příbram, město, 490.
Příbuzenství Slavníkovo s královským rodem saským, 52, 53, 54, 55.
Přichovský Ant. Petr, arcibiskup pražský, 27.
Pšované, kmen, 95.
Ptolomaeus, geograf, 197.
Pulkava, kronikář, 21, 22, 227, 250, 326, 333, 598, 634.
Pulkava, řeka, 92.
Puslav (Boleslav Chrabrý) 5.
Puzyna, biskup krakovský, 685.

R.

Raab Ign., malíř, 584.
Rabanus Maurus, učenec, 74.
Raczyński Ed., hrabě, 682.
Raczyński Fr., kanovník, 287.
Radim (Gaudentius), bratr sv. Vojtěcha, 4, 5, 6, 7, 17, 56, 58, 60, 133, 141, 149, 192, 206, 209, 212, 213, 216, 220, 221, 245, 246, 248, 251, 379, 591, 678, 702.
Radla, soudruh sv. Vojtěcha, 14, 17, 19, 69, 75, 152, 165, 168, 169, 173, 192, 271, 380.
Radslav (Radislav), kníže zlické, 46, 47, 55, 81.
Raiman Vojtěch, benedikt. břevn. a dobrý kazatel, 530.
Rakousy (Raabs), hrad, 93.
Rakousy, země, 47.
Rámě sv. Vojtěcha v Třemešně 59[illegible] 682.
Rankov z Ježova Vojtěch, 367, 39
Ranové, větev slovanská, 72.
Raučka Maurus, opat u sv. Mikuláš v Praze, 477, 479.
Ravenna, město v Italii, 9, 10, 1 88, 181, 183.

Reinelt Pavel, bened. břev. a spisov., 509, 539.
Reinhold Viktorin, benedikt. břevn. a spisovatel, 537.
Rejčka, manželka Mečislava II., 217, 218, 221.
Rejzek Ant. T. J., kazatel a spisovatel, 674.
Rennen Petr, zlatník v Gdansku, 593, 681.
Riedel Robert, benediktin břevn., c. k. zem. inspektor a spisovatel, 540.
Riedlinger, spisovatel, 42.
Richter Beneš, bened. rajhr. a spisov., 548.
Richter Heřman, benedikt. břevn., 530.
Rod babenberský 99.
Rodiče sv. Bruna Kverfurtského 8.
Rodiče sv. Vojtěcha 55.
Rodler Adolf, kanovník v Č. Budějovicích, 41.
Rokycanský Mikuláš, měšťan pražský, 315, 360.
Rokycany, město, 119.
Romove, božiště, 198, 199, 202.
Romuald sv., mnich, 9, 10, 228, 229, 231.
z Rosenthalu Toulov A., archivář dvorní ve Vídni, 529.
»Rosetum sacropentaphyllum«, kázaní o sv. Vojtěchu, 25.
Rostislav, kníže velkomoravské, 123.
Roštlapil Otomar, bened. břevn. a spisovatel, 534.
Rothulf, mnich, 11.
Rotter Bedř., benediktin břevnov. a professor, 520.
Roudnice, město, 119.
Roudnický Bernard, benedikt. břevn. a professor, 534.
Roucho papežské na Libici 66.
Rudolf I., kurfirst saský, 240.
Rudolf II., císař, 424, 427, 436, 541.
Rujana, ostrov, 73.
Rukavice sv. Vojtěcha ve St. Boleslavi 630, 631, 632.
Rukavice sv. Vojtěcha u sv. Víta 627, 628.
Rupert, architekt, 394.
Ruprechtice (fara) 515.
Rusko, země, 14, 72, 73.
Rusové 190.
Růžička Jeronym, benedikt. břevn. a historiograf, 25, 534.
Rücker Antonín, benedikt. rajhr., 552.
Rýnsko 21.

Ř.

Řád benediktinský v Emausích 656, 657.
Řád německých rytířů 196, 688.
Řečí panegyrických ke cti sv. Vojtěcha patero 25.
Řečice, město, 119.
Řečicko, župa, 50, 156.
Řehoř, opat v Římě, 181.
Řehoř V., papež, 8, 183, 184.
Řehoř VI., papež, 143.
Řehoř VII, papež, 123, 279.
Řehoř IX., papež, 320, 345, 346 349, 381.
Řezno, město, 12, 79, 80.
Říha M. dr., biskup budějovický, 652, 653, 656, 661, 663.
Řím, město, 6, 9, 11, 169, 170, 604.

S.

Sabina Karel, spisovatel, 277.
Sála, řeka, 70, 101.
Salomon, farář, 427, 435.
San, řeka, 97, 98, 99.
Sarbivius Mat., spisovatel ve Vilně, 24.
Sasinek Fr., spisovatel, 56, 57, 98, 125, 154.
Saxo Grammaticus, spisovatel, 64, 72.
Sázavský Řehoř, převor rajhr. a mathematik, 542, 547.

Sedláček Benno, benedikt. břevn. a mathem., 535.
Sedličané, kmen, 95.
Sedmihradsko, země, 13.
Sędziwoj, letopisec polský, 247.
Seidel David 435, 436, 437, 440, 449.
Seitl Petr, benediktin rajhradský, 547.
Sekerkové ze Sedčic, rytířský rod, 166.
Sekyř-Kostel, dvůr poplužný na Moravě, 121, 122.
Sepulchrum s. Adalberti 201.
Sequens František, malíř, 241, 584.
Seret, řeka, 101.
Severus, biskup pražský, 335.
Schaffra Benno Heřm., benedikt. rajhr. a spisovatel, 564, 565.
Schleichert Bonifac, bened břevn. a spisovatel, 539.
Schlossar Viktor, opat rajhradský, 542, 543.
Schöbel Em. dr., biskup litomě řický, 646, 652, 655, 656, 657, 658, 661.
Scholz Celestýn, benedikt. břevn. a professor, 520, 540.
ze Schönbornů František de Paula, kardinál a arcibiskup pražský, 581, 625, 643, 651, 666, 690.
Schoessler Gunther Kar., benedikt. rajhr. a spisovatel, 565.
Schott And., spisovatel, 25.
Schramm Romuald, benedikt. břevn. a historik, 25, 540.
ze Schwarzenberka Bedřich, kardinál 543, 638.
Schwerin, jenerál, 506.
de Sienno Jakub, arcib. hnězdenský, 681.
Sigmund, král český, 397, 403, 404.
Sigmund III., král polský, 591.
Sikko, kněz pruský, 212.
Silvester, opat kladrubský, 340.
Silvester II. (Gerbert), papež, 11, 19.
Silvius Eneáš, papež a spisovatel, 22, 251.
Sirotčince katolické: v Christburku 650, 687; v Lycku 650, 687; v Marienburku 650, 687.
Skály, panství u Broumova, 487.
Skreta Karel, malíř, 24, 583, 664.
Skřemelice, řeka, 93.
Slavata Ferd. Vil, hrabě, 588
Slavičín, ves na Moravě, 673.
Slavník (Slauuinihc), otec sv. Vojtěcha, 4, 22, 55, 56, 58, 59, 60, 63, 65.
Slavníkovci 23, 24, 63, 161, 162, 164, 165, 167, 644, 645, 674.
Slezané, kmen, 96.
Slezsko, země, 98, 115, 647, 648, 674.
Sljubljané, kmen, 151.
Slouk Vojtěch, benediktin rajhr. 555.
Slovanská liturgie 80, 81, 84, 86, 87, 109, 116, 122, 124, 127, 154, 277, 281.
Slovensko 98, 99, 180, 676.
Smrčiny, pohoří, 93, 99
Sněm říšský v Kvedlinburce 89; ve Veroně 113.
Sněm všeobecný Lateran. IV. 340.
Snopek Fr., spisovatel, 281, 282.
Sobek Matouš z Bílenberka 481-492.
Soběbor, bratr sv. Vojtěcha, 58, 60, 157, 158, 159, 164, 187.
Soběhrd, podčeší královský, 323, 338.
Soběkurský ze Soběkur Krištof, opat rajhradský, 428, 430, 541.
Soběslav, kníže české, 46, 634.
Soběslav II., král, 580.
Soběslav, převor rajhradský, 369.
Sobor, vrch u Nitry, 176.
Sobottin, klášter, 4.
Sochy sv. Vojtěcha: v Cáchách 703; ve Fischhausenu 600; v Praze 586; ve Studnicích 675; na Zawodziu u Kališe 686.
Sowiński W., hudebník, 285, 286.

Společenstvo sv. Vojtěcha v Praze 639.
Spolek sv. Vojtěcha v Prusku 599.
Spolky sv. Vojtěcha v Americe 608.
Spolky sv. Vojtěcha v Uhrách 604.
Spytihněv, kníže české, 79, 80, 81, 234.
Spytimír, bratr sv. Vojtěcha, 45, 60, 164.
Spytimír, vladyka, 45.
Stablewski Fl. dr., arcibiskup hnězdenský, 42, 647, 648, 680, 683.
Starý, opat strahovský, 655, 660.
Statky kláštera břevnovského, Abersbach 339; Bílá Hora 522; Bischofštein 339; Blšany 372, 385, 400; Bohušovice (Boušovice) 371, 400, 408, 415, 450; Božanov 372, 521; Bratrovice 371, 385, 400; Brtníky 372, 400; Broumov 339, 372, 392, 409, 521, 522; Břevnov 321, 385, 406, 521, 522; Březová 421, 524; Bříství 46, 320, 327, 357, 358, 360, 367, 373, 400, 403, 521; Budehostice 322; Cvrčovice 476; Čeledice 372, 385; Damašov 372, 385, 521; Ditterspach 372, 385; Dittrichbach 523; Dobříš 486; Dolánky 371, 400, 408; Domoraz (dva poddaní) 322, 358, 371, 385, 400, 417; Dubí 476; Dunajec 372, 385; Dvokotloky 322; Foitsdorf 372, 385; Grosdorf 515; Hajná 358, 371, 385, 400, 417; Halbštadt 420, 421, 422, 427, 523, 524, 525; Hayptsdorf 523; Heinzdorf 372, 385, 523; Hejtmánkovice 372, 385; Heřmánkovice 372, 521, 522; Hluboká 348; Hluboký 372, 385; Holasice 372, 385; Hole 323, 357, 371, 385, 400; Hradištko 371, 400; Hrdly 321, 364, 365, 371, 385, 408, 409, 415, 450, 496, 500, 515; Hydčice 322, 358, 371, 385, 400, 417; Chlumín 367, 371, 385, 400; Chocebuze (kostel s dvěma dvory) 321, 360, 367, 371, 373, 392, 460, 521; Chraštice 324, 348; Chýlice 323, 338; Janov 524; Janovice 420; Jíckovice (Ješkovice) 371, 372; Jinošany 371, 400; Jiří Sv. u Chrudimi 521; Kalenice (dva poddaní) 322; Kaltwasser 525; Kamenice 323, 371, 385; Kanice 322; Kladno 476, 496, 522, 525; Kobylice 470; Kostelec u Plzně 521; Kostelec n. Vltavou 371, 373, 392, 400, 521; Krajnice 322; Kralíky 470; Krasice 371, 385, 400; Kratinice 372; Kravolusice 323; Kročehlavy 476; Kronsdorf 523; Krosdorf 372, 385; Křepenice (jeden poddaný) 322; Křinice 372, 385; Kuromrtvice (tři dušníky) 321, 345, 348; Kvasejovice 371, 400, 410; Levinice 323, 338, 345; Levínské území 330; Lhota 347, 372; Libice 385; Libiše 371, 521, 669; Liboc 321, 357, 371, 385, 400, 422, 521; Libšice (les a část řeky) 321; Libus 367; Lodenice (les) 486; Loděnice 323; Loučka 372, 385; Machov 522; Martinkovice 372, 515, 521, 522, 523, 525; Máselnice 363, 372; Metličany 522; Měňany 372, 400; Michel 371, 385, 400; Mirešice 371, 400; Motyčín 476; Mračenice 321, 358, 371, 385, 400; Mradice 323, 336, 345; Nabdín 371, 400, 521; Nesvačilov 323, 339; Neudorf 524; Neusorge 524; Nezamyslice 322, 358, 360, 367, 371, 373, 385, 392, 400, 403, 417, 521; Němčice 321; Nízká (Velká) 347; Nutovice 322; Ojprnice 321; Olešovice 385, 400; Opatovice 372, 385; Orlová 522; Ostrvačice 372, 385; Ottendorf 372, 385; Oujezdec 322, 367, 371, 385, 400, 403; Oujezdeček

476; Paleč 363; Páleček 372, 400; Pertoltice 521, 523; Podmokly (osm poddaných) 322, 323, 348, 371, 400; Počaply 371, 385, 408, 450, 521, 522: Podoliby 470; Polišovice 323; Popovice 372, 385; Poříčí u Prahy 324; Předicko 371, 385, 400; Přemyšlany 373, 400; Přerov 358; Přibislavice 372, 385; Psáře 323; Radešín 385; Radeškov 372, 385; Radvaňov 371, 385, 400; Rajhrad 372, 385, 521, Rakovice (osm poddaných) 322; Rejhradec 372, 385; Rosenthal 372, 385; Roztoky 365; Rupertice 521, 523; Ruprechtice 372, 522; Ruzyň 321, 371, 385, 400; Rybešovice 372, 385; Rybník 321; Řepy (Žepy) 348, 371, 385, 400; Sackho 476; Sebranice 323; Skodra 322; Skochovice 331; Slatina 385, 400; Slavnov (Slavoňov) 371; 385, 400; Sloupno 470, 473, 522, 524; Smilovice 322, 373, 400; Smohibice 322; Sobotovice 372, 385; Staníkov 371, 385, 400; Stankov 385, Stankovice 323; Stansovice 358; Starkov 339; Strachkvice 525; Studenov 476; Svárov 345; Svrkyně 357, 364, 371, 385, 400, 403, 521; Šonov 372, 476, 511, 521, 522, 525, 585; Teplice 339; Tmáň 371, 385, 400; Travčice 371, 400, 408, 450; Trnava 364, 367; Třebestovice 321, 358, 371, 385, 400; Třebonice 351, 371, 385, 400, 450; Třebovičky 371, 400; Týnka 355, 371; Újezd 476; Vajcherov 476, 525; Vajsovice 322; Veleslavín 321, 371, 385, 400: Veltěže 364, 372, 400; Verneřice 522; Vesce 358, 371, 385, 400, 403; Vikáň 320, 327, 358, 371, 385, 400, 403; Víšeňov 522; Višňov 522; Vlčovice 363; Vlence 321; Volešovice 358, 371; Volšany 476; Vrané 321; Výšovice 385; Wahlstatt 476, 522, 525; Zábrodí 371, 385, 400; Zahrádka 371, 385, 400, 476, 491; Zákupy 417; Zbuzany 371, 400; Zdiby 372, 400; Zduchovice (tři poddaní) 322, 348; Zíčice 476; Zlýčín (jeden poddaný) 322, 373, 400; Zvíkov 385, 392; Ždákov 348; Žebrákov 371, 385, 400; Žehrovice 322; Žichovice 323, 358, 371, 385, 400, 417.

Statky kláštera polického: Bělá 317; Bělý 524; Bezděkov 317, 372, 385, 420, 421, 453, 506, 522; Bodašín (Bohdašín) 365, 367, 372, 401, 417; Bukovice 317, 372, 385; Dědová 347, 372, 385; Dřevíč Větší a Menší 317, 363, 367, 372, 385, 524; Hlavňov 317, 372, 385, 417; Lachov 347, 372, 385; Ledhuje 317, 372, 385, 453; Lhota 347, 372; Lhotky 524; Maršov 317, 367, 372, 385; Medhuje 317, 372, 385, 401; Petrovice 317, 363, 367, 372, 385; Petrovičky 317, 363, 367, 372, 385; Pěkov 347, 372, 385; Police 339, 346, 372, 385, 430, 521, 522; Provodov 323, 339, 354, 372, 385, 405; Radešov 317, 372; Slavné 524; Srbská Malá 372, 385; Srbská Velká 347, 372; Suchdol 317, 372, 385, 406; Šeřeč 372, 385; Žďár 317, 372, 385, 401, 515; Žděřina (les) 417; Kostel v Dobenině 367, 372, 385, a v Chrudimi 372, 373.

Steinfels, malíř, 385.

Stěnava, řeka, 416.

Stěny, pohoří, 475.

Stojan Cyr. Ant. dr., říšský po 664.

Strahl Rupert, benedikt. břevn professor, 540.

Strachkvas (Křišťan), bratr Boleslavův, mnich, 22, 139, 157, 188.
Strašil Klement, benedikt. břevn. a professor, 520, 535.
Stratus 181.
Stráž sv. Vojtěcha ve Hnězdně (družstvo na vydávání knih) 594.
Středa Placid, bened. břevn., 535.
Středovský, kronikář, 25, 180.
Střezislava, manželka Slavníkova, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 65.
ze Středy Jan, olom. biskup, 233
Studánky svatovojtěšské: v Milavči 640, 667; u Zelené hory 640; u Vrčeni 640; ve sv. Vojtěchu (u Teplé) 640; ve Lštění 640; u Kasejovic 640; u Zdeboře 640; v Německém Brodě 640; u Bilan 640; v klášteře břevnovském 313, 641, 666; v Litoměřicích 641.
Studnice, ves u Telče na Moravě, 673, 675.
Stvosz Vít, řezbář, 686.
Styka Vojtěch, kněz, 685.
Styr, řeka, 97, 101.
Sudeni, kmen, 197.
Suevové, kmen, 197.
Sucharda St., sochař, 587.
Suchý Dol, škola, 515.
ze Sulic rytíř Kunrad 353.
ze Sulzbachu hrab. Vilém a Heřman 314.
Surius, spisovatel, 18, 22.
Surzyński dr. 287.
Svatopluk, kníže české, 64, 166, 314.
Svatopluk, kníže pomořanské, 192, 194, 205.
Svatoslav, kníže ruské, 73, 97.
Svatovojtěšská farnost v Praze 653, 654, 655.
Svatopluk, kníže velkomoravské, 80.
Svatoslav, kníže moravské, 73, 97.
Svatoslav, vévoda český, 45.
Svatých pět bratří 9, 10, 11, 12, 13, 16, 39, 223, 224, 226, 251.
Svend Estrithson, král dánský, 205.
Svitava, potok, 47.
Swerts-Sporková Gabriela, hraběnka, 315.
Sýkora Jan dr., professor, 655.
Synoda provinciální východopruská, 204, 688.
Syrku P., professor ruský, 282.
Szafnicki, kanovník, 686.

Š.

Šafařík Pav. Jos., spisovatel, 128, 276, 277.
Šach, hora, 341.
Šárka, les, 155.
Šebestian, arcibiskup ostřihomský, 168.
Šebíř, biskup pražský, 218, 219, 220, 222, 223, 234, 244, 251, 380, 577.
Šedivý Al.; benedikt. břevn., 520, 535.
Šeivl, akad. malíř, 670.
Šembera Vojtěch, spisovatel, 278.
Šifer Leander, benedikt. břevn. a professor, 535.
Šiškowski M., biskup, 287.
Šittler Ed., farář v Žižkově, 39.
Škola děvínská 70, 73.
Šlápěje sv. Vojtěcha 588.
Šmíd Fr., benedikt. břev., 520.
Šneider Heřman, převor v Polici, 530.
Šolc Václ., opat u sv. Jana pod Skalou, 485.
Špitál broumovský 475.
Špitál polický 475.
Štábl Fr., redaktor 671.
Šťastný Karel, bened. rajhr. a spisov., 563.
Štěpán, arcibiskup hnězdenský, 222.
Štěpán, opat lucký, 321, 349.
Štěpán sv., král uherský, 13, 167, 168, 171, 172, 174, 601, 676.
Štětina Aug., bened. břev. a prof., 519, 535.

Štětina Benedikt, benedikt. břevn., 535.
ze Šternberka Kar., Mat., Fr., hrabě, 26.
ze Štítného Tomáš 364.
Šumava, pohoří, 93.
Šup Bartol., bened. rajhr. a spisov., 568, 569.
Švédové 678.
Švédsko 16.

T.

Taginon, arcibiskup děvínský, 13.
Tanner Ant., bened. břev. a spisov., 520, 537.
Tardy Mojžíš, pastor, 67.
Tatry, hory, 100.
Telč, město na Moravě, 675.
Tenkitten, dědina v Prusích, 202, 203, 600, 687, 688.
Theofanu, císařovna, manž. Oty II., 7, 137, 142, 151, 170, 183.
Theofil, spisovatel, 63.
Thiel Ondřej, biskup varmiňský, 687.
Thiddag (Bohdal), biskup pražský, 188, 216, 380.
Thietpald, bened. v Tegernsee, 191.
Tieftrunk K., spisovatel, 277.
Tiray Mořic Benno, benedikt. rajhr. a hudebník, 555.
Tisa, řeka, 13, 98, 101.
Tista, Vršovec, 161.
Tkadlík Fr., malíř, 584.
Tobiáš, biskup pražský, 320, 354.
Tobolka Zd., spisovatel, 7.
Toeppen, historik, 3, 20, 22.
Tolde Matěj, soukenník, 433, 434.
Tomáš, opat broumovský, 492.
Tomáš, probošt rajhradský, 357.
Tomáš Alois, benedikt. břev. a prof., 535.
Tomáš sv. Aquinský 143.
Tomek Stanisl., benedikt. břevn., 535.
Tomek Vl., professor a spisovatel, 58, 100.
Tours, město ve Francii, 185.
Treter Tomáš, spisovatel, 22.
Truhlář Josef, spisovatel, 200.
z Třeboně Ondř., děkan v Olomouci, 390.
Třebované, kmen, 96.
Třemešno, město v Polsku, 590, 591, 648, 680.
Tuhošt, hrad a kraj, 93.
Tumba sv. Ludmily 586.
Tuto, biskup řezenský, 82, 83.
»Tygodnik illustrowany«, časopis, 41.
Týn Horšův, město, 119.

U.

Úcta sv. Vojtěcha ve Spojených obcích severoamerických 606.
Uhry, země, 13, 14, 17, 20, 101, 674, 676, 702.
Umlauff Václav, benedikt. břevnov., 530.
Urban IV., papež, 21.
Urban VI., papež, 366.
Urbáře břevnovské 370.
Ursini (Berenburgové), rod míšeňský, 23.
Úřetice, ves, 487.
Uřetovsko, župa, 50, 156.
Uspenský, historik ruský, 100.
Utrpení sv. Vojtěcha (Passio) 3, 4, 5, 56.
Území Slavníkovcův 50.

V.

Vacek Jiří, benedikt. břev. a hudebn., 530.
Vacek Fr., professor a spisovatel, 92, 665.
Vacerad, mnich, 393.
Václav sv., kníže české, 16, 48, 49, 56, 57, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 102, 123.
Václav I., král český, 323, 344, 345, 346.
Václav II., král český, 320, 352, 353, 580.

Václav III., král český, 354.
Václav IV., král český, 352, 366, 370.
Václav II., opat sázavský, 423.
Václav, převor polický, 366.
Vajda Bonifac, benedikt. rajhrad., 557.
Váh, řeka, 98, 100.
Vajk (Štěpán sv.) 172, 174.
Valenta Romuald, benedikt. břev. a professor, 530.
z Valdšteina Albrecht 454, 455, 553.
z Valdšteina Jan Bedřich, biskup královéhradecký, později arcib. pražský, 130, 609.
Vallilucium, klášter řecký v Italii, 145, 577, 702.
Valy u Rohožné 64.
Varta, řeka, 98, 677.
Velehrad 87, 673, 674.
Veleslavín, ves, 499.
z Veleslavína Daniel Adam 26, 251.
Venceslaus, kaplan v Krakově, 177.
Verona, sněm říšský, 151.
Verneřovice (fara) 515, 523.
Verše o utrpení sv. Vojtěcha 18, 19, 25, 51, 55, 59, 131, 182, 200.
Veselka Ondřej, bened. břevn. a přírodopisec, 535, 666.
Vidukind, historik, 84.
Viching, biskup, 30, 127, 176.
Vichman, velmož saský, 136.
Vikaň (Vykaň), ves, 46.
Viktora Lev, benedikt. břevnov., 535.
Vilém, arcibiskup mohučský, 71, 72.
Vilík (Velich, Villico), probošt pražský, 17, 22, 47, 117.
Villigis, arcibiskup mohučský, 104, 106, 113, 136, 152, 169, 183, 184, 188.
Vintíř sv. 25, 322, 335.
Visla, řeka, 80, 193, 194, 196, 685.
Vislané, kmen, 98, 115.
Visloka, řeka, 685.
Vita Stanislai Cracouiensis episcopi 21.
Vitalis, mnich břevnovský, 317, 329, 382.
Vítkovici (Páni z Růže) 61.
Vitoraz, župa, 92, 93.
Vladimír, kníže ruské, 14, 15, 97, 115.
Vladislav, hrad, 64.
Vladislav I., kníže české, 314, 580, 590, 595.
Vladislav II., král český, 407, 409, 410, 413, 580, 641, 703.
Vladislav III., kníže české, 340.
Vladivoj, kníže polské, 159.
Vladislav, markrabí, 316.
Vlach Anselm, opat u sv. Mikuláše, 478, 479, 480.
Vlastislav, Vršovec, 161.
Vltava, řeka, 48, 49.
Vohburkovci, rod, 100.
Voigt Jan, spisovatel, 5, 7.
Voigt H. G., spisovatel, 4, 5, 19, 200, 201, 202, 260, 265, 273.
Vojáček Meth., spisovatel a bened. v Emausích, 224, 268.
Vojta Viktorin, bened. břev. a prof., 530.
Vojtěch sv. patronem 637.
Vojtěch sv. a zemští sv. patronové orodují za českou zemi 635.
Vokoun, vikář, 503.
Volfar, komorník, 186.
Volfgang, biskup řezenský, 90.
Volkold, biskup míšenský, 136, 137, 138, 141, 152, 188.
Volný Řehoř Tomáš, benediktin rajhr. a topograf, 549, 550, 551.
Vondráček Isidor, benedikt. břevn. a professor, 535.
Vorlíček Bern., farář na Libici, 66.
Vracen (Vratislav), biskup morav., 106, 110.
Vratislav, kníže české, 80, 81, 86, 87, 102.
Vratislav II., kníže české, 91, 123, 234, 281, 335.
Vrátný, kaplan v Praze, 672.

Vrbčany, ves v Kouřimsku, 46.
Vrbice, ves, 61.
Vršovci 63, 64, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 189, 575, 644, 645.
Vršovice, osada u řeky Ohře, 161.
z Vrtby Ferd., hrabě, 670.
Vrzal Augustin Alois, benediktin rajhr. a spisovatel, 566, 567.
Vulgata 75.
Vychodil Pavel dr., bened. rajhr. a spisovatel, 565, 566.
Vyskytné, hrad u Tasnovic, 64.
Vyšehrad u Fordonu, město, 194.
Vyšemír, purkrabí broumovský, 353, 356.
Vyšeslav, otec knížete Michala záchlumského, 98.
Vzývání sv. Vojtěcha 704.

W.

Waitz, spisovatel, 3, 21.
Walczyński St., probošt kapit. tarn., 685.
z Wartenberka Beneš, 353, 354.
z Wartenberka Čeněk, vojevůdce, 390.
Warter, převor řádu maltánského, 655.
»Wędrowiec«, časopis polský, 41.
Weitzenmüllerová Marie, spisovat., 39.
Weps Maurus, benedikt. břevnov., 520, 540.
Werner Bened., benedikt. břevn. a mathematik, 540.
Wielopolská Alžběta, hraběnka, 203.
Wintera Vavř., benedikt. břevn. a historik, 42, 535, 536, 570.
Witislaw, vévoda český, 45.

Z.

Zach Lambert, benedikt. břevn., 525.
Zajíc z Hasenburka Vilém 284.
Zarované, kmen, 96.
Zázraky sv. Vojtěcha a) za života v klášteře římském 290, v Chorvatsku 290, ve Slezsku 290; b) po smrti: prst sv. Vojtěcha v rybě 292, hlava světcova 293, nevinně odsouzený ve Hnězdně 293, kněz při mši sv. 294, Prus s ostatky sv. Vojtěcha 294, zázraky na hrobě světcově 295.
»Zázraky sv. Vojtěcha« (Miracula s. Ad.), spis, 20, 21, 25, 201, 210.
Zbraslav u Prahy 48, 49.
Zbrožek Marian, ben. rajhr. a spisov., 562.
Zeissberg, historik, 21.
Zelená Hora u Nepomuku 23, 153.
Zemomysl, kníže polské, 135.
Ziegelbauer, historik, 25, 337, 345, 528, 537, 633.
Ziemovit, kníže polské, 678.
Zikeš, kaplan na Libici, 672, 673.
Zlicko 46.
Zličané 46, 51.
Znak Porajitů 61.
Zorn JUDr. 689.
Zvony svatovojtěšské: na Libici 66 a 589, v Praze 589, v Gawluszowicích 685, 686, ve Hnězdně 589 a 682, v Ostřihomě 589.

Ž.

Žák Em., katecheta v Praze, 672.
Žák Fr., spisov. církv. a red. »Obrany«, 40.
Žaloba na Husity, píseň staročeská, 276.
Žatecko, kraj, 107, 161.
Železný, katecheta v Praze, 672.
Žibřid (Siegfried), arcibiskup mohučský, 344, 346.
Žič (Citice, Zeitz), hrad a měst 71, 94, 136.
Žilovice 487, 491.
Žitomíř 46.

Životopisy menší svatovojtěšské: »Tempore illo« 20, 21; »Sanctus Adalbertus ex piis« 21; »Sanctus Adalbertus nobilis progenie« 21; »Sanctus Adalbertus ex regno Bohemie« 21; »De translatione corporis S. Adalberti« 21, 22, 251; »Temporibus Boleslai ducis Boemorum« 21; »Sanctus Adalbertus ortus fuit de Sclavonia 22; »Othone tercio augustalibus fascibus« 22.

Žižka Jan 397.

Žoček Vilém, převor v Broumově, 536.

Žuřina (Žiřina, Sirina, Surina), potok, 47, 48, 328.

OPRAVY.

Na	str.	17	řádek	9	zdola	místo	v kratším a širším čti: *v širším a kratším.*
»	»	18	»	8	»	»	Losserth čti: Loserth.
»	»	22	»	12	»	»	Sylvius čti: Sílvius.
»	»	24	»	7	shora	»	Škreta čti: Skreta.
»	»	53	»	9	zdola	»	časn čti: čas*u*.
»	»	55	v rodokmenu			»	bavoský čti: bavo*r*ský.
»	»	66	řádek	11	shora	»	kazatetny čti: kazate*l*ny.
»	»	71	»	16	zdola	»	i Meziboru čti: i *v* Meziboru.
»	»	80	»	15	»	čti:	*Nedlouho před smrtí Bořivojovou* ... podrobil knížectví české ...
»	»	87	»	5	»	místo	klaštera čti: kl*á*štera.
»	»	92	»	12	shora	»	panstvi čti: panství.
»	»	92	»	7	zdola	»	s odnoži čti: s odnoží.
»	»	93	»	9	shora	»	českého lesa čti: Českého Lesa.
»	»	94	»	10	»	»	Gieseler čti: *Giseler.*
»	»	113	»	9	»	»	Willigis čti: *V*illigis.
»	»	135	»	3	»	»	Cechů čti: Čechů.
»	»	288	»	9	»	»	Ze čti: Že.
»	»	305	»	7	zdola	»	z Cech čti: z Čech.
»	»	331	v nadpisu			místo	IV. čti: *IVa.*
»	»	338	»	»	»		IV. čti: *IVb.*
»	»	347	řádek	5	zdola	místo	Péknov čti: Pékov.
»	»	372	»	1	»	»	v Jickovicích čti: v Jickovicích.
»	»	412	»	14	»	»	Řehoř V. čti: Řehoř *IV.*
»	»	416	»	15	»	»	1640 čti: 1540.
»	»	417	»	15	»	»	Ždárem čti: Žďárem.
»	»	503	»	15	»	»	Jana IV. čti: Jana *III.* z Dražic.
»	»	520	»	2	»	»	Celestyn čti: Celestýn.
»	»	521	»	12	»	»	Počáply čti: Počaply.
»	»	521	»	11	»	»	Lybišice čti: Libišice.
»	»	527	»	4	shora	»	na karlštýně čti na Karlštýně.
»	»	540	»	6	»		P. Alfons Pohl není národnosti německé, nýbrž české.
»	»	547	»	11	»	»	Sazavský čti: Sázavský.
»	»	563	»	19	zdola	»	Sup čti: Šup.
»	»	578	»	5	»	»	vysutou čti: vísutou.
»	»	674	»	6	»	»	mučenicke čti: mučenické.
»	»	677	»	18	shora	»	nebyla pronesena čti: nebylo proneseno.
»	»	677	»	19	»	»	nýbrž vyšla čti: nýbrž vyšlo.
»	»	688	»	12	zdola	»	příspěvku čti: příspěvků.

PŘÍLOHY OBRÁZKOVÉ.

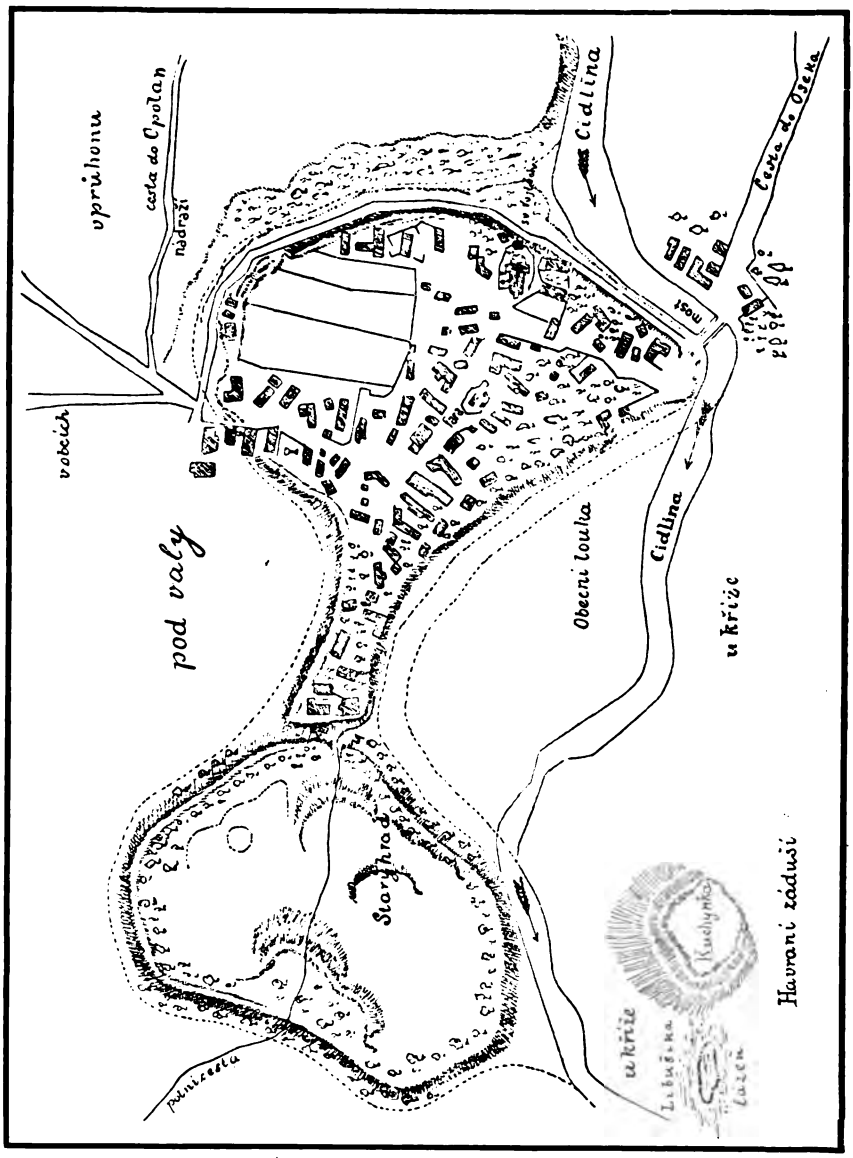

Polohopisný plán nynější Libice.

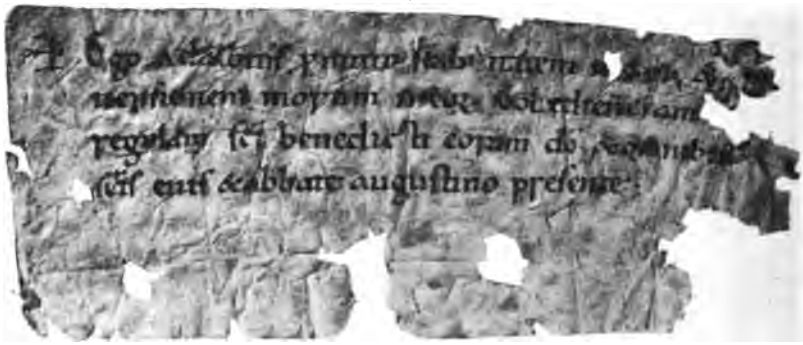

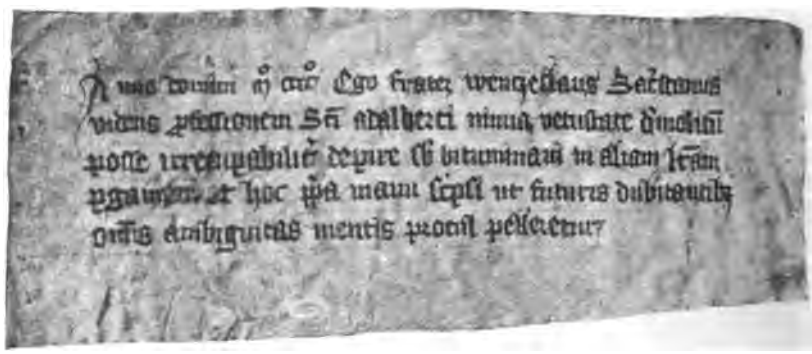

Záslibný list sv. Vojtěcha s dodatkem sakristana Václava.

V

Setkání Boleslava II. s biskupem Vojtěchem v lese u Prahy.

„Vojtěška" v Břevnově.

Klášter břevnovský u Prahy.

Klášter v Třemešně.

Vzácný relikviář ve Hnězdně

Itinerarium scti. Adalberti.

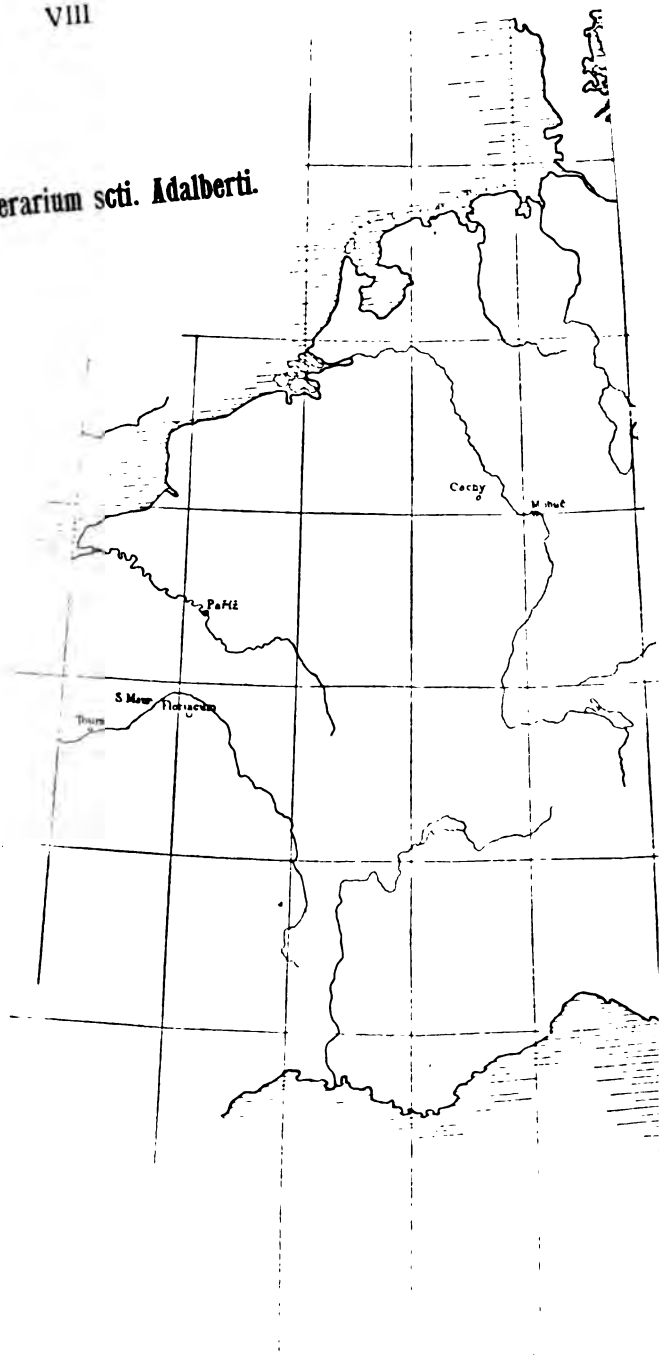

IX

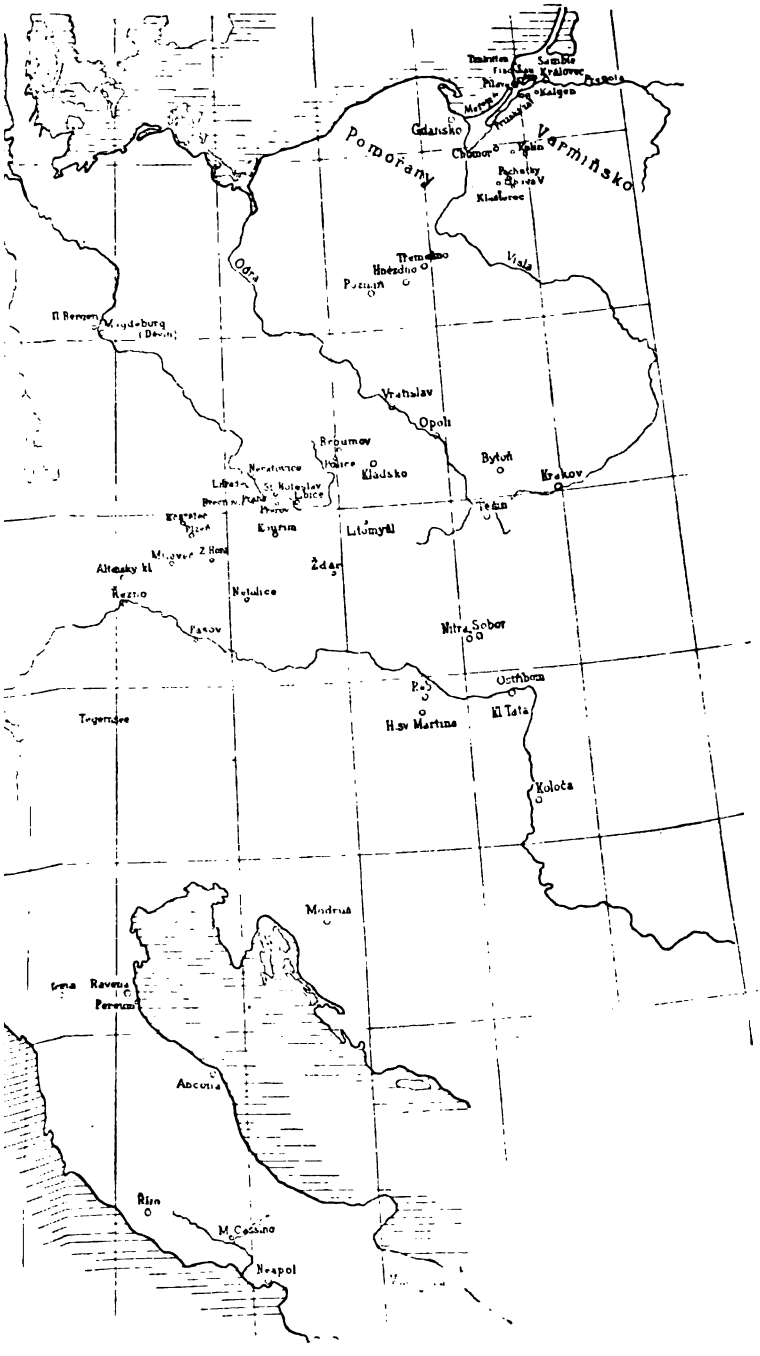
Pomořany
Varmiňsko
Gdansko
Chomor
Kalgen
Kralovec
Sambie
Pilava
Klasterec
Odra
Visla
Hnězdno
Poznaň
Vratislav
Opoli
Broumov
Kladsko
Byton
Krakov
Tešin
Litomyšl
Ždar
Nitra
Sobor
Ostřihom
Kl Tata
H.sv Martina
Koloča
Modruš
Ravena
Perenum
Ancona
Řím
M. Cassino
Neapol
Tegernsee
Řezno
Altensky kl
Netolice
Pasov
Kourim
Libice
Prerov
Ž Hora
Magdeburg
(Devin)
Il Bergen

Stoliční chrám Páně ve Hnězdně.

Hlavní oltář v kathedrále hnězdenské.

Konfesse sv. Vojtěcha ve Hnězdně.

Náhrobek sv. Vojtěcha v kathedrále hnězdenské.

Kostel sv. Vojtěcha na „Zawodziu" pod Kališem.

Bývalý oltář v kostele na „Zawodziu", nyní v Kališi.

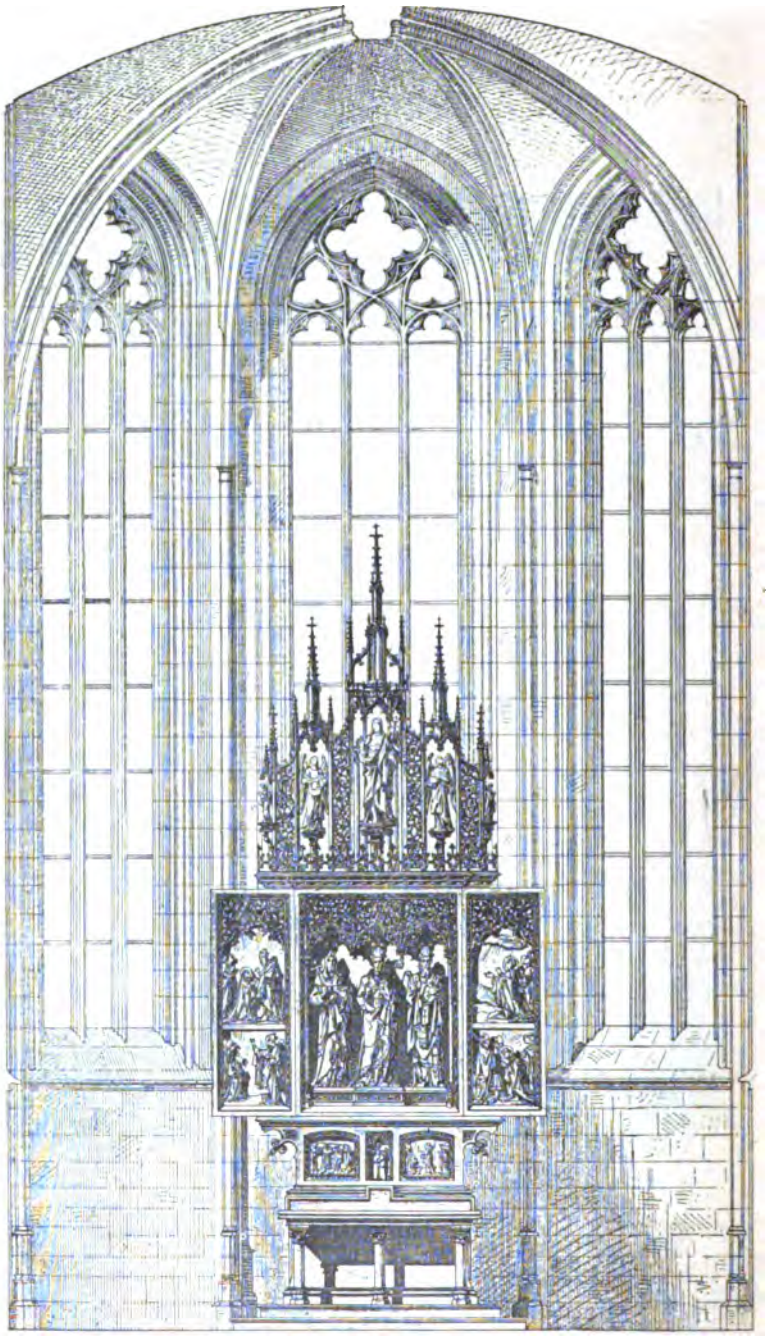

Oltář sv. Vojtěcha v kapli arcibiskupské v Praze.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.